

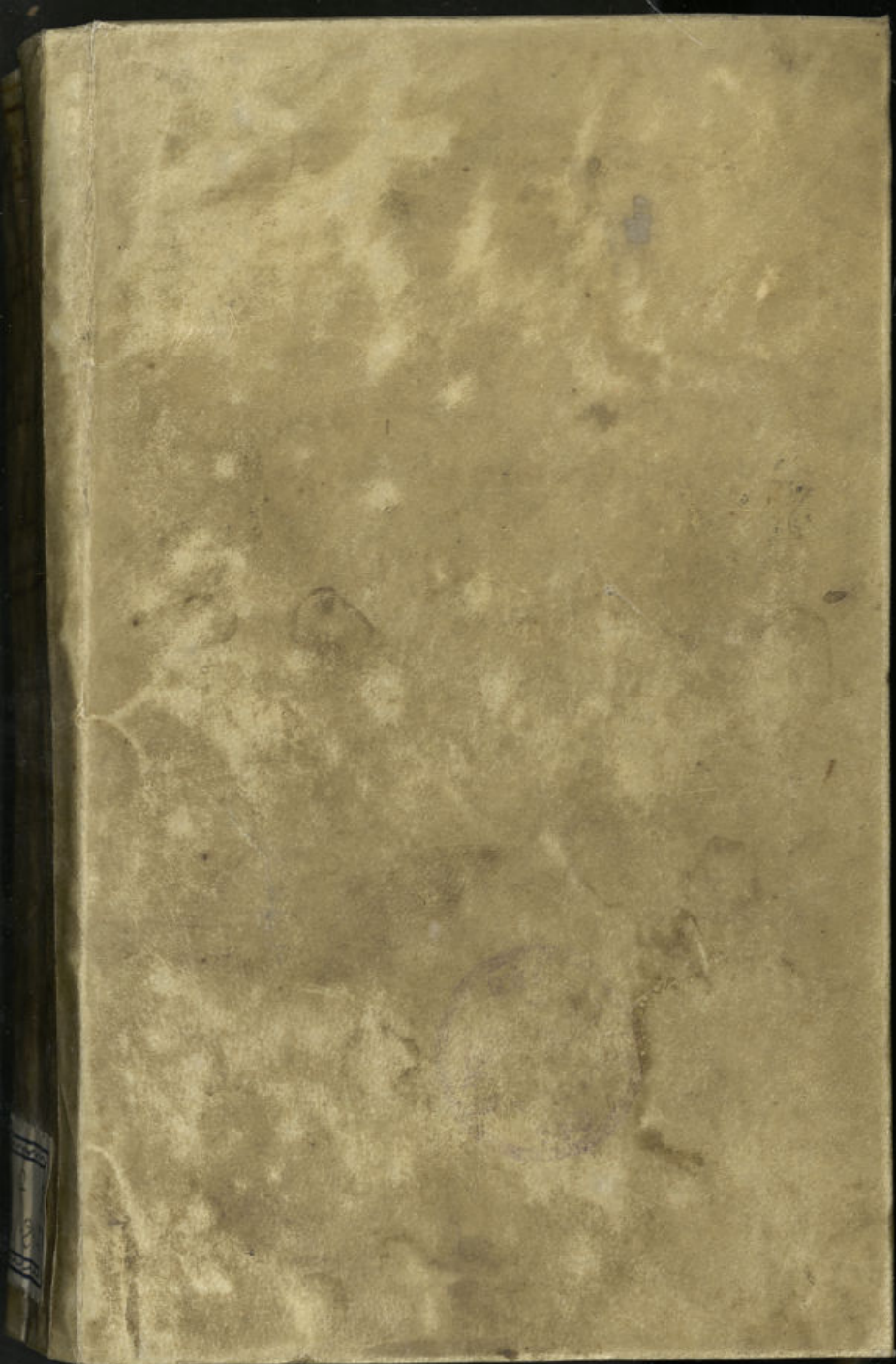
EEFER

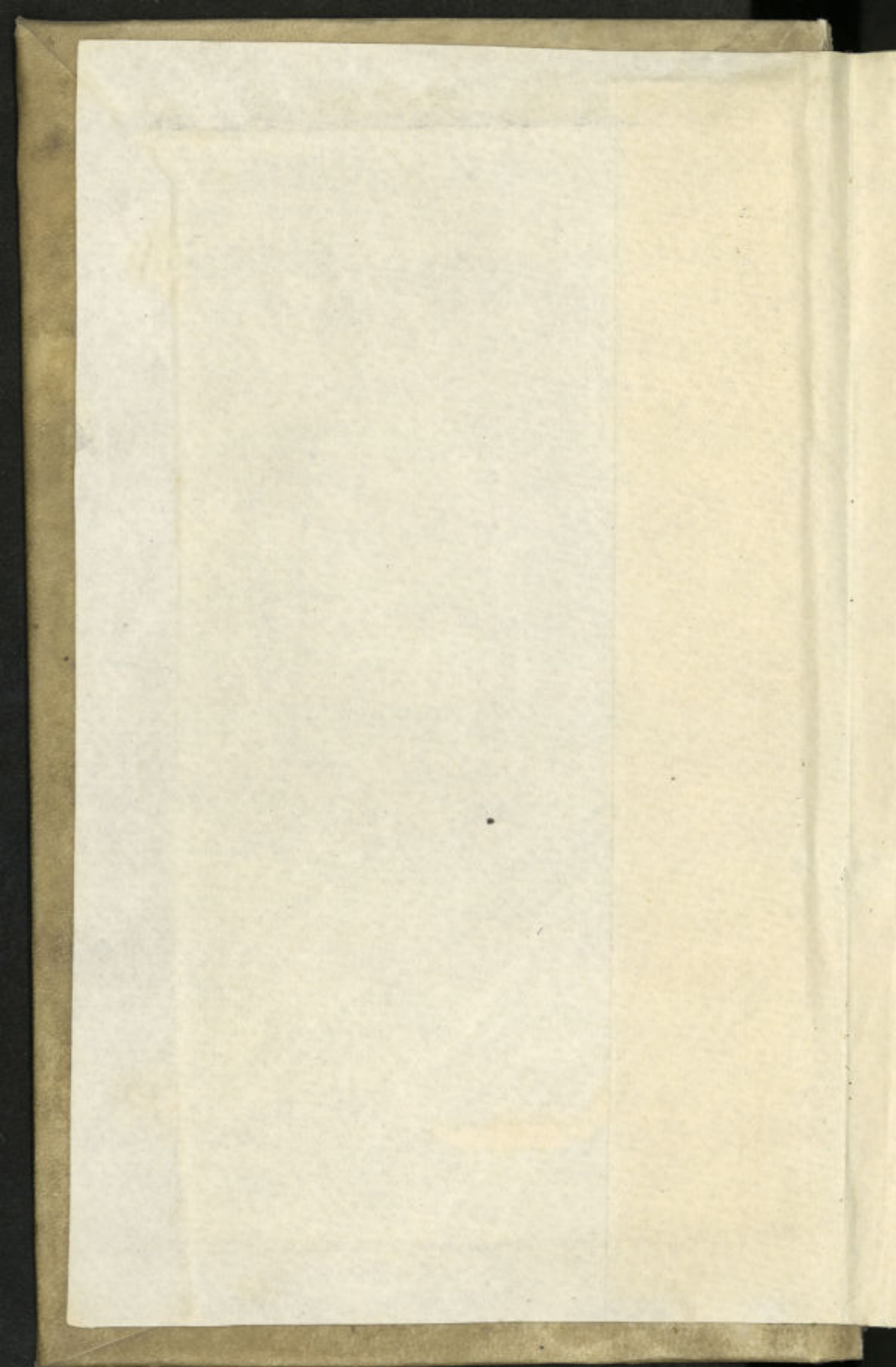
LE

Elcritu

L.

17
41-247

S. Rodríguez Muñoz

H^o

BIBLIOTECA UNIVERSITARIA GRANADA	
Sala:	A
Estante:	41
Número:	247

V

Ement
&

Sub
iure er
bis coll

EX

R. 44. 173

R. 59. 741

VOCABVLARIVM

VTRIVSQUE IVRIS.

Emendatius quàm vnquam antea emissum, cui Di-
ctionum copia, altera parte vberior, Opera
ALEXAND. SCOT. I. C. accessit.

*Subiectus est quoque Legum Romanarum quae de
iure erant publico ex variis Autorum lucubrationi-
bus collectus INDEX literarum serie digestus*

34/07 = 71

LVGDVN.

EX OFFICINA IVNTARVM.

CIO. IO. XCI.

1750
V. R. I. N. S. O.
I. V. I. S.

1750
V. R. I. N. S. O.
I. V. I. S.

I
in
r
n
r
r
t
P
P
in
B

REVERENDISSIMO
DOMINO D. GVLIELMO
CHISOLME EPISCOPO
VAISONENSI DI-
GNISSIMO.
S. P.

NVS QVAMEQUIDEM
illos laude dignos ar-
bitratus sum (Præsul
ornatissime) qui mo-
rem antiquitus rece-
ptum, vt quisque in-
ingenij lucubrationūque suarum ope-
raqvæ in publicum prodire velit, illis
nuncupet, quos amet, colat, aut reue-
reatur, tanquā insulsum & parum libe-
ralem crimentur: Cum enim Plato
tum demum rempub. optime habiturā
pronunciauit eum aut Philosophando
princeps, aut imperando Philosophus
ingenij nec ruos intenderit, rerum pu-
blicarum curam gerentium auspiciis
a 2 priua-

priuatorum hominum otia dicari ceperunt, partim quoniam ita nos eis plurimum debere testamur, partim, etiam ut ad philosophandum hoc modo abhorrentes multorum mentes allician-
tur. Eoque laudata hæc manauit con-
suetudo, ut cæteris etiam hominibus
aliquod doctrine opus inscribere, ami-
citiæ, humanitatisque signum repute-
tur non ignobile. Cæterum, ut hoc V O-
C A B U L A R I V M I V R I S V T R I-
V S Q V E, nunc primum opera nostra
ab infinitis quibus ante scatebat men-
dis vindicatum, & plus mille non infi-
mæ notæ dictionibus auctum, tibi po-
tissimum nūcuparem, ad communem,
hanc amicitiae rationem, recens mihi
natæ causæ accesserunt: Cum enim fe-
riis hisce Paschalibus salutandi gratia,
apud te diuertissem, politior qua me
amplexus es humanitas, mensēque v-
no apud te posito vix ægrè tandem di-
misisti, tam arctis officij vinculis co-
artauit, ut iniuria me ipse afficerem, ni
pro summa & præstanti tua in me libe-
ralitate, gratæ saltē mentis meæ indi-
cia (quod re nequeo) repēderem. Gra-

tius

tius autem naturæque tuæ magis consentaneum litterario hoc munusculo vbinam quæso gentium inueniam? Tu enim quem moderatrix humanarum rerum prouidentia, in altissimo dignitatis gradu collocatum perpetua gravissimorum munerum procuratione districtum teneri voluit, inter tot, tam graues, tam multiplices curas, quotidie tamen aliquid temporis harum artium tractationi tribuis, Nimirum, & vnusquisque nostrum naturæ suæ, vt ait poeta quidam, semina sequitur. Et quibuscū diu ac familiariter vixit, eorum mores & instituta viuendi facile ac libenter imitatur. Tu enim scilicet qui virtutis & honesti speciem assidue animo cōtemplaris, acerrimisque mentis oculis contueris, eius incredibili amore inflammatus, nihil præterea admiraris, non emolumentum, non gloriam inanem, non aurem popularem, non cætera quæ cuiuis de populo contingere queant: Usque adeo vt illud quod ex Platone Orator præclare dictum transtulit, Virtutis speciem oculis corporis non cerni, quod si cernatur, mirabiles amores

excitaturam, in te cōprobatum & confirmatum esse videatur: Parce nec cogitanti, in tuas laudes quas ipse lubens non audis, prorumpēti. Porro cum bonorum omniū humanorum honos sit maximum: cumque diis immortalibus, (quorum in hominum genus, beneficia longe sunt & plurima & maxima) nihil maius tribuere aut soleamus aut possimus, quàm honorem gratamque eorum quæ ab iis accepimus, memoriam: cum denique etiā si quæ vicissim à nobis accipiunt, pro multitudine & magnitudine suorum erga nos munerum pauca & parua esse intelligant, nihil maius tamen à nobis requirant, idque quod à nobis sedulo redditur, æqui boni faciant: quemadmodum ego cum tuorum erga me meritorum admiratione obstupescam, gratiam tibi qualēcumque possum referre, aut certe gratam voluntatem remetiri debeo: Ita te naturam, in hoc tuam, quæ veram & solidam gloriam, nō inanem gloriæ imaginem semper expetiuit, ducem secutum, tuorum benefactorū conscientia fretū, nullam præterea aliā mercedem

dem, quàm liquidissimam & sincerissimam voluptatem, ex tua in homines benignitate natam ac profectam flagitare aut expectare, ipsaque honestate (quod facis) contētum esse decet. Neque enim beneficia tua sceneraris sed ad bene merendum de hominibus, natura factus, honestatē ac pulchritudinem virtutis vnicum & verū tuæ beneficentiæ, omnisque virtutis fructū esse putas. Quod reliquum itaque, oro, hoc qualécunque monumentum, pignus, ac testimonium gratitudinis & reuerentiæ erga te meæ, tibi quidem qui intima diuini iuris penetralia ipse calles, non necessarium, adolescentibus tamen qui idem ingrediuntur stadium, satis per se laudatum, eodem animo quo à me offertur, grato videlicet & candido, accipias & tuearis. Vale,
Lugdun. Prid. Calend. Iunij Anno partus Virginei. CIO. MDXCI.

CEL.ⁿⁱ tuæ Dicitissimus.

A L. SCOT.

2 4 AD

A D V E R S V S
I N F A N T E S I V R I S .

P E R I T O S V E R B O R V M
C V L T V M N O N E S S E
A S P E R N A N D V M .

* *

*O C V M proprietate,
significatio ac interpre-
tatio quāti in civili pru-
dentia sit momenti, hoc
ipso manifestum est: quòd Jurisconsulti
ferè simul ac edictum aliquod propositū
est: mox ad verborum interpretationem
properant: nec in edictis modo id obser-
uant: sed in cæteris quoque ferè omnibus
iur. tractatibus. Hinc Labeo Antistius,
teste Gellio, iuris quidem civilis discipli-
nam principali studio exercuit: & con-
sulentibus de iure publico responsit auit:*

cate

cæterarumque bonarum artium non ex-
persfuit: & in Grammaticam sese, at-
que Dialecticam, literasque antiquiores
penetrauerat: latinarumque vocum ori-
gines rationesque percalluerat: eaque
præcipuè scientia ad enodandos pleros-
que iuris laqueos utebatur. Hinc M.
Fabius Quintilianus Romane togæ glo-
ria, quem omnibus sine controuersia in-
geniis anteposit. L. Vallësis, exactissimi
vir iudicij, quæstionem omnem iuris
verborum proprietate, aut equi dispu-
tatione, aut voluntatis coniectura con-
tineri asserit. Sic quodã loco Cicero, tan-
tus ille vir, vt Romanum forum similem
nunquam habuerit, proprietatem sermo-
nis Iurisconsultorum peculiarem esse af-
firmat. Et planè Iurisconsulti omnes, qui
inter manus versantur, hoc est, hi de
quorum scriptis excerptæ sunt Pande-
ctæ (ne quid de priscis illis dicamus,
quorum ad nos scripta non peruenerunt)
nihil

nihil est mea sententia, inquit Valla,
quod addi adimive posse videatur, non
tam eloquentia (quam quidem materia
illa non magnopere patitur) quam lati-
nitatis atque elegantia, sine qua caca om-
nis doctrina est, & illiberalis, præser-
tim in iure civili. Ut enim Quintilia-
nus, inquit, omne ius, aut in verborum
interpretatione positum est, aut in equi-
præiudicium discrimine. Quod igitur legu-
lei isti dicunt, prudentiam in rerum esse
cognitione, orationis facultatem nihil
ad rem pertinere, videamus qualiter
constitui possit. M. Tullius libro tertio
de Oratore, de eloquentia loquens: Ne-
que verò, inquit, hoc fugit sapientissi-
mum Regem Philippum, qui hunc Ale-
xandro filio doctorem accierit (de Ari-
stotele loquens) à quo eodem ille & a-
gendi præcepta acciperet, & loquendi.
Nunc si quis volet eum Philosophum,
qui copiam nobis rerum orationisq; tra-
dat,

dat, per me appellet oratorem licet: siue
hunc oratorem, quem ego dicam sapien-
tiam iunctam habere eloquentia Philo-
sophum appellare malit, non impediam,
dummodo hoc constet: neque infantiam
eius, qui rem norit: sed eam explicare
dicendo non queat: neque inscitiam e-
ius, cui res non suppetat, Verba non de-
sint, esse laudandam. Item in Oratore
perfecto, Res sic se habet, compositè &
ornatè sine sententiis dicere, insania est:
sententiose autem sine verborum &
ordine & modo, infantia: & rursus a-
libi, Illud verius, inquit, neque quen-
quam in eo disertum esse posse, quod ne-
sciat: neque si id optime sciat, ignaruf-
que sit facunda ac polienda orationis:
disertè ipsum quod sciat dicere posse.
Phœnix item apud Homerum ad Achil-
lem loquens ita, inquit, Pater tuus Pe-
leus cum te primum ex Phthia patria ad
Agamemnona misit paruulum adhuc &
bellicarum

bellicarum rerum ignarum, me tibi ideo
adiunxit, vt vtroque in genere instituē-
dum te susciperem. Censuit enim te &
dicendi præcepta accipere debere & a-
gendi. Vt iam manifestum sit iungend-
dam esse cum eloquentia rerum pruden-
tiam, & contra, si quis modo non aut in-
fans, aut insanus dici velit. Proinde mi-
ramur nostri temporis iuris peritos tam
ab eloquentia alienos, in quibus vel pe-
culiare esse debuerat, discretè atque or-
nate dicere: vt qui in maxima reipubli-
ca luce versantur, atque omnium ocu-
lis, qui se consultos, prudentes, peritos
denique iuris dici volunt, dignosque so-
los, omnium literatorum hominum exi-
stimant: qui rerum humanarum diuina-
rùmque arbitrium disceptationemque
habeant: quique viros principes & su-
pra humanum fastigium euectos soluere
& illigare legibus interpretationibus
suis possint. Non me fugit quid La-
etan-

Et antius libro quinto sextoque de elo-
quentia disputauerit, vir ipse loquendo
lautissimus. sed nos de latinitate, & e-
legantia, & sermonis puritate loqui-
mur, ne scilicet illotis manibus (quod
Caius Iurisconsultus vetat) diuinarum
humanarumq; rerum scientiam aggre-
diantur, sed latinitatis modo ac proprie-
tatis verborum notitia instructi, non de
diserta illa & oratoria eloquentia, quae
iuris studiosis nostro seculo necessaria nõ
est, tametsi olim ut quisque iuris erat
peritissimus, ita etiam in dicendo præ-
stantissimus. Sed nunc, proh pudor, nullã
isti verborum rationem habendam au-
tumant, dum sensus assequantur: San-
guinem scilicet legum, non autem (ut
eorum vrbis ut ar) arbitrantur: non flo-
rem, sed frugem scientiæ consecutandam
autumant. Atque hæc ita dicunt, quasi
aut verba, rerum imagines esse nesciant,
& sensuum inuolucra, quæ quam maxi-
mè

mè effingi congruenter & accommodatè
rebus debent, aut quasi Bartholus &
Baldus & reliqui eiusdem ordinis, quos
isti verborum contemptores pro numi-
nibus colunt, & quorum scripta inter
sacrorum vatum oracula in larariis ha-
bent, verba non ipsi appendere quasi ad
Crotolai librã soleant. Ut enim ille qua-
dam solertia in altera libra sua lance a-
nimi bona imponens, in altera corporis
& externa, multum ad modum propen-
dere illam animi lancem deprehendebat:
sic isti Iurisperiti vnumquodque verbũ
atque adeo syllabam, in quibus commo-
dum sit locis ad constituenda sua dog-
mata, ponderanda solerter admonen-
tes, verborum vires excutere se & scrupulari etiam differentia æstimare credi
volunt. Quos se sibi imitandos isti (id
quod fatentur) proposuerunt, nisi mani-
festè cum ratione insanire velint, sibiq;
pugnare, verba quoque ipsi curent ne-
cessum

cessum est, non sensum modo: quãdoquidem ex verbis sensus dependent. In hoc enim comparatæ sunt voces, vt id, ad quod sunt instituta & audientibus & legentibus insinuent, alioqui frustratoria esset verborum institutio, si non suo munere fungãtur, sed vel audientis vel legentis arbitrio deseruiant. Frustranei essent tituli illi integri de verborum significat. non in iure modo civili, sed etiã pontificio. Sed age, viuant isti suo more, & iniquissima tyranni de venerandam illam priscam maiestatem legum conculcent, opprimant, euertant: nos quod institutum est nostrum persequamur, recti fiducia subnixi. Nec enim debet ob hoc à virtute quis desistere, quòd paucior sit numerus eorum, qui rectè viuunt sed eo magis ad probitatẽ contendere. Hæc habui quæ huic Lexico præponerem, postcõte loco, quòd peruicaciam eorum refellerẽ, qui se verborum cõtemptores ex professo

so iactitant, ne quis verborum proprie-
tatem ac significationem, quæ est huius
libelli materia, negligendum, ab illis fal-
so persuasus, credat. Vale Lector can-
didissime, & nostram diligen-
tiam his quoque minutis
benigno favore
prosequere.

* *

INCI-

PRO O E M I V M
V O C A B V L A R I I
V T R I V S Q V E

I V R I S .

QUONIAM iu-
ri operam da-
turū, prius nos-
se oportet vn-
de nomen iuris descendat.
ff. de Iustitia. & iure. l. j. in
princ. & (vt ait Philoso-
phus primo Elenchorum)
qui virtutes vocabulorum
ignorant de facili paralo-
gizantur, id est, decipiun-
tur. Nisi enim nomen rei
scieris, cognitio rerū pe-
rit, secundum Isido. Turpe
etiam videtur patricio, &
nobili viro, & causas orā-
ti, ius, in quo versatur, i-
gnorare. ff. do Ori. iuris. l.

ij. §. Seruius autem Sulpi-
tius. & de Hareti. cum ex
iniuncto. xxxvii. distinct.
sedulo. Ex quibus omni-
bus habetur, quod nemo
debet ignorare scientiam,
in qua versatur. Quod at-
tendens legislator Vlpia-
nus dicit. Bene est, prius-
quam ad verborum inter-
pretationē perueniamus,
pauca de ipsius significa-
tione tituli referre. ff. si
certum petatur. l. j. Idcir-
co quorundam termino-
rum, qui in iure vtroque
maximè frequentātur: ne-
cessariū fore duxi descri-
Voc. Vtrius. Iu. b

P R O O E M I V M.

2
 ptiones, & significationes
 clarius exponere tam ex
 summis Azo. & Goff. quã
 aliunde collectorum pro-
 pter iuvenes maximè iu-
 ris vtriusque candidatos.
 Et hoc breui & alphabe-
 tico ordine (vt eo meliùs
 memoriæ commendetur,
 & citius inueniantur) per-
 stringendo etiam cum al-
 legationibus in locis suis:
 vt in iure modicum perfe-
 cti per ignota minimè pro-
 cedentes, his cognitis prin-
 cipiis, & terminorũ signifi-
 cationibus, accessum faci-
 liorem habeant ad v-

triusque iuris notitiã, quia
 omnium habere memo-
 riam, & in nullo penitus
 peccare potius est diuini-
 tatis, quã mortalitatis.
 C. de Veter. iur. enucle. l.
 ij. §. si quid autè, ver. quia
 omnium. Et notat Bern.
 de Rescript. cap. cū ad eò.
 in gloss. j. de confirma. vt.
 vel inuti. c. porrecta. in
 gloss. ij. Ideòque si lectori
 aliqua vocabula occurre-
 rint, quorũ expositio hic
 non inueniatur, de hoc
 non miretur, quia nec
 omnium memoria potuit
 occurrere.

D E

DE LITERA A

LITERA salutaris à Cicerone in ea pro Milone, quod ut scribit Asconius, si videbatur iudicibus bona causa, absoluebāt reum: notāque absolutionis, A literam in tabella, quam à Prætorē accipiebāt, scribebant. Cicero: [quod nisi vidisset posse absolui eum qui fateretur, cum videret non fateri, neque quæri vnquam insisset, nec vobis tam salutarem hanc in iudicando litteram, quā illam tristē dedisset.] Eadem nota fuit in suffragiis & comitiis legum, qua se ciues repudiare rogationem significabant. Nā duæ dari tabulæ solebant, quarum in altera, R. V. id est, uti rogas scriptum erat: in altera, A. id est, Antiquo, antiqua sequor, noua non placent, est enim, ut Festus primo libro scribit, Antiquare in morem pristinum reducere. Hotoman.

A CERTO hæredē legare: certo hæredī ut legatum aliquod præstet, mandare, sic, ut ab illo debeat solo. Cicero in Topicis,

[Si paterfamilias vxori ancillarum vsufructum legauit à filio, neque à secundo hæredē legauit, mortuo filio mulier vsufructum nō amittet.] Idem pro Cluentio: Itaque ei testamento legati grandem pecuniam à filio, si qui natus esset: ab secundo hæredē nihil legat. Marcellus. l. 6. ff. de Auro & argento: [Seia ab hæredē P. Meuiō ita legauit.] Iulianus l. quæsitum 91. ff. de legat. & fid. 2. [Si filiusfamilias qui filium habebat, hæres institutus fuisset, an ab eo filio eius legari posset? Respondi cū possit à filio patri legari] &c. Item: [Si mihi seruus à te hæredē legatus fuerit.] Neratius l. à Titio. 64. de Furt. [A. Titio hæredē homo Seio legatus, ante aditam hæreditatem Titio furtum fecit.] Hotoman.

A DVVMVIRO, pro Imperio, vel permissu Duumviri, Vlpianus l. si quis, 52. §. 6. ff. de Furt. [Si fugitiuum meum quis quasi suū à Duumviro, vel ab aliis qui potestatem habent, de carcere vel custodia dimitteret, an is furri

teneretur?] In vulgatis libris, **DIMITTERE, ACCIPERE**: vt sit potestatem dimittere: quod mihi non probatur. Nam ita hoc dictum est, vt alibi, ab aliquo se liberare. Idem Hot.

A LIBERIS, pro quantumdiu liberos habebit. Terentius, l. sed si, 62 §. 2. ff. de Condit. & demonstrat. [Cum vir uxori si, à liberis non nupserit, in annos singulos aliquid legauit, quid iuris sit? Iulianus respondit, posse mulierem nubere, & legatum capere. Quod si ita scriptum esset, Si à liberis impuberibus non nupserit legem locum non habere: quia magis cura liberorum quam viduitas iniungeretur: id est, Quantumdiu liberi erunt impuberes. Papinianus l. cum tale, 72. ff. eod. cum tale legatum relictum esset Titia, si à liberis non decesserit: Similiter Paulus libro. Sententiarum. ii. cap. xxix. [Potior quis esse debet, inquit, non solum à gradu generis sed & à substantia rei familiaris.] Similiter in Cluetiana Cicero dixit: [non modo dicendi à reo, sed ne surgendi quidem potestas erat: id est, pro reo.

A. SE PRÆDIA nulla venundari, vultus imperatores dixerunt, in l. i. C. Debitor. vendit. pig. pro A sua familia nulla sua prædia. [Scriptura inquit, testamenti complexus est debitor, nulla à se prædia venundari.] id est, Cauit ne vlla sua prædia vendantur. Accurs. autem **A S B**, id est, ab ipso creditore, quod absurdum est. Hotom.

A. T. M. D. O. Aio te mihi dare oportere: vt Valerius probus testatur: quæ personalis actionis fuit formula, quia persona rei nominatim in agendo notaba-

tur: & stricti iudicij, quia simpliciter ait Cicero, Aspere & dire-ctio Oportere de certa definitaque summa dicebatur. Aio verò antiqui pro affirmo & contendo dicebant, Auctore Nonio: Vnde Aientia Cicero appellat, quæ Græci forensi & litigioso verbo, *κατεγορησα*, Hotoman.

A. TITIO persoluere de Titij nummis soluere. Cicero. ad Attic. lib. v. & pro Plancio. Plautus. Menham. [Da sodes à te, postea reddidero tibi: Mem. Imo da abs te.] Interdum tamen ab aliquo solui dicitur, cum exacta à debitore pecunia numeratur. Vt Epist. ad Attic. viij. [Quintus laborat vt tibi quod debet ab Egnatio soluat, id est, exactam ab Egnatio debitoris suo. Hinc nata illa sunt prætorum formula: Ab aliquo possidere, pro alicuius certi hominis possessionem obtinere, Prætor. l. i. Vt possid. Ab aliquo vti re quapiam, qui illi præcise rei suæ vsum ademit, eique quoquo modo retinet. Prætor, l. i. ff. de l. tin. actiueque priu. Ab aliquo aquam ducere, id est, ex illius qui præcise nominatur fundo deductam habere. Prætor in l. i. ff. de Aqua quot. Ab aliquo absolui, vide vocem [Absolui.]

A. QVANDO facit separationem, & quando includit, & quando excludit, not. Io. And. de Præb. c. statutum. li. vj. & Archi. de Elect. cap. j. eodem lib. Et à, & ab, in simili not. Archidia. xxxj. distin. aliter. Et de a, in cap. prout. de dolo, & contu. Et etiam a, & ab, denotat separationem. C. de nupt. l. à Caligato. & ibi per Cy. in gl. iij. l. ordinata. ff. de Libe. cau. & ff. de duob. re. l. si ex duobus. vbi textus cum glo. ff. de actio. emp. l. iij. §. fin. Item **A**, vel **A B**, est dictio

Actio significatiua primi termini à quo, licet dictio [vsque,] termini ad quem. Hic autem terminus à quo, significat exclusiue vel inclusiue. de quo Bart. in l. patronus. ff. de leg. iij. Vnde A, vel A B, significat exclusiue dicendo in statuto. A pulsus campanæ, de sero nullus vadat per vicos sub pœna tali. Nam hoc statutum intelligitur pulsata campana. Ideo si quis vadat quando pulsatur, non incidit in pœnam: inclusiue significat ubi. A pulsus campanæ, de mane quisque potest domum exire, quia statuens sic videtur intellexisse, &c. Et vide plenius de istis dictionibus per Ioannem de Ferra. in sua practica in forma capituli, quando testes producantur ad æternam rei memoriã. Adde hic quoddam aliquando hæc præpositio A, ponitur pro sine: vt lege. j. ff. de Legatis iij. §. hi quibus. & ibi gloss. super verbi. Apollides. & gloss. in l. quidam decedens. in princip. super verbo, [alogistas. de Administrat. tuto. & de Aedili. edict. l. si quis sit fugitiuus. §. apud Labconem. super verbo sylum. Aliquando ponitur causatiue. xxvij. quæstione ij. coniuges. & cano. conijunx. & c. sic. §. ex his. Aliquando pro [ex.] vt ff. de Acquirendo rerum dominio. l. adeo. §. quod si ex vno. & xvj. quæstio. ij. post quingentos. §. item si de rebus. & can. si sacerdotes. Aliquando ponitur pro [per] C. ad legē Fab. de Plag. lege prima: ubi [a quo,] id est, per quem. & l. seruo legato. §. primo. ff. de Legatis j. Aliquando subauditur à iure, vt ff. de Re. militari. l. milites: ubi [militia,] id est, à militia. & de Negotiis gestis. l. liberto. §. litem: ubi [sententia,] id est, à sententia.

D E istis dictionibus A, vel A B, an includant vel excludant: vide Bartol. in l. patronus. §. j. in fin. ff. de Legatis iij. & an separationē denotent, Bartol. in l. meminisse. de Officio procon: & in l. si ex duobus. de Duo. reis. ff.

A D D E, quoddam præpositio A, exponitur aliquando pro post. l. ij. §. q̄ ad magistratus. de Orig. iur.

De A, ante B.

A B, aliquando ponitur pro [cetera,] vt l. commissã. ff. de Publica: ubi [Ab hæredibus,] id est, contra hæredes: ubi est A D, non A B. Aliquando ponitur pro o. B. C. Si quis impera. male. l. j. ibi, [ab iniuria,] id est, ob iniuriam. Aliquando pro [per] Extra. de Appo. A. ab eo, qui. libro sexto. Et differunt A, & A B, vt his verbis. continetur.

Quod facit A, facit A B, sed in hoc differre videntur.

A B cum vocali, reliquis vult A sociari.

de A B no. ff. de Aqua quoti. & æsti. l. j. §. æstatem. & C. de Temp. appellat. l. final. in princip. & lv. distinct. ca. qui partem. & lxxvij. dist. in veteri. xxxv. q. vj. ab isto. xxxvij. distinct. à quibusdam. & per Archidia. xxxj. distinct. aliter.

A B, aliquando denotat separationem: vt est gloss. expressa in cap. statutum. de Præben. in vj. gloss. in l. si ex duobus. in verbo [ab altero,] ff. de Duo. reis. & in l. iij. §. final. in verbo [à Brundusio,] ff. de Actio. empt. & vendi. Bald. & Alexander de Imo. in l. prima. ff. Si quis cautio. Ioan. de Imol. & Domin. in capitul. frequens. supra gloss. in ver. xv. [arctatur tēpus,] de Restit. spol. libro sexto.

cum concor. ibidem positis.

INTERDV M ponitur pro[post] gloss. in l. neminem. C. de decurio. Quandoque pro[finē], veluti cum dicitur **A B R E**, id est, sine causa. l. si quis. ad finem. C. de Fur.

A B A C E S erant repositoria vasorum pretiosorum. l. heres. §. penultim. de leg. iij. Alciat. tamen libr. Parer. iij. capitul. ij. legit bases.

A B A X I S, siue [Abacus Abaci,] tabula est, in qua escaria, & potoria vasa collocantur, quæ sunt mensæ ministerio parata. Iuuen.

*Letus erat Cebro pocula minor,
vrcolis sex,*

Ornamentum abaci. Aufonius.
Et silibus fama est cœnasse Agathoclea regem.

*Atque abacos Samio saepe onerasse
luta.*

Ciceron. v. Tuscul. quaestione [Abacos complures ornauit auro & argento cælato.] Idem in Verré: [Abaci vasa omnia vt exposita fuerant sustulit.] Sed [Abacus] id est, ab eoq[ue] est $\alpha\beta\chi\theta$ Græcè, est inclinatum, quod teste Priscia. lib. vij. de octo partibus orationis, penultimam genitiui breuiavit, quod significat, prætereâ, vasa quædam viliora in quibus pretiosiora reponuntur, [ataisor] Peni vocant, de quibus Ianolenus Iurisconsultus li. xxxij. Dig. qui est de Legatis tertius. l. hæres. §. pen. [Cui Corinthia, inquit, vasa legata essent, abaces huic quoque eorum vasorum collocandorum causa paratas debere Trebatius respodit. Pro quo in codicibus recentioribus mendosè [bases,] A littera dispensata legitur. Accursus non

ratione aliqua, sed veri similitudine ductus, capsulas esse interpretatur bases. Quod, cû sit nihili verbum, interpretamentum quoque erit inane. Philippus Be-roaldus quodam in loco suarum commentationum, bases legit vocem vulgi sequutus. Sed de hoc lege verbû, [Corinthia vasa. Nebr.

A B A C T O R secundum Isid. lib. x. etymo. est fur iumentorum vel pecudum, quem vulgò vocamus abigeum. Nam abigeus est qui crimen abigeatus committit. & propriè ille qui pecora alicuius a pascuis, & armentis subducit, abigendi studio, hanc artem exercens, vt per aliquod signum quod facit ipsa animalia fugiât, separentur & dispergantur, & ea sic recipiat. s. cum panno rubeo, vel alias oves quasdam ad nemora fugando, vt alius accipiat, & deprædetur. Et est abigeus crimen capitale. C. de abigeis. l. vnica. Et maximus orator apud Græcos Demosthenes differentiam ponit inter furem, & abigeum, dicens quod ille, qui vnâ solam pecudem surripit, fur est, & vt fur coercetur, sed qui totum gregem subtrahit, abigeus est, & crimine abigeatus tenebitur. Et sine inscriptione recipitur huiusmodi criminis accusatio, vt d. l. vnica. C. de Abigeis.

A B A C T O R E S ab oratoribus, & historicis appellantur, quos Iurisconsulti vocant Abigeos. Ductum vtrunque nomen à verbo [abigo, is,] quod inter alios sensus significat etiam à grege, siue armento pecudè furto subducere: hinc abactores & abigei dicti huiusmodi fures. Quod genus hominû in Hispania maximè inuenitur, dicèe Virgil. in 3. Geor. Aut

Aut impacatos à tergo horrebis Iberos.

Quod Seruius interpr. abactores, & iubdit: [nam omnes ferè Hispani qui iidem sunt & Iberi, acerrimi abactores sunt.] Apuleius 7. de asino aureo: [Abactorem indubitatum cruentumque percussorem criminantes.] Ambro. in sermone de hostibus carnalibus nõ metuendis. [Armenta deripiet istud damnum abactorem tolerando iam didicit.] Sed quemadmodum diximus, à Iuriconsultis potius abigei dicuntur, de quibus tit. est lib. xlvij. Dig. In cuius prima lege Vlp. his verbis scribit: [Abigei proptiè ij habentur, qui pecora ex pascuis, vel armentis subtrahunt, & quodammodo depradantur abigendi studium quasi artem exercet, oues de gregibus, vel boues de armentis abducentes.] Cæterum si quis oues aberrantes aut alias quadrupedes abduxerit, non erit reus crimine abigeatus, sed potius furti. Est enim abigeatus ipsum abigei crimen, quod in Hispania grauius quàm alibi gètium debere puniri Hadrïanus Cæsar proconsuli Beticæ rescripsit: [Abigei, inquit, cum durissimè non vbiq; sed vbiunque frequentius est id genus maleficij. l. j. ff. de Abig. Atqui diximus ex autoritate Virgilij & Seruij Hispanos maximè hoc crimine laborare. Neb.

A B A L I E N A R E, vetus verbum est ciuili iuris, hoc est ciuium Rom. proprium, peregrinis hominibus non ita commune: quo perfecta rei alicuius alienatio significabatur. Itaque Vlpia. l. Abalienatum. 67. ff. de Verb. signi. [Abalienatum, inquit, non pro-

prie dicitur quod adhuc in dominio venditoris manet: venditum tamen certè dicitur.] Abalienatio verò est, eius rei quæ mancipi est, aut traditio alteri nexu, aut in iure cessio, inter quos ea iure ciuili fieri possunt: vt scribit Cicero in Top. Quo ex loco tria notanda & obseruanda sunt: primò cum sex sint acquirendarum rerum modi, quos Vlpianus in Institutiunculis enumerat, Emancipatio, traditio, Vfuscapio, in iure cessio, adiudicatio, Lex: duos tantum solos esse, quibus res à dominio nostro in alienum traducantur, mancipationem scilicet, & in iure cessionem. Quod tamen Paulus, homo Græcus, litigiosus, natura controuersus, & hostis antiquus Iuriconsultis additus, suo more cauillatur: in l. Abalienationis 28. ff. de Verbor. signific. [Abalienationis verbum, inquit, etiam viuicapionem continet: vix est enim vt non videatur alienare, qui patitur vsucapi.] Quasi verò quis sciens prudens rem suam vsucapi patiatur: aut si forte quis eo animo sit, res ex maiore parte iudicandæ non sint: Aut si iudicandæ non sint, qui patitur vsucapi, nõ pro derelicto rem suam haberet, ac proinde alienare nõ dicatur, quia verbum hoc certà & alienantis, & eius in quem alienatio fit, personam cõplectatur. l. in omnibus. §. ff. de Obligat. & actiõ. Tametsi vsucapionem tertium esse modum quo res perfectè abalienantur, constet ex eodem Vlpiano cap. i. & xix. Secundò ex hac definitione intelligitur, abalienationem earum tantum rerum dici, quæ mancipi sunt: non etiam earum quæ sunt nec mancipi. Sed cum Vlpianus

in Inſtitutuunculis traditionem dicat propriam eſſe rerum nec mancipi, quid eſt quod Cicero ait, Abalienationem traditione fieri? Subdifficilis nodus hic videtur, quem tamen explicare conabimur. Nam Cicero non ſimpliciter traditionem dixit, ſed traditionem nexu: quo verbo mancipationem ſignificari Boëtius, non aperte ille quidem, ac nominatim, ſed tamen ita ſignificat, vt ſatis intelligatur. Cum enim nexu formulam, ritumque ex Caio I. C. deſcribit indicat nexum ad mancipationem pertinere. Ex quo intelligitur, Abalienationem mancipatione, & in iure ceſſione fieri traditione autem nuda, hoc eſt ſine nexu & libra, fieri non potuiſſe. Poſtremo ex eo loco conſtat, Abalienationem propriam ciuium Rom. fuiſſe non etiam peregrinorum.

A B A M I T A eſt ſoror abani. ff. de Grad. l. Iurisconſul § auunculus.

A B A R S A C O R A S lib. 8. C. tit. 41. l. 13. [vide Barſacoras.]

A B A V I A eſt mater proauis vel proauis. ff. de Grad. l. Iurisconſultus §. quarto gradu.

A B A V N C V L V S eſt frater abauis ſecundum Iſidorum. l. 3. ff. de Gra.

A B A V V S eſt pater proauis vel proauis. Abauus, inquit Feſtus, dicitur qui abeſt ab auo, & eſt auus auis. Hinc quartus pater à Virgilio nominatur. Aeneid. 10.

Ille tamen noſtra deducit origine nomen:

Pilumnusq; illi quartus pater. Hor.

A B B A S ante benedictionem appellatur abbas: ſecus in Epifcopo. Ita Felin. in c. ea te. de Reſcri. col. v. verſ. iij. [reſtringitur] & i-

bi quæ ſit differentia inter Epifcopum & Abbatem, vide ibidem Felin.

A B B A S habet dignitatem. cap. vt Apoſtolica. de Priuileg. in vj. & in Clemen. & ſi principalis. de Reſcrip. & ibidem Car. j. q. imò Abbas omnibus prælatis poſt Epifcopum debet præferri. de quo per Felin. in d. cap. meminimus. de Accuſ.

A B B A T I S S A habet dignitatem. cap. indemnitatibus. de Elec. in vj. in §. verum. & l. generali. C. de ſacroſanc. eccle. Domi. de ſancto Gemi. in cap. indemnitatibus. Felin. in c. meminimus. de Accu. verſ. [vltorius quæro.]

A B B R E V I A T V R A dicitur inſtrumentum notarij non extenſum. Bar. l. chirographis. in prin. in ij. not. ff. de Admini. tu.

A B D I C A R E, inquit Nonius eſt familia abdicere: ſumptum autè à Græcis videtur, qui patrem, *ἐπιτερον*, filium autè *δοξογον* dicebant: Itaq; Quintilianus lib. 3. c. 6. Interpretatur Abdicatum qui à familia patris alienatus eſt, quod per præconem fieri ſolitu Græca illa Platonis locutio lib. xj. de legibus ſatis indicat.

A B I D I C A R E ſe magiſtratu eſt ante tempus magiſtratu deponere Pomponi. l. 2. §. 13. ff. de Orig. Iur. Papinian. l. penult. ff. de Off. præſ. hoc Græci *ἀφίστασις* dicunt. Plato lib. xj. de legibus. Moris enim erat, vt quibus Imperium certa de cauſa abrogandum erat ij dignitati & extirpationi ſue conſulentes, per ſe, & quaſi ſua ſponte magiſtratum deponerent. ſeſeque priuatos redderet.

A B D I C A R E, decreto recuſare ac denegare, Pomp. l. 2. §. 13. ff. de Orig.

Orig. Jur. Abdicandi verbo pro ablegare scriptores Latini vtuntur. Suetonius in Agrippa. Abdicare pro exheredare, Cicero in Oratore.

ABDICARE, in solidum dare, lib. 5. C. tit. 22.

ABDICATVS quis lib. 8. C. tit. 47. l. 6.

ABDICATIO quid sit, vide l. ij. §. & cū placuisset. ff. de Orig. iur. in l. liber homo, de Statu. homi. & l. penul. de Offic. præsid. & l. abdicatio. C. de Pat. po.

ABDICATIONVM formæ sunt duæ: altera criminis perfecti, vt si abdicetur raptor, adulter: Altera imperfecti, veluti adhuc in conditione positi, quales sunt in quibus abdicatur filius qui nū pareat patri quæ abdicatio apud magistratū fieri solita.

ABDITAS, id est, abscondas. l. vnic. C. de Thesau. lib. x.

ABDVCI, est à veritate separari. Item not. quod Abduxisse non solum is dicitur qui per vim abduxit, sed etiam qui persuasit ali cui vt ab alio discederet. l. item apud §. abduxisse. de Iniur.

ABDVCI mulier dicitur à marito, cum diuortium fit. Donat. in illud Terentij in Hecyra,

Et filiam abduxit suam.

Sic VIRGIL.

Et gremiis abducere patris.

AEDVHERE factio. lib. 6. C. tit. 2. l. 10. Plagio eo. Abduxisse ff. l. 47. tit. 10. l. 15. §. 20. Abducendi potestas lib. 4. C. tit. 56. l. 1. Hor.

ABEAT sine h, id est. recedat. ff. de In diem addic. l. j.

ABESSE quandoque dicitur qui in iure non est, vt l. iij. §. abesse. ff. de Dam. infec. Quandoque qui à tribunali abest. l. non tantum. §. Senatus conf. de fideicom. libe.

aliis quoque modis quis abesse intelligitur, vt in verbo [absens]

ABESSE non dicitur res quæ casualiter abest. Bart. in l. quæ sit. §. fin. ff. de leg. iij. & qui cōmodi causa, ac dolo malo abest, pro præsentē numeratur l. 4. §. 5. ff. Ex quibus causis maior. Et abesse quoque interdū dicitur qui adest, Nam miles qui Romæ militat reipub. causa pro absente numeratur. l. milites. ff. de quibus causis maior, & furiosus absentis habetur loco. l. 2. §. 2. ff. de Iure Codicill. & tutor. qui dum pupillus contrahit, præsentē est, sed quid agatur non atredic, abesse dicitur. l. non multum. ff. de Aucto. tut.

ABESSE causa reipublicæ dicitur quis quādiu durat officium, & finito officio quādiu redire potuerit secundum qualitatem suæ personæ, scilicet à die recessus vsque ad reditum, si ob cōmodum suum non abfuit. Bart. le. abesse. ff. Qui ex cau. maio.

ABESSE reipub. causa qui non videantur. lib. 4. tit. 6. l. 5. §. 1. l. 6. 33. §. 1. l. 4. 37. 38. §. 1. in fin. lib. 42. & qui videatur. l. 7. 32. 33. in prin. & §. 2. l. 35. 36. 38. & 45.

ABESSE arbitrio voluntatis suæ C. 7. tit. 43. l. 10. Ex iusta l. 40. t. 5. l. 28 §. 3. 26. §. 1. l. 5. §. 5. longe C. 6. tit. 60. l. 8. §. 3. B. Mala conscientia c. 3. tit. j. l. 15. Metus causa, lib. 4. tit. 6. l. 3. Reip. causa ff. 26. tit. 2. l. 30. ff. 49. tit. 16. l. 1. lib. 50. tit. 7. l. 14. Abesse voluntariè C. 7. tit. 35. lib. 8. Hotoman.

ABIECTA persona quæ dicatur vide C. lib. 5. tit. 5. l. 7. Pudicitia. c. 8. tit. 56. l. 7. D. Abiectus homo C. lib. 9. tit. 4. l. 4.

ABHINC aliquando ponitur temporaliter, & respicit futurum tempus, vt abhinc, id est, ab hoc tē-

- pore in antea. C. de Sacrosanc. eccle. l. placet.
- ABHOC**, id est, posthac. ff. de Orig. iur. l. ij. §. & cum Plac.
- ABHORRERE** aliquando ponitur pro differre. l. si tibi area. §. sed si puerum. de Præscrip. verb.
- ABIGEATVS** crimen quod abigendo committitur. l. 2. ff. eod. l. 5. §. qui desertionis. ff. de re militari.
- ABIGERE**, inquit Vipianus, proprie hi habentur, qui pecora expasens, vel ex armentis subtrahunt, & quodammodo depredantur, & abigendi studium tanquam artem exercent, equos de gregibus, vel boues de armento abducentes. l. 1. §. 1. ff. de Abige. [vide Abascior.]
- ABIGERE** est à se expellere, vel crimen abigeatus exercere.
- ABIGERE** partum, est abortionē eiicere. l. Cicero. de Pæn. Vlpi. l. si mulierem 8. ff. de Sicar. Vsurpatur etiā simpliciter à Marciano. l. 4. ff. de extraord. criminib. [Ea quæ data opera abegit, à Præsīde in exilium dandam.] Hinc.
- ABACTVS** vëter dicitur à Paulo lib. 4. Sent. c. 9. pro fœru venenis & medicamentis eiectio. [Aborsus, inquit vel abactus venter partum efficere nō videtur.]
- ABIICERE** est spernere, vt in Auth. quib. mo. natu. effic. legi. §. fit igitur.
- ABIRE** in creditum, non omnino idem est quod credere, sed tantum eas res credere quæ accipientis sunt, hoc est quæ functionem non in specie, sed in genere recipiunt, veluti pecuniam, frumentum, oleum. ff. lib. 14. tit. 4. l. 5. §. 6. de Tribut. action. & ti. 6. l. 3. §. 3. Abire rem longe ff. 42. tit. 1. l. 15. §. 7.
- ABINTESTATO**, id est, sine testamento. Instit. de here. quæ abinte. defe. in rubro & innigro.
- ABIUDICARE** & [adiudicare] differunt. Nam abiudicare idem est quod remouere & abdicare, adiudicare autem idem est quod applicare: facit tex. & ibi not. in c. cum venerabilis. in vers. [quia verò: ibi, [eidem episcopo adiudicauimus] de Except. & in cap. auditis. in ver. adiudicantes. de præscri. & c. cum causa. in vers. [adiudicare curauit.] de Re. iud.
- ABIUDICATIO** proprie habet locum in his, quæ habent causam mixtam, id est, in communibus iudiciis. l. si quis fundum. §. officio. ff. Communi diui. & l. sed & si res. in princ. ff. de Publicia. Aliquando exponitur adiudicare, id est, iudicare ad se spectare. vide Ioann. mo. Archi. & doct. in cap. Abbate sanè. in princ. & ibi Domi. de sancto Gemi. in versic. [Nota quod procedit conclusio, cum suq. versic. de Rep. iudic. lib. vj.] Quandoque ponitur pro confirmare, vt in c. vt quis duas. in fi. de Electio. lib. vj. & vide Alberi. de Rosa. in suo dictio. in ver. [adiudicatio.]
- ABIURARE**, est vt Seruius Aeneid. 8. scribit rem creditam periurio negare. Cicero tamen primo ad Atticum, Abiurare dixit, pro, sponsonem factam iurciurando negare.
- ABLATIVVS** casus aliquando resoluitur in accusatiuū & præpositionem [propter,] vt mandato, id est, propter. ff. Mand. l. si Mandato. §. fi. & l. citem ferro. §. eam rem. de Pub. Aliquando in accusatiuum & præpositionē IN, vt quiete, id est, in quiete. C. de Primice. l. j. lib. xij. Item ablatiu: absoluti. in contractibus nō disponunt

disponunt sed resoluuntur in cōdicionem. patet, quia agi nō potest, ita not. Bartolus & Bald. in l. prima. C. Quādo li. ab emp. discedere. facit l. euidis agris. ff. de Vsur. l. euidē re. de Euctio. l. acceptis. ad legem Falcidiam. Itē in vltimis voluntatibus. l. à testatore. vbi Bartolus & alij. ff. de Conditio. & demōstrationibus. nisi verba referantur ad eū quē testator potest grauare, lege fideicommissa. §. cūm esset. vbi plenius Barto. ff. de Legatis iij. & ibi latē per Iasonem. Item adde quōd aliquando ablatiui absoluti nihil importāt, vt est text. in l. ij. §. planē & si posthumis in versiculo. [sed si extraneum.] iūta glo. in verbo [filio præcedente. de] Vul. & pupil. & l. adoptare. ff. de Adoptionibus. Item adde, quōd ablatiui absoluti faciūt conditionem expressā: secundum Bartol. in l. j. in vlti. col. ff. de Conditio. & demonstratio.

ABMATERTERA est foror abauiz. Institutio. de Gradib. §. sexto gradu.

ABNEPOS est filius nepotis.

ABNEPTIS est filia pronepotis, vel proneptis. l. io. §. 8. de Grad.

ABNOCTARE significat per totam noctē abesse. l. illud. de Offi. præsid.

ABNOCTARE, est extra urbem noctem traducere. Marcianus. l. illud. 13. ff. de Offi. præf.

ABNVTARE, est sæpē abnuere. Festus. li. i.

ABNVTIVVM, dissentio, voluntas contraria, sed sine actione ad expediendum exprompta. Paul. l. 83. ff. de Verb. oblig.

ABOLERE quid. ad S. C. Turpill. l. 1. §. 10. lib. 4. ff. l. 16.

ABOLITIO est accusationis institutæ peremptio, vel absolutio,

qua quis nomen alicuius accusauit, cum, omni inscriptione iā facta, in totum aboleretur, remissa necessitate accusandi, & debet impetrari à principe, vel iudice ab illo, scilicet qui aliquam accusationem instituerat, & in ea se inscripserat, talis enim citra infamiam desistere non potest nisi absolutionem impetrauerit. Sed quando talis impetrat quōd desistat, & quōd illud quod per accusationem inchoatum erat, deleatur, ritē fit. Est autem duplex abolitio, scilicet generalis & specialis. De generali habetur C. de Abolit. genera. l. vlt. & ff. ad Turp. & de Abol. l. abolitio. Et per hanc eximitur reus, quōd non incidit in Turpillianū si nō deserat accusatum. ff. de Abol. cri. l. si interueniente. Et si infra triginta dies post abolitionem generalem causa proposita non potest probari, ad eā redire non potest. C. de Abolitio. generalis. l. prima,

ABOMINARI est omen auersari, quod Cicero, quod omē Deus auertat. Scauola l. Lucius. 85. ff. de hered. instit. & l. Lucius 88. §. filiam, de Lega. 2.

ABOMINATIO appellatur seruitus idolorum, secundum Hieron. in homilia. Largius tamen sumitur in communi vsu loquēdi, pro qualibet re turpi. & abominabili. Vnde dicitur abominatio populi. extra. de Cleri. ægro. c. tua nos. Vel abominatio est Deo elemosyna facta de rapina, simonia vel vsura. j. q. j. non est putanda. xiiij. quæst. v. scriptum est.

ABOMINATIONEM etiā ritē appellabimus quam dicimus excommunicationem, & cum abominatum qui est excommunicatus.

- catus. Sic enim plerunque eum appellat Alcijus noster.
- ABORTIVVS** est puer vel alter fortis ante præfinitum tempus natus, & idè sic dicitur quod non oriatur sed abortiatur, & excidatur secundum Isidorum lib. decimo Etimol. quid Abortio. ff. lib. 48. tit. 19. l. 38. §. 5. & Abortus C. lib. 6. tit. 29. l. 2.
- ABPATRVVS** est frater abavi. vt Institut. de Grad. cog. §. sexto gradu.
- ABRE**, id est, sine causa, vt habetur in l. si quis seruo alieno. C. de Fur. & l. consentaneum. C. quomodo & quando iud.
- ABROGARE** legi idem est quod tollere siue antiquare, quia à magistratu qui eam potestatem habet, populo interrogato, an velit iubeatque eam legem tolli, illo annuente, antiquatur tolliturque, quemadmodum eodem populo interrogato fuerat promulgata: vnde & lex plerunque dicitur rogatio. Cice. lib. 2. de Legibus: [Eas, inquit, tu leges rogabis quæ nunquam abrogentur.] Liuius lib. 22. [Plebiscitum primum ego antiquo abrogæque.] Est Itaque abrogare legem idè propè quod derogare. Iurisconsultus tamen de Verborum significatione. l. derogatur, inter vtrunque verbum nonnihil distare facit: [Derogatur inquit, legi cum pars detrahatur: abrogatur, cum prorsus tollitur.] Adde tu, quòd abrogatur legi cum prioris legis infirmanda causa promulgatur altera. Sermonis Latini ignari vulgari voce decepti, pro eo quod esse debet abrogare siue derogare legem, ipsi reuocare dicunt, cum sit reuocare, vt autor est Varro de lingua Latina, rursus in eor vocare, hoc est reuocare. Iuuenalis de Domitiano, qui legem Iuliam iam obliteratam dormiètemque excitauerat, sic inquit:
- Qui tunc leges reuocarat amaras:
Omnibus, atque ipsi Veneri Martique timendas*
Virgil. primo Aeneid.
- Reuocato à sanguine Teucrè.**
Id est, reuocato, quippe qui iam propemodum extinctus erat. Nebr.
- ABROGARE** est destruere vel delere in totum: vnde dicitur lex abrogata quando in toto est subblata vel destruda. Sed derogatur ei quado in parte tollitur vel ei detrahitur. ff. de Verborum significatione. l. derogatur. Abrogare interdum est addere aliquid. Septem autem de causis aliquid abrogatur, vt not. distinc. iiii. c. vlt. §. hæc & si legib.
- ABRVPTVM**, id est, turpiter acquisitum vel aliter, vt ff. quar. rer. actio non da. l. j. §. si manu misero.
- ABS** præpositio à Græco deducitur. \downarrow significat autè retradiionem in partem posteriorem. Festus. lib. j. In accepti tabulis hæc præpositio vsurpatur, ferè eadè cum à & Ab. Cicero, de Orator. [Vna præpositio est abs eaque nunc in accepti tabulis manet.] Hotom.
- ABSCTSE**, id est, fixè & determinatè. l. semper. §. demonstratur de Iur. immu.
- ABSENS** quis dicitur in iure multis modis, vt tradit Ias. in §. rursus. in princ. Institut. de actio. & post eum Alcija. in l. mulieris. §. vlt. & in l. absentem. de verb. signific. de quo vide etiam proximè in verbo [absentia.]
- ABSENTIA** est quintuplex, & quando

quando quis obtentu absentia in integrum restituitur: vide gl. l. fin. ff. de In integ. restit. & laf. in prælle s. rurtus. Absens autè propriè dicitur qui est extra prouinciam, vt C. de Bo. au. iudic. post. l. si §. vlti. Tamen quandoque accipitur pro eo qui præsens non est eo loco vbi petitur. ff. de Verb. sig. l. absentem. Vnde absens multis capitur modis. Primò ille dicitur absens, qui alium audire & intelligere non potest sic capitur ibi, cum dicitur, stipulatio nõ potest fieri inter abientes. Instit. de Inu. stip. §. item verborum. Secundò absens dicitur, qui non est in eadè prouincia, vt C. de Long. tempo. præscript. l. fin. Tertio absens dicitur, vt hic, cum dicitur, testium productio non potest fieri parte absente, si velit adesse. Et sic dicitur absens, qui non videt producere vel iurare testes. l. si aliquando. C. de testi. Quarto absens est qui non est in domo, seu respectu cuius nuntiandum est nouum opus. ff. de No. ope. nunc. l. de pupillo §. si quis. Quintò dicitur ille absens, qui facilliter nõ potest inueniri, vt quia sicut præfente principali, fideiussor non potest conueniri: ita absente potest conueniri. C. de fideiuf. & man. Auth. præfente. Sic etiam accipitur in l. præfens. ff. de procur. vbi dicitur. [Præfens est qui in hortis est, id est, qui facilliter potest inueniri. Sextò absens dicitur qui ad lucrandas distributiones materiales præfentiarum abest. l. qui non est in choro hora determinata, & ita licet sit in ecclesia, tamen extra chorum, in certis horis, dicitur absens.

ABSENTEM esse, aliud est, quàm haberi pro absente. Bart. in l. si

maritus. §. j. ff. de Adult. & quæ absentia proficit, not. Bartol. ibid. & quæ absentia iuuet absentem aduersus gesta contra eum. Bartol. in l. quia absente. C. de Procur. in l. quia absente. C. de Procur.

ABSOLVERE, id est, reconciliare. xj. que. iij. cap. ad mensam, §. penultimo.

ABSOLVI improprie dicitur creditor, cum sibi soluitur. l. in contraria. ff. de Vfur.

ABSOLVO, id est, absolutum esse ostendit. lo. xxiiij. q. j. audiuius. de Iureiur. c. ij. & glof. in c. ex diligenti. de simon. quæ exponit absolutum, id est, absolutum ostendimus.

ABSOLUTA dicuntur lecta & à partibus approbata, vel absoluta subscripta, sic exponitur, Instit. de Contrah. emp. §. j. & pro hoc C. de fid. instr. l. contractus.

ABSOLVTE exponitur, id est, ex toto, extra de regul. c. beneficium. lib. vj. vel absolute, id est, præcisè. extra, de Hære. cap. cõtra Christianos. li. vj. & in Auth. vt fratrum filij. §. j. Aliquandò exponitur absolute, id est, liberè, vt in Auth. de Mand. prin. §. sed neque.

ABSOLVERE pignus, pro luerre Paul. lib. Sent. 2. c. 5. [Creditor si simpliciter, sibi pignus depositum distrahere velit, ter ante denunciare debitori suo debet, vt pignus absoluas, ne à se distrahatur.]

ABSOLVTORIA sententia, [vide, sententiæ.]

ABSONANS in princip. de Co.

ABSOLVTIO differt à reuocatione, nam absolutio fit à sententia excommunicationis, suspensionis, vel interdicti, iuxta formam Ecclesiæ cù baculo dicendo Psalm. [Miserere] & [Deprofundis], & fit cum solennitate.

Sed

Sed reuocatio est sententia verbalis sine solemnitate. Etiam absolutio fit si excommunicatio tenuit, & si non tenuit, fit reuocatio. Item absolutio reddit quod excommunicatio abstulit, præterquam fructus quos excommunicatus iuste perdidit, quia per absolutionem tales non recuperat, ut in Auth. ut cum de app. cog. §. generalem. versic. [si verò post hac.] Et absolutio ex falsa causa super voto impetrata non tenet, sed est nulla, ut no. c. quod super his. de fid. instr. Et licet excommunicatio sit lata ex falsa causa semper tamen timèda est. xj. q. iij. cap. j. & de Offic. or. ex parte. in gl. Et an pecunia possit peti vel dari pro absolutione: vide de simo. ad aures & c. dilectus. & j. quaest. j. nullus Episcop.

ABSQUE est priuatiuum: ut in l. minus. C. de Acquir. poss. & quandoque ponitur exclusiue, & quandoque inclusiue not. Arch. de Procur. qui generaliter. lib. vj. Adde quòd ista dictio negat & maximè in positionibus & articulis. Bar. in l. inter stipulantem. ff. de Verb. oblig.

ABSTINERE hereditate est idem quod repudiare hereditatè, hoc tamen differunt, quòd abstinere pertinet ad suos heredes, repudiare autem ad extraneos. Extraneis. vbi gloss. Inst. de Hered. qual. & dist.

ABSUMERE C. lib. 5. tit. 38. l. 3. Absumere res hereditarias. C. li. 3. tit. 36. lib. 19. In rem aliquam. C. l. 5. tit. 62. l. 14.

ABSURDVS intellectus, [vide Intellectus.]

ABUNDANTIA quæ C. lib. 6. t. 23. l. 28. in prin.

ABVTI veteres dicebant pro eo quod est, vtendo cõsumere, Hinc

apud Iurisc. ex res in abusu non in vñ consistere dicuntur, quarù vsus nisi percat nullus est. Vlp. l. 5. §. 1. de vsufr. rer. quæ vt.

De A ante C.

A C, aliquãdo ponitur pro id est, ut C. de Sacrosan. ecccl. l. decernimus. in princ. Aliquando ponitur copulatiue. C. de Summa Trini. l. nullus. in fi. Aliquando similitudinariè, in Clementi. j. de Iudi. Institut. quibus non est per. §. ex hoc. in fine. & ff. de Acquir. re. domi. l. qua rationes. literæ. Aliquando adicitur & tamen pro nihilo ponitur, Institut. de Tute. §. tutores autem: ibi, [vim ac potestatem] id est, violentam potestatem.

ACAPNA ligna dicuntur quæ sunt in furno, aut ad solem exicata, ita vt cum focis admoueat, non fumigent, dicta ab *α*, particula priuatiua, & *καπνός*, quod interpretatur fumus, quasi sine fumo. Apud Martiale in distichis, læma est ligna acapna, & Straboni lib. 9. mellis quoddam genus acapnison appellatur: quod ita purgatum sit, vt non sapiat fumum. Vlpia. lib. xxxij. Dig. qui est de legatis tertius. l. ligni §. vi. [Sed & Titiones, inquit Iuriconsultus, & alia ligna cocta ne fumum faciant: acapna volens significare.] Ant. Nebr.

ACCEPTARE est frequenter accipere, vel per acceptationem liberare. ff. de Pact. l. tale §. post diuisionem.

ACCEPTILATIO est liberatio per mutuam interrogationem qua vtriusque contingit ab eodem nexu absolutio, id est, dissolutio. ff. eo. tit. l. j. Vnde acceptu. fero acceptum tuli, acceptilatū verbum

verbum compositum, à quo venit acceptilatio, id est, imaginaria solutio, quæ simulat debitorem suum sibi soluisse quod non soluit, idque faciat animo remitti, quia illa verba dicendo, [quicquid tibi per stipulationem promisi, vel ex stipulata debui, habes ne acceptum?] & tu respondeas, [habeo acceptumque; fero,] quasi dicas, perinde habeo ac si accepissem à te per veram solutionem. Et sic sicut vera solutione liberatus esses, ita hac acceptilatione liberaris, vt C. eo. tit. l. j. in gl. ij. Item acceptilatio differt ab apocha. l. si acceptolatus. eo. ti. de Accep. Acceptilatio à l. C. bifaria intelligitur, Autem Vulgaris est, aut Aquiliana. Vulgaris est, quæ vna stipulatione constat. cū is qui verbis obligaturæ à suo creditore stipulatur sic, [Quod tibi debeo habesne acceptum?] l. inutilis ff. de Acceptilat. neque ad aliā quā ad verborū obligationē hæc acceptilatio referri poterat, Aquiliana autē acceptilatio mutua & reciproca stipulatione constat: & ad omnes omnium generum obligationes extinguendas excogitata est, quæ & sola à Modestino definitur. l. i. ff. eod. liberatio per mutuam interrogationem, quo vtriusque contingit ab eodem nexu absolutio. Hotom.

A C C E P T U M ferre scribere se ab aliquo accepisse. Scæuola. l. 89. de Solut. ff. l. 6. ff. de Manumi. l. 48. §. 1. de Iure dot. ff.

A C C E P T U M facere, idē quod acceptum habere, l. 7. de Accep. tit. & alibi sæpē. Hoto.

A C C E P T O liberare, est accepti rogatione liberare: cū ei qui stipulatus est, an id quod promissit acceptum creditor habeat re-

spondetur habere. l. 8. §. 1. & 3. de Accep. tit.

A C C E P T O, vel acceptum rogare dicitur qui stipulatur, an id quod promissit creditor, acceptum habeat, vt patet ex l. 6. & 8. §. 1. & 3. de Accep. tit. Hotom.

A C C E P T O ferri, id est, approbari. C. de; Suf. & arca. l. securitates. lib. x.

A C C E P T O R E S rerum, id est, possessores. C. 6. tit. 48. Authen. Contra.

A C C E R S E R I in discrimen capitis, C. 9. tit. 2. l. 17.

A C C E R S I T V S est collectus vocatus vel circa se situs. l. xij. dist. quia igitur. xij. q. ij. quāmprepositum.

A C C E S S I O N V M nomine intelliguntur ea generaliter omnia, quæ tunc ex re quæ de agitur orta sunt, veluti fructus, partus, vsura: tum extrinsecus ei accesserunt, veluti id quod per alluionem accreuit, aut vsufructus qui per consolidationem proprietati adiungitur. Proprie autem ea demum continentur, quæ extrinsecus accedunt. Cum causæ appellatione generaliter hæc omnia comprehendantur. l. præterea. ff. de Rei vindic.

A C C E S S I O dicitur aliquid adiacens alteri, vel omne id quod est accessorium & necessarium principali vt capistrum equo vel vestis seruo, vt ff. Depo. l. j. §. quæ depositis. Si enim seruum emeris, vestem in qua traditur acquiris: etsi de ea mentio non sit facta.

A C C E S S O R I V M idē est quod accessio & sequitur naturam sui principalis. Instit. de Re. diu. §. si tamen alienam. ff. Si quis caut. l. si eum. §. qui iniuriam. & in regula accessorium. de Re. iur. lib.

lib. vj. Et quando accessorium venit officio iudicis mercenario, tunc iubiato principali tollitur & accessorium. C. Depo. l. iij. Secus quando accessorium venit officio iudicis nobili. ff. de Condi. ind. l. fina. §. Lucius. in gl. alias regulariter non tenet accessorium, vbi non tenet principale. l. cum principalis de Regu. iuris: nisi diuersam habeant rationem, vt ibi tradit Deci. de qua regula latissime Din. in d. c. accessorium. vbi videndum.

ACCIDERE interdum significat mori l. in vulgari. §. fi. de Ver. sign.

ACCIPERE aliquando capitur pro recipere vt in Authen. de Depo. & denun. circa princip.

ALIQUANDO accipere exponitur id est retinere, ibi, Noli timere accipere Mariam coniugem tuam. xxvij. questio. ij. priusquam. Accipere vel recipere dicitur quis verè, vel interpretatiue: vt not. in gl. l. postulante. in fi. ff. ad Trebel.

ACCIPERE non inducit dominij translationem de necessitate. Bar. in l. naturalis. §. & si quidem. ff. de Præscrip. verb.

ACCIPERE. & capere differunt Nam qui capit rem suam facit, sed qui accipit non facit suam. Et qualiter intelligatur hoc verbum accipit, vide de acquirendo rerum dominio. l. in laqueum in gloss. j. & ij. & ff. de fur. l. qui vas. in gloss. ij. Aliquando accipere ponitur pro intelligere & cognoscere. §. cumque in proœ, Initi.

ACCIPERE iudicium pro litem contestari. l. is qui. de Rei vendicatione.

ACCIPAT positum in substitutione est verbum directum.

Bar. in l. Centario. ff. de Vulga. & pupil. substi.

ACCOLA est qui colit terram non propriam, vnde:

Accola non propriam, propriam colit incota terram.

Et dicitur ab ad, & colo, quasi qui adueniens colit terram.

ACCOMMODARE apud Iustit. §. pe. in proœ. Institut. est tribuere. Gordianus in l. si qua. C. fam. herci. posuit pro impartire atque interponere.

ACCOMMODANDI verbo l. C. vtuntur, cum quid benigne ex æquo & bono contra summi iuris regulas concessum significant, veluti cum viles actiones accommodari dicunt in l. vxor. de donat. inter vir. & vxor. l. eleganter. ff. de Pig. act. l. i. C. de inoff. test. l. vlt. ff. de trans. Iustin. §. rursus. de act. Itaque Cicero 2. In Verrem præclaram re accommodationem magistratuū dixit.

ACCOMODE, id est, multum commode de Elect. vbi periculum h. vj.

ACCRESCAT, hoc verbum inducit fidei commissum, Bar. l. codicillis, de vsuf. leg. per illu. tex.

ACCUMBERE pro iacere. leg. hæc verba. §. subdiuinctiuorum. de verb. sig.

ACCURATE, id est, diligenter, studiose curialiter, vel composic.

ACCUSARE inquit Seruius, & incusare hoc differunt: Incusare proprie est superiorem arguere: vt in Terentio. Quid me in incusas Clitipho? Pater ad filium. Accusare vel parem, vel inferiorè, vt ibidem ad maritum vxor quæ ab causam accusare nescio: & hoc proprietatis est licet vsus ista male corrumpat.

ACCUSARE

ACCVSARE, non à cudo, & cuso, vt Priscianus putat, sed à causa deductum coniugata verba ostendunt. Recuso, excuso. In cuso, fidem est enim instar Græci, *εἰς τὴν μάχην*. Et ad publica iudicia tantummodo accommodum est.

ACCVSATIO, est eius criminis, cuius qui reus legitime factus est apud iudicem, cuius de ea re notio est, expositio. Quomodo autem differat à maledictia declarat Cicero pro Cælio. ibi [Aliud est maledicere, aliud accusare, &c.]

ACCVSATOR est ille qui aliquem coram iudice accusat, & criminalem sibi mouet questionem. Et dicitur accusator: quasi causator, quia ad causam vocat eumque appellat, vt in ca. forus. de Ver. sig. post medium. Accusator quomodo à dilatore differat vide C. 4. t. 18. l. 3.

ACCVSARE iure mariti est in accusando, certa habere specialia, de quibus in l. iure mariti. & in l. quamuis. C. de Adul.

ACEPHALVS, id est, sine capite ab *α*, quod est sine, & *κεφαλή* caput. xciij. dist. nulla. in Auth. de appella. s. generalem.

ACETVM non continetur appellatione vini. ff. de Vi. & oleo leg. l. si quis vinum. Bartol. in l. j. de Erogatio. mili. anno. l. lib. xij. C.

ACINACIVM: vinum est quod ex vuarum folliculis aqua addita diffunditur. Græci *δυσπερίον*, id est, secundarium: Latini, tum lora, tum lora appellat. Varro in primo de re iustica: [Acinorum, inquit, folliculi in dolia coniiciuntur, eoque aqua additur, eaque vocatur lora, quod lora acina, ac pro vino datur operariis hyeme.] Nonius Voc. iur.

quoque Marcellus: [Loram, inquit, dicebant in vindemia cum expressissent mustum ex acinis, & folliculos in dolium coniecissent.] Linius lib. 30. [Quæ Græci deuteria appellant, Cato & nos loream.] Scripsit autem id Cato in libr. de re rustica, dicens:

Lorea erit familia quod bibat.

Vlp. lib. xxxij. dig. tit. de vino & triti. legal. l. si quis. [Vinum, inquit, acinacium planè vino non continebitur.]

ACCVSIVS acinaticium pro acinacio legit: interpretaturque esse vinum ad vsum comparatū. Quid verò per tale vinum ipse intelligat, ego non video. Nam si vinum quod est ad vsum comparatum vinum est, quid inèptius dici potest, quam appellatione vini vinum contineri? Atqui Iurisconsultus aliud prospiciebat, quod poterat in dubitationem venire, an scilicet lora siue lora, hoc est, vinū illud secundarium quod ex vuarum acinis expresso musto atque addita aqua maceratis conficitur, appellatione vini contineatur, cum præsertim maior pars aquæ sit in eo permixta. Ant. Nebr.

ACCINATICVM [vinum] appellatur vinum secundarium, hoc est quod ex vuis expresso musto additaque aqua maceratis conficitur. l. si quis vinum, de Vi. tri. & ol. lega.

ACITANI populi, l. in Lusitania ff. de Censib. lib. 50. tit. xv. & Cuiac. lib. 10. Obler. c. 35.

ACIVM, id est, ætas 25. annorum, sic dicta quod sit crecēdi finis qualis perfecta, plena ac integra ætas à I. C. dicitur, quæ sequitur ætas *παρακμή* dicitur. l. cum pater §. 14. ff. de Legat. 2.

A COLYTHI Græcè dicuntur ceterosarij vel accedentes Latine: à deportandis cereis quando legendum est Euangelium aut sacrificium offerendū: vt inquit tex. in c. clericos. ad fin. xxj. dist.

ACONITVM, species veneni. l. eiusdem. §. alio. ad leg. Cor. de fidei. l. iij. §. pen. ff. de Peric. & commo. rei vend.

ACONITVM, veneni genus quoddam est celebratissimum. dictum ab acone quod interpretatur eos, quoniam, vt inquit Onidius ea herba ex coribus colligitur: ait namque libro septimo Metamorph.

Quæ quia nascuntur intra vinacia caue,

Agrestes aconita vocant,

Idem libro primo.

Lurida terribiles inscent aconita nouerca. Iuuenalis.

Sed nullis aconita bibuntur Fictilibus.

A Græcis quoque παρδάλινος sic dictum, quod pantheras enecat. Sed quæ ferè ignoratur quæ sit ea herba aconitum vulgo pro quocunque veneno accipitur. Marcellus libr. xlvij. Dig. tit. ad legem Corn. de fideiis & veneficis. l. eiusdem. [Si quis, inquit, temere cicutam & Salamandriam & aconitum, pityocampas & buprestin dederit, &c. Ant. Nebr.

A C O R & mator sunt vitia vini, & panis quando mucescit.

A C R I M O N I A est propriè acerbitas, sed secundum legistas est pœna quæ infligitur sacrilegis, sicut incarceratio, vel exiliū, vel relegatio. C. de Sacrosanct. Eccl. [placet, quæ est canonizata. xvi. quæstione prima cap. placet. sub

§. nouarum. vbi etiam dicitur de hoc.

Αρσενικον, Caius in l. qui venenum 236. ff. de Verb. significat. scribit, apud Græcos omnes arborū species continere, Suidas tamen αρσενικον vocat τρωτικος τοσ ην η δειδου κορυβους.

A C T A dicuntur publicæ scripturæ negotiorum quæ in iudicio aguntur, ordinem earum, modum & figuram continent. Vel etiã sunt processus sine gesta curiæ. gloss. in l. acta. de Re. iudic. & ca. quoniam contra. de prob. Sunt autem acta triplicia. Nam quædam sunt acta iudicij ordinatiua quæ valent ad ordinationem iudicij: vt est libelli oblatio, litis contestatio. Quædam valent ad veritatis indagacionem & dicuntur indagatiua veritatis, vt depositio testium editio instrumetorum, & confessio partium. Et quædam litis decisiva, quæ valent ad decisionem causæ. Item acta etiam quandoque dicimus locū in quo residet, iudex instructus de causâ cognoscens vbi acta deteguntur, vt quilibet factū suum audiat seu videat & suum consequatur meritum, qui locus aliter etiam ius appellatur. de Iusti. & iure. l. pe. §. fi. Porro acta & gesta quemadmodum distent, ostendit Iurisc. in l. labeo. de Ver. sign.

A C T I O significat tripliciter, strictè latè & latissimè. Strictè significat ius procedendi quod oritur ex obligatione. Latè significat dū significat iurisdictione iudicis. & ita nedū significat personales, sed etiam reales actiones. Latissimè cum etiam significat officium iudicis, & hoc modo querela inoffic. testat. dicitur a. aio.

ctio. ff. de leg. j. l. cum filius in prin. facit l. actionis verbo. de Verb. sign. & l. actionis verbo. ff. de Actio. & obli. Et hoc verbum actio significat bene simul ius & factum, nec est inconueniens.

A C T I O ergo significat officium, id est, ius persequendi, licet officium sit facti, & ponatur differentia inter iurisdictionem & officium; Est enim actio, [ius persequendi in iudicio quod sibi debetur.] Instit. de Actio. in princ. Et addunt quidam [quod tuum est vel alienum,] ita vt illa definitio includat omnem actionem tam in rem quam in personam, sed illa definitio premissa solum comprehendit actionem personalem, illud autem quod tuum est, tibi non debetur. Si vero quod non tuum est, & quicquid est in iudicio, debet includi diuersimode quod petitur & concluditur in actione reali & personali, quia in personali peto mihi debitum, in reali vero actione peto aliquid vt meum. Quare hoc verbum [actio] sumitur aliter & aliter vt premissum est.

Et nota quod hoc verbum debet quandoq; largè sumitur, vt cum dicitur quicquid in iudicio tibi debetur. j. res quam petis vt rem tuam, siue rei vindicatione actione commodati, siue depositi secundum Azonè in Sum. titu. de Eden. circa principium. Olim dicebatur actio cõceptio verborum; formata à magistratibus. l. ij. §. j. deinde ex his. ff. de Orig. iur. Vnde dicebatur formula vulgaris. ff. de fur. l. si feruus nauem. Hodie autem fit sine impetrat. one & conceptione verborum tollennium. C. de formu. & impe. acti. subla. per totum. Nec hodie est aliqua differentia inter inter-

dicta & actiones, cum interdum nihil aliud sit quam actio pretoria. Dicitur ergo actio, ius civile vel pretorium quo debitum in iudicio à te exigere possum, vel petere rem mihi restitui, secundum Azonem & Goff. & facit de Iud. c. dilecti actio. Est autem de iure civili. Instit. de iur. nat. gen. & ci. §. ius autè. Et secundum canones actio dicitur causa. c. forus. de Ver sig. Et secundum leges actio debet poni in causa, quia nemo sine actione experitur. ff. de Neg. gest. si pupilli. in si. c. examinata. de Iud. prohibentur tamè attentius nimis subtiles actionum intentiones, vt in c. dilecti. de iudic.

A D D E quod [actionis] verbum modo sumitur generaliter, modo specialiter: Generaliter quidè accipitur pro omni actione, siue sit in rem, siue in personam. Specialiter, pro actione personali tantum. l. pecuniè verbum. §. actio nis. de verb. sig. Accipitur & multis aliis modis, quos annotauit gl. ij. Instit. de Actio. in princ.

A C T I O [ad exhibendum] datur contra possessorem, vel aduersus eum qui dolo malo possidet: vt rem exhibeat, id est, in publicum deducat: vt fiat aduersario copia vendicandi, secundum Azo. in sum. tit. ad Exhib. in prin. Nam exhibere est rem in publicum deducere, & vindicandæ tangendæque & apprehendendæ rei facultatem præbere, & ostendere: vt aduersarius copiam habeat rem suam esse contendendi: vt cum quis dicit: hæc est res mea, quia tancã seu visa ab eo sibi sua videtur: vt ff. ad Exhibendum. l. ij. cum ibi not. Et si erit instrumentum res ipsa exhibenda, debet fieri facultas legendi &

etiam describendi. ff. Quemadmodum testa. ap. l. j. & ij. inspectio. Et sic exhibere dicitur propriè quasi extra secretum habere, & secundum Placentinum, quasi extra se habere.

A C T I O arborum furtim cæsarium, habet cõdemnationem aduersum eum qui arborès furtim cædit, in scio & inuito domino. Et competit contra ipsum damnatum dantem ad duplum damni dati, in quo casu etiam competit huic actio legis Aquiliæ, ita tamen vt deducere possit in condemnatione, quod actor consecutus est altera actio: vt ff. Arborum furtim cæsarium. l. j. & appellatione arborum etiam vites continentur. ff. de Arb. cad. l. j. §. Arboris. Item continetur hædera, quæ impropriè dicitur arbor ex interpretatione, & plerunque arboribus hæret. ff. Arborum furtim cæsarium. l. vitem & in gl. Etiam & arundo non male dicitur arbor. & idem de Saliçto, quando iam radices immisit: vt eadem l. vitem, iuncta glossa.

A C T I O [Caluisiana] est per quam reuocantur ea quæ in fraudem creditorum, patroni libertus alienauit. ff. de Iure patro. l. si libertus.

A C T I O [commodati] est triplex, scilicet, directa, utilis & contraria. Directa cõpetit ei qui rem aliquam commodauit cõtra commodatariũ ad repetendum ipsam rem: vt ei res & eius accessiones restituantur factõ & expleto vsu propter quem commodatum est. ff. Commod. l. j. secundum Placent.

A C T I O [commodati contraria] ei competit, qui commodatum accepit, in eum qui commoda-

uit ad impensas in re commodata factas, veluti si ægrum seruuum curauit. Sed quod nomine cibariorum impendit, non repetit. ff. Commod. l. in rebus. §. posunt cum §. sequenti.

A C T I O [commodati utilis] secundum Placentinum competit, vbi non est verè commodatum: sed interpretatiuè: vt si amicus ex cõfidentia rem amici ex propria auctoritate accepit. Et ponè melius exemplum. per. l. j. §. fin. cum l. ij. & iij. in principio. ff. commodati.

A C T I O [communi diuidendo] inter eos datur, qui sine societate nec ex causa hereditaria aliquid commune habent: vt id diuidatur: secundum Placent. & Azonem. Item si ex contractu societatis res illa sit communis, habet locum hæc actio. ff. cõmuni diuid. l. ij. Et de ista actione. no. ff. de Iudiciis. l. in tribus.

A C T I O [conduçti] competit ei, qui conduxit à locatore fundum vel prædium, vel domum, & competit ei ad hoc quod liceat sibi inhabitare vel in vsu habere re conduçtam: etiam competit contra locatorem, si aliquis expensas utiles vel necessarias ibi fecerit.

A C T I O [confessoria] est quæ competit ei, qui dicit se habere ius, vel seruitutem per fundum vicini eundi vel agendi, vel altius ædes suas leuandi, vel quacunque aliam seruitutè in re ipsius, etiam inuito eo. Hæc autem actio in rem dicitur. vel realis, quia rem tuam corporalem, scilicet, ius eundi per fundum petis, quamuis ipsa seruitus sit incorporealis: vt ff. Si. serui. vendic. l. ij. in princ. Et dicitur confessoria, quia verbis affirmatiuis constituitur, & eius contraria verbis

verbis negatiuis proponitur, quę dicitur actio negatoria, secundum Placen. ff. Si seruit. vendic. l. si quando. §. cum in domo. & ibi not. Vnde actio negatoria competit ei, qui dicit aliquem non habere ius, vel seruitutem ad aliquid quod facere volebat alter, & ipsum per hanc actionem prohibet: vt quando dominus fundi intendat aduersus te solum ire per fundum suum dicēs. [Non est tibi ius ire per fundum meū] Et hæc actio similiter in re dicitur, quia dominus fundi vendicat libertatem dum ipsam intendit verbis negatiuis, dicens quod alter non habet ius eundi vel agendi per fundum suum, nec altius ædificandi ædes, ne luminibus suis noceat, & sic per hanc dominus fundi ad hoc agit vt fundus suus declaretur liber & alter desistat & prohibeat, ne eum decatero inquietet. ff. Si. ser. vend. l. ij. & l. loci corpus. §. competit. & Instit. de Actio. §. æque versic. [contra.] Et Actio negatoria non competit de domino, sed de iure prædiorum, sicut & confessoria: vt in præalleg. l. ij. in prin. Et licet secundum Placen. dicatur ideo negatoria, quia verbis negatiuis intentatur, tamen contrarium not. in l. ij. & d. versic. [contra.] supra alleg. Nam quælibet eorum, scilicet actio confessoria & negatoria potest dari per verba affirmatiua, & etiam per negatiua. Non ergo sumunt differentiam per formam verborum, sed differunt ratione materię. Inde breuiter concludendo, siue per affirmationem, siue per negationem dentur, tamen in hoc differunt, quia confessoria datur ad tuendam sibi seruitutem debitam

& negatoria datur ad tuendam sibi libertatem suam. Et notant docto. exempla in quibus confessoria intentatur verbis negatiuis, & negatoria verbis affirmatiuis. in ca. cum Ecclesia Sutrina. de causa poss. & propriet. vbi bona gloss. de his. extra. de iud. in c. examinata. & in d. l. ij. ff. si ser. vñ.

A c t i o [criminalis] dicitur ex qua pœna fisco est applicanda licet pecuniaria, sit glo. & Bar. in l. iij. in princip. ff. de Sepule. viola.

A c t i o [datiua] quæ, require infra in versic. [actionum xij. species.]

A c t i o [depositi] est duplex, scilicet directa & contraria. Actio depositi directa competit depositori ad repetendum depositum & accessiones eius, & competit in simplum nisi forte res sint ob incendium, ruina, naufragio, tumultu, deposita. Hoc enim casu qui depositum sic receperit, & inficietur, & de hoc conuincatur, in duplo condemnabitur: hæc probantur ff. Deposit. l. prima. sicut prætor. Sed actio depositi contraria competit ei penes quem res deposita est ad petendum impensas si quas circa rem depositam impenderit, & illas repetit vel damnum datum per seruum depositum secundum Placē. De illa contraria actione habetur. ff. Dep. l. si. apud in pri. & l. actione.

A c t i o [de apposito, vel suspensio] quæ iter est vulgo: cuius casus nocere poterit. datur aduersus eum qui in sub grunda vel pro tecto habet id appositum vel suspensum quod nocere potuit: cuius condēnatio est decem solidorum ff. de his qui deiecit, vel effud. l. si verò §. ait prætor.

A c t i o [de constituta pecunia] competit aduersus eum qui sine sti-

pulatione constituit pro se vel pro alio soluere. C. d. constitutu. pecunia. l. ij. Nam constituere largè dici posset quilibet qui pro alio se obligat. sed C. de Constitutu. pecun. [constituere] ponitur pro eo tantum qui quod alius debet, se soluturum constituit: Nec distinguitur ex qua causâ quis debeat: certa, vel incerta, vel ciuili vel honoraria: dum tamen efficaciter debitum potuerit peti & exigi, vel saltem solutum retineri: vt quia tantum naturale erat debitum.

A c r i o [de dolo] competit mihi quando damnum dolo malo à quouis est mihi datum, vel si quis aduersus me versetur dolosè consulendo, vel malitiosè negotia mea administrando, nec superest aliqua alia actio qua possim experiri ff. de Dolo. l. j. §. verba. sed non datur nisi duos aureos excedat. l. si oleum §. si. iuncta l. seq. ff. de Dol. ma. Hæc autem non datur liberis contra parentes. Ratio quia odiosa est & in ea condemnatus, infamis efficitur. Nec datur libertis contra patronos, nec humili aduersus eum qui dignitate excellit, nec plebeio aduersus consularè receptæ auctoritatis, nec luxurioso vel prodigo, aduersus hominem viræ emendationis. Datur tamen hæc actio in factû contra prædictos, vt fiat mētio bonæ fidei, & verbis sic temperandis in conceptione libelli in qua nulla est faciendâ mentio doli, hæc pōbantur ff. de Dolo. l. si oleum §. finali cum l. sequenti.

A c r i o [de dolo, & furto eorum qui sunt in ministerio cauponis, stabulariorum, vel nauem exercentium] datur aduersus cauponēs stabularios, & nauas: qui

quando officio malorum hominū vtitur: in duplū tenetur: cum dolo vel furto cōmissum est in his reb⁹ quas saluas fore recipere ff. Nau. ca. ff. l. j. & j. [actio in factū.]

A c r i o [de effuis, & eiecctis] datur aduersus eum ex cuius habitatione vel habitaculo aliquid effusum, vel eiecctum est contra iter publicum: vnde damnum datum alicui transeunti restaurandum est in duplum: & si liber homo inde periisse dicatur, in quinquaginta aureos hæc actio datur. Si verò viuat, nocitumq; ei esse dicitur: datur ob eam rem quantum videtur iudicij ex bono & æquo: compensatis impensis factis, & operibus quibus est caritatus inuitiliter. ff. de His qui deiecc. vel effud. l. j. in princi.

A c r i o [de in rem versō] datur aduersus dominū, vel patrē: si seruus, vel filius pecuniā in rē patris vel domini impendit quā mutuo accepit, ff. In rē versō. l. j. in prin.

A c r i o [de paupurie] cōpetit aduersus eum cuius animal dānum dedit contra naturā sui generis, verbi gratia, si equus non ex loci angustia vel nō instigatus cauce percutiat, vel bos cornu petat ex naturali feritate. Secus tamē si instigatus vel ex loci angustia damnum dederit. In huiusmodi actionis condēnatione, venit dāni datj resartio: aut in solutione venit ex lege duodecim tab. noxa deditio. dominus enim noxali iudicio sui nomine conuentus: seruum auctori noxæ deditio liberatur: Insti de noxa. actio. §. j. & si animalia noxa dēdantur, proficiūt reo ad liberationem. Insti. si quad. paup. sec. dic. Et vtium malit aut soluendo damnum susserat: aut aliud pro noxa det animal hoc, si per eum fiat Et pro-

probantur hæc. ff. Si quadr. paup. fec. dic. lege j. in princ. & Institut. eodem titul. § primo. Et noxia significat delictum sed delinquens vocatur noxa. Institut. de noxa. in gloss. super verbo [noxia.] Vnde versus.

Noxia delictam, delinquens noxa vocatur.

E tamen sæpe vnum pro reliquo accipitur: vt ibidem dicitur.

A C T I O [de peculio, vel peculio tenus] competit ei, qui cum filio familias, vel seruo peculium habentibus contraxit. ff. quod cum eod. l. j. cum seq. Quæ post mortem filij, vel serui est annalis, nec non post emancipationem, manumissionem, vel alienationem. ff. Quædo actio de pe. est annalis. l. j. §. quadiu. vbi dicitur. Quædiu filius vel serui in potestate est: de peculio actio perpetua est: post mortem autem eius: vel post mortem autem eius: vel postquam emancipatus, manumissus alienatusque fuerit: temporalis esse incipit, id est, annalis: & competit hæc actio aduersus dominum vel patrem: vt not. ff. de Pec. l. j. §. verba.

A C T I O [de rationibus distrahendis] datur pupillo ad impugnandum rationem à tutore reddita, qui forte res aliquas pupil. abstulit, nec illas in li. rat. descripsit: dicta ex eo quod rationis redditio per tutorem facta, distrahenda id est, dilanianda & inscindenda veniat per eiusmodi actionem. l. j. de Tut. & ratio. distrahen.

A C T I O de reb. Eccle. veditis custodibus earum datur aduersus eos qui sacras res emerunt citra formam: nulla eis actione relicta contra sacrosanctas ecclesias de pretio quod dederunt recuperanda. Hæc

actio datur in factum, cum res in aliam rem est mutata: vt cum ex phiala factus est scyphus. Si verò in forma sua sit, rei vendicatio locum habet, si alienetur: quod ex li. datur.

A C T I O [de superficie in rem] competit ei qui superficiem habet in alieno solo nomine conducti ad repetendum superficiem si posterat. ff. de Superf. l. j. §. qui superficie. in fine. & §. quod autem. versiculo, [& sane.]

A C T I O de tigno iuncto datur ei cuius tignum ædificio alieno iunctum est ab eo qui existimabat suum tignum esse. Si verò sciens alienum is dolose fecerit id, tenetur de tigno immisso & furti actione ad exhibendum: non quod tignum cogatur eximere: sed quod intersit præstare. Et hæc probantur. ff. de Tign. in iun. l. j. & ff. de Rei vendicatione. l. in rem. §. j. cum ibi notatis.

A C T I O directa est quando aliquid directè petitur in quo: vt ex commodato vel deposito, & huiusmodi.

A C T I O [utilis] est quæ datur non ex iure aliquo directo, sed utiliter & ex æquitate competit: vt in Publiciana & huiusmodi, secundum Placè. & Azo. De ista actione utili habetur & notatur. ff. de Negotiis gest. l. acti. & ff. Si quadr. pauperiem fecit. dicatur. l. penult. Et nota, quod actio directa & utilis eiusdem sunt effectus: vt in l. actio præallega. & nihil differunt, licet secundum quosdam differant: vt not. in l. ex legat. C. de Legat. & plenè per Cysum in lege prima. C. de Action. & obligatio. vnde directa datur secundum verba & mentem, vt interdicitur vnde vi directum quod datur tantum contra spoliante vel madate seu rata habentem spoliante

suo nomine factam, quia verba & intentio prætoris hoc volunt in hoc interdico, sed idem interdico vtile datur ex mente tantum, de æquitate quadam, non virtute verborum. Datur etiam contra eum qui alias ex iusta causa rem possidet: non tamen prædictis tribus modis, sed forte possessionem vacuum intravit, vel rem in domo sua inuenit credens esse suam. de quo in c. cum ad sedem. de Restitut. spoliato. Et dicit Angel. quod habens ius vtile & intentans directum, male libellat, & quando in principio detecta fuit ineptitudo succumbere debet.

A c t i o [edilitia] competit multis modis. Et primò, si res vendita sit redhibita propter vitium siue morbum: sed tamen à venditore restituitur pretium emptori cum accessionibus & aliis quæ ædiles iubent: & hoc casu est perpetua. de hac habetur. ff. de Ædil. edict. l. ædiles. in principio. §. primo & fin. & l. illud. ij. responso. & l. redhibitoria eod. titu. Secundo competit, quando fit, vt si res vendita non placet, quod reddatur: & tunc est temporalis vsque ad lx. dies: vt ff. eod. tit. l. quod si nolit. §. si quid ita venierit. Tertio, competit si venditor non vult tradere seruum, vel mancipium, vel iumentum cum ornamento eum quo ostenderit tempore venditionis pro ipso ornamento: vel vt fiat redhibito rei principalis propter accessoria: & tunc competit etiam vsq; ad lx. dies. ff. eod. tit. l. ædiles. in princ. & §. vendendi. Quarto verò competit quando eo loco qua iter est vulgo habet quis canem, lupum, vrsam, aprum, veſrem, pantheram, leonem, &c. vel ani-

mal aliud quod nocere possit: siue sit ligatum siue solutum. ff. eo. tit. l. hi enim. §. deinde. & l. sequenti. Et si homo liber petierit: solidi ducenti præstabuntur: sin aliter ei noceatur, in id, quod æquum videbitur condemnabitur: vt l. qua vulgo. ff. eodem tit. sed plenius vide de his Guliel. in Specul. in tract. libel. pro emp. & vend. §. nunc dicendum est.

A c t i o [empti] competit emptori ad rem petendam quam emerat: in qua venit commodum quod accessit. Et si quid in speciali pacto comprehensum sit, in hac actione attenditur: prout quisque sibi paciscitur. ff. de ac. empt. l. emptor. in prin. & Instit. de empt. & ven. §. sed nostra. in fine. Huic contraria est actio venditi: quæ competit venditori ad petendum pretium & interestesse & vsuras tempore moræ, prout inter partes conuentum, seu contractum est, de ista habetur in l. Iulianus. §. ex vendito. eod. tit. & de Emp. & vend. In Instit. in §. præallegato. sed nostra.

A c t i o [æstimatoria], id est, actio præscriptis verbis sic cognominata est actio: qua æstimatio proponitur gratia dubitationis tollende; quando res æstimata vendenda datur. Dubitat enim est an ex vendito sit actio: an ex locato: an ex conducto: an mandati, vt si rem meam tibi do: & æstimo tibi eam decem, vt aut rem, aut decem reddas: si vero plus vendas tuum sit. vt not. ff. de Æsti. actio. in rubro. & l. j. Instit. de Actio. §. actionum autè.

A c t i o [ex stipulatu] nascitur: eum de re certa in genere: sed incerta in specie sit stipulatio, vt Instit. de

de Verborum obligat. in princ. Nam si res esset simpliciter incerta: stipulatio non valeret. ff. eod. tit. l. ita stipulatus. in princip. Et stipulatio est verborum conceptio, vt cum dicos [spondes dare seruum?] vel [spondes te facturum domum?] & tu respondes, [spondeo.] Pertinet autem ad actionem in personam quæ oriuntur ex contractu verborum. Et hæc colliguntur. ff. de Actio. & oblig. l. j. §. j. & l. actionum genera. §. in personam. & Insti. de Oblig. §. fin. & de actio. §. j. & vers. [namque.] cum simil.

A C T I O ex testamento non solum scripto heredi competit ad petendum hereditatem, sed etiam contra heredem scriptum à legatariis & fideicommissariis, C. communia. de legat. & fideic. l. j. Et sapit naturam actionis bonæ fidei. l. in minorum. C. ex quibus causis in integ. restit. non est necessaria. Tamen dicit Bar. quod res vera est stricti iuris: cum non numeretur inter actiones bonæ fidei. in §. actionum. Insti. de Actio. vt not. in l. huiusmodi. §. ades. ff. de leg. j.

A C T I O exercitoria secundum Azo. in Sum. C. eod. tit. datur contrahentibus cum magistro nauis propter nauigandi necessitatem contra exercitorem nauis: qui magistrum nauis præposuit: quem æquum fuit teneri vt teneretur qui institorem tabernæ, vel negotio præposuit. ff. de exercitoria actio. l. j. in princ. Hęc ergo actio non datur cõtra magistrum nauis: sed contra eum qui magistrum nauis præposuit, scilicet in eam causam, in quam præpositus est expressè vel tacite: vt in ea l. j. §. non autem. & §. igitur præpositus. Est autem

magister cui totius nauis anchora & cura mandata est. l. j. §. magistrum nauis. ff. eod. qui vulgari Lombardorum, & prouincialium lingua [comitus:] & in Theutonico & in Almanico [styersman] dicitur. Nec distinguitur an iste magister sit liber vel seruus, maior vel minor. Imputatur enim ei, qui eum præposuit. l. j. præallegata. §. cuius autem conditionis. Sed exercitor dicitur is, ad quem obventiones quotidianæ, aut reditus, qualitas & vtilitates nauis perueniunt & pertinent: vt ead. l. j. §. exercitorem: siue verus dominus nauis sit. siue à domino nauem conduxerit ad tempus, vel in perpetuum: vt dicitur ibidem.

A C T I O [familie heriscundæ] inter eos competit, qui cõmunem habent hereditatem inuendendam. ff. familie heriscundæ. l. j. & ij. Et dicitur actio familie heriscundæ, id est, hereditatis vel substantiæ diuidendæ secundum Azo. in Sum. vt not. ff. eod. tit. in rubro. Nomè enim familie quandoque ponitur pro substantia & hereditate: vt ff. de Verb. signif. l. pronuntiatio. §. j. Sed herisco est verbum Græcum, idem significans quod diuido: inde heriscundæ, id est, diuidendæ: vt no. gl. ff. eo. tit. in rub. Tu cogita.

A C T I O [Fabiana & Pauliana] sic dictæ sunt ab auctoribus & eorum inuentoribus: & habent locum quando debitor in fraudem creditoris alienauit ea que obligata fuerunt creditori: vt reuocetur ipsa alienatio. Datur etiam actio Fabiana patrono ad renocandum alienata per libertum vel per debitores in fraudem patroni, vel creditoris, in qua veniunt fructus etiã post licentiam

contesta. percepti: vt not. ff. quid in fraudem patro. l. ij. & ibi per totum. Sed Pauliana datur proprie creditori ad reuocanda alienata in fraudem per debitorem, de qua ff. Quæ in fraudem credit. l. ij. §. final. & l. hac in factum. In qua etiam veniunt fructus: vt eod. titul. ait prætor. §. per hanc & §. præterea. quod intellige iuxta. l. ij. §. non solum. eod. tit. de quibus ambabus. ff. de vsu. l. videamus. ij. §. in Fauiana. & Instit. de Actio. §. Ite si quis in fraudē.

ACTIO finium regundorum cōpetit pro finibus ad distinguendum vel ad iudicandem. ff. fini. regun. l. ij. §. iudici. & l. seq. & inter eos agitur qui agros cōfines habent vel prædia. Instit. de Actio. §. item finium regundorum. & habet locum in rusticis prædiis tantum. ff. eod. titul. l. ij. & nō in vrbanis: quia vrbana prædia non sunt confinia: sed vicina quia parietibus distingni cōsueuerunt: sed confinia dicimus, quæ adeo sunt proxima vt nullus paries in medio interponatur. ff. eod. titul. l. sed & loci. hoc iudicium. cum ibi not. Vrbana prædia dicuntur omnia prædia quæ habent ædificia: etiam si sint in villa. quia vrbani prædium nō facit locus sed materia habitandi causa facta. Vnde si in vrbe ædificium, causa non habitandi sed gratia reponendorum fructuum hat, dicitur prædium rusticum. Sed & horti in ædificiis cōstituti nisi plurium sint in reddito, vinearum forte, vel etiam olitorum, continentur appellatione vrbani prædiorum. ff. de Verb. significat. l. Vrbana Rustica autē prædia vocantur agri non habentes ædificia. Et si inter te & me cōtra quem ago finium regundo-

rum: via publica vel publicum iter interuenit, non habet locum hæc actio: quia cōfinium non intelligitur: secus si riuus priuatus interuenit, quia finium regundorum agi potest cōtra dominum riuum. ff. eod. titul. l. sed & loci. §. fin. cum l. seq. & ibi notat. Est autem hæc actio duplex, quia in ea vterque est actor, & vterque est reus, extra de Probar. ex literis. ff. eodem titul. l. iudicium Communi diuidendo, & l. familia herciscunda. & l. inter coheredes. §. si familia. ff. famil. herc. Item est mixta: quia est in re & in personam. Instit. de act. §. quædam actiones. & §. item finium. Item perpetua est, vt C. eod. l. vltim. & ff. eod. l. iudicium Cōmuni diuidun. & Instit. de Actio. §. quædam. Quod tamen non sic intelligitur, vt si vicinus meus ampliores fines ei, cui vendiderat ostenderit, non possit ille qui emit, longo tempore præscribere: hoc enim fallum est, vt ff. pro empto. lege ij. §. sed & si fundus. & lege qui fundum. §. si fundum. Sed si oportet intelligi secundum Azonem, vt etiam post decem vel viginti annos locum habeat hæc actio pro finibus terminandis, quamuis de meis finibus aliquid præscriperis. Nam & si ab initio sine aliqua præscriptione hoc constaret esse tuum, agere possem vt commodius termini imponantur agris, vt ita rixarum perimatur occasio, &c. Si quaras quando incipiat currere prescriptio huic actioni. Respondetur ab eo tempore quo incipit posse hæc actio intentari: Et incipit posse intentari cum fines ceperunt turbari & ex eo nascitur hæc actio secundum Azonem in sum. C. eod. tit.

A C T I O funeraria contra hæredem honorumve possessorem datur. ff. de Reli. & lump. fune. l. at si quis. §. fin. & datur ei qui funeravit non vt heres defunctum sed causa pietatis, vt d. l. at si quis. §. sed interdum. & §. si quis. cum ibi nota. Per hanc enim actionem veniunt rescindende expensæ ibidē à funeratore factæ.

A C T I O furti manifesti secundū Azō. locum habet quādo furem tenens visus vel deprehensus fuerit, siue in publico, siue in privato, vel à domino, vel alio antequam perueniat ad locum quo perferre rem destinavit. Si talis deprehendatur, vel eum re videatur, & ad eum deprehendendum occurristi ei, licet abiecto furto. aufergerit, furti manifesti tenetur. l. si quis. §. sed Celsus. ff. de fur. nisi subripientis mutetur status, vt tu mihi subripuisti in seruitute, & manumissus in furto deprehenderis cum re furtiua, sed si tu pertuleris quo destinabas, teneris furti non manifesti. cum enim deprehenderis eum re furtiua prius, quàm eo loco pertuleris quo destinaueras illo die manere cum furto, tunc fur est manifestus. Hæc omnia dicuntur. ff. de Fur. l. iij. & seq. & datur actio furti manifesti in quadruplum. Instit. de Obl. quæ ex deli. §. pœna manifesti. & §. vl.

A C T I O furti non manifesti competit quandocumque prædictis modis furtum non manifestum probatur. ff. eo. tit. l. nec manifestum. & Instit. de Obliga. quæ ex deli. nas. §. nec manifestum. Et etiam si vidisti furtum fieri. te tamen abscondisti cum furtum faceret ne te occideret: non est manifestum. ff. eo. tit. l. si quis in seruitute. §. ceterū. & datur hæc

actio in duplum. Instit. de Obliga. quæ ex deli. na. §. pœna manifesti.

A C T I O hypothecaria, vide Instit. de actio. §. item Seruiana. Et hæc actio aduocat nudā possessionē. ff. de Euc. l. si cum venditor. §. j.

A C T I O in factum dicitur quatuor modis, vt not. glo. in §. fin. Instit. de Actio.

A C T I O [in factū] aduersus iudicem qui litem fecit suam] datur aduersus eum, qui per imperitiam malè iudicauit: & ideo videtur quasi ex maleficio teneri, & in quantum de ea re æquum religioni iudicantis videbitur pœnam sustinebit: vt Instit. de Obliga. quæ ex quasi deli. nas. in prin. & ff. de ar. & extraor. col. fi. Si vero dolo malo iudicauit, verè est ex maleficio obligatus actione in factum, vel actione de dolo ad omne interesse ei quem læsit, & infamis est. Item tenetur crimine falsi: quod pœnam deportationis vel vltimi supplicij cōtinet: vt ff. ad legem Cornel. de fals. l. j. §. & qui iudicem. & §. vlt. & ff. de iudic. l. si filius. Item & tenetur crimine cōcussionis: vt ff. de concus. l. vlt. Itē ciuilitè potest conueniri ex edicto de calumniatoribus in quadruplum ab eo quem debebat damnare per pecuniam, vt ff. de calū. l. j. & ij. §. illud. secundū Azō. probantur hæc. C. de pre. iud. qui male iud. l. ij. & ibi no. in glo. fina. iuncta auth. nouo iure. ibi posita, & l. si filius familias. ff. de Iudi. Iudex autem ecclesiasticus malè inductus per gratiam vel per sordes: ab executione officij per annum est suspensus ad estimationem parti quam læsit, nihilominus condemnandus Et si durante suspensione se diuinis ingesserit, irregularis est nec

nec cum eo nisi per sedem Apostolicam poterit dispensari, vt e. cum aeterni. de re iud. lib. vj.

A c t i o [in factum:] de eo q̄ certo loco] datur vbi aliquid est promissum dari certo loco: si iudicium in illo loco constitutum non possit: introducta enim est quaedam actio arbitraria: vt possit etiam in alio loco agi. Prætor enim iniq̄um esse arbitratur non posse conueniri debitorem in alio loco, quàm in loco destinato solutioni; & hæc actio arbitraria ex sui natura est stricti iuris, in qua habita consideratione aliarum actionum stricti iuris quicquid esset omissum, deberet haberi omissum, tamen in illa venit etiam quicquid equum & iustum visum fuerit religioni iudicantis: & propter hoc appellatur hæc actio arbitraria irregularis quia contra naturam aliarum actionum stricti iuris est. *glos. in rub. ff. de eo quod certo loc.*

A c t i o [in factum de dolo & furto eorum quorum ministerio quis cauponam, aut nauem, vel stabulum exercet] datur aduersus eos qui præsumunt cauponæ, aut nauis, vel stabuli, qui quoniam officio malorum hominum vtuntur: in duplo tenentur quod dolo aut furto eorum commissum est in his rebus quas saluas fore receperunt. *ff. Nau. cau. stab. l. j. in princ. & §. idem Pomponius. & l. & ita. §. idem. & §. ait prætor. iuncta l. si §. hac autē actione. & ff. Fur. aduer. nau. cau. sta. l. j. Inst. de Obli. quæ ex quasi deli. nas. §. itē exercitor.*

A c t i o [in factum ex edicto prætoris de alienatione iudicij mutandi causa facta] datur ei in cuius fraudem & illusionem facta est alienatio: & suis heredibus aduersus eum qui rem

alienauit: quæ ad interesse conuenit quanti interest actoris coram ordinario, vel delegato: de qua Goffre. in summa de Alie. iudi. mut. au. cau. fac. capitu. j. extra eodem titu in gl. Cessat autē hæc actio secundum Hosti. in sum. extra. eod. quando is qui alienauit: eandem rem recuperauit. *ff. eodem ex hoc §. si quis. Idem si res non erat petitoris: vel si mortua est sine culpa, nisi si quid actoris intersit ratione quaestus, vel accessionum, vel expensarum. ff. eod. non solum. §. hæc actio. & de noxa. actio. electio. §. si is. Item si reus paratus sit subire vtile iudicium: quod est intelligendum quando eadem causam promittit se præstaturū: puta promittit se restituere sub maxima pœna, aliàs si diceret, rem non restituiam, quia nec habeo sed quanti intererit tua: vel quanti in litem iurauerit, secus esset nam & si hoc non offert, tenetur ad idem, cum dolo deserit possidere: vt ff. de Rei ven. l. si autem, §. j. & l. is qui dolo.*

A c t i o [in factum ex iuramento, per quam requiritur an actor iurauerit] secundum quosdam datur ei, qui cum peteret rem suam, delato sibi iureiurando ab aduersario, eam suam esse iurauit. Ab eo enim rem suam petit actione in factum, qui iurauit suam esse. *ff. de iureiuran. l. nam & postea. §. j. & §. si. Si verò rem suam sibi traditam postea amisit: & ille qui detulit iuramentum, eam nactus sit: aduersus eum Publiciana competit actio. ff. de Publiciana. actio. l. enim qui §. si petenti. vbi dicitur: [Si petenti mihi. rem iuramentum detuleris: iurauerisq; rem meam esse cõpetit mihi Publiciana aduersus te] dunta*

at, tamen quomodo hoc debeat intelligi, ibi notatur plenè. Solet autem iusurandum referri ei qui detulit. C. de Rebus cre. l. generaliter §. omne igitur. ver[um] [sed iuramento]

A C T I O [in personam dicitur conditio] quando contendis aliquè dare, aut facere tibi oportere. Quando verò agis, vt restituatur tibi res tua, & speciale nomen accipit, vt in deposito dicitur simpliciter actio personalis, & non conditio. Hoc autem nomen [conditio] inde descendebat: quia olim iudicia erant ordinaria: & certis verbis concepta & quæ oportuit cõdici, id est, simul dici, vt si quis caderet à syllaba, caderet à nota causa. Sed postea illæ solennitates in disuetudinè abierunt, attamen nomen remansit: vt adhuc personales actiones quæ solennibus verbis interpretabantur, conditiones vocentur & hæc colliguntur ex Insti. de Actio. §. appellamus. cū ibi not. & ff. eod. ti. l. actionum genera. Et harum actionum genera quædam nascuntur ex contractu: quædam ex quasi contractu: quædam ex maleficio, & quasi maleficio. Insti de Obli. §. sequent. & de Actionibus §. omnium. Require de omnibus his, & in verbo [actiones ex contractu]

A C T I O [in rem] dicitur vindictio rei, scilicet quædo dicis rem de qua agitur tuam esse: & aduersarius dicit, vel ostendit ipsam rem esse suam. ff. de actionib. & obligation. l. actionum genera. & Insti. eod. titu. §. appellamus. Et harum actionum alia est directa in rem actio, vt rei vendi. actio cõfessoria & negatoria. Alia est actio in rem utilis, quæ sunt actiones de dominio non

directæ, sed utiles, quæ ex æquitate dantur, & quandoque non dominis, vt sunt Publicianæ quæ ex diuersis causis competunt. Et actio per quæ queritur an actor iurauerit: & actio in re de superflue. & actio Fabiana & Pauliana, & Calpurniana: & actio in rem quæ competit inter dominum tabulæ & pictorem. Sunt & aliæ in rem actiones, in quibus non de dominio, sed de pignore agitur, sicut Seruiana & quasi Seruiana: de quibus vide loco suo. Et nota, quòd actio personalis non sequitur fundū. ff. de Contrahend. empt. & vendit. l. Titius §. Lucius Titius. ff. ad Trabellia. l. j. §. si heres. ff. de Iud. l. si fidei commissi §. tractatum. & ff. de Alie. iudi. mut. cau. fac. l. iij. §. opus. in glos. per Dynum in l. fina. ff. de No. oper. nunt. Item actio personalis est ita annexa omnibus creditoris, quòd in alium transferri non potest nisi fictione iuris. ff. de peculio. l. quis ergo.

A C T I O [iniuriarum] competit ei qui iniuriam passus est: vt not. Insti. de Iniu. in tribrica, contra eū qui iatulit iniuriæ, vel inferri procurauit. Insti. eod. titu. §. non solum, & pulsauit vel verberauit, vel famosum carmen ad alterius contumeliam scripsit, vel quoquo modo iniuria aliquè affecit. Insti. eod. titu. §. iniuria. In qua iudex condemnabit quæti actor iurauerit se nolle illam iniuriam sustinuisse: præmissa tamen iudicis taxatione. Insti. eod. titu. §. pœna. ff. eod. titu. l. Constitutionibus. Quidam enim dicunt, quòd iurare debet potius velle de suo perdidisse tantum, vel tantum, quam talem iniuriam sustinuisse. Et

hoc videtur probare Hostien. in Sum. titu. de Injur. & damn. dato & Specul. eodem tit. Alij. dicunt quod sufficiat eū iurare sic, quod nollet lucrari tantum vel tantū p̄ eo quod talem iniuriā sustineret vel sustinuisset. Primū tamen videtur verius. Et actio iniuriarum ex pacto non nascitur: sed ex contumelia. l. sed si vnus. §. si pactū. ff. eo tit. & dissimulatione aboletur lex. Nam si quis iniuriā reliquerit, hoc est si statim passus ad animum non reuocauerit: postea ex p̄nitētia remissam iniuriam non poterit recolare. l. non solum. §. ff. de Injur. & neque in heredem, neq; heredibus datur. l. iniuriarum actio. ff. eod. tit.

A C T I O [inofficiosa testamenti, in officiosa dotis vel donationis, vide infra in ver. [Querela.]

A C T I O [institoria] secundum Azon. datur contra illum qui p̄positus aliiquem stationi vel negotiationi gerenda contrahentibus cum p̄posito in eam causam in quam p̄positus est expressim vel tacite. ff. de Instit. a. l. j. & ij. & l. quicumque. §. non tamen. cum tibi not. & dicitur in institoria ab institore p̄positio, quamuis exercitoria nominetur à p̄ponente. Institui. quod cum eo. §. exercitoria. & §. seq. Nam institutor dicitur est ex eo quod negotio gerendo inster, nec refert an tamen si p̄positus, vel cuiq; alteri: vt not. in d. l. quicumque; & l. insti.

A C T I O [legis] vel [legis actio] quid esset apud antiquos, exponit eleganter Alciat. in l. pecunie verbum §. actionis. de Ver. sig. & Bud. iij. de Adopt.

A C T I O [legis Aquilia] duo continet capita vel tria licet vnum non sit in vsu. vt ff. eod. tit. l. si seruus seruum. §. huius legis &

Instituit eodem titulo. Primum caput est de seruis occisis vel quadrupedibus quæ numero pecudum continentur, vt in l. lege Aquilia. ff. eod. titulo. vbi dicitur de animalibus quæ cōgregatim habentur & pascuntur: sicut oues capræ, & equi, muli, & boves, & asini, & secundum Labeonem sues: sed nō canes. Et longemin⁹ bestia, vrsi, fera, & leones, &c. sed elephantes & cameli quasi mixti sunt. Et ideo primo capite eos contineri oportet: quo casu tanti fit condemnatio quanti plurimi ipsa res valet anno præterito: vt in dicta l. lege Aquilia. ff. eod. tit. & Instit. eod. tit. in princip. Secundum caput in dissuetudinem aëbit. Sed tertium caput huius legis est de eis vulneratis feris bestis occisis: ceterisque rebus ruptis vt veste, vase, & similibus. Quo casu quis condemnatur qui damnum dedit: quanti res fuit triginta diebus retro: rei pretium & valorem æstimando vt dicta l. si seruus seruum. §. iij. autem capite. & Instit. eodem. §. capite tertio. cum §. sequen. Et in hac actione si quis damnum se dedisse inficiatur: id est negat, condemnatur in duplum. ff. eod. l. ij. §. j. dicitur autem lex Aquilia ab Aquilio plebis tribuno.

A C T I O [mandati directa] competit mandatori & eius heredi. ff. eodem tit. l. si vero. §. fina. & l. si mandato Titij. j. responso. & §. j. & contra mandatarium vel procuratorem post mandatum susceptum. ff. eodem. l. si vero non remunerandi. §. i. Et in quantum interest id factum esse quod mandauit: puta mandauit vt fundum emeris: si mea intererat emi: tenetur post mandatum

tum susceptum: tamen si eundem fundum ego ipse emo vel alius mihi: neque interest aliud: cessabit hæc actio secundum Azonem. ff. eodem titulo. l. si procuratorem. §. mandati actio.

A C T I O [mandati contraria] competit mandatarario. ff. eodem tit. l. si verò non remunerandi. §. contrario: vel procuratori ad expensas aduersus mandatorem quatenus fines non est egressus. Si verò aliquid erogauerit vtiliter in eo non habet mandati iudiciu: sed tantum negotiorum gestorum secundum Mar. licet Ioan. & Accursi. contra, prout legi. & not. Instit. eodem tit. §. is qui. & ff. eodem. l. si pro te. cum l. sequenti. in princip. & C. de Negotiis gestis. l. finali. in glossa vltima. Si verò mandauerim tibi vt mihi fundum emeris: etiam si nondum pretium solueris: ages mecum mandati: vt suscipiam obligationem qua teneris venditori. Nam & ego agere possum vt cedas mihi actionem empti. ff. eodem titulo. si mandato meo. primo responso. Competit ergo breuiter actio mandati directa contra illum qui mandatum suscepit adimplendum cum primus cogi non posset qui susceperet mandatu: in quantum interfuit mandatoris factum fuisse quod mandatur. Et rursus ipsi mandatarario, qui mandatum suscepit, competit actio mandati contraria ad impensas, si quas fecit ratione mandati suscepti, si fines mandati non excessit. Sed si mandati fines excessissent in expensis, factis non repetet ipsas per huiusmodi actionem.

A C T I O natia quæ. [vide Actionum xiiij. species] infra.

A C T I O negatoria. Require su-

pra[actio confessoria.]

A C T I O [negotiorum gestorum] duplex est: scilicet, directa, & contraria: Vnde negotiorum gestorum directa est qua agit dominus rei gestæ contra eum, qui negotia eius gessit, vt administrationis rationem reddat, vt puta, si ego fui absens, & negotia mea ceperunt esse deserta, & male se habebant, tu hoc videns absque mandato à me recepto mei contemplatione ex amicitia quam in me habes, gerebas negotia mea: mihi datur actio negotiorum gestorum directa, ad hoc vt reddas mihi rationem administrationis, vt ff. de Neg. gest. l. ij. & Instit. de Obl. quæ ex quasi contract. nascunt. §. j. & s. sicut.

A C T I O [negotiorum gestorum] contraria competit illi qui sine mandato se immiscuit alienis negotiis gerendis aduersus dominum negotiorum gestorum ad repetendum expensas negotiorum gestione factas. Et vendicat omnia quæ expendit de suo necessario, vel vtiliter, non tamè voluptuose: & hæc colliguntur. ff. eod. tit. l. ij. cum ibi not.

A C T I O noxalis secundum Azonem dicitur actio quæ nascitur vel oritur ex delictis seruorum. ff. eo. tit. l. j. & Instit. eo. tit. in principi. Dicitur noxalis à noxia: quod significat ipsum delictu: vel à noxa, quod dicitur ipse delinquens. Verfus

Noxia delictum: delinquens noxia vocatur.

A C T I O Paulina, vide supra [Actio Fabiana.]

A C T I O personalis, require infra in ver. [Actionum quædam.]

A C T I O pignoratitia [directa] competit, debitori contra creditorem. Instit. Quibus modis re contrahit.

trah. oblig. §. fin. vel contra eius tutorem, vel curatorem, si pignora acceperunt. ff. eod. tit. l. solutum. §. fin. & habet locum soluto debito, vel aliter satisfacto, quemadmodum voluit creditor, licet non sit solutum: vt si pignora alia data sunt creditori, vt à primis recedat, vel fideiussores siue res alia, vel pretium: vel etiam nuda conuentio sine pretio vel pacto. Quoties enim vult creditor recedere à pignore, videtur satisfactum, si vt ipse velit, vel voluit cautum est: licet in hoc deceptus sit sui facilitate, secundum Azonem, vt ff. eodem titulo. l. si rem. §. omnis. & l. si necessarias. §. si vn^o.

A c t i o [pignoratitia cōtraria] datur creditor contra debitorem. & datur ad multa. Si enim decipiatur à debitore, vel ipsa re, vel eius propositio: quia obligauit ei rem alienam vel alij pignoratam: tenebitur ei debitor pignoratitia cōtraria. ff. eod. tit. l. tutor. §. cōtrariam. iuncta. l. si quis in pignore. §. fin. & si debitor malitiosè versatus sit, obligando as vel stannum pro auro vel argento. ff. eodem tit. l. j. §. si quis. & in §. præalleg. l. si quis in pignore. ij. resp. vel si obligauit seruum per quem damnum datum est: puta furtum, vel aliud huiusmodi, & hoc si scinit, teneatur in solidum, id est, in totum, secus si ignorauit: quia tunc liberabitur noxæ deditio: scilicet, dando seruum pro noxa. In his competit hæc actio, secundum Azonem & alios. Hęc probantur. ff. eod. tit. l. si seruus pignori. Item secundum Azonem agit creditor actione pignoratitia: si seruos pignoratos artificis instruxit: si coperant imbui

antèquam sibi pignorarentur: vel debitoris voluntate creditor eos instruxit: Sed si nihil horum intercessit, siquidem artificis necessarius eos instruxit: secundum Azonem erit actio cōtraria. ff. eod. tit. l. si seruus.

A c t i o [pignoratitia utilis] secundum Placem. datur ei qui im pignoraui rem alienam sine cōsensu domini: & postea dominus pignoris factus est. ff. eod. tit. si. rem alienam. & ff. de pignor. l. j. §. j. & l. si Titio. cū seq. & tam directa quam utilis datur principali & suis heredibus, & contra hæredes creditoris: vt potest probari Instit. de Perpet. & tempo. act. §. non autem omnes. & ff. de Act. & oblig. l. j. §. creditor. & Instit. Quibus mod. re. contrah. oblig. §. fin.

A c t i o [popularis] est, quæ ius suum populo tuetur, & competit vnicuique de populo. De actionibus popularibus vide gl. rub. ff. eod. tit.

A c t i o [prescriptis verbis, ex contractibus innominatis defectit:] vbi scilicet, ciuili causa subest sufficiens ad actionem introducendam: & cū negotium non cadit in certum & speciale nomen cōtractus, nec causa huiusmodi actionis exprimitur: sed hæc actiones exprimitur: sic do vt des, facio vt facias, do vt facias, facio vt des. Ex quibus nascitur actio prescriptis verbis nominata: alias ciuili, quando mihi aliquid adest, vel abest, vel abfuturum est: nec tibi adest: nec adfuturum est: aut mihi non abest: nec tibi adest: aut si nec tibi adest: nec mihi abest, & cesses implere quod conuenit inter nos: ego autem si feci, in subsidium intentatur actio de dolo.

lo. Nam ubi vnus cessat implere quod in se est, quod promittit alteri implere, locum habet hæc actio.

A c t i o [prescriptis verbis,] quibus casibus competat, vide pulchram glossam in rubr. ff. cod. tit. & in §. actionum autem. in versu. [ex permutatione.] Instit. de Act.

A c t i o [pro socio,] quæ ex vtraque parte directa est, competit pro vni fructu quem solus alter sociorum percepit, vel si dolum commisit in rebus communibus. Nam locum habet, quando duo inveniunt contractum societatis. Et si alius quis sociorum male, & dolose versetur, tunc alteri contra eum datur hæc actio. Nascitur autem actio demum, societate finita, quæ finitur pluribus modis, prout loquitur Azo in Summa, eodem titulo.

A c t i o [protutela directa,] competit ei, cuius negotia gessit quisquam quasi tutor, qui tamen tutor non erat. Contraria datur illi qui existimans se tutorem alicuius, tanquam tutor eius negotia gessit, ad repetendum si quid necessario vel utiliter in rem populi expenderit. l. j. & toto tit. ff. de eo qui protut.

A c t i o [Publiciana ex æquitate,] datur ei qui rem bona fide emit a non domino: & rem sibi traditam bona fide cepit: credens verisentem tempore venditionis & traditionis dominum esse: & sufficit emptori habuisse bonam fidem, licet venditor malam fidem habuerit: & calido comitio vendiderit, vt ff. eod. l. cum qui. §. prætor ait. Si ergo, alius emptor ante completam usucapionem, a possessione eamdet, petat rem a possessore iure quasi domini. Et appellatur actio Publiciana a Publicio auctore, qui eam inuenit. Instit.

312 A Voc. iur.

de Act. §. alia. Ad hoc vt actor obtineat, oportet istum probare iustum titulum, & rem sibi fuisse traditam, & bonam fidem habuisse tempore emptionis & venditionis. (quod præsumitur nisi contrarium probetur) & quod credat modo, venditorem vel donatorem tempore contractus dominum non fuisse, alias Publiciana non competet. Permittitur autem tali venditori, ac fivsi capisset vendicare: nisi forte verus dominus possideat, quia exceptio veri domini Publicianam excludit. Si autem post usucapionem a possessione eadat: tunc non competit Publiciana: sed civilis actio, vel rei vindicatio: secundum quosdam directa. ff. de Public. l. j. De hac materia vide not. per Ioan. And. de sentent. & rei iudic. ca. Abbate sanè lib. vj. in glo. in verb. [domini.] ybi dicitur quod rei vindicatio & Publiciana non sunt contraria, sed aduersa: cum ad eundem finem tendunt, scilicet cum tendunt ad fines diuersos.

A c t i o [Publiciana rescissoria,] datur ei, cuius res, quam a non domino vt supra, usu capta est cum absens erat causa reipublicæ, vel studij, vel peregrinationis, vel legationis civitatis, vel causa appellationis prosequenda, vel testimonij ferendi, vel quia in captivitate fuit, vel alia causa necessaria fuit absens. Licet enim propter necessariam absentiam infra annum postquam, reversus est rescindere usucapionem, vt deat aduersarium non vlucepisse, qui vlucepit per auxilium Prætoris, hoc auxilium sibi datur. Si autem vere fuit dominus res, tunc competit ei vindicatio rei.

d

civilis

cessoria. Si verò res talis erat pignori obligata, competit etiam hypothecaria rescissoria, & hoc in rebus actionibus. In actione autem personali conditio rescissoria. De hac materia vide Guilielmum in Specul. de In. integr. restit. in tractatu libellorum super verbo [sed scias,] & sequenti: & gloss. prima in verbo [dominij vel quasi,] circa medium in c. Abbate sanè. de Re. iur. lib. vj.

A C T I O [quanto minoris,] quædam est Prætoria, quædam civilis. Prætoriam locum habet cum quis emit animal vel seruum morbosum, seu vitiosum, qui propter morbum vel vitium minus valet quam emptus sit. & datur ad petendum id quod minus valet: si res non esset vitiosa vel morbofa. valet viginti nunc autem valet quindecim, proponitur hæc actio ad petendum quanti minoris inter sit emptoris. Hoc autem scias, quod de vitio nunquam tenetur venditor nisi in tribus casibus. Primus est, quando nominatim promisit, & tunc agitur ex stipulatu. Secundus est quando sciebat seruum habere vitium & emptorem non admonuit, & tunc tenetur ex empto, vel quod redhibeatur. vel quod admittere teneatur. Tertio; si verò animi sit admixtum vitium corporis, datur hæc infra annum vitalem. Sed civilis actio quanti minoris competit quando librum vel aliam rem vitiosam vel morbosam emit propter quod res minus valet agitur & quanti minoris esset emptus. De hac actione nihil dicitur in arbore actionum: sed de Prætoriam solum. vide similiter de hac materia in Specul. de Empt. & venditio. §. nunc dicendum. verum est & alia actio quasi Seruiana, quæ

Etiam hypothecaria dicitur, Prætoriam est, per quam rem mobilem vel immobilem tibi pignori obligatam quam possidet aliquis, siue sit debitor, siue alius, poteris ab eo euocare seu petere, & est actio in rem utilis, & datur creditori ad persequendum pignus hypothecam ve. vide de hoc Instit. de Actio. quasi Seruiana.

A C T I O [quod iussu perpetuo,] datur contra patrem vel dominum quorum iussu cum filio vel seruo aliquis contraxit, siue dirigatur iussus ad contrahentem, siue ad seruum. Nec est in eâ opus verbis aut scriptura, vel ut distinguatur secundum Azonem, an videatur iussus vel iussio specialiter in vno contractu, an generaliter, ita quod volens cum seruo meo contrahere id sequere possit. Videor enim omnia iussisse nisi lex certa, id est, conditio vel pactum contrarium prohibeat. Habet ergo locum actio quod iussu quando domino viuente vel patre, seruus, vel filius contraxit: quia hæc dominus vel pater eo quod iussit tenebitur.

A C T I O [quod metus causa,] datur ei qui probabili vel iusto metu coactus rem suam vendidit, tradidit vel promisit, aduersus eum qui metum intulit: sed intra annum etiam quadrupli propter contumaciam volentis rem restituere iussu iudicis ante litem contestata. Post annum erò, simpli. ut in l. si cum exceptio. j. respons. & §. post annum. ff. quod metus cau.

A C T I O [rei vindicationis,] est quando dicis rem corporalem esse tuam, & hunc seruum, hunc equum, hanc vestem. Alia dicitur rei vindictio qua legis non habet, quæ datur pro re incorporali, ut not. per doct. in cap. examinata. de Iudic. in antiq.

A C T I O [rescissoria] triplex est, vt supra de Publiciana rescisso.

A C T I O [rehibitoria] datur tempo ri contra venditorem, vt seruum, vel animal morbosum recipiat. & pretium restituat, & datur intra sex menses viles, quia hæc actio tantum sex mensibus durat. vt ff. de Aedil. edict. l. j. verbi gratia. Si vendis mihi animal morbosum latentem morbum habens, vel aliam rem vitiosam tali vitio quod vitium si sciuisset nullo, modo emissem, mihi datur actio contra te, ad hoc quod pretium receptum restituas intra sex menses, & rem tuam morbidam vel vitiosum reassumas.

A C T I O [rerum amotarum] competit marito aduersus vxorem de rebus constante matrimonio causa diuortij ablatis. Datur autem post diuortium, & continet rei persecutionem. Sed si pendente iudicio redintegretur matrimonium, soluitur iudicium rerum amotarum, & si redintegrato matrimonio iterum fiat diuortium, remanebit actio rerum amotarum ob res amotas prioris diuortij causa. Quo autem casu actio furti daretur contra extraneum, eodem casu actio rerum amotarum locum habet, dum modo illa concurrant, scilicet, vt res mariti dolo malo amoneantur, & e contra. Item quod fiat amotio constante matrimonio, vel aliquid fiat quod pro amotione habeatur. Item quod fiat causa diuortij. Datur etiam hæc actio contra patrem filio vel filiz, quatenus ex ea locupletior est factus, vel de dolo malo eius factum est quominus fieret. De hac materia vide no. per Azonem in Summa, eod. titulo.

A C T I O [rei vxoris] sublata est: in cuius locum subrogata est actio

ex stipulatu, quæ datur marito vel eius patri vt dos reddatur. Si enim a datione dos inciperet, hæc actio locum non haberet, licet quidam dicunt contrarium, vt dicit Azo in Summa: eodem titulo.

A C T I O [reuocatoria] datur in eos, quibus alienata fuere bona debitoris in fraudem creditorum. vide supra, [Actio Fabiana,] & §. item si quis in fraudem. Institutionib. de Actionibus.

A C T I O [Seruiana] domino fundi vel domus competit ad perfequendas res conductoris pro mercede domus quasi pignoras, quæ quamuis non conuentione pignerentur, tamen iuris constitutione obligantur tacite pro locatione iure pignoris in vrbis prædijs inuecta & illata, in rusticis vero prædijs fructus tantum. De hoc vide in paragrapho, item Seruiana. Institution. de Actionibus.

A C T I O [serui corrupti] competit non solum aduersus eum cuius hortatu vel consilio seruus corruptus vel deterioratus est, sed etiam contra eum noua lex datur qui sollicitauit seruum, licet bonos mores eius corrumpere non potuerit. Hæc autem actio in duplum habet condemnationem, scilicet licet, quati deterioratus est seruus quantive res fuerit a seruo sollicitato subtrahæ, & tenetur qui corrumpit, siue ex bono malum, siue ex malo deteriorem fecerit. De hoc in l. si quis seruo alieno suaferit. C. defur. vbi casus de hoc.

A C T I O [stricti iuris] require infra actionum quædam, & de excep. in cap. cum venerabilis. vide Insti. de Actio. §. actionum autem.

A C T I O [subsidiaria] dicitur, quia in subsidium & auxilium alterius, quæ inefficax facta est datur, vt si tutor res pupilli alienauit,

- vel malè administraverit, & ipse tutor & eius heres sint non soluendo, id est non sufficientes ad soluendum pupillo, datur actio contra illum ad quem res eius alienatae sunt.
- A C T I O** [tributoria] datur creditoribus, qui cum seruo aut filiofamilias contraxerunt in merce pecuniari, vt distribuatur pro rata crediti inter illos & dominum seu patrem illius cum quo contraxerunt. §. introduxit Instit. Quod cum eo.
- A C T I O** [tutelae subsidiaria] competit pupillo, quando nec tutor nec heres soluere habet, contra eum cui iura tradita sunt à pupillo vt cautione exigat à tutore indemnitate pupilli quando vel nullam vel parum idoneam admisit cautionem.
- A C T I O** [tutelae directa], datur aduersus tutorem ipsi pupillo in quantum conuenit si tutor in rebus pupillaribus damnum dedit dolo vel culpa ipsi pupillo.
- A C T I O** [tutelae contraria] competit tutori aduersus pupillam, si in rem eius aliquid de suo impendit, vel pro eo fideiussit, aut rem propriam impignorauit, vel obligauit pro pupillo.
- A C T I O** [venditi] competit venditori ad petendam pretium & vsuras ex tempore morae. Et si aliquid speciali pacto comprehenditur, prout is sibi paciscitur, vel inter pares conuenit est. Et huius contraria est actio empti, quam vide supra.
- A C T I O** [vi bonorum raptorum de rebus nobilibus vi surreptis datur], & cui res mobiles per violentiam sunt ablatæ, & competit restitutio infra annum ad quadruplum, ita quod in quadruplo continetur ei restitutio, & hæc est vis ablatiua.
- A C T I O** [vtilis] vide supra, [Actio directa]
- A C T I O N U M** quædam sunt in rem, & quædam in personam. Actio in rem dicitur vindicatio rei: quando, scilicet, dicitur aliquis rem de qua agit, esse suam, & aduersarius dicit contrarium. Quando ergo petis rem aliquam, vt tuam rei vindicatione, tunc agis actione in rem. Actio vero in personam cum petis ab aduersario aliquid tibi dari vel fieri. Item actiones quædam bonæ fidei dicuntur, quædam stricti iuris. Actiones bonæ fidei dicuntur, non ideo quia in eis debetur seruari bona fides: quia etiam bona fides seruatur in actionibus stricti iuris, sed dicuntur bonæ fidei ideo, quia maximè exuberare debet bona fides inter contrahentes in eis: & ultra id etiam veniunt omnia accessoria, & ea, de quibus nihil est cogitatum, vt in actione empti, vel venditi venit etiam id quod expresse non est actum, videlicet à tempore moræ qui alteri non reddit illud ad quod tenetur de natura contractus, veniunt etiam damna, & interesse quæ debent restitui, & sic in eis multum exuberat officium iudicis pinguis, quæ in actione stricti iuris. Sunt autem actiones bonæ fidei xvij. quæ enumerantur Instit. de Actio. §. actionum. & ponuntur in glo. de Except. cap. cum venerabilis. in verb. [bonæ fidei.] Aliæ vero dicuntur actiones stricti iuris: vt actio ex mutuo, ex stipulatu, ex arbitrio, & consimiles. Et in istis non venit accessorium, nec ea de quibus non est cogitatum: vt not. Bern. in glos. præ allega. Nec in his à tempore moræ qui alteri non reddit illud ad quod tenetur de natura contractus, veniunt damna & interesse quæ debent restitui. Item actionum realium aliæ competunt pro rebus corporicis, & sic habet locum rei vendi-

vendicatio. Alia pro incorporalibus & pro seruitutibus acquirendis feruendi & pariendi, & sic competunt duæ actiones, quarum vna vocatur confessoria, alia negatoria. Item nota quod actiones personales vsque ad metas 30. annorum extenduntur, vt C. de constitut. pecun. l. ij. & C. de præscrip. 30. annorum. l. sicut. Reales autem vsque ad metas quadraginta annorum, vt C. de Luit. pigno. l. ij. & in glos. in verb. [actione submot.] Est ergo (vt clarius dicatur) actio realis, quæ obligatum eum contra quem, dirigitur non supponit, sed ideo competit, quia quis contendit restituere contra quem talis actio dirigitur. Verbi gratia, Intrastr domum meam violenter, ego peto possessionem meam quæ occupas, tu nullo iure mihi obligatus es, nec aliquid mihi promissisti, nec tecum contraxi, sed tantum te conuenio quia res mea apud te est. Sed personalis actio præsupponit debitorem contra quem dirigitur, obligatum esse ex contractu vel maleficio, seu ex variis causarum figuris. Et ista datur etiam ad rem, sed præsupponit obligationem personæ, vt vendidisti mihi librum, vel locasti mihi domum, tu mihi obligaris ex contractu, licet agam ad rem, scilicet, librum vel domum.

ACTIONVM alia sunt particulares, alia vniuersales. Particulares dicuntur quæ dantur ad res particulares, vel singulares, non autem ad id quod est vniuersum vel generale, vt si peto vestem, & ago rei vendicatione, vel alia actione particulari, seu peto decem quæ tibi mutuaui. Harum autem actionum alia dicuntur reales, vt quia competunt ad rem, & non dicunt personam obligatam. Aliquæ vero dicuntur personales, quia non

ad rem, sed in personam dirigitur: vt si ago ex empto, vel actione ex mutuo, dico enim personam obligatam, & non rem, nec pecuniam, persequere latius vt Instit. de Actio. in principio. Actiones vniuersales edicit Innocentius in cap. conquerente. de Offic. ordinat.) sunt quatuor, quæ omnes competunt pro hereditate tantum, cuius nomine comprehenditur vniuersum ius defuncti. l. nihil aliud. ff. de verborum significat. Sunt autem ista, petitio hereditatis, familiaris heriscundæ, actio ex testamento quæ datur pro hereditate ex Trebelleiano restituenda, & actio ex empto quæ datur quoties tota hereditas emitur: & licet ibi dicat Innocentius quod sunt quatuor intellige de istis de quibus iura faciunt mentionem aperte, sed multæ alia possunt dici vniuersales ad similitudinem harum quatuor, vt quando petitur villa seu castrum, vt sentit idem Inno. in c. cum ad sedem. de Restit. spoliat. & clarius per Bart. in l. ij. ff. de edend. Item quando petitur ecclesia cum pertinentiis suis, vt est glo. in cap. significantibus, de libell. oblat. & Innocentius in d. cap. cum ad sedem. & in cap. eam te. de Rescri. Vel die melius secundum Bar. in d. l. ij. ff. de Eden. quod actio vniuersalis potest intelligi quando datur ad aliquid quod de sua significatione multa in se vniuersaliter continet, siue sit vniuersitas iuris, vt hereditas vel bonorum possessio, & similia. siue sit vniuersitas facti, vt peculium, de quo tamen dicendum est, vt leg. iij. de Peculio. Actio vero generalis ex eo dicitur, vt dicitur in dicto cap. conquerente, quia competit ad id quod sub se continet plura capitula, non tamen vniuersum, vt est actio negotiorum gestio-

rum, tutelæ, & cæ. Nam multa potuit habere defunctus, quæ non peruenierunt ad filium, sed continet sub se multa capitula, vt administratiorem fromenti, vini, olei, & similibus. Secus autem si ex se & ex proprio significato non continet plura, seu vniuersitatem tunc enim licet petantur plura bona, non tamen dicitur petitio vniuersalis vel generalis. vide Panorm. in dicto cap. significantibus num. 18.

ACTIONVM 13. species enumerat. glos. in §. sunt præterea. Instit. de actionibus. Quibus adde, actionum alias esse natiuas, alias datiuas. Natiuæ sunt quæ habent materiam sufficientem præexistentem, a qua oriuntur. Datiuæ verò quæ eiusmodi materia carent: quæ declarat Bart. in l. iuris gentium. §. j. ff. de pactis. præterea actiones quædam criminales sunt, quædam ciuiles, de quibus infra in verbo, [iudicia priuata.]

ACTIONES ciuiles quæ sunt, & quot: require in Spec. tit. de Actione. §. postremo. Et nota quod quandoque distinguitur actio ciuilis contra criminalem: & tunc idem est, quod actio intentata pro aliquo interesse. Quandoque distinguitur contra prætoriam, & tunc idem est quod actio descendens ex aliqua parte iuris ciuilis, veluti l. senatusconsulto, constitutionibus Imperatorum, secundum gl. Instit. de Perp. & temp. actio. in prin. Prætoriam autem dicitur, vt infra, [actiones prætoriam.]

ACTIONES ex contractu, sunt de actionibus in personam. Instit. de Actio. §. j. quæ nascuntur ex pacto, siue obligatio surgit ex re: vt conditio certi, de numerata pecunia, conditio certitudinaria, conditio ob causam, actio comodat, depositi, pignoratitia de quibus

omnibus suo loco dicemus, siue etiam confurgit obligatio ex verbis, sicut in actione ex stipulatu, quando res incerta in stipulationibus deducta est. Siue etiã oriatur obligatio ex literis, de quibus conditio odio desideria datur in eum qui cum spe futuræ numerationis scribit se debere quod ei nõ est numeratum. Numeratione autem non secuta intra biennium non repetit chirographum. Et est introducta & exclusa exceptio non numeratæ pecuniæ, cum minime cogatur soluere quod scripsit se habere quod non habuit. Siue etiam oriatur obligatio ex consensu, veluti empti, venditi, locati, conducti, pro socio, mandati, præscriptis verbis, & actio constitutæ pecuniæ, necnon actio in factum, de iureiur. Et de his actionibus in propriis locis secundum ordinem patebit. Et istæ sunt species actionum in personam, quæ oriuntur ex contractu siue re, verbis, litteris, aut consensu obligatio oriatur, de quibus vide ff. de Action. & oblig. l. j. & ij. & Instit. de oblig. §. j. cum §. & tit. sequen. vsque ad tit. de Obligat. quæ ex quasi contractu nascuntur.

ACTIONES [ex quasi contractu] sunt de actionibus in personam. Instit. de actio. §. j. cum ibi nota. quæ neque ex pacto, neque ex maleficio oriuntur, sed tamen maiorem habent conuenientiam & affinitatem cum pactis, quam cum maleficiis. De his actionibus videndum. ff. de Actio. & obligat. l. ex maleficiis. §. si quis absentis. & §. sequen. & Instit. de obligatio. quæ ex quasi contra. nas. & de singulis exposuimus nominatim supra suis locis.

ACTIONES vel obligationes ex maleficio sunt actiones in personam. Instit. de actio. §. cum

cum ibi notatis. Quibus delicta hominum coercentur, quod publica utilitatis interest. ff. de fideiussio. l. si a reo. §. fina & ff. ad legem Aquilianam. l. ita vulneratus. cum similibus, ut est conditio rei furtivae, actio arborum furtim caesarum, actio furti, actio vi bonorum raptorum, actio legis Aquiliae, actio iniuriarum, quod metus causa, de dolo, actio serui corrupti, actio rerum amotarum, conditio ob turpem causam interdictum vnde vi, interdictum quod vi aut clam, interdictum de libero homine exhibendo, de vxore ducenda, de liberis exhibendis, interdictum quorum legatorum, interdictum prohibitorium, ne quid in flumine ripave publica, interdictum de itinere actuque priuato. De quibus omnibus require in L. loco suo.

ACTIONES vel obligationes ex quasi maleficio sunt actiones in personam, Institut. de Actione. §. j. quae neque ad pacta accedunt, neque ad maleficia: sunt tamen similiores maleficiis quam pactis: ut actio in factum aduersus iudicem qui litem suam facit, & actio in factum de eiectis & effusis. Et actio in factum de dolo & furto eorum qui ministerium cauponum, aut stabulariorum, aut nauem exercent. ff. de Actio. & obligatio. l. ex maleficiis. §. si iudex vsque ad finem. & Institut. de oblig. quae ex quasi male. naf. per totum.

ACTIONES hereditariae dicuntur quae transeunt ad heredes, vel contra heredes, secundum Azonem. Item quae ab heredibus incipiunt vel contra heredes. ff. de Actio. & obligat. hereditiarum. Ut autem plene sciatur quae transeunt ad heredes vel non, distingue, aut nascitur actio ex malefi-

cio, vel quasi, aut ex contractu, vel quasi pro vt persequitur Azo. in Sum. eo. tit. & secundum Placem. in Sum. sua, eod. titu. Haec actiones competunt his qui succedunt in ius, & non his qui succedunt in rem, vt donatarij vel legatarij.

ACTIONES interrogatorie ad quid inrentarentur olim, vide glo. in rubr. ff. de Interrog. act.

ACTIONES mixtae dicuntur actio familiae heriscundae, actio communi diuidendo. & finium regundorum. §. quaedam. Institut. de Actio. Et quare appellantur mixtae, & quid differat ab actionibus personalibus in rem scriptis: declarat ibi las. & in §. j. eod. titulo.

ACTIONES personales in rem scriptae oriuntur ex contractu vel quasi, ex maleficio vel quasi, sicut & mere personales, sed quia comitantur possessores rerum instar realium, ideo in rem scriptae appellatae sunt. Quae sint haec actiones, docet Accur. in l. iij. §. est autem. ff. ad Exhi.

ACTIONES praediciales in re esse dicuntur per quas quaeritur, an quis liber sit, an libertus, & de partu agnoscendo, ut in §. praediciales. Institut. de Actio. Sed illa per quam quaeritur, an aliquis sit liber partim civilem causam obtinet, partim praetoria. Civilem autem secundum formam dominij: quia in ea directe agitur praetoria secundum formam & modum petendi, quia tuum a teipso non ab alio petis possessore. Caetera vero duae formam capiunt: ex praetoria iurisdictione, & in re dicuntur esse ad instar actionum de seruitute, quia in hac de iure patronatus in re, in illa de proprietatis iure agitur Praediciales autem dicuntur quia quemadmodum exceptiones actionibus opponuntur & ante primam quaestionem

terminantur. Si autem quis quærat quare non exceptiones; sed actiones dicantur, illa potest esse causa, quia non est exceptio nisi sit actionis exclusio. Hæc vero præiudiciales nullam actionem excludunt, sed non competere dicuntur, & ideo actiones dicuntur & non exceptiones. Præiudiciales actiones pro tanto dici possunt, quod in ipsis tractatur de magno præiudicio, vel quia quæstioni motæ præiudicant, ut agis contra me & aliquid petis, oppono tibi quæstionem status, dicendo quod es filius meus, vel seruus in potestate mea constitutus aut libertus: & sic de consimilibus: & præiudicabit actioni tuæ contra me motæ. Sunt & aliæ in rem actiones in quibus non de dominio, sed de iure pignoris agitur, ut Seruiana & quæstionem Seruiana. Require loco suo.

ACTIONES prætoriam quæ sunt, & quot, require in Specul. titu. de actio. seu pet. propo. §. postremo. Dicuntur autem prætoriam secundam Azonem, quia à prætore sunt inducæ, ut Instit. de act. in Sum. secundum eundem.

ACTOR est qui agit & pulsat alium, rem aliquam ab ipso petens in iudicio. ff. de iudic. l. in tribus. & ff. in. regundo. l. iudicium. Nam in cõmunibus iudiciis quæritur quis actor. Est ergo ille qui suo nomine agit. vel qui constituitur ad agendum vel defendendum causas vniuersitatis vel alterius. ff. Quod cuiusque vniuersi. l. item eorum. §. si decuriones. Vel dicitur qui constituitur à tutore vel curatore ante litem contest. C. de procur. l. neque tutores. C. de Act. à tuto. seu curato. dam. in rub. & in nigro, dicitur ex eo, quod tutoris vel curatoris personam agat. Nonnunquam actor ponitur pro villico, quem vulgo factorem à faciendo

appellamus. l. legata. ff. de legat. j. vnde seruus actor in §. pœna. Inst. de iniur. interdum etiam sumitur pro eo, qui aliena bona administrat. l. cum alicui. de Negotiis gestis.

ACTVARIÆ naues, quæ remis aguntur. l. ij. ff. de capti. Bud. in l. j. de exercit. actio.

ACTVARIJ sunt notarij, à quibus acta scribuntur.

ACTVS est quædam seruitus quæ is cui ea debetur, habet ius quod potest per fundum in quo sibi hæc seruitus debetur non solum ambulare per se, sed etiam iumentum & quadrigam secum ducere ff. de Ser. rust. præd. l. j. ver. [actus.] & l. inter actum. & Instit. eod. tit. §. actus. Aliter capitur actus pro operatione. l. heredes. in fin. ff. de Testa. & l. duos. de duobus reis.

ACTVS legitimi dicuntur omnes quacunque iuris scripti parte inuenti, iuris autem scripti partes sunt sex, videlicet lex, plebiscita, senatusconsulta, decreta principum, responsa prudentium, & magistratuum edicta, ut Instit. de iure nat. gen. & ciui. §. constat. & l. ius autem. ff. de Inst. & Iu. vide de hac materia Dynum in regula, actus. de Reg. iu. in Sexto.

De A ante D.

AD, præpositio composita cū dictionibus à consonante incipientibus mutat d, in consonantem quæ sequitur, id quod omnes qui de orthographia scribunt, annotauere: vt accurro, quod ex ad & curro componitur: affligo ex ad & fligo. In Pandectis tamen quas Florentini ex præda Pisana in archiuo adseruant, semper reperitur præpositiones integras, quod & antiquos obseruasse ex numismatis & monumentis literarum marmoribus incisis, etiam hodie videmus.

Itaque

Itaque in Codicibus illis archetypis non legitur ex orthographorum ratione, accresco, afferro, affinis agnatus, appono, arrogo, ascribo, assentio, allideo, assiduus, altringo, & huiusmodi, sed adcreasco, adfero, adfinis, adnatus, adpono, adrogo adscribo, adfideo, adfidiuus, adtringo, hoc est, ad praepositi one integra. Hae namque omnia & similia (tametsi non mutar sensum) retinenda est tamen antiquorum librorum maiestas, in libris maxime legu, qui quo sunt vetustiores, eo habentur maioris auctoritatis. Nam si quis per regulas artis Grammaticae conaretur talia castigare, non minus peccaret, quam si pro repetendarum, & finium regundorum, & de familia herciscuda, & de communi diuidendo contenderet: scribendum esse repetendarum, & finium regedorum, & familia herciscenda, & commune diuidendu, quod regule quae traduntur a Grammaticis de formatione verborum id fieri debere praecipiant. Apud antiquos namque gerundia & participia futuri in dus, a verbis tertiae & quartae coniugationis inclinata in vndus non in endus desinebant. Plautus in ipso statim initio Amphitryonis: [Vt vos in vestris voltis mercimoniis emundis vendundisque,] pro [emendis] & [vendendis].] Permanit tamen haec declinandi forma in hoc verbo eo is, & ab eo compositis, vt eundi eundo eundum, adeundus a, um, praetereundus, a, um. Dicimus quoque praesse quempiam iuri dicendo potius, quam praesse iuri dicendo.

A ponitur pro iuxta. ff. de Seruitu. vrb. praed. l. quidam Hyberus. Bartol. in lege militis Codicillis. ff. de Testam. milit. Item pro contra. l. commissa. de Publican. Aliquando significat post. lege qui duos. de manu. testam. vtrum autem fa-

ciat modum an conditionem: docet Bart. in l. quibus. §. Terminus. de Cond. & demon. De hac dictione not. Archi. de Refer. si gratiose. li. vj. & lxxvij. dist. presbyter. Et quomodo differant **A** D, & **I** N, vide ff. de Iniur. l. ite apud Labeonem. §. conuitium. quod nota pro statutus dicentibus quod aliquid fiat ad domum, vel in domo.

A D agnatos & gentiles, prouerbiu est e iure sumptum, cum aliquem mente captum esse significamus: propter leg. xij. tabularum, si furiosus existet, agnatoru gentiliuque in eo pecuniaq; eius ius esto. Ho.

A D bestias dari bifariam vsurpamus, primum de damnatis qui lacerandi bestiis obiciuntur. l. quod ad statutu. ff. de Pec. Tum praeterea de iis qui operas suas vt cum bestiis pugnet, locare consueuerunt, quos Cicero pro Sext. vocat bestiaros. Sic accipienda. l. j. ff. de Aed. edic. l. j. §. le. Iul. ff. de Testib. l. 4. ff. de Accusat. l. j. §. qui operas, ad Tertul. ff. Ho. tom.

A D responsu Graece *ἀποκρίσις* dicebatur qui vice magistri militu praesentium responsa militibus dabant, & quasi ab eo praescripta edebant, vt in Nouella de Praetor. Lycaon. *χρίτω γὰρ ἡ* ad responsu *ἡτοῖ ἀποκρίσεως αὐτοῦ τῶν στρατιωτικῶν ἐρωτησίων.* Itē Nouella seq. de Praet. Thrac. 26. & de Moder. Helen. op. 28. Item l. vlt. C. de Re milit. Et Serinium auri ad responsu. l. Seriniis. 7. C. de Palat. sac. serin.

A D A M nouissimus, id est, Christus, vt in Clem. de sum. Trinit. c. j.

A D I C E O is, xi. p. eo quod est adiudico simpliciter accipitur, vt Cicero. in Offic. [addictus morti] dixit pro adiudicatus. Et Hora. in l. arte.

Nullius addictus iurare in verba magistro.

Aliquando etiam inuenitur pro eo

quod est vendo, ut apud Martialis:

Addixisti Labienæ treis Agellos.

PERO addixisti, hoc est vendidisti. Gellius quoque li. 10. [Liberos verberari addicere iusserunt ei, cui furtum est. Et est vnum ex verbis tribus quæ Prætori accommodantur, de quibus intellexit Ouid. in 1. Pastorum scribens:

Ille nefastus eris per quem tria verba silentur,

Fastus eris per quæ iure libebit agi.

Erigitur tunc addicere ex venditione aliquid alicui adiudicare.

Apud Iuriconsultos. lib. 17. Dig. tit. 2. est, de in diem adiectione: pro eo quod esse debuit de die in diem adiectione, quem errorem primus omnium deprehendit, agnovitque Laurentius Valla. Verbum quoque ipsum nihilominus corruptum eum aliis in locis, tum in eodem titulo legitur, adicio videlicet pro addico, ut in l. ij. ff. eo. his verbis. [Quoties fundus in diem adicitur,] Et ibidem, [res in diem adiecta fit,] pro [addicitur,] & [addicta fit,] quod in emendatioribus libris reperias. Item lib. 40. Dig. tit. de fideicom. liber. saepe legitur adicio & adiectio in eadem significatione, sed corruptè pro addico & adfectio. in l. iij. ff. eo. Ant. Neb.

A D D I C O, EX AD, & dico, componitur, & est vendere per licitationem, hoc est in venditione publica, ubi alius alio maius pretium pollicetur, ut sibi potius quam alteri venalia addicantur. Accipitur tamen & pro simpliciter vendere, ut in l. qui fundum. §. procurator. ff. pro Empt. quandoque pro cogere. l. a. §. na. xij. C. de Erog. milit. an. ne non pro iudicare seu damnare. lege addictos. C. de Appellationibus. & dicitur in diem adiectio generaliter, quando vendo tibi rem

hoc pacto, quod si aliquis in diem talem meliorem conditionem attulerit, sit tibi inempta. Et dicitur melior conditio afferri si aliquid pretio sit additum, vel maturior solutio aut facilius afferatur, vel locus oportunior soluendo pretio adiciatur, & sic de aliis, ut in tit. ff. de in diem adiec. & ibi per Azonem.

A D D I C E R E proprium est prætoris, rem alicui ut eius fiat pro potestate attribuentis. Traductum postea verbum in magistris auctoritatis: à quibus in eos qui rem, nisi pretium intra diem certum augeatur emptori attribuant, postea derivatum est. Metaphorice dixit Cicero addicere dementem & insanum rationibus necessariis in Paradox. Addicere liberum, id est liberum pronunciare Idem lib. 7. Attic. Addicere litem, in XII. Tab. pro secundum aliquem iudicare. Gell. lib. 17. c. 2. Addicere iudicem pro dare & discernere, scriptum est, in l. Cum furiosus 39. de Iudic.

A D D I C T I dicebantur apud veteres, qui pecuniaz dånati, quæ iudicatum facere non possent, nexi in servitutem creditoribus addicebantur. Quint. li. 7. [Servus cum manumittitur fit libertinus: Addictus recepta libertate est ingenuus: Servus inuito domino libertatem non consequetur. Addictus soluendo citra voluntatem Domini consequetur.] Cicero pro acco: [Iste cum iudicatum non faceret, addictus Hermippo, & ab hoc dicitur est.]

A D D I T A M E N T V M est quæ pristinis bonis postea accedit. ff. de administratio, tutor. l. quoties §. constat. & C. In quibus cau. hab. lege final. & de cura. fur. l. si §. tali itaque.

A D D V C O R, id est, moueor. de fideicom. li. l. quidam in testament. §. fin.

A D S O, id est, intantum, media correpta

repta, vt de Rescrip. cùm adeo.

A D E O status est nomē Dauid Prophetæ, qui datus fuit à Deo ad liberationem Israel.

A D E M P T A legata dicimus illa, quæ testator admittit legatario, cui primò legauerit, mutata prima sua voluntate. ff. de Adim.

A D E P T V S, id est, affecutus cum omni iure. de concef. præb. c. ne captanda. l. vj.

A D A E R A T I O dicitur quasi æris præstatio, inde adærata prædia dicebantur, ex quibus æs, seu pecunia præstabitur, vt habetur C. de Coilat. do. l. vnic. lib. x. Nam adærare est ad pretium redigere, siue pretio æstimare.

A D E S S E aliquando exponitur pro abesse, causa euitandæ contrarietatis. Bartol. in l. quoties. C. de dignit. l. xij.

A D E S S E non dicuntur quæ casualiter adsunt. Bartol. in l. quæsitum. §. fin. de Legat. tertio.

A D H A E R E N T E S dicuntur hi, qui sponte sunt eiusdem voluntatis, cuius est princeps. capit. ad Apostolicæ. de Re iudic. in vj.

A D H A E R E N T I A facit esse eiusdem status cum qui adhæret, & eū cui adhæretur. not. Cardin. in Clem. j. de Relig. dom. vbi loquitur de adherentia.

A D H I B E R E, id est, conuocare, seu citare. ff. de Adopt. l. nam ita. aliquando, id est, præstare. ff. Qui satisd. cog. l. de die. §. j. aliquando, id est, re terare. q. quæst. vij. per illicitam. aliquando, id est, recipere seu admittere. ff. de Testib. l. j. aliquando exponitur, id est, habere. ff. de Offic. procō. l. nec quicquam §. obseruare.

A D I A C E N T E S, id est, confines, in Auth. de Sanct. Episc. §. si autem.

A D I E C T I V M appositum inter duo substantia quid importat, vide Bar. in l. cum filio. in fi. ff. de Lega.

j. & si duo adiectiua adiciantur vni substantiæ, an requiratur vtriusque concursus. Bartol. in l. qui cōcubinam. in princip. ff. de Lega. iij. vide Alb. in suo dict. in verb. [adiectiuum.]

A D I E C T I O, melior conditio: est quis rei vendita intra præstitutam diem, precii vel pecunia, vel quæ alia ratione adauget. Vip. l. 4. ff. de in diem addit. [Si res in diem addita intercederit, vel ancilla decesserit, an partus vel fructus eius nomine adiectio admitti possit, id est, precij amplificatio.] Item l. i. & l. ii. & alibi per sepe eod. titulo.

A D I G E R E, id est, compellere. ff. de in ius voc. f. adoptiuum.

A D I M A T V R, id est, pro non dato habeatur. ff. de Ademp. lib. l. vna.

A D I M P L E R E creditor est creditor persoluere. l. cum post mortem. §. j. ff. de Administrat. & peric.

A D I N S T A N T I A M, ista dictiones sonant sicut si diceretur, ad petitionem, seu preces talis. vide Fel. in cap. cum M. Ferrar. vers. not. ij. de Constitut.

A D I N S T A R, de hac dictione vide C. vnde vi. l. si de possessione. & de Episc. & cle. l. omnia priuilegia. de exercito. l. vlt. ff. de Public. l. eū qui. §. Publiciana. C. de liber. exhibē. l. si ad instar. & de spōsal. c. ij. & de præb. c. dudum. circa finē. l. vj.

A D I R E hereditatē, nihil aliud est, quàm velle eā habere. Nā adire nō tam facti est, quam animi, imo in nuda & sola voluntate consistit. Nam hoc animo debet esse vt velit esse hæres. §. fina. vbi vide Institut. de hæred. qualit. & differ.

A D I T V S domus est anterior pars, siue introitus. ff. de vsufr. l. æquissimum. §. sed si ædium.

A D I V D I C A R E, vide abiudicare.

A D I V D I C A R E, id est, iudicio suo tribuere, assignare, proprium esse discernere, apud Scæuulam. l. 21. §. j. de

- §. 3. de Ann. le. Adiudicare causam alicui secundum aliquem iudicare, Cicero de Ora. is qui nobis causam adiudicaturus sit.
- ADIVTOR** idem est quod actor. Instit. de cura. §. fin. & ff. de tutel. l. solet. quādoque pro scriuario ponitur. C. de numer. l. nulli. lib. 12.
- ADIVTOR** tutela dicitur. quem (vt scribit Pomponius) solet Prætor permittere tutoribus constituere, qui nō possunt sufficere administrari tutela: ita tamen vt suo periculo eum constituent. l. solet. 13. ff. de Tutel.
- ADIVTOR** laborum, id est, ordo. C. de Offic. magi. Offic. l. j.
- ADMINICULA** dicuntur vehementia iudicia. ca. ehm dilectus. de success. ab intesta. aliter accipiuntur in l. j. ff. si vsufruc. per. & l. ij. C. de Constit. pec.
- ADMINISTRATOR**, qui res alterius administrat: vnde administratores reipū. quod recte Accur. declarat in rubr. C. de admini. reipub. lib. xij. ar. administratores ferui dicuntur qui ministrant domino in mensa secundum Alciat. in com. de verborū signific. l. in lege.
- ADMISSIONALES** dicebantur qui admittendis, siue introducendis ad Imperium hominibus præerant. l. vlt. de Diuers. Offi. lib. Co. XII. Lamp. in Alex. [Salutabitur verō quasi vnus de Senatoribus, patente velo, admissionalibus re motis.]
- ADMITTERE** est recipere, vt ff. de Inof. test. l. Papin. §. si quis impuberi. Quādoque significat delinquere. l. spurij. ff. de decurionib.
- ADMODVM**, id est, valde, penultima correpta. ff. Quod cuiusque vniuers. l. j. in princip. aliquādo profertur accentu acuto, & tunc exponitur admodū, id est, necessitate de Vusu. l. item si fundi. in fi.
- ADMOVERE** probationi lib. 48. ff. tit. 18. l. j. §. j.
- ADNOTARE**, vid est, reprehendere ff. solu. matrim. l. si verō. §. de viro. & de Leg. ij. h. debitor. aliquando ponitur pro notare. ff. de Inof. testamen. l. cum mater.
- ADNOTATIO** dicitur quæ sit proprio motu principis, vt not. C. de Pala. fac. lar. l. non aliter. Vel adnotatio est rescriptum principis, paucis adhibitis factum. C. de Sacrosanct. eccles. li. ubemus. Quādoque dicitur adnotatio actus qui sine testibus expetitur. C. de Probat. l. instrumenta. in glo. j. aliquādo adnotatio est scriptura facta propria manu principis. C. de Precib. imper. offer. l. j.
- ADOLESCENS** proprie dicitur quis quādo excessit pubertatem. tex. in la. aurelio. §. j. ff. de Lib. legat.
- ADOPTANDI** varij modi l. 2. H
- ADOPTIO** est gratuita quādam electio qua quis alicquem sibi elegit in filiū, & hoc faciunt plerunque hi qui filios habere nō possunt ad ipsorum solatium. Et talis qui sic recipitur in filium, dicitur adoptiuus. Et ille qui sic eum adoptat, dicitur adoptiuus pater. Et quæ sit differentia inter adoptionem & arrogationē: vide infra arrogare. & Instit. de Adop. in princ.
- ADOPTIVVS** filius est quem aliquis adoptat, vel accepit datum à patre. Et e contra pater adoptiuus est, qui filium adoptat. Instit. de adoptio. §. j. & ij.
- ADPLUMBATVRA** & ferruminatio sic differunt, q̄ hæc per eādem materiam facit confusionem. illa non idem efficit sed coniungit & connectit tantum. ait Paul. l. in rem. 23. §. 4. ff. de Rei Vindic. Hot.
- ADPROMISSOR** appellatur qui promissioni alterius accedit, hoc est fideiusor. lege Quinto. §. satis acceptio. de Verbor. obligat.
- ADQVIB**, id est, quare. de cens. persene.

perferre, vel quia de causa.

A D R O G A R E, & adrogatio, adoptare & adoptio differunt autore Gellio lib. 5. cap. 19. Noct. Arti. ubi ex æquo distinguit adrogationem ab adoptione, nec alteram sub altera cadere putat. Eius verba sunt: [Cum in alienam familiam inque liberorum locum exetanci lamuntur, aut per Prætores ad fit, aut per populum. Quod per Prætores fit, adoptio dicitur; quod per populum, adrogatio. adoptantur autem cum à parente in cuius potestate sunt, tertia mancipatione in iure cedunt, atque ab eo qui adoptat, apud eum quem legis actio est vindicantur. adrogantur ij, qui cum sui iuris sint, in alienam sese potestatem tradunt, eiusque rei ipsi auctores sunt.] Et subdit: [Adrogari non potest, qui iam vesticeps, id est, cum ad annum duodeagesimum pervenerit.] Adrogatio autem dicta, quia genus hoc in alienam familiam transit, per populi rogationem fit. Eius rogationis verba hæc sunt, [Veltis iubeatis Quirites, uti L. Valerius L. Titio tam lege iureque filius sibi fiat, quam si ex eo patre matreque familiam eius natus esset, utque ei vita necisque in eum potestas fiet, uti pariendo filio est. Hæc ita uti dixi, ita vos Quirites rogo.] Modestinus vero lib. j. Dig. tit. de Adop. l. j. adrogationem ab adoptione eo differre putat, quo species distat à suo genere. [Adoptionis, inquit, nomen generale est. In duas autem species dividitur, quarum altera adoptio similiter dicitur, altera adrogatio, quasi velit dicere, adoptio duas habet species, quarum altera nomine caret, & ex doctrina Arist. nomine generis appellatur, altera vero est adrogatio. Accursius adrogationem dicit appellari, non quod populus rogaretur, ut scribit

Gellius, sed quod adoptator interrogatur, ut velit eum quem adoptat, sibi iustum filium esse, ex eo fortasse deceptus, quod legerat libro primo Institutionum. tit. de Adoptione. adrogationem, fieri solitam Imperatoris autoritate, quia lege regia populus ei & in eum omne imperium suum & potestatem concessit. l. j. ff. de Const. prin. Quod si ita est, non adoptator sed Imperator, qui in locum populi successit, in huiusmodi adrogationibus faciendis rogandus est.

A D S C R I B E R E sibi in testamento dicuntur, qui alieno in testamento sibi aliquid quasi à testatore attributum, vel sua, vel eorum qui in sua parte sunt manu adscribunt: Unde Rubric. de his qui sibi in testam. adscrib. Hoc om.

A D S C R I P T I, inquit Festus dicebantur, qui in Colonias nomina dedissent, ut essent coloni. Hinc adscripti ij agricolæ dicti sunt, ceteris agris si c attributi, ut iis adherescerent, quasi possessionum ipsarum pars essent: bonæque omnia dominis prædiorum acquirerent, & simul cum iis alienaretur. l. 6. & pass. C. de Agric. & cens. [Vide Censiti.] Hoc om.

A D S I G N A R E instrumentro, pro subsignare apud Scævulam. l. 20. ff. de Auc. & cond. tur.

A D S I S T E R E, quod Cicero, Ad esse, patrocinari, advocatum esse: Ulpian. 54. ff. de Rei vindic. [Nec propterea quis, si postea cognoverit rem ad se pertinere, quæ alij eam vindicanti suam esse adhibebat, dominium suum amisit.] Adistere defensioni causarum pupillarum C. ut causæ poss. liber. adf. tut. libro 5. tit. 48.

A D V E N A dicitur eo quod aliunde adveniat secundum Isido. lib. x. ætimol.

A D V E N A dicitur quasi incola. q. Græci

Græci ἀπόικος. I. pupillus. 5. aduena. ff. de Verbo. significat. differunt tamen, vt ibi Alciat. annotauit, siquidem incola fixit pedem, domiciliumque constituit: aduena non. Vnde traditum est, populi appellacione non aduenas, sed incolas tantum contineri, vt tradit Fel. in c. Rodul. de Rescrip.

ADVENTITIA dicuntur, quæ fortuito & aliunde, quàm ex vsitata consuetudine manarunt. Itaque de testamentaria hereditate loquens Cicero Verr. III. [Homo Ligurem accusare venit, qui in re aduentitia, atque hereditaria, tã diligens, tam attentus esset.] Idem in Ora. pro posthumo. [Aduentitia pecunia petitur ab eo cui sua non redditur, Sic l. C.] Aduentitium peculium, item aduentitiam dotem, quæ aliunde quàm à patre profecta est. Sic aduentitium lucrum. l. non debet. 41. de Reg. Iur.

ADVENTITIVUM peculium, vide infra in ver. [Peculium.]

ADVERBIUM quandoque resoluuntur in suum nomen, & relatiuum quod, & verbum est, vt de Acquienda possessione. l. i. §. sed furiosus. verum autem aduerbium inducat conditionem an modum. plenè Bart. in d. l. prima. de cond. & demonstr.

ADVERSARIA dicta sunt quæ raptim & tumultuariè scribuntur, ne scilicet, memoriæ excidant, vt deinde plenius diligentiusque cù vacauerit rescribantur.

ADVERSARIUS plerunque sumitur pro eo, qui aduersus nos litigat, aliquando tamen ponitur pro eius procuratore vel aduocato vt ff. de Cal. l. j. §. j. sed aduersarius principalis est inimicus. extra, vt li. non contestatam. cap. accedens. l. ij.

ADVERSUS, id est, contrà. l. non solum. §. si. de iniur.

ADVERSUS, inquit Festus, aut contrarium significat, aut idè quod erga. Et Charisius, Aduersus, inquit ad animi motum refertur: vt aduersus illum facio. Interdum autem promiscuè accipitur. Hinc aduersus pro secundò, Vlp. ca. 20. Inst. Idem c. 28. aduersus tabulas, i. secundum. Caius. l. 5. de Vsurp. & Vsiacap. [Naturaliter interrumpitur possessio, cùm quis de possessione vi deiciatur, vel alicui res eripitur, quo casu non aduersus eum tantum qui eripit interrumpitur possessio: sed aduersus omnes, id est, ipsius commodo, sed omnium.]

ADVERSUS aliquem supplicare. lib. 6. C. titu. 24. l. 7. legum ordinem. lib. 5. C. tit. 75. l. 6.

ADVERERE. l. alumnae de Adim. leg. ff. in princ.

ADVLATIO est blandus sermo. xliij. dist. cap. vlti. ff. si quis ali. test. prohib. l. vl. Item adulari dicitur quis tribus modis. glos. in cap. vnum. in fin. in vers. adulari. 25. dist.

ADVLTER dicitur qui alterius nuptias violat.

ADVLTERARI rationes dixit Iurisc. in l. j. de Ser. corrup. id est conturbari vel falso describi.

ADVLTERATORIS moneta in Laut facta. 16. ff. de Pen.

ADVLTERINA scientia dicitur falsa: vt in proœ. Dig. §. discipuli igitur. & adulterina moneta, id est, falsa. C. falsa mone. l. ij.

ADVLTERIVM est illicitus coitus cù vxore sponsaue aliena perpetratus. Et dicitur adulteriũ, quia si trãsitus ad alterius thorum vel ad alterum. Illud certè non est adulterium quo maritus alicuius aliam solutam cognouit: idem & si coniugatam: nam & tunc non iudicatur adulterium, quia ab vxore discedit scilicet, quia cognita est vox alterius. Inter adulterium autem & stuprum hoc interest, quòd

quòd adulterium propriè in nupta cõmittitur, stuprum in vidua vel virgine, seu qualibet alia muliere, quæ corpore quæstû non faciat. item & in puero. l. inter stuprum. de Verb. sig. & l. inter. §. stuprum. de Adulte. Item secundum Lud. de Rom. pro adulterio statuta sunt quatuor pœnæ de iure hodierno. prima est, separatio thori: secunda est pœna detrusionis in monasterium, ut ibi lachrymis lauet peccatum, quod est pudor fateri tertia est, q̄ scinduntur in pânis & capillis ante & retro: quarta est, excommunicatio, licet pœna adulterij de iure ciuili sit pœna capitis, ut ff. ad leg. Jul. de adult. lege quamuis cõtrahenda. scilicet C. eo. Padua est pœna lx. ducatorum, & hoc in viro, sed in muliere est pœna detrusionis in claustrum: ut no. in l. manci. C. de Ser. fug.

ADULTERINA res dicitur, quæ non est legitima, sed supposita: vnde filij adulterini dicti, ex adulterio concepti. Hinc adulterinæ litteræ apud Apuleium lib. 4. de asino aureo, & adulterina clavis apud Salustium, & adulterina signa vocat Festus Pomp. li. j. quæ sunt alienis annulis facta. Ipse quoque annulus quo signa imprimuntur, adulterinus dici potest, ut li. xlvii. ff. tit. ad leg. Corn. de fals. legib. l. lege Cornel. vbi Modestinus ait, [Qui signum adulterinum fecerit, vel exculperit.] Africanus quoque in eodem titu. l. si quis. [Quòd si testamentum, inquit, adulterinû non esset.] In eodem quoque quadragesimo octauo libro, tit. ad legem Iulia. pecul. lege sacrilegij. Vlpianus ait, [Non videntur adulterinam monetam exercuisse.] An. Nebriſ.

ADULTERINVS dicitur qui de adulterio conceptus, seu genitus est, vnde adulterina moneta, vel

sigillum. dicitur falsa moneta, vel falsum sigillum, ad instar veræ vel veri facta sigillum.

ADULTVS dicitur, qui xxv. annû compleuit, vel qui à xiiij. annis vsque ad xxv. procedit. Nam adoletere in vno significato est crescere, in alio cremare, vel vrere. Et adolecens dicitur tribus modis, ut nota. Archi. xxvj. quæstione octaua alligat.

ADVOCATVS est qui alterius nomine quasi legatus, seu patronus vocatur, qui in forensibus, seu extraneis negotiis præminentibus præbet litigantibus suum patrocinium, cuius pretium honorarium vocatur, sub antiquo nomine. Et inde venit verbum advocare, quod est postulare pro opponente, & desiderium eius coram iudice exponere, & patrocinij in causa præstare. Et propriè appellatione advocatorum qui contineantur, vide l. j. advocatos. de Va. & extrator. cogn.

ADVOCATVS fisci dicitur qui patrocinium præstat in causa fisci.

[DE A, ante I, vide infra, in littera I.]

De A ante E.

ÆDES ab aditu: quod plano pede adibant. Itaque ex ædibus efferti præco etiam eos dicit, qui è tabernis effertur: & omnes incensu villas, inde etiam dicimus ædes. Hæc Varro li. 4. de ling. Lat. Festus autem sic: Ædes domicilium in aditu positum simplex atque vnus aditus. Florentinus autem in l. Fudi. m. de ver. signif. [In vsu, inquit, urbana ædificia, ædes: Rustica villæ dicuntur.] Quod etiam Cicero & alij obseruant. Duobus autem ædes constant: solo, siue area, & superficie.

superficie l. solam 49. de Rei vind.
leum qui ff. de Usurpat. l. si fundū,
Et. §. 3. ff. de Leg. primo. [Horom.]
Aliquando tamen aedes accipiuntur
pro omni edificio. l. §. deinde,
de Cloac. [Vide in litera E.]

AEDICULA, est facellum, id est, aedis
sacrae appendix, l. Sacrilegi, ad
leg. Iul. pec.

AEDIFICIVM perfecisse dicitur,
qui ita illud consummauit, vt iam
in vsu esse possit. l. aedificia, ff. de
Verb. signifi.

AEDILIS dicebatur, qui non solum
constituebatur à plebe, ad hoc vt
praesesset aedi. Vt ff. de Ori. Iur. l. ij.
§. Itaque vt essent, sed etiam praesuit
plebiscitis, qui etiam aeditus
dicebatur à nomine aedis, & verbo
tuor, eris, quia tuebatur aedes. Vt
Inst. de Tut. §. tutores autē. pro-
spiciebat enim ne in ciuitate es-
sent domus ruinosae, vel inordina-
te posita in prauidicium Reipub.

AEDILES curules sunt. constituti,
postquam placuit creati etiam ex
plebe consules. Nam vt aliquo plu-
ris patres quam plebs haberentur:
placuit duos ex numero patrum
constitui, & ita facti sunt aediles cu-
rules. l. ij. §. deinde cum placisset,
de Orig. iur. Curules autem dicti
sunt à cursu quo seorsum superpositae
insidentes vehiebantur: Vnde sella
curulis dicta. Qui etiam curabant
de aedibus patrum & negotiationi-
bus, curam habebant vendendorū
animalium, vt sana venderetur, vt
not. ff. de Offi. praef. vigil. l. ij. in glo.
& de Aedil. edic. l. i. §. de aedil. edic.

AEDILIS Cerealis dicitur à Cere
quia praesuit annonae, id est, frumē-
to distribuendo. Idē etiam dicitur
praesectus annonae, de quib. aedilib.
in praal. l. ij. & l. ij. §. deinde ff. de Ori-
g. Iur.

AEDITVS sunt qui praesident aedi-
bus, & dicuntur quasi quod aedes tue-
tur. Inst. de tutel. §. tutores,

AEDICULA pro parua aede, hoc est,
templo paruo accipitur. Nā aedes,
is, in numero singulari semper acci-
piuntur pro templo, vnde semper ad-
iungitur illi cui Deo sacrata est at-
que dedicata, vt aedes Iouis, aedes
Castoris, aedes Concordiae. Dicitur
quoque aedes sacra. Aedes, dium in
numero multitudinis, significat do-
mum priuatam, careque numero
singulari, ab aede igitur sacra sit e-
dicula, pro alicuius Dei templo par-
uo, vt Pl. l. i. §. 35. [Supra aediculam,
inquit, iungetur aetatis.] Iuric. l. xvij.
Dig. tit. ad legē Iul. peculatus. l. sac-
rilegij. [Qui aediculas, inquit, in-
custoditas tetuerunt.] Quod si a-
diculae non essent sacrae, tentare il-
las non esset sacrilegium, atque ex
consequenti ad l. pecul. non pertine-
ret crimen. Ant. Nebrif.

AENVM, Paulus in l. eum de Canio-
nis §. 2. ff. de Insti. leg. dicit esse vas,
quod supra focum pendet, in quo
aqua ad potandum calefit.

AQUANIMILITER, à quo animo.

AQUVM dicitur quod vsquequāq; par-
& simile est, proprieque in eo ma-
gistratu dicitur, qui non variē ius
dicitur, potentibus aliter, infimae
verò sortis hominibus aliter: pro-
prie autem nihil aliud equū aut, e-
quitas esse, quam ius, ex Cicero.
Partit. colligitur.

AQUITA TEM LIC, aliā naturalē
faciunt, aliā ciuilem: Naturalis est,
quā vniuersum genus hominū so-
cietatis cōmunis, retinenda, causa,
sola natura duce ac magistrā cōsti-
tuerūt, veluti depositū reddo, eam
prope acceptare, precium soluere,
mercedē operario pendere. Ciuiis
autē dicitur, quā nō omnes homi-
nes, sed vnus tantū ciuitatis parti-
cipes, solus suae ciuitatis causa cō-
stituerūt, Vtriusque autē exemplum
est praclarissimū apud Tripho l. 1.
ff. Depol. & l. j. ff. si quis qui testis.

AQVA

ÆQUA la ce seruari Modestinus dixi in l. non tantum 20. ff. de re iudic. pro uerbali loquendi genere, pro pariter æquabiliterque ut apud Græcos *ἰσότης*, quod Imp. in l. cum quis in fin. ff. de Natura. lib. vna eademque lance trutinari.

ÆQUITAS est conuenientia rerū, quæ cuncta cœquiparat, & in paribus rationibus, paria iura vel iudicia desiderat. vt C. ad l. Fal. l. fin. uerbi gratia, mutuaſti mihi centū aureos mutuo: modò æquum est quod isti numerationi conueniat ſolutio ſecundum eandem qualitatem & quantitatem, vt ff. si cert. pet. l. mutuum. **ÆQUITAS** etiam dicitur quædam mitigatio temperans iuris ſcripti rigorem. Et in quibus caſibus talis æquitas præferatur rigori iuris, notat Io. Andreas Extra de Transac. c. fin.

ÆQUITAS nihil aliud eſt quàm naturalis ratio ſecundum Barto. in l. ij. C. de Dot. promif. Et uide eundem Barto. in l. j. in tertia oppoſ. ff. de Inſt. & Iu. Et an æquitas præferatur rigori: Vide omnino Iaſ. poſt alios in l. placuit C. de Iud.

ÆRARIUM populi Romani, id eſt, reſpoſitorium pecuniæ ab ære dictū in æde Saturni fuit, ubi & quæ ſignata in urbe fuerat, & quæ ex uetigalibus deportata pecuniâ erat condebat. Et que tum Tribuni, tum **Quæſtores ærarij** præerant: & quæ pecuniâ ab Senatu alicui attributa erat, eam illi adnumerabāt. Difert autem à fiſco ſic, ut illud populi, hic principis dicatur. Interdū tamen populi ærarium publicum dicitur: fiſci uerò priuatum. Interdum etiam fiſcus & ærariū pro eodē uſurpāt. Marcianus l. 15. ff. de Leg. Cor. de Fal. Paul. l. 13. de Iur. ſi. **Ærariū** autē poſtremis temporibus de ſolo principe uſurpatū eſt: ſuitque duplex, unde utrumque ærariū dicitur in l. vn. C. de Quæſt. Voc. iur.

lib. x. Alterum enim largitionum ſiue rerum priuatarū Auguſti, Auguſtæue fuit. l. i. C. de Locat. Præd. Ciuil. Alterum ſacrarum largitionum, ſiue theſaurorum, qui tamen propriè fiſcus dicebatur: Vtriuſque ærarij proprij erant ſuſceptores, id eſt, quos nunc receptores appellamus: proprij rationales: proprij comites. Imp. 7 en. l. 2. C. de Quadr. præſcrip. ærarium priuatum principis ſubſtantiam appellat. Iuſtin. autem in §. vl. de Uſuc. Imperatoriã domum uocauit ærarium.

ÆROSA pecunia ære mixta. **Scenola** l. 102. ff. de Solut. [Creditor oblatam à debitore pecuniam, ut alia die accepturus diſtulit. Mox pecunia qua illa Reſp. uetebatur quaſi æroſa iuſſu principis ſublata eſt.] Plinius aurum croſum dixit lib. 33. cap. 5. Hoto.

ÆS ſpecies eſt metalli, ab auro, argento, atque alijs metallis diſtincta. §. cum ex aliena. Inſt. de Reſū Diuiſ. Sed quia primis temporibus Romani cæris numis uſi ſunt, factum eſt ut qualiſcunque pecunia æris nomine contineretur. l. Etiam de Verb. ſignif. Sen. l. de Benef. 5. **Æs alienum** habere dicitur, & qui aureos habet, & qui corium forma publica percuffum. 7 mo & quandoque æris nomē ad bona refertur, ut cum lex **noxium** in ære puniſt mandata nã in bonis, & patrimonio exerceatã uſi onē interpretamur.

Æs alienū quod nos alijs debemus. **Æs ſuum** eſt quod alijs nobis debent. §. 25 alienū, & l. cadere. ff. de Ver. ſignif. **ÆSTATEM**, inquit, Vlp. incipere ſic peritiores tradiderunt ab equinoſio uerno & ſiniri æquinoſio autumnali: & ita ſenis menſibus **Æſtas** atque Hyems diuiditur l. j. §. 23. ff. de Aqua quotid. & æſtiu quot autem menſes capiat, uide Bartol. l. j. §. i. ff. Ne quid in ſu. pub.

ÆSTIMATA pœna ab antiquo æ
e aberi

ab ære dicta est, qui eam æstimauerunt ære, ouem Decussis, bouem centussis. hoc est decem vel centum assibus. Festus.

ÆSTIMATORIA, actio, [vide actio Æstimatoria.]

ÆSTIMO, as pro eo quod est taxare accipitur, verbum frequens in iure, scribiturque per æ diphthongum, quod ab ære & time, quod est pretium, componitur. Sic quoque in Archerypis illis Florentinorum Pandectis semper scriptum reperitur: neque scribendum extimo, as, id quod in libris recentioribus legitur. Hinc est apud antiquos pena æstimata, ab ære, inquit Festus lib. j. quia æstimauerunt eam ære ouem decussis, id est, centum assibus. Hinc rursum sit æstimatio, æstimator, & æstimatorius, vt Vlpia. lib. xix. Digest. tit. de æstim. act. Nebr.

ÆSTIMARE licet est condemnare pecuniariter, vel quanti interest actoris, vt Bud. in l. vi. ad leg. Jul. repetun.

ÆSTIMATIO significat taxationem prout subiecta materia vel quoduis aliud significare declarat, verbi gratia Res traditur æstimata, hoc addito quod reddatur æstimatio, & non res: ex hoc significatur emptio & venditio: vt in l. quoties. ff. de iure dot. Sed vbi res datur æstimata hoc pacto quod res datur, & non æstimatio, tunc enim est emptio sed significatur quod re perempta vel diminuta, attendatur æstimatio facta. l. si inter. C. de iure do. Nec periculum diminutionis, vel peremptionis sit recipientis, nisi sit in culpa, quia cum rem traditam teneatur reddere, periculum debet esse domini rei, sed in casu præcedenti periculum vel deterioratio rei transit in recipientem, vt l. æstimata. fo.

matri. Item vbi res datur æstimata in dotem hoc pacto quod reddatur res vel æstimatio, tunc significat transire periculum peremptionis, sed non deteriorationis. l. plerunque. §. si. cum l. seq. ff. de iur. dot. Et hoc ex natura contractus & alternatiuæ. Nam natura dotis est quod dominium transit in maritum l. doce. C. de rei vendic. & sic periculum est suum. Sed ex natura alternatiuæ alterum horum sufficit, aut rem reddi, aut æstimationem, iuxta regulam, in alternatiuis, de reg. iur. lib. vj. Sed res perempta reddi non potest, quia si redditur, non est reddenda æstimatio.

ÆSTIVALIA, sunt ocree, scilicet calceamenta de corio, quibus etiam aliqui vtuntur interdum in ætate, Ioan. And. in Cle. ne in agro. in vestib. de sta. mo.

ÆTAS legitima semper intelligitur de natura. l. nõ de ea. quæ per principis beneficium impletur, vt C. de His qui ve. æta. Impet. l. vlt.

ÆTAS perfecta, dicitur ætas xxv. annorum. l. vlt. de iis. qui ve. æta. impet.

ÆTAS pupillaris est minor xiiij. annis in masculis. & in femina xij. ff. de ver. sig. l. pupillus.

ÆTAS pubertatis diuersimode accipitur. Nam in nuptiis contrahendis ætas pubertatis est in masculo xiiij. annorum. & in femina xij. annorum, vt Insti. de nupt. in principio ibi not. Non autem idem tempus requiritur, si alimenta relinquuntur vsque ad pubertatem, quæ debentur masculo ad xviii. annu, feminae autem vsque ad xiiij. ff. de alim. & cib. leg. l. Mela ait. in prin.

ÆTATIS venia est priuilegium quod impetrat minor à principe, vt habeatur pro maiore. Impetrat eam masculus maior viginti annis, femina autem maior xvij. vt l. ij. C. de his qui ve. æta. imp.

ÆTAS

ÆTA
dun
tur.
ve
est
glu
lxxx
ÆTA
tio
prin
hom
vnd

Infans
iura
Dicitur
pitu
Annos
terat

Terna
ta q
Annos
uent
Sed si p
nece

Extunc
dura

ITE
mund

Primus
gnus

Et p: st h
Rel

Septima
beato

I

AFFA

abund

sed me

de si di

bis abu

de sign

ÆTAS virilis diuersimodè secundum canones & leges interpretatur. l. j. ff. de Mino. l. si. C. de his qui ve. æta. impet. & illa diuersificatio est, quia diuersos habent effectus. gl. in c. episcopus. in ver. antequa. lxxvij. di.

ÆTATES sunt sex quibus generatio & status hominis finitur. xxxv. q. iij. & cap. j. & Ioannes And. in princ. lib. vj. Alij ponit vij. ætates hominis, similiter septem mundi. vnde.

Infans, inde puer, adolescens, post iuuenis, vir.

Dicitur inde senex, & postea decrepitus fit.

Annos prima tenet septem, post alterabis tot.

Terna quater septem, sed quadraginta quaterna.

Annos exultat ad quinquaginta iuuentus.

Sed si porrigitur ad septuaginta senectus.

Extunc decrepitus incerto tempore durans.

ITEM nota versus de ætatibus mundi.

Primus Adam, iustusque Noe, magnus pater Abram.

Et post hæc Moses, David natusque Redemptor.

Septima sine caret, locat in requiesque beatos.

De A ante F.

AFFATIM, id est, generaliter, vel abundanter: & sic est media breuis, sed media longa, id est, facilde. Vnde si dicas affatim, tunc significabis abundè. affatim dicens, facunde significabis: vt habetur in ca.

vnico. §. cunctos. de Relig. dom. li. vj. in glos. affatim.

AFFATVS, id est, rescripta quæ tardè cõceduntur per Imperatorem. C. de Episc. aud. l. iij. in glos. C. de Diuers. rescript. l. facti affatus.

AFFECTARE nuptias 5. C. tit. 35. l. 2. Et affectatus error, eod. t. 5. l. 4.

AFFECTVS animi, l. 235. ff. de Verb. signif. Indubitanus. C. 5. t. 27. Authen. licet. Paternus C. i. tit. 1. l. 9. §. 5. Supremæ voluntatis. 6. C. tit. 21. l. 15.

AFFECTIONEM debere. 5. C. tit. 34. l. 2. Affectione paterna aliquem habere Cod. 3. tit. vicefimo octauo l. 34.

AFFERRE emolumentum C. 7. tit. 56. l. 2.

AFFICERE tria significat. Vnde *Afficit affirmat, punit, cupit, hæc tria signat.*

Item dicitur affectus non sufficit, nisi sequatur effectus: vbi ex necessitate opus est factõ: vt c. vlt. de spons. & de eo qui mit in poss. c. j. **AFFICERE** lucro, est lucrû afferre. de diuor. l. si filia. ff.

AFFICTVS penes vulgare Lombardorum & Thuscianorum secundum Petrum de Sam. & Abb. dicitur census qui datur ratione prædiorum conductorum, prout videtur velle in Spec. de loca. & conduct. §. sequitur. in princip. inde affictare: & est locare ad fictum & ad firmum, vt in cap. Pisanis. de Resti. spol.

AFFIDARE, id est, fidem dare a cui super aliquo facto. c. super eo. ij. de Testi. & ibi Abb. in. j. nota. vide tex. in c. si. in verbo [& se affidatam, de Cogn. spirit.

AFFINIS est qui habet consanguineam alterius in vxorem, vel econtra quæ habet consanguineû alterius in matritum.

A D D E quòd aliquando affines vocamus consanguinitate coniunctos. l. si mulier. de Dona. inter vir. & vxor. & similiter affinitatem, consanguinitatem. c. hęc salubriter. xxxv. q. viij. Et tradunt Archid. Ioan. Andr. & Dominic. in cap. de Sponsal. lib. 6.

A F F I N I T A S est proximitas personarum ex coitu proueniens omni carens parentela, & hoc de iure canonico, & si contrahitur affinitas, tam per coitum legitimū, quā per fornicariū. Similiter dicit Goffred. affinitas est attinentia personarum ex copula proueniens. Nā quando vir carnaliter coniungitur vxori, omnes consanguinei vxoris efficiuntur affines viro, & e contra: sed inter cognatos affinitas que nulla nascitur attinentia. de Consan. & affin. c. quod super his. & impedit matrimonium contrahendum, & dirimit iam contractū. Dicuntur autem affines quasi ad alterius fines accedentes, vel affines quasi propinqui vel ex eo quod duæ cognationes quæ inter se diuersæ sunt propter nuptias vel coitum copulantur, & alter ad alterius cognationis finem accedit, secundum Hostiens. Sed secundū leges affinitas est regularitas personarum ex nuptiis coniunctarū, omni carens parēta, vt C. de Nup. l. liberi. Et tamen secundum gloss. l. contrahitur etiā affinitas per concubinam. vt xxxv. quæst. ij. c. de Incest. & ibi not. ff. de Concub. l. j. Etiam per coitum incestuosum vel fornicarium, vt in c. discretionem. & c. tua. de eo qui cognouit cōsan. vxoris suæ. & xxxv. q. ij. nec cam. alij tamen reputant absurdum quod tale vinculum legitimū oriatur ex coitu damnato, cum ex nuptiis proueniat. ff. de Grad. l. non facile. §. affines. & §. sciendum. Oritur tamen publicę honestatis iustitia, se-

cundum Goffred. in titul. de eo qui cognouit cōsan. vx. suæ. Vbi dicit etiam quòd affinitas per fornicarium coitum contracta non dirimit matrimonium, sed exactionem debiti interdicit, vt in dicto c. discretionem. Quot sunt autem genera affinitatis, & qualiter ipsa genera affinitatis insurgunt: item vsque ad quem gradum in singulis generibus prohibeatur: vide plenius per Hostiens. in Summa, eodē titul.

A F F I R M A N D I modi. 3. C. tit. 36. l. 1.

A F F I R M A T I O exponitur quādoque per negatiuam. vt in ca. licet. de Test. vbi dicitur, In ore duorum vel trium, scilicet & non paucorum: quādoque e conuerso, vt distinctio. j. capi. ij. vbi dicitur, transire per agrum alienum fas est, nisi non est: iure autem natura omnia sunt communia. cap. quo iure. viij. distin. adde, quòd affirmatiua pragnans parit negatiuam, secundum Bartol. in l. fin. C. de Here. Institut. Item adde quòd affirmatiuè deponentibus plus creditur quā negatiuè. ff. de Arbitr. l. dum proferre. §. si plures. & ibi glo. & not. etiā per Ioannem And. cap. j. de Referi. lib. vj.

A F F L I G E R E pro afficere, l. ij. C. de Leg. Aquil. C. li. 3. tit. 35. l. 2. & lib. 9. tit. 14. l. 1.

A F F L V E R E, id est, affluentiam habere. C. de metal. & met. l. j. lib. xj.

De A ante G.

A G A P E A E, distin. xlj. si quis. dicuntur conuiuium pauperum.

A G A S O dicitur custos equorum, propriè tamen dicitur custos, vel pastor asinorum: iuxta illud, [asinorum pastor agaso: habetur l. agaso. ff. Si quadr. paup. se. dic.

A G E N T E S in rebus sunt illi, quibus

bus cura euectionum mandatur, & erant olim plures diuersè diuisi per certos numeros, & quilibet numerus habebat præpositum. C. de Offic. magi. Offi. l. j. & tales dicebantur principes. de Prin. ag. in reb.

A GER appellatur area, vel campus in rure, vel locus, scilicet vicius, qui sine villa est, vt in L. ager. ff. de Verb. signif. sed ager cum ædificio appellatur fundus, vel prædium vrbānum: & ager nudus vel area nuda, sine ædificio dicitur rusticū prædium, vel ager rusticus.

A GER assignatus siue limitatus appellabatur qui certis limitibus inter veteranos diuidebatur. l. in agris. de Acquir. rer. dom.

A GER Dominicus, est ordo monachorum nigrorum, in Clem. ne in agro. de stat. reg. & vide ibino. per Ioan. And.

A GER emphyteuticus, hoc est, in emphyteusim datus.

A GER vici galis, respice infra vici galis.

A GELL I parui agri, extra. de pecu. Cle. cap. vltimo.

A GER E est generale ad omnia que fiunt ram re, quam verbis, tam inter viuos, quam in vltima voluntate. l. Labeo. de Verb. signif. Nam faciens testamentum dicitur agere sicut & emeus, & vendens, locans, &c. Sed gerere comprehendit tantum illud quod fit re, & non verbis, & sic faciens testamentum nõ dicitur gerere. ff. de Verb. signi. l. verba contraxerunt.

A GER E plerunque sumitur pro eo quod est iudicio persequi: vt agere furti agere interdico; hoc est actione furti, vel interdico intetare. Agi quoque animalia dicuntur. l. ferri. de Verbor. signific.

A G GER Es dicuntur munitiones que fiunt iuxta ripam fluminis, ne flumen excrefcens fluat per li-

mites, & sic in Rubric. de Nili ag. non rump. Bar. in l. fi. de immuni. nemi. conced. lib. x. C.

A G G R E G E T V R, expone, vt C. vbi quis de curia. cond. l. j. in fi.

A G I T A T A R E dicitur perfecta, extra de Offic. deleg. cum super.

A G I T A T O R, id est auriga, C. de malefi. l. vlt. aliquando dicitur agitator equorum vel aliorum animalium. ff. de His qui not. infam. l. athletas. in prin. quandoque agitator, id est, aduocatus qui causas agit. C. de Aduo. fil. l. j. aliquando, id est, discusfor. vt extra de testi. C. cum sit nobis,

A G I T A T O R E S, inquit, Alciat. in l. j. C. de spectat. lib. xj. [erant aurigæ, qui in Circensibus ludis curuli certamine se exercebant.] Vlpian. lib. 4. ff. de his qui notant. infam. [Et generaliter ita omnes opinantur, & vtile videtur: vt neque thumelici, neque Xistici, neque agitatores, nec qui aqua equis spargunt, cæteraque eorum ministeria qui certaminibus sacris deseruiunt ignominiose habentur.] & l. 43. in fin. de Act. empt. [Plane si in tantum precium excedis e proponas, veluti si ponas agitatorena postea factum, vel panto mimum.]

A G I T A R E, pro agere, litigare. Paul. l. 73. ff. de fideiuss. [postea videtur dominus reuersus iterum de ea re agitabat.]

A G M E N aliquando dicitur multitudo militum, vt C. de Iustin. Cod. con. circa principi. aliquando dicitur officium. C. de Aduoc. diuer. l. penult. in gloss.

A G N A T I dicuntur filij post testamentum primam nascentes: quandoque significat agnati fieri. l. qui in adoptionem. de Adopt.

A G N A T I dicuntur qui per virilis sexus lineam coniuncti sunt in consanguinitate, ideo sic dicti quod accedunt, & quasi adnascuntur pro na-

tis, dum scilicet defunt.

- A G N V S**, pro factu ovium, dictio Græca est, significatque purum siue castum, dictusque est agnus quod ea sit hostia pura & immaculata. Varro tamen de lingua Latina, agnum putat ab eo dictum, quod sit pecori agnatus. Paulus lib. trigesimo secundo Digestorū, qui est de legato tertius. l. cum quaeretur. [agni, inquit, legati quatenus viderentur, quidam aiebant agnū sex tantum mensum esse. Sed eos legatos qui minores essent anniculis.] Hinc pelles agninae dicuntur, ut apud Ulpianum lib. xxxij. Digest. de Auro & argento legato. l. vestis. [Pelles, inquit, captivæ & agninae.] Nebris.
- A G N O M I N A T I O** idem est quod agnomen: quandoque etiam dicitur fœdus coniugale.
- A G N O S C E R E** exponitur, id est, reddere. ff. de Here. vendit. l. ij. §. si quid publici. aliquando pro acceptare: unde agnoscere bono. possessionem, & similia.
- A G N V S** dicitur dumtaxat sex mensium, agniculus est minor. l. cum quaeretur. & l. legatis. §. fin. de legato. ij.
- A G O N** est certamen. l. vnic. C. de expen. lud. lib. xj. Inde agnosta, qui pugnat vel certat.
- A G O N** agonis Græcè, est labor latinè, quia qui laborat agit. Unde Christus dicitur fuisse in agone. inde agri & fundi agonotheici, qui dabantur certantibus in agone, vel cum agone, id est, labore, ut Cod. de fund. patron. lege final. lib. xj.
- A G O N O T R A C T E R I C U S** in l. Septimia. de polli. pro ludis qui quarto quoque anno instaurantur. Bud.
- A G O N O T H E T A E** sunt principes ludi ut ff. de Pollici. l. Septimia.
- A G O N O T H E T A**, interpretatur certaminis dispositor, & est qui cer-

tantibus proponit præmiura quod detur victori. Hier. pri. in Iouini. li.

*Propōnit agonotheses præmiura, in-
mirat ad cursum.*

Idem ad Lucinium Baticum. [Nō est invidus agonotheses noster, Nec alteri palmam, alteri parat ignominiam Mod. li. 50. Dig. de Pollicita. l. Septimia. [agonē, inquit, constituo trietericum. & sequitur, agonotheses & præfēdo ipsi certamini viro meo.] Accurs. agonotheses ta legit, non minus falso interpretamento, quàm falsa lectioe.

A G O N O T H E S I A, agonothesarū munus. l. si filia. §. Neratius. ff. fami. heriscun.

A G R A R I A lex, quæ de agrorum terminis lata est.

A G R I C O L A dicitur quasi agrum vel agros colens: & est nomen commune ad omnes agricola. S. Sed nomina specialia agricolarū sunt illa, quia agricolarū quidam sunt adscriptitij, quidam censiti, alij perpetui, alij coloni conditionales, alij inquilini, alij originarij, alij simpliciter coloni nŕcupantur, de quibus omnibus infra locis suis dicitur.

A G R I C O L A E & censiti prout quidam dicunt sunt duo nomina substantiua per endiadim figuram copulata, ut sit sensus de agricolis & censitis. id est, de agricolis censitis, quasi censualibus. & habetur simile. ff. de Tut. l. j. vbi dicitur quod tutela est vis & potestas, & exponitur, id est, violenta potestas, ita exponetur agricolæ & censiti, id est, agricolæ censuales. Dicuntur autem quasi censibus ascripti, & constituuntur eo modo quo ascriptitij. Veruntamen inter censitum & ascriptitium est differentia, sed non certa. Quidam dicunt quod cens-

tus sit ille qui nascitur ex ascriptitio. Alij dicit quod illa sit differentia, quia census est ille qui rei certæ annuatim præstandæ obligatus est, Ascriptitius autem est obligatus ad rem incertam puta, ad tertiam vel quartam partem fructuum ex fundo prouenientium. Aliquando tamen etiam census capitur large ut etiam ascriptitium comprehendat.

AGRICOLAE perpetui vocabantur illi qui ualidi erant in corpore miseramque inertiam simulantes & ea quæ ueris miseris erant assignata ad sustentationem ex publico percipienda diminuentes, quos proditor studiosius etiam diligens detegens ad perpetuum colonatum redegit si erant liberi. Si uero serui qui talia fingebant, dominus eis carebat, & proditori assignabantur, licet quidam dicant quod hoc sit correctum per Authenticam de quaestore: alij tamen dicunt quod non. De alijs speciebus & differentijs agriculturalium inuenies loco suo super uerbo, [ascriptitius & colonus.]

AGRIMENSOR est qui agros mensurat & metitur, & fines per debitam mensuram distinguit, dicitur quasi agros metiens: & alibi uocatur libripens qui si dolose falsum fecerit, uel fines male distinxerit, tenetur adione in factum uide de hoc de Præscript. c. quia iudicâte, in glo. agrimensoris.

AGRIPINENSIS Colonia, ciuitas est Germaniæ inferioris siue Galliæ Belgicæ auctor Ptolemæus. Tempestate nostra Colonia appellatur, de qua Paulus lib. ultimo Dig. ut. de cenb. l. vlt. in germania inferiori Agrippinenses iuris Italici sunt.

AGRIPPINENSES populi Ger-

maniæ inferioris. l. finali. de cæsib.

De A ante L.

ALAE in exercitu, quarum meminit Vlpianus in l. ij. de iis, qui notantur infam. sunt equitum ordines, qui circa legionem dextra leuâque tanquam alæ in auium corporibus locantur.

ALBA est uestis sacra. Est & nomen oppidi, unde Virgilius primo Aneid.

Albanique Faeces, &c.

Et dicitur uerbo Alba uesitur presbyter alba, secundum Ioannem Andræam in Clementina ne in agro. de Statu monachorum.

ALBERGARIAE sunt sensus seu passionibus quæ debentur pro comestionibus. de hoc per gloss. in capitulo præterea. de iure patronatus.

ALBAGARIAE sunt procurationes quas certæ uillæ debent dominis suis ad eas uenientibus. de Rescript. cap. ad audientiam.

ALBUM, tabula erat, in qua iudicum nomina scribebantur, quod λευκα Græcis dicitur, ut est apud Iulij Pollucæ, & Plinij in prænat. histor. [Quid te iudicem facias? cum hanc operâ condicerem, non eras in hoc albo.] Suetonius in Claudio Cæsare, [iudicum, inquit, albo erasit.] Idem in Domitiano. [Equitem Romanum erasit iudicum albo.] Seneca lib. 5. Epistol. [Turpes infameque etiam ad album sedentibus exceptiones.] Vlpian. leg. 4. ad edictum, cuius uerba transcribuntur in secudum lib. Dig. titu. de Edē. l. j. [Eum, inquit, edere Labeo ait, qui producat aduersarium suum ad album, & demonstrat quid

dictaturus est.] Sic enim in Pandect. Florentinorum prototypis legitur, non ad alium. Quo in loco Accur. multa hesitatione seipsum atque alios torquet. Deprehendit hunc errorem primus omnium atque monstravit Angelus Politianus, cui sæpe data sunt copia inspiciendi libros illos.

▲ **L B I N I** quos Græci *νεβλίστι* appellant, aiunt Imp. l. i. de Excus. art. lib. C. lib. x. ij dicuntur, qui calce pura parietes illinunt, Testorium enim quod ex calce pura fit, Albarium opus vocatur Vitruvio, nisi forte nomen speciei pro genere usurparunt, quod verisimilius videtur. Hotom.

▲ **L E V M** prætoris est quædam tabula dealbata quæ ponebatur in curia vel in turri prætoris in loco communi, in quo scribebantur, & ponebantur nomina vocatorum ad iudicium, & ad cuius instantiâ quilibet citatus esset. Et ibi etiam proponebantur statuta, & edicta prætoris in grossa litera, ita quod ab omnibus legi possent. Et erat certa pœna contra illum qui debebat istud album, quod modo est sublatum. De hoc in Clemen. j. de iudic. in Authent. de litigiosis. §. omnem. in Spe. de Dolo, & contu. §. restat. in princip. de Citatio. §. sequitur. versic. [& nota.] Et dicit quod loco huiusmodi sunt modo quaterni. Qui autem corrumpere vel debebat, puniebatur in quinquaginta aureis per edictum de albo corrumpend. l. si quis id. ff. de Iurisdictione omnium iudicium. Est album prætoris triplex. Vnum in quo scribuntur edicta Prætoris, vel lex civilis, dicta l. si quis. Aliud est in quo scribuntur citationes, ut in §. omnem præal. in Auth. de lit. Tertium est, in quo scribuntur nomina decurionum, ut ff. de albo

scrib. per totum titulum.

▲ **L E A E** emptio dicitur à nostris, cum incertus euctus emitur: veluti cum piscator iactum retis vendit, vel anceps pantheram. Pomp. in l. nec emptio. ff. de contra-emp. Aliquando & sine re venditio intelligitur, veluti cum quasi alea emitur, quod fit, cum captum piscium, vel auium, vel millium emitur, quia spei emptio est. Vlpia. in l. nam hoc. ff. de Hered. vel act. vend. incertum rei venire dicit.

▲ **L E A T O R** est, qui ludit alea, & ille qui quasi scholâ illâ tenet. Vel aleator est qui ludum alex consuevit apud se causa sui emolumentum exercere, sicut & in canonicis dicitur. ff. Naut. cæp. stab. l. j. §. cau-
p ones.

▲ **L G I D V M**, oppidum erat trans montes Tusculanos, 15. millibus passuum ab vrbe Roma: nunc vr-
bis tantum vestigia extant. Horat. 1. Catminum.

*Quæcunque aut gelido prominet
Algi'o.*

Pomponius de origine iuris. l. necessarium. §. initium. [Virgineus, nquit, recens à cede, madensque adhuc filix errore, ad comilitones confugit, qui vniuersi de Algi'do monte, vbi tunc belli gerendi causa legiones erant, relictiis du-
cibus pristinis signa in Auentinum montem trãstulerunt] Atqui Algidum, vt diximus, oppidum fuit, in cuius agro eò tempore Romanorum exercitus ab equis captus fuerat. Neque ab Algi'do, sed Aucilio monte tunc exercitus Roma venit, vt auctor est Lilius lib. 3. Nebr.

▲ **L I A S**, hæc dictio, significat conditionaliter, quandoque alterationem, vt promittis dare fundum, aliàs decem nomine pœ-

nã. ff. de in lit. iur. lege, aliàs, vbi
 re precepta iuratur, aliàs non, id
 est, si non sit precepta. Secundò,
 aliàs ponitur pro alio loco. leg. a-
 deò. §. infula. vers. quòd si toto al-
 neco naturali relicto, flumen aliàs
 fluere cœperit, id est, in loco alio.
 ff. de Acquirendo rerum domi-
 nio. Tertiò, id est, alia vice vel
 alio tempore. vt in l. dicere. §. vn-
 de videndum. ff. de arbit. vbi di-
 citur, aliàs est agitatum, id est, alia
 vice vel alia quæstione. Quartò, id
 est, alio casu, vt in l. qui testamen-
 to. §. mulier de testamento vbi
 mulier in testamento testis esse
 non potest: id est, in alio casu,
 quàm testamenti. Quintò aliàs, id
 est, alio modo. l. j. §. illud tamen.
 ff. de Aqua quotidiana & esti. Et
 breuiter hæc dictio [aliàs,] signi-
 ficat alterationem diuersimodè,
 sed in casu particulari eo modo
 tantum, secundum quem subiecta
 materia declarat, aliàs applicata
 casui significat alterationem eius
 quod est in oratione præcedente.
ALIENARE est propriè rem
 aliquam in dominium alterius
 trāsferre, inde alienatio est omnis
 pactio per quam transfertur do-
 minium. de Rebus ecclesiasticis
 non alien. cap. nulli. C. de fun. do.
 l. j. Item alienatio sumitur dupli-
 citer. Vno modo pro dictione si-
 gnificante translationem rei vel
 iuris: vt in l. alienationis. ff. de Ver.
 signific. alio modo sumitur ali-
 enatio pro ipso factò quo rei vel
 iuris fit translatio. Tale enim fa-
 ctum quo fit translatio est aliena-
 tio, & factum hoc alienatio
 significat. Nam factis, quando-
 que sicut verbis declaratur volū-
 tas. in l. de quibus. ff. de legatis.
 Diuersimodè ergo significat, prout
 ex eius medio & circumstantiis
 adiacentibus infertur, vt latius
 ostendit Aciatur in dicta lege

alienationis. & in l. alienatum.
 eodem titu. & Iason. in §. item si
 quis in fraudem. Institutioni. de
 Actionibus.

ALICVLAE recensentur ab. VI-
 pia. inter pueriles vestes in l. 235.
 2. ff. de Aur. & arg. quo verbo quid
 significetur hominem qui expo-
 nat inuenti adhuc neminem. Sed &
ALICVBI vulgatis in libris legi-
 tur. Legèdum putarem **ALICV-
 CVLAE**, vt manicatæ tunicæ in-
 telliguntur, quæ pueris decoræ,
 grandioribus autem minus hone-
 stæ apud Romanos erant, vt patet
 ex Gell. libro 7. capite 12. Nam
 vt ait Hesychius ἀλιε χιτων ἄ-
 γάδοι. Allix, inquit tunica chi-
 rodora, id est, manicata hoc enim
 verbo Scipio Africanus apud Gel-
 lium vitur. Hotom.

ALIENARE causa mutandi iu-
 dicium dicitur qui credens se ab
 aliquo conueniendum. Quicun-
 que rem dolo in alium transfert,
 vt iudicium mutet & euitet, vt in
 tit. de Alie. indi. mut. cau. fa.

ALIENIGENA quasi alienæ
 regionis vel aliena gente natus
 vel genitus, secundum Isid. lib. 10.
 etymol.

ALIMENTORVM appellatione
 continentur cibaria. calciamenta,
 vestimenta, & habitatio, vt in l.
 legatis. ff. de Ali. & ciba. leg.

HOC tamen Alimenta & cibaria
 differunt, quod alimentorū nomi-
 ne ea omnia continentur, sine qui-
 bus ali corpus nō potest cibario-
 rum verò tantum quo ad cibum
 pertinent. Itaque Iulolenus ali-
 mentorum legato, & cibaria &
 vestimēta, & habitationem cōti-
 neri tradit d. l. legatis, Vlpianus
 autem Cibariorum legato, ea con-
 tineri negat. l. 21. ff. cod. tit. de
 Alim & lib.

ALIMENTARIJ, quibus alimē-
 ta legata sunt eadem ratione qua
 5 donatarij,

- donatarij, aut legatarij. l. pen. § 1. ff. ad l. Falcid. l. §. cam tranat. de Transact.
- A LIQV IN** est dictio conditionalis. l. si finita. §. ex hoc edicto. ff. de Dam. infec. declarat. Bar. in l. ij. nu. 12. de cond. & demon. vbi latissime de virtute huius particule.
- A LIQVANDIV**, id est, per aliquantulum tempus, extra de eo qui mitti. in poss. c. j. Item hac dictio aliquandiu, recipit moderationem ad arbitrium iudicis. ff. de iure delibe. l. j. & not. per Archi. extra de rest. spo. c. ij. lib. 6.
- A LIQVID**, id est, aliquantulum. ff. ne quid in flum. pu. l. j. §. sunt. Aliquando sumitur aliquid pro re singulari & determinata, vt C. de sen. ten. pas. l. si debitor.
- A LIQVOT** est signum partitiuū, & quod vnum est diuidi non potest, extra de praben. c. si pro clericis, lib. 6.
- A LIQVORVM** res dicuntur etiā si nō sint communes, sed vna vnus, alia alterius. vt ff. de Verb. signif. l. litus. §. sua.
- A LIQVOTVS ALIVS.**
- A LIQVOTVS** dictio refertur ad similia. Bar. in l. si fugitini. vers. [quero hic dicitur.] C. de Ser. fugiti. & Bald. in l. sed & reprobari. in prin. ff. de excus. tot. Felin. in cap. inter ceteras. de Reser. vers. [denuncias] impropriatur tamen aliquando, vt cum dicitur crucifixus est Christus, & cum eo alij duo latrones, vt plene per Bar. in d. c. sed & reprobari. & in l. non solum. §. quaritur ff. de Procu. denotat diuersitatem, & implicat. l. quidam relegatus. ff. de reb. dub. Etiam alius. i. contrarius, xj. q. iij. c. xj. di. si quis. vbi dicitur, nullus alius, quam Petrus predicasse in Italia, Gallia, Hispania, & ceteris prouincijs: Itē alius & alter sunt implicatiue qualitates precedentium, vt lege si dona-

tionis. C. de his quæ vi metusæ causa fiunt, licet glossa ibi velit, quod implicet qualitatem contractus, aliter est denotatiuū qualitatis, non autem substantiæ. ff. de Verborum obligat. l. si quis cum aliter. C. de Testi. l. etiam. & quod ibi not. gloss. & etiam denotat diuersitatem non in substantia, sed in qualitate, vt not. Franc. in l. certos nummos. ff. de Verb. oblig.

A L L E C T I, inquit Festus, dicebantur apud Romanos, qui propter inopiam ex equestris ordine, in Senatorum sunt numerum assumpti. Nam patres dicuntur, qui sunt patricij generis conscripti qui in Senatu sunt scriptis annotati.

A L L E G O allegis, penultima breui, pro eo quod est cooptare, hoc est in collegium adsciscere, componiturque ex ad, & lego, gis. Vlpia. lib. 50. Dige. tit. de decurionibus. l. generaliter. [Allegi, inquit, id est, per electionem in ordinem assumi.] allego, gas, quod est compositum ex ad, & lego, gas, penultima longa, est ad aliquem locum mittere. Vnde iuris professores consueuerunt allegare leges, id est, citare testes ad id de quo disputant comprobandum, sed non sine barbarissimi vitio, quod pro allego penultima longa, proferunt allego penultima breui. Nebris.

A L L E G A R E est argumentari ad probationes vel conclusiones ad communem iudicem pro commodo suæ causæ, & proprie pertinet ad aduocatos.

A L L E G A T I O quandoque sumitur pro allegatione iuris. ff. de Mino. l. minor autem. & C. de Iud. l. rem non nouam. §. patroni. aliquando pro allegatione iuris & facti. extra de postula. præla. c. bonæ. fi. §. nos igitur. aliquando capitur pro probatione. vt l. laudabile. C. de Aduoc. diuer. lu. & de iu. Auth. iqbemus

iubemus. aliquādo pro exceptione
ilatoria, vel peremptoria seu decli-
natoria. C. de iur. & fa. ign. l. j. & ibi
no. & ff. de mino. l. minor 25. annis.

A L L E G E R E significat assumere
& cooptare, vt cum quis assumitur
ad aliquem ordinē, vt senatoris &
decurionū generaliter. §. 2. de dec.

A L L O O T H E T A figura est, quā
do singularis numerus ponitur
pro plurali: not. ff. de Transact. l.
qui cum tutoribus §. fin. de petit.
heredit. l. diuis.

A L L I E R A T I dicuntur qui de-
scripti sunt in libro ciuium, vel
communitatis alicuius ciuitatis.

A L L O D I U M est res libera alicuius,
ex qua tamen praestatur tri-
butum. glo. Gubiel. de Cun. & Bar.
in l. si. fam. heres. in gl. si. ibi, [quid
si vni per diuisionem iudicis assi-
gnetur totum alodium.] C. si m.
heres. Bald. in c. j. in tit. de allo. in
prin. vbi dicit. quod alodium est
id, quod est proprium alicuius, &
à nemine alio recognoscitur, nisi
à Deo. Et de alodio vide l. at si
quis. §. sed interdum. ff. de relig.
& sumpt. funer. Et alodium al-
lodij dicitur hereditas quam ven-
dere vel donare possum, secundum
Hug. Hotomannus eius verbi origi-
nem Germanicam esse arbitrat-
ur: & ex **A L S** & **L E V D** consti-
tam: quasi praedia illa non militib.
quorū opera duces vsi fuerant, at-
tribuerentur: sed subactis populis
relinquerentur: vt ea iure optimo
id est, eo quo antea possederunt
iure possiderent. Hæc Hotom.

A L L O D I U M, id est, liuellarium.
vt c. ij. & iij. si de feu. contro. fuer.
in vsibus feud. & vide quod not.
glos. in l. penultima. C. de ingen.

A L L V S I O quid sit, vide ff. de Ac-
quirenda possessione. l. prima. in
gl. & l. ij. §. appellata. ff. si cer. per

A L L V S I O ad similitudinem di-
uisionis pertinet, vt possessio, quasi

positio magistri, quod monstrat.
Etymologiam vero eius veram de
riuatione respicit. Alc. in l. taber-
næ. de Verb. sig.

A L L V V I O est latens incrementū,
veluti cum paulatim aquis abluē-
do arenam ex fundo meo vel vici-
ni mei in fundum tuum aliquid
ita accrescit, vt faciliē modus non
possit apprehendi qua hora sit a-
blatum, vel hæc augmentatio fa-
cta, vide Insti. de Rer. diuis. §. pra-
terea. Sed videamus (inquit Ho-
toman.) ne Iustiniani definitio, si
ad exactum iudicium reuocetur,
absurda videri possit. Non enim
alluere augere est, sed attingere,
& aspergere, Cicero pro Sexto
Roscio. [Ita iactantur fluctibus vt
nunquam alluuntur:] & Verr. iij.
[non alluuntur à mari moenia ex-
trema sed insluit in vrbs summas
portus. Alluio ergo est aduincio
& appulsus fluminis ripam con-
tingentis:] Hinc.

A L L V V I V S ager. quem paulatim
fluuus in agrum reddit, id est, qui
ex alluione factus est: vt est in li-
bro Variorum auē. de limit. Sed
cum isto appulsu & attritu affluē-
tis aquæ detractio illa conglutina-
tioque contingeret, at proinde per
alluionem acquisitio fieret, ac-
quirendi modum, quod in incre-
mentum latens verè definitur, Iu-
risconfulti alluionem vocarunt:
eique definitionem illam accom-
modarunt rerum vim non verbo-
rum proprietatem spectantes.
Hactenus Hotoman.

A L M A id est, sancta & nutriens ab
alo, alis, quādoque almus ponitur
pro claro & illustri, vnde alm⁹ dies
alma vrbs. l. vni. C. Ne. ge. m. l. 12.

A L T A R E dicitur, quasi alta res,
vel alta ara, in quo sacerdos inces-
sum adolebat, vel quia in eo sacrifi-
cia ardebant, de consec. d. j. de sa-
brica, & ibi Arch. & significat Chri-
stum

flum qui dator & confuetudō est caritatis. viij. q. j. in scripturis.

A L T E R refertur ad vtrunque sexum. l. iij. de Nego. gest. & dicitur etiam de pluribus, licet propriè de duobus. glo. in l. quicumque. C. de hæreticis.

AL T E R C A T I O N E S sunt certamina verborum secundum Io. And. in proœm. Clemen.

A L T E R N A T I O propriè est per vices successio: Vt Festus scribit. I. C. autem, pro disunctione vsurpant: cum dicitur illud aut illud. l. 7. §. quod autem ff. de Injur. l. 2. §. 2. ff. quod cert. loc. Vsurpatur etiã improprie pro cõplexione, & ambarum rerum coniunctione. Vlpia, l. 9. ff. de seru. corrup. [Qui cum extraneo agit, siue recepit, siue corrupere, agere potest: qui cum socio sine alternatione.]

A L T E R N A T I V A est coniunctio alternatiuè significans, scilicet quãdo significat alterũ de coniunctis esse, seu orationẽ factã per hanc coniunctionem in altero verificari. Et quandoque variatur significatũ, vel ex coniunctionis natura subiecta materia, seu quavis alia circumstantia: verbi gratia, Lego Stichũ vel Pamphilum, significatur vtrunq; esse in obligatione, sed alterũ tantũ in solutione, vt alterum soluẽdo debitor liberetur. ff. de Verb. obli. l. si duo. in fi. & effectus alternatiuẽ est quod vterq; est in obligatione, quia vno mortuo alter qui superest remanet in obligatione. Est autẽ alternatiua quadruplex. Quãdam rerum, in qua electio est debitoris. I. plerunq; §. si. ff. de Iu. do. & I. arbitraria. §. Scuola. ff. de eo q; cer. lo. facit c. in alternatiuis. de Reg. iur. lib. vj. Secunda est locorum respectu solutionis fienda; quia & in illa iterũ debitoris est electio ante litem contest. vt in §. Scuola. præalle.

Tertia est locorum quantum ad iudicium inchoandum, in quo loco debeat conueniri, in qua electio est aitoris §. prædicto. Quarta alternatiua est personarum, quando stipulatio est apposta de soluendo, in illa iterum est electio debitoris. vt in §. item Iulianus. l. arbitraria. præal. Alij dicunt quod alternatiua legi significat vt ea lex ratio vel subiecta materia significare declarat. Sed alternatiua hominis significat vt proferentem significare verba velle, vel subiecta materia vel quæ vis alia coniectura probabilis concludens declarat. Et de istis alternatiuis seu, aut, vel require in loco suo.

A D D E quod alternatiua hodie vocatur à doctõribus quæ à præfiscis Iuriconsultis disunctiua aut subdisunctiua. l. hæc verba ille. aut. ille. de Verb. signi.

A L T I V S non tollendi seruitus differt ab illa quæ constituitur vt ne prospectui officiat. Legge adificia. ff. de Ser. vrb. præd.

A L V E V S, fluminis est vallis, siue fossa, siue conceptaculum, & locus per quem fluius labitur, dum intra ripas notas currit, nam cum euagatur alueum transcendit. Pomponius Mela: [Ora inquit, Asia, cum alueo Nili amnis descendit in pelagus] In hac significatione accipiunt in iure, cum sæpè aliàs, tum lib. xlj. tit. de Acq. rerum adminio. l. adeo. §. insula quæ est Caij. [Quod si in toto inquit, alueo naturali sumẽ aliàs fluere cõpit, prior quidem alueus eorum est, qui prope ripam prædia possident,] & ibidem sæpè. Alias alueus est apium receptaculum, vt in eod. tit. l. naturalem. [Ante quam apes, inquit, in alueo à nobis concludantur.] Nebri.

A L V E V S propriè est vente
flu.

fluminis, vt dicit Bar. secundum Hugo in tra&. de alueo in prin. & sicut stomachus continet vinum, ita alueus supra se continet flumen, vt vulgariter lectum fluminis appellamus, quia ibi flumē cubat. Bal. in Rubr. de Re. diui. ff. in xij. col. in versic. [ne veniamus] Verum etiam pro vase vbi apes manent aliquando accipitur, vt Insti. de Re. diuis. apium. & aliquando pro vase in quo lauantur pedes.

A L U M N U S est qui alit aliquē, vel qui alitur ab eo, vel est filius ex concubina, vt in l. alumnus, C. que res pign. oblig. poss. & ibi glo. ferē tamen accipitur pro eo, quem aluimus, & propriē refertur ad nutritium & nutricem, que significant indifferenter actionem & passionem, vnde hospes, zelotipus, coniuua, vector alumnus.

A C T V M siue pati sub eodem nomine signant.

De Ante M.

A M A T O R accipitur in malam partem l. j. in ff. de Ser. corrup.

A M A T O R I V M poculum, de quo mentio fit in l. si quis §. abortionis ff. de pœ. & l. iij. §. j. ff. de Siciariis. medicamentum ad alliciendum accommodatum, quo potionatum Caligulam a Cæsonia vxore scribit Suetonius. Philtra autem à Græcis & pœtis appellantur De quibus Inuenal Sat. vj.

A M B A G E S est dubia locutio vel effugatio sermonis extra ppositi.

A M B A S S I A T O R est legatus principis in arduis negotiis, & ambassiatia est huiusmodi legatio consiliatorum, vel principum in suis causis.

A M B I G V V M est vbi opiniones sunt, & iura varia videntur: C. Sent. excom. inter alia. de

iudic. c. j. lib. vj. Et de triplici ambiguitate, scilicet, iuris, facti & personæ. no. xxxiij. dist. c. fin. secundum Io. And. in proc. Clem. super verb. [ambiguitatis] adde quid dicitur ambiguum, per Bart. in l. inter stipulantes. §. j. ff. de Ver. obli. & in l. si quis intentione ambigua. ff. de Iudic. & per Bart. post glof. in l. siquidem. C. de except. Et differunt ambiguum & obsecrum, vt not. glof. in l. veteribus. ff. de Pac. & Alciati. in l. nepos. de verb. sig.

A M B I R E est propriē cupere honores. argu. de consuet. c. j. lib. vj. vnde ambitio, id est, cupiditas, per Archi. in c. vlt. de Reser. lib. vj. Vel dic, quod ambire est honorum gradus & ordines per peccatum appetere. Cupere verò est terrena lucra optare. Vnde versus:

Est casu cupidus vir, ambitiosus honore.

Not. per Card. in c. auaritie. de electio. libro vj.

A M B I T I O S A decreta sunt que per gratiam facta sunt. l. ambitiosa. ff. de Decre. ab ord. fac.

A M B I T I O S A diligentia, id est, nimia & anxia. l. si bene. ff. de Vfur.

A M B I T V S ab ambitione distat, quod ambitus in actu est, ambitio verò in animo & habitu, ambitione namque peccat, qui preter modum cupit honores, qui ambitiosus dicitur. Ambitum verò committi, tqui largitionibus magistratum consequitur, que in rebus sacris symonia in religione Christiana vocatur: dicitur ambitus, vt inq. Festus, ab ambitu adificiorum, qui patet in latitudinem pedes duos, & semissem, in longitudinem idem quod adificium. libro xlvij. Dig. titu. est, ad legem Iulia de ambitu. l. vnic. vbi Modestinus: [Hæc, inquit, lex in vrbe hodie

hodie cessat, quia ad curiam Principis magistratuum creatio pertinet, non ad populi fauorem, qui scilicet declaratur per suffragia.]

AMBIVS dicitur crimen affectati honoris: ab ambeundo, hoc est circumeundo & supplicando, & proprie est in actu. Inde ambitiosus, qui largitionibus, magistratum affectat, quem lex Iulia de ambitu puniebat.

AMBVLARE, id est, transire sic dicitur ambulatoria voluntas defuncti vsque ad mortem. ff. de Adim. leg. ij. Dicitur etiam ambulatoria potestas legis. ff. de fundo dot. l. erit ergo. Item ambulatoria actio. C. de furt. l. vlti. §. primo.

AMBVLATORIAM esse voluntatem lectoris vsque ad mortem dicitur in l. p. ff. de Adimē. leg.

AMBVLATORIAM conditionem Papinianus appellat in l. Seruus. ff. de stat. lib. cum eam significaret, quæ non in vnus tantum, sed etiam in plurium heredum persona recte impleri possit, hinc legis.

AMBVLATORIA potestas in l. erit, de fund. Dotal. & obligationes cum capite ambulare, l. tutelæ 7. §. j. de Cap. minut. emptiones non per plures personas ambulasse l. sed vbi 15. ff. de minorib. Hoto.

AMEN exponitur, id est, verum est, de Consec. dist. ij. re. vera. Vel id est, ita erit, vt not. Archidia. in proæm. lib. vj. in fi. Et de hac dictione amen, vide de consec. dist. j. cap. hoc quoque.

AMETHYSTVS *amethystus* gemma quæ ex conomen inuenit, quod vsque ad vini colorem accedens, prius quam eum degustet, in violam definit, fulgorque quidam in illa purpure non ex toto igneus, sed in vini colorem deficiens: vt ait Plinius lib. 37. cap. 9. eius facit Vlpia. mentionem in l. 19. §. 6. ff. de Auro & arg.

AMFRACTVM est ab origine flexum duplici, dictum ab ambitu, & frangendo. ab eo leges iubent, in directio pedum octo esse, in amfractu sexdecim: id est in flexu: Hæc Varro de Ling. vj. vbi legem notat de qua scribit, sic Caius in l. 8. ff. de Seruit. rustic. [Vix latitudo ex lege xij. Tab. in porrecto octo pedes habet: in amfractum: id est, vbi flexum est sexdecim.]

AMICA appellatur quæ cum vxor non sit, alicui tamen sui copiam facit. l. Masurius. de Verb. sig.

AMICOS appellare debemus non leui notitia coniunctos, sed quibus cum fuerint iura honestis familiaritatis quæ sita rationibus. l. latæ. §. amicos. de Verbor. signific.

AMINEVM vinum ex celeberrimis Campaniæ de quo Virgilius 2. Georgico.

Sunt amineæ vites firmissima vita.

Dictum Aminæum (vt putat Seruius) quasi sine nimio, id est, rubore: nam vt ait, albu est. Plin. lib. 34. [Principatus, inquit, datur Aminæis propter firmitatem, senio quoque proficientem.] Idem quoque Falernum & Cæcubum dicitur. Macrobius in tertio Saturnali. de generibus vuarum: [Aminæa, inquit, a regione dicta: nam Aminæi fuerunt vbi nunc est Falernum.] Quod verò Aminæum Cæcubum & Falernum Synonyma sint, testatur Galenus in sexto De eameridon [in musto, inquit, vuarum austerarum, quas vocamus aminæas, casdem & Falernas. Idem in libro de visis: Aminæum quod antiqui Romani nominant Cæcubum. Idem in libro de Euchiemia: [album, vt inquit quale est Aminæum: nominant autem id antiqui Latini Cæcubum]. Proculus l. xxxij. tit. de vino & tritico legato. l. vl. §. fi. [Amineum,] inquit.

Græ-

- Gæcum, & dulcia omnia.] Nebr.
- A M I N E V M** vinum, ab Aminza regione, Mæminit Proculus in l. fin. ff. de vi. & rit. leg.
- A M I S S A** dicuntur & quæ corrupta sunt. vt scissa & fracta. l. prætor. §. amissa. ff. vi bonor. rapitem pro quibus persequendis nullam actionem habemus. l. Labeo & Sabinus. de Verb. sign.
- A M I T A** est soror patris.
- A M I T A** magna est soror aui.
- A M I T I N V S** est qui ex ea generatur scilicet, amita filius, vt xxxv. q. v. cap. vlt.
- A M I T T A T**, hoc verbum non sonat in præteritum, sed in futurum. nisi addatur ipso iure. Felin. in ca. Rodulphus. ver. si. [publica sunt bona.] de R. scrip.
- A M I N I S T R A T O R** siue administrator, iterum publicarum est, qui temporalia gerit, sed magistratus qui iurisdictionem exercet. secundum Azonem. C. de Ad. reipub. lib. xj. in rubr.
- A M O V E R I** que dicuntur. liquet ex l. iij. §. ij. ff. Ret. amor. ex l. si seruum. §. amouisse. de acquir. hered. & l. qui tabulas. in fi. de fur. & l. iij. §. non solum de inc. ruin. naufrag.
- A M P H I R O L O G I A** dicitur cum ambiguitas oritur. seu ex singulis dictionibus seu ex coniunctis.
- A M P H I T A P A** ἀμφίταπος
Vestimenta vtrinque, villosa apud Vlp. l. 23. §. ij. ff. de Aur. arg. Nam vt ait Hesichius χιτὼν ἑκατέρωθεν ἔχει μαλλοῦ ἅδι est, [Vestis vtrinque villosa habens] quod idem Nonius tradit.
- A M P H O R A** vas est, sed quantum capiat pauci nouerunt, illi maxime quorum id sciri plurimum intererat. Est itaque spatium quod circumscribitur, à sex (vt sic dixerim) superficiebus, quarum

latera sunt pedalia, anguli vero recti, de qua Priscianus, in libro de ponderibus, & mensuris.

Pes longo spatio solido latoque notetur.

Angulus vt par sit, quem claudit linea triplex.

Quamvis ex quadris melius cingatur inane.

Anphora sit, cuius vim ne violare liceret.

Sacra verè. Ioni Tarpeio in monte Quirites.

Lib. xxxv. Dig. qui est de leg. ij. Hermoge. in l. i. quis. [Serui ex illo, inquit, docto amphoras decem.] Et ibidem: [Vinum amphorarium.] Item lib. xxxij. titi. de pena. legata. Scæuola in l. penu. [Sinautem inquit, & in horreis amphoræ, an hæc quoque deberentur] Accursius variâ tantum esse dicit. Nebr.

A M P H O R A vas erat vinarium. l. vinaria. de Verb. sig. vbi Alcia.

A M P L E C T E N S, id est, vndique circumplectens. C. de legib. l. non pubium.

A M P H O R A R I V M vinum, quod è dolio in amphoras est distillatum: apud Proculum, l. vlt. §. j. ff. de Trit. vin. & oleo.

A M P L I A T I O à cõperendinatione hoc differt, quod illa libera est, & in iudicium potestate posita: hæc necessaria, & legis vj atque imperio instituta: Illa sexius fieri poterat, hæc semel tantum: illa in id tẽpus quod iudicibus placebat alteram actione differrebat hæc in perendinum diem duntaxat. Differentiarum autem rationes vide ex Horom. & Apparatu nostro latine locutionis.

A M P L I A R E & augere, licet videantur idem significare, tamen differunt, quia augere spectat ad quan

quantitatem, ampliari verò ad pretium, quòd sit diligenti rerum cultura. C. de sac. sanc. eccl. l. iube-mus nulli. ff. de iur. fis. l. non intel-ligitur. §. diui.

A M P L I S S I M U S ordo, id est, se-natorius. l. nutu. de leg. iij.

A M P L I V S, hoc verbum habetur ff. de Dam. infec. l. hoc amplius, & ibi includit, non tamen semper est excessuum, vt ff. de Ver. sig. l. ver-bum amplius. & l. j. §. hæc verba. ff. si cui plus, quàm per. l. Falc. In-terdum est excessum, & habet in se vim repetitionis & excessus. ff. de Lega. iij. si sic. & l. si tibi pu-rè. & de do. præleg. l. qui ita. vbi de hoc. Item vltra supradicta adde de hac dictione amplius, quomodo repetit, vel compara-tiue ponatur. Bar. in l. si feruus le-gatus, & si ita scriptum. ff. de Le-ga. j. §. in l. si tibi. de Legatis iij. & ibi an inducat quantitatem, vel conditionem: & de hac dictione plenius vide per eundem in l. lecta. ff. si certum petatur.

A M P U T A R I, vide C. de Iur. deli-be. l. scimus. & l. vnic. de plus pe-tit. & extrà de Restitut. spolia. cap. frequens. lib. vj.

A M U R C A est sanies, siue succus il-le igneus atque niger, qui ex oli-ua simul cù oleo exprimitur atq; subicit nam oliua ex quinque sub-stantiis constat: osse, nucleo, san-sa, oleo, amurca. Virgilius primo Georgicorum:

*Profuit interdum nigra persun-
dere amurca:*

quam Seruius interpretatur o-lei sordes, sed non exponit quas, cum sint duplices: nam, vt dixi quod subsidit oleo, ex oliuatum, expressione dicitur amurca: quod verò post oleum in dolia conditum, quasi secundum purgamentum, Faces appellatur.

Plin. libr. 15. [Oleum, inquit, a-murca ad multos vsus.] Vnde Ca-to derrusti. [Dolia, inquit, amur-caria decem hebeat.] Vlpianus lib. xxxij. Dig. ti. de penu lega-ta l. qui penum. Aristot. notat et-iam quæ esui potuique non sunt contineri legato, vt putà ea in quibus esse solemus oleum forte garum amurca. Accursius falsamen-ti genera esse dicit, sed quæ illa sint non exponit. Cum verò in amurca nullus cibus, quod ego legerim, eficeri sit cõsuetum, forte prof[amurca] legendum est, [mu-ria.] Nebris.

De A ante N.

A N, de ista dictione an, vide Inst. de Rec. diuis. §. cum ex aliena. & §. fera. in si. & §. j. Qui. mo. test. infir. l. an vsus fructus. de Vsur. & l. j. ff. Si vsus fruc. pet.

A N A C R I S I S accipitur pro exa-minatione negotij, quæ per inter-rogationem accusati fit. l. diuus. li. ij. ff. de Custod. reorum et ideo cum quis *avare oleo* faceret, iube-re oportet venire irenarchen.

A N A D E M A simpliciter corona est. Nam diadema propriè regum habetur, dictum anadema ab ana-deo, quod est corono. Lucretius lib. 4.

Flumina anademata misere.

Pau. lib. xxxij. Dige. tit. de Auro & arg. lega. l. quamuis. Sicut mi-træ, inquit, & anademata. Nebris.

A N A D E M A T A coronæ. l. quamuis. ff. de Aur. & arg. lega. At. Alc. legit ibi [anademata,] quæ sunt capitis ornamenta.

A N A L E S I S id est, repercussio seu reuerberatio. l. si arborem. de Ser-urbanorum prædiorum.

A N A L O G I S T A E dicunt tutores illi,

illi qui non tenentur reddere rationē tutelæ administratæ, ab *ανα* præpositione. & *λογος* ratio, vt *ανα* tollat rationem. Iulian. li. xxv. de tut. admin. tut. l. quidā decedens. [Hos, inquit, analogitas esse volo.] & paulo, post: [Testamento comprehensum fit vt analogitas essent.]

Analogitas appellantur qui non tenentur reddere rationem administrationis. l. quidam de Administras tuto. Sed peritioribus videtur legendum esse potius alogitas, aut anaclogitas.

ANAPHORA figura, Latine relatio dicta est, cum idem verbū in principio plurium clausularum reperitur, veluti in l. ij. in prin. C. de offi. præfec. præ. afr.

ANATHEMA vno modo est substantiuum & est damnatio æternæ mortis, & nō nisi pro mortali crimine debet imponi, & in illis, qui aliter non patiūtur se corrigi. xj. q. iij. nemo episcoporum. in h. Vel est excommunicatio, seu suprema maledictio. Et dicitur ab *ανα* id est, sursum, & *θημα* figura, quia olim imprimebatur figura frōtibz danatorum. de hoc no. Ioan. And. de Iudic. cū nō ab homine. vbi post excommunicationē in cor rigibilis anathematis mucrone feritur, id est punitur, id est, solēni excommunicatione, cū xij. Episcopis cædelas in terrā proiicientibus & conculcantibus, vt in c. debet. xj. q. iij. Et anathema tale vale maledictio solebat fieri per præfatos: Vel dicitur, & meli⁹ à verbo Græco *αναθημα*, hoc est à seponēdo, quasi quēdā sepositio & separatio à Deo alio modo a nathema est adiectiuum omnis generis indeclinabile, & dicitur excommunicatus, maledictus sepa-

Voc. iur.

ratus vel dānatus, vnde q. fragit, *Rapit ac vrit ferit est anathema.* Fragit scilicet ecclesias, rapit res alienas, vrit etiam ecclesias, ferit personas ecclesiasticas. Inde etiā anathematizari, id est, damnare vel excommunicare, maledicere, vel separare vt supra.

ANATHEMATIZATVS dicitur qui tāquā impius à deo separatus est ponitur pro excommunicatione, vt xxiiij. q. iij. certum est.

ANATOCISMVS *ανατοκισμος* regeneratio, renouatio. Cicero. l. Epist. ad Attic. sexto posuisse pro fructibus vsuræ in forte redactę, latine autem Epist. v. interpretatur, [Confecerat, inquit, vt solueret centesimis sexennij ductis cū renouatione singulorū annorū.]

ANCEPS est aliquid, seu aliquis huc & illuc fluctuans, & dubius in quam partem declinet, secundum Isido lib. x. etymol.

ANCHORA retinaculum seu gubernatio nautis est, vt ff. de Exerc. ci. l. prima. §. primo.

ANCIANI dicuntur præsidentes, vel priores, vel regentes, qui regūt vniuersitatem, v. el prouinciam, ita dicit Panor. in c. fi. in prin. not. ij. de præcurat.

ANCONES, vasa sunt cubitalia: nam *αγκων* Græcè cubitus significat. l. tabernę, ff. de de fund. instr. Nebrisens.

ANCONES, species vasorum cubitalium. l. tabernę. de fund. instr. legato.

ANECLOGISTVS *ανελογιστης* rationibus reddendis liber ac solutus Vlpia. l. 5. §. ff. de Administr. tut. quidā decedens filiis suis dederat tutores & adiecerat eosque aneclogistos esse volo. Et ait Iulianus. Tutores nisi bonam in administratione præstiterint,

f. idem

fidē dānari debere quāuis testamēto cōp hēsū sit vt aneclogiū ēssēt. Lidē plerūq; dicūt ἀνεκλόγητος, dicit quoque Sequola. l. 23. §. 2. ff. de pecul. de. i. v. §. 1. ff. de pecul. de. i. v. §. 1.

ANFRACTVS dicuntur viarum flexus. l. vi. ff. de Ser. rustic. præd. vnde & anfractus litigiorū. extra de sepul. c. ij. lib. vj. §. j. Et dicitur anfractus litigiorum, quia multas moras habet: vt ff. vt leg. no. ca. l. etiā. & incertos euentus habet. ff. de pecu. quod debetur. & ideo sic dicuntur, quia vndique franguntur vel circumeunt. not. per Archid. de electioni. quorumdam in princip. lib. vj.

ANGARIA, penultima longa, atque in eodem accentu, interpretatur coactio. Veget. lib. i. de re milit. loquens de tyronibus: [In angariis, inquit, plurimum detinēdi sunt, procūq; habendi à cinitatibus.] idem lib. 2. [ad vigilias vel angarias faciēdas.] Accursius in illud Codicis Iustiniani. tit. de Sac. san. & ecclēf. neminem in angariis vel perangariis, &c. [angaria, inquit, quæ sunt in operis perionarū. Parangaria, in quibus vtrunque vertitur, scilicet personarum & rerum impendia:] verbū quoque angario as, quod interpretatur cogogis, sicut angaria est coactio. Mat. cap. 27. a q; iterum Luc. 15. [angariauerunt Simeonem quandam Cireneum. Vlpia. lib. 50. Dig. tit. de priuil. veteranorum. l. pen. [Naues, inquit, angariari posse.] Neb.

ANGARIE penultima longa, est iniusta exactio vel cōpulsio Nam angaria dicitur personalia obsequia propriis sumptibus præstita. cap. non minus. de immun. ecclēf. glos. in l. neminem. C. de Sacros. ecc. Sunt ergo quedā personales, quæ à vulgo dicuntur captiones.

ANGIPORTVS siue angiportū olim dicebatur angusta via inter portus, id est, domos. l. portus. de Verb. oblig. vbi Alcia.

ANGVILLARIVS lacus, in Rutilia. de decontrah. empt. pro lacu anguillas producente.

ANGVLARIVS, pro angularis, id est, quadratus vel. triangulus. alij legere malunt.

ANGVSTA domus, id est, arcta, ff. de Seruit. si tam angusti.

ANGVSAIA tēporis, id est, breuitas. C. de Leg. nō tantū. & ff. si quis cau. l. ij. §. si quis. vers. nisi.

ANIMADVERTO, præter illam significationem quam habet in præptu. hoc est cōsiderare significat etiā punire eū tantūmodo, qui in alterū puniendi habet potestatem. differtque constructione, nā dicimus animaduerto te, pro cōsidero te. Sallu. in Cati. [Vt prius inquit, in eos animaduertetur. & paulo post: [verberibus animaduertebant in ciues.] Vlpia. l. xl. Dig. titu. de iniur. l. Item apud Labeonē. §. ait pretor. [ait pretor, ne quid insinuandi causa fiat, si quis aduersus ea fecerit, prout quæque res erit animaduertam.] Et animaduersio pro punitione. Vlp. xlvij. li. Dig. ti. de fur. l. m. minisse. [Extraordinaria, inque animaduersione coercendam.]

ANIMADVERSI dicitur pena quia animaduertere est punire, vnde dicitur animaduertendū est in facinorosos homines, Itē animaduersio dicitur cuiuslibet operis determinatio, secundum quā quis pro mercede sua suscipit certum opus & determinatū suis impensis faciendū, vt terrā colendam, vel domum construendam. Est etiam animaduersio, consideratio. §. j. Inst. de iis qui sunt sui vel alieni. iur.

ANI-

ANIMALIA sunt in triplici differentia, quædam enim sunt mansueta, vt gallinæ, quædam fera prorsus, vt lupi, quædam verò fera naturaliter, sed accidentaliter mansueta, vt serui, pauones, &c. Insi. de Ret. diuis. in gls. pauonum.

ANNALIS actio est quæ finienda est anno, vt iniuriarum.

ANNICVLVS, inquit Valla, & si formam diminutiuum habet, diminutiuum non est, & dicitur tã de rebus animatis, quam de inanimatis, quæ sunt vnus anni, vt anniculus puer, anniculus agnus, anniculũ vinum. Paul. de Verb. signifi. l. anniculus. [anniculus, inquit, amittitur, qui extremo die anni moritur.] Et eo. tit. l. anniculus, inquit, [nõ statim vt nat⁹ est sed trecetesimo sexagesimo quinto die incipiente, plane non exacto dicitur.] Item Africanus de leg. iij. l. cum quæreretur. [agni, inquit, qui minores essent anniculis.] Nebrs.

ANNICVLVS appellatus infans vnus anni, licet extremum anni diẽ duntaxat attigerit, non etiã perferat. l. anni. de Ver. fi.

ANNONA propriè dicitur de re frumentaria. Sed de aliis quoque rebus posse dici auctor est Ci. in secundo de Diuinat. [annonã, inquit, cariorem in macello.] Erat autè præfectus annonæ, de cuius origine Linius lib. 4. ab vrbe cõdita. Dicta est autè annona. propterea q̄ sit alimētũ annuũ. Neb.

ANNONA secundum Azon. dicitur salarij quod cuique procapite seu remunerationis causa datur. vnde tit. C. de anno. & c. administ. secundũ Azo. exponitur, id est, capitatione. Sicut enim secundum eum capitatio dicitur tributum quod datur. pro capite:

ita annona dicitur tributum quod datur magistratibus, vel causa salarij pro remunerando labore. Et dicitur capitatio de capite, quia est pretium debitum capiti, id est, dignitati. annona præterea sumitur pro tributo quod soluitur in auro, argento, vel ære. vt tradit glo. in rub. C. de anno. & trib. lib. x. Item pro pane vt in l. prima. C. de frumen. vrbis Constant.

ANNONAE ciuiles sunt quæ publicè dabantur iudicantibus, ciuitatibus, vel omnibus tempore necessitatis per singulos dies: vt C. de Anno. & trib. l. xj. lib. Etiam annona est seges vel frumentum vnus anni. Adde quod annona ciuiles dicuntur in iure aliquando anni redditus, à fisco percipiendi. Dabantur enim annuatim de publico, secundum glos. in l. hac edictali. §. ne his. C. de secũ. nup.

ANNONAE militares dicuntur quas milites singulis diebus consequebantur: vt C. de Frog. milit. ann. l. vlti. vbi dicitur, quod ipsi annonas & capita singulis consequebantur diebus.

ANNOTATIO sacra est descriptio bonorũ, vel eorũ cõnotatio, seu consignatio, veluti cum aliquis cuiuscũq; criminis reus sit. absentat se, vocatus ad iudicium patietur bonorum annotationẽ, vt si intra annum venerit, & se purgauerit, bona sua recuperat. Si autem non venerit, tunc fisco applicentur. Et qualiter fiat annotatio, ponit Spe. in tit. de act. §. si. vers. [sed qualiter,] dicens quod præses siue iudex veniet cum tabellione ad domum accusati, & inquirat quot domus, quot prædia rustica, quot iugera terræ habeat in bonis eius. Et omnia bona illius qui non ven-

nit citatus, ponit in banno fisci, nisi venerit intra annum. ff. de Requiren. reis. l. j. §. j. Ab hac tamen sententia condicionali poterit appellari, de Appel. prætereà. Et describuntur bona, quæ tamen fiscus de facto non occupat nisi post annum. Post hoc iterum per edicta requiritur accusatus, & citans mittit literas suas iudici vel rectori loci, in quod egit accusatus, ut per illud citato innotescat se accusatum vel citatum, & bona eius esse annotata. Inde venit verbum annotare, vel econtra ab hoc verbo ipsum nomen.

ANNOTATIO sacra dicitur scriptum illud quod Imperator proprio motu mentis indulget alicui constituens secundum preces eius, seu illius aliquid fieri vel non fieri. C. de Diuer. resc. l. fi. & ibi in gl. Et not. Card. Zabari. in c. super literis. de Rescrip. differentiam inter annotationem & pragmaticam sanctionem.

ANNUA, bima, trima die, id quod multis in locis apud Iuriscōsultos legitur, quo sensu accipi debeat, manifestavit Iuriscōsultus de annuis legatis. l. si legatum. [Si legatum, inquit, sit reliquum annua, bima die, fortè dena, per singulos debentur annos, licet non fuerit insertum æquis pensionibus.] Ratio autem huius dicendi generis illa nimirum est quod cum dies in genere feminino tempus significet, ut apud Ciceronem, [longa dies adimit ægritudinem.] Et illud Poëta:

Longa dies homini docuit parere leones.

Annus autem significat quod est vnius anni; bimus, quod est duorum annorum; trimus, quod triū anno-

rum; erit annua, bima, trima die idem quod anno, biennio, triennio. Quod Iuriscōsultus quodque expressit in tit. de Manumif. test. l. si ita. [Si ita, inquit, sit scriptum in testamento: Stichus servus meus heredi meo mille numos annuo, biennio, triennio si soluerit, liber esto.] Nebris.

ANNVA, bima, trima die, de significatu horum verborum eleganter Iuriscōs. in l. si legatum. de Ann. leg.

ANNVLI leues dicuntur, qui non excedunt valorem quinque aureorum. l. diuus. ff. de bo. dam.

ANNVLVS signatorius, [vide signatorius.]

ANNVO, id est, cōcedo. ff. de don. inter vir. & vxor. l. ea quæ à marito. Et aliter exponitur, ut ibi not. Item annuere domino exponitur, extra de iureiurando. c. j. §. ego huius.

ANNVS quot dies & menses habeat, no. gl. in cap. si propter de Rescri. li. vj. Nā annus continet cccxv. dies: ut in l. cum heres. §. Stichus. ff. de stad. libe. Et quidā cōputant annū ab incarnatione Dñi, ut xxij. dist. [in nomine Domini.] In princip. alij à natiuitate Dñi. De hoc gl. in §. forma. ij. q. vj. & in Spe. de Instr. edit. in princ.

ANNVS iubilæus dicitur annus remissionis, quia eo anno debita remittebātur, serui Hebræi dimittebantur, liberi & omnia reuertebantur in pristinā statam, & est annus quinquagesimus ut in c. iybileo. de pœn. dist. j.

ANNVVS vel annuatim ex proprio significato significat multiplicationem simpliciter siue indeterminate, sed quando applicatur casibus, significat diuersimodè, prout ex diuificatione materiæ cōcluditur proferentem intellexisse:

intellexisse: vt pacto seu stipulatione promittis x. Titio annua vel annuatim, significat multiplicationem perpetuam quia significat promissam summam deberi ei cui promittitur, eius heredi, & heredis heredi, & sic in infinitum, ideo dicitur in l. stipulatio. ff. de Verb. oblig. q. stipulatio annua est perpetua. Et not. q. annum legatum pro primo anno est purum, & pro aliis annis est conditionale, quia pro quolibet anno debetur legatario si tunc viuit. Si verò mortuus est, tunc non debetur, nec si deportatus est, quia talis civiliter mortuus est, & nō habet ius capiēdi ex testamento q. est civile. l. cum in annos singulos. ff. de Ann. leg. Sed ibi promitto tibi x. annua, vt sis procurator, meus in parlamento, significatur multiplicatio tēporalis ex causa, quæ apponitur de essendo procuratore, quia morte finitur, sic & obligatio, quæ ex hoc inducitur. De hoc vide. l. annua. s. fi. & to. tit. de An. leg. [Anormalus] successor est sicut ille qui succedit heredi non implenti defuncti voluntatē, vt Insti. de eo. cui li. cas. in primis.

ANQUIERE pecunia & capite veteres dicebāt, pro multā irrogare, vel ad populum ferre de multa, vel capite alicuius, vt eam populus aut iubeat, aut antiquet. Liuius. li. 8. [Capite anquisitum, ob rem bello male gestam, de Imperatore nullo, &c.]

ANSA est nodus curtilis, & facilis ad soluendū, ita factus, q. si recte trahitur caput filii, omnino solutus est, vt not. Bar. in c. cū olim. de Verb. sig. propriē autē dicitur qua quippiam prehēditur ac tenetur. l. in rē. s. ij. de Rei vendica.

ANTAPOCHA, siue antipocha,

siue antepocha, q. idem est secundū aliquos, & sec. Azō. in sum. de fid. inst. vers. [de antipochis.] vocatur chirographū quod facit debitor creditor, in quo cōfiteatur se soluisse tantū: & sic est de solutis, & fit à debitore in hunc modum, cōfiteor me vsurarū nomine vel pēisionis soluisse & datur creditori. Et sic nō dicitur ab **AVTI**, q. est contra, sed ab ante, secundū Ioan. quia fit ante apocham, vel ab **AVTI**, q. est ad. quia est inducta ad securitatē creditoris, & fit etiā ante apochā. qui enim alieno nomine possedit & pensionē soluit, vel qui creditori vsuras representauit. si quando dicat se suo nomine possēdisse, & ita dñm factū vel p̄scriptione liberatū contendit, ius agētis facit vacillare, nisi dñs vel creditor vsuras & pēisiones prateriti temporis sibi solutas comprobet, probat autē per antipocham debitoris. C. de fide. inst. l. plures. vbi gl. dat tres modos dicendi. Vel vt alij dicūt antiphoca est scriptura quā facit debitor obligando se. & in qua fatetur se debere, & fit cōtra apochā dicēdo, [Cōfiteor me debere, &c.] & sic dicitur ab **AVTI** q. est contra. Apocha autē secundum omnes est scriptura creditoris cōfētis sibi à debitore solutū, & sic apocha est de receptis, & fit à creditore. putā, [cōfiteor me recepisse tantū. ff. de cō. ind. l. h. s. Titius. ff. de fur. l. qui tabulas. s. Apocha & de acee. l. acceptilatio. s. j. Differt tamē chirographū ab antipocha vel Apocha. quia chirographum dicitur cum duo paciscentes faciunt duas scripturas, & sub eadem forma verborum conficiūt & mutuo tradunt.

- ANTAE** sunt populi Histri fluminis incolæ, quos cum debellasset Iustini Imper. Anticus dictus est. Sic enim legendum in inscriptionibus volu. iuris ciuilibis, non Atricus, vt vulgo impressum est.
- ANTE** significat ante rem factâ & bene inchoatâ. ff. Si cer. l. ij. s. i. tē mut. vbi de hoc. & ff. de Ver. ob. l. qui ante. & l. eū q. ita s. qua sitâ.
- ANTECESSOR** quandoq; dicitur doctor qui alios antecedit in proe. Digest. sed cum nos. Quandoq; exponit. l. successor. in Consti. ff. circa prin. Aliquando antecessor dicitur necessitudi ne. C. de Ve. iur. enu. l. j. s. que omnia. Aliquando antiquitate. xxxv. q. vj. de parentela. Aliquando officij prioritate. iij. q. vj. hoc quippe. & q. v. c. accusatores.
- ADDE** q̄ antecessores appellati sunt professores iuris, ab antecēdo & præcēdo discipulis, quos quasi porrecta manu in penetralia iurisprudentiæ deducit, vt manifeste pbatur in d. s. sed cū idq; docuit Aldobrandinus meus in annotationib. quas iam tertio ab hinc anno edidit in Instit. iuris.
- ANTESTARI** quid sit demonstrat, Acrō his verbis: In Sermo. Horat. Denūciātes litē antestatos habebāt, quibus præsentibus eōueniebat, ita vt aurē illis tertio vellerēt, solebant enim testium aures tenere, & ita dicere memēto q̄ tu mihi in illa causa testis eris q̄ est antestari. Aliter olim q̄ antestabantur, auriculam contingebant. Ideoq; poēta ait.
- *Libenter auriculam obtuli.*
- Tangens autē auriculā his verbis loquebatur: Licet antestari? si ille respondisset, licet: iniectioe manus aduersarium suum in iudiciū trahebat, q̄ si antestatus nō esset, & manū iniectisset in-

iuriz reus cōstitui poterat. Plautus in Persa Ieno ad Satyrionem parasitum, Nōne antestaris? & Parasitus: Tuane ego causa carnisex, Cuiquam mortali libero aures atterā? Aliter Antestari. i. testibus vti, q̄ iudicij causa volo manū iniicere: Nā hęc erat cōsuetudo, Si quis vēdito non paruisset, ei aduersarius aliquē de præsentibus antestabatur, id est, tangebāt eius aurē, & dicebat, Licetne antestari? Si respondisset ille, licet: tunc iniiciebat vadatus manū in eū qui non paruisset, & ducebat in iudiciū: aliter si iniectisset manū iniuriarū poterat accusari: Hęc Acrō. Plautus in Cur.

Licet antestari? M. non licet.

Ph. Iupiter te male disperdat miles intestatus & iuro.

ANTEVERTERE supplicium. C. lib. 6. tit. 22. l. 2.

Αντιεπι (οντες τα χειμαρρατα. litterarum cōparatores vocat Iulianus. N. 49. cap. 2. §. 2. l.

ANTIADÉS & Paristmi à Græcis dicuntur, quæ sunt Latinis tonsillæ, & sunt inflammationes circa eas partes, quæ mala, id est: poma, à recentioribus vero amygdalæ appellantur. Celsus li. 7. c. 11. [Tonsillas quæ post inflammationē induruerunt Græci αντιαδής appellant], Galenus li. 6. Decameridōn: [Hortulanum, inquit, ab vulua & antiadibus & paristmis suffocationē patiētē.] Idē verō li. x. de medicina simplici, [paristmus siue faucib. vuluæ & antiadib. Vlp. li. xxj. titu. de Edil. ed. l. quaeritur. [Et si quis habeat antiades,] & sic antiades sunt quas existimo. i. inueteratas, & quæ iā discuti nō possunt, vtroiq; mendū est: antiachę p antiades. Accursi. fauciu tumores exponit,

exponit, nō tamē dicit quos tumores: q̄ verō subdit, [vt scrofula omnino falsum est, cū scrofula sint apud iuniores medicos, q̄ ab antiquis dicūtur cherades Græcis, Latinis strumæ. Ant. Ne.

ANTIADÉS, sunt veluti glādu-
la quæ in gutture nascūtur. l. cū
quæritur. de Adil. edict. à Latinis
tonfilla nuncupantur.

ANTICHRÉSIS est pignus q̄
ad hoc datur creditori, vt inde
fructus percipiat, donec æs suum
receperit. l. si pecuniā. de pi. ac.

ANTIDORVM est cōtraria donatio
gl. sup. ver. [antidora. i. l. sed & si
l. §. cōsultuit. inf. ff. de Pet. here.

ANTIDORVM ex Græco inter-
pretatur remuneratio, siue retri-
butio, ab *ἀντι*, q̄ est re, & *δορον*,
donū, quasi doni redditiō. Vlp. li.
5. Dig. tit. de petitione hered. l.
sed & si. [Planē si antidora acce-
perūt, dicēdū est eatenus locuple-
tiores factos, quatenus acceperūt.]
Locus est in 5. Ethic. Arist. lib.
hucusq; ab expositoribus non en-
narratus, vbi Leonardo interpre-
te legitur, [vnde facta gratiarū
sunt: quo in loco Aristot. de hac
remuneratiōe loquitur. Nebr.

ANTIDORA dicitur obligatio
no efficax ad agēdū, sed æquita-
te subnixā excipiēdū. §. cōsultuit.

ANTIDOTVM siue antidotus,
est medicamentū, quo nos cōtra
venenum præmunimus, ex eo q̄
cōtra detur, dicta. Gel. li. 17. c. 16.
[Huius antē regis antidotus ce-
lebratissima est, quæ Mithridati-
cos vocatur.] Seren. [antidotus
verō multis mithridatia fertur
Cōsociata modis.] & Pl. li. 7. [cō-
tra venena est præcipuū antido-
tū.] Paulus li. 33. Dig. tit. de penu
leg. l. nō omne. [Quo, inquit, nu-
mero antidotū non est.] Itē li. 12.
tit. de cōtrah. emp. l. q̄ sæpe. [an-

tidota, inquit, & alia quædam fa-
lubria medicamenta.] Vtrobq; Accursius nihil aliud dicit quā
esse genus medicamēti, sed non
quid illud sit. Nebris.

ANTIDOTVM solet dici, q̄ da-
tur contra venenum, & sic ponit-
tur pro medicina, vt in c. ceteris,
de iura. calū. Inde antidotarius,
liber in medicina. de iureiurādo.
capit. j. in Clemen. in gl. os.

ANTINOMIA potest interpre-
tari, legū contrarietas, ab cōtra,
& lex, vt C. Inst. tit. de Veteri iu-
re enucleādo. l. deo autore. [Nulla,
inquit, in omnibus prædicti C.
mēbris antinomias. Sic enim à ve-
tusto Græco vocabulo nuncu-
patur.] Et paulō post: [Per suū vi-
tiū antinomias induxerūt.] Nebr.

ANTINOMIA ponitur pro legū
contrarietate. l. j. §. nulla. C. de
Vet. iur. enuc.

ANTIPHERNA, *ἀντιφερνα*
iuncto ex *ἀντι* & *φερνα* nomi-
ne, dicūtur ea quæ maritus con-
stātē matrimonio, vxori siue qua-
si remunerāde dotis causa largi-
tur, Insti. l. vlt. C. de Donat. ant.
nupt. [Ita & in donationib. quas
mariti faciūt, vel p̄ his alij, debet
esse aperta licētia, & cōstātē ma-
trimonio talē donationē facere,
quæ quasi *ἀντιφερνα* hæc possunt
intelligi, & nō simplex donatio.]

ANTIPHONA pro pignore
ponitur. ff. de Pig. actio. l. si pecu-
niā. & ibi gl. vbi etiā aliter expo-
nitur, & melius de Pig. actio. l. si qui.
§. j. Itē Antiphona potest Latine
interpretari: vox reciproca. in d.
l. si is cui §. j. Sed verior lectiō est
antichresis, de quo supra.

ANTHYPHORIZATA ta-
cite quæstioni respōdet de iupp.
negl. præl. c. ij. lib. vj. in princ.

ANTIPTOSIS, est figura quæ
ponit casum pro casu, &c. dist. 12.
f. 4. c. egr.

elego solus eis scriptorum, id est scriptoribus, ubi ponitur genitivus pro dativo.

ANTIQUARIUS verbum solenne, quo populus Romanus utebatur cum significabat se legem quæ ferebatur non recipere. Itaque Festus lib. 1. [Antiquare, inquit, est in morem pristinum redire.] Cicero li. 1. de leg. [Vos inquit, ut video legem antiquastis sine tabella.]

ANTIQUIOR, potior, carior Paul. l. 19. §. 4. ff. de Capr. & Possl [Quia disciplina castrorum antiquior fuit parentibus Romanis quam caritas liberorum.]

ANTISTES dicitur sacerdos, eod quod ante stat, c. clericos. xxj. dist. communiter tamen sumitur pro episcopo. secundum glossam in Cle. dudum de sen.

ANTONIUS & Severus quoties in libris Digestorum legitur, mendum est in signe, pro eo quod esse debuit, Antonius & Verus, tum ex codicibus illis vetustis Florentinorum, tum etiam ex ipsa temporum historia. Nebris.

ANVS per unum n, exponitur, id est vetula. ff. de Carbo. edict. l. iij. §. duæ causæ.

De A ante P.

APERIRE viam quid sit, vide ff. vi. pub. l. 2. resp. Itē aperire tabulas: vide ff. ad Syllan. l. si quis in gravi. §. aperire.

APEX est summitas honoris, vel distinctionis nota. Nam quod in summo est, distat à pedibus vel infimis. Et hæc summitas respicit temporalia. ut in c. solitæ. de ma. & obed. Etiam sumitur pro litera, ut dicit Christus. [Minimus apex non peribit.] Item sumitur pro subtilitate, dum dicimus, de apicibus iuris non disputandum. ff. manda. l. si fideiussor. §. quædam.

APHENITVS, quod aphehis laborat. Aphehe autē sunt oris ulcera, præcipue infantes vexantia.

APISCIS pro Adipisci. Vlp. l. 40. de do. inter vir. & vxor. ff. & l. 25. §. 3. ff. de Her. pet. Paul. l. 1. §. 2. ff. de Acqui. & amit. poss. Hermoginia mus l. 15. ff. de Carb. edict.

ΑΠΟΧΡΗΣΙΣ Abdicatio Imp. l. 6. c. de Pa. pot. [Abdicatio quæ Græco more ad alienandos liberos usurpabatur, & ἀποχρησις dicebatur. Romanis legibus non comprobatur.]

ΑΡΟΧΗ dictio Græca est, interpretaturque receptio: nam tunc illa creditor dat debitori, cum ab illo pecunias numeratas, aut re quam illi debebat recepit, Vlpia. li. 46. Dig. de acceptil. si accept. latu. [Inrer acceptilationem, inquit, & apocham hoc interest, quod acceptilatione omnimoda liberatio contingit, licet pecunia soluta non sit.] Apocha non alias, quam si pecunia soluta sit. Itē de fide instr. l. plures apochis, de Apoc. pub.

ΑΡΟΧΗ ἄ. in ver. Antapocha. **ΑΠΟΚΡΙΣΙΝ** sunt nuntii domini Papæ, quasi secretarij. ut d. xvj. c. septuaginta. dicti ex eo quod de cedunt & proficiscuntur in longinquas regiones, ut responsum mittentibus referat mandatorum suorum. Nam Græci apocrisin dicunt decessionem & responsum. De hac dictione vide etiā in litera y

ΑΠΟΚΡΥΦΗ vel [apocryphum] dicitur occultum vel secretum: inde dicitur Apocryphus, id est, liber secretus & occultus, cuius auctor ignoratur, vel de cuius veritate dubitatur, non tamen ab ecclesia recipitur, sed reprobat, quasi diceret, non in ecclesia sed remote & longè ab ecclesia fit legendus. De apocryphis habetur. 16. di. canone generalium

& ibi glof.

APOLIDES Græcè dicuntur, qui extorres siue exules sunt, dicti vel ab ἀπολλω quod est, deperdo, siue ab α, particula priuatiua, & πόλις quod interpretatur ciuitas, vt Martianus scribit lib. 47. Dig. de Per. [Quidam, inquit, apolides sunt, id est, sine ciuitate.] Vlpia. quoq; de leg. 3. l. j. [Nec testamenti, inquit, faciendi ius habent, cum sint apolides.]

APOLIDES dicuntur, qui sunt sine ciuitate, ab α, quod est sine, & polis ciuitas.

APOLOGIA est excusatio vel responsio, vnde dicitur clerici qui alios accusant, iustam accipiant apologiam. & est apologia posita in defensione, vel negatione tantum: nã in ea solèt quidam accusantibus respondere: vnde apologeticus, id excusatorius vel responsorius. nota. per Archid. 36. q. 2. c. circa.

APOSTASIA secundum Host. est temerarius recessus à statu fidei, obedientiæ, vel religionis quam quis professus est se tenere. Inde apostata qui recesserit à fide, & qui egressi religionem quam professi fuerant, iterum ad seculum redeunt, vt tradit Bar. in rub. eo. ti. sic dicti tanquã retro abeuntes c. non obseruetis xvj. quæst. vij.

APOSTOLI, orum, ex Græco interpretantur dimissoriae litteræ, ab ἀποστολλω, quod est mitto. Vnde est apostole es, idem q̄ remissio. Tit. Liui. [apostolos, inquit, fregit in Senatu.] Titulus est apud Iuifconf. de literis dimissoriis, qui dicuntur apostoli lib. 50. Dig. Modestinus quoque de verb. sig. l. dimissoria. [Dimissoria, inquit, litteræ dicuntur: q̄ vulgo apostoli dicuntur. Neb.

APOSTOLI secundum Host. dicuntur literæ testimoniales, quæ testificantur de appellatione facta, & secundum eundem, & Spe. in 3. par. in tractatu libel. §. sequitur, vers. [apostoli.] Ibi vide quid sint apostoli, vnde dicatur, & de quadruplici earum specie, & eorum formis. Nam alij sunt apostoli conuentionales, scilicet, quando pars admittit appellationem, siue in iudicio iudice refutante, siue tacente, siue extra iudicium, vt c. sape. 2. resp. & oblat. de Appel. Alij sunt testimoniales testificantes de appellatione facta, vt supra. Alij dimissorii per quos apparet quòd iudex detulit appellationi. Alij refutatorii per quos apparet quòd iudex non defert appellationi. Alij reuerendi, vel reuerentiales, scilicet, quando ob reuerentiam superioris appellationi defertur, vt c. l. de Appell. lib. 6. in glof.

APOTELWSMA significat absolutionem & perfectionem operis. l. rei. §. fin. de Verb. sig.

APOTHECA est arca, vel locus in quo aliquid ponitur custodiendi causa, vel in quo merces venduntur, qui locus & alio nomine statio vocatur, inde apothecarius, id est, stationarius, quæ stat ad vendendum.

APPARERE, id est, ad memoriã reducere, in Auth. de fide instr. circa princ. secundum vnam expositionem. Aliquando apparere exponitur, id est, presumere, vt extra de præsum. c. scribam.

APPARITIO quandoque ponitur pro discussione vt in l. j. C. de loc. præd. cini. lib. 11.

APPANNAGIVM Francicum vocabulum, pro ea parte bonorum, quæ regis Franci liberis natu minoribus cõcedi solet. Post-

quam natu maximus regnū patre mortuo adeptus est. Eius autem ius & conditio hæc est, vt directum dominiū rex in ea parte retineat: & si posteri virilis sexus deficient, ad regem redeant. A Germanis ductum vocabulum arbitratu Hotomā. Hodie, enim inquit, Germani Abbanen, Forbannen, Ausbannem, pro excludere vsurpant: dictum itaque ap̄ p̄nagium quasi pars exclusoria. B in P mutato.

A P P A R I T O R E S dicuntur qui apparent, & præsto sunt, obsequunturque magistratibus. Virgil. 9. *Æneid.*

Quam ipsi cupiant regi apparere Latino.

Gell. libro 2. Posteaquam liCTOR, qui illi apparebat, intellexit. Ciceron. lib. 3. de legi. [Leges, inquit, sunt quas apparitores nostri volunt.] Hier. ad Saluinam: [Nihil nocuit militanti paludamentū & balthus: & apparitorū caterua.] Vlp. lib. 21. tit. de Euiditioni. l. si pignora. [Si pignora, inquit, veniet per apparitores.] Nebri.

A P P A R I T O R E S dicuntur qui citant partes, & eas apparere faciunt in iudicio, hoc nomen inde trahentes, vel dicuntur ideo apparitores quasi apparetores, quasi ipsi apparent in iudicio. Item dicuntur catholiciani quasi communiter & vulgariter seruientes, vt bedelli ad iudiciū. Item dicuntur officiales secundū Azo. vel secundum Ifido. apparitor dicitur ille eò quòd appareat & videatur, & præsto sit ad obsequium vel aliquid audiens teneat. Et de apparitore habetur in c. tua. de homi. & glo. magna, in ca. veritatis de dolo & contu.

A P P E L L A R E est à minori iudice ad maiorē puocare. Ex eò in-

ducta appellatione secundū leges vt iniquitas, vel imperitia indicantiū corrigatur, licet nonnunquam bene latas sententias in peius reformet. de Appella. c. cum speciali. porro. vel ideo vt homines oppressi reuelentur. ij. q. vj. ad Romanam. ij. & quis possit appellare: à quo, ad quem, quando, qualiter, quoties, intra quod tempus, & à qua sententia: vide 2. q. 6. per torū. & Gos. in sum.

A P P E L L A R E debitorem eleganter & propriè, pro eo quòd crebrius dicitur interpellare, id est, ab eo id quòd debet reposcere. Iul. l. 16. in fin. ff. de fideius. Colum. lib. 1. c. 7. Optima nomina nō appellando fieri mala.

A P P E L L A R E, inquit Vlpia. est blanda oratione alterius pudicitiam attentare: & paulò post, aliud est appellare, aliud adsectari. Appellat enim qui sermone pudicitiam attentat: adsectatur qui tacitus frequenter sequitur: adsidua enim frequentia quasi præbet nonnullam infamiam. l. 15. §. 17. ff. de Iniur.

A P P E L L A T I O secundum Azo. est à minore iudice per inuocationem maioris iudicis pretextu iniquitatis primæ hęc sententię recessio. ff. de Min. l. præfecti. Itē est de minore iudice ad maiorē prouocatio secundum summulistas, de consue. c. 2. li. 6. in glo. jv. Vel aliter secundum Host. appellatio est iurisdictionis prioris iudicis per inuocationē superioris iudicis ritè facta suspensio, & hæc diffinitio secundū eum competit tam secundū leges quàm secundū canones, vt extrā de Offi. dele. c. pastoralis. §. præterea. Vel sic: Appellatio est ab audientia minoris iudicis ad maiorē propter grauamen, vel illatum vel commina-

cominatum provocatio, de App. ut debitus. & c. cum cessante. & si extra iudicium appellatur, tunc est superioris inuocatio seu protectio ab iniuria vel grauamine irrogando. c. cum sit Romana. co. tit. de Appell. rela. & recu. Et appellatio & recusatio sunt paria. de appel. super co. ij. resp. & hoc quo ad modum, sicut non admititur frustratoria appellatio. ita nec recusatio. Differunt tamen, quia recuso etiam si non grauior, non tamen appello à iudice in quem consensu nisi grauior, & c. ut de offi. deleg. cap. h. contra. in glof. fin. libro 6.

A P P E N D I C I V S, a, um, dicitur quod ab alio pendet. Hieron. ad Furiam: [pudicitia sine comitibus & appēdiciis suis, continentia & paritate. Vlp. li. 20. Dig. de acq. he. l. si quis. [Sūt, inquit, appēdicia præcedētis institutionis. Ne.

A P P E N D I C I A quid sit vide ff. de acq. her. l. si quis heres. & de admi. tut. l. tutores. & C. si tutor non gest. l. fin.

A P P L I C A T I O N I S ius fuisse videtur, ut qui peregrinus sese in ciuis alicuius Romani, quasi patroni fidem & clientelam ita dedisset, si is intestato mortuus esset, eius hereditatē patronus obtineret. Cice. r. de Orat. [Si se ad aliquem quasi patronum applicuisset.]

A P P L Y M B A T I O est diuersarū materiaram consolidatio, ut vt auri, argenti, aurichalci, plumbi, stanni. & c. & earū materiaram coniunctio dicitur applūbatura.

A P P V L S V S pecoris ad aquam est ius adducendi pecus vel gregem ad aquam fontis alieni vel vel riuum ad aquandum.

A P V D quādoque exponitur pro id est, ut not. de præ. statutum.

li. 6. quandoque, apud, id est, contra, vt Marcellus apud Iulianū not. ff. de pet. hered. l. nec vllam. §. non solum. & de Requir. reis. l. ij. quandoque exponitur apud. id est, penes. C. vnde vi. l. si quis in tantam. & in quo differant apud & penes, vide ff. de Verbor. signific. l. penes.

A P V D aliquem obligari, pro cuius obligari. Iulianus l. 16. ff. de fideiuf. [Fideiusor obligari non potest ei, apud quem reus promittendi obligatus non est.]

De A ante

A Q V A quotidiana & æstiuā, de aqua pluuiali arcenda, & aqua de castello educenda. [Require infra interdictum de illis.]

A Q V A & ignis interdicitur omnium rerū capitalium damnatis, cum nec supplicium de Romano ciue sumi liceret. nec is prius amitteret ciuitatem, quam in aliam receptus esset. Nam his duobus elementis, quæ humanam vitā maximè continēt, priuabatur, vt vrbe Roma egrederetur, atque ita in aliam ciuitatem se conferrent. Id quod eleganter ostendit Cice. in orat. pro domo sua. [Demū introducta est deportatio, qua vis ciuitatis absque hu iusmodi circuitu amittitur.]

A Q V A profluens, id est, de celo cadens. instit. de rerum diuis. §. j.

A Q V A M enocare pro aquam abducere. l. Proculus. de dam. inf.

A Q V A R I V S. i. aquarū custos. C. de Aquar. l. decernimus. lib. xj.

A Q V A [diurna], quæ interdiu ducitur, nocturna ū noctu. l. si prius. ff. de aqua, & aq. pl. Aqua perennis, quæ nunquā arefcit. l. r. loquitur. ff. de Aq. quo. Aqua salietes quæ ex fistulis erumpunt, & iuperne defiliant. l. ij. ff. de Supell. leg. l. Impensæ. ff. de Verb. sig.

A Q V A

- AQUACIVM** est, inquit Festus, quasi aquæ agium, id est, aquæ ductus. Pöp. l. 3. §. 5. de Aquaquo.
- AQUAEDUCTVS** est ius ducendi aquam per fundum vel agrum alienum ad irrigandum agrum meum vel alterius iure seruitutis constituta, vt Instit. de Seru. rust. præd. in princip. Aliter dicitur privilegium quod datur illis qui præficiuntur ad custodiam formarum per quas ducitur, vel per quorum fines formarum meatus transeunt, & quo purgant formam vel ductus aquarum. l. j. C. de Aquæduct. li. xj. & l. decernimus. eo. ti. & l. ij.
- AQUA** hauritus est ius hauriendi aquam, & portandi per agrum, fundum, seu prædium alterius ratione seruitutis. Et differunt: nam aqueductus fit in fistulis & meatibus terianeis. Sed aquæ hauritus fit per animalia portado. l. si prius §. j. & ij. ff. de Aqua plu. arcé.
- AQUILEGIA** nomē loci. ff. Loca. l. pen. §. j. & dicitur quasi aquis ligata, quia aquis est circumdata, & habet Patriarcham. ix. qua. iij. nunc verò legitur Aquileiam.
- AQUILEGES** siue Aquirices dicuntur artifices inveniendorum fontium aquarumque colligendarum ad aqueductus. l. si ff. de Iur. imm. vel vt quibusdā placet, sunt qui curam agunt publicorum aquæ ductuum.
- AQUILIAE** actio. Require supra [actio legis Aquilia:]
- AQUILIANA** stipulatio est promissio quæ novat omnem contractum. Dicitur autem hoc nomine ab inventore hoc statuete, qui vocabatur Aquilius. Et habet fieri hoc modo. Si dicam sic debitori meo. [Quæcunque mihi debes ex quacunque causa illa mihi promittis animo nonandi, & dicat mihi [promitto,] tunc
- postea per acceptilationem tolletur obligatio. Ad cuius euidētiam, nota quod sic habet fieri acceptilatio & Aquiliana stipulatio, & est quidam circuitus, sicut quandoque quis per se immediate facere non potest, facit per alium, ita & hic. Vnde supponendum est quod si mihi tenearis in centum libris, quas tibi mutuavi, hæc est obligatio naturalis & re contracta, modo immediate per civilem obligationem, quæ verbis contrahitur, tolli non potest: quia civilis ratio civilia iura tollere potest, naturalia vero non: tunc si fiet: quod illa naturalis re contracta, in civilem mutabitur per novationem, vt dicendo sic illud quod ego mutuavi tibi, promittis, si tu dicas promitto, tunc obligatio illa prima efficitur civilis, & verbis contrahitur per Aquilianam stipulationem & novationem. Post si te dicente mihi sic, [id quod ego promisi tibi, acceptum ne habes acceptumque fers?] respondeam [Acceptum habeo, acceptum que fero,] id est, teneo me pro pagato, isto modo tollitur obligatio per acceptilationem. Et sic patet qualiter habet fieri Aquiliana stipulatio & acceptilatio. De hac visum est supra acceptilatio.
- AQUILICES**, qui aquæ elicere sunt artifices apud Tarūtenum. l. vlt. ff. de Iur. immud. de quibus vide Vitruvium. li. 8. c. 1. & Plini. lib. 26. cap. 7.
- AQUIMINARIUM** vas est, quo quoque versum fundit aquas: unde à Græcis ex Horodoto, interpretate Valer. περιεργιστήν dicitur, à περι circum, & εργιστήν spargo, siue irriigo. Pomponius lib. 34. de Auro, & c. l. & sic de Aquiminario dubitatum est. §. si cut.

cui. Et puto continerina & hoc propter eam paratur. Et eo. tit. l. in argento. [De aquiminario, inquit, Cassius se consultum respondisse. Item de suppellect. legata. l. id est, Aquiminarij sepe meminit. Nebriſ.

AQUIMINARIUM, genus vas, quod secundum aliquos quoquo versum erat, aquas fundebat, Mentio fit in l. in argento. & in l. et si. ff. de Aur, & argento. §. sed de Aquiminario.

De A ante R.

ARABIA prouincia est, vt l. penul. §. j. de extraordi. crimi. ff.

ARABARCHEs dicebatur præfectus exigendo vectigali de pecuariis, qua ex Arabia in Agyptu adducebantur. Inde Arabarchia, cuius meminit l. usurpationem. C. de Vectig. com.

ARARE, id est, colere. C. de Testau. l. j. lib. xj.

ARATRUM inducere moris fuit Romanis, cum urbem aliquam euertissent, vt eam funditus deleterent. Modest. l. 21. ff. Quibus mod. Vssuf. Et Cicero. Philip. 11. Casilinum coloniam deduxisti, quo erat paucis annis ante ducta, vt vexillum videres, & aratrum circumduceres. Horat. lib. 1. Car.

*Ira altis vrbibus cliima sterere
cause cur perirent,
Funditus, imprimeretque muris
Hostile aratrum exercitus insolens.*

ARBITER est qui etiam compromissarius appellatur. & est ille qui ex compromisso, id est, ex consensu partium & ex litigantium electione de causa cognoscit, qui nullam habet iurisdictionem propriam seu delegatam. ff. de Arbitr. l. j. Sed electus est partibus discordantibus ad eorum

litem sua sententia dirimenda. Ergo ab ipso non appellatur, cum ipso iure non teneat sententia eius, sed metu pene statuit ei. Et quod non tenet, rescindi non potest, hoc verum in arbitro compromissario, secus in arbitro iuris. xj. q. j. peruenit. Cod. de iud. l. vlti. de Offic. delega. suspitionis de Appel. cum special. & Clemen. j. eod. titu. in gloss. j. & cap. ab arbitro. de Offic. delega. lib. vj. vbi gloss. Item arbiter ponitur quandoque pro teste, vt in Gene. cap. 39. [Accidit, vt Joseph operis quippiam absque arbitris faceret.] Est differentia inter arbitrum, & arbitratores, & amicabilem compositorem. Nam arbiter & arbitrator possunt eligi cum poena, sed differenter, quia arbiter dicitur iudex per consensum litigantium electus, qui iudicis partes suscipit, & finem controuersis sua sententia se pollicetur impositurum. ff. de Arbi. l. si de meis. §. recepit. Et a sententia talis non potest appellari. ff. de Arbi. l. diem proferri. §. stari. & l. j. C. eod. titu. Sed arbitrator est in quem aliqui compromittunt tali forma vt possit cognoscere & etiam iudicare alie & basse, & qui etiam dici possit amicabilem compositor, & a sententia talis etiam non appellatur. Sed si fuerit lata contra ius constitutionis, irrita est ipso iure. C. Quando prouoca. non est necess. l. ij. Sed si lata est contra ius litigatoris, valet. redigitur tamen ad arbitrium boni viri. l. societatem. §. arbitrorum. ff. pro Socio. Debet enim arbiter obseruare iuris ordinem tanquam iudex ordinarius, & sententia eius siue iusta, siue iniusta semper est tenenda si poena fuerit apposta. ij. q. vij.

q. vij. iudicibus. Sed arbitrator non tenetur seruare iudicium ordinem. Sed si profert iniustam sententiam recurritur ad audiētiā superioris vel arbitriū boni viri. Et amicabile compositor est sine pœna qui tentat & experitur an litigatores pariantur controuersiam suo consilio vel auctoritate discuti. §. si quis. in præalleg. l. si de meis. Alias differentias multas vide per doct. plenè in c. quinta uallis. de iure iur. Arbitrator autē esse potest qui non prohibetur à iure. Arbitrorum duo sunt genera, scilicet cōpromissarij, qui proprie dicuntur arbitri, qui eliguntur ut iudices, ut videlicet procedant seruato in substantialibus ordine iudicario & dātur ad cognoscendū & diffiniendū, ut si petis à me domum, & ego denego, & fiat compromissum in aliquem, ille est verus arbiter, quia eligitur ut cognoscēt & diffiniat cuius sit domus. Secundi sunt arbitratores, qui non eliguntur ut iudices à partibus vel super re litigiosa, sed ut componendo vel diuidēdo inter partes diffiniant, ut si duo socij res societatis diuidere velint ad arbitrium Petri, Petrus erit arbitrator. ar. ff. pro Soc. l. si societatem.

ARBITRATV alicuius cū quid fieri mandatur, quomodo hæc verba intelligenda sint, declaratur in l. illa verba, arbitrato. vbi Alcia. de Verb. signific.

ARBITRIVM est actus, certarū personarum exequentiū cōpromissum secundū Azo. Nā arbiter exequitur veritatem inquiredo, ut iudex. xxx. quæ. v. iudicātem. Nam actor vult ut obtineat, & reus ut soluatur. vel actor ad amplificandā causam, reus ad dimi-

nuendā eā. Sunt ergo in actu arbitrij. tres personæ, scilicet arbiter, actor, & reus. Ideo alij dicūt, arbitriū est actus triū personarū super ciuili quæstione quasi in iudicio contententium. ¶ Vel secundū Host. [arbitriū est potestas aliena volūtariè tradita, & recepta ad pronūtiādū in lite prout arbitro visum fuerit, aliquando certa pœna vallata & certis terminis limitata.] Sed cōpromissū est potestas arbitris data, quorū arbitriū est sentētia arbitralis ū etiā laudū dicitur. Et arbitriū seu arbitratus suo proprio significato significat libertatē arbitrādi & volūtātē rōne regulatā. Et vbi actus ponitur in arbitrio seu arbitrato, significat per modum cōditionis, ut actus valeat si arbitrio decernatur, & hoc diuersimodè secundū diuersitatē materiæ subiectæ, vbi gratia. Promitto tibi equū arbitrato Titij, Titio nō arbitrātē quia nō vult, vel nō pōt arbitrari, nulla est pmissio, nec recurritur ad arbitriū boni viri. l. si qs arbitrato. ff. de Ver. obli. Ratio, quia cōtrahēs de arbitrio illius tantum intellexit, q̄ hæc verba importāt, vbi aut stat p illū cui cōpromittitur, cōditio statim deficit, nec pmissor de cetero ex illa promissione pōt obligari, ut l. si quis. præalleg. Ecōtrario si per promissorē steterit. cōditio statim habebitur. p impleta. arg. l. iur. ciui. ff. de Cōd. & demō. ut pmissio sit efficax siue ille arbitretur, siue nō, secundū boni viri arbitriū ad q̄ tūc recurritur. Et hoc ideo ne sit in potestate debitoris se liberare à pmissione.

ARBITRIVM tutelæ, actio tutelæ, de hoc supra, [actio tutelæ.

ARBOR vento deiecta nō arboris sed ligni appellatione continetur.

- netur. l. ligni. ff. de leg. iij.
- ARBORIS** appellatione multa continentur. ff. de Arb. fur. c. 1. l. iij. & iij. Item vices continentur appellatione arboris, vt ff. de Arbo. c. den. l. j. §. j.
- ADDE** quòd arborum verbo còtinetur etiã radices arborù, vt not. glo. in l. obligationum ferè, in ver. [sic & in tradendo. ff. de Actio. & oblig.
- ARBORES** furtim cædere est scindere vel incidere arbores in scio & inuito domino.
- ARBORES** cædũ dicuntur quæ excisæ repullulant.
- ARBORES** grãdes, quarum mētio habetur in l. sed si. ff. de usufr. quæ sunt, eleganter explicat Alcia. in l. Sylua. de Verborù sig.
- ARBVSTVM** locus est in quo arbores sunt ad fructum cõstita. sicut salicetum in quo sunt salices, hoc & arboretũ aliqui vocãt vt tradit Aulus Gellius & meminit Paul. Iurisconsult. in l. impensæ necessariae, de Verb. sign. ff.
- ARCA** pro monumento supra terram, in qua cadauera condũtur. l. is qui. ff. de Relig. fump. fun.
- ARCA** camerata, id est, arcuata & conformata. l. sed addes. si inquilinus. ff. Loca.
- ARCARIVS**, is dicitur, q̄ pecuniã publicã adseruat. Hieronymus in calce epistolæ ad Roma. pro eo q̄ in Græco est æconom⁹ ipse arcarius interpretatus est: [Saluat, inquit, vos Heracl⁹ arcarius ciuitatis.] Sexuola lib. xl. Dig. in titu. de fideicommiss. liber. Thais. Stichum, inquit rationibus redditus manumitti volo: Stichus arcarius probante dño nomina fecit. [In Codice quoq; Iustiniano titulus est de susceptoribus & prapostiti: & arcarii potest igitur arcarius esse

- publicè & priuatim. Nebrif.
- ARCARIVS** est q̄ præest arca, in qua pecunia custoditur, & ita sumitur in tit. de Suscep. & præp. & arca. lib. x. c.
- ARCHIATROSEX** Græco interpretatur princeps medicorũ, dictus ab ἄρχος quod est princeps, & ἰατρος medicus. Augustinus lib. 3. de Ciuit. dei. [Vbi inquit, Esculapius excusabit, quod archiatrum se non obstetricem profitebatur.] Hierony. ad Euaagriũ: [Ne feret, ait, aliqua plaqa, quæ sciẽtiã nostri lateret archiatri.] Julius quoq; Firmicus lib. 2. matheleon. [Mercurius in tertio ab horoscopo loco cõstitutus facit archiatros.] in Codice Iustiniano titu. de professoribus & medicis. lib. x. [medicos, inquit & maximè archiatros, vel ex archiatis.] & infra l. archiatri. [Archiatri, inquit, scientes annuaria sibi commoda.] Neb.
- ARCHIATRI** dicuntur medici principis, vt tradit Alcia in rubr. C. de Comi. & archia. lib. 12.
- ARCHICANCELLARIVS**: require infra cancellarius.
- ARCHIDIACONVS** est princeps diaconorũ q̄ imperat subdiaconis & lenitis. Et dicitur ab ἄρχος quod est princeps, & diaconus, quasi princeps diaconorũ Vnde q̄do vult præ aliis Euangelistis legit, vel cui vult legẽdũ comittit. extra de Offi. archi. c. ij. in princ. Vel est oculus episcopi ad cõspiciendũ, corrigendũ & emẽdãdũ per episcopatũ exceptis arduis. Et debet audire iurgia singulorũ, & habere curã, & sollicitudinẽ in ecclesiis, & de clericis, vt in c. ad hoc de offi. archi. Inde venit archidiaconat⁹, & q̄do fit p̄ electionẽ, tũc est dignitas, si vero habit⁹ sit p̄ collationẽ nõ est dñga.

dignitas, vt not. in c. decernimus. de Indic. C.

ARCHIEPISCOPVS est princeps episcoporum. xxj. dist. clericos.

ARCHIFLAMMES qui sint, vide xxj. dist. in prin. lxxx. dist. c. j. & pe.

ARCHIGERON interpretatur princeps seniorum. quonia *γερων* Græcè est senior, siue senex. In C. Iust. tit. de episc. aud. l. archigerontes. [Archigerontes inquit, & diæceta. Accurs. quod mirum sit, archigerontes archipresbiteros interpretatur rectè: quod presbyteros æquè senior interpretatur, vt idem sit archigeron quod archipresbyter.

ARCHIGUBERNVS in præf gubernatorum princeps siue classis præf: compositum nomè ex Græco & Latino, q̄ per quã raturam est: aliquando fieri solet, vt Quantilianus lib. 1. ostèdit. Tabo Ienus libro 36. Dig. tit. ad Senat. consultum Trebellia. l. eius [Saturnius, inquit, archigubernus ex classe Britannica.] Nebr.

ARCHIGUBERNVS præf: eius classis l. Seius. ad Senat. conf. Treb.

ARCHIMADRITA interpretatur agminis siue gregis princeps: *μαδρα* nãq; multa significat apud Græcos: spelunca interpretatur frater Ioannes Carmelitanus. Iuuenalis mādram posuit pro muliere, cum in tertia Satyra scripsit,

Stantis Consuetudine manare.

Martialis pro ipsa mulorum concatenatione, dicens.

Vixque datur longas mulorum vincere mandras.

Atq; idè alibi pro calculo in ludo, quem vocat vulgus scaccorum, his verbis:

Sic vincas Nouiumque Publiumq;

mandras & vitreo latrone clasos.

In Codice tamè Iustinia. co. lib. j. pro pontifice accipitur. [Reu. Idem de monachis] [Deo, inquit, rendissimi, inquit, archimadrice] amabiles episcopi & archimadrice, utrobique pro pastore. Nebr.

ARCHIMADRITA est pastor ouium, vnde:

Archimadrice serouit tibi pastor.

Et ponitur pro episcopo. j. q. 7. dispensationes quasi princeps gregis ab *αρχ* i. princeps, & *μαδρα* Græcè. quod est grex vel spelunca Latine, etiã ponitur pro Abbate, vt in l. f. C. de sum. tri. siquidem initio monachi, in eremis habitabant.

ARCHIMIMVS interpretatur princeps mimorum. Sunt autem mimi poemata lasciuientia in turpitudinè: de quib; scripsit Ouid.

Scribere si fas est imitantes turpia mimos.

Et Martia.

Mimos ridiculi philistrionis.

Mimus verò autore Diomede, dictus est, quod omnia solus imitatur, à verbo Græco *μιμικρα* interpretatur imitor, cum alia poemata idem faciant, hic tamè peculiari quodam modo. Iulia lib. 38. de oper. lib. l. patronus. [Nam si quis, inquit] archimimum vel patamimum. Nebr.

ARCHIMIMVS mimorum princeps & qui melius quàm alij nouit in scena gestus seu mores eorum quos irridere vult imitari. l. patronus. ff. de Ope. lib. 66.

ARCHIOTE qui præfunt archiuo. l. vlti. ff. de mune.

ARCHIPRESBYTER quasi princeps presbyterorum, qui tamèn subest archidiacono, cuius ministerium & officium cum officio archidiaconi ponitur. 25. dist. per

perfectis. Item duo sunt genera archipresbyterorum, scilicet ciuitatenlis, vt c. officium. eod. tit. & ruralis, vt c. vt singular. de Offic. archipresby. secundum Hofstien.

ARCHISYNAGOGVS est princeps synagoge.

ARCHITECTVS interpretatur princeps fabricorum: nā rector est faber, lignarius maxime, sed architecti negotium ad plura se extendit. Vitruuius lib. 1. de architectonica [Architecti, inquit, scientia est pluribus disciplinis & variis eruditionibus ornata, cuius iudicio probantur omnia, quæ à cæteris artibus proficiuntur opera:] ea nascitur ex fabrica & ratiocinatione. Hinc Paulus apostolus translatione vtens dixit in Epistola quadam [Quasi sapiens architectus fudamentū posui.] Callist. lib. 50. de Iu. immu. l. quibusdā. Veterinarij, inquit, architecti. Nebris.

ARCHITECTVS est princeps artificum, vel principalis edificator qui structuris edificiorum præest. l. si. de Iu. immu.

ARCHIVM interpretatur, a Latinis dicitur, quod est Græcis ἀρχή quod interpretatur principium, & est locus vbi monumenta literarum publice adseruantur. Martia. in philologia nuptiis: [Cloto & Læthelibrariæ superum archiuique custodes.] Hierony. in prologo Ester. [Librum, inquit, Ester variis translatoribus constat esse vitiatum, quem ego de archiuis Hebræorum. reuelans verbum e verbo expressius transfuli.] Vlpianus lib. xlvij. tit. de penis. l. moris. s. solet. [Quo, inquit, in publico instrumenta deponantur archiuo forte vel

Voc. iur.

grammotophilacio.] Neb.

ARCHIVM publicum, id est armarium publicum, scilicet vbi liberi ponuntur, seu instrumenta seu acta. habetur C. de fide instr. in Auth. ad hæc. & not. xxx. quæst. j. peruenit.

ARCVS est pons lapideus nec appellatione arcus venit pons ligneus. ff. de Aqua plu. arce. l. supra iter.

ARE inquit Festus Pompeius, l. j. locus est vacuus quasi exaruerit, & non possit quicquam generare, qualis est in qua teruntur messes. Est quoque in vrbe solum, siue terræ superficies, in qua nihil est edificatum. Florentinus de Verb. signi. l. fundi. [Locus, inquit, sine edificio in vrbe, area in rure, ager appellatur.] Nebris.

AREA locus in vrbe sine edificio. l. fundi. de Verb. sig. Interdum significat rusticum locum vbi messes teruntur. l. vlti. C. de Seruicio dicta ab ariditate, quod in ea fructus arefcant.

ARELATESIS ab eo est, quod est Arelas, siue Arelates ciuitas provincie Narbonensis. A nunc est Arles. Plin. lib. 33. [Pompeius Paulinus equitis Arelatesis filius.] Sczuola lib. xxxij. Dig. de vsu & usufructu. l. codicillis. [Ad rempubli. inquit, Arelatesium pertinere.]

ARENA plerumque pro amphitheatro ponitur, quo in loco bestie conficiebantur, sic appellatus, ab eo, quod arena in solo spargebatur, quæ sanguinem effusum ex vulneribus, siue ferarum siue gladiatorum ebiberet. Inueni-

Lenonibus atque lanctis Libertas iurisque idem contingat arena.
Vlpia. lib. xlvij. Dig. tit. de accu

g. tori

tori [Qui cum bestiis. inquit, de pugnandi causa in arenam inromissi sunt.] Hinc & Arenarij dicti. qui operas suas locabant, aut obiciendo se feris, aut congregiendis cum altero gladiatore. cuiusmodi homines infames sunt. Callistratus lib. xxxviii. de operis libertorum. l. hæc demum. [Neque arenarius, inquit, manumissus &c.] Nebra.

ARENA appellabatur amphitheatrum: quo in loco spectacula edebantur. l. qui iudicio. de accusa. Inde arenarij, qui ibi depugnabāt. l. ea demum. de oper. liber.

ARENAFFODINE dicuntur loca in quibus arena foditur: quæ etiam arenarij dicuntur. l. sed & ij. de Public. tametsi. quidam malint ibi legere arena.

ARENATORÉS dicuntur qui in arenis deiecta, & collapsa solent extrahere, & dicuntur humiles personæ vt C. de Incest. nuptiis. l. humilem.

ARENGA, est apta, & concors verborum sententia, quæ ponitur post salutationem in privilegiis arduorum negotiorum.

AREOPAGVS locus erat Athenis, vbi fuit olim summum concilium; quod de eisdem atque id genus indicabat.

ARESEVSA nomen celebre est fœminarum in libris Digest. In libris recentioribus mendosè legitur Arethusa. Neque ignoro Arethusam nympham esse, & fontem eiusdem nominis in Sicilia, de vtraque Virgilius in Bucolicis. & in quarto Georgicorum lib. Sed quod ad iuris rationem attinet nihil refert Arethesam dicas, an Arethusam. nos puritatem lectionis defendimus quod Grammatici proprium est officium. Nebra.

ARGENTARIVS non tam argenti opifex est, quam is qui pecunias publicas exigit, aut pecunias sub fide publica permutat, qui vulgò Campfores appellantur. Marcellus lib. xl. de Statu liberis. l. Stichus: [aut argentarij. inquit, mensæ exercitores.] Item lib. ij. Dig. tit. de Edendo. l. prætor. Prætor ait, Argentaria mensæ exercitores.

ARGENTARIJ sunt quasi campfores vel argentaria mensæ exercitores, qui singulorum solebant rationes, id est, calculos & instrumenta conficere, scribentes accepta & data, ita quod ex scriptis eorum quæ erant cõmunia, doceatur & sciatur quantum datum sit, & quantum acceptum, qui alias dicuntur numularij, vt infra de N.

ARGENTIFODINAE, aurifodina, sulphurifodina, lapidifodina, arenafodina: sunt loca in quibus huiusmodi res fodiuntur.

ARGENTVM escarium dicitur quod in vsu habetur ad epulandum id est, ad esum & potum. l. sed & si. §. cui. de Au. & arg. leg.

ARGENTVM factum quod dicitur, declarat Iuriscons. in l. Quintus, de Aur. & argen. leg.

ARGENTVM infectum appellatur, rudis materia argenti. id est, non facta. l. et si. de Aur. & ar. leg.

ARGENTVM pustulatum apud Sueto. accipitur pro purgatissimo argento, de quo fit mentio etiam in l. naue. de Locat. licet Bud. attestetur ibi non absurdè legi posse postulatum, vt rudem argenti massam intelligamus. lege pustulatum.

ARGUMENTVM est ratio rei dubij faciens fidem, de Heretico ex iniuncto. Et dicitur quasi arguens mentem, vel quasi argutè

gutè inuentum, vt no. Bern. in c. forus. de Verb. signific. aliquando sumitur pro experientia, rerumque visu. vt Insti. in proce. §. cumque, ibi. [sed quod in ipsis rerum obtinet argumentis,] id est, quod est in viridi obseruantia.

ARGVTVS dicitur secundum Isido. qui citò inuenit argumenta in loquendo. j. subtilis, & astut⁹.

ARIDI fructus qui dicantur, explicatur C. de viur. Auth. ad hæc, & l. i. C. Theod. eodem l. vlt. in fin. ff. de Iur. fisci. l. 13. C. de susceptor. quibus opponuntur fructus liquidi d. Auth. ad hæc C.

ARMA sunt defensoria. Et nomine armorum veniunt fustes, lapides ferrum, & omne illud quod manu & aru mittitur. prout no. Ber. in cap. sicut dignum. de homi. Et sic tela comprehenduntur, licet arma propriè sint quibus defendimur. Tela etiam quibus impugnamus. Insti. de public. iud. §. lex Cornelia. & not. in Clé. ne in agro. §. quia. de Statu monac. in glo. super verbo, arma. & Larmorum. ff. de Verb. signific.

ARMARIUM vel armamentarium est locus vbi arma ponuntur.

ARMENIA, vide C. de offic. magistr. mili. l. vlti. & de agric. & cels. l. cum antea. libro xj.

ARMENTVM, inquit Varro de Lingua Latina, dictum est quod boues maximè parabantur vt inde eligerent ad arandum: inde armenta dicta postea, tertia littera extrita, pro armenta. Festus tamen Pompeius armentum id genus pecoris appellat, quod est idoneum ad opus armorum. Pomponius tit. de Ver. signi. l. boues, boues, inquit, armentorum magis quam iumentorum nomine appellantur. Nebris

ARMENTVM est magnorum

animalium, vt equorum, & bouum grex, verò minorum, vt porcorum, caprarum, & ouium, licet. etiam largè sumatur pro maioribus. ff. de Abigeis. l. j. in fin. & Clem. j. de Deci. Nam. armenta propriè dicuntur pecora gregis inde armentarius, id est, armentorum custos.

ARMILLÆ, inquit Festus, erant ex auro, quas viri militares ab imperatoribus donati gerebant: dicta quòd antiqui numeros cum brachiis armos vocabant, vnde arma ab his dependentia sunt vocata. Vlpian. lib. xxxiii. Dig. tit. de Auro & argento leg. L. argumto. [innare, inquit, & armillæ.] Nebris.

ARMILLÆ enumerantur inter muliebria ornamenta. l. argumento. §. ornamenta de Aur. & argento legato.

ARMVS est patula asata alicuius animalis, vt in cap. vnico. circa medium in verb. [principis vnctio]. de sac. vnctio. & ibi per doct. j. Reg. 9. eo.

ARRHÆ arrha siue arrabo arrabonis, propriè illud est quod datur pro emptionibus confirmandis. nam quemadmodum Vlpianus ait, sine pretio venditio nulla est neque pretij numeratio, sed conuentio facit emptionem. Sed (vt Gaius iuriconsultus ait) quod arrha pro emptione datur, non eo pertinet, quasi sine arrha conuentio nihil proficiat, sed vt euidentius probari possit conuentione de pretio. Sed cur in sponsalibus contrahendis ab ipso arrha datur sponsæ, vndeque ea res habeat originem, pauci nouerunt. Consuetudo huius apud maiores nostros, vt sponsus & sponsa in iuri sacdus matrimonij se inuicem coemerent

facta igitur pretij conuentione, & sponsa emebat sponsum dotis pretio. id quod Plautus expressit dicens:

Imperium accepi, dote libertatem vendidi.

Et Iuuenalis.

Veniunt an dote sagitta, Libertas emitur.

Econtrario spōsus emebat sponfam. Vnde est illud Virgilianum ex primo Georg.

Tæque sibi generum Tethis emat omnibus vndis.

Sed quia vtrunque pretium futurum erat in potestate viri, accipit ille dotem, quia emptus est ab sponsa: illa vero tantum accipit arrhas, quod est quasi quoddam emptionis signum aliquando tamen arrha pro pignore simpliciter accipitur apud auctores. Nebr.

ARRHA dicitur in emptione & venditione id quod datur in testimonium vel signum venditionis. Est enim arrharum datio argumentum emptionis & venditionis contractæ.

ARRHÆ sponsaliæ vel sponsalitiæ secundum Hostiens. in sum. de Spons. & mat. §. vnde dicantur: Vers. [sed quia arrhæ] dicuntur. donaria data inter sponsum & sponsam in signum matrimonij contrahendi & remunerandi consentientes, & sic hoc per verba affirmatiua scilicet. Do tibi arrhas istas vt cum filio meo contrahas. Et hæ arrhæ dicuntur subannuli, quia sunt per immissionem annuli iuxta illud annullo suo subarrhauit me, vt pater per eundem §. quot sunt species.

ARRESTIVS. id est possessus à demone.

ARRESTARE est aliquem vel

bona sua per mandatum iudicis impedire ne moueatur à loco do nec conquerenti respondeat, vt cap. ij. de Crimin. falsi. & l. relegatorum. ff. de interdicitis & relegatis.

ARROGARE est aliquem qui sui iuris est in filium recipere, inde arrogatus filius dicitur ille, qui sic assumitur in filium. Et sic arrogator est pater qui accipit aliquem hoc modo in filium, & est differentia inter arrogationem & adoptionem quia ille adoptatur qui non est sui iuris, sed alterius potestati subiectus, vt supra vltimum est. Sed arrogatur ille qui primo sui iuris est, & per arrogationem transit in potestatem patris, scilicet arrogatoris. Vnde.

Arrogo qui suus est, sed habet meus esse necessesse.

Patris adopto suum sed patris permanet Idem

De hoc de cog. leg. capite vnico. in gloss. j. Item arrogare in alia significatione, id est, adscribere. Vnde dicitur arrogans quasi omnia sibi adscribens. Inde arrogantia, id est superbia. Differunt tamen, quia superbia est inanis gloria de eo quod quis habet, vt sunt Philisophi, Legistæ, & alij sufficientes in arte sua. Sed arrogantia est inanis gloria de eo quod quis non habet, & cum quis credit ea se scire, quæ tamen nescit.

ARS est collectio præceptorum. Insti. de Iusti. & iur. §. iuris præcepta. Vel ars secundum Porphy. est de infinitis sumpta doctrina. no. ff. de Iusti. & iur. j. super verbo ars. Item ars quandoque sumitur in malam partem, vt C. de His qui ad sta. consu. l. j. &

ideo

ideo
q. v. q.
ARS q.
maru
fit. It
dicit
vnico
vj. ib
ignor
dicur
git. c
cere
distin
ART A
trum
ART M
est m
ra, q
Vitr
chite
chin
eam
rem
post
septi
dicit
uato
flatu
in e
fieri
acce
qui
gari
Kon
arte
pote
q. It
cio
lian
cipi
fig
esse
non
ART
por
l. m
in l
& a

ideo dicitur arte, id est, dolo. 22.
q. v. quacunque.

ARS quandoque dicitur cura animarum, vt de Era. & qual. cum sit. Item secundum Archid. ars dicitur actus damnatus, vt in c. vnico. de Vita & honest. Cler. li. vj. ibi si per annum artem istam ignominiosam. Eriam balistarij dicuntur exercere artem de Sagit. cap. j. & magi dicuntur exercere artem, & coqui. de Consec. distinc. v. c. ne tales.

ARTANVM est idem quod aratum.

ARTEMON, onis, trochlea genus est machina ad subleuanda onera, quæ Græcè dicitur *ἄρτεμονη*. Vitruuius libro decimo de architectura: [In radice, inquit, machinæ collocatur tertia trochlea: eam Græci epagonta, nostri artemonem appellat.] Lucas in Apostolica Historia, cap. vicefimo septimo, artemone quasi Græca dictione vtitur, cum dicit: [Et leuato artemone secundum aëræ statum, tendebant ad litus,] nam in græco artemona posuit, sed fieri potest vt à sermone Latino acceperit Lucas, cum præsertim qui cum Paulo erant in ea navigatione Romani essent, aut saltè Romanè loquerentur. Quod si artemo dicitio Latina est, non potest per th aspiratum legi, id quod Isidorus putauit, cū nulla dicitio Latina th, sed neque vllā aliam consonantem aspiratam recipiat. Iabolenus de Verborum significat. l. malum. Malum nauis esse partem, artemonem autem non esse Labeo ait. Nebris.

ARTEMON est id quod retro ponitur ad nauim gubernandā. l. malum. ff. de Verb. signi. & Bal. in l. precibus. Codi. de Impuber. & alijs substituit. Sed Alciat. in

d. l. malum. ait esse velum additum dirigendæ nauis causā, quod verius est.

ARTICVLVS est pars interioris continens illud quod actor probare intendit. facit c. veniēs. ij. de Testib. & glos. in c. praesentium. §. testes. eodem tit. lib. vj. Et articuli dicuntur capitula in iudicio probanda. eod. tit. l. per tuas. Et quandoque assertiones, & quandoque intentiones. c. ex parte A, in fine, de Testib. & not. Pau. in cap. cū d' lectus. de Fid. instrum. adde quod articulus quandoque significat idem quod statim. l. fin. C. de Offic. cum. fac. pal. interdum ponitur pro themate seu casu, vt in l. non possunt. de Legibus. aliquando pro particula. l. triplici. de Verborū significat.

ARTIFEX quid sit, & nomina diuersorum artificum. vide tex. iūsta glo. quæ exponit significata eorū. in l. j. C. de Excus. ar. lib. x.

ARTIFICIALES operæ sunt quæ ad artificium pertinent, veluti pictoriæ, & fabriles.

ARVSPEX quis dicatur, vide in c. j. xxvj. q. iij. & not. gl. in l. nullus. C. de Malef. & mathe.

De A ante S.

AS dicitur tota hereditas, vel quicquid in xij. partes diuidi potest. In asse autem continentur certæ partes, scilicet xij. quarum quælibet habet proprium vocabulum. Sunt enim ista nomina xij. partium assis. Vncia, sextuncx, & est vnica cum semiuncia. Sextans, quia sextam partem significat, id est, duas uncias. Quadrās, quatuor uncias significat. Triens tres uncias. Quincunx quinque, semis, septuāx, bes, dodrans, dex-

tans, deus, as. De quibus omnibus require loco suo. & Instit. de Here. insti. §. hereditas. & in glos. ver. [sefcunx.] As tamen in ponderibus idem est quod vnum. Etiam ponitur pro obolo. Vnde verius.

As obolus pondus, as est possessio tota.

EX ASSE hæres dicitur, cui vniuersa hæreditas relicta est, Hinc ex Asse auferri hæreditas, que vniuersa auferitur. l. 2. Cod. de His que vt indig. Ex Asse debere l. j. ff. Vt legat. no. cau. Ex asse possidere l. pen. Qui iatisa. cog.

ASCETERIA ἀσκητικὰ loca exercitationi parata, nā ἀσκησις exerceo significat, & ἀσκητικὸς exercitator. Hinc secessus olim à Theologiæ studiosis parati, in quibus se animo vacuo ac libero in eo studio exercebant Asceteria nominantur in l. omnia 33. C. de Episco. & Cler.

ASCRIPITIVS glebæ dicitur ille qui adscriptus est glebæ, fundo, siue solo terræ, & adstrictus per scripturam, in qua promittit domino soli se nunquam à solo discedere. Et ex illa scriptura adscriptitius constituitur, sed tamè per eam solum non probatur, imò secundum Azon. & Hostiéf. aliquando scriptura est necessaria, in qua confiteatur se esse adscriptitium. Et à glebæ quam colit, nec volens recedere permittitur, nec inuitus potest compelli ad recedendam, nec sine glebæ potest alienari. inter adscriptitios glebæ & originarios colonos quidam hanc dicunt esse differentiam, quia adscriptitij in hærent glebæ, ita vt sine glebæ non trã-

ferantur. Sed coloni originarij non sic in hærent prædijs quin quãdoque sine prædijs dominus fundi possit eos mutare, & trãferre ab vno prædio in aliud. itè inter seruos & adscriptitios secundum Azon. & Hostiéf. penè nulla est differentia. C. de Agric. & censit. l. ne diutius. libro xj. ideo autem dicitur notanter penè, quia seruos potest vendi sine peculio, sed adscriptitius nunquam sine solo. itè adscriptitij in prædijs in quibus adscripti sunt contra domini voluntatem ordinari possunt, & matrimonium contrahere: vt in Auth. de sanct. epis. adscriptitio. serui verò nò. C. de Episco. & cler. l. iubemus. Inst. de iur. personarum. §. j. & ibi gloss. in verbo, [aut serui.] licet secundum canones si contrahat matrimonium, tenet. Et adscriptitij quia tenentur colere terram, dicuntur coloni. Et quia adscriptitij deputati sunt ad hæc facièda, ex conditione sua dicuntur adscriptitij. Et quia ex sui origine, vel patrum, vel auorum suorum, ita adhærent glebæ, vt sine glebæ vendi nò possint, nec glebæ sine illis, ideo dicuntur originarij. Require, [agricola. & infra [colonus.] Breuiter dicas, quòd adscriptitij serui seu coloni appellantur qui glebæ seu prædio colendo perpetuò addicti sunt inde nunquam recessuri, dominisque prædiorum annuos redditus præter sumptum, & victum reddituri.

ASPARGO, vitium ex pluuia vndaue contractum. Callist. l. 4. §. 2. ff. ad Leg. Rhod. Aleas. Aspergo, & conspergo legitur.

ASSASINI, fuerunt quidam infideles, qui ex quibusdam falsis opinionibus nitebantur ad occidendum

cidendum Christianos, contra quos statuta fuerunt pœnæ grauissimæ, extra de homicid. cap. pro humani. lib. vj. Barto. autem in l. non solum. §. si maodato. de Iniur. & in l. Cicero. de pœn. eos vocat assassinos, qui ob pecuniâ quempiam interficiunt. De assassinis diffusè tractât Docto. in Authen. sed nouo iure. Cod. de Ser. fugit. & in dicto cap. pro humani.

ASSECLA, id est, seruus, eo quod sequatur aliquem causa lucri secundum Isid. li. x. Etym.

ASSECTARI quis dicitur matrem familiam aut puellam, qui tacitus libidinis causa frequenter insequitur. l. item apud. §. appellare. de Iniur.

ASSELLARE est opus naturæ facere: ut dicitur, [dum assellaret emisit intestina.

ASSERE manum, est adiuuare: quod ea quoque quæ in terram dimittuntur, feri dicuntur. Teren. ego illam libertati assero causa manu.

ASSERE, est in libertatē vindicare: unde assertores dicuntur vindicæ alienæ libertatis.

ASSERTIO secundum Azo. in Sum. de assertionē tollenda, erat quoddam vanum & friuolū iudicium quorundam, qui dicebantur assertores, eo quod asserēbant eum liberum, qui tamen erat seruus.

ASSESSORS dicuntur qui assident iudici, non ut iudices, sed ut approbaturi iudicis sententiam, quomodo Saluator noster discipulis dicit: [Sedebitis & vos super duodecim sedes, iudicantes duodecim tribus] Israël. Iulius Firmicus libro secundo Mathefeon: [Mars, inquit, assessores maximos iudicium facit.] Paulus

libro primo Dige. titul. de Officio assessoris. l. j. [omne Officiū assessorum quo iuris studiosi patibus suis funguntur, in iis causis cōstat. In Codice quoque Iustiniano titulus est de assessoribus & cancellariis. Nebris.

ASSESSOR dicitur quasi assidēs iudici in cognitione causarum, suum præbens consiliū iudici, qui alio nomine dicitur officialis iudicis, & consiliarius. Item dicitur domesticus iudicis. de hoc vide Azon. in Sum. C. de Asses. & domest. qui videtur ponere differentiam inter assessorem & domesticum iudicis & causidicum. & Accurs. C. de Domest. & protect. in rubrica, lib. xij.

ASSEVERARE & profiteri quomodo differant: vide C. de probatio. l. non nudis.

ASSIDE sunt Iudici qui semper cultui diuino insidebant.

ASSIDERE qualiter intelligatur, vide extra de præben. cap. significatum. & de Offic. archiepisc. capit. primū.

ASSISTI dicuntur vulgò mansionarij, quasi assidui ministerio ecclesiæ, & sunt beneficiati, non etiam canonici, ut not. gloss. in cap. cum ad hoc. de Cleric. non residentib.

ASSIGNARE sit nudis verbis testamento vel Codicillis. ff. de Verbor. signi. assignare. & ff. de Assigna. l. j. §. Assignare. Et not. Arch. in ca. appellati. de appell. lib. vj. in gloss. ff.

ASSIGNATIVVS libertus, requiritur infra [libertus.]

ASSISTERE, id est, cum aliis esse. Cod. de ad. diuers. iud. l. vlt. & ibi not.

ASSISTERIUM est locus vel domus sanctimonialiū, sicut monasterium monachorum, in quo

seruiant

seruiunt Deo, vt est tex. in auth. hodie nouo iure. C. de Cust. reo. Item assistentia est illa quæ præest assistentio, quia ipsa curæ aliarum assistit principaliter. Et secundum quosdam Azzo videtur exponere assistentias, id est, seminarum debiliu instatrices. in Sum. C. de Episc. & cler. §. nūc. de orphanotrophis, vel asceteria, id est, reclusa, ab assistendo, quia quotidie assistit orationi. Item *αἰτήριον* apud Græcos est locus, in quo vnus sacerdos, quinque acolythi, quinque mulieres, quæ assistentiæ dicuntur, sunt manentes: vt 27. q. 1. si quis rapuerit. in gl. [In locis supra citat] legitur asceterium & asceteria.

ASSISTRIX, id est, ancilla, dominæ assistens ad seruendum.

ASSOLATVS, id est, ad terram redactus, & inuenitur in Nathan Propheta.

ASTA, vel potius hasta fiscalis, est venditio quæ fit à fisco sub hastatione. Quandoque autem fiebat hastatio cum dicebatur per præconem. Qui plus dederit infra mensem, ille rem habebit, licet ergo infra mensem aliter venderetur, tamen admittebatur ad iectio infra certum tempus, vt C. de fid. instrum. & iure haste fiscalis, & de Adiectio. l. j. Si autem cum ipso emptore conuenit esset, vt posset dare plus offerentj, esset pactum in diem adiectionis, vt ibidem in glos. l. si tempora. C. eod.

ASTIPULATOR, à Cicerone dicitur, qui vadimonij testis adhibetur. Nā pro Quintio, inquit, [Profecti sunt familiares & Albi] & Quintij, dicent hi quoque testimonium. Littera P, Quintij, testes tot quibus omnibus causa iustissima est cur scire potuerint,

nulla cur mentiantur, cum astipulatore tuo comparabuntur.

ASTRERE est affirmare, asserere, vel assimulare. de cau. pos. & propri. cum ecclesia. & etiam est probare. de hæred. cum ex iniuncto.

ASTVTE, id est, malitiosè. C. de legib. l. ij.

ASTVTIA est, cum aliquis ad assequendum aliquid, siue bonū siue malum falsis viis & simulatis vtitur, vnde propriè accipitur in malum, non enim oportet etiam ad bonū finē vt falsis viis vel simulatis. 2. Corinth. 4. [Abdicemus occulta dedecoris non ambulantes in astutia, neque adulterantes verbum Dei.]

ASYLVV interpretatur tēplum misericordiæ, quo confugientes olim tuti erant, nec inde extrahi poterant. l. quis si fugitiuus. §. apud. de Aedil. edict. vbi Bud.

ASYSTATOS. vt vulgati habēt Codicēs. in l. qui quadringenta. ad l. Faloid. exponitur, id est, non consistens status.

De A ante T.

AT dictio aduersatiua est, vel superabundat, vt in Auth. de Tricen. & semi. §. & quod sæpe. aliquādo [at.] ponitur pro certè, vt Instit. de fidu. tut. §. j. & de Re. diuis. insula. & qui. alien. li. §. at ex contrario.

ATAVVS est pater abauj, & atauia est mater abauiz.

ATHLETA interpretatur pugil siue certator, quia *αθλος* est certamen, & *εθρον* ipsum certaminis præmium: res quidem honorifica: non quemadmodum eorum qui artem ludicram exercent infamis. Iuuenalis:

Lauibus

*Lanibus athletis & vasa nonis-
ma donat,*

Vlpia. li. xxvij. tit. de excufationi-
bus. [Athletæ, inquit, habent à
tutela excufationem.] Vlpianus
lib. ij. Dig. tit. de iis qui not. l. ath-
letas. [athletas autem artem
Iudiciam non facere. Nebr.]

A T H L E T A dicitur pugil siue
certator. l. athletas. ff. de iis qui
not. infam. vbi Bud. ait, athleta-
rum verbo gymnicos omnes in-
telligi, hoc est, luctatores, curso-
res, pugiles, saltatores, item qui
discum in sublime iaculantur in
ludo gladiatorum: & ad hoc quòd
athleta habeat immunitatem
tanquam victor, requiritur tria.
Primo quòd à tenera ætate fue-
rit in arte pugnandi. Secundo,
quod habuerit tres coronas vic-
toriz, & vnã ad minus in alte-
ra Roma. Tertio, quod obtine-
rit aduersariis incorruptis, ita
Bartol. in l. vnic. C. de Athlet. li.
x. & ille text. facit pro trina exa-
minatione fienda antè, quàm
quis doctoretur, & trinam ap-
probationem debet reportare,
secundum Bar. ibidem, quem re-
fert Abbas in ca. cum secundum
Apostolum. de præben. numero
7. & in c. cum venerabilis. de ex-
ce. in prin.

A T H L E T A E secundum Accur-
sum dicuntur qui sine mercede,
gratiã virtutum pugnabant, vt ff.
de iis qui no. infam. l. Athletas. &
C. de Athle. in princ. lib. x.

A T N E P O S & atneptris, est filius
vel filia abnepotis vel abneptis.

A T O R N A R I dicuntur procura-
tores apud acta constituti: in c.
vnic. de Sta. reg. libro 6. §. porro.

A T Q V E pro [sicut] ponitur. ff. de
iur. dot. l. si pater mulieris. ali-
quando ponitur pro id est, ff. de

administ. tur. l. j. in prin. aliquan-
do pro [sed.] ff. de Neg. gest. l. cã
alicui. §. primo aliquando, id est,
perinde. ff. de Pactis. l. item quia.

A T Q V I ponitur pro [certè,] vel
[atquin] pro certè. Instit. de fid.
tuto. circa medium. ff. de Offic.
prætor. l. Barbarius. verif. [atquin
verum est.]

A T R I E N S I S siue [atriarius,] ser-
uus est, qui aliis seruis à domino
præponitur, dictus quòd atrio,
hoc est primæ domus parti, vbi
apud antiquos diuitiæ adserua-
bantur, custos adhibebatur, de
cuiusmodi seruo Virgil. intelle-
xit cum in Aeneid. dixit:

Fidusque ad limina custos.

Et qualis est aut singitur Plauti-
nus ille Saureas Atrienfis, qui
sit quasi æconomus, siue villi-
cus. Plinius Cæcilius in epist.

*Sumptus atrienfium, topiartiorum
& fabrorum.*

Seneca quoque in epistolis:
Sed habet villicus atrienfis colonos.

Vlpia. lib. 33. tit. de fundo instru-
cto. l. instrumenta. in fi. [Si villa,
inquit, cultior est, veluti atrien-
fes & scoparij. Item de Verbor.
fig. l. in lege. [Vtrū ait, dispensa-
tores, insularij, villici, atrienfes.
Accursius atrienfes interpreta-
tur qui purgant atrium.]

A T R I A R I sunt serui siue cu-
stodes atrij, & iidem dicuntur
etiam atrienfes. Horum summa
erat olim auctoritas, vt ex Plau-
tradit Alc. in l. in lege. de Ver. fig.
nam & negotia domini procura-
bant & res venales distrahebāt,
& debita exigebant, & in alios
non parum iuris habebant imo
vt ibidem Aleiat. scribit. Atrien-
fes dicti sunt, quod in atrio cæ-
teris seruis cibaria distribuerēt.

A T R O X, id est, immisericors vel

- crudelis, quasi acris sit moribus, secundum Isidorum. lib. x. ety.
- ATROX**, iniuria, quasi contumeliosior & maior appellatur. leg. prætor. §. atrocem. de Iniur. & quot modis atrox iniuria fieri dicatur, traditur in §. atrox. Inst. de Iniur.
- ATTELLANVS**, na, num, ab Atella vrbe Campaniæ, de qua Silius libro vndecimo Punicorum.
- Iámque Atella suas, iámque & Calatia adegit.*
Inde Attelliani ludi, & Attellianæ comedix. Iuena.
- Vrbicus ex odiorisum mouet attelana Gestibus antonoes.*
Scæuola tit. de legatis iij. l. patronus. [Fundum, inquit, in regione Attelana legauit. Nebris. [In pand. Florent. est attelata.]
- ATTENTARI** pudicitia alicuius dicitur, cum id agitur, vt ex pudico impudicus fiat, l. attentari. de Iniur.
- ATTESTARI** est absenti denuntiare. l. sub signatum, de Ver. sig.
- ATTESTATIONES** sunt dicta testium vel testimonia ordine iuris in scriptis redacta.
- ATTELIANVS** tutor dicitur, qui olim ex l. Attilia Romæ dabatur iis quibus nullus omninò fuerat tutor. Inst. de Attil. tuto. in princ.
- ATTONITVS** media breui, est eleuatus vel quasi quodam pauore concussas.
- ATTRYTVS** est afflictus, consumptus, exhaustus, imbecillis, vel testus.
- ATYPVS** est qui malè exprimit verba, secundum Bud. in litem Obilius. de Edil. edi.
- De Ante V.*
- AVARVS** appellatur cæcus &

- ambitiosus. cap. quorundam, de Elect. lib. vj. quia ita exæcatus eius animus, vt agenda non videat, & à prohibitis non declinet. xlviij. dist. virum. &c. sicut hi & differentia inter auarum, largum & prodigum, habetur de consue. ex parte.
- AUCTIO** ponitur pro publica rerum venditione, qua plus offerentibus addicuntur.
- AUCTOR** dicitur is, à quo quispian rem comparauit aut alias adeptus est.
- AUCTOREM** fieri est approbare quod geritur aut gestum est. l. etiam. ff. de auct. tut.
- AUCTORARE** aliquem, est illi non obnoxium facere atq; obligare, quoniam autores dicuntur qui habent potestatem aliquid faciendi, & sine quorum auctoritate non potest aliquid fieri. Vnde tutores dicuntur autores pupillorum, & milites dicuntur autorari à duce siue præfecto exercitus, id est, obligari in illorum verba iurantes. Vnde titulus est apud Iurisconsultos, [de legendo vel autorando milite,] & inde autoramentum pro ipsa obligatione. Vnde Seneca dicit: [Nullum sine autoramento malum est.] Et Cicero l. Officiorum. [Est enim illis ipsa merces autoramentum seruitutis.] Vlp. lib. 26. tit. de Auctor. & con. tut. l. etsi pluribus. [Si tutor, inquit, auctoretur cui administratio tutelæ concessa non sit,] pro obligetur. Inde cõponitur ex auctore, pro eo quod est ab obligatione soluere. Vide in verbo exauctorare. Nebr.
- AUCTORARI** est auctorem fieri & approbare. l. etsi. de Auto. tut. aliàs ponitur pro obligare, vnde auctorati milites. i. are stipendiario obstricti, siue sacramento.

AUCTORITAS & cōsensus tutorum & curatorum, require infrā, [tutor & curator.]

AUCTORITAS præstanda. not. secundum Azo. in sum. C. de Auto. præstan. Auctoritatem præstare, est cum quis dicat se approbare id quod agitur, hoc est, auctorem fieri. Præstare auctoritates potest quilibet tutor in reb. minoris ad quem spectat periculum administrationis. Et sic auctoritas videtur idem quod consensus legitimum tutorum & curatorum. Et differentiam inter auctoritatem & potestatem, vide per Hostiē. in sum. de sacra vñct. §. referat autem.

ADDE quod [auctoritas] præter notam significationem aliquando accipitur pro iure vendicandem suam, qualibet vsucapione reiecta, vt cum in l. Attiana dicebatur: [Quod surreptū erit, eius rei æterna auctoritas esto.] Interdum significat actionē pro re euicta. l. viti. de Eui. item ius quod quis ab auctore, id est, venditore consecutus est, vt in l. vlt. de Pig. actio. ponitur & pro simplici consensu. l. cum Adoptio. de Adop. Habet præterea alias significationes, de quibus apud Alcia. lib. 2. parer. cap. 9.

AUCTORATIVS & auctoramentum, [vnde Exauctorare in litera E.]

AUTORIZARE est cingalo militem, vel ordinibus clericū decorare vel ordinare.

AUTHENTICVM est liber iuris ciuilibus excerptus, quasi quædam summulas ex aliis legalibus libris, continens ix. collationes & ix. partes principales. Sed authentica authentica, est lex vel §. incorporatus in lib. Codicis. & ergo semper allegatur Authent.

C. tit. tali vel tali, vt C. de Epi. & cle. Auth. generaliter: & sic additur tit. sed non additur numerus collat. Et dicitur authenticum, quasi auctoratū & comprobatū.

AUTHENTICA persona quæ dicitur vide not. per Archid. extrā de Elect. c. licet canon.

AUTHENTICA scriptura quæ sit, vide extra de fide instr. c. j. & ij, per Bern. Innoc. & Hostien.

AUCUPIVM dicitur locus aptus ad capiendum aues, vel rheete, vel virga viscata, vel turgurium ad hoc præparatum. An aucupare liceat in fundo alieno. ff. de Seru. rust. præd. l. diuus. & Inst. de Re. diui. §. ferè.

AVDAX dicitur qui nihil metuit, & sumitur propriè pro arrogante. Et ita dicuntur audaces facientes contra ius. in Authen. de Adm. circa princ. col. viij. Quandoque sumitur in bona parte. 8. q. 1. audaciter. in princ. 32. q. 5. si Paulus. ver. caue quæso.

AVDACIA idem est quod temeritas, & accipitur in malo. c. ij, de censu. li. vj. distin. 4. factæ sunt, & no. Arch. in c. ij. præall. in gl. ij.

AUDENTER pro temere, audacter, liberius quā par sit. Vlp. l. 1. §. v. ff. si pars hæc. pe. [Nō audenter itaque dicitur vbi cūque merito quis incertus est] & in l. Galus in fin. ff. de li. & posth. Nisi quæ licet audenter, possis dicere.

AVDIENS, id est, obediens. ff. de arbi. l. arbi. ex cōpromisso.

AUDIENTIA licet etiam aliter capiatur, propriè tamē magis dicitur esse facultas & potestas loquendi coram superiore alicui concessa prout dicimus, data est illi audientia, vel [denegata est ei communis audientia.]

AUDITOR in curia Papæ vocatur, qui vice iudicis alicuius cau

- fam vel causas audit in Clem. au-
dito. de Rescrip.
- AUDITOR** camere Papæ dicitur
qui audit negotia super thesauro
Papæ, & super his quæ ad came-
tam Papæ pertinent.
- AUDITOR** contradictoriarū di-
citur in curia Papæ, qui audit im-
petrantes rescrypta ad lites, vel
aliter ad ius commune pertinē-
tes gratias.
- AUDITORIUM** est forum cau-
sarū vel locus in quo causæ au-
diuntur. Sed tamen rectè potest
dici auditorium magistrorum
vbi disputant, & nō magistri fo-
rus, sed iudicis, cum sic in curia
Papæ vocetur, & dicitur ab au-
diendo. Vnde & pro ludo litera-
rio sumitur l. viij. C. de Stu. lib.
& auditor dicitur discipulus. l. ij.
§. pen. de Orig. iur.
- AUDITVS** exponitur, id est, cō-
sensus, vt in Authent. vt immo.
ante nup. dona.
- AVELLERE** est auferre violēter
vel extirpare, vt ff. de Incēd. rui.
naufra. l. ij. §. non solum.
- AVERTA** inquit Alciat. in l. quo-
niam. de curs. pub. est pectorale
equorum Bud. putat esse lora la-
tiora, quæ per terga equi iugalis
excurrūt, sub alis eius succincta.
Sed Alciat. tētat accipi posse pro
capitis ornamento quo habenz
figuntur, sic dicta quōd per eam
auertantur equi prout fessori vi-
sum fuerit.
- AVERTERE**, id est, distrahere.
C. de Nauf. l. qui fiscales. lib. xj.
- AVERSIONE** vel per auersionē
vendere aut locare est (vt quidā
interpretantur) cum periculum
venaitor vel locator a se auer-
tunt in emptorem vel conducto-
rem. l. cui officij. de Contrah.
emp. & l. ij. §. Exercitorem. de E-
xer. actio. Alciat. verō lib. vj. Pa-
rer. c. xxij. legit aduersione, &
nouiter declarat.
- AUES** si legentur, quid veniat in
legatum, docet Iurifcons. in l.
aibus. de leg. iij.
- AUFFERE** differt ab amouere
& rapere, vt not. in l. iij. §. non so-
lūm de Incen. rui. & nauif.
- AVGERE** & ampliari non eundē
habent significatum, de quo su-
prā in Ver. [ampliari.]
- AVGUSTALIS** capitur pro di-
gnitate quadam, quæ inter ma-
gistratus mū. cipales erat, de qua
in l. quinque. C. de Cur. Appella-
batur & Augustalis præfectus
Ægypti, vt ex titulo, qui est, de
Off. præf. Augu. significatur ex
eo dictus, quod ab Augusto con-
stitutus esset.
- AVGVSTVS** vt attestatur Tran-
quil. primus omnium vocatus est
Octavianus ab augendo Impē-
rio, ex quo deinde & qui post
eum Imperarunt, id nomen sibi
assumpsere.
- AVIA** est mater patris & matris.
- AVIARIA** sunt in quibus asser-
uantur aues. l. aibus. de Lega.
iij.
- AVREVS** id est, solidus. Insti. de
pæ. temere litig. §. fi. & lxxij. au-
rei faciunt libra auri. C. de Sus-
cept. & arca. l. quoties. & not. de
In ius voc. l. fin. & C. de ser. fugi.
l. quicumque. sed x. aurei faciunt
libram argēti. C. de Argen. pret.
quod infertur l. vni. lib. x.
- AVRICALCVM** dicitur secū-
dum Irido. quod splendorem ha-
bet auri, & duritiem æris.
- AVRICVLARIVS** est consilia-
rius vel secretarius cui solent se-
creta domini committi.
- AVRIFEX** est qui operatur ali-
quid de auro sicut aurifaber.
- AVRIFODINA** est locus vbi
foditur aurum. Sed aurificina est
locus

locus in quo fabricatur aurum.
A V R I G E N A R I I, vel auricen-
 renarij not. C. cur. pu. l. quoniam.
 lib. xi.

A V R V M coronarium dicebatur,
 quod erat coronis faciendis ap-
 tissimum, & quantum possumus
 coniectura assequi, est illud quod
 ex insulis Indorum nuper reper-
 tis aduehitur, non quodcunque,
 sed q̄ vulgo dicitur [Guanim?]
 neque enim est eiusdem speciei,
 cum auro communi: quoniam i-
 gni purgatū, non pertingit gra-
 dum vigesimum. In sacris literis
 huc genus auri [Cethim] dicitur,
 & inde [Cether] dicta est corona
 auri. Huius generis auri memi-
 nit Iustinianus in suo Codice, ti-
 tu. de Iudæis. l. Iudæorum. [Quā
 formam, inquit, Patriarchæ quō-
 dam coronarij auri nomine po-
 stulabant. Item libro decimo de
 Auro coronario, lege vnica. [Ad
 collationem, inquit, auri corona-
 rij placuit neminem absque cō-
 suetudine esse cogendum.] Sed
 cur illud auri genus destinaretur
 coronis, illā puto fuisse cau-
 sam, quōd splendore quodā pec-
 culari fulget. Nebr.

A V R o legæo non debetur pecu-
 nia aurei, autem annli debentur.
 l. cum aurū. & l. etsi in prin-
 de Auro & arg. leg.

A V R V M coronarium dicebatur
 quod conferebatur ad corona-
 tiones principum, vel quod co-
 ronarum faciendarum nomine
 præstatur. Alij dicunt corona-
 riū illud esse quod dabatur ath-
 letis, prout no. Azo, de Auro co-
 rona. C. lib. x.

A V R V M factum quōd dicatur, de-
 finit Paulus Iurifcons. in l. pedi-
 culis. & Vlp. in l. Quintus de Au-
 ro & Arg. leg.

A V R V M obrizū appellatur, pur-

gatissimum & excoctissimū vnde
 obrizati solidi. in l. j. C. de O-
 blat. vot. lib. xij. ex purgatissimo
 Auro confati.

A V R V M publicum est, q̄ perti-
 net ad ararium fisci. C. de Aur.
 pub. per. libro decimo.

A V R V S P E X est inspector mo-
 mētorum vel horarū quo pun-
 cto aliquid sit inchoandum. ita
 dicit glo. in l. nullus auruspex.
 C. de Male. & math. Sed verius
 appellatur Aruspex, aut potius
 haruspex, quasi horarum specta-
 tor. cap. j. xvj. q. iij.

A V S C V L T A R E, id est, obedi-
 re, attendere & audire mandatū
 cum effectu. vt in c. illud. de Ma-
 ior. & obediē. in glo. ff.

A V S P I C I V M iuris, idem est q̄
 exordium litis, secundum Ber. in
 cap. pastoralis. de cau. pos. & pro-
 prie. in gl. j. Sed secundum Alber.
 & alios auspiciū, id est, augu-
 rium, quasi aus garrū, vt xxvj.
 q. iij. c. quia sicut ille qui se cō-
 mittit augurio, id est, diuinati-
 oni quæ sit in garritu animi, du-
 bius est, ita ille dubius est qui se
 committit liti.

A V T quandoque ponitur disjunc-
 tiuē, vt quando altero posito
 necesse est alterum tolli, vt c. in
 dicitur dies aut nox. Quandoq̄,
 etiam ponitur copulatiuē pro
 [&]. Nam quandoque sumus in
 materia in qua requiritur verū-
 que extremorum per talem dis-
 iunctiuam coniunctorū, vt in c. si
 post prælitum, de Consec. lib. 6.
 De hac dictione habes in Authē.
 si quando. C. de Consi. pecun. &
 l. cum quidam. ff. de Verb. signif.
 & Cle. sepe. eo. tit. ij. q. v. [omni-
 bus.] in gl. ij. xx. q. j. C. monachū.
 & c. cum virum. de Regul. vt. ff.
 de Verb. signif. [Sed autem] ad-
 uertatur in factō & iure. ff. de
 Nego.

Nego. gest. si autem. & qualiter accipiat[ur] autem;] vide Bart. & doctor. in l. hoc amplius § de his. ff. de Dam. infec. Et qualiter capiat[ur] [aut] vide Archid. xlvij.

AUTHENTICAE tabulae: primariae, unde tanquam ex fonte exempla desumpta sunt, Vlp. l. 4. in fin. fam. hercif. & l. 8. eod. & l. ult. ff. Testam. quo. aper. exemplum testamenti ab authentico distinguitur. Imp. l. 3. C. de Diuers. rescrip. [Sancimus vt authentica ipsa atque originalia rescripta, non exemplum eorum infumentur.

AVTOMATA siue automatoria dicuntur opera quae ex se mouentur, cuiusmodi sunt horologia, lege cetera §. final. de Legatis. j.

AVTOPHORVS fur manifestus. l. iij. de furtis.

AVTOPHVS natiuum non aduentitium, aut artificiosum. Vlp. l. 70. ff. de Leg. [Si cui lana legetur, id legatum videtur, quod tinctum non est, sed AVTOPHVS, siue autem facta est, siue infecta, lanæ appellatione continetur.

AVVNCVLVS est frater matris, & auunculus magnus est frater auiae, inde proauunculus frater proauiae, & abauunculus frater abauiae.

AVVS patris vel matris pater.

AVXILIVM iuris est suffragium & beneficium iuris, prout dicitur, contra hæc prodita iuris auxilia, vide de hoc. ff. ad Syllantianum. lege cum dñs. [Frustra auxiliu legis inuocat, qui committit in legem. ff. de minoribus. l. auxilium. de Vfuris. capitulo, quia frustra.

De B ante A.

BABVRVS vel [babofus] idem est quod stultus vel hebes, & babigor idem.

BABYLONICORVM quæ equis inferni solent meminist Vl. l. 25. §. i. ff. de Aur. Arg. Plin. li. 8. c. 48. De Pellibus Babylonis Marcianus lege vltim. ff. de Publicia.

BACCCHARI, hoc est, baccharu more lymphaticè vaticinari. l. j. §. fin. de Edil. edic.

BACCHARI mulier seruili amore dicitur, in l. si. Inst. de success. sub. quæ ita ardentè seruum adamat, vt veluti furore correpta videatur.

BACCVLARIJ, struatores seu (vt Turne. legit) Buccularij, sunt inquit idem Turne. Galearu struatores. Est enim Buccula pars galeæ. Alij tamen volunt esse buccæ légumentum muliebre. Alij volunt esse instrumetum in quo succula cõditur, catapultis exercedis parata. l. quibusdam. ff. de Iur. Immunit.

BAIVLARE, idem est quod portare.

BALABITHENA quid l. ult. C. de Offi. Mag. mil. & Noue. jr. ca. primo.

BALANVS genus est glandis. l. carbonum. ff. de Verb. signi. licet aliqui ibidè legat mendosè [balariis.] Acro verò scribit balanum esse herbam vnguentariam. & ab Horatio p. vnguento myrobalano posita. Balanus etiã nomè est vrbs in Epyro, vt refert Strabo.

BALBVS dicitur balbutiens vel titubans, qui verba non explicat sed frangit, à balbando dicitur, sed blesus dicitur qui literas imperfectè profert.

BALIVVS

BALIVVS est officium domini tēporalis. vt C. de Senten. excō. dilecto li. vj. & in Cle. j. de pœ.

BALLISTRALII Græco more pro ballistarij apud Paternū. in l. vlt. ff. de Iur. Im. pro ballistarum artificibus.

BALUCA aurum est nondum purgatum, neque adhuc in massam redactum. Græcè χρυσάμιον dictum, & quasi ab eo quod sit aurum imperfectum. Neque est verbum Latinum, quod Accurs. putauit, sed Hispanum. scribit Plinius libro 33. Natur. histor. [Hispani, inquit, aurum quod minutum est, balucam vocant.] Iustinianus libro vndecimo, in titul. qui est de Metall. & met. [Odonos, inquit, scrupulos in baluca.] Et infra l. ob metallum. [Quatuordecim, inquit, uncias in baluca.] Cuius legis sensus hic est, quod si metallarij. conduxerunt à principe aurifodnam aliquot auri libris, putacentum, id debere esse purgatum, quod soluendum est. Quod si voluerint soluere in baluca, debere pendere pro singulis libris quatuor denas uncias, hoc est pro inter trimento & spurcitiā duas vltra duodecim. Est operæ pretium audire somniantem Accursium. [Baluca, inquit, vas lucens, quasi in eo vale aurei illi vestigales principi deferrentur.] Sed quia hæc interpretatio sibi non placebat, adiecit aliam non minus ridiculam. [Vel baluca, inquit quasi bauians lucem, hoc est, auri splendorem.] Dic mihi, o Accursi, hoc est de quo tu gloriaris accurrere vel succurrere legibus, an potius ea quæ dilucide à legiflatore dicuntur, tenebris inuoluere? Neb.

BALUCA est publica utilitas, vel est vas luteum. C. de Meta. & met. l. j. lib. xj. secundum Accurs.

BALNEAVM veteres dixerunt siue, Balneum: Nihil enim differt publicum a priuatis. In publicis autē feminini generis, & quidē in numero semper plurali, frequēter Balneas & balineas: nec immerito: Nā parsimonix causa vno igne duplex balneum calefaciebant, pariete interiecto, vt pudor viris mulieribusq; cōstaret. Hęc Charisius. lib. j. Varro. lib. 7. de Ling. Bina esse dixit ædificia cōiuncta, lauandi causa, vnum vbi viri, alterum vbi mulieres lauerentur. Balineū & Balineæ sic differunt, quod illud priuatum hęc publicæ. Var. lib. 7. Item reprehendunt analogias, quod dicantur multitudinis nomine publicæ balineæ, non balnea: contra quod priuati dicunt vnum balneum, quod plura balineas dicant. quibus responderi potest, nō esse reprehendēda, quod ita in vsum venerunt. Itaque video vsurpatj balneum in l. si cuius 13. in fin. ff. de Vfus. l. vlt. §. i. ff. de Aur. & arg. Balineas autem in l. patronis. §. 3. & l. prædijs §. 4. de leg. 3. Hotom.

BALNEAE concamerata C. de Ædific. priuat. l. i.

BALNEATOR Balnearum prefectus aut qui balneas exercet. l. Athletas. 4. §. ij. ff. de his q. not. inf.

BALNEARE argentum, dicitur, quo qui in balneo lauabant utebantur Scævola in l. vlt. §. i. ff. de Aur. & arg. [Sempronix domine meæ hoc amplius argentū balneare quæsitum est an etiam id argentum quo diebus festis in balneo vti consuevit, legato cedat.]

BALNEARI fures, qui in balneis

- neis furantur. Balneatores, qui ministrant in balneis.
- BALNEATORIVM** instrumentum appellatur, quo utimur in balneis. l. pictoris. de fun. instr. le.
- BANNIRE** secundum dicta vulgariam videtur idem esse quod proscribere: & dicitur bannitus quasi proscriptus de ciuitate.
- BANNITORIVM** est locus caufarum panditorum.
- BANNVM** a recentioribus dicitur illa species exilij, quæ ab antiquis dicebatur proscriptio, Encartados, huiusmodi exules Hispani appellant, Itali bannitos, ij sunt de quibus in iure ciuili & apud auctores Latinos dicitur, quod carent de iure togæ, quibus aqua & igni interdictum est. Codice de Episcopis & clericis, in noua constitutione Federici: [Banno, inquit, imperiali subiaceant.]
- BANNVM** secundum vulgares Gallicorum & Longobardorum, videtur esse edictum publicum, iuxta illud quod dicit Reyn. c. quod clericis. de coro comp. quod prece Parisiensis nuntiat bannum nomine episcopi à Rege.
- BAPHVS** interpretatur tinctor & baphe tinctora, vtrumque dicitur à bapto, quod est tingere sine colore inficere. Seruius in illud Virg. lib. iij. Georg. *Hyali saruro fucata colore.* iuxta Terentium, inquit, [sunt Baphia, ubi tingitur lana.] Iustinianus libro vndecimo Co. tit. de Murilegulis l. Baphei. inquit: [Per quos & priuata nostra substantia tenuatur, & species gynecij. consecræ corrumpuntur. Idem in titu. de vestibus holoberis. l. purpura. Ad baphia, inquit, phœnices. Nebris.]
- BAPHIVS** dicitur tinctor, & baphia taberna tinctoria. l. ij. C. de Murileg.
- BAPTISMVS** est ablutio corporis exterior facta sub ordinata forma, de Conse. dist. iij. c. necessarium. & per totam distin. De triplici baptismo vide ibidem in c. baptismi vicem.
- BARBARI** sunt, qui extra Romanum imperium sunt, & maxime hostes. Insti. in proæ.
- BARBARICARII** de quibus in l. j. C. de Excus. arti. lib. x. sunt qui barbaricas vestes intexunt, aliter dicti phrygiones, quorum ars vt ibidem ait Alcia. est ex auro & coloratis filis, in vestibus hominum animaliumque effigies exprimere.
- BARBORITAB**, hæreticorum secta. C. de hæret. & Manich. li. quorum Dogmata vide apud Athanas. Hæres. 36.
- BARILVS** dicuntur vasa sicut in alpebus solent haberi.
- BARIONA**, id est filius colubæ, ita dictus fuit Sanctus Petrus. dist. 19. ita Dominus & Mar. 16.
- BARTOLVS** lucerna iuris ciuili, sic eum appellat Ang. in l. j. C. de Iudi. In vrbe Saxaferrato natus, anno à Christo nato, M. cccix. iuris ciuili studio sese Petrus annum agens ætatis 14. adiunxit: in quo tantos progressus fecit, vt postea annum agens xx. Bononiæ publicè de Iure respondit, & anno insequenti ibidem doctor creatus sit. post accessit caufarum criminalium factus est, quo in munere iuris imperitia lapsus iniuria quædam furti accusatam dānasse fure traditur, namque propterea in hominum offensionem incurrisse. pp. et quā secessisse dicitur, & priuatum sua studia, magno conatu repetisse. Itaque annum

annum agens 25. Pisas, post aliquanto Perusiu ad ius interpretandū vocat⁹, magna in hominū admiratione ac laude vixit. Præceptores habuit in iure ciuili Raymondū de Formio, & Iacobum Butrigariū: vt ipse testatur in l. filio præterit. ff. de Iniuſt. rup. cōmentarios in omnes Iuris ciuilibus libros cōscripsit: tantoq; in omne litterarū genus ardore animi fuisse fertur, vt etiam senex Hebræorū linguā & Mathematica didicerit, Cuius rei documento esse potest, is liber quē Tyberiadis nomine inscripsit. Carus etiā imperatori. Carolo III propter ingenij doctrinaq; præstantiā fuisse, ab eoq; is doctorū iuris. ordo plurimis. ornamentis decoratus esse traditur. Obiit Perusij annū agēs ætatis 46. anno à Christo nato M. CCCLV. plerique nothum illū fuisse suspicantur ex iis que scripsit in l. quidā cum filius ff. de Verbor. oblig. Tantam in iudicijs autoritatem assecutus est. vt Paul. Cast. consil. 288. scribat temerarium esse ab eius opinione decedere. Iason. autem in Rub. C. de Iur. Emphyt. scribit, se eius vestigia semper adorare Barthol. Socinus in consil. 31. nu. xv. & Consil. 49. num. vj. Tom. 4. Bartholi opinioni in iudicando esse adhaerendum & eius auctoritatem in foro seruari. Hotommā.

B A S E S dicuntur o. piculi. illi in quibus vaseja in mensis collocantur ne toralia polluantur, quorum meminit Iab. in l. heres meus. pe. ff. de Leg. ij. quamvis apud Iuriscons. verba mendosa circumferantur. sunt & alie maiores, vt sessiones statuarum, columnarum, seu statuarum sunt & fabricarum que a fundo conitur

Vos. Iur.

gunt, & supposita fabrica sustinent pondus. & de his intellexit Pompo. in l. pen. ff. de Verbor. sign.

B A S E S struiles sunt veluti pedamenta, & sedes columnarum ex lateribus calceque, non etiam solido lapide compositæ. Alc. & Bud. in l. pen. de Verbor. sign.

B A S I L I C A dicitur palatium Regis & inde dicitur quælibet ecclesia basilica, quia est palatium regij æterni. De hoc per Archid. lxxij. distine. non oportet. ij. & ibi concordan. Adde, quodd basilica dicitur ecclesia constructa antequam sit consecrata, post consecrationem vero vocatur ecclesia. No. 10. And. in c. nobis supra, in verbo ecclesiam. de Iuro. patro.

B A S I L I C A B V I C sunt quas consulares vel pretorias vocant. l. ij. ff. Ne quid. loco pub.

B A S T A Y A corruptum ex *βαστανα* ferulum portandis rebus fiscalib. accommodatum: vt patet ex l. 3. de cohorta. lib. 12. C. Hotom.

B A S T A G A R I I siue bastarones, dicuntur *βασιλ* & *κόρυμβο* nes, qui ferant onera humeris, dicti à *βασιλ* verbo Græco, quod est porto as, Latine, Iustinian. lib. xj. Codicis. tit. de Mutilegn. & Bastagariis. l. 4. [Quod ad præsens, inquit remedium pertinet, quantum animal bastagariis pro reparatione præbeat] Accur. nihil plus succurrit, quam solitus est. [Sunt, inquit, bastagarij qui cogunt rusticos ad hoc, vel sunt becharij. de domo principis.] Becharios Itali vocant latinos, siue Ianiones, sed diuinat, vt solites est alius in locis. Nebriſ.

B A S T A G I R A I I secundum

h

quosdam dicuntur quasi bestiarum anagariæ, eo quod rusticos angariabāt, id est, angebāt ad quintā bestiam præstandam. vt C. de Muril. l. quodd ad præfens. lib. xj. & secundum Accurs. bastagiarij. sunt de domo principis, quasi bestiarum, primo modo, vel quasi vastatores animalium, secundo modo aliter bestatores.

A D D E quod bastagiarij. secundū Alcia. in rub. C. de Muril. erant qui vestes ad tincturam ferebant referēbantque.

B A S T E R N A E sūt trāsennæ seu protecta quæ habentur in ædibus transeundi vel spaciēdi gratia. Alio sensū basternæ vehicula sunt, siue lecticæ, vel vt est in glossis veterum [Esseda, quæ, quod plerunque speculari lapide clauderentur, ex d em gloss. illo loco Iuuenalis.

Quæ scribitur clauso latij specularibus antro.

recte interpretatur basternas. Antrum dixit vt Hieron. caucā basternarū. Palladio amites basternarum sunt perices quibus ea vehicula sustinentur. Seruius Honoratus. [Pilentia sunt vehicula sicuti nunc basternas videmus. Lāprid. in Heliogabalo, [dedit basternas & hedas.] Ammianus 14. [Basternis per latera ciuitatis cuncta discurrūt.] Cuius. 13. obser. c. 30. l. 10. C. tit. x. de Ædif. priuat. l. 12. §. 4.

De B ante E.

B E A R E, id est prodesse, vnde beati appellantur diuites & felices, quia ceteris prodesse possunt & debent. l. honorum. de Verborum significatio.

B E G V A R D V S, & beguina, vel begurta, sunt viri & mulieres tertij ordinis, qui etiam aliter

vocantur fratres de penitentia De his vide Clē. 1. de religio. dō vbi Hostiens. & vide Cle. ad nostram de hæret. vbi damnatur secta talium beguardorū & begue narū. Itē cap. cum ex eo. de Exce. prælat. libro sexto. & Clem. cū ex eo. de Senten. excom.

B E L L V M iustum quid sit, innuitur 23. quæstio. 2. per Archidia. in Sum. & c. iustum bellum. Iustum videlicet, illud quod sit de præcepto principis de rebus repetendis, vel propriè iniuriā repellendā. Sunt autem septē genera bellorū, de quibus vide Archid. in Rosario 23. q. 2. c. & iustū. Et sciendum quod belli appellatio accipitur dupliciter, scilicet, pro ipso conflictu, vt in l. bello in prin. de Excusatio. tutor. & pro tempore militiz, vt Infitut. de excusatio. tutor. in princ.

B E L O S, didicio Græca, quæ idem significat quod telum l. si calūnietur. Verb. signific.

B E N E F I C I V M sumitur latissimè pro omni liberalitate. Minus latè pro liberalitate principis: & sic sumptū significat largæ & strictè. Largè vt cōtinet beneficium strictè sumptū, & cū hoc rescriptū & priuilegiū. Strictè dicitur beneficium principis, concessio facta à principe de aliqua re, vel iure: & est principis cōcedētis, & per hoc differt à rescripto vel priuilegio. & ita licet strictè sumatur, tamen eius interpretatio latissima est, l. pe. ff. de Constit. prin. c. cum dilecti. in fi. de Donat. & Verbor. signifi. cap. olim. Natura enim princeps debet esse liberalis in his quæ sua sunt, verbi gratia Princeps alicui concedit donum aliquam delatam ipsi principi cum integro eius statu. Hæc verba

verba sumuntur latissime, scilicet, cum his quæ insunt, & adiacentibus & omni iure suo. l. si quando cum ibi not. C. de bo. va cā. libro decimo. Sed pone, princeps concedit domum, non apponendo cum integro eius statu certè sola domus concessa videtur, quia verbum domus, ad illa non potest extendi. videlicet curiam, viridarium, & adiacentia. facit l. si quando. præallega. nisi aliunde sumeretur scientia quòd princeps de illis intellexerit. Nam sola liberalitas non est sufficiens significatum, nisi aliud significatum concurrat, quia alias sequeretur quòd concedendo vnam rem videretur aliā concedere.

BENEFICIUM iuris, est id quod à iure conceditur vel indulgetur. Et horum beneficiorum iuris quædam sunt ordinaria, quædā extraordinaria, vt illa quæ ex speciali priuilegio quibusdam specialiter indulgentur, sicut beneficium restitutionis in integrū ecclesiæ vel minori xxy. annis concessum. facit de In integrum restit. capit. j. & ff. de Constitut. princip. l. penul.

BENEFICIUM epistolæ diui Adriani. Require infra in epistola.

BENEFICIUM nouæ constitutionis de fideiussore. Require infra fideiussor.

BENEFICIUM nouæ constitutionis de duobus reis stipulandi vel promittendi est, per quod subuenitur duobus reis debendi, vel promittendi, vt per ipsum postulare possint se non in solidum, sed pro parte tantum posse conueniri, nisi se obligauerint, & huic beneficio renuntietur, & hoc adiecta noua constitutione in actione de duobus

reis promittendi & stipulandi quia vt dicit Azo, in Summa. C. eodem tit. effectus duorum reorum promissionis fuit, vt si duo vel plures eandem pecuniam promiserunt, aut stipulati fuerunt, ipso iure singulis in solidū debeatur, & singuli debeant. Poterat ergo ab vno eorum in solidum peti, quia vnusquisque eorum in solidum erat obligatus.

BENEFICIUM cedendarum actionum. Require infra cedendarum actio. Quomodo autem renuntietur his instrumentis & beneficiis. Require infra renuntiatio. & de hoc in Spe. tit. de Renuntia. s. finitis partium. verific. sed not.

BENEFICIUM ecclesiasticum datur ratione officij, de Præb. cum secundum Apostolū. lxxx. dist. si quis à modo. Ergo beneficium tale non confertur ex cōmunicato. c. cum bonæ. de Acta. & qualis. quia officari non potest, nec fructus percipit, secundum Goffre. de Cler. excom. ministr. s. si tamen queris.

BENEFICIUM feudorum Federici, & beneficium sœminæ, hæc duo, require in lib. feudorum.

BENEMERITI sunt, qui aliquid in signe seruitium fecerint. capit. si quis papa. lxxxix. dist. nam pro præmio remunerandus est seruus libertate cap. episcopus. s. in criminali. xij. q. ij. tamen benemeritus largè dicitur quicūq; non demeruit. l. seruos. ff. de Manu. testa. sic quilibet dicitur dignus qui non est indignus. c. dudum. de præsumpt.

BEAGENE vel Bargaenæ verpogoso, l. non plures C. de Sera l. c. Nouell. 43. & 52.

BERONES sunt sacri quasi perones à para dicti. Bud.

EMPUS Serica dixerunt veteres C. l. 4. quæ res ven. non. pos. R.

BERYLLVS cuius mentio fit in l. ult. ff. de Publ. Lapillus est in India originem habens, qui in sexangulas formas atteritur, vt hebetem coloris leuitatem angulorum repercussu exitet ad vigorem. Inquit Solinus. Idemque Plinius. lib. 37. cap. 5. Hoto.

BERYTUS ciuitas est Syriæ Phœnices, prope Tyrum & Sidona, patria Vlpiani Iurisconsulti Plinius libro quinto. [Berytus, inquit, Colonia, quæ Felix Iulia appellatur. Scauola lib. xlv. Dig. tit. de verborum obliga. l. qui Romæ 5. Callimachus. [In prouincia, inquit, Syria, in ciuitate Beryto.] Paulus quoque in tit. de Censib. l. j. [Berytos, inquit, in Phœnicia. Hinc beryti⁹,] tia, tium. Vnde Plinio vna Beritia celebrantur,] lege statim biblij. Nebr.

BES, id est, octo vnciæ 5 hereditas. Insti. de hered. Insti.

BESTIA, inquit Vlpia. in l. j. de postul. accipere debemus magis ex feritate, quàm ex animalis genere.

ad BESTIAS damnati, dicebantur, qui in exercitationem depugnandi cum feris in theatro adducti erant: quæ pœna longe mitior erat, quàm bestis obiectorū: hi enim protinus laniabantur à feris, quos bestis subiectos interdum Iurisconsulti vocant: vt in l. pœna. ad legem Pompe. Bu.

BERYTUS, vrbs est Metropolitana, olim literarum studis celeberrima, hodie vulgò dicitur [Lautus.]

De B ante I.

BIARCHA vel Biarchus dicitur

princeps xl. militum, à bis 20. & $\alpha\rho\chi\theta$, Princeps dictus, vt colligitur l. iij. C. de Agend. in reb. v. bi apparet quòd biarcha est minor dignitate quàm centarcha cui est potestas centenarij, quia dux centum militum.

ADDE quòd [biarcha] vel [biarchus] vocatur, qui comparat necessaria ad vitam totius domus principis. $\beta\iota\delta$ enim Græcè, vitam significat, $\chi\theta$ principem. Alias dicitur biarceus, quod vitæ necessaria curet.

BIBLIUSA, um, à Biblio oppido quoque Phœnices, de quo Strabo, Plinius, Mela. Est & in eadem prouincia Palabiblos, id est, antiqua bibles. Bibliorū meminit Ezechiel Propheta, ca. 26. & 27. Iustinianus libro decimo Codicis, titu. qui est de Municipibus, & originatis. l. j. [Cum te Biblium origine, incolam autè Berytium esse proponas.] Vtraque enim Syriæ Phœnices est ciuitas, & altera alteri finitima est.

BIBLIOTHECA locus est, vbi reponuntur libri: nam $\beta\iota\beta\lambda\iota\theta\kappa\alpha$ interpretatur liber, theca repositorium: quemadmodum Dactylothea, vbi reponuntur annuli: Oporothea, vbi fructus arborū: Pinacotheca, vbi tabulæ. Vlpia. lib. xxxij. Dig. qui est de Legatis tertius. l. librorū. [Libris, inquit, legatis, bibliothecas nō cōtineri.

BIBLIOPOLA, est venditor librorum.

BIBLIOTHECA, locus quo libri reponuntur, quod plenius explicat Vlpianus in l. librorum de Legatis iij.

BIDENS, tis genus est instrumenti fossorij, dictum ex eo quòd duos habeat dentes, quemadmodum rastri, quòd habent plures. Iuuenal.

Vine

Vine bidentis amās , & culti villicus horti.

Vlpianus libro xxxij. Dig. l. instrumenta. [Ligones, inquit, farculi, falces putatoria, bidentes. Nebris.]

BIDENTES annumerat Vlpianus inter instrumenta rustica. l. instrumenta, de fund. instru. Est autem bidens instrumentū fossorium, sic dictum, quod duos habeat dentes.

BIFARIA, id est, bis nupta.

BIGAMVS secundum Hostien. dicitur qui diuersis temporibus & successiue, duas legitimas habuit vxores. xxxj. quæstio. j. aperiant. Sed largè & interpretatiue dicitur, qui contraxit cū corrupta vel vidua. xxxij. distinc. feriatim, vel qui duas vxores habuit vnam ante baptismum, & aliam post, xxxiiij. distinc. c. si quis viduam. vel qui castitatem promissam violauit. xxvij. quæst. j. quotquot vt subdiaconus vel monachus qui contrahit de facto, cum de iure non possit, vel qui vnam de iure, alteram de facto, vel qui de facto duas duxit vxores, vel qui vxorem adulterā postea scienter cognoscit. Nam non potest promoueri ad sacra, cuius vxor adulterata est, etiam si eam virginem duxerit, dū post adulterium eam cognouit, alias secus. xxxiiij. distinc. si cuius vxorem. Secundum quosdam autem indistinctè bigamus censetur etiam si ignoranter cognoscit eam sicut qui publicam penitentiam egit, vel repudiatam duxit. l. distinc. in capite ietuiij. Dicitur autem bigamus secundū Innocen. iuxta vulgare prouincialium quasi bis gamus, id est, stultus vel fatuus, quia ibi stul-

tus dicitur gamus. Vel dicitur bigamus à [bis] quod est binum, & [gama] quod est mulier, quasi homo binè mulieris, vel bini cōiugij. Et licet bigamus ad sacerdotium promoueri non possit. c. j. de biga. quia prohibentur bigami non propter culpam, sed propter sacramenti defectum. c. debitum. eod. titul. tamen in necessitate bigamus ordinatur in subdiaconum. xxxiiij. distinc. subdiaconus. Et bigamus non est ille qui contrahit cum vidua si est cognita. cap. debitū. præalle. Nec est bigamus contrahens cū vnica & virgine de Cler. coniu. c. lanè.

BIGAMIA triplex est: vna videlicet quoniam quis duas vel plures habet vxores. Alia est cum quis contrahit cū corrupta. Tertia est quādo quis castitate promissam per votum solenne violat, vel quādo scienter cognoscit vxorem adulteram, & cum talibus non dispensatur, & qui tales ordinat, priuatur officio, & potestate ordinandi. Et similiter ordinatus tali ordine priuatur, vt no. eod. tit. c. ij.

BIMA, id est duorum annorum. de Annu. leg. l. iij. & de vsuf. leg. l. si vfructus.

BINI, a, a, nomen est numerale distributiuum, siue diuiduum, hoc est, quod significat tot res illarum quæ diuiduntur singulis competere, vt si dixeris, bini argentei sunt viricim distribuendi, intelligimus quod singulis viris competunt duo argentei. Poëta abutuntur hac significatione, accipientes bina pro duobus simpliciter. Virgilius. i. Aneid.

Bina manu lato crispans hastilia ferro. Idem in 8.

h 3

Franaque

Frangique bina meus quæ nunc habet aurea Pallas

Accursius huiusmodi nomina in bis tantum interpretatur, ut bina pro quatuor, quina pro decem, dena pro viginti, contra mentem legislatoris, magnamque sensus detrimetum. Lege in dictione [deni.] Est alia significatio huiusmodi nominum cum iunguntur nominibus pluraliter declinatis, ut si dicas, binas literas tuas accipi, intelligi quod accipi duas epistolas, sed binas dixi, quia literarum, arum, pro epistola caret numero singulari. Hinc est, quod M. T. reprehendit filium Cicero-nem, quia scripserat se accepisse duas literas, cum debuisset dicere binas, nam dicendo duas, significabat quod duo tantum elementa accepit, puta a, b. Neratius lib. xxix. tit. de Damno infec. l. quod conclauae. [Binarum, inquit, ædium:] & in alia lege, de seruitutibus vrbano-rum prædiorum, cuius initium est [Binas ædes habeo, alteras tibi lego,] vtroque significat duas domos. Nam ædes pluraliter declinatæ, ut diximus in dictione [ædicula,] domum priuatam significat. Quod si dixisset duas ædes, intelligendum esset quod habebat duo templa: quandoquidem ædes templum significat in vtroque numero, aut quemadmodum Accursius interpretari consuevit, in bis tantum, quatuor templa.

BISSEXTIUS, idem opinor qui versipellis, id est, veterator, Plinius, τριπλοσ. Marcel. l. 72. §. 4. ff. de Solutio. [Num ego et si bispellionem, aut alias turpem dederit hominem, idem sit.] Vlpia. l. 31. ff. de Euiet. [Si ita quis stipulanti spondeat, insanum esse,

furem non esse, bispellionem non esse.] Vbi [Vispellionem] in Florent. lib. legitur, ut & apud Metianum, in l. 7. ff. ad S. C. Trebell. Appellationis originem in Arcadam fabula positam esse asserit Hotomæus, quam Plinius li. 8. c. 22. exponit. Ij certos homines stagnum quoddam transfusos in lupos transfigurari tradit & post annos nouem, eo in habitu confectos idem stagnum remeantes, pristinum habitum recipere. Unde versipelles dicti, & apud Fabium eandem recipere vestem. ad hanc fabulam alludit sine dubio Persius. Satyr. 5. his versibus.

Sin tu cum fueris nostra paulo ante farina.

Pelliculam veterem retinens, & fronte politus,

Aslutam rapido seruis sub pectore Sulpem:

Quæ dederas supra repeto, sunemque reduco.

BISSEXTUS appellatur dies ille intercalaris, qui in quarto quoque anno interponitur, mensis Februarii, die sexto Calæ. Martias, unde bissextus dicitur, quod bis numeramus sexto Calen. Martij. Sed ut alterum ab altero distinguatur, in priori dicendum est 6. Calend. Martij, die intercalari, in posteriori simpliciter sexto Calend. Martij. Est autem intercalare ferè interponere. Causa verò adiciendi illum diem, ea nimirum fuit, ut cursus solis cum numero dierum congrueret, quod fieri non posset, nisi quarto quoque anno dies vnus adderetur, qui colligitur ex quadrante, hoc est sex horis, quæ ad complendum solis

solis cursum post trecentos sexagintaquinque dies superfunt, de quo multa apud Macrobiū in primo Saturn. Celsus de Ver. signifi. l. cū bisextus, &c. vbi Accursius multa delirat. Nebrif.

BISSEXTVS habet dies cccxv. vt not. in l. cū bisextus. ff. de Verb. sign. Et vade dicatur. not. Bern. in ca. quæsiuit. de Ver. sign. & not. ff. de Statut. lib. in l. cū heres. §. Stichus.

BYSSICVS, a, um, siue [byssinus, a, um], est res ex byssi materia cōstans. Est autem byssus genus lini candidissimi circa Elidem Achaie nascens, neque vsquam ferè alibi quemadmodum Carbasus in Hispania iuxta Tarracōnem: de vtroque Plin. est autor li. 19. Nat. historiz. Byssi meminertunt sacra literæ in vtroq; testamento. Martianus li. xxxix. tit. de Publicanis. l. fi. Xylocinamomum, opus byssinum, vbi pro byssico mendosè bullicum legitur. Nebrif.

De B ante L.

BLACHERNÆ nouum palatiū Constantinopolitanum, l. 19. C. de Sacro. Eccles. vnde Blachernenfis portus, Blachernense tēplum, Blachernense suburbium.

BLADVM secundum Accurs. in l. triticum. de Verb. obli. dicitur omne quod in area teritur, quæ diffinitio etiam Bar. placet in l. prima. §. de eo opere de Aqua pluuiæ. arcend.

BLANDIRI sibi apud Vlpian. in l. iij. de Admi. tut. est seipsum fallere.

BLASPHEMARE quid sit, docet Bartol. in l. item apud Lab. §. ait. de iniur.

BLASSI teste Budæo sunt qui certam aliquam literam exprimere non possunt. mentio fit in litem Of. filius de Edil. edic. de quo & supra in ver. [Balbus.]

BLATTA, os naris anterioris purpuræ, l. i. C. Quæ res ven. non poss. Lampridius in Heliogab.

Parauerat funes blatta & seric^o & cocco intortos. Hinc.

BLATTEARI in l. 2. C. Theodos. de Excusat. lib. 12. tit. 4. & Blatta serica. l. vl. C. Theodos. de Murileg. lib. 10. tit. 20. & palcum Blattofericum apud Vopiscum in Aureliano.

De B ante O.

BODONES siue Botones quid. ff. de Termino mot.

BOTHII logistarum, adiutores eorum sunt qui rationes publicas discutiunt. Et inde Boethius nomē accepit, Boethos enim Græcè, Latine dicitur adiutor secundum Accurs. C. de tab. scribis, & log. lib. x.

BOLIDAVEL [bolidis] est massa plumbi quam mittunt nauæ ad mare ad experiendum profunditatem. vnde, Per bolidam plumbi dic massam significari, per quam naua solet maris explorare profundum.

BOMBYCINVS, a, um, quod est à bombyce. Est autem bombyx vermiculus, ex cuius capillamēto depeçitur, quod vulgò dicitur [sirgo] siue [seda.] Gallis [soye.] Nam sericum longè aliud est, quàm quod putat vulgus in certis loquendi artifex, de quo in verbo [Sericum.] Sunt igitur vestes bombycinæ. quas ignari harum rerum vocant sericeas. Iuuenalis.

*Hæ sunt quæ tenui sudant in cyclo
de,*

*Quarum Delicias & panniculus
bombycinus vrit.*

Ulpian. lib. 33. tit. de Aur. & arg. leg. l. vestis. [Vestimentorum, inquit, sunt omnia lanæ lineæque ferica vel bombycina.] Nebr.

BOMBYCINA vestimenta appellantur, quæ ex bombycum vermium telis confecta sunt. l. vestis. de Auro & argen. leg.

BONA, orum, inquit Felsus, dicuntur substantiæ rerum: sic dicta, quod viris bonis digna sunt. Sed aliter vulgus accipit bona, aliter sapientes. Vulgus namque imperitum ea tantum appellat bona, quæ sunt fortunæ subiecta, cum illa infimum gradum in genere bonorum obtineant, imò verò secundum Stoicos neque omnino sint bona simpliciter, cetera verò bona cum additamento, aut bona utilia, aut bona iucunda. Iurisconsulti tamè quia cum vulgo & ad vulgum loquantur, bona vocant patrimonium & censum cuiusque, ut Ulpian. tit. de Verb. signific. l. bonorum appellatio, &c. Nebr.

BONA dicuntur sic à beando, eo quod beant, id est, beatos faciunt vel profunt. Nam [beare,] idem est quod prodesse, & quod prodest, beat. l. bonorum. ff. de verb. sig. Sumitur autem hæc dictio pro omni bono utili, delectabili vel honesto spiritali vel tēporali ut l. de anima. In iure autem hæc dictio bona in plurali, & neutraliter significat res nostras quæ sunt in dominio nostro vel quasi. in d. l. bonorū. & ipsas res suo proprio significato communiter accepto significat deducto ære

alieno. Quandoque autem non deducto significare concluditur V. G. Testator legat alicui certam partem bonorum, & ibi bona dicuntur deducto ære alieno. l. cum autē. ff. de leg. 2. Nā sentus est, quod per heredem deducto omnino ære, alieno de hereditate legatarius habeat quartam in bonis quæ super sunt. i. quotam sibi legatam, & sine onere creditoris, ut in l. præalle. Sed ubi testator herede instituto legat Titio omnia bona, vel per fideicommissum vult restitui, significat æs alienum non deduci, imò trāsire ad legatariū vel fideicommissarium. Et ita idē significat quod hereditas. l. nam quod. §. si. cum l. seq. ff. ad Trebel. Finaliter, hæc dictio [bona,] significat latissimè omne quod quous modo potest prodesse. Et prout in iure accipitur, in cōmuni significato significat quæ sunt in nostro dominio, vel quasi, deducto ære alieno. Significat etiā hereditatem, quando probabile medium cōmodius hoc declarat. Et sic bonorū appellatio aut est civilis aut naturalis: civilis enim significat sicut lex & eius significatum se adaptat, & in bonis annumeratur, si quid est in actionibus, petitionibus, persecutionibus. l. bonorum. ff. de Ver. sig.

BONA adventitia, castrensia, quasi castrensia, profectitia, quæ sunt, vide in ver. [peculium.]

BONA civitatis abusuè publica dicta sunt. Sola enim publica sunt, quæ populi Romani sunt, lege bona. ff. de Verb. sig.

BONA [materna, & materni generis] sunt ille quæ ex matre vel avia debentur filiis familias, vel emancipatis deferuntur, & quandoque pronepotibus, puta, res aviarum ipsorum.

BONA [vacare,] est ipsa dominii non habere.

BONORUM [possessor] dicitur ille, qui de iure pratorio alteri succedit, quia bonorum possessiones à pratore sunt inuentæ. Et est differentia inter bonorum possessorem & heredem, quia bonorum possessor de iure pratorio succedit. Inst. de bonorum possessio. §. j. & ff. eod. titulo. per totum, & est nomen iuris, ut notat Ber. de cau. posses. & proprie. in glos. iij. & ff. de Verborum signifi. l. hereditas. Aliud est possessor bonorum, dux dictiones non nomen compositum, significans factum & non ius, sed hæres succedit de iure civili.

BONORUM [possessio] ponitur pro vna dictione secundum Azonem, & significat ius recipiendi persequendique & retinendi illud quod in bonis illius erat cui succedit de iure pratorio, & differt à petitione hereditatis, quæ est de iure civili: ut Instit. & ff. præalleg. Item est ius quod persequimur, & in hoc differt ab actione hereditaria vniuersali, scilicet possessoria hereditatis petitione. Et quando ponitur pro vna dictione, ut bonorum possessio significat hoc ius. Si autem dicitur possessio bonorum, tunc significat factum. Diuiditur autem bonorum possessio, quia alia est ordinaria, alia est extraordinaria. Alij diuidunt bonorum possessionem in has duas species scilicet, bonorum possessionem secundum tabulas testamenti, & bonorum possessionem contra tabulas testamenti, ut infra dicitur.

BONORUM [possessio] extraordinarie sunt duæ ex testamento, scilicet, secundum tabulas, & contra tabulas. Et quatuor

ab intestato, scilicet bonorum possessio vnde liberi: bonorum possessio vnde cognati: & bonorum possessio vnde vir & vxor: quarum descriptiones subiiciuntur.

BONORUM [possessio] extraordinaria dicitur duobus modis. Vel quia non est stabilita certa parte edicti, scilicet ex testamento tantum, vel ab intestato tantum, sed ut vaga, quandoque ex testamento, quandoque ab intestato defertur, & competit tantum his qui vocantur ex nouis legibus, ut ecce mater alius in testamento instituitis, postea in puerperio decessit, & filium quem gestabat in utero praterit. Præsumitur enim filius hic institutus, & habet bonorum possessionem secundum tabulas, & septimam partem extraordinariam. Cuius bonum est exemplum secundum legem Corneliam, tam ex testamento, quam ab intestato, quæ fingit eum qui moritur in captiuitate, decessisse ipsa hora captiuitatis. Et ideo quilibet potest ei noua lege Cornelia ex testamento ab intestato succedere, ut Inst. de bonor. posses. §. septima. Dicitur autem extraordinaria possessio, quia ius non tribuit ut Carboniana, & quæ datur ventri, & quæ datur gratia litis agnoscendæ, vnde & extraordinaria datur sine cause cognitione, quæ in ordinariis, quia omne ius tribuit necessaria est. Itæ bonorum possessio aliter diuiditur, quia alia dicitur bonorum possessio edictalis, ut quæ ex edicto pratoris mortui decernitur. Alia verò bonorum possessio decretalis, quæ à viuo pratore decernitur. Vel quia hodie non est necessarium eam decerni vel dari. Dicitur

enim decretalis, sine iudicialis, à iudicis presentia quæ in eius agnitione exigitur, secundum Azonem: posset & illud dici, vnam esse bonorum possessionem edictalem, & eandem edictalem, appellari decretalem vel iudicalem: ex eò quod accipit efficaciam ex presentia iudicis. Nec est differentia inter decretum & decretalem, licet quidam dicant contrarium. Repelluntur autem à bonorum poss. qui amiserunt libertatem vel civitatem, vt ff. de Bonorum poss. tit. generali. l. edicto. Petitur autem bonor. possess. à liberis intra annum vtilem. ab agnatis autem & cognatis infra centum vtilis dies, & si plures sint in eodem gradu, omnes admittuntur. Si autem repudiauert, vel tempore sint exclusi, statim possunt admitti sequentes infra eadem tempora, vt Institut. eod. tit. §. liberis. itaque,

ADDE quòd bonorum possessiones edictales appellantur quas ordinarias vocant, quæ quidem ius tribuunt. Decretales verò sunt quæ vulgo dicuntur extraordinariæ: & hæc sunt facti, qualis est Carboniana, & quæ ventris nomine decernitur, & his similes, quæ omnem vim ex decreto Præconis accipiunt, vt eleganter docet Alciatus. in l. delata. de Verb. signif.

BO NORVM [possessio] secundum tabulas est ordinaria ex testamento. Et dicitur esse ex testamento secundum Azonem. non quia iuuatur ex voluntate defuncti, sed quia non habet locum, nisi existente testamento, & datur scriptis heredibus, & eis deficientibus vocantur substituti. Et inde substitutis deficientibus vo-

cantur substituenti eis. Petuntur autem ex originalibus tabulis tantum, non exemplo. Item si fiat quæstio de tabulis, debet probari cuiuscunque intentio per septem testes, & non per duos tantum, secundum Azonem. licet quidam dixerunt contrarium. Si autem testator non facit testamentum in scriptis, sed in verbis, vel nuncupatione rerum vel hominum, datur bonorum possessio secundum nuncupationem testamenti.

BO NORVM [possessio] contra tabulas, quam prætor liberis pollicetur, secundum Specul. in tractatu de libel. tit. de testam. §. sequitur videre. vbi dicit: Est & alia bonorum possessio contra tabulas, quæ datur filio vel nepoti præterito contra testamentum patris vel aui qui filium vel nepotem in testamento suo vel vita præterit, & datur etiam in tabulis, si filio vel nepoti legauit, ipse tamen legatum non agnouit, & secundum Azonem in Sum. eo. tit. deferitur liberis naturalibus & legitimis tantum, puta adoptiuis. Item natis & nascituris. Item emancipatis præcipue. & his qui erant in potestate defuncti, & datur illis ex quibus potuit aut hereditas, aut bonorum possessio peti de iure communi. Datur autem à patre naturali, & in adoptione non habet locum hæc bonorum possessio, nisi instituatur ab eo hæredes, & alius eis committat edictum. Item alia est bonorum possessio contra tabulas, secundum Specul. ibidem, quæ datur patri vel matri, auo vel proauo, si sint præteriti ex testamento filij vel nepotis emancipati gratis & sine pecunia, cum quo non est factum pactum ne pater vel

vel aus inquietaret sua iudicia nec receptum est ab eo, quatum satis est, qui etiam nec miles nec in militia decessit. Itē secundum eundem ibidem est alia bonorum possessio cōtra tabulas quę datur patrono pręterito contra testamentum liberti, si sit maior centenariio ad recipiendum per patronum tertiam partem sibi debitam de iure, & datur patrono si sit pręteritus omnino, vel etiam si sit sibi minus tertia parte legatum, & tunc datur pro supplemento vsque ad tertiam partē. Et differt in hoc secundū Azo. à bonorum possessione quę datur liberis, quia tunc hæc demum datur si hereditas liberti sit adita, saltem ab vno de heredibus. Sed illa quę datur liberis satis est quod quis potuit esse heres, licet non potuit petere secundum tabulas bonorum possessionem. Item notandum quod querela inofficiosi testamenti fere hoc idem operatur quod bonorum possessio contra tabulas, quia testamentum rescinditur de factō. Sed Spec. dicit, quod de iure scissum & irritum est. Sed in hoc differunt, quia bonorum possessiones omnes prętorię actiones sunt, vel edicta prętoria. Querela autem inofficiosi testamenti ciuiliis est. Et pręmissæ bonorum possessiones ordinarię sunt, & competunt ex testamento. Alię bonorum possessiones competunt ab intestato.

BONORVM [possessio vnde liberi.] secundum Specul. vbi suprā, §. viso, datur filio emancipato, quando pater decedit ab intestato, & est ordinaria, & eam non habent liberi in linea maternā. l. quoties. C. de suis & legitim. heredib.

BONORVM [possessio vnde agnati vel vnde legitimi] ordinaria est, & secundum Specul. ibidem datur proximis cognatis coniunctis per virilem sexū post liberos ab intestato, Et nota, quod bonorum possessio vnde legitimi, non est caput speciale, sed generale, concurrens cum aliis speciebus bonorum possessionis, sci licet cū vnde liberi, vnde agnati, vnde cognati, vnde ex lege & senatusconsulto.

BONORVM [possessio vnde cognati,] similiter ordinaria est, & secundum Speculatorem datur his ab intestato, qui per feminæ sexum coniuncti sunt, vt neque liberi, neque legitimi existant, cognati proximi succedat.

BONORVM [possessio vnde vir & vxor] similiter ordinaria est, & datur viro, muliere ab intestato decedente, agnatis vel cognatis non existentibus, vel è contrā datur mulieri viro ab intestato decedente, agnatis & cognatis non existentibus. Et hæc omnes ordinarię quatuor bonorum possessiones competunt ab intestato. Alię verò quę sequuntur, sunt extraordinarię.

BONORVM [possessio extraordinaria est,] quę nomine caret, secundum Specul. ibidem, & competit his qui ex lege, senatusconsulto & constitutionibus principis, tã ex testamento quã ab intestato veniunt, scilicet, vt cū aliquis vult succedere patri suo quem ab intestato decessisse inuenit, cū ab hostibus redit, vel cū à captiuitate fuerit emancipatus, & sic iure ciuili cum cognatis in successione iure posthuminij petit sibi hanc bonorum possessionem concedi.

BONORVM possessio ex lege Cornelia,

Cornelia,] eodem modo datur filio emancipato de iure ciuili incognito, cum vult succedere patri decedenti ab intestato apud hostes in captiuitate.

BONORVM possessio extraordinaria septima, datur vno modo patrono volenti succedere libero ab intestato decedenti sine liberis. Alio modo filio volenti succedere in bonis matris, vel e conuerso. Et datur alio modo infanti vel curatori eius, volenti succedere ex testamento matris, quæ testamentum mutare non potuit, præuenta morte, cum in puerperio decessit, & alios filios coheredes instituit. Datur autem hæc bonorum possessio filio adoptiuo, vel arrogato volenti succedere patri adoptiuo vel arrogato ab intestato decedenti. Omnes autem bonorum possessiones præmissæ ius tribuunt, sed quæ sequuntur ius non tribuunt, licet facti sint.

BONORVM possessio Carboniana est illa, per quam filius impubes volens succedere in bonis patris ab intestato, tanquam proximior, vel rumpere testamentum per contra tabulas, vel dicere ipsum nullum ipso iure, cum fuerit præteritus, cum obicitur sibi controuersia bonorum & filiationis, vel mouetur sibi quaestio status, puta quod sit seruus, petit per Carbonianum possessor institui per controuersiam motam de bonis, & filiationem & quaestionem status, usque ad tempora pubertatis suæ differri. Et datur solum cognitione luminaria. Require infra, [Carbodianum.

BONORVM possessio nomine ventris, datur mulieri prægnanti in bonis mariti, in quibus secundum dignitatem suam sibi & fa-

miliæ suæ alimenta constituuntur. **BONORVM** possessio ex edicto diui Adriani tollen.] datur alicui volenti succedere in bonis alicuius ex testamento in quo institutus vel inscriptus est, ex eo quod ostendit testamentum non cancellatum nec abolitum, nec in aliqua parte sua abrasum, secundum Alber. Et datur volenti succedere ab intestato, secundum Goffr. quod probet secunda pars rubr. quæ dicit de scripto herede. Sed ratio Goffr. dicit contra in Sum. Hoc tamen notandum secundum Spec. de bon. pos. quod bonorum possessiones olim fuerunt vtilis, sed hodie sunt inutiles, præterquam in quinque casibus. Primus, quando viuo testatore posthumus præteritus decessit, quasi videatur testamentum ruptum iuris solemnitate, cum nihilominus heres scriptus ex isto testamento petit bonorum possessionem, vt in l. posthumus. ff. de Iniu. rup. & irrit. testamen. Secundus est in l. filius. eod. tit. Tertius, Instito. Quib. mod. testam. infirm. §. ij. Quartus in l. heres. ff. de Decret. ab ordin. facien. Quintus, in l. æquissimum. §. ij. eod. titu. & l. filius. C. de Inoffic. testam.

BONORVM possessio ex testamento militis in militia decedentis,] non datur patri, vel auo, vel proauo, vel contra tabulas, vt C. de Testam. milit. l. ne quidam. & l. milites.

BONAE FIDEI emptor dicitur, qui ignorauit rem alienam esse, vel putauit venditorem habere ius vendendi, scilicet, esse procuratorem vel tutorem. ff. de Ver. signific. l. bonæ fidei.

BONAE FIDEI possessor est, qui credit se aliquam rem iuste retinere,

re, sed malæ fidei possessor est, qui iniuste seit se aliquam rem possidere, vt in reg. possessor. de Regul. iur. lib. vj. & Instit. de vsu- cap. per totum.

BONVM & æquum, teste Budæo. l. j. ff. de iust. & iur. absolutâ bonitatem, æquitatemque significat, & ceu iuris medullam.

BONVM nomen facere, dicitur creditor, qui debitorem delegatum admittit, existimans soluendo esse. l. inter §. abesse. ff. Mandati.

BOS cornupeta, est bos qui facile cornu petit, id est, cornibus pungit.

BOVES non continentur sub appellatione iumentorum, sed pecudum vel armentorum. ff. de Verb. signifi. l. boues. vnde si lego armentum, continentur boues. ff. de Legat. iij. l. seruis §. armento. sed si lego iumenta, non continentur, l. legatis §. iumentis. eodem. tit. & ff. de Edil. edict. l. ædiles.

BOLEVTIA quem Græci βολεῦτια l. 53. C. de Epi. & Cle. in Pr.

De B ante R.

BRABVTAE Latine designatores appellantur. l. athletas. de de iis, qui not. infra. Græcis βραβύται. Sunt autem qui constituendis pompis præsent, vnicuique incedendi locum & ordinem præscribentes, non dissimili manere eorum, qui Romæ vocantur magistratus caeremoniarum.

BRACTEARIVS est ille, qui secatur aurum in tenuissimas laminas, quæ dicuntur bractæ, vt apud Virgil. lib. 6. Æneid.

Tenuis cre. nabat bractes vento.
Inde bractearius dicitur. Iulius Firmicus lib. 3. Matheseos: [Ve-

nus, inquit, aurifices, inauratores, bractearios, & argentarios facit.] Iustitia. lib. decimo Cod. de Exec. artif. l. j. [Artifices, inquit, bractearij.] Accurs. Pentaburgos interpretatur, id est, qui faciunt quædam rotunda, & infirma circa caput equi volubilia: sed in qua lingua dicatur huiusmodi artifices pentaburgi, ego fateor me ignorare: quemadmodum possum per sancte irrare, Accursus omnino non intellexisse, quid bractearij nomine significaretur. Ant. Nebrif.

BRACTEARI in l. j. C. de Exec. fac. tut. artifices dicuntur, qui aurum malleis sursum, & ad quavis tenuitatem ductile, rebus inaurandis inducunt. Nam bractæ sunt auri tenuissimæ laminæ. Bu.

BRAVIVM, victoria præmium.

BREPHOTROPHIVM, locus est, vbi infantes expositi publice aluntur: nam βρεφίον interpretatur infans, & τροφή alimentum: sic orphanotrophium dicitur, vbi aluntur orphani, & ichyotrophium vbi pisces, peristerotrophium vbi colubæ. Iustinianus in C. tit. de sacro. sanct. eccles. l. illud. vbi mendose bephrotrophium legitur, expuncta secunda litera. Item & iterum l. sancimus atque iterum l. vi. inter. habetque accentum in penultima. Neb.

BREPHOPHVS appellatur gubernator infantium pauperum, & orphanorum, & brephotrophium locus vbi huiusmodi infantes publice aluntur.

BREVIARIE rationes, quæ in breue contractæ sunt. Scruola. l. vlt. ff. de Per. Legat. [An peculio prælegato, & centum aurei, & vsuræ eorum debentur cum rationibus breuiariis & fortè & vsuras complexus sit. Vlp. l. 3. §. 6. tit. seq.

seq. Logarium opinor hoc appel-
lat. Sueton. [Calig. Ordinario
euidem dispensatori breuiarium
rationum afferenti, paropsidem
leguminis porrexisse.]

BREVITER, not. Ioan. Cald. in
cōmento suo super decreta. c. cū
dilectus. de cau. poss. & propri. &
Ioan. Andr. de testam. ca. i. lib. 6.

BREVIS, breue, breuiarium, di-
cuntur epitomæ siue commen-
tarioli rerum summas comple-
tentes, quæ vocant summaria.

BREVIATORES quæ sūt, no.
in Auth. de Consu. & sunt etiam
in curia Romana officiales qui
sic dicuntur, qui scribunt & di-
cunt rescripta curiæ Romanæ.

BREVILOQUA hæc dictio si-
gnificat substitutionem quæ bre-
uibus verbis continet substitu-
tionem, cumulationem, seu mul-
tiplicationem. Etiam breuiqua
est illa substitutio, qua substitu-
tionis vnius personæ ad aliam
fit repetitio. Item breuiqua
illas tot & eodē modo significat
substitutiones, vt significat eius
verba, vel quæuis aliunde sum-
pta significata. Et dicitur breui-
loqua, quia breuibus verbis fit,
& breuibus verbis comprehendit
plures substitutiones, vt not.
Accurs. & Bar. ff. de Vulg. & pu-
pi. subst. De hoc vide infra. [Sub-
stitutio breuiqua.

BROCARDICA materia dicitur,
quæ est contrariarum opi-
nionum rationibus inuoluta.

BRTVS dicitur quasi obrutus,
quia sensu caret, & est sine ratio-
ne & prudentia, secundum Isido.
vnde brutire, id est, infatuare.

De B ante V.

BVBVLVS est custos boum,
aut qui bobus vitur. Oui. quar-
to de ponto:

*Per medias Istri plaustra bubulcus
aquas.*

Cato de re Rustica:

*Bubulcum vnum habeat, asinariæ
vnum.*

Paul. de Fund. instru. l. cū delanionis. [De bubulco, inquit, siue de eo qui ibi bobus arat.] Inde [bubulonicus, a, um, res ad bubulcum pertinentes. vt in eodē tit. l. sed & stragulas, vestes. An. N.

BVBVLVS dicitur, tā qui bobus arat, quā qui boues pascit. l. cum delanionis. de Fun. instr.

BVBVLVS, est magnus & syluestris bos, vnde bubalinæ stragulæ, ex bubulorum pellibus cōfectæ, sed buculus est paruus bos.

BVCELLARIJ, sunt latrones qui ponunt in ore captiuorum lignum, vt non clament. C. ad l. Iul. de Vi. l. vlt. vel melius dicebantur equites cataphracti per orientem: qui suberant magistro militum, author Alciat. in l. j. C. de Ero. mil. ann.

BVCELLANIS, vt sentit idē Alciat. in præalle. l. j. C. de Erog. mil. an. appellatur id genus panis, quem vulgo vocant [bis coctum, nimirum ad diuturnitatē vsus excoctum.

BVCCINVM, genus conchyliorum est, ex quibus purpureus color fit, nam purpuræ annumerantur murices. buccina, quæ à Grecis dicitur *μυρξες* & quæ proprio nomine dicuntur purpuræ. Vlp. li. xxxij. qui est de Legatis tertius. l. si cui. §. vlt. Purpuræ appellatione omnis generis purpuram contineri puto, sed coccū nō continebitur: buccinū autē & ianthinum continetur. Accurs. coloris genus dicit. Ant. Nebr.

BVCCINVM, species purpuræ. l. si. cui. §. fin. de leg. iij.

B V C V S

BVCVS est garrulus qui ceteros
oris loquacitate non sensu super-
rar, secundum Isidorum.

VLIA, est sigillū Papæ, vel lite-
ra quam dat papa, vel ornamen-
tum schedulæ.

VPRESTIS, svt scribit Plinius,
bestiola est rara in Italia. simili-
ma scarabeo lógipedi. Idé li. xiiij.
[pollet, inquit, cōtra cātharides
buprestim, & pithyocāpas.] Apud
Marcellū xlviij. Dig. l. eiufdē. vbi
p buprestis & pithyocāpis mēdo-
zē legitur bubostris & pituocar-
pas. Siquidē buprestis dicitur quā
si bouis prester .i. serpēs: nā subit
nares bouū, atq; sita enecat illos. N.

VPRESTIS animal est valde
noxium haud absimile scarabeo,
de quo mentio fit in l. iij. ff.
ad leg. Cornel. de Sicar.

VRDO, partus est ex equo & a-
fino: sicut est diuerso mulus ex a-
fino: & equa. Hispani, burdiegano
appellāt. In quarto Regū li. cap.
5. Hieronymo interprete: [Oble-
cro, inquit, concede mihi seruo
tuo vt tollā onus duorū bardorū
de terra] hos Græci γυρρὸς vo-
cāt Theodorus Gaza. ex Aristote-
le in libro de animalibus Inos
interpretatur. Vlp. li. 31. Dig. qui
est de legatistertius litē legato,
Vel lectica, vel burdones. Ne.

VRDO, partus est ex equo & a-
fina. litem legato. de Leg. iij.

VRGOS vocant crebra per limi-
tem habitacula constituta.

VYTE cyphi genus Græci βύτ-
ταις vocant. l. 206. ff. de Verbor.
signi. C. hinc Butticula: vetere
Glos. dogas explicat quasi δόξ.

De Clitera.

CLITERA condēnandi nota erat
quam prætor in publicis iudi-
ciis. dare iudicibus solebat in ta-
bella cerata scriptā: vt si reus dā-

nādus videretur eā in vrnā con-
iicerēt. Itaq; tristis à Cicerone
in Oratione p Milone dicitur.

CLITERA Caius notatur, quæ
inuersa ☉ mulierē declarat, quia
tam Caias esse vocitatas, quā
Caios etiam ex nuptiatis sacri-
cris apparet. Fabius lib. 1. cap. 7.

De C ante A.

CABALLATIO munus alēdi e-
quos publicos.

CABALLVS ab equo eo distat,
☉ caballus ferē nūquā sine deri-
sione dicitur atq; ideo Satyrici
poētæ, qui dū risum excutiāt ne-
mini parcūt, caballo poti⁹ quā
equo vtuntur. Lucilius apud No-
nium Marcellum. [Succusifatori
tetri tardique caballi. Et Hora.
Saurreiano circūneſtare caballo.
Equis verò nō dicitur nisi de a-
pto & qualē Virg. 3. Georg. de-
scribit dicens.

*Cui ardua ceruix, Argentumque
caput, breuis alius obeſq; terga.*

Luxuriatq; thoris animosū pectus.
Pōponius lib. xxxiiij. tit. de fund.
instr. l. si ita. [caballos, inquit, qui
in pistrinis essent.] Nam pistrinis
non delegantur nisi mali, & de
quibus Iuuenalis dixit.

*Domnos pretiis mutare iubētur
Exiguus, tritoque trahunt epi-
phedia collo.*

*Segnipedes dignique molam
versare nepotis.*

Hos Hispani [rocinos, Jillos [caual-
los] appellant. Anto Nebr.

CACABVS olla grādiior est, siue
illa sit ex argilla, siue ex stannō,
siue ex argento, vel alia qua-
cunq; metallica materia. Colu-
mela libro. 13. de Re rustica,
[In cacabo figlino nouo coqui-
tur vel stanneo musti arbitrii
aminei vrna, Ecclesi. 13. Quod
com-

Communicabit cacabus ad ollam quando enim se colliserint, confringentur. Quasi cacabus sit ex metalli tantum materia & olla ex creta duntaxat signina. Pomponius libr. xxxiii. tit. de auro & argen. leg. l. & si. si cui. [certè, inquit, si cacabos argenteos habebat, vel miliarium argenteum, id est, vas ad coquendum miliarium. Nebr

CACABOS annumerat Paulus in l. cum de Ianionis. de defund. Instr. inter instrumenta fundi. sunt autem vasa in quibus coquitur pulmentarium.

CADAT ab omni iure suo. ista verba important per sententiam Fel. in cap. Rodolphus. in xvij. versic. [cadit ab omni iure suo] de Rescript.

CADERE causa pro litem perdere ab antiquis dicebatur fortasse quod uti comœdiæ stare dicebantur quæ placebant sic & causa. Terent. in prol. Phor. Quod si intelligeret, cum stetit olim noua, actoris opera magis stetit, quam sua. [Vbi Donatus [agi. inquit, dicitur Fabula cum recitatur, stare cum placet,] Sic Cicero. in Epistola ad Lentulum. [Cum in Senatu pulcherrime staremus, quod iam illam sententiâ Bibuli hoc. &c.] Paulus autem lib. j. Sentent. cap. 10. [Causa cadimus, inquit, aut loco aut summa, aut tempore, aut qualitate.] Justin. §. 12. de Actionib. Si quis agens intentione sua, plus complexus fuerit, quam ad eum pertineat, causa cadebat.] Paul. l. 45. §. 1. ff. de Iur. si. de quo cauere compellitur ut si vsu is contra edictum fuerit causa cadat.] Papinianus l. 71. §. 3. ff. de Cód. & De monst. Quod si maritus vitio suo ceciderit neque soluendo sit. &c.

dici etiam pro eadem solebat.

CADERE formula Fabius lib. 3. [In omnibus fere causis in quibus cecidisse quis formula dicitur, hæc sunt quæstiones, an cum hoc, an hæc lege, an apud hunc, an hoc tempore liceat agere. Sueton. in Claud. [Nec semper præscripta legum secutus, duritiam leuitatunque multorum, ex bono & æquo moderatus est. Nam & iis qui apud priuatos iudices formula excidissent, restituit actiones.] Quo ex loco patet, Cadere formula in stricti tantum iudicij actionibus vsurpari solitam: Causa verò cadere in omnibus &

CADERE in commissum l. fin. ff. de publicanis & vectig. in prin.

CADVCA glans, quæ ex arbore cecidit. l. Sylua. de Verborum significatione.

CADVCA bona, quæ ad fiscum defecuntur l. penult. de lis quæ in testamen. delent.

CADVCEVM, ex lege Papia, legatum erat relictum, sub conditione, quia deficiente, vel viuo, vel mortuo testatore cadebat, & redibat, vel ad testatorem, viuum, vel ad substitutum eo mortuo. vnde titu. est in Cod. Iustiniano, de Tollen. caduc. Iuuen.

*Legatum omne capis, nec non
& dulce caducum,*

*Commodat præterea iunguntur
multa caducis.*

Nebris.

CADVCEVM legatum secundum Azo. in Sum. de Caduc. tol. est, quod deficit post mortem testatoris quacunque ratione. Et quia quibusdam modis & rationibus iniquis olim legata fiebant quâdoque caduca, ideo lex ponit vnam rubr. Cod. de cadu. tol. Et differunt pro non scriptum, qua-

si caducum & verè caducum Legatum, pro non scriptum. est quando legatur alicui damnato in metallum, vel non existenti in rerum natura, putà nò nato. Quasi caducum est quando non omnino cadit, sed verè caducum est, quando legatarius vixit post mortem testatoris, & superuenit ei conditio propter quam efficitur incapax legati. Sed in alio casu legatur illi qui est in rerum natura, sed moritur ante mortem testatoris. Primum accrescit sine onere, secundum verò cum onere.

CADVS vas erat vinarium, in quo vinum diffusum seruabatur. l. pen. de Vin. trit. & oleo leg.

CACIETAS morbus est, vt in de Adilit. edit. l. 1. §. Sciendum.

CAECVS & de naturali, & de eo qui est à casu utroque lumine orbatus, & is non potest facere testamentum. Instit. de Exheredat. libero. §. cæcus autem.

CAECVS dicitur, qui supernæ cõtemplationis lucẽ ignorat. xlix. distincti. hinc quadoque exponitur cæcus, id est indoctus, & talis non est ordinandus xlix. dist. cap. fi.

CAEDES, graue crimen, l. 1. de His qui accus. poss. C. Cædis auctores. l. Si ideo. detis quib. vt indign. hered. C. Cædem mandare. l. minorib. eod. titul.

CAEDERE cum diphthongo est, non solum succidere, sed etiam ferire cædendi causa. l. v. Arbor. furtim cas.

CAEDERE pignora, pro vendere & auctione distrahere Cicero in pæmicio lib. 3. de Oratore, [An tu cum omnem autoritatem vniuersi ordinis pro pignore putaris, eamque in conspectu populi Romani concideris, me his

Voc. Iur.

pignotibus existimas posse tenere? non tibi illa sunt cædenda, si Crassum vis coercere: hæc tibi est excidenda lingua, qua vel euulsa, ipiritu ipso libidinem tuã liberaas mea refutabit.

CAELARE, est insculpere: vnde Cælatura, quæ proprie fit in metallis sculptura etiã in marmore, ebore, ligno, gemis & vitro. l. Et si. quid ergo. de Aur. & arg. leg. & l. Ex argento. de Cond. furt. at Carites tabulæ quæ dicantur Gell. lib. 16. cap. 13. his docet verbis: [primos municipes sine suffragij iure carites esse factos accepimus: concessumque illis, vt ciuitatis R. honorẽ quidem caperent, sed negotiis tamen atque oneribus vacarent: pro sacris bello Gallico receptis custoditisque.] Hinc tabulæ carites appellatæ versa vice, in quas referre iubebant, quos notæ causa suffragijs priuabãt. Pædianus In Diuinat. Qui plebeius erat in Caritum tabulas referebatur, & ararius fiebat: ac per hoc non erat in albo centuriæ suæ: scilicet ad hoc vt ciuis esset, sed tantummodo, vt pro capite suo tributi nomine æra penderet.

CAESAR, fuit primo nomen proprium Iulij Imperatoris à quo ad omnes Imperatores manauit.

CAESARIENSIS & Cæsariani passim. lib. Cod. pro ministris siue officialibus, aut apparitoribus procuratoris Cæsaris. Appellantur & Catholiciani ex l. pen. §. vltim. Cod. de Bou. præscript. Hinc Cæsariensis aduocatio lib. secundo, tit. tertio, l. 30. Cæsariensis Colonia l. 30. Pandect. titu. decimo quinto, l. 85. septimo, & lege prima. §. 6. eod.

i

dem

dem Cafarienses aduocati. §. 11. de Inuti. flupul.

CAESIDIA longina, lege diui fratres. ff. de Iure patronat.

CAESUS, onis est puer scissus ab utero matris, inde Cæsar, quia cæsus ex ventre matris, vt per Gloss. in Rubric. Instit. in verbo Cæsar.

CAESA quæ dicantur enarrat Iurisconsultus in l. fundi, & l. seq. de Act. empt. & in l. tut. de Verb. signifi.

CAETERA, hæc dictio, habet importare in contractu, ea quæ veniunt, quæ sunt de natura ipsius contractus, hoc est de consuetudine. vt not. in l. Si duo patroni. §. si quis iurauerit. ff. de Iureiur. & per hoc inferunt Doctores, quod si in protocolis, alicuius Notarij inueniatur hæc verba, & cætera. quod intelligatur ea venisse in contractu, quæ de natura vel de consuetudine eius sunt. Et dicit Bald. quod per verbum cætera. nunquam intelligitur vt veniat promissio cum pœna: Ratio, quia pœna dicitur esse quid extrinsecum ab ipso contractu, ideo non intelligitur venire nisi expresse appa. eat. arg. ex his quæ not. in lege sciendum. ff. de Ver. oblig. & lege ij. Cod. de falsi. Si tamen secundum Bald. contractus esset conceptus ad consiliū sapientis, & in ipso verbum [& cætera] reperiretur, tunc bene posset apponi pœna in hoc contractu, & hoc operatur appositio illa, vt consiliū sapientis dicat istum contractum, iuxta not. in lege ex ea parte. ff. de Verbor. oblig. & nota quod dictio [& cætera] duplici modo scripta reperitur, & secundum hoc dupliciter profertur. Vno modo ponitur indeterminatè in fine ora-

tionis, sic quod non regitur ab aliquo verbo, & tunc debet scribi breuiter, vt sic, [&c.] Secundo ponitur determinate sic, quod refertur ad verbum in oratione positum, a quo regitur, & debet scribi longe pro duabus dictionibus, vt sic, [& cætera] Sic etiam profertur breuiter & longius, & vtrôq; modo significat prout verba præcedentia, vel aliud medium significare declarat. Nam breuiter, [&c.] significat illud quod deficit, & supplet verba deficientia, vt in l. Gallus. vers. [credendum. ff. de liber. & posth. vbi testator dicit.] Si me viuo nepos decedat, tunc qui pronepos, &c. credendum est Galium denotasse idem de pronepote, & sic dictio, &c. supplet ibi verba secundum quæ pronepos potest substitui, quæ sunt in principio illius l. vt Gallus introduxit. Itè si præcedit instrumentum extensum locationis vnius domus factæ vni, & sequitur instrumentum abbreviatum emptionis alterius domus factæ eidem, dictio, [&c.] significat clausulas in præcedenti positas quæ huic locationi sunt applicabiles, quia præcedentia declarant sequentia. l. seruis plurium. ff. de Legat. j. Item quia in habentibus symbolum facilius est transitus, l. in rem §. item quæcunque. ff. de Rei. vend. contractus autem emptionis & locationis sunt similes, lege j. ff. Loca. Et est sciendum quod Notarius quando notam positam breuiter in protocollo, redigere vult ad instrumentum publicum tunc significatâ per dictionem, &c.] debet extensè scribere, quia scit quod actum est, & quod per hanc dictionem intellexit, tanquam testis ibi contentorum, quia

quia
tium
mo
ante
bli
Nor
per
lo p
sum
ctus
pro
cora
tibu
tari
stus
dige
tum
arbi
sequ
per
seru
volu
cun
pon
rea
quæ
CAE
mêt
cler
men
tron
CAE
vj. l.
Elec
& v
Can
min
in l.
CAE
est
sylv
arbo
ue l
fa. N
nisi
in E
uz,
Cat

quia dispositionem contrahentium recipit. ergo mortuo primo Notario post protocollum antequam redigeret illud in publicum instrumentum, Secundus Notarius non debet significata per dictionem, &c. in protocollo positam extendere, nisi quantum ibi sunt extensa, l. contractus, de fide Instr. Sed talis nota protocolli legenda est, partibus, coram testibus, & illis exponentibus verbis, [&c.] Debet Notarius secundus super hoc requisitus expositionem illorum redigere in publicum instrumentum extensum, alias index debet arbitrari ex precedentibus & sequentibus, & coniecturare quid per verbum, [&c.] significetur. l. seruus plurium, §. j. de leg. j. & l. voluntas. C. de fideicommiss. Secundo sumitur, [&c.] prout lōge ponitur, & significat alia praeerea quae enumerata sunt in l. itē queritur. s. exercitum. ff. Loca.

C A E T E R V M, not. Io. Cal. in cōmēto decret. vestra. de Cohabit. clerico. & mulier. & Pau. in comment. decret. nobis. de Iure patron.

C A E T V S, vide ff. ad leg. Iul. de vj. l. qui cætu. & in Clement. de Elec. cap. hi qui. Et quid cætus, & vnde dicatur, vide xv. dist. ic. Canones in fin. Item quot homines faciant cætum. Vide Bar. in l. prætor. ff. Vi. bon. rap.

C A E D V S, a, um, à cædendo, id est, scindendo dicitur: vnde sylua cædua dicta, quod illius arbores licitum est scindere, siue lignorum, siue materiz causa. Nam sylua nunquam dicitur nisi de arboribus. Pli. Cæcilus in Epistolis: [cædua, inquit, syluæ, cum monte ipso descendunt.] Cato de re Rusti. [Sylua, inquit,

cædua,] &c. Papinianus xxiiij. Dig. titu. Solut. matrimo. leg. diuortio. [Si arbores, inquit, cædua fuerunt, vel germinales.] Item de Verb. signific. lege sylua cædua.

C A E M E N T V M dicitur à cædendo, nec est quod vulgus putat, ædificij fundamentum, sed sunt lapides, vt ait Nonius, quibus ædificia confurgunt, citatque Sisennam in quarto Historiarū: [Formidine, inquit, oppressis, & humilem cæmentis instructum oppidi murum sciebat.] Vitru. lib. primo. [Saxa quadrata, siue flex, siue cæmentum, siue coctus later.] Vipian. libro, quadragesimo primo tit. de riuis. l. Seruius. [Si riuum cæmentium velit facere, audiendum esse, hic pro lapidibus quadratis posuit Ant. Nebris.]

C A I V S Iurifeonful fuit (pace aliorum dixerim) peritissimus omnium. Eius consulta consultissima citantur quàm sæpius in libris Pandectarum, sed in illis Florentinis semper per C, Caius: in recentioribus verò G, Gaius: causa verò erroris ab eo est orta, quod Seruius Grammaticus scribit in primo Georg. Virgil. libro. tria esse nomina quæ scribuntur per C, proferri debent per G. Coelius, Caius, Amurea. de Amurea superius dictum est in suo loco: de Caio per C, debere scribi Quintil. est autor libro primo Orator. Instit. Ant. Nebris.

C A L A M I T A S est infelicitas vel miseria quæ euacuatur omni bono. vel est pœna vel labor amensus.

C A L A N T I C A tegmē muliebrem quod capiti innectatur. M. T. Cicero in Clodium: [Tunc cū vincitur

cirentur pedes fasciis, cum calaticam capiti accommodares.] Ex Nonio. Vlpia. in l. 25. §. 4. ff. de Aur. & Arg. [Ornamentorū hæc, vitæ, mitra semimitra, calantica, Florentini tamen CALAVTICA.

CALATA comitia dicebantur, autore Gellio, quæ pro collegio Pontificum haberi solebant, aut regis, aut Flaminum inaugurandorum causa. Ea autē in duo genera diuidebantur, curiata videlicet, & centuriata, de quibus Dionysius Halicarnassæus, & Livius in primo ab urb. cond. scripserunt. comitia verò calata dicebantur ex eo, quod populus vocatus in vnum locum ad ferenda suffragia conueniebat. καλὰ enim est voco. Comitia præterea à coeundo, hoc est, coenueudo dicta sunt. Iustinianus li. ij. Institutionum. titu. de testament. ordinandis: Testamentorum, inquit, duo genera in vñ fuerunt, quorū altero in pace & otio utebantur, quod calatis comitiis appellabant, id est, ad cuius solemnitatem requirebatur populi vocari consensus. Reliqua lege tibi. Nebr. **CALATA** comitia, de quibus fit mētio Inst. de Test. ord. quæ olim essent, enarrat eleganter Aul. Gel. lib. xv. c. xxvij).

CALCARIA est fornax, ubi calx ex coctis lapidibus cōficietur. Vnde Pli. in Histo. nat. scribit, oliuas cinere ex calcariis lætari. Imperator in tit. de Pœn. l. aut damnum. pro formula posuit lapidū, ex quibus igni resolutis calx ipsa conficitur: nam de damnatis ad metallum loquitur, sunt autē lapides in genere metalli. Nā q̄ Accurf. dicit calcariam esse opus calcandi terram, etiam pueri qui nondum ætate leuantur, intelli-

gunt esse p̄tinane. Nebr.

CALCARIA, locus ubi calx cōficitur, l. Aut damnum. de Pœn.

CALCIARIUM, quantum satis est calceorū, pro personæ quæ de agitur conditione. Vlp. l. 85. §. 7. ff. de Transact. [de Calcario quos arbitrio prætoris transigendum est.] Idem. l. 21. ff. de Alim. & cib. Tranquil. in Vespasia. [Classarios, inquit, qui ab Ostia & Puteolis Romā pedibus cōmeant, petentes constitui aliquid sibi calciarij nomine, quasi parū esset sine responso abegisse, iussit posthac excalceatos cursitare.

CALCIATVM, apud Paulum. l. 3. §. 3. de Offic. præf. vig. Legi arbitratur Hotoman. pro **FALCIATVM**, id est, falcibus, malaribus, (de quibus Cæsar & alij meminere) quæ diruendis quibus inflammatis parantur, instruunt.

CALCITROSVS equus est qui solet calce ferire, id est, pedibus retrò se percutere.

CALCVLATOR propriè dicitur, qui per lapillos rusticorum more cōputat, nam calculus est lapillus: vnde calculare, per lapillorum signa computare. Marcia. [Nec calculator, inquit, aut notarius velox. eosdē appellamus & Calcularios. Modestin. libro xxxvij. Dig. tit. de Excus. tutor. l. spadonem.] Neque calculatores, inquit, quos vulgò ratiocinatiores dicimus. Nebr.

CALCVLATOR, secundū Ifid. dicitur à calculis, id est, lapillis minutis, quos antiqui in manib. habuerunt, componendo numeros.

CALCVLVVS, id est, computus. C. de Erro. calculi. l. vnic. Item est causæ cognitio & enumeratio, C. de iudic. l. rem non nouam. Item prima sententia definitiva

C. de

C. d.
quic
cum
CAL
in
CAL
ratio
sed d
pert
nom
lend
men
cuni
gebr

Si put
que

Cele
cico
biti

Qui n
re C

Trif
uit,
stem
Alp

Omne
qua

Scil
bro
mo l
bit,
tiar
cum
ro e
lend
cup
fita
pist
dai
cura
tit. d
gau

C. de Appel. si actor. Vide aliquid de calculo de fide instru. cum dilectus.

CALENDARAE & calendarij, vide in littera k.

CALENDARIVM liber erat rationum, non quaruncunque, sed earum tantum, quae ad faenus pertinebant, & in quo debitorum nomina scribebantur: dictum calendarium, quia primo cuiusque mensis die, hoc est Calendis, pecuniae dabatur foenori, & exigebantur cum usura. Ouid.

Si putes al Ianumque times celeresque calendae.

Celeres dixit, quia debitoribus cito redire videtur terminus debiti solvendi. Horat.

Qui nisi cum misero tristes venere Calenda.

Tristes autem ab effectu vocavit, quae debitorem faciunt tristem. Idem quoque in Epodo de Alphio foeneratore:

Omnem redigit Idibus pecuniam, quærît Calendis ponere.

Scilicet ad usuram. Seneca libro primo, de beneficiis: [Nemo beneficia in Calendario scribit, id est, in libro foeneratiarum rationum, ut inde sortem cum usura recipiat. Idem in quinto eiusdem: [Quid faenus & calendarium & usura, nisi humane cupiditatis extra naturam quaesita nomina?] Atque adhuc in epistolis: [Forum conterit, calendarium versat, sit ex domino procurator. Scaevola lib. xxxij. Dig. tit. de Fido instru. l. nepoti. [Legauerat, inquit, nepoti praedia,

ut structa sunt cum vino, grano, calendario.] Item Aphricanus, de legatis tertio. l. qui filium. [Certa praedia nepoti per fideicommissum dederat, excepto calendario]. Atque ibidem. l. nomen. [Nomina, inquit, ex Calendario quae elegerit. Accurs. nomina debitorum calendarium interpretatur, verè quidem non sufficienter: neque enim quodcumque debitum venit appellatione Calendarij, sed tantum quod ex foeneratione consistat. Nebris.]

CALIGATUS miles dicebatur, qui erat manipularis. Manipulus autem exercitus. Varro de lingua Latina, appellat minimas manus, quae vnum sequuntur signum, ex manipulis autem cohors componitur. Caligatus autem dicitur à caliga, hoc est, tribiali siue ocrea, quod erat crurum armatura, de qua Tranq. in vita Caij Caesari: [Caligula, inquit, cognominatus est, quia manipulari habitu est inter milites educatus.] De milite igitur calligato, hoc est, manipulari, siue infimae conditionis, dixit Iuuenalis:

Cum duo crura habeas offendere totcalligatos.

Quintilianus in declamationibus. [Parere caligatum tribuno lex iubet:] & paulò post: [Commodes tibi ordinem caligati militis.] Vlpian. in tit. de iis qui notantur infamia. [Ait, inquit, praetor, qui ab exercitu dimissus erit, dimissum accipere debemus militem caligatum, vel si quis alius vique ad centurionem vel praefectum cohortis vel alae, siue legionis. Item de custod. & exhibit. reorum. l. de militibus. & de

re militari. l. omne delictum.

Ant. Nebris.

CALIGATVS, id est, miserrimus. Inde caligatus miles dicitur, qui habet terreas ocreas, vel calligas de corio. Etiam idem est, quod infirmus vel obscurus, has expositiones facit glo. in l. a caligato. C. de nup.

CALLIDITAS, require infra [dolus malus.] Est enim calliditas dolus adhibitus tacendo, ut notat. ff. de Do. matr. l. j. In glos. Inde callidus, id est, fallax vel astutus.

CALVITVR, inquit Marcellus, est frustratur, tractum a caluis mi micis quæ sint omnibus frustrati. Plautus in Casina. Nam vbi domi sola sum, sopor manus calvitur. Complura Nonius exēpla protulit, ex quibus Cæj responsum facile intelligatur, in l. 233. ff. de Verb. sig. Si calvitur & moeretur & frustretur, ut S I

CALVITVR, verba sunt legis duodecim, quam interpretatur cætera sua, id est, glosa & interpretationis. Erat autem in lege, **SI CALVITVR PEDEM VESTRAVIT MANVM ENDO IACITO**. Hoto.

CALVMNIA secundum Host. in Summ. est cum quis ex certa scientia iniuste agit vel resistit. ff. ad Turpil. l. j. §. calumniari. Vel est petitio iniusta ex certa scientia in iudicio facta: & iusta petitioni iniusta responsio, vel est falsi criminis impositio. ff. de Verborum significat. l. si calumnietur.

CALVMNIARI secundum Azon. in Sum. Cod. de calum. est falsa crimina scienter intendere & alicui opponere, vel imponere. Et ex eo quod quis non probavit crimen, calumniari vide-

tur, licet textus videatur sonare in contrarium, quod talis non sit calumniatus. ij. quaestio. ij. ca. si quem. §. notandum. vbi dicitur: [calumniari est falsa crimina scienter intendere, prauaricari crimina vera abscondere. Tergiuersari in vniuersum ab accusatione desistere.] Sed non utique qui non probat quod intendit calumniari protinus videtur, similis textus. in l. prima. ff. ad senatusconsultum Turpilianum.

CALVMNIATOR est qui scienter alicui falsa crimina imponit vexandi occasione, ut ff. ad Turp. l. j. in princip. vnde secundum Isidor. calumniator a calumniando, id est, frustrando vel decipiendo dicitur. Et inde dicitur iuramentum calumniæ, scilicet, vitanda. Et est assertio veræ petitionis vel repulsionis, secundum Goffred. cum quis iurat se bona fide & non calumniandi animo causam mouisse, vel quod venerit ad relucendum putans se bona iustitia vti. Cod. de Iura. calum. l. j. §. j. & habet quinque capitula, ut cap. i. de Iura. calum. vbi glos.

CAMELARIA, siue [camelaria] est curatio camelorum, qui publice, & ad vsus publicos aiebatur: & camelarii ipsorum camelorum curatores, quorum duo sunt genera, alterum hætrianum quod vnum tantum habet tuber, alterum Arabicum, quod duo tubera in dorso habet: eisdem & dromedarios ob velocitatem cursus vocant. Arcadius libro 30. tit. de muneribus. l. munerum. [camelasia inquit, perionale munus est.] Et ibidem de camelario. Nebr.

CAMELARIJ sunt ductores curatoresque

rat
cat
cu
me
i
po
C A M
con
lett
ad
C A M
Vl
fib
ma
Va
nus
per
lis
ric
bat
30.
pra
C A N
ria
ta f
que

Tibi t
Cana
Vl
a
est l
Nebr
C A N
ex c
de E
C A N
mo
sum
lia,
fueu
[Cit
in su
Ora
circu
que
priè

ratorésque, & camelorum, & camelelasia munus agendi ac curandi camelos, nam cameli iumentorum operam præstabant impedimentis exercitus comportandis.

CAMERATA arca, vehiculum contectum, quo matronæ & valetudinarij gestantur. lege sed addes. ff. loca.

CAMVM, potionis genus, apud Vlpianum in l. 9. ff. de Tritic. vin. quod sibi ignotum esse fatetur Hottoman. Hieronymus Mercurialis 5. Variar. 1. putat esse potionis genus, ex variis rebus commixta, perinde ac ceruisia, non absimilis Sabaizæ potioni, quæ in Illyrico ex hordeo & frumento fiebat. Annianus 26. Cuius. 12. obser. 30. His adde Alciatum. lib. 1. prætermisorum.

CANNABIS herba est, & materia netilis, ex qua non modo texta fiunt, sed etiam funes torquentur. Vnde Persius:

Tibi torto cannabo fulto,

Cæna sit in transstro.

Vlpianus libro xiiiij. de exercitoria actione. l. j. [Præpositus, inquit, est legumini & cannabi. Anto. Nebris.]

CANNABIS herba notissima, ex cuius cortice funes fiunt. l. i. de Exercit. actio.

CANCELLI sunt ligna inter se modicis intervallis in transversum connexa, quibus tribunalia, scenæ, & fenestræ muniri consueverunt: Cicero in Verrem: [Circundati cancellis videntur in sua provincia. Idem primo de Oratore: Porensibus cancellis circumscriptam sententiã. Vtrum que per translationem. Sed proprie Sidonius libro primo de

turba satellitum Theodorici regis: [Exclusa, inquit, velis, inclusa cancellis. Cantorum cap. 2. Hieronymo interprete: [Respicens, inquit, per fenestras prospiciens per cancellos, id est, per foramina cancellorum. Huiusmodi quoque fenestræ Clatræ dicuntur. Africanus lib. xxx. qui est de legatis primus. l. cætera. [Si cæcellii, inquit, sint, vel vela.] Item titulo de fundo instructo, l. quæsitum. [Cancellos quoque instrumento contineri puto, & aliis in locis. Nebr.]

CANCELLI dicuntur ligna inter se modicis intervallis in transversum connexa. l. quæsitum, de fund. instructo.

CANCELLO, cellas, verbum, videtur esse ductum à cancellis in quibus ut transversa neantur ligna: ita cum scripta expungenda sunt, transverso calamo lineæ inducuntur quod proprie il linire, siue allinire est, vnde litura. Horatius in arte poetica:

Incomptis allinet atrum

Transverso calamo signum.

Ac si dicat Cancellabit. Vlpianus lib. xxviii. tit. de iis quæ in testamento delentur. l. cancellauerat quis testamentum vel induxerat & ibidem l. proximè. [Si omnem scripturam cancellasset. Item lib. xxij. titulo de probation. l. si chirographum cancellatum fuerit. Ant. Nebr.]

CANCELLARE est scripta transdundis lineis, instar cancellorum delere. glossa in l. si quis libertatem. de petition. heredit.

CANCELLARIUS nomè accipit à cancellando, cuius officium

est rescripta vel responsa imperatoris, & mandata inspicere, & mala scripta cancellare, & bene scripta cum signaculo suo signare, & sigillum eis imprimere. Inde etiam venit archicancellarius quasi princeps cancellariz, secundum Azon. in Summa.

CANCELLARIUS, idem opinor, qui actuarius, inde ducto nomine, quod eius officium, id est, celluia in qua scribere consuevit, cancellis munita sit. Vnde tit. lib. i. c. de Assessoriis, & Domesticis, & Cancellariis iudicem. Nam cum actuarii officium libellis siue cartulis sit rescriptum, & frequenter habeat interuentores, neque ab illorum colloquio prohibetur, & ab amittendarum chartarum periculo abest. Cum primus omnium hanc istius vocabuli notationem exposuisset, & ab inueterata opinione cancellendorum, siue delendorum actorum recessissem: postea sententiam hanc meam quam plurimis placuisse animaduerti. Vidi etiam præclara Veterum testimonia à nonnullis probata, quibus mea coniectura confirmatur. In his autem illud in signe est ex Cassiodori. lib. xj. Variarum. [Hoc igitur laudabile præiudicium, sententiam gratiosam, militiam domesticam à xii. indictione Cancellorum tibi decus attribuit: vt consistorij nostri secreta fideli integritate custodias, per te presentandus accedat: per te nostris auribus desiderium supplicis molestat, iussa nostra sine studio venalitaris expeditas.] Et pauld post: Respicere quo nomine nuncuperis: latere non potest, quod inter cancellos egeris. Tenes quippe Ineidas fores, claustra patentia, se-

nestratas ianuas. Et quamuis studeose claudas, necesse est vt fecundis aperias. Nam si foris steteris, meo emendaris obtutibus. Si intus ingrediaris, obseruantiam non potes declinare conspectus.] Cancellarij etiam mentionem obseruari in descriptione antiqui marmoris, quod Romæ esse aiunt, his verbis: [Ex auctoritate Turci Apronianii V. C. vrbis Ratio docuit vtilitate sua dente, consuetudine micandi sumnota sub exagio potius pecora vendere, quam digitis concludentibus tradere, vt appensio pecore capite, pedibus & seruo lactante, vt subgulari lanio cedentibus, reliqua caro cum pelle & interaneis proficiat venditori sub conspectu publico fide ponderis comprobata, vt quantum caro occisi pecoris appendat, & emptor norit & venditor comodis omnibus & præda damnata, quam tribunus, officium Cancellarius & scriba de pecuariis capere consueuerant, quæ forma interditi & dispositionis, sub gladij periculo perpetuo custodienda mandatur.] Extat & apud Flor. Vopiscum in Carini vita mentio de Cancellario quam subscribam. [Amicos optimos quosque relegauit: pessimum quemque elegit, aut tenuit. Præfectum vbi vnum ex Cancellariis suis fecit: quo factus, nec cogitari potuit aliquando, nec dici.] Quam tamè lectionem, vt liberè quod sentio exponam, concoquere non possum: vereorq. ne **ANCELLARIES** potius sit legendum, quo nomine ipse idem vtitur, lenocinij ac libidinis ministros significans. Hactenus Hotoman.

CANDIDATI principis erant

ex Quæstoribus, qui orationes
epitolasque principis in Sena-
tu recitabant. l. prima. de Offic.
Quæsto.

CANNIVM potio est quæ fit
ex hordeo & aliis frugibus, &
est species ceruisiæ, vt meminit
Vlp. in l. si quis vinum. ff. de vino
triticio & oleo lega.

CANON Græcè, est regula Latine.
3. dist. can. Et in vna significa-
tione est id quod in consilio ge-
nerali vel provinciali statuitur,
& sic capitur de Constit. cap. ca-
nonum statuta. In alia significa-
tione videtur esse id quod ab
emphyteata de re emphyteuti-
ca soluitur, & sic videtur sumi
ab Azo. in Sum. Cod. de iur. em-
phy. vers. [ex hoc autem contra-
ctu. Etiam dicitur illud quod sumi-
tur pro pedagio vel vectigali,
vt in ru. ff. de Pub. & Vectig. Vn-
de & canonica illatio in l. placet
Co. de sacros. eccl. pro ordinaria
tributi præstatione.

CANONVM quidam est latæ sen-
tentia, quidam ferenda. Et pri-
mus exprimitur per verbum [in-
nodatus,] vel [scio ipso.] Secundus
per verbum [innodetur,] vt est
gl. in c. quicumque. de hæret. lib.
x. Item canon habet sub se qua-
tuor species. 25. q. 3. si quis dog-
mata.

CANON [frumentarius] yrbis Ro-
mana, est certus numerus men-
surarum frumenti, quæ singulis
annis mittebantur Romam. l. j. &
ij. eod. tit. lib. xj. quod erat etiam
de oleo.

CANONUM [largitionalium titulo-
rum] est summa tributi, & præsta-
tur de regulari præstatione à
provincialibus sisco. Et dicuntur
tituli, qui ex specialibus titulis,
id est, literis, breuib; que char-
tis leguntur. C. de anno. & tribu.

liij. & l. j. de canone largi. tit. lib.
x secundum Accurf.

CANONIA est, ius quod prouen-
it electione & receptione in
fratrem, vel est ius percipiendi
fructum præbendæ, siue redditus
cap. relatum. de Præben.

CANONIA est nomen tituli &
iuris, præbenda verò nomen fa-
cti, & cadit in extraneum, vt not.
Inno. in c. cum M. de constit. que
re infra [Præbenda.]

CANONICA [monitio] est quan-
do interuenit citatio cum tribus
monitionibus, vel vna perempto-
ria tres continens. de qua in c.
constitutionem. de Sen. exc. li. 6.

CANONICA [portio] est à cano-
ne deputata ecclesiæ parrochia-
li derelictis à parochiano defun-
cto illi ecclesiæ, vbi elegit sepul-
turam, cum alibi quàm in parro-
chiali elegerit eam, & secundum
varias consuetudines alia & alia.
Nam alicui medietas, alicui ter-
tia, alicui quarta datur. de Sepu.
cap. certificari.

CANTARE & legere differunt,
quod not. pro statutis, quia qui
teneret cantare officium, non
satisfacit dispositioni legendo,
sed cui permittitur legere, per-
mittitur cantare. Abb. in cap.
quod in te. de Pœnitent. & remis.
& in cap. vt quisque. in 2. not. de
vita & honest. cleric.

CANTHARIS, cantharidis,
scarabei quædam species
oblongioris est, maculas rubras,
transuersarias habens. Hispanè
in Bætica mea [cubiculas] vocant
aliis in locis [Abadeios:] in quo
falluntur tempestatis nostræ
medici, pro cantharidibus vten-
tes quibusdam vermiculis ad
muscarum similitudinem. Pli-
nius libro 18. [Est, inquit, cataris
dictus scarabeus parvus. Gale-

nus præterea de medicina simpliciter [cantharidum, inquit, siue scarabeorum.] Nam ancharus est scarabeus, cantharis verò scarabei habens effigiem. Marcellus lib. 4. tit. ad legem Corneliam, de sicariis & veneficis. lege eiusdem. §. alio. [Et quòd quis, inquit, iustramenti causa dederit cantharidas.] Anton. Nebris.

CANTHARUS vas erat, quo utebantur in sacris Liberi patris, habens ansas, atque (vt ait Acro) patulum erat. Virgil. in Bucoli.

Et grauis attrita pendebat cantharus ansa.

Plin. lib. 33. [Cantharis potasse exemplo Liberi patris traditur.] Est præterea cantharus illud aquæ conceptaculum, vnde salientes erumpunt, quemadmodum apud Africanum lib. 30. Dig. tit. de Legatis primo. lege cætera. §. hoc senatus. [canthari, inquit, per quos aquæ saliant. Anto. Nebris.]

CANTHARIS animal est venenatum. L. ij. ff. ad legem Cornel. de sicar.

CAPERRE, inquit, Vlpian. aliud est quam accipere. [Capere cum effectu accipitur: accipere, etsi quis nõ accepit vt habeat: ideòque non videtur quis accipere, quod erat restitutus: sicut peruenisse proprie illud dicitur, quod est remansurum, l. 71. ff. de Verb. signific. Quibus ex verbis apparet: Capere esse iuris, Accipere verò facti. vt cum dicimus capere ex testamento, Capere hereditatem, legatum, fideicommissum. idem enim valet, quod iure sibi acquirere, vt cum ita scribi-

tur, [L. v. c. i. v. s. Titius cum capere potuerit, heres esto. l. in tempus 62. ff. de Hered. instit. lege si is qui, ff. de Vulg. & Pupil. l. cum autem in fin. ff. de Adil. edict. Vnde solidum non posse capere dicuntur, quibus id acquirendi ius non est, l. si quis, 72. lege qui non militabat 78. in fin. ff. de Hered. instit. l. si is qui, ff. de Vulg. & Pupil. l. 3. ff. de Iur. ff. Vique adeo autem verbum capere iuris est, vt etiam pecuniã cepisse dicatur, qui ab obligatione liberatus est, l. ff. de Calpurniar. l. si quis 115. ff. de Reg. iur. l. Nescennius, 22. in fin. ff. ad Falcid. Hinc.

CAPERRE vsu, & [capere possessione,] & præcise, [capere] sine vlla adiunctione, pro acquirere. l. ei à quo. 21. & l. cum qui, viceima prima ff. de Vsurpat. l. bonæ fidei, 48. §. ff. de Acquir. rer. dom. Hinc.

CAPIO vsu, & [vsucapio,] & præcise ac simpliciter [Capio] in d. l. bonæ fidei, & alibi passim sub titulo de Vsurpat.

CAPIT dicuntur virgines Vestales, flamines, Diales, Pontifices, Augures, cum sacerdotes creantur. Capi autem virgo propterea dici videtur, quia Pontificis Max. manu prehensa, ab eo parente in cuius potestate est, veluti bello capta abducitur, Gell. li. 1. ca. 12. Sic Vlp. Instit. cap. x. [In potestate parentum esse desinunt, quæ Virgines Vestales capiuntur] Fortunat. Rheto. li. 111. [In elocutione proprietates verborum captanda est, vt si Dictatorem dictum dicas: Flaminem proditum. Vestalem virginem captam.]

CAPERRE extero iure, lib. C. 6. tit. 20. l. 10. fructus li. 7. C. ti. 65. l. 5. Mortis causa. ff. lib. 39. tit. 6. l. 8. in prin.

- prin. l. 2. 21. 31. §. 2. Pignora. lib. 7.
C. tit. 5. l. 1. 2. Pignori 8. C. ti. 14.
l. ii. Testimonia 4. Cod. titu. 20.
l. 19.
- CAPERLATHA** possessio quid.
l. Aurelio vicesima ff. de Libera.
Leg.
- CAPESSENDI** conditio C. de
Infirmand. pœn. cœl. l. 1.
- CAPILLIO** Indici qui vide. l. in-
terdum §. 7. ff. de publica. Capil-
los demere solebant ferui liber-
tate donati. & caluo capiti pi-
leum imponere, de Latina liber.
l. 1. §. 5. A
- CAPITALE** crimen quid est,
vide ff. de Pœnis. l. rei capitalis.
de Ro. poss. l. edicto §. rei capi-
talis.
- CAPITALEM** fraudem admit-
tere est tale quid delinq̄re, pro-
pter quod delinquens capite
puniendus fit. l. cum autem §. ex-
cipi. or. de Adil. edict.
- CAPITALES** inimicitia sunt
cum quis alicui minatur mortē,
cum odit vel eius mortē desi-
derat, vel qui eum accusavit cri-
minaliter. Idem dicitur quando est
quæstio de omnibus bonis vel
maiori parte. ar. in c. frequens.
de Restit. spol. lib. vj. nam bona
temporalia sunt vita hominum.
l. aduocati. Cod. de Aduo. diuer.
iud. vbi est gl. in verb. vitā. facit
text. in l. 2. Cod. de constit. pec.
quem text. Bald. alleg. in capit.
eom causa. de Re iudic. ad hoc
quod pecunia deseruit neces-
sitati humana. de hoc vide Pa-
normi. in cap. cum oporteat. nu-
mero 2. de accusat.
- CAPITALES** pœna tres sunt:
prima est mors corporalis. l. capi-
taliū. ff. de Pœ. secunda est dam-
natio in metallum. l. quidam.
ff. de Pœn. tertia est deportatio,
& tali non perditur libertas,
- sed ciuitas. de hac materia vide
Felin. in c. qualiter & quando. 2.
de Accusat.
- CAPITALES** triumviri carceris
custodiam habebant, vt cum
animaduerti in aliquem o-
pus esset, eorum fieret interuen-
tu. lege secunda §. constituti de
Orig. iur.
- CAPITALIA** iudicia dicimus,
quæ ultimo supplicio afficiunt,
vel libertatē aut ciuitatem adi-
munt. l. 2. de Pub. iud. l. 1. & Inst.
de pub. iud. in princ.
- CAPITALIS** causa intelligi-
tur etiam vbi tractatur de exi-
stimatione l. licet. capitalis. de
Verb. sig.
- CAPITALIS** inimicus quis di-
catur, vide Accurs. ff. de Arb. l.
licet autem. in gl. iij. & Bar. ff.
de Quæst. lege prima. §. si quis
dicatur.
- CAPITATIO**, est genus tributi
quod pro cuiusque capite infer-
tur nulla habita ratione facult-
tatum.
- CAPITATIO** civium censu-
bus eximenda capitatio, id est,
census capitis. Vnde dicebantur
cives Romani per excellen-
tiam exempti, & quædam orien-
tales prouincia. l. vnic. C. Cap.
ci. exi.
- CAPITE** cenferi dicitur, qui dat
centum pro capite. C. in quib.
cau. colo. censit. domin. accus.
poss. libro 11.
- CAPITIS** deminutio est status
commutatio, vt quando liber ef-
ficitur seruus. Et est triplex de-
minutio capitis, scilicet, maxi-
ma, media, & minima. Mini-
ma capitis deminutio est quan-
do quis, nec ciuitatem in qua
moratur, nec libertatem amit-
tit, sed tamen patitur contra se
status cōmutationem, vel mi-
noratiuam

norationem circa familiam, vt qui iuris sui est, alieno iuri incipit esse subiectus, veluti per arrogationem, aut cum quis emancipatur, qui primo erat in aliena potestate. Et debet intelligi prædicta descriptio, cū permutatur status hominis factio eius interueniente, vt in condemnando, vel in emancipando vel arrogando, vel adoprando, vel etiam in reuocando ex ingratitudine, vnde licet patre alicuius mortuo mutetur eius status, quia sui iuris est factus, nisi ideo capite deminutus est. Et status hic ponitur secundum Azon. pro ciuitate & libertate, vel ciuitate tantum, vel patria potestate, seu propria potestate aut aliena. Tria enim sunt quæ habet homo, scilicet, ciuitas, libertas & familia. Et secundum hæc tria, sunt tres capitis deminutiones. Media capitis deminutio est cum salua libertate ciuitas amittitur, vt cum quis deportatur seu relegatur ad exilium per quinquennium, vel bannitur. Maxima capitis deminutio, est cum ciuitas amittitur, nec libertas retinetur, vt cum quis in metallum datur, & sic etiam bannitur in opus metalli, vel si maior xx. annis patitur se venundari ad pretium participandum, vel si manumissus, in seruitutem ex ingratitudine reuocetur: vide Insitu. de Capit. demin. per totum. Specu. rit. de tut. tutela. Effectus autem capitis deminutionis maximus est, nam si quidem fuerit capitis deminutio, maxima vel media certum est taliter capite minutum haberi pro mortuo ergo non conuenitur à creditoribus, nec agit contra debitores nisi pro relicto lega-

to in alimenta, vel pro habitatione legata, quæ legata potius consistunt in facto quam in iure. eius enim bona publicata sunt, vel in alium deuoluta, datur tamen actio in eos ad quos bona eorum peruenerunt. Item nõ vocabitur ad tutelam vel curam, vt si. de Bap. demin. l. 2. & l. tutelam. §. vlt. si autem fuerit capitis deminutio minima, per eam non expirant publica iura, remanet etenim taliter capite minutus magistratus & senator & iudex, & in quolibet officio pristino. Item nec per eam expirant tutelæ, nisi sit legitima, illa enim expirat, quia desertur agnatis secundum. Azon.

CAPITIVM est capitis tegmen vt inquit Nonius, citatque Varonem in quarto libro de vita patrum. In libro tamen de origine linguæ Latinæ. 4. ab eo capitium dici putat, quod capite pedus, id est, (vt antiqui putant) indutum comprehendit. Iob cap. 30. [Quæ si capitis tunicæ succinxerunt.] vbi interpret capitiū pre collarium videtur accipere. Vlpianus libro 34. de Aur. & argen. leg. l. vestis. muliebris, inquit sunt, veluti stolæ, pallia tunicæ, capitia, zonæ. Ant. Nebr.

CAPITIVM est muliebris capitis tegmen. l. vestis. de Aur. & ar. leg.

CAPITULARIA, id est, libri statutorum, Authent. cass. C. de Sacrosanc. eccles.

CAPITULENSE s populi sunt Italiae. l. fin. de Consi.

CAPITVLVM à Plinio libro tertio naturalis historiae, est oppidum Italiae: vnde possessiū gentile ponitur, Capitulensis. Paul. lib. 50. Dig. ti. de cens. l. fi. Similes his Capitulenses. Nebr.

CAPITVLVM

CAPITVLVM vno modo est locus vbi rei capitales firmantur. Secundo significat lectionē. Tertio distinctionē, [vt ille habet quinq; capitula.] Quarto significat congregationem multorum & precipue virorum Ecclesiasticorum, vt not. Io. And in cap. capitulum. de Rescript. quandoque particulam operis. l. i. de milit. testam.

CAPSARIJ dicuntur, qui filiis nobiliorum ciuium ad scholas euntibus, libros deferunt in capsula. Iuuenal. de seruo capsario:

*Quem sequitur custos angusta
vernula capsa.*

Suaton. in Nerone [Costat quodam cum pedagogis & capsariis vno prandio pariter necatos.] Vlp. lib. xl. tit. de manumif. vin. l. si collectaneus. vbi exprimitur, capsarij officium, id est, qui portat libros. Item de iure immunit. l. quibusdam. Nebr.

CAPSARIJ dicuntur qui in balneis vestimenta suscipiunt custodire. Vel aliter sunt illi qui portat alijs libros ad scholas.

CAPTARE (inquit Alciat. lib. 2. Parerg) est illecebris, obsequio, donis, spe maiorum aucupari: hinc captatorias institutiones appellari, quæ idcirco factæ sunt, vt ab aliquo quis instituat aut legatum consequatur.

CAPTARE verba legis, est aliter interpretari, quam senserit legislator. l. pæn. ad Exhibend.

CAPIO, id est deceptio: inde captiosum, id est, deceptorium, vel deceptiosum, aut dolosum, vt not. Ioan. And. de offic. deleg. l. si duo. lib. 6. in glos. i. in fi.

CAPTIO causa mortis, alijs capio secundum Azon. est quan-

do per mortem alicuius occasio capiendi obuenit alicui, exceptis his capiendi figuris & causis, quæ certis & propriis nominibus nuncupantur, vt hereditas legatum, & fideicommissum, quia scilicet talis capio vel capio non incidit in naturam capionis hereditatis, legati vel fideicommissi. Et causa mortis capio secundum Azon. in Summ. C. de Donatio. caus. mor. est cum post mortem alicuius aliquid datur alicui causa conditionis implendæ, vt aliquid peruenit ad aliquem mortis occasione, nec tamen aliquo certo translationis vel acceptationis nomine nuncupatur: verbi gratia, fundum tibi commisi vt Titio dares, cum tu post mortem meam non haberes fundum dare Titio. dedisti Stichus, qui forte est heres. Et Stichus tunc causa mortis capio cum fundus ei donatus meram obrinet voluntatem & non emptam vel conditionatam.

CAPUT est membrum honorabilius inter cætera membra. Interdum ponitur pro statu, vt Insti. de Cap. di. in prin. & caput aquæ illud est, vnde aqua nascitur. l. j. §. caput. de Aqua quot & æsti. Hinc armentis ac gregibus, quot bestia & sunt tot capita numerantur. l. i. §. vlt. & l. 3. ff. de Rei vind. l. 13. ff. de Pignor. hinc tributum capitis quod in singulas personas imperatur. l. 3. & l. vlt. ff. de Censib. Hinc apud Papinianum l. ii. §. 2. de bon. possessio. qui se arrogandum dat, cum capite fortunas quoque suas in aliam domum ac familiam transferre dicitur. id est, cum sua persona vt vulgus loquitur. Hinc diuisio in capita, cui opponitur ea quæ in stirpes

stirpes dicitur De qua infra in Dictione, l. n.

- CAPVT** liberum, pro homine libero veteres Dicebant. Vnde Illa serui definitio in l. i. ff. de Tut. Tutela est vis ac potestas in capite libero. Caput liberum facere pro manmittere, Plant. in Mercat. liberum caput ibi faciam paucos menses. Pro capite pecuniam soluere, id est, pro libertate. Cicero. 3. Offi. Vt si pradonibus pactum pro capite pretium non attuleris. Iulianus in l. Seruus. 10. ff. pro Emp. & il. eo tempore 50. §. vlt. ff. de Pecul. eandem locutionem vsurpat.
- CARBONIANVM**, require supra bonorum possessio Carboniana. vnde secundum Azo. dicitur à Carbonio inuentore vel auctore. Et datur solo nato, & non nascituro, in quo differt ab edicto de ventre in possessionem mittendo, quod subuenit nascituro.
- CARBONVM** appellatione quid contineatur: vide ff. de Verb. sign. l. carbonum.
- CARCEER**, inquit Seruius, est vnde cunque prohibemur exire, Dicitur secundum Varronem, quasi arcer ab arcendo: locum autem in quo seruantur noxij, carcerem dicimus numero tantum singulari. Hæc ille. Vlp. l. aut damnatum 8. §. solent, de Pæn. Solent præsidet in carcere continendos damnare, vt in vinculis continentur, sed id eos facere non oportet nam huiusmodi pænæ interdicitæ sunt. carcer enim ad continendos homines non ad puniendos haberi debet.
- CARCERATICVM**, merces, quæ præfecto carceris datur ob custodiam. l. pen. de bon. dam.
- CARDAMOMVM** de quo l. in
- terdum §. 7. ff. de Public. vulgus nasturcum vocat. 17. Ifid. 9.
- CARDINALES** dicti sunt à Cardine, quia sicut ostium regitur à cardine, sic per eos regitur Ecclesia vniuersalis: xxxiij. distincti. præbyteri. Dicuntur etiã quandoque cardinales, id est, principales, quia per eos debet officium in Ecclesia regi.
- CARDINALATVS** est de iure diuino, quia per sacerdotes leuiticos intelligitur Cardinales: vt in c. per venerabilem, qui fil. sint legit. & ibi Abb. & idem Abbas & Hostiens. in c. ex gestis de Cler. non resid. Barbat. latè in tract. Cardina.
- CAREAT** viribus importat necessitatem ipso iure: Feli. in ca Rodolphus. in versic. careat viribus, de Rescript.
- CARENA** dicitur à carentia hominum, vel cibariorum: nam per quadraginta dies ieiunant in pane & aqua, & includuntur in aliquo secreto loco iuxta Ecclesiam, vbi non habent confortium hominum vt not. Ber. in c. accusasti. de Accusa. & simile not. glos. in c. ij. de Spons.
- CAREVM** genus est aromatis myropolis cognitum, nobis verò incognitum, quippe quod peregrinum sit. Plin. lib. 19. [Peregrinum, inquit, est careum, gētis sug nomine appellatum, culinis principale. Galen. ad Paterianum. cap de careo. Vtitur quoque Apitius de re coquina, Paulus lib. xxxiij. Digest. tit. de penu lega. l. non omne. Sed quidam negauerūt piper ligusticum careum, & laser, eiusmodi in penu non esse, improbatum est.]
- CAREVM** in l. non omne de penu. lega. seminis species, de quo Dioscorides & Pli. tractarunt.

CARICA Plinio lib. 13. Hist. nat. cap. 5. ficus est que in Syria nascitur proprie videtur esse ficus sicca ff. de Tritu. vino ol. l. qui vinu s. j. & l. qui fundum 205. ff. de Verbo signif. ficum autem hęc species numeratur à Macrobo. 3. Satur. 20. Africa, Albula, arundinea, aïnastica atra palustra, angusta, besera, carica, Caldica, Alba, Nigra, Calphurniana, Chia, curcarbitina, Duricoria, Herculaea, Lauinia, Indica, leptolidia, marsica, Numidica, Pompeiana, precox, Tellana.

CARINA infima pars navis. l. quod in rerum. §. fi. de leg. j.

CARNIFICARE est carnes facere scilicet mastare. Inde carnifex, qui carnes facit & vendit. de Appel. significante. etiam homicidę solent dici carnifices: vt glos. iij. in Clem. j. de vi. & hon. clericorum.

CARPENTVM est genus currus, in Auth. vt ordi. præfec. & ibi glo.

CARRVCA, vehiculi gestatorij genus. l. vxori. de Aur. & arg. lega. hinc carrucarij.

CARRVM siue carrus & carruca, plaustra sunt oneraria: hoc est comparata ad ferendum tantum onera. Cæsar in primò commen. [lumentorum, inquit, & carrorum quam maximum numerum coemere. Ita commentario quoque Hispaniensis: Per viarum angustias carra complura. Martial.

*O iucundia conuine solitudo
carruca magis, esse doque
gratum.*

Iuriscons. lib. xxxix. tit. de donationibus. l. si id. [Vel grex, aut vel carrum, vel carruca.] Item

Scæuola tit. de Aur. & arg. leg. j. vxori. [An carruca dormitoria debeatur.] N e b r i.

CARTHAGINIENSES post a literam per l, non Carthaginenses, i litera diuincta, vt nunc vulgus loquitur, debere scribi & proferri adstipulantur Florentinorum Pandectę, in quibus quoties Carthaginensium fit mentio, sic scribi adnotauit. Ludouicus Bonogninus data sibi copia libros illos sæpe legendi. Sed & Priscianus libro quarto de octo partibus orationis: [Si nomina, inquit, sunt tercia declinationis, abiciunt s, extremam genitiui, & assumunt enis, vt Pistor pistoris Pistoriensis: Carthago Carthaginis Carthaginensis: hoc est lex syllabarum.] Atque ita in omnibus cõdicibus vetustis propè semper legitur. Offendit hunc locum primus omnium Laurentius Abstemius, atque ab omnibus viris doctis eius inuentio est admissa. Neb.

CASEAREA taberna apud Vlp. l. 8 §. 4. ff. si Seruit. vind. dicitur in qua fumigari solent casei. moris enim fuit in plerisque Italiz locis, colorandi siccandique casei gratia, fumum aut ex culmis, aut ex malignis viridibusque lignis facere, Columella lib. 7. cap. 8. de casei faciendi ratione loquens. Est inquit, non ingrati saporis muria perduratus, atque ita maligni ligni, vel culmi fumo coloratus, Vipia, non putare se ex taberna casearia fumum in superiora ædificia iure immitte posse. in Florent. lib. legitur

CASARIA Hocoman.

CASSA receptio quid lib. 4. C. tit. 61. l. 6. Cassata lex. li. 4. C. tit. 8. l. 14.

CASSIANI, Sabiani, Proculiani

- ni dicti sunt, qui Cassij, Sabini & Proculi institutionem sectamq; sacuti sunt, de quibus Pomponius in l. 2. ff. de Orig. iur.
- CASSIOPA** ciuitas & promontorium est Epiri, Strabone, Ptolemæo, Plinio, atque aliis auctoribus. Vipia. xij. lib. Dig. tit. de Exercitoria action. l. prima: [Sunt, inquit naues quæ à Brundisio, vel à Cassiopa, vel à Durachio vectores. traiciunt] N.
- CASITARE** est minutatim stil-lare.
- CASTALDVS** siue castaldio, idem qui actor vel villicus. glo. in §. pœna, Instit. de Iniur.
- CASTE** mure dicitur, etiam mulier transiens ad secunda vota. Bartol. in l. mulier. §. cum proponeretur. ff. ad Senatusconsult. Trebellianum.
- CASTELLANI** milites, quibus limitum custodia erat ab Imperatoribus commissa Imperatores Romani inquit Pithæus i. Aduers. habuerunt in limitibus τὰ ὁρίματα quæ ipsi clusuras appellabant: id ab Hadriano videtur institutum. Spartianus per ea tempora & alia frequenter in pluribus locis in quibus Barbari non fluminibus, sed limitibus diuiduntur, stipitibus magnis in modum muralis sepis. funditus iactis atque connexis Barbaros separauit, horum clusorum propugnacula castella & Burgi, vnde castella ni milites. de quibus. lib. xi. C. tet. 59. l. 2. & l. 2. de offic. præf. urb. §. 4. C.
- CASTELLVM** est aquæ conceptaculum, vnde ex aquæ ductu publicitus distribuenda est per urbem aqua. Festus ab antiquis, ait castellum diuiculum fuisse appellatum, ex eo dictum, quod inde aquæ diuiderentur. Apud Plinium, Vitruuium, & Frontinum de aquæ ductibus, sæpe castellum in ea significatione legitur. Aphricanus de leg. j. l. cætera. Si cancelli, inquit, sint vel vela, legari poterunt, non fistulæ vel castella. Item libro. xliij, de Aqua quotid. l. prima. quid sit, Vipia. satis clarè interpretatur: [Ex castello, inquit, id est, ex eo receptaculo quod aquam publicam susceperit.] Castellanos Frontinus quoque illos appellat, qui castellorum curam gerunt. Ant. Nebrif.
- CASTELLVS** secundum Alber. vel castellum, secundum alios dicitur secundum Spe. receptaculum quod aquam publicam suscipit quæ ducitur ad aliquod prædium irrigandum, require infra [interdictum, de aqua cal. edu.] & ff. de Aqua quoridia. & æst. l. j. §. aquisitum. Alias, id est castrum. ff. de Legat. ij. l. Titia. §. fin. vulgò autem accipitur pro arce.
- CASTITAS** violata, 9. C. tit. 10. l. 1. Castitatis affectio. 1. C. tit. 3. l. 19.
- CASTRAMETOR**, id est, pono, sigo vel dimido castra.
- CASTRATVS** castè natus. glof. sa in l. sed & questum §. spadonem. ff. de liber. & posthu. vel secundum alios, est cui virilia sunt amputata.
- CASTRENSE** peculium: requirere infra, [peculium.]
- CASTRVM** si vendatur, ius patronatus ei annexum accedit, se-cus si vendo palatium vbi est Ecclesia, vbi habeo ius patronatus. de hoc vide Innoc. in c. ex literis. de iure patr. & Host. in Sum. de iure patron. §. qualiter. ij. q. vij. accusatio.

CASTRVM distinguit Barto. à

Villa, in l. j. §. siue, de Ope. no. nüt.

CASTRÀ autem numero plurali locus est, ubi milites fixerunt tētoria. l. 4. §. emanfor. de Re milit.

CASVS à Iurifconsultis dici consuevit, pro controuersia quæ nata est: quasi quæ acciderit, & casu contigerit, Cicero vero causam appellat. Ut Verr. 3. [Tantū quod hominem non nominat: causam quidem totam perferibit.] Item, [nusquam enim scribis neque tu aliud quicquam edicto amplecteris, nisi eā causam pro qua pecuniam acceperas.]

CASVS fortuiti dicitur à Iurisc. qui prouideri humano consilio non potuerunt. l. 2. §. 7. ff. de Administr. rer. quales sunt latronum piratarumque insidie, naufragia incendia, illuiones, mortes non oblatæ. l. in rebus. 18. ff. Commo. Itaque fata damna fatalia appellantur in l. 1. §. si magistr. ff. de Magistr. conuenien.

CATADROMVS interpretatur decursus: nam *καταδρομῆς* est decurso, decursio autem per catadromum non sine periculo errat, quod & Iurifconsultus significat lib. xix. Digestorum, de Act. empt. l. si seruus tuus. [Eum, inquit, fuisse seruum, qui per catadromum descendere aut in cloacam demitti solitus esset.] Suetonius in Nerone: [Notissimus eques Romanus elephanto superfedens per catadromum decurrit.] Quod autem Indici genus catadromus esset, nemo dicit, quod ego sciam, neque ausim diuinare. Ant. Nebriſ.

CATADROMVS Latine decursorium dici potest, significat autem stadium, in quo equites decurrere solent imaginario prælio. Budæus.

Voc. Iur.

Κατὰ τὴν ἑσπερίαν, portus ad quem plurimum appellari solet. Vlp. l. 4. §. ff. de Offic. procons. [Ingressum etiam hoc eum obseruare oportet, ut per eam partem prouinciam ingrediatur, per quam ingredi moris est, & quas Græcia *ἐπιπέλαγος* appellat, siue *ἐπιπέλαγος* obseruare, in quam primū ciuitatem veniat vel applicet, magni enim faceret prouinciales seruari sibi consuetudinem istā, & huiusmodi prerogatiuas. *κατὰ πύλας*, sive vestigiis subsequendis, quasi dicas ad pedes eorumque Vestigia. Iustinianus de Compos. ff. §. 17. [Nisi tantū si velit eas, in Græcā vocē transformare, sub eodem ordine, eaq; consequentia, sub qua & voces Romanæ positæ sunt: hoc quod Græci *κατὰ πύλας* dicunt.]

CATECHIZARE est imbuiere, docere seu instruere, vel benedicere. Inde Catechismus, nā ante baptismū instrui debent baptizandi in fide, & præcipue adulti. de consecr. dist. iij. ante.

CATECHVMENVS instructus dicitur, vel qui baptizari proponit, medio tempore Symbolum Dei dicens. xlvij. dist. c. §. j. c. quoniam multa, vel dicitur audiens, eo quod doctrinam ante valvas Ecclesie audiat cum suscipere velit baptismum.

CATEGORICA propositio notatur. ff. de Acquir. rer. dom. l. quæsitum, in si. & ibi in glo.

CATHEDRA secundum Hugonem, est Græcum, & ponitur pro excelsa sede iudicis præsentis. Et ponitur etiā pro sede doctoris, ita dicit gl. in Clemen. dudā de Sepul. Vnde.

Rex solium, doctor cathedram, iudexque tribunal.

k

CATHEDRA

Apud
onti-
e ca-
legi-
l. ca-
nt vel
stulæ
ij, de
l. sic,
tatur:
ex eo
publi-
Fron-
nt, qui
. Ant.

Alber.
alios
cepta-
olicam
quod-
quire
ca caf-
ordia.
Alias,
ij. l.
a acci-

tit. 10.
C. tit. 3.

pono,
us giof
spado-
vel fe-
lia sunt

requi-

ius pa-
edit, e-
ubi est
atrona-
in c. ex
Hof. in
qualiter.

•CAS

- CATHEDRALIS** ecclesia, id est episcopalis vel regularis & col legiata, extra de elect. ne pro defectu per Innoc. & Hostiens. & vi de Archi. de Rescrip. c. statutum. super verb. [cathedralibus.]
- CATHEDRATICVM** est quod soluitur annuatim episcopo à suis clericis sue diocesis in signū subiectionis vel obedientiæ, & etiam sustentationis, & est duorum solidorum, vt x. q. iij. placuit. Et dicitur cathedraticum, quia soluitur ad honorem cathedræ episcopalis.
- CATHOLICIANVS** *uero* id est, vniuersaliter deserviens, vt C. de iudic. l. antep. & ult. & in auth. de iud. §. his qui causas præparant. & de defens. ciuit. §. ex prouinciali.
- CATHOLICIANOS** Alcia ait dictos apparitores præf. præf. Orientis. nam is propter amplissimam iurisdictionem catholicus, id est, vniuersalis dicebatur.
- CATHOMYS** est flagellum ex virgis factū in modum scopæ, & tali vtitur religiosi in capitulis.
- CATILLVS** est superior pars molæ. ff. de fun. instru. l. cum delanionis.
- CATONIANA** regula est M. Catonis sententia, siue axioma ex plurim legum mente notatū atque obseruatū. [quod si testamenti tempore facti decessisset testator inutile foret id legatum quādo cumque decesserit non valere l. i. & poss. ff. de Reg. Caton. cuius hæc regula atque æquitas videtur esse, quia cum testatoris certam mentem atque voluntatem esse oporteat eum præsentis temporis conditionem spectasse, de quo ea stauisse indicamus: non autem incerto futuri tēporis euentui rem
- commisisse quippe cum alioqui testamenta, non ex testatorum mente quæ in iis dominari debet, sed ex fortuna & casu penderent plura in obseruat. lib. ii. cap. iij. Cuiac.
- CATVLVS**, id est sapiens media producta, sed media breui est animal. Vnde.
Est animal catulus; fruitur ratio ne catulus.
- CAVERE** variè accipitur: nam idem significat quod securum facere: securus autem quis fit non solum fideiussoribus ab aduersario prestitis vel hypotheca l. habere. de Ver. sig. sed quandoque etiam nuda promissione. l. fancimus. C. de Ver. sig. qua de re copiose Alci. in d. l. habere. & in l. satisfationis. eo. tit. Interdum cauere idem significat quod disponere vel ordinare, vt l. epistola. ff. de Pact. & inst. de legi. patr. tut. At cauere ab aliquo, significat cautionem exigere. l. si sciente. ff. ad l. Pom. de particid.
- CAVILLARI** variis modis iure sumitur. cauillatur calumniosè agens cauillatur qui breuiter & falsè aduersarium sermone captat, aut irridet. cauillatur item qui sciens vt suam sententiam taceatur, falsà prodit, specialius verò cauillari dicitur, vt infra in ver. [cauillatio.]
- CAVILLATIO** est quando ab euidenter veris transitur ad euidenter falsa per quādam verborum inuolutionem vel sophisma ta. c. venerabilis de Iudi.
- CAVMA**, atis, color siue incendiū interpretatur, *u. c. u* enim est calefacio siue incendo. Vlpianus de lega. primo. l. cum res. [Si fundus, inquit, caumate perierit.] Atque aliubi. [Prædia inquit, quæ cau-

caumate perierit.] Atque adhuc libi: [Si caumate alióve casu pars fundi perierit.] quibus in locis casina pro caumate legitur casina namque per ch, aspiratum aliud significat: hoc est cæli hiatus sine recessum. Autores sunt, Aristoteles in Meteorologicis, Plin. in secundo Natu. histo. Seneca in primo naturalium questionum. Servius lib. 9. Æneid.

CAVILLATIO, inquit Nonius Marcellus, est iocosa calumniatio, & cauillari, iocari. Valla: [cauillatio, inquit, est subdola quædã ratio, quã nos consilij nobis mēdacij, vincēdi causa proferrimus.] Vlp. titu. de Verborũ significatione. l. natura cauillationis, &c. Item de Regulis iuris. Ea inquit, est natura cauillationis, quã Græci *σποδισμὸν* vocant.

CAVPO dicitur propriè qui vinũ vendit: caupona vero est mulier quæ vinum quoque vendit. Est etiã caupona locus, in quo vinũ vèditur, autor est Priscianus. Apuleius libro primo de asino: [De quadam, inquit, amica caupona ilico percontor.] Gellius libro septimo: Quod in caupona delitesceret, quod ad vesperam perpotaret. Apud iuriconsultos titulus est libro xlvij. Digestorum, furti aduersus nantas, caupones, & stabularios, vbi ea propemodum quæ apud Horatium in primo sermonum leguntur. Nebr.

CAVPO qui cauponẽ exercet, eius que inquit. l. j. ff. nau. cau. stabu.

CAVPONA quomodo differt à taberna. vide ff. de ri. nup. l. palã.

CAVSA est ex quo aliquid producit, vt pater est causa filij, & contractus causa obligationis. l. & an ea sãctiones ff. de Excep. rei iudi. Item causa est finis ex quo impulsio datur faciendã dispo-

sitioni, & ita sumitur in titu. de condi. & demoustr. & causis & modis earum. vbi patet quòd causa differt à modo, que est de futuro, & à conditione, quæ est de futuro, & suspendit etiã à demonstratione quæ tantum declarat rem vel personam, verbi gratia. Patronus potest compellere libertam vt nubat, vt ciuitates replentur. Iste finis vt ciuitates replentur est causa condendæ legis, ideo dicitur quòd cessante causa cessat lex, vt l. adigere. §. quamuis. ff. de Iure patro. Et vtimur promiscuè illis verbis cessante causa legis, vel cessante ratione legis, differunt tamen causa & ratio, quia ratio est oculus cordis, discernens rem per medium. Sed causa est quod in facto accidit per quod ratio discernit quid iuris. Dicitur etiã causa efficiens, id est, conditor legis in contractibus contrahendis, causa materialis in legibus est materia de qua in illis disponitur. Et causa formalis est modus tractandi & forma contrahendi vel disponendi, quæ additur contractui vel dispositioni. Dicitur etiã causa instrumentalis, vt est instrumentum artificis. Et breuiter quicquid ad esse alicuius rei concurrat, causa dicitur, aliter & aliter tamen. Et significatur causa per dictionem si, vt dicendo, dono vellego illi si negotia mea gesserit. al. demonstratio. §. j. ff. de Cond. & demonstratio. Item per dictionem [quia,] Insti. de lega. §. longe magis. Et dictionem [quoniam] nam exponitur per [quia.] Item significatur vt in didictionibus illatiuis, cau-
sa, cendo. Titius negotia mea gessit, ideo vel idcirco sibi lego.

K : Item

Item in dictione [cum] vt dicendo, [cum Titius negotia mea gesserit, lego tibi, &c.] Etiam in dictione [siue,] vt siue Titius negotia mea gesserit siue aduocatus fuerit, &c. Item in prepositione pro, vt ibi lego vineas pro alimentis. l. fin. §. j. ff. de ali. & cib. leg. Vn de sensus est, quod ex causa alimentorum lego vineas. Item significatur causa per dictionem [nomine,] vt dicendo, lego vxori xl. nomine dotis. l. cum quidam vxori. ff. de lega. ij. Causa dicitur a casu quo venit: nam casus est materia & origo negotij nedum discussionis examine, patet facta: que dum proponitur causa est, dum discutitur iudicium, cum diffinitur iusticia. c. forus. de Ver. fig. vbi Ber. dicit in glos. Causa est res in dicendo posita cum interpositione certarum personarum scilicet actoris, rei, iudicis, & testis & dicitur a casu, quia casualiter occurrit prater hominum voluntatem. Et differunt causa & actio. nam causa est negotium vel contractus ex quo quis mouetur ad petendum vel litigandum, vt est venditio vel locatio rei, ex qua oritur obligatio est causa proxima obligationis, que obligatio parit actionem, cum obligatio mater sit actionis. Et est duplex causa scilicet proxima & remota, que differunt in actione reali & personali: nam in personali remota est ipsum factum, proxima est ipsa obligatio, & in personali non sufficit exprimere causam proximam. dicendo ago contra te, quia obligaris mihi in decem, sed oportet exprimere causam remotam. vt dicendo, conuenio te, quia mutavi tibi decem. In reali proxima causa est dominium. Sed re-

mota est ex qua consequitur quod dominium, & non est necesse exprimere remotam, vt dicendo ago contra te, quia emi domum a Ber. sed sufficit exprimere proximam causam, dicendo, ago contra te quia sum dominus domus illius, & hæc not. in gl. & per doct. in c. dilecti filij. de Iud. De diuersis speciebus causarum vide bonam glos. xj. q. j. in Sum. Est enim quedam causa spiritualis, vel annexa spirituali, vt illa que fit de iure patronatus, quedam civilis, vt cum agitur super rei venditione causa pecuniaria, quedam criminalis, vt cum agitur directe de crimine, quedam mixta, vt cum agitur de crimine civiliter, vt de adulterio ad separationem thori. In his tribus vltimis casibus iuratur de calumnia. In primo non iuratur de calumnia, sed tantum de veritate dicenda.

CAUSA minima est duorum reorum, vel quinquaginta solidorum, ad illa que non sufficit ad sumptus iudiciales.

CAUSA cadere dicitur, qui male agendo causam amittit, & quis agens. Instit. de action.

CAUSAM dicere est defendere, vnde causam dicere ex vinculis in l. ij. de Custod. reor. id est, poterim dum questio criminis peragitur, in carcere detineri, atque ibi defendi.

CAUSAS criminales dicuntur quibus agitur ad vindictam, siue ad poenam. & hoc etiam dicitur quandoque agi criminaliter quando agitur ad vindictam publicam: quandoque dicitur agi civiliter quando agitur ad poenam per modum inquisitionis, denuntiationis, vel ad interesse tereffe partis per viam accusationis.

tion
ctio
CA
tuor
mor
du
CA
v
tari
uale
ex q
CA
v
fam
ribu
ab v
exer
bus
rum
caus
da c
drian
nau
later
libro
mili
est q
bori
nu
ter a
am
nem
CA
v
ste a
tilia
sic tu
colic
Causa
tis
Vlp.
l. ge
fari
Ann
CA
v
que
in ex
aliqu
spl
si qu

tionis. de quo & supra in ver. actio criminalis.

CAVSÆ fauorabiles sunt quatuor scilicet de libertate matrimonio, dote & testamento. c. duobus de Re iudic.

CAVSARIA missio in re militari est quæ propter aduersam valetudinem indulgetur. l. 2. ff. ex quibus cau. infam. irrog.

CAVSARI dicuntur qui causam habent ex morbo, vt muneribus vacent. Lilius libro sexto ab vrbe condita [Tertius, inquit, exercitus ex causariis & seniores] Seneca libro sexto epistolarum. [In animo nostro sunt quasi causariæ partes quibus adhibenda curatio est] Spartianus in Hadriano: [Omnes cautarios subleuauit.] Plin. lib. 25. causariis vel latere vel faucibus. Martianus libro 49. tit. de re militari. l. milites. [causaria, inquit, missio est quæ propter valetudinem laboribus militiæ soluit.] Modestinus de excusationib. tut. [Propter ægritudinem, inquit, causariam vocatam, causariam remissionem acceperint.] Nebr.

CAVSOR, aris. est causam rei gestæ afferre siue excusationem. quintilianus: Ne causanti pupillo sic tutor irascatur. Virg. in Bucolicis,

Causando nostros in longum ducis amores.

Vlp. lib. 40. tit. de fideicomis. lib. l. generaliter. Neque enim causari debere quo minus illi relictum sit. A Nebr.

CAVSOR causaris id est, conuocor. Aliquando causari est in excusationem defensionemque; aliquid allegare. l. generaliter. § plan. de fideicom. lib. & l. 1. § si quis tamen. ff. si quis cautio.

CAVTELA est deminutiuum à cautione, & tamen quandoque superabundantiam importat vt cum dicitur, abundans cautela non nocet. l. testamentum. in fin. C. de testam. Quinque quæ propter cautelam sunt. notat. Archid. l. di. presbyteros. Inde cautelosus, id est, prouidus, circumspectus, vel plenus cautelis. Ant. Nebr.

CAUTERIVM, ferramentum est chirurgicum ad inurendum vulnera. Est præterea cauterium instrumentum pictorium, quo vtuntur in ea pictura, quæ dicitur encausticæ, de qua Plin. lib. 35. & Martialis.

Encaustus Phæton tabula tibi pictus in hac est.

Quid tibi quis Dipyron qui phætona facis?

De eadem quoque Ouid. dixit *Tabulæque colubis vris,* Martianus de fundo instru. l. pictotus. [Peniculi, inquit, & cauteria & conchæ,] vbi Medosæ pro cauterio cauchæ legitur. Nebr.

CAVTRIO hæc dictio ex proprio significato significat nudam promissionem ex qua inducitur firma obligatio. C. de Verb. sig. l. sancimus. vt quis tenetur cauere de euisione, de vitis & morbis. Et intellige mudâ à fide iussoribus, & pignoris, sed nō à stipulatione, nā astrictus caute re, debet stipulatione cauere vt obligatio sit firma. l. penul. §. do cere. ff. Ne quis eum qui in ius voc. vi. eximat. & de clericis. nō resi. c. relatū. Quâdoque; significat eū pignoris, vel fideiussoribus quâdo hoc aliud verbum ei adiungitur declarat, vt mādau procuratori vt recipiat idoneam cautionem à debitore, aliâ non daret dilationem.

tionē, ibi cautio intelligitur cū fideiussoribus, vel pignoribus. l. si mādato. §. si. ff. Manda. Ratio si gnificati sumitur ex verbo idonea quod apponitur vt addat & fortiorē cautionem exprimat, qualis nō esset per stipulationē sola. item prator vbi iubet pro collatione honorum faciēda rectē cauēi, vt l. r. §. iubet. ff. de Col. la. bo. significat cum fideiussoribus vel pignoribus: vt §. cauēri. ca. l. & hoc ratione verbi rectē. Quandoque significat cum fideiussoribus & non cum pignoribus, vt quando cautio de procuratore exigitur. l. i. C. de Proc. per l. pratoris. ff. de Prato. stipu. & hęc est cautio pratoria requirēns fideiussōres ex lege positua pratoris p̄gal. quę est facta propter honestatem iudicij, vt enim prouisio legis aliquid operetur, & non inutilis sit. l. si quando. ff. de lega. i. tunc ex iusta causa, quando debitor bona delapidat, iudex facere debet quōd cauetur creditorī.

C A V T I O est generale nomen omniū securitatū quorū quis securus redditur de eo quod sibi promittitur. Vnde, cautio priuata cum trino teste notata. Hoc ius est nacta quod cautio publicē facta. Et diuiditur in multas species quia alia est cautio hypothecaria, alia chirographica. Et possunt dici satisfationes, etiam cautio dicitur charta, in qua scribitur computatio, vt Luc. 16. [Accipe cautionem tuam, &c.]

C A V T I O rati danda est cum de mādato dubitatur. C. de procu. l. i. Et dicitur illa securitas quę requiritur a procuratore actoris pro dño, cuius nomine agit quod ratum habebit omne illud quod

in iudicium per illum factum fuerit. vnde cauere de rato vel satisfare est procuratorē actoris promittere velle perseuerare vique ad finem litis.

C A V T I O fideiussoria est quādo interuenit fideiussor principali obligationi. Et dicitur satisfactio, & hęc sunt mul. x., vt de lite prosequenda, iudicio listi, iudicatum solui, & de rato.

C A V T I O fidei proprię interuentu dicitur quę sit per fidem præstitam siue solemnitate iuramenti.

C A V T I O iuratoria, est quando promissio iuramento firmatur, vt quando iuro solemniter me debere aliquid, vel impleturum promitto.

C A V T I O nudo pacto, est cum aliquis fidem tantam habet de me quōd cōtentus sit nuda promissione mea. Et hoc propriē dicitur pollicitatio vel pollicitaconuentio. Sed satisfactio propriē est cum duo paciscentes duas scripturas sub eadem forma verborum inter se conscribunt, & mutuo tradunt: & pollicitatio & satisfactio cautelę dici possunt propriē loquendo.

C A V T I O pignoratia, siue hypothecaria, est cum pignus traditur, aut hypotheca supportatur & dicitur etiam satisfactio.

C A V T I O de euictione dicitur quando securitas præstanda vel præstita emptori a venditore sit ea conditione vt si ab eo euincatur venditor ei restituit estimationem rei in duplum vel in simplum: prout inter eos prius conuentum est.

C A V T I O de damno infecto est quę præstatu cū tua domus ruinosa ruinā minatur domui meę, vel etiam præstatu secundum

cundum quosdam, cum timeo quod aliquis mihi iniurietur, quia possum agere ut mihi præstet cautionem ne me offendant.

CAVATIO de opere demoliendo, quam præstat ille quandoque cui nunciatur opus nouum, scilicet quod ipsum opus demoliat si constiterit eum iniuste edificasse.

CAVATIO de usufructu, in qua de duobus cauetur, scilicet quod usufructuarius re non male utatur, & quod etiam usufructu finito restituat quod ex re ipsa superextat.

CAVATIO qua heres cauet ipsi legatario cum heres dat fideiussores legatario de legato præstando.

CAVATIO, qua legatarius cauet heredi, est illa qua legatarius satisfat heredi, ut si Falcidia locum habeat, quod amplius nomine legati recipit quam ratio legis Falcidiz patitur, id heredi restituat.

CAVATIO arrogatorum, qua arrogator stipulatur seruo publico, quod restituat arrogato quæ ab eo habuit, vel eis ad quos peruentura sint, & quod dabit sibi quartam partem de bonis suis si eum sine causa emancipauerit seu exheredauerit.

CAVATIO qua cauetur ei cui restitutio fieri debet, per quam rogatus restituere bona alicuius si ne liberis decesserit, quicquid post mortem de hereditate extabit, cogitur cauere illi cui debet fieri restitutio, quod seruabit ei quartam partem.

CAVATIO Mutiana à Mutio Iuriconsulto dicta est, & habet fieri in vltimis voluntatibus, ut communiter secundum Doct. non in contrahibus: & fit in condicio-

nibus negatiuis, puta. sic dicendo. [Si Titius Capitolium non ascenderit, si seruum non manusierit, lego ei. x.]. Mutianæ cautionis. ff. de Cond. & demon.

CAVATIONVM autem alia multe possunt esse species, prout ad diuersas materias applicantur, vide Spec. in tract. libel. titu. de pignoribus. sequitur. vbi quasdam alias species cautionum profertur.

CAVATORIA instrumenta sunt iustoria, quibus bituminationes & fortiores quæque conglutinationes coquantur, & de his intellexit Iurisc. in l. pictoris. ff. de Fund. instru. quamuis apud eum mendetur legatur [cauteris.] cauteriis etiam vtuntur medici in remediis quibus morbi aliqui insanabiles inuruntur. Hinc illud notum diui Hiero. Prouer. [Putride carnes ferro curantur & cauterio.]

De C ante E.

CEDA idem est quod charta, inde cedula parua charta.

CEDENDARVM actionum beneficium est per quod postulare possunt fideiussores & alij qui obligati sunt in vna obligatione, sibi cedi in alia contra confideiussores, & alios qui sunt obligati, alioquin nisi cedatur eis possunt recusare solutiones, vt Instit. de satisfat. §. si autem. & ff. de Solutionib. l. Stichum aut Paphilum §. penult. De hoc vide in Spec. ti. de renuntiatio. §. finitis. versic. [postremò dicendum.] De beneficiis & aliis require ibidem §. parum autem. versic. [nota.] & vide in verb. renuntiatio.

CEDERE proprie est abire: Hinc.

CEDERE dié, significat incipere

k + debeti

deberi pecuniam. Venire diem, significat eum diem venisse, quo pecunia peti possit. Ex Vlpiano in tit. qui est de Ver. sig. l. cedere diem. Cedere possessionem vel usufructum, vel ius, est alteri possessionem, vel usum, vel ius tradere Ambrosius ad Marcellum: [Quid sibi profuturum quod iura possessionis cederes.] Virgil. II. Æneid.

Cedat ius proprium Regi.

Idem in tit. de Leg. ij. l. & similiter. [Si usufructu. inquit, mortis causa cesserit.] Et in tit. de a. eq. poss. sap. Ant. Nebri.

CEDERE actioni, est ius actionis mihi competentis in aliū transferre, & ipsum quasi in locum meum ponere, ita ut dicta actione possit uti aduersus eos contra quos actio talis poterat intentari.

CEDERE bonis est ab vniuersitate bonorum suorum recedere, & eis abrenuntiare, veluti quando aliquis oneratus debitis, vel obligatus pluribus, non habens unde soluat, ut satisfaciatur omnibus creditoribus, abrenuntiat bonis suis vniuersis, cedens illis, vide infra, [cessio.] Etiam cedere est in alium transferre, ut cedere possessionem, usufructum, & huiusmodi. l. si dubitet. ff. de fideiusso. & hoc nota pro statutus. Et cedens bonis non liberatur etiam à ciuili obligatione. l. qui bonis. l. ff. de cess. bo. vbi not. Accur. licet contrarium tenuerit gl. & male in l. vbi cunque. ff. de fideiusso. Item non auditur debitor fisci vel Reip. volens cedere bonis secundum Bar. in l. is qui. ff. de Cess. bo. quamuis videatur tenere oppositum in l. iij. iuncta gl. C. de cess. bo. & beneficio ces-

sonis renuntiare non potest. secundum Bar. l. alia. §. eleganter. ff. sol. mat. licet Cin. videatur tenere contrarium in l. j. C. qui bo. cede. poss. Et bonis cedi potest, non tantum in iure, sed etiam contra ius, & sufficit per nuntium & per epistolam id declarari. l. ff. de Cess. bo.

CEDERE diem est incipere diē debiti, ut si debes mihi centum in festo Ioannis Bap. adueniente festo dicitur venire dies debiti. l. ced. diem. ff. de Verb. sig. Itē cedere diem legati vel fideicommissi dicimus respectu transmissionis, ut docet Accur. in l. vnica. cū igitur. C. de Cad. toll.

CEDERE lite dixit Caius pro victum se fateri, & à iudicio victum abire: [Si hæres scriptus, inquit, restituerit hereditatem, & postea de hereditate controuersiam passus, victus sit, aut lite cesserit, durare actiones constat, &c.] Sic in l. si de communi. ff. si seruit vind.

CEDERE tempora in iure dicuntur quorum pars abiit. l. i. ff. de iur. & fac. l. 4. de Adul. & l. 6. ff. de Calum.

CEDERE operæ eadem significatione dicuntur, qua cedere Legata. præcisa enim vtrouique locutio est: quæ plena sic effertur, Cedere dies, quibus operæ aut legata debebantur. Vnde illud Vlpiani l. si quis. ff. de Oper. lib. [Iudicium de operis tunc locum habet, cum operæ præterierint præterire autem non possunt antequam incipiant cedere: & incipiunt postquam fuerint indictæ. & l. quoties, eodem] Operæ in stipulationem deductæ, ex die stipulationis cedunt: & eæ quas patronus à liberto postulat, cōfectim non cedunt, sed postquam indictæ

indictæ sunt, id est, qui stipulationes operarum tacite, ac vi ipsa præstitutum tempus, habet, atque in diem conceptæ sunt, diebus tribus quatuorve sine præstatione operarum elapsis recte dicemus, tot dies aduersus libertum à stipulatione facta cessisse. Quæ verò opera sine stipulatione debentur earum dies non ante indictionem ceunt: quippe cum tempus earum præstandarum, nõ ante indictionem præstitutum sit.

CEDERE hereditatem Seruius, explicans illud 3. Aneid.

Et patrio An romachen iterum cessisse marito.

Dici putant, pro Competere, vel delatam esse, aut quaeritam. Videamus tamen ne locutio hæc ex eodem potius genere sit, quo illa proximæ: cum aut Legata aut operas cedere dicimus, quarum dies cessit. Hot.

CELABE sine diphthongo quam habet significationem. vide in l. j. ff. de Act. empt.

CHEBRARE creationem tutorum 5. C. tit. 37. l. 28. §. 2. Donationes, Cod. 5. tit. 74. l. 3.

CELEBRIS ciuitas. id est, insignis & frequens hominibus. l. si in aliquam. de Offic. procons. & celeberrimus, id est, plurimorum sermone idoneus habitus. l. si res pupularis. de Admi. tut.

CELESTER, id est, summarie. Bar. in l. si quis. C. Depo.

CELLA dicitur à cellando, id est, occultando, dicitur. c. priuilegiu. de Verb. sig. in glo. in vj.

CELLARIUM, dicitur locus à reponendis celandisque esculentis poculentisque dictus. Apud Columellam de Re rusti. caput est quo pacto villica tradere debeat cellaria. Iuriconsultus de

leg. iij. l. vxorem. [Cellarium, inquit, iunctum eidem dicitur.] Cellarius verò est qui cella vinarie præsertim præponitur. Plao. in captiuis. [Sume, pocce, prome quiduis, te facio cellarium.] Vlp. lib. 33. de fundo instr. l. quaesitum. [Cellarium, inquit, id est, qui ideo præpositus est, vt rationes saluæ sint.] Et aliubi sæpe. Nebris.

CELLARIUS, qui ideo præpositus est vt rationes saluæ sint. l. quaesitum. §. cellarium. de fun. instr. Cellarium verò neutro genere, locus est quo penus siue esculentæ poculentæque afferuntur.

CEMENTARIUM dicuntur operatores mutorum, idè quod latomi, quia cæmento, calcis & arena vtuntur.

COENACVLUM est loc⁹ aptus ad cenandum vel comedendum, in quo quis magis de die quam de nocte solet residere causa refrigerij, vide [cœnaculum.]

COENOBIVM, est locus religioforum. & dicitur à *κοινός*, id est, commune, quia ibi omnia debet esse communia. ca. cum dilectus. de Consect.

CENODOXA est vana & mundi gloria.

CENOTAPHIVM interpretatur inane sepulchrum, id est, q^d sine caduere in memoriam tantum defuncti constructum est: quale apud Virgil. 3. Aneid.

Heclorum ad tumulum viridi quæ cessite inanem.

Vlp. li. xj. de Religiosis, & c. l. vel quæ. [Si cenotaphium, inquit, sit, venire dicendum est.] & eo. tit. l. monumentum. [Monumentum, inquit, memorie causa factum, quod Græce cenotaphium dicitur.] Et tunc scribitur per e, simplex. Nã per æ, diphthongum, significat

- caenotaphium nouum sepulchrū quale fuit illud in quo Saluator noster fuit sepultus, de quo in Euang. Sed per æ, diphthongum, Caenotaphium significat commune multorum sepulchrum, q̄ Græcè καὶ νεκρῶν quoque dicitur. τῶν ὄντων namque sepulchrū interpretatur. Cenos autem sine diphth. vacuus cenos per æ, diphthongam significat commune. N.
- CENOTAPHIUM** est inane sepulchrum, id est, monumentum sine corpore, quod cōstat ad memoriā defuncti, vt ff. de Re. diui. l. in tantum. §. in fin.
- CENSOR**, es, est arbitrari, vnde censores dicti, ad quorum censio nem. i. arbitrium venseretur populus, vt scribit Varro de lingua Latina. Festus quoque. [Cesores, inquit, dicti sunt quod rē suam tāti quisque aestimare solitus sit quanti illi censuerint. Hinc dicuntur censiti, quorum res est aestimata certa quadam summa & per eam in classem suam redacti, qui etiam Opitescens, id est, opibus censiti dicebantur: & capitecensi, qui nullo aut paruo ære censebantur. Auctor est Gell. lib. 15. & Valerius vbi de Mario. In Codicis Iustiniani lib. xj. tit. est de Agriculis censitis, &c. In quibus causis coloni capite censiti dominos accusare possunt. Pompo. tit. de acqui. re. do. l. ergo. [Censitorum, inquit, vice fungitur. Nebris.]
- CENSERE** est iudicare, iudiciū constituere, præcipere, vt not. Io. And. in gl. verbi cēsemus. in Cle. j. de concess. præb. ff. de Ver. sign. l. censeri. Inde nomen censoris sumptum est. Prædia etiā dicuntur cēseri, quia censum præbent. Etiā censeri est in cēsum censeri, vt C. in qui. cau. pi. ta. cōtra. l. j
- CENSERE** est aestimare, constituere, vel deliberare, vnde senatum censere est cum sententiā dicat de eo q̄ sibi videtur, inde cēsores nomē traxisse videntur. Iul. sentire verō dicitur senator, cum alienam sententiam approbat.
- CENSITI** dicuntur qui censentur, id est, censum præbent, requirere suprā [agricolæ & censiti, & in frā [colonus.]
- CENSOR** est qui recipit presentationes collectorum coloni, & pignoris iure vendit prædium si census non soluitur, vt ff. de censu. l. forma. §. illam. & l. cum possessor. pro pecunia. Item censor dicitur iudex. l. ergo. de Acquir. rer. domi.
- CENSOR** est a censu aris, id est, pecuniæ sunt dicti, quia censum tollunt, cum enim auctus esset census in vrbe Romana, ad eō vt consules non fuissent, constituti sunt censores, & censoris nomen inde videtur esse tractum quia senatum aliquid censuisse dicimus. l. censeri. præall. Item censor est iudex. Inde censura, id est, iudicium, & per censuram ecclesiasticam significatur interdictum, suspensio & excommunicatio: c. quarenti. de Ver. sig. Etiam censores Romanos procuratores dicimus.
- CENSORIVS**, vir qui cēsor fuit, vel qui dignus est, vt censor sit propter morum grauitatem, qui alios vindicet.
- CENSORIVM** quod ad censorem pertinet.
- CENSURA** [ecclesiastica] quid sit, vide extrā de Sepul. c. vlt. & vt lit. non cont. c. tuæ. Item quid importet, vide extrā de Ver. sig. cap. quarenti. & in Clem. de ind. cap. ij. de foro competent. cap. j.
- CENSOR**, tributum, & pensio

pensio publica idem, vt Cod. in quib. cau. pignus facit contr. l. j. & Cod. si propter pensionem publicam. l. sic accipitur. Vnde.

CENSUS idem est quod pensio quæ soluitur de prouentibus. Censuræ etiam dicitur patrimonium l. de creationibus. C. de epi. aud.

CENSUS proprie est actio ipsa censorum, ciues R. & eorum bona recensentium, de quo apud Pomp. in l. j. §. post deinde. ff. de Regu. iur. Duplex enim census fuit, vnus personarum, cū ciues singuli in sua tribu, classe, centuria, nomina sua, vxorum, liberorum, libetorum seruorumque suorum, item cuiusque atatem, & quam Urbis regionem habitarent, iureiurando dato profiterentur. Alter census erat bonorum, cum idem patres fratresque sua prædia tum urbana, tum rustica, seruorum, pecudum que numerum, sanctorum instrumenta, suppellectilem, pecuniæ denique numerum profiterentur. Quod & Diony. Halicarn. tradit lib. 4. T. Linius lib. 7. & 39.

CENSUS pro bonis fortunisque omnibus Cic. pro Q. Roscio Comædo. Quem tu si ex causa spectas, cuius Ro. est. Vlp. l. cogi. 16. ff. ad Treb. Censu manumitti dicebatur serui, qui lustrati censu Romæ iussu dominorum inter ciues Romanos censum profitebantur, ait Vlp. cap. 1. Instit.

CENSUS censendo agri proprie appellatur, inquit Festus, qui emi & venire iure ciuili possent. Cic. pro Flacco. Illud quæro, si hæc prædia censui censendo habebant ius ciuile? sint nec ne sint mancipia? Subsignari apud ararium apud ceteros possint? in qua tribu denique ista prædia censuisti. Hinc.

CENSUS dicitur tributum quod prædiis provincialibus imponebatur

fisco pendebatur. Constant. l. j. C. sine cens. & reliq. Qui comparat, censum rei comparat agnoscat, neque liceat alicui rem sine censu vel comparare, vel vendere. Sic l. j. C. Th. de contrahenda Empt. item l. vltima. C. eod. tit. Omnes pro iis agris quos possidet, publicas pensiones agnoscat. Reliqua autem ibidem dicuntur census, quos venditores prædiorum fisco debent, neque dum persoluerunt. Hinc.

CENSUALIS forma apud Vlp. l. 4. & passim. ff. de Censib. Et censualis professio. l. 7. C. de Donat. Censuales tabulæ, ac libri. l. 4. C. de Agrico. & censit. & Censuale officium. l. 18. C. de testib.

CENTENARI dicitur à nostris, qui centum millia H-S. in bonis habent, & scribit Imp. §. ij. de Succes. li. qui vt ait Asconius more veterum censu dicebantur. De centenariis Vlp. frequenter in l. 6. de Iure patro. & sub Rub. ad leg. Falci. qua de causa Suidas κενταριον, inquit, νεμισματων ποσος. Quod autem apud Imper. §. seq. legitur, centum millia H-S. centenis aureis comprehendendum est, non enim centeni, sed milleni aurei, siue solidi centum sestertium millia constituunt, quapropter aut hallucinatum esse Tribonianum, aut locum corruptum in Inst. commentariis docuimus. Hactenus Hotoman.

CENTENARI dicitur duces vel magistri centum militum, quorum potestas dicitur centena.

CENTESIMA vsura dicitur quæ centesimo quoque mense sortem æquat. Vel sic.

CENTESIMA vsura est, cum ob centum aureos pro toto anno penduntur, aurei duodecim, hoc est,

est, propter centum aureos vno quoque mense aureus vnus, qui si cum centum istis aureis consideretur, omnino centesimus est, quare nec iniuria talis vsura centesima appellatur. Eadem vero ratione intelligi oportet vsuram quadrantem, trientem semissem, bessem, Harmenop. tit. de Vsur.

CENTESIMIS calendis dare spondes? sermo est ex feneratorum consuetudine deductus, pro eo ac si dicatur: Intra centum menses, a quo & centesima vsura.

CENTIES aureorum, præcisâ locutione, pro centies centena millia aureorum, Celsus. l. 88. de Ver. sign. [Tantum quisque pecunia reliquit quantum ex bonis eius refici potest. Sic dicimus centies aureorum habere, qui tantum in prædiis, cæterisque similibus rebus habet.] Pau. l. 97. de Lega. & fid. l. 32. [Pone, inquit, in cõdito cõtius aureorum esse, quæ in vsum sumi solerent.] Sic decies sesterium, pro decies centena millia H-S. passim apud Ciceronem. In Verrem.

CENTONES sunt cilicia ex pilis captarum, siue panni crassiores ex lana diuerforum colorum consuti. Plautus in Epidico.

In alium quaras tui centones sarcias.

Juuenalis.

Intrauit a lidum veteri Centone Iupanar.

Cato de re rustica. [Prius veterè sagam accipito vnde fiant centones.] De huiusmodi rusticis cõttonibus loquitur Iurisconsultus Vl. p. lib. 33. Dig. de fund. instruct. [centones, inquit, funes perticæ.] Accur. V gutij auctoritate, centones interpretatur puluinaria. i. opus factum ad modum pului-

narium. Quid verò per puluinaria ipse intelligat, ego nõ video, cum auctore Seruio, puluinaria sint lectuli qui sterni tẽplis consueuerunt. Principu quoque puluinaria dicuntur, vt apud Iuuen-

Lupanaris tulit a puluinaria dorẽ.

Catullus quoque de nuptiis Pelei.

Puluinaria verò diua geniale vocatur.

Nebrii.

CENTONES sunt cilicia siue panni crassiores ex lana diuerforum colorum, de quibus in l. quaesitum. §. item centones. de fundo instruo.

CENTVMVIRALIA iudicia dicta a centum viris: nam cum essent Romæ xxxv. tribus, quæ & curia dictæ sunt, tertiæ singulis ex tribubus sunt electi ad iudicandum, qui centum viri appellati sunt, & licet quinque super centum fuerint, tamen quo facilius numerarentur, centum viri dicti sunt.

CENTVMVIRALIS quaestio quæ, vide l. 3. C. quando tut. vel cur. esse def. l.

CENTURIA in re militari centum continet homines, qui sub vno centurione sint, quorum centenarius iustus est numerus, sed centuria in agris significant ducenta iugera, centuria a centum iugeribus vocabatur, sed mox duplicata nomen retinuit.

CENTURIO miles dicebatur qui præerat centum militibus, & cohors illa cui præerat appellabatur centuria, centurionis insignæ, vitis erat, siue sarmentum ex vite. Plinius: [centurionum, inquit, in manu vitis.] Iuuenæ. de Mario centurione constituto:

Modosam

Nodofam posthac frangebat vertice vitem.

Luca. in 6. de Latio centurione:
Latium longo gerit ordine Sitem.

Et Sillius libro 6.

*Leuinus ab alto Priuerno vitis
Latitia rationis honore.*

Et Martia.

Varro *Paretonias Latiamodo vite
per vrbes.*

De vite quoque centurionū meminit Iurifconsultus lib. xl. Dig. de Re mil. l. milites agrū. [Si vitē tenuit militiam mutat.] Nebr.

CENTVRIO est qui præest centum militibus. glo. ff. de Vulg. & pup. substit. l. centurio.

CENTVSSIS, id est, libræ centū, à decem decussibus, dicitur, & à centum assibus qui erant numeri breues ex ære, vt centussæ licet, id est, centum libris vendit per auctionem.

CEPISSE quis dicitur, quamuis alij acquisierint. l. cepisse. de Verb. signif.

CERDO dicitur vilis homo qui artes exercet illiberales, quodlibet lucrū sectans, *νεπος* enim Græcè, lucrum Latine dicitur de eo meminit Iurifconsf. in l. cerdo nem. ff. de Oper. lib.

CEREALIS ædiles, sic dicti à Gerere, eò quòd frumento præessent, l. ij. §. deinde. Cod. Iulius de Origine iuris.

CERIMONIA est ritus sacrificandi. Dicuntur enim cerimoniz sacrificia, & solennitates Indæorum quæ cereis exercebantur, & sic in veteri testamento peccata purgabantur.

CERIMONIALIA [præcepta,] sunt quæ ad cultum Dei pertinent, de quibus rario reddi nō potest secundum Io. Thent. dist.

6. §. his itaque respondetur, quia ad literam, fuerunt mandata, [vt nō arabis in boue & asino, non indaes vestem lino, lanaque con textam, & non seres agrum diuerso semine.]

CERNO dictū à creō, id est, à creūdō, ab eo q̄ cum quid creatum est tunc denique videtur. Hinc illud in testamento. [Facito videant te esse heredem. Itaque in cretione adhibere iubēt testes.] Varro. libro. 9. de Ling. Itēque lib. 6. apud Plāq. Cum ego antea te amaui, & mihi animum esse creui, valet constitui. Itaque heres qui constituit se heredem esse, dicitur certere, & cum id se creuisse. Hinc.

CRETIO certum dierum spaciū definitur ab Vlp. Instit. cap. 22. q̄ dabatur heredi instituto, ad deliberandum verum expediret ei ad hereditatem adire, necne. Et Iusd. lib. v. Etym. [Cretio, inquit, est certus numerus dierū in quo institutus heres, aut adit hereditatem aut finito tēpore cretionis excluditur, nam ita dicitur [ille heres mihi esto, cernitōque intra dies tot.] Hinc eodem loco Vlp. [Cernere, inquit, est verba cretionis dicere ad hunc modum. [Cum me Mæuius heredem instituerit, eam hereditatem a deo cernoque.]

CERNERE & pro herede gerere hoc differunt, quòd qui cernit, verba cretionis pronunciat quæ retulit Vlp. cap. 22. Inst. [Cū me Mæuius, &c.] Qui pro herede gerit, re tantum ipsa heredem se esse declarat, vt si auctionem faciat, seruis cibaria mandat. Itaq; Paulus in l. 9. ff. de Acqui. hered. [Pupillus, inquit, si fieri possit, id est, si verba cretionis pronunciat] *pro herede.*

- CEROFERRARI** acolythi sunt xxj. dif. clerici. xxij. distin. si quis post. §. deseruientes.
- CERTARE**, id est, pugnare, quasi certum se dicens habere, quod sit etiam disputando. Cod. de posthu. hered. insti. l. quod certum. de leg. ar. cum quidam.
- CERTARE** cum vsuris fructibus prædiorum dicuntur, quorū vētigalia vix, aut ne vix quidem vsuris persolendis paria esse possunt. Cicero. Catillin. 2. [Meo beneficio tabulæ nouæ proferetur, verum auctionariæ, neque enim isti qui possessiones habēt, alia ratione vlla salui esse possunt, quod si maturius facere voluissent, neque (id quod stultissimum est) certare cum vsuris fructibus prædiorum: locupletioribus his, & melioribus ciuibus vteremur.]
- CERTAMEN** pro ludo in quo est contentio, vbi etiam victori ab agonothea præmium proponitur. Scæuola tit. de Ann. leg. l. liberto. [certamina, inquit, sub nomine ipsius celebrarentur, id est, iudi.] Nebr.
- CERTATORES** dicuntur monachi, in Auth. de Mona. §. cogitandum.
- CERTVM** dicitur nō dubiū, vnde aliās definitur certum esse quod apparet quoddam quale quantumque sit. l. certū. ff. Si certum petatur.
- CERTVM** in iure dicitur id cuius qualitas & quantitas apparet, l. Stipulationū 74. ff. de Ver. obli. vbi Caius scribit Certum esse, quod ex ipsa pronuntiatione apparet, quid quale, quantumque sit. Hinc.
- CERTVM** corpus, proprie l. C. appellant, quod Dialectici indiuiduum: Incertum verò quod illi genus, qua de causa inter se opponuntur in l. i. §. nō solum.
- ff. ad Leg. Falcid. Hinc.
- CERTVS** locus qualitas & quantitas definita est. l. ita stipulatus. 115. de Verb. obli. l. 4. ff. pro Emp. l. i. ff. de Eui. l. 6. ff. de Seruit. Incertus verò dicitur cuius qualitas & quantitas non apparet l. cū post. §. cū gener. ff. de Iur. dot.
- CERTVS** homo cuius qualitas definita est, quæ dignoscitur aut nomine aut demonstratione, nomine vt Pamphilus. Dauus. Demonstratione vt si digito monstremus, vt filius Aresenia. l. Quintus. de Aur. & Arg. Contra vero incertus homo, cuius qualitas definita non est, veluti cum in genere testator scripsit: Hominem illi do, lego. l. vbi autem. ff. de Verbo obli.
- CERTA** dies cuius numerus definitus est, incerta autem cuius tempus incertum est. l. si dies. ff. quādo dies leg. qua de causa Vlpia. in l. talis scriptura. ff. de Leg. l. diem incertum conditionem appellat.
- CERTVM** vinum aut frumentū dicitur cuius & qualitas & quantitas apparet, incertum autem cum aut neutra, aut alterutra tantum definita est: Quinetiam certum dicit, qui vinū quod in apotheca est, aut triticum quod in horreo dicit, quæ omnia traduntur in l. stipulationum 74. & seq. l. triticum 94. ff. de Verb. obli. l. cum res. 47. §. 1. de Legat. 1.
- CERTAM** legem in rem afferre, quod vulgus dicit allegare legē in propriis terminis ad Heren. l. 1. [Hic certa lex in rem nulla affertur, & tamen multæ afferantur, e quib. ratiocinatio nascitur.]
- CERTI** conditio competit ex omni obligatione & ex omni causa ex qua aliquid certum & determinatum petitur, siue ex contractu

contractu siue ex causa legati, siue ex suo nomine, siue obligetur hereditario, & sunt duæ certæ conditiones, vna generalis in omni contractu vbi certum petitur, alia specialis in contractu mutui. Et licet nulla lex hoc manifeste dicat, potest tamen colligi ex text. Institut. Quib. mod. re. contrah. obli. §. j. in fi. ibi ex eo contractu, scilicet mutui nascitur certi conditio, quasi pronomen[eo] demonstrat specialitatem in mutuo. Posset etiã probari ex rubr. ff. de Re. cred. & si cert. pet. & de certi condi. Quæ rubrica habet tres partes, vbi in secunda tangitur certi conditio specialis, & est glo. Instit. §. præalle. similis glo. in l. certi conditio. in princip. ff. si cert. pet. & in l. j. in prin. ff. de triticaria, &c. Et nota quòd in libello non procedit certa cōditio generalis, quia non instruitur aduersarius an debeat contendere, an liti cedere, dicendo, te conuenio, quia ad centū mihi teneris.

CERTIOREM facere quēpiam eleganter dicitur, & non facere certum. Nam quòd Virgil. in *Aneid.* dixit:

- Anchisen facio certum.

carminis necessitate excusatur, quæ certiorē in versu non potuit collocari quoniam syllaba breuis est inter duas longas, quod heroicū carmen reformidat.

CERTIORO as vtuntur l. C. quæ apud eos qui purē loquuntur in vſu non est. Vlp. lib. xxvij. Dig. tit. de eo qui pro tutore. l. j. [Sed necessarios, inquit, pupilli non certiorauit.] Idem quoque lib. xvij. tit. mandati. l. si fideiussor. [cūm certiorare posset, inquit, eum, non fecit.]

CERTIFICO verò & certifica-

tio nusquam quod meminerim, legitur, nisi in li. Dig. tit. de exc. [Honores, inquit, & immunitates certificauit scribens.] Item de pignoribus & hypothecis. l. cum tabernam. quæ est Scanole, lib. xx. Dig. [Non certificationē, inquit, sed suppositionem à me accipere.] Nebr.

CERVIA sunt animalia de numero habētium naturam feram, licet quidam ita mansuetos habeant, vt in syluam ire & redire soleant. Instit. de Rerum diu. §. cernos quoque.

CERVICALIA vestis nomine contineri Vlp. scribit in l. 25. §. 1. ff. de Aur. & arg. Quod si ad muliebrem mundum ea pertineat, significari putarem eo nomine, quæ Græci *αἰετὶ ἀχρῶν* nominant quæ Iul. Pollux in mundo muliebri recēset: Sin virilia sunt: ea dici putarem, quæ frigoris vitandi causa ceruici circumdantur.

CERVISA, vel [ceruisia,] vel [ceruisium,] potio est ex hordeo, siue tritico, siue ex pane concinnata, & est ferè quam sacra litera ex Hebræo sermone interpretatur Siceram, & idem quod zithum. Siccera vero Hiero. ait, est omnis potio quæ potest inebriare præter vinum. Vlpianus libro xxxij. Digest. de Triti. & vin. lega. lege si quis. Nec camum, inquit, nec ceruisa continebitur.] Et paulò antè, [certè zithum quod in quibusdam prouinciis ex tritico vel ex hordeo, vel ex pane conficitur.] [Strabo lib. 27. in descriptione Ægypti, scribit cōmune illis populis esse poculum, & fieri modis variis, appellatur autem à Græcis zythū, ab interprete ceruisium. Ant. Nebr.]

CERVISIA vini appellatione non continetur.

continetur. ff. de vino & oleo leg. l. si quis vinum.

CERYCIA dicuntur à Græcis, quæ Latini vocant caducea. l. sanctum. de Rer. diuis. ff. ea sunt quæ Legati Græcorum ferre solebant, ne quis eorum corpora violaret.

CESSARE agrum dicitur, cum non laboratur.

CESSARE & extingui differunt. l. qui res. de aream. de Solutio.

CESSARE improprie dicitur pronunquam fuisse, Papii. l. 97. ff. de Solut. [Cum ex pluribus causis debitor pecuniâ soluit vtriusque demonstratione cessante, id est, sine vlla demonstratione.

CESSTVS tutor, & Cessicia tutela [vide tutor cessicus, & cedere.

CESSIMIRE, id est, retro ire. l. si ex plagis. ad legem Aquil.

CESSTIO est iuris & actionis translatio: nam per cessionem iura & actiones in eum cui cessit, transferuntur, quia sicut in venditione, vel quolibet titulo alienationis rei corporalis necessaria est traditio quantum ad dominij translationem: ita ad translationem rei incorporalis, scilicet, iuris & actionis vtimur cessione, quæ reputatur pro traditione. Item cessio secundum Iud. li. vj. Etimol. proprie est rei concessio, sicut est illud Ruth. 4. [cedo iuri propinquitatis:] Nam cedere dicimus quasi concedere, vtpote ea quæ propria sunt, nam aliena non concedimus, sed restitimus. Cedere etiam proprie dicitur qui contra veritatem alteri consentit, vt Cic. [cessit Emilissa auctoritate viri,] id est, potius paruit. Et est sciendum quod in instrumento cessionis dicitur quod cedens eum cui cedit, constituit procuratorem in rem suam. Ad cu-

ius euidenciam notandum. Si est Titio ex mutuo contraxisti, tibi competit contra eum actio directa & personalis, quia cum eo in tua persona traxisti. Tibi etiam competit actio utilis, quia utiliter & cum defectu debitum ipsum tanquam rem tuam prosequeris. Si autem mihi iura & actiones contra debitorem tuum ex causa venditionis, vel ex alia commiseris, transfertur in me utilis actio qua vti possum ad ipsum debitorem tanquam meum exequendum. Directa vero & personalis remanet apud te, cum à te per cessionem non potuerit separari etiam si velis, ad eum tibi adhereret.

ff. pro Socio. l. iij. Et sic patet quod in directa actione & personalis sum procurator tuus, quia aliter non poteram vti, licet enim directa non possit cedi, potest tamen mandari eius exercitium. Et nota quod cessio actionum presumitur simulata ex tribus quæ notat Accur. in l. j. & pe. C. de Ma. & ibi doct. & c. si. de alio. mut. in. cau. fa.

CESSIONARIUS dicitur, ille in quem transfusa est obligatio vel nomen, & debet certiorare debitorem quod nomen eius in ipsum transfusum sit, notificando vel ostendendo instrumentum, & legendo, & copiam si velit habere, dâdo, vt i. nomen. Quæ res pig. oblig. poss. C. alias alteri soluere posset debitum, non credens se obligatum cessionario. l. j. §. j. ff. de Noui operis nuntiat. & l. j. C. de obl. & actio per Bartol.

CETEROQUIN, alioquin, Vp. l. 1. §. ff. de Iur. fisc. Sed enim hæc pœna magis est, vt aduersus ipsius locum habeat, qui delatorem redemit, ceteroquin aduersus heredem eius transire non debet. Idem. l. 35. §. 3. ff. de Hered. institut.

instiunt. Ceteroquin si tempore quo transtulit in alium locum, &c.

CETERORVM & reliquorum Appellatione ait Vlpia. etiam omnes continentur, vt Marcellus Dixit circa eum cui optio serui legata est ceteri Sempronio. Nam tentat si non optet, omnes Sempronium pertinere. l. 1. §. 60. ff. de Verb. signif. l. 17. de Opt. leg.

CHARACTER, eris interpretatur figura, vel signum, vel forma. Cice. ad Brutum in oratore: [In omni re difficilimum est formā, quæ character Græcè dicitur exponere.] Sed & styli genus character ab auctoribus dicitur. Vlpianus libro xxviii. Digest. tit. de testa. l. ad testium. [Dum tamen, inquit, habuerit characteres dixit pro figuris literarum. Nebrif.]

CHARACTER propriè est signaculum quoddam quo aliud insignitur vt ordinetur ad aliquem finem, sicut characterè insignitur denarius ad vium cōmutationis. Et milites characterè insigniuntur, quasi ad militiam deputati.

CHARISTICON pro remuneratione, l. penult. de bon. damnator. [In quibusdam legitur cāciaticon, vt & in Pand. Flor.]

CHARTA est pagina scriptioni apta, ex quacunque materia illa sit, siue ex plumbo, siue ex cortice, siue ex linteis, siue ex papyro, siue ex corio, quæ dicitur membrana. De chartarum generibus Plin. multa lib. 27. Nat. hystor. Vlp. tit. de leg. iij. l. libro. Librorum, inquit, appellatione omnia volumina continentur, siue in carta, siue in quavis alia materia: neque enim membrana excluditur à chartæ appellatione, cum charta membrana

Vocatur.

appellatur. Idem quoque ibidem: [Si quis, inquit chartas legauerit parvas membranæ, non continebuntur. Quasi dicat, nisi addatur, charta membrana. Idem quoque Vlpianus tit. de honorum possess. secundum tab. l. chartæ appellatione, etiam ad nouam chartam refertur. Neb.]

CHARTÆ appellatione venit charta papyri, negant membranæ. l. chartis. & ibi Bar. ff. de l. iij.

CHARTA seu instrumentum, seu rescriptum dicitur falsā, seu falsum bene quatuordecim modis: vt no. in c. in memoria. distinc. xix. §. 1. verb. falsam.

CHARTATICVM, merces quæ officialibus pro chartis datur. l. 6. ff. de Bon. Dam. eodem forte modo dictum quo à Cicerone. §. in Ver. Cerarium quod pro cæra penditur appellatū est.

CHARTOPHILACIUM est armarium vel locus in quo chartæ reseruantur. Et dicitur à chartæ, quod est instrumentum, vel scriptura, & φιλάτῃ seu cōseruare quasi &c. vt not. in c. j. de probatio. & c. ij. xc. distinc.

CARTOPRATI, chartæ venditores vel qui chartis quæ in vrbe ex prouinciis comportabantur vendendis prætant Græci, χαρτοπράτας vocant.

CARTVLARIJ iudices dicebantur olim illi qui ab imperatore habebant potestatem iudicandi, & illos solum qui coram eis eligebant, litigare, poterant eligere sine consensu propriorum iudicum: sicut traditur in glo. l. j. ff. de iudic.

CHASMA χασμα, id est, hiatus terræ. l. si in venditione. de Peri. & com. rei vend.

CHILARCHA, est princeps super mille homines.

CHIREMBOLVM in l. j. ff. Nau. cau. stab. dicitur manus immisio, quod Alcia. in Parer. interpretatur.

CHIROGRAPHVM, est pictura ex manu propria, quam autographum etiam appellant, Sueton. in Augusto: [Nihil æquè elaborauerant, quam vt imitarentur chirographū suum.] Differt autem chirographum à syngrapha, quod in chirographo tantum quo gesta sunt scribi solent, in syngrapha etiam contra fidē veritatis pāctio scribitur. Idem in eodē: [cuius pācti non dubitauit à quibusdam iusurandum, à quibusdam syngrapham petere.] Per syngrapham intelligit Sueton. chirographum propria eorum qui pācticebantur manu scriptū, in quo talis pāctio scripta erat nec negare possent. Paulus libro 47. ff. tit. de priuil. cred. l. bonis. à chirographo chirographarium formati quod significat eum qui à debitore autographum debiti habet. chirographatū, inquit creditoribus. Nebr.

CHIROGRAPHVM est cum duo pacificentes duas scripturas sub eadem forma verborum inter se conficiunt & mutuo sibi tradunt, vel dicitur instrumentum seu illa litera in qua debitor confitetur se esse obligatum creditori, idem quod antapocha, & chirographa, dum vāneunt nomen siue corpus vānisse videtur. l. seruum filij. §. cum qui chirographum. ff. de leg. j.

CHIROGRAPHVM inane dicitur cum id quod debitum, persolutum. Vlp. l. 18. ff. de Solut. Solutione chirographo inani facto. Idem l. 41. ad l. Aquil. l. 5. §. 6. ff. Commod. Hinc,

CHIROGRAPHARIVS cre-

ditor dicitur, qui sibi chirographo canit. Paul. l. 38. §. j. ff. de Priuil. cred. Respub. creditrix, omnibus chirographariis creditoribus praeferitur. Opponitur autem iis qui Hypothecarij dicuntur, l. cum tibi 10. C. qui pot. in pig. & l. 4. & l. 6. C. de priuil. cred.

CHIROGRAPHARIVS debitor qui sua manu cautionem creditori dedit in l. pen. C. de Nouat.

CHIROGRAPHARIA pecunia, quae sine pignore per chirographum solum debetur tit. Cod. etiam ob. chiro. pecun.

CHAMIS est vestis militis, purpura regum, stola sacerdotum, toga aduocatorum, birrus rusticorum vel custodum, cucula monachorum: vt C. de vesti. ho. l. & aura. lib. xj. & l. fortissimi. C. de mil. veste. lib. xij. pro vt not. Azo. in sum. C. de offic. praef. prat. Sed in l. vestis. de Auro & arg. leg. connumeratur inter vestimenta puerilia.

ЧОМА, ex Greco interpretatur agger eris. Est autē agger, vt inquit Seruius in illud Virgil. 10. Aeneid.

Atque ipsis praelia miscent Aggeribus.

Terra illa quae factō vallo proprius ponitur. Vnde tit. est apud Imp. de aggeribus Nili non rumpēdis. Illiigitur aggeres proprie dicuntur *χόματα* Graecè Vlpia. lib. xlvij. Dig. ti. de extraor. crimin. l. saccularij. [Chomata, inquit, sunt aggeres qui solent aquam Niloticam continere.] Et ibidem saepe: vbi pro choma pēch, & o. longum. coma, atis per c. exil. mendosē legitur.

ЧОМАТА dicuntur aggeres qui

qui solent aquam Nili continere. l. facularij. ff. de extraordin. criminib.

CHORVS quid sit. vide l. si chorus. de leg. iij. & l. cum eiusdem. de Edil. edic.

CHRÆSIS ponitur pro vsu. l. si habitatio. ff. de vsu & habit.

Χρυσάμι Græcè dicitur, quã ut ait Pli. Hispani [balucam appellant. de qua satis multa scriptimus in verbo baluca.] dicta à **Χρῶς** quod est aurum. Iustianiani Codicis, lib. xj. tit. de metallariis. [Oëtonos inquit scrupulos in baluca quæ Græcè chrysamos dicitur.] Accursius nõ minus in chrysammi delirat interpretatione, quã supra fecerat in baluca: [Chrysammos, inquit, Græcè, Latine vtilitas,] ut sit chrysammos, id est, in vtilitate publica: cum tantum distet chrysammos à **Χρῶς** quod interpretatur vtilitas: quantum Thais ab Hermione. Illud nanque per ipsilon, v hoc per κ scribitur. Nebr.

CHRYSAMOS, veluti alij legunt, chryfoma, vas est, in quo aurum infundebatur, vt exponit Alcia. in l. j. C. de metal.

CHRISMA sit ex duobus liquoribus, scilicet oleo, per quod puritas mentis & nitor conscientie intelligitur, & ex balsamo, per quem odor fame figuratur, vt est text. in cap. vnico, de sacra vñctione.

CHRYSOLITHVS χρυσόλιθος Gemma aureo colore translucida, vt ait Plin. lib. 37. cap. 9. quasi dicas lapis aureus, cuius meminit Vlpia. in l. 19. §. 6. ff. de Aur. & arg leg.

De. C ante I.

CIBARIORVM appellatione neque habitatio, neque vestia-

rium, neque calcearium continetur, sed tantum cibus. l. diariis de Alimen. & cibar. leg. cibi vero appellatione, potum quoque contineri Archidiacon. prodidit cap. in quibus. de Consecra. distincti. secunda.

CICATRIX dicitur quæ vultum excæcat vel deturpat, & post sanatum vulnus remanet Bar. in l. si quis in metallum. C. de Pen.

CICERA, est omne quod bibitur. xxxij. quæst. ij. admonere circa medium in princip.

CIDONIUM malum, idem est quod cotoneum & vinum cidonium quod ex malorum cidoniorum conficitur succo. Vlpia. tit. de vino. tit. lega. l. si quis [cidonia,] inquit, & si qua alia sunt vicia, quæ non ex vinea fiât.] Ea verò vt diximus, sub ceruicia siue zytho contineri videntur. Ant. Nebr.

CIDONIUM [vinum,] lex cidonij mali succo confectum. l. si quis. de vino lega. Nebrif.

CILICIVM proprie dicitur textum ex lana caprina, ad vsum maxime tentoriorum, siue castrorum, vt dicit Virg. lib. 3. Geor. Vnde cilicina saga fiebant ad pluias arendas, Exod. cap. 26. [Facies, inquit, & saga cilicina vñdecim ad operiendum tectum tabernaculi.] Vegetius quoque libro quarto de re militari, saga cilicina prætendi precipit, ad excludendos impetus sagittarum. Vlpianus lib. 33. Dige. tit. de fun. instru. §. l. quæ situm. §. si domos. [Vela, inquit, cilicina instrumenti esse Cassius ait, quæ ideo parantur, ne cæcificia vento laborent.]

CILICIVM, textum ex lana caprina: vnde cilicina vela in l. quæ situm. de fund. instru.

CIMDIARCHA, id est, custos vasorum & aliarum rerum pretiosarum ecclesie, C. de sacrosan. eccles. l. iubemus. in glos.

CYMBIUM poculi quoddam genus est dictum à similitudine cuiusdam nauigij. Est autem cymbium in forma diminutionis ab eo quod est cymba. Inferimus tepido spumantia cymbia lacte. Paul. 33. Dig. tit. de auro & argen. leg. pediculis. [cymbia, inquit, argentea crustis aureis illigata.] Nebr.

CIMDIARCHIVM locus est ubi reponitur thesaurus. Cod. de bon. auctor. iud. poss. l. n. §. fin autē. & de Arg. & cens. l. litibus.

CIMI TERIVM de cœmitem. rium.

CINCTVS pro eo qui ad militiã conscriptus, miles factus est, Marcell. l. Titius 25. de Testam. mil. [Titius priusquã tribunus legionis factus esset testamentum fecit, & postea cinctus manere eodem testamēto decessit.] Paul. l. quod dicitur §. §. aff. eod. [Miles testamentũ fecerat deinde non ignominie causa missus, rursus cinctus est in alia militia.] Moris fuit antiquis, vt togati ciues Romani essent in militia, sed preliũ cincturi præcingerentur, inde testamenta in procinctu. Sed eo more sublato cingulum mansit perpetuo. Vnde qui ab Imperatore ignominia afficiebatur plerunq; discingebantur, quã pœna vsus Marcellum Linius lib. 7. testatur. Augustum vero Suet.

CINGERE arborem, est illã de glabrare, siue delibrare, hoc est, decorticare, siue corticem detrahere, encernardar Hispani dicunt, quo facto arbores inarescunt. Paul. lib. xlvij. Dig. tit. arborum furtim cesarum. l. ce-

dere. [cingere, inquit, arborem est illam deglabrare.] Item ff. eodem. l. furtim. & Alphenus li. 19. Dig. tit. Locati & eod. l. in lege locationis. Nẽue quẽ cingere cedere, vrere finito. Ant. Nebr.

CINGVLVM quandoque exponitur id est administratio. in An. vt liceat ma. & ania §. quia vero quãdam. Quandoque pro ense vel pro tit. dignitatis. C. de prepos. sac. cub. l. vitima. lib. 22.

CIRCA est significationis restrictiuz non autem ampliatiuz, vt in l. Rutilia Polla. ff. de contra. empt. & hoc nota pro statutu. Et quid dicitio [circa,] operetur in teste, vide Barto. in l. Cebus. ff. de vsucapioni. Et [circa,] pertinet ad tempus, [circum] ad locum. [circiter] ad numerum.

CIRCEIENSIS, e, nomẽ possessiui suũ gentile ab eo quod est Circeij, orum opido Italie in Lazio veteri, atque promontoriũ eiusdem nominis, quondam insula vt inquit Plin. autoritate Homeri, vasto mari circumdata. Illuc Circe venefica illa decantatissima regnasse dicitur, quo tempore Vlisses orbem perrebat. Hinc, Plin. de ostreis: [candidoria, inquit, Circeiensibus.] Linius [Circeisium quidam cogniti & coloni à Velitris.] Paul. l. xxij. Dig. tit. de iur. & fa. ign. l. regula est. [Ad opus, inquit, aqueductus reipu. Circeiensis.] Circeses ludi appellantur qui in circo magno Romæ fiebant atque inde dicti ea forma quã ab Hispali Hispalensis. Ex quo seruij Grammatici & quorũdã aliorũ error cõuincitur, q. putat Circeses ludos esse dictos, q. vbius tẽpore metæ fuerunt, olim gadij. ponebantur, quos circubant vnde ludi Circeses, quali circũ en les

enses. Virg. lib. 8. Aeneid.

Magnis Circeisibus adsis.

Et Iuuenalis.

Si potes auelli Circeisibus optima Sorae.

Hermog. lib. 70. Dig. tit. de muneribus. l. 1. Equorum, inquit, Circeium spectacula. Et Paulus lib. 30. Dig. quid est de legatis primus. l. ciuitatibus. [Lulos, inquit, cenicos, vel Indos Circeis.] Ant. Nebris.

CIRCENSES ludi qui Romæ in circo maximo fiebant.

CIRCITORES dicuntur, qui vigiliis nocte circueunt. Hispani [frondas] vocant. Veget. lib. 5. de re militari. Tribuni, inquit, eligunt qui vigilias circueunt, vt renuntient si qua emerferit culpa, quos circitores appellant, nunc militia factus est gradus.] Ouid. in Priapeia:

*Quid mecum tibi est circitor moleste
Ad me qui prohibes venire fore?*

Vlpianus lib. 14. Dig. tit. de iustitioria actione. l. quicumque. circitores vocat, qui circumferunt mercem per vicus & vrbes, vendendi causa.

CIRCIVITORES dicuntur qui circumeunt vel circundant patrias à nūdinas, ad nūdinas deferentes res venales. Et dicuntur alio nomine circummeatores.

CIRCVLATORES circumforanei dicuntur qui publicè offitias quasdam & praxigia faciūt, vt videātur deuorare gladios & irritare serpētes & talia quaedam facere. Apuleius in primo de asino: [circulatorem aspexi equestrem spatham præacutam mucrone in festo deuorasse, ac mox eundem inuitamento exiguae stipis venatoriam lanceam qua parte minā-

tur exitium, in ima viscera condidisse.] Paulus lib. xiiij. dig. tit. de extraordinariis criminibus l. vlt. [In circulatores, qui serpētes circumferunt & proponunt, si cui ob eorum metum dānum datum est.] Ant. Neb.

CIRCVLATORES, qui serpentes circumferunt & proponunt. l. h. de extrao. crimt.

CIRCVDVERE literā, est eam circūducta linea damnare & sic differē à cancellare, & suspundare.

CIRCVMVVIO, inquit Festus, est vis quoddam prædiorū (vel vt alij malunt) prædiorū. Est autē circumlucio cum parte aliqua diuisum flumen agrum alicuius ita ambit, vt inferius vnitum illud in insula formam redigat. l. A deo. 75. quod si. ff. de acq. Rer. dom.

CIRCVMFERANEVS secundum Isid. libr. 10. dicitur qui ad modum rote circumfertur.

CIRCVSSCRIBERE est fraudibus cauillationibusque in iudicio vtī, vt causam obtineas, vincasque aduersarium. Ambrosius in Lu. cap. 4. [Vtitur diabobus testimonij scripturarum, non vt doceat, sed vt circūscribat & fallat.] Idem ad Constantinum: [Nec quisquam aut viduam spernat, aut circūscribat pupillum,] & ibidem. [Quid circūscribitur fratri? fraudatur mercenarius?] Inde circūscriptio. Idem Ambrosius ad Irenæum. [Omnia plena fraudis, plena circūscriptionis.] Et circūscriptor, oris: Iuuenalis:

Pupillum in iura vocantem circūscriptorem.

Julian⁹ li. xliij. titu. de exceptionibus. l. exceptiones. [Quæ minori inquit, viginti quinque

- annis circumscripso, Nebris.
- CIRCUNSEPTVS** est circumdatus vel vndique cinctus: vt notat. in præem. Clem.
- CIRCUMSCRIPTIO** quid sit Bartolus in Authentica ex causa C. de libert præterit.
- CIRCUNSTANTIA** alicuius loci intelligitur per 30. pedes, vt dicit Bar. in litem apud Labeonem. §. conuitium. ff. de iniur.
- CIRCUMVENIRE** in eadem propè significatione accipitur, qua circum scribo, vnde illi propriè dicuntur circumuenti, quos grassatores quasi ex insidiis adoriuntur. Cæsar in commentario Hispaniensis. [cùm vndique se circumueniri animaduertisset.] Ambr. in illud Euang. [Redite quæ sunt Dei Deo.] Nec interest apud Deum, vtrum vi aut circumuentione res alienas occupet. titu. de doli mali except. l. apud Celsum. Nebr.
- CIRCUMVENIRE** est adhibita calliditate decipere. l. j. de dolo.
- CISIARIVS** auriga cisi), quod genus est vehiculi gestatorij. l. item quæritur. ff. loca.
- CISTA** pro capsâ. l. j. depo.
- CISTERNA**, pluuiialis aquæ cõceptaculum est, dicta, vt inquit Festus, quia i nest in terra. Martia.
- Si cisterna mihi quam vinea malo Ravenna.*
Vlpianus libr. xliij. Dig. de fonte deducendo. l. vnic. [cisterna, inquit non habet perpetuam causam, nec viam aquam.] Sed vinum condatur in conceptaculo cisternæ simili. Cisterna quoque per translationem potest appellari. Vlpianus lib. xlvij. de furtis l. vulgaris. [Et quidem, inquit, si cisterna vini sit.]
- CISTERNA** est locus in quo congregantur aquæ pluuiæ, & ibi collectæ vsui referuantur. l. vnic. ff. de fon.
- CITATIO** est in ius vocatio vel inuitatio, cùm quis de aliquo conqueritur, & querimonia sua coram iudice deposita, iudex emisso citationis edicto ad eius instantiam vocat, vel inuitat illum ad se in quem agere desiderat qui conquestus est. Si verò in edicto iudex vel prætor adijciat hanc clausulam, si nō die præscripto non veneris, quasi contumax condemnaberis vel reputaberis, tunc edictum olim dicebatur peremptorium, hodie autem sufficit quod dicitur: citamus talem peremptorie. Et est quadruplex modus citandi, secundum Gulielmum de Mont. Laud. Primus per nuntium literis citatorij. Secundus per præconem, Tertius per edictum, Clem. j. de iudic. Quartus fit ex iuris dispositione. Item quædam citatio fit ad monitione iudicis. ca. consuluit. de offic. deleg. Itē quædam est verbalis, quædam realis vel actualis dicendo ad iudicem. Item citationis sunt tres actus. Primus est impositio, cùm iudex imponit nuntio vt citetur reus. Secundus manifestatio, cùm nuntius denuntiat citato vt veniat. Tertius relatio, cùm nuntius refert iudici se talem in tali loco citasse. Additur etiã quartus, scilicet comparitio citati, & quando citatus teneatur comparere, & si non cõparet, mulctetur. not. per Doct. in c. præterea de dila. Et de illis actibus in c. fin. de feris. Et nota quod citatio est de iure naturali, vt in Clement. postoralis. de re iudi. & citatus ad locū mor-

morbosū, seu vbi aër est pestilentialis vel corruptus, nō tenetur ire cū salutē hominū sit ratio adhibēda. l. sed sciēdū. ff. ad Trebelli. & ibi p̄ doct. Nec citatus perē priorē potest dici cōtūmax ante libelli oblationem. l. si finita. §. si plures. ff. de Damno infecto.

CITOT aduerbium, id est, infra 20 dies. in Auth. de mand. princip. §. sed & suscipientes.

CITRA quandoque ponitur pro præter de Calum. l. vlti. quā doque habet effectū priuationis vel negationis. ff. fam. heriscū. l. si filia §. Papin. Quandoque ponitur pro sine. in Authent. vt iudi. sine quoquo suff. §. quod autem a nobis. Quandoque exponitur citra quā, id est, aliter quā in Authen. iururan. quod præst. ab his. §. iuro quoque. Quandoque exponitur citra, id est, contra. ff. de noua. l. feruus. Aliquando id est ante. Extra de testib. cap. dilecto.

CITREAE mensa, id est, ex citri materia celebrantur apud autores, & fuerunt in tanto precio, vt cū aliquando viri obiecissent scēminis nimios sumptus, quos in coēmendis margaritis faciebant, [& vos, inquit mensis citreis vtrimini.] Sed cū apud omnes constet, citrum arborē & mala citrea esse, quæ postea cæpta sunt cognominari mala rancia, quorū materia neq; firma neq; odorata neq; quicquam habens quod laudabile sit: suspicor aliquid erroris subesse circa has arbores iam inde ex antiquitate contractū, vt citrū videlicet pro cedro accipiatur, hoc est [alerz] cū præsertim arbor illa syluestris sit, copiosēque proveniat in monte Atlante. Vnde Martialis de mensa citrea dixit,

*Accipe felices Atlantia munera
syluas.*

Ibidem alibi.

*Cum possint Libycas sustinuisse
trabes.*

Paulus libro xix. Digestorū, de actione empti & venditi. l. si sterilis. Veluti si mēsas quāsi citreas emat, quæ nō sint. Ant. Neb.

CITREAE mensa, ex citri arboris ligno confectā. l. si sterilis. de Actio. empt.

CIVILIS actio. Require suprā [actio.]

CIVILE [debitum] vide in glo. j. c. si. de solut. Et quandoque civile, idem est quod vrbānum & elegans. vt in glo. in l. civile est. C. de fur. Sic incivile, id est inurbannū vel indecens. lege in civile. ff. de Legib.

CIVILIA verba quæ etiam directa in iure appellantur, verba sunt formularium ciuiliū, hoc est quæ ad ius civile accommodata olim à Iuriscōsultis fuerunt. Ex eo nimirum quod hæc pars iuris, proprie nō nūquā ius civile appellatur: Vt Pōponius docet l. 2. de Orj. Tur. Sine quod vernaculum esset, neque ab exterarum gentiū institutis sumptum: siue quod soli ciues iis legis actionibus ac formulis vti possent Papinianus. l. 7. de Vulgar. & Pupil. [Verbis ciuilibus substitutionem post quartum de cimū annum ætatis frustra fieri cōuenit.] Vlp. cap. 25. Instit. [si dei cōmissum est quod nō ciuilibus verbis sed precativē relinquitur.] hoc est, non iis formulis quæ ad hæredum institutionem accommodata sunt, sed precativē.

CIVILITER eo modo, eaque formula quā Iur. excogitatur & tradiderūt. Huic Pompon. in l.

pen. ff. de Solu. scribit: Verborum obligationem civiliter per acceptilationem tolli, non rei naturam ac substantiam, id est, consensum & pactum spectans: sed modum ac formam adventitiâ, cum Vip. in l. 8. in fi. ff. de Acceptilat. aperte dicat acceptilationem esse iurigenium: quatenus scilicet pactum conventum, id est, substantiam ipsius actus consideramus: ut acceptilationis materia sit iurigenium, forma vero iuris civilis. Hotom.

CIVITAS dicitur quasi civium unitas; & murorum ambitu terminatur. de Senten. excom. si civitas, cuius appellatione etiam comprehenduntur Burgenses. ff. de Verbo. signif. l. ij. Item civitatis appellatione comprehenduntur mille passus à muro civitatis, ff. eo. tit. l. mille. & ff. de pen. leg. l. quod liquidè. §. si ita legitur. Item comprehenduntur horti. arg. ff. de procu. l. præsens. Item civitatis nomine non comprehenduntur diœceses, nec e contra. Vocatur autem propriè civitas, quæ habet Episcopum. ut lxxx. dist. in illis.

CIVIS est natus in civitate. l. ciues. C. de Appella. vbi gloss. Sed quid de natis in comitatu? Dicitur in Auth. quibus mod. na. effi. fm. §. si verò non ciues.

CIVIVM appellatione veniunt non solum illi de comitatu, sed etiam illi de territorio. Felin. in cap. Rodolphus. versic. [quarta conclusio.] Idè Rescr. Adde quod civium appellatione veniunt illi qui sunt de civitate, diœcesi, vel comitatu. Doct. in rubr. ff. Solu. matrim. licet gl. aliter sentiat in d. c. Rodolphus. Bart. in l. j. ff. ad municip. Adde quòd Barto. in l. ij. C. de Nat. lib. dicit ibi per il-

lum text. quòd ille qui oritur ex villico vel ex vico, fortitur originè ex ipsâ civitate cui subest vicus, & an repræsalia concessa contra ciues, comprehendant concivitates les. Bald. in l. vbi alij. ff. de Offi. Proconfl.

De Carre L.

CLABVLA est genus vehiculî quo utebantur in transitu militû legatorum, armorum. l. 4. ff. de Veter. M. & Cuiac. ad tit. de curs. public.

CLADUS, id est, calamitas. l. j. C. de Iure emphy.

CLAM [possidere,] id est, occultè possidere.

CLANDESTINVS, na, nom, à clam particula derivatur, notamque habet significationem, neque ob aliam causam hoc in loco posuimus, nisi quòd vulgò accentu barbaro ab omnibus profertur, hoc est, accentu in antepenultima, cum penultimam habeat longam, & iuxta regulas Latinæ linguæ in eadem accentus debeat collocari. Quod verò penul. longa sit, probatur carmine Manij in primo Astronomicon dicentis.

*Et clandestinis surgentia fandi-
bus arma.*

Silius quoque Italicus in libris Punicorum.

*Ceu clandestino traheretur fœdere
bellum Nebris.*

CLANDESTINVM coniugiû est despecta personarum præsentia, vel iuris solennitate, vel denuntiatione non præmissa. sine faceretis benedictione, occultum matrimonium.

CLANDESTINA [electio] dicitur, quæ in cameris per occultam conuenticula fit, vel illa quæ
can o

canonici inter se secretam tenent.

CLARISSIMATVS est dignitas. C. de Prox. sac. scri. l. peculiariter. Aliquando accipitur pro cōsulatu. C. de equest. dign. l. j. & ibi no. de Dom. & prot. l. ij. li. 12.

CLARISSIMVS dicitur etiam qui est spectabilis: eò quòd clarā habeat dignitatem. C. de prin. agen. in re. l. fin.

CLARISSIMARVM fœminarum nomine, Senatorum filia, nisi quæ viros clarissimos fortitæ sunt non habentur. Tandiu igitur clarissima fœmina erit, quādiu senatori nupta est vel clarissimo, vel separata ab eo alij inferioris dignitatis non nupserit. l. 8. ff. de Senato. l. 8. ff. de Senat. l. 22. §. 1. ad munic.

CLASSIS, id est, naavis, inde classificus, id est, numerus classatorū, id est, nauium ad bellandum. Et qui censetur, vel voluerit se huic ministerio deputare, dicebatur incensitus: vt C. de Classe. lib. 11.

CLAVSTRVM dicitur quasi claudens, siue castrans, id est, priuans habitantes in eis, ne euagantur. 7. q. j. §. vlt. & no. per Archi. de statu reg. c. vno. §. verum. lib. vj. super verbo. [mora.] & est locus religiosus. extra de Const. cap. ij. in princ. Aliquando claustrum dicitur instrumentum ad claudendum domū vel partem eius. ff. de Actio. empt. fundi.

CLAVSI dicuntur etiam vincti, si ita vincti sunt, vt vincula erūpere non possint. l. Si quis in grami. s. clauso. ad Silla. Clausula codicillaris dicitur, quæ in testamēta scripta subiungitur: vt si minus testamēti, saltem codicillorum vim atque auctoritatem obtineat. Fius autē dux formula fuerunt. Prior hæc, vt si iure

testamenti non valeat, iure codicilli valeat. l. vlt. C. de Codicil. l. si iure. 11. C. de Testamēn. manum. l. cohæredi. 41. §. 2. de Vulgar. substitution. Altera sic, *in testamento* quacumque ratione poterit: quoquomodo poterit. l. ex ea scriptura. 26. ff. de Testam. l. 3. ff. de Milit. testam. l. Lucius. §. 9. vlt. ff. de Leg. 2. **Quin** & rogatio legitimorum heredū, sine vlla scriptura pro clausula codicillari valet. l. ex testamento ff. de fideic. liber.

CLAVSULA derogatoria statutorum. 7. C. tit. 39. l. 4. in princ. A. in libellis saluo iure addendi. 2. C. tit. 1. l. iij. N.

CLAVSULARIS cursus erat, quæ Galli [cheuau] de munition ou d'artillerie,] vulgò vocant. l. 4. ff. de V. etera. M.

CLAVVS in veste erat veruca ex auro, vel ex cocco, aut aliis coloribus vesti intertexta, ad ipsius vestis splendorem adhibita. Quintil. lib. 8. [Vt assert, inquit lumen. clauus purpure solo insertus,] Hinc & laticlauij & angusticlauij dicebantur ab antiquioribus, qui poterant huiusmodi genere vestium vti. Varro de lingua Latina: [Si quis, inquit, tunicam ita conuat, vt altera plagula sit angustis clauis, altera latis, vtraque pars carebit analogia.] Suetoni⁹ in Augusto. [Vfus est togis neque restrictis, neque fufis. Clauo neq. lato neque angusto.] Vlp. li. 34. de Aur. & argen. le. l. cum aurum. [clauus aurei & purpure pars sunt vestimentorum.]

CLAVVS morbus est in similitudinem tuberculi coloris albi: fit in plantis digitisque pedum maxime. Celsus libro quinto de

clauo eiusque curatione multa ponit: [clauus, inquit, nonnunquam etiam alibi, sed in pedibus maximè nascitur, sed præcipuè in contuso:] à Græcis κλάυος dicitur, ut apud Galenum libro decimo & vndecimo, de medicina simplici. Hoc morbo perit Silius Italicus, ut auctor est Plinius Cæcilius in epistolis. Vlpianus libro xxj. tit. de ædilitio ædicto. l. qui clauum. [Qui clauum, inquit, habet morbosus est.] Nebris.

CLAVI in re vestiaria quid sint, facile est intelligere, ex l. cum aurum, in fine. & l. seq. & vestis. de Auro leg. sunt enim ut puto, fibule, & veluti clauiculi quidam qui vestibus insuuntur, vel ad ornatum, vel ad illas annexendas, quod ferè fit in ea parte, qua pectus contegitur.

CLAVVS præter notum significatum ponitur pro genere morbi. l. qui clauum. de Ædil. edict. & quibusdam videtur id tuberculum esse, quod digitis tum pedum tum manuum plerumque innascitur, & ab Italia vel porrus vel callus nuncupatum.

CLERICUS, dicitur corona clericorum raso: ut no. Io. And. de vita & honest. cler. c. clericus.

Κλάυος Græcè, est fors Latinè, vel hereditas. Sunt ergo dicti clerici, quia de sorte domini sunt. xxj. dist. clericos. ubi ponuntur nomina omnium graduum in Ecclesia Christi deseruientium. Et appellatione clericorum etiam intelliguntur monachi. licet non è contrà, quia sunt etiam electi in sortem domini. xij. quæst. j. duo sunt genera. Et hoc maximè in causis fauorabilibus. sed in odiosis secus, ut nota. in capit. j. de iuram. calum. ubi etiam appel-

latione clerici non venit monachus, quia ibi postea specificat. vide c. cum secundum Apostolum. de præbendis. & cap. clericos. præalleg.

CLERONOMIA, idem est quod hereditas diuina.

CLIENS dicitur ille cuius causam aduocatus tuetur & defendit. Inde clientulus deminutiuis, & idem est, secundum Isido. Vel dicitur quasi colens à colendis patronis.

CLIPVS & seuus significat & imaginem ut docet Charisius li. i. & Plinius lib. 35. c. 7. Atque in hanc significationem usurpatur ab Vlp. in l. si verò. §. si id quod. ff. de his qui effu. [Nam cum patet in pergula, clipeum vel tabulam expositam habuisset.] Hoc om.

CLIVI appellantur fossæ terrestres per girum. ff. de Seruit. vrb. præd. l. seruitutes. §. si domo. Vel verius dicuntur loca in sublimè surgentia, cuiusmodi sunt ascensus montium. l. si ex plagis. §. in cliuo. ad l. Aquil. vnde cliuosam viam & planam, ut opposita distinxit. Vlpia. in l. j. §. deteriorem. ff. Ne quid in locò pub.

CLIVOSA dicuntur loca in sublimè clementer surgentia, nam cliuus est mōris latus. Vnde decliuus ex monte descendens, æcliuus ad montem ascendens: Virg. i. Georg.

- cliuosa tramitis Sordam

Elia, Et Iuuenalis.

Cliuosa veneris dum per montemata Latina.

Vlpian. libro xliij. tit. ne quid in lo. l. prætor. [Via cum plana fuerit, si cliuosa fiat.]

CLOACA alueus est per mediã urbem, in quem Istrinarum sordes confluunt. Itaque latrinæ sunt,

sunt, quemadmodum Hispani dicunt, privata: dicta ab eo, quod lateant, Cicerone auctore. Cloaca verò sunt publicæ, quod eleganter Columella vno versu expressit, dicens:

Immundus quæcunque vomit latrina cloacis.

Id est, quod ex foris privatis fordes confluunt in cloacas publicas, & inde emittuntur extra urbem. Vnde Iuvena. de Tiberino pisce dixit:

-Pinguis torrente cloaca.

Vlpianus libro xliij. de cloacis. l. j. [cloaca est, inquit, locus concauus, per quem colluies quædam fluat.] Inde cloacarius, qui cloacæ curam habet. Vlpianus lib. vij. de usufructu, & quemadmodum quis utatur. l. si pendentes. [Si quid, inquit, cloacarij nomine debeat. Ant. Neb.

CLOACA dicitur locus concauus, ubi fordes confluunt ex quo cunque vili loco vel effluunt de viis & plateis, vel ubi stercorea recipiuntur, scilicet latrina. ff. de clo. l. j. Vel cloaca est locus cauus, per quem colluies quædam fluit, & ponit prætor ibi duo interdictiones de cloacis. Primum est prohibitorium, quo prohibetur vicinis facere vim quominus cloacæ purgetur & reficiatur. Secundum est restitutorium. Et appellatione cloacæ tubi & fistulæ continentur, ex l. j. præ alleg. ff. de cloacis. Inde cloacarius, qui cloacæ curam habet & cloacarium, quod ob cloacarum purgationem soluitur. l. si pendentes. de Usufr.

De C ante O.

COACTILIA, in l. argumēto. ff.

de Aur. & arg. leg. dicuntur pelles seu lora, quibus inuoluuntur alliganturve vestimenta: quæ omnia sunt instrumenta viatorij. l. v. §. fin. de Supel. lega. à cogēdo, id est, adstringendo, coarctandoque dicta.

COACTIO est duplex, absoluta, & conditionalis. Coactio absoluta est cui resisti non potest, ut cum quis violenter trahitur ad aliquid faciendum, quo casu quis omnino excusatur. 50. distinctio. presbyteros. & j. quæst. j. constat. Coactio conditionalis est, quæ metū cruciatus, vel aliquid græue minatur, quæ si exeat à tanto, non tamen à toto. c. sacris. de His quæ vi me. ve. cau. si. in gl. verbi [attenuet.] secundum Gof. in Summ. eodem tit. & etiam in cap. cum dilectus. eodem tit. vide Bart. Brix. in gl. verbi [iuncta.] disti. 5. ad eius verò. ubi bene distinguit. Et coacta voluntas etiam voluntas est. xv. q. j. merito. ff. quod met. cau. l. si mulier. §. si metu.

COALERE est cohærere, & quemadmodum Vlp. ait: [unitatem facere.] l. non amplius. de dam. inf. aliquando est concrefcere. l. per omnes. C. de Defen. ciui.

COALLVERE est per alluionem aliquid augere. Pomponius lib. xli. ti. de Acqui. re. do. l. ergo. Paulatim aliquid coaluendo locum eminentem supra alueum fecit, & cum alluendo auxit. Ne.

COARCTARE, id est, restringere ut exponunt Hostien. & Archi. de Rescrip. c. dispendia. in princip. lib. vj. habetur hæc distinctio extra de immunit. eccl. c. j. in fi. & de offic. deleg. consuluit.

COCCVM non cõtinetur appellatione purpuræ. l. si cui de Leg. iij. A cocco coccinus, unde coc

cina vestimenta, id est cocco fructice infusa, de quo apud Plinium & Dioscoridem est.

C O C C U M est granum quod in quisquilia inuenitur fructice, (grana) Hispani appellant, unde purpura adulteratur. *Pli. lib. 9.* [Cocceum Gallatiae rubens granum aut circa Americam Hispaniae in laude est.] *Idem lib. 16.* [Quercus dotes ilex solo prouocat cocco.] Granum hoc, primoque ceu scapus fructicis parum acquisfoliae ilicis cusculum vocant, pensionem alteram tributi pauperibus Hispaniae donat.] *Vlpianus lib. xxxij. Dig. qui est de Legatis tertius. l. si cui.* [Purpura, inquit, & coccum quia nihil natui coloris sunt, contineri arbitror.] quod *Accursius* exponens nescio quas nugas assertit: [coccum, inquit, bis tinatum in constructione tabernaculi erat quidam pannus seriseus duorum colorum,] & videtur extra viridis, & intra ruber. *Ant. Nebris.*

C O C U S venit appellatione artificis, quia cocum esse, est ars. *l. si quis venditor. §. j. & ij. ff. de Adi. edi.* Imo cocum Imperatoris habet dignitatem. ad quod *Bald.* allegat *tex. in l. j. quis cocorum, in Vsbu: feu. hæc Lud. de Ro. in sing. suis.*

C O D E X est quilibet liber, qui continet in se diuersos libros partiales, & hoc generaliter. Sed proprie est liber qui continet diuersa præcepta Imperatorum. Unde ante tempus Iustiniani erant tres Codices, scilicet *Gregorianus, Hermogenianus, & Theodosianus, & multa constitutiones extra illos diuagantes.* Videns ergo *Iustinianus* tantam legum multitudinem, de istis tribus Codicibus extrauaganti-

bus, fecit fieri vnum Codicem, quem suo felici nomine nuncupauit Codicem Iustiniani.

C O D I C I L L I dicuntur Codices parui, id est libelli, in quibus cum aliquis impeditur aliqua necessitate ne faciat testamentum de rebus suis, disponit in vltima voluntate, secundum *Azo. in Sum. C. de Codicillis.* In hoc autem differunt a testamento. In Codicillis hereditas, neque dari, neque adiri potest directe, ne confundatur ius testamentorum & codicillorum. Nec in eis potest exhereditatio scribi, nec conditio heredi instituto potest adici, nec substitui in eis directe potest, sed per fideicommissum in eis hereditas directe relinquatur, vt *Instit. eo. §. codicillis. & §. directo. & plura alia quæ not. Azo. & Hostien. in Sum. titul. de Testam. & Spec. tit. de Instrum. edit. §. viso.*

C O D I C I L L V S est scriptura vel litera in qua testator voluntatem figurat suam, nulla indigens solennitate, sed sola testatoris voluntate, qualicumque scripturae significatione expressa, cuius beneficio subuenitur voluntatibus defunctorum propter deficientem solennitatem verborum legalium, vel certe propter necessitatem adhibendorum solennium, quia minor est numerus testium, &c. vt ex modernis doct. *Gul. de Cu. tenet eum gl. in l. si. C. de codic. hæc Bal. de Peru. in quodam consil.*

C O E L E S dicitur ille, qui non vult contrahere matrimonium, & hic secundum *Azonem* forte orbis dicebatur, quia sine matrimonio & sine liberis erat: & illi olim non poterant causa mortis donare, quod hodie per leges corrigitur, vt patet *C. de Infirmam.*

- man. pennis cœlibatus, & orbitatus. dicitur autem cœlebs quasi cœlo beatus, quia talis est secundum Isidor. qualia sunt lumina cœlo quæ absque cœnubiis sunt.
- CŒLIBATUS** venit inde, & est status, vel modus permanendi, seu viuendi sine coniugio: unde prout dicunt Theologi, cœlibatus Ioannis, id est, virginitas vel castitas non præferebatur coniugio Abrahæ.
- CŒLIA** CŒI dicuntur fluxu ventris laborantes, qui à Latinis aluini dicuntur: *κόλλυξ* Græcè, Latine interpretatur aluus. consistit autem morbus ille in ventriculi porta, quæ à Græcis *πυλόρος* dicitur, ex Cornelio Celso lib. quarto. Iuriscōsultus in tit. de Adil. edit.
- CŒLICOLAE** dicuntur qui cœlum, vel planetas Cœli, id est, Solem & Lunam & stellas quasi Deum colunt, vt C. de Iudic. & cœlic. l. cœlicolarum, & quasi per totum tit.
- CŒLYM** id est, cœlestis altitudo imperij, vel expone aliter, vt notat. C. de Sum. Trinit. l. vlt. in prin. super ver. [cœlum.] Vel cœlum, id est, vniuersalis Ecclesia, Extra. de Maio. & obet. c. solita. Vel cœlum id est aër. ff. de Vusufr. l. æquissimum.
- CŒMITERIUM** interpretatur dormitorium, dictum à *κοιμητήριον* quod est dormio, non cimiterium, quemadmodum vulgus nunc loquitur, cœditoria vero siue sepulchra mortuorum in nostra religione dicuntur cœmeteria, id est, dormitoria, quoniam propter spem resurrectionis, mortuos consuevit dormire appellare, & eosdem dormire in domino. Nebr.
- CŒMITERIUM**, locus vbi mortuorum corpora conduntur.
- CŒMPTIO** dicebatur cum vir & vxor se inuicem emerent, unde matrimonium per coemptiōnem. Seruas in illud, Virg. i. Geor.
- Tēque sibi generum Tethis emat omnibus vnâs.*
- quæ ait emat, inquit, ad antiquum nuptiarum pertinet ritum, quo se maritus & vxor inuicem emebant: sicut habemus in iurè. vide Vxor. Rotoman.
- CŒNACVLUM**, inquit Valla, & si formam diminutiuum habet, diminutiuum non est, neque est locus in quo cœnatur tantum, sed superior domus contiguatio. Festus, [cœnacula dicitur ad quæ scalis ascenditur. Lilius libro. 39. ab vrbe condita, [cœnaculū super ædes datum est, scalis ferentibus.] Paulus lib. xliij. Dig. ti. vj. possid. l. si duo. [Sed si supra ædes quas possideo, cœnaculum sit, & ibid. sepius. Itē in ti. de iis, qui eiet. aut effid. sepius. Ne.]
- CŒNACVLUM** præter vulgaram significationem, de qua supra in verbo cœnaculum appellatur loca superiora domorum, a l. quæ scalis aut cochleis ascenditur. cœnacula antiquitus incollebant tenutores & inquilini, hinc.
- CŒNACVLARIA** exercere in l. si vero. de iis qui deie. hoc est domos totas conductas per singula cœnacula inquilinis locare, & [cœnacularius cœnaculorum locator. Item cœnacularium, pensio quæ soluitur pro conducto cœnaculo.]
- CŒNOBIUM** *κοινόβιον* vnde dicatur, & quamobrem sic appellentur monasteria docet Iust. Nouell. CXXIII. de Ecclesiast. diuer. §. iv. *πρωτ.* vide cœnobiū.

- COERCERE**, tum de pecuniaria, tum de corporali pœna vsurpatur: nam & coercere pignoribus dicitur in l. 4. §. 1. ff. de Dam. infec. Cicer. 3. de Legib. Magistratus ciuem nec obediẽtẽ multa vinculis verberibusque coërento. Sic in l. 6. ff. de Pœn. l. nemo. 70. ff. de Re. iur. l. 2. in fin. ff. de Pub. iudic. Hinc Coërcitio; animaduertio in facinorosos; quæ duplex est grauis, & modica. Grauis est veluti cum gladio, aut metalli pœna, aut deportatione, aut verberibus animaduertitur: quæ etiam capitalis dicitur. l. noxis. 200. de Verb. signif. ff. Modica est, veluti vt quis in carcerẽ ducatur, aut virgis cedatur. l. 2. ff. de In ius voc. l. vlt. ff. de Offic. eius cui mand. l. si quid, de Offic. proconf. Hotoman.
- COERRARE** Paul. in l. 3. §. 3. ff. de Offi. præf. vig. vsurpat, proberrare, & vt opinor cum aliquo comitatu, Sciendum est, inquit, Præfectum vigilum per totam noctem vigilare debere, & coerrare calciatum, cum hamis & dolabris.
- COESTIMARE**, simul æstimare apud Celsum. l. 67. §. 1. ff. de Furt.
- COETANEI** sunt homines paritatis, secundum Ild.
- COETVS**, vide Cetus.
- COGERE** exponitur, id est, congregare ff. vi bon. rap. l. ij. in prin. & §. dolo.
- COGNATIONIS** nomen, ait Paulus, à Græca voce dictum videtur *συγγενής* enim illi vocant, quos nos cognatos appellamus, Agnati sunt per patrẽ, cognati ex eadem familia: qui autem per feminas coniugantur, cognati tantum nominantur. Inter cognatos igitur & agnatos hoc interest, qd inter genus & speciem, nam qui est agnatus & cognatus est, non utiq; autem qui cognatus est, & agnatus est, l. 10. §. 1. ff. de Grad. & affin.
- COGNATI**, ait Modestinus, ab eo dici putantur, quod quasi vna communiterve nati, vel ab eodẽ orti progenitive sunt. l. 45. §. 1. ff. de Grad. & affin.
- COGNATI**, inquit Vlpianus, appellati sunt quasi ex vno nati, aut vt Labeo ait, quasi commune nascendi initium habuerint. l. 1. ff. Vnde cognati. Hotom.
- COGNATIO** legalis secundum Hosti. eod. tit. est quædam proximitas proueniens ex adoptione vel arrogatione: vt not. in Rubr. de co. Leg.
- COGNATIO** spiritualis est propinquitas vel attinẽtia quæ prouenit ex sacramenti datione, vel ad sacramentum recipiendũ attestatone, vel attentione, vnde ex cognatione spirituali quæ in baptismo contrahitur nonẽ propinquitates nascuntur. Prima filiatio inter sacerdotẽ baptizantem & baptizatum. Secunda copaternitas inter sacerdotem & patrem baptizati. Tertia comaternitas inter eundem & matrẽ baptizati. Quarta inter filios sacerdotis & baptizatum, scilicet fraternitas. xxx. q. j. omnes. & q. iij. ita diligere. Quinta filiatio inter baptizatũ & suscipientem de baptismo. Sexta filiatio inter eundem & vxorem suscipientis. Septima fraternitas inter baptizatum & filios suscipiẽtis. Octaua compaternitas inter suscipiẽtem & patrẽ suscepti. Nona maternitas inter eundem & matrẽ pueri. xxx. q. iij. per totum.
- COGNOMEN** dicitur à cognatione. ff. de Lib. & posthum. l. j. & Insti. de Leg. §. si quis in nomine, & C.

- & C. de Testam. l. si in nomine.
COGNOMINA debet poni quã do ex nominibus propriis resultat incertitudo. Bar. in Consti. j. ff. ver. [quero nõquid sit necesse]
COGNOSCERE instrumeta, est ea relegere & recognoscere.
COHORS, id est, societas. ff. ad legem Iul. repet. l. j. de Offic. practec. vig. l. iij. in princip.
COHORTALIS est apparitor qui obnoxius est cohorti. l. si cohortalis. C. eo. tit. lib. xij.
COIRE tam in bonam quam in malam partem accipitur, vt coire societatem, & coire, id est, conspirare. l. ij. de concuss.
COETVS, conuentus est, siue congregatio, à coeundo dictus. Virgil. primo Æneid.
- Et catu cinxere polum.
 Vnde in Decret. dist. 15. Qui cœtum fecerit, vt inquit Seneca in declamationib. capitale est, id est, dignus morte. Neb.
COLLACTANEVS dicitur, qui eisdem mamis nutrius est.
COLLATERALES dicuntur, qui se attingunt vel sibi attinēt transuersaliter per lineam collateralem, non per lineam rectam ascendentem vel descendentem, vt consanguinei vel consimiles. Dicuntur etiam collaterales generaliter omnes æqualiter quasi lateribus confidentes.
COLLATIO secundum Azonẽ in Sum. Cod. de Col. est ius quo res quãdam non hereditaria sit hereditaria, id est, redigitur in commune. Et dicitur collatio quasi in commune factio. Nam quod erat proprium, dicitur ibi medium: & confertur, id est, cõmunioni subiicitur. Vel est confusio siue coadunatio rerum cõferentis in res communes secundum res communes diu-
- dendis, vt notatur in l. si soror. C. de Collationibus.
COLLATIO instrumentorũ est quando duo instrumenta inspiciuntur & examinantur simul, vtrum in vno ita sit sicut in altero, vel vt videatur per modũ & formam scripturæ effectus eius.
COLLATORES dicuntur à cõferendo quia conferunt in fiscũ, siue ordinaria sit collatio, siue extraordinaria.
COLLECTARII appellantur campsores. l. quisquis. C. si certũ petatur. secundum Alciatum lib. 4. dispunct. cap. xxij.
COLLECTIVA dictio dicitur, quæ significat collectiue ex sua impositione, quandoque etiam ex significato sumpto aliunde ex quauius alia materia subiecta significationi, verbi gratia ibi [omnes ferũt lapidem] vel [trabẽ,] significat collectiue. Ita vulneratus. ff. ad legem Aquil. Sed ibi [omnes student auaritiæ,] significat distributiue. Ratio, quia in primo exemplo ex vnitare lapidis sumitur significatum verbi, sed in secundo exemplo sensus est quod quilibet homo studet auaritiæ.
COLLEGA secundum Isidorum dicitur à colligatione societatis vel complexu amicitia, & est idẽ quod sodalis in officio alterius patris potestatis.
COLLEGARIVS etiã est vnus ex talibus sociis.
COLLEGIATI dicuntur qui sunt de aliquo corpore, id est, congregatione vel artificio hominum, veluti pistorum, fabrorum monachorum, & quorundã aliorum collegium habentium.
COLLEGIVM vt scribit Neratius Priscus tit. de Verborum signific. l. Neratius, à tribus fieri potest

potest, quum plures videantur in collegio contineri. Sed cum duo tantum sint cōsules, atque alter alterum collegam appellat, nonne dicemus collegum cōsulum? quandoquidem collega & collegium cōiugata sunt. Noma Pompilius instituit collegium tibicinum, aurificum, architectorum, tinctorum, coriariorum fabricorum, & figulorum. Erit itaque collegium illorum qui sunt eiusdem ordinis & professionis: ut Papin. lib. xxij. tit. de excusationib. h. qui in collegio pistorum sunt, à tutela excusantur. Item lib. xij. Dig. de collegiis illicitis, sæpe.

COLLEGIUM, est congregatio quam ad minus tres facere possunt. Nam duo faciunt congregationem; collegium tres, populum decem, urbem viginti quinque, gregem quinque porci, vel decem oves; ut notat Bernard. de Elect. cap. j. in gl.

COLLES intelliguntur homines inferioris vite. C. de Sum. Trini. l. finali, in princip. super verbo [colles.]

COLLEGIUM argentum quid sit, vide ff. de Aur. & arg. leg. l. quintus; in §. cum aurum.

COLLOBRIUM est toga vel vestis illic transiens.

COLLYCOPATIO fit dum aliqui simul luctantur pugnis vel calcibus, vel verius quando pugnautes non stant certo loco; ff. ad Leg. Aquil. l. qua actione. §. si quis in colluctatione. in glo.

COLLYBRIUM in fraudem tertij est conuenire. Unde est collusio dictam, quod simul ludant, id est, illudant tertium: quod in libris Dig. sæpe legitur. Est præterea titulus de collusione detegenda. Nebrui.

COLLUSIO, secundum Bernardum in gl. in capi. audimus. de Collusione detegenda; & capir. cum clerici. de Cens. est inter actorem & reum latens, & fraudulenta cōuentio, per quam alter in iudicio superari se permittit.

COLLYRIUM, est unguentum ad oculos. Instit. de Rerum divi. §. cum ex aliena.

COLONARIA conditio. 8. C. ti. 52. l. 3. Colonarum ius quale. Nouel. 7. in præfatio. §. 1.

COLONARIUM ius & Emphyteus differunt. r. C. ti. 2. l. 24. §. 1.

COLONATUS perpetuus. 11. C. tit. 25. l. 1.

COLONIA ciuitas est à matrice ciuitate deducta; id est, Metropoli. quandoque agrum colono locatum significat. ff. in lege. ff. Loca.

COLONVS est qui prædium habet agri colendi causa. Differt autem colonus ab inquilino; quia hic in rure, iste autem in ciuitate moratur, habet plures species agricolarum, secundum Azon. quia alij vocantur coloni conditionales, alij coloni inquilini; alij originarij, alij coloni simpliciter nuncupati, &c. de quibus infra patebit. Pro differetia coloni ab usufructuario, vide in gl. Inst. de Rer. diuis. §. is vero.

COLONVS simpliciter secundum Ioannem dicitur qui sub certa annua mercede in pecunia numerata, prædium colenda recipit. Nam secundum eum non esset locatio sine pecunia. ff. Deposit. l. j. §. si quis sciam.

COLONVS conditionales dicitur, quasi ex sua conditione prædium vel agrum colere debentes, & secundum Ioan. sic constituantur quod primo in scriptis, vel sine scriptis perpetuo in iure colonos.

colonos se esse in fundo promittunt, vt postea per viginti annos in fundo permanent. Et licet quidam putet hos esse adscriptitios conditionales, tamen secundum Ioan. malè putant, quia colonus temporis transcurso potest liberari, adscriptitius verò minimè, vt C. de Agric. & cens. l. cum scimus. libro vndecimo, require supra Adscriptitius.

COLONI dominici dicebantur, qui colebant agros Imperatoris, vt C. de Præd. & omnibus reb. libro vndecimo.

COLONI Illyrici. alias & melius Illyriciani, de Illyrico id est de Sclauonia dicuntur, & habetur in l. cum quærebatur. C. vnde vbi dicitur inter Illyricianâ aduocationem. glos. inter Aduocatos de Illyrico. C. de Col. illyric. lib. xj.

COLONVS inquilinus, licet secundum quosdam inter colonos conditionales & inquilinos nulla sit differentia, pro quibus videtur facere l. definimus. C. de Agric. & cens. lib. xj. tamen secundum Ioan. hæc est differentia, quia inquilinus minus adstrictus est quàm colonus conditionalis, vnde inquilinus bene potest in alia parte cuiuslibet suburbij domum conducere & inhabitare, sed conditionalis colonus non audet cum sua familia recedere à fundo quem colit, nec alibi habitat.

COLONVS originarius, [secundum Ioannem dicitur, coloni conditionarius filius, ex eo quod originaliter conditioni colonarie subiectus est. nec refert secundum Ioannem, siue in solo fuerit natus, siue extra solum, quia tanquam originarius ad terram illam reducendus est, quam pater

Voc. iur.

suscipit colendam.

COLONI [Palatini] habetur. de colon. Palatin. l. vnic. lib. xj.

COLONI [Palesini] sunt de Palestina prouincia dicti.

COLONI [partiarum] dicuntur, illi qui terram colunt pro communi damno & commodo. Et competit contra eum actio pro socio.

COLONVS ad nummum conductus, est ille qui statim cum fructus fuerint à solo separati, vt vsufructuarius intelligitur, secundum Ioannem ff. de furtis. l. si apes.

COLONVS [superficiarius] est, qui aream conducit ea conditione vt sibi liceat in ea edificare, & domum tollere cum voluerit.

COLOR pro prætextu, lege secunda, de inofficio. testamento, vnde color quæsitus, in l. sed Iulia. ff. ad Macedonianum. cum id quod verè agimus, simulatione aliqua obtegimus.

COLORATA donatio, lib. 4. Co. tit. 35. l. 23. in princip. Coloratum Sacramentum lib. 6. Cod. tit. 40. l. 2. circa med. [Ne ex necessitate legis, & colorato sacramento periurium committatur.]

COLVM [niuarium], instrumentum erat ad percolendum aquam siue vinum ex niuibus, eratque colum illud aut ex viminibus, vt apud Virgilium lib. secundo Georgicorum.

Tu spisso vimine quallos.

- Colaque pramorum fumosis diripite totis.

Aut ex sacco cilicino, siue lineo, vt Martialis in disticho cuius index est, Saccus niuaris.

Attenuare nives norunt & linteae nostra

• Frigi-

*Frigidior cola non salit unda
suo.*

Aut erat ex argento vt Pomponius de auro & argento leg. l. in argen. In argento, inquit potorio, vtrum id dumtaxat sit in quo bibi possit, an etiam id quod ad præparationem bibendi comparatum est: veluti colum niuarium & vrceoli. pro quo mendo se legitur [columnarium, inihili verbum. Ex Martiale poeta, in disticho, cuius titulus est, Colum niuarium:

*Setinos moneo nostra niue frange
trientes.*

Sed de hoc in obseruationibus nostris plura. Anto. Nebrissenf.

C O L U M B A R V M osculum vocant Græci, καὶ γλώττισμα ἢ καὶ τῆς συνουσίας τῆς γλώττισιν αὐτῆ τῆς γυναικὸς ἐκ τῆς αἰσώματι vide D. Augu. 21. De Ciuit. Dei cap. 11. & l. Si à spōso. C. de donati. ante nuptias.

C O M E S cum sit nomen ad aliquid dictum, referaturque ad ducem quod vtrunque est nomē honoris. aliquando tamen dicitur absolutè, vt apud Horatium in primo Sermonum.

Hospitio modico rhetor comes Heliodorus.

Comitatus verò dignitas multiplex fuit, puta comes consistorij, comes largitionum, comes sacri palatii, comes rerum priuatarum, comes prouinciæ, comes orientis, comes scholarum, de quibus cum aliis in locis, tum in Codice Iustiniani multa leges. Nebr.

C O M E S qui comitatur & sequitur lege item. paragrapho comitem. de Iniur.

C O M E S domorum, Iustiniano est

præfectus domesticorum principis.

C O M E S [horreorum,] de quo in posterioribus libris C. curator erat pristrini principis, qui habebat mancipia quædam purgandis horreis, coquendoque pani principis adscripta.

C O M E S [orientis,] secundum Azo. in sum. co. ti tulo. fortè erat procurator rerum Cæsaris quas habebat in oriente.

C O M E S [Palatinus] dicitur qui curam gerebat præcipuam, vt missorum notariorum & iudicum negligentiam argueret, & à prouincialibus tributa exigeret, & consuetæ deposceret, ita quod non in prouincialibus, sed præcipue iussus est vt iudicibus, & eorum Officialibus præcepto immineret & superesset. C. de Offi. comi. sacrarum largitionum. & de offic. rec. prouin.

C O M E S [rerum priuatarum,] secundum Azonem, erat forte procurator Cæsaris in priuatis rebus. Alij dicunt quod priuati commodi & fiscalium rerum habuit administrationem, vt eas conseruaret, & in eis negotiaretur.

C O M E S [sacrarum largitionum] secundum Azo. erat ille per quē principes sua stipendia largiebantur, & hic forte erat procurator reipub. qui Græcè λογιστὴς nuncupatur. Alij dicunt quod per hunc Imperator liberalitatem suam & magnificentiam exercebat, & largitudinem agebat.

C O M E S [sacri patrimonij] erat, qui imperatoris procurabat patrimonium, qui in hoc differt à comite rerum priuatarum, quia hic tenet custodiam rerum priuatarum, & exercet negotiationem

nem circa mobilia, scilicet, ille patrimonium & immobilia procurat. & hæc differentia sumitur ex verbis. C. de Offic. comi. rer. priuat. & de Offic. proconf. Cæsar. l. j.

COMITES [consistoriani] sunt illi qui steterunt in principis consistorio, qui dici meruerunt etiã spectabiles, & proconsulibus æquiparantur. C. de Comi. Consist. lib. xij. l. ij. Vel consistoriani dicebantur qui præerant castris principis ordinandis, & erãt plures, & eligebãtur decani de consistorianis & ministerianis, vt eodem titulo præalleg. Alio modo consistoria dicebantur castrensiarum & apud nos hodie castellani vocantur, licet apud alios vocentur omnes, quibus prouisum est de certis redditibus, vt in castro aliquo pro defensione & custodia commorentur de Com. rer. milit. & qui prouincias regunt, &c. vide C. de Commit. rei mil. lib. xij. cum suis tit.

COMITES [iudicum] qui intelligendi, in l. in comites. ad leg. Iul. repetund. explicat ibi elegantè Bud. sunt assessores.

COMITES [scholarum], vt tradit Hegendor. dicuntur comites locorum in quibus tyrones ad opera bellica exercentur, qui & tribuni scholarum appellantur.

COMESTOR vel comestor idem est quod gulosus.

COMITATVS propriè de Imperatoria aula dicitur: hodie & territoria appellantur, cuius rationes affert Alciat. in l. pupillus. de Verb. signific.

COMITATENSES [milites], dicuntur milites stipendiarij, à comitatu dicti, quia militant non soli, sed in comitatu. Sed secundum Alciat. dicuntur Palatini om-

nes qui eunti Imperatori assistit **COMITIA** dicebantur apud Romanos, conuentus populij: dicta à coeundo, hoc est, conueniendo in vnum locum ad suffragia ferenda, aut aliquid aliud faciendum. Fuerunt autem comitia calata quæ rursus in centuriata & curiata diuidebantur, quemadmodum supra diximus, in verbo calata comitia. Neb.

COMITIUM, locus, in quem populus suffragiorum causa conueniebat, inde calata comitia dicta quod populus vocatus ad ferenda suffragia, eo se conferebat.

COMMAGENAM Pomponius in l. 21. §. i. ff. de Aur. arg. numerat inter ea vnguenta quæ valedudinis causa parata sint. Plinius lib. 10. cap. 22. & lib. 29. cap. 4. Ex Comagena Syri partem sumpsisse. fierique ex adipe anserino in vase aereo cum cinnamo multa niue obruto ac rigore gelido macerato. **COMAGENA** tamen ea regio dicitur à Plinio Ptolemeo, & reliquis. Hotoman.

COMMATA, id est aggeres. ff. de extraord. crimi. l. pen. §. pen. & ibi not. sed scribi debet per ch.

COMMEATVS, duo significat, nam omnia quæ ad victum publicum pertinent, commeatus nomine continentur. Sallustius Catilina: [commeatus abundè, municipia atque coloniarum patebunt.] Est præterea comeatus facultas quæ datur militi abundè ex exercitu ad præscriptum tempus. Festus, commeare, inquit, est vltro citroque ire: vnde comeatus dicitur tempus quo ire & redire quis possit. Lilius lib. 21. ab vrbe condita. de Hannibale milites suos post expugnatam Saguntum alloquente, Si quis, inquit

- quit, vestrum suos visere vult, commeatum do.] Idem. lib. 22. Magna pars militum sine com-
meatibus dilabebatur. Marcellus libro xlvij. Digest. titul. de pœnis .l. relegati. [commeatum inquit, remeatumve] dare. Item de re militari .l. j. & l. deserto-rem. Item ad municip. l. quoties & l. Titius.
- COMMEATALIS** miles dicitur, qui in stipendij partem accipit alimenta ex commeatu, id est, ex alimento publico: nam (quemadmodum diximus) com-
meatus in priori significatione accipitur pro cibariis, atque alimentis exercitus. Iulianus in tit. de Offic. præf. prætorio Africæ. l. quas gratias. [Nul-
lum audeant dñes vel tribuni commealtem de ipsis dimittere, ne dum sibi lucrum student conficere, in custoditis nostras relinquant provincias:] & paulo post: [Non de commeatibus militum, aut de eorum stipendiis lucrum facere.]
- COMMEATVS** est quod vulgò dicitur [saluus conductus], id est, transitus à comendo, descédés.
- COMMEATVS** etiam dicuntur quæcumque ad publicum victum pertinent.
- COMMENDA** est custodia eccle-
sæ alicui commissa. cap. nemo de-inceps. de Election. lib. 6. vbi glo. in verb. commendare.
- COMMENDARE** est deponere. ff. de Verb. significat. l. commenda-
re. Eriam capitur pro laudare, vt in glo. præalleg. d. c. nemo.
- COMMENDATARIVS** dicitur nudus minister, vt patet in lege Lucius. ff. deposit.
- COMMENDATIATÆ** literæ, sunt dimissoria quibus clericus dimittitur & absoluitur à pote-
- state sui episcopi in quibus perhibetur de vita & ordinibus illius testimonium.
- COMMENDO**, est verbum importans fideicommissum. Bartol. in lege fideicommissa § si ita ff. de legat. 3.
- COMMENTARIENSIS** ab Aesconio Pediano is dicitur, qui preest à commentariis, id est, libris & rationibus publicis. Hierony. in secundum Regum, capite octa-
uo: [Iosaphat autem prærat à commētariis.] [Paul. l. 46. ff. de iure fisci. l. in fraudem § quoties.] Ea inquit, manu commentariensis an-
notanda sunt. [Neque dictus est quia acta ei committuntur, vt ait Accursus. Alias pro carceris custode accipitur, vt C. de Custod. reor. l. ad commentariensem.]
- COMMENTARIENSIS** dicitur custos in carcere positōrū. & C. de cust. reor. l. ad commentariens. alias ponitur pro eo cui commissa sūt acta. l. in fraudē. de iure fisci.
- COMMENTARIVS** seu [commentarium] liber est, quem sibi quisque priuatim cōficat, in quo capita tantum & summæ rerum, de quibus agimus memorie causa annotari solent. Huiusmodi libellos sibi conscripsisse Romanos principes obseruauit diligentissimus Bud. in leg. abesse. Ex quib. caus. maio.
- COMMENTVM** significat deceptionem vel occultum seu malignosum tractatum de restitut. in integ. cap. j. lib. vj.
- COMMENTVM**, ti, est fictio, ab eo quod est comminiscor comminisceris. Terentius in And. Iphis commentum placet. Virgilius in secundo Aneid.

*Timidi commenta retexit
Naupliades animi.
Papi-*

Papinianus lib. quadragesimo octavo l. miles. §. j. de adulteris. [Socer cum nurum adulterij accusaturum se libellis præfidi datis testatus fuisset, maluit ab accusatione desistere, & lucrum ex dote magis petere: quæritur, an eiusmodi commentum eius admitti existimes?] Accursus pro commento, [commeatum] legit. Item Marcellus lib. xlix. Digestorum: titulo de iure fisci. leges quæ. [Dignum fuisse puniri pro tam turpi, tamque inuidioso commento.] hic Accursus pro voluntate inspecta exponit. Itē Vlpianus titulo de rebus eorū. lege, quæ tuus. [Tam callidū commentum in exemplum coercere debeat.]

COMMENTITIVUM ius, id est, nouum & recens introductum, quod recentiores ius posticum vocant. l. si pœna. de pœnis.

COMMERCIVM secundū Isid. lib. 5. est deriuatum à mercibus quas res venales nuncupamus. & est commercium quasi commutatio mercium. Etiam dicitur cōpula dicendo, carnale commercium.

COMMERCIVM, inquit, Vlpia. Instit. cap. xix. est emendi vendēdique inuicem ius, id est, rerum legitimo aliquo modo acquirēdarū, vt l. 5. ff. de Inst. & Iu. Hinc,

COMMERCIVM earum rerum non esse dicitur quorum acquiri dōminium non potest. l. 6. & l. 34. §. omnium. ff. de Cont. Empt. l. 1. §. 1. ff. Quæ res pig. l. vlt. ff. de Ac. emp. quales sunt sacræ, sanctæ, religiōsæ, publicæ, Hinc,

COMMERCIVM certæ rei non habere dicitur, cui non licet eā rem sibi acquirere. l. multum interest. §. 24. ff. de Verb. oblig. §. 1. de Inutil. stipul. Hotoman.

COMMILITIVM, societas militiæ, quam inter se cōmilitones habent. Tryphonius. l. 19. ff. de Castr. pecul. [De hereditate ab agnato commilitone data Scauola noster dubitabat: quia potuit & ante notus & amicus dare: potuit & non dare, nisi cōmilitiū auxisset: nobis ita videtur, si ante commilitium factum sit testamentum non esse peculij Castrensis eam hereditatē.] Hoto.

COMMINATIONES, sunt minæ per iudicem impositæ, nec tamen habent autoritatem rei iudicatæ secundum Azo.

COMMIVS, id est, statim vel ad minus. ff. de pig. act. l. si quæ & de rei vend. l. si. à bonæ fidei & de Verb. obl. l. continuaus. Aliquando commivus exponitur, id est, tota ea die: C. de fr. & lit. exp. l. terminato. & ibi not. vel commivus, id est, præfentialiter. C. de legib. l. si imperialis. in princ.

COMMISSORIA lex, vide [lex commissoria.]

COMMISSVM delictum non soluti vectigalis. l. Imperat. de publica.

COMMISSA dicitur, inquit Afconius, quæ cōtra testatoris voluntatē facta, ab herede multa aliqua & pœna plectuntur. Hinc,

COMMISSA hereditas ea dicitur, in qua id commissum est, quamobrem alteri debeat. Iustus heres fuerat in foro statuas ponere: Nisi poneret Veneri Erycinæ multatus est, mortuo testatore non posuit: commissæ multa dicitur, & hæreditas, quoniam id commissum est, quamobrem ei auferatur.

COMMISSA dicuntur in iure, & in commissum cadere, quæ fisco propterea debentur, quia quid factum, aut non factum est. Ver-

luti si quis apud Publicanos professus non est. l. ult. de Publ. Vlp. l. commissæ. 14. eod. Quod commissum est, inquit, statim desinit eius esse, qui crimen contraxit. Dominiumque rei vestigali acquiritur. Hinc,

COMMISSA pœna dicitur, quæ debetur. l. iij. §. Cato. & l. seq. ff. de Verb. obliga. Item sub tit. de Recep. arb.

COMMISSA stipulatio, cum id quod per eam promissum est debetur, passim sub tit. de Verbor. oblig. & commissæ obligatio. l. j. §. ult. ff. de stipul. seruo. & Commissa deuotio capitis à Cicero ne pro domo sua, cum se reum fateretur, & caput deuotum deberet. Hotoman.

COMMITTERE inter alia significat etiam pugnam conferre: vt apud Lucan. in i.

Exiguum dominos commisit axylum.

Et Martialis.

Victores committe Venus.

Iurisconsult. libr. ix. dige. tit. l. si quadrupes pauperiem. l. j. [Cum arietes, inquit, & boues commisissent, & alter alterum occiderit.] subaudiendum est enim pugnam. Nebr.

COMMITTERE modò significat delinquere, aliàs ad cõtentionem & concertationem exhibere, vt in l. qua actione ad leg. Aq. interdu quòd vulgò [cõfiscare] dicunt. l. debitor. de Neg. gest. accipitur & pro irritare ad pugnam. l. j. §. cum arietes. si quadrupes paupe. fece. di. Sæpe pro concedere seu tradere, vt in l. j. de offic. præf. vrb.

COMMODARE est rem ad vsum alicuius quãdiu velit concedere.

COMMODATARIUS est ille

cui res aliqua datur vtenda, videlicet ipsum commodatum.

COMMODATI actio, require su præ[actio commodati.]

COMMODATVM, est alicuius certæ rei ad aliquem speciale vsum gratuita facta concessio. Adde q̄ ad certum tempus tacitum, vel expressum. sec. Io. And. in c. vnico. de Commo. & differt à precario, per vsum specialem, item quia precarium potest reuocari, sed commodatum non potest reuocari, nisi expleto vso ad quem datur.

COMMODATVM alienatio nõ est, oportet enim illud restituere. 4. C. tit. 23. l. 2. Est contractus bonæ fidei. eodem tit. l. 2. Hoto.

COMMODATI & vtendum dati differentia traditur, 13. ff. tit. 6. l. 1. §. 1.

COMMODVM secundum Isido. li. 5. Ety. est illud quod est nostri iuris, & etiam ad alios temporaliter translatum est, cum modo temporis quandiu apud eos sit, vnde commodum dicitur etiam alio nomine commodatum.

COMMODVM [cum erit.] qualiter intelligantur hæc verba, traditur in l. nepos, de Ver. sig.

COMMONITORIUM pro cõuentione tacita & facta absque scriptura. l. vnico. C. de suffragiis.

COMMUNE pro repub. vt vulgò dicitur [communitas.] Ouidius 12. Metamorph.

Gentisque simul commune Pelasga.
Horat. 2. Carm.

Prinatus illis census erat magnum commune.

Cicero 3. in Vetrem. Quomodo iste commune miliadum vexauit. Scauoa lib. xlvi. tit. de appellat. l. Imperator Alexander, communi. &c.

COM-

COMMUNI diuidendo secundum Iſidorum. lib. v. est inter eos quibus res communis est, require ſuprà, [actio communi diuidendo.]

COMMVNIA dicuntur, quæ cum ſint in vſu omnium animantium occupantibus conceduntur, vt lapilli, &c. Inſt. de re. diui. in gl. ſuprà §. litorum. & quomodo differat commune à publico, quære ibidem.

COMPARARE & [emere] differunt, vt no. in l. j. pe. ff. de cõtra. emp. & vend. C. de rer. permut. & vide l. j. ff. de pri. cred.

COMPARATIVVS capitur interdum pro poſitiuo: vt latius, id est, lata. ca. auaritiæ. de Elect. lib. vj. ſicut interdum poſitiuus capitur pro comparatiuo, vt in Pſalm. 117. [Bonum est confidere in Domino, quàm in homine. Bonum est ſperare in Deo, &c.] ibi bonum, id est melius.

COMPASCVVS ager, in quo vicinis communiter compaſcendius est. Scauola l. pen. ff. de Seruit. vind. [Plures ſaltum communem, vt ius compaſcendi habeant mercati ſunt.] Et paulò poſt: [An pars illorum fundorum aliquid iuris ſecum huius compaſcui traxerit.]

COMPEDITVS, qui cõpedibus, quæ genus ſunt vinculi coërcentur. §. ſi. Inſt. de lege Aquil. Neb.

COMPENDIVM, in via, est contractio quædam & breuitas, quàm maxima eſſe poteſt, ſicut è contrariò diſpendium via per ambages. Modestinus lib. 50. dig. tit. de legationibus. l. eundem. [Itineris, inquit, compendium ſuadeat.] Et per translationem. tit. de admi. l. Titium. Vtrũ compendium negocij, an vſuras præſtare debeat, &c. Nebris.

COMPENDIVM, pro lucro & vtilitate, ſiue pecunia, ſiue temporis. ſiue operæ, vcl alterius rei. l. Titium. de admi. tut. ff. de legatio. l. eundem plures. Inde & pro breuitate ſumitur. l. Mæuius. de leg. ij.

COMPENDIOSA [ſubſtitutio] dicitur quia ſub verborum compendio plura complectitur tempora, & quandoque plures ſubſtitutiones. Vide inſrà [ſubſtitutio compendioſa.]

COMPENSATIO, ſecundum Azo. in Sum. eod. tit. eſt debiti & crediti adinuicem, id eſt, ab vtraque parte inter ſe contrahentes contributio. Dicitur enim quaſi communis penſatio, vel eſt debiti ad debitum hinc inde facta, deductio, vt debeo tibi xl. tu mihi cẽtum, dum peto à te centum tu deducis xl.

COMPERENDINATIO & ampliatio ſic differunt, quod in lege comperendinationis numerus actionum duarum præſtitutus eſt. Ampliationis nullus eſt certus numerus. Præterea in ampliacione iudicari primo poterat in comperendinatione non niſi poſt ſecundam actionem. [Vide ampliatio.]

COMPETENTER, pro eo q̄ eſt mediocriter & conuenienter, & cõpetẽtia pro ipſa mediocritate & conueniẽtia. Gell. li. i. [Omnium membrorũ inter ſe cõpetẽtia.] Idem li. 13. [Plures ſimul ad eandem cõpetentiam naſci non queunt.] Martian. [Memoratum arbitror cõpetenter quæ ſint ſtagia literarum.] Iuriſconſult. tit. ſoluto. mat. l. ſi cum patri & filiæ cõpetenter conſulatur. Ne.

COMPETENTER, no. gl. 24. q. iij. votum. & vide quod not. eã. quanquam. de cenſit. lib. vj.

- COMPETERE** dicitur, cum ius est ad petendum illud quod petitur. not. in gloss. ff. de dāno in fec. l. damnium. in princ. Item cōpetit exponitur, id est, conuenit, vt in authent. de æquali. dot. s. his consequens.
- COMPETERE** verbum est Iurisconsultis familiare, pro idoneum & aptum esse. Itaque.
- COMPETENS** iudex passim dicitur, cuius de re controuersa vel iurisdictio, vel iudicandi potestas est. l. pe. ff. de iur. om. iud. l. ij. ff. Si quis in ius vo. l. pe. ff. Iud. sol. & ad differentiam iudicis dati dicitur. l. pen. ff. Iud. sol. l. sed & hę. 35. ff. de Procur.
- COMPETENS** tribunal, apud quod ius fuit de re cognosci. l. Sed & hę. ff. de Procur.
- COMPETENTES** vsuræ. l. j. C. si maior fact.
- COMPETERE** actio dicitur, cū alicui propriè conuenit. l. qui habebat. §. Scripti. ff. de Manumiss. testam.
- COMPETERE** libertates, quæ ex testamento debentur. l. vij. ff. de Petit. her. l. 8. ff. de Inoffi. test.
- COMPETITORES**, qui in magistratibus, officiis & honoribus petendis concurrunt. l. iij. §. pen. de decurio.
- COMPILARE**, est factio impetu in quēpiam grassari, quod propriè latronum est. Horat. primo Serm. [Serui ne te compilent.] id est, te adorti trucident. Aliquando accipitur pro eo quod est aliorum scripta & inuenta furari: vt idem in eodem, [Ne crispini serinia lippii compilasse putet.] Macrob. lib. i. Saturn. Possem pluribus edocere, quantum se mutuo compilarint bibliothecæ veteris auctores. Paulus lib. xlvij. tit. ad leg. Iul. peculatus. l.

sacrilegi, Sūt, inquit, sacrilegi qui publica sacra compilauerint, N.

COMPILARE [leges,] siue componere,] est leges ab aliis scriptas in vnum volumen redigere, aliàs compilare est furari. l. sacrilegi. ad leg. Iul. pecul.

COMPILATOR, secundum Isid. libro decimo, est ille qui aliena dicta suis permiscet. Et sic solent pigmentarij in pictura diuersa mixta confundere. Vnde illud Horat.

-Pictoribus, atque poetis.

*Quilibet audendi semper fuit
æqua potestas.*

Hoc scelere quondam accusabatur Mantuanus ille vates, cū quosdam versus Homeri transferens suis permiscuisset, & cū compilator veterum ab æmulis diceretur, ille respondit, [magnarum esse virium clauam à manu Herculis extorquere.]

COMPINGERE, est res diuersas in vnam coagmentare, atque conglutinare. Vnde est illud Iob c. 10. Hierony. interprete: [Ossibus & neruis compegisti me.] Celsus lib. vj. [Tenuissimis minutissimisque ossiculis caput cōpingeret. [Pau. lib. xlvj. Dige. de Solu. l. qui res. [Si nauem, inquit eidem tabulis compegerit. Ne.]

COMPITA dicuntur loca vbi plures viæ conueniunt simul, vt xij. q. ij. de viro. in princ. ibi per abrupta itinera & compita.

COMPLACITA pactio quæ dicitur. vide l. Donatio. 25. C. de donationibus.

COMPLEXVS vel [copulatio] dicitur plurium in idem in vnitatem sermonis coniunctio. Et fit ab homine vel à lege. Ab homine fit tripliciter, vt l. triplici. ff. de Verb. sign. Nam aut est complexus

plexus vel copulatio nominum tantum, scilicet, verbis, quando vnum nomen sequitur aliud immediate cum copula vel sine, verbi gratia: [Titio & Seio lego fundum pro æquis portionibus. l. re coniuncti.] resp. ff. de leg. iij. ibi: isti non sunt re coniuncti, sed verbis tantum, quia vnum sequitur aliud immediate cū copula, & idem esset si sine copula, quia tunc intelligitur. l. triplici. præalleg. in §. videamus. Aut secundum rem tantum, quando per rem tantum fit complexus, vt: [Titio lego fundum, & eundem fundum Mauiō lego.] l. præalleg. re coniuncti. in princ. Aut tertio re & verbis, simul complectendo res & nomina, [vt Titio & Seio lego fundum Sempronij,] vbi Titius & Seius sunt cōiuncti verbis, propter verbum complexum & re, quia eadem re copulantur. Et sic testator censetur cuiuslibet insolidum legalis eam rem, vt §. si eadem res. Instit. de legat. Et ex complexu prædictis modis factō, habetur hæc differentia, quia ex complexu re tantū, vel re & verbis simul: si vnus coniunctorum deficit, vel quia repudiat, vel alias non admittitur in perpetuum, vel interim alter in totum admittitur, iure nō decrescendi. l. si separatim. ff. de cond. & demon. Nam non potest partem agnoscere & partem repudiare. l. neminem. ff. de leg. iij. & l. vnica. §. si autem ad deficientis personam. C. de Cad. tol. & res insolidum cuique assignatur. d. l. vnica. §. si verò. Sed in cōiunctis verbis tantum, si vnus coniunctorum repudiat, vel alias deficit, alter admittitur ad partem deficientis iuse accrescendi, & cum onere imposto, so-

cio deficiente, vt l. planēs. coniunctim. ff. de leg. j. & l. vnica. §. ne autem hoc. de caduc. tollendis. præalleg. Item si focus interim non admittitur, scilicet, spes est quod admittatur, alter iterum ad hanc partem non admittitur. l. si duobus. in prin. ff. de legat. j. Sunt & alia differentia ex complexu vel coniunctione prouenientes, de quibus in tract. de Verb. sign. qui incipit, [verbum.] Finaliter ergo complexus vel coniunctio significat diuersimodē, secundum quod sunt coniungēdi modi vel quoduis aliud significatū significare declarat. coniunctio autem legalis dicitur, quæ lege inducitur, & significat id quod ipsa lex vel alia ex suis, vel alterius legis aut verbis aut aliter quocunque modo significare debeat.

C O M P L I C E S qui dicantur: vide Bartol. in l. prima. C. si rector prouincie.

C O M P R O M I S S A R I V S dicitur cui simpliciter vel ad tempus committitur, vt eligat vice eorum qui compromittunt, vt extra de Elect. cap. quia propter. Nec est per omnia idem arbiter & compromissarius ad eligendū datus: vt ibidem cap. sicut. cum per formam. ibidem de Re iud. cum ab vno. lib. 6.

C O M P R O M I S S V M, id est, arbitrium.

C O M P R O M I S S V M, dicitur certa pecunia ab utroque litigatore mutuo promissa, in arbitri sententiæ pareant.

C O M P R O M I S S V M plenum appellatur, quod de rebus, controuersis; compositum est. Nam ad omnes controuersias pertinet. lege xxj. §. vj. ff. de Recept. arb.

- COMPROMISSARIUS** iudex id est, ex compromisso sumptus in l. 41. ff. de Recep. qui arb. l. vlt. Cod. le. testib. l. pen. C. de pactis.
- COMPROMITTE** est causam executariam vel executiã ad dictamen arbitrorum dare, & secundum dictamen recte rationis pro vtraque parte apposita explicari ab ipsis.
- CONCAMERATIO**, est structura fornicata siue testudinea: nã camera est fornix siue testudo, vnde concamerare est cameram struere. Plinius li. 34. Dinocrates Alexandri architectus Archinoes templum concamerare instituerat. Vitruuius lib. 2. [Neque paries, inquit, concamerationes recipit.] Idem li. vj. Si hypogea concamerationesque instituerentur. [Labeo li. 32. Dig. de leg. iij. l. si cui ædes.] Aliquod, inquit, conclaue, quod supra concamerationem. Neb.
- CONCAMERATIO** structuræ genus arcuatum. l. si cui ædes. de Legatis tertio.
- CONCEPTUM** furtum dicitur, ait Imp. cum apud aliquem testibus presentibus. furtiua res quaesita & inuenta sit. Nam in eũ proprie actio constituta est quamuis fur non sit quæ appellatur Concepti §. 4. de oblig. quæ ex delict. & apud Paul. 2. lib. Senten. cap. 31
- CONCEPTIO** pro formula. l. libellorum. de Accus. Vnde conceptis verbis iurare, id est, dictatis à deferente iuramentum.
- CONCHA** apud rubrum mare, & crescit & coalescit. l. et si. de auro & argen. leg.
- CONCHYLIA** à concha dicuntur. inde cõchylegnulus leges cõchas vel conchylia. C. de Murile. l. qui aut à patre. lib. xj.
- CONCILIVM** est conuentus aliquorum tractantium arduas causas totam Christianitatem concernentes. Et dicitur à verbo concalare, id est, conuocare. Vel à communi intentione dictum est, eo quod existentes in concilio, in vnum dirigant omnem mentis obtutum. Vel dicitur quasi concidium d, in l, literam transeunte, 15. distinc. c. j. Vbi etiam synodus cœtus & conuentus exponitur.
- CONCINNARE**, inquit Festus, est apte componere: nam cinnus, vt ait, mixtio est. Plin. lib. 14. [Cato iubet vina concinnari ad cinum.] Inde concinnatorius, a, um res ad concinnandum apta. Pau. lib. 33. Dig. ti. de penu legata. l. instrumentum. [Vasa, inquit, concinnatoria instrumento non continentur.] Nebris.
- CONCINNARE**, apte componere: Hinc concinnatoria vasa in l. pen. de pe. leg. 1. ad concinnandum apta & concinnatores causarum in l. quicquam. de Offic. proconf. qui simulatis captionibus cauillisque in longum lites ducere moluntur, cum iure agere non possunt.
- CONCINNATORES** litium, id architecti, fabricatores, structores Vlpian. l. 9. §. 2. de offic. proconf. Nec adeo dissimulare, si quos causarum cõcinnatores vel redemptores deprehendat: id est, qui lites calumniose confilare soleant. Nam concinnare antiqui pro facere. Plaut. [Qui me infanum dictis concinnat suis.]
- CONCIPERE** est exprimere. l. quicquid. de Verborum obligat. & proprie ad certam formulam. Vnde concipere iusiurandum est iuraturò certam iuramenti formulam prescribere.
- CONCLAVE**, quid sit; omnes norunt

norunt, nam est in domo locus secretior, sed ideo posuimus hoc in loco, quia in proferendo accentu plerique omnes peccant: cum enim in penultima collocari debeat, in tertia à fine ponunt. Horatius 2. Sermon. [currere per totum panidi conclaue.] claus nanque primam producit. Vlpia. lib. 25. tit. de ventre inspic. l. j. [In quo, inquit, conclaui mulier paritura erit.] Item Neratius lib. 39. Dig. tit. de dā. infec. l. quod Cornelius. [conclaue, inquit, binarū ædiam.] Nebris.

CONCLAVE dicitur cella, vel thalamus secretus, ad quem per multas clauas venitur: vide glossam in verb. conclaue. l. quod cōclauē. ff. de Damno infec. & ideo in electione Papæ Cardinales intrant conclaue.

CONCLUSIO est terminus exclusius probationum & allegationum. Panor in cap. cum dilectus. de fid. instr. in fi.

CONCRATITIVS paries in l. si fratres. pro soc. dicitur paries ex cratibus insertis factus, seu ex asseribus arctis transversisque in modum cratis. Alciat. in l. quantum. de Verb. signific.

CONCVBINA sumitur duobus modis. Primo dicitur illa, quam quis cognoscit fornicario affectu & talis non impedit ordinis promotionem. Secundo dicitur illa quam aliquis cognoscit vxorio siue maritali affectu, & talis impedit promouendum ad sacros ordines. xxxij. distin. Si quis de laicis. de Præsump. cap. illud. de clan. despons. per totum.

CONCVBINATVS est crimen merè ecclesiasticum, unde debet puniri per iudicem ecclesiasticum. non per secularē. Felin. in cap. ecclesia sanctæ Mariæ. versic.

decimoseptimo. de Constit. quia secundum leges non est crimen. l. in concubinato. in fi. ff. de concubin.

CONCVSSIO, interprete Alberico est, cum officialis à subditis per metum aliquid extorquet aut non facit iustitiam nisi pecunia recepta: vel aliquid ultra debitum salarium extorquet, vel cum quis accusat vel ab accusatione desistit propter pecuniam.

CONCVSSIONIS crimen dicitur cum quis ab eo, quem iudicij magistratusue terrore affectus, eius periculi deuittandi causa pecuniam extorquet: Nam concussio metu dicitur pro percussio & perturbatum. unde Rubr. de Concussione lib. 47. Pandectar. & apud Cicero 4. Tuscul. Terror desinitur, metu concutiens.

CONDEMNARE aliquando pro condemnari facere. l. furti. mandati. de his qui notant infamia.

CONDICERE est rem suam in iudicio petere, personam pulsando, vel inquietando, & ipsam dicendo obligatam sibi esse ad aliquid dandum vel faciendum. Unde dicitur indebiti conditio. & tractum est hoc verbum à veteri obseruatione quia olim erant in vsu solennia verba, quæ oportebat actorem cum litigabat coram iudice condicere, id est, simul dicere quando litigaret, vt si caderet à syllaba, caderet à tota causa. Et quia in personalibus actionibus hoc obseruabatur, ideo personales actiones dicebantur condictiones. Deinde præfata solennitas in desuetudinem transit, hoc tamen nomen adhuc remansit, vt personales actiones adhuc dicantur.

dicantur conditiones, quamvis non sit necesse hanc solemnitate observare. Et ex hoc datur intelligi quod conditio non est aliud nisi personalis actio. Et condicere aliquid est illud per actionem personale petere.

C O N D I C E R E, inquit Imperator, prisca lingua est denunciare, nunc verò abusu dicimus Conditionem actionem in persona esse, qua actor intendit dari sibi oportere. Nulla enim hoc tempore eo nomine denuntiatio fit. §. 15. de Actio.

C O N D I C E R E est simul dicere: Nam Festus libro tertio, Condictionem interpretatur simul dictum. Ergo condicere, est diè locumque communi consensu constituere, quo quid fiat. Hotomā.

C O N D I C T I O multiplex est. Nam quedam est conditio certi, quæ cõpetit ex omni causa & omni obligatione ex qua aliquid certū petitur, siue ex certo contractu, siue ex lege Aquil. agatur siue suo nomine, siue hereditario obligetur: Vnde manifestum est, quod ista conditio concurret cum actione mandati, depositi, & ceteris vbi quid certum petitur. Et ideo secundum diversitatem causarum nunc re, nunc verbis, nunc literis, nunc consensu contrahitur, nunc etiā ex contractu, nunc ex quasi contractu, nunc ex delicto competit, in mutuata tamen pecunia sola illa competit.

C O N D I C T I O ex lege secundum Azonem eodem titulo locū habet quando ex noua lege surgit obligatio, nec in eadē lege cautum est quo genere actionū experiatur, quæ pro varietate causarum nunc ex contractu, nunc ex delicto nascitur, & sic nō sta-

tuitur vel cauetur, qua actione agatur.

C O N D I C T I O furtiua competit domino rei contra furem, eiusque successores ad ipsam rem persequendam, vel restitutionem eius quanti plurimi fuerit postquam ablata fuit, eo quod fur semper est, & fuit in mora.

C O N D I C T I O indebiti cõpetit ei, qui per errorem, indebitam pecuniam soluit alicui, credens ei teneri, cum non teneatur, vel cū à procuratore suo soluta esset, ipso ignorante. Est ergo conditio indebiti secundum Azo. in Sum. eo. tit. postquam soluta indebita repetuntur, siue per ignorantiam facti, etiā non probabilē. vt quia errauit quis in facto suo, siue per ignorantiam iuris talia indebita soluantur, quia ignorantia iuris non debet alicui nocere in damno vitando: vt ff. de Iur. & fact. ignor. I. iuris ignorantia.

C O N D I C T I O [liberationis] cõpetit ei, qui quod omnino non debuit, promisit.

C O N D I C T I O ofob causam datorum.] secundum Azo. eo. tit. cõpetit, & locū habet vbicūq; hi contractus innominati interueniunt, scilicet do vt des, do, vt facias, facio vt facias. In illo autem contractu innominato. f. facio vt des, datur actio de dolo. Et (prout alij dicunt) cõpetit ad rem petendam quæ ob causam honestam (vt pote in causam futurā vel præteritam) data est, causa nō secuta: potest enim condici, causa non secuta, si pœnituerit dantem, re integra. Si vero dedisti decem, vt Bononiam irem, & aliquid erogauit ad professionem, præparatam habes conditionem, ita tamen vt præfietur mihi indemnitas.

C O N D I -

CONDICTIO ob turpem causam, est per quam repetimus ea, quæ dedimus alteri, causa nõ secuta, ob quam data sunt. turpitudine tantum ex parte accipientis versetur. Alioquin si ex parte dantis & accipientis, repeti non potest, quia in pari causa turpitudinis potior est condictio possidentis. cap. in pari. de Re. iur. li. vj. & secundum Azo. eo. tit. ponitur exemplum. Ego dedi tibi vt sacrilegium non faceres, ab hoc enim debuisti abstinere nullo tibi dato. Et ideo etiam causa secuta possum petere quod tibi dedi.

CONDICTIO ob causam, hanc conditionem parit res apud alium constituta, siue ab initio, siue iam, siue postea peruenit ad eum ex iusta causa, postea ad instantiam rediit, vt chyrographum apud creditorem debitor post debiti solutionem repetit. Sed hanc conditionem ob causam putant quidam ex contractu provenire, quia non competit nisi alij contractus præcedant. Alij ex quasi contractu credunt descendere, ad similitudinem conditionis indebiti: quia qui ob causam condicti actori, primum contractum dissoluit.

CONDICTIO sine causa cõpetit, quando aliquid primo ex iusta causa est apud alterum, sed postea per aliquem effectum esse non debet: verbi gratia, mutualisti mihi centum, feci tibi instrumentum, in quo cõfessus sum me tibi teneri, soluo tibi, modo instrumentum obligatorium est apud te sine causa per quam repetam ipsum. competit ergo condictio sine causa, finita causa ex qua res ad aliquem peruenit ex contractu qui iam finitus est. vnde videtur descendere. Item si

sine causa penes te res est, quam non habes per contractum, & ita nec ex contractu, nec ex maleficio es obligatus mihi. Etiam locum habet vbicunq; sine causa aliquid quod apud te est, mea interest me habere.

CONDICTIO triticaria generalis, est de aliis rebus omnibus competens, præterquam de pecunia numerata, siue mobiles, siue immobiles sint. Ideoque fundus & vsufructus, & cetera servitutes prædiorum per ipsam repetuntur. Rem autem suam nemo petit hac actione, nisi ex certis causis, vt ex causa furti vel rapina.

CONDICTITIA actio, quæ & præcisè Condictitia dicitur, nihil aliud est quam condictio, Imp. §. 1. Quib. mod. re contr. Datort; agenti contra eum propter repetitionem Condictitia actio. Item Vlp. in l. 13. §. 2. ff. de Iure iur. [Atque adeo, inquit, neque furti, neque condictitia teneri: quia condictitia, inquit, solus fur tenetur]

CONDITIO est dispositionis suspensio ex euentu incerto futuro ei apposito, in quem euentum eius dispositionis facta est collatio. ff. si cer. pet. l. itaque. verbi gratia, promitto vel lego si Titius fuerit consul. Hæc dispositio est conditionalis, ex incerto apposito, [si Titius, &c.] Et per hoc dispositionis fit suspensio, & eueniente casu quo Titius sit Consul: purificatur, & non plus suspenditur. Inst. de Verb. obli. §. ex conditionalis. & ff. de Cõdit. & demonstr. per totum. Potest autem capi conditio dupliciter. Vno modo pro temporis suspensione quod solet poni in contractibus, aut vltimis voluntatibus, de quo in titul. præalleg. de Cond. & demonstr. & in tit. de Cond.

Cond. institutionum. Secundo modo quando aliquid solum est, & illud intendimus repetere, & appellatur conditio addita litera, c. quasi soluti repetitio. de ista tractatur in ti. de Cond. cau. data. ff. & titu. seq. Et not. quod cōditio differt à modo & à causa, & à demonstratione, secundū glos. in Rub. ff. de cond. & demonst. Bart. sic definit. [Conditio est quidam euentus futurus in quem dispositio suspenditur.] Intelligitur autem de euentu in facto, vel in iure. l. multū interest, de Cond. & d. siue conditionis affirmatiuæ vel negatiuæ. l. in testam. eodem titul. Et dicit [futurus,] quia de præterito & præsentis propriè non est conditio, quia non suspendit. l. cum ad præsens. cum duab. sequen. ff. Si cer. pet. Bald. verò sic definit. [Est adiectio quadam per quam dispositum habet in sui esse pendentiā, existentiam, vel defectum. Et hæc generalis est ad omnem conditionem inductiuam, & extinctiuam, de præterito, præsentis vel futuro. Petrus de Perusio sic definit: Conditio est verborum adiectio in futurum suspendentium, secundum quam disponens vult dispositum regulari. Significatur autem cōditio per dictionem [si,] vt in hoc exēplo. lego si Titius fuerit Consul. Item per aduerbium [cum,] vt dicendo cum Titius Cōsul fuerit. Sed est differentia inter si, & [cum,] non quo ad conditionem faciendam, sed quo ad modum significandi, quia dicitio [si,] significat principaliter conditionem vel suspensionem, & per cōsequens tempus dilationis, & dispositionis in euentum futurum. Et quia ille est incertus, i-

ded consecutiue suspensionem significat. l. si Titio. ff. Quando dies leg. ced. & l. qui promisit. ff. de Cond. & demon. Item dicitio [nisi,] significat conditionem, vt vendo tibi librum pro decem, ita quod venditio valeat & perficiatur, nisi alius conditione meliorem intra mensem faciat. l. ij. cum ibi notatis. ff. de In die addic. Item dicitio, [alioquin,] cōditionem facit, vt promittis mihi scribere librum intra mensem, alioquin decem nomine pœnæ. nā sensus est, si non scripseris, &c. l. si finita. §. ex hoc edicto. ff. de Dā. infecto. Idem in dictione [aliās,] quia eodem modo exponitur, id est si non scripseris. Item in dictione [siue,] dicendo, promitto si nauis ex Asia venerit, siue Titius Consul fuerit. Et quæ illarum conditionum disiunctiuarum prior fuerit, purificat dispositionem. Item in alternatiua, vt dicēdo, aut relinquo prædia propinquis, aut libertis. l. cū pater. §. penul. ff. de lega. ij. nam sensus est, si non sint propinqui, veniant liberti, & hoc significato sumpto ex maiori affectione propinquorum, quibus testator primo relinquere voluit, vt patet ex ordine scripturæ. Item in aduerbio [quandiu,] vt tibi promitto vel lego singulis annis decem quandiu res meas vel heredis mei gesseris, nam sensus est, si gesseris habeas decem. lege. pater. §. finalis ff. de Conditionib. & demonstrationib. Item in dictionibus [quoad, donec, quousque,] quia idem significant. Item in dictione [dum,] dicendo lego vxori dum cum filio meo erit. l. qui concubinam. §. vxori ff. de Leg. ij. Idem in dictione [quandocūque,] vt vir le-

gat vxori quodocunque filios habuerit. l. cum vir. ff. de Conditio. & demonst. Idem de [quando], vt lego pupillæ quando nupserit. Idem de [vbi], dicens, lego filio vbi nupserit. Idem de [quatenus], vt lego quatenus heres meus erit, quia sensus est, si in toto vel in parte. l. Stichus. ff. de Lega. j. Idem de [postquã], & [ad], vt lego ad tempus liberorum. l. si vxori. ff. de Cond. & demonstra. Idem de præpositione [cum], vt ancilla cum liberis libera esto, intelligendo quod ancilla libera non sit nisi cum liberis. l. si ita fuerit. ff. de Manumissis testamen. Idem de [in], vt lego Titio in disciplina. l. nec semel. §. si in habitatione. ff. quando dies lega. ce. Idem in nomine, [vt] promitto tibi partum Agnetis, vel fructus fundi talis. l. interdum. ff. de verborum oblig. & l. j. in fine, de Conditio. & demonstratione. ¶ & pendet dispositio ex incerto futuro euentu, id est, si pariat, vel fructus crescant. Idem si dicam, promitto centum nomine dotis, id est, si matrimonium sequatur. l. si stipulatione. ff. de Iure dotium. quia dos sine matrimonio esse non potest, ergo sic intelligitur. Idem de donatione causa mortis. l. si mortis causa. ff. de Donatione causa mortis. & hoc ex natura huius contractus qui procedit ex communi modo sic agendi. Idem in pronome, vt vestem quæ mea erit, lego. l. nuper. ff. de Lega. iij. Idem de [quisquis], vt quisquis mihi heres erit, sit heres filio meo. l. qui liberis. §. hæc verba. ff. de Vul. substi. Idem de quisque, vt Titium & Seium pro quâta parte quisque heredem me fecerit, ipsum instituo. l. hoc articulo. ff.

de Here. insti. Idem de [qui], vt qui prius ascenderit capitulum. l. si fuerit. ff. de Rebus dub. Idem de [quicumque], vt quicumque professus fuerit, &c. l. edicto. ff. de Iure fil. & hoc ex significato non tantum pronominis, sed verbi futuri temporis. l. ij. ff. de Here. institue. Similiter ibi emo pisces qui capientur, emptio est conditionalis. Idem in participio, vt acceptis ceterum à Titio, instituo eum heredem. l. à testatore. ff. de Condit. & demonst. Nam licet, [acceptis], sit preteriti temporis, tamen significat ibi futurum, scilicet, si accepero, &c. Idem ibi, lego Stichum futurum meum, argum. l. Stichum. ff. de Lega. j. Idem in gerundio, vt sum institutus ad eundo repudiante Titio. l. si tu ex parte. ff. de Acquir. hered. Idem in supino, vt lego vel promitto euntibus spatium in die Dominico, & sic de similibus.

C O N D I T I O N V M duo sunt genera. aut enim possibilis est, aut impossibilis, possibilis quæ per rerum naturam admitti potest, impossibilis quæ non potest. Pau. lib. 3. Senten. cap. 6.

C O N D I T I O N V M possibilium genera sunt tria, aut enim ex casu & fortuna pendet, veluti si filius nascatur, quæ idcirco Casuales à Iustiniano appellantur. Aut ex hominis voluntate, veluti si seruus manumittat, quas idem Iustinianus potestatiuas, aut mixtas sunt, quorum euentus aut idem ex fortuna & personæ voluntate pedit: veluti si victoriam reportet. l. i. §. Sin autem aliquid C. de Cad. toll.

C O N D I T I O alia certa est, alia incerta. Certa conditio est, quæ omnimodo est exstatura, veluti siue nauis ex Asia venerit, siue non

non venerit. l. necessario. 85. i. ff. de Peric. & Commod. Incerta conditio est, quæ an impletur incertum est, vt si naus ex Asia venerit.

CONDITIO rursus alia dicitur faciendi, alia dandi illa cum apposita lex est vt quid fiat: hæc vt quid detur. l. 31. §. 1. ad Trebell. l. 68. ff. de Solut. l. 82. ff. de Condit. & Demonst.

CONDITIO interdum nihil aliud est, quam pactio, vt apud Ciceronem. II. de Inuent. & in Topic. Hinc,

CONDITIO pro pactioe nuptiarum: in l. ult. ff. de Sponsal. l. ult. de proxenet. l. 19. & l. 36. ff. de Ritu nupt. l. 65. ff. de Indic. Hinc, Festus. Cōuenta, inquit, conditio dicebatur cum primus sermo de nuptiis, & earum conditione habebatur. Hinc,

CONDITIONE tua non vtor, formula erat renunciandi sponsalibus. l. 1. ff. de Sponsalib. Hot.

CONDITIONALIS creditor quis sit, habetur in l. Cōditionales. de Verborum signific.

CONDITIONALIS stipulatio Require infra Stipulatio.

CONDITIONALES Impera. Leo tabularios interpretatur in l. Scripturas. II. C. Qui pot. in Fig. nimiram qui ea conditione munus illud adepti sunt, ne ad vllum aliud aspirent. Conditionales serui appellantur in l. Defensionis 7. C. de Iur. Fisc.

CONDITIONALITER, pro sub conditione, l. quæ res. ff. de Verb. oblig.

CONDITURA, est illud quod ferculis, aliisque esculentis conuincendi condendive gratia solet adhiberi. Apud Columellam lib. iij. de Re rusti. [caput est de oliuarum conditura.] Vlpianus

lib. xxxij. Digest. de tritico & vino leg. l. si quis. [Quod potius, inquit, conditura loco sit.

CONDITURA, quod ferculis condiendi gratia adhibetur. l. si quis. de Vi. tri. & oleo leg.

CONDUCERE dicitur ille, qui rem aliquã ab aliquo data mercede, vel promissa, accipit vtendam. Vnde, [conducit, qui dat, sed qui locat, accipit illud.] Interdum tamen per contrarium euenit, vt locator dicatur qui pretiũ dat, conductor qui accipit, vt in l. ij. in princip. ad l. Rhod. de iac. & aliã sapẽ, vt ibi annot. Budæ.

CONDUCTIO actio. Require supra actio conducti.

CONDUCTOR est, qui vel rei alienæ vsum, vel alieni operis perfectionẽ certa mercede pacta recipit.

CONDUCTOR operis pro redemptor. lauol. l. 44. ff. de fideiuss. [Et quia opus effectum non erat, alij locasti & cum posterior conductor satis non daret ipse opus fecisti.] Hotoman.

CONFESSIO est duplex, scilicet, iudicialis, & pœnitentialis. Et ad hoc, quod confessio iudicialis præiudicat, debet habere hæc sex. [vnde, maior, spõte, sciẽs, contra se, ius sit, & hostis. Nec natura neget, fauor aut lis, iurẽ repugnet. Vide hoc cum allegationibus singulorum, in glo. cap. nos in quenquam. ij. q. j. in verb. [confessum.] Et cõfessio iudicialis est certa, & clara assertio, id est, responsio eius, de quo queritur in iure coram legitimo iudice facta. Et fit in iure tripliciter, scilicet ore, facti euidencia, & interpretatiue, scilicet contumacia. c. nullus dubitat. de Praesum. Et præiudicat, dum sit in iure, id est, in iudicio coram iudice competente,

petente, & aduersario presente
 q̄ intelligitur per dictionem ho-
 stis, supra positam. Item per li-
 tem contesta. nec fit contra natu-
 ram vt eum occidisse, qui uiuit,
 nec de re litigiosa. nec in causa fa-
 uorabili secundum Bern. in glos.
 præalleg. Et confessio facta in pe-
 nitentia sacerdoti non facit fi-
 dem coram iudice seculari. C. de
 Episcop. audien. l. archigerontes.
 & ibi per doc. Sicut nec præiudi-
 cat confessio extra iudicium fa-
 cta nisi causa adiciatur, vt confi-
 teor me debere tibi centum ex
 causa mutui. C. de Nō nume. pec.
 l. generaliter. glos. not. iij. q. ix.
 cap. testes. §. de his.

C O N F E S S O R I A actio Verbū
 è Græcorum Iurifconsultorum
 fontibus deriuatū pro actio ver-
 bis agentibus concepta cui ap-
 ponitur negatoria. Vsurpatur au-
 tem in seruitutum indicationi-
 bus, cū quis suam esse seruitutē
 petit. l. 2. & l. 4. §. 1. ff. Si seruit. vin-
 dic. l. penul. §. vlt. ff. si Vsusfr. pe-
 tat. Neque vnquam nisi verbis
 aientibus concipitur ne in casu
 quidem l. 4. ff. Si serui. vindic. di-
 citur & confessoria actio in lege
 Aquil. quæ ex confessione rei, id
 est, aduersus rem qui confessus
 est Inde Neratius 23. §. vlt. l. proin-
 de 25. §. 1. ad leg. Aquil. Vide su-
 pra Actio confessoria & Hotom-
 man. in Commentariis Instit.

C O N F E S S I M intelligitur cū
 prius vel quam prius poterit. l.
 2. §. penult. ff. ad Trebel.

C O N F I N I A dicuntur ea quæ a-
 dedō sibi proxima sunt, vt nul-
 lus medius paries interpona-
 tur, sed urbana parietibus di-
 stingui consueuerunt. Et ideo
 non sunt confinia, sed magis di-
 cuntur vicina. ff. si. regun. l. iij. §.
 hoc iudicium.

Voc. iur.

C O N F I R M A R E est alicui iuri
 vel facto firmitatem præstare.

C O N F I R M A T I O, est iuris prius
 corroboratio, vt colligitur, de fi-
 de instrum. c. inter dilectos. Alio
 modo vt sacramentorum admi-
 nistratio, scilicet in fronte chris-
 matis assignatio. Et fit confirma-
 tio primo modo dicta his verbis
 [Confirmamus te sicut ritè possi-
 des,] vel sicut sine prauitate fa-
 cta est electio vel, sicut prouidē
 facta est.

C O N F I S C A R I est fisco appli-
 cari, vel in fiscum induci, vnde fi-
 scus est regius saccus in quem re-
 ducuntur bona damnatorum &
 proscriptorū. Vnde dicitur. [Facta
 est omnium bonorum confiscatio.]

C O N F I S C A T V S tutor dicitur
 in l. 9. §. pen. ff. de Tutor & rat.
 dist. cuius bona fisco commissa
 sunt. Sueton Caligula, Prætercū-
 tes duos equites R. locupletes,
 sine mora corripit confiscarique
 iussit. Hotoman.

C O N F L A T V M vas, id est, factū.
 §. cū ex aliena. Insti. de Re. diuis.

C O N F V N D E R E est commisce-
 re §. si duorum. institut. de rerum
 diuisione. Nonnihil tamen inter
 se differunt vt not. glossa in §.
 quod si frumentum. eod. tit.

C O N F V N D I obligatio dicitur
 cum debitor in creditoris ius
 succedit. l. debitor l. grauius. ff.
 de fideiuss. l. 6. & 14. C. ad leg. fal-
 cid. & similiter. Confundi serui-
 tutes cum predium quod seruit,
 & cui seruitus debetur eius-
 dem domini efficitur l. 1. & xv.
 ff. Quem seru. amitt. & l. 7. ff. de
 fund. dot. Confundi vsusfructus,
 cum proprietatem vsufructua-
 rius adipiscitur l. 4. ff. Vsusfru.
 quemad. cau.

C O N F U G A qui ad asylum con-
 fugit l. presentis §. C. de Iis qui

n

ad

- ad Eccles. conf. l. si qua. C. de episc. & cler.
- CONGIARIUM**, sportula erat, quæ diuini cibi nomine comitibus, ante ambulationibus, assellis, stipatoribusque suis potentiores cibos distribuiebant: dictum à congio vini mensura sextario sex capiente. Plinius libro decimoquarto. Tribus congiis epotis vno impetu, hinc congiarium: Martialis: Centum mitelli iam valet quadrantes. Anteambulonis congiarium. Iasi. J Paul. lib. xxxiiij. Digest. de fundo instr. l. tabernæ. Vrnæ, inquit, aræ & congiaria & sextaria.
- CONGIARIUM** præter alia significata genus est mensura vinarie. l. tabernæ. de fund. instr.
- CONGREGATIO** apud Canonistas dicitur etiam de duobus. c. j. de Elect. quod an generaliter verum sit, tractat Alciatus in l. detestatio. §. si. de Verb. sig.
- CONIECTIO** causæ Paul. in l. i. ff. de Reg. iur. Per regulam igitur brevis rerum narratio traditur, & vt ait Sabinus. quasi causæ coniectio est. Hoc quid sit declarat Asconius. Cum inquit in rem aliquam agerent litigatores, & pœna se sacramenti peterent, poscebât Iudicem qui dabatur post trigessimum diem. (Hoc ommanus legendum arbitratur post tertium diem) quo dato, deinde inter se perendinum diem, vt ad iudicium venirent denunciabant quorum esset ventum, antequam causâ ageretur, quasi per iudicem rem exponebant. quod ipsum dicebatur causæ coniectio, quasi causæ suæ in breue coactio: Hæc ille.
- CONIECTURA** est verisimilis ratio suspicionem inducens, non de necessitate personarum vincens.
- CONIICERE**, est perpendere vel præsumere.
- CONIUGIUM** idem est quod matrimonium, & dicitur coniugium, quia communi iugo & æquali coniuges vitam trahere debent, licet aliquando dispari tractu.
- CONIUNCTIO** quandoque ponitur pro disiunctione: vt cum dicitur mihi heredique meo. ff. de Verb. sig. l. coniunctionem. & disiunctio quandoque pro coniunctione, vt ff. co. l. læpe.
- CONIUNCTIONIS** materia, de qua in l. re coniuncti. ff. de leg. iij. vide suprâ in ver. complexus.
- CONIUNCTIO** in hereditatibus & legatis triplex obseruata, aut re, aut verbis, aut re & verbis simul. l. re coniuncti ff. de legat. j. triplici 142. ff. de Verb. sig. Re coniunctio est cum duobus separatim res eadem legata est, hoc modo Titio fundum Tusculanum do lego. Eundem fundum Mæuio lego. Verborum coniunctio est, cum pluribus res eadem definitis partibus legata est, Re & verbis hoc modo coniunctio dicitur Titio & Seio fundum lego.
- CONNIVERE** est oculos claudere, & interdum ponitur pro dissimulare, vt cum dicitur coniuuentibus oculis Quandoque consentire, vt conuens consentiens dicitur, & coniuentia consensus. l. quisquis. C. de postu. Qui mihi coniuuet, oculis signum mihi præbet.
- CONNUBIUM** est vxoris iure ducendæ facultas Vlpian. cap. 25. Instit. Seruius autem connubium inquit, est ius legitimi matrimonij.
- CONSANGVINEI** qui inter se sanguine coniuncti sunt. l. j. pen. de suis & leg. hered.

CONSANGVINITAS est attinentia personarum ex eo proueniens quod vna descēdit ab alia, vel ambæ ab eadem: vel est vinculum personarum ab eodem stipe descendendum carnali propagatione contractum. Vel est conuentio vnus personæ ad aliã proueniens ex parentela, & dicitur consanguinitas quasi sanguinis vnitas.

CONSCRIPTI patres dicebantur, quoniam eorũ nomina scripta erãt in aliquo loco vt in corona capitis eorum, vel aliàs, vt gl. Inst. Quib. mo. iu. pa. po. fol. §. ied ex cõstit. in verb. patritiatus.

CONSENSVS, & autoritas tutorum. require suprã authoritas præstanda.

CONSENSVS autem est quadruplex. s. negligentix, consilij, cooperationis, & authoritatis, vel defensionis. Primo & secundo modo consentiens minus punitur, quam faciens, tertio æqualiter, quarto verò plus. De hoc gl. optima in c. j. de Offic. deleg. super vers. pari pœna.

CONSENSV dicitur obligatio contrahi, velut in emptione, locatione, conductione, permutatione, mandati, pro socio, & similibus. In quibus dicitur idē obligatio contrahi consensu, quia absque eo, quod res in præfenti datur, hincinde nascitur, & erit obligatio vtilis & efficax ad agendum.

CONSEQVENS, id est conforme Instit. de Con. §. est & aliud.

CONSEQVENTIA literarum dicitur consequēs ordo scripturæ, scilicet quando scribitur sine titello, vel titellis, id est sine omni abrenuntiatione. Et dicitur tenor literarum, seu tenorem dicimus

textum literarum, quamuis titellis scribatur.

CONSERERE manus dicebantur in vindiciis, qui vim moribus, festucas inter se, quasi hastas dicens causã cõmittētes, faciebat. Lex autē duodecim tabularũ, de qua Gel. lib. 20. cap. 9. Cõmemoratur his fortasse verbis cõcepta erat, si qui in iure manũ conferunt vtrique superstitionibus præsentibus vindicias sumũto. Vnde illud Cicero. j. de Oratore, multique præessem qui te ex iure manu confertum vocarent.]

CONSERVATOR est iudex datus ad defendendum aliquos contra manifestas iniurias, iudiciali indagine non vtēs. de Offic. deleg. c. statumur. lib. 6. Et non sunt nisi episcopi, vel eorum superiores Abbates, vel dignitates aut personatus in cathedralibus ecclesiis obtinentes. de Offic. deleg. c. vlt lib. vj. vbi ponitur differentia inter conseruatorem & delegatum.

CONSILIARII dicuntur, eo quod alter alteri suum præbeat consilium.

CONSILIVM, est de aliqua re facienda vel non facienda excogitata deliberatio. Vnde dicitur etiã locus quo plures consultantur gratia conueniunt. gloss. in §. eadem. Instit. Quib. ex caus. man. non lie. sæpe tamen ponitur pro iis qui consilij audiendi gratia vnum in locum conueniunt. Item consilium dicitur hominis intentio, seu propositum: vt ff. de furtis. si quid fur. §. j.

CONSISTORIA h, require suprã, Comites.

CONSISTORIUM idem est, quod prætorium vel tribunal, locus, s. in quo ius redditur ex more. Et est vulgare Italarum seu

Lomb. Cle. pastoralis. de re iud. 2. q. 6. anteriorum de Appell. ex inlinatione. Et dicitur à confisso confistis.

CONSORINI dicuntur duarum sororum filij, quasi consororini. Etia possunt dici ex duobus fratribus nati, licet proprie dicantur fratres consanguinei vel patruels. Instit. de Grad. §. quarto gradu.

CONSOLIDATIO, est proprietatis cum usufructu coniunctio. Imp. §. 2. de Vfus. Vel ex contrario si usufructuarius proprietatē rei acquisierit, quæ res quoque consolidatio appellatur. Hinc usufructuarius proprietatem acquirens cōsolidare dicitur. l. 3. & 6. de Vfus. accresc. & l. auol. l. à libertis. ff. de bo. liber. Solida proprietas dicitur in qua usufructus inest. Itēque apud Paul. l. Sempronius. 26 §. j. de Vusufruct. leg. a. Romanus.

CONSORTES eiusdem litis dicuntur illi qui simul agere vel conuenire possunt.

CONSORTIUM idem est quod matrimonium & ita dicitur, quia omnis societas inter eos communicari debet: vt not. per gloss. Instit. de pa. potest.

CONSPIRATIO est quædam fraudulenta confederatio facta in præiudicium alicuius persone vel dignitatis: & dicitur à simul spirando, quando scilicet plures spirant sicut & tendunt in vnum & fit sine iuramento, à spiritu superbiæ & elationis, & omnis talis est illicita: secundum gloss. in ca. exhibita. de iudi. Est tamen quandoque licita, iusta & approbata, vt si canonici conspirent de non obediendo prælato, excommunicato, vel de non eligendo indignum. in dubio tamen præ-

sumitur illicita, vide 1j. q. iij. ca. coniurationem. & c. conspirationum. Nam coniuratio est plurius in vnum iuratio.

CONSPONSORES Cicero vocat eos qui à Iurisconsultis correi debendi, id est, eiusdem obligationis debitores dicuntur. lib. 12. Epist. ad Atticum. Conspensos antiqui dicebant fide mutua obligatos. Festus.

CONSTITVERE potest quilibet qui pro alio obligatorum promittit, vel obligat, secundum Azo. in Summa, de constit.

CONSTITVTIO speciali vocabulo dicitur Imperatoris vel alterius principis qui constitutionem facere potest, & describitur sic [Est ius relatum in scriptis redactum,] Vel secundum Gloss. est ius scriptum dist. j. §. cum itaque. Dicitur autem constitutio quasi commune statutum. Nam Papa cum fratribus suis Cardinalibus, & ceteri prælati cum capitulis & canonicis suis constitutiones faciunt. de sent. exc. inter alia. Et de his quæ sunt à prælatis per totum. Item legatus, synodus prouincialis, synodus episcopalis, principalis, princeps cum proceribus, præfectus prætorio, populus Romanus collegium approbatum, capitulum, facere possunt constitutiones secundum Gloss. in sum. eod. titu. §. namque Papa.

CONSTITVTIONVM alie generales sunt, alie personales. Generales quæ ad omnes pertinent. Personales vero in quibus propter certæ personæ rationem à iure cōmuni recessum est, quæ & privilegia appellantur. l. j. & l. 3. C. de legib. & §. quod principi, de Iu. nat.

CONSTITVTOR dicitur qui
pio

pro alio se soluturum promittit, vel aliqua factorum & alterius in se transfert vel suscipit obligationem.

CONSTITVTVM, vocabulū ad ius ciuile pertinens, & significat tempus communi consensu indictum, quo se aliqui in loco certo ac constituto sistant. Cicero pro Caelio: [Cum sit iis confitendum, nunquam se ne congressu quidem & constituto cōpisse de tantis iniuriis experi.]

CONSTITVTORIA, siue constitutia actio dicitur quæ in eum, qui se soluturum cōstituerit datur, his ferè verbis: Si appareat Mæuius Titio pecuniam constituisse, eamque pecuniam cum constituebatur debitam fuisse, neque Mæuius aut soluat, aut faciat id quod constituit: ac per actorem non steterit quo minus fieret quod constitutum est, tum Mæuius damnatur. l. 16. l. 17. l. 18 ff. de Constit. pecun.

CONSVETVDO dicitur ius quoddam morib. i. assiduus actibus institutum q̄ pro lege suscipitur cum lex deficit. j. dist. consuetudo. Quæ enim in scriptis redacta est vocatur lex siue constitutio, quæ autem in scriptis non est, retinet nomen suum consuetudo, di. j. §. cū itaque. Et dicitur consuetudo quasi communis assuetudo. gl. Inst. de iur. nat. gen. §. ex non scripto, & ad hoc q̄ confirmata sit, requiritur vsus decem annorum, vt ff. qui & à quib. manu. non li. fi. l. fi. cū fideic. §. Arist.

CONSUL olim dicebatur senatus, magistratus. vt Instit. de iur. nat. gen. & ci. §. lex. Hodie tamen consul sumitur à cōsulendo, quia Reipubl. consultit. Exactis enim à Romana ciuitate regibus, constituti sunt consules qui Reipu-

blicæ consulere.

CONSULARIS dicitur qui cōsulatum gessit. Cōsulares autem fœminas intelligimus vxores consulum & consularium, non etiam matres. l. j. de senat.

CONSULTATIO dicitur, in qua alicui Papa de iure respondet. Item deliberatio futurarum rerū rectè cōsultatio nūcupatur.

CONSULTVS, id est, interrogatus sic. ff. de pac. l. item quia. Vnde, [consulo te. quæro, tibi consulo, consilium do. Cōsulor posceit, quod consulus bene noceit.

CONSUMPTVM vel [consumptio] est ratio, videlicet quando dictio vel syllaba abraditur, & alia scribitur.

CONTESTARI [item] quid sit, patet ex dictis.

CONTESTATIO [litis], sc̄c̄ndum Host. eo. tit. est per petitionem in iure propositam, & congruam responsonem ad eam secutam animo contestandi litem facta narratio & rei responso in iudicio facta. l. vni. C. de lit. cōn.

CONTEXTA [lana] dicitur, cui tantum deest prætextura, quam vulgò cimoshiam vocamus, vt à textrinis instrumentis detrahi possit. l. vestimentum. de aur. & arg. leg.

CONTIGNATIO, est trabium coassatio ad tabulata, conuaculæque construeda. Pl. l. 35. Sesquipedalis paries non amplius quàm vnā contignationem sustinet. [Liqui. li. 21. ab vrb. cōd. [Bouem in tertiam contignationē sua sponte scandisse refert. Papinia. lib. 8. Dige. de feruit. vrb. præd. l. binas quis. [Binas, inquit, q̄s ædes habebat vna contignatione tectas.

CONTINENS plerunque pro continuus, hoc est, continuatus accipitur. Cic. i. Tusc. quæst. Con-

inentem orationem audire malo. Celsus lib. iij. [Et multò magis si continentes febres sine remissione sunt.] Triphon. lib. 27. Dig. de excu. tut. l. Titius. [Testamento, inquit, Romæ confecto, vel in continentibus. Item Vlp. lib. 39. de aqua plu. arc. l. j. [Noceat loco, qui est intra continentia ædificia.] Pau. de Verb. sign. l. vrbis appellatio. [Romæ, inquit, continentibus ædificiis. Nebrif.

CONTIGNATIO dicitur lignorum, vel tignorum, vel aliarum rerum coniunctio. Et quandoque dicitur tegmen, vnde duæ ædes dicuntur esse sub vna contignatione, hoc est, sub vno & eodem tegmine.

CONTINENTES provincie dicuntur, quæ Italiæ coniunctæ sunt. l. notionem. de Verb. signi.

CONTINENTIA vrbis appellantur suburbia, inde dicta quòd cum ipsa vrbe se teneant, contiguousque sint. l. qui in continentibus, de Verb. signif.

CONTINERE recipit, quandoque interuallum per Bar. in l. Celsus. ff. de V. suc. Qualiter etiam continuè intelligatur, ponit Bar. in l. si quis ita. ff. de con. & demonst. Nā qui tenetur cum aliquo continuè morari, non tenetur quolibet momento cum eo morari, facit hoc ad quæstionem si testes debeant probare quod Titius decem annis cõtinuè possedit fundum, sufficit deponere quod viderunt eum omni anno colligere fructus vel arare, &c. licet enim non continuè steterunt in conspectu Titij & fundi, tamen intelliguntur continuè per decem annos vidisse.

CONTINERE, id est, statim. l. stipulatus sum. de Verb. oblig.

CONTRACTVS est duorum, vel

plurium in idè consensus. Et ponitur quâdoque pro omni pacto vel conuentione, vel quasi contractu, vt si quis gessit alterius negotia, vel tutelam: de hoc vide Archid. in §. contrahentes. c. Romana. de for. comp. lib. vj. in gl. ver. inuitos, ideòque dicimus quòd pacificèdo diuersas in vnũ trahimus voluntates. Et nota quod etiam aliquæ obligationes dicuntur oriri ex quasi contractu, in quibus fingitur tacitè cõsensu intercessisse, dato quod non intercesserit expresse, vt pote heredes adeundo hereditatem, obligatur creditoribus hereditariis, & legatariis. Et in pluribus aliis casibus, de quib. infra.

CONTRACTVS etiam est nomen iuris, quando nascitur obligatio, & est nomen facti, quando non nascitur obligatio. l. Labeo. §. contractum. ff. de Verb. signi. & ibi per Bart. sicut in simili dicimus de testamento. l. tabularum. ff. quemadmodum testa. aper. & secundum alios in Auth. sacramenta puberum. C. si aduersus vend. Et in suo generali nomine contractus prolatus continet tam innominatos, quam nominatos contractus, vt est glo. super verb. [in suo nomine.] in l. iurisgentiũ. ff. de Pac. Et hoc valet pro statutis. Bal. not. triplicem esse contractum. l. proprium, impropriũ, & impropriissimum. Primus est quando vtrò citròque. i. hinc inde ex vtraque parte oritur obligatio, §. contractum. in l. Labeo. præallega. vt in emptione & locatione. Secundus scilicet improprius est, quando solum vna pars obligatur, vt in donatione solus donans ad tradendum, & aliquando de euictione, vt not. l. Aristot. ff. de do. cau. mortis. & in mutuo

mutuo solūmodo recipiēs obligatur ad tantundem restituendum. ff. Si cer. pet. l. ij. Et in stipulatione quando solummodò vna pars obligatur, nam tunc non est proprie contractus: & ita intelligitur glo. Inst. de diui. stip. §. conuentionales. super verbo [cōtrahendarum.] Tertius. f. improprius est, quando ex nulla parte oritur obligatio, sed potius dissoluitur obligatio, facta vt est transactio facta nudo pacto. ex qua non agitur ante complementum conditionis, de hoc Salicet. in l. sine apud acta. C. de Transact. vt etiam est liberatio per acceptilationem. Inst. Quib. mod. tol. obli. §. j. & in l. vbi pactum. C. de trans. per Bart. Ergo si statutum facit mentionem de cōtractu, intelligitur de proprio tantum, quia verba statutorum sunt proprie intelligenda. l. j. §. si is qui nauem. ff. de exercitoria actione, nisi diceret omnem contractum, vt in glos. §. cōtractum. præallegat. Item contractus appellatione intelligitur de validis, non de inualidis, vt in Auth. sacramēta puberum, præallegat. & continetur instrumentum. ff. de duobus reis. l. eandem. Item continetur donatio. C. quod metus cau. l. si donationem. Et generaliter omne illud ex quo nascitur obligatio, appellatione contractus intelligit. l. si ab eo. ff. de Legatis secund.

C O N T R A D I C T O R quando dicatur legitimus ad contradicendum alicui actui de mittendo aliquem in possessionem, vide Bart. in l. à diuo Pio. §. si super rebus. ff. de Re iudic. & Innoc. in c. cum super. de Re. iud. & Spec. in titlu. de Action. §. superest. & contradicere sibi ipsi quando

quis dicatur, vide in Verbo Variare.

C O N T R I B V T I O per sepe pro coniunctione & cumulatione variarum summarum, velut in leg. Falcid. ratione ineunda, cū varia legata cumulātur, vt de dodrantis quantitate appareat. Contributio fieri dicitur. l. j. §. interdum omnimodo, l. in ratione. ii. §. q. vulgo. ff. ad le. Falc. & l. j. in prin. ff. si cui plufquam per leg.

C O N T V B E R N A L E S appellātur quicūque simul habitant, vt tradit Alci. in l. inde. de Ver. sig. Quapropter in re quoque militari contubernales dicuntur qui in iisdem tabernaculis seu tentoriis militant: nam taberna omnem habitationem complectitur. Itidem fit vt contubernales feruorum, intelligantur eorum vxores & nati. l. quæ sitū. §. contubernales. de fund. instru.

C O N T V B E R N I V M est matrimonium contractum, & proprie feruorum. Inst. de nup. in glossa super verbo, ciues.

C O N T V M A X à contēnendo dicitur. Et secundū Isid. est qui cōparere debet in iudicio, & non comparet. Et dicitur quādoque verè, quandoque fictè, vel præsumptiuè. Verè cōtumax dicitur qui expressè dicit iudici vel eius seruienti, s. nuncio ipsum citati, quod non comparebit coram ipso, vel qui dum comparet illi centiatus recedit. Fictè verò cōtumax est qui citatur, non tamen venit, vel latitat, aut facit, quodd citatio ad ipsum non veniat, aut eum non apprehendat, vocem vel qui iudicis audire negligit. Sed isto vltimo casu potius dicitur verè contumax.

C O N T V M A C I A est erga iudicem vel prælatum commissio

inobediencia. Et est multiplex. Aliquando enim committitur in non veniendo. Aliquando in non respondendo. Aliquando in latitando absentando vel procurando ne ad citatum veniat citatio. Aliquando in non restituendo. Aliquando in non emendando delictum. Aliquando in non exhibendo, vide Goffre. de sentent excommu. §. excommunicatio fieri habet, in Sum. & Guliel in Spec. titu. de contuma. §. j. versic. & nota vbi distinguit duplicem contumaciam. Primo, scilicet, veram & præsumptam. Secundo triplicem, scilicet veram, euidentem & præsumptam, vt in glos. not. in Clemen. vnica, de do. & contum. quæ est glo. fin. & per Inno. in cap. quærela. de Procur. Bart. in l. hn. ff. de in integr. restit. & in l. ex consensu. §. ij. ff. de Appellat. Cyn. & Petr. post Iaco. Butr. in l. præperandum. §. fin. autem reus. C. de Iudi.

CONTUMELIA à contemnendo dicta est: capitur sæpe pro iniuria. Instit. de Iniur. in princ.

CONTURBO, as præter illum significatum quem habet in præptu, significat etiam decoquere, siue fidem frangere, nec creditori velle aut posse soluere. Martialis:

Conturbabit Atlas, & non erit vnica celo.

Decidat tecum qua pater ipse Deū. Iuuenalis.

Sic pedo conturbat. Matho deficit, exitus hic est.

Alphenus lib. xj. in ti. de in rem verso. l. quidem fundum. Postea, inquit conturbauerat, qui bones vendiderat. Idem de instit. actio. l. cuiuscunque §. idem Labeo. Si quis pistor seruum suum solitus

fuit ad certum mittere locum ad panem vendendum, deinde conturbauerit. Accurs. id est non fecit quod conuenit, exponit. Ne.

CONTURBARE interprete Bud. in l. cuiuscunque. de iustitu, actio est decoquere, & patrimonium dissipare: proprie autem dicitur, qui soluendo non sunt quod à dominis acceperunt. l. quidam. de in rem verso.

CONVENIRE, est simul in vno locum venire. Etiam dicitur conuenire quod alicui competit, secundum conditionem suam. vt istud conuenit illi. Item conuenire capitur quandoque pro cõuentione, id est, pacto, ex consensu de aliquo faciendo.

CONVENIRE etiam quandoque sumitur pro alium in iudicium vocare, vel facere euocari. Item est placere. Vnde conuenire inter aliquos est complacere inter eos, vt conuenit inter te & me vt des mihi hoc.

CONVENIRE mihi est cõgruere mihi vel adesse mihi quod me decet honestumque est.

CONVENIRE me, est alloqui me super aliquo facto.

CONVENTICULA, pro illicitis congregationibus.

CONVENTIONIS nomen generale est ad omnia pertinens de quibus negotij contrahendi trãfigendique causa consentiunt, qui inter se agunt, siquidem nullus est contractus, nullaque obligatio, quæ in se conuentionem non habeat l. prima. ff. de Pact. conuentionum autem tres sunt species, de quibus in l. conuentionum. & sequen. de pact.

CONVERSATIO, habitatio Vlp. l. 1. §. j. de Relig. & sump. Senatusconsulto cauetur, ne vltus sepulchrorum, permutationibus polluantur: id est.

est, ne sepulchrum alia conuersionis usum accipiat:] hoc est ne quis aliam ob causam quam sepulchri & religionis ibi habitet, aut veretur, vt ex edicti verbis intelligitur, quæ idem Vlpia. refert in l. 3. ff. de Sepul. viol. Ho.

C O N V E R S I & oblati differunt, quia conuersi portant habitum religiosorum, & profitentur solenniter, sed non sunt clerici: oblato verò portat. aliquando habitum, & aliquando non, & possunt recedere, nisi sint perpetuo oblato, quo casu æquiparantur aliis professis. Domin. de sancto Gemin. in cap. per exceptionem. de priuileg. in vj.

C O N V E R S I veniunt appellatione monachorum, & gaudent immunitate religiosorum. Felin. in capitu. non dubium. de Sentent. excommunic.

C O N V I C I V M dicitur quasi conuocium. s. quando in vnum plures voces conferuntur, & iniuriæ esse Labeo ait. ff. de Iniur. litem apud Labeonem. s. conuicium.

C O P I A R V M negotium, in l. ob negotium, de compen. dictum videtur pro mercimoniis rerum victualium quæ ad exercitum deferuntur.

C O P I A T A E, l. C. Tit. 2. l. 4. E. & 4. Cod. tit. 63. l. 5. k.

C O P V L A T I V A oratio dicitur, in qua plura copulatiue ponuntur: vt in omnibus verificetur, & ideo ad verificationem ipsius, omnium concursus exigitur ex proprio significato. Sed huc concursum quandoque diuersimode significat, prout diuersa materia, vel alius cuius modus significandi significare declarat, verbi gratia, ibi, interrogatus promitto, [lego Stickum & Pamphilum,] significat vtrunque esse in stipu-

latione vel dispositione. l. inter stipulantem. s. sed stipulante. ff. de Verb. obli. l. scire debemus. in prin. eodem. tit. & l. quoties. ff. de leg. ij.

C O P V L A T I V A etiam quandoque significat concursum alterius tantum, prout ex significandi modo concluditur, nam quandoque ponitur pro disiunctiua, l. saepe. de Verb. signific.

C O R A C I N V M colorem, cuius meminit. l. quæ situm. s. coccum. de Leg. iij. Alci. in Parerg. interpretatur nigrum.

C O R A M not. Paul. in comm. de confess. c. ex parte. de Elec. vt circa. l. iij. vj. Et intelligitur ita vt presentes intelligant. ff. de Arbitr. l. diem. s. coram.

C O R B I S, textum est vimineum, quod Græcè, vt Priscianus ait, *κὀριβος* appellatur, sed proprie corbis est quo messes excipiuntur. Varro lib. 4. de lingua Latina: [corbis,] inquit, [dicta ab eo quod spicæ aliudve quid eo coruebat.] Sed cum grammaticis sub genere feminino relinquatur. Seruius in primo Georgic. autoritate Ciceronis sub feminino proferendum esse dicit, qui dixit, [messoria se corbe contexit.] Vlpia. lib. xxxij. Dig. de fun. instr. l. instrumenta. [Instrumenta, inquit, cogendi fructus, quæ admodum torcularia, corbes, falces messoriæ, falces fœnariæ.] Nebris.

C O R B I S refertur inter ea fundi instrumenta, quæ fructus cogendi gratia parantur. l. instrumenta. de Fund. instr. leg.

C O R E P I S C O P I, hi remoti sunt ab ecclesia, vt lxxvij. distin. c. cor-episcopi. Et poterant constitui in villis vel castris, episcopi verò non nisi in ciuitatibus, confere-

bant tanten minores ordines.

CORINTHIVM æs, & vasa Corinthia, ab ære Corinthio dicta, quod Corintho vrbe Achaïæ Romanis euerfa & incēfa, ex variis fit metallis conflatum. Plinius de ære Corinthio: [casus, inquit hoc misit, Corintho cum caperetur incensa.] Sed author ostendit. opifices nobiles Corinthiorum vasorum Corinthi exiduum præcessisse. Martialis:

*Consuluit naves an olerent æra
Corinthon.*

Suetonius in Augusto: Propter vasa, inquit, [Corinthia inter scriptos curasse referendos,] Iabolenus Priscus, de legat. 3. l. heres s. penul. cui Corinthia, inquit, vasa legata essent, & paulo post: Proculus verò rectè ait, si æneæ quidem sint abaces si autem Corinthiæ non debent. Accurf. Corinthiæ, id est, de vili materia, puta palea vel herba palustri, exponit, putans preciosiora esse vasa æneæ quàm vasa Corinthia: atque ita lectionem cum sensu perturbat. Erit igitur ordo & literæ sensus talis: Proculus verò ait: subaudi abaces debent, quia vasa Corinthia erant in tanto pretio vt vna libra permutaretur aliquando quingentis. Equitas itaque legis in hoc cōsistit, quòd abaces ex viliori materia debentur, ex preciosiori tamen non debentur. Neb.

CORNICVLARI dicuntur illi, qui gerebant cornua vel aciem in bello, vel qui in aures iudicum vota perferrent sua. Sed in l. ij. C. de Prox. sac. scriu. accipiuntur pro adiutoribus principis custodis, vel officialis, vt eo in loco Attestatur Alciat.

CORNVPETA, require suprâ [hos.]
CORONA quæ etiam clerica di-

citur, est signum regni & perfectionis, cum sit, circularis carens angulo, in signum carentiæ fordidu, quia vbi angulus, ibi sordes. Se igitur & alios virtutibus regere, & à sordibus mundare debent qui coronas gerunt, & sic in Deo regnabunt. xij. q. j. duo sunt. & quomodo rasura, tōsura, & corona differât, & quid significant, vide glo. in verb. tonsurâ, in Cle. 2. de vita & hone. cler. Et differentiâ inter diadema, coronâ, & sertum vide in Cle. vnic. de iureiur.

CORONARIUM aurum appellatum est quod ciuitates & oppida nouis imperatoribus offerrebant: de quo extat tit. lib. x. Cod. de Aur. cor.

CORPVS pro collegio à Iuriscōsultis nonnunquam accipitur, vt Callistrat. lib. xxvij. de excus. tut. l. non tantum. Nō omnia, inquit, corpora vel collegia vacuatiōnem tutelaram habent. Itē Pōponius lib. 41. tit. de Vfuscap. l. rerum. Corporum, inquit, tria genera. Iustinianus quoque C. de Legib. & constitu. l. quæ ex relationibus. Quibuslibet corporibus, inquit, aut legatis. Ant. Neb.

CORPORE VITIATI dicuntur qui sunt mutilati in membris, vel debilitati propriè, sicut qui membrum habent, sed inefficax, vt oculus cæcum, manum aridâ crus confractum, &c. sic mutilatus propriè dicitur, qui caret aliquo membro.

CORPORATI, id est, collegiati, require suprâ collegiati.

CORPORATVS vrbis Romæ, dicitur: qui in aliquo corpore, & præcipuè vrbis scribitur, sicut quodlibet membrum hominis dicitur incorporatum, vel ciuis factus, vel incola, vt c. libr. xj. de Priuil. gor. vrbs. Rom.

CORPVS quando dicitur collegium siue vniuersitas, cuius caput est prælatus. cap. nouit. de his quæ sunt à prælat. Et tale corpus potest habere vnum sigillum. de Exce. prælat. c. dilecta. Dicitur etiam cōgregatio cuiuscunque ciuitatis vel villæ vel castri habere corpus. Item quælibet cōgregatio pro iustitia facienda, vt congregatio Scabinorum, vel totius vniuersitatis. Itē societas causa religionis, cui permissum est corpus habere, debet instar reipublicæ habere res cōmunes, scilicet actorem siue syndicum communem, per quem agere potest, & c. ff. Quod cuius. v. ni. no. aga. l. j. Item episcopus cū capitulo suo facit vnum corpus, cuius ipse caput est. Sed cū clero ciuitatis vel diocesis non dicitur facere vnum corpus: sic nec Abbatisa cum clericis suis, licet sit caput, vnum corpus facit.

CORPVS etiam vnum dicitur, quod vno clauditur spiritu, vt animal. Etiam dicitur quod habet partes integrales, siue sibi coherentes, vt domus, vel habet partes distantes, vt grex, populus, collegium, secundum Ber. de Exce. prælat. c. vnic. lib. vj.

CORRADERE pecunias, est vndecunque illas eruscare atque conquirere. Teren. in Adelph. [Minas decem corradet alicunde:] Idem in Phormione: [Munus hoc ei corraditur.] Vlpianus tit. de bonis damnatorum. l. diuus. [Plerunque, inquit, corrasas pecunias Præsides ad fiscum transmiserunt.] Idē l. 5. ff. de Admini. & per. tut. [Ita autē depositioni pecuniarum locus est, si ea summa corradi, id est, colligi possit, vt comparari ager possit.]

CORRECTORES prouinciarū

in Iurifconsultorum libris appellantur, quibus pars aliqua prouinciæ regenda tradita est. l. ex omnib. 10. & l. pen. ff. de Offic. præf. Trebell. in Tetrico tyrāno: [Eum quem triumphauerat correctorem totius Italiæ fecit.] Sic in l. vlt. C. Vt omnib. Iud. & apud Marcellinum lib. xv.

CORRIVALES dicuntur, qui ex eodem riuo simul aquantur, & per translationem qui eandem amicam habent communem. Vlpianus lib. xliiij. de aqua æsti. l. j. [corrivales,] inquit, id est, qui per eundem riuum aquam deducunt.] Nebris.

CORRIVALES, Vlpiano sunt, qui per eundem riuum aquam ducunt. l. j. de aqua quotid. & æsti.

CORROGARE, est quasi simul rogare, & simul colligere vel adunare.

CORRUMPERE, hoc verbum latè patet, vt inffit. de leg. Aquil. §. capite. & l. si seruus seruum. ff. eod. tit. Et quandoque significat stuprare, vt in l. si quis aliquid. de penis. Seruus etiam multis modis corrūpi dicitur, vt intelligere licet ex titu. de seruo corrupto. ff. & C.

CORRUPTELA est peruersa consuetudo, sacris canonibus inimica, de Consect. c. cū venerabilis. de vita & honestate clericor. cap. cū decorem, & c.

COSTVM Marcianus in l. vlt. §. 5. ff. de Public. inter species ad vctigal pertinentes recenset. Plin. lib. 12. cap. 12. Sic scribit. [Radix & folium Indis est maximo pretio: Radix costi gustu feruens odore eximio, frutice alias inutili,] & li. 22. cap. 24. [Odorū causa, vnguentorūmq; & deliciarum, si placet etiā superstitionis gratia emantur,

- emantur, quoniam thure supplicamus & costo. Hotoman.
- COTIDIE** per c, & non quotidie per q, debere scribi Quintilia. est autor lib. j. de Orator. in sibi. [Frigidiora, inquit, his alia, ut quicquid e, quartam haberet: & quotidie, nō cotidie.] verum hęc iam inter ineptias euauerunt: Frigida esse, & inter ineptias numerat Quintili. quod quotidie per q, literam debeat scribi. Victorinus quoque in libro de orthographia cotidie per c, literā debere scribi his verbis ostendit: [Quannus, inquit, coccus à coquendo, & cotidie à quoto & die deriuatiua sunt, per c, nō tamen per q, scribenda sunt. Adnotarunt & hoc Angel. Politianus, & Laurent. Abstemius, & Ludouicus Bognoninus in anno. suis.]
- COTORIA**, & vena est vnde cores excinduntur, sicut Sulphuraria, vnde sulphur eruitur. Styteria vnde alumē. Alphenus li. xxxix. de publica. & vectigal. l. Cæsar. [cum infula Cretæ cotorias locaret, legum dixerat.]

De C ante R.

- CRABATVS**, κρηβητης lectulus meridiando idoneus. Sequola. l. 20. §. 8. ff. de Inst. [Instruendis domibus legatis, crabatus argento inaurato lectus mortis Titie tempore, in domibus non est repertus, sed in horreis tantisper conditus. Hotoman.]
- CRETÆ FODINA**, dicta est vnde creta effoditur. Sed cum multa sint cretæ genera, cymolia, sarda, vmblica, saxea, argentaria, sigula: de cymolia creta intelligendum est dixisse Iuriscōsultum lib. xxvij. Dig. tit. de reb. eorum qui. l. sed si. [Cretæ fodi-
- nas, inquit, vel argentifodinas, vel aliud simile. Caius lib. xxxix. de Public. & vectig. l. sed & ij. Est autem creta cymolia qua vtuntur in lanificio pannarij, ad lanæ duriciem molliendam.]
- CRASSARI** est quasi crudeliter gradi. 2. Reg. vlt. [Cesset interfectio quæ crassatur in populo] facit xxij. q. ij. militare. ff. de pœn. l. capitalium. ad medium. Et not. Ioan. Andr. in Clem. j. de pœni. in verbo [crassantibus.]
- CRASSATVRAE** dicuntur quæ sunt à latronibus in itinere dū crudeliter cōtra transētes crassantur de pœn. distinct. j. à crassaturis. Et crassatores sunt qui prædæ causa aliquid faciunt, & proximi latronibus habentur, & sunt ad malū nitentes. vt est tex. iuncta glos. in l. capitalium. §. crassatores. ff. de Pœ. & dicitur à [crassor crassaris,] aliàs [grassor,] idque rectius.
- CRATITIVS** paries, qui rectis cratibus infixis, tum aliis transuerse circumplicatibus constat. Vlp. l. 52. §. 2. ff. pro Socio. [Si vicini semipedes inter se contulerunt, vt ibi cratitium parietem inter se ædificarent, ad onera vtriusque sustinenda, &c.]
- CREDITOR** est qui alienam fidem sequitur mutuam pecuniam numerando. Generaliter verò creditor dicitur qui ex causa quacunque alienam fidem sequitur. Et dicitur ideo creditor, quia credit debitori.
- CREDITORES** dimittere est soluere quod illis debetur. l. à diuo. §. quod si. ff. de re. iudic.
- CRETA** est terræ species qua siguli præcipuè vtuntur. l. si cretę. ff. de Furtis.
- CRETIO**, id est, aditio. l. cretionū. C. de iu. deli. vide §. CERNO.

CRIMEN, est peccatum querela, id est, accusatione, & damnatione dignissimum: unde & pro accusatione ipsa sumitur: vt in l. ij. de crim. expil. heredit.

CRIMINUM alia sunt priuata, vt illa quorum executio, id est, accusatio vel denuntiatio pertinet tantum ad illos quibus inferuntur, vt furta, damna illata, & iniuriæ. Alia sunt publica, quorū accusatio datur cuiilibet de populo, quoniam ad publicam utilitatem spectat ne maleficia maneant impunita, vt sunt homicidia, parricidia, adulteria: post sexagesimum tamen diem. l. iure mariti. C. de adult. Item crimen læsæ maiestatis. Item sunt quædam crimina excepta, scilicet ad quorum accusationem & testificationem etiã laici cõtra clericos admittuntur, si bono zelo procedant, & sunt ista, crimen simoniæ, hæresis, & læsæ maiestatis, & sacrilegij, de quibus vide concordantias in glos. sum. ij. q. vij. vbi additur crimen dilapidationis, &c. cum P. Manconella. de accu. & nota quòd crimen dicitur quinque modis. Primo sumitur pro quolibet peccato, siue sit mortale, siue veniale sit. Secundo pro crimine irrogante infamiam, quod est accusatione & damnatione dignum. Tertio pro peccato siue mortale, siue veniale sit, quod non deletur nisi per penitentiam. Quarto quod semel commissum iussit ad condemnationem, non tamen infamat. Quinto quod irrogat perpetuam infamiam: vt not. xxv. dist. c. vnum orarium. s. nunc autem, & lxxxj. di. Apostolus. unde. Si quilibet est peccator, non tamen quilibet est criminofus.

CRIMEN concussionis commit-

tit, qui pretextu officij sibi commissi extorquet, comminando aliquid ab inuito, & tali crimine punitur quis pœna quadrupli. j. q. vij. sancimus. infi. & tam laicus quàm clericus punitur pœna concussionis. xxij. q. j. militare. cuius contrarium tenet gl. in verb. [quadruplum.] distinct. xvij. §. porro.

CRIMEN ecclesiasticū est quod pertinet ad iurisdictionem ecclesiæ, vt hæresis, sacrilegium, simonia, periuriū, vsura, adulterium.

CRIMEN merè ecclesiasticum, est quod principaliter ortum à canonibus sumpt: & solum coram iudicibus ecclesiasticis cognosci habet, de cuius cognitione iudices seculares se nullatenus intromittere possunt, vt est crimen hæresis. Sed crimen merè ciuile per oppositum est delictum, legibus ciuilibus prohibitum, alias in se non peccatum, vt in ciuitate ire de nocte post sonum campanæ, vel consimile. crimen verò mixtum est quod spectat ad forum vtrumque, vt est sacrilegium, quod spectat ad forum ecclesiasticum, & potest etiã index secularis de pœna eius cognoscere, & sacrilegium punire, secundum glo. in verb. [audiuimus.] in c. felicit. de pœn. lib. vj. de hoc est gl. in sum. xj. q. j.

CRIMEN expilata hereditatis est cum res hereditariæ subtrahuntur antequam heres earum possessionem adipiscatur.

CRIMEN fraudata annonæ, est cum portitores furantur viçualia à republica ad exercitum missa.

CRIMEN fraudati sensus committitur cum quis furatur publicam pecuniam sibi accommodatam.

CRIMEN hæresis, in multis conuenit

uenit cum crimine læsæ maiestatis, & huiusmodi secundum cano. est proprie læsæ maiestatis, quia lædit rempub. Imperatorem etiã diuinum & cœlestem.

C R I M E N læsæ maiestatis, est vbi cunq; quis contra urbẽ aliquid molitur, aut qui profugit ad hostes vel illos tuat qualicunq; causa, scilicet armis, cõfilio, vel pecunia, vel qui subiectas prouincias nititur facere rebelles vel seditiones, aut bella mouet in ciuitate, vel qui prælatum, magistratum vel principem occidit, vel qui contra latus eius militat, vel arma fert & occupat contra rempublicam. Et idẽ dicitur crimen perduellionis, id est, hostile. nam per duelliones dicuntur hostes. Secus si committatur hoc crimen non contra rempublicam, quia tunc non dicitur perduellionis, sed simpliciter læsæ maiestatis. Et nota, non subditus crimen læsæ maiestatis non committit, vt in §. rursus. in Cle. pastoralis. de re iud. vbi Rex Siciliæ Robertus non eo modo subfuit Hérico Imperatori quod crimen læsæ maiestatis in eum commiserit.

C R I M E N peculatus secundum Azo. eo. tit. locum habet pro pecunia publica intercepta, vel quocunq; modo contaminata, vt si in aurum vel argentum vel æs publicum aliquis ferrum, vel simile aliquid inducat, id est, adiciat. Idem est in sacra re, vt in vasis ecclesiæ. idẽ est in religiosi ornamentis sepulchri, &c.

C R I M E N piaculare est quod morte expiatur.

C R I M E N sacrilegij, secundum Azo. & secundum leges fit proprie quando sacrum de sacro auferitur. Ac etiam secundum eum si quis non sacrum de sacro reci-

pit, vel sacrum de non sacro. Sed secundum leges tunc sacrilegiũ non est quia quando res priuatæ auferuntur de sacro, tunc actio furti locum habet. Host. tamen dicit quod si accipitur sacrum de sacro, vel sacrũ de non sacro, semper sacrilegium fit, vt xvij. q. iij. quisquis. vers. [similiter.] Et sic secundum ll. requiruntur duo vt fiat sacrilegium. Primo vt auferatur res sacra. Secundo de loco sacro. Quorum alterum sufficit secundum cano. Sed pone, statutum est quod faciens sacrilegium sic puniatur, quæro an intelligatur secundum ius ciuile, vel canonicum. Solutio. Si statutum sit à ciuitate, intelligitur secundum leges. l. omnes populi. ff. de iust. & iure. Si fit per episcopũ intelligitur secundum Can. Do. Cato putat quod etiam primo casu intelligatur secundum cano. quia disponit de rebus ecclesiasticis, ergo debet intelligi secundum materiam subiectam. l. j. C. de edic. success. vbi est casus à contrario quod gradus computantur secundum leges, exceptis causis matrimonialibus.

C R I M E N stellionatus, secundum Azo. eo. tit. dicitur à quodam animali reptili quod dicitur stellio, & est quasi simile serpenti, stellionatum, quasi diuersis coloribus pictum, sicut cælum stellis. Et committit hoc crimẽ qui ex varietate animi rem aliquam alteri pignori obligatam sine pignoratam alij postea obligat, & dicitur à stellione, quia sicut ille vermis est varius in coloribus: sic ille qui committit hoc crimẽ est varius in ore, & inconstans in mente. Deinde tamen illud crimen locum habet generaliter quando deficiente in criminibus alia speciali actione, æquum est aliqui

alicui subueniri contra delinquentem. Sicut enim in pecuniariis causis actio datur de dolo in subsidium, ita in criminibus quibuscunque ubi titulus deficit criminis, crimen stellionatus obicitur, ut si quis vedit tibi mafsam electri pro argento vel simile, aut aurichalcum, pro auro.

CRINA Pomponi. l. 21. §. 1. ff. de Aur. arg. numerat inter ea vnguenta quæ valetudinis causa sunt parata. Nisi forte **CRINONIA** legendum sit, ut sit oleum ex lilio confectum, & odoramentis conditum, nam Crinonis Plin. lib. 21. cap. 5. meminit. quod liliū rubens appellatur: alij tamē **CRINA** retinent, ut sit liliū positū pro vnguento crinino. Horo.

CRINALIS, ornamentum capitis est ad cingendum capillos ne turpentur euagenturque. Quid. 3. Metamorph.

Nec torques collo, nec habens crinale capillos. Idem in 5.

- *Curuum crinale capillos.*

Virgil. *Aeneid.* 11.

Pro crinali auro pro longa tegmine palle.

Vlpianus lib. xxxiii. de Auro & argento leg. l. argumento. [Fasciæ, inquit, crinales pedulésq;.] Philip. Beroal. non legit crinales, sed [fasciæ crurules pedulésq;:] Quasi fasciæ sint crurum pedumque munimenta quædam.

CRINALES fasciæ, dicuntur quibus crines coëctentur, ne euagentur. l. argumento. de Aur. & arg. leg.

CROCUPHANTIA, opinatur Hotoman. esse ornamenta villosa, quæ sub reticulis cõtexta, per eorum plagulas apparent. quod & origo vocabuli *κροκοφαντα*

declarat. VI. in l. 25. §. 4. ff. de Aur. & arg. [Ornamentorum, inquit, vitta, mitra, semimitra, reticula, crocuphantia.] Alciatus autem & alij eruditi homines alio vocabulo conquirendo mirabiliter exercentur.

De C ante V.

CVBICULARII dicuntur serui qui cubiculū domini sui procurant.

CVBICULARII officium quid sit, & an sit dignitas. vide Barto. in l. j. C. de Præpo. sac. cubi. li. xij.

CVBITVS propriè est mensura pedis cum dimidio.

CVCVMA quid sit, nondum liquet mihi, neq; enim ego is sum qui incognita pro cognitis habeam. Angelus Politianus observationem fecit de cucuma, sed quid ea esset non ostendit. Nam cum dicit Martialis ad Torquatam.

- *Cucumam fecit Otacilius.*

videtur esse genus ædificij tugurij pauperis. Ambrosius in v. B. Agnes pro vase quodam æreo videtur posuisse: [Dij, inquit, tui ærei sunt, ex quibus cocumæ melius sunt.] Vnde cucumelâ inter vasa posuit libro octauo Dig. VI. tit. si ser. v. l. si quâdo. §. j. [Sciurus, inquit, syluam tenuisset, in qua labrâ & crateras & cucumelas positas haberet. pro genere verberis cuiusdam posuit Martianus libro xxiii. ad legem Corne. de sica. l. j.] [Si claua, inquit, percussit, aut cucuma.] Petronius arbiter pro fornace videtur posuisse. Ant. Nebri.

CVCVMA genus vasis, vnde cucumell. l. si quâdo. si serui. v. d.

CVCVRBITA secundum glo. in l. si

l. si inimicitia. de iis quib. ut in di. est verbum iniuriosum. Inde verbum cucurbitare. in c. j. quib. mod. feu. amit. in v. s. b. feud.

CVCVRINA quid sit, declarat Accursius in l. vii. C. nulli lice. in fre. lib. xj.

CVLICITRA generali nomine dicitur omne stragulum, in quo aliquid quiescendi gratia inculcatum sit l. iij. de supel. leg.

CVLLEVS, vter est ex corio bonis, capiens viginti amphoras. Priscianus de ponderibus & mensuris. [Culleus hac maior nulla est mensura liquoris.] Plin. lib. 14. [Septenos culleos singula iugera musti.] Vlp. lib. xxxij. Dig. de fun. instr. l. quæsitum. [Cuppæ, inquit, & cullei.] Item Sczuola eodem lib. tit. de annuis leg. l. legatum. [Vini, inquit, Falerni quod domi nasceretur quotannis binos culleos. Est præterea culleus mensura frumentaria tantundem capiens. Sczuola lib. xij. Dig. tit. de pignorat. actio. l. vlt. [Pecuniam sub pignore culleorū accepit.] Est præterea culleus publica patricidarum pœna, ex lege Pompeia de paricidis. Hinc Iuuenalis de Nerone paricida: [Cuius supplicio non debuit vna parari Simia, nec serpens vnus, nec culleus vnus.]

CVLLEI sunt sacci de corio. ff. de Pig. actio. l. vlti. §. fin. & C. de his qui parent. vel fil. occi. l. vnica. Et processit illa pœna à Tarquinio Rege Romanorū, ut patet apud Valerium maximum libro i. cap. xiiij.

CVLLEVS vel culcipes est idem quod saccus, in quo portatur triticū, & maxime de corio, qui supra ponitur equū. Vel dicitur saccus coriaceus in quo ponuntur interficientes paren-

tes. l. vnica. C. de His qui pa. vel fil. occi. vbi dicitur infusus culleo cum cane, & gallo gallinæ, viperæ, & simia. Erat itē culleus mensura vinaria capiens xx. amphoras, de qua meminit l. legatum. de Annu. leg.

CVLPA, dolus & fraus quomodo differunt. not. §. o. dist. §. dolus. Itē quotuplex sit culpa, quæ sit leuis, leuior, & leuissima: item quæ lata & latior. vide per Bar. latissime in l. quod Nerua. ff. depo. & infra in ver. Dolus.

CVM accipitur interdum pro [&] ff. de legat. j. l. Titia. §. nihil. & de Ver. obl. l. quodcunque. §. nō solum. etiam interdum accipitur pro [si] & principaliter notat tempus, & non conditionem, nisi in consequentia. l. centesimis. in fi. ff. de Verbo. obl. Etiam facit adiunctum videri accessorium, non principale sicut coniunctio, ut l. si cui fundū. ff. de fun. instr. & nō quod dicitio [eum] inuenitur in duabus partibus orationis. Vno modo est præpositio, & construitur cum ablatiuo. Alio modo est aduerbium temporis. Primo modo significat dupliciter, scilicet accessorie, & principaliter. Accessorie, ut lego seruum cū veste, equum cum capistro, fundum cum eius instrumento. l. j. ff. de pecul. l. si cui fundum. ff. de fund. instr. & instr. leg. Idem in contractu, ut depono seruum cū veste. l. j. §. quæ depositis. ff. de pos. & ibi not. per gloss. & Doct. & est effectus quod non debet depositarius restituere accessorium sine principali, & si seruus moritur sine culpa depositarij, vestis per se peti potest, alias locupletaretur depositarius sine cautia cum iactura aliena, quod esset iniquum, de Regul. iur. locupletari.

cupletari. libro vj. Principaliter autem secundo modo coniungit, quando res coniungit, quarum vna non est alteri accessoria, vel cum personas coniungit, & patrem aut matrem. l. iij. & iij. ff. de Pecul. & §. si eius. Instit. de legat. & licet inter filium & matrem aut patrem non sit æqua principalitas, quo ad honorem debitum & reuerentiam, quæ debentur parentibus à liberis, & non e contra, est tamen principalitas æqualis inter eos quo ad effectum iuris, nam si extinguitur legatum in patre vel matre, non sequitur ergo, quòd in liberis extinctum sit, quia anima est principalis est in persona, est à Deo & non à patre vel matre. item & ex communi modo loquendi dictio cum, significat accessionem honoris inter personas, vt dicèdo, veni mecum, significat te mihi accedere associando accessorie, secus in dictione & vt dicendo, ego & tu eamus, quia significat vtramque principalem. Sed Dominus vobiscum, non potest significare, quòd Dominus accedat vobis quia hoc non patitur summa & immutabilis maiestas. Et non refert si præponatur accessorium sic dicendo, depono capistrum cum equo, lego instrumentum cum fundo. argumen. l. præpofteri. C. de testam. nisi essent alia coniectura, ex quibus concluderetur voluntas testantis, legantis, vel contrahentis. Item dicitio [cum] posita circa numerum, non includit, verbi gratia, Testator deposuit apud Seium cc. & legando bona dixit, Seio ccc. cum cc. quæ apud eum deposui, lego, non includuntur cum ccc. l. si is qui ducenta. in principio. ff.

Voc. iur.

de Rebus dubiis. Sed cum, pro vt, est aduerbium, significat tempus & dilationem quandoque ex conditione, quandoque etiam accelerationem temporis & dilationem significat, vt ibi promitto cum Titius morietur. l. nam. & si. ff. de Condit. & demonstrat. tempus & conditionem significat, ibi, lego Titio impuberi cum xij. annorum crit. l. si Titio. ff. quando di. lega. cedat. Item significat tempus & non conditionem, ibi, lego Titio cum ipse morietur. l. heres meus in princ. ff. de Condit. & demonstrat. Quandoque nec tempus nec dilationem significat, vt ibi promittis decem cum petiero vbi statim cum petit, soluere tenetur. Quandoque etiam nihil significat, & frustratorie ponitur, vt ibi, lego cum heres adierit hereditatem. Bart. prædicta ponit in l. Gallus §. j. ff. de Lib. & post. vbi ponit differentiã inter & cum, vt not. in l. Stichum qui meus. ff. de lega. j. An inducat conditionem vel demonstrationem, de hoc text. singularis in l. si. ita fuerit. §. fin. ff. de manumif. testam. & quandoque inducit copulam in l. illi cum illo. ff. de Viufruc. legat. & quandoque est cõiunctio non faciens conditionem, in l. demonstratio. ff. de Condit. & dem. & quandoque est aduerbium, tunc iungitur verbo futuri temporis, & principaliter notat tempus, & in cõsequentia conditionem, vt no. Bar. in l. j. ff. de cond. & dem.

CVMVLATIO secundum Bart. in l. edita. C. de Eden. est vnus actionis cum alia cõiunctio. Verbi gratia, egi tecum actione depositi, & quia dubito non posse probare depositum, volo cu-

mulare

mulare aliam actionem in libello, per quam probare possum intentionem, hoc est cumulare, id est plures actiones ad idem ex diuersis causis competentes coaceruare.

C V N I C V L V S est riuus cooperatus. ff. de damn. infect. l. Proculus. est etiam animal minus lepore, & ei simile.

C V P P A & cupula, vasa sunt vinaria, hoc est, in quibus vina conduntur. Nonius Marcellus de generibus vasorum cuppas ponit & tinas. Vlpia. de fundo in stru. l. instrumenta. vbi cuppas exponit vasa vinaria lapidea, vel de terra facta, cum illa sint dolia, cuppæ verò ex lignis consistunt. Item de leg. iij. l. Lucius. §. pe. [Vasa inquit, vinaria, id est cuppæ & dolia, quæ in cella defixa sunt.] Inde cupula parua cuppa, vt de tri. & vi. le. l. si cui. In cupp. inquit, siue cupul. Neb.

C V P P A E sunt vasa facta causa portandi fructus.

C V R A T O R dicitur qui curam alicuius gerit defendendo ipsum, à prætore secundum leges legitimè datus. Vel secundum alios est qui res adolescentis administrat. Datur autem secundum eos curator principaliter rebus & secundario personæ: tutor verò primò & principaliter datur personæ, & secundario rebus vel patrimonio. Et hæc est differentia vna inter tutorem, & curatorem. Alia est differentia quia tutor datur pupillis infra xiiij. annum existentibus. Sed datur eisdem vterius ad xxv. annum masculis quidem ab ætate. xiiij. annor. & fœminis ab ætate xij. Et similiter datur adultis furiosis vel similibus. Institut. de Curat. in j. & §. furiosi. & §.

sed & mente captis.

C V R A X pro diligenti & sollicito Caius l. 18. ff. de Adilit. edict. Si constantem aut laboriosum, aut curalem vigilacem esse, aut ex frugalitate sua peculium acquirentem affirmauerit.

C V R I A media breui est locus vbi redditur ius: vel habitatio principis. Sed media longa est meretrix: [vnde curia ius curat, meretrix est dicta curia.] Appelabantur curiæ & triginta illæ partes in quas Romulus popululum Ro. diuississe fertur: vnde & curiatæ leges dictæ, vt disserit Pomp. in l. ij. de Orig. iur.

C V R I A L I S dicitur, ille, qui est de officio curiæ, vel iudici obnoxius, id est, obligatus. Vnde curialis vel curiales dicimus omnes qui quacunque conditione obligati sunt curiæ alicuius publicæ potestatis, siue milites, siue aduocati sint, siue iudices, siue officiales, siue histriones, & breuiter quosunque siue habentes officium honestum, siue inhonestum.

C V R I O S I sunt qui in curia principum vel magistratum commissa delicta denuntiant, l. j. C. de Curi. lib. xij. alias curiosi dicuntur nimium diligentes. vt in l. iij. §. pen. de in rem ver.

C V R I O S I T A S sumitur pro subtilitate nimia cura exquisita, de Renunc. c. j. lib. vj. Nam curiosi de his quæ non multum expediunt, sæpe disceptant. de Re iudic. abbate sanè. lib. vj.

C V R S O R proprie est qui pedibus celeriter literas defert. l. seruis vrbans. de leg. iij.

C V R S V S publicus, vt tradit Bud. erat vehicularis. Antiqui enim non equis singulis & expeditis, vt hodie quos postas quasi positos collocatosque certis

in locis vocamus, sed vehiculis vtebantur.

CVRVLES equi, not. C. de spect. l. nemo. lib. xj. Adiles curules quare sic dicantur, vide ff. de Edil. edict. l. j. in princ.

CVRVVS dicitur qui non habet corpus rectum. de Edil. edic.

CYSTODIA & exhibitio reorum, vt dicit Azo. secundum Legistas, est custodia quæ fit in carceribus publicis, & etiam ponitur pro carcere, & pro ipsis personis in carcere inclusis. l. ad commentariensem. C. de Cust. reo.

CYDONIVM $\chi\upsilon\delta\omega\upsilon\upsilon\upsilon$ Plinius Coloneum appellari latine scribit. Vlp. in l. 9. ff. de Trit. vin. Cydonium vinum appellat, ex malis coloneis confectum. [Cydoniû, inquit, & si qua alia sunt, quæ non ex vinea fiunt vini appellacione non continebuntur.] Hotoman.

CYLINDRI lapilli teretes & oblongi Cylindrorum instar. de quibus Plin. lib. 38. cap. 5. Paul. in l. 32. §. vlt. ff. de Aur. & arg. cum quædam ornamenta mammillarum ex cylindris triginta quatuor. legasset. Cymbia Seruius pocula esse ait, ad cymbæ similitudinem facta. vide suprâ, C I M B I V M.

De D. Litera.

D. LITERA datum significat, vt in extrema præfatione Institutio. D. C. P. Datum Constantinopoli, & alibi frequenter. Hotoman.

De D. ante A.

DACTYLOTHECA interpretatur anulorum repositorium, nam $\delta\alpha\kappa\tau\acute{\iota}\lambda\omega\varsigma$ digitus, & anulus interpretatur, & $\theta\eta\kappa\eta$ reposito-

rium. Plinius libr. xxxvij. Dactylotheam primus omnium habuit Romæ priuignus Syllæ Scaurus. Martialis. Dactylotheam, inquit non habet. Paul. lib. xxxij. de legat. iij. l. argento. [Anulis legatis dactylotheæ non cedunt. atque ibidem: Iterum, [in dactylothecha, inquit, legata.] A. N.

DACTYLOTHECA est vas in quo anuli reponuntur. ff. de legatis iij. l. argento.

DALMATICA est vestis, quam modò vtuntur omnes diaconi ex cõsuetudine in solenitatibus: vt lxxvj. distinc. de ieiunio. Antiquitus tamen sine confessione Papæ nec Episcopi, nec Diaconis licebat hæc vestis. dist. xxij. cap. communis filius.

DAMNO, as, præter illam notam significationem significat etiam obligare, vt Virg. in Buc.

- *Damnabis tu quoque rotis.*

Ti. de Diuortii. l. si filius. [Damnandum, inquit, cum quanti mulier litem iurauerit. Item de leg. j. l. cum filio. [Heredem,] inquit, mihi dare damnauerit.] Hinc sæpe legitur damnatus pro obligatus. nam mendum est vbi-
cunque legitur damnas nihili verbum, cum legi debeat damnatus, vt apud Horatium 2. Serm.

Gladiatorum dare centum damnati populo paria.

Nebrissenf.

DAMNARE & reprobare dicuntur. Nam damnare est reum sine remedio subleuandi tormentis, seu ignominie sententialiter deputare. Reprobare verò est rationibus euidentiibus reum facere, istam differentiam as-

signat Panor. in c. damnatis in. j. nota de summa Trinitate & fide catholica.

DAMNANS in iure civili quandoque est nomen adiectiuum omnis generis idem valens; quod damnatus, vt in l. damnas esto. ff. de Vsu. & usufruct. legat.

DAMNUM est diminutio vel ademptio patrimonij. & dicitur a demo vel diminuo secundum text. ff. de damno infecto. l. iij. Etiam quandoque damnus est lucrum cessans. Et diuiditur damnus sicut actio, quia alia est de damno dato, alia de damno infecto, & actio de damno dato competit ex lege Aquil. require supra actio legis Aquil. Differtque damnus a periculo, quod damnus proprie refertur ad res seu pecunias: periculum autem ad personam. Et de duplici damno circa rem, & extra rem, vide infra. [damnum infectum] vbi complura de damno.

DAMNUM infectum secundum Sp. de Nou. ope. nuncia. in tract. libellorum, §. nunc dicamus. dicitur si aedificium alicuius ruinam minatur aedificio vel praedio alterius vicini: tunc enim aedificij istius vel praedij dominus a domino aedificij ruinam minantis petere potest, quod sibi caueatur nomine damni infecti: quae stipulatio continebit totum interesse illius vicini. ff. eod. titu. l. in hanc stipulationem. & l. sed & si conducere. & l. dani infecti. Et damnus pateris, quando rebus tuis aliquid decrescit: non quando accreuit. Quando autem lucrum amittis, damnus non pateris. Etiam quoddam danus siue interesse est circa rem, vt si subtraxisti mihi instrumenta quibus possessio firmatur, teneris

mihi ad damnus quod contingit propter ablationem instrumentorum. Et quoddam damnus est extra rem. Differunt etiam damnus & iactura, vt not. Ioan. Andr. in Nouella. de Election. quia saepe lib. 6.

DAPHNENSIS lucus, nemus est suburbanus Antiochia Epidaphne, id est, ad Daphnem posita, id est, ad Laetum quod decem mille passuum ambitu patet in Syria curua, quo in loco Antiochenis conuentus agitabatur, ex Strabone, fuit autem hic lucus a Cneo Pompeio magno consecratus, Eusebio autore. Est quoque Antiochiae porta Daphnitica, de qua Hieronymus in vita Ignatii: [Reliquiae, inquit, corporis eius Antiochiae iacent extra portam Daphniticam in coemeterio.] Iustinian. libro Codic. xj. de cupressis luco Daphnensis. l. Si quis autem Daphnensis luci in Syria arborem amputauerit. Nebris.

DAPHNE, erat suburbanus iuxta Antiochiam valde amenum, quod lxxx. stadiorum ambitu continebatur. In eo erant spectatissima lauri, a quibus nomen sumpsit. Erant ibidem n & cupressi mirae amoenitatis, de quibus non excidendis vel vendendis speciali titulo cautum est. C. de Cupr. ex luco Daph.

DAPIFER dicitur ferens dapes, & est nomen officij magnae dignitatis in curia Imperatoris, vnde inter proceres eligentes Imperatorem computatur.

DAPSILIS est ille qui liberaliter secundum mensuram communicat.

DARDANARIUS dicitur qui imitatur Dardanum quendam hominem

minem sceleratum, de quo Sardonius lib. 5. Episto. [Omnia in Dardano crimina simul execrarentur.] ab hoc Columella dixit in horto: [Dardanię veniant artes.] Dardanarij quoque dicuntur propola, qui omnia præmunt, vt postea carius vendant. Cic. contra Pisonem. [Panis tibi de cuppa atque propola.] Plautus in Dardanarij. præpropera emptione: [Flagellabat, inquit, annonam.] Vlp. libr. xlvij. de extraor. crim. l. annonam. [Annonam vexare Dardanarij. solēt Item de pennis. l. in Dardanarios. Ant. Nebris.]

DARDANARIJ dicuntur à Græcis propolæ, qui omnia præmunt, vt postea carius vendant. vulgò reuenditores appellantur.

DARE in arte notariatus dupliciter capitur, scilicet propriè & impropiè. Propriè quando res data tranfit in dominium accipientis, vt in instrumentis in quibus agitur de rerum alienatione & dominij translatione, in quibus transfertur dominium, si tradens erat dominus, aliàs nō. Vnde dare propriè est accipientis facere, aliter enim non datur, nisi sic detur quod in ipsum cui datur, statim dominium transferatur. Impropiè capitur in instrumentis emphyteuticis, & feudi, & locationis. vbi ille qui locat vel concedit, licet dare dicatur, non tamen dominium transfert. Et est differentia inter dare, donare, & tradere. Nam tradere dicitur qui solùm possessionem transfert, & non dominium. De hoc not. 23. q. 6. §. vlt.

DARE intelligitur qui remittitur. l. & generaliter. ff. de calumn. & l. si mulier. ff. de condit. cau. dat.

BARR. in l. Modestinus. ff. de solut.

DARE facere, vetus fuit formula actionis in personā: quia id quod aliqua de causa debebatur, peti solebat. siue id in dando, siue in faciendo constaret. l. actionum ff. de obliga. & acti. soluta enim pro separatis in ea formula accipiuntur l. sepe 53. ff. de verb. signif. hoc est, vt alterutrum tantum debeat. Vturpatur in l. vlt. ff. Commu. præ. l. 18. §. 1. de Accepti. l. 13. ff. de Inoff. testa.

DATA vel datum est caracterizatio, in fine constitutionum vel literarum inscripta, ex qua cognosci potest quō anno, mense vel die instrumentum, vel qualibet litera emanauit, & à quo tempore obliget constitutio, vel proficit gratia in scriptis facta. vide de hoc Ioan. in fin. libro. 6. super verbo data.

DATIO in solutum, est datio pro solutione & satisfatione, verbis gratia. Cùm Petrus deberet Iohanni centum, agitur inter ipsos vt Petrus det ei in solutum, id est pro solutione & satisfatione eiusdem vnā domum.

DATI VVS quandoque resoluitur in ablatiuum per præpositionem: vt ei, id est ab eo l. 2. de cōdic. tritic. ff. vsu. quemadmodum ca. l. huic. si cer. petat. l. fin. §. si duobus. vbi exponitur vtri eorum. id est à quo.

DATI VVS quid importet, vide Bar. in l. impuberem. §. fin. ff. de falsis.

DATI VVI tutores, proprie sunt qui neque lege neque testamento instituti, sed à magistratu dati sunt. Artilianus scilicet & Iuliani. l. datiuus 7. ff. de Rem Pup. sal. l. generaliter 40. C. de Episc. & cler. l. vlt. C. de legit. tuto. Vlpianus tamen ca. 11. Instituit. datiuos appellat qui testamento dati sunt.

DATURI, vetustè, pro datum iri. Vlp. l. 38. §. xv. ff. de verb. obl. [Si quis stipulatus à Mævio fuerit fundum Titio daturi.]

De D ante E.

De, ista præpositio quandoque auget vt in dictione [depositum,] vt not. ff. depo. l. j. in princ. Aliquando priuat, vt xxxv. dist. c. episcopus. Idem quandoque exponitur [de,] id est, [propter,] vt de re familiari, id est, propter re familiarem. C. quando ciui. ac. præi. crim. l. vnica, in prin. Aliquando, id est, [pro] vt ff. de aqua plu. arc. l. post venditionem. Aliquândo ponitur pro [à.] l. si is qui rem. §. si fur. ff. de fur. Aliquando de, mutat ex toto significatum dictionis cui adiungitur, vt destruo, dedecus, degener. Aliquândo nec addit, nec minuit, vt detergere, id est, tergere, in Auth. de mona. in princ. Et regulariter ponitur declaratiuè. ff. de Arb. l. si de meis. cum aliis cõcordant. Interdum ponitur pro [super.] C. si à non compe. iud. l. iij. interdum ponitur pro [valdè.] vt deproperat, id est, valdè properat. C. de Vet. in. enu. l. ij. §. sed quia diuina. Aliquando ponitur pro [secundum,] vt de libellis. id est, secundum libellos. xx. dist. de libellis. Aliquando pro [turpiter,] vt de peccus, id est, turpiter peccus. ff. de calum. l. & generaliter. Aliquando subauditur à iure. ff. de Adult. l. ij. §. lenocinij. in fin. Aliquando denotat causam materialem: vt ff. de coniunct. cum emanc. lib. l. j. §. nunc videamus. Item an ista præpositio [de] significet causam proximam vel remotam, vide Barto. in l. si finita. §. deinde. de dam. inf.

D E B E T, & [oportet] aliquando dicunt necessitatem, aliquândo honestatem, vide Ioan. Andr. in ca. fin. de iur. calum. super verb. [per te ipsum.] & not. in ca. intelleximus. in verbo potest de Iud. Et nota quod verbũ debet in propria significatione importat necessitatem, vt est gl. in clem. attendentes. in verbo debeant de Statu. monach. Sed honestatem significat vbi æquitate suadente verba possunt impropèriari. C. de pig. l. iij. Nota tamen vbi materia est indifferens verbum debet regulariter importat necessitatem gl. in cle. attendentes. de sta. mo. Item dicitur quod quacumque actione debetur. l. pecuniæ verbum. §. fin. de Verb. sig.

D E B I T I diem venire, est debiti posse petere.

D E B I T O R est qui accipit pecuniam à creditore. Item secundum Marcel. dicitur qui nactus est exceptionem iustam nec à naturali æquitate abhorrentem, id est, discrepantem secundum Accurs. in l. Marcellus. ff. de Res. iur. Sed propriè is est à quo inuito exigere possumus. l. debitor, de ver. signific.

D E B I T U M est in quod aliquis alteri & naturali vel ciuili obligatione tenetur. Et debitum intelligitur remitti in redditione chirographi vel instrumenti, nõ autem sic in redditione pignoris. Item debitum est quod exigitur ab inuito. ff. de Verb. sig. l. debitor. & est gl. in cle. j. de deci. Et debitum ciuile potest capi duobus modis. Vno modo efficaciter & propriè, prout est in chirographo post biennium, vel in obligatione ciuili resultantem ex sententia. l. Iulianus. ff. de conditione indebiti. Secundo modo

modo improprie & inefficaciter, prout est in omni debito regulariter cui obstat exceptio, vel etiã pone exemplum secundum glos. in l. j. ff. de Cond. inde. scilicet, in chirograph. ante biennium.

DEBITVM grauius quod dicitur, vide Ba. in l. si quid ex famosa. ff. de sol.

DEBITVM vetustè pro debitum iri Vlp. l. j. §. 3. de dote præleg. Item l. ii. §. 17. ff. de Legat. & fideicom. lib. 32. & l. 14. de nox. act. & l. 10. & l. 38. de Rebus cred.

DECANICA dicuntur carceres, in Auth. apud quos oportet pen.

DECANVS nomen dignitatis est ecclesiastica sic dicta quòd fortè ab initio decani præerant decem clericis, sicuti & in re militari decani appellantur qui decem præfunt militibus, vt accipitur in titu. C. de Deca. lib. xij. Significantur tamen quãdoque hac appellatione etiam archiepiscopi, vt in cano. in ca. 50. distincã. Interdum & clerici ecclesiæ Constantinopolitanæ. l. non plures. C. de sacrosanctis ecclesiis. eò quòd in decanis essent diuisi.

DECAPROTA, id est, decem primatus: annumeratur inter munera ciuilia mixta. l. fin. ff. de Mun. Erant enim decaproti seu decem primi ex decurionibus, qui tributa exigebant fiscalia.

DECEDERE, contrarium est ei quod est succedere, vt si dixeris: Appius Clau. successit in prouincia Ciceroni, & Cicero decessit Appio. Vnde dicti sunt successores & decessores. Vlpian. lib. 48. Dig. ad leg. Iul. ma. l. qui ve. Qui ve, inquit, de prouincia cum ei successum esset, non decesserit.

DECIDIO, cidis, est cum creditore super debito transigere. Cic. 3. in,

Verrè: [Nisi cum muliere, inquit: decideretur.] Idem 4. in eundè [cum reo transigat, cum accusatore decidat.] Idem in 5. [Qui septingentis decidere noluisse, mille promissit] Plia. lib. 7. [Abudè igitur atque indulgenti fortuna decidit cum eo, qui iura dici non queat felix. Martia.]

Conturbabit Atlas, & non erit vnica celo,

Decidat teiũ, qua pater ipse Deũ.

Scæuola lib. 26. de admin. & peric. tuto. l. cum hereditas. [Cum plerisque, inquit, creditoribus ita decidit.] & paulò post: cum plerisque creditoribus ita, deciderunt. Neb.

DECEDERE aliquando significationem habet contrariam verbo accedere: vnde & decessio pro deminutione. l. pecuniæ verbum §. j. de verb. signifi. Magistratus autè decedere dicitur, qui ei qui successor missus est, cedunt.

DECEMPRIMI, qui plerisque ~~seu~~ nominantur, erant demuii ex decurionum ordine constituti qui tributorum exactiõni ita præerant, vt si qua detrimenta fisci defunctorũ culpa cõtraheret, ipsi suis sumptibus, resarcirent. Eorũ namque administratio nequaquam in Reip. gubernatione ciuitatèque regenda ac defendèda versabatur: sed potius in sumptibus Reip. causa faciendis. Illa autè munera Iuriscõsulit personarũ, hæc verò patrimoniij appellãt. Herm. l. j. ff. de mun. & hon. Patrimoniij sunt munera rei vehicularis, itè nauicularis, decem primat. Arcad. aut in l. 18. eiusd. tra. [Decaproti & Icosaproti tributa exigètes, & corporale ministeriũ gerũt, & pro omnibus defunctorũ detrimenta resarcit.]

DECIMPRIMATVS, Decemprimorum munus.

DECIMVIRI litibus iudicandis. quo tempore inquit Hoto. creati fuerint non reperio, lites autem eos causafque priuatas, in quibus de iure controuersia erat multis ex locis constat. Ouid. ad Pisonem.

Sen trepidos ad decem citat hasta Scironum.

Et firmare iubet centeno iudice causas.

Pomponius l. ij. §. xvj. de Orig. iur. Deinde cum esset necessarius magistratus qui hasta præsent decemviri Alitibus iudicandis sunt constituti.

DECIMVIRI quando primum creati, & qua de causa, vide l. ij. §. & cum placuisset. de orig. iur.

DECESSIO, vide [Decedere.]

DECESSOR dicitur qui obiit nullo medio, prædecessor qui ante decessorē, antecessor, qui ante prædecessorem. xcij. distin. cap. j. per Archid. Apud Iurifconsultū est, cui ē provincia abeunti successor. missus est. l. iij. de offic. Proconsul.

DECIDERE est transigere. l. cū hereditas. de Administ. tut.

DECIMA, secundum Hostiens. in Sum. de deci. §. j. est omnium bonorum mobilium licitè quaestitorum pars decima Deo data, diuina constitutione debita: vt colligitur de decim ca. j. & cap. parrochianos. cap. non est. cap. tua nobis. §. verum. c. cū non sit. Et est danda de omnibus bonis iuste acquisitis. eod. tit. c. ex transmissa. & cap. commissum. scilicet, de lana, tæno, & piscariis nullis deductis expensis. c. pastoralis. eod. tit. & c. cū homines. etiam de his quæ proueniant de

molendino ad ventum. c. ex trāsmilla. præalle. Item de apibus & omni fructu. cap. nuncios. eo. tit. & debentur decimæ in signum vniuersalis dominij, nec sunt retinendæ, sed soluere compelli debent per Ecclesiam. de Deci. cap. tua nobis. ij. in fine. De hoc vide glo. in verb. [pramoniti. in cle. ij. de iudic.

DECIMARYM tres sunt species secundum Host. in Sum. scilicet, quædam personales, quæ debentur ex opere personali, vt ex artificio, scientia, militia, negotiatione, &c. quædam prædiales, quæ proueniunt ex prædiis, vt vinum, bladum, fructus arborum, &c. Tales enim dandæ sunt illi ecclesiæ, in cuius parrochia sita sunt prædia. de Decimis. ad Apostolicæ. etiam decimas prædiales tenentur soluere Iudæi. cap. de terris. eod. tit. Item debet solui de diuersis seminibus vni⁹ agri, non tantum de vno, si fuerint successiue seminata. cap. ex parte canonicorum. eod. tit. Etia Cistercienses & alij qui nullo gaudent priuilegio dare tenentur decimas de terris de nouo acquisitis, licet eas propriis manibus excolant. capi. nuper. eod. tit. Quædam sunt decimæ mistæ, secundum Host. ibidem, & possunt dici hæ de quibus dubitatur vtrum sint prædiales, vel personales, vt de agnis & fœtibz aliorum animalium, quæ sunt in pascuis, & gregatim pascuntur.

DECISIO, onis, ab eo quod decido, idis, in superiori significatione vt sit decisio idem quod transactio. Cicero de provinciis consularibus. [Cum tyranno, inquit, decisiones & direptiones.] Ambrosius ad Titianū: [Promptior esto decisioni, cuius & spes potior

tior & fructus est.] Paulus libro 35. ad legem Falcidiam. l. si heres. & [heres, inquit, cum creditoribus deciderit, ne solidum solueret, & ob eam decisionem factum sit, vt aliquid retineret. Ant. Nebrif.

DECISIO est lex Imperatoris, de quo vide C. de contrahenda & committit stipulat. l. veteris. & de emen. l. i. in princ. super verborum decisiones.] & Inst. de nup. §. vnde quæsitum. Aliquando ponitur pro transactione. l. si heres. ad legem Falcid.

DECLINARE sententiam, est paulatim illam infirmare, & idèd nisi sententia declinetur, rebus iudicatis stabitur.

DECOQUERE, est consumpto patrimonio creditores ære credito fraudare: vnde decoctores, quos vulgo vocamus fallitos vt opinor, quod creditoribus fidem fefellerint.

DECOCTORES, dicuntur qui cum non sint soluendo, vertunt solum, atque aufugiunt. vnde Ca tullus: [Decoctoris amica formiani.] & Valerius de varietate casuum: [Postea inopia turpem decoctoris superlacionem.] Seneca libro quinto de beneficiis: [Quomodo fenerator quosdam debitores non appellat, quos scit decoxisse.] Iustinianus lib. 10. de decurionibus. l. quilibet. [Quilibet principalium, vel decurionum siue decoctor pecuniæ publicæ fraudulectus.] Hinc decoctorem videtur posuisse non tam pro eo, qui cum soluendo non sit, fidem publicam frangit, quam pro eo qui depeculatus est pecuniam publicam. In quo significato accipit Martialis, cum ait:

Nihil colonus, villicusque decoxit.

Hoc est, defraudauit atque intercepit. Accursius non intelligens quid esset decoctor, officij nomen esse dixit. Nebr.

DECOLORARI pro infamia notari, l. cum, qui C. de episc. & clericis.

D. C. S. De consilij Sententia. Auctor Valerius Probus apud quem tamen Consulis mendosè legitur pro Consilij. Cicer. 7. in Verr. Cū consilium causam Mamertinorum cognosco, & de Consilij sententia Mamertinis se frumētum non imperare pronunciat. Harum autem ignorantio notarum errorem apud Vlpianum peperit in l. vni. ff. de offic. conf. vbi sic legitur. Cum ipse sit, qui ex S. C. Consilij causam examinat pro **EXSENTENTIA CONSILII.**

DECRETALIS honorū possess. quæ sit, vide supra [honorum possessio extraordinaria.]

DECRETALIS epistola est, in qua Papa ad cōsultationem alicuius responderet de Reser. e. j. siue solus, siue de consilio fratrum, vt de Electio. bonæ memoriæ. j. Vnde decretum statuit, decretalisque respondet. Et de differentia horum nominum, decretalis epistola, decretū, canon, dogma, mandatum, interdictum & sanctio, est gloss. in Summa, distinct. iij. in verborum omnes.]

DECRETUM secundum Spec. dicitur multis modis, vt in tit. de primo & secundo decreto. §. dicitur ergo. Quandoque dicitur sententia definitiua, vt ff. de Re iud. l. decreta. vel interlocutoria, vt ff. de assens. l. j. in fi. Quadoque dicitur q̄ Papa constituit, seu statuit de consilio Cardinaliū, nulla facta cōsultatione, & tūc in scriptis redigitur, vt de res. present. c. xx. dist.

xx. dist. si de creta. & c. seq. Quandoque est consequens consensus eligentium in scriptis redactus, vt ij. q. j. legum. & de Elec. c. innotuit Quandoque est illud, quod capitulum, vel ordo vel vniuersitas, vel maior pars ordinavit. vt ff. quod cuius. vni. no. l. plane, & quasi per totum. Quandoque est iudicis auctoritas in alienationibus rerum præcipua minorum interposita, vt C. de prædiis minorum l. inter. & per totum. Quandoque decretum dicitur auctoritas principis in rescriptis beneficialibus interposita vt, de rescript. cap. gratia. lib. vj. & secundum Azonem, illud decretum est confirmatorium gratia, quia ex hoc princeps insinuat suam voluntatem, quæ seruanda est, etiam secundum cum ligat ignorantem. Est etiam quoddam decretum decurionum, quod in inuitos super muneribus rerum tribui potest exceptis qui in liberalium studiorum laboribus sunt, & qui medendi cura funguntur. C. de Decret. decurio. l. exceptis. li. 10. Quandoque decretum est iussus iudicis, quo mandat bona alicuius propter eius contumaciam possideri, & illud diuiditur in primum & secundum decretum. Decretum primum est primus iussus iudicis quo. mandat bona propter contumaciam in pœnam contumacis detineri. Vel sic describitur. Primum decretum est alicuius rei prohibita vel permissa regulariter, in certo casu facta prima prohibitio, vel permissio, referendo singula singulis. Secundum decretum eodem modo describitur, nisi quod ibi ponitur secunda prohibitio vel permissio & taliter dicitur pri-

imum rescriptum secundum. Quandoque interponitur primum decretum, & non secundum, quia in aliquibus non est opus secundo, vt not. in capite quoniam frequenter. §. in aliis. vt lit. non contest. super verbo. [constituitur.] Et illud decretum habet locum in actione reali vel personali, licet diuersimode. vt dicto §. & §. sequen. & interponitur ante litem & post, quotiescunque aliquo contumacie existente adhuc non ita liquet de causa, quod diffinitiuam sententia valeat terminari: vt in dicto capite. quoniam. præalleg. Decretum secundum est secundus iussus iudicis, quo licet bona alicuius propter contumaciam possideri, quæ prius ex primo decreto detinebantur, vt de eo, qui mit. in pos. cap. primo. in gl. vltima. Et habet locum secundum quosdam in actionibus personalibus tantum, quia secundum Bern. in glos. vbi supra, in realibus solum lapsus anni constituit missum ex primo decreto verum possessorem: nec est opus secundo: secundum alios tamen habet locum tam in realibus, quàm in personalibus. de hoc plenè Bern. in capi. contingit. de Dolo & contuma. in gloss. vlt. Vel sic, secundum Ludo. de Ro. Est prima iudicis aggrauatio punitiua contumacia, & sic suo modo diffinitur 'secundum decretum. Et secundum non potest interponi nisi contra latitantem. Et latitatio est debitoris abscessio fraudulenta in damnum creditoris. l. Fulcinus. §. si quis possidet. ff. Ex quib. in pos. ea. quod est verum nisi periculum sit in mora, tunc enim interponitur secundum decretum contra non latitantem

titantem debitorem, vt not. Io. Andr. in cap. consultationibus, de Offi. deleg. in Nouella. & Bald. dicit in c. j. de mil. vas. qui cont. est, in vsib. feu. Sed vtrum secundum decretum sit sententia interlocutoria vel diffinitiva, effectus est magnus, vt in c. cum cessante. de Appella. & l. quod iusu. de appellat. vbi per Bar. & C. de Episco. aud. l. l. ij. per Bald. & l. si finita. §. si forte. ff. de Dam. infe. vbi per Dy. Sed Lud. de Ro. dicit quòd secundum decretum est sententia interlocutoria. allegat. glo. singularem in præsenti. §. cum autem. in verbos admodum.] C. de his, qui ad ecclesiam confug. not. Io. And. in glos. magna in fine, cap. j. de Rebus eccl. non alienan. libro vj. & ibi vide iura de hoc.

DECVBERIT, id est, in lecto iacuerit. ff. si quis cautio. l. ij. §. si non propter valetudinem.

DECVRIONES, in coloniis & municipiis dicuntur qui Romæ Senatores appellantur: dicti à numero equitum, quibus in militia præerāt. Auctores sunt Nonius Marcellus, & Festus Pompeius: dignitas verò ipsa Decurionatus dicitur: de officio decurionum, & de illorum dignitate, lege in libris Digestorum, titulu ad Municipales. l. quoties. & l. libertus. Item de Decre. ab ord. l. ambitiosa. Omnino decurionu officium est, pecuniam publicam habere, tractare, & exigere. Neb.

DECVRIO dicitur qui decimam partem de bonis ducit, vel qui est super decem milites constitutus in curia dominorum vel principum; sicut centurio super centum, qui aliàs etiam vocatus est centenarius. Et vtuntur illo vocabulo Theologi, quia dicitur

primo Machabeoru 3. quòd Iudas constituit duces populi, tribunos & centuriones. Beda tamen dicit super illud Luc. vicesimo tertio, & Mar. decimo quinto. [Ioseph nobilis decurio,] q̄ decurio vocatur ideo quia est de ordine curiæ, & officium curiæ administrat. Qui etiam secundum eum dicitur curialis, à procurando, quia procurat munera ciuilia & curialia. Vide de hoc. ff. de Decurionib. & fil. eorum. Quidam autem dicuntur decuriones appellari ex eo quòd cum ciuitates & municipia construebantur, cuiusque loci gratia consilij, decima pars hominum colligebatur, vt ff. de Verb. sig. l. pupillus. §. decuriones. Etiam quidam dicunt decuriones esse ex eo dictos, quòd cum Coloniz ducebantur, decima pars eorum qui ducebantur, in consilium publicum constituiebantur: & decuriones vrbs Romanæ à muneribus excusabantur, vt C. eodem titulo, libro vndecimo.

DECVSATE, id est, ornate.

DEDECVS, quando aliquid dicitur fieri cum dedecore, vide Bartolum in l. secunda. §. si emancipatus. ff. de Bonor. possess. contra tab.

DEDERIT, id est, dare voluerit. ff. de Verbo. oblig. l. si stipulatus sum. Aliquando dederit exponitur, id est, reddiderit. ff. loca. l. in naue Saupheli.

DEDISSE, inquit Paulus intelligendus est etiam is qui permittit vel compensauit. l. 76. ff. de Verb. signific.

DEDITITI serui dicuntur, qui ex obsidione se dediderunt in potestatem victoris, formam autem deditiois scribit Lilius libro primo ab vrbe condita.

[Obsidit]

- [Obsessor, inquit, interrogauit: Estne vos legati oratoresque missi à populo Collatino, vt vob populūmque Collatinum dederitis? Sumus. Estne populus Collatinus in sua potestate? est. Deditisne vos, populūmque Collatinum, urbem, agros, aquam, terminos, delubra, vtensilia, diuina, humanaque omnia in meā Romanique populi ditionem? dedimus. Et ego recipio.] De seruis dedititiis Iustinianus in primo Institutionum lib. titu. de libertinis, & quomodo manumissi obtinebant infimum libertinitatis gradum: [quoniam illorū, inquit, pessima cōditio est.]
- DEDITITIA** libertas, secundū Azon. in Sum. eod. titu. hodie sublata est, sed olim eorum dicebatur dedititia libertas, qui sic seruebant, vt toto tempore vitæ suæ seruili iugo detinerentur, post mortem verò eriperent in libertatem, colligitur in lege vnica. C. de Lat. liber. tol. & Institut. de succes. lib. §. vlt. & l. vnica. C. de Dedit. lib. tol.
- DEDITITII** liberti olim erant, & dicebantur, quia hi, qui se debebāt timore destructionis suæ, hanc talem libertatē consequiebantur, & dicebātur liberti, forte propter spem libertatis. Vel vterius liberti vocabantur, quia verè liberti erant, licet seruire cogerentur: hodie verò nō sunt. Azo. in Sum. C. de Dedit. lib. tol. Erant autem hi pessimæ conditionis, quia toto tempore vitæ suæ erant serui, & in morte liberti, vt dictum est, vt Institut. de liber. §. libertinorum autem, & dicunt doct. quòd tales non erāt serui, sed coacti erant ad seruiendum: & erant, inducī ex l. Alia Sentia, quæ etiam multa a-
- lia (scilicet mala) induxit: vt in gloss. Instit. tit. præalleg. Sed de dedititiis aliter & verius Theophilus & Caius in Instit.
- DEDUCTIO**, est defalcatio.
- DEDUCTIO** & cōpensatio hoc differunt, vt notat Cuiacius. lib. octauo, obser. cap. tertio, quod compensatio ipso iure fiat, deductio vi exceptionis. l. 15. ff. Ratam rem. Secundo deductio est partis compensatio totius interdum & partis. l. si quis 11. C. Deposuit. vel con.
- DEFALCARE**, idem est quod deducere & detrahere.
- DEFECTAR** senectutis homo, id est, senectute consecutus, exacta ætate, Vlpia. l. 12. §. 3. ff. de Vusu. Vt puta ægrotanti seruo, vel infanti, vel defectæ senectutis homini, Sic.
- DEFECTVS** ætate eadem significatione dicitur. l. 3. §. signocatur. ff. ad Silan.
- DEFENDERE** est vicem domini subire, vel illud facere quod faceret dominus in lite, & pro eo respondere.
- DEFENDI** in maioribus in int. restituendis non is videtur, cuius se defensor ingerit, sed qui requisitus ab actore, non est defensionis defuturus. l. 21. §. 3. ff. ex quib. caus. maior.
- DEFENDI** recte hoc est, iudiciū accipere vel per se, vel alium, sed cum satisfactione, nec ille videtur defendi, qui quod iudicatum est non soluit. l. 63. ff. de Iudic. Hotoman.
- DEFENSIO** quotuplex est, vide Bar. in l. de pupillo. §. 1. ff. de Noui operis nuntiatio. & quo iure est introducta: idem Bart. in l. vt vim. ff. de Iusti. & iure. & quot modis sumatur defensio. Bart. in l. liberto. in fi. ff. de Nego. gest.

Quando

Quando aliquid dicitur fieri ad defensionem, vide Bar. in l. i. C. vnde vi. Interdum sumitur pro excusatione, vt l. Sed et si. de Vfur. aliquando pro exceptione, vt l. siquidem. C. de Exceptionibus.

DEFENSOR est ille, qui sine mandato cautione præstita de iudicato solui, alium defendit, vel eius defensionem se offert, vt ff. de Procuratorib. l. si procurator. §. finali.

DEFENSORES ciuitatum secundum Azo. in Sum. eod. tit. C. de def. ciui. sunt hi, qui in omnibus tanquam patres, potius quàm vt iudices se habere debent, vt ita nominis sui vtantur officio: C. eodem titulo. l. iij. & Authen. vt iudices sine quoque suffrag. §. eos. Inest autem officio defensoris huiusmodi præbere auctoritatem his, quæ aguntur apud eum ex voluntate partium, vt adoptionis, emancipationis, manumissionis, testamentorum, insinuationis. vt in Authen. eodem titu. §. sed neque proprias. Item donationis insinuatio. In contentiosa autem iurisdictione habet cognitionem vsque ad trecentos aureos, vt in Authen. præalleg. §. & iudicare.

DEFERRE aliquem, est eum accusare, sed deferre alicui, est grates reuerentias sibi facere. ff. de accus. l. libellorum. & sic dicimus, plus deo deferendum est, quàm homini. deferre autem appellationi, est illam admittere. differunt tamen deferre & accusare in hoc, quia deferre fit reo absente, sed accusare fit reo presente.

DEFERRE iuramentum, est aliquem arctare vel adstringere ad iurandum, & quandoque deferretur à iure, quandoque à iudice,

quandoque à parte, quandoque etiam delatio à parte parti deferretur. de omnibus his not. C. de Iureiuran. l. prima.

DEFERRE iram alicuius dicimus, cum ex irato mitis redditur. l. quis sit. §. idem ait. ff. de ædilitio. edicto.

DEFICERE dicuntur, qui ab iis quorum sub Imperio sunt, deficiunt, & in hostium numerum se conferunt. l. amissione. de capit. dimin.

DEFICERE debitores dicuntur, quorum facultates ita imminutæ sunt, vt iam soluendo nõ sint. l. 3. §. multa. ff. de Iur. fisc. vnde defectus facultatis apud Vlpia. l. si extraneus. 33. ff. de Imm. dot.

DEFICERE conditio dicitur cum non existit. l. 2. & passim. ff. de Condit. instit. & passim sub. Rubr. de Condit. & demonstr.

DEFECTVS & defici conditio dicitur, cui conditionis euentus non respondit. l. quæ sub. 8. in fin. ff. de Condit. instit. l. 10. & l. mulieri. 74. de Condit. & demonstr. l. si quis 13. de Statu lib.

DEFICERE heredes dicuntur, qui hereditatem non agnoscunt: & Deficientes partes quarum nemo heres exitit. l. 5. ff. de Vulg. & pup. l. 8. de Alim. cib. Horom.

DEFINIO & definitio, non definitio & distinctio, notatum à Ludouico Bonognino, semper legi in Pandectis Florentinis: & ferè nunquam aliter legitur in libris vetustissimis, qui reperiuntur scripti, etiam in aliis facultatibus. Nebrissenf.

DEFINITIO est plurius rerum summatarum facta traditio: quod idem est cum regula. l. omnis definitio. iuncta l. j. de Regul. iuris. definitio autè est propria & breuiter comprehensa rei substantiæ enuntiatio:

enuntiatio: quæ constat ex genere & differentiis. Bar. in l. j. de testa.

DEFLORARE virginem quid sit. not. per Archidiaconum, extra de desponsatio. impuberum. cap. vnico. libro. vj.

DEFRUTUM, mustum est quod decoquitur quousque pars tertia relinquatur. Plinius tamen lib. 14. [Sapa, inquit, fit musto vsque ad tertiam mensuræ partem decocto, quod ubi factum ad dimidiam est, defrutum vocamus.] Virgilius quarto Georgi.

*-Aut igni pingua multo.
Defruta.*

Vlpianus libro xxxij. Dig. de fundo instruit. l. quæ situm. [Vas, inquit, æneû in quo sapa coquerentur, & defrutum fieret.] Item de vino & tritico legato. l. qui vinum. [mullum, inquit, passum, defrutum.] Defrutum dictum est quod autore Plinio sit ad dimidias defraudatum. aut quemadmodum vult Nonius Marcellus, quod ad tertiam redactum sit. Non quod Accursius hallucinatur, quod de vsu sit sublatum, vt quandiu possit seruetur, quasi sit dictum à fruor, eris. Nebr.

DEFRUTUM, mustum est, quod decoquitur quousque tertia pars tantum relinquatur.

DEFUNCTIO est à debito liberatio, inde defunctus, id est, liberatus. Secundo idem est quod mortuus. Et fortè dicitur ideo mortuus defunctus, quia liberatus à miseria conditionis humanæ.

DEFUNCTORIE & [perfunctoriè] idem sonant quod transitorie, vel incuriosè, & negligenter. Vlp. l. 2. §. 16. ff. ad. S. C. Trebell. & l. vn. C. de Him. tut.

DEGLABRARE, est delibrare sine cingere, hoc est arborè de-

corticare: nam glaber proprie dicitur qui leuis est, & pilis caret: sed hic deglabrare pro leuè facere posuit Iuriconf. Paulus libro xlvij. Digest. titu. arborum furtim cæsarum. l. cedere. [Cingere, inquit, arborem est deglabrare siue delibrare. Ant. Nebr.

DEGLABRARE seu [deglubere] est corticem eximere. l. cedere. ff. Arbor. fur. cæs.

DEGRADARE est deponere de ordine, vt lxxxj. dist. dictu. Qualiter autem habeat fieri degradatio, no. de Pec. cap. degradatio. libro vj. nã deponere fit simplici verbo, sicut suspendere, degradare autem cum solennitate.

DEIECTIO duplex est armata & non armata, qui armata deicitur, quamuis nõ possideat, aut vitiose possideat, restituitur. l. 14. ff. de Vi & vi arm. Qui non armata nequaquam, nisi possideat.

DEIURARE est falso iurare. ca. in literis. de testibus. & cap. literas. de Præsumptionibus.

DEINCEPS, id est, de cætero. C. de Epi. audi. l. nemo deinceps.

DEINDE, vide Instit. de rer. diuis. §. insula.

DELATA hereditas intelligitur quam quis adeudo consequi potest. lege delata. ff. de Verborum significatione.

DELATOR, est alicuius criminis denunciator, dummodo ad officium suum non pertineat ea denunciatio, hoc genus hominum odiosum habetur. Martia. de delatoribus.

Turba gravis paci, placidaque inimica quieti.

Quæ miseris semper sollicitas opes. Idem.

Et delator habet quod dabit emiliu.
Pro denunciatore tantum posuit Iuriconf.

Jurisconf. Papin. tit. de Diuer. & tēp. præf. l. intra. [Intra quatuor, inquit, annos vacantium bonorum delator.] In titul. tamen de iure fisci, propria delatoris significacione vitur saepe. Nebrif.

D E L A T O R est idem quod accusator, vel qui bona aliqua tanquam vacantia fisco denuntiat, id est, manifestat: Et nota, quòd deferre dicitur multis modis: Primo, id est, afferre, seu offerre, vnde dicitur hereditas deferri: vt l. ij. C. de Carbon. edic. Item accusare de quolibet crimine: vt l. iubemus. C. ad l. Iul. repet. Itē delator, id est, bonorum nuntiator. l. intra. ff. de diuer. & temp. præf. & Bart. in Rubr. de delat. & de hac materia vide plenè per Bartol. in dicta Rubr. de delato. lib. x. Cod.

D E L E G A R E plura significat: primò est aliquem iudicem loco sui, & auctoritate sui iudicaturū constituere, vel substituere: vt l. præcipimus. C. de Appel. circa medium. & l. sequen. in fi. Quandoque est in locum suum, vel vice sui alium rerum creditorem dare, vel cui iusserit creditor. Et hoc modo inter delegatum & eum cui fit delegatio, oportet interuenire stipulationem, vel litis contestationem. His enim modis fit hæc delegatio. l. delegare. ff. de Nouatio. & Azo. in Sum. eo. tit. de Nouat. Delegare enim possum, id est, vice mea debitorem meum dare creditori, & ex delegatione liberor ergo à creditore meo, & extinguitur ipsa obligatio qua tenebar, vt quando tibi sum obligatus, & alium habeo debitorem mihi obligatum, & istum tibi assigno vt debitum ab eo recipias: te, & ipso volentibus; hæc est delega-

tio quædam. Interdum delegare est destinare seu assignare, vnde in l. ij. ad legem Iuliam pecu. pecunia delegatā, id est, destinata.

D E L E G A T V S est cui causa cōmittitur, terminanda vel exequenda, vices delegantis representans, & in iurisdictione nihil proprium habens: vt ff. de Offic. eius cui mand. est iurisd. l. j. in fi. & extra de Offi. deleg. sane quia. & cap. cum olim. & Host. in Sum. eod. titu. Vel sic. Delegatus est is cui à summo Pontifice, vel ordinato vel delegato principis causa committitur. Inde venit [subdelegatus,] qui dicitur respectu delegati. Itē is, cui principium causæ vel medium committitur, & sic iudex propriè dici non potest: vt cap. super quæstionum. §. porro. eodem tit. Delegatus tamen propriè delegare potest principium, medium, & finem, in §. intentionis. cap. super quæstionum. præalleg. Vel secundum Specul. eod. titu. in princip. est is, qui alterius commissione recipit alicuius causæ iudicalem cognitionem: nam & subdelegatus est cui per aliquē habentem iurisdictionem demandatur in iudicio aliquid vel extra iudicium faciendum, non iure proprio, sed de iure mandantis. Et differt à subrogato & conseruatore. [Nam subrogatus] habet iurisdictionem iure proprio, & merum imperium, sicut iudex principalis, cui subrogatur, sed conseruator nullam habet iudicalem cognitionem, sed tantum potestatem super notoriis & manifestis capital. statuimus. de Offic. delegati, libro sexto. Iudex autem delegatus habet iurisdictionem in ecclesiasticis personis, non propriam
sed

sed à superiore committam, vide Goffr. in Sum. eodém. titul. & delegatus in causa sibi delegata maior est ordinario. de Offi. deleg. sanc. ij. & de Offi. ordin. pastoralis. quia talis vices gerit delegantis.

DELIBERARE, quod est librum, hoc est corticem arbori detrahere. l. supra in verb. [cingere arborem.] & in verb. [deglabrare.] Nebrissenf.

DELIBERARE est factum diligenter tractare, vel in mente reuoluere, vel cum amicis suis explorare an expediat sibi illud admittere de quo queritur, puta hereditatem agnoscere vel adire: vt l. Aristot. in principio. ff. de Iure deliberan.

DELIBERATIO est prouida causa circumspectio, cù qua ratio totum agit, & furor sibi nihil vendicat. xj. q. iij. illa præpositorum. & cap. sequen.

DELICTVM dicitur quasi derelictum. & nota prout supra tetigit in verb. [contractus.] quòd sicut actionum quædam proueniunt ex contractu vel quasi contractu, ita actionum quædam proueniunt ex delicto, alix verò ex quasi delicto. Ex delicto proueniunt actiones vbi delictum personæ verè & directè comprehenditur, vt est videre in furto, rapina, homicidio. Ex quasi delicto, vbi personæ delictum verè & directè non comprehenditur, sed interpretatiue, vel iuris fictione: vt si iudex per imperitiam suam male iudicauit, tenetur parti quam læsit ex quasi delicto. Item si tenes in domo vel officina aliquem prauum hominem qui damnum dedit mihi, teneris ex quasi delicto, eo quòd in culpa sis vtendo malorum hominum ope. Et est de-

lictum desertio boni. Peccatum vero prauus actus. Sed crimè est peccatum graue accusatione & damnatione dignissimum. Hæc est differentia secundum Aug. lxxxj. distin. c. j. & not. de Pœnit. distinc. j. si peccatum. & per Io. And. in regula peccatum. Et pro differentia inter delictum & peccatum est bona gi. in l. j. C. si aduersus deli. vbi dicit Accurs. Delictum est genus generalissimū, siue veniat ex animo, siue non. Crimen verò genus subalternū. Continet. n. sub se furtum, adulteriū, & alia quæ ex animo proueniunt, id est, ex conscientia. Adde quòd delictorum quædã sunt publica, quædã priuata, de quibus infra in verlic. [priuata.] itè aliud est delictum generale, aliud speciale: Generale est, quòd certa appellatione plurima eiusdem naturæ crimina complecti potest, vt furtum, homicidium, falsum: quòd Doct. nostri nominantur delictum appellant. Speciale verò delictum Iuriconsul. intelligunt, quòd Doct. innominatum dicunt, vt cum quis in ius vocatus non paret, cum temere appellat. hæc enim facta pluribus specialibus verbis designantur, non vno generali, vt copiosius declarat Alcia. in l. aliud est fraus. de Verb. signif.

DELINIMENTA pro blanditiis. l. iij. de Inoffic. testam.

DELPHI, orum, ciuitas est Phocidis, ad môtis Parnassi radices, posita, vbi Apollo solitus erat responsa dare, sed quemadmodum ait Iuuenalis.

-Nunc cessant oracula Delphi.
titul. de Censibus.

DELPHICAE mensæ à Delphis vrbe Apollini sacra dictæ sunt, & erant

& erant ex ære, quas veteres cortinas vocabant. Plin. lib. 34. [Ex ære, inquit, factitauerunt cortinas tripodum nomine delphicas.] Cice. sexta in Verrem. [Mentis delphicæ è marmore.] Martial.

Argentum atque aurum non simplex Delphica portat.

Florentinus titul. de supelle&ili legata. l. iij. [Trapezophora, inquit, delphicæ subsellia.] An. Ne.

D E L U D I T, id est, decipit, & sic delusio non approbatur à iure, extra de alie. iudi. mut. causa fac. capit. j. & ff. de iudic. si prætor. ibi, delusoria essent prætorum decreta.

D E M E N S est qui nescit vel non potest exprimere quid velit. aut nolit c. castoris. de cle. xgro. lib. vj. vbi bonus tex. & glot. ibi super ver. remittit.

D E M E N S à furioso distinguitur: & is appellatur qui non vique-
quaque, sed ex parte tantum errore mentis affectus est, quem Cicero stultum appellat. verut is fuit de quo D. Pius loquitur in l. his qui. 12. ff. de Tuto. & curat. dat. Exempla extant in l. si furiosi 25. ff. de nupt. l. 2. ff. de Inoff. test. l. tam dementis 21. C. de Epif. aud. l. 6. ff. de De Curat. fu. l. vlt. §. j. C. de Admi. tut.

D E M I N U O, is, & deminutio, onis, non diminuo & diminutio, vt passim legitur in libris Digestorum, debere scribi adnotauit Ludouicus Bonogninus ex Pandedis Florentinorum. Est autem capite deminutus, vt ait Festus, qui ciuitate mutatus est, & ex alia familia in aliam adoptatus, & qui in hostium potestatem venit, & cui aqua & igni interdictum est. Nebris.

D E M I N V T V M de hereditate Voc. inr.

intelligitur, si quid vsucaptum, est, & ob id de hereditate exiit l. 21. ff. de Hered. pet.

D E M I N V T V M capite, [vide supra, Capitis Deminutio.]

D E M O L I O R, demoliri is, est illud quod extructum est diruere. Nam moliri est ædificare, cuius contrarium est demoliri, Virgilius primo Aencid.

*Moliri que arcem, & manibus sub-
notuere saxa.*

Apud antiquiores demolio, is, declinabatur, vt Diomedes testimonio Varronis ostendit, quem citat in libro poetico: [Non demolio, inquit, astra.] Et Næuius in corollaria: [Hæc demolite, inquit. Vlpianus titul. de vsufructu. l. hæres. [Ante, quam vsufructu prohibuerit, demolierit.] Et demolitus passiuè, vt in titul. de vsucapi. l. eum qui. A. N.

D E M O L I R I est dissipare vel destruere. Matth. vj. [Thesaurizate vobis thesauros in cælo. vbi tinea nõ demolit ur.] Vnde demolitio, id est, destructio. l. stipulatio. de ope. no. nunt.

D E M O N S T R A T I O idem significat quod ostensio. Nam omne verbum vel factum per quod aliquid ostenditur, demonstratio dicitur. Ideò dicit tex. in l. certum. ff. Si. cert. pet. [Certum est quod nomine proprio vel alia demonstratione quæ vice nominis proprii fungitur, ostenditur, & sequitur. Non refert in proprio nomine res appellentur, an digito ostendantur.] Et licet falsa demonstratio non sit demonstratio, tamen ex ea quandoque sumitur significatum ad inuadendum actum, quia alias ea non expressa, esset validus. vbi gratia. Testator dicit, lego

go vxori meæ vestem quæ causa eius parata est. Hæc verba [quæ causa eius.] &c. sunt demonstratiua. Sed pone quod nihil est paratum causa eius tunc demonstratio est falsa, & dicitur in l. Quintus Mutius. ff. de Aur. & argen. leg. quod nullum est legatū. Secus si diceretur. Vestem meam purpuream quæ causa eius facta est, quia licet demonstratio sit falsa, tamen apparet de re legata per verba precedentia, vt in l. Quintus Mutius. præ alleg. Et si vis scire plenissime, an & quando falsa demonstratio vitiet dispositionem, tradit Barto. in l. demonstratio. ff. de Cond. & demonstr. Porro demonstratio sic differt à conditione, quod demonstratio plerumque factam rem ostendit, conditio vero futuram. l. si nominatim. eod. tit.

DENA, denæ, dena, nomen est diuiduum distributum, quale illud bini binæ bina, & similia. cuiusmodi nomina Accursius solitus est exponere in his tantum, cum re vera significant euihbet tantum, quod latuit Bartolum. Is enim exponens legem quæ habetur de legat. j. si quis testamento Titio & Seio decem dari iusserit: nullam hæc verba recipiunt ambiguitatem, vt dena dixisse videatur qui decem dixerit: putauit per dena viginti intelligi. ait nanque: [Qui reliquit decem non videtur relinquere viginti.] Nam cum inter decem & dena illa sit differentia inter oratores obseruata, quod decem numerum simplicem, hoc est decem vnitates significet, dena verò euihbet decem, erat sensus legat: quod qui Titio & Seio legauit decem, non legauit dena, id est, euihbet decem, sed decem

simpliciter, hoc est euihbet quinque. In titu. de Verb. oblig. l. si ita. Accursius dena pro bis interpretatus est. Idem de annuis legatis. l. si legatum. exponens illud. [Si legatum fortè sit relicta annua bina trina die fortè triginta dena per singulos debentur annos: hæc non fuerit adiectum æquis pensionibus,] dena pro decem interpretatus est, cum dena nõ simpliciter decem, sed per singulos annos decem significat. N.

DENA id est, decem, sed distributiue, vt si legem Titio & Seio dena, intelligor singulis decem legasse. ff. de Verb. obligat. l. si ita stipulatus. & ff. de legat. j. l. si quis testamento.

DENARIALES, manumissis qui, explicat Godefr. de Latin. liber. tollen. j. C. H.

DENARIUS dicitur à numero decem, de conse. distinc. v. ieiuniu.

DENIQUE no. Arc. 4. d. denique.

DENUNTIARE, est crimen alicuius superiori nuntiare, vt præpositio de, augeat nuntiationem, vt in similit. Depos. l. j. in prin. Hostiens. autem in Summ. tit. de Accus. & rub. de denunt. §. j. dicit quod denunciatio est criminis alicuius apud iudicem sine inscriptione facta delatio ad penitentiam agendam, vel alia legitimam penam imponendam, vel etiam ad vtrumque in §. seq. ipse distinguit denuntiationem, dicens quod quædam est denunciatio penitentialis & Euangelica, & ad illam quilibet admittitur, quædam vero iudicialis & canonica, & ad illam non quilibet admittitur. Vide ibi de illa, & in reportationibus Ioan. And. cap. nouit. de Iudic. Est & denunciatio species protestationis, quæ ad alium mittitur,

tur, vt cum aliquem admoneo vt ab emptione desistat: vt defendendæ causæ adfit: vt à matrimonio causâ legis iuliæ exercendæ abstineat. Aciat in l. detestatio. de Verbor. signific.

DENVOS, id est, de nouo, vel iterû.

DEPACISCI est turpiter pacisci. Inde depectus, id est, turpiter pactus. l. iij. de calumn.

DEPECTVS participium est, ab eo quod est depacificor, quod significat turpiter pacisci: vnde depektor apud Apulicium in oratione pro magia: [Est, inquit, litium depektor, omnium falsorum commentator.] Vlp. lib. iij. de calumniato. l. & generaliter. [Hoc, inquit, edicto tenetur qui depectus est.] Neb.

DEPACTVS, inquit, Vlpianus dicitur turpiter pactus l. 3. §. j. ff. de Calum. quasi vero & nõ depacifici aliquis honeste possit. Sed edictû de calumniatoribus Vlp. interpretabatur, præterea quod ad illius excusationem valet plurimum, homo erat Afer non Romanus. Depacifici est pactio transigere, inquit, Donatus in illud Ter. in Phorm. iam depacifici morte cupio. Cic. 3. de nat. Deor. In quo nõ extimesco periculû: cû enim tot impendeant, cur non honestissimè depacifici velim? Idem pro S. Rosc. [Ipse sibi tria prædia depactusest. Const. l. j. c. T. H. de Rap. vir. Si quis nihil ante cum parentibus puellâ ante depectus inuitam eam rapuerit, &c.]

DEPENDERE, soluere, & præstare. l. iij. §. in iis. de vsur.

DEPERDITVM dicitur quod desit esse in rerum natura. l. deperditam. de pet. hered.

DE plano aliquid deicitur fieri, quod iudex sine figura & strepitu iudiciario facit, de cuius

verbi significato habes hodie plenè, de Verb. sign. in Clementinæ. Arch. de elect. c. indemnitatibus. li. vj. super verb. [strepitu & figura.] Dicitur ergo iudex aliquid facere de plano, quâdo scilicet non est in consistorio, vt scilicet residens in loco in quo iudicare cõsuevit, & aliquid iter instructus, sine iuris solennitate aliquid facit. statuit, aut determinat.

DE plano id est, ex æquo loco, veluti vnde magistratus in tribunal, quod aditiore in loco positum erat, conscendebat. Itaque de plano & pro tribunali opponuntur Vl. l. 3. §. 6. ff. de Bon. poss. Si causâ cognita bonorû possessio detur, non alibi dabitur quâ pro tribunali: quia neque decretû de plano interponi, neque causâ cognita bonorû possessio alibi quâ pro tribunali dari potest. l. iij. §. j. ff. Quis ord. in bon. Sed nõ sessionû dies numerabuntur: si modò ea sit bonorû possessio quæ de plano peti potuit: quid si ea quæ causâ cognitionem pro tribunali desiderat vel quæ decretû exposcit. Similiter in l. j. §. 4. ff. ad Sc. Tur. & l. 18. in fi. ff. de Quæstor. & l. 9. §. 3. de Offi. procons. Hotoman.

DEPORTARE est aliquem perpetuo exilio damnare, sed ro. legare etiam ad tempus, vt ff. de Interd. l. relocatorum. §. t. hæc est differentia: & in gl. Instit. quib. mod. ius pa. po. sol. §. relegati.

DEPORTATIO exili, species atrocissima: cum quis ita ciuitate suâ multabatur vt vinculus neruo aut cõpedibus, in nauî aliquâ imponeretur, feruisq; publicis, vt eû in insulâ certâ transferrêt, traderetur, Teren. in phor.

Tantane affectum hominem, quemquam esse audacia?

Nonne hoc publicitus scelus hinc deportarier in solas terras.

DEPORTATIO in locum aque & ignis interdictionis succedit. l. 2. §. 1. ff. de Pœn. l. 3. ff. ad leg. de Pecul.

DEPONERE pro demoliri, & diruere. l. 3. §. sed et si. ff. in. regun. l. 2. §. si quid. ff. Ne quid in loco publ. Hinc,

DEPOSITIO ædificij apud Vlpianum in l. metum. 9. Idem. ff. Quod met. caus.

DEPOSITVM est quod custodiendum alicui datum est. l. j. ff. eo. Et dicitur à [de, & positum.] sic quod præpositio [de,] augeat, vt ostendatur totum fidei eius commissum apud quem ponitur quo ad custodiam, & videtur separata custodia à deponente. Est ergo aliud pono, aliud depono, vt ff. eo. l. j. Quid sit actio depositi directa & contraria, require §. [actio depositi.]

DEPOSITVM est cõtractus quo res aliqua ea lege apud alterum deponitur, vt is dolum tantum, & nonnullam in ea ipsa reddenda culpam præstare debeat.

DEPOSITVM in sequestre, propriè dicitur, quod à pluribus in solidum certa conditione custodiendum reddendumque traditur. l. 6. ff. Depositi. Hoc om.

DEPOSITARIVS est apud quem res aliqua deponitur custodienda. Et differt à sequestro, quia depositarius ad hoc præcisè tenetur vt deponitori rem restituat: tenetur etiam maximam diligentiam adhibere. Sed sequester neutri litigantium tenetur præcisè rem restituere, sed indeterminatè illi qui vicerit. Alia differentia habetur in l. licet. ff. depo.

DEPRECATIO à deprecari, quod est precibus rogare. l. deprecatio

ff. ad leg. Rhod.

DEPRECIATVS, vilior factus, cuius pretium imminutum est, Paul. l. 22. ff. ad Leg. Aquil. Sed & eius ratio haberi debet, quo cetera corpora deprecata sunt.

DEPREHENDERE aliquem est quod barbarè dicunt, in ipso facto capere. l. quod ait. ff. ad leg. Iuliam. de Adul.

DEPRIMERE nauim est demergere. l. cù depressa. ad l. Rho.

DEPRIMERE vitem dicitur à Catone de Rustic. c. 32. qui cam in terram deductam defodit, vt anno in sequenti renouetur. Venerus l. si vitem. 2. 2. ff. Quod vi aue clam. [Si vitem meam ex fundo meo in fundum tuum depresseris, eaque in fundo tuo coaluerit vitile est interdictum, Radices que in fundo meo sint tuas fieri, quia his accessiones sunt.]

DIRECTARII, qui domos alienas furandi animo introeunt, Vlp. l. 7. de Extraor. cri. Item, qui directarij appellatur, hoc est, qui in aliena cõnacula se dirigunt furandi animo plus quàm fures puniendi sunt. Pau. lib. Sen. 5. c. 4. Quoties quis pulsatur, vel cuius domus introitur, ab iis qui valgo directarij appellantur. Vtitur & Vlp. l. 1. ff. de EffraCTORIBUS.

DERELICTVM dicitur illud quod caret possessore, vel quod in nullius est possessione, vt In l. i. de re di. §. hoc amplius. circa finè.

DEROGARE est deminuere, vel in parte tollere, vel detrahere, vt ff. de Ver. sign. l. derogare. & differt ab rogare, ibidem. require supra [abrogare.]

DESCRIBERE est exemplum sumere, quod Barbari dicunt copiare

DESERERE propriè militum est qui relinquunt locum in acie, aut sine comætu di scedunt ex castris.

stris, vnde est desertor & desertio, de quibus sæpe in libris Dig. tit. de Re militari. Neb.

DESERTORES dicuntur clerici qui propria ecclesiæ ministeriis destitutis, ad aliam vitio fugæ se transferunt, vel cõfugiunt. vt 21. q. ij. placuit, & hoc secundũ Canones. Sed secundũ leges, desertores dicuntur milites vitio fugæ suam militiam deserentes, vt l. iij. de Re milit.

DESERTVM est locus non habitatus penitus, neque cultus vltra memoriam hominum: vt c. j. de Verb. sig. lib. 6. vnde & desertus pro neglectus. l. iij. C. de agri. & censit. lib. ii.

DESERTA causa dicitur, cũ altera parte absente, fertur sententia.

DESIDERIA, passim in Iurifconsultorum libris, pro libellis quibus qd à principe magistratũve postulatur ac desideratur. Vulgus Requestas vocat. l. 4. §. ingressus, l. 9. §. obseruare. ff. de offi. procon. l. 3. de Appel. recep. l. 3. C. de Postu. Sic Sueton. Augu. [Promiscuis, salutationibus admittebat & plebem, tanta comitate aduentum desideria excipiens, vt quẽdam ioco corripuerit, quod sic sibi libellum porrigeret, quasi elephantu stipem.]

DESIDERO præter illam notã significat etiam deficere. Cæsar in cõmentariis. [Desiderati sunt, inquit, eo die lagittarij circiter ducti,] id est, desecerunt: hoc est interempti sunt. Sueton. in Augusto. [Desiderauit nonnunquã M. Agrippã patientiam, & Mæcenatis taciturnitatẽ.] Quem locum Eutropius & Sextus Aurelius non intelligentes, decepti huius verbi ambigua significatione putauerunt, quod Augustus

esset eque patiens atque Agrippã, & taciturnus vt Mæcenas: cũ apud Suetonium desiderare accipiat pro deficere illud, quod desideramus. In quo sensu accepit Iurifcons. in tit. si libertus ingenuus esse dicatur. l. quoties. [Sive officium, inquit, desideretur] id est, deficiat in eo qui debet obsequi & obtemperare. Ne,

DESIDIÀ similis est imperitiã, C. de testam. l. ambiguitates. & quid est desidiano. per Arch. 30. q. j. deinde defides i. negligetes. C. de Anno. & trib. J. iudices. li. x.

DESIGNATVS id est, electus, l. Barbarius. de offic. prato.

DESIGNATORVS, qui. vide ẽ in verbo, brabeuta.

DESIGNATORES Donatus in Adelph. Terent. dicit fuisse, qui ludis fenebris præerant. ob eã causam fortasse quod ipsi ludis multa fiant noua & spectanda. Designare enim, inquit, est rem nouam facere. Sed videamus ne ex eo potius nomen inuenerint, vt Vlp. l. 4. ff. de his qui no. infra. traditio. quod præmia victoribus designent, id est, decernant. Atq; vt nũc loquimur assignet, quæ postea ex designatorum decreto eis perfoluantur. Vnde & designati consules dicuntur, quibus decretus est Consulatus. Et locum sepulchro pedes triginta designare, dixit Cicero, pro eo quod dicimus assignare. Horat.

*Designatorem decorat liberibus
at: 11.*

DESINERE proprie est in perpetuũ, vt rursus nõ redeat. l. h. de Affig. lib. Desinere autẽ res abesse quando dicitur, explicat Iurifcons. in l. mulieres de Verb. sig.

DESISTERE est à negotio iam suscepto abstinere. l. desistisse. de

Iud. & ad Turpill.

DESTINYTUM testamentum id est, desertum, ex quo nullus est hæres. Insti. de hereditat. quæ ab intest. §. cum autem.

DESUETUDO & consuetudo differunt secundum Bart. in l. de quibus. ff. de legib. Nam consuetudo est quando fit contra legem per ipsam consuetudinem, sed desuetudo est quando non utitur aliqua lege in iure posita.

DESULTORES erant qui in ludis duos equos absque ephippiis agitant ex altero in alterum mira pernicitate desiliebant. l. apud. de præscrip. ver.

DETERGERE, id est publicare, vel testibus probare. C. de malefic. l. si excepta.

DETERRERE præter vulgatum significatum est & à proposito auertor. l. quod si. §. qui mancipia. de Aedili. edicto.

DETESTARI est absenti denuntiare testibus adhibitis, ut l. sub signatum. §. ij. ff. de Verb. sig. & l. seq. Aliter autem detestari est facta alicuius abrenunciare, spernere, vel abominari.

DETESTATIO est cum testibus facta denunciatio.

DETEXTA lana dicitur cum perfecta est, & à textrinis instrumentis detrahi potest.

DETRACTARE pro vitare, fugere, auersari, unde detractatio. l. qui cum. §. qui post. de re mili. & l. si maritus. ad leg. Jul. de Adult.

DETRYSVS in l. quicumque. C. de epis. & cler. est quem canonice vocat depositum, Latini verò [exauchoratum.]

DEVNX est una pars assis quæ ex xj. unciiis perficitur. Insti. de her. instit. §. hereditas.

DEXTANS est pars assis quæ ex x. unciiis perficitur.

DEVS DEDIT est proprium nomen. cap. tanta. de simon. Similiter Deodatus. eo. tit. c. 3.

De D ante I.

DIABATHRARI in l. j. C. de excus. artific. sunt coriarij. Aliis tamen ibi aliter agendum placet: de quo vide Alciatum ibidem.

DIACATHARTIA, in l. quicumque. C. de omni agro desert. est id munus, cum Impe. priuatis fundos concedit, ut purgentur: quod latius explicat ibi Alcia.

DIACATOCHÉ (ut quidam legunt in præal. l. quicumque.) significat titulum possessorium prædij.

DIACONVS Græcè, dicitur minister Latinè, quia sicut in sacerdote consecratio, ita in diacono ministerij dispensatio habetur. Et hypodiacones Græcè dicitur subdiaconi Latinè, quia subiacent præceptis Leuitarum. Et apud Hebræos Nathanei vocantur: ut habetur 21. dist. cler. os.

DIADEMA proprie est corona Imperialis.

DIACOPÍ *παρὰ τὸ διὰ κωπῆς* Incisa, siue Incilia. i. additus in aggerib. Nili patefacti, per quas aqua influere possit in arua. Vlp. in l. pen. ff. de extraor. cri. [Commata etiã diacopi, qui in aggeribus fiunt.] Hotoman.

DIÆTA locus est in domo, ubi per otium versamur. Papinius in secundo sylvarum:

Vna tamen concin procul eminet vna diætis.

Sidonius Apollinaris in Episto. [Ex triclinio fit in diætani siue cenaculum transitus.] Iurisconsult. tit. de leg. 3. l. ligni. §. lignis. [Cellarium, inquit, iunctum eidem diætæ. Inde diætarius dicitur est seruus siue minister in diætâ deseruiens

uens. Meminit Vlp. in tit. de fun. infra. l. quaesitū. Est p̄terea diatariarius, qui ex diata quippiam furatur. vt Vlp. in tit. de effra. l. j. [Simili, inquit, modo & diatarij ibi legitur directarij, & faccularij puniuntur.] Pro quo mēdosē legitur [detra. l. j.] Idem in tit. de effra. l. j. faccularij. [Qui directarij, inquit, appellantur, hoc est qui in aliena cōnacula se dirigunt furandi animo.]

DIATARIJ dicuntur qui in cōnacula aliena se dirigunt animo furandi. à diata secundum primam significationem sic dicti & sic exponitur in l. faccularij, in prin. ff. de extraor. cri. licet ibi legatur in text. [directarij.] Sunt & diatarij serui deseruientes in diata. l. quaesitū, § ostiarij, de fun. infra. Item custodes nauis, non pretio aliquo conducti, sed ob solum vitium. l. j. nau. cau. stab. vide supra directarij.

DIARIUM prater ephemeridis significationem, refertur etiam ad vnus diei cibum, vel ad id q̄ alicui datur, vt singulis diebus se alat: quo sensu plerunq̄ in iure accipitur. l. diariis, de adim. lega.

DIASTOLE vel [diastolea] dicuntur cū astu dicatores vel distinctores $\lambda\omicron\upsilon\omega\tau$, hoc est publicę rationis. Et secundum hoc accipitur in glos. de tab. feri. logo. Cod. lib. ii. l. iij.

DIATHETVM videtur esse genus poculi, sicut syntheton siue synthesis. Iuriscons. ad legē Aquil. l. si seruus. [Si calicem, inquit, diatheum faciendum dedisti.] Iustitia, quoque li. x. l. j. [Artifices, inquit, diathetarij, id est, calices diathetos fabricantes. N.

DIATRETVM $\delta\iota\alpha\tau\epsilon\tau\upsilon$ & Grece, tornatile aut factum torno si-

gnificat. Vnde apud Vlpia. in l. si seruus. ad leg. Aquil. calix diatretus, & diatretarij pro tornatoribus in l. ij. C. de excus. artific.

DICERE de Inofficioso, pro inofficiosum testamentum dicere. Scenola l. 20. ff. de Inoff. test.

DICERE doti & promittere dotē differunt. Dicere est certis ac solēnibus verbis sine stipulatione polliceri: promittere verò cū stipulatione. Vide Vlp. c. 6. Inst. & Caiū. 2. Inst. ca. 9. Hinc dicitur dotis, à promissione ac stipulatione distinguitur, in l. 3. C. T. H. de Inc. nu. & l. vl. C. Th. de doti.

DICERE legē est conditionē in contractu apponere. Nā lex contractus appellatur, pactū in principali negotio appositū. Vlp. in l. quo tutela 73. de Reg. iur. Nec paciscēdo, nec legē dicendo, nec stipulādo, quisquam alij cauere potest. Sic in l. legem, C. de pact. l. 1. C. de Pact. Conuen.

DICERE vindicias, pro dare vel addicere, in l. 2. §. initium. ff. de Orig. iur.

DICERE sententiā, existimatur arbitri, qui ea mēte quid pronunciat, vt secundū id dicere eos à tota controuersia velit. l. 19. §. 1. ff. de Recep. arbi.

DICIS causa Varro antiquā esse locutionē scribit. lib. 5. ling. cap. vlt. & eadem ab origine deductā vt verbum dico. Vnde coniecturā facere. Dicis casū esse à recto Dex, declinatū, vt sit dex, dicis à Dico, vt Iudex, dicis, à iudico. Omnes autem vno ore consentiunt dicis causa fieri, quod alia nulla de causa fit nisi vt factum esse dicatur, vt cum scribit Caius in l. 4. ff. Commodati. [Sape enim ad hoc commo- dantur pecunia, vt dicis gratia numerationis loco intercedāt.]

- Itemque in omnibus adumbra-
tis & imaginariis contractibus,
quibus vno nummo emptio per-
ficietur. Nummus enim aliam
nullam ob causam tradebatur, nisi
vt qui ei contractui quasi testis
ac spectator interesset, dicere ac
testari posset pecuniam fuisse tra-
ditam, hic cum Vlpia. scribit in l.
1. ff. ad S. C. Syll. § 34. [Excusantur
serui qui auxilium tulerunt sine
dolo malo, nam si finxerit quis
auxilium ferre, vel dicit gratia
tulit, nihil hoc commentum illi
proderit.] Hoc significat si non
animo domini defendendi, sed
tatum propter Dicem, id est, pro-
pter eum qui aderat, ac dicere po-
terat seruum conatum esset suum
dominum defendere, hac simu-
latio nihil illi proderit: Utuntur
Cicero Verrina vj. & Plinius lib.
22. hæc. Hotoman. Nusquam pro-
banda Accursij sententia, qui di-
cis, à Diuite ductum arbitratur.
- DICTARE** actionem vel iudi-
cium, est intendere actionem vel
agere. Vlp. l. 1. ff. de Edend.
- DICTATORES** olim dicti fue-
runt, qui summum magistratum
gerabant, & quorum erat in ma-
ioribus causis sententias ferre vel
dicere: vt ff. Orig. iuris. l. 1.
- DICTICAE** sunt columnæ ecclesiarum
in quibus imagines patrum in suo ca-
talogo ponuntur. Vel sunt tabulæ
scribendi vel pingendi, à dicto dictæ.
- DICTVM** à promisso eleganter
distinguit Vlpianus in l. sciendum
de ædili. edict.
- DIDRAGMA** est denarius valens
duos denarios, stater valet duo
didragmata: vnde, Valet nūmos
didragma duos, stater duplicat.
idem notatur per Archid. 11. quæ.
j. magnum.
- DIDYCERE** est diuidere & di-
singuere. Instit. de oblig.
- DIENSES** populi sunt Macedo-
niæ à Dio colonia dicti. hos Pau-
sanias Diastas appellat apud quos
gymnicum certamen agebatur. Pau-
lib. vii. in titu l. de censib. l. fin. In
Macedonia, inquit, iuris Itali-
ci sunt Dientes. Anto. Nebrif.
- DIES** est duplex, naturalis & arti-
ficialis. Naturalis est ab ortu solis
vsque ad occasum. Ciuilis est à me-
dia nocte, in sequentem mediam
noctem. l. more. de feriis. Ecclesia
verò Romana exorditur die ab
occasu solis, & finit in sequentem
occasum. Hac Alciatus in l. 2. de
ver. sig. licet Accur. aliter defini-
re videatur in d. l. more.
- DIES** cedere vel [venire] obliga-
tionis quando dicatur, declarat
apertè Iurisconsult. in l. cedere.
de ver. b. signific.
- DIES** diffundi, (vel vt quibusdā
placet) diffundi, olim dicebatur,
cū res de qua erat controuersia,
in sequentem diem cognos-
cenda reiciebatur,
- DIETA** in vna significatione est
cœnaculum, in quo die magis quā
noctē solent homines residere
vt ff. de Donat. l. Lucius. vel do-
mūcula constructa in hortis pro
colligendis fructibus. seu oblecta-
tionis gratia: ita capitur in l. sena-
tus §. Marcellus. ff. de leg. j. In al-
ia verò significatione dicitur
spatiū vni⁹ diei vel lapsus. Quar-
to est vnus diei certa & deter-
minata comestio. Cōtinet autem
dieta legalis xx. milia Italica. Di-
eta vulgaris dicitur illa quæ ha-
betur secundū conditionē regi-
nis.
- DIFFAMATOR** quis sit, & quis
dicatur diffamare: vide Barto. in
l. turpia. ff. de legat. j. & quando
quis diffamari dicatur de male-
ficio, an sufficit in genere, vel
specie mali fieri requiratur: vide
ibidem Barto.

D I F F I C I L E dicitur quandoq; quod nullo modo fit. ij. q. vj. biduum. ver. [si aduersus.] & glos. fin. de testib. ca. praesentium. exponit non de facili, id est, nullo modo. Adde quod difficile interdum exponitur, id est, raro, vt ff. de leg. iij. Scio. & l. heres meus. §. vxori. Aliquando difficile, id est, [nunquam.] j. q. j. si quis neq; & c. principatus. & ibi not. Aliquando difficile exponitur, id est, laboriosum. in Auth. vt hi qui ob. se. ha. per. res mi. §. quonia autem. Aliquando, id est, vix. xlvij. dist. quantumlibet, & ibi not. Itē qualiter difficile & facile intelligitur: vide de hered. instit. l. seruus.

D I F F I C I L T A S & impossibilitas saepe parificatur, vt pulchre ponit Fel. in c. ecclesie sanctae Mariae. in xxxix. col. ver. [secundum notabile est quod ecclesia.] de const.

D I F F I N I T I O, vide Definitio.

D I F F I N I T I V A sententia. Requiere infra, [sententia.]

D I F F I N D E R E diem, & diffisio dici, quid significet, non est in promptu, neque cur sic dicatur. Gel. lib. 14. c. 2. [Iussi, inquit, diē diffindi:] & iterum: [In dierum diffisionibus & comperendinationibus.] Vlpia. lib. ij. Dig. tit. si quis cautionibus. l. non extinguemus. Si quis, ait, in iudicio se fisti promiserit, & valetudine vel tempestate, vel vi fluminis prohibitus se sistere non potuit, exceptione adiuuatur, non immerito. Cum enim in tali promissione praesentia opus sit, quomodo poterit se sistere. qui aduersa valetudine impeditus est? Et ideo etiam lex xij. tabularū: Si iudex vel alteruter ex litigatorib. morbo fontico impedia-

tur, iubet diem iudicij esse diffisum.] Sic enim legitur in Pandectis archetypis Florentinorum, non diffusum videturque significare diē intercisum, siue intercapedinatam atque dilatū. Neb.

D I F F V N D I vina proprie dicuntur, quae postea quam defecata sunt, in doliis conduntur trasuafanturque. Iuuenalis:

Ipse capillato diffisum consule potat. Et Horatius.

Vina bibes iterum Tauro diffusa.

Vlp. lib. xxxij. de leg. iij. l. cū quereatur. [Nam si vina diffudiet, habiturus vsui.] Item Proculus lib. xxxij. de Tritico & vino legat. l. cū vinum, inquit, [heres damnatus est dare quod in amphoris seu cadis diffusum est.] Ant. Nebrissenf.

D I F F V N D E R E vel [diffindere diem,] quid sit, vide supra in ver. diem.

D I F F V N D I vina proprie dicuntur, quae ex vasis in quibus defecerunt, postea quam defecata sunt, in alia vasa transferuntur. l. cū vinum. de tritico, vino & oleo legat.

D I G E S T V M secundum Azonē in sum. de Veteri iure enucle. dicitur legalis liber, qui alio nomine vocatur Pandecta, seu liber Pandectarum ex eo quod omnes disputationes & decisiones legitimas in se habet, quem in quinquaginta libros partiales digessit Imperator. Collectus autem fuit iste liber ex veteri iure quod ab vrbe Roma condita & à Romuli temporibus vsque ad tempora Iustiniani ferē per mille & CC. annos confusē statutū obtinuit. Et extēdebatur in duomillia penē librorum, & tricies

centena milia versuum vel responsorum: ut pater C. de Veteri iure enucle. l. ij. §. sed cum omnia. Et dictum fuit Digestum eo quia omnia ibidem decidentia digeruntur & solvuntur, secundum Accursium in proem. Institutionum. Dicitur autem Pandecta à πᾶν quod est totum, & Δικτυ̅ doctrina, quia ibi est tota doctrina omnium Iurisperitorum ut in §. præalleg. sed cum omnia decidentia ibi digerantur & solvantur, secundum Azonem ac Dinum in principio Institut. Et notat Ioannes Andreas in proemio Clementinar. quod Digestum capitur alibi pro decoctum de Consec. distin. §. ne tales. & cap. præceden. Quidam dicunt quod iste liber olim per duplex dd, scribatur, vel per d, & g, quod postea per vitium scriptorum corruptum sit. Sed ratio videtur melior, scilicet quod Digestum scribatur contra morem omnium legalium librorum per duplex ff (quamvis illæ duæ literæ nec in principio, nec in fine huius nominis Digestum ponantur:) idè quia ille liber fuit Digestus secundario per duos Federicos Imperatores, à quorum cuiuslibet nomine sumpta est prima littera f, sic erunt duo ff licet ista ratio aliis non placeat, quia neuter illorum Imperatorum aliquid fecit, exceptis paucis constitutionibus positis in vsibus feudorum. Dicunt ergo esse vitium scriptorum. Et vnus illorum librorum nominatus est infortiatum, quia cum Romæ esset studium amissum, & Bononiæ inoleret, eius recuperatione facta Raucennæ cum esset amissus ius est redditum, fortè cum mul-

ta adsint quæ decant, & sic sumitur in. pro[valde.] Alij dicunt quod fortes leges in eo sunt, sed certe & in veteri. Alij ab inventore seu autore sic nominatum dicunt. Vel dicitur quod nomina magistralia sunt, quare non est de eis disputandum, sed relinquitur pertinacibus, secundum Tullium, & quia plura sunt negotia quam vocabula. ff. de Præscript. verb. l. natura enim. Alij ab infortisim Chaldaeorum vocabulo quod est dispositio, dictum volunt, quia vltimæ dispositiones in eo iunt. Vnde:

Sum liber fortis disponens stolia mortis.

Et clausis portis, me discat leclor in hortis.

Hæc in gloss. huius libri. Adde aliam rationem meliorem quare libri Digestorum scribantur per duo ff. quam ponit Alciat. in libr. Dispunct. Nam Græci, Pandectas per P, cum accentu circumflexo notabant. quod posteriore s per ignorantiam Græcarum literarum putantes esse duplex ff, hoc signo abusi sūt. P. DIGITVS aquo est modulus, unde salientes tali mensura censentur. Frontinus de aquæ ductibus. [Aquarum moduli aut ad digitorum, aut ad vnciarum mensuram redigendi sunt.] Est autem digitus sextadecima pars pedis, vncia verò duodecima. Quemadmodum igitur inter vnciam & digitum diversitas, ita & ipsius digiti: nam alius vocatur quadratus: alius rotundus.] Hæc Frontinus. Paul. libro. viij. Dig. de feruitibus rustico. præd. l. Lucius Titus. [Digitum tibi

tibi dono aquæ.] Accursus per aquæ digitum intelligit quantum fluit per digitum statuæ. Nebriss.

DIGITVS non est membrum, sed membri officium. ff. de Stat. ho. l. non sunt liberi. Adde Bar. in l. ij. ff. de pub. iud. in versu. [sed quæro quid appellatur.] Adde Feli. in c. ego. N. versu. [digitus.] de iureiur. vbi limitat in lex casibus, & fallit secundum Bart. ad hoc quando quis esset notabilis artifex, quia si amittit digitum, dicitur amittere membrum, & ista confirmat Barto. vide Io. de Ana. in c. cum ex coniuncto. de hære. in vj. Fel. in c. cum illorum. de Excom. versu. & [not. limita.] vide ibidem late per eum. Adde quod digitus est etiã genus mësura. l. Lucius. de Ser. rust. præd. est autem sextadecima pars pedis secundum Alciatum in l. milles. de verborum signif.

DIGNITAS quid sit, secundum Archi. patet de consue. c. j. lib. vj. in glos. Dignitas quandoque idẽ est quod potestas vel conditio, vel prerogatiua secularis, vt xxij. q. v. administratores. & C. de Digni. lib. xij. Et sic iudex dicitur habere dignitatem, vt ff. de Albo scrip. l. vlt. de hac etiam not. 4. q. 3. si testes. in princ. Item dignitas est quædam præminẽtia ecclesiæ vel in ecclesiã. cap. quamuis. de Verb. sig. Et quot modis sumatur dignitas. not. de rescrip. sedes apostolica. in glos. super verbo, [maiores,] quæ incipit, [sed quas personas]. & Bart. in l. j. C. de dignit. libr. xij. Quandoque autẽ sumitur strictius pro eminentia prerogatiuæ personæ ecclesiasticæ, quæ prerogatiua etiam dicitur personatus, qui cognoscitur quando aliquis ha-

bet prerogatiuam in choro vel capitulo, in optionibus, in processionibus in vocibus dandis, & similibus, plusquam alij canonici sui ordinis, vt in d. ca. j. de cõsuet. cum similib. Et illa cognoscitur his modis: primò, quando quis habet administrationẽ rerum ecclesiæ cum iurisdictione. Secundò quando habet nomen dignitatis & pralationẽ seu prerogatiuam, tam in choro, quam in capitulo. Tertio, quando ex consuetudine ecclesiæ habetur aliquis in dignitate: vide Archi. vbi supra. Etiam dignitas significat latius & strictius secundum vsum ecclesiarum, nam quod in vna Ecclesia continetur sub nomine dignitatis, in alia continetur sub nomine officij, & ecõtrã: prout cuiusvis Ecclesiæ vsus habet. Reperitur etiam latissima significatio pro quavis excellẽtia. Sed de his omnibus & alijs huc pertinentibus latissimè Bart. in d. l. j. C. de Dignitat.

DILAPIDARE est res vel bona prodigaliter & indifferẽter erogare, secundum quod not. Arch. de rescri. statutum. lib. vj. & de Elec. quia sapẽ. eo. tit. Et sic sumitur in l. si pro ea. C. mandati. ff. de Mino. l. verum. circa fin.

DILATIO est temporis in causa prorogatio. Et dilationum secundum Hostien. in Sum. tit. de dilation. §. j. aliæ sunt citatoriæ, quæ dantur vocato ad causam, ad veniendum ad iudicem ante lit. contesta. intra quas citatus se præparabit vt veniat in termino, & nihilominus post mortem, vt extrã de Offic. deleg. consuluit. de quibus. ff. de iudic. lege ad peremptorium. cum sequente vsque ad leg. de qua in re. Et aliæ sunt restitutoriæ quæ dantur
his

his qui spoliati fuerunt seu sunt, vel dantur ad appellandum, quæ sunt xx. dierum. vel ad restitutionem in integrum petendam, quæ olim intra annum vtilem, hodie intra quadriennium continuū dantur, vt C. de In integr. restit. l. fin. Aliæ sunt deliberatoriæ, quæ dantur reis ad deliberandum, de quibus. C. de lit. cōt. in Auth. offeratur. hodie canonizata. iij. quæst. iij. cap. de induciis. §. offeratur. Aliæ sunt reparatoriæ, quæ dantur volenti probare: de quibus in l. j. C. de dilat. Aliæ sunt executoriæ, quæ dantur cōdemnato ad hoc quod satisfaciat. de his lege secunda, C. de vfu rei iudi. Aliæ sunt renocatoriæ, quæ dantur habentibus ius reuocandi domū, de quibus habetur. lege secunda §. legatis. ff. de Iud. Aliæ sunt vacatoriæ siue feriales, vt in lege prima ff. de Fer. & xxv. quæst. iij. per totum. Aliæ sunt prosectoriæ, quæ dantur ad appellationem persequendam, de quibus in Auth. ei qui appellat. C. de temp. appellat. Aliæ sunt saluatoriæ, vt pœnitentiales. Aliæ præceptoræ, de appellat. c. præterea. Aliæ electoriæ, vt de conuer. coniugat. c. ex publico. de Elect. ne pro defectu. Aliæ experitoriæ, vt extrâ, de frigid. & malefic. laudabilem. Aliæ exemptoriæ, vt qui matrimonium accusa. poss. c. fin. & C. de Inge. manu. J. diffamati. Aliæ sunt reparatoriæ, vt de Appella. cap. personas. & cap. secundo, requisiti. & c. sapè. de Elect. dudum. j. de Renunt. c. veniens. Aliæ exceptoriæ. s. ad proponendas exceptiones concessas à Iure. de except. pastoralis. Hos modos & species latius profecquitur Hostiensis ibidem. & Spec. eodem

titul. & plures addit Spec. vide ibidem & gl. sum. iij. q. ij. declarat notabiliter quinque species induciarum vel dilationū. Spec. autem enumerat quindecim in tit. de dilat. §. j. & Hostiè. in Sum. eodem tit. §. j. Nam reparatoriæ induciæ dabantur olim spoliatis, vel eiectis, & tandem restitutis, intra quas à iudiciorum strepitu quiescebant, & erant non minores sex mensibus, nec maiores anno. iij. q. ij. eiectis. Vel veriùs & erant arbitrariæ. capit. si episcopus. ea. quæstion. Et deliberatoriæ dantur ante lit. contestat. Cùm enim citatus venit ad iudicem, porrigitur ei libellus, quo oblato, dantur à iudice induciæ viginti dierum in quibus deliberat reus, an cedat vel contendat, siue iudicem recuset. Et talis exceptio dilatoria est, idè ante lit. contest. proponenda. de Re iud. c. cùm inter monasteriū. & exceptio recusatoria iudicis debet prima esse inter dilatorias, qua omissa, si alia proponatur, ad ipsam rediri non potest, nisi ex noua causa. Dantur etiam ante lit. contest. quæ patnales adiectiones induciarum dicuntur, vt v. q. ij. præfenti. Preparatoriæ verò dantur post litem contestat. probare volentib. intra quas præparent suas probationes, quarum spatium moderandū est, vt dicit tex. iij. q. iij. §. spatium. Et dantur tam aëtori quam reo, & tantum semel, vt in §. spatium. præalleg. nisi casus emergat inopinatus. Iudicatoriæ autem dantur condemnatis, & sunt quatuor mensium, de Re iud. c. ad consultationem. Nec habent locum in causis criminalibus, in quibus executio nō differtur, nisi in quatuor casibus, vt not. Gosfr. de

de Iudic. §. partibus. Et nota quod in ciuilib. causis pro qualibet causa necessariò datur vna dilatio. In criminalib. verò tres sunt reo, & duæ aõtori. Hæc Goffre. in Summa, eodem titulo.

DILATIO potest etiam sic describi secundum Baldum, [Est tempus quod habet certum principium & certum finem,] vel sic, [Est tempus datu à lege vel iudice partibus ad veniendum.] Et talis est duplex, scilicet prima, quæ datur ab homine, vel iudice, secunda quæ datur à iure vel à lege, vt patet in Ru. de feriis.

DILIGENTER verbum exponitur secundum subiectam materiam, secundum Corsetum singulariter incipiente, [Verbum diligenter] in litera D, vbi dicit quod aliquando refertur ad oculu intellectus, & ad subtilem modum inuestigandi, & optimè probatur secundum eum in capitulo quam graue. & capitulo licet. de Crim. falsi.

DILIGENTIA est, quæ culpæ è regione responderet, l. si cum 68. ff. de Contrah. empt. Ea autè triplex est, Infima, mediocris, & summa. Infimè è regione responderet culpa lata: Mediocri culpa leuis, Summæ culpa leuissima. Hotoman.

DEMINUTIO capitis, require supra [Capitis deminutio.]

DEMINVTVM intelligitur quod vsucapum est. lege deperditum de Pet. heredit.

DIMISSORIA literæ sunt per quas causa ad iudicem appellationi dimittitur, quæ vulgò dicuntur apostoli. l. dimissoria de Verborum signific.

DIMITTERE pro relinquere, in Authentic. de Ecclesia ital. §. si quis autem,

DIMITTERE creditores est eis satisfacere, sic vt amplius molestus non sit, Vlpian. l. ait Prætor. ff. Quæ in fraud. Cred. [Cæterum si creditores dimisit, & alios sortitus est liquidem dimissis prioribus quos fraudare voluit.] Item in l. quæris. 28. ff. de Paõ. Dotal. l. i. dilt. pig. l. 16. qui pot. in pig. l. 3. in fin. D. de Separ.

DIOCESES per æ, diphtongu in secunda scribitur, & non diocesis, vt vulgò legitur: neque accentu in tertia à line, vt omnes proferunt sed in penultima. Itè diocetes, nõ dio, cetes, pro dioceseos præfecto. Est autem diocesis gubernatio siue dispositio, & diocetes gubernator siue procurator. Cic. in Epist. [Ex prouincia Ciliciensi cui scis tres dioceses astaticas attributas esse.] Iustinianus tit. de episcop. aud. lege Archigerontes, & diocetæ. Nebrissent.

DIOCESES, secundum Archi. de rescript. statutum. libr. vj. dicitur distinctio vel diuisio, siue gubernatio, quia diuisa & diocesa est ab ecclesia alterius episcopatus, & commissia gubernationi vnus. vt patet x. quæst. j. episcopum. Aliquando sumitur pro regione vel prouincia, & sic forte capitur in l. præfides. C. de Offic. recto. prouinc. Aliquando sumitur pro parochia. Vide de hoc Archi. ibidem. Et nota quod appellatione diocesis non comprehenditur ciuitas, quia dignius sub minori comprehendere nõ debet, sed appellatione ciuitatis, bene diocesis comprehenditur, vt not. in c. Rodolphus, de Rescrip. Et quod nomen ordinarius plura comprehendat, quam nomen diocesanus, vide gloss. ij. Cle. j. de vita & honest. cleric. & melius

melius gl. in verbo [diœcesanus.] in Clem. j. de iure patron.

DIPLOMATA, sunt codicilli, siue libelli, in quibus beneficia à principibus impetrantur, quales nostro sunt tempore quas appellant bullas: dicta, quòd in duplicibus tabellis solitè sunt cõcedi supplicibus: Suetonius in Augutt. [In diplomatis libellis & epistolis signandis.] Idè in Nerone: [Diplomata ciuitatibus singulis obtulit.] Cicero in Epistol. ad T. Appium. [Diploma, inquit, statim non est datũ.] Apud Iuriconsul. accipitur pro itineris festinatione, hoc est, cũ per dies singulos duplicia itinera conficiuntur. Venuleius libr. xlv. Dig. de Verb. oblig. l. continuus. [Qui æstimet, quanto tempore diligens paterfamil. efficere possit, quod facturum se promisit. is qui Ephesi daturum se sponderit, vt neque diplomate, id est, diebus ac noctibus, & omni tempestate contempta iter continuare cogatur.] Et paulò post: [Quòd si diplomate vsus, ac felici navigatione, maturius quàm quisquã peruenerit Ephesum, confestim obligatus est.] Modestinus libr. xlvij. ad legem Corneliã, de falsis. l. eos qui [falso, inquit, diplomate, com- meauit vias.]

DIPLOMATA sunt quas literas patentes vulgò appellamus, cuiusmodi sunt bullæ Pontificiæ. Iurecõsultus autem vsus est pro itineris duplicatione, in l. continuus. §. cùm ita stipulatus. de Verborum oblig.

DIPONDIVS est genus pòderis leuissimi, ex duobus assibus compositi, vt dicit Beda super illud Luc. 12. [Nõne quinque passeret vaneunt dipondio?] vel est

as duplicatus, videlicet xxiiij. vnciæ, vt not. Instit. de here. instit. §. & si plures vnciæ.

DIRECTA in iure dicuntur, quæ simplicia sunt, atque ita per se constant, vt aliunde non adiuentur, Hinc,

DIRECTA actio, vide Actio directa.

DIRECTVM verbum est in testamento quando significat illũ cui relinquitur, vel in quẽ disponitur, vt sua manu recipiat. Sed obliquum verbum est quòd significat, vt de manu alterius accipiat. Et commune verbũ est quod vtranque significationem habet: verbi gratia, directũ verbum est instituo, quia significat quòd institutus sua & non alterius manu accipiat. ff. de Hered. instit. per totum. Idè in verbo, [heres esto,] eo. ti. & in verbo [acrescat,] vt in titulo. C. Quando non pe. par. petentib. accrescunt. Idem in verbis [accipiat,] [lego,] [capiat,] quia sunt directè significantia. Obliquum verbũ est restituo. l. restituta. & p totũ tit. ff. ad Trebel. Itè ibi, [volo quòd talem heredem recipias] quia tunc per fideicõ. pars hereditatis est illi restituenda. l. pater filiũ. §. si. ff. de leg. iij. Itè ibi, [rogo vt Titũ heredẽ facias.] l. ex facto. in princip. ff. ad Trebell. nã per hoc videtur velle intelligere, quòd hereditatem suam sibi restituat, & sic non directè heredem illũ facit. Idem in verbo [detur.] l. fun. Trebat. ff. de vsuf. leg. Et breuiter omne verbum significans q̄ quis de manu alterius accipiat, est obliquum de communi verbo, vt [substituo] nam si paganus substituit filio impuberi, quando cũque decesserit per verbum [substituo.] hæc substitutio est fidei- commif-

- commissaria, vt in l. Centurio. ff. de Vulg. substitut. Si autem substituitur filio, si heres nō erit substitutus admittitur ex directo suo iure. Est ergo cōmune, quia habet vtrāque significationem. Et rationem quare non est directū, sicut illud verbum [instituo,] ponit Bar. in præal. l. Centurio. quia magis generale est: nam in loco alterius qualitercūque positus, dicitur substitutus etiam in singularibus leg. secus de verbo [instituo.] Idem in his verbis [perueniat,] pertineat, habeat, retineat, reuertatur, deuoluatur, cōuertatur, succedat.] Et breuiter quodcūque verbum significat sic vtroque modo, quōd quis sua manu habeat, vel ab alia, dicitur commune, vt not. Bar. in l. Centurio. præalleg. Hinc Directa institutio & precaria opponuntur, in l. quærebatur 19. ff. de Te. mili.
- DISCEPTARE** est ambigere contenderēque, vt in iudicio fieri solet. Aliquando significat iudicare. cap. forus §. iudex. de Ver. sign. Inde,
- DISCEPTATOR**, qui iudicis officio & munere fungitur. Vl. l. 3. §. 1. ff. de Arbit. [Quoniam non deberent decipi, qui eum quasi virum bonum disceptatorem inter se elegerunt.] Hinc,
- DISCEPTATIO**, pro cognitione & iudicio Vlp. l. cum hi. 8. §. Si cui. ff. de Transac. [Hæc omnia habet disceptationem prætoris, & pro vtilitate alimentarij recipienda sunt.]
- DISCRETIO**, id est, differentia. C. de sacros. eccl. l. si. in princip. & discretum, id est, distinctum. l. discretis. C. qui test. fac. pos.
- DISCRIMEN**, id est, damnū. C. de fide instrum. l. ij. & dic vt ibi. & extra de Elect. vt quis duas li.
- vj. Aliquādo discrimē, id est, differentia. Insti. de libe. §. fin. & ibi nota. Aliquando, id est, periculū. ff. de iniu. l. prætor edixit. & C. de Pœn. iud. qui male iudic. l. ij.
- DISCUTERE** est discutere & disturbare: vnde discutere matrimonium in l. ij. de Dona. inter vi. & vxor. pro dirimere & dissoluere, & discussum periculum in l. nihi. de Nau. fœno. hoc est sublatum.
- DISCVSSORES** sub Rub. C. de discussoribus dicuntur qui in prouincijs fiscalibus rationib. subducendis præfecti sunt, earumque confectioem suo periculo præstant, quantum enim illis deest, tantum de suo prestare coguntur. l. i. C. illo titul. eorum mentio fit in l. pen. C. Quor. appell. non recip. Hotoman.
- DIVERSIONES**, ait Fests. sunt diuisiones patrimoniorum inter confortes.
- DIVERTVS** est idē quod facundus, inde venit superlatius differtissimus: vt C. de Aduo. diuerso. iudic. l. petitionem.
- DISIUNCTIONEM** appellat veteres Iurifcons. quam rectiores alternatiuā, qualis est [aut, vel, ve, seu,] l. alienationis. & l. Cōiunctionem. de Verb. sign. Interdū tamen disiunctiue ponuntur pro coniunctis. l. spē. eodem titulo
- DISIUNCTI** dicuntur quibus separatim res ead. legata est. vel sic.
- DISIUNCTIM** legatū dicitur ijs quorū singuli singulis enūtiationibus ad rem eandem vocantur. l. Vni. C. de Cad. toll. l. i. §. interdum. ff. de Iure accres. veluti Titio Dauū do lego. Maruo Dauum do lego. §. Si eadem. 8. Insti. de leg. l. triplici 142. ff. de Verb. signif. l. re coniuncti. 89. ff. de leg. 3. Vbi re cōiunctio hęc vocatur.

Nam

Nam qui re coningit verborum quidem & linguæ iono distūgit, mente vero atque intelligentia coniungit, quā vnus eiusdemq; rei cōmunionem inter illos inducit.

DISIUNCTIVM est veluti cū dicimus aut dies est aut nox quorum posito a tero necesse est tolli alterum. l. hæc verba. ff. de Verb. signific. Hinc,

DISIUNCTIM legari dicuntur, quæ sub alternatione legantur. l. cum illud 25. ff. Quando Dies. Legat. l. sub diuersis 51. l. cū pupillus. 78. ff. de Cond. & demōst.

DISPENDIUM dicitur damnum vel detrimētum. Aliter dicitur longum & inutile, compēdium vero breue & vtile. de Accusat. cap. qualiter & quando. ij. ad fi. & cap. dispensia. de Rescri. libro sexto. in gloss. ij. & Clemē. dispendiosam. de Iudic. facit regula, quod ob gratiam. de Reg. iur. lib. vj. inde dispendiosus, id est, damnosus. Clemē. præalle. de Iudic. vbi concord. in gloss. Quandoque dispendium dicitur idem quod tædiosum, absque tamen vtilitate, vt in iur. præalleg. cap. dispendia. & capit. qualiter.

DISPENSARE idem est, quod disponere, vnde dispēfatores dicuntur eo quod domum alicuius vel res disponunt, & ita accipitur in l. dispensatorem. ff. de Solutio. Et dicitur dispensare, quasi diuersa pensare, videlicet, vigorem iuris relaxare per eum qui hoc facere potest. Et si aliter sit, non est dispensare, sed dissipare.

DISPENSATIO est iuris comminis prouida relaxatio, vtilitate seu necessitate pensata, secundum Guliel. in Spec. tit. de dispensat. 3. j. Vel sic est rigoris iuris per eum, ad quem spectat, canonicè facta relaxatio. j. quæst. vij.

cap. requiritis. §. nisi rigor. & cap. seq. Quandoque enim dispensatio sumitur improprie, scilicet, pro iuris declaratione: vt in cap. Quintauallis de Iureiur. prout ponitur in Specul. tit. de Dispensat. §. j. Item secundum Io. And. (quæ sequitur dominus Ant. de Butr.) dispensatio est quædam communis mensuratio ad singula, & est de iure concessa propter impossibilitatem prouidendi de omnibus particularibus, sicut nauigantes quædam proiciunt, vt alia salua sint. j. q. vij. dispensationes. Et traxit originē à Deo, qui ex sola misericordia & dispensatione vniuersa creauit, & ea subiecit homini. Instit. de Rer. diu. §. in pecudum. Et dispensatio est quadruplex, scilicet, semiplena ad minores. j. quæst. j. si quis hæreticæ. Plena ad sacerdotium. j. quæst. ij. conueniētibus. Plenior ad episcopum. xij. distict. nos ad consuetudinem. Et plenissima ad primatum, omnes ordines & dignitates. xxij. q. iij. ipsa pietas. vt not. Ioan. Andr. in g. c. præal. nos consuetudinem. Et debent tria mouere dispensantem, necessitas, vtilitas, & euidentis prærogatiua meritorum. j. quæst. vij. tali coniugio. & cap. exigunt. Itē dispensatio non conceditur cuiquam, nisi habenti legem cōcedere & tollere: & sic per principem & Papam vel eorum auctoritatem fieri potest.

DISPUNGERE, siue expungere est transuerso calamo rationē cancellare. Seneca de breuitate vitæ: [Dispunge, inquit, ac recense vitæ tuæ dies.] Apuleius de deo Socratis: [si cotidiana eorū dispungas, inuenies multa rationibus prodigè diffusa.] Item de Verb. sig. l. cognoscere. [Dispungere,

geri, inquit, est conferre, accepta & data, & ex ea collatione, ut ait Accur. cancellare quod est redditum. Hinc est dispunctio, onis, pro ipsa rationis, cancellatura, ut apud Tertul. in Apologetico: Ad vtriusque, inquit, meriti dispunctio. Vlpia. lib. xlij. Dig. tit. de bon. aut. iudic. pos. l. cum plures. An recognitio, inquit, & dispunctio concedenda sit creditoribus: nam quod in quibusdam codicibus legitur disputatio, pro dispunctio, mendū tamen est. N.

DISPUNGERE est conferre data, & accepta, ut in l. cognoscere. §. j. de verb. signific.

DISPUTARE est allegare, & videlicet intentionem suam per probationem in iudicium deductam ostendere, & eam pro viribus assuerare & roborare, ut ix. quaest. iij. aliorum. & xxij. qu. viij. conuenior. & de fide instr. inter dilectos. & de Re. iud. ca. Abbate sanē. lib. vj. cum similibus. Quod autem huiusmodi allegationes & disputationes fieri debeant super testibus, & aliis actibus, patet in capit. in causis. de Test. De hac materia vide Spe. tit. de dispu. §. all.

DISSIDERE, est discordare, vnde dissidium pro diuortio. l. miles. §. vlt. ff. de Adult.

DISSIDIVM inter virum & uxorem idem est quod diuortium, hoc à diuertendo, illud à dissidendo appellatū. Terent. in And.

Valant qui inter nos dissidia quaerunt.

Idem in Ecyra: [Nihil mali est quod sit dissidio dignum.] Papi-nianus lib. xlvij. ff. ad leg. Iul. de adult. l. miles. quero inquit, an causam dissidij praestitisse videar.

Voc. iur.

DISTRABERE, pro eo quod est vendere aut actioni exponere. Suetonius in Vespasiano: Coemendo quaedam tantum ut postea distraheret. Gellius lib. 19. [Sicut nunc, inquit, bona venum distrahantur. Vlpian. in titu. de transact. l. si vni. [Sivni, inquit, pluribusve fundus fuerit distractus.] Titulus est praeterea lib. xx. Digest. de distractione pignorum. Ant. Neb.

DISTRABERE, est vendere, ut ff. de Contrahen. empt. l. si ita distrahatur. & l. rem alienam. & l. quoties. eod. tit. cum multis similibus. Generaliter tamen significat dissolvere, vnde distrahere matrimonium in l. ij. de Diuor. & distractu. pro resolutione contractus. §. penul. Instituit. de obligatio. ex qua. contra.

DISTRACTIO ponitur pro diuortio. l. Authen. de nupt. §. nuptias. & ibi in gloss.

DISTRIBUIT non est verbum directum in substitutionibus. Bart. in l. Centario. ff. de vulg. & pupilla. & est verum quod dicit Bart. de ver. [distribuantur:] quia est obliquum si est simpliciter prolatum, secus si cum adiūcto scilicet per fideicommissarios seu executores, quia tunc est directum, ut ibidem per Bar. in versicu. [sed quid si testator dicit,] &c. & melius per Barto. in l. fundi Trebariani. in fi. ff. de Vsufr. leg. dum loquitur de verbo [dentur.] De natura distributivi vide Bart. in l. si Stichum. §. stipulatio. ff. de Verb. oblig. & in l. si quis in fundi vocabulo. §. j. ff. de leg. j. & in l. qui filiiabus. §. fin. eo. tit. Et quae sunt nomina distributiva, Barto. in l. hoc articulo. ff. de here. instit.

DISTRIBVTIVM dicitur q quod

quod distributionem significat, & hoc diuersimodè, prout diuersitas subiectæ materiæ, vel aliud medium probabile habet diuersificare. verbi gratia sic dicendo, [quilibet fert lapidem,] sensus est quod vnusquisque per se in solidum, fert lapidem. Ideo si testator dicat, [quilibet heredum meorum det Titio decem], tunc quot sunt heredes, toties Titius habebit decem. l. si pluribus. & ibi not. gloss. de leg. ij. Si autem testator ostendens duos vel tres cum digito, & dicat, [quilibet vestrum heres mihi esto,] sensus est, quod quilibet sit heres in parte, non in solidum. l. hoc articulo. in fi. de Here. institu. Nam materia subiecta non patitur de pluribus quemlibet in solidum esse cum impossibile sit cuilibet eandem hereditatem in solidum attribui. Item ibi, [quisquis mihi heres erit, det Titio centum,] sibi vnus solus heres sit, siue plures Titio debentur centum solum. l. ab omnibus. in prin. ff. de l. j. & l. si quis in fundi vocabulo. in fi. eod. titu. Et si in eodem casu testator postea prohibet vnum heredem dare Titio, vel eximi eum à dando, adhuc centum debentur Titio ab aliis. l. ab omnibus. in prin. præalleg. Item ibi, [quicumque primo ingressus fuerit castrum habebit centum,] duo simul ingrediuntur, quilibet admittitur, quia hæc distributiua verificatur in vno solo, & etiam in pluribus vel omnibus concurrentibus, quia primus est, qui alium ante se non habet & actus primi verbi distribuitur cuilibet in solidum: ideo etiam actus secundi verbi: ergo quilibet qui primo ingreditur, habet centum. l. qui filium. §. j. ff. de leg. j.

Sed si dicatur, [quicumque ingressus fuerit primo habebit illum equum, vel hunc fundum,] tunc pluribus simul ingredientibus nullus debet habere in proprio significato verbi, quia vnum tantum requirit. Item ibi, quicumque ceperit vexillum Bohemorum, habeat centum, duo simul capiunt: hi duo simul centum tantum habebunt. Ratio Bart. quia actus primi verbi, scilicet habendi centum: & est simile, sicut cum duo simul portant trabem, & nullus eorum per se. l. ita vulneratus. §. j. ff. ad l. Aquil.

DISTRICTVS idem est quod territorium. Cle. ne Romani. de Elect. licet non desint qui existimant latiore habere significationem verbum districtus, quam territorium. vt tradit Alciat. in l. pupillus. §. territorium. ff. de Verborum signific.

DISTRICTE, prorsus omnino, profecto ita est, certe sic se res habet. Vlp. l. 7. §. 5. ff. de minorib. Districte, pro præcisè, religiose, Vlp. l. 13. de procur. [Hæc neque passim admittenda sunt, neque districte deneganda.] Idem l. 15. de Recept. arb. [Licet autem prætor districte edicat sententiam se arbitrum dicere coacturum.]

DISTRICTIO, difficultas, anxietas, impedita ratio. Paul. l. 16. ff. de Recept. arbit. [quod sine distractione ipsius interdum futurum est.]

DITIO est idem quod potestas: vt ff. de Origin. iuris. l. secunda. §. capta. Inde iurisdictio.

DIVONITUR pro biennio. ff. de Re. iudic. l. fin. & ff. loca. l. cum domini. Quandoque ponitur pro tribus mensibus. l. xiiij. distin. l. etis. in glos. Aliquando pro decennio. Instit. de. tit. oblig. §. fin. & ff.

& ff. qui & à qui. l. si. cum fidei-
 commissaria. §. Aristo. Ponitur
 etiam aliis modis: vt ibi nota.
 Aliquando pro triennio: ff. de
 vsuca. l. j. & l. quanuis. aduersus.
 Aliquando ponitur pro anno. ff.
 de Succes. edic. l. j. §. largius. & §.
 quibus. Aliquando momentum
 significat. C. de Acq. posses. l. ij.
 Item quando diu fieri intelligat-
 tur: vide extra. de Election. quia
 propter. & cap. j. de mutu. pet.
 cum multis iuribus.

DIVERSORIVM Accurs. in l. 3.
 ff. In quib. cau. pig. rectè sic in-
 terpretatur Statio in qua diuersi
 generis merces afferuntur. Aliis
 locis diuersorium est mercenariū
 hospitium, quo ex itinere aliquan-
 tisper commorandi causa diuer-
 timus.

DIVERTERE est discedere di-
 uortio, id est contractum matri-
 monium separare, vnde dicitur:
 mulier diuertit se à viro suo: l.
 tertia. ff. de Diuort. & l. si filia eo-
 dem titulo.

DIVISIO auctore Accurs. in §. j.
 Instit. de oblig. est innumerabilis
 materia breuis compositio. Et
 propriè diuisio est generis in sua
 species. Partitio verò totius in
 partes. Nonnunquam tamen v-
 num accipitur pro altero: vt in l.
 stipulationes non diuiduntur. de
 Verb. oblig.

DIVIIVS aliquando exponitur,
 id est Imperatorius: vt in l. ad in-
 structiones. C. de sacrosan. eccles.

DIVINATIO accipitur tripli-
 citer: Primo pro scientia theolo-
 giæ, à qua Theologi dicuntur di-
 uini. Secundo pro scientia infu-
 sa à Deo, & sic accipitur, Prouer.
 r6. [Diuinatio in labiis Regis,
 in iudicio non errabit os eius,
 &c.] Tertio pro scientia magica
 vel fallaci prophetatione, vel

prophetizatione, quia falsi pro-
 phetæ & magi fingunt se præ-
 uidere vel præscire futura: vt
 capitur in l. nemo. C. de Malef.
 & mathe. &c. & sic dicitur diui-
 natio à diuino, as, are, id est, vati-
 cinari, vel futura prædicere. Ge-
 nus autem diuinationis à Persis
 fertur esse allatum. Et diuini di-
 cti sunt, quasi Deo pleni. Sunt
 autem duo genera diuinationis
 cuius quidam quatuor dixerunt
 esse genera. Et habentur hæc
 omnia xxvj. q. iij. can. j. in princi-
 pio.

DIVORTIVM, vt paulo antè di-
 ximus, idem est prope quod dis-
 sidium, hoc dictum ab eo quod
 vir & vxor dissideant, id est, dis-
 sentiant inuicem, illud quod in
 diuersas partes vertantur. Fiebat
 autem diuortium per illa verba
 quæ sunt apud Plaut. [Res tuas
 tibi habe, quæ mea, redde mihi.]
 Paul. in tit. de Verborum signifi-
 catione. l. inter. 191. inter diuor-
 tium & repudium hoc interesse
 dicit, quod repudiari etiam futu-
 rum matrimonium potest, non
 rectè autem sponsa diuertisse di-
 citur, quod diuortium ex eo di-
 ctum est, quod in diuersas partes
 eunt, qui discedunt. Est præterea
 titulus de Diuortis, libro vige-
 simo tertio Digest. Nebr.

DIVORTIVM, secundum Gos-
 fre. & Hostiens. in Sum. cod. tit. §.
 j. est inter virum & mulierem le-
 gitimè facta separatio. Et dicitur
 legitimè, quia [quos Deus con-
 iunxit, homo non separat,] scilicet
 violenter & absque ratione.
 Non enim homo separat, quos
 pœna damnat, quos reatus accusat,
 quos maleficium coarctat.
 xxxij. q. ij. solet. & de consang. &
 affin. cap. de infidelibus. Et dicitur
 à diuersitate mentium, quia

illi qui matrimonium distrahūt in diuersas partes eunt: vt ff. eo. tit. l. j. & l. ij. & ff. de ver. sig. l. inter stuprum. §. diuortium. & l. inter diuortium.

DIVORTIVM inquit Modestinus inter virum & vxorem fieri dicitur, repudiū verò sponsæ remitti videtur, quod & in vxoris personam non absurdè cadit. l. 101. ff. de Ver. sig.

DIVORTIVM inquit Paulus & repudium hoc differunt, quod repudiari etiam futurum matrimonium potest, non autem rectè sponsa diuortisse dicitur, quod Diuortium ex eo dictum est, quod in diuersas partes eunt qui discedunt. l. 191. ff. de verb. signif.

DIVTVRNVM quomodo intelligatur, tradunt interpretes in §. ex non scripto. Inst. de iure nat. gen. & ciui. & l. diuturna. de leg.

DIVVS idem est quod sacer vel diuinus.

DIVALEM accipere, id est, epistolam Imperialem, per quam reuelata est quantitas quæ solita erat dari in ordinatione Pontificis.

De D ante O.

DO, lego, perinde significat, ac lego, vel do, (solum.) j. ad l. Falci. & de proprietate verbi da, vide in dictione Dare.

DO, dico, addico: verba sunt quibus vniuersa prætoris iurisdictio continebatur, de quibus Ouid. 2. Fast.

Ille nefastus erit per quæ tria verba silentur.

Fastus erit per quem lege licebit agi.

DOCIBILIS propriè dicitur liber, sed docilis est homo doctri-

nalis, ponitur tamen vnum reliquo. xxiiij. distinct. qui episcopus in princip. Et Petrus in Epistola. [Erūt omnes dociles Dei.] xxxvj. distinct. c. qui ecclesiastic. §. ecce.

DODRANS sunt novem vnciæ, **DOLARE**, verbum fabricorum, cū lignorum asperitas complanatur. l. ferri. de Verb. sig.

DOLIVM, vas scilicet est, vino atq; aliis rebus condendis aptissimū. Plinius lib. 13. [Mitiores, inquit, plagæ doliis condat vna, infodiuntque. Cato de re rusti. Dolia olearia decem habeat. Vlpia. lib. 33. Dige. de fundo instru. l. instrumenta. [Dolia, inquit, licet defossa non sint, & cuppæ.] Idem de Auro & arg. lega. [Dolia, inquit, scilicet, quibus terra adiecta est.] Inde doliarius, qui facit dolia: & doliarius, a, um: & doliaris, re, ad dolia pertinens. Plin. lib. 3. [A figlinis, inquit, doliariorum.] Et Pau. de fund. instru. l. 1. tabernæ. [Doliaria, inquit, vasa, & ancones. Item l. si vinum. [Si doliare, inquit, vinum emeris.] Neb.

DOLIA, vasa erant tam vino quæ etiam aliis rebus condendis apta. l. vinaria. de Ver. sig. Hinc vinum doliare in l. j. §. ultimo. de peric. & com. rei vendi. quod in doliis veteres mustum coniciebant efferuescendi causa: vbi verò defesuisset, ac defecatum esset, vel vendebatur, vel in amphoras, aut cados, vt melius inueterasceret, diffundebatur. l. pen. in fin. de vi. lega.

DOLONES, hastæ sunt in quibus tanquam in vaginis latent pugiones: dicti ab eo quod dolus iubeat. Virg. lib. 7.

Sansque gerunt in bella dolones.
Sucto.

Sueto. in Claudio: [Cum dolone ac venatorio cultro præstolantes. Alphenus lib. 9. Digest. ad legem Aquil. l. si ex plagis. [Flagello, inquit, quod in manu habebat, in quo dolon inerat, vulnerare tabernariū cæperat:] vbi mendosè pro [dolon] legitur [dolor,] neque minus falso Accursij interpretamento locus enarratus. Nebris.

DOLONES dicuntur flagella quædam intra quorum virgam lætet pugio, de quibus meminit Iurife. in l. si ex plagis §. j. ff. ad l. Aquil.

DOLVS malus secundum Host. eod. tit. in Sum. & Goffr. est caliditas, fallacia, aut machinatio ad circumueniendum, decipiendum, seu fallendum alterum adhibita: vt ff. de Dolo. l. j. §. j. & committitur caliditas talis in tacendo vel dissimulando. Vnde Salomon: [Qui dissimulat iniuriam callidus est.] Prouer. 12. Potest autem poni exemplum in venditore, qui sciebat seruitutem debefi, vel rem alienam, vel alij obligatam esse, nec certificauit emptorem, tenetur ei, quia dolo malo versatus est. De hoc de rescript. cap. super literis. Sed fallacia committitur in mentiendo, & falsum asserendo contra conscientiam. Vnde August. [Mendacium est falsa vocis significatio, cum voluntate fallendi. xxij. q. ij. c. beatus. §. ille ergo.] Machinatio committitur ex parte verborum. xxij. quest. v. quacumque arte verborum: nam machinatio est occulta insidiatio. Dicitur autè [dolus malus,] ad differentiam [boni doli:] nam dolus bonus est quando aduersus latronem vel inimicum quis machinatur, multo fortius in

hostem publicum xxij. quest. ij. vtilem & cap. quæritur. & xxij. q. viij. vt pridem. ff. de leg. ij. l. cum pater. §. Titia. ad fin. & talis dolus fraudè excludit. ff. de leg. ij. l. præal. Est tamen hosti fides seruanda fidem seruanti. 33. q. j. noli existimare. [Sed frangenti fidem, fides frangatur eidem:] vt C. de pact. cum proponas. in glo. Accurs. Vnde veteres [dolum bonum] vocabant solertiam: vt ff. eodem tit. l. j. §. non fuit. Vnde dicimus: [Iste est bonus indolis,] quasi bonum dolum intus habens, id est, ingenium & solertiam. Vnde & Salomon in iudicando meretrices, bonum dolum adhibuit, id est, ingenium, de Præsum. cap. asserere. Item [dolum bonus] fraudem excludit. præalleg. l. cum pater. Item dolus, fraus, & simulatio sunt nomina reatum, quæ nunquam permittuntur à canone, & qui peccat non peccat de legis auctoritate. xxij. q. iij. qui peccat. Et utilis simulatio est de his, qui vi metusve causa fiunt. Vnde, nihil refert, armis contingat palma, dolove. Nam dolus est virtus quam quis in hoste requirit. Et quomodo ex dolo detur actio, doli, que dicitur subsidiaria, cum nullum aliud remedium superest, de hoc vide Goffr. Et nota differentiam inter ista quinque nomina, dolus, lata culpa, leuis culpa, leuissima culpa, & casus fortuitus. Nam dolus est insidiosa vel studiosa machinatio ad aliquem decipiendum: vt supra dictum est de dolo malo, verbi gratia. Deposuisti penes me librum, & ego dolosè ad finem q. Titium (quem scio furem esse, & qui vult furari librum tuum) in domum meam intrare faciam di-

mitto ostium apertum vt in tret & furetur, ego tencor depositi subtrahit, quia comisi dolum. Sed lata culpa est non intelligere quod omnes intelligunt, vel ne scire quod omnes sciunt, vel q̄ maior pars scit. Leuis culpa est desidia vel negligentia. Sed leuissima culpa est, quæ aliquo modo potuit præuideri. Casus fortuitus est inopinatus rei euentus, qui à nullo quantumuis diligenti potuit præcaueri, vt inundatio, naufragium, ruina, incendium, tempestas, incurfus latronum, de quibus Inst. Quibusmodis contra. oblig. §. item is cui. & ibi melius quam aliqua alia lex, & C. de Pigno. actio. l. quæ fortuitis. Item dolus est fraus, & nõ è conuersò. ff. de Pact. l. iurisgētium. §. dolo. Sed contrà. ff. de Reg. iur. l. fraudis. vbi dicitur q̄ fraus non fit sine dolo. Solut. Fraus fit dupliciter. Vno modo de re cum consilio, & sic fraus nunquam fit sine dolo. Alio modo de re sine consilio, vt quando aliquis decipit aliquem re ipsa ignoranter, & sic fit sine dolo.

DOLI CAPAX est proximus pubertati, scilicet, quando mas habet duodecim annos & dimidium, tunc enim potest delinquere, præterquam in adulterio: secundum Accursium. Fæmina verò quando habet vndecim annos & dimidium: vt nota. ff. de Reg. iur. l. pupillum. Augustinus vero dicit in Epistola ad Renatū quod puer dicitur doli capax cū est septem annorum: quia tunc mentiri & verum loqui potest. de hoc not. in c. omnis vtriusque sexus. de Pœnit. & remis.

DOMESTICVS quis dicitur vide Barto. in l. j. in princip. ff. ad Sylla. & in l. ij. C. de testib. in

l. presentis. sanè. C. de his qui ad eccles. consu. & bo. glo. ij. q. v. in summa. Fel. in cap. cum oporteat vers. nec obstat quod habetur. de accusat.

DOMICILIUM alicuius est ibi vbi maiorē partem fortunarum suarum constituit, vel magnam partem bonorum suorum, vel si ibi habet larem, id est, familiam. vt C. de Incol. ciues. lib. x. vel tamen si nihil ibi habet assidue tamen cōuersatur: sola tamen domus nõ constituit domicilium: sed magis ibi erit vbi summam rerum suarum constituit: vnde rursus discessurus non fit, vnde cum profectus fuerit, peregrinari videtur, & ad quem locum cū redierit. peregrinari desinit de hoc Innoc. de foro compe. ex parte. Abbas tamen non potest habere domicilium nisi in suo monasterio. licet alij seculares clerici sicut & laici bene possint plura domicilia, si diuersis locis se ita instruxerint vt non minus in vno quam in alio se collocasse videantur. Potest etiā q̄ esse sine domicilio: secundum Gof. de for. competen. Et quamuis Goffr. scripsit quòd clericus ibi habeat domicilium vbi larem constituit, & non semper vbi ecclesiam habet. Archid. tamen not. quòd locus vbi clerici seu loca in quibus clerici tenentur ad residentiam, semper debent pro domiciliis reputari, licet etiā aliqui contradicant, & sic etiam not. Inno. Host. de priui. c. ex ore. vide de hoc Archid. de rescript. statutum. lib. 6. in gl. super verbo [actor & reus.]

DOMINI appellatione qui continentur, docetur in l. j. ff. ad Sylla.

DOMINI minores magistratus sic

se dicti, quia domini recti: quia suffragio duorum eligebantur: vnus constituebatur à plebe, alter à maioribus. v C. de iudi.

DOMINI recti erant quidam officiales defensores ciuitatum vel municipiorum.

DOMINIVM directum secundum Azonem in Sum. de iure emph. circa fin. dicitur habere ille qui possidet ciuilitate tanquam dominus, & illud dicitur dominium directum, quia solus dominus directus habet ciuilem possessionem: vt not. in l. iij. §. ex contrario. ff. de acquirend. possess. Vel idem dicitur habere dominium directum: quia sine omni alia obligatione liberam potestatem habet rei, qualiter non est in illo qui habet dominium vtile vel mixtum.

DOMINIVM [merum] forte idem est quod directum, licet de illo dominio & sequenti raro legatur, dicitur tamen quod illa duo dominia [merum] & [mixtum] sunt potius duæ differentie, quæ diuidunt hoc genus imperium, vt sic omne imperium aut sit merum, aut mixtum, vt in l. imperium. ff. de iurisdictione omnium iudic.

DOMINIVM mixtum est illud quod partim conuenit cum directo dominio, & partim cum vtili.

DOMINIVM [vtile] secundum Azonem dicitur habere ille qui solum naturaliter possidet, & non ciuilitate: vt emphyteuta, usufructuarius, & feudatarius, quod Ioan. non placet, vt l. iij. §. ex contrario. ff. de Acquir. poss. Sed quidam vt Azo refert in summ. C. de iure emphyt. dicunt emphyteutam habere quandam ciuilem possessionem, & vtilem rei

vindicationem. ff. Si ag. vec. l. j. Et differt dominium à possessione, vt l. si quis vi. ff. de Acquirend. possess. in §. differentia. & ibi no. Bartol. quid sit dominium, & quotuplex. Et quamuis communiter dominium tradatur rei traditione, datur tamen casus quod dominium traditur sine rei traditione, saltem noua, quando videlicet quis prius habet rem aliquo titulo, scilicet, pignori obligatam, ex locato, vel conducto, & creditor dicit debitori placet quod habeas pignus in solutum, & alter respondeat, placet: vt no. in l. cum dominam. C. de pign.

DOMVS sumitur quandoque pro agnatione. l. cum vnus. in princip. ff. de alim. & ciba. lega. & ad Syllan. l. j. in princip. Item pro omnibus cohabitantibus in domo. C. De li. po. patr. li. pra. l. j. in fin. Accipitur etiam pro omnibus gerentibus eadem signa vel arma. Etiam communiter domus est quæ constat ex parietibus, tecto & fundamento, protegens nos à chaumatibus & imbribus. Si omnes de domo nobilium dicuntur, an bastardus comprehendatur. Et respondetur quod capiendum pro agnatione, tunc non comprehenditur. Si pro descendentes ex eodem sanguine, tunc comprehenditur: vt l. pronuntiatio. in fin. ff. de Verb. signi. Si capiatur pro habitatione, tunc attenditur an sit habitans, vel ne. Similiter accipiendo pro portantibus idem signum, est videndum an portet, vel ne. Et dicit Bartol. quod secundum communem modum Lombardia dicendo omnes de domo, intelliguntur omnes de eodem sanguine descendentes, sed quan-

do simpliciter fit mentio de domo tunc capitur pro loco. de hoc vide Bart. l. tutelae. ff. de Capitis deminut. Nam appellatione domus secundum Bartolum non comprehenditur porticus, nisi fiat extensio vocabuli, & sic statuta de domo non comprehendunt porticum. Alij contra, in l. cætera. ff. de legat. j. in §. sed & si quis ad opus. Stante ergo statuto quod puniatur repertus sine lumine in nocte extra domum secundum illos non puniatur repertus sub porticu domus suæ.

D O M V M reuocare, est dicere te non debere litem pati eo loco quo conueniris, sed ibi ubi domum habes. Vnde legatus qui mittitur Romam, vel vocatus à principe pro necessitate vel utilitate reipublicæ non tenetur ibi tunc respondere, sed habet ius reuocandi domum. De hoc vide quod legitur & nota. de for. cõp. ca. vlt. & de dilatio. exposuit. & ff. de Iud. l. ij. §. legatis.

D O N A R I A, inquit Valla, contra Seruium, non sunt loca in templo ubi dona reponuntur, sed potius ipsa quæ offeruntur dona. Virgil. 3. Georg.

Imparibus ductos alta ad donaria currus.

Luc. in 9.]

- Neq; æois splēdet donaria gēmis.
Paul. li. xlix. de Re milit. l. qui excubias. donarium pro donatio posuit. Item C. de sacrosane. eccles. sancimus. pro dono posuit Iustinianus. dicens: [vasa vel vestem cateraque donaria. Nebris.]

D O N A R I A pro donis. l. sancimus. C. de sacrosan. eccles. iuncto §. sacræ. Instit. de rer. diuis. interdum pro donatio. l. qui excubias. de re milit.

D O N A T I O, secundum Azo. in Sum. C. de dona. & secundum Host. in Sum. eo tit. §. j. est rei licita nullo iure cogente mera liberalitate facta collatio: vt ff. eo. ti. de don. l. donari. Nam illicita donatio non tenet. Et dicitur [donatio] quasi, doni datio: vt ff. de dona. cau. mor. l. senatus. §. donatio. Donationis autem diuersæ sunt species prout no. Azo & Hostiæ. ibidē, quia alia est inter viuos, alia est causa mortis, & hæc sunt duo genera donationum vt Instit. eo. tit. in princ. Itē donationum, inter viuos, alia est ob causam interpositam, alia simpliciter. Et illarum simplicium alia est simplex, pura & perfecta, alia imperfecta seu conditionalis. Et sub hac specie donationis ob causam, fortē cadunt donationes inter virum & vxorem, imò quandoque sunt simplices, & tunc regulariter sunt prohibite propter causas quæ not. C. de dona. ante nupt. l. fin. ante medium ibi, [simplices.] Interdum enim donationes illæ sūt ob causam honestam & licitam, & sunt permissæ, vt in casibus qui sunt. ff. de Donat. inter virum & vxorē. l. si sponsus. §. concessa. vsque ad §. si maritus. & quæ in illo §. etiam consueverunt notari per Doctos. scilicet casus plures inter quos sunt aliqui, in quibus etiā simplex donatio valet: idē dicitur est supra regulariter. Et spōsalitia donatio sēper in dubio ob causam futuri matrimonij præsumitur facta: vt not. in l. cum veterū. C. de donat. ante nuptias. Donationum etiā causa mortis tres sunt species, non tantum secundum ordinem regularem, sed etiam secundum ordinem alphabeti, vt in tit. de Donat. propter nup. A quo iure verō

verò descendat, vide Instit. de do
nat. in glos. de donat. §. j.

DONATIO ante nuptias vel pro
pter nuptias secundum Az. in Sum
C. eod. titu. est illa quam facit
sponsus, vel aliquis nomine eius
sponsæ vel alteri nomine sponsæ,
& hæc donatio est ob causam.
Fortè tamen sic dicitur. l. fi. C.
eod. titu. v. bj hoc expresse habe-
tur, quòd non sit donatio sim-
plex, quia sicut sine matrimonio
dos est nulla, ita hæc donatio
sine matrimonio nulla est. Hinc
est quòd illa donatio vocatur
ἀντιδότης quasi contraria donatio
Et dicitur ab *ἀντι* quod est con-
tra, & *δότης* id est, dos: vt præal-
leg. l. fin. C. eod. titu. Maritus e-
nim ab vxore accipit dotem, id
est donationem ob matrimonii:
sic econtrario ipse donat vxori
propter nuptias, & idè licet o-
lim diceretur donatio ante nup-
tias, tamen quia hodie concedi-
tur fieri post nuptias. Idè hodie
vocatur donatio propter nup-
tias, vt Instit. de donat. §. est & a
liud genus & d. l. finali.

DONATIO causa mortis secun-
dum Az. in Sum. eo. tit. est cum
quis vult magis se habere quam
cum cui donat, subaudi traden-
do, vel se obligando. ne hæc defi-
nitio legatum contineat per ver-
ba ibi posita. Dicitur enim tra-
dendo vel se obligando, vt non
referantur ad testatorem. Dif-
fert autem hæc donatio, scilicet
causa mortis, à legato iuxta ea
quæ no. Instit. de dona. §. j. Hoff.
autem eod. tit. in sum. §. j. eam
sic definit. [Donatio causa mor-
tis est timore mortis imminen-
tis vel futuræ alicuius rei provi-
de & liberaliter facta collatio.]
Et huius tres sunt species secun-

dum Hostien. titu. de donat. in
Sum. quas ponit sub §. quot eius
sub verb. donationum. Nam do-
nationum causa mortis prima
species est, cum quis donat me-
tu mortalitatis futuræ, & non
instantis, Secunda est cum quis
donat metu mortalitatis instan-
tis, desperans omnino de con-
ualescentia, & hæc donatio com-
paratur ei quæ est inter viuos.
Tertia est quando magis vult
se habere quam cum cui donat,
& magis donatarium quam su-
um heredem. Prædictæ species
possunt colligi ex l. senatus. §.
mortis. iuncta l. j. ff. eod. tit. &
sunt expressæ in l. ij. eo. tit.

DONATIO inter virum & vx-
orem secundum Azo. in sum. C. eo.
tit. est quæ sit constante matrimo-
nio, quæ secundum leges est
prohibita, idè ne mutuo amore
inuicem spoliarentur, donatio-
nibus nõ temperantes, sed pro-
fusa erga se facilitate abutentes,
nec esset eis studium liberis po-
tius educandi, & illa est ratio
secundum Azonem, quia sæpe
futurum esset vt matrimonia se-
pararentur, & matrimonia ven-
nalia essent. Omnia prædicta ha-
bentur eod. tit. l. j. & ij. Aliter ta-
men accipitur. de hoc vide Ho-
stiensem in summa.

DONATIO inter viuos secun-
dum Azon. in Sum. est quando
rem quam dono malo habere
illum cui dono quam me. Hæc
definitio colligi potest ex l. j. in
princip. ff. de Donation. Et hæc
quinque causis potest reuoca-
ri, glos. Instit. de don. §. scien-
dum.

DONATIO inter parentes & li-
beros secundum Azo. in Sum.
C. de Dona. inter virum & vx-
orem. omnia illa quæ dicuntur de

donationibus inter virum & uxorem, intelliguntur etiam de donatione inter parentes & liberos. Hæc enim (vt no. C. eo. tit. l. donationes) iuris impossibilitate prohibita sunt, cum vna & eadem persona iuris artificio æstimentur pater & filius, genitor & genitus, vt Cod. de Impub. & aliis substitut. leg. final. ad finem. Si enim alter alteri donat, sibiipsi donare videtur, & ideo nulla est donatio nisi in casibus: puta in dote, & donatione propter nuptias: vt ff. familiae heriscu. Pomponius Philadelphus ff. de collat. bon. per totum, quæ æquis passibus ambulant, vt l. finali. Co. de donationibus ante nuptias. Item cum donat mobilia filio familias eunti in castra, vt C. familiae heriscunda. l. iij. Item valet remissio vsusfructus in reb⁹ aduētitiis vt C. de bonis quæ liber. l. cum oportet. §. sin autem res. Et de omnibus prædictis casibus, scilicet in quibus tenet hæc donatio est glos. not. C. de Inofficio. donatio. l. j. in verbo [ex duabus.] Item donatio facta est in alimentum. Alias non tenet donatio, sed tamen, si facta est in filium tanquam in extraneum, vel collata in eum supremo iudicio, confirmatur eodem modo & cum eadem determinatione qua confirmatur donatio facta inter cōiuges: vt l. donationes. præalleg. C. de donationibus inter virum & uxorem.

DONATIO mera est eadem cum simplici, scilicet quando inter viuos donatio fit, quæ etiam dicitur pura liberalitate fieri, non ob causam secuta. Si verò fit ex causa præcedente, tunc dicitur remuneratio potius quam do-

natio: vt C. de bo. quæ liber. l. cum oportet. §. cum autem.

DONATIO [facta ob causam interpositam] secundum Host. in Sum. eo. tit. §. quot eius species. est quædam donatio inter viuos, quæ fit ob causam interpositam, & denotat vt aliquid fiat vel nõ fiat, vel propter quid fit donatio secuta, iuxta ea quæ habentur l. j. §. j. ff. de Donatio. vt etiã supra dictum est.

DONATIO perfecta & pura est species donationis simplicis, & est quando statim pura liberalitate transfertur dominium rei data. de ista C. de donat. & ff. eo. tit. generaliter per totum. & maxime ff. eod. tit. l. j.

DONATIO autem imperfecta siue conditionalis vel sub modo, est etiam species donationis simplicis secundum Host. ibidẽ. Et est quædo statim trãsfertur dominium rei data, & non nisi sub conditione, vel modo vel in diẽ, vt dono tibi si Rex intrauerit Italiam, vel dono ita quòd tuum sit hinc ad annum, vel aliquid huiusmodi: De ista materia require: C. de Dona. quæ fit sub modo & con.

DONATIO simplex est quæ causam non habet, & cum donatus nullo casu vult ad se redire quod dedit vel daturum se promisit, vt ff. de Dona. l. j.

DONATIO sub modo comprehenditur, supra sub donatione perfecta vel imperfecta.

DONATIO sponsalitia secundum Azo. in Sum. C. de dona. ante nupt. §. sponsalitia. dicitur illa, quæ a sponso sponsa fit, vel è conuerso, licet raro accidat. C. tit. præalleg. l. si a spõso. §. quòd si sponsa interueniente. Hæc donatio fit intuitu mulierum, & ideo

& ideo non potest dici verè propter nuptias donatio, sed simpliciter. Conditio autem inest, si steterit per dantem, vt C. de do. ante nup. l. cum veterum senten.

DONATIVVM largitio est Imperatoris in milites. l. qui excubias. de Re milit. Bud. ibi.

DONVM eo distert à munere, quo genus à specie: nam munus est cum causa, puta natalis vel nuptiarum. l. inter donum. de Verb. significat.

DONEC, vt notat Ioann. Cal. in commento Decreta. post cessionem. de probatio significat diuersimodè, prout quoduis medium probabile significare declarat. verbi gratia: Lego filia decem donec nubat, significat legatù esse annuum. l. legatum. ff. de Annuis legatis. Ratio, quia hæc dictio significat limitationem. Et ex hoc sequitur quòd testator voluit facere multiplicationem, cuius sit limitatio ad tēpus nubendi, vt ex tunc non debeatur. Item ibi lego filia fundam Cornelianum, donec nubat, vel donec Capitolium ascendat, nō significat legatum annuum, quia subiecta materia nō patitur, quæ non est multiplicabilis, sed tantum significat extinctionem adueniente tempore nuptiarum vel a scensionis Capitolij. Item ibi, donec inventarium scribitur, nō licet creditoribus & legatariis heredem convenire lege finali. §. donec. Cod. de Iure delib. quia subiecta materia hoc declarat. Nam inventarium debet incipi & finiri intra certum tempus, vt in eadem l. dicitur. Item ibi, creditor facit debitori pactum de non petendo, donec Titius fiat consul, significat limitationem exceptionis per euentum, & sic

etiam conditionem, vt si Titius fiat consul, finiat exceptione patet, si non, sed moriatur antequam fiat consul, fiat perpetua exceptio. l. sufficit. ff. de Cōdit. & demonstrat. Nam ex euentu incerto futuro significatur, conditio. l. itaque. ff. Si cert. pet. Item ibi locus est conditioni furtiua, donec dominium à domino recedat, significat limitationem, & quòd ipso iure dominio ab eo recedente non est locus conditioni. l. sine. §. tandiu. ff. de Cōdit. furtiua. Item promitto decem singulis annis donec Titius consul fiat Titio existente consule, adhuc obligatus sum ipso iure, sed petentem repellam. l. eū qui ita. §. qui ita. ff. de Verb. obligat. Ratio, quia non est in potestate disponentium obligationem limitare tempore, vt ipso iure finiat tempore. Item lego fundum donec Titius fiat consul, ipso existente consule, finitur legatum, dominium ipso iure ad heredem reuertitur. lege finali. C. de Legat. quia in potestate testatoris est facere legatum certo tempore finiri ipso iure, vt ibidè. Item ibi, Dono tibi prædiū, donec Titius fiat consul, Titio existente consule non finitur donatio ipso iure, nec reuertitur dominium ad donantem. arg. l. ea l. C. de Condi. ob causam. Ratio quia non est in potestate cōtrahentium facere contractum finiri tempore, vel dominium transferri. Et sic de consimilibus.

DO, secundum Azon. in Sum. C. de iure dotium, est quod datur à muliere marito, vt lege si rem aestimata. ff. de Iure dot. vel ab eius patre, vel extraneo, vt in §. accedit. l. vnica. de rei vxor. ad. Codic. cum infinitis aliis in quibus

bus dos semper marito datur, vel eius patri, vt l. fundus. ff. familiae herciscun. & l. si maritus. & l. si filia. §. hoc amplius. eo. tit. & hoc propter onera matrimonij, vt l. pro oneribus. C. de Iure dot. vt perpetuò sit penes eum, vt l. j. ff. de iure dot. & durat quādiu durat matrimonium, nisi maritus vergat ad inopiam, hoc ideo dicitur, quia dos soluto matrimonio debet redire ad vxorē vel eius heredes, sicut donatio propter nuptias ad maritum vel eius heredes. C. de pactis cōuen. super dol. lege penū. & in Authē. de æquali. dot. & propter nupt. do. vbi dicitur quod bonum est argui de dote ad donat. propter nuptias. Fallit hoc in casibus in gloss. vnica, circa medium, in c. peruenit. de Emptio. & vendit. Diuiditur autem secundum Az. vbi supra, dos in profectitiam & in aduentitiam.

Dos aduentitia secundum Azon. est quæ non proficiscitur à patre, vt si extraneus dederit patri vt daret in dotem. l. profectitia. §. si quis certam. ff. de Iure dot. Vel si pater non tanquam pater, sed vt extraneus dedit, puta quia debebat filia, & eius voluntate dedit in dotem viro, vt d. l. profectitia. §. si. vers. [exterum.]

Dos profectitia, est quæ à patre & tanquam à patre, vel ab auo, vel proauo paterno profecta est, scilicet, de bonis eius, vel factio eius, pro filia vel nepte eius, vel quam alius de mandato eorum constituit, vel praeses, aut curator dedit de bonis alicuius eorum, si erat parens prodigus vel furiosus. Nec refert an filia vel neptis sit in potestate constituta vel emancipata. Non enim ius potestatis, sed nomen parentis facit

profectitiam. A parente ergo videtur data, si ipse dedit, vel iussit aliū dare, vel praeses, vel curator eius dedit, vt dictum est. Idē est si negotiorum gestor eius dederit, & ipse ratū habuerit, quæ omnia habentur in d. l. profectitia. in princ. iuncto. §. j. & finali.

DOTEM legare, & pro dote legare, idem sunt, l. tertia. §. primo. de dot. praeleg.

DOTALIS fundus quid sit, docet Accurf. in Rub. de fun. dot.

DOTALITIVM. l. donatio propter nuptias vel res paraphernales, id est, ultra dotem data. doctō. in c. ex parte. de for. comp. & in c. nuper. de Dona. inter vir. & vx.

De D ante R.

DROMONES dicuntur, qui praerant nauibus ad seruandū traiectum maris, in hoc reipublice militantes, & maris transitū tenentes, vel tuentes. C. de offic. praefect. praetor. Aphr. l. secunda, vnde etiam adhuc eorundē naues nomine vulgari [dromones] appellantur.

De D ante V.

DVBIVM esse non dicitur illud de quo est regula, licet sint alij qui casus speciales. nisi de casibus specialibus mentio fiat. Bartol. in l. quoties. ff. Si quis cautio.

DVBIVS in fide est infidelis, de haeretic. cap. primo.

DVCENARIJ dicuntur duces vel magistri ducentorum militū: quorū dignitatem dicimus substantiuo genere ducennam.

DVCES factioſi, id est, malorum operum. ff. de appellatio. l. constitutiones.

DVCERE, verbum est proprium dominorum, qui sua mācipia abducunt hinc duci in causis liberalibus

- ralibus dicebantur serui, contra quos vindiciæ in seruitutem data fuerant. l. duobus. 30. ff. de Liber. caus. Duci oberati dicebatur qui addicti creditoribus in seruitutem fuerat in l. xij. Tab. [Ast qui & endo iure vim dicit secum ducito.] Ducere pugnum, cadere pugno. Paul. l. 4. ff. de Iniur. [Si cum seruo meo pugnum ducere vellem, in proximo testantē inuitus percussim.] Duci vxor, quæ ritu præscripto ex domo patris in mariti domū deducebatur.
- D V D V M**, id est, ante, in Auth. vt libe. de cæte. §. quapropter. & hæc dictio aliquando non respicit multū retro, in Auth. de hered. & falc. §. si verò aut. & §. si verò nullus. & §. si verò nulla. Quandoque [dudum], id est, [cū.] in Authentici. de non elig. secun. nub. §. Gregoria.
- D V B L L V M** dicitur singularis pugna, quæ fit propter probationem alicuius, ita vt qui vicerit probasse credatur, & victus in probatione defecisse, & dicitur quasi duorum bellum, factum ad probationem veritatis, ac si per testes quis intentionem suā fundasset, vt capitū. ij. de Purgat. vulga. Quomodo autem sit licitum vel non, not. gloss. in l. qua actione. §. si quis. ff. ad legē Aquil.
- D V M**, idem quod donec & quando. l. boues. de Verb. sign.
- D V M M O D O**, vide gloss. in ca. nō potest. de Præben. lib. vj.
- D V N T A X A T**, de hoc vide Archi. de rescri. statutum. §. in nullo. lib. 6. & de Iureiur. cap. j. eod. libro. & Bartol. in l. cū ita. de Condi. & demonst.
- D V O** rei stipulandi, & promittendi quomodo constituantur, traditur per Imp. Institut. titu. de Duobus. reis.
- D V P L I C A T I O** est allegatio quæ datur reo ad infirmandum replicationem actoris. vt Institut. de repl. §. rursus. & no. in Specul. de Excep. §. nunc de replicatione. Vel, secundum alios, est elisio vel annihilatio replicationis, & habet fieri à reo contra replicationem actoris.
- D V P L A E** stipulatio cōmittitur, cū res restituta est petenti, vel est damnatus emptor in litis æstimatione, vel est possessor conuentus ab emptore absolutus. l. Euiçta, de euiçt.
- D V P L O I S** vel dyplois est dupla vestis.
- D V P L O M A**, vt habetur. ff. de Verb. obliga. l. continuus. §. cū ita, est inter duplicatum, vel celeritas, secundum gloss. ibidem. nam text. ibi exponit.
- D V P O N D I V S** nummus erat bilibris duos asses valēs: hinc dupondij iuuenes, in præmio. ff. studiis tantū initiati, quos vulgò pupillos dicimus. Sunt enim adhuc modici valoris. Dupondius quoque dicitur hereditas in vigintiquatuor vncias diuisa, quasi duo pondo, id est, asses. §. si plures. Institut. de hered. instit.
- D V R A C I N A E** vna dicuntur, & duracina Persica. De vuis duracinis, lemma est apud Martiale in dist. de Persicis duracinis. Plin. lib. 15. [Duracinis, inquit, hæret corpus.] Iurisconsult. de Ver. sign. l. qui fundum. [Qui fundum, inquit, vendidit, pomūque excepit, ficus, nuces & vvas duracinas, dūtaxat & purpureas, & quæ eiusdem generis essent, & quas non vini causa haberemus, quas Græci Troximos appellat. Lege in Verb. [Trozimos.] Ant. N.
- D V R A C I N A E V V E**, sunt vūe duriores, quæ esus dunt. xat causa, non

- non etiam vini habentur. l. qui pomum. de verb. signif.
D V V M V I R I, id est, magistratus municipij qui curia praesunt. C. de Decur. l. daumuirum. lib. x.
D V V M V I R A T V S pro ipso magistratu, l. i. ff. de Alb. scrib. l. i. C. de Tempor. appell. Hinc,
D V V M V I R A L I S, qui duumviratum gessit dict. lib. i. de Alb. scrib. ff.

De littera E.

- E**, **P R A E P O S I T I O** aliquando excludit. extra de Renunc. cap. j. ibi, emeritum, id est, indignum: aliquando includit, vt in Luciano: [Quae rura dabuntur emeritis,] id est, bene meritis.
E A D E M sunt, quorum substantia est eadem. Bal. in l. neque leges. ff. de legi.
E A T E N V S quot modis capiatur: vide Bartol. in l. j. in princip. ff. de Noui oper. nunc.
E B R I E T A S refertur ad superfluitatem potus, & est immoderatus vsus vini, & duo sunt effectus ebrietatis. Nam inducitur mentis exilium, & prouocatio libidinis, & ideo olim patres abstinebant ab esu carniū & vini. capitulo, ab exordio. & capitulo ante omnia. & xxxv. distinctione.

De E ante C.

- E C C E**, not. Paul. in commento. c. tertio loco. de probat.
E C C L E S I A secundum Archi. de Ele. fundamenta. lib. vj. in princip. multis modis dicitur. Quandoque dicitur collectio sanctorum. vt xxvij. quaestione prima nuptiarum. xxxij. quaest. quarta recurat. in fin. Secundò est catholicorum vel fidelium collectio. de Consecr. distinctione pri-

ma ecclesia. & sic sumitur terra quaest. iij. engeltrudam. Et nor. quòd sicut ex decreto Iulij Pape c. ij. sumitur ecclesia est nomen Graecum & dicitur Latine conuocatio, propter hoc quòd omnes ad se vocat. Et de expositione huius nominis ecclesia, vide capit. querelam. Ne praes. vi. sub. an. cen. conce. in gloss. vbi not. Nam synagoga est congregatio quae proprie est Iudaeorum. Sed conuocari proprie est vtentium ratione. Congregari autem solent pecora, vt dicit Hugo. Et dicitur Catholica, id est, vniuersalis, quia per vniuersum mundum est constituta, ita exponit gloss. Cod. de Sum. Trinit. & fide cathol. super rub. Vel vniuersalis dicitur, id est, generalis in eadem doctrina ad instructionem vel administrationem, vt in praes. c. Iulij papae. Tertio est collectio malignantium. psal. [Odiui Ecclesiam malignantium. Quarto est murorum ambitus. Et vide glo. in verb. [matricem.] in Cle. j. §. nos igitur. de sen. excom. ibi concordantia. Et quandoque sumitur pro materiali ecclesia & ecclesiae parietibus. Quinto est corpus Christi. Sexto praeturae ecclesiae. Septimo obuentiones ecclesiasticae prouenientes ratione ecclesiae. Odaud, episcopalis ecclesia. Et hanc desponsat episcopus quando consecratur. Nonò viri ecclesiastici. lxxij. dist. c. j. Decimo canonici matricis ecclesiae. xij. q. j. §. vlt. Undecimo maior pars capituli. l. vj. dist. apostolica. Duodecimo significat episcopum tantum. vij. q. j. scire. Decimotertio est qualibet ecclesia prouinciae Cathedralis, non Romana. Nam appellatione ecclesiae matricis intelligitur ecclesia

- eclesia cathedralis sed non Romana: vt in c. cum super. de vsu pallij. vide gl. in c. cum clerici. de Verb. signi. & x. q. j. c. j. Antiquo ecclesie Cathedralis nomine etiam intelligitur episcopus & capitulum illius ecclesie, & non alij clerici. Item ecclesia sumitur pro iure patronatus, vt dicitur in verb. ius patronatus. [Et ecclesiarum bona sunt Dei, licet omnia sint eius, hæc tamen specialius. Et earum res & persone diuino & humano iure, ab exactionibus secularium personarum sunt immunes. c. quanquam. de Cen. lib. vj. & ecclesia non debet ditari cum aliena iactura. liij. dist. generalis. de Præ. suam. ff. de cond. indebit. l. nam hoc natura.
- ECCLESIA** collegiata, quæ dicitur, & quo modo cognoscatur, vide latè per Abb. in c. nobis. vers. in gl. in ver. in conuentuali. de Iur. pat. & per Arch. in c. monasterium. xvj. q. vij. vide etiam aliquid per Card. in Cle. ij. de Aeta. & quali. in liij. quæst. & per Feli. in c. accedentes. in ij. col. versic. [dicit etiam Oldra.] de præscrip.
- ECCLESIA RUM** appellatione in materia odiosa & pœnali non venit hospitale, nisi sit religiosorum. Domin. de Sancto Gemin. in c. cupientes. §. j. de Ele. in vj. in liij. col. Felin. in cap. de quarta. in vj. col. ver. & quod omne hospitale. de præscrip.
- EVLEV** s, est genus tormeti ad modum crucis dispositum. C. de Malef. & mathe. l. & si excepta. in fi. de hoc xxij. q. j. c. j. per Archid.
- De E ante D.**
- EDERE**, id est extra dare, quapropter & partus edi dicitur, cum nascitur. l. Arethusa. de sta. ho-

- mi. & rationes eduntur, cum exhibentur & copia describendi fit. l. si quis. §. edere. ff. de eden.
- EDERE** actionem secundum Azo. in Sum. C. de Eden. est exprimerè vel designare ius, quo quis petit aliquid ab aliquo in iudicio. Fit autem editio actionum vel per libellum iudici oblatum, scilicet, vt per eum reo detur, & ipse deliberet, vel in alio quem ipse descripsit, vel sine libello dictante auctore, vel sapiente suo, quid tunc est dictaturus, aut quo iure est vsurus. ff. eodem tit. l. prima §. edere.
- EDERE** & reddere rationes multum differunt, ait Pomponius, nec is qui edere iussu sit, reliquum reddere debet, nam & argentarius reddere rationem, etiam si quod reliquum sit apud eum non soluat lege 89. ff. de Verb. signific.
- EDERE** diem est vel tradere, vel dictare libellum, vel Codicem proferre. l. 6 §. 6. ff. de Edend.
- EDERE** nomen, est profiteri nomen, vt in numerum referatur. Vl. l. i. ff. de Offi. cons. [Consules, & seorsum singuli manumittant, sed non potest, is qui apud alterum nomina ediderit, apud alterum manumittere.
- EDERE** operas dicitur libertus, pro dare præstare, præbere operas. Vlp. l. 9. ff. de Oper. lib. [Proprietas earum, & in edentis persona, & in eius cui eduntur consistit.] Lauolen. l. 21. [Opera loco edi debent vbi patronus moratur sumptu & vectura patroni.]
- EDITIO** instrumentorum secundum Host. in sum. de fide instrum. §. an instrumentum edi possit: & qualiter fiat, potest dici captatio, vel communicatio facta coram iudice, vel eo præsentem, siue aduersarius

aduersarius sit præsens, siue non saltem cum consule, vt l. j. §. editiones. ff. de Eden. vbi de editione instrumentorum. in gl. ibidè. Nam edere est ostendere, & copiam describendi facere, vt notat in cap. j. de Probatio.

EDICTVM quandoque idem est quod mandatum principis, secundum illud Luc. 2. [Exiit edictum à Cesare Augusto.] Quandoque idem est quod generale statutum principis: vnde.

Edicunt Reges, indicit seffa sacerdos.

Et differt à rescripto, vt ostendit Bart. in l. postquã. §. Imperator, vt leg. vel fid. no. cau. Item differt à constitutione, quia constitutio potest esse generalis vel specialis, vt l. j. ff. de Consti. prin. & sic accipitur. C. de Edicto diui Adria. tol. & similibus. Quandoque idem est quod statutum vel mandatum prætoris, sicut omnia prætoria edicta, vt edictum de albo scribendo, & de in ius vocando, & de huiusmodi, de quibus vide Spe. de act. seu peti. proponendis. §. postremo. versic. [nunc dicamus de edictis.] Et quedam alia edictorum est diuisio: quia quedam sunt prohibitoria, vt edictum de testibus & matrimonio: quedam permissoria, vt de iureiur.

adde quod **EDICTORVM** aliud monitorium, aliud conuentionale, aliud citatoriu, aliud peremptorium, de quibus per gl. in l. ad peremptorium. de iud.

EDICTVM prohibitoriu est illud in quo regulariter omnis admittitur qui non prohibetur, vt in proccaratoribus & in testibus. ff. de Testi. l. j. de Translatio. episcopo. cap. inter corporalia.

EDICTVM permissorium secun-

dum Ioan. Cal. de supplen. negli. prælat. cap. Romana. libro vj. est illud quod regulariter est prohibitorium. & tamen in certis casibus permittitur, vt in ca. Romana. præalleg.

EDICTVM Carbonianu: require supra [Carbonianum.]

EDICTVM diui Adriani secundum Azo. in Sum. C. de Edic. diui Adria. tol. continebat quod si scriptus heres postularet se mitti in possessionem: non aliter fieret missio nisi vicesima pars daretur reipublicæ. Et quia multæ erant interpretationes & distinctiones circa hoc edictum factæ, ideò hodie sublato hoc edicto, fit missio in possessionem rerum hereditariarum, iuxta dispositionem quã ibi disponit seu ponit Azo. & ideò ponitur vnica Rub. de Edi. diui Adriani toll. in vj. li. C.

EDICTVM ædilitium dicitur idem quod actio ædilitia. Nam actio ædilitia ab edicto ædilitio descendit, vt l. cum autem. §. hæc actiones. iuncto. §. ædilitia. l. si tamen ff. de Edi. edic. de hoc require supra, [Actio ædilitia.]

EDICTVM prætorium est quod prætor edicit iubendo, mandando, vel constituendo, vt facit in edicto de dam. infe. vt ff. de dam. infe. l. prætor ait. & ff. nau. cau. stabu. l. j. & nequid in su. pub. l. j. & in aliis pluribus. Forte pro eodem sumitur hic mandare & iubere, vt no. ff. Quod iusu. l. j. in gl. super verbo [quæadmodum.]

EDICTVM successorium secundum Azo. in sum. C. eod. tit. est quo prouidetur creditoribus. Et dicit ibi gl. quod est quod prioribus non parentibus, sequentibus patentibus permittitur. Fit enim quãdoque successio de gradu in gradum, & de capite in caput.

caput. C. de Success. edi. l. j. nam illud edictum propter creditores inductum est. ff. eod. l. j. ubi illa scripta quasi de verbo ad verbum posita sunt, & hoc ideo ne creditoribus longior mora fieret, dum bona hereditaria vacua sine domino diutius iacerent. Bene igitur putavit praetor praestituere tempus his quibus bonorum possessiones detulit, & dare successionem inter eos, ut citius possent creditores scire utrum habeant cum quibus cogrediantur, an bona vacantia fisco delata sint, an potius ad bonorum possessionem procedant, quasi sine successore defuncti.

EDICTVM perpetuum quid esset: vide Budæ. in l. ij. ff. de statu. homin. & Alciatus libro ij. Dispund. c. xxvij.

EDICTVM translativum, hoc est non novum. Sed ab anterioribus praetoribus factum, & quasi ex eorum albis translatum.

EDICTVM circumducere, est illud delere l. & post. de iudi. ff.

EDICTARES bonorum possessiones, lege supra in vers. [bonorum] possess. extraordinariae.

EDICTALES dicebantur, & hoc nomine decorabantur, qui amicum vnum in legum studio versati, alterum etiam adiangebat: ducta scilicet appellatione ab edicto, cui cognoscendo tum operam nauant. Imper. in Epist. ad antecessores. §. 3. [In Secundo autem anno per quem ex edicto eis nomen antea positum & à nobis probatur.]

EDITVS bonis pro stercore quo in quibusdam regionibus vtuntur, dictus ab edendo, id est, extra mittendo. Iurisconsultus in tit. de leg. iij. l. ligni appellatione. [In quibusdam prouinciis e-

Voc. iur.

ditu boum ad hanc rem vtuntur.] Nebrisens.

EDVCARE est ad victum necessaria praestare. ff. de ali. & cibari. lega. l. vltima.

EDVLIVM, id est, comestio. ff. de offic. proconsul. & leg. l. solent. [Sed melius ibi edulia pertinere,] & in dicta l. [edulium est casus genitui.]

De E ante F.

EFFOEMINATI dicuntur quibus virilia exciduntur, vel sodomitæ.

EFFERVESCERE est ebullire: vnde metaphoricè, effervescente iracundiam in l. quis sit. ff. de Adilitio edicto.

EFFECTV re ipsa, & (vt vulgus loquitur) de facto. Paul. l. is qui is de Legat. praestand. [Quia effectu fratris aufert partem dimidiã.] & l. 5. in fin. Commod. verum in vehiculo commodato, pro parte quidem effectu me vsum habere. Item. l. 5. §. 1. ff. Quod cum eo l. 1. §. qui minorem. ff. vt Lega. nomi. cau. l. si habitatio 10. ff. de Vsu. & hab. l. 14. in fin.

EFFETA, id est, aperire. de consecra. distinct. quarta. capit. postea tanguntur.

EFFRACTORES dicuntur, qui siue diurni siue nocturni furandi causa solent domos effringere: vt ff. de Effracto. & expil. l. j. & ij. vel qui carcerem vel aliud frangunt vt euadant.

EFFRACTVRA, p violèta disruptione. l. iij. de Offi. praef. Vig.

EFFRINGERE, est furandi causa ianuam frangere. Terè. in Adelphis:

Fores effregit, atque irruit in aedes alienas.

Inde effractores dicti Iulius Firmicus: [Mercurius, inquit, in a-

r

riete

riete octavo ab horoscopo loco effractores facit. Vnde in libris dig. titu. est de effractoribus, siue de iis qui carcerem effregerunt, siue iis qui furandi causa ianuas domorum priuatarum inuaserunt. Nebris.

E F F U S I O N I S verbum abundantiam significat. xvj. q. j. reuertimini. xij. dist. sæpe. vide glos. de sent. excom. c. cum illorum. in verbo effusionem sanguinis.

E F F U S I O & eiectio, require supra actio de effusis.

De E ante G & I.

E G E R E secundum Bartol. dicuntur qui non habent vnde se alāt, vnde egestas, cuius mentio in l. bona ff. Deposi.

E I I C E R E verbum est ad immaturum partum pertinens. l. si mulier. ad l. Aquil. vnde eiecti & eiectionis partus pro abortiuus.

E I E C T A nauis dicitur quæ vndarum vi in litus delata impulsæque est. l. j. de Incend. ruin. nauis.

De E ante L.

Ἐλαῖος curator oleo coemendo. Arcad. l. vlt. ff. de Mund. ethon. Cura quoque emendi frumeni olei. nam harum specierum quos **Ἰτιονας** & **Ἐλαῖος** appellant, creari moris est.

E L E C T I O secundum Io. est alicuius personæ idoneæ ad dignitatem vel fraternitatem siue societatem, seruata forma canonicè facta vocatio: & hoc modo electio sumitur strictè, quamuis eligere ad multa se habeat, vt etiam not. Goff. in Sum. eo tit. §. j. in princ. Vnde ad electionem tria requiruntur, scilicet auctoritas, numerus, & zelus. Auctoritas consideratur in dignitatibus & meritis vitæ: zelus consistit in animo, vt sine carnali ani-

mo fiat, sed secundum meritum personæ eligendæ. viiij. q. j. si ergo de numero pater. Debet ergo electio fieri secundum ista tria, habito respectu meriti ad meritum, zeli ad zelum, numeri ad numerum. Si tamen ex vna parte sit dignitas, & zelus melior tamen respectu diligentium quam electi: & ex alia parte numerus maior, certè præualebit dignitas cum zelo ipsi numero extra de Electio. capitu. ecclesia vestra. Itè differunt electio, collatio, & presentatio: nam electio fit per collegium ad dignitates, & Papa confirmat, & quodlibet collegium debet eligere prælatum suum, nisi aliud sit de consuetudine vel priuilegio, vt extra de elect. & pote. cap. j. Collatio fit ad beneficium simplex, & pertinet de iure communi ad episcopum per totam diocesim cum consensu capituli, nisi aliud habeat consuetudo vel priuilegium, & dat plenum ius nec indiget confirmatione. Sed presentatio pertinet ad patronum, nec dat plenum ius presentato, sed requiritur institutio & inuestitura episcopi, vt per totum titulum de iure patronat.

E L E C T I O canonica quæ dicatur, vidè Ioan. And. in c. non potest. in verbo canonicè. de præb. lib. 6. Specul. in tit. ij. §. videndum restat. versic. nunquid nocet. & debet fieri loco determinato, aliàs est nulla, nisi causa subesset, c. venerabilem de elect. gl. in c. in nomine dñi. in verb. fieri. xxij. dist.

E L E C T R I duo sunt genera, alterum est lachrima defluens ex arbore glessaria, in insulis Germaniæ septentrionalibus, quas Glessarias siue Electrides dicunt, quæ deinde conuellascens in lapidis duritiem vertitur. Virgil. in Bucoli.

Pinguia corticibus suabdent electi myricæ.

A Latinis succinum appellatur: quo in verbo succinum. Alterum electri genus est metallicum, idque duplex, aut cui per artem in auro argenti quinta pars miscetur, aut quod per naturam sic mixtum reperitur. Plin. lib. 33. Vbicunque, inquit, pars quinta argenti portio est in auro, electrum vocatur. Sil. l. 1. Punicorum:

Electri gemino pellent de semine venæ. Iustinian. in libris Institutionum, in titu. qui est de rerum diuis. [Si diuersæ, inquit, materiæ sint, & ex iis diuersa species facta sit, vt ex auro & argento electrum.] Item de leg. 3. l. pediculis. [Vasis, inquit, electrinis legatis, nihil interest quantum ea vasa argenti atque electri habeant, sed vtrum argentum electro, an electrum argento cedat.] Illud quoque de leg. j. [Si quis putat electri appellatione argentum vel aurichalcum contineri. Accursius nunc dicit esse pretiosam materiam quæ iungitur argento, nunc genus metalli nunc genus vasis. Nebr.

ELECTRUM genus est vasis, vel species metalli. ff. de Au. & Ar. lega. l. pediculis. §. Neratius. & Instit. de rerum diuis. §. si duorum.

ELAEEMPORIA, olei publicè emendi cura. l. vl. §. patrimoniorum. de muner. & honor.

ELEMENTA prima sunt quatuor, ex quibus omnia corpora constituuntur: quorum viribus totus mundus gubernatur, scilicet, terra frigida & siccissima aqua humida & frigidissima, aer calidus & humidissimus, ignis siccus & calidissimus, primum malenchoicum, & secundum

phlegmaticum, tertium sanguineum, & quartum cholericum, vnde factum est, vt omnia principia dicantur elementa, vt not. in gloss. proæm. Institur. super ver. [prima elementa.]

ELENCHVS, lapillus est ex genere margaritarum. Plin. libro 9. de vnionibus, hoc est grandioribus margaritis loquens: [Elenchos] inquit, appellant fastigiata longitudine. Et Iuue. de inauribus foeminarum:

Auribus extensis grâdes commisit elenchos.

Pau. in tit. de Auro & arg. leg. l. pediculis. [Item cum in aures, in quibus duæ margaritæ elenchi & smaragdi duo legasset, & postea elenchos detraxisset.] N.

ELENCHVS, species margaritæ. l. pediculis. de Aur. & arg. leg.

ELICES sulci sunt aquarum, per quos aqua educitur a liris. l. j. de Aqua plu. arden. Haloand er tamen ibi aliter legit.

ELIDERE pro excludere & perimere. l. si vnus. §. pactus. de pac.

ELIMATVM, id est purgatum. C. de vet. iur. enuc. l. ij. sed cum prospeximus.

ELOGIVM, est testificatio de aliquo, honoris vel vituperationis causa. Cicero. in primo Tusculanarum, [Quid ipsa monumenta, quid elogia significant.] Idem de Senectute, [In quem illud elogium vnicum plurimæ consentiunt gentes.] Vlpianus libro xxj. de Adil. edicto. le. ædiles aiunt. paululum deflexit significationem cum dicit: [Elogium huic edicto subiectum est.] De elogio in propria significatione, hoc est pro testimonio, sed in malam partem. Martianus libr. 48. Dig. tit. de custodia & exhibit.

reorū. I. Diuus Hadrianus. [Qui cum eo, inquit, elogio mittuntur, ex integro audiendi sunt.] Et infra in eodem tit. in l. Celsi, cuius initium est. Non dubium, [Remittat, inquit, illum cum elogio ad eum qui ei prouinciæ præest, vnde is homo est.] Neb.

ELOGIUM idem est, quod testamentum vel dicitur etiam eulogium: vt infra dicitur.

ELOGIA, id est, epistolæ. ff. de custo. reor. l. diuus. & de Re mili. l. iij. in princip. Aliquando id est, generalis sermo. de Ædil. edic. l. ædiles. ij. §. iumentorum. Quâdoque, id est, panis benedictus. j. q. j. non liceat.

Adde quod **ELOGIUM** dicitur testificatio de aliquo honoris vel vituperationis causa. Inde mittere reum cum elogio. in d. l. diuus. & d. l. iij. id est, cum informationibus & (vt vulgus Barbarorum forensium loquitur) processu.

ELUSCO, as, est aliquem altero oculo orbare: nam luscus est qui altero oculo caret, non (vt quidam putauerunt) qui lumine adhibito nihil videt. Vlp. libr. xij. Dige. de condic. tritica. l. in hac actione. (Si quis, inquit, post moram seruum eluscatum dederit.) Idem lib. ix. ad l. Aquil. Iulia. inquit, [scribit Aquila teneri eum qui eluscauerit in disciplina discipulum.] Inde eluscatio, onis, pro eluscandi, hoc est altero oculo priuandi actione. Nam quod Vlpia. scribit in tit. de Ædil. edic. l. item Offilius. Eluscationem eam quidam putant vbi homo lumine adhibito nihil videt, qui id dixerunt non sunt audiendi, quia nulla freti autoritate id dicunt. Quid enim luscus significet, suo in loco videbis.

ELVSCARE est altero oculo orbare, l. 5. ad l. Aquil. vnde eluscatio: licet quidam eluscationem accipiant, vbi homo lumine adhibito nihil videt. l. tit. de Ædil. edic. sed Holoander ibi legit nuscationem, non eluscationem.

ELVSORIVM id est vanum. l. si prætor. de Iudic.

De E ante M.

EMANCIPATIO secundum Azo. eod. tit. est relaxatio patriæ potestatis coram iudice facta, & dicitur quasi extra manum, id est, potestatem patris, positio: quia quando filius extra manum patris ponitur, tunc emancipatur, vt in tit. C. de emancip. liber.

EMANCIPATIVUS dicitur filius vel nepos qui à iugo & potestate vel manu patris vel aui est relaxatus, & sui iuris effectus, quia emancipare est à potestate, manu, & iure patriæ potestatis dimittere vel liberare. Sed manumittere est seruum à seruitute eripere, vel emittere seu finire, & sic emancipatio pertinet ad liberos, & manumissio ad seruos.

EMANCIPATI duobus modis intelliguntur, aut ij qui ex patris iure exierunt, aut ij qui aliorum sunt dominij, quorum vtrumque fit emancipatione. Festus lib. 5. apud quem **DOMINI** in genitiuo legendum non dubito: vt ij significentur, qui verè ac non simulate venditi sunt. Nam (vt nullis ex locis constat.)

EMANCIPARE veteres dicebant, pro alienare & vendere, vt in Catone maiore. [Senectus ita honesta est, si se ipsa defendit, si ius suum retinet. Si nemini emancipata est.] Et apud Plaut. in Bacchid.

*Nunc mulier tibi me emancipato-
tus sum, tibi operam do.*

EMANERE, est diutius extra ca-
stra vagari. l. 3. §. is qui. ff. de Re.
mili. Hinc,

EMANSOR, miles, is dicitur qui
extra castra vagatur animo re-
uertendi, eoq; distat à desertore
quæadmodum & erro dicitur ser-
uus, qui eo quoque reuertatur, si-
cut fugitiuus qui non habet ani-
mū reuertendi. Modestinus lib.
xlix. Dige. de re militari. l. de
fertorem. Emanfor, inquit, est
qui diu vagatus ad castra reuer-
titur. Nebr.

EMANSOR dicitur qui diu va-
gens fuit extra castra, tandē redi-
ens ad castra, vt ff. de re mili. l.
iij. §. emanfor. Vel dicitur qui
imminente lite fugit extra ca-
stra & pace reformata redit.

EMBAMMA à Græco *ἐμβάμμα*
id est, intingere, vnde intinctum
Plinius appellat, & est condimē-
tum ex aceto, intingendis obsō-
niis paratum. Vlp. l. 9. r. de con-
trahen. emp. [Cæterum si vinum
nō acuit, sed ab initio acetum
fuit vt embamma, aliud pro alio
venisse videtur. Item l. 9. §. 1. de
tri. vi. [Si acetum quis legauerit,
embamma continebitur quia a-
ceti numero fuit.] Ergo simile
quiddam est, vt quod Rosacem
aut Hyacinthimum, aut Sambu-
cem appellamus.

ΕΜΒΑΤΙΝΟΥ ius Alc. lib. pareg. 1.
cap. 36. id interpretatur, quod &
quandam detentationem respi-
cit, & rei possidendi facultatem,
tameñ proprietates vera ad alium
pertinet, quale est ius superfi-
ciarij, vel eius qui fundum vesti-
galem possideat *ἄνδρ' ἐμβα-
τινικῶν*, quod est ingredi, & intro

pedem ferre. Vlp. l. 3. §. 4. Dereb.
cor. qui sub. [Si ius *ἐμφυτεῖον* vel
ἐμβατικῶν habeat pupil-
lus, videamus an distrahi hoc à
tutoribus possit.] Alcia. hæcenus
cui subscribit Hotom.

ΕΜΒΑΤΑΕ seu epibate naues,
quæ vectoribus traiciendis, ap-
tae sunt. l. j. §. igitur. de exer. act.
vbi Bud. Nebrissenfis autem le-
git Emphractæ, interpretatur-
que nauigia testæ.

ΕΜΒΛΕΜΑΤΑ, sunt quadam
ornamenta vasorum quæ addi
atque detrahi possunt: dicta ab
emballin, quod est imponere si-
ue interfere. Plin. lib. 31. Vlyf-
ses, inquit, & Diomedes erat in
phialæ emblemate. Cic. quoque
in Verrem, emblematum in va-
sis meminit Vlpia. in tit. de Aur.
& arg. l. si gemma. [Emblemata
legantur & separantur & præ-
standa sunt.] Et in eod. tit. l. & si,
quæ est Pomponij. [Ea quæ in-
aurata sunt non debent, neque
aurea emblemata. Item Vlp. lib.
x. tit. ad exhibendum. l. tigni. [Si
anfam scypho iniunxeris vel em-
blemata phialæ.] Neb.

ΕΜΒΛΕΜΑΤΑ, ornamenta erāt
vasorum apud veteres, quæ cum
libitum erat, eximi poterant. l. si
gemma. de Au. & arg. le. & l. iij. §.
j. de vino leg. secundum Bud. in
l. tigni. ad exhi.

ΕΜΒΟΛΑ felix appellatur, vel
Romanorum iuuentus exeres-
cēs. Vnde annus bisfextilis dicitur
embolismus vel embolisma-
lis quia crescit in vno die. de hoc
C. de sacros. eccles. l. iubemus. in
glo. Sed rectius Alci. ibi. & Bud.
in l. 3. de m. ino.

ΕΜΒΕΝΔΙΚΑΤΑ suffragia in l.
singuli. C. de accusat. sunt quæ
leuiter causam adiuant, vt fo-

tentium commendationes, & ciuitatum in alicuius honorem decreta. A verbo emendicare, quod est mendicantium more aliquid petere.

EMERGERE est aliquid subito conuenire vel accidere. Et nota differentiam inter illa, quæ sit quæstio emergens & incidens, & quomodo differant, est gl. optima, in c. j. de Ord. cog. Et dicunt ibi Doct. quodd incidens respicit negotium principale, & tangit merita eius, siue sit acquisitum ante, siue post lit. contestat. Emergens verò tantum processum respicit, & tendit ad ipsum impediendum, siue etiam ante, siue post litem contestat. oriatur. Et dicitur emergens id quod extrinsecus conuenit, & nihil commune habet cū negotio principali. Sed incidens intrinsecus respicit negotiū principale. Quauis enim vtrumque oriatur ex circumstantiis, tamen in hoc interest, quia incidens est ex circumstantiis causæ vel negotij principalis, & emergens ex circumstantiis iudicij vel processus. vnde, [Incidens perimit. emergens iurgia differt.] Et ad saluandam gl. præallegatam quæ videtur deficere in differentia quam ponit, quia incidens etiam in iudicio dotem oriri, scilicet opponendo pactum de non petendo, & emergens quandoque ante lit. contestat. vt si excipiatur de excommunicatione ante litis contestat. dica's quod incidens dicitur habere causam vetustiorē ad negotium principale, sed emergens dicitur de nouo oriri quia tendit ad impugnandum, & ante processum de noua factum esse non poterat, cum non posset impugnare non ens, facit cap. ad

dissoluendum. de Despons. imp. & est gl. bona in l. quod iussit. ff. de re iudica. quæ dat exemplū incidens, vt si actor dicitur seruus, emergens, vt testem non admittendo.

EMERITA stipendia, appellantur quæ peracta sunt, vt cum iam milites missionem vt veterani impetrauerunt. Emerita verò numero plurali dicuntur etiam præmia veteranorum, quo sensu intelligenda est l. iij. §. sed si. de Re mili. vt aliàs annotauit Budæus.

EMERITI dicuntur milites qui sunt exauctorati, hoc est militiae sacramento soluti, quibusque iā donatum est persolutum: dicti ab eo quod mereri, hoc est, stipendium facere deserierint. Lucan. in primo: Quæ sedes erit emeritis? Modesti. de Re militari. l. desertorem. [Si expleto tempore militiae redeat veteranus, restituitur, & emerita accipiat.]

EMERITA, & Emeritenfis colonia, ciuitas est Lusitania nominatissima, Augusta cognominata: nam (vt scribit Dion. de victis Cantabris, & Asturibus) Eam urbem illis qui supra ætatem essent, emeritis, Augustus habitandā concessit. Vnde vrbs appellata Emerita Augusta, ex nomine conditorum & Augusti. Pau. lib. 50. Digest. tit. de censib. An Lusitania inquit, Pacenses & Emeritenses. Neb.

EMERITI dicuntur milites veteres qui iam sunt à militia soluti, vt in titulo ff. de Vete. & milit. successione.

EMIOLEA, id est, sescupla, compositum ab $\epsilon\mu$ id est dimidiū & $\lambda\theta\upsilon$, totum, quasi continēt totum & dimidiū, & est vsura quæ continet totum, & alteram eius partem

partem, vt si de quatuor solidis accipiantur in sine anni sex.

EMISENI, populi in Emisena regione Apamenacæles Syria, vbi & Emyfia ciuitas est, de quibus & in eodem titulo de censibus, [Paulus, inquit, Imperator noster Antonius ciuitatem Emisenorum Coloniam iuris Italici fecit.]

EMISENI populi in Emisena regione Syria. l. fin. de censib.

EMISSA manus, pro cautione manu facta. l. quidam. de probationibus.

EMISSARIVS dicitur qui facilliter salit super aquas vel per aquas & fossata.

EMOLOGARI, alias homologari est confirmari, vt dicimus quod arbitrium emologatur, id est, confirmatur silentio decem dierum tacite, vel expressè, secundum Goffred. in Sum. de Arbit. §. effectus.

EMOLVMENTVM capitur pro lucro. & vtilitate. l. Imperator. de legatis ij.

EMPHANASTICA *ἔμφανη* Nouella LVI. *παρὰ τὴν ἔμφαν* §. ε. quod est profiteri, publicare dicuntur, quæ clerici dare solebant cum in numerum & ordinem clericorum magna Eccle. Constantinopolitana coaptarentur. Sic *ἔμφανιστὴρ* *ἡ τὰς ἐξου*, promulgatione constitutionem appellat in Rub. Nouell. LXVI. vetus interpres insinuationes vñtato

EMPHRACTE, vide supra Embate.

EMPHYTEOSIS, interpretatur insitio. ab *ἐμψυτεῖω*, quod est insero siue planto: nam *ὄψον* est planta. Et quod in libris Iurisconsultorum dicitur emphy-

teosis, & fundum dari in emphyteusim, proprie dicitur, hoc est in plantationem. Improprie dicitur de omnibus aliis, puta de area, & quicumque possunt vt ipsi dicunt, recipere meliorationem. Inde deducitur emphyteoticus, & emphyteutarius.

EMPHYTEVMATA vel emponemata, secundum Azonem. eodem titulo sunt res meliorata, & ita exponit textus. l. 3. Cod. de iure emphyteutico: vel meliorationes quibus ager labore sic retinentis melior efficitur.

EMPLEMATA dicuntur impositiones, vnde *emplè* Græcè, est impositio Latine, vel sunt superpositiones siue superabundantia. Item emblema est eminens scriptura. Et dicit Accursius in l. signi. ff. ad exhib. quod emplemata sunt ornamenta vasorum, vel ornatus aut varietates colorum, vt ff. de vino tritico & oleo legato. l. iij. §. j. Imò verò emblema ta legendum est non emplemata. quod nihil est. Et dicitur emblema à Græco verbo *emuallo*, quod est immitto, insero, seu iungo, vide Budæum. ff. ad exhibendum. l. signi. Expleuma verò cuius author meminit, nusquam legi.

EMPHYTEVSIS secundum Azonem in Summ. Cod. de iure emphyteutico. & secundum Goffred. in Summ. Rubrica. de locati & conducti. §. quod sit emphyteusis: dicitur quod emphyteusis, Græcè est melioratio Latine. Ab initio enim sterilia tantum per hunc contractum concedebantur, vt is qui acciperet rem, in meliorem statum deduceret, & sterilem fertilem redderet. Postea tamen

permissum est de rebus fertilibus & fructuosissimis emphyteuticari posse, vt C. de iure emphyteut. l. j. in princi. Et dicitur emphyteusis vel emphyteuticus contractus ille qui in meliorationibus & in rebus solitantum consistit. Ecclesiastica autem emphyteusis consistit in his immobilibus quæ ad hoc congrua videntur æconomis & aliis gubernatoribus, vt C. de Sacrofan. eccles. in Auth. perpetua. & Auth. si quas. Et prout communiter dicitur, tunc emphyteusis est media inter locacionem & venditionem. Et ita definit Zeno Imperator, imò dicit dictum contractum esse quoddam tertium genus ab emptione & locacione separatum l. j. C. de iure emphyteut. quæ est lex Zenonis. Sed Hosti suam diffinitionem secundum hanc intellexit, vt puta quemadmodum Hostiensis dicit, & est hoc idè quia decretalis potuit emphyteutam ponere sub titulo de loca. & condu. quia magis similis est emphyteusis locacioni quam venditioni, cum dominium retineatur, & aliquid certum annuatim recipiatur, vide Spec. de Locat. & conduc. §. nunc aliqua. inde emphyteuticus adiectiuum, vnde dicitur emphyteuticus contractus, emphyteutica concessio & emphyteuticum instrumentum. Inde etiam emphyteutico, cas id est in emphyteusim concedere. Et est natura huius contractus, vt soluatur pensio sicut conuentum est, nisi res ex toto pereat. Item quòd licet domino autoritate sua emphyteutam & eius successorem expellere, si per triennium cessauerit soluere pensionem, sed emphyteuta ecclesiæ repelli potest, si per

biennium non soluerit pensionem.

EMPHYTEUSIS perpetua est regulariter prohibita in rebus ecclesiæ, & dicitur perpetua, etiam si fiat ad xxx. annos. Panor. mit. in c. nulli. in vlt. not. de rebus eccles. non alienand.

EMPHYTEUTA vel emphyteuticarius dicitur ille qui agrum conduxit, vel accepit ad tempus colendum sub certo pretio. Cuius contrarium dominus Vuiraldus tenuit, videlicet, quòd nunquam ad tempus, sed bene perpetuo tempore conducit quàm diu viuet hereditario iure tenendum, & colendum sub certo pretio & certis conditionibus, prout inter ipsos contractum est per leg. j. Co. de iure emphyteut. ibi perpetua stabilitate. ff. si ag. veſtigal. vel Emphyteut. pe. l. j. §. qui in perpetuum, & dicit hoc expressum esse, in l. j. & l. quicumque. C. de fun. patri. vel perpetua scriptura interueniente, & consensu vtriusque, id est, domini & emphyteutæ. adhibito, in hoc scilicet vt statim dominus aliquid pro re accipiat scilicet. quod inter eos conuenerit, vel pecuniam, vel aliam rem, puta prædium aliquod, vel simile, vt proprium sit domini, item vt hic emphyteuta de cætero annis singulis vel duos venetos, vel simile soluat in specie redditus, prout dicit Azo in Sum. C. de iure emphyt.

ENPHRACTA, nauigia dicuntur quæ sunt testæ, à verbo Græco ἐν φράττω quod est tego sine claudo, sicut econtrario aphracta dicuntur quæ non sunt testæ, sed aperta. De quibus Cice. ad Atticum:

Nos

Nos Rhediorum aphraetis tranquillitates aucupaturi eramus. Vlpianus libro decimoquarto Digesti. de exercitoria actione lege prima [Quædam, inquit, sunt naues onerariæ, quædam emphraetæ, non emphatæ,] vt plerique omnes codices habent. Ant. Nebris.

EMPLASTRUM, vt inquit, Celsus lib. quinto. hoc distat à pastillo, quod emplastrum liquati aliquid accipit: in pastillo tantum arida medicamenta aliquo humore iunguntur: dictum emplastrum ab ἐπιλάττω, quod est fingi siue formo. Caius libro xli. Dig. de acquirendo rerum dominio. l. idem. Neb.

EMPLASTRUM vulgo unguentum appellatur.

EMPONEMATA, vide emphyteumata.

EMPTIO contrahitur postquam de pretio conuenerit ea mente vt pretium soluatur. Nam si imaginariè & per similitudinem de pretio conueniretur, emptio nulla esset, & contrahitur solo consensu, siue inter presentes, siue inter absentes, per nuntium, vel per epistolam, vt probatur Institut. eodem tit. in princip. & ff. eodem lege j. §. vlt. & l. ij. §. j. & arræ datio est argumentum emptionis.

EMPTOR bonæ fidei dicitur esse qui aut ignorauit rem alienâ, aut putauit eum qui vendidit habere potestatem vendendi.

EMPTVM hoc differt à parato, quo species à genere. l. si quid. de Lega. iij. Aliquando etiâ emptum dicitur quod ex permutatione vel in solum donatione consecuti sumus. Item & quod lite æstimata retentum est leg. sciendum §. penultim. de Ædil. edic. &

leg. final. quibus ex causis in potest. eat.

EMVLATIO id est, inuidia, & habet plures significationes, vt 44. distinct. scimus.

EMUNITAS secundum Goffredum in sum. eod. tit. est libertas concessa ecclesiis vel ecclesiasticis personis, & rebus aliis ad eas spectantibus. Vel est priuilegium ecclesiasticæ libertatis vel personarum vel rerum ad eam pertinentium. Dicitur autem emunitas quasi extra munia id est, officia vel onera à quibus ecclesiæ sunt immunes, vt cod. tit. c. ecclesiæ. vnde locus consecratus scilicet ecclesiæ habet emunitatem. j. libertatem vt inde nullus trahatur per vim, nisi in casib. scilicet si fugiens ad ecclesiam sit publicus latro, vel nocturnus depopulator agrorum. id est devastator fructuum in agris, vel dicitur quasi extra munia, id est, munera. Non enim ecclesiæ subit sordida munera, vt calcis coquendæ, & similia. de quibus vide Hostiens. in sum. eod. tit.

De E ante N.

ENCAENIA erat festiuitas dedicationis templi, Græcè enim *ἐπιπένη* id est nouum.

ENCAVSTVM ἐνκαυστὸν Imperator appellat Rescripta principis purpurea inscriptione insignita, hoc est costi myricis & cruore triti conchylj. lege C. de Diuers. Rescript.

ENDIADIS vel (vt peritiores loquuntur) Endia dyo, figura est, cum ex duobus vnum dicitur, id quod etiam Accursius annotauit in l. j. §. de. j. Pa. &

Alciatus libro quarto de Verb. signific.

ENDO procinctus, inquit Festus, id est, in procinctu, significat autem cum ex castris in praelium exitu est: procinctos quasi praecinctos, atque expeditos. Nam apud antiquos togis praecincti pugnasse dicuntur. Hotoman.

ENERGUMINI sunt a demonibus obsessi, vel qui in defectu lunae patiuntur defectum mentis. not. de Consec. distin. v. c. omni die.

ENIGMA, id est, subtilis dubitatio. Cod. de legib. lege finali circa fin. & extra de Reli. & vene. sanct. cap. primo lib. vj. alibi exponitur, id est, figura. Cod. de vet. iu. enu. lege prima §. fin. a jiter sumitur in Auth. de aqua. dot. §. j. versic. ille autem.

ENIM, id est, certe, exponit gloss. in Auten. de nupt. §. nuptias. Aliquando exponitur enim, id est, quia. Cod. de Crim. sacri. l. ij. Aliquando ponitur continuatè, cum superiore, vt ff. de Milit. test. l. neque enim.

ENORMIS laesio quando dicitur, gloss. in c. cum illorum. de sent. excom. dicit, quod statur arbitrio iudicis. Felin. in c. cum illorum. versicu. [in ea gloss. ibi rel inquitur de sent. excom.

EN ΠΛΥΤΕΙ id est, largo quodam modo. lege penultima. ff. de condit. tritic. & lege si arbiter. ff. de probat.

ENTHECA in Decretis Canonicis, eadem significatione ponitur, qua apotheca & horreum, videlicet pro loco galaeque repositorio.

ENUCLEARE vetus ius, id est, extra nucleum obscuritatis ponere. Nam prout Azo. dicit Cod. de ve. iur. enucl. sicut in nuce in-

uenitur quod est amarum, ita & in veteri iure erant tot multitudines, quod nemo eas habere vel legere poterat. Nam sicut in nucleo dura testa inuenitur, ita ibi dura & iniqua sententiae erant. Item sicut nucleus cum inutili pellicula tegitur & latet, ita & in illa multitudine tanta & sublata superfuitate antiqua, & necessariis & vtilibus collectis, prout melius fieri potuit, ius vetus enucleatum est. Nam melius est pauca & idonea effundere, quam multis inutilibus homines praegravari: vt Co. eodem tit. lege secunda §. sed & si aliquid. Item dicitur vetus, quia ab vrbe Roma condita, & a Romuleis temporibus vsque ad tempora Iustiniani ferè per mille quadringentos annos confusè statutum obtinuit, vt C. de Vete. iur. enu. l. j. §. j. ibi, [reperimus autem,] &c.

ENUNTIATIO, pro clausula vel oratione. l. haec enunciatio. de Verborum significatio.

ENUNTIATIVUM verbum de se tantum significat, quantum sonat, scilicet, enuntiationem eius quod est vel quod non est, sicut nuntius dicitur, quia refert voluntatem domini sui, scilicet quid velit, & quid non velit, vt in lege, & licet. ff. de Constitut. pecu. Quandoque tamen verbis enuntiativis significatur dispositio, quando hoc significari concluditur ex quouis probabili significato: prout latè declarat Bartol. in lege ex hac scriptura. de donat.

De E ante O.

E o, id est, propterea. l. id. de constitut. pecun.

E o ipso, ista verba important ab-

que

que alia sententia. Feli. in cap. Rodolphus. versicu. [quoties.] de Rescriptis.

E O L O C I, pro eo loco. l. sed & fi. de iudicis.

E O P O T I V S, pro eo amplius, l. item ait. Ex quib. cau. ma.

E O V S Q V E, id est, intantum. §. illud. Instit. de rer. diuis.

De E ante P.

E P I B A T A E, vide supra, Embate. **E P I D E M I A**, accessus: in urbem. l. iij. ff. de offic. proconf.

E P I D E M I T I C I, dicuntur hospitiorum metatores in vrbe, dicti ab *ἐπιδημία*, quod interpretatur in urbem aduentus. vnde in Cod. Iustin. tit. est de epidemitiis & metatis. Lege verbum [metator,] siue [metatus. Nebr.

E P I D E M I T I C I dicuntur qui habebant panem, mensuratores, qui mensurabant hospitia, & in eminenti loco describebant nomina eorum qui ibi habebant hospitari.

E P I S C O P V S, speculator siue explorator interpretatur, dictus ab *ἐπισκοπέω* quod est considero. Cicero scribit se episcopum designatum à Pompeio, vt oram Campaniæ maritimam specularetur. Arcadius de Muneribus. l. munerum. [Episcopi, inquit, qui præsentunt panem, & cæteris venalibus rebus.]

E P I S C O P V S dicitur ab *ἐπι* quod est supra, & *σκοπέω*, intendere, quasi supra intendens, quia habet curam superintendendi super omnes laycos & clericos sibi commissos. viij. q. j. qui episcopatum. xxj. distinct. clericos. vbi etiam interpretatur speculator, eo quod speculetur subiectorum mores &

vitam. Sed in iure ciuili episcopi etiam dicuntur qui præsentunt panem & aliis rebus venalibus. quæ quotidianum victum suggerunt. l. vlt. de Mun. & honor.

E P I S C O P I appellatio in materia odiosa & valde exorbitanti intelligitur solum de consecrato. Feli. in c. eam te. versicu. [nouissime autem.] de Rescri.

E P I S C O P A L I S audientia est iurisdicção ipsius episcopi.

E P I S T O L A decretalis. Require supra [decretalis epistola.]

E P I S T O L A diui Adri. secundum Guliel. in Spec. de Renunc. versu. [in primis ergo.] sub §. finitis. locum habet inter fideiussores, mandatores, & constitutores, item inter tutores: & est illius epistolæ effectus, quod quamuis aliqui sint obligati, tamen per eius beneficium si omnes partes sint soluendo tempore litis, possunt postulare vt diuidatur actio inter eos, vt vnusquisque pro virili portione conueniatur. Alioquin nisi dicto beneficio inuenerit, posset creditor quem mallet insolidum conuenire, vt C. de Cõstit. pec. l. fi. & Insti. de fideius. si plures. & ff. de fideiui. l. inter fideiussores. & l. si dubitetur. Si ergo huic beneficio fuerit renuntiatum, poterit creditor quem maluerit conuenire. Quomodo autem renuntietur huic beneficio, vide ibidem.

E P I S T O M I V M, inquit Merula, est foramen per quod aqua defluit ex concha, labro, vel cratere. Varro de re Rustic. libro tertio: [epistomis versis ad vnum, quemque factum.] dictum, inquit, quasi in ore: vel potius ab *ἐπιστομή* quod est obturatio, vt sit epistomium canalium operculum.

Vipia-

Vlpianus lib. 19. titu. de actione empti & venditi. l. fundi. [Castella plumbea, opercula puteorum, epistomata.] Legitur & epitomium apud Senecam libro 13, episto. [Nisi aqua] inquit, rigentem epitomia fuderint.] & apud Vitruuium libro 10. sæpè in eodem significatu ponitur. Interpretatur autem epitonium ligamentum. Nebr.

EPISTOMIA Græcè, latine oris obturacula. Sanè apud Iurisconsultos capiuntur pro obturaculis salientium, quæ vulgò (vt Alciat. ait) Spine appelluntur. epistomiorum meminit I. fundi. de Action. emp.

EPITHAPHIVM est scriptura siue titulus in lapidibus sepulchrorum sculptus.

EPITHESIS in l. lex Cornelia. de iniuriis. significat inscriptionem factam in contumeliam alicuius Epitima in l. scire. de tut. & curato. pro illabefacta nominis honorisque fama.

EPITIMIVM est suspensio vnius septimanæ, vel est quædam increpatio vel genus pœnæ, secundum Ioan. Andr. in glos. xxj. quæstio. 4. omnis iactura.

EPITIMIA, id est, voluntate testatoris. ff. de tu. & cur. da. ab his. l. scire oportet. §. sed & si quis.

EPITOGIVM est vestis, vel tabardus superior clerici. Et dicitur ab epi, id est, supra, & tego quasi superius tegens. not. in gl. in cle. ij. de vi. & hone. cle.

EPITOME interpretatur breuiarium, id est, vbi res in compendium rediguntur, vt Vlpianus lib. xlvj. de acceptilationibus. l. an inutilis. [Epitomatum, inquit, liber Labæonis.] ibi est peithanon. Vtroque enim modo decli-

natur, epito. es; & epito. tis.

EPITOME, & epitoma latine breuiarium dicitur, vbi s. res in compendium rediguntur, secundum Bud. in l. qui leuandæ ad l. Rho.

EPITONIA ἐπιτόνια ab ἐπι-
τονώ, id est intendi sunt instrumenta quibus fines intenduntur qualia plerisque in Germania locis cernuntur rota instructa, & puteis applumbata, eo ordine, vt terni & quaterni simul aquam eodem ex puteo haurire possint, funiculo per rotam demisso. Vlpianus l. lege 17. §. 3. ff. de action. empt. Castella plumbea putea opercula puteorum, epitonia fistulis applumbata, aut quæ terra continentur, quamuis non sint affixa ædium esse constat. Hotoman.

EPVLVM, inquit Valla, est conuiuium numerosis ciuibus exhibitum in honorem Deorum, aut in ostentationem magnificentiæ, aut in funere parentali. Gellius libro vndecimo: [Solenni die epulum Ioui libaret, atque ob id iacrificium Senatus in capitolio epularetur.] Horatius secundo Sermonum, [Gladiatorum dare centum Damnati populo paria atque epulum arbitrio.] Arrius Iurisconsultus de legatis, in quadam lege, cuius initium est, ad munus: [Vel si epulum, inquit relictum fuerit.] Ant. Nebr.

De E ante Q.

EQVESTRIS dignitas erat in his qui Romam custodiebant nam & hi habentur pro absentibus reipublicæ causa. Et dicitur Accur. quòd aliqui erant praesidentes, quia simplex militia non est dignitas. De hoc vide eod. tit. in rub. C. lib. xij.

EQVI-

EQUITIVM est grex equorum, secundum Accur. in l. quid ergo. ff. de usufru. & quemadmodum quis utatur.

EQUITVS dicitur custos equorū.

EQVVLVS, id est, pulli equorum vel patui equi. Insti. de re. diuis. in pecudum.

EQVVS calcitrosus dicitur qui solitus est calce ferire.

De E ante R.

ERRE, id est, ex utilitate, vel ex presenti materia l. j. secundum editionem Haloandri. & in Pau. Florent. ff. si cert. pet.

ERANIA pecunia in l. creditor, de solu. quid sit, vide Alciat. lib. 2. Dispunct. cap. 25.

ERCISCERE est diuidere: vnde iudicium famil. erciscun. id est, hereditatis diuidendæ. de quo supra in vers. actio fam. ercif.

EREMODICIUM, interpretatur, desertio siue solitudo, nam eremus desertum interpretatur, & est eremodiciū quando reus damnatur ex eo quod in iudicio non comparuit, quasi desolatam siue desertum sit iudicium propter rei absentiam. Pomponius lib. quarto Dig. titu. de Minoribus 25. annis. l. & si. Restitutionem eremodicij præstari debere: pro quo mendosè hermodicium. Nebriss.

EREMODICIUM dicitur cum absente altera parte fertur sententia, quasi latinè dicas, deserta causa.

ERGASTERIVM, interpretatur officina, vbi ab artifice aliquid fit opus: nam *εργος* est opus siue officium. Vt in codice Iustiniani, tit. de episcopis & clericis. l. omnis. [Ex ergasteriis inquit, & tabernis conquirere potuit.] Item libro xj. de epidemiciis & metallis. l. ij. In quælibet,

inquit, ergasteria, quæ mercimoniis deputantur. Papi. lib. xliij. de via publica. l. ædiles. [Vt ante ergasteria nihil proiectum sit.]

ERGASTERIA, sunt stationes operariorum, & dicitur ab *εργος* id est opera vel opus, *εργον* statio, quasi operarum statio, vt not. C. de episco. & cler. l. ij.

ERGASTVLA dicuntur carceres vel pressiones, & dicitur ab *εργ*, quod est lis, & *στολον* milio. Item ergastula dicuntur loca in quibus serui vincti opus facere cogebantur.

ERGAGAPI, dicitur operarij laborantes in stationibus suis, & dicitur ab *εργα* quod est opera, & *γabor*, quod est labor. Rectius tamen legas *ergolabi*.

ERGO, not. Ioan. Andr. de summa Trinit. damnatus. in princ.

ERGOLABI vide Ergagabi.

ERIPERE est de manibus auferre per raptum.

ERIT, hæc dictio interdum etiam præteritum, nec solum futurum tempus demonstrat. l. verbum erit. de verb. sign. ff.

ERMAPHRODITVS est quilibet qui habet vtrumque sexum. Rectius autem scribitur per aspirationem hermaphroditus.

EROGARE, pro expendere & distribuere. l. ciuitatibus. de leg. j. & C. de Erog. mil. ann.

ERRARE, est aliud pro alio putare, xxxviij. distinct. quanuis. xxij. q. ij. in quibus. in fi. & not. Ioan. Andr. in Clem. j. de Iudic. super ver. certa scientia. & nota quod differunt errare, titubare, & ignorare, vt declarat glos. rub. ff. de iur. & fac. ignor.

ERRONES serui dicuntur, qui vagantur sine causa, animum tamen habent redeundi ad dominos. Fugitiui tamen qui eo ani-

mo fugiunt, vt non redeant. eo quoque modo ex proportione habent se desertores & emanforres. Arrianus libro xlix. de re militari. l. qui cum. [erro, inquit, in seruis est, vt emanfor in militibus.] Item libr. xxj. qui est de adilitio edicto. l. quis sit fugitiuus. [Sed proprie, inquit, errone sic diffinimus, non qui fugit, sed qui frequenter sine causa vagatur.] Labeo ita definit, erroneum paruum fugitiuum esse. Nebr.

ERRO est pusillus fugitiuus, qui non quidem fugit, sed ex consuetudine quadam aberrare solet, & frequenter sine causa vagatur, temporibusque in rebus nugatoris consumptis, tandem, licet sero redit ad domum, vt l. quis sit fugitiuus. §. erroneum. ff. de Adilitio edicto.

ERRO est quando aliquid aliter contingens, vel aliud est quam creditur vel putatur. de quo c. præalleg. in fine.

ERRO calculi, secundum Azo. in Sum. eod. tit. est error computationis. Veteres enim computabant per lapillos, qui calculi vocabantur, pro eo quod pedibus quoadque calcatur: vnde Persius:

Hun: marcine diem numera meliore lapillo.

Quia pro bono die ponebatur bonum lapillum. est gl. in l. vnic. C. de errore calculi.

ERRO quadruplex est, conditionis, personæ, fortunæ, & qualitatis: & quis eorum matrimonium impediatur, declarat Panor. in c. proposuit. de Coniug. ser.

ERRO intolerabilis, est error à iure reprobatus. & nota quod error sumitur pro facto, siue sit error iuris. siue facti, quia licet sit iuris in quantum est error facti, tamen e. t. c. ut in alio, quia in veritate.

ERVTA cæsa, dicitur omnia quæ caduntur & eruntur.

Ruta cæsa, apud peritiores dicitur, non eruta, vide Budæ. ff. de Act. empt. l. fundi. §. si ruta.

De E ante S.

ESOPS est humilis herba & medicinalis. cuius radix petre hæret dicitur, & purgat pulmonem inflatum, vt not. gloss. ibi, [Asperges me Domine hyssopo.] Psal. 50. & c. per Archidia. 50. dis. cum exaudiero. [Hyssopus] omnino scribendum est per aspirationem cum y, & gemino s, media longa.

ESCALE argentum, pro Escario a pud Modestinum. l. 8. ff. de Sup. leg.

ESSE verbum ad veritatem refertur, non ad id quod ultra veram rei æstimationem interesse contingit. l. hæc. verba. de Verb. sig. Quoadque ponitur pro remanere, vt in l. ij. de concub.

ESSE in possessione & possidere valde differunt. l. si quis ante. de Acquir. possess.

EST, hoc verbum interdum etiam præteritum tempus demonstrat. l. Verbum erit. de. Ver. sig.

De E ante T.

ET hæc coniunctio licet proprie copulet. ff. de Cond. insti. l. si heredi. tamen aliquando sumitur pro vel. ff. de Verb. sig. sæpe cum si. Aliquando repetit qualitates præcedentes, ff. de fun. insti. & insti leg. l. Seiz. §. Gaius. Aliquando pro id est, vt c. ij. de spon. Et in gloss. Insti. de libertinis verbo et.

ETIAM not. in cap. secundo de Referi. vbi de hoc. Vnde hæc dictio et, coniungit principaliter simul & successiue, prout inferatur ex significato tunc hoc dicitur.

rante. & secundum quod voluntas disponentis quouis medio significare declaratur: nā quandoque est coniunctiua rerum principaliter quarum tamen vna est alteri successoria dicendo, [Lego fundum & eius instrumentum. Principaliter enim significat instrumentum legatum, licet sit accessorium ad fundum, & extincto fundo legato non extinguatur legatum instrumentum.]

Secus non in præpositione cum, quæ coniungit accessorie. facit l. qui fundum. ff. de fun. instut. & inst. le. Posset tamen etiam faciliter trahi ad coniungendum accessorie. pro voluntate disponētis qui exprimit & pro cum. Significat etiam ibi successiue. [filium meum & nepotem heredes instituo.] nam intelligitur quod filius prior admittatur, & eo deficiente nepos. l. Gallus. §. j. ff. de lib. & posth. Ratio, quia non simul admittitur cum filio, & hoc ex ordinata charitate seu naturali affectione. arg. l. generaliter. C. de Insti. & substi. sub cond. fa. l. Lucius. ff. de hered. inst. vb. disunctiua resoluitur in coniunctiuam, propter voluntatem quæ concluditur ex charitate. facit l. cum pater. §. cum pater. ff. de leg. 2. Idem in contractibus si quis emit reditus vel fundū pro se, & liberis. & nepotibus: ibi enim & coniungit successiue. s. quod primo pater solus admittatur, post liberi, deinde, his deficientibus nepotes.

Et cætera, quandoque scribitur extensè pro duabus dictionibus, & sic disponit secundum quod relatiuum sequitur, si saltè aliquod sequitur, vt dicendo & cætera quæ sunt scribenda. alias respicit omnia quæ præmissa

sunt. Quandoque scribitur abbreviate, vt &c. & sic omnes comprehendit clausulas. consuetas apponi in tali contractu. De hoc traditur in l. Gallus. in princip. ff. de lib. & posth. & notat. in cap. quoniam contra falsam. de probationib. vide supra in litera C.

ETIAM particula est consentientis, sicut [Non,] est negantis. Priscianus lib. vij. interroganti, legis: etiam vel non respondemus: Plinius Cælius in epistola: [Studes inquam: respondit, etiā.] Et illud ex Euangelio: [Intellexistis hæc omnia: dicunt ei, Etiā.] Iurisconsult. de Verb. oblig. l. j. si quis. & responderit quidni, etiam. nam vtrunque aduerbium consentientis est.

ETIAM, illa dictione implicat C. si tutor vel curat. l. etiam. & l. fin.

ETIAMNUM, pro [adhuc,] apud Plinium & Cornelium Celsum frequenter legimus. Ouid. 13. Metamorp. [Etiamnum libera cælo brachia,] id est, [adhuc.] Item libr. 14. [Spectantem vultus etiamnum cæde madentes.] pro [adhuc] vtroque. Vlpianus tit. arborum furtim cæsarum. l. [Itè etiamnum reponi potest. Nebrissen.]

ETIAMNUM seu etiam nunc accipitur pro [adhuc.] l. tertia. arbor. furtim cæf.

ET SI, idem est quod quauis. de simon. et si quæstiones.

De E ante V.

EVANGELIUM præter notum significatum sumitur, quandoque pro mercede quæ datur lætum nuntium afferenti. l. falsus. de fur.

EVCHARISTIA. Græce dicitur panis & calicis sacramentū,

- & latine bona gratia interpretatur, & quid melius corpore & sanguine domini nostri Iesu Christi. j. q. j. multi.
- EVECTIONES** appellatur diplomata, vrensus cursu publico, quibus exhibitis & agnitis qui publico cursui præsunt statim equos accommodant. l. iij. C. de cur. pub. lib. xij.
- EVERRICVLVM**, vita est piscatorium, à verrenda aqua sic appellatur. l. iniuriarū. de iniur.
- EVERTERE** patrimonium, disperdere, Vlp. l. i. ff. Si fam. furt. fecit. [Ne cum plures furtim admiserint, evertant domini patrimonium, si omnes dedere, aut pro singulis æstimationem litis offerre cogatur. Sic apud Cice. pro Sext. Rosc. [Hunc funditus evertit bonis.] & 3. in Verr. [Evertere aliquem omnibus fortunis.]
- EVERSOR** pro prodigo, dissolutio, qui patrimonium suum profundit. Caius lib. i. Inst. ti. 8. [Subcuratore sunt minores etate, maiores evertores, insani, qui evertores aut insani sunt, omni tempore vitæ suæ sub curatore esse iubentur.]
- EVESTIGIO**, pro continuo siue statim. Priscia. lib. 18. [Romani, inquit, euestigio dixerunt, vel quoddam stans aliquis in eodem vestigio facit: vnde statim quoque dicitur, vel quantum tempus est in vno vestigio faciendo, quod est breuissimum. Scævola lib. iij. de negotiis gestis. l. diuortio facto. [Non, inquit, euestigio in officio deliquit.] Accursius quid euestigio esset, non intelligens, in principio gestionis exponit. Ne.
- EVESTIGIO**, id est, statim vel continuo, vt in c. vnico. de sta. regul. lib. vj. §. verum.
- EVIDENS** est quod semper palam est, & euidenter apparet. j. q. j. vt euidenter.
- EVIDENTIA**. ff. de Cont. emp. l. ea quæ.
- EVINCERE** est aliquid ab aliquo extorquere vel eripere, vel per sententiam iudicis acquirere. Res etiam euicta dicitur cum est amissa.
- EVICTIO** secundum Azon. in Sum. C. de Euic. secundum quosdam ita definitur. [Euictio est rei emptæ vel ex alia iusta causa acceptæ, per iudicis sententiã abductio] vel (vt puto) [alio euicente, causæ amissio.] nec enim semper est necessarium rem abduci vt videatur euicta: vt ff. de Euict. l. euicta. §. j. Et euictionis cautio solet præstari à venditore ipsi emptori: ad hoc vt si aliquis ab emptore rem emptam tanquam suam petat dicens eam sibi esse obligatam, aut aliquod ius in ea habere, emptor recursum & regressum habeat ad venditorem, cui denuntiare hoc tenetur, & venditor debet assistere & defendere emptorem in causa euictionis. Et dicitur euictio [alicuius rei in causam alterius abductæ per iudicem acquisitio.] Vide supra [cautio.] de euict.
- EVLOGIUM** idem est quod testamentum, vt in in cap. nos quidem. de testa. & in l. iubemus. C. de testa. & l. quidam eulogio. C. de Iure delib. ita exponit Bar. de Testam. Apud nos autem aliter accipitur, vt ff. de Re mili. l. desertorem. circa princip. Dicitur ab *eu* quod est bonum, & *logos* sermo. quasi &c. vnde aliquando sumitur pro benedictione, vt j. q. j. c. non liceat. vel dicitur secundum Hosti. ab *eu* quod est stabile, & *logos* sermo, quia vt pluri-

plurimum fit in extremis. & est nota doloris. ibi tamen legitur eulogia in fœminino genere. Etiam eulogia dicuntur xenia quæ olim portabantur Metropolitanis ad concilium provinciale: vt xviii. dist. ca. de eulogiis. vbi secundum gl. eulogia dicuntur munera quæ deferunt subditi suis prælati.

E V N V C H I secundum Azo. in sum. C. de Ennuch. dicuntur. spadones tantum, & non castrati. Sed de his longè eruditius Alcia. in l. spadonum. de Verb. sig.

E V O C A R E sacra, erat apud antiquos, euocare deos alicuius loci præsidēs & tutelares, quod fiebat, cum locum quæpiam profanum efficere volebant, vt scilicet sacrilegij nomine exoluerentur, quod innuit Inrisconsultus in l. sacra de Rer. diuis. vbi Bud.

De E ante X.

E X, not. Archid. 4. q. v. quisquis. & plenius Ioan. Calde. in c. vestra. de Cohab. cle. & mal. Ioan. mona. de hæret. accusatus. lib. 6. etiam Arch. de præben. cum in illis. eo. lib. & Panormit. in c. in literis. de Restit. spoli. etiam not. C. de legi. l. non dubium. & quandoque in compositione stat augmentatiuè pro valdè, vt ex æquare, id est valde æquare, vt l. prima, ff. de leg. j.

E X A C T A, dicantur illa quæ sunt perfecta, & ad quæ vltima, vt aiunt manus imposta est aliàs exacta sunt quæ iam præterierunt. Virgilius primo Georgic.

Exactum ad mensem pluuia ventisque carebit. Idem in 3.

Exactis grauidæ cū mēssibus errāt. Paulus libro 44. tit. de actio. & obiig. l. j. Exactissima, inquit, dicitur.

Voc. iur.

gentia, in priori videlicet significatione. Neb.

E X animi sententiâ iurare veteres dicebant, pro Sancire liquido, ex animo, siue dolo malo. Ci. 2. Academ. Quam ratione etiâ maiorum cõprobat diligentia, qui primū iurare ex animi sui sententiâ quæq; voluerūt, deinde ita teneri si sciens falleret.

E X bonis & in bonis differunt: Nā in bonis proprie esse dicuntur ea quæ sita & positione intra rem aliquam nostram continentur: Ex bonis vero, quæ naturaliter sunt extra rem, sed tamen ad ea pertinent. vt decem quæ in archa mea sunt, in bonis meis esse dicuntur, at quæ Titio dedi mutuo ex bonis. Item vsusfructus quæ alieno in prædio habeo, in bonis meis non est. Sed ex bonis. Paul. ff. de Vsufr. leg. [Nec vsus nec vsusfructus itineris, actus viæ, aquæ ductus, legari potest: quia seruitus seruitutis esse non potest: nec erit vtile ex S. C. quo cauetur vt omnium quæ in bonis sunt vsusfructus legari possit, quia id neque ex bonis nec extra bona fit.] Iustinianus §. 2. De vi. bon. rapt. [Sane in hac actione non utique expectatur re in bonis actoris esse: Nā siue in bonis sit, siue nō, si tamē ex bonis sit, locū hæc actio habebit.] Quæ igitur quali manu nō tenentur, sed cõsequi per actione possumus ea ex bonis nostris dicuntur: at quæ intra ditionē ac fines nostros sunt, in bonis. Vnde seruus iussu prætoris abductus in bonis nostris esse dicitur l. 2. in fin. ff. Si ex nox caus. & l. 26. de Nox. act.

E X A C T A pecunia dicitur non solum per solutione, verum etiam si per delegationem factis factum est. l. verbum exactæ. de Verb. sig.

f

E X A C

EXACTIO, id est, petitio, nam exigere est rem ab alio petere.

EXAGGERARE, est accumulare. nam agger aggeris, est terra accumulata. Cæsar in commentario Hispaniensi: Mortes mortibus exaggerabant: & per translationem Cice. Nihil est ad exaggerandum orationem accommodatius.] Vl. ti. de itinere actiūq; priuato vn de, aut deprimat. aut exaggeret iter.] Neb.

EXAGGERARE & deprimere opponitur. l. 3. §. fi. de iti. actiūque priu. nam exaggerare est accumulare, ab aggere, quo terra accumulata significatur.

EXAMEN tripliciter accipitur, aliquando pro vniuersitate apium aliquando pro approbatione, & aliquando pro iudicio: vt C. de Aduoc. di. iu. l. nemini. vt Instit. de re. diui. §. Apium.

EXAMINATIO civilis pro iudiciū priuatū ac pecuniariū, Vlp. l. 1. §. 3. ff. de Abig. Qui pecora de quorū proprietate faciebat controuerſiam ab egit, ad examinationem civilem remittendus est.

EXARARE delere, ductū ex more aratri ducēdi, dirutis vrbibus. Paul. l. 4. §. 4. ff. fin. regund. Si dicantur termini deiecti vel exarati, iudex qui de crimine cognoscit, etiam de finibus cognoscere potest.

EXARCHIATRI, qui archiatri dignitate functi sunt in l. 6. Cod. de Profess. & med. lib. x.

EXARMARE armis spoliare. l. ij. ad l. Rhod. de iac.

EXAVTORARE est militem sacramento militie solvere: quem admodum ediuerso a utotare, est militem sacramento sibi obligare. Plinius Cæcil. in epist. [Cæsar excusis probationibus centurionem exauctoranit.] Se-

neca in quarto epistolarum: Exauctoratus ac liber qui viuit vita priuata.] Vlpianus titu. de iis qui notantur infamia. l. quod ait. [Sed & si eum, inquit exauctoraucrit. j. insignia militaria detraherit.] Quod si per insignia militaria Iulianus intelligit honorū insignia, falsum est interpretamentum: nam potest quis exauctorari, & non amittere insignia honorū: emeriti nanque exauctorantur citra honorū amissionem. Est enim (vt dicimus) exauctorari, a militia dimitti. Itaque commodius exposuit Arrianus in titulo de liberali causa leg. qui de libertate. [Exauctoratus, inquit, id est à militia remotus.] In quo significato accipiendum est in titulo de Re militari. Ne.

EXAVCTORARE est, militem cingulo, vel clericum ordinibus spoliare: vt in leg. qui cum vno. §. non omnes. ff. de Re mili. Vel est statum alicui vel autoritatem auferre. idem sonat quod degradare.

EXCANDESCERE est subito irasci habendo similitudinem inter furorem, & æstuantis ferri candorem.

EXCEPTIO est rei defensio per quam se reus defendit & tuctur ab actore, secundum Azo. in Sum C. de Excep. Quandoque ponitur largè & improprie pro omni defensione: prout reo competit, etiam si nulla actori competit actio: & tūc quidam vocant eam exceptionem facti: vt quando sine actione quis calūnioſè petit. Sed Azo vocat eam exceptionem intentionis. Et de exceptionibus intentionis, quæ sint, not. ff. eod. titu. l. j. in princ. & leg. ij. §. illud & talis non pot est de iure experiri quia nemo potest experiri sine

sine actione, & cum tunc nulla sit actio, nulla potest dici actionis exclusio, sed dicitur contra intentionem actoris defensio: ut quando quis se in aliquo instrumento obligat ad aliquid sine exceptione iuris vel facti, sensus est quod contra hoc nullam faciat defensionem de iure vel de facto. Differunt tamen exceptio & defensio. Nam defensio proprie dicitur quæ ipso iure actionem tollit: ut solutio, quæ est eius quod debetur redditio, & acceptilatione omnis obligatio tollitur. Instit. quibus mod. obli. tol. in princ. & §. item per acceptilationem. Item renuntiatio dicitur defensio. ca. super hoc. de Renun. concordat gloss. in cap. j. de lit. contest. lib. 6. vbi not. Item largè dicitur etiam exceptio replicatio, quæ datur actori: omnis enim replicatio est exceptio ut ff. eo. tit. l. 2. §. replicatione. & sicut se habet exceptio ad actionem, sic replicatio ad exceptionem secundum Goffre. de Proba. in sum. Strictè verò & propriè exceptio ponitur pro illa defensione quæ competit reo contra actionem competentem in eum, & sic dicitur actionis exclusio. & hæc est exceptio iuris, ut si petis à me de bitum, & ego excipio quod remisisti mihi, vel quod fecisti mecum pactum de non petendo, vel quod non venit dies præfixus. & sumitur veraque exceptio. ff. eod. tit. l. 2. primo responso. & §. replicationi. Et quod exceptio sit actionis exclusio, habetur extra de Elect. c. dudum. super ver. [irritari] in gloss. Exceptio autem diuiditur in plura genera, quia aliæ sunt temporales & dilatorix, aliæ perpetuæ & peremptorix: ut dig. eod. tit. l. 2. §. fina. &

l. exceptiones. aliæ sūt odiosæ: vt Macedonianæ. Alię fauorabiles: vt Velleianæ. Hæc diuisio colligitur ex l. qui exceptionem. ff. de condi&. indeb. Item alię sunt in rem, aliæ in personam: vt ff. eo. tit. l. exceptiones ij. Item secundum Host. & Spe. aliæ sunt anomalæ, aliæ mixtæ: & multas aliãs diuisiones dicti doctor. prosequitur. vide eos.

EXCEPTIO dilatoria, est quæ causam differt: vt institu. eo. §. appellatur: & istarum est multiplex diuisio, de qua aliquantulum notatur in l. exceptionem. C. de Probatio. est enim quædam dilatoria solutionis: quæ sapit istam naturam, quod respicit actionem nimis tempestatiuè intentatam, & debet opponi ante litis contestatam. sed probatio eius fit post lit. contest. c. inter monasteriũ. de Re iud. Quædã est dilatoria iudicij, quæ opponitur proprie ad impediendum iudicium ante lit. contest. & probatur tanquam præiudicialis, & expedienda venit ante lit. contestat. Et idem dicendum est de replicatione eiusdem. Quædam est declinatoria fori, vt ibidem notatur. Item colligitur hæc diuisio ex l. 4. in fin. ff. eod. tit. vide de hoc Spec. eo. tit. Et no. quod declinatoriæ iudicij sunt in initio proponendæ: & sunt illa quæ contra iurisdictionem iudicis opponuntur. Ratio, ne si eis scienter omiffis ad alia probandæ, videatur quis in iudicem consentire. Co. de except. leg. vlti. not. Goff. de dila. §. sunt & aliæ. in fi. Sunt etiam ista probandæ in initio, vt prius sciatur de iurisdictione iudicis antequam procedatur ad vltiora: habent tamen etiã locum post sententiam, si ex ignorantia

rantia omittantur. de Sent. & re iud. ad probandum. C. si à non competenti iudi. l. ult. Etiam dilatoriæ proponendæ & probandæ sunt ante litis contest. c. inter monasterium præalle. & cap. pastoralis. de Excep. C. de proba. l. penul. Dilatoriæ solutionis sunt proponendæ similiter in initio causæ, id est, ante lit. contest. & probandæ postquam actor suam intentionem fundauerit: Sed peremptorias probabit reus postquam actor suam intentionem probarit. de hoc vide Goffre. de probas. restat.

- EXCEPTIO** peremptoria secundum Spe. vocatur sic, quia actionem vel intentionem agentis perimit secundum Io. Andr. c. j. de lit. cont. lib. 6. seu ius lædit: vt Instit. de perpet. & tempo. act. §. perpetua. vt pactum de non petendo in perpetuum, & iusiurandum de non agendo vel accusando, videlicet, petebam à te centum, & tu excepisti quod pepigi tecum de non petendo in perpetuum, vel iuravi non agere vel accusare, quæ ipso iure tollunt naturalem obligationem: vt ff. de Iureiur. l. fin. circa princ. quod Doctores intelligunt esse verum de voluntaria & conuentionali: secus autem de necessaria. Ciuilem autem ipso iure non tollunt, sed ope exceptionis elidunt, & secundum Azonem semper obstant hæc agenti, etiam si cessauerit agere per mille annos.
- EXCEPTIO** perpetua, est quæ perpetuum habet effectum, vt cum petis à me debitum, & excipio quod tu remisisti. Hæc exceptio perpetua dici potest, & perpetuo competit quandocunque actor agit, quia exceptio non competit nisi quis agat. ff. de ex-

ception. l. exceptio.

EXCEPTIO temporalis, est quæ ad tempus utilis est, vt cum petis debitum, & excipio quod tu fecisti pactum mecum de non petendo. Hæc exceptio vsque ad annum utilis est, postea verò nõ, de qua de Rescript. c. plerunque. & de Officio ordin. cap. pastoralis. in fin. & ff. eodem titulo. l. exceptiones. §. temporales. & hæc etiam dilatoria dicitur, quia differt & prolongat causam, non autem aufert. Aliud exemplum: conuenio te coram iudice non tuo, & tu excipis te non esse de foro eius. Vide gloss. in Verbo. [excusari.] c. si autem. de Rescri. in antiq.

EXCEPTIO anomala, est quæ non sequitur normam aliarum, quia potest opponi ante litem contestatam & post litis contestationem vt exceptio excommunicationis, & alia, scilicet, de quibus dubitatur an sint perpetua, an temporales, vt exceptio matrimonij, & exceptio non numeratæ pecuniæ, & non numeratæ dotis, vt not. Instit. de excep. §. appellantur. & plures alia secundum Hostientem & Speculatorem eodem titulo: vt exceptio quæ competit fideiussoribus ex epistol. diui Adriani contra creditores, vt not. Inst. de fidei. §. si plures,

EXCEPTIO rei iudicatæ, non potest opponi nisi quando fit super vna & eadem re, & quando est ex eadem re, & quando est ex eadem causa & eadem persona.

EXCEPTIO doli, est quadruplex, vt not. Accurs. in gl. l. qui se debere. ff. de condi. ob cau. da. cau. non se.

EXCEPTOR pro librario, hoc est qui aliquid describit, vel qui alio

alio distante scribit. l. sed ad des.
§. fin. ff. loca.

EXCIPERE veteres dixerunt pro
pacisci. Vlpian. l. Si tibi. 13. ff. de
Præscrip. Verb. [Quia sibi certum
pretium exceptit,] id est, pactus
est, & l. Si venditor. ff. de Religios.
Si venditor fundi exceperit lo-
cum sepulchri, ad hoc ut ipse po-
sterique eius illo inferentur. Itē
in l. in emptio. 43. ff. de Pactis
Hinc,

EXCEPTIO pro pacto. l. 3. ff. de
Rescind. vendit. l. pacta conuenta
72. in fin. ff. de contrahend. emp.
l. Iuris gentium. vij. §. ad eod. ff. de
Pactis.

EXCOMMUNICATIO est
extra communionem ecclesie
separatio, vel censura ecclesiastica
excludens à communionem fide-
lium. xj. q. iij. c. nihil. & §. eui-
denter. Vel est æternæ mortis
damnatio. xj. q. iij. nemo epi-
scoporū. Vel sic, generaliter
[est à qualibet licita communio-
ne vel legitimo actu separatio,
vel à sacramentis exclusio.] Species
excommunicationis infinite
possunt esse, quia tot quot
sunt species communionis. Dux
tamē sunt species eius quæ præ-
cipue secundum canonistas cō-
muniter vsitantur, scilicet maior
& minor, de vtraque illarū ha-
betur iij. quæstione iij. Engel-
trudam. Nam vna excommuni-
catio quæ maior est, dicitur ana-
thema, & excludit ab ingressu
ecclesie, & à communionem fide-
lium, & à sacramentis, hæc vo-
catur maior, & fertur cum solen-
nitate, de qua etiam datur præ-
cedens descriptio cum diceba-
tur. [Est à qualibet licita commu-
nionem hominum vel legitimo
actu & sacramentorum separa-
tio.] Alia dicitur minor, & illa

tum separat à sacramētis, & hæc
est duplex, vna per præceptum à
iure, vel per sententiam ab ho-
mine. Alia separat à communio-
ne fidelium, non sacramentorū.
v. quæstione ij. præsentī. secundum
Goffredum, & de Cleric.
excommunicat. §. item sciendū.
Est enim quædam excommuni-
catio iuris, à qua absolutio fit summo
Pontifici reservata. de Sentent.
excommunic. nuper. Alia homi-
nis, ut episcopi vel sui vicarij
vel delegati. de Offic. ord. cum
ab ecclesiarum. de maior. & obe.
c. vnico. lib. 6. in gloss. Etiam ex-
communicatio dicitur mucro
episcopi. xvj. q. ij. c. visis. in fin.
Item dicitur anathema improprie
ab ana, id est, sursum, & the-
ma, figura olim in frōcibus dam-
natorum impressa: & sic quasi
anathema dicitur, & hæc maior
dicitur, quæ duplex est. Quædam
sine solennitate. Alia solennis,
quando 12. episcopi vel presby-
teri candelas in terram proiciunt
& pedibus calcant, & non differt
ab alia nisi in substātia, quia ma-
ior est terror & confusio. De his
duabus in ca. cum non ab homi-
ne. de Iudi.

EXCOMMUNICATIONIS
appellatione intelligitur de ma-
iori, ita text. in cap. pen. de Sent.
excommu. Adde quod videtur
dicendum cōtrarium, quia in pe-
rioribus mitior pœna est infligen-
da. Host. in d. c. pe. dicit quod ex-
quo excommunicatio est medi-
cinalis in his quæ concernunt
animam, est capiēda pars tutior,
& idem tenet Abbas in d. cap.
pen. & ibi vide Felin. & contra
istam solutionem doct. videtur
textus in contrarium. in c. pia. de
Exception. in sexto, vbi dicitur

f 3 quod

quòd si opponitur in iudicio quod aliquis sit excommunicatus, oportet quod exprimat species excommunicationis, si intelligeretur de maiori, hoc non esset necessarium, vide per Fel. latè in d. c. penul. ver. [tertio requiritur.]

EXCONSUL dicitur qui perfunctus est consulatu, sicut exquæstor qui perfunctus est quæstura. Vtitur tamen ille dicitur consularis, hic vero quæstorius. Iustinianus in proœmio Codicis: [Thomam, inquit, quæstorem sacri palatij & exconsulè:] non quod consulatum dimisit, vt exponit Accursius, sed quod est perfunctus consulatu, vt supra diximus. Nebriss.

EXCONSUL est qui desit esse consul, simile not. de quæstore & exquæstore. Infit. in proœm. §. cùmque hoc.

EXCONTINENTI, pro continuo, sine vlla intermissione. Vlp. l. 7. §. j. ff. de Pact.

EXCUBICULARII, qui cubicularij munere functi sunt, Imp. l. 13. de excusat. lib. 10. Cod. [Maximarum culmina dignitatum consistoriani quoque comites, notarij etiam nostri & cubicularij omnes, atq; excubicularij ab omnibus fordibus numeribus vendicentur.]

EXCVSATIO est alicuius iustæ causæ allegatio in defensionem vel supportationem alicuius.

EXCVSATIO tutorum fit ex variis causis, & quædam innititur æquitati. Quidam enim excusantur ad tempus, scilicet qui causa Reipub. abesse ceperint, & reuersi ad nouam tutelam intra annum non vocantur, sed verè rem coguntur statim recipere,

vt Infit. de excus. tut. vel cur. §. item ij qui reipub. Est & alia excusatio à tutela, quæ dicitur excusatio veteranorum, qui excusantur à tutela, si sint à militia dimissi honesta causa interueniente & iusta, putà propter infirmitatem, vel aliam causam. Sed illa quæ alio modo fit non vocatur honesta, sed causaria: vt ff. de his qui notantur infamia. l. secunda. §. ignominia. Et perpetuo excusantur qui soluantur à militia post viginti annos. Sed ad tempus qui intra viginti annos & hoc diuersimodè tenentur, quia si intra quinque, nullam sibi vendicant immunitatem. Si vero post quinque annos solutus fuerit, habet immunitatē vnus anni, post octo annos habet immunitatem biennij post xij. triennij, post xvij. quadriennij, post xx. annos habet excusationem perpetuam. Est & alia tutela excusatio eorum qui numero liberorum se excusant, vt Romæ liberorum trium. C. eod. ritu. l. j. cum Concor. in Italia quatuor, in Prouincia quinque. Est & excusatio eorum qui morbo excusantur vt cæci, surdi, muti, furiosi, & perpetua valetudine detenti. C. de excu. vete. l. vnica.

EXCVSATIO eorum qui ætate excusantur, vt maior lxx. ann. l. vnica prælle & Infit. de excu. tu. vel cura. §. item maior.

EXCVSATIO eorum qui numero tutelarum excusantur, scilicet qui habent tria onera tutelæ, id est, tutelæ, secundum Azon. quæ omnia habentur. C. sub his tit. in rubro & in nigro, vide de hoc Azon. ibidem in Sum.

EXCVSATOR secundum Azon. & Spec. tit. est qui venit ad proponendum causas absentia alicuius

etius qui non poterat simul ratione sui vel causæ procuratorem constituere, vt in causis criminalibus, in quibus licet procurator non interueniat (vt in l. pen. ff. de Pub. iud.) excusatur tamen in legatis causis absentia, & bene admittitur, vt in l. absens. ff. de Procur. etiã si vocatus erat vt personaliter compareret.

EXCURRERE quid sit, & quid summa excurrens, declarat eleganter Bud. in l. Publica. ff. Depos.

EXCUTERE præter vulgatam significationem accipitur interdum pro scrutari, & diligenter inquirere. Vlp. [Si tibi mandaue- ro, vt vires excuterem eius, cui eram crediturus,] &c. Aliquando pro exactè aliquid expendere, vt in l. cum in plures. §. mandauit. ff. loca. Quandoque est nomen exigere & debitore appellare. Paulus in l. Lucius. de Admin. tuto. [Non prius ad magistratus reuertitur potest, quam si omnes tutores excussi fuerint,] id est, vt Bud. interpretatur, quam expertum sit, an suum à tutoribus seruare possit.

EXCVSSIO, diligens est inquisitio rerum bonorumque principalis debitoris vsque ad nouissimam (vt dicitur) quadrantem facta.

EXECRARI est abominari vel detestari, & proprie attribuitur delictis dicendo, hoc delictum est execrabile. Inde factum, vt accipiat etiam pro abhorre. l. item. de ali. iud. mut. cau. fac.

EXECUTOR secundum Spe. eo. tit. est officialis per quem litis executio vel ipsius causæ præparatio iubete iudice suo expeditur, vel secundum Azo. proprie est ille qui dicussa causa sententiam executioni mandat. Vocatur etiã in iure apparitor. Require supra:

[Apparitores.] Alias etiam vocatur in iure diuersimodè. De istis modis est gloss. notabilis. C. de execut. rei iud. l. si vt proponis, quam prosequitur Speculat. in titu. de citatione. §. sequitur. prope princ. Item appellatione executoris intelligitur delegatus. cap. sciscitatus. de rescri. & cap. si quis contra. de foro competent. Vnde executores sunt illi per quos iudex sententiam suam exequitur, & rem iudicatam mancipat effectui, & mandat executioni. Et duplex est executor, scilicet merus, & mixtus. Executor merus dicitur quando per nuntium non est demandata aliqua cognitio, sed tantum causæ executio, & talis non debet audire exceptiones: vt C. de executio. rei iud. l. si vt proponis. præalleg. cap. de cætero. de Re iudi. & ff. de iudic. l. si prætor. & de tali loquitur cap. pastoralis. quia vero. de offic. deleg. vbi bona gl. de executione duplici, secundum Hostiens. tamen tenetur admittere exceptionem excommunicationis, alias appellari potest. De hoc vide Archidia. de exceptio. pia. libro sexto, Vel sic: Executor merus, est qui non potest de fraude interposita cognoscere, nec ab illa appellatur, nisi modum executionis excedat. ff. de Appella. & relatio. l. ab exectore. & ij. quæst. vj. ei qui. §. ab exectore. Sed à mixto exectore bene appellatur si non admittit legitimam exceptionem, vel alias partes grauauerit. de Appella. cap. dilecto. & cap. vt debitus, sed exectore mixtus est qui habet cognitionem causæ annexam, vt in c. nouit. de Appella. & de iudi. c. de cætero. præalleg. de offi. deleg. c. pastoralis. in glo.

vt cum Papa mandat alicui restitui rem suam: vel alicui dari beneficium, &c. talis debet recipere legitimas exceptiones, quantumcunque scribatur sibi absolute à Papa: vt de Offic. delegat. ex parte de Rescriptis. capitul. si quādo. & cap. cum ad eò.

E X E M P L A R & Exemplum sic differunt autore Barto. in l. Sempronius. de Leg. ij. quod exemplar est scriptura principalis, exemplum autem scriptura inde sumpta, quam vulgus copiam vocat.

E X E M P L A R I S dicitur illa substitutio quæ fit filio furioso seu mente capto in euentu mortis in furore seu non sana mente. & dicitur exemplaris, quia admittitur fieri prædictis, sicut pupillaris pupillis fit. quia sicut hi propter aetatem sibi per testamentum providere nequeunt, sic etiam prædicti propter furorem, dementiā seu defectū mentis rebus suis superesse non possunt, in Insti. de pu. subst. §. j. in prin. in multis tamē differt à pupillari, vt infra dicitur de substitutionibus. Significat autē hæc substitutio diuersi modè, vt significatū ex eius verbis vel aliàs vndecunque sumptum significare probat. Significat enim primo vel eius, verba significant seipsam, scilicet quod filio cui facta est substitutio, mortuo in furore vel dementia, substitutus admittatur, vt §. j. Insti. de pupil. substi. Significat vltierus tacitam vulgarem, arg. l. iā hoc iure. ff. de vulg. & pupil. substi. §. j. Insti. cod. titul. præalleg. Ratio: sicut enim in primo significato cōsideratur proprietates verborum eius, sic in secundo significato cōsideratur idētitas per-

sonarū: vt quod per substitutionem testator filio prouidet sic, nisi aliud appareat. Significat etiam hæc substitutio pupillare, verbi gratia facta est furioso impuberi, si in furore decesserit, sen sus est quod si decedat in aetate pupillari, tunc significat pupillare, quia facta impuberi, licet furioso, & valet pupillaris tantum, quia verba hoc significāt, & quia defectus naturalis potius attenditur quam accidentalis. l. 3. §. j. ff. de Tutel. & hoc quando illa concurrāt quæ requiruntur in pupillari, quia filius est in potestate patris, & sic de aliis. Si autē non concurrunt, tunc infra tēpus pubertatis valet, vt exemplaris, postea non, propter limitationē illam, si in aetate pupillari decesserit. Si autem facta est sine tēporis limitatione, tunc valet simpliciter seu pro omni tempore, vt exemplaris. Significat vltierus hæc verba. filio furioso subito, subaudi, id est, si filius furiosus in furore decesserit, & requiritur quod sit furor tempore mortis, vt in §. j. Insti. de pupilla. substi. præalleg. & l. ex facto §. j. ff. eodē titulo. licet alias per ista verba, [Titio furioso lego. talem qualitatem,] sufficiat adesse tempore dispositionis. vt in l. Mela. in prin. ff. de Ali. & cib. leg. quia apponitur causa demonstrationis. Ratio vtriusque, quia significatū sumptū est ex affectione, qua significatur ei prouideri cui prouidetur, eo modo quo potest. modo in primo casu melius prouidetur ei recipiēdo ea verba in illo sensu. Sed secundo casu melius prouidetur furioso recipiēdo verba demonstratiuē tantū, quod est propriū eorū significatū. Significat vltierus quod
exi-

existente conditione substitutionis, substitutus admittatur volens vel inuitus secundum qualitatem personae substituti. Si enim est substitutus filius furiosus qui erat in eius potestate tempore mortis est necessarius vel voluntarius vt in §. j. Insti. de here. quali. & disse.

EXEMPTILIS, e, dicitur illud quod potest eximi siue detrahi ab alia re. Columel. li. nono de re rustica: [Ideo sunt exemptiles, vt cum res exigit, à paxillis deducta liberum exitum præbeant.] Ulpianus de Auro & argento leg. l. argumenta. Lapides siquidem exemptiles sunt.

EXEMPTA actio dicitur quæ intentari posse desinit. l. sed & si. §. actio. ex quib. cau. maio.

EXEMPTVS dicitur qui à suo iudice siue iurisdictione ordinarij subductus est, &c.

EXEMPTIO proprie est vbi aliqua conuentualis ecclesia canonicorum secularium vel regularium monachorum, vel monialium, immediate subest Papæ. Harum exemptionum alia vniuersalis, alia particularis. Vniuersalis est quæ cum vniuersitate iuris spectat ad Papam, ita quod Metropolitanano aut diocesano nihil iuris manet in eadem. Particularis est quæ pro parte in certis casibus ab eorum iurisdictione eximitur, & alias pertinet ad eosdem, verbi gratia, Si forte aliqua ecclesia quantum ad hoc est exempta, nullus Archiepiscopus vel episcopus possit in ea diuina suspendere, sicut in sua diocesi, & alias ei exhibeat reuerentia & honorè. Item exemptionis monasteriorum duæ sunt species. Quædam enim monasteria non recognoscunt superiorem nisi Papam, alia sunt ordinum

exemptorum, vt monasteria Cisterciensium. &c. quæ non corriguntur ordinarius loci, sed Abbas vel prior eorum. glof. est in Cl. attendentes. de Sta. mon. Itæ exemptionum alia personalis, alia localis. Personalis est vbi Archiepiscopus vel episcopus eximitur, vt à nullo nec etiã à legato sedis Apostolicæ, nec etiã à iudice delegato excommunicari, vel interdici valeat, aut suspendi. Sed localis est quæ loco hoc est ecclesiæ datur.

EXEMPTILE, quod eximi potest. l. argumento. §. penul. de auro & argen. leg.

EXEQUI, aliquando pro vlcisci. §. fin. Insti. de iis, qui sunt sui vel alieni. iur.

EXERCERE questionem, est torquere seu toruram inferre.

EXERCITOR seu dicitur is ad quæ quotidianus questus & utilitas nauis pertinet, magister verò nauis dicitur cui tota nauis & anchora commissa est, require supra, actio exercitoria: vbi de hoc.

EXERCITVS traxit nomen ab exercitatione. l. j. in fi. de Militest.

EXERCITVM autem dicimus non vnã cohortem neque vnã alam, sed numeros multos militum. l. ij. de iis qui notan. infam.

EXERO, id est, peto, sic ponitur exeratur, id est, petatur. l. vt verborum, quæ est fin. C. de admit. ad bo. possess. ibi glo. pen. vel. est idè quod aperiatu r via petenti.

EXÆSTVARE est feruere, bulire. vel calefcere, vt est glo. in Cle. dudum. de sepul.

EXHEDRA in l. li. verò. de iis qui deie. vel eff. sumi potest pro cella studiaria, vt ibi ait Bud. Nã alioqui exhedra erant loca, in quibus Philosophi apud Gra-

- cos, in palæstra sedentes disputabant vt docet Vitruuius, quæ à fedium frequentia & sessitandi commoditate nomen traxere.
- EXHEREDITATIO** est alicuius à sua substantia vel hereditate exclusio, & alterius, seu alieni institutio veluti cū parètes exheredant filios, scribūt alienos heredes in testamento, ita accipitur. Insti. de exhered. lib. per totum. Et sic exheredare est filium constituere alienum à substantia vel hereditate paterna. & debet fieri causa inserta & probanda ab herede. Et propter quas & quot causas pater filium, & econtra filius patrem possit exheredare, not. glo. in ca. Quintanualis. de Iureiuran. & vide Bar. in l. filio præterito. ff. de Iniurto rupto & irri. testa.
- EXHIBERE** est rem in publicū deducere seu ostendere, vt copiā habeat aduersarius rem suam tagendi & eam sic visam si sibi sua videtur vendicandi. de hoc. ff. ad exhibendum. l. ij. de lib. homi. exhib. l. iij. §. ait prætor. Require suprā [actio ad exhibendum.] quandoque etiam exhibere apud Iuriscōsultos accipitur pro alere. vt in l. si quis. de Agnosce. lib.
- EXIGERE** propriè est ab inuito extorquere. ff. de Leg. iij. l. fidei commissa. §. si rem licet quandoque exigere dicitur quis etiā à sponte soluente, vt C. de furt. l. falsus. Habet & alia plura significata, quæ diligenter persequitur Alcia. in l. verbum exactæ. de Verb. sig.
- EXILIVM** triplex not. Archi. xlv. distin. cūm beatus. in fin. & l. v. de interd. & releg.
- EXILIVM** voluntarium est quod quis sibi sponte assumit. l. aut
- facta. §. euentus. vbi Bud. de pæ-
- EXIMERE** est quoque modo auferre, puta si quis non rapuerit quenquam, sed morā fecerit quominus in ius veniret, vt actionis dies exiret, vel res tempore amitteretur. & datur in eum qui vi exemerit actio in factum, quæ non id continet quod in veritate est, sed quanti ea res ab actore æstimata est, de qua controuersia est.
- EXIMERE** actionem, vide exempta actio.
- EXISTIMATIO** est dignitatis illæ sæ status, legibus ac moribus comprobatus. l. cognitio. num. de Var. & extraord. cog.
- EX** legibus, hoc verbum sic accipiendum est tam ex legum sententia quam ex verbis. l. nominis §. verbum de Verb. signi.
- EX** nunc prout ex tunc, & ex tunc prout ex nunc, ex clausula retrahit extremum temporis ad initium, & vice versa initium ad extremum.
- EXORBITANTIA** appellant doctores, quæ à communibus iuris regulis deuiant.
- EXORCISTAE** Græcè latinè dicuntur adiurantes. xxj. dist. cletros. ad fi.
- EXPENSÆ** sunt sumptus voluntarij, & non necessarij, sed impensæ sunt vtiles & necessariae, à verbo impendere dictæ. vnum tamen multoties pro alio ponitur, vt l. intra. in fi. ff. de minoribus. Etiam impensæ pro voluntariis ponuntur, non solum vtilibus & necessariis. ff. de Verb. signi. l. impensæ. vbi notatur quæ sint impensæ necessariae, quæ vtiles, quæ voluptuariae. Et expensæ differunt à damnis. vnde iuramentum factum super vnum non extenditur ad alterum: nam

expensæ sunt causa litis, damna vero ex discordia proueniunt, vt destructio domus. & similia de iniur. c. in nostra. in tex. & gl.

EXPENSVM ferre proprie est scribere se pecuniam dedisse: sed plerumque vtimur pro adscribere & imputare, vt in l. mulier. ad Trebel. & l. pupillus. quæ in frau. credit.

EXPERIRI quandoque ponitur pro respondere seu defendere, vt extra de iu. c. j. in anti. de proc. c. qui generaliter. lib. vj. Quandoque pro agere, vt de causa poss. & propriet. ca. astoralis.

EXPILATORES secundum Azo. in Sum. C. & ff. de cri. expi. her. hi sunt qui ex rebus vacatis hæreditatis aliquid subripiunt & expillant, de pæ. dist. j. aut facta. Require supra [actio expila. hered.]

EXPILATORES etiam vocantur qui vtoribus pallia & vestes diripiunt. l. j. de effract.

EXPLICATIO est allegatio quæ supplicationem infirmat, vnde replicatio est allegatio contra exceptionem, & adiuuat actorem, & supplicatio est allegatio quæ replicationem infirmat & reum adiuuat. Sed explicatio est allegatio infirmans supplicationem, & sic pro actore contra reum.

EXPLOSA, id est, exclusa. c. inquisitioni. de Sent. excom.

EXPONERE, id est, contra se ponere.

EXPONI autem dicuntur infantes, serui, liberti, & languidi, si sine cura dimittuntur, vel eis alimenta negantur à parentibus, à dominis vel à patronis, vt in c. vnico de infan. & languj.

EXPRESSVM quomodo dupliciter somatur, not. ff. de Vulg. & pub. substi. l. j. in prin. & de præb. si episcopus. in gl. certas. lib. vj.

EXPRESSA pupillaris substitutio, require infra substitutio.

EXPRIMITTERE, est pro alio promittere, vnde expromissor. i. fideiussor. l. j. §. satis acceptio. de Verb. oblig. quamuis Accur. in Auth. de fideiuss. eos inter se differre existimauerit. Sed & expromittere aliquando dicitur is qui pro se, non etiam pro alio promittit, vt in l. hoc iure. §. si quis seruo. de Donat.

EXPUGNARI nauis quando dicatur, explicat eleganter luris. in l. expugnatur. de Incend. rui. naufr.

EXPVNGERE, idem est quod supra diximus, dispungere, hoc est calamo transuerso rationem cancellare. Plautus in Cistel. [Nunc quod reliquum restat, volo persolvere, vt expungatur nomen ne quid debeam.] Perfusus: [Pupillumve vtinam quem proximus heres impello, expungam.] Hermog. tit. de Diuer. & temporibus. le. in omnibus. [Rationes, inquit, reipub. subscriptæ & expunctæ.]

EXPVNGERE est punctis circumducere & tollere seu cancellare. vnde expunctus miles qui è numeris exemptus est. l. penul. de Re mili. at expunctæ rationes dicuntur, cum vltima manus calculo & dispunctioni imposita est. l. in omnibus. de Diuer. præscrip.

EXQVÆSTOR est qui publicæ pecuniæ congregandæ, conseruandæ & quærendæ officium habebat, sed hæc administracionem deposuit, vel dicitur ille qui quaestoris deposuit administracionem, vt not. Inlit. in proæ. §. cū hoc. c. in gl. vide supra exconsul, & infra quaestores.

EX seminario, id est, stirpitus. l. j. arb. fuf. cas.

- EXTERMINARE**, est quasi extra terminos vitæ vel iurisdictionis suæ ponere. Cle. vnica. de iurciu. & de hæret. excommunicat. monentur. & §. seq. ponitur etiam pro deponere, desolari, in exiliū mittere.
- EXTERVS** religionis, id est, alienus à religione. l. Nemo. Cod. de ludæ.
- EXTIMARE**, est alicuius rei certum pretium dare, & est idem quod taxare vel certum pretium diffinire & determinare. Sed orthographia poscit vt scribatur æstimare.
- EXTORRES**, id est, immunes vel infontes de Sent. excomm. c. cōtingit. & distin. xix. nulli fas est. & ea. dist. c. ita dominus. §. in omnem terram. & habetur. Cod. de Cust. reo. in l. j. de his. quæ est l. fi. & de Pæ. dist. ij. item proinde, vbi dicitur nudari facultatibus propriis & patriæ suæ extorres fieri. etiam xj. q. j. conspirationū. Quod autor hic citat ex xix. dist. c. nulli fas est. extorris fiat, & c. in libris quibusdam legitur exors, id quod eandem penè significationem habet cum dictione extorris, hoc præcipuè loco, cum extorem cum intelligamus, qui extra sortem (hoc est partem) sit: cui contrarium est consors hoc est particeps. Extorres autē plerunque appellantur exules, quasi extra terram eiecti, & ita interpretandum in dicto cap. item proinde.
- EXTRA**, not. Archid. de Rescri. statutum. lib. vj. §. iij.
- EXTRAORDINARIVM** remedium, est quod ob aliquā causam extra vel vltra cursum solitum alicui datur, vt restitutio minori læso, vel absentis causa iusta, necessaria, vel probabili, ad quæ remedia nunquam recurrēdum est quandiu remedio ordinario locus est, ad quod potest haberi recursus.
- EXTRAORDINARIVM** iudicium, est coram delegato, vel quando non proceditur in figura iudicij, sed ex officio iudicis in modum inquisitionis vel denuntiationis. vide text. iuncta gl. in c. quoniam contra. de Prob.
- EXTRA ordinem** quid importet, vide Bar. in l. j. ff. de Furt.
- EXTRANEI** heredes, vide in verb. [Heredes extranei.]
- EXTRICARE**, est quod intricatum est expedire, atque resolvere, siue enodare. Vlpianus libro nono ad legem Aquiliam. l. si seruus seruum. [Si cum margaritas, inquit, maritus dedisset in vsum extricatas, easq; inuito, vel inscio viro perforasset.] Margaritæ namque non possunt intricari in lineam vel in vestem, nisi perforentur. igitur extricatas dixit pro solutas, & non perforatas neque in lineam redactas. Nebr.
- EXTRICATA S** margaritas, interpretatur Bud. in l. si seruus. ad Leg. Aquil. quæ ex rudi natiōe; habitu arte gemmarij expolitæ sunt.
- EXTVNC**, tempus extremum significat. ff. de Condit. & demōst. l. si is §. si ita.
- EXVLES** appellantur omnes quibus aqua & igne interdictū est, ait auctor ad Herennium. lib. 2. [Vide Exilium supra.]

De F ante A.

FABER LIGNARIVS, dicitur non solum qui ligna dolat, sed generaliter omnis qui ædificat. ff. de Ver. significat. l. c. ferri §. fabros.

FABRI

FABRICENSES dicebatur qui erant deputati armis faciendis, reparandis vel vendendis, vt l. j. de fabric. lib. xj. C. Ioan. Andr. in c. si iudex. de Sen. excom. lib. vj. dicit quod fabricensis dicitur qui publica arma facit, idque in publicis fabricis, & non alibi, & dat primicerio vt reponat in publicis armamentis, quorum brachia stigmatibus figurantur.

FABRILES opera. ff. de Præscri. verb. l. pen. & de ope. liber. le. fabriles. Et que sint fabriles, & que obsequiales, & que artificiales, vide ff. de Cond. indebit. l. si non fortem. §. si libertus.

FABRORVM præfectos, in l. diuus. de Bo. dam. eos esse Bud. celsuit, quos Commentariensis qui dicitur, adiutores, sibi assumpsit ad custodias obseruandas regendasque.

FABYLA est quæ nec vera nec verisimilia continet. in proæ. Inst. §. cumq; hoc super ver. [fabulis.] & l. antiqui. ff. si pars hered. per.

FACERE, verbum est generale lateque patet. l. verbum facere. l. faciendi. & l. facere de Verbor. sign. Item dicitur ille cuius auctoritate fit. de Sent. excomm. c. mulieres. & facere dicitur quis statim, confestim, incontinenti, mox, ilico, quod facit sine interuallo, nullo actu contrario aut impertinente intermedio. de electione, qua propter, vbi dicitur quod post collationem mox debet electio celebrari. Similiter cum vis infertur personæ incontinenti repelli debet, id est, sine interuallo, quasi bello continuo. Item id quod in triduo facit. C. de Erro. aduo. l. vlt. vbi dicitur quod aduocatus potest reuocare errorem suum statim, id est, infra triduum. Et hoc intelligit Pla-

cent. sicut sonat. Sed Accur. hoc intelligit quâdo causa durat post errorem tantum per tres dies. Item quod facit in decem diebus. ff. de Constit. pecu. l. promissor. vbi dicitur quod si quis sine die constituerit se soluturum pecuniam alicui, contra eum agi potest si statim non soluerit intra decem dies. Item quod facit in vno anno. xx. q. j. puella. vbi dicitur quod si incisus parētibus intra duodecim annuum velum acceperit, parentes vel tutores possunt hoc statim irritare infra annum. Item quod facit cū quodam temperamento temporis, ita quod nec minimum, nec maximum tempus assumit, quod magis potest intellectu concipi quâ dici. ff. de Solut. l. ratū. & l. quod dicimus. vbi dicitur quod heres fideiussoři testatoris hoc quod ante aditam hereditatem soluit pro defuncto, statim soluere debet, scilicet cum quodam temperamento temporis, nec enim statim cū sacco paratus venire debet. Item quod facit quamprimū potest. de Restitut. spoliati. olim causa: vbi dicitur quod vim illatam rebus potest quis repellere incontinenti, id est, quâ cito poterit, collectis amicis, ita tamen quod illud incontinenti non extendatur ultra annum. Hoc Ber. de Ele. quia propter. Idem quod facit in vno mense. j. q. j. constat, vbi dicitur quod si aliqui ordinati sunt ab hæreticis per vim, si statim renuntiauerint conciliabulo hæreticorum, id est, infra mensem, tunc excusantur. Item quâ cito scit, vt xxij. q. ij. mulierem. Item quod facit quandoque, vt ff. si cert. pet. l. ij. vbi dicitur. [Cuiunque rei assentimur alienam ad eum secuti, mox rece-

- pturi quid ex eo contractu, credere dicimur.
- FACERE** quod potest, qualiter quis conueniatur & quomodo intelligatur, habetur in l. sunt qui. cum nouem legibus seq. ff. de Re iud. nam patroni patronorum liberi, & parentes eorū, miles armatæ militiæ, vel doctor presbyter, &c. si condemnantur ad id quod facere possunt, non totum quod habent, extorquendum est, sed ratio habenda est ne egeant, vt in l. in condemnatione. ff. de Reg. iur. Nam intelligitur quis facere debere quod commodè & honestè potest. Nec enim videtur fieri posse, quod non fieri honestè. ff. de Verborum significatione. l. nepos Proculo.
- FACERE** partem dicitur, qui efficit vbi sibi coniunctus nō plus accipiat parte sua.
- FACINVS**, id est, dolus. ff. de Actio. & oblig. l. seruus. §. non.
- FACTITARE** est frequenter facere. l. Fulcinius. §. latitare autem. ff. quib. ex cau. in possess. ea.
- FACTIO** est conspiratio. l. quisquis. C. ad Leg. Iul. mage. vbi gl.
- FACTIONVM** duces qui dicantur, vide Bar. in l. constitutiones. ff. de Appel.
- FACTVM** & gestum licet strictā quandam inter se habeant differentiam, abusiue tamen nihil differunt. l. licet. de Verbo. signi.
- FACULTATES** magnæ dicuntur quinquaginta aurei, vt C. de def. ci. l. j. Vel x. libræ auri, vt in Auth. de appel. §. ij. Vel ccc. aureorum, vt in Auth. de def. ci. §. & iudicare. Vel verius vsque ad quingentos solidos summæ paruæ. si vltra summæ magnæ. Insti. de aut. tut. in §. nos autem.
- FALCIDIA**, dicitur lex Falcidia à tribuno plebis qui ipsam adinuenit ad hoc quod quis extraneo testamento suo legare non posset, quin ad minus quarta remaneret heredi, quod si contra faceret, locū non haberet. & sic dicitur Falcidia à falce, ad defalcandum de singulis legatis, per quam permittitur heres habere quartam partem legationis vel hereditatis, quando etiā tota hereditas vel maior pars est legatis exhausta. Et est triplex Falcidia secundum Ioan. And. in glos. distinct. ij. responsa prudentū. Require infra [Lex Falcidia.]
- FALLACIA**, vide supra in ver. [dolus malus.]
- FALLONIA** (aliàs feloniam) est culpa iniuriæ propter quā vassallus amittit feudum. Et est quædam culpa quæ respicit dominū, scilicet, quando tribus vicibus citatus legitime, fidelitatem prestare noluerit, vt in vsibus feudorum, quæ fuerit prima causa beneficij amit. cap. j. Est & alia causa quando infeudauit, alia lege quam ipse habet, vel talem vassallum qui feudo deseruire non potest. Sunt & alia feloniam, propter quas feudum amittitur, & non respicientes dominos, vt notat Hostiens. in Sum. de feud. vbi vide.
- FALSVM** est quod caret veritate, vt rescriptum falsum, quod non habet aliquod primordium seu substantiam veritatis, scilicet quod non emanauit à Papa, & tamen apparet emanasse. cap. sua nobis. de Offic. vic. vbi de hoc. Sumitur tamen quandoque falsum pro iniusto, vt in §. eadem. Inst. qui. & ex quib. cau. man. non poss.
- FALSVS** tutor, verè dicitur qui tutor non est. Sicut falsum est testamentū quod testamentum non

non est. l. Paulus. de Verb. signifi.
FALSARI sunt qui crimine
 falsi tenentur, vel qui crimē falsi
 commiserunt. cap. ad falsariorū.
 Extra de crim. fal.

FALSITAS est imitatio verita-
 tis: nam falsatores semper studēt
 imitari ea quæ vera sunt, vt falsa
 videātur verisimilia, vt in Auth.
 de Instr. cau. in prin. Et ad esse
 falsitatis tria requiruntur, quo-
 rum si alterum deficit, falsitas
 non est punibilis, scilicet muta-
 tio veritatis, dolus, & quod alte-
 ri noceatur, iuxta not. per Hoff.
 & Az. & per tex. in l. quid sit fal-
 sum. ad l. Corn. de fal.

FALX messoria, est qua frumentū
 metitur, Falx putatoria qua vi-
 tes aliæq; arbores putantur. Falx
 fœnaria, qua fœnum secatur, quæ
 dumaria quoque dicitur, qua et-
 iam spinæ vepræque caduntur.
 Vlp. de fund. instr. l. instrumenta.
 [Falces, inquit, messoria, falces
 fœnaria. Ant. Nebris.]

FAMA secundum Spe. tit. de no-
 to. crim. §. fama, est illa sã digni-
 tatis status, legibus & moribus
 comprobatus & in nullo dimi-
 nutus, secundum gl. in l. j. Co. ex
 quib. cau. inf. irr. Et hæc fama
 quandoque minuitur, quandoq;
 consumitur in totū, vt ff. de Var.
 & extraor. cog. l. pe. §. existima-
 tio. & §. minuitur. & §. consumi-
 tur. & loquitur de fama homi-
 nis. Sed fama de aliquo negotio
 describitur sic. [Est communis &
 clamosa in sinuatio insurgens a-
 pud totam vel maiorem partem
 populi, ex certo autore proue-
 niens.] Et in descriptione famæ
 per Spec. nomen dignitatis non
 ponitur pro honore publico, sed
 pro potentia à natura cunctis at-
 tributa. Et hæc descriptio locū
 habet tantū in bona fama. Ideo

secundum eundem. Spe. potest
 hoc modo describi, vt compre-
 hendat & bonam & malam fa-
 mam. Fama est vehemens vulgi
 & maioris partis populi opinio,
 rei de qua quæritur consentiens
 vel consonans. Fama de homine
 sic consuevit describi, [Est digni-
 tas, status, vita ex moribus com-
 probata.] Et fama, opinio, & exi-
 stimatio idem sunt.

FAMA differt à rumore, quia fama
 certum habet autorem, rumor
 verò incertum. Item fama pro-
 cedit à maiore parte vicinæ, ru-
 mor à minori. not. Io. And. c. ve-
 stra. vers. [Ad gradum.] de Coha-
 bita. cleric.

FAMA differt à clamore, quia fa-
 ma est plurimorum, clamor pau-
 eorum. notat Felinus in capitulo
 qualiter ij. in princ. de Accusat.

FAMA quomodo probetur, vide
 Barto. in l. de minore. §. plurimū.
 de Quæst.

FAMILIA, tum pro pecunia ac-
 cipitur rebusque hereditariis, vt
 in l. xij. Tabularum, cuius verba
 ponuntur in titulo de Verborū
 significatione: [Agnatus, inquit,
 proximus familiam habeto, id
 est, hereditatem.] Hinc titulus a-
 pud Iuriscōsult. de familia Her-
 ciscunda, id est, dimidēda heredi-
 tate. Aliàs familiæ appellatione
 famuli & serui propriè continē-
 tur: vnde & familia dicta est. Vlp.
 libro xlix. de vi. & vi. lege prima.
 [Familiæ, inquit, appellatione
 serui continentur.] Item Vlpian.
 libro vicesimo primo de Ædil. e-
 dict. l. ædiles. [Familiæ, inquit, ap-
 pellatione omnes qui in seruitio
 sunt, continentur etiam liberi.]
 Hinc patresfamilias & familiarū
 dicti, & dicitur familias in geni-
 tino casu, quod apud antiquio-
 res nomina primæ declinatio-
 nis

- nis in a terminata, as faciebant genitiuum: vt Næuius:
- Rubēs atque purpureus sily terras.*
Et Lilius Andronicus:
Efca habemus mentionem.
Pro [terræ] atque [efcæ:] neque habet accentum in vltima, quomodo nunc vulgus loquitur, sed in tertia à fine familiæ, hoc est in secunda syllaba. Ant. Neb.
- FAMILIÆ** appellatio quid veniat, vide Bart. in l. j. §. familiæ. ff. de Vi & vi arma. & l. fin. C. de Verb. sig. idem Bartol. in l. si cognatis. ff. de Reb. dubiis. latius text. in d. l. fin. & in l. pronuntiatio. & l. detestatio. de Verborum signific.
- FAMILIÆ** erciscundæ, id est, hereditatis diuidendæ. not. in rubro. ff. Famil. ercis. Require suprà [actio famil. ercisc.]
- FAMILIARIA** sepulcra dicuntur quæ quis sibi familiæ quæ suæ constituit. l. v. de Relig. & sump. fun.
- FAMILIARIS**, & domesticus in quo differunt, ponit Bal. in ca. in literis. de Testi. & Felin. in c. insinuante. versicu. [& quæ differentia sit, de Officio delegati. & dicitur desinere esse familiaris quando dominus eum licentiauit, vel quado ipse familiaris seipsum licentiauit. vt not. Ioan. Andr. in c. fin. de Verbor. sign. in Nouella. in vj.
- FAMILIARITAS** pro similitudine. §. adeo. Instit. de loca.
- FAMVLVS**, mancipium, & seruus qualiter differant, not. Arch. xxxij. q. iij. cano. patrem.
- FAMOSVM** carmen secundum Azo. in Sum. C. de Iniu. est dictamen vel historia composita ad alicuius infamiam.
- FAMOSVS** libellus potest proprie dici liber cōscriptus ob alicuius infamiam. ff. de iniur. l. lex. §. si eius librum.
- FANATICI**, olim dicti sunt homines numine affati, qualis describitur Cumæa Sybilla apud Virg. lib. vj. à fando. quod futura prædicerent, meminit. l. j. de A. dil. edict. vbi Bud.
- FASCES**, id est, honores seu dignitates, in Auth. de consul. circa princ. & vt iudi. sine quo. suffrag. §. necessitatem. & vide ff. de Offic. procon. & lega. l. antepenult. & ibi glo. proprie autem erant fasciculi virgarum, intra quas aHigata erat securis, ita vt ferrum summo fasce extaret. Hos fasces lictores consulibus & proconsulibus præferebant.
- FASTI** dies erant, quibus legere licebat. Fasti autem libri, quibus totius anni sit descriptio, & causæ festiuitatum explicantur, vulgo vocamus Kalendaria.
- FASTIGIVM**, id est, altitudo vel magnitudo. C. de No. Cod. compos. j. vel est culmen dignitatis, vel summus honor, secundum Papiam. vt not. per Archid. lxx. distinct. ordinatos. & C. de procurat. l. penult.
- FATVM** est genus diuinationis, cui qui intendit damnationem animæ suæ incurrit. xxvj. q. vij. non obseruetis.
- FATALIS** dies secundum Azonem in Sum. C. de Temp. appel. dicitur spatium temporis intra quod appellans debet appellationem persequi, & quidem olim quatuor dies fatales concedebantur, quorum primus erat spatium sex mensium, & hoc si appellatum fuit à sententia clarissimi viri, vel spectabilis viri, vel delegati à principe. Secundi autem dies fatales sunt spatium xxx. & vnus dierum. Tertij & quarti

quarti sunt similiter totidem, si saltem interiecta fuerit appellatio à delegato, vel spectabili, vel clarissimo viro, prout hoc habetur in l.ij. C. de Temp. appel. Hodie autem ex ordine vnus tantum fatalis dies, est, id est, annus. Sed si iusta causa intercefferit, alio annus indulgetur, & ita erit secundus dies fatalis, quo transacto lite non contestata rata manet sententia: vt in Auth. ei qui appellat. in dicto titulo de temp. appel. Dicebantur autem fatales dies, quia in eis fatum, id est, terminus cause imponitur, vel mors accidit causa.

De F ante E.

FEBRIS, vt definitur in le. quaesitum. de Re iudica. nihil aliud est, quam motus corporis contra naturam.

FECIALES à Numa primum instituti sunt, è nobilissimis familiis electi, qui eo munere per omne vitæ tēpus fungerentur Dionysius lib. 2. eorum procuracionem septem in partes describit. Horoman.

FEDERATI, vide [Fæderati.]

FELONIA dicitur delictum quod committit vasallus contra dominum: vt habetur in v. libus feudorum. c. j. de Alie feu.

FERRÆ in Iuriscōsultorum scholis non præcisè quæ natura feroces sunt, quales sunt vrsi, leones, quæ propriè bestia appellatur l. 1. §. Bestias, ff. de Postul. & l. 2. C. ad Leg. Aquil. Sed generaliter omnes quibus immensa atq; infinita libere vagandi vis à natura insita est quales sunt lepores, damæ cerui: quorum feram esse naturam nemo negat, inquit Caius, l. 5. ff. de Acq. rer. dom. l. 3.

Voc. iur.

§. item feras de Acquir. poss. Itaque apes, pauones, columbæ, agrestes feræ appellatur, d. l. 5. de Acq. rer. dom. Generaliter autem feris mansuetæ opponuntur, quibus scilicet illa libere vagandi vis insita non est, vt sunt oues, capræ, boues, &c. quæ gregatim pascuntur dict. l. 2. ad leg. Aquil. Item gallinæ & anseres chortales, l. 5. de Acquir. rer. dom. Hor.

FERIAE secundum Azo. in Sum. C. feriis, dicuntur à foro quasi ferriæ, quia præstant vacationem ab his quæ consueuerunt agi in foro. Et sic ferie sunt quedam solennitates temporum, in quibus causa tractari non debent: Vnde feria vno modo capitur pro qualibet die in hebdomada, & ita feruat ecclesia dicendo, feria prima, feria secunda. Et dicitur à for faris, scilicet à fando, id est, loquendo, quia singulis feriis solo verbo loquendo Deus creauit hominem & omnia. Alio modo capitur pro die solenni festiuanda, & sic dicitur à ferendis victimis quæ offerebantur in feriis, vel à feriendo secundum Papiam, quia & si omnibus diebus abstinendum sit à malis, istis tamen præcipue: vt in capitulo j. de feriis.

FERIARVM alie sunt repentinae, quas Imperator, vel princeps iudicet repentine propter victoriam vel vxorem ductam, vel filium natum, vel propter publicam congratulationem ob diem natalis Imperatoris. vt C. eo. tit. l. j. & dicuntur repentinae, quia sunt certæ, imò quia repente & subito iudicantur, & à nullo iudice iudici possunt nisi à principe, vt in l. j. C. de feriis. Alie sunt solennes quarum quedam indicuntur ob reuerentiam Dei, vt

t dies

dies dominicus, vt l. ij. C. eod. tit. & l. omnes dies. Aliæ ob honorem principis, vt dies natalis vel coronationis eius. C. eod. l. fin. & in d. l. omnes dies. Aliæ autem ob honorem ciuitatum & Dei natalitij maximarum urbium, vt Romæ & Constantinopolis l. omnes præalleg. Aliæ ob necessitatem hominum, vel publicam utilitatem, vt sunt duo menses, vnus gratia messium, alius causa vindemiæ, de quibus etiam in præalleg. l. omnes dies. Has vero ferias, Spec. eo. tit. non vocat solennes, sed iudicat rusticas vel publicas; quia propter rempub. vel utilitatē rustica indicuntur: & forte Spec. mouetur ex l. j. in prin. ff. eo. tit. Et statuuntur hæ ferie secundū consuetudinē loci, & secundū varios terrarum ritus: vt ff. de fer. l. præfides.

FERIÆ latinæ quarū mentio in l. ij. §. quoties. de Orig. iur. olim inducæ fuerunt ob inducias inter po. Ro. Latinōsque firmatas.

FERIATICI dies pro feriati vel festi. Vlp. l. 2. ff. de feriis. [Diuus Marcus efficit, de aliis speciebus prætorem adiri etiam feriaticis.] Appellantur sub eod. titulo ferie dies omnes quibus magistratus propter vacationem publicam ius non dicit, veluti propter messes, aut vindemias, aut depositum magistratum, vt cum in l. 5. Vlpianus scribit. Prædie Kalendas Ianuarias, magistratus neque ius dicere, neque sui potestate facere consueverunt.

FERRI propriè dicimus ea quæ quis in corpore baiulat, portari verò ea quæ quis iumento secū ducit. Agi verò vel duci dicuntur animalia, vt ff. de verbor. signific. l. ferri.

FERRUMINARE, est per eandem materiam conglutinare, quemadmodum ferrum ferro adglutinatur, non interueniente alia materia. Plautus in Milite: [Labra labellis ferruminauit,] id est, premendo adglutinauit. Pomp. lib. xij. de acquirendo rerum dominio. l. quicquid. [Quicquid, inquit, alieno argento ferruminaueris,] Cælius quoque apud Paulum, l. in rem. §. item. ff. de rei vendic. [Ferruminatio, inquit, per eandem materiam facit confusionem.] lege, replumbo, as, & quo differat à ferrumino, as. Nebrissen.

FERRUMINATIO, est eiusdem generis materiarum solidatio & conjunctio, vt si scypho argenteo fundus ferreus apponatur. de hoc notat. in l. in rem. ff. de Rei vend. sed applumbatio require supra in A.

FVDVM secundum Host. & Az. eo. tit. in Sum. §. j. est beneficium alicuius rei, inuestitura interueniente sic concessæ seu datæ alij, vt dominum penes concedentem remaneat, cuius occasione recipiens & successor eius concedenti dominio ad id de quo & quousque cōuenit, aut feudi natura requirit secundum diuersarum regionum consuetudines obligatur: quibus deficientibus iuri scripto obligatur. Pro definitione feudi, vide glo. in vlib. feud. & quib. mo. feud. auit. in prin. & summam ad quam & ibi remittitur. Dicitur autem feudū à fidelitate vel à fide quam vassallus domino præstare tenetur. Nec enim debet aliqua inuestitura fieri ei qui fidelitatem facere recusat, nisi feudum eo pacto sit acquisitum vt de eo fidelitas non præstetur: vt in consti. feudor.

dor. per quod fiat inuest. & per quos recipiatur. c. nulla. & c. seq. & in quibus cau. feudum amit. in c. 2. §. j. in vfi. feud. no. Itē feudū est res concessa alicui ad vtēdū pro seruitio. & secundū Goffred. est beneuola concessio rei pro homagio facta. Et additur concessio beneuola quia sit ex grata beneuolentia. ergo beneficiū dicitur. Etiam ideo concessio dicitur, quia apud dominum remanet proprietas & dominium directum, sed vasallus acquirit vsum fructum & vtile dominium. argu. eorum quæ not. de Emphytheuta ff. si ager vec. pet. l. j. §. qui in perpetuum. & fuit hoc dictum supra. Potest etiam sic describi, [Feudum est beneuola actio tribuens gaudium capienti cum seruitio retribuendō, per quam transfertur vtile dominiū de domino in vasallum.

F E V D V M ligium secundum Spe. tit. de feu. in tractatu libello. ii. §. quoniam super homagium. ver. porrō. est quando causa & occasione homagij ceperit à domino, vt cū Baro dicit alicui pauperi militi, quod aliquem rem immobilem sibi daret si ei faceret homagium, & illam dedit, talis res vocatur feudum ligium, & talis vasallus homo ligius vocatur. & hæc probantur in l. feu. si de feudo controuer. sue. vide infra hommagium.

F E V D A T A R I V S, est qui feudū recipit, qui etiam vasallus dicitur.

De Fante I.

F I C T I O iuris est quando ius certū de aliquo facto fingit statuēdo oppositum exemplum, bene fingit vxorem stipulatam dotem reddi sibi, licet sit certum quod non fuerit stipulata, sed in fauorē

rem mulieris hoc lex fingit. Ab extra, in c. is qui. num. 6. de Spōl. & in ca. quanto. de præsum. De materia fictionum, vide latissimè per las. in repe. soicani. l. si is qui pro emptore. ff. de Viucap.

F I C T I O iuris differt à præsumptione, qui fictio iuris semper est contra veritatem, vt in iure postliminij, & c. Præsumptio autem frequenter intelligitur stare cum veritate, sicut sepe fiat. Ius enim fingit aliud quā est, vt fingit mulierem stipulatam quæ non est. l. vnica in princip. C. de Rei vx. actio. Fingit natum quod non est. ff. de Statu hominum. l. qui in vtero. Fingit non esse natum quod est natum. ff. de Liberis & posthumis. l. Titius testamento. §. Lucius. Fingit viuere quod non viuunt. Institut. de excusat. tutorum. §. defuncti autem. ver. hi enim. Fingit non conceptum eum qui mortuus nascitur. ff. de Verborum significatione. l. qui mortui: not. Azo in princ. Sum. circa x. prædicamenta. Et Goffr. in sum. de Præsumpt.

F I C T V S secundum Bal. aliquando appellatur census. Bal. in titu. de pa. Constan. in vers. persoluer. & censualis. C. de Don. & Fel. in capit. ad audientiam. versic. & dum remittit. de Præscript.

F I D E S est substantia rerum sperandarū, argumentum non apparentium, secundum Apostolum in Epistola ad Hebr. ii. Primum dicitur, quia sperare debemus quod dictū est à Prophetis futurum. Secundum dicitur: quia prophetias iam completas debemus habere argumentū, id est, probationē, non apparentium, id est, de futuris completis. Sed illa est quædam notificatio, non vera definitio, quare magis gistra

int. loc. ad yf. p. r.

*completa
p. amoret
in iuris. c.
vbi expone
dicitur quod
fuit de iuris
vbi dicitur
vbi dicitur
vbi dicitur*

gistratiter sic definitur. [Fides est voluntaria certitudo absentium infra scientiam, & supra opinionem constituta.] August. dicit: [Fides est credere quod non vides.] Et daz sunt species eius, scilicet formata, & informis. Et capitur multis modis, de quo vide glo. bonam in c. firmiter. de sum. Trin. & fide Catho.

FIDEICOMMISSUM est illud legatum, vel relictum, quod committitur fidei heredis alicui dandum ab eo, ut cum testator dicit: Heres, fidei tuæ committo, vt des legata & commissa,] vt secundum Azo. in Sum. C. de fideicom. tit. §. sequitur. Hodie tamen non est differentia inter fideicommissa & legata, sed olim multa erant differentie. Omne enim legatum fideicommissum dici potest & econtra, pro quo est text. Instit. de leg. §. sed non vsque. Nam ipsorum eadem est natura. ff. de leg. j. l. j. vbi dicitur. Per omnia exæquata sunt legata fideicommissis.

FIDEICOMMISSARIUS est ille cuius fidei legatum vel reliquum committitur.

Adde quod imò **FIDEICOMMISSARIUS** est ille, cui fideicommissum præstari debet. §. sed qui. Instit. de fideicommiss. here.

FIDEICOMMISSARIA libertas, requiritur infra [libertas.]

FIDEICOMMISSARIA [hereditatis petitio] est quæ competit ei, cui fideicommissaria hereditas restituitur ex senatuscōs. Trebelliano aduersus possessores rerum hereditarium.

FIDEIVSSOR est qui alienam obligationem in se recipit, vel suscipit, fidem, principali nihilominus manente obligato, videlicet, qui se pro alio obligat: vt

eo, scilicet principali debitore non satisfaciente, ipse satisfaciatur. Et dicitur quali iussu alterius ponens fidem suam, vt Instit. eodem tit. in princip. & ff. eod. l. prima, & secunda. Est autem fideiussor nomen generale, quia comprehendit sub se mandatorum, & constitutorum, & eum qui ex toto in se alienam obligationem transfert, qui & promissor vocatur. Sed hi differunt inter se, quia constitutor nō obligatur nisi præcedat obligatio quæ in iuribus data sit: vt in l. j. & iij. §. cum aliis. ff. de Consti. pec. & l. ij. C. eod. tit. Fideiussor verò obligationem præcedit & sequitur. Instit. eod. tit. §. fideiussor. Mandator autem nunquam sequitur, sed semper præcedit obligationem, vt ff. Man. l. si verò non remunerandi causa §. si post creditam. nisi in casu qui habetur in eo §. ver. [planè.] Et differentiam hic positam no. glo. in l. præall. §. si post in prin. cui similis glof. C. eod. tit. super rubrica. Et quod præcedat obligationem, vide Host. in Sum. eod. tit. §. j.

FIDEIVSSOR [in rem suam,] dicitur, qui fideiubet pro aliqua re in ea causa, qua res futura est eius, verbi gratia, dedi procuratorem ad defendendum in causa mea, & fideiussi pro eo iudicatum solui, hoc casu fideiussor in rem meam dicor, l. si defunctus. ff. de Procur.

FIDEIVSSIO ita fit, si interrogetur fideiussor sic: fide tua iubes quod iste debeat? & ille respōdeat, fide iubeo: vt Instit. eod. tit. §. in stipulationibus. Hodie tamen secundum Host. in Sum. eo. ti. §. qualiter. vulgares vtiuntur hoc modo. Es fideiussor pro tali? & promittis mihi pro eo? & iste respō-

respondet, sic, vel Promitto.

FIDELITAS secundum Host. Summ. de fen. §. quid sit fidelitas, nihil aliud est nisi iusiurandum quod à vasallis præstatur domino. Et ibidem habetur plena forma fidelitatis. vt xxij. q. v. de forma. de Iureiur. cap. ego N. Et in quo differt ab homagio; not. in Clem. pastoralis. §. rursus. de. re Iudic.

FIDUCIA est contractus quo fidem alterius secuti, rem ei aliquam simulandi tantum causa mancipamus: inde ducta appellatione, quod nulla alia re, quam fide ac probitate emptoris freti eam venditionem interponimus. Differunt autem fiduciam contrahere & fiduciam interponere. Nam fiducia interponitur, cum semel tantum atque ab vno accipitur, veluti si quis tempus dubium timens, amico potentiori fundum mancipet, vt ei eum tempus suspectum præterierit reddat. Ac contrahi fiducia dicitur, cum vicissim ac mutuo interponitur, veluti cum post tertiam venditionem adumbratus emptor, ita patri suum filium reuendit, vt eum pater continuò manumittat, vt l. 2. §. obicitur. ff. ad Tertul. Nam si contrahere fiduciam nihil aliud esset, quam interponere, semper contrahenda fiducia emancipatio celebrata fuisset. Nunc Iustinia. aperte testatur in Instit. emancipationes non. contractu fiducia heri posse, etsi olim factæ fuissent patrè filio suo intestato successurum nõ fuisse. §. vi. de Legit. agn. success. Nonnulli autem fiduciam interpretantur legem reuendendi venditioni adhibitam à quibus iudicico dissentio primò, quia fiducia non pactum, sed vetus

principalisque contractus est. Deinde quia ista ratione nunquam emancipatio, non contracta fiducia facta fuisset.

FIDUCIARIUS dicitur is in quem simulate aliquid ad tempus ea lege alienatur, vt vel nobis ipsis, vel ei quem nominatiuimus restituat. Hinc,

FIDUCIARIUS pater dicitur is à Caio in Inst. Cui pater verus filium suum simulate mancipat.

FIDUCIARIA tutela, quæ alicui ad tempus commissa est, & conceditur.

FIDUCIARIUS tutor is cuius fidem in ea tutela ipsi ad tempus credenda secuti essemus. Verum consuetudine sermonis à recta via nominis paulisper deslexum est.

FIDUCIARIUS seruus pro oppigneratus. Paul. lib. 2. Sentent. cap. 12. (Quicquid creditor per fiduciarium seruum quesuit sortem debiti imminuit.)

FIDUCIARIAM operam legatus imperatori suo præstare dicitur à C. Cæsare, cui imperiũ ad tempus commissum est, vt eo exacto imperatori suo illud restituat.

FIDUCIARIA hereditas est eadem quæ fideicommissaria. l. certi. ff. si certum peta.

FIDUCIARIA venditio dicitur in qua pactum redimendi interponitur.

FIDUCIARIUS heres is est, cuius fideicommissum est, vt alij hereditatem restituat. l. Seius. ad Trebellianum.

FIERI in continenti dicitur hoc, quod potest committi iudicis arbitrio, vt dicit Alanus de appell. c. an sit in glo. pen. id est, in actu se tenente, hoc est, ante, quam contrahentes se ad alium actum

- & negotia diuertant. ff. de Verb. oblig. l. continuus. vide supra facere. vbi de hoc.
- F I G L I N A**, a, est officina figuli, id est, illius qui facit vasa fictilia, Plinius lib. 7. [Figlinas, inquit, primus inuenit Choraebus Athenien sis.] Idem libro 35. [In eruditus figilibus vtuntur, donec figlinum percoquantur.] Id est, opus figuli in figlina factum. Iuriconsultus de fun. instr. l. fundi. [Cum in fundo, inquit, figlinas haberet, & in tit. de seruitutibus rusticorum prædiorum m. s. p. e. Nebriss.]
- F I G L I N A E** dicuntur loca in quibus figuli exercent officia sua vel artem.
- F I G L I N V M** opus, arte figuli perfectum. Paul. l. 19. §. j. ff. de Seruit. vrb. præd. [Iuxta communem parietem cameram ex figlino opere factam iure haberi licet.]
- F I L I V S** est is, quem nuptiæ demonstrant. ff. de in Ius voc. l. quia mater. vel per confessionem patris & matris. c. Transmissæ, qui fil. sint legitimi, vel per affectum extrâ de præsump. afferte. ij. q. vj. ad Romanam. & statur his coniecturis donec probetur contrarium secundum glos. in Sum. tit. de Nat. ex lib. vend.
- F I L I V S** largè & secundum veram significationem verbi, se extendit non solum ad veros filios, sed & ad nepotes & alios quos amore prosequimur, quia dicitur à $\phi\iota\lambda\omicron$ quod est amor: verum secundum vsum & consuetudinem non, sed tantummodo de propriis filiis intelligitur.
- F I L I I** nomine in statutis filia nõ venit. Feli. in Rubr. de fid. instr. u. col. fi. & generaliter an & quando filij appellatione contineatur filia, tradit latissime Barto. in l. j. de Verb. sign. Et Dec. in l. femina. de Reg. iur. An autem contineantur nepotes, tradit idem Bart. in l. liberorum. de Verbor. sign. Et palam est posthumes quoque huiusmodi appellatione confiteri, vt in §. fi. Inst. qui testaturo.
- F I L I I** vt secundum Azo. in Summ. C. de nat. lib. sunt multiplices. Aliqui sunt naturales & legitimi, vt qui nascuntur per legitimum thorum. Alij sunt legitimi tantum, vt adoptiui. Alij naturales tantum, vt nati ex concubina vnica & in domo indubitato affectu coniuncta. Alij neque naturales, neque legitimi, vt qui ex illicito & damnato coitu nati sunt: de his omnibus est gl. Instit. de Adoption. in princip. & glo. in c. per venerabilem. qui fil. sint legitimi.
- F I L I V S** adoptiuius. Require supra, [Adoptio.]
- F I L I V S F A M I L I A S** dicitur qui est in potestate patris vel parentis. l. nam ciuium. ff. de his qui sunt sui vel alie. iur.
- F I L I V S** naturalis & bastardus idem important. glo. est in rub. ff. de Concu. Bart. in l. ex factio. §. si quis rogatus. in fine. ff. ad Trebellianam.
- F I L I I** spurij dicuntur qui de adulterio ex soluta cum non soluto, vel è conuersò concepti sunt. c. transmissæ. præal. l. vulgo. ff. de Sta. hom.
- F I L I A S T E R** filiastra est filius vel filia ex alio coniuge genitus vel genita. non ex eo quem modo habet mulier. 30. q. j. si quis filiastrum.
- F I L I A T I O** probatur vt per Doct. in l. Lucius. ff. de Conditio. & demonstr per communem denominationem parentum, & quòd natus

natus est in domo mariti commorantis vxori vel concubina. leg. filium. ff. de his qui sunt sui. glo. c. Michael. de fil. presbyt.

F I N I ablatiuus apud Iuriconsf. vsitatus, pro vsque ad finem, vsque ad modum & quantitatem. Papi. l. i. ff. de Pigno. [Pacto placuit, vt ad idem vsuris non solutis, fructus hypothecarium vsuris compensaret fini legitimæ vsuræ.] Sic in l. 15. ff. ad leg. Falcid. ff. de compen. l. 5. ff. de Colla. dot. l. 4. §. vlt. de Naut. fen.

F I N I V M regundorum. Require supra [Actio finiu regundorum.]

F I N I T I M V S, id est, vicinus. c. per tuas. de sent. excom.

F I R M V M & ratum differunt quia firmum dicitur esse de facto, ratum verò de iure. Bart. in le. id quod pauperibus. iuncta glo. C. de Epis. & cler.

F I S C V S, siue fiscina, siue fiscella, textum est ex sparto. Est præterea fiscus, textum in quod oliuæ tritæ innittuntur, vt torculari expressæ exsudent oleum cum amurca. Columella li. 12. [In trita oliua nouo fisco includitur:] Plinius lib. decimoquinto. Fiscinas olearias spongia tergendas. Vlp. in tit. locati. l. sed addes. [fiscos, inquit, quibus ad præmenda olea vtimur.] fiscus ex sparto quoq; est saccus in quo numerosiores pecuniæ adseruātur. Iuue.

Incrementa domus arata multus in arca fisco.

Sed quia principis pecuniæ vegetales ita magnæ sunt vt nequeant loculis aut crumenis minoribus capi, consueuerunt deferri in sporteis fiscis. Inde fiscus pro pecunia publica plerunque accipitur. Iuuenalis.

Quicquid conficiunt pulchrumq; ex æquore toto est,

Res fisci est vbicunque nata.

Vnde apud Iuriconsultos titulus est, de iure fisci. & de fiscalibus debitoribus & exactoribus sæpe legimus. Nebris.

F I S C V S est saccus regius in quæ reducuntur vel cui applicantur bona bannitorum vel proscriptorum, taliter accipitur. ff. locati. l. sed addes. §. fiscos. vel est regij vel imperialis thesauri congregatio vel imperialium bonorum collectio, vel priuilegium, quia fiscus multa habet priuilegia: vt not. Azo. in summ. Co. de pri. fis. ad quod vide not. Cod. de Iure fise. in rubri. Et nota quòd differentia est inter fiscum & rempublicam, sicut inter speciè & genus. Fiscus enim est bursa solum de commodo pecuniario, sed respublica pecunias, honores, præmia, & alia considerat. nota. in leg. mancipia. C. de ser. fugi.

I M O in præalleg. §. fiscos. nomen fisci vas ex viminibus cõtectum significat, vt ibi anima duertit Eud. Et quæ olim esset differentia inter fiscum & ætarium, vide supra in Verb. [Ætarium.]

F I S T V L A E tubulæ per quos aqua ducitur, Vlpian. l. 5. ff. de Act. empt. Imes & labra. salientes, fistulæ quoque quæ salientibus iunguntur. Idem l. 12. §. 14. ff. de Iust. vel Inst. [fistulæ autem & canales & crateres, & si qua sunt alia ad aquas salientes necessaria.] Sic in le. xij. Digest. S. feruit. vindic. l. xlvij. §. ix. & l. lxxvij. ff. de contrahenda emptione. l. decima septima. de serui. vrb.

FIT & (sunt) hæc verba non tantum respiciunt præsens, sed etiã futurũ. xxv. q. j. generati in text. & in glo.

MALÉ hoc not. autor ex eo. text. nam loquitur de verbo fit, quod glo. extendit etiam ad verbum **FIAT**, non de verbis **FIT**, & **FIUNT**, quæ nullo modo aptari possunt ad tempus futurũ.

De F ante L.

FLAGITARE in l. ij. de priu. deli. est instantè pudicitiam alterius attentare, vt docet ibi Bud.

FLAMINES dicebantur sacerdotes gentiliũ, à filo quo in capite utebantur, à quo dicebantur flamines quasi filamines. nã nudis eos capitibus penitus incedere nefas erat. dist. xxij. cler. post medium. Inde archiflamines & protoflamines, vt eadè dist. §. j.

FLAMISSAE ab antiquis dicebantur, quos Thesuros Græco nomine appellamus: quod in eos non rude æs argentumque, sed flatã signatãque pecuniã conderetur, vt notat Gell. lib. 2. c. 10.

FLAUIVS, cognominatus est Iustinianus Imperator, non quod Flauios deiecit, vt Accursius interpretatur, neque quod capillos habuerit flauos, quod nusquam legitur, sed quod fuerit ex gente Flauia, ex qua fuerunt Vespasianus, Titus, & Domitianus. De quo Iuuenalis:

*Dum iam semianimen laceraret
Flauius orbem,
Ultimus.*

FLOCI nomine intelligitur habitus habens manicas longas & amplas. Cuculũ verò nomine habitus longus & amplus sine manicis, vt in Clementi. ne in agro.

§. cum verò de statu mona.

FLUCTUARE, id est, dubitare. xij. distin. c. illa.

FLUMINVM ait Vlpia. quædam sunt perennia, quædam torrẽtia, perenne est, quod semper fluat, *αἰβά* Ⓞ, torrens *ὄχρημα* Ⓞ Ⓞ Ⓞ Ⓞ Ⓞ, id est, hyceme fluens, si tamẽ aliqua ætate exaruerit, quod alioqui perenne fluebat, non ideo minus perenne est: fluminum quædam publica sunt, quædam non publicum flumen esse Cassius definit, quod perẽne sit ex l. i. §. 1. de fluminib. vide [Aqua profluens.]

De F ante O.

FOCARI mediastrini qui focum curant, l. i. §. caupones. ff. Naut. caup. stab. l. quæsitum 12. §. Trebatius, & §. se. & l. si ita ff. de Iust. & iur.

FOCARIA dicitur pro concubina, in l. 3. C. de Donat. inter vir. & l. 3. C. de Condi. infer.

FODINAE dicuntur loca vel foueæ vbi aliquid foditur. dist. xxj. cler. Inde dicuntur ferrifodinae foueæ, vbi foditur ferrum, & auri fodinae vbi foditur aurum.

FOEDERATI sunt non (vt Accur. putat in l. non dubito. de capti. & postli. reuer.) quibus cum induciæ factæ sunt, sed cum quibus populus Rom. amicitia (vulgo ligam vocamus) coierat, sociosque appellabat. Bud.

FOEDERIS duo genera ex Proculo in l. 7. ff. de Cap. & Postlim. colliguntur, qui vnum appellat æquum amicitia causa factum: alterum iniquum, siue impar, cũ pactio sit, vt is populus alterius populi maiestãte comiter tueatur. quod adicitur (inquit) vt intelligatur, non pari iure vtrumque populum esse, sed hunc alte-
ro fu-

ro superiorem. Liuius tamen lib. 34. his duobus subnectit tertium genus, quo bello victis leges dicuntur.

FOENERARE apud Iurifconsultos est fœnori pecuniam accipere, vt annotauit Alcia. l. iij. de Ver. signifi.

FOENORI pecunia, quæ fœnori datur. §. penulti. institut. quod cum eo.

FOENVM an veniat appellatione frugum not. in l. i. §. Labeo. ff. de Aqua plu. arcend. Et sumitur fœnum octo modis secund. Archid. in cap. vnum orarium. §. pe. xxv. distict. Venit autem appellatione fructuum, vt est text. in l. si Vsfufruarius messem. ff. qui. mod. v. usufr. amittat. & in l. pratum. ff. de Verb. signifi. & Ludonius Rom. in suo not. 556.

FOEDVS, pro fœditas, Paul. l. 3. ff. de Rit. nup. Nec enim honos ei seruatur, quæ se in tantum fœdus deduxit, alij habent **SCÆVS**.

FOLLIS pro marsupio & sacculo pecuniæ, vnde in folle offerre, l. 82. ff. de Condit & demonstrat. Hinc,

FOLLIS senatorius, dictus est posterioribus temporibus, tributum quod senatores imperatoribus pendebant, quod abrogatur per l. 2. C. de Prætor. lib. xi.

FOMENTA, sunt medicamenta, dicta à fouendo, hoc est, calefaciendo & recreando. Quid.

Fomentisque iuuas vulnere nostra tuas.

Inde est fomentare, & fomentatio, vt apud Iurifcon. iuris de lega. iij. l. si cui. Nec ea quidem quæ fomentationis causa parata sunt.

FOMES carnis est languor naturæ vel animæ, qui appellatur con-

cupiscentia carnis. xv. q. j. c. meritum §. itaque, & non est peccatum, sed pœna peccati. Et dicitur animæ infirmitas, quia accedit animæ ex coniunctione carnis. §. itaque. præal.

FORANEVS dicitur qui forum tenet, vel de foro venit. iij. q. vj. peregrina.

FORENSES actiones, quæ alibi ciuiles, siue rei familiaris, priuatæ aut pecuniariæ dicuntur. V. sp. l. i. ff. de Incend. nauif. Et quantum sint de his facinoribus etiam criminum executiones, at tamen recte prætor fecit, qui forenses quoque actiones criminibus istis præposuit.

FORESTA est locus vbi feræ inhabitant vel includuntur, glo. in c. cum dilecti de dona. alias dicitur latum nemus, de his ponit Feli. in c. Rodolphus. in j. versif. [quid autem sit foresta.] de Reserip. Et vbi quis habet vsum vendandi secundum Ber. de Dona. cum dilecti in glo. j.

FORMA tutoris, est lignum illud quo calcæi informantur. Horatius secundo Serm.

Si scilpra & formas nō sutor nautica vela.

Vlpianus in tit. ad legem Aquilianam. l. sed & si. [Si forma, inquit, calcæi ceruicem percussit.] Item Vlpianus titulo locati. l. ite queritur [Si forma calcæi tam fortiter ceruicem percussit.]

FORMA, facies cuiusque rei seu figura. l. mulieris. de Verb. signifi. quandoque sumitur pro ordine, hoc est decuria vel classe. l. sci. niis. C. de Pala. nonnunquam pro ligno quo calcæi informantur. l. e. sed & si. ad leg. Aqu. A Doct. verò plerunque accipitur pro solennitate quæ à iure requiritur

in conficiendo aliquo actu.

F O R M V L A, require suprâ Actio.

F O R M I D O L O S V S pro timido.
§. sin autem. Institu. de pupil. i. ubi
fiti.

F O R N I C A R I V S idem quod pi
striniarius vel pistior. l. si seruus.
ff. ad l. Aquil.

F O R N I C A R I I in le. quidem de
vsur. sunt opifices, propolæ, inflito
res, qui à fisco conducunt ta
bernâs sub arcubus, qui forn
ices appellantur, vbi merces suas
venales habeant. Bud.

F O R N I C A T I O est cuiuslibet il
liciti coitus genus qui fit extra
uxorem legitimam, specialiter in
vsu viduarum, meretricum, vel
concubinarum.

F O R S I T A N quandoque capitur
non dubitatuè. de vo. & vo. redè.
c. magnæ. & sic est expressiuum
veritatis de procu. tuæ. 33. q. 2. ad
monere. circa medium. & de pæn.
dist. 1. quamobrem. de sup. neg.
præla. c. 1. lib. 6. vide glo. in. c. 2.
de testa.

F O R T E quando fit dubitatuom
facti, & quando iuris, no. Archi.
ii. q. 3. nolite etiam quandoque
capitur certitudinaliter, pro ex
pressiuo veritatis, & nō pro nota
dubitacionis: vt in multis iurib.

F O R T V I T V S casus est inopin
atæ rei euentus qui prævideri non
potest, vbi ergo diligentissimus
præuidi sset, non est casus fortui
tus vt in cap. Ioannes. de homi.
Et de materia casus fortuiti, vide
Abb. in d. c. Ioannes. numero. 2.
vbi etiam dicit Abb. quod casus
fortuitus non imputatur dar'o
operam rei licitæ secus si rei illi
citæ, vt in ca. dilectus, eodem ti
tulo. de homici. Et not. ca. us in
quibus diligentissimus provide
re non posset, in l. si quis domum
de Loca.

F O R T V N A singulari numero
pro facultatibus & opibus. Secu
uol. l. 40. §. ff. de stat. lib. [Argē
tarius coactor, cum penè totam
fortunam in nominibus haberet
seruis aëoribus libertatem ita
dedit.]

O R V S est exercendarum litium
locus, à fando dictus, vel à Phoro
neo rege, qui primo Græcis le
gem dedit, vt extra, de Verborū
signific. cap. forus. & 6. distinet.
Moyfes.

I T E M Forus idem est quod tribu
nal, & vt Azo dicit, forus poni
tur pro bursa, & alio modo di
citur formarium, vt ait placen.
de quibus sedilia iudiciatum cō
ficiuntur. idemque appellatur
prætorium. Tribunal autem di
citur maiorum iudicium, scilicet
qui habent merum impe
rium. Papæ autem propriè dici
tur consistorium. Item est phani
cies in naui. Item est locus vbi
merces reponuntur. Item est fo
ramen rei inanis. Item scripto
rium foraminosum pro impen
dis pennis & cornibus vel cala
mis ad scribendum deputatis. Et
hæc significata habet forus vt
plurimum in masculino genere
secundum Hostien. in Summa
de foro competen. §. j.

F O R V M autem in neutro genere
secundum. Hostien. ibidem emen
ditur pro loco deputato ad emen
dum vel vendendum res. Aliter
autem secundum Azonem dicit
tur districtus ciuitatis vel territo
rium iudicis in quo animaduert
tæ & punire habet delinquen
tes. l. pupillus. §. territorium. ff.
de Verb. signi. Et veniunt ibi quæ
sunt iurisdictionis non quæ sunt
ordinis: & dicitur quasi fodium,
eo quod qui in districtu ad fodia
vel munera, seu angarias com
pelluntur

pelluntur. Vel dicitur à ferendo, eo quòd munera subeunt & ferunt. Aliter Goffr. & Hostien. ibidem convenientes, forum inquitunt, est idem quod tribunal, quia tribunal fortè habet aliquà similitudinem cum foro, quia sicut in foro venat quod nos nominamus forum, conveniunt multi vendentes & ementes, sive res venales inferentes, sic etiam in foro iudiciali, scilicet, in tribunali conveniunt multi litigantes seu contentiones & lites inferentes, & exinde definitiones reportantes.

F O R O cedere, in le. si hominem. ff. Deposi. dicuntur argètarij, cum tabernis, id est, mensis suis cedentes, quas in fora publico Romæ conductas habebant, aliò habitatum migrabant. Bud.

F O S S A est, ait Vlpia. receptaculù aquæ manu facta. l. i. §. 1. ff. vt in flumi. Pub. l. vnic. in fin. ff. de Rip. in und.

F O S S A T V M pro fossa qua castra cingebantur. Modestinus. l. 3. §. 2. ff. de Re milit. [Is qui exploratione emanet, hostibus insistentibus, aut qui à fossato recedit, capite puniendus est.] id est à castris fossa cinctis.

De F ante R.

F R A M E A accipitur pro lancea, seu hasta, de qua meminit Iuuenalis dum dicit.

Et Martis frameam, & Tisrae spicula ratis.

Et ita debet intelligi locus Vlp. in l. iij. §. a mis. ff. de vi, & vi armata. licet aliqui aliter intelligant vbi Iurisconsultus interpretatur frameus, Rhonpheus.

F R A T E R dicitur quasi ferè alter.

F R A T R I S appellatione continetur

foror. text. in l. Lucius. §. quæsitum. ff. de leg. iij. & not. in l. tres fratres. ff. de paci.

F R A T R E S communiter dicuntur omnes Christiani, tam laici quàm clerici per laucrum regenerationis in baptismo. can. ad mensam. xj. quat. iij. Item ante concilia Apostolorum in primitiua ecclesia omnes appellabatur fratres Discipuli Christi. vicesima secunda distinct. sacrosancta. propriè tamen religiosi mendicantes non habentes bona in communi fratres dicuntur, & alij habentes bona in communi, vt ordinis sancti Benedicti, Bernard. & c. qui monachi dicuntur. Clementin. dudum. de sepul. & Clement. ex vii de paradiso. de Verb. signific. & secundum Panor. monachi non appellantur fratres propriè, licet laicè loquendo sic. Sic etiam de Monialibus, quæ de ordinibus mendicantium dicuntur sorores, & alix Monachæ Moniales vel sanctimoniales.

F R A T E R N I T A S quot modis sumatur in iure, not. Ioan. Andr. in commento decret. Ioannes de Reg. & transeunt. ad regul.

F R A T R E S consanguinei, sunt fratres ex eodem patre & eodem sanguine geniti. §. sunt autem. instit. de legit. agnat. success.

F R A T R E S patruales, sunt duorum fratrum filij. vt d. §. sunt autem & instit. de grad. §. quarto gradu.

F R A T R E S vterini, sunt filij eiusdem matris, vt exponit glo. instit. de Legit. agna. suc. §. hoc etiam.

F R A V S idem est quod dolus. Nota tamen quandà differentiã in le. iurisperitiis prætor. ff. de p. & vbi vide: hic tamen fraus capitur prout fit legi, quando quis facit contra significatum legis, quæsta

quæ sita palliatione qua videatur non agere in fraudem legis. ff. de Legi. le. frâus. verbi gratia. filius familiâs indiget pecunia, petit à me sibi mutuari, video quod per hoc incidere in senatusconsultum Macedonianum, pecuniam non mutuo, sed frumentum ut vendat, & pecuniam habeat, ne videar incidere in Macedonium, certe ego nihilominus incido, ut l. sed Iulianus. §. mutui. ff. ad Macedonia. Fit ergo fraus legi, quando fit contra significatum legis palliatione quæ sita, sed fit contra legem, quando fit contra id quod per legem significatur, nulla palliatione quæ sita. ff. de Legi. l. contra legem. Ex his patet quod si bona fide mutuo filiosami. frumentum, credens ipsum indigere, non incido in Macedonianum, quia nec factio nec animo facio contra eius significatum. Et hoc etiam si fit error intolerabilis, quia fraus requirit animum, secus si pecuniam mutuans errans in iure, quia talis error non excusaret, eo quod factum est contra significatum legis. arg. l. ij. C. ad Maced. Et not. quod interdum fraus accipitur pro delictio. Vnde fraudem capitalem admittere, id est, tale aliquid delinquere, propter quod pœna capitis statuta sit. l. cum autem. ff. de Adil. edic.

FREQVENTER fieri dicitur quod assidue fit. ff. de Inoffic. testam. le. nam & his. de mino. leg. & si sine. Quandoque quod bis fit. in Authen. de defen. ciuit. ad fi. & ibi not. Quandoque exponitur, id est, multoties, in proc. Decretalium. §. sanè. Quandoque, id est, voluntariè. C. de Vfur. pupil. le. j. Quandoque id est, sæpius. xvij. quæst. ij. non semel.

habetur hæc dictio extra ut li non contest. cap. quoniam frequenter.

FRIGVSCVLVM in l. cum hic. de do. inter vir. & vxor. sumitur pro digressu temporario vxoris ob iurgium cum marito. Sunt tamen qui legant frigusculum, eò quod ob eiusmodi digressum aliquantisper refrigescat ardor amoris coniugalis.

FRIVOLA in l. solutum. de pig. act. accipitur pro vili & tenui suppellectili, qualis inquilinorum esse solet.

FRIVOLA, inquit festus, vasa sunt propriè fictilia cassa, Vlp. l. 21. §. 4. ff. de Pigner. act. [Non enim credibile est hoc conuenisse, ut ad vniuersam pensionem insulæ friuola mea teneantur, positum videtur pro suppellectile hominis tenuis & inopis. Sic Senec. lib. Controu. III. [Ego illos in friuola inuitavi nostra.

FRVCTVS dicuntur qui susperunt deductis expensis quæ sunt gratia fructuum acquirendorum & colligendorum & conseruandorum, ut ff. de Pet. hered. l. si à domino. §. fructus.

FRVCTVS appellatione continentur collatio beneficiorum quæ dicuntur esse in bonis & fructu mensæ episcopalis, notat gl. in c. cum olim. de maio. & obed.

FRVCTVVM autem alij sunt industriales. ut frumentum, vinum, oleum & similia, scilicet, lac & lana, quæ sine industria hominis non proueniunt. Alij sunt fructus naturales, qui ex ipsa natura proueniunt, siue magna, scilicet, sine industria hominis, ut poma, pyra, ficus & huiusmodi. Vtraque diffinitio potest colligi ex le. fructus. ff. de Vfuris. de resti. sol. cap. grauis.

in gloss. fin. Sunt ergo naturales fructus in quibus factum naturale præcedit factum hominis vt ex solo rudi vsu possumus illis vt, sed industrialibus non sic solo vsu rudi, sed curis adhibitis, licet enim etiam natura coope- retur, cura tamen maior requiritur, non modica & perfunctoria sicut in naturalibus, vide gl. in leg. sequitur. §. fructus. ff. de Vsu cap.

F R V C T V S percepti, dicuntur qui aliquo modo sunt à solo separati & in horreis reconditi.

F R V C T V S percipiendi dicuntur qui immaturi sunt, quos vetus dominus possidet. de his in Spe. eod. titu. de fru. & lit. expen. & Azo in Sum. C. de Rei vend. Vnde fructus diuersimodè significat ac cessionem, vsum fructum, seu ius vtendi fruendi. & ius fruendi de- pto vsu, primo significat accessionem, & hanc dupliciter. scilicet strictius, ex eo quod ex prædiis percipitur, vt non comprehendat fœtus animalium, vel vsuras pecuniarum, sicut sumitur in rub. de vsu & vsufu. nã ibi fructus sumitur prout distinguitur ab vsura & à pecudibus, quia in his etiam fructus est. l. in pecu. dig. de vsur. non autem comprehendit partem ancillæ. Magis latè autem significat, vt etiam comprehendat vsuras, vt l. vsuræ. ff. de Vsu. Item & pensiones prædiorum. l. prædiorum. eod. tit. Secandò significat vsum fructum: nam legato fruãu fundi videtur legatus vsus fructus. l. per seruum. §. si vsus fructus ff. de vsu. & ha. Et notandum, quod in fructu id esse intelligitur, quod ad vsum hominis inducitur est. l. pen. de vsufu. leg.

F R V I dicitur qui fructus percipit.

F R V C T V A R I V S est qui rei dominus non est, vt in l. vti frui. ff. si vsus fructus petatur. Tamen in quibusdam casibus pro domino habetur scilicet, in percipiendis fructibus. ff. de Vsufr. si Titio. §. 1. Et quomodo differat ab vsuario, require infra vsuarius.

F R V G I homines appellantur, diligentes & probi. l. si vendita. ff. de peri. & commo. rei vend.

F R V G V M appellatione continetur omnia quib⁹ homo vescitur, præter carnes & poma. l. frugem. de verb. sign.

F R Y M E N T V M id esse quod aristam in se tenecat Gallus definit. l. frugem. de Verb. sign.

F R V S T A T I M id est minutatim & quasi per frustra. 13. quæst. j. Ecclesiæ. §. item Apostolus.

F R V S T R A not. Archid. de accu. cap. j. lib. 6.

F R V S T R A R I tempus dicitur, cum frustra inanitérque cõsumitur. l. sed et si. §. actio. ff. Ex qui. cau. maio.

F R V S T R A T I O videtur vsurpári pro calumnia. l. si calumniatur. de Ver. sign. alioqui deceptionè significat.

De F ante V.

F V C A R E est tingere. l. j. C. quæ res ven. non poss. ferè autem ad artificiosum & adulterinum colorem refertur.

F V E R I T hoc verbum in vltimis volutibus plerumque futurum tempus demonstrat. Bar. in l. hoc articulo. de Hered. insti.

F V G I T I V S seruus quo distet ab errone, diximus in verbo [erro,] onis, Definitur autem ab Offilio in tit. de Adilitio edicto: in hunc modum: [Fugitiuus est qui extra domini domum, fuga causa quo se à domino celaret, mansit.]

fit. Fugitiuarius autem est, ad quem se fugitiuus receperat: locus quoque fugitiuarius dicitur, vt apud Varronem. lib. iij. de Rustica. de cochleis: [Fugitiuarius, inquit, parandus est illis locus.] Papinia. lib. xxj. de Præscriptis verbis. l. si apud. [Si apud te, inquit, ego & fugitiuarius deposuimus.] Nebrif.

FUGITIIVS, est qui ea mente recedit ne redeat ad dominum, licet postea redeat, vt ff. de Ædi. edi. l. quis sit fugitiuus. de hoc vide Azo. in sum. C. de Ser. fugit.

FUGITIVARI olim fugitiuorum seruorum reprehensores erant: qui eam operam profitebantur, vt fugitiuus inuestigarét & reducerent. Hoc verbo vtitur Iurisconsultus. in l. si apud. de Præscript. verb.

FULCIMENTVM, sustentaculum dictum, à fulciendo, hoc est sustentando siue sustinendo. Macrobi. vij. Satur. [Desertum iam fulcimentis suis labitur in ruina.] Apule. in j. de asino: [Pede altero fulcimentum quo sustinebat repello.] Vlpia. de fundo instruct. l. quæsitum. [Proinde, inquit, fulcimenta si qua habeat.] Anto. Nebrif.

FVLTVRA quoque, idè est quod fulcimentum, dictum vtrumque à fulciendo, id est, sustinendo. Vnde Hora. per translationem dixit in secundo Sermo.

Ingens accedat stomacho futura ruenti

Et Plinius Cæcilius in Epistol. [Corporis futuris animus sustinetur.] Vl. in titu. si seruitus vendicetur. l. sicuti autem. [Sicuti, inquit, refectio parietis ad vicinum pertinet, ita & futura ædificiorum vicini.

FVLCIMENTVM & futura dicuntur sustentaculum cuiuspiam rei, à fulciendo. l. quæsitum. §. tegulam, de fun. instru. & l. sicuti Si ser. vend.

FVLLO, onis, est qui vestes polit emaciatque, non quod vulgò persuasum est, pannarius, id est, lanificij artifex. Martialis:

Non tã sape teret lintea fullo tibi,

Fullonicam Nicias Megarenfis primus omnium inuenit, vt scribit Plin. 7. Plautus in asinaria: [Non didicisti fullonicam, non mirandum est.] Vlpianus li. xivj. de furtis. l. itaque fullo. [Fullo, inquit, vel sarcinator qui polienda vel sarcienda vestimenta accipit.]

FVLLONES dicitur mudatores & dealbatores vestiũ, & earundè decoratores seu coloratores.

FVLLONICAS pro officinis fullonũ dixisse videtur Vlpian. in l. iij. de Aqua plu. ar.

FVLMINARE dicitur iudex iniuste vel indeliberatè sententiã proferens sine maturitate. de Senten. excommu. c. j. lib. vj.

FVNCTIO est vsus consuetus, functio ab eo qui fungebatur honore aliquo aut officio. Hinc dicitur functus vita, qui iã impleuit officium vitæ. Vnde dicitur quod mutuę pecunię magis functionem in genere suo recipiunt per solutionem quàm specie, id est, soluendo mutuam pecuniam magis vtimur genere, id est, rei materie, quàm specie, id est, eodè corpore, aliter non esset mutuũ vel mutuatum, scilicet, de meo tuum, sed commodatum, scilicet, ad commodum, vtentis datum. ff. de Reb. cred. & si cert. pct. lege mutuam.

FVNCTIO publica. require. ff. de pub.

de publ. & vestig. l. j. s. hic titulus.
super veris. [pendantur.]

FVNDATVR intentio per testes
vel instrumenta, vel confessione
vel euidentiam facti, vel etiam
præsumptiue, vt est glo. in veris.
[fundauerit.] c. finem. de dolo &
contu.

FVNDVS est quicquid in solo
possidetur, puta, prædium vrba-
num, prædium rust. cum. Seruius
in illud Virgil. 2. Georgic.

*Dives opum variarum ac latis oris
f. n. 16.*

FVNDVS, inquit, dicitur ex eo
quod omnium rerum sit funda-
mentum Vlpianus titul. de Ver.
signific. l. [Locus, inquit, est, non
fundus, sed portio fundi.] Fundus
autem aliquid integrum est,
& eo. tit. lege, quæstio. & iterum
lege, fundi. Fundus pro vasis po-
teriori fundamento, ad cuius simi-
litudinem, inquit Festus, fundus
dicitur ager qui planus sit. Mar-
tialis lib. 8.

*Hi duo longæuo censentur Nestore
fundi.*

Paulus lib. xli. de acq. rerum do-
mi. l. sed si. Cuiusmodi poculi
fundus ille sit: [Scypho, inquit,
fundus, aut ansa. Anton. Nebr.

FVNDVS est mansio alicuius cū
accessionibus. Aliter definitur,
vt in l. quæstio. ff. de Verb. signif.

Et not. quod fundus est nomen
homogeneū, quia quælibet pars
fundi dicitur fundus. Sunt enim
homogenea in quibus est idem
prædicatum in parte quod in to-
to, vt aqua, terra, lignū, pannus,
&c. Alia dicuntur heterogenea,
in quibus pars non capit eandē
denominationem cum toto, vt
domus, cathedra, tunica, nauis,
pons. Vnde non valet legatum
fundi & est derisorium. l. legato.

ff. de Leg. j. nam legando spaciū
palmæ de fundo, diceretur fun-
dum legasse. Sed ibi bona glos.
quod non valet legatum gene-
rale legando rem, substantiam,
vel animal, quia muscam dando
liberaretur.

FVNDVS agonotheticus, requi-
re Azo. in Sum. C. cod. tit. & l. iu-
bemus. C. de fund. patri. li. xj.

FVNDVS dotalis, is est qui ma-
trimonio contrahto datus est
sponsio.

FVNDVS quasi dotalis, dicitur
qui traditus est sponsio nondum
secuto matrimonio, pro quo et-
iam superiori dicto facit. l. j. ff. de
fun. dot.

FVNDVS instructus, est ædifica-
tus vel cultus.

FVNDVS iugens, est terra quæ
modo non aratur, licet olim fue-
rit fertilis, aliàs quæ modo ara-
tur, licet olim fuerit sterilis.

FVNDVS limitrophus, dicitur à
trophos, id est descriptio, & li-
mite, vel milite: quasi descriptus
ad vsum militum, qui milites im-
perium custodiunt, vt Cod. de
fun. limi. l. j. & l. fi. libro xj. Aliter
dicitur fundus limitosus, vt ibi-
dem de fun. limit. Sed melius est
dicere, q̄ limitrophus deriuatur
à limite, & trophos quod est nu-
tritor: nam hi fundi assignati e-
rant nutriendis militibus custo-
dientibus limites, seu limina im-
perij, vt ex eorum fructibus ale-
rētur, qui & limitanei appellātur.

FVNDVS releuatus dicitur qui
olim erat palustris, nunc autem
factus est serenus, aliàs terrenus.
C. de fun. patri. l. fi. li. xj.

FVNDVS saltueasis, est fundus
in quo est saltus. Cod. de fund.
patri. & tal. l. fin. lib. xj. Require
infra [saltus.]

FVNDITVS aduerbium est,
& quan-

& quandoque exponitur, id est, [ex toto,] vt de Elect. c. quia sepe. circa fin. in vj. Quandoque, id est [penitus.] Cod. de Sacrosanc. eccle. l. decernimus. Quandoque exponitur, id est, [vsq; in fundo.] ff. de Vfuscap. l. final. Item vide plenè de hoc aduerbio per Bart. in Authen. decernimus. Cod. de Sacrosanc. eccles.

FVNERARIA actio. Require supra [actio funeraria.]

FUR est qui clam, obscure, & plerunq; de nocte rem alienam amouet inuito domino, gratia lucrandi, subaudi sine armis, vt in Authen. sed nouo iure. Cod. de fur. & ser. corru. & dicitur fur à furno, quod idem est quod nigrum, quia vt plurimum in obscuro furatur: vnde. [Qui malè agit, odit lucem.] de Officio dele. consuluit.

FUR manifestus dicitur, qui in ipso, maleficio est deprehensus, vel in loco in quo commissum est furtum, vel post furtum, dum tamen cum furto deprehendatur antequam deportauerit ad locum ad què destinauerat. Instit. de oblig. quæ ex deli. manifestus.

FUR non manifestus dicitur, qui rem detulit quo destinauit. tit. præalleg. §. sed si pertulit, vel sic dicitur qui cum re furtiua in ipso actu furandi non deprehenditur, sed iam deportauerat rem furtiuam in locum in quem destinauerat nihilominus conuincitur postea de furto.

FVRTVM, est contrafectio fraudulenta, seu fraudulosa rei aliene mobilis corporalis, quæ sit inuito domino cuius res fuit, animo lucrandi, scilicet, gratia rei vel possessionis, vel vsus, vt ff. eod. tit. l. j. Dicitur autem fur-

tum secundum Azon. à furno. id est nigro, eo quod clam & obscure & plerunq; de nocte fiat: vel dicitur à fraude vel à ferendo, vt. l. j. in princ. ff. eo. tit. & Instit. de oblig. quæ ex deli. nascuntur in prin. §. furtum autem.

FVRTI actio, require supra [actio furti.]

FVRTI conditio. require supra conditio.

FVRTVM conceptum, est cum quis presentibus testibus apud aliquem rem furtiuam querit & inuenit, vt Instit. de oblig. quæ ex delict. nascuntur. §. conceptum furtum.

FVRTVM domesticum, dicitur quod serui dominis, liberti patronis mercenarij illis apud quos degunt seu operantur, surripuerint. l. respiciendum. ff. de Pæn.

FVRTVM oblatum, est cum quis rem furtiuam alicui obtulit, vt potius penes eum, quam penes se inuenitur.

FVRTVM prohibitum dicitur, cum quis volentem rem furtiuam querere prohibuit, vt dicto titulo de Obligati. quæ ex delict. nascuntur. §. est etiam. vbi dicitur quod hæc actiones furti concepti, oblati, prohibiti, & non exhibiti, in desuetudinem abierunt.

FVRTIOSVS differt à mente capto: nã furiosus furore quodam animi agitur: Mentecaptus verò magis in quiete est, nullaque signa extrinsecus ostendit, idemque est qui & demens. ita doct. in §. j. Instit. de curato.

FVRTVM ponitur pro præterito, vt ff. si cer. pet. l. vlt. secundum vnam lecturam. Quandoque futurum comprehendit præteritum, vt ff. de Iure codicill. lege Plotiana.

De G ante A.

GALLINARVM Iustinianus duo facit genera, vt alix māsuetæ sint aliq̄ natura feræ. §. Galinarum. 12. de Rer. diuis. & l. 5. in fin. ff. de Acquir. rer. domin. Varro. libr. 3. cap. 9. tria constituit. Villaticas, rusticas, & Africanas. Columella. lib. 8. cap. 2. Chortales, rusticas, & Africanas. Villaticas vterque & chortales appellat, quas alitum vbiq̄, tum in villa videmus. Rusticas autem & syluestres eas vocant, quæ Iustinianus feras nominat. quæ ab aucupibus capiuntur, & in seruitute non seruant.

GALLICANTVS est in secunda hora noctis. C. de transac. l. nō minorem. iuncta gloss.

GANEA est amica vel amasia & non potest eam scholaris inuitis focus in hospitium ducere. l. non aliter. ff. de Vsu & hab.

GAEVVM falsugo erat ex quibusdam picibus, puta scombro, halece, lacerto, & huiusmodi: utebantur autem eo pro falsamento siue conditura aliorum ciborum. Gari meminerunt poëtæ multis in locis. Plinius, Apilius, Galenus, cæteri. Vlpianus libr. xxxiii. de penu lega. l. qui penum [Garum, inquit, amurca, mel.] Accursius falsamenti genus esse dicit, ipsa veritate coactus, sed quod sit non dicit. Ant. Nebriss.

GASTALDVS est maior dominus qui habet curam exteriorum rerum episcopi.

GAZOPHYLACIVM est locus vbi chartæ reponuntur, extra de probat. capit. j. & ibi per Bernar. secundum vnam lect. Sed rectius ibi legitur chartophylacium: nā gazophylacium est repositoriū gazæ: quæ vox est Persica quic-

Vocab. iur.

quid possidemus significans.

De G ante E.

GEMMAE secundum Pomponiū in l. et si non sunt. §. fin. ff. de Auro & argen. legat. sunt perlucida materix, veluti smaragdi, chrysoliti, amethysti: lapilli autem sunt contrariæ naturæ gemmis.

GENEARCHICA prædia, γενερχικα & γενετορχικα χωρία dicuntur in Nouell. XXI. quæ princeps atque auctor generis familiæ suæ reliquerat, ea lege, vt in eo perpetuō manerēt, neque ad alios transferre possent, vsque eo vt etiam formine ab iis excluderentur, quod Armeniorum institutum à feudorū ratione nō omnino alienum Iustinianus ea Nouella sustulit.

GENERMEUS, est maritus filix meæ, vt in l. non facile. ff. de Gra. & alia.

GENER, etiā dicitur neptis, proneptis, & deinceps maritus, nēdum filix. l. generi. de Verbor. signifi. Imō non tamen maritus, sed etiam sponsus. l. Laber & li. Seruius. de Grad. & aff.

GENER, id est, consanguineus. in Authen. de incest. nup. in princ. Atqui vox generi in d. Authen. deducitur à genus: nō à generi.

GENERALIS abolitio. Require supra [Abolitio.] & vide de hoc Azō. in Sum. C. eod. tit.

GENERALI sermone persona loquētis intelligitur excepta. de iureiuran. c. petritio. vbi concor. in glo. Et intelligitur hoc regulariter, quia salit̄ interdum vbi obligatio vel pactum præcedit quod inducit æquitatem quādam includentem etiam personā loquentis, vt si recepissem x. à tey

& pro.

& promississem tibi dare turrim contra omnes homines, tunc teneor etiam dare contra me ex pacto. de hoc in canon. de forma. xxij. q. v. quādoque etiam generali sermone nec familia loquētis intelligitur.

GENERALIS locutio, generaliter est intelligenda. ff. de Offic. præsid. l. præses. licet generale verbum non sit semper generaliter intelligendum. de iureiur. c. ad nostram. in glos. vlt.

GENERALITER dicitur quod imò etiam indefinitè intelligendum est. de coniu. lepro. c. quoniam. in glos. super ver. [generali. & xix. dist. si Romanorum. ff. de Publicia. l. de pretio.

GENERALIA verba sunt ad civilem modum referenda. ff. de serui. l. si cui. & generalia verba accessorie appoñta restringuntur ad suum principale. l. prædiis. in princ. ff. de leg. iij.

GENERALIS allegatio, quando sufficiat, & quando non. not. in c. vestra. de cohab. cleti.

GENERALIS clausula significat eius significatū probare vel significare probat, & tunc non pertinet ad expressè nominata. ff. de Verb. oblig. l. doli. verbi gratia: testator filios instituit, & quicquid substituit, & post filium exheredavit, quæ exhereditatio vel clausula non reuertitur ad institutionem, imò ad substitutionem: vt in l. j. in fi. Cod. de lib. præter. vel exhered. Item ibi, pater unam filiam instituit, & filium exheredavit. deinde alium filium substituit, exhereditatio refertur ad solum gradum institutionis: vt lege tertia. §. filius. ff. eod. tit.

GENITALIS feritas, id est, à genere proueniens. Institut. si

quadru. pauper. fecisse dicatur. §. primo.

GENITIVVS importat dominium. Felin. in capit. quia v. de iudic. in princ. non tamen semper importat dominium, & sic aliquando denotat nudam detentionem ex communi vsu loquēdi, vt sunt isti simplices detentores, depositarij, commodatarij, & coloni qui solent appellare possessionem suam, quam colunt. de quo vide bon. glos. in l. ij. ff. de Origine iuris. adde tamen quòd genitiuus ex propria & stricta significatione verborum denotat dominium, & idèd genitiuus positus in statutis debet intelligi in dominio vero. Abbas in cap. de postul. prælato. vers. vide tamen ad principale. & per Bartolin. §. potestatis. ff. de pecul. & in l. parui. ff. nau. cau. stab. & in rub. de Noui oper. nunciat. ff.

GENITORES nostri dicuntur, nostri priores maiores. in Authen. de man. princip. §. j.

GENO pro gigno, Vlpian. lege decimaseptima §. primo ff. de Legat. & fid. cōmiss. primo. [Si qua filia mihi genitur, ei heres meas centum dato.] Idem lege decima tertia, §. vltim. ff. de Reb. dub. [Si quis mihi filius aut filia genitur, heres mihi esto.] Priscianus libr. decimo. [Gigno genui, pro quo geno vetustissimi protulerunt.] Varro in Andabata: [Sed quod hæc loca aliquid genuit.]

GENS & populus idem sunt. & idèd quot faciunt populum, tot faciunt gentem. lege omnes populi. de Iustit. & iur. & Instit. de iur. na gen. & ciu. §. omnes populi. Decem autem faciunt populum, vt est glos. in cap. primo, de Ele. vide Barto. in lege sicut. §. in decurionibus. ff. quod quisque iur. & in

& in lege prætor. ff. vi bon. rap. Sæpe tamen gentis appellatio refertur etiam ad agnationem l. pronuntiatio. de Verborum significatione. vnde & gẽtiles pro agnatis seu qui de eadem sunt familia.

GENVINA pietas in lege tertia de lib. homin. exhi. pro ingenio patris in filiũ affectu atq; amore.

GENIVS est Deus vniuscuiusq; hominis præses, cui nos angeli boni nomen indidimus. Symmachus in oratione cõtra Christianam religionem, cui respondit Diuus Ambrosius:

[Vt animæ, inquit, nascentibus, ita populis fatales genij diuiduntur,] de genio principis Persius poëta [Diis igitur genioque ducis centum paria ob res egregie gestas induco.] Vlpianus libro duodecimo de iureiur. lege si duo. [Si quis, inquit, iurauerit in re pecuniaria per genium principis]. Ant. Nebris.

GENVS est quod prædicatur de pluribus differentiis specie, gl. Institut. de iur. nat. gen. & ciuil. §. constat. vers. [plæbiscitum.] vt hoc genus animal prædicatur de homine, eguo, leone, & aliis animalium speciebus. Dicimus enim, homo est animal, leo est animal, & ita de aliis. Ferè tamen semper Iurisperiti sumunt genus pro specie logicorum. imò & quandoque ponitur genus pro toto, sicut & species, pro parte, vt in præallegat. §. plebiscitum. nam ibi dicitur plebem disterre à populo sicuti species à genere, quod vtique falsum est si accipiamus genus & speciem prout dialectici, eum secundum eos posita specie ponatur & genus sub qua comprehenditur, & tamen posita plebe non ponitur

populus.

GERERE, respice in versic. [agere.] & in verb. [factum.]

GERERE pro herede quid sit, palam est ex §. vit. Inst. de her. qua. & di.

GERITIO pro gestio Vlpianus lege decimaquarta. ff. de Relig. [licet ex hoc ipso neque pro herede geritio, neque aditio præsumitur.]

GERMANVS dicitur frater ex eodem patre natus. §. hoc etiam. Inst. de legit. agn. suc.

GERMANICVS, Drusii Neronis filius ex iuniore Antonia, M. Antonij Triumviri filia à Tiberio Cæsare patruo adoptatus fuit, quod ab Augusto non alia ratione fuerit adoptatus, quàm si ab eo Germanicus adoptaretur. ex Tranquillo. Et Iustinianus Imperator libr. Institutionum primo, sic inquit: Diuus Augustus non antea Tiberium adoptauit, quàm is Germanicum adoptauerit, vt protinus adoptione facta incipiat. Germanicus Augusti nepos esse.] Accur. tanquam de personis ignotis & obscuris loquens, quandam nomine Tiberium, & quandam nomine Germanicum appellat, qui quasi non sit Tiberius qui successit Augusto in principatu, & Germanicus ille qui præterquam ingenij monumenta quæ adhuc extant, & præterquam quòd Gaum Caligulam genuit, & quòd quæsturam per quinquennium administravit, & quòd bis consul fuit, & quique mortuo Augusto cum ab exercitu Cæsar salutareretur, Imperium recusavit, atque de Germania triumphauit, vnde illi cognomen: quique ad orientem profectus, Armeniz

regem superavit, Cappadociam in provincie formam redegit, atque Antiochie obiit, agens ætatis annum quartum & trigessimum. Ant. Nebr.

GERMINA sunt virgulta de radicibus arborum enascentia, unde germinalis arbor. in l. diuortio. §. puto. solut. matr. in Pand. Flo. gremiales, in aliis cremiales.

GERONTOCOMIUM locus est ubi hi qui ob senectutem vires amiserunt, aluntur & curantur, de quo meminit Imperator in l. illud. §. j. & ibi gloss. C. de sacrosan. eccle.

GESTATIO locus quo gestabantur sanitatis, vel voluptatis gratia. l. competit. §. si quis. ff. q. vi aut clam.

GESTVM inquit Labeo, significat rem sine verbis factam. l. 19. de Verbor. signific. Itaque quicquid priuatus agit ad rem familiarem pertinens, nec agere, nec contrahere dicitur, sed gerere. Veluti cum pro herede aliquid facit, aut pro tutore, aut pro domino. Varro lib. 5. de ling. Cõtra Imperator qui dicitur res gerere in eo neque agit neque facit: sed gerit, id est, sustinet. Translatum ab his qui onera gerunt, id est, sustinent. Sic gerere negotiũ dicitur qui res absentis curat. Itaque negotia gessisse, qui pro codicem accepti & expensi conscripisse legimus apud Paulum in l. 9. Quædam. 9. ff. de Edend.

GESTVM in republica municipium accipere debemus, pecuniam publicam tractare, siue erogandam decernere. l. 2. ad Municip.

GERUNDIUM sumitur pro eo quod per hanc dictionem significatur, & significat conditionem, declarationem, modum vel quod

suum significatum vel aliud aliunde sumptum significare probat, verbi gratia, duo sunt instituti, & vnus alteri substitutus, si vnus repudiat partem suam, ad eundem partem alterius deficientis, ex substitutione pars per ipsum repudiata sibi queritur, hoc gerundium [adeundo] exponitur conditionaliter, scilicet si adierit, l. si tu ex parte. & ibi not. ff. de Acquirend. vel omitt. hered. Item ibi, vim facit, qui possidentem non permittit uti arbitrio suo, siue ædificando, siue arando, vel ferendo vel quicquid aliud faciend. l. vim facit. ff. de vi & vi arm. significat declarationem illorum verborum, & non potest significare conditionem, quia reletur ad verbum presentis temporis quod est facit. Nec est ibi aliqua dispositio quæ potest suspendi per hæc gerundia ædificando, arando, &c. Sed ibi, lego ad momentum faciendum, significat modum. l. quibus diebus. §. si. ff. de Cond. & demon. Et differentiam inter conditionem, & modum, vide gloss. ij. cap. verum. de condit. appof. Vnde: Scito quod vt modus est, si conditio, quia causa. Item ibi, [lego pro docendo talem discipulum,] significat conditionem, quia moris est prius docere quam salarium solui. l. nec semel. ff. quando di. leg. ced.

De G ante I.

GIBBROSVS, pro gibber siue gibbosus apud Caium in l. 3. ff. de Edil. edict.

GIFARAE, id est, signa. no. l. j. & ibi gloss. Cod. nemini licere sine iu. au. to. sig. tub. &c. in gl. est elisa.

GYNECIARI sunt qui pãnos impe-

Imperiales texunt inferendo fer-
ricum & aurum.

G Y N E C I V M est locus vbi hæc
fiunt, vt C. de Muri. & gyne. li. ii.

G Y M N A S I V M, locus est vbi nu-
di exercentur, maxime in palæ-
stra quoniam *γυμνος* nudus inter-
pretatur. Manilius lib. quarto

*Gymnasium præfert vultus. fortis-
que palastras.*

Et per translationem pro schola
& litterarum exercitio. Iuuenal.

—transi

*Gymnasia atque audi facinus ma-
iores Abolla.*

De excusa. l. [sed & Medicos, in-
quit. immunes esse à gymnasiis.]

De G ante L.

G L A D I V S, pro iure & potestate
animaduertendi in facinorosos.
l. Imperium. de Iurisd. om. iud.

G L A D I A T O R E S, gladiis pu-
gnantes, etiam discendi causa.

G L A N D I S nominæ omnes fru-
ctus continentur. ff. de glan. leg.
l. vnica.

G L A N S caduca, quæ ex arbore
cecidit.

G L A N S complura significat. sed
significatus deducuntur ab ar-
boris glande, cuius tredecim ge-
nera ponit Plin. Iurisconsultus
tamen latius diffinit glandis ap-
pellationem in titul. qui est de
glande legenda. l. i. [Glandis, in-
quit, nomine omnes fructus con-
tinentur.] Item de verb. sig. l. qui
venenum. Item l. sylua. Nebr.

G L A R E A, terra est lapillis per-
mixta, qualis est quæ post effo-
sum terræ tergum ex scrobibus
eruitur. Virg. 2. Georg.

*Nam iesuna quidem cluosi glareæ
tutus.*

Columella lib. 2. [Cum parte di-

midia lapides minutos vel gla-
ream repperint.] Paul. lib. xxx.
de aqua plu. arc. l. supra iter gla-
rea iniecta. Item de via publica.
l. j. [In viam terrenam glaream
immittere.]

G L A V C I N V M, vnguenti genus
est, sine ex herba glaucio sic di-
ctum, quod valet ad oculorum
scabritias, siue glaucinum, id est,
viride, quale est quod chirurgi
tempestatis nostræ Vnguentum
Apostolorum vocant. Pompon.
tit. de Auro & Arg. leg. an. l. in ar-
gento. Vnguentis autem legatis
non tantum ea legata videntur,
quibus vngimur voluptatis cau-
sa, sed & valetudinis, qualia sunt
comagena, glaucina, crina, rosa,
myrrhia, nardum purum. Coma-
geni vnguenti à Comagena Sy-
ria vnde adieci batur, cognomi-
nati, meminit Gale. in 3. deca-
meridon. Crina, vnguenta sunt
quæ fiunt ex lilio rubenti. Plin.
lib. 21. vbi de lilij generibus: [Est
inquit, rubens liliium quod Gre-
cè crimon appellatur.] Per Nar-
dum purum, pisticum, id est, non
adulteratum, intelligit.

G L E B A est quedam species ter-
re generaliter tamè sumitur pro
solo vel pro terra culta. Requiritur
suprà [ascriptiuis glebæ.]

G L O S dicitur vxor fratris. l. non
facile s'affinitatis. ff. de gradibus
γλωσ Græcis.

De G ante N.

G N A R V S, id est, sapiens vel pro-
uidus, cui opponitur ignarus, &
inde venit, id est, insipiens.

G N A V I T E R, id est, diligenter. l.
fin. C. de Epif. & cler.

De G ante R.

G R A D V S secundum Goffred. &
Host. in sum. de coh. ang. & affin.

est quædam habitudo siue distãtia personarum adinuicem consanguinitate & affinitate sibi cõiunctarum, facta collatione ad communem parentem, vel est vnus personæ distantia ad aliã in linea consanguinitatis, vt l. j. cum seq. vsque ad §. affines. l. non facile. eo. tit.

GRAMMATOPHILACYVM loc⁹ est vbi publicè literarũ monumẽta seruãtur, à *ῥημια*, hoc est literis, & *φιλατιω* seruo, dicitur etiam archion, siue archiuum. Vlpianus libro xlvij. digest. tit. de pœnis. l. moris. §. moris. [Quo loco, inquit, in publico instrumento deponuntur, archiuo fortè vel grammatophilacio.] Ant. Nebr.

GRAMMATOPHYLACYVM est vbi tabulæ, & instrumẽta publica, monumẽtaque rerum gestarum adseruãtur. Bud in l. moris. ff. de pœn.

GRANARIA sunt loca in quibus grana seu fructus componũtur, sic accipitur. ff. de A&C. emp. in l. granaria.

GRANDÆVVS dicitur annorum xxix. vel xxx. quia hæc ætas virilis est, vt not. lxxvij distin. quicunque. per cap. episcopos. eadem distinct. Quandoque dicitur grandæuus, id est, senex. l. Reg. 4.

GRANDIS. natu dicitur paulo minor quinquagenario. l. ij. §. fin. de Orig. in.

GRANGIA habetur in c. fin. de censu.

GRAPHIA, id est, scriptura.

GRASSARI videtur verbum ab impetu gradiendi, & qui ex insidiis viatores adoriuntur, grassatores dicimus. Iurisconsultus de suspe. tutori. l. quia grassan-

di, inquit, in re familiari facultatem præstat. & ibidem l. tutor. Si forte. inquit, grassatus sit in tutela. in leg. quoque cuius initium est, apud Labencm. [Deinde, inquit, multæ à grassatoribus fuerint ablatae. Nebris.]

GRASSARI dicitur latrocinari, vel crudeliter agere, inde grassæ grassaris, id est, nitor ad malum. Instit. in gloss. de su. tu. §. nouissimè Require supra, [Crassari.]

GRASSATORE id est sunt quod directarij de huius dictionis expositione vide quod no. ff. de pœ. l. capitalium. §. grassatores. Require supra, [dietarij.] & in yer. [Grassaturæ.]

GRATIA duplex est, operans & cooperans, vt est gloss. in verbo cooperatè gratia. Cle. j. de magi. Et gratia est habitus qui fundatur in voluntate in essentia animæ. gl. in Cle. j. de Sum. Tri.

GRATIA [apostolica perfecta,] dicitur quando super eam confectæ sunt litteræ, & ante litteras habetur canonicus titulus, Romanus confi. cccclvj.

GRATIANS est nomen proprium illius qui composuit decretum.

GRAVES personæ dicuntur quæ non sunt leues, putà homo bonæ famæ & opinionis, & antiquus homo glo. in c. licet ex quadam, in verbo graves. de testi. quam gl. dicit ibidem Abbas facere ad statuta quæ in multis casibus requirunt homines graves.

GREMIA furculi aridi & minuti Vlp. l. 55. §. 2. de Leg. & fideic. hb. 32. [Sed si voluntas non refragatur, & virgula & gremia & sarmenta, & superiamenta materiarum continebunt. Hinc,

GREMIALES arbores quæ furculos illos suppeditant, & vnde fasciculi

fisciculi componantur apud eūdem. l. 7. §. 9. Solu. mat. [Puto autem si arbores cedue fuerunt, vel gremiales dici oporteat in fructu cedere. Columel. lib. xij. c. 19. [Mustum in vasa defrutaria deferemus, lenique primum igne extenuibus admodū lignis quæ gremia rustici appellant, fornacem incēdemus.] Hermolaus legendum putat gremia quasi à cremando. Hotom.

G R E X est collectio plurium animalium, scilicet decem ouū vel quinque porcorum, vt not. Insti. de rer. diuis. §. sed si gregis.

G R E G A R I V S miles, id est, vulgaris & vilis. l. vi. C. de Mil. vest. lib. xij.

De G ante V.

G V A R D I A feuda, sunt quæ constituantur aliquibus propter custodiā rei domini constituentis.

G V A R D I O dicitur ille cui talis custodia est commissā, vel dicitur guardianus qui est superior inter fratres minores custodiens conuentum.

G V A R E N T A R E, vel garanti-
zare, id est, defendere in vfi. feu. de leg. Corra. c. vnic. §. si autem inter pares.

G V I D A G I A dicuntur quæ dantur alicui pro ductu vel conductu per terram alicuius vt securius vadat. Sed gabellæ dantur de contractibus vt de emptione per emptorem. gl. in c. super quibusdam. de verb. signif.

G V N A T H E T I C I, saltus, sunt ij quos homines quodāmodo adscriptitij incolunt, nullam vltorius expectantes mercedem quā quæ ex ipsis saltibus colligitur, vt declarat Alciat. in l. vlti. C. de præd. tam.

G V T T V R O S Y S, is dicitur qui

guttur habet tumidū, quale genus hominum in locis montanis videmus, de quibus Iuuenalis.

Quis tumidum guttur miratur in alpibus?

Vlp. tit. de Adil. edicto. l. qui clauum. [Si quis, inquit, naturā gutturosus sit. Neb.

De G ante Y.

G Y N A E C I V M γυναικῶν locus in quo vestes Imperiales, & Imperialium ministeriorum textebantur. Vnde,

G Y N A E C I A R I I in Rub. C. de Murileg. & Gynæciariis lib. ii. C. qui et textring in perpetuum ad dicti erant.

De H ante A.

H A B E N A cædi impuberes feruos pro quæstione testatur Vlpianus in l. j. §. impuberi. ff. ad S. C. Syllan. & Horatius lib. ii. Epistol. de puero seruulo, ad Iulium Florium scribens. [In scalis, inquit, latuit metuens pendens habena.]

H A B E R E significat diuersimodè prout suum propriū significatum, vel aliud quoduis medium significare declarat. V. G. res tua penes me & promittis mihi stipulanti eandem habere licere, significat quoddam dominium istius rei transfertur in me. le. stipulatio ista, habere. ff. de Verb. obl. & sic rei possessa sine traditione dominium quaeritur possidenti. §. interdum. Institu. de rer. diuis. Item ibi, res tua non est penes me, promittis habere licere, significat quoddam dominium transferes per traditionem. l. traditionibus. C. de pactis. Item ibi, promittis rem alienam habere

re licere, perseverante aliena nulla est stipulatio. leg. stipulatio. §. quaesitum. ff. eod. titu. quia in re aliena promissor non potest constituere ius domini. Si autem efficiatur promissoris, valet stipulatio, ut ibidem, quia tunc potest facere vel constituere ius domini. item ibi vendo tibi rem alienam, & promitto tibi habere licere, significat habere iure possessionis. le. habere. ff. de Verborum significatio. & hoc ex natura contractus emptionis, de cuius natura est quod sufficit rem tradere quando res aliena est vendita le. ex empto ff. de Act. emp.

HABERE actione est minus quam habere rem, & hoc est quod dicitur, Melius est pignori incumbere quam in persona agere. ff. de Reg. iu. l. minus.

HABERE tenere, possidere, quando haec tria verba ponuntur in aliquo instrumento, sic debent exponi scilicet quod recipiens habeat de iure, teneat naturaliter & de facto, possideat civiliter & de iure, quia civilis possessio est causa quaerendi dominium, licet aliquando possessio sit tantum naturalis, non civilis, ut illa quam habet vasallus.

HABERI dicitur & quod peti potest. l. id. de Verbo. sign.

HABERE in sinu, in leg. Qui testamentum. de probat. est idem quod in arbitrio & potestate habere.

HABERI pro derelicto dicitur, quod dominus ea mente abiecit, ut amplius in numero rerum suarum esse nolit.

HABILITER apte comode. Pau. l. 20. ff. de Aur. & arg. mund. [Si ut habiliter gemmae geri possint inclusa auro fuerint, tum aurum gemmis dicimus cedere.]

HABITARE quis dicitur in loco ubi habet familiam, licet ipse non sit praesens. Fel. in c. quoniam. in prin. de Offic. ord. ver. [dicitur autem habitare.]

HABITATIO est servitus personalis in habitando consistens, & constituitur in domo aliena, ut not. ff. de vsu & hab. l. j. in gl. cum passionibus & stipulationibus, ut ff. de vsufu. iuncta le. j. ff. de vsu & hab. vel in vltima voluntate. Differt tamen ab vsu & vsufu, quia in illa iura amittuntur non vtendo vel capitis diminutione, ut ff. si vsufu. l. pen. §. si cetera. habitatio autem non nisi more finitur, ut le. si habitari. ff. de vsu & habi. Item potest inhabitator aliis vendere vel locare ius quod habet, ut le. cum antiquitas. C. de vsufu. sicut & fructuarius, & non vsuarius, ut ff. de vsu & habita. l. sed neque. vide super hoc Azo. in sum. C. de vsu & hab.

HABITATOR eodem differt ab hospite, quo domicilium habens a peregrinante. l. §. vlti. de iis qui deie. vel effu.

HAE vox quandoque denotat non exclusionem, sed inclusionem, ut in c. ego N. episcopus. de iureiur. & sic sumitur in iuramentis dicendo. [Ab hac hora,] significat enim praesens tempus cum futuro. de hoc per Ioan. Andr. in cap. primo de Ord. eb. episco. qui ref. sig. episco.

HAMAE instrumenta erant ad extinguendum incendium. l. quaesitum. §. acetum. de fun. inst. & l. 2. de Offic. praef. vig. Hami autem in praesentia. l. quaesitum. §. canales. anuli sunt ferrei, secundu aliquos, ad plurimos vsus domesticos, cuiusmodi sunt illi quibus equi, muli, asini alligantur.

HAMI apud Vlp. in le. quaesitum. §. Cana-

Canales. de fun. instru. sunt, vt quibusdam videtur, anuli quidam ferri ad multos vsus domesticos vtiles: vt puta è quibus equi, muli, asini, deligantur.

H A M V S, cum sit quo pisces capiuntur, & hami præterea sint ex quibus lorica textitur, necesse est apud Vlpia. in tit. de fundo instru. leg. instrumenta. per hamos nos intelligamus anulos quosdam ferreos, ad multos vsus domesticos, puta è quibus equi, muli, & asini, deligentur. [Canales, inquit, & harpagones, & hamos instrumentum contineri constat.] Ant. Nebr.

H A R E N A E sunt loca vbi foditur harena. l. sed. & hi. ff. de publi.

H A R E N A R I I qui in harena cū bestiis gladiatoribusue pugnāt. l. 39. ff. de Opt. lib. l. 5. ff. ad Trebel. l. 21. Si ea. ff. de testib.

H A R I O L V S quis sit, not. gl. in. l. nemo. C. de Malef. & mathe, & in digitur 26. q. 4.

H A R P A G O N E S vnci sunt ad rapiendum apti, arpazein quod est rapere dicti. hos Plinius scribit ab Anacharsi Scythia primum inuentos. Linius libro xxx. [Asferes ferreo vnco præfixi, harpagones vocant milites.] Item Vegetius libro 2. de re militari. [Habet legio ferreos harpagones, quos lupos vocant.] Lege [hamus] supra. Nebr.

H A R P A G O N E S, vnci ad rapiendum annumerantur inter instrumenta. in l. quaesitum. §. Canales. ff. de fun. instru.

H A R V N D I N E T V M vnde harundo vitibus fuleiendis sumitur: nam aliorum pedamentorum inopia subsidio harundo capitur, vt ait Varro de re Rust. l. c. 8. Eius sit mentio apud Vlpian. l. ix. §. 6. dig. de Vsufruct. & lege 12. §. 7.

ff. de Inst. vel Inst.

H A R V S P E X sic dictus quasi horarum inspector. cap. i. xxvj. quæstione 4.

H A S T A E vt ait Festus subiiciebant ea quæ publice venundabant, quia signum præcipuum est hasta. Nam & Carthaginenses cum bellum vellent Romani hostia miserunt: & Romani fortes viros sæpè hasta donarunt. hinc sub hasta distrahere in l. vi. C. si propt. pu. pensit. & subhastata res in l. 3. C. de Execut. res Ind. Item subhastatio l. decimafexta C. de Rescind. vend.

H A S T A R I est rem proponi venale hasta supposita, ita enim olim fuit consuetudo.

H A S T A R I dicuntur qui rem proponunt venale hasta supposita, & dicuntur à nomine hasta quod idem est quod venditio, vt no. C. de si: & iuræ dactæ fiscalis. in rub. libro 10. & dixi supra, in ver. [hasta fiscalis.]

H A V S T V S est ius hauriendi aquæ de puteo vicini cui eo inuita iure seruitutis adscribitur.

De H ante E.

H E L I O C A M I N V S ἠλιόθετος ἡλιόθετος Latine verti potest solanis fornax. Est autem solare vaporarium in aprico loco situm ad calorem solis excipiendum. quo antiqui utebantur. meminit Vlpia. in l. si arborem de fer. vrb. prad.

H E R C I S C O I S, est diuidere: nam herciscus est diuisio. Cic. i. de orato. [Qui quib. verbis herciscus fieri oporteat, nescit.] Idem herciscus diuisio familie causam agere non possit. Apul libro nono de alio. [Neque herciscus familie, sed

de communi diuidendo formula tractabo libro decimo Digest. titulum est de famil. erciscundæ. Ant. Nebr.

HÆRISCO, id est diuido, inde dicitur familiæ erciscundæ id est, iudicium hereditatis diuidendæ. Require suprâ [actio familiæ erciscundæ.]

HEREDITAS est successio in vniuersum ius quod defunctus habuit: vt ff. de Ver. signi. l. nihil aliud est hereditas. & l. bonorum. eo. tit. Et hereditatis appellatio, bonorû quoque possessio continetur. l. hereditatis. eod. tit.

HEREDITAS sumitur loco bonorû quando dicitur in cōtractu inter viuos: vt si quis dicat, [dono tibi hereditatem meâ.] not. Bar. in l. quâdoq; §. si seruû. ff. de leg. j. Item hereditas venit appellatione rerû: nam si bona relinquuntur sub appellatione rerum, continetur tota hereditas. notat Bar. in l. licet. C. de Pact.

HEREDITAS adita, est illa de qua heres se intromisit auctoritate prætoris. imò auctoritas prætoris non est necessaria, sed sola voluntas sufficit, vt Instit. de heredum qua. & dif. §. item extraneus. secus in petitione bonorum possessionis: vt ibi not. & de aditione & repudiatione hereditatis, not. in l. qui se patris. C. vnde libe.

HEREDITAS decurionum, nauiculariorum, cohortalium, militum, & fabricensium, secundû A. zonem in Summa. C. eodem tit. in ru. & l. vl. dicitur in qua quoddam speciale ius obseruatur, de quo notatur ibidem.

HEREDITARIA actio. Require suprâ, [Actio hereditaria.]

HERES est illæ qui succedit in vniuersum ius defuncti. leg. cum

heres. lig. de di. & temporalib. præscriptio. vel est dominus hereditatis, qui fit aditione in voluntariis. §. final. Instit. de heredum qualitate & differentia. sed in necessariis defertur ipso iure hereditas.

HEREDEM instituere, est aliquem post mortem suam loco sui in omnibus bonis dominum constituere. Nam dicitur heres ab herus, id est dominus, sibi enim succedunt vniuersa bona defuncti, & ad eum commoda & incommoda hereditaria redeunt, & sunt diuersi heredes. Nam heredes alij sui & necessarij, alij necessarij tantum, alij voluntarij, alij legitimi, alij legatarij, alij testamētarij, alij fideicommissarij.

HERES suus dicitur, filius qui est in potestate patris, tempore mortis ipsius patris.

HEREDES sui & legitimi secundum Az. titu. de suis & legitimi. heredibus, appellântur qui in potestate morientis fuerunt, vt filius, filia, nepos, neptis ex nepote natus, ex filio pronatus pronata, seu pronepos proneptis, legitimi & naturales, vel etiam illegitimi tantum, vt adoptiui.

HERES necessarius est seruus heres institutus in testamento domini sui ab eo qui facultates suas habet suspectas, ne possit ex ipsis satisfieri creditoribus, quibus est obligatus, adeo quod non credit alium hereditatem suam adire, si heredem eum institueret, qui seruus heres factus, ideo necessarius dicitur heres, quia siue velit, siue nolit, cogitur suam hereditatem adire, vt satisfaciatur creditoribus. vt Inst. de here. qua. & dif. §. j. & hoc verbû nisi illi seruo debeatur fideicommissaria libertas. l.

is qui

is qui soluendo, ff. de He. inst. aut hoc eo nō faciēte, scilicet nō adēte hereditatē eius nomine potius quā domini defūcti res hereditariā vendantur: ne defunctus contumelia quadam, vel iniuria afficiatur, dicendo quōd res eius venderentur.

HERES legitimus, est qui ex lege duodecim tabularum, aut ex iuris constitutione etiam sine testamento succedit defuncto, vt sunt agnati proximi. Instit. de legi. §. suc. in princ.

HERES legatarius est qui legatū accepit, vel cui legatum factum est, vt le. quoties digest. de Her. institut.

HEREDES testamentarij, dicuntur qui in testamento heredes scripti sunt.

HERES ab intestato est ille qui succedit in ius defuncti sine omni testamento, vt Inst. de Her. que ab intest. de se. per totum.

HERES fideicommissarius est cui ex fideicommissio relicta est hereditas danda illi cui testator disposuit, dicendo sic. [Fidei tuę committo vt hoc des illi] Et not. quod illa sunt disportata, sed fortē pro tanto dicitur heres fideicommissarius, quia fideicommissarius loco heredis habetur Inst. de fideicom. here. §. restituta. vt qui directē & immediate. ex testamento nihil capere potest: qualis est spurius saltem capiat ex fideicommissio. Sed ipse verē non est heres cum sit rogatus a testatore hereditatem adire, & postea restituere, licet restitutione facta post semper heres maneat, vt d. §. restituta. Duo ergo heredes in solidum esse non possunt vt ff. Commo. l. si. & l. si vt certo. §. si duobus.

HERES domesticus dicitur qui

est in potestate morientis tempore mortis, dum cum alius non præcedit. Filio enim superstitē & in potestate patris existente nepos ex eo qui in potestate aut est ius heres non est. Inst. de her. qual. & dif. §. sui.

HERES substitutus dicitur qui alij heredi instituto substituitur: verbi gratia: si testator ita dicat, Ille heres esto, qui si non velit vel non possit esse heres, iste esto ei substitutus, & hoc sine secūdo, siue tertio vel quarto loco, alio in loco instituto deficiente substituitur.

Nam secundus dicitur omnis qui post primum sequitur, etiam si decimus sit. ff. de Vulga. rub. l. j. in prin. prout no. Hostien. in sum. de testam. §. quid sit perfectus. vbi dicitur institutio.

HEREDES extranei dicuntur, qui testatoris potestati subiecti non sunt. §. Certi. Insti. de here. qualitate & differentia.

HERES vel successor anomalus dicitur qui non habet aliquam ex præmemoratis qualitatibus, vt puta is, cui libertatum conseruandarum causa bona addicuntur: item qui succedit herede non exequente mentem defuncti, vt per gloss. in §. hoc rescripto. Instit. de eo cui lib. causa bo. addi.

HEREMITA dicitur persona ecclesiastica glo. & Doct. in l. ij. ff. de in ius voc. Doct. & glo. in c. qui vere. 16. q. j.

IMO verō Eremita scribendum est sine h, significatone proprię eremi, hoc est deserti habitatorum: eremus enim desertum interpretatur.

HERESIS Græcē ab electione dicitur, eo quōd cuiusque vtiā opinionem hereticam vel discipli-

sciplinam sibi elegerit, putat eam esse meliorem, vt xxiiij. quaest. 3. hæresis. alias dicitur quasi diuisio.

HÆRESIARCHA est qui falsam de fide opinionem gignit, vel primo inuenit, sicut **ARIUS**, **VVICLEF** & alij consimiles.

HÆRETICVS dicitur errans in fide vnde quicumque in fide dubitauerit friuola adhæsione, hæreticus censetur, vt in cap. j. de hæret. Etiam pro hæretico habetur qui scienter hæreticum non reuocat, vt eod. tit. cap. ij. Et secundum Aug. dicitur qui certam opinionem nouam & peruersam gignit vel sequitur gratia alicuius temporælis commodi vel alicuius gloriæ vel principatus. Dicitur gignit, vt aliquis hæresiarcha, vt **Arrius**, **Sabellius**, &c. Dicitur, sequitur, propter illum qui errorem illi imitatur, prout hæc leguntur. xxiiij. q. 3. hæreticus. Dicitur hæreticus qui peruerit sacramenta ecclesiæ, sicut **simoniacus**. j. quaest. j. eos. Item sacre scripturæ peruersus intellector. xxiiij. q. 3. hæresis.

Item omnis excommunicatus. 4. q. j. quod autem. Item Romana ecclesiæ publicus iniuriator. xxij. dist. omnis. Item qui aliter sentit de articulis fidei, quam Romana ecclesiæ: xxiiij. q. j. hæc est fides.

HERMOPHRODITVS, **Veneris** & **Mercurij** filius fuit, vnde & nomen illi, quoniam **Hermes** est **Mercurius**, & **Aphrodite** **Venus**, hic cum in **Salmacidis** fonte nateret, à **Nympha** deprehensus, ab eademque implicitus vtriusque naturam reportauit: qua de re fabula est perlonga apud **Ouid.** 4. **Meta.** nunc autem **hermophroditi** vocatur quos antiquiores androgynos, id est semiuiros & semi-

fœminas appellant. **Plin.** li. 7. & **Gellius** lib. 9. c. 4. sunt autores. **Vlpia.** tit. de liberis & posthumis. sed est **Hermophroditus**, inquit, [& maxime si in eo virilia præualebunt, posthumum heredem instituire poterit.]

HERMAPHRODITVS. require sub litera E.

HERVS vel heros Græcè, idem est, quod dominus latine.

De Hænte I.

HIA TVS aliquando sumitur pro puncto mortis. seu pro emissionè spiritus vltimi. De **Pœnitent.** dist. vij. cap. nullus. Aliquando est appetitio terræ c. non offeramus. xxiiij. 4. 3.

HIC, hæc, hoc, an & quando sint demonstratiua. **Bart.** in l. j. in j. opposit. de **Ope. noui** nunciæ. & in prima constitutione. C. & in l. **Mæuius.** §. duobus. ff. de. leg. 2. & plene de istis in l. j. §. huius studij ff. de **Iusti. & iur.** **Alex.** & **Ias.** & **Bart.** in l. j. vers. item oppono. ff. de **Pecu.** Quandoque faciunt simplicem relationem vel demonstrationem. xvj. disti. can. j.

HIEROPHYLAX, acis, interpretatur sacrorum custos, quod hieros est sacer, & phylazo custodia. Latine tum æditui, tum æditimi appellantur. **Scæuola** in tit. de **Annus legatis.** l. annua. [Sacerdoti, inquit, & hierophylaci & libertis.] pro quo mendose legitur **gerophylaco.** **Nehr.**

HIEROPHYLAX, sacrorum custos, latini vocant æditui. extat hæc dictio in l. annua. de an. lega.

HIERAPOLIS, nomen est plurimum ciuitatù: alia nunc est in **Asia** proprie dicta, alia in **Creta.** alia in **Theutrania.** alia in **Syria,** vnde **Hierapolitani** sunt

appellati, de quibus Iurifconf. in tit. de Aqua cot. l. j. ubi legitur apud Hierapolitanos fieri aquis calidis irrigationem. Itē de pœnis. l. crimen. Hierapolitanis, inquit, rescrapserunt.

HIPPOCOMI, qui equorum curæ præfecti sunt meminit huius verbi. l. quoniam. C. de cur. public. lib. xij.

HIPPODROMYS, ut interpretatur Bud. est equorum curriculum. in quo de pernitate certatur circa simulachrum pugna.

HIPPONIS, cuius meminit lex, nautis aduersa. ad l. Rhod. de iac. Locrocorum fuit Colonia. Strabo eam vocat hipponium. Pli. autem scribit à Romanis appellatam Vibonem, dein Valentiam. Hæc vrbs adhuc extat, sinumque efficit Hipponiatem.

HYPOTHECA interpretatur suppositio, & significat etiam pignus quod pro aliqua re supponitur. Vnde & apud Iurifconf. tit. est de distractione pignorū. vel hypotecharū. l. cum tabernā. [Non certificationem, inquit, sed suppositionē à me accipere, hoc est vocabulo vſitationi hypotechā.] Item lib. xx. de pigno. & hypothe. l. res. Inter pignus, inquit, & hypothe. cā tātū nominis sonus differt. Hinc hypothecarius dicitur, penes quem remanet hypothe. cā siue pignus, ut in tit. de separation. l. j. Hypothecarius, inquit, creditor. Neb.

HIRCOSVS dicitur cui os olet. ut l. qui clauum. §. is cui. ff. de Ad. edi. Sed propriè dicitur cui alæ grauitur olent: nam hircus etiam dicitur alarū fœtor, quē Plinius alarum graucolentiam vocat.

HISTRIONES, id est, ioculatores, ab histria, c. clericus. de vita & honest. cleric. de Consec. di-

stin. ij. scenicis atq; histriionibus & cap. pro dilectione.

De Hante O.

HODIA, hæc dictio non importat dilationem. l. liber homo. §. j. ff. de Verbor. oblig. & l. prætor. §. præterea. & §. posse. ff. de iniur. & facit dispositionem præsentem: ut ibidem notatur.

HOLOBARAE vestes, quæ ob aurū intextū grauēs sunt. Alciat. in tit. de Vest. holob. lib. xj. C. Sunt qui holobara; alij holouera;.

HOLOBRYSAE vestes, quæ totæ sunt ex auro obryzo.

HOMAGIUM est idem quod fidelitas: tamen Spec. eod. tit. in lib. de feu. ponit illā differentiā quod homagium est de iis, quæ ad temporalia pertinent, & ideo pro spiritualibus indignum est ut quis homagium facere compellatur: fidelitas tamen pro spiritualibus præstatur, quia prælati bene præstant fidelitatem, ut in cap. antiqua. de Priuile. vel sic potest describi. [Homagium est quædam adstrictio seruitutis liberi hominis facta domino per pactionem siue stipulationem promittētis libero homini domino suo fidelitatem, & constituentem se hominem vel vasallum suum.] Et sic in aliquibus partibus hoc modo ille qui facit hommagium coram domino suo, stetit genoa sua, tenendo manus suas coniunctas simpliciter inter manus domini, iusiurandum de fidelitate præstans: & mutuo se in signum fidelitatis osculantur, cuius forma ponitur in lib. feud. de no. fi. for. c. est & alia, scilicet post rubric. illam de for. fi. Ad idem facit de iureiur. cap. ego N. & lxxij. dist. tibi domino. & post. ponit

ponit eam in Sum. de feu. §. quid sit fidelitas, & qualiter sit faciēda. Ex dictis homagium describi potest secundum formam, [est quando aliquis, flexis genibus, iunctis manibus in manus domini positus aliquid promittit.] Est autem homagium multiplex secundum Spec. vbi supra quoddam est ligium, quoddam est non ligium, quoddam edictale, quoddam decretale, &c. de quibus infra.

HOMAGIUM decretale est, Nam heres hominis mei qui illo feudo ex consuetudine posset infeudari, & per consequens in homagium succedere, debet intra certum tempus me in dominum agnoscere, & fidelitatem mihi prestare, & ego teneor eum ratione talis feudi in hominem recipere, & in recipiendo videor sibi ius feudi decernere, propter quod dici potest homagium decretale, sicut etiam bonorum possessio decretalis, & quod ius mihi tribuit, sicut & talis bonorum possessio, scilicet, si nullus sit proximior. Et idem in curia Franciæ recipiuntur fidelitates & homagia alterius salvo iure. Quod autem in Italia & alibi vocatur vasallitium, in Francia vocatur homagium &c. etiam dicitur homagium, c. veritatis, de iureiurand. Differunt tamen, quia homagium est quando iuratur alicui fidelitas nemine excepto, sed vasallitium superiore excepto scilicet imperatore. De hoc optima glos. in verbo homōque ligius. Cle. pastora. §. dicine. de Re iudi. vbi etiam dicitur quod quis non potest esse ligius duorum, sed bene ligius vnius, & vasallus alterius, vel vasallus plurium, & sic homagium potest dici hominis ligium.

HOMAGIUM edictale, est sicut bonorum possessio edictalis. vnde secundum Spec. ibidem homagium edictale siue hereditarium est quod quis habet, eo ipso quod est hæres; nam eo ipso quod adit hereditatem hominis mei personam eius representat, & videtur hominis homagium subiisse, & tale homagium potest finire tempore si domino placebit, quia si domino non placeat non finiretur, etiam si vasallus vellet bonis feudalibus cedere, imò ageret contra ipsum ut eum in dominum agnosceret: & hoc ex contumelia sua, vnde puniri debet ne inuitus consequatur immunitatem, quod esse non debet, pro quo ff. de Neg. gest. l. siue hereditaria. Et ideo possum eum cogere ut subeat homagium decretale, & etiam quod plus tribuat ei in effectu quam edictale.

HOMAGIUM legium, est secundum Spec. ibidem, quod fit Imperatori vel Regi, nullius alterius fidelitate salva: illud autem quod fit aliis, non dicitur legium, quia fit vel iuratur, salva Imperatoria vel Regia fidelitate, multi enim putant homagium legium esse quando vasallus mittit manus suas inter manus domini, & sibi homagium facit, & fidelitatem promittit, & ab eo ad osculum recipitur, quod non est verum, vt etiam ibidem dicit Specu. sed vt ipse dicit, tunc alij ponunt quod duplex est homagium. homagium ligium, in quo nullus recipitur quantum ad verba, sed quantum ad mentem. Et aliqui qui supremam & generalem habent auctoritatem & iurisdictionem, puta imperator vel Rex, intelliguntur excepti,

pti, &c. Item ubi ponitur legium supra & infra, habent aliqui legium. Homagium non legium est, quando aliquid excipitur, puta, Facio tibi homagium excepta fidelitate ad quam domino meo tali legio teneor vel salvo, quod possum cum voluero dominum legium mihi constituere, vel salvo quod nolo tibi contra talem iurare. Sed dictum primum est verius secundum Sp. licet hoc ultimo designatum communis usus approbet. Et secundum ultimum modum sequitur per totum, & illo utitur Spe. de homagio legio, vide supra [feudum legium].

HOMO non recte dicitur qui adhuc est in utero matris. l. cum inter. C. de fidei com. lib. & l. pen. de posth. hered.

HOMO ligius secundum Specul. ibidem dicitur quasi suo domino ligatus, vel quasi legalitatem continens. Unde Rex Sicilicis est homo ligius Romani iudicis, ut in clement. pastoralis de re iudic. præallegat. post medium in §. rursus. ubi gloss. not. Et omnis homo ligius est vasallus sed non e contra.

HOMICIDIUM, dicitur hominis occisio ab homine facta, & dicitur quasi hominis cædium, ab homo, & cædo, secundum Gof. in Sum. eod. tit. & Host. & Ioan. & Specula. & est duplex, scilicet voluntarium & casuale. Etiam committitur homicidium factu, consilio, præcepto, & defensione. cap. sicut. eo tit. ubi gloss. no. Fit. etiam homicidium spirituale ex quadam iuris fictione spiritualiter octo modis. Primò per fratrum detractores eos odientes, iniquitatem, oppressiorem & iniustitiam facientes, fra-

tribus malè persuadentes, &c. ut c. homicidiorum. de pæn. dist. j. c. omnis iniquitas & c. noli. ead. dist. Et generaliter iniquus motus ad nocendum fratri in homicidij genere deputatur. Item homicida censetur qui tempore necessitatis proximis alimenta negat, lxxxvj. dist. pasce. Corporale homicidium est hominis peremptio corporaliter. Et fit dupliciter. s. lingua & factu: lingua tripliciter, præcepto, consilio, & defensione. 50. distin. si quis viduam. &c. periculose. & pæn. di. j. factu quadrupliciter, iustitia, necessitate, casu & voluntate.

HOMOLOGARE, est idem quod confirmare, vel ratificare, & sic dicitur quod arbitrium sit homologatum, alij dicunt homologare, idem quod consecrare.

HOMOSTOS quo verbo utitur Iustinian. in l. iij. de sum. Tri. latine sonat consubstantiale.

HONESTVS dicitur qui nihil habet turpitudinis, secundum Isido. ij. Ety. & dicitur honoris status, & de ista honestate vide Gof. Ho. & Spe. in tu. de vita & hon. cleri.

HONESTAS iustitiæ publicæ. i. constitutiones ecclesiæ factæ propter publicam honestatem. Iudicavit enim ecclesia esse honestum ut nunquam consanguineus duceret sponsam consanguinei sui viui, vel mortui, secundum Archid. de spon. c. j. li. vj. de hac honestate vide in c. ad audientiam, &c. sponsam. de spon. & matr. ubi per doct.

HONOR aliquando capitur pro dignitate. l. nap. de don. inter vi. & vx. quandoque pro magistratu. §. Prætor. m. Inst. de iu. nat. gen. & ciui. quandoque pro domino. l. si remunerandi. ff. Mand. quan-

- quandoque pro salario. l. j. § proinde. de Var. & extraord. cogn.
- HONOR** municipalis est administratio reipub. cum dignitatis gradu. l. honor. de Mun. & ho.
- HONORARIA** dicitur pramia legatorum seu aduocatorum. l. j. §. in honorariis. ff. de Var. & extraordina. cognit. Require infra [legatus.]
- HONORARIUM** ius dicitur ius Prætorium & prætorum. Instit. de Iur. nat. gen. & ciui.
- HONORARIAR** actiones dicuntur, quæ prætoris edicto constitutæ sunt. l. 39. ff. de Nox. act. l. 11. ff. de fideiuss.
- HONORARIAR** obligationes, quas prætor edicto suo instituit. l. obligamur. 52. ff. de Oblig.
- HONORARI** successores dicuntur qui & bonorum possessores Instit. l. de Bono. poss. Vlp. l. 25. §. ff. de Interd. act. & l. 1. §. non solû. ff. vt legat. nom. l. 10. ff. ad Velleia. l. 7. ff. ad Public.
- HONORARIVS** tutor curatorve, dicitur quem testator administratione aliis delata tutorem tamen aut curatorem esse voluit. Vlp. l. 3. §. 1. ff. de Administ. tutor.
- HONORARIVS** arbiter qui à prætore datur: quod ab eo qui honorem, id est, magistratû gerit, detur. Proculus. l. 76. ff. pro Socio.
- HONORARIA** pœna quam prætor introduxit atque constituit Iustinia. §. 6. de Iniur.
- HONORATOS** ait Alciat. etiã eos appellari qui Palatina dignitate præditi sunt absque administratione.
- HORREVM**, est repositorium nõ solum frugum, frumenti & vini, sed cæterarum quoque rerum, quæ adseruari consueverunt. De horreo frumenti. Virgil. primo.

Georgic.

*Illius immensa ruperunt horrea
messes.*

De horreo vini Horatius in Odis, & Iuribus consul. in titul. de fund. instruct. i. tabernam. [Legauerat, inquit, horreum vinarium cum vino & vasis & instrumento.] De horreo aliarum rerum in tit. de emptione & vendi. [Clauibus, inquit, traditis, ita mercium in horreis cõditarum possessio tradita videtur, si claues apud horrea traditæ sunt.] Item in tit. locati. [Dominus, inquit, horreorû effraçtis & cõpilatis horreis non tenetur.] Hinc [Horrearius, qui præpositus est horrei custodiæ, vt lib. xix. Digestorum, in titulo, locati & conducti. l. cum in plures. [Rerum, inquit, custodiam quam horrearius habet.] Item l. Cælius. [Cum horreario, inquit, agendum.] Et merces horreatice dicuntur, quæ in horreis adseruantur, vt in tit. de conditis in publi. hor. l. nulli. Codice. [Nulli, inquit, post hac horreatice species contingendi copia datur.] Nebrissens.

HORREVM, accipitur pro quocunq; loco ad reponendû merces, idoneo: inde horrearius, de quo in l. cum in plures. §. vt ff. loca.

HORTAMVR aliquando importat mādatum necessitatis, & per ipsum confertur iurisdicçio. cap. quia iudicanti. de præscript. & c. j. de testam. & cano. hortamur. ij. quæst. ix.

HOSPES dicitur qui recipit & recipitur. ff. de Exer. act. l. j. §. magistri. in gl. dicitur vector. & ad legem Rhod. de iac. lege secunda tertio responso.

HOSPITIA olim publice dari solebant: erantque quibus hospites

pires recipiendi munus à repub. imponebatur. l. 3. §. eos milites. l. ult. §. pen. & ult. ff. de Mun.

H O S T E S quos nos appellamus, eos, inquit, Caius veteres perduelles appellabant, per eam adiectionem indicantes, cum quibus bellum esset l. 234. ff. de Ver. signif.

H O S T E S sunt, ait Vlp. quibus bellum publice populus Romanus decreuit. vel ipsi pop. Rom. cæteri Latrunculi vel prædones appellantur. l. 24. ff. de cap. & post li.

H O S T E S hi sunt, ait Pompo. qui nobis, aut quibus nos publice bellum decreuimus, cæteri latrones aut prædones sunt. l. 118. ff. de Verb. signif.

H O S T I C O L O in libris florentinis reperio pro hostico, id est, ut Varro ait hostili agro. Vlp. l. vni. ff. de bono. poss. ex test. milit. [Non dubium est, quin debeant ratæ voluntates esse eorum, qui in hosticolo suprema iudicia sua quoquo modo ordinassēt.] Item. Si in hosticolo deprehendantur, & illic decedant, videndum tamen an satius esset **H O S T I C O** retineri. Hotoman.

H O S T I A R I V S olim in veteri testamento idem erat quod ianitor, xxxj. distinct. clericos.

De H. Ante V.

H V M A N V S, id est, secularis. j. dist. c. j. xj. q. ij. qui & diuinis & humanis. Item idem est quod humilis. 50. distin. cos. xxiiij. q. j. si quis dederit. & habetur in regula, semel Deo, de Reg. iur. lib. vi.

H V M A N I T A T I S ratio pro humana natura accipi videtur in l. non tantum. de appel.

H V M A N I T V S - contingere, pro Voc. iur.

mori. Insti. de don. in prin.

H V M I L E S personæ quæ dicantur, declarat impe. in l. humilem. C. de incens. nup. Bart. in l. tutor. §. tutores. de Suspe. tut. annotat humilem dici qui caret dignitate.

H V M I L I O R E S personæ dicuntur pauperes. l. illicitas. §. ne potentiores. ff. de Offic. præsi. & dicitur humilis quasi humo accliuus, secundum Isid. not. Archi. in c. qui episcopus. xxij. dist.

H V M I L I T A S seu humiliatio ut not. Archid. xxij. cum humilitatis. Est virtus qua homo verissima cognitione sibi vilescit. de qua glo. optima in verbo humilitatis. & est gloss. finalis. in Cle. j. de relig. domib. quæ multa perpulchra ponit de humilitate. Vnde, [melior est in malis factis humilis confessio quam in bonis superbię gloriatio.] x. q. 3. c. iniustum. in fin.

H V M I L I A T I sunt quidam religiosi qui fuerunt condemnati ab ecclesia per Lucium Papam, quia noluerunt iurare, & postea tempore Clementis recepti sunt ab ecclesia, quia se correxerunt, & iurant quando expedit. not. in c. olim causam. de Restit. spolia.

De H ante Y.

H Y A C I N T V S nomen floris & gemmę. l. C. nulli lic. in fre. equo. lib. xj.

H Y D R A V L V S, instrumentum extrahendæ à profundo aquæ idoneum: inde hydraulæ, quibus cura aquæ domus Impetatoris demandabatur, de quibus in l. v. C. de Excus. mun. lib. x.

H Y D R O M E L I ὑδρομέλι à Græcis dicitur, quæ sit apud latinos aqua mulsa, hispani vocant

x ad-

[adoxæ.] constat namque ex aqua, & melle unde & nomen accepit Nam *ἄδωξ* est aqua & *μέλι* mel. Plin. lib. 14. fit vinum, inquit, ex aqua & melle tantum, hoc vocatur Hydromeli. Idem lib. 21. Hydromeli quoque ex imbre puro cum melle temperabitur. Vlp. l. 33. ff. in tit. de Trit. vin. ol. l. e. l. si quis. Neque ceruifia inquit, continebitur, neque hydromeli.

HYDROMELI aqua mulsæ, quæ aqua & melle conficitur. Hanc vocem vsurpauit Vlp. in l. si quis. de trit. legat.

HYDROPHYLACES, curatores sunt aquarum.

HYEROPHYLATTI dicuntur, ab *ἕρμα* quod est vas quo aqua fertur, vel ab *ἄδωξ* id est aqua & *φυλάτιο* custodio quasi custodes aquarum secundum Ioan. And. in cap. si index laicus, de Sentent. excommu. lib. vj.

HYMNVS angelicus, est gloria in excelsis, de celebrat. miss. cap. con silium.

HIPERBERICI mensis mentio fit in c. propter. Io. j. xvij. dist. in telligiturque October. Alciat. tamen. capit. libr. j. Parer. censet legendum, hyperberetæi, quod teste Suida ita is mensis apud Macedonens appellatur, sitque apud eos vltimus mensis anni. Unde hyperberetæa ab eisdem vocantur ferotina, tarda & post collectos demum fructus accidentia.

HYPERBOLAE, latinæ excessus, figuræ nomen, cum scilicet, quippiam dicitur fidem veritatis excedens, augendi vel minuendi gratia, cuius rei exemplum in §. per traditionem. Institutio. de Rerum diuisio. vt ibi obseruauit Accursius.

HYPATRIA appellantur loca

sub dio exposita, hoc est patente celo. Plerumque tamen accipiuntur pro subdualibus deambulationibus, quas apud veteres mori fuit pulcherrimis sterni pavementis, & hyeme quidem plumbo, vel aliqua alia materia exemptili tegebantur, ne gelu vel niuibis corrumpentur: æstate vero expansis velis à solis ardoribus defendebantur. l. malum. §. plumbum. de Verb. sig. & l. quæsitum. §. de velis. de fun. instru. licet ibi corrupte legatur apothecis pro hypæthriis.

HYPOCAUSTVM ὑπόκαυστον πρὸς τὸ ὑποκαίειν id est, succedere Latinè interpretari possumus siccitatem vel subustum, locus est in balneis ad calefaciendas cellas caldarias & tepidarias, vt exponit Bud. interdum accipitur pro cubiculo vndique ocluso, in quod aër non amittitur, sed igne accenso, feruore atque æstu vaporat intus nec foras diffunditur calor, quod sermone Italico stufa appellatur. Papinius in primo Syluarum: Tenuè volunt hypocausta vaporè. Plinius Cælius in Episto. cohæret hypocaustum, etsi dies nubilus, immisso vapore solis vicem supplet. Ambros. lib. 6. hexamer. [De hyeme forsitan quæreris, quia nulla tibi hypocausta anhelantibus ignibus anhælantur.] Vl. l. 16. Mâdat. ff. Quæritus hospiti suo medico mandante diceretur, vt in hortis eius spheriasteriũ & hypocausta, & quædam ipsius valetudini apta, sua impensa faceret. Idem. l. 55. §. 2. ff. de leg. & fideicom. lib. 32. [Lignis legatis quod comburendi causa paratum est, continetur: siue ad balnei calefactionem, siue dietarum hypocaustarum solebat vt,] hanc conclauia & cella in quibus sunt
o per a

opera fornicata, vbi frigoris vitandi causa ignis accenditur hypocausta nominantur.

HYPOCOMVS dicitur ab ὑπό quod est, sub, & comos villa. Inde hypocomi qui sint sub villanis, secundum Placent. & Accurs. Sunt tamen verius, stabularij qui equos curant.

HYPOCRISARIVS quandoque ponitur pro syndico, quandoque pro œconomo. vt notat Specul. in tit. de his qui alien. pos. vel non §. licet. Apocrifarij leguntur, extra. de Elect. cap. significasti & j. q. 6. conuenientibus.

HYPOCRISIS, latine simulatio, & hypocrita, simulator dicitur.

HYPOMNEMATOGRAPHI dicuntur commentariorum scriptores. habetur hæc vox in l. si quos e de decurio. lib. x.

HYPOSTASIS dicitur ab ὑπό quod est sub, & ἰσῆς, status vel stans, quasi, substans. & vtuntur Græci sicut nos, pro persona, quia habet substare omnibus accidentibus & omnia accidentia ad se recipit, a nullo tamē informatur secundū Hugonē, Glof. ex Clemētina prima, de Sum. rini.

HYΠΟΘΗΚΑ: ὑπόθηκη à verbo ὑποτίθειν: quasi dicas supposita, subiecta obligationi, & obstricta: Nam (vt ait Marcianus) inter pignus & hypothecam tantum nominis sonus differt. l. 5. in fin. ff. de Pignor. quippè cum alterū Græcum, alterum latinū sit. Iuriconsulti autem docendi causa, & vt suis quæque res vocabulis demonstraretur, pignoris appellationem ad res mobiles, hypothecæ verò ad immobiles referunt. l. si rem 9. §. 2. ff. de Pignor. act. §. Item Seruiana. 7. Inst. de Actio. l. j. ff. de pign. act. l. 4. ff. de Pigno.

Vbi traditur hypothecam dicere proprie eius rei, quæ nuda conuentione obligatur, pignus porro & hypotheca hoc differunt, quod illud & pro rebus obligatis, & pro ipso obligationis contractu sæpe vsurpatur: hæc vero tantum pro rebus suppositis. Cicero. lib. 13. Epistol. [Præterea Philotes Alabādensis ὑποθήκη Cluuius dedit: hæc cōmissæ sunt.]

HYΠΟΘΗΚΑΡΕ est obligare, pignorare, vel supponere, vt patet per Rubr. ff. de Reb. eo. qui sub tutor. & curat. dum subditur sine decreto pignori non supponendis.

HYΠΟΘΗΚΑΡΙΑ actio eadem quæ quasi Seruiana, dicitur quæ cuius creditori, sui pignoris persequendi causa conceditur. l. 3. ff. ad exhibendum di. §. 7. de Actionib.

HYΠΟΘΗΚΑΡΙΑ formula, formula eius pacti, quo de pignore nuda conuentione obligando agebatur. l. 3. l. 4. l. II. & alibi sæpe ff. de Pignor.

HYΠΟΘΗΚΑΡΙVS creditor, qui sub hypotheca pecuniam credidit l. j. §. sciendum, ff. de Separa. l. j. C. de His qui in prior. Hotoman.

HYSGINVS color dicitur ab hysge herba. l. quæsitum. §. illud. de lega. iij.

HYSTEROLOGIA, vel histerō proteron, figura est, cum id, quod primum esse debet, secundo ponitur loco, vt cum Iuriconsultus prius determinat secundam quæstionem, quam primā, prout fecit in lege iij. §. Labeo. de Incen. rui. naufr.

De I ante A.

IACENS hereditas dicitur antequā adita sit. l. j. ff. de Successor. edicē.

- l. denique. 13. §. quæ situm. ff. Quod vi aut clam. l. 5. ff. Vt in possess. leg. l. r. ff. de Bon. poss. furt.
- IACENS** dicitur ea res cuius dominus ignoratur. Vlp. l. 43. §. 43. ff. de furt. [Qui alienum quid iacens lucri faciendi causa sustulit furti obstringitur.]
- IACINTHVS** lapis est pretiosior aliis. C. nulli lic. in fre. l. vnica. lib. xj.
- IACTVS**, require infrà [lex Rhodia de iactu.]
- IACTURA** est damnum vel periculum quod quis patitur quādo immittente tempestate proiciuntur bona in mare ad exonerandum naues, & ita capitur proprie. sed largè potest capi, pro quocunque damno alicui per violentiam illato vnde cunque proueniat. Vel dicitur læsio facta cum lapide vel ligno. Require etiam infrà [lex Rhod.]
- IACTURA** & [damnum] differunt, quia iacturam scienter & vtro patimur, vt patet in iactura quæ fit per tempestatem maris, vt in titul. ad l. Rhodiam de lac. damnum verò insolito & nobis inscientibus fit. ca. in primis. ij. q. j. & l. j. ff. ad l. Aquil. & no. per Archid. in c. quia sæpe, de elect. in vj.
- IAM**, hæc dictio denotat perfectionem actus & continuationem. Bart. in l. Celsus. nu. 26. ff. de Vsuca. & in l. j. ff. de aqua quotid. & æsti. & text. in constitut. j. C. versic. omne iam consti. & ibi Bald.
- IAM**, quandoque ponitur interrogatiue. ff. ad l. Aquil. l. Stichum. Quandoque retro tempus significat & continuum. de Acq. rer. domi. l. nunquā §. thesaurus. Item quandoque sumitur pro futuro & præterito secundum subiectam
- materiam, vt l. quamuis. ff. de fur. & ibi not.
- IANTHINVS**, na, num, color est violaceus, quoniam *ἰανθῆ* Græcè, viola interpretatur Latine *avθῆ* florem significat. Pli. lib. 22. [Appellata, inquit, ia, & ab iis iathina vestis.] Persius:
- Hic aliquis cui circa humeros & ianthina leua est.*
- Martialis:
- Coccina famosa donas & ianthina mæcha,*
- Vlp. de leg. iij. l. si cui. [Buccini, inquit, & ianthinum cōtinetur.] Et ferè quoties in libris Digestorum, & in literis sacris legitur hyacinthinus color, intelligendus est violaceus, id est, coloris violæ. Nebris.
- IANTHINVS** color est violaceus. l. si cui §. fin. de leg. iij.
- IANVARIVS** est mēsis ideo sic dictus, quia est principium & ianua totius anni, vt no. per Arch. extra. de rescript. c. si propter. in gloss. debet hoc intelligi.
- De I ante B.*
- IBI**, hæc dictio, non tantum locum, sed quandoque etiam tempus demonstrat. gloss. in l. si quis. de iud.
- IBRIDA** est de scorto natus.
- De I ante C.*
- ICONOMVS** dicitur ille cui ecclesiastica res gubernanda mandatur. vt C. de sacrosanct. eccl. l. iubemus. circa princi. & gl. 3. cap. Imperatorii. de iura. cal. vbi not. differentiam per doct. inter iconomum, syndicum, procuratorem, & actorem, quæ ibi secundum gloss. in lata significatione idem significant. De quo dux gloss. notabiles, vna in can. si quis erga. ij. q.

ij. q. ij. alia in can. quoniam. xvj. q. vij. & habetur x. q. ij. si iconomus.

ECONOMVS per α , diphthongon scribendum est, non per i, nec per y, significat autem propriè curatorem domus, hinc & α conomica Aristotelis.

De I ante D.

IDCIRCO, & **ideo**, sunt dictiones causales. Bartol. in l. demonstratio. §. quod autem. ff. de condit. & demonstr.

IDEM quando exponitur pro simile. l. si non fortem. §. Libertus. de conditio. indebiti. Et quandoque idem appellatur, tametsi pristina qualitas aut quantitas non adfit. l. proponebatur. de Indic.

IDEST, dicitio expositiua. ff. ad l. Aquil. l. item Mela. §. legis. vide latè de hac dictione per Bar. in l. j. ff. ad l. Aquil.

Idiota appellatur (inquit Imp. Leo) scripturæ quæ solent à quibusdam secreto fieri, interuenientibus amicis rerum contrahendarum causa. l. scripturæ. ff. Cod. Qui pot. in pig. hab. & vt opinor, *id iōtota & ayōtota* opponuntur quæ Fabellionum publica instrumenta sunt. Nouell. 49. & 142. Item 73. quæ etiam forensia appellantur. l. comparationes. 19. C. de fide instru. qua de causa in d. l. scripturas. *id iōtota* iis, quæ publicè à tabulariis conscripta sunt, opponuntur, Hotoman.

IDIOTA est Græcum, & est idem quod Imperitus, secundum Isid. li. 10. vt est laicus qui literas nescit vt in Auth. quomodo oportet. epif. §. j. quandoque dicitur ille qui ostendit se scire cum nesciat, unde Verjus:

Vir bene vestitus, pro vestibus esse peritus,

Creditur à mille, quamuis idiota sit ille.

Ita dicit Ioan. And. in addit. ad Spe. in ti. de arbitro. §. restat. verific. [item ferendæ sunt.]

IDONEI propriè dicuntur qui possunt & volunt in ecclesia deservire. de Præben. super inordinata. Et dicuntur idonei qui sunt moribus, honestate, & literarum scientia decorati. de Instit. e. in ecclesia. in gloss. iiii. etiam sunt prouidi & circumspecti.

IDONEE cauere quomodo intel ligatur. require in ver. [cautio.]

IDONEVS tutor dicitur, qui est soluendo quatenus sunt facultates pupilli. l. ij. §. idoneus. & ibi Bart. ff. ad Tertil.

De I ante E.

IEROCINIVM est locus vbi aluntur pauperes, secundum quod accipitur. C. de Sacr. sanct. eccles. l. illud. vbi legitur Prochotrophium.

IEROTOCOMIVM est locus vbi senes & valetudinarij, & propter senectutem tantum infirmi homines curantur. gl. in c. tributus. §. sancimus. xxij. q. 8.

De I ante G.

IGNARVS est qui ignorat, vel qui ignoratur, secundum Isid. li. x.

IGNAVVS idem est quod ignarus viæ, id est, rationis & vitæ secundum Isidorum ibidem frequentiam tamen accipitur pro indiligenti, & pigro. vnde & ignauiter, pro segniter & negligenter.

I G N E M & aquam recipere, interpretatur Sczuola pro nuptias celebrare. l. pen. de don. inter vi. & vxo. vbi præclare Budæus.

I G N O M I N I A est verbalis læsio contra honorem alicuius vel etiam turpitude. Et sic dicitur quod ignominiosum est episcopo si querat ab aliis doceri, cum ipse alios docere debeat, vt in Auth. de sanct. epif. §. damus.

I G N O M I N I O S A missio in remilitari quæ sit, ostendit eleganter Iurifconf. in l. milites. de Remili. & l. ij. de his qui not. infra.

I G N O R A N T I A est cum de facto vel de iure nihil scio, nec aliquid suspicor, secundum Azo. in Sum. C. de iur. & fact. ign. vide infra in ver. [ignorare.]

I G N O R A R E propriè est nescire quod aliquis debet scire. Nescire autem est communius quàm ignorare. Vnde propriè omnis qui ignorat, nescit, sed nõ econtrà. vt not. ff. de iur. & fac. ign. super rubr. Et in hac materia quatuor sunt quæ videntur idem, sunt tamè diuersa, scilicet ignorantia, nesciètia, error. & titubatio, quia scilicet. debet scire, & ignorat. vnde dicitur, qui ignorat ignorabitur. de Renunc. cap. nisi cum pridem. Nescire autem in bona & mala parte. Nam omnis ignorans nescit, sed non conuertitur: vt dictum est. Error autem est cum aliud est, quàm credam. Quod autem aliud sit errare, quàm ignorare, patet cum dicit lex, si potest possessio acquiri ignorantem, ergo & erranti. ff. de Acquiren. possess. l. si me in vacuam. §. j. Titubatio verò est cum hinc inde diuersa vel contraria scire videor. nec alicui eorum magis animum applico. C.

de Condict. indeb. l. fin. Et ignorantia diuiditur ex parte materiæ circa quam est, quia alia est ignorantia iuris, alia facti, & harum vna probabilis, alia non. Ignorantia facti est, vt si nesciam illum decessisse qui mihi cognatus est, vel aliquid simile. Alia est ignorantia iuris, vt si nescio me illi posse succedere qui mihi cognatus est & decessit, vt ff. de Iur. & fac. ign. l. j. & hæc non excusat. regula ignorantia, de Reg. Iur. libro vj. Est etiam quædam ignorantia facti probabilis, vt si quis errat in factio alieno, & quædam non probabilis vt si quis errat in factio proprio, vel rebus suis, vt ff. pro Soc. l. vltim. vel si ignorat aliquis, quod omnes de ciuitate sciunt vel maior pars ciuium scit. l. regula, sed facti. ff. de iur. & fac. igno.

De I ante L.

- I L I C O** dicitur fieri quod sit antequam diuertat se ad alia facièda. l. litigatoribus. C. de Appel.
- I L L A T A**, id est, opposita. de presum. nõ ne.
- I L L A T A** quomodo differant ab inductis. no. glos. in l. si non. C. in qui. cau. pig. vel hyp. ta. contra.
- I L L I B A T V M**, id est, non diminutum. gloss. §. si. infra. de his qui sunt sui vel alie. u.
- I L I E N S E S**, dicti sunt populi ab vrbe Iio, clarissima omnium quæ fuerunt in Asia, vel ex eo quod inde profecta est tota Romanorum Nobilitas. De quibus Callistratus lib. 27. ff. tit. de excusat. l. non tantum. §. j. [Hicnibus. inquit, propter inciytam ciuitatis nobilitatem. & propter coniunctionè originis Rom. N. I L L O T I S manibus dixit Gaus in l.

in l.ij. de Orig. iu. pro rem ipsam protinus aggredi nulla præfatione adhibita, & imparatis adhuc legentium animis.

ILLVSTIO, est deceptio vel derisio. Clemens. vnic. de Renun. vbi concor. mu. in gl. in ver. [illusio.]

ILLVSTRIS, est nomē notitiæ, eo quod multis clareat splendore generis vel sapientiæ vel virtutis, quamuis sit obscure natus: secundum Isidor. Et nota, quod quatuor sunt nomina dignitatum. scilicet maximi, vt sunt superillustres, magni, vt illustres, medij, vt spectabiles, minimi, vt clarissimi. in Auth. de Appel. §. j. & tribus seq. Inst. in pro. §. cum que. vbi gloss. Illustres etiam dicuntur qui sunt de consilio & consistorio Imperatoris. l. quisquis. C. ad leg. Iul. maie. Vide latē Barbat. in c. nouit. de Iudi. & in c. tuam. de ordi. cog. & per Alex. de Imo. in l. j. ff. de Offic. eius cui mand. est iurisd. in gl. in verbo, [tribuuntur.]

ILLVVIIS, immunditiam fœtoremq; oris designat. l. qui clauum. de Edil. edi.

ILLYRICVS, id est, Sclauus, scilicet aliquis de Sclauonia, vide suprā coloni [Illyriciani.] C. de colo. Illyri. lib. xj.

De I ante M.

IMAGINARIVM pro fictio, vnde imaginaria venditio, quæ nullo aut minimo accedente pretio fit, præterea. Inst. quib. mod. ius pat. pot. fol. & l. imaginaria. de Reg. iur.

IMBECILLIS est fragilis & inconstans, & dicitur quasi sine baculo.

IMMISERE verbum est proprium eorum heredum qui sui sunt cum hereditatem suam am-

plectuntur. Cum enim non aliud de accedant, sed in familia sint, adire non dicuntur, sed immiscere. l. Impuberib. 11. & l. cū bonis, 87. ff. de Acquir. hered. l. 3. §. suo. l. 7. §. non solum. ff. de Minoribus. l. 8. & l. 10. C. de iure delib.

IMMISERE igitur suorum heredum est. Adire extraneorum, eaque sententia distinguitur in l. 6. §. si filius. ff. de Bon. lib. l. 7. §. restitutus. ff. de Minorib.

IMMISVM dicitur, quod ita immisum est, vt in aliquo loco conuiescat, veluti trabes quæ in alienum parietem immittuntur: vnde & seruitus tigni immittendi nomen accepit. l. malum. de Verb. signif.

IMMOLTVS, inædificatus. Verbum hoc vsurpatur in l. peducea de limitibus. [Ne quis eos limites decumanos obsepito, néve quid in eis immoluit. néve quid ibi positum habeto.]

IMMUNITAS est priuilegium quoddam, vel remissio à iure ad non subeunda munera vel honores concessa, qualia enumerantur in tit. ff. de iure immu.

IMO, stat quandoque correctiuè. c. accedens, vt lit. non contest. de hoc text. iuncta gl. 16. q. 1. prædicator. & l. Stichus. ff. de manum. tes. & ibi plenè per Bar. quãdoque stat copulatiuè vel implicatiuè, vt per eundem Bart. in j. const. C. vbi latissimè de vi huius dictionis.

IMPEDIRE dicitur qui retardat. c. pia. §. fin. de excep. lib. 6. & ibi not. per Arch.

IMPENSAR secundum Azon. in Sum. de petit. here. dicta sunt ab impédèdo, & sunt triplices, quædam necessaria, quædam viles, quædam voluptariæ. Necessariæ dicuntur quibus non factis res

- erat peritura, vel quæ si facta non essent, res longe deterior effecta fuisset: vt in l. impensæ. ff. de verb. sig. verb. gratia, Conduxi à te domum quæ ita ruinosa erat quod nisi releuasset eam, erat casura, hæ impensæ dicuntur necessariae, & ipsas repetam per contrariam actionem conducti. Vtiles dicuntur quibus non factis res non erat peritura, sed ipsis factis melior efficitur vt pote, si faciam fenestras utiles in domo vel similia. faciunt ergo utiles impensæ rem deteriore esse meliorem. Voluptariæ dicuntur quibus non factis, res non erat peritura, nec ipsis factis res efficitur melior, sed bene amœnior, vt pote, si facio picturas in domo mea, hæ non repetuntur, nec deducuntur (quamuis secus sit necessarius & vtilibus) sed has licitum est mihi abraderi sine læsione prioris status, si abrasæ possunt mihi aliquam vtilitatem afferre, alioquin non esset mihi licitum, quia malitiis hominum (qui nihil aliud querunt nisi vt noceant) non est indulgendum, sed obuiandum, & sibi imputet qui eas fecit, quia donare videtur iuris fictione, vide suprâ, expensæ.
- IMPERATOR** non dicitur nisi post coronationem. Feli. in c. cū te. de Rescript. versic. similiter dicit glo. & vide glo. in Clemen. de Iurciur. in verbo, futurum.
- IMPERIVM** est duplex, scilicet merū & mixtum, de quibus vide suo loco in littera M.
- IMPERITIA**, id est, ignorantia. de Præscript. sicut graue.
- IMPERPETVVM** quandoque significat donec viuam. ff. pro Socio l. j. quandoque significat per infinita secula, etiam post mortem, secundum gloss. in verbo,
- perpetuatur. in §. at si ita. Inft. de verb. oblig.
- IMPETERE**, id est, accusare, vt extrâ de Iureiur. C. quemadmodum.
- IMPETIGINES** pustulæ pruritu corpus infestantes, quarum genera quatuor Cornelius Cels. lib. 5. describit. Hinc,
- IMPETIGINOSVS**, impetigine affectus. Vlp. l. 6. §. ff. de Adil. edict. Trebatius ait impetiginosum morbum non esse, si ex membro vbi impetigo esset, æquè recte vtatur.
- IMPILIA** leguntur, apud Vlp. in l. 25. §. 1. ff. de Aur. arg. Opinor pro fascioliis quibus mulierum crines alligantur, quasi ad pilos pertinentes, fasciæ, inquit, crurales pedalesque & impilia vestis loco sunt quia partem corporis vestiunt. Varro Testam hanc fasciolam appellat.
- IMPLERE** intentionem siue petitionem Iurifconsulti dicuntur, pro id quod intenditur probare, ac planum facere. Itemque implere exceptionem. l. penultim. §. primo digest. de Except. rei iudicat. leg. decimanona ff. de Exceptio l. 21. C. de rei vendic. dicitur & implere præcisè pro id quod positum est probare l. j. l. 23. C. de Probat. l. 3. C. de Nō num. pecun.
- IMPLEMENTVM** sumitur pro implemento conditionis, & hoc modo significat actum esse purificatum. leg. antepe, dig. de Condi. inft.
- IMPOSSIBILE** dicitur multis modis modis, vt not. l. xj. distin&ion. Cantinensis ecclesie. Vnde impossibilitas propriè est triplex, videlicet iuris, facti, & naturæ, secundum Ioā. An. in regula nemo. de Regul. iur. lib. 6. Et nota, quod impossibilitas apposi-

ta actui, diuersimodè significat, vt ex significato ex ea sumpto, vel aliàs vndecunque concluditur disponentem voluisse, nam quandoque vitiat actum, quandoque habetur pro non adiecta, prout natura actus cui adiecitur postulare videbitur, de quo latissimè & magistraliter Dyn. in dicta regu. nemo potest. & post eum alij in §. impossibilis. Instit. de Here. instit. Et not. quòd habetur etiã pro impossibili quod à sola principis voluntate dependet, vt no. glo. in l. Continuus. §. cum quis. de Verbo. obligat.

IMPOSTORES, dicuntur deceptores, & qui fallunt præstigijs quibusdam: dicti ab imponendo, quod est decipere. Iuuenalis:

Facile est barbato imponere regi.

Et Martialis:

Callidus imposuit nuper mihi campo Rauenna.

Vlpianus lib. xxj. de Ædilitio edicto. l. ob quæ vitia, [Nō gulosos, inquit, nec impostores.] Accursus impostores interpretatur quæ imponunt aliquid alicui. Inde dicta impostura, pro deceptione. Ambrosius in epist. ad Corinthios primam: [Omnis impostura tenebras petit, & falsa pro veris ostendit.] Vlpia. lib. xlviij. de crimine stellionatus. l. stellionatus 2. §. item si quis. [Item si quis imposturam fecerit.]

IMPOSTORES dicuntur versuti & fallaces homines, inde impostura, id est, fallacia & deceptio: ducta videtur metaphora ab iis, qui operimentum aliquod rebus imponunt, vt vitia contegant. Hinc & verbum imponere pro simpliciter decipere. Horū verborum crebra fit mentio in iure,

vt in l. prima de var. & extraord. cogni. in l. iij. de Ædi. edi. & in tit. de crimi. stell.

IMPOTENTIA coëundi est vitium vel defectus naturalis vel accidentalis quo quis impeditur mulieri carnaliter commisceri.

IMPRAESENTIARVM habetur in lege de Ætate. §. ex causa. ff. de interroga. act.

IMPUBES est qui ex habitu corporis sui impubertatem ostendit & quòd generare vel concipere nondum possit, sicut masculus ante xiiij. annū, mulier ante xij. Masculus enim impubes dicitur vique ad xiiij. annum completū, puella verò vsque ad xij. vt Institut. quib. mod. tu. fi. in princip.

De I ante N.

IN, ista dicitio per se sumpta aliquando notat terminum in quo aliquando pro fine, & pro alijs multis significationibus, de quibus vide Anto. in c. in literis. in princ. de Restit. spol.

IN, quando priuat vel auget, not. Ioan. Andr. de consuet. ad nostram. Et dat remissionem ad Spec. de iur. patro. nobis autem. Sed plenius not. Archi. xl. distin. si Papa. & quandoque notat intrinsecitatem, iuxta Alexandrum, [In campo curro, &c.] Et habetur in l. si cui. in princ. ff. de leg. primo. Quandoque ponitur pro [valde] in compositione vt in iugulare, id est, valde vigilare. Interdum ponitur pro non, in compositione, vt iniustus, iniquus, id est, non iustus, non æquus.

INAUDITVM filium dixisse videtur Vlpia. in l. inauditum. ad l. Cor. de fca. pro non dānatū iudicio

- dicio, vt ibi interpretatur Bud.
- I N A V R I S**, quod à Græcis dicitur *ευντρυ* ornamentum est ex auribus fœminarum dependens. Plautus in Menech. [Inaures da mihi faciendas pondo duum nûmum.] Vlpia. de Au. & arg. leg. l. argumento. [Veluti inaures armilla, viriolæ.] Item l. pediculis. Inaures in quibus duæ margaritæ.
- I N A V R I S**, ornamentum est ab auribus fœminarum dependens, cuius non semel meminit Iurif. conf. in ti. de Aur. & arg. le. l. argumento.
- I N** bonis esse longè aliud est, ac ex bonis esse: nam in bonis nostris esse dicitur, cuius dominiû ad nos pertinet, ex bonis verò, in quo quodpiâ aliud ius habemus. §. penultim. Instit. vi bon. rapt. vide suprâ.
- I N C A P A C I T A S** dicitur pro ipsa reali incapacitate: prout natura rei dicitur, vel dispositio legis admittit, aut quodlibet mediû operari vel significare declarat. verbi gratia, promittitur vel legatur res sacra, incapacitas rei huius operatur quòd non valet nec in re nec in æstimatione, quia non est commercii rei sacre. l. inter stipulantem. §. sacrâ. ff. de Ver. oblig. sed vbi legatur colûna aurea, vel marmor pictû ab constructionem domus, de alia domo, nõ valet legatum in re, licet valeat in æstimatione. l. cetera. §. si duobus. ff. de leg. primo. quia res de se est in cõmercio hominum, sed ne destruat vel deterioretur, non tollitur de domo, sed habetur æstimatio rei, & sic de aliis exemplis.
- I N** capita succedere secundû Hostiensem in Sum. de Succ. ab intest. §. viso. versi. quid sit factum: est quando filij præmortuorum

fratrum succedunt in portionibus quot sunt capita: verbi gratia. Tres sunt filij ex præmortuo fratre, & vnus ex alio fratre, si tantum capiat. filius ex vno fratre genitus, quantum tres ex alio geniti, succedunt in stirpes suas, quia quilibet capit certam portionē stirpis suæ. Si vero fratris tot portiones capiētur quot sunt capita, tunc succedunt in capita. vide infrâ, in stirpes succedere. & Azo. in Sum. C. de here. inst. Hostiens. & Spec. eo. tit. in tracta. libellorum. versi. nunc. de collateralibus.

I N C E N D I A R I V S est qui ob inimicitiam, aut prædæ gratia. ædes, arbores, siue segetes incēdit, vt ff. de pœn. l. capitalium. §. incendiarij.

I N C E N T I V M idem est quod appetitus vel audacia titi seu voluntas de vita & hon. clerico. c. clericorum.

I N C E N T O R dicitur ideo, quia ipse alios praua suggestione succendit ad vitia, & persuadendo inflammat, secundum Iidorum.

I N C E R T A S regiones fundum diuidi, est in partes determinatas diuidi.

I N C E R T V S possessor, est quem ignoramus. l. sub signatum. §. fin. de Verborum signific.

I N C E R T A in iure appellantur in quibus non apparet quid, quale, quantum l. vbi autem 75. de Verb. obli. Item quæ non in specie sed in genere proferuntur, veluti fundus, homo, triticum. l. he redes 25. §. incerto ff. famil. hercisc. l. cum incertus. 13. ff. de legat. j. l. in ratione 30. §. incertæ. ff. ad leg. Falcid.

I N C E R T A actio, siue Incerti actio, dicitur per quam nulla certa

eerta summa petitur, veluti ex stipulatione incerta: quod mihi ex stipulatu dari fieri oportet l. 4. ff. de Vfur. l. 3. C. de Inutil. stipul. diem proferre. 27. in fin. ff. de Arbit. Ex omnibus bonæ fidei actionib. quod te mihi ex bona fide dare facere oportet, sic l. 1. ff. de Vfur. l. 3. de condic. sine caus. ff. l. 2. §. aliud. n. de Donat. l. ult. si quis in his voc.

INCERTVS contractus, qui proprium nomen non habet l. 9. ff. si cert. pet. l. 1. §. debitum. ff. de Conf. pecun. Incerta persona, quam incerta opinione ex animo testator subiicit, cuius exemplum ponit Imp. §. 27. de Legat.

INCESTAE nuptia sunt qua inter collaterales vel affines fiunt, secundum glo. in Authentic. de incest. nup. in princip. in verb. [incestas.] ubi constituit differentiam inter nuptias incestas, nefarias, & illicitas, tametsi iuris auctores non raro his nominib. promiscue vtantur.

INCESTVS est maior adulterio. l. si adulterium. §. j. versic. [occurrit de adulteris] & est coitus carnalis inter affines, & collaterales. §. si aduersus. Instit. de nup.

INCESTVS est abusus consanguinearum vel affinium. vt §. cū ergo xxxvj. quæ. j. & xxxv. causa. quasi per totam.

INCESTVOSVS dicitur qui cognatam vel affinem vel etiã sanctimoniale nefario amore vel coitu violat seu maculat, siue in matrimonio, siue sine matrimonio, vt in §. præal. & xxvij. distin. & virgines.

INCIDENS & emergens quomodo differant not. in c. j. de or. cog. & c. à nobis. de excep. vide de hoc supra, emergens.

INCILES fossæ, siue [incilia,]

sunt quæ à Græcis dicuntur diotones, & sunt per quas aquæ pluuiæ deducuntur ex latis. Apuleius libro nono de asino: [Viam lacunosis incilibus voraginosam.] Cato de re rustica: [Per hycem aquam de agro depellere oportet, fossas inciles puras habere.] Festus Pomp. [Medæssa quæ in vris fiunt ad deducendum aquæ siue deriuationes de riuo communi factæ.] Vlpianus libro xl. Digestor. titu. de riuis lege prima. [Incile est locus depressus ad latus fluminis, ex eo dictus quod incidatur. Inciditur enim vel lapis, vel terra, vnde primum aqua ex flumine agi possit.] Idem Vlpianus in eodem libro, titu. ne quid in flumine publico, lege prima. [Si incile, inquit, ducatur, & alio loco fiat.] Meminit quoque incilis in titulo de aqua quotid. l. j.

INCILE, vide infra, [Interdictum de riuis.]

INCOLA dicitur qui in aliquam regionem domicilium contulit, vel contrahit, quasi sedem ibi positurus vel mansionem, ita quod transactis decem annis domicilium retinuit, licet etiam causa studij ibidem steterit, vt ff. de Verborum significa. l. pupillus. §. incola. vel qui propriam terram colit. Require §. Agricola.]

INCOLUMIS dicitur à nomine columna, quia sicut columna est erecta, fortis & stabilis, ita incolumis consimiliter, & ista ratione forte filius dicitur habere in bonis patris quartam incolit me, id est, fortem, stabilem, quia fidei commissa & legata eam minueri non possunt. l. ij. cum ibi not. C. de inof. don.

INCONCVSSA, id est, inuoluta seu inconcussa, id est, quæ retè, sine interpellatione. capit. illud & cap.

- & cap. auditis, de Præscript.
- INCONSULTO** factum dicitur, quod dedita opera factum non est.
- INCONTINENTI**, id est, statim, recipit tamen hoc verbū interpretationem à inre, de quo supra in verb. [facere.]
- INCORRIGIBILIS** secundū Bal. dicitur qui non paret iudici in extremo iurisdictionis quod est sententia. Sed cōtumax dicitur qui non paret in principio iurisdictionis, quod est citatio vel in ius vocatio. Secundum. Ant. de But dicitur incorrigibilis qui postquam penitus est cōdemnatus, iterum reuertitur ad idem crimen. c. vt famæ. de Sent. ex com. licet enim non faciat pœnitentiam, non dicitur propterea incorrigibilis, nisi reuertatur ad simile vel ad peius delictum, nec faciat sui præsentiam iudici. ca. quoniam frequenter. §. j. Vt lit. non contestat. dum enim facit sui præsentiam, vt iudex eum apprehendere possit, non est incorrigibilis, quia ecclesia habet adhuc quid ultra faciat. c. cū non ab homine. de Iudi.
- INCREDITVM** ire, est idem quod credere. l. ij. §. mutui. si certum petatur.
- INCREDITVM** possidere, hoc est propter creditum, vsus est Vlpia. in l. à diuo. §. si pignora. ff. de Re iudic.
- INCRUSTARE**, est crustam parieti, vel alicui alteri rei inducere, siue ex calce, gypso, argilla, siue ex lapide, aut alia materia. Horatius primo Sermo.
- Syncerum cupimus vas incrustare.*
Varro apud Marcell. [Pauimenta, inquit, & parietes incrustatis.] Proculus lib. viij. Digestorum de seruitutibus vrbanoꝝ prædio-

- rum. l. quidam. [Parietem, inquit, communem incrustare licet. Et paulò post: [Quod obseruari in incrustatione oportet.] Item de Verborum signific. l. impensa. Paulus ait, [incrustationes, loricaciones & picturæ.] Ant. Nebris.
- INCRUSTATIONES** secundū Alciat. in l. impensa. de Verb. signific. sunt tectoria parietum ex crustis marmoribus confecta.
- INCUNCTANTER**, id est, de cætero. iij. q. vj. hæc quippe. in fi. ex gl. j. quandoque, id est, sine mora. ff. de Admini. tut. l. tutor qui repertorium. §. j. Quandoque, id est, [indubitanter,] quia cunctari idem est quod morari vel dubitare, & ita sumitur extrà, de his quæ fiunt à maiori parte capituli. c. j. de sententia excommunic. cū quis. lib. vj. & ibi per Archid. ix. distinct. cap. noli. iij. q. vj. hæc quippe. & extrà, de scismat. c. fraternitati. & in vtraque significatione potest sumi. d. c. noli. & ibi de hoc per Archid.
- INCURIA** est negligentia. Ele. quia contingit. de Relig. do. & c. quæsitum. de pœnitent. & remiss.
- INDAGO** apud Vlpian. in l. emptorem. §. vltim. de Act. empt. sumitur pro effectu indaginis, hoc est captura, quod à Budæo ibi proditum extat.
- INDEFINITA** capitur pro oratione cui non præponitur signum vniuersale vel particulare. Et oratio indefinita significat indifferenter, quandoque etiam vniuersaliter distributiue seu collectiue, seu aliter, prout eius significatum vel materia subiecta vel quævis circumstantia, seu aliud quod medium probabile cōcludit, verbi gratia. Lex loquitur indefinitè dicēdo, veditor tenetur rē tradere, vel tenetur de euitatione,

ctione, vel homicida, vel fur est
 puniendus, significat vniuersali-
 ter, quia sensus est, quod omnis
 homo qui est venditor, tenetur
 tradere rem, & omnis homo qui
 est homicida vel fur, est punien-
 dus. Et hoc patet ex omnibus legi-
 bus sic loquentibus cum carū
 intellectu. Nam natura legis est
 omnia in quibus est medium, sub
 eadem regula concludere. Cum
 enim ibi sit eadem ratio ibi, & i-
 dem ius esse debet. l. illud. ff. ad
 legem Aquiliam. Itē qua ratione
 de ista lege detraheretur vnus,
 eadem & alius, & sic remaneret
 delusoria, & sic dicit, seu idē
 dicit vniuersaliter. Differt tamē
 indefinita ab vniuersali secundū
 Bartolum, quia vniuersalis omnia
 significat ex suo proprio signi-
 ficato, indefinita verō non
 comprehendit omnia ex sua si-
 gnificatione propria, sed ex idē-
 titate rationis, interpretatione
 iuris, vel dispositione legis, verbi
 gratia, Lex dicit homicidiā puni-
 endum morte, non tamen sub
 hac lege comprehenditur homici-
 da iuste occidens, scilicet ad
 sui defensionem, vel per sententiam,
 vt in l. j. c. ad legem Corneliam,
 de Sicariis. secus si lex
 loqueretur vniuersaliter, quia
 tunc ex proprio significato con-
 tineret omnia, & non interpreta-
 tione iuris, sicut indefinita. Itē
 cum profertur ab homine in ma-
 teria naturali dicendo, homo est
 animal, significat vniuersaliter,
 quia sensus est, quod omnis ho-
 mo est animal, quia significatum
 sumptum ex natura in necessa-
 rio, inest omni homini. Idem eū
 profertur à lege, dicendo, obli-
 gatio est iuris vinculum, vel ac-
 ctio est ius persequendū, &c. quia
 cuiuslibet obligationi & actioni

necessariō conuenit definitio. I-
 tem ibi, in iudicio interrogatus
 de pluribus criminibus, an fece-
 rit, respondet quodd illa non fe-
 cit, & qui pollet vniuersali, puta
 sensus est quodd nihil horum fe-
 cit lege si is qui ducenta. §. vtrū.
 ff. de Reb. dub. quia significatum
 sumitur ex interrogatione & res-
 ponsione facta in iudicio. nam
 responsio facta ibi debet certio-
 rare interrogantem, aliās non
 dicitur responsio, modo accipiē-
 do vniuersaliter interrogas certio-
 retur, quia respondens omnia
 negat. Si autem non acciperetur
 vniuersaliter, non certioraretur
 aliquo modo, quia nō appareret
 quid negaret, & quid confiteretur.
 Et sumitur hic significatū ex
 æquipollentia, quia negatio præ-
 posita signo, facit orationem æ-
 quipollere suo contradictorio.
 Nam licet ibi negatio postponatur
 in ordine scripturæ, præponitur
 tamen in ordine constructionis,
 dicendo, quid eorum nō
 feci. id est. non feci quid eorum,
 & sic æquipollet isti, nihil eorum
 feci. iura tamen parum intendūt
 significatum æquipollentiarum.
 Item ibi, [promitto per heredē
 meum non fieri quominus tibi
 ire agere liceat,] hæc verba per
 [heredem meum,] significant v-
 niuersaliter, quia sensus est, per
 nullum heredem meum. l. ij. §. si.
 ff. de Verb. oblig. quia nomē he-
 redis licet proferatur in singula-
 ri, tamen significat omnes here-
 des, aliās stipulatio non haberet
 hereditatem, nec esset certitudo
 de quo intelligeretur, & de quo
 non. Item ibi, testator dicit, [lego
 seruos meos textores, si omnes
 sunt textores,] significat vniuersaliter,
 quia sensus est, lego omnes
 seruos meos, l. seruis vrbani-
 nis.

nis. §. fina. ff. de Legat. iij. quia significatum hoc sumitur ex accidentia facti, quod omnes sunt textores. Si autem aliqui sunt textores, & alij non, significat vniuersaliter omnes textores, & non vniuersaliter omnes seruos. l. præallegata, quia verbum textores ponitur restrictiue, vt alij non contineantur in legato. Itē ibi, testator dicit, [lego lanam, argentum,] significat vniuersaliter, vt omnis lana, omne argentum videatur legatum. l. si cui lana. ff. de Legatis iij. quia quæ ratione vnum ibi comprehenditur, eadem ratione & aliud, & quæ ratione vnum excluditur, eadem & aliud, & sic nihil significatur. Item ibi, [obligo bona mea,] nō significat vniuersaliter, quia supellex, filij naturales & concubina non continentur. l. obligatione. ff. de Pigno. quis ex natura istarum rerum: quia ad istas ita afficitur, quod nunquam vel raro obligat, ergo in obligatione eas noluit comprehendere, sed comprehenduntur alia ad quæ quis solet obligari pro debito, quia significatum sumitur ex verbis & communi modo agendi, seu obligandi. Debent enim verba deferuire intentioni, & non intentio verbis. Idem si dicit vniuersaliter, [obligo omnia bona mea,] quia adhuc prædicta non comprehenduntur. Item ibi testator dicit, [heres meus damnas esto,] clarè significat vniuersaliter, quia sensus est quod omnes heredes teneantur. l. si pluribus. ff. de Lega. ij. Finaliter ergo indefinita æquipollet vniuersali. ext. de priuileg. c. quia circa. xix. distinc. si Romanorum. ff. de seruis. l. si cui. & hoc verum est indefinita legis vel canonis,

ius tradere intendentis: talis enim indefinita æquipollet vniuersali, si lege vel canone nō definitur. xxxj. quæstio. j. quod si dormierit. Ioan. Andr. not. quod si non est eadem ratio & conditio propter aliquod accidēs omnium particularium in vniuerso comprehensorum: tunc indefinita nō æquipollet vniuersali, verbi gratia, legatur lana indefinitè, non continetur tincta in legato. l. si cui in prin. ff. de Leg. iij. Sed si legatur omnis lana, tincta etiam cedit legato. l. pediculis. §. Labeo. ff. de Auro & argē. leg. in glos. super verbo, [debeantur,] & vide gl. in ver. [aliorum ecclesiasticorum.] in cap. vt circa. de Elect. li. vj. vbi de hoc plenè not.

INDEBITVM accipimus, non solum si omnino non debeatur, sed & si per aliquam exceptionē perpetuam peti non poterat. leg. 26. §. i. ff. de Condi&. indeb.

INDEBITVM est non tantum quod omnino non debetur, sed & quod alij debetur, si alij soluat: aut si id quod alius soluebat, alius quasi ipse debeat soluat. l. in summa. 65. ff. de Condi&. indebit.

INDEMNITATEM alicui re-promittere, est canere indēnem, ex eo negotio de quo agitur, futurum. l. 14. & l. 16. ff. ad Trebell. l. 5. §. i. ad Velleian.

INDEX est proditor, dicitur ab indicando, secundum Iſido. Capitur etiam pro digito proximo pollicis, item pro tabula quæ perfigitur libris ad indicanda rerū capita: quo sensu intelligi potest. §. vt. de public. iudic. vt doctissimus docuit Alciat. Interdum significat exemplum, lege secūda, ff. de fund. instr.

INDICARE inter alia significata,

cata, significat etiam aestimare & pretium rei vanales statuere, pertinentque ad vendentem, sicut liceri & mercari ad emptorem.

INDICATIO, quo verbo vitur Iurifconsul. in l. Iulianus. §. quod autem. de actio. empt. est promissio vel additio.

INDICASSE reum, non est solum detulisse, sed etiam arguisse & conuicisse. l. indicasse. de Verbor. signific.

INDICIVM est medium intellectuale veritatis eliciendæ, ex aliqua singulari circumstantia insurgens. Cod. de Rei vendica. lege indicia, & dicitur ab indicando, quia indicatur, id est, notificatur.

INDICIVM proferri, est vltro se se confortereque criminis deferre. lege prima de sicca. & ita ibi interpretatur Bud.

INDICTIO, est denuntiatio, quia indicare est denuntiare. Horat. in primo Sermonum:

Ventri indico bellum.

Idem in epistol.

Indictis comes ire Latinis.

Vlpianus libro xxxviii. Digestorum. tit. de operis libertorum. l. libertus. [Cui post indictionem, inquit, operarum.] Atque aliubi: [Si indictiones temporariæ indicæ sunt.] Ant. Nebr.

INDICTIO est numerus annorum consistens ex tribus lustris. Est autem lustrum quinquennium, & qualiter possit inueniri indictio, habetur in gloss. indictionis cap. inter dilectos. de fide instrumentum. Sic enim faciendum est, annis Domini addas tres, & diuide totum per quindecim, & id quod remanet completa diuisione in numero diuident. hoc ostendit indictionem in isto seu pro isto anno. gloss. in Authentic. vt

præpona. nomen impe. & Cod. de Iusti. codi. confir. in fin. vide latius de hac materia. Est præterea indictio nomen publicæ pensationis, quam vulgo [tale] appellamus. Sumitur & pro denuncia-tione, vt in l. libertus. de Op. lib.

INDICTVM, est quod indicitur, id est, notificatur vt sciatur & fiat, ab indicendo dictum, & sic fit indictum super iudicium ne procedatur.

INDIEM additio, est quando quis ita vendit rem, vt si quis intra certum diem meliorem partem obtulerit conditionem, scilicet plus quam prior emptor, res venditori tradatur, vt alij vendere possit, quicunque velit, vt ff. eodem tit.

INDIGENA dicitur quasi indigenitus, vel quasi in eo loco natus, secundum Iud.

INDIGNARI & dignari differunt, vt patet in cano. vera iustitia. distinct. xlv. vnde indignari sapit virtutem, sed dedignari arrogantiam.

INDIVIDVVM est quod de vno solo præ licatur, vt de seipso, vt Titius nihil aliud significat quam seipsum, not. Bar. in l. quæsitum. §. penult. & sequent. ff. de fund. instruct. & alio modo capitur, vt not. in l. ij. §. & harum. & l. iiii. §. Cato. & ibi no. per doct. ff. de Verborum oblig.

INDOLE est quædam imago futura virtutis, secundum Iud. proprie dicendo.

INDVCERE, circûducere & cancellare differit. Nā inducere est per mediā lineam pennā trahere: circûducere est circûcirca pennam ducere: cancellare verò est ad modum crucis pennam ducere. gloss. not. in l. si quis libertatem. in verbo [inducatur.] ff. de

Peti.

- Peti. hered. & alia gloss. in lege inductum. C. de solut.
- INDUCIÆ**, sunt dictæ quod in diem certum ab vtrisque hostibus dantur. Plin. libro septimo, [Inducias, inquit, Lycaõ primus inuenit.] Paulus lib. xlix. Digestorum, titulo de Captiuis. lege postliminium. [Induciæ, inquit, sunt, cum in breue & in presenti tempore conuenit, ne inuicem se lacerarent hostes.] Accursius fatis ineptè inter inducias & treugam differentiam facit, cū treuga non sit magis Latinum, quam guerra, quàm omagium, quàm feudum, quàm tenuta, quàm mille alia, quibus isti nulla necessitate coacti vtuntur.
- INDUCIÆ** secundum gloss. in sum. iij. q. ij. in summa sunt quintuplices, scilicet, restitutoria, preparatoria, citatoria, deliberatoria, iudicatoria, siue executoria. Et ibi ponitur tempus omnium, quam gloss. vide supra dilatio.
- INDUCERE** præter alios sensus quos habet plures, significat etiam expungere & cancellare, hoc est, transuerso calamo quod scriptum erat delere. Vlpianus in titulo de iis quæ in testa. delentur. l. cancellauerat. [Cancellauerat autem quis testamentum vel induxerat.] Item. [Si nomina omnia induxerat vt proponitur.] Item: [Quæ in testamento legi possunt, ea inconsulto deleta vel inducta nihilominus valent, consulto non valent.] hinc inductio pro abolitione & litura. Ne.
- INDUGENTIA**, not. Archid. ij. quæst. iij. c. fi. & de pæn. & remis. cap. ij. lib. vj. Et not. quod in iure civili plerumque accipitur pro permissione & benigna concessione, vt attentè legenti apertissimi-

mè liquebit.

- INEPTIÆ** sunt fatuitates. c. qua traditione. xxij. distinct.
- INEXPIABILIS** dicitur, eo quod nunquam expietur, id est, purgetur. secundum Isid.
- INFAMIA** est famæ priuatio siue diminutio. Fama nâque quâdoque sumitur vt ex toto pro extincta habeatur, scilicet, cum maxima vel media capitis diminutio interuenerit, vel sic. [Infamia est communis opinio verbis pronuntiata, ex suspicionib. orta.] Item infamia est aliud quàm scâdalum, & plus importat, quia hæc per purgationem tollitur, sed in illo purgatio non inducitur. de homi. ex literis. j. in gloss. item infamia est illa se dignitatis status vitæ & moribus reprobatus. Per oppositum fama describitur. Require supra [fama.] & de Coha. cle. & mulie. cap. vestra. in glo. in verb. [notorium.] Vnde duplex est infamia, scilicet, iuris & facti. Infamia iuris est quando ius dicit aliquem esse infamem: sed infamia facti est quando apud bonos & graues viros est opinio de crimine alicuius. de hoc l. prima, ff. de iis, qui not. infam. Infamia iuris duplex est, scilicet, civilis & canonica. Et infamia iuris civilis contrahitur ex sententia criminis publici, scilicet, diffinitiuâ, non autem ex sententia interlocutoria nec arbitri. Etiam quandoque ex sententia criminis priuati, vt furti vel iniuriarum, Etiam quandoque ex facto absque sententia quis incidit in infamiam. Infamia canonica contrahitur ex quolibet peccato mortali. Et quando infamia, & quæ repellat testem à testificando in causa criminali vel civili criminaliter seu civiliter intentata,

tata, not. in c. testimonium. de testibus.

INFAMIS est qui accusatus de crimine infamante, etiam si civiliter agatur, condemnatur. gl. in cap. cum te de Re iudi. & in can. multi. ij. q. j. Felin. & Abb. in dicto capitulo, cum te.

INFANS est paruulus citra septem annos, vt l. si infanti. C. de iure delibe.

INFANTIAE proximus, id est, vsque ad decem annos & dimidium.

INFECTI argenti appellatio refertur ad rudem argenti materiam, id est, non factam. l. et si. §. infecti. de Auro & arg. leg.

INFECTVM damnum, vide supra damnum.

INFICIATIO, est negatio ab inficior inficiaris, quod est ire inficias, siue negare. Cic. de partitionibus. Orat. [Ratione, inquit, habet criminis, inficiationeque facti.] Ne ratiis lib. xlvj. Digestorum, titulo Iudicatum solui. l. ex iudicatum. Ad inficiationem, inquit, compelli eum qui sine iudicio partem dare paratus est. Ant. Nebr.

INFICIATIO, id est, negatio. l. ea qua §. si quid. ff. de Solut. Et inficiari, id est, negare. Hinc est quod dicitur aliquando de aliquibus actionibus quod crescunt per inficiationem, quia ab initio competunt ad simplicium, hoc est, ad rem vel estimationem seu datum datum, & si ille hoc negauerit, & de hoc conuincatur, condemnabitur ad duplum, vt in actione depositi de eo quod depositum est timore ruinae, incendij vel naufragij. vide supra de acti. [actio in factum.]

INFICIATOR, id est, negator quia non fatetur, sed contra veritatem mendacior innititur.

Voc. iur.

INFINITAS in multis iuris regulis prohibetur. de Rescript. cum multis. libro sexto, & de hoc habes plures Concordan. de Acta, & qualis. capitulo penultim. vide de hoc per Ioannem Andream in gloss. cap. cum in multis.

INFINITIVVM verbi actiui aliquando resoluitur in participium sui passivi, & in infinitiuum alterius verbi, vt tribuere, hoc est tributum seruare. ff. de Manu. vin. l. iusta. §. sciendum. quandoque resoluitur in infinitiuum alterius verbi, & participium sui actiui, & aliud nomen, vt manumittere, id est, manumittenti auctoritatem prestare, vt exponitur. ff. de Manu. vindic. l. si rogatus. §. si secundum vnam expositionem. Quandoque in gerundium & aliud verbum, vt atterere, id est, atterendo insigitur. C. de Curial. vrb. Rom. l. ij. Quandoque resoluitur in vt, & verbum alterius modi, vt nasci, id est, vt nascatur, in Authen. quibus modis naturales efficiantur le. §. j. Quandoque infinitiuum presentis temporis verbi actiui resoluitur in infinitiuum praeteriti temporis eiusdem verbi, & in infinitiuum alterius verbi, vt prestare, id est, praestitisse videri. ff. de repud. l. vxores. De infinitiuo vide per Bart. & alios in l. 5. ff. de verb. oblig.

IN SOLLE OFFERRE, Calistratus Iurisconsultus intellexisse videtur eum, qui ad liquidum rationes non reddit. l. cum seruus. de Cond. & demonstr. metaphora ab iis ducta, qui pecuniam intra marsupium ostentant, ita tamen vt nec qualis quae sine sit agnoscat.

IN FRAUDEM CREDITORUM MANUMITTERE quid sit, declarat Imp. in §.

in §. in fraudem. Instit. quib. ex cau. manumit. non lic.

IN fraudem legis facere videtur qui salus verbis legis sententiam eius circumuenit. l. contra. ff. de legi. vbi exempla in gl.

INFRA, hæc dicitio includit: nam si quid infra xx. dies fieri debet, vicesima dies includitur, ita not. Ioan. Andr. in c. præterea. vers. infra xx. dies de Appel.

INFRA, nota per Innoc. de fide instrumen. inter dilectos. & Ioan. mona. de exceptio pia. super ver. octo, li. vj. ibi habes quando includit vel excludit.

IN fructu esse quid dicatur, demonstrat elegantissimè iuriscons. in l. in fructu. de usufru. leg.

INFVLA sumitur interdum pro corona Imperiali. C. de Qua. præf. cript. l. j. in fi. Quando que pro alba. fasciola sacerdotalis capitis, secundum gl. in Clemen. ij. de vita & honesta. cleri. Capitur etiam pro mitra episcopi vel abbatis.

IN GENIOSVS dicitur quasi intus habens vim gignendi quamlibet artem, secundum Ihd. Et ingeniu quandoque ponitur pro fraude, dolo & calliditate. Ab. in c. licet. de elec. nu. 16.

INGENVV s est cui ex natiuitate competit libertas, qui non est factus liber, sed natus. Instit. de inge. in prin. vide de hoc etiã Azo. in sum. C. de Ingenu. vel est qui statim quando nascitur liber est. de Ser. non ordi. c. instruendi. in gl. j. Et ingenuitas dicitur libertas de Purga. canon. cap. j. in gloit.

INGRVSVS religionem dicitur ille qui professus est. aliter non, ita Felin. in cap. cum deputati. de iud. in princip.

INHÏATIO est frequens requi-

sitio. C. de pœn. bo. subla. l. j. li. x.

INIBI est aduerbium compositum ex in, & ibi, & significat idem quod in eo loco.

INICERE manum proprie est quoties nulla iudicis expectata autoritate rem nostram aut nobis debjtam vendicamus. l. sed si. de in ius vocand. & l. penul. de Ser. expor.

INIMICVS capitalis dicitur qui alteri mortem minatur, vel eum accusat de crimine capitali. no. gl. in l. licet. ff. de arbi. Et que dicantur inimicitia capitales, vide Bart. in l. iij. §. fin. de Adi. leg. & Abb. in c. accedens. ij. vt lit. non cont. versic & no. bene. & ibidem Feli. & gl. Instit. de Excu. tut. vel cur. §. inimicitia.

IN integrum restituere, est reducere in eum statum in quo erat ante læsionem, de in integ. resti. c. auditis. in gl. fi. & per hunc modum subuenietur minoribus & ecclesiis. Et quandoque ex legitima & iusta causa subuenitur etiam maioribus, vt ff. ex qui. cau. maio. per to. Et sic intelliguntur cap. ex literis. eo tit. & cap. cum Bertoldus. de Re. iud. & c. significante. de Pig.

IN integrum restitutio est prioris status, redintegratio, vel iuris prioris etiam est audientia redintegratio, secundum Spec. eo. ti. & l. quod si minor. §. restitutio. ff. de Mino. vide infra, in ver. restitutio.

INITA, id est, contracta. de Pac. cap. Antigonus.

INIVRIA vno modo generali dicitur esse illud quod non fit iure, & dicitur quasi non iure factum. Secundo iniuria specialiter dicitur culpa, vt in lege Aquilia. Tertio dicitur iniquitas vel iniustitia iudicantis, vt Instit. eo tit.

tit. de iniur. in princip. Quarto dicitur contumelia, vt ff. de iniur. l. j. in prin. & litē apud Labeonē. eo tit. Dicitur ergo iniuria quāuis iniquum, ex eo sic dicta quod iure & iustitia caret. Fit aut iniuria tribus modis scilicet, re, verbis & literis. Re, vt cum manus inferuntur, vt d. l. §. j. Verbis, vt cum fit conuicium, vt in §. j. iā alleg. Iniuria literis fit cū quis ad infamiam alicuius libellum vel famosum carmen vel historiam conscribit, vt ff. de iniur. l. lex. Cornelia §. si quis. Require suprā famosum carmen. Item iniuria triplex est, vna leuis, vt si modico ictu quis à patre vel superiore percutiatur: alia atrox, vt si aliquis à minore se verberetur, vel in cōspectu iudicis vel oculo aut membro priuetur. Et sic dicitur pluribus modis, vt præmissū est.

IN IURIARVM actio, Require suprā actio iniuriarum.

IN IUS vocare, est causa iuris experiendi vocare apud eum qui ius dicitur vocari, id est, vt experiatur actor an ius sibi competat, an non, vide de hoc Azo. in Sum. C. eod. titu. & habetur. C. & ff. eo tit. l. j.

IN LITEM, iurare, est suo arbitrio præstito iuramento, pro quanto nollet re carere, rei estimationem secundum suum interesse singulare facere & hoc taxatione facta per iudicem, vt l. videamus. §. iurare. in de in lit. iur. & l. arbitrio. ff. de dolo.

IN NOCVVS dicitur cui nocitum non sit, secundum Isid.

IN NOXIVS est qui non nocet, sicut noxius nocens dicitur.

INNOVAMVS, vide decernimus.

INNOFICIOSA donatio dicitur quæ contra officium pietatis facta est. & fit ad similitudinem

inoñciosi testamenti, vt C. de Inof. don. l. j. & per totum tit. seq. quia per eam liberi vel parentes excluduntur à bonorū subsidio, vel ex proposito donantis, vel re ipsa, quod per se sufficit ad reuocationē donationis, licet propositū vel consiliū donātis nō interueniat, iuxta no. in l. si liqueat. in gl. C. eo. tit. vide de hoc ibidem.

INOFFICIOSVM testamentum dicitur quod factū est contra officium pietatis, vt l. ij. ff. de In. testa. quo scilicet filius proprius, aut præteritus, aut inique exheredatur, hoc est quando pater vel mater fecit testamentum. Item quando filius in testamento patrem sine causa exheredat. Etiam si fratrem frater exheredat turpibus personis institutis in duobus casibus.

INQUILINVS dicitur qui concludit rem vrbana. l. emptorem. in gl. C. locati. vnde inquilinus residet in ciuitate, colonus vero in villa. ff. de Acquir. pos. l. re pignoris. Inquilinus tamen proprie dicitur colens prædium vrbantum, sed colonus prædium rusticum. Require suprā Colonus.

INQUISITIO est alicuius criminis per superiorem respectu inferiorum suorum inuestigatio, vt in tit. de Accu. & inquisi. & denun. inquirere sumitur pro inuestigatione facti, vt not. Ant. in c. veitra. de Cohabit. cleric. & mu.

IN RE. J. sine præfinitione persone. l. cū vnus. de bo. aut. iud. pos. vnde pactū in rem dicitur, quorū generaliter pacifcor, ne rem petam, l. iuris gentium. §. pactorū. de pac.

IN REM verti, est in alicuius vtilitatem verti, vide suprā actio de in rem verso.

INSCITIA, id est, ignorantia. xxxviij. distinc. c. Si in laicis.

INSCRIBERE est se obligare, si nō probauerit, ad eam pœnam quam reus debet pati, vel quam accusando inferre intendit, si probauerit accusator, vt in c. super his. de accus. in glo. & ij. q. 8. quisquis.

INSCRIPTIO est quidam libellus quem accusator offert iudici sub hac forma scriptus: Ego N. coram vel apud N. prætorem vel iudicem, defero talem reum lege Iulia de adulter. de adulterio quod commisit cum B. dum esset cum ea mense tali, in domo tali, consule tali regnante.] Et operatur inscriptio, quod accusator si crimen non probauerit quod imposuit, ad talionē obligatur. Habet autem inscriptio locum solum in criminibus, vbi per modū accusationis instituitur, non si per modum exceptionis opponantur, vel vt de eis sine accusatore cognoscatur: vt l. qui crimen cum ibi not. C. de his qui accus. non poss. Qualiter autem talis libellus debeat formari, & quæ continere, not. in l. pen. C. de accus.

INSERVIRE frequentiam notat. de fide instrum. c. j. in glo.

IN sinu habere, vide [Habere in sinu.]

INSINUATIO, est scriptura facta in presentia publicarum personarum, & in actis, vbi superflū est testes adhiberi, cum publica monumenta sufficiant, vt C. de Donatio. l. lara. Sin l. in donatio.

INSOLENTIA est morum inconuenientia, fatuitas, superbia, vel prauus vsus, quasi contra solitum & debitū naturæ cursum. de Accu. c. qualiter & quādo. ij. §. verum. & de of. or. c. j. in cle.

IN solidum, id est, in totum, & ponitur in instrumentis, maxime in

procuratoriis, vt in ca. si duo. de Procura. lib. v. vbi de hoc, & j. in ver. [solidum.] Nonnunquam tamen ad partem, nō ad totum refertur, vt in l. ea quæ. de Reg. iur.

IN solutum, id est, in solutionem.

INSPECTOR dicitur, qui ad prædia provincialia accedere habet, forte vt referat vel reformet si aliqua essent deserta, vel male æquata, vt hæc tollantur. C. de Anno. & tributis. l. fin. & etiam dicitur discussor. Co. de Cenl. & censitori. & peræquato. l. peræquatores. lib. ii.

INSTANTIA, est tempus quo iudicium discutitur, & finiri debet: vt in c. venerabilis. de Indic. Iurisconsult. in l. j. de lib. dimid. videtur vsurpassè pro assiduitate: à verbo [insto,] quod est vtgeo, & exactam diligentiam adhibeo.

IN stirpes succedere secundum Host. de succes. ab intesta. sub §. contra. vers. [in stirpes succedere.] Est succedere filios premortuorum in eam partem quam eorum parentes erant habituri si viuerent, vnde si quis ex vno filio vnum nepotem suscepit, & ex alio decem vel plures, tantum capiet vnus ex parte vna, quantum x. ex parte altera, & hoc si tractetur de successione descendentium. Collaterales namque semper, viriliter succedunt, & hi qui sunt in eodem gradu, succedunt viriliter, si est, pro æquæ portionibus: vt in Auth. de here. ab intesta. si verò fratrum siue in capita. C. de leg. her. l. si. & Auth. cessante. licet quidam dixerint quod in capita semper succedit. vide Host. ibidem sub §. viso ver. quod si fratrum filij. Require præ in capita succedere.

INSTITORS, vt inquit Iurisconsultus

sultus, libro xiii. Digestorum, in titul. de institut. actio. l. institutor. est qui tabernę locove ad emendum vendendumve præponitur. Atque ibidem: [Institutor, inquit, appellatus est ex eo quod negotio gerendo instet.] Luuen.

Institutor hyberna tegetis niueique cadurci.

Accipitur etiam pro eo qui circumfert per urbem merces venales, vt in eo. tit. & apud Ouid. in primo de arte:

Institutor ad dominam veniet discipulus emacem. Nebr.

I N S T I T O R est ille qui tabernis vinis vendendis, vel alicui alteri negotio est præpositus. l. institutor j. ff. de Insti. act. vbi dicitur, institutor appellatus est. ex eo quod negotio gerendo instat, siue tabernę, siue alij negotiationi sit præpositus. Item in eo. tit. in l. institutor. ij. dicitur is qui tabernę locove ad emendum vendendumve præponitur, quique sine loco ad eundem actum præponitur.

I N S T I T O R I A actio. Require suprã [Actio institutoria.]

I N S T I T V E R E & inuestire idē sonant, sed instituere secundum proprietatē vocabuli est in possessionem ponere, quasi intus statuere, & in hoc differūt, quia institui dicitur quis presentialiter, inuestiri autem in absentia, secundū Hofi. & Ber. extrã de inst. c. auctoritate. Instituire est spiritalis iuris beneficij vel dignitatis corporalē tradere possessionē. Inuestire autem est ius canonicę vel dignitatis tribuere, quod potest fieri per anulum vel librū, indifferenter tamen vnū pro alio plerumque sumitur, vide in ea. auctoritate præleg. in gloss.

I N S T I T V E R E accusationē est accusare, sicut instituere actionem agere.

I N S T I T V E R E heredes, est facere & creare heredes.

I N S T I T V T I O est primus gradus omnium institutorum, vt not. C. de lib. præter. l. j. etiam si mille essent, secundum leges. Sed secundum canones institutio est ecclesię vel ecclesiastici beneficij collatio, quasi ius habentem ad beneficium per presentationem intus vel in beneficium statuens. Et secundum Goffr. institutio proprie est prælatorum, personarum, & clericorum, collatio verò beneficiorum & præbendarum. Inuestitura autem est traditio vel quasi traditio, quod additur quia communiter fit per anulum vel librū, vnde inuestitura est in corporalem possessionem vel in quasi possessionem inductio seu traditio. Instituti dicuntur heredes ab aliquo in hereditatem ducti, & hoc in primo gradu, vt ff. de Vulg. substit. l. j. in principi. Substituti verò dicuntur qui in locum institutorum deficientium, id est, morientium ad hereditatem insituuntur, vt in substitutione pupillari. Instit. de pupil. substit. in principi. Dicitur autem secundus gradus omnis qui sequitur post primū, & in simili not. C. de secund. nup. super rub. & ff. de vulg. substit. super rub.

I N S T I T V T I O N V M liber dicitur quasi instructionum, quia in his primis legum præceptis instrumur: vel quia in statum humani vel Romani iuris nos erigit: vt Accur. dicit in gl. in principi. institutionum vel institutorum.

I N S T I T V T V M, interpretatur Budęus ius non scriptum, quod certum & insignem aliquem ha-

beat auctorem: attamen nonnūquam etiam refertur ad ius scriptum, ut in §. ex non scripto. Institutio. de iure natura. gent. & ciui.

I N S T R A T V M dicitur, omne vestimentum quod iniicitur & infertur. l. in strato. de Verb. signif.

I N S T R V C T V S, hoc adiectiuū significat adiectionem, & hoc dupliciter, scilicet accessorie & principaliter. Accessorie cum res adiiciuntur quæ consueverunt accedere, verbi gratia: dicendo, fundum instructum: nam instrumentum fundi adicitur accessorie. Principaliter verò cū res adiiciuntur quæ non consueverunt accedere, verbi gratia, fundum instructum instrumento patrisfamilias, quando non est instrumentum fundi, adicitur principaliter. concordat. l. si cui fundus. ff. de fundo instructo. vbi dicitur quod extincto legato fundi, non extinguitur legatum instrumenti. Et ad §. si quis ancillas. Institut. de Legatis. vbi dicitur quod extinguitur, dic quidd intelligitur de instrumento accessorio fundi. l. si cui fundus. præallegat. in non accessorio. Et ratio huius duplicis significati est voluntas proferentis declarata ex qualitate rei adiectæ, scilicet, an sit accessoria, vel non, quia adiectiuum instructus, ut præmittitur, dupliciter accipitur.

I N S T R V C T A domo legata quid veniat in hoc legatum, ostendit Vlpian. in l. qua situm. §. idem Pomp. & l. si ita, & l. Si ex §. ult. de fund. instruct.

I N S T R V C T I fundi appellatio quam latè pateat, satis superque constat ex tit. qui est de fund. instruct. & instrum. leg.

I N S T R V C T A M tabernam, sic diffinit Vlp. in l. instructa. de Ver. signi. quæ & rebus & hominibus ad negotiationem parata constat.

I N S T R V M E N T V M secundum Host. in sum. tit. de fide instru. & secundum Specul. tit. de Edi. instru. in princip. est scriptura ad assertionem seu probationem alicuius rei facta. Est autem instrumenti appellatio generalis, quæ continetur omnia ea quibus causa instrui potest. Et sic testamentum, codicillus, testimonia, & personæ testes, quibus causæ instrui debentur, loco instrumentorum habentur. l. j. ff. de fide instrum. & est gloss. in cap. cum dilectus. de fid. instr. Dicitur autem instrumentum quia instruit, & documentum quia docet, ut l. j. præalleg. Tamen instrumentum proprie dicitur scriptura ad memoriam alicuius confecta sive charta, & ita sumitur in Auth. de instru. cau. & si. Nam instrumenta sunt ad memoriam perpetua. ij. q. vj. saluberrimum. 27. q. j. ca. omnes femine. Sed aliter dicitur instrumentum apparatus fundi quo exercetur possessio, & ita accipitur in l. qua situm. ff. de fun. instr. Vnde instrumentorum quædam sunt causa agrorum colendorum, ut aratrum, rastrum, traha, quæ aquadis cespitibus trahuntur. Alia colligendorum fructuum, ut sacculus quo cardones & herbæ inutiles exciduntur, & similia, ut falces fœnarie, falces messorie & falces putatorie, ligones, torcular, corbes, quali vindemiatorij quibus vindemia portatur. Causa seruandi fructus, ut dolia, granaria, cassellæ in quibus fructus reponuntur. s. cellulæ granariorum. Vnde instrumentum capitur tripliciter,

vno modo latissimè, & sic omne
 vas vel susceptibile in constru-
 ctione domus vel fundi vtitur
 dicitur instrumentum. Secundo
 late pro omni eo quod causam
 instruit, vt scripturæ, testes, facit
 e. peruenit, extra, de testib. cogè.
 facit. l. notionem. §. instrumen-
 torum. ff. de Ver. sig. Tertio stric-
 tè solum pro scripturis, vt in ti.
 de fid. instru. Et sic differunt tes-
 tes ab instrumentis, quia proba-
 tio testium fit viva voce, sed in-
 strumentum voce mortua. Ex quo
 sequitur qd statutum disponens
 quod producens falsum instru-
 mentum puniatur in decem, non
 habet locum in producente fal-
 sum testè, quia statuta sunt stric-
 tè intelligenda, facit cap. ex li-
 teris de sponsalib. Sunt autem
 instrumentorum duæ species.
 Nam aliud publicum, aliud pri-
 uatum instrumentum. Publicum
 est solennis, & ritè ordinata
 scriptura, per authenticæ perso-
 næ manum publicè facta, ex cau-
 sa memoriz. c. scripta. de fi. instr.
 Et sunt illa de solennitate quæ
 faciunt instrumentum publicum
 & authenticum regulariter, vt sci-
 licet præponatur nomen Impe-
 ratoris & annus imperij, nomen
 cõsulis, & annus consulatus. Ho-
 die verò ponitur nomen summi
 Pontificis cum aliis septem, vt
 sunt annus domini, indictio, mè-
 sis, diès, locus, cū nomine nota-
 rij, &c. de quibus not. gl. in l. ge-
 nerali. C. de Tab. lib. x. Et dicitur
 publicum instrumentum quia iu-
 dicis auctoritate est exemplifi-
 catum & authenticatum, vt in c.
 cum dilecta. de cõfir. vti. vel inu-
 ti. Item publicum instrumentum
 quia authentico sigillo est sigil-
 latum, vt c. j. de fide instr. Itè di-
 citur publicum instrumentum, qd

in iudicio dicitur, seu scribitur a-
 pud acta publica, & valet etiam
 per quicumque scriptum sit. de
 proba. quoniã. Item dicitur pub-
 licum instrumentum qd habet
 subscriptionem trium testium
 videntium, vt c. scriptura præall.
 Item dicitur publicum quod de
 archiuo publico vel de a. mario
 producit, vt liber censualis in
 quo scribuntur census, vel liber
 annotationum, & ei creditur, si
 habet publicum testimonium, sci-
 licet quod iudex confiteatur il-
 lud de archiuo publico esse pro-
 ductum. ca. ad audientiam. §. nos
 igitur. de Præsc. vbi dicitur quod
 Papa credidit cuidam libro cen-
 suali. Et cuiuslibet instrumenti fi-
 des adhibetur, vt patet per iam
 dicta & p multa alia iura. Instru-
 mentum priuatum est qd per ma-
 num priuatam confectum est, vel à
 tabellione, non tamen in forma
 publica scriptum, vt quia nec no-
 men Imperatoris, nec Consulis,
 nec Papæ, (de quibus §. proximè
 dictum est) appositum, vt C. qui pot.
 in pi. ha. l. scripturas. vt ibi no. Et
 tale instrumentum debet habere
 trium testium subscriptionem. d. l.
 si. Et priuatum instrumentum à
 quocumque sit scriptum, nisi aliquo
 dictorum modorum sit roboratum,
 non valet. Instrumentorum priua-
 torum 3 sunt species. Nam aliquã-
 do quis facit scripturam tibi tantum
 aliquãdo tibi & alij, & aliquãdo
 alij tantum. Illi scripturæ quæ quis
 facit sibi vel p te, nulla fides ad-
 hibetur, vt C. de prob. l. j. Si autè
 facit scripturam cõtra te, puta cre-
 ditori, de eo qd accepisti ab ipso,
 creditur ei contra te. vt j. q. vti.
 saluberrimè. Si autem tibi & alij
 facit scripturam, sicut est codex ra-
 tionum tuarum, & interdum cre-
 ditur, vt ro. q. ii. Est autem ali-

quod instrumentum gnarentigie vel paretigiarum, videlicet quod habet executionē paratam, vt si cantet aliquem esse debitorem alterius, statim eo exhibitio in iudicio, iudex executionem facit, vt fit communiter Papia. De his no. in l. a diuo Pio. ff. de Re iudic. Ergo dicitur ab instruo, quia eo mediante causa instruitur.

INSULA præter illam notam significationem, significat etiam domum in vrbe ab aliis domibus seiunctam. Cornel. Tacit. Germani suam quisq; domum spatio circundat, nullis coherentibus ædificiis, more insularū. Festus quoque Pomp. Insula, inquit, dicta proprie quæ nõ iunguntur cõmunibus parietibus cū vicinis, circuitūq; publico aut privato cingitur: Ja similitudine videlicet earum terrarū quæ fluminib. aut mari imminet. In hoc significato crebrè reperitur insula apud Iuriconsultos. Vnde insularius, dominus siue custos huiusmodi insulæ.

INSULA tribus modis capitur. Primo pro domo in mari posita, quia in salo, id est, in salso posita est, secundum Isidorū & not. glo. in §. insula. Institur. de rerum diuisione. & vide Bartol. in tractatu de insulis. Secundo sumitur pro qualibet domo, vt in l. insulā. ff. de Verborum obligation. & l. 3. §. effracturæ. in ver. insulis. ff. de Offic. præfecti vigi. non tamen proprie est insula, vt dicit gloss. in d. §. effracturæ. Tertio modo dicitur insula locus vndique circumdatus aqua, vt l. adeo. §. insula. & ibi gloss. ff. de Acquir. rerum domi. & not Bart in suo tract. de insulis. in princ. Et de hoc vide Inst. de Rerū diuif. vbi in glossa

ponitur alia diuifio. §. insula.

Insulas Festus ait esse domos, q̄ vicinorū cõmunibus parietibus non coniunguntur, sed quoquo versum, vel priuata vel publica area ambiūtur. In hac significatione vsi sunt Iur. cū in insulā pro domo posuere. vt in d. §. effracturæ. Inde insularius, insulæ custos.

INSULARII serui sunt qui in insula tenentur. vt l. in lege. ff. de Ver. sig.

INTEGRA homo duobus modis dicitur, vno respectu corporis, vt in §. his autem, Inst. ad l. A. qui altero respectu nominis motum, & fama. l. de popul. actio.

INTENTIO siue capitulum in iure dicitur illud quod intendit probare per testes is qui inducit eos. Sumitur intentio & alio modo, vt in l. si quis intentione. de iudi. refertur & ad libellum seu petitionem actoris in rescriptis, vt Instit. de actio. §. si quis agens. & §. si minus.

INTERCALARE est inferere & supra numerum addere l. 3. de Minor. vnde intercalaris dies, id est, interposititius, qualis qui mēsi Februario anno bissextili additus. Mensē tamen intercalarem dixere tam eum qui intercalatur, quam in quo intercalatur, vt vtroq. sensu videtur locutus Iuris cõsul. in l. cū bissexto. de Ver. signi. id quod Bud. & Alcia. noſter animaduertent.

INTERCEDERE proprie idem est, quod pro alio preces fundere. sumitur tamē communiter in iure pro interuenire.

INTERCESSOR dicitur qui pro alio preces facit & fundit. Itē dicimus intercessorē illū qui intercedit & interponit se inter debitorem & creditorem ad hoc quod

quod ei pecunia mutuetur, & est quasi fideiussor & constitutor.

INTERCIDERE pro descere. Intercidit, de Cód. & demonst.

INTERDICERE proprie est denutiare & prohibere, vt Instit. de interd. §. j. Sepe tamē vitimur pro interdictō agere, vt in l. j. §. si quis dolo. de Tabul. exhib. Interdicere etiā Prætor dicitur cū interdictū reddit, quod annotauit. Accurf. in l. j. de Loco & itin. publ.

INTERDIERE aqua & igni, require supra Aqua & igni.

INTERDICTI in titu. de interd. & releg. accipiendi sunt ij, quibus interdictum est.

INTERDICTVM olim nihil aliud erat, quam quædā formata & solennis conceptio verborum, quibus prætor aliquid fieri iubebat vel prohibebat, quod tunc maximē faciebat, cum de possessione vel quasi possessione inter aliquos contendebatur, vt Instit. de interd. circa princ. & ff. eo tit. & dicitur interdictum, quasi inter duos dictum, vel reditum, vt Inst. eo. ti. §. sunt tamē. in fi. Vel secundum aliquos, dicitur ab interdicendo, id est, prohibendo, quod non placet, cum per interdicta non semper prohibeat, imò aliquando aliquid fieri iubeat iudex, vt Instit. eod. tit. §. j. Differebat autem interdictū ab actione, quia solennitas actionū erat inducta de iure ciuili, interdictum autem à iure prætorio, vel secundum Azo. quia in actione verborum solennitas nō formabatur in singulorū personis, sed erat generaliter in omnium personis formata solenniter verba. In interdictis autem quot erant homines qui volebant ea proponere, tot eis desiderantib.

& potentibus formabantur verborum solennitates vel conceptiones, quibus contra suos aduersarios in causis suis utebantur, quas interdicta vocabant. de hoc no. Instit. eo. ti. in princ. & ff. eo. super rubr. Hodie autem inter actiones & interdicta, nulla est differentia, vt Instit. eo. tit. §. fi. Est ergo interdictum actio in factum prætoriam, id est, à prætore inuenta. Et aliquod nomen sortitur ab inuentore, vt [Saluianū.] Aliquod à principio formæ verborum, vt [quorum bonorum, quorum legatorū, vt possidetis.] Aliud à materia de qua tractat, nomen accipit, vt ne quid in loco sacro fiat, de locis & itineribus publicis, [vt ne quid in loco publico & itinere publico fiat, de loco publico fruēdo, &c.] Vnde interdictorū aliud petitoriu, aliud possessoriu, & aliud mixtum. De petitorio. ff. eo. ti. l. interdictorū §. quædā. De mixto. ff. de Aqua quot. & rñ. l. j. §. fin. De possessorio, Instit. eo. tit. §. sequens diuisio. Et huius interdicti tria sunt membra, quia aliud interdictum possessorium datur pro adipiscēda possessione, aliud pro recuperanda, & tertium pro retinenda. Primum competit ei qui nō fuit ante nactus possessionem, & illud est triplex. i. quorum bonorum quorum legatorum, & Saluianū. Primum competit heredi, vel filio emancipato pro possessione hereditatis à prætore petita. Nū filius emancipatus de iure ciuili non admittebatur ad hereditatem paternam, sed quia emancipatus ita est filius sicut in patria potestate existens, ideo prætores (id est magistratus à populo Romano creati gratia emendandi defectus legis xij. Tabularum

rum secundum æquitatē. dum tamen non tolleret dispositionē iuris civilis) statuerunt iure prætorio emancipatum admittendū ad res vniuersas corporales, nec non ad iura incorporalia. Et datur directū de iure prætorio, vt ille vero de iure civili. Et est effectus huius interdicti, quod ex eo filius emancipatus agere potest cōtra possessorem rerū paternarū sic concludēdo, [Peto talē cōdēnari ad dandū mihi talē rē, cuius heres factus sum de iure prætorio.] Secundū. s. quorum legatorum, competit heredi contra legatarios qui propria auctoritate legata apprehendunt, quorum ipse debet esse distributor postquam Falcidiam deduxit. Vnde aliquis habet tres filios & domum & vineam, domū legat primo, secundo vineam, & tertium heredem vniuersalē instituit, qui nihil reperit in hereditate. Debet ergo tertius habere Falcidiam, id est 4. partem hereditatis, & sic deducta quarta parte à domo & à vinea, ille tertius distribuit alii filiiis primo & secundo legata residua de manu sua, quæ ipsi propria auctoritate nō debēt apprehendere. Est ergo effectus huius interdicti quod petat legatarios cōdēnari in omnibus legatis restituēdis, quorū ipse heres est. Tertium. s. Saluianū, competit locatori contra inquilinū qui deportat bona sua de hospicio sibi locato, nec reducit ad pristinum statū quia omnia obligata sunt hospiti tacite pro censu. Secundū, s. pro recuperanda poss. competit eiecto de possessione, & hoc tripliciter scilicet vnde vi, de possessione immobili, vi bonorum raptorum spoliato re mobili, & quod vi aut clam cōtra eum qui

in solo alicuius ædificauit. Tertium. s. pro retinenda possessione interdictum possessorium cōpetit contra molestantem aliquem in possessione, & est duplex, scilicet vt possidetis, quod competit inter duos qui eandem rem immobilem contendunt possidere, & vtrobi, quod gratia possessionis est inter duos super re mobili. De his vide gloss. quartam & septimam in cap. pastoralis. de causa possession. & proprietat. vbi pl. ne. Et nota optimam gloss. & magistralem in leg. si quis in tantam. C. vnde vi, vbi ponuntur multi casus in quibus quis non incidit in poenam huius nouæ cōstitutionis, si quis. Non enim dicitur agi vnde vi, sed ex illa constitutione. Interdictorum etiam quædam sunt publica, quædam priuata. Quædam simplicia, in quib. alter est actor & alter reus, vt sunt restitutoria vel exhibitoria. Quædam duplicia, in quibus par vtriusque litigatoris conditio est, nec quisquam actor vel reus præcipue intelligitur, sed quilibet tā rei quā actoris partes sustinet. Insti. de interdi. §. tertia & §. duplicia. & ff. eod. titu. l. 2. vbi de hoc, & in l. 3. eo. ti. Hæc & aliæ diuisiones interdictorum plures ponunt, quæ sunt de libero homine exhibendo, ne quod fiat in loco sacro, sacro, & religioso, in flumine ripæ, & in flumine publico, de cloacis publicis, &c. vt infra, de singulis dicetur in locis suis. Sunt autē interdicta publica nouē in vniuerso secundū Spæc. in trac. libellorū. ti. de cau. & proprie. §. quia verò. Alia omnia sunt interdicta priuata, quia propter vtilitatem priuatā inducta, & sunt in toto. xxviij. secundum Spe. ibi. §. priua-

§ priuata. Item interdictum generale dicitur quando regnum, terra aut villa interdicitur. Particulare vero quando vna ecclesia interdicitur, & hoc modo sumendo interdictum pro censura ecclesiastica.

I N T E R D I C T V M dicitur ab interdicens, hoc est interim dicendo, vt Paul. lib. senten. v. ait.

Quoties ergo prætor non in perpetuum, sed ad tempus, donec pleniore iudicio de iure peritorij queratur, aliquid edicit, proprie erit interdictum, qua ratione & interdicta dicuntur, quæ causam quoque proprietatis habent, dum tamen per modum prouisionis inducta sint, vt de mortuo inferendo, de via reficienda, & de itinere actûque priuato, nec enim hæc diutiorum moram requirunt: quod Iaculentius explicat Alcia. in l. j. de Op. no. nun.

I N T E R D I C T V M ne quid in loco sacro fiat, & sequentia omnia huiusmodi, dantur cuilibet ex populo ad prohibendum ne fiat, contra quam prohibitionem si quid factum fuerit interdicto quod vi aut clam, suis sumptibus vel destruere cogetur omne quod factum fuerit, aut in pristinum statum reducere, vel reddere tenetur, vt ff. ne quid in loco pub. l. j. §. prætor. Hoc autem verum est de hoc quod ipse fecit vel mandauit, aliàs secus esset. ff. Quod vi aut clam. leg. si alius. Vbi hæc interdicta locum habeant, significatio ipsorum nominum demorat, vt popularis actio est qua ius populi tuetur, vt ff. de Pop. ad. l. j. Et dic vt ibi in rub. & ff. de Iuris d. omn. iud. l. si quis illud. Et dantur etiam ad interesse, vt ff. Ne quid in loc. pub. l. j. §. j.

I N T E R D I C T V M ne quid fiat in loco sacro, patet. Et quod ait prætor, [ne quid in loco sacro fiat,] nõ ad hoc pertinet quod ornamentum causa fit, sed deformitatis causa vel incommodum est. vt l. j. §. quod ait. ff. eod. tit. vbi etiam l. 2. dicit. In muris itemque portis & aliis sacris locis aliquid facere ex quo damnus aut in eodem modo irrogetur, non permittitur.

I N T E R D I C T V M ne quid fiat in loco religioso, patet similiter.

I N T E R D I C T V M ne quid fiat in loco publico vel itinere, hoc interdictum prohibitorium est, & tam publicis utilitatibus quàm priuatorum per hoc prospicitur: loca enim publica vtitur priuatum vsibus deseruiunt iure scripto ciuitatis, vt l. j. §. j. ff. eo. ti. vbi sequitur, [Publicum locum Iacobus diffinit, vt ad areas, ad insulas, ad agros, & ad vias publicas itineraque publica pertineat.] Hoc autem interdictum ad ea loca quæ sunt in fisci patrimonio non pertinet.

In his enim neque facere quicquam nec prohibere priuatus potest. Res enim fiscales quasi propriae & priuatae principis sunt. Si quis ergo in his aliquid faciat, nequaquam hoc interdictum locum habet, sed in hæc controuersia præfetti eorum iudices sunt, quia hoc interdictum ad ea loca pertinet quæ publico vsui destinata sunt. vt l. j. præalle. §. ij. & iij. De hoc vide ibidem plura eadem l. & eod. tit.

I N T E R D I C T V M ne quid fiat in mari vel flumine publico, ripaue eius quo peius nauigetur, aut via publica quo peius eat, hoc in terdictum datur perpetuo omnibus, & in omnes habet cõdenatio nõ in id quod actoris intererit. vt

l. j. in fin. ff. de via pu. & itinere publico reficiendo, & si quid in ea factum esse dicatur, vbi lex secunda ponit, viam publicam populus non vtendo amittere non potest. & l. si. dicitur, Qui viam publicam exarauerit, ad munitionem eius solus compellitur. Item flumen à riuo in magnitudine est discernendum aut aestimatione circum coentium. Item fluminum quaedam sunt perennia, quaedam torrentia. Perennia sunt quae semper fluunt, torrens est quod ex hyeme fluit, & si aliquando in aestate. Etiam est flumen publicum, & flumen priuatum, & ripa, quae omnia describuntur in tex. & gl. in l. j. ff. de flu. & nequid in flu. ripae eius fiat quo peius nauigetur.

INTERDICTVM ne quid fiat in flumine publico vt aliter fluat quam priori aestate fluxit, id est, vt aqua fiat altior, depressior & rapidior cum incommodo acculentium, vt ff. Ne quid in flu. publi. l. j. in princ. §. quod autem ait.

INTERDICTVM de no. oper. nun. datur ei qui prohibetur aedificare postquam satisfecerit, vt ff. eo. tit. l. praetor ait. §. hoc autem interdictum. nam hoc interdictum competit si in solo suo aedificat, aliter locum habet remissio, vt ff. eo. ti. l. non solum. §. sciendum. & tunc non potest ultra aedificare, nisi constet eum habere ius aedificandi, vt in §. praalleg. Hoc interdictum etiam datur in eum qui non satisfecit vt aedificet, vt ff. eo. tit. l. de pupillo. §. si plurium. & §. meminisse. & tenetur desistere etiam si ius aedificandi habet, vt ea. l. §. j. & §. si is cui. Et si post aedificauit, totum suis sumptibus tenetur demoliri, vt ff. eod. tit. l. stipulatio. §. siue autem.

Et interdictum de no. oper. nuntiat. Iurisconsultus nominat edictum l. j. ff. eod. tit. vbi dicit. [Hoc edictum remediumque operis noui nuntiationis aduersus futura opera inductum est, non aduersus praeterita,] hoc est aduersus ea quae nondum sunt facta ne fiant. Nam si quid operis factum fuerit, quod fieri non debuit, cessat edictum de no. oper. nuntia. & erit transeundum ad interdictum quod vi aut clam factum erit, vt restituatur. Et haec nuntiatio non habet necessariam aditionem praetoris. Potest enim quis nuntiare nouum opus, etsi praetorem non adierit. Item potest fieri proprio & alieno nomine, & omnibus diebus, etiam aduersus absentes, inuitos & ignorantes, vt haec clare ponit tex. l. j. post prin. ff. eo. vbi subditur. [Opus nouum facere videtur, propter quod locum habet nuntiatio, qui aut aedificando de nouo, aut detrahendo aliquid pristinam faciem operis mutat.] Et hoc interdictum non omnia opera complectitur, sed ea sola quae solo coniuncta sunt, quorum aedificatio vel demolitio videtur opus nouum continere: ergo non pertinet ad hoc edictum si quis in fundo alterius meteret, vel arborem succideret, vel vineam putaret, licet opus faceret, quia solum ad ea opera quae in solo sunt pertinet. nec locum habet si quis vetus aedificium fulciat, quia non opus nouum facit, sed veteri sustinendo remedium adhibet, vt l. j. praalleg. §. opus nouum. cum sequent. Subdit: [Nunc videamus quibus ex causis fiat haec nuntiatio, & quae personae nuntient, & quibus nuntietur, & in quibus locis nuntiatio fiat, & quis sit effectus nuntiationis, quae per ordinem]

nem vide ibidem in d. l. prima.

INTERDICTUM de precario (quod restitutorium est, vt ff. eo. tit. l. ij. §. j.) datur ei qui precario rogauit, & precario habet, imò etiam si non rogauit, dum tamè possideat, vt ff. eo. tit. l. in rebus. §. j. & per totam legem. Precarium videtur rogare & habere si rogauit pro se, & habet pro suo, vel rogauit procurator suus vel negotiorum gestor, & ipse ratū habet, vt ff. eo. tit. l. certè. §. j. dū tamen accipiat in personam suam contractum, aliter non, vt ff. de Acquir. poss. l. possessio. §. si datur etiam contra eum qui dolo fecit, vt ff. eo. tit. l. quæ situm. §. eum quoque. Et quid sit precariū, require loco suo, imò dic vt legitur ff. de Precar. l. j. vbi strictè accipitur, secū dum Accur. & C. de Præscript. xxx. annorum. l. ij. vbi largè capitur.

INTERDICTUM quod vi aut clam datur aduersus eum qui in loco alterius aliquod opus construxit vel destruxit, dum tamen sit factum in solo. ff. eod. tit. l. j. §. hoc interdictum. Et etiam si vi, id est per violentiā, aut clam id est occultè sine notificatione alteri facta fecit, cum timeret ne si sciret, sibi prohiberetur, vt ff. eod. tit. l. j. Compellitur autem per hoc interdictū quod destruxit suis sumptibus reponere in pristinum statum, vel quod construxit deponere. Idem si alteri mandassem opus fieri, quia ego teneor ad opus destruendum & ad impensas. ff. eod. tit. l. aut qui aliter. §. hæc verba. Si tamè alius fecit, & ego possideo, tūc teneor ad patientiam præstandam vt opus tollatur. ff. eod. tit. l. si alius. in princ. Et hoc interdictum est restitutoriū, per quod occursum

est calliditati eorum qui vi aut clam quædam moluntur & destruant, iubentur enim restituere ea, & parum refert vtrum ius faciendi habuerit quis, an non. Siue enim ius habuerit siue non, tamè tenetur interdicto hoc qui vi aut clam fecit. Tueri enim ius suum debuit, non iniuriam committere, vt l. j. §. j. ff. Quod vi aut clam. & seq. §. hoc interdictum ad ea sola opera pertinet quæcumque in solo vi aut clam fiūt. Et infra, vi factum videtur. Quintus Mutius scripsit, si contra quam quis prohiberetur fecerit. Et placet hæc definitio Vlpiano, Pædio & Pomponio, vt ibidem dicitur. Sed Aristo ait eum vim facere, qui sciens se prohibitum per vim molitus est ne prohiberi possit. Et idem sentit Labeo ibidem. Sed l. iij. §. fina. eod. tit. clam facere. Cassius scripsit eum qui celauit aduersarium, nec ei denūciauit, si modo timuit eius controuersiam, aut debuit timere. Aristo putat eum quoque clā facere qui celandi animum habet eum quem prohibiturum se intellexit, & id existimat aut existimare debet se prohibitum iri.

INTERDICTUM quorum bonorum, à pretore inuentum est, & datur filio emancipato aduersus heredem vel possessorem, vel contra illum qui pro herede vel possessore possidet, & adniuersa bona adispiscēda, non ad singulas res. Et cum sit quoddā directum & quoddam vitale, directū datur ei qui est bonorum possessor. Vitale datur ei qui succedit iure ciuili ex testamento vel ab intestato: & hoc est interdictū restitutoriū. & adispiscēda possessionis. ff. Quorum bono. l. j. §. hoc

hoc interdictū. Sunt ergo interdictorum quædam recuperandæ possessionis, quædam retinendæ, & quædam adipiscendæ: vt §. in principio præmissum est, & hic describitur.

INTERDICTVM quorum legatorū, cōpetit heredi ad repetendum legata quæ sine volūtate eius legatarius occupauit. repetet itaq; heres vt deducat Falcidiā, alioquin si repeteret statim restitutus, exceptione doli poterit remoueri. & hoc interdictū vulgo sic appellatur, & est etiam adipiscendæ possessionis. l. j. in prin. ff. Quo. lega. & qui nō restituit, in id quod interest, debet condemnari, vt l. fi. §. ex hoc interdicto, ff. eod. tit.

INTERDICTVM de ripa munienda, merito propositū fuit, nā ripas fluminū publicorū reficere & munire, vtilissimū est, ne ob id omissum nauigatio deterior fiat. vt l. vnica. §. j. de Ripa muni. & sequitur in §. ij. De hoc interdicto expressum est, vt damni infecti in annos decē viri boni arbitrato vel caueatur vel satisfidetur. dabitur autem satis vicinis. Et in fine dicit text. [Illud notandum est, quod ripæ lacus fossæ stagni muniendi causa nihil prætor cauit,] sed idem erit obseruandum quod in ripa fluminis munienda.

INTERDICTVM de riuus, est vtilissimū, quia riuus, specus, & septa reficere & purgare prætor aquæ ducendæ causa permittit, dū tamē non aliter aquā ducat quā priore ætate fluxit: vt l. j. in prin. ff. de Riuis. Et sequitur in §. ij. [Riuus est locus per longitudinem depressus quo aqua decurrat cui nomen riæ.] Specus autē est locus ex quo despicitur, inde spectacula sunt dicta. & dicit ibi gl.

Specus est locus altus à terra ædificatus, ex quo ducitur aqua. ff. eo. ti. l. Seruius aut. Sed quandoque ponitur pro fossa qua recipitur & colligitur aqua. Et in autorib. ponitur pro loco vmbroso & tenebroso, secundum Azo. sed secundū Hugo. dicitur specus esse fouea habēs vndique locum eminentiorem, vnde possit prospici aqua in fundo collecta, vt ff. de Aqua plu. arc. l. §. iter. & capitur pro subterraneo meatu. l. Seruius. in prin. & §. j. eo. tit. Septa vero sunt quæ ad incile opponuntur aquæ deriuandæ compellendæue ex flumine causa, siue ea lignea sint, siue lapidea, siue de alia qualibet materia. ff. de Riuis. l. j. §. ait. Et subdit text. [Incile est loc⁹ depressus ad lat⁹ fluminis, ex eo dictus, q̄ incidatur.]

INTERDICTVM Saluianum, competit domino fundi aduersus colonum in sua domo habitantem & eius heredes de rebus coloni tacitè pignoratis, p̄ mercedibus, quas colonus in fundū intulit: vt ff. eo. tit. l. j. vbi textus inquit, [Si colonus ancillam in fundum pignoris nomine induxerit, & eam vendiderit, quod apud emptorem ex ea natum est, eius apprehendendi gratia vtile interdictū reddi oportet.] Nam vtile datur rei contra extraneum possessorem pro adipiscēda possessione eorum quæ tacitè locatori sunt obligata. Differunt autem interdictū Saluianū, & actio Seruiana, quia intentans actionē Seruianam ad rem sibi obligatā restituendam, debet probare huiusmodi rē in bonis coloni fuisse eo tēpore quo res fuit illata Sed hoc nō est necessarium in interdicto Saluiano, imò sufficit probare talem rem fuisse illatam. itē dicit

dicat gl. in §. item Seruiana. Insti. de actio. quod in Seruiana oportet q̄ creditor probet de rebus dominū fuisse tempore obligationis, sed in Saluiano sufficit, q̄ probet eum possedisse, nam omnia posita ab ipso colono, tacite sunt domino fundi obligata.

INTERDICTVM de sepulchro ædificando, locum habet vt quis non prohibeatur ædificare sepulchrum quo licet mortuū inferre: vt ff. de Sepul. ædifi. & mor. infe. per totum.

INTERDICTVM de superficiebus quod etiam actio nuncupatur, proponitur duplex, exemplo interdicti vti possidetis. Tuetur itaque p̄tor eum qui superficiem petit, & defendit, veluti vti possidetis interdicto, & omnia quæ in vti possidetis interdicto seruantur, hic quoque seruantur, vt in l. j. §. proponitur. ff. de superficie. vbi etiā in l. ij. dicitur. [Superficiarias eades appellamus quæ in conducto solo positæ sunt, quarū p̄prietas & ciuili & naturali iure ei⁹ est cui⁹ & solū.]

INTERDICTVM de tabulis exhibendis, datur omnibus quibus aliquid est scriptum in tabulis vel purè, vel in diem, vel sub conditione, siue sint heredes, siue legatarij, siue fideicommissarij. Et pertinet hoc interdictū nō tantum ad testamēti tabulas, verum etiam ad omnia quæ ad causam testamenti pertinent, scilicet codicillos, vt l. ij. §. hoc interdictum. ff. de Tab. exhib.

INTERDICTVM vt in flumine publico nauigare liceat, est quo prospicitur ne quis in flumine publico nauigare, nauim ratemue agere, vel in ripa onerare prohibeatur, sed vt per lacū, fossam, stagnum publicum nauigare

liceat, vt l. vnica. §. j. in princ. ff. eo. tit. vbi subdit Vlpia. [Lacus est qui perpetuam habet aquam. Stagnum est quod temporale continet aquam ibidem stagnātem, quæ quidem aqua plerunq; hyeme colligitur. Fossa est receptaculum aquæ manu factum.] Possunt autē hæc esse publica, & non publica. Planè qui lacū vel stagnum conduxit, si piscari prohibeatur, vtile interdictū ei cōpetere Sabinus consentit, & Labeo, ergo & si à municipibus cōductum habet, æquissimū erit ob vectigalis fauorem eum tueri, vt lege vnica. præalleg. ff. vt in flumi. public. nauig. liceat.

INTERDICTVM vnde vi, locū habet cū quis possessionem soli per vim amisit, & datur directè cōtra deiectōrē illi q̄ vi de possessione alicui⁹ rei immobilis deiectus est, sine omni causa, vt restituatur ei possessio de qua deiectus est, & omnia ablata: imò dato q̄ ibidē essent aliqua quæ penes violentū fuerint mortua, vel alique res quæ casu sortuito perierūt, nō propter hoc liberabitur, sed in totū condēnabitur ad eam r̄stitutionem, quia nec mortalis nec sortuito casus liberat deiectōrē. Dicit enim l. j. C. vnde vi. Rectè possidētī, ad defendēdā possessionem quam sine vicio (supple maximo) tenebat, inculpata tutelæ moderatione illatā vim propulsare licet. & ibi no. & ff. de vi & vi. arm. l. j. §. vim vi. qd sit vim vi repellere. Et est hoc interdictū annuale, q̄ post annū nō tenetur nisi in quatuor peruenit ad eum. Ex constitutione autē grauius tenetur qui m̄iū fecisse detegitur, vbi dol⁹ prohibetur perrenniter, & ignorat̄a excusatur.

INTERDICTVM de vi & vi armata,

armata, cum interdicto vnde vi, datur & proponitur ei qui vi deiectus est. Fuit enim æquissimum vi deiecto subueniri, ergo ad recuperandam possessionem hoc interdictum inuentum est. Ne quid enim per vim admittatur in ll. prospicitur publicorum & priuatorum necnon constitutionibus principum, vt l. j. ff. eo. ti. §. hoc interdictum. & §. seq. vbi dicitur. Hoc interdictum non ad omnem vim pertinet, verum ad eos tantum qui vi de possessionibus deiciuntur, & ad solam atrocem vim, & ad eos qui de solo deiciuntur vel de re solo coherenti, vel de edificio, etiam si à superficiaria insula quis deiectus fuerit, apparet hoc interdictum locum habere. Sed ad res mobiles non pertinet, vbi furti vel vi bon. rap. actio cõpetit. Cetera vide in l. præal.

INTERDICTVM vti possidetis, locum habet in rebus immobilibus, scilicet si de fundi, vel ædium possessione contenditur. Insi. eo. ti. §. sed interdicto. Nam ibidem in §. retinendæ dicitur. Et quia longe commodius est possidere quam petere, ideo plerumque & fere semper ingens existit contentio de ipsa possessione. Habet etiam locum in incorporalibus. vt in quasi possessione, & datur possidenti ciuilitè & naturaliter, vel etiam quasi possidenti gratia retinendæ possessionis, & proponitur quoties inter litigatores contentio est vtrum possideat, quia alteruter magis se possidere affirmat. Est autem hoc nomen vti possidetis propriè ad immobilia accommodatum, quia solum illa dicuntur propriè possideri, eo quod eis quis pedibus insinat inde enim appellata est possessio, vt in l. j. ff. de Acquiren. possess.

INTERDICTVM vtrobi, idem est cum interdicto vti possidetis, nisi quod in hoc differunt, quia illud locum habet, cum quasi est de retinenda possessione rerum mobilium, vt ff. vtrobi. l. vnica. §. hoc interdictum. Sed vti possidetis locum habet cum quasi est de retinenda possessione rerum immobilium, vt s. dictum est. Et componitur secundum Azo. & Accur. in glo. j. lege præalleg. ex vtrum, & vbi, & ponitur vbi, pro apud, & vtrum, pro quem, quasi dicat, prætor, apud quem est res mobilis, nec vi, nec clam, nec precario, ab aduersario tempore litis motæ ei vim fieri vero quominus eum inducatis. Ritè enim hoc nomen vtrobi est ad mobilia introductum. Nam mobilia propriè dicuntur apud vel penes nos esse. vnde Accur. in glo. vbi s. quærit quare diuersa nomina dantur his interdictis. Et respondet, quia immobilia propriè dicuntur possideri. Nam possessio dicitur quasi pedum positio, ergo merito datur eis vti possidetis, quod ad mobilia aptari non potest, nisi hodie, quando abusuè mobilia dicuntur possideri. Vel secundum alios dicitur interdictum vtrobi propter verba solennia olim in hoc iudicio vel edicto reddita, s. vtrobi, id est, vtrum ibi vel ibi fuerit possessio, vel alibi. & plures solennitates circa hoc, quæ hodie non sunt in vsu, fuerunt. Et hoc interdicto prætor iubet induci eum in possessionem qui ex duobus potior fuerit, & per maiorem partem anni possederit, secundum Accur. in gl. j. l. præalleg. ff. eod. tit.

INTERDICTVM de vxore ducenda marito, datur marito aduersus eum qui dolo eam detinet, sine voluntate mariti, licet ipsa volente.

volente. ff. e. ti. l. j. Alia interdita patent & exponuntur suis verbis inclusis.

INTERDICTVM & cessatio quomodo differant, patet, quia per interdita prohibetur administratio sacramentorum, paucis exceptis, quod tamen non fit per cessationem, in qua solum cessatur à diuinorum solemnitate.

INTERDICTA quomodo differant ab edictis, ostendit Bart. in l. j. de ope. no. nun.

INTERDICTVM de aqua quotidiana & æstiuâ, datur habenti ius aquæ quotidianæ vel etiâ æstiuæ ducendæ ad prædia sua, cum aliquis ducere prohibet, vt ff. eo tit. l. j. in princ. Et quod interdicitum aliquando sit prohibitoriũ, aliquando restitutoriũ, vt sequitur, de hoc est casus in d. l. j. §. j. & est prohibitoriũ & retinendæ possessionis: quandoque autem est restitutorium, secundũ, Specu. ibidẽ, ver. alio modo, & §. præallega. vbi subdit prætor. Quotidiana autem aqua non tantum illa est quæ quotidie ducitur, sed illa est qua quis quotidie potest vti si velit. Duo autem sunt genera aquarum quæ differunt. Quotidiana quæ duci solet assidue, etiam si aliquando ducta non est. Ea quoque dicitur quotidiana, cuius seruitus in cõmissione tẽporis diuisa est. Sed aqua æstiuâ ea est, qua æstate vti expedit, sicut dicuntur vestimenta æstiuâ, quibus interdum hyeme, plerumque tamen æstate vtimur, vt habetur in l. præalleg. in principio.

INTERDICTVM de aqua de castello ducenda datur habenti ius ducendæ aquæ de canali vel de castello quod est diminutiũ à canna ad irrigandũ, vide Spe. vbi supra qui dicit hoc interdicitũ bhaeri Voc. iur.

& bene ff. de Aqua quoti. & æsti. l. j. §. ait prætor. ij. de quo dic vt ibi, & in 3. §. & seq. vsq; ad fi. l. vbi dicitur. Hoc interdicitum necessario propositum est. Nam quia superiora interdita ad eos pertinent qui à capite ducunt, & c. a. quissimum visum est ei quoque qui ex castello ducit (id est ex eo receptaculo quod aquam publicam suscipit) interdicitum dari, idque à principe conceditur, alij nulli competit ius aquæ ducendæ. vide ibi pulchrum textum.

INTERDICTVM de aqua pluuiali arcenda vel de aqua pluuiâ, imò non est interdicitũ, sed actio ciuilibis descendens ex l. xj. tabu. vt ff. de Aqua plu. arc. l. si vsus fructus. & ibi nota. super verbo, legitima. vbi allegatur l. Labeo. ff. de sta. lib. Et dicit in tex. Sed & si fructuarius opus fecerit per quod aqua pluuiâ alicui noceat, erit quidẽ actio legitima cum domino proprietatis. an verò etiam vitilis in fructuarium actio aquæ pluuiæ arcendæ sit danda, quæ situm est, & magis est vt detur supple diceadum. Si ergo facis aliquod opus in fundo tuo propter quod aqua pluuialis nocere potest fundo vicini tui, datur contra te actio aquæ pluuiæ arcendæ per quam tuis expensis opus teneris destruere, danum contingens emendare. Si verò possideas opus ab alio factum, teneris patientiã præstare vt destruat. arg. l. j. & ij. §. in fi. & l. si tertius. §. Celsus. verfi. si quis alius. ff. eod. tit. & Spec. ibidem. Et dicit Vlpi. in l. j. in princ. ff. eodem. Aquam pluuiam dicimus quæ de caelo cadit, & quæ imbre excreuit, siue per se hæc aqua cælestis noceat siue cum alia mixta sit.

Et sequitur ibi statim. Hęc autem

tem actio locum habet in dāno nondū factō, opere tamen iā factō, ex quo damnum timetur, totiesq; locum habet quoties manufacto opere agro aqua nocitura est, id est, cum quis manuferit quo aliter flueret, quā natura toleret, si forte mutando (aliās immittendo) eam aut maiorem fecerit, aut citatiorem vel rapidiorem, aut vehementiorem, aut si comprimendo redundare fecerit eam. Nam si natura aqua noceat, ea actione non continetur, & in ead. l. dicitur. De eo opere quod agricolendi causa aratro fit. Quintus Mutius ait non competere hanc actionem.

I N T E R D I C T U M de arboribus cadendis datur contra eos qui habent arbores, quarū folia pendent super ædificia vel agrū, ita quod eis damnum inferāt, & conuulitur eis quod huiusmodi arbores succidant, & ligna & eas de globent à terra vsque ad xv. pedes. Idem est si per radices minatur periculum, vt l. j. C. de interd. Et hoc interdictum prohibitorium est. Si autem arbores ædibus alienis impēdant, vtrum totas iubeat prator adimi, an verò id solum quod supra extiterit? Rutilius ait à stipite, excidendas, idque plerisque videtur verius. Et nisi adimeret dominus arborē, Labeo ait permitti ei cui arbor officit, si velit succidere eā, lignaque curtare, vt est text. in l. j. §. hoc interdictum. ff. eo tit. vbi subditur in §. seq. Arboris appellatione etiam vites continentur. Non solum autem domino ædiū, sed etiam ei qui vsum fructum habet competit hoc interdictum vt ibidem.

I N T E R D I C T U M de cloacis priuatis resciciendis. Si volens

quis suam cloacam priuatam vel etiam publicam, vel fistulas, vel meatus rescicere vel purgare, vel de nouo facere, ab alio prohibetur, tunc prouisum est ei de interdico de cloacis, quod est interdictum publicè deputatum, & priuatum de priuatis cloacis, & est prohibitorium. Etiam est aliud restitutorium. s. quod datur contra immittentem in cloacam meam vel publicam, vel quod immisum in cloacā impedit, vel quo iubetur auferri quod immisum est, vt ff. de cloa. l. j. & §. deinde. & §. cloacæ l. si. eo. ti. & Sp. ibidē. vers. porro. vide supra cloaca.

I N T E R D I C T U M de fonte, est quod datur ei qui duxit aquam de fonte hoc anno, nec vi, nec clā, nec precario de alterius fonte. l. vnica. in princ. vel lacu, puteo, piscina, fossa, stagno. Hoc interdictum proponitur ei qui fontana vti prohibetur, siue haurire siue pecus ad eā appellere. l. vnica, præalle. in princ. Et de istis omnibus seruitutibus datur hoc interdictū si tamē perpetua sit causa, vt colligitur ex §. j. dictæ l. vnica. & §. hoc interdictū de cisterna in vers. [deniq; à contrario sensu.] Non autem datur confessoria actio, vt d. §. hoc interdictum, vbi dicitur quod de cisterna nō habet perpetuam causam, nec viā habet aquam. Ex quo apparet in his exigendum vt viua aqua sit. Cisternæ autem imbris concipiuntur. Cætera vide in d. l. vnica. ff. de fonte, vbi dicitur in si. l. De lacu puteo & piscina resciciendis purgandis interdictū competit, & omnibus personis datur, quibus illud de aqua æstiuā.

I N T E R D I C T U M fraudatoriuū est quo tutoris creditor pupillo tenetur, vt si cū consiliis fraudē

participasse constabit, vt fraudaretur. De hoc interdicto habetur ff. de Solutio. l. pupilli. circa princ. Hoc interdicto etiam tenetur qui fraudem participando emit à debitore qui non sit solvendo, vt §. item si quis in fraudem. Insti. de actio.

INTERDICTVM de glande legenda, vel alio fructu datur ei cuius glans vel alius fructus in fundum alienum ceciderit, vt l. vnic. ff. de glan. le. vt singulo tertio die legere & exportare liceat. Et glandis nomine omnes fructus continentur, vt dicitur in si. ciuldem l. vnic.

INTERDICTVM de itinere actuque priuato restituendo, prohibitorium ad tuendas tantummodo rusticas seruitutes, datur contra prohibentes aliquem vti seruitute sua, vt ff. eo. tit. l. j. §. j. & datur confessoria contra negantem seruitutem, vt l. si forte. §. sciendum. ff. si seruit. vendic. Et etiam aduersus eum qui alium iniuste prohibet sua vti seruitute: imò etiam tunc datur confessoria, vt dicto §. sciendum l. præalleg. vnde datur mihi, quia in itinere actu vel via priuata, vsus sum hoc anno triginta dierum non vi, non clam, non precario. vt ff. eod. tit. l. j. §. hoc interdictum. & hoc si fuerit iure seruitutis, alias secus. vt ff. de Aqua pluui. arcen. l. j. in si. & ideo à te non debeo prohiberi, quominus utar. interim vel tanto tempore quoad usque de seruitute cõitet, Ait enim prætor. Quo itinere actuque priuato, de qua agitur hoc anno, nec vi, nec clam, nec precario ab aduersario vsus es, quominus ita utaris, vim fieri, vt ff. eo. titulo. l. prima. in pr.

INTERDICTVM de libero homine exhibendo, competit v-

nicique de populo ad petendum in publicum hominem liberum contra & aduersus eum qui liberum hominum inuitu captum dolo malo detinet in seruitute. Et proponitur hoc interdictum tuenda libertatis causa, videlicet, ne homines liberi retineantur à quocumque, pro exhibitione facienda vt homo producat in publicum & tangendi videndique hominis facultas præbeatur. Et exhibere est extra secretum habere. ff. eod. tit. l. j. §. ait prætor. Hoc etiam interdictum competit aduersus absentem, vt l. præalleg. §. j. & à quocumque hoc interdictum proponi potest, quia cuiuslibet de populo competit, & cuiuslibet interest ne hoc fiat. Nemo enim prohibendus est libertati fauere. vt ead. l. §. hoc interdictum. j. & nihilominus lex facit accusari, vt eod. tit. l. j. in princ. vbi text. inquit: [Quem liberum dolo malo retines exhibeas.] & ff. ad legem Fauti de plag. l. non statim. §. si. & C. eodem tit. l. si fratrem.

INTERDICTVM de liberis exhibendis seu deducendis, datur patribus contra eos qui liberos vel nepotes in potestate eorum existentes, sine eorum voluntate detinent. Vnde l. j. ff. eod. tit. sic ait. Ait prætor, qui quæue in potestate Lucij Titij est, si is eam ve apud te est, dolove malo tuo factum est quominus apud te esset, ita eam ve exhibeas. Hoc interdictum & illud de vxore deducenda, non solum sunt exhibitoria, sed etiam deductoria seu deductina, quia per ea vxor, & liberi non tantum exhibentur, sed etiam deducuntur, vt ff. eod. tit. l. j. §. j. & de interdicto de vxore postea dicitur.

INTERDICTVM de loco publico fruendo, est publice utilitatis

causa propositū, quia tuetur ve-
ctigalia publica. quo prohibetur
quis vim facere ei lociove eius
qui conduxit locum publicum
fruendum ab eo qui locandi ius
habuit, quominus loco publico
sibi frui liceat ex lege locationis
vel cōductionis, vt hoc habentur
in l. j. §. j. & in prin. ff. de lo. pu. fru.

INTERDICTVM de migrando
datur inquilino, vt ipse liberè cū
rebus suis possit de habitati one
migrare, si tamē locatori satisfaciat,
& de pensione totius tēporis: vt ff. eo. tit. l. j. §. si pensio. & de
damno, si quod in domo cōducta
dederit. Sed etiā gratuito inquilino
datur, colono autem nō da-
tur, vt ff. eod. tit. l. j. §. j. sed aliās ei
extrā ordinē subuenitur si velit,
non dico migrare, sed colonariā
post tēpus exactum derelinque-
re. Dicitur mihi in textu: Hoc inter-
dictum proponitur inquilino
qui soluta pensione vult migra-
re. Nam colono non competit,
cui etiam extrā ordinem subue-
niri potest, ergo infrequens est
hoc interdictū. Si tamen gratui-
tam quis habitationem habet,
hoc interdictū vtile ei competit.

INTERDICTVM de mortuo
inferendo, habet locum vt quis
nō prohibeatur mortuum inferre
& sepelire, quo licet ei inferre
& sepelire, vt ff. eodem tit. l. j. in
prin. vt si vti via prohibeatur,
vel sepulchrum ædificare, vel la-
pides ad ædificandum per fun-
dum ducere: vt ff. eod. tit. l. j. §.
prætor ait. & si item si mihi. §. æ-
dificare. & §. finali. &c.

INTERDICTVM momentaneæ
possessionis, est quo agitur
de possessione retinēda, sicut vti
possidetis, vt ff. vti possidet. l. j. §.
j. & vtrouique. de quibus infra
dicetur, vel quo agitur de pos-

sessione adipiscenda: vt ff. quorū
bonorum. l. j. §. j. vt est quorū bo-
norū quorum legatorū, vel quo
agitur de possessione recuperan-
da, vt vnde vi. ff. eod. tit. l. j. §. j. Et
dicūtur momentaneæ possessio-
nes, quia licet obtineat aliquis
in possessione, tamen continuo
elapso momēto succūbere pote-
rit in iudicio proprietatis, vt C.
si de momentanea possessione
fuerit appella. l. j. Et quōd hæc
sint interdicta momētaneæ pos-
sessionis dic vt no. C. qui legit.
perfo. habent in iudicio standi. l.
momentaneæ. Et naturam illorū
prædictorū prosequere, vt not. in
c. pastoralis. de cau. po. ff. & prop.
& insti. de interdicit. per totum,
prout etiam s. dictum est, in prin.
de interdicitis. Hoc autem inter-
dicto potest quilibet minor & si
impubes sit, etiam sine tutore
vti. ff. vnde vi. l. j. §. si filius.

INTERDVM dicitur fieri quod
fit inter diē, id est de die in diē.

INTEREMPTOR, id est, me-
diator in emptionibus.

INTERESSE mea mihi est ex-
pedire vel me damnum vel lucrū
quod facere vel capere potui nō
fecisse vel nō recepisse, vnde hoc
verbum [interest] impersonaliter
potest poni in constructione. Et
quandoque construitur cū pro-
nominibus possessiuis, & tunc e-
xigit ablatiuos fæminini gen-
tis hoc modo, mea interest debi-
tum solui die statuto. Similiter
dicitur tua, sua, nostra, vestra in-
terest. Et illorum pronominum
ablatiuos regit, captum pro per-
tinet. Cum verò construitur cum
cæteris dictionibus, tunc exi-
git genitiuum singularem vel
pluralem. V. G. illius interest rē
suam non perire. Regis interest
regnum suum gubernare, repub-
blica

blice interest ne crimina maneant impunita, litigatorum interest iustum habere iudicem vel fauorabilem. Item interesse hoc uerbum nomine neutrali ponitur, & quandoque significat damnum quod euenit, quandoque lucrum amissum. Damnum quod accidit, uerbi gratia. Persuastisti familiaris meae, quod de domo vel possessione cederet, quo facto damnum mihi euenit, tu teneris ad interesse mihi praestandum, id est, damnum quod passus sum, resarciendum. Item de lucro amisso ponitur exemplum. Deuisti mihi soluere centum aureos Romae, tu soluere desideras Basileae, aestimandum est quantum interfuerit meam pecuniam suo loco mihi solutam fuisse, id est, lucrum quod ex mea negotiatione in eo loco facere potuissem. Et haec actio per quam hoc fit, dicitur arbitraria loci. Sed notandum quauis lucrum amiseris, non ideo damnum passus es, quia damnum dicitur a demendo. scilicet quando ex facultatibus aliquid demittitur, aut ex propria substantia diminuitur, ita quod damnum pateris, quando rebus tuis aliquid decrescit, non quando non accrescit rebus tuis. Unde interesse est damnum emergens vel lucrum cessans super eo quod dari vel fieri omissum est, uerbi gratia, in Papia dare mihi pecuniam promissisti tali die, & non fecisti, hic damni & lucri ratio est habenda. Damni, quia in mora fuisti, & non soluisti die tali sicut promissisti unde non habui ut soluerem, quare poenam incurri & damnum quod non incurrissem si mihi loco & termino praefixis soluissem nec damnum hoc passus essem. Lucri etiam consideratio habenda

est, quia si mihi in loco & termino debitis soluissem, mercimonia comparissem, & multa lucratus fuisset. Est ergo interesse aestimatio damni quod taliter euenit, vel lucri quod cessat ex eo quod aliquid tibi non datur vel non fit ut debet.

INTERESSE conuentum est, scilicet cum non facis quod promissisti mihi, vel cum non fecero quod promissisti tibi. Aliud interesse est commune, scilicet aestimatio communis damni uel lucri quod euenit vel cessat. Aliud singulare, scilicet aestimatio quae euenit ex speciali casu uel utilitate, uide de hoc Specu. in tit. de fruct. & interesse.

INTERLOCUTORIA sententia, requiret. [sententia.] Et breuiter est omne uerbum iudicis faciens ad causam, ut not. in c. cum olim. de testib. & in Auth. de litig. §. ad excludendas. & l. ff. de Re iudic.

INTERPELLARE quandoque idem sonat quod interrompere, unde dicitur quod per lit. contempellatur. i. interrumpitur actio, possessio, uel praescriptio. Item interpellare idem est quod monere, ut dicendo: Dies interpellat pro domino, id est, monet. c. potuit. in fi. de loca. & conduct.

INTERPOLARE est in aliam formam mutare, & quodammodo magonizare. Plautus in Amphitruone. [Illic homo me interpolabit, meumque os finget denuo.] Ambrosius ad Horatianum: [Nostorum peccatorum, in penis uetricibus interpolari.] Vlp. 2 ff. ti. de Adil. ed. l. praecipitur. [Interpolant, inquit, ueteratores, & pronouitibus uendunt.] Id est, in habitum nouitiorum mutant. Ne.

INTERPOLARE est in nouam formam mutare. l. praecipunt. de

Ædili. xdi. tractum à fullonibus, qui poliendo curandoque vetera vestimenta quasi nouam speciem è vetera fingunt.

INTERPOLVM, poliendo prope modum renouatum in alterâ formâ è vetera immutatû. Marc. l. 45. ff. de contra. empt. [Si vestimenta interpola quis pro nouis emerit, Trebatio placere ita emptori præstandû quod interest, si ignoians interpola emerit.]

INTERPRETATIO est multiplex, vt c. j. de postu. præla.

INTERPRETATIO triplex est, quâdâ probabilis & non necessaria, vt magistri. l. vnica. C. de Profes. qui in vrbe Constâ. Quædam est necessaria & non generalis, vt iudicis. l. nam vt ait ff. de Legi. Quædam est probabilis necessaria & generalis, sed non in scriptis redigenda, vt sunt cõsuetudines. l. si de interpretatiõne. ff. de Leg. & c. Abbate. extrâ, de verb. signif.

INTERROGATORIA sunt quæ facit pars testibus productis contra se, & dantur super articulis de quibus præmissum est, & formâtur per circumstantias causæ & personarum, vt est glo. in c. præsentium. de testib. lib. 6.

INTERTRITVRA, siue intertrimentû est (vt inq. Varro de lingua Latina. li. 5.) dictum ab eo quod duo inter se trita & deminuta sunt, vt in nummis aureis quod ex vsu & attritione consumitur, & in vestibus aliisque rebus quæ vsu deturunt. Liuius lib. 34. [In auro, mouit, nihil intertrimenti fuit.] Idem li. 32. [Intertrimentû argenti supplerunt.] Scruola lib. 13. de pignor. actio. l. pignori. [Quæro intertrituram quæ ex operis facta est.] Atque ibidẽ iterû vtrobique pro detrimento. N.

INTERTRITVRA est damni rei detricta. l. vlt. de pigno. actio.

INTERVERTERE est rē commodatâ, de positâ, aut aliter nobis creditâ, de dolo malo ne ad dominû redeat, efficere. Aliquândo idem significat quod subuertere & euertere, vt in l. tutelæ. & in l. amissione. de Capit. deminut.

INTERVSURIUM, Vfus mediij temporis. Paul. l. debitor. 82. ff. de Legat. 2. Alioquin secundum illâ sententiam, si interusurium tantum est in legato, quid dicemus, si fundus legatus sit ex die debitus? Vlp. l. circa. 66. ff. ad le. Falci. [Interuallum tēporis & interusurium huius spacij minorem facit quantitatem decem.] i. vsus & emolumentum eius pecuniæ quod interea percipit hæres, legatari⁹ autem amittit. Vlpia. l. 96. 7. ff. de Pecun. Vt mediij temporis interusurium magis creditor cõsequatur.

INTESTABILIS dicitur qui nec testamentum facere: nec testis adhiberi potest: itis cui ali⁹ testimonium dicere nequit. l. is cui. 6. vlt. & l. cum lege. de testa.

INTESTATO, aduerbium, id est sine testamento.

INTESTATVS dicitur qui omnino non facit testamentû, vel si fecit non ritè, vel postea rupit ex certis causis, vel si ex isto testamento nemo sit hæres. Instutu. de here. quæ ab intestato deseruntur. in princ.

INTRA, dictio est inclusiua, & idè cui legatur, si intra diem mortis eius aliquid dederit, etiâ dando eo die quo moritur, legatû consequitur. l. si quis sit. de Verb. sig.

INTRICARE peculium dicitur seruus, qui in rē alieno est, & res quasdam pignori opposuit. Vlp. l. j. §. 4. de seruo cornu. [Is quoque deteriore fecit qui persuadet, vt pecu-

vt peculium intricaret. Idē l. 21. ff. de Pecul. [Sed etsi eum intricare peculium in necem creditorū passus est.] Hanc intricacionem Cicero pro Sextio vocat implicacionem.

INTRUSI dicuntur qui non per electionē canonicā, sed per violentiam occupant honores, officia, vel ecclesiastica beneficia.

INTRUSVS dicitur ille qui est positus autoritate superioris nō habentis potestatem conferendi. Dom. de S. Gem. in c. propter. xix. dist. Adde quod non habens aliquē colorem in beneficio dicitur intrusus, & qui habet sine autoritate superioris, & qui est depositus à beneficio, & remanet in eo. item ille qui est electus & ministrat ante confirmationem, vt in cap. ij. de restit. in integr. & ibi Abb. Item est intrusus qui commisit crimē depositione dignum. glos. ij. in c. cum super. de causa possess. & proprii. Item intrusus dicitur qui habet beneficium ablatum alteri iniuste. ca. tanta. de excess. præla. & de hac materia vide latē Fe. in c. veniēs. de Accu. vers. nō. quod intrusus.

INTRUSVS in beneficio dicitur ille, qui sine autoritate illius ad quem spectat collatio, illud tenet, in ca. quia diuersitatem. vbi Panor. in ij. not. de concess. præb.

INVECTA, illata coniunctim dicuntur ea quæ ab inquilinis in ædes conductas vt ea secum habeant importata sunt, l. 1. ff. de Pig. l. 4. ff. de Pañ. l. 2. l. 3. l. 4. l. 7. ff. In quib. caus. pig.

INVENTARIUM dicitur libellus quidam in quo omnia bona hereditaria, quæ apud aliquem inveniuntur, describuntur, & omnia in illo libello continentur, vt sciatur quantum eo tempore vel

die quo scribebatur, in bonis suis continebatur. Cautius agitur cum herede, si faciāt, quia si fecerit ultra vires hereditatis, non potest onerari: si non fecerit, omnibus legatariis legata restituere oportet, & cogetur etiam si excedant vires & facultates hereditatis. Etiam potest fieri in aliis factis, nedum in rebus hereditariis. Est etiam inuentarium quoddam genus instrumentorum. Breuiter nō. q. inuentarium est scriptura quam heres inchoare dēt intra 30. dies post mortem testatoris, vel postquam scit se institutam heredem, & ibi scribere omnes res defuncti, sub presentia testium, idque perficere 7. lx. alios dies, vel 7. annum, si res sint remotæ, & tūc non tenebitur creditoribus ultra illud quod inuentū fuerit in hereditate. Si autē non fecerit inuentariū, teneatur in solidū. Et pro hoc vide in gl. Instit. de hered. qual. & dist. 5. sed nostra.

INVESTITURA est alicuius in suū introductio, & est proprie possessio. Sed abusiue dicitur inuestitura, quando dñs hastam vel aliquid corporeū præbet vasallo, dicens se per hoc facere inuestiturā, vt in li. feu. in tit. quid sit inuestitura. Olim autem dicebatur de pũsione, qua Imperator per urbē Romanā inuestiuit Archiepiscopos & Episcopos per anulū & baculum. Require 3. instituire.

INUMBRATAM quietem furiosus dixit Celsus in l. quod meo. §. j. si furioso. de Acqui. poss. qui aspectu sanæ mentis videbatur.

INVITVM accipere in procuratore dādo debemus, nō eū tātvm qui cōtradicit, verū eū quoque consēsisse nō probatur. l. 8. ff. de pro.

INVTILIS, pro perniciosē, & ab vtilitate

litate communi alienū. Vlp. l. j. §. 3. ff. Depof. Est enim inutile in caufis huiusmodi fidem frāgere. loquitur de iis quæ incēdij & ruina caufa deponuntur. Paul. l. 12. §. 1. ff. de Admi. tute. Nam & inutile est pupillis, fi administratio eorū non feruatur nemine. f. emente.

De Iante P.

I P S A, de hoc relatiuo vide Ioan. And. in q. polita super reg. contra eū, &c. in ij. aricul. de reg. iu. lib. 6.

I P S E, id est ego. ff. quod met. cau. l. metum autem. §. sed licet.

I P S O factio, hæc clausula idem importat quod ipso iure. Barto. in l. j. nu. 4. de iis qui notantur infam.

I P S O iure, de hac clausula vide gl. in §. in bonæ fidei. & ibi Iaf. in l. titu. de actio. & Barto. in l. si mater. C. de suis & legit. here.

I R E N A R C H A, interpretatur pacificator, siue pacis conciliator: *ἱρενωρ* enim græcis dicuntur pacis præfeci. Erant autem irenarchæ viri boni & prudentes quales significat Vir. in 1. *Aneid.*

Ac veluti magno in populo cum sæpè coorta est.

Seditio sanique animis ignobile Sulcus.

&c. sub hoc habitu fuit Domitiani Cæsaris statua equo posita. de qua Papin. in principio Syluarū:

-Dextra Vexat pugnas.

Talem quoque Persius poëta significat cum dicit:

Fert animus calida fecisse silentia rixa.

Muestate manus.

In Codice Iustiniano titulus est de Irenarchis, lib. x. quos Accursius interpretatur iram arcetes, quasi Irenarcha nomen esset latinum. Martiano lib. xlvij. tit. de custo. & xh. rego. l. diuus Hadria-

nus. Irenarcharū saepe meminit.

I R E N A R C H A E dicuntur qui disciplina publicæ & corrigendis moribus præficiuntur, vt milites qui vadunt perquirere latrones. Et dicuntur quasi arcetes iram, vel quia iræ sumendæ in turbatores publicæ pacis gerunt monarchiam, secundum quod accipitur C. de irenarchis. libr. x. Imò verò irenarcha. dictio Græca est composita ab *ἱρενωρ*, quod est pax & *αρχη* princeps, q. d. pacificatorem, siue pacis conciliatorem, qui sedādis seditionib. lectus sit.

I R I N V M, vngueti species. In argento. de auro & arg. leg. Legendum Crina, vt in Pand. Flor.

I R O N I A est cum quis minora de se dicit quam sint. etiam est cum quid per derisionem, id est, per contrarium dicitur, & sic est figura, de qua & multis aliis vide gl. bonam in cap. forus de Verborum signific.

I R R E G V L A R I T A S est nota siue impedimentum canonicum ex facto siue de facto proueniens, quo quis ad ecclesiasticos ordines promoueri, & iam promotus in eis ministrare prohibetur & degradari siue deponi quandoque mēretur. Vel sic, [Est habitus quædam canonica per quā quis efficitur inhabilis ad ordines suspiciēdū.] Et dicitur ab in, id est nō, mutādo, n in r, & regula, quia non potest exigere regulas ab apostolis & aliis summis pontificibus.

I R R E P E R B I latenter inualefecit.

I R R I G V M capitur actiue & passiuè, hoc est & pro eo, ex quo quid irrigari potest, vt irriguè fontium aqua. l. j. C. de Manc. & col. patri. & pro ipso quod irrigatur. l. diuortio. §. quod in anno. ff. solu. matrim.

IRRITUM testamentum, vide [testamentum irritum.]

INROGARE, id est, inferre, unde dicitur crimen vel damnum irrogat infamiam vel mortem, id est, infert. C. ex quibus causis infamia irrogetur. in rub.

De I ante S.

ISAVRI, populi sunt Cilicie contermini, qui in mari quondam piraticam exercuerunt: quos Publius Servilius profligavit, qui cognomen Isaurici ex ea victoria retulit. Iam vero Isauri & Cilices pro piratis accipiuntur. vt Iuue.

Pirata Cilicium.

& Iustin. in Cod. tit. de feriis. l. [prouinciarum, Latronum, inquit, & maxime Isaurorum.]

ISOSTATES, potest interpretari equalitatis cognitor. nam Ios interpretatur æqualis in Codice Iustiniano de ponderatoribus & auri illatione. l. quoties. [Quoties, inquit, de qualitate solidorum orta fuerit dubitatio, placet quæ sermo Græcus appellat Isostatē legendum Zygotatem, pro sua fide & industria, vt neque fallat neque fallatur contentionem dirimere.] Accurs. interpretatur ab igo, victoria, & state militia. neque enim igo est victoria, sed *νίκη*; neque state militia. sed *στρατία* sed neque victoria & militia faciunt ad rem.

ISOSTATES equalitatis cognitor. l. ij. C. de pond. & aur. illa.

ISTHMS, terra oblonga & angusta inter duo maria.

De I ante T.

ITA, est dictio conditionalis secundum gl. in l. Iulianus. ij. de Condi. & demonst.

ITAQVE no. Io. Calde. in commento Decret. c. post cessionē.

de probationibus.

ITEM, hæc dictio ex suo significato significat adiectionem, cōiunctionē seu continuationem. de qua Bar. ff. de Publica. & ve. l. j. in princ. Est etiam repetitiua seu repetitionis significatiua. Repetit autem illa quorum repetitionē significatē cōcludit quodlibet medium probabile: verbi gratia, testator dicit, [lego Titio fundum Seianum sub cōditione. Item fundus Seianus heres meus dare damnas esto,] intelligitur sub eadem cōditione vt l. in repetendis. ff. de leg. iij. & sumitur significatum ex dictione item, & ex oratione sequente, quæ est declaratiua præcedentis. Et idē dic in die vel in alia qualitate posita in oratione præcedenti, quia repetitur & in sequenti. Item ibi, testator dicit [lego Titio fundum Seianum sub cōditione] & post ex interuallo dicit, [item fundum Seianum Titio lego:] hoc casu legatum valet, & videtur primū reuocatum, nec videtur repetitio conditionis, vt l. non ad ea, ibi cum dicit si prius sub conditione. ff. de condit. & demon. quia hæc dispositio debet addere & operari, quod non fieret si cōditio repeteretur, idē testator videtur à cōditione recessisse, & purē legare voluisse. Itē ibi testator pluribus legatis factis filium heredem instituit, & adiecit, [quod si ipse filius absque liberis decesserit, relinquo Titio centum. Item relinquo Titio domum. Item relinquo Sempronio fundum.] Prædicta cōditio si decesserit, intelligitur repetita in duobus sequentibus legatis, & sic obtinet in tribus prædictis legatis, quia sumitur significatum ex legatis purē prius factis, & ex

significatio conditionis. Nam ex conditione significatur quod testator non vult plus grauare filium si vixerit, sed vult grauare in sequentibus sub illa conditione si decesserit. facit l. si ita scriptum. ff. de Lib. & posth.

I T E R est ius eundi vel ambulandi hominis, siue homo eat solus, siue vehatur sella vel lectica, vel in equo, vel in quouis animali. Seorsum verò non potest iumentum secum agere, vel vehiculum ducere qui iter tantum habet. Quandoque tamen iter dicitur vulgèriter ipsum solum per quod itur, vel tramites vel calles transeunt, ita quòd qui actum habet, habet & iter & commoditatem itineris, sed non e conuerso, vide infra de via, & Inst. de serui. in princi.

I T E R A T O quid importat, not. Arch. xj. q. 2. c. si quis verò.

I T E R V M, hæc dictio secundum suum proprium significatum denotat actum geminatum, quod no. pro statutis permittentibus, aliquid iterari, vel punientibus facientem aliquid iterum. habet enim locum statutum in geminante actum quòdque ex natura actus cui adijcitur, exponitur, id est, quoties opus fuerit. gl. & ibi doct. in cap. sua nobis de Appel. & Angel. Aret. in proce. instut. in ver. quorum. & docto. in l. veluti. de Eden. & l. fideicom. §. si quis decem. ff. de leg. iij. vbi si testator legat decem Titio, & si perdidit, iterum legat, non intelligitur ultra duas præstationes quod facit ad quæstionem, quando arbitrio datur potestas prorogandi cõpromissum semel & iterum, non enim intelligitur in infinitum, sed pro duabus vicibus tantum, secundum Bald. in d. cap. sua nobis in

si. facit quod no. in l. si finita. ff. de Dam. inf. vbi plenè per doc.

I T I D E M id est, similiter. C. de Eman. lib. l. pen. de iniur. l. fina. Aliquando, id est, tantundem. C. de appell. l. quoniam iudices.

I T I N E R A R C H A E dicuntur itineris custodes, à verbo eo is, & archos Grecè, id est, princeps latine, hoc nomen trahentes, quia ad prouinciarum tutelam per singula loca pacis & quietis faciunt stare custodiam. l. j. C. de Cust. reo. ibi de Itinerarcha nullum verbum.

De Iante V.

I V D E I dicuntur qui Mosaicam legem ad literam imitantes teneat se circuncidendo, & alia legalia faciendo. Et dicuntur à nomine dignioris tribus scilicet Iudæ, qui inter alias tribus belliciosior erat, & in bellis primam aciem & regni vbi regis priuilegium obtinebat.

I V D E X dicitur quasi ius dicens populo, siue quod iure disceptet. Iure autem disceptare est iuste iudicare. Non est ergo iudex scilicet bonus, si non est in eo iustitia, vt in ca. forus. §. in omni quoque negotio. de Ver. signific. Et iudex est qui ex iurisdictione propria aut sibi delegata & commissaria ius habet super causas litigiorum vel litigatorum cognoscendi, & qui ex propria iurisdictione illud habet, dicitur iudex ordinarius, sed qui ex delegata dicitur delegatus & extraordinarius.

I V D E X ordinarius, est ille qui habet potestatem iudicandi à se iure suo, hoc est eo ipso quod est talis, vt episcopus, balliuus præses prouinciarum, & consimiles.

I V D E X delegatus, est ille qui habet potestatem de causa aliqua cognoscendi ab aliquo sibi commissa, qui etiam dicitur, [iudex extraordinarius.]

I V D E X competens dicitur qui causa iurisdictionem habet cum exercitio, dato quod per exceptionem possit elidi, siue exceptio contingat personam, ut quia suspectus, siue iurisdictionem, ut quia rescriptum subreptitium est, ut est glo. in Clemen. cum lite. ut lite pendente.

I V D E X incompetens, est in quem licet consenserimus, id tamen quod ab eo statutum est, firmitatem non habet iudicati, vel quia ipse nullam iurisdictionem habebat, vel quia interuenit error in adducendo vel ad eundem ipsum, vel quia vi compulsus sum in eis consentire. In summa iudex incompetens est idem qui non suus.

I V D E X compromissarius.] Require supra [arbitrator.]

I V D I C E S chartularij, erant olim qui ab Imperatore priuilegiati erant; ut qui uellent coram eis litigare possent, sed ipsi non poterant cogere aliquem ad litigandum coram eis. Et dicuntur etiam hodie iudices ordinarij creati à comite Palatino qui non habent administrationem nisi habitu, ut not. l. j. ff. de Iudic. & l. fi. C. ubi & apud quem cog. & integr. restit. agitan. fit.

I V D I C E S domestici, require supra [domestici & assessores.]

I V D I C E S pedanei dicuntur illi quorum officium est de minutis causis & infimis cognoscere & inutilibus vel uilibus, licet ordinarij, & dicuntur à pede, qui est extrema pars corporis. Maiores uero causas debent & tenentur maioribus referre, cum ipsi per

se non possint terminare. C. de Pæn. iud. l. ij.

I V D I C E M delegare, est uice sua alium de causa cogniturum, constituere.

I V D I C A T U M facere, dixit Celsus in lege fin. in prin. si cer. pet. pro parere sententia, & soluere quod solui debere pronunciatum fuit.

I V D I C A T U M solui satisfato, inde dicta est, quia interponebatur stipulatio quod soluereetur quod iudicatum fuisset, ut Insti. de Satisfat. in prin. Et huiusmodi stipulatio tres clausulas continet, ut eleganter persequitur. Ulpianus in l. iudicatum. la. j. ff. iudic. solui.

I V D I C I U M, hæc dictio multipliciter significat. Primo modo idem est quod casus fortuitus, ut dicitur, [hoc diuino iudicio uenit.] Secundo est discretio, ut dicens, [in pueris non est iudicium.] facit Insti. qui non est permis. face. testa. §. præter ea. Tertio est actio, ut cum dicitur [iudicium fami. hercil. ff. de Iud. lege in familia. Quarto est uelima uoluntas testatoris. Quinto est iudicium, uel sententia iudicis l. j. Cod. de re iudic. Sexto ponitur pro examinatione uel deliberatione. Septimo pro auctoritate. xliij. dist. in c. ij. Octauo quandoque pro pæna 30. dist. in c. can. & purgabit. Nono capitur pro instantia uel ordinatione causa discutiendæ in iure coram iudice: sic sumitur in tit. de iud. lege propterandum §. primo Cod. de iud. & ff. eod. tit. l. proponebatur. & in hac significatione diffinitur sic, [Iudicium est actus legitimus trium personarum, scilicet iudicis, actoris & rei super eadem quaestione, aut

aut super eodem iudicio contra-
ctus. de Verb. signifi. c. forus. in
gl. Et dicitur iudicium quasi iurisdic-
tio, ibidem. & secundum Gof.
describitur sicut arbitrium excep-
tis his. Primò, quòd iudicium
est de civili & criminali, sed ar-
bitrium de civili tantum. Secun-
dò, quòd iudiciu necessariò, ar-
bitrium verò voluntariè subit-
ur. & prius inquisitio vocabat-
ur: vnde secundum Card. Iudi-
cium est inuestigatio, quam se-
cundum iuris ordinem facit iu-
dex per varios modos ad veri-
tatem eliciendam, & elicita cu-
stodiendam: vt xxx. q. v. iudican-
tem oportet. Et quòd dicitur [a-
ctus trium personarum,] intelli-
gitur verè vel fidè, seu represen-
tatiuè, quia in notoriis fama re-
presenat actorem, & fingitur
accusator. Et nota quòd propriè
ante lit. conte. non est iudicium,
quia nulla causà discussio. l. j. C.
eod. tit. & hoc respectu causà, nò
autem respectu aliorum actuum
iudicialium, vt sunt examinatio
partium, & confessio, & cetera
quæ bene fiunt ante lit. contést.
imò quandoque iudicium capi-
tur pro eo quod præcedit sen-
tentiã, vt in c. in iudiciis. de Reg.
iur. libro vj. De multiplici specie
iudiciorum. vide infra in ver. [iud-
icia prinata.]

IUDICIUM contradictoriu dicitur, si dicerem hoc esse consuetudinem, & tu aduersarius meus diceret non esse consuetudinem, vt in c. Abbate. in glo. fin. de verbo. signifi. in verb. [còtradictio.]

IUDICIA capitalia sunt quibus caput eximitur à ciuitate morte vel exilio, de his vide Instit. de Publ. iud. §. publicorum.

IUDICIA publica sunt de publi-
cis causis, & dicuntur quasi pò-

pulica, quia cuiuslibet de populo commissa est executio, vt contra crimen læsæ maiestatis, in quo omnes de populo possunt accusare. Quàdoque iudicium publi-
cum dicitur iudicium quod intenditur à crimine: de hoc Instit. de publ. iudic. in prin.

IUDICIA privata sunt quæ civili-
liter tractantur siue intentantur.
Item de multiplici iudicio, scilicet auctoritatis, ministerij, approbationis, & c. not. Archid. lv. distinct. præcepta. & gl. super regula, in iudiciis. de Regulis iur. lib. vj. Tãgit aliquãliter Archid. ij. q. j. sicut. Et secundum Ant. de Butr. diuiditur tripliciter: primò ratione materiæ, secundò ratione formæ, tertio ratione quantitatatis. Vnde ratione materiæ duplex est iudicium, aut temporale, aut spirituale, vel aut civile aut criminale. Vnde semper dicitur iudicium criminale quando finis tendit ad commodum resp. aut fisci, & c. siue pœna sit corporalis, siue pecuniaria. Sed dicitur civile dum finis tendit ad commodum partis. gl. no. in l. prætor. in princ. ff. de Sepul. viò. & fuit opinio Innocent. in cap. qualiter & quando ij. de accusat. & doct. in c. j. de Iud. Secundò ratione formæ iterum duplex est iudiciu scilicet ordinariu & extraordinariu. Tertiò ratione quantitatatis duplex est scilicet vniuersale & generale, quæ etiam differunt, de hoc plenè in c. ij. de libel. obla. Item iudicium triplex reperitur: primum inter sanguinem, secundum inter lepram, tertium inter causam, vt in cap. per venerabilem, qui fil. fiet legit.

IUDICIUM proflutorium quid, require infra ver. [proflutorium.]

IUDICIUM accipi, olim dicebat-
tur,

tur cum lis contestabatur. l. is qui se. de Rei ven. cuius locutionis rationem tradit Alciat. in l. pecuniæ verbum. §. actionis. de Verb. si.

IUDICIO sisti cautio, dicitur, cum promittimus, nos aut aliquem alium ad iudicium venturos & permansuros esse, vt in ff. si quis caut. toto tit.

IUGUM pro pari duorum animalium plerumque accipitur, vt apud Plin. lib. ro. de aquilis. [Vbi aquilarum, inquit, non sic iugum.] Varro de lingua Latina libr. 4. [Iugum, inquit, & iumentum à iunctu.] Virg. 5. Æneid.

-Nec sic vndantia lora.

Concussere iugis.

Vlpianus. libro vicefimo primo Dig. de Ædil. edi. l. adiles aiunt: sepe iugum in hac significatione ponit. Nebrissenf.

IUGALEM, posuit Iustin. pro vxore l. consensu. §. vir. C. de repu.

IUGATIO, genus vctigalis, de quo in l. immunitates. C. de Agric. & censit. libro xj.

IUMENTORVM appellatione boues non continentur. l. legatis feruis. de leg. iij. Dicta autem iumenta à iungendo, eo quod curru iungantur, vt ait Alciatus in l. boues. de Verb. signific. in quibus sunt equi & muli.

IURA prædiorum appellari seruitutes nemo est qui ignoret, ex tit. de Reb. corpor. & incorpor. in Instit. ac qui prædia cum iuribus suis restituere promittit, intelligitur vt restituat eiusdem bonitatis, salubritatis, & amplitudinis. l. quid aliud. ff. de Verborum signific.

IURAMENTVM est affirmatio vel negatio sacre rei assertione vel attestacione firmata secundum

Gof. vel adhibita religione secundum Placen. & est triplex videlicet, voluntarium, cum sit extra iudicium, necessarium, & iudiciale vt no. gl. Inst. de actio. §. item si quis. & infra ver. [iusiurandum.]

IURAMENTVM assertoriu est, cum iuratur de presenti vel de præterito sic esse vel non esse, fuisse vel non fuisse. Sed iuramentum promissorium est quando iuratur de futuro aliquid daturum vel facturum. Aliquando etiam iuratur per execrationem, vt si hoc non fecero, hoc accidat mihi vel filiis meis, aut huiusmodi. Ponitur ergo triplex Iuramentu scilicet promissorium, assertoriu, & confirmatoriu, secundum Host. in Sum. de Iureiur. De primo in c. debitores. in c. Quintauallis & c. veniens de iureiur. De secundo in c. fi. eo. ti. De tertio in c. cum contingat. eod. ti.

IURAMENTVM calumnie est, cum quis iurat se bona fide & non animo calumniandi agere vel respondere, nec egisse, vel respondisse.

IURARE conceptis verbis, vide [Conceptio.]

IURATI dicuntur consiliarij vel anciani, vel priores qui regunt vniuersitatem: & dicuntur à iuramento quod præstant, vt eorum officium fideliter exequantur.

IURE proprio dicitur aliqua res vendi in instrumento venditionis, quando proprietates transferuntur in eumentem.

IURISIVM dicitur quasi iuris garrum, eo quod hi qui causam dicunt, iure disceptant. ca. forus. extra de Verb. sig.

IURIDICVS est qui iura dicit secundum Isid. lib. xj. Etymol. & peculiariter hoc nomine appellatum fuisse quendam Alexandrie

dria magistratum indicat manifestè ti. de Iu. Alex. ff. & C.

IURIS auspiciū, id est, exordium iuris, vt in c. pastoralis. de cau. pos. & C. de codic. l. vlt. j. resp.

IURISCONSULTI qui appellarētur antiquitus docet clarissimè Imp. in §. responsa. Insti. de iur. nat. gen. & ciui.

IURISDICTIONE est potestas de publico introducta cum necessitate iuris dicendi vel æquitatis statuendæ, secundum Azo. & dicitur à nominib. ius & ditio, id est, potestas. Hæc autem quædoque est ordinaria quædoque delegata. Itè alia est plena. f. solius principis. Alia autem semiplena, aliorum, videlicet à principe. De hoc vide Spe. eo. tit. C. eod. l. iij. Nota quòd quatuor dant iurisdictionem ordinariã. Primò lex inanimata vel canon, & hoc in dubio, secus si apparet velle dare delegatum. Secundò lex animata, scilicet, Papa vel Imperator, & nõ inferior nisi episcopus suo vicario. Tertiò consuetudo. Quartò vniuersitas approbata, vt mercatorum, cerdonum & aliorum artificum qui possunt de suo corpore creare & eligere iudicem ordinarium. Similiter vniuersitas facultatum artium vel iuristarum. de hoc no. circa c. c. c. ab ecclesiarum. de Offic. ord. Et iurisdictione prout est genus, diuiditur in merù imperiū, mistū imperiū, & simplicè iurisdictionem, de quibus in litera M. require.

IURISDICTIONE etiam alia est voluntaria, alia contentiosa. Voluntaria dicitur quæ in volentes tantum exerceri potest: contentiosa, quæ etiam in inuitos, vt no. in l. ij. de Offic. procon. & leg.

IURIS præcepta, tria sunt, scilicet, honestè viuere, alterum non læ-

dere, & ius suum vnicuique tribuere. Institut. de Iustit. & iur. iuris præcepta. cõcor. c. cum denotissimam. §. si seculi. xij. q. ij. vbi dicitur quod summum bonū in literis est iustitiam colere, & vnicuique &c.

IURISPRVDENTIA est diuinarum & humanarum rerū notitia, iusti atque iniusti scientia. iusti, scilicet ad faciendum, iniusti ad euitandum, quia non sufficit scire quid sit iustum vel iniustū, nisi & ipsarū rerum contrariarū vel corporalium habeat quis notitiam, secundū quam secundū varias conditiones varia iura sunt statuenda, Insti. de iu. & iur. in prin.

IUS habet plura significata. Primò, id est, rigor. l. j. C. de legi. Secundò, id est, verborum conceptio, vt cum dicimus quòd in stipulationibus versatur ius vt l. si vnus. §. pactus ne peteret. ff. de Pa&. Tertiò, id est, rectum vel iustum, quod deriuatur à iustitia. Quartò, i. aqua pinguis. Quintò capitur pro toto corpore iuris. Alia plura significata ponit Ioã. And. de Regu. iur. in princip. lib. vj. Breuiter ius significat quod subiecta materia vel vsus communis id recipiendi in tali loco in quo profertur significare declarat. Vnde ius est nomè generale, & lex iuris species, & dicitur ius quasi iustū. j. dist. ius generale. & secundum Isi. li. v. Ety. Omne autè ius legib. & morib. cõstat secundū Isi. vbi §. c. ij. Et definitur sic, ius est ars boni & æqui, cuius merito quis nos sacer dotes appellat. i. sua iura cui libet ministrare. ff. de Iusti. & iur. l. j. ij. respõso. Hoc est dicere, quòd iustitia est collectio legitimorū præceptorū quæ arctat nos ad obseruandū bonū & æquum, id est, vtilitatem,

litatem, & æquitatem seu veritatem. Quævis enim vsucapio contra æquitatem videatur introducta, tamen subtili consideratione maxima innititur æquitati. cum præcipue æquum sit qd publice utilitati deferuit. Vel dicitur quod in vsucapione vel præscriptione ex causa & pro bono publico inducitur, quandoque rigor contra naturale æquitatem, vt dicitur in glo. j. dist. ius autem, vbi datur quandoque ius quod non est iustum vel æquum, vt ibi exempla plura. Dicitur autem ius à iustitia. Et aliter sic definitur. Ius est præceptum seu ordinatio principantis seu domini circa subditos quantum ad ea quæ possunt subesse potestati subditorum. Talis autem vel est deus, & tunc dicitur ius diuinum. Vel est natura, & tunc dicitur ius naturale. Vel est homo, & tunc dicitur ius humanum, quod regitur duobus, vt in principio Decreto. Et sic secundum triplicem gradum summorum distinctum est triplex ius, scilicet ius diuinum, quod est præceptum seu ordinatio diuina, & ius naturale & ciuile dicitur. Etiam aliquando ius angustiosum, aliquando iniquum, vt Inst. de Sena Tertyl. in gl. §. j.

I v s etiam dicitur locus vbi ius redditur. interdum accipitur pro necessitudine, vt l. penult. & si. de iustitia & iure. Aliquando pro qualitate rei inhærente. l. quid aliud de Verborum signific. item pro commodo. l. quod dicimus eod. tit. quandoque significat facultatem & potestatem, vt cum dicitur est mihi ius eundi per viam publicam: quandoque ius dicentem, vt in tit. de In ius vocando, nã in ius vocare, est ad iudicem vocare §. vlti. In tit. de pœna tē. litig.

I v s aureorum annulorum secundum quosdam dicitur quoddam olim liberti annulos aureos ferre non poterant, sed secundum Azo. est privilegium quod concedebatur libertis in signum semiplene ingenuitatis: vivebant enim ingenui, sed moriebantur vt liberti. C. de Iur. annu. aur. in rubrica.

I v s aureorum annulorum donare (inquit) Budæus apud antiquos erat iam ferme, quod hodie equitem facere dicimus.

I v s canonice diuiditur in Decretum, & Decretales, quarum volumen dicitur extrauagas in v. lib. maximè respectu iuris ciuilis. Quilibet autem liber habet plures rubricas siue titulos in quibus præmittitur materia in generali, de qua tractatur in cap. sequentibus in speciali. Sub qualibet autem rubrica sunt vnum aut plura capitula quæ dicuntur decretales vel constitutiones, & aliquando in capitulis sunt §§. Vnde quando allegabis aliquid ex decretalibus, non allegabis librum sed titulum, & capitulum in eod. & si sit capitulum longum dices c. tali circa princ. medium vel finem. Vel si sint in capitulis §§. allegabis tali cap. §. j. vel ij. Et post compositiones quinque librorum dictorum per magistrum Raymundum capellanum Gregorij. IX. Papæ circa annum Domini M. cccxj. elapsis multis annis, videlicet anno à natiuitate vel incarnatione domini M. cccxvij. nonis Martij pontificatus Bonifacij vij. anno iij. compilatus est liber sextus, non quidem sextus cum aliis quinque partialibus prædictis in vno volumine, sed liber specialis continens etiam quinque partes & supplens defectus casuum emergentium in libro

libris decretalium non comprehensorum. Deinde Clementis constitutiones, à Clemente Papa quinto sub anno Domini M. cccxj. in concilio Viënsi, quod sex mensibus tantum durauit, cōceptæ & editæ sunt, licet idem Clemens morte præuentus, ad publicum non perduxerit. Sed Ioan. papa xxij. de post completuit, correxit, mutauit, & executioni demandauit. Et fuerit promulgatæ anno Domini M. cccxxix. Kalendis Nouëbris. De hoc vide gl. in præmio Clemēti. super verbo [Nouembris.] & verbo [pontificatus.] Et dicit Io. An. q. iste liber non debet allegari septimus, sed debet intitulari Clementinæ, scilicet constitutiones Clementis V. Sed decretū quod magister Gratianus circa annum domini M. cix. compilauit, diuiditur in tres partes. Prima dicitur distinctiones, quia est distinctum per cētum & vnam partes, quarum quælibet habet vnū vel plures canones, quæ vterius subdividuntur in paragraphos & versiculos. Sed secunda pars Decreti nominatur causæ, quia cōtinet in se xxxvj. causas à quibus nomē accepit. Quæ vterius subdividuntur in quæstiones, & hæ in canones, qui vltra in paragraphos & versiculos subdividi possunt. Tractatus autem de pœnitentia imponitur in causa xxxiij. in q. iij. Et habet septem distinctiones, quarum quælibet habet canones plures, cū paragraphis & versiculis suis. Tertia & vltima pars Decreti nūcupatur de consecratione & habet sub se v. distin. cum canonibus, vel capitulis, paragraphis vel versiculis.

Ius civile inuenitur accipi diuersimode: vt dicto j. can. ius natu-

rale. Civile autem vno modo est quod quisque populus vel quæque ciuitas sibi proprium diuina humanaque causa constituit secundum Isidorum libro quinto Etymol. Secundo dicitur ius civile lex duodecim tabularum. Tertio dicitur quod ex legibus plebiscitis, constitutionibus, senatusconsultis, principum decretis, vel auctoritate prudentū inuenitur. Quarto dicitur ius quod non est prætorium. Quinto dicitur disputatio prudentū, que fuit facta sub lege xij. Tabularū. Sexto quicquid habemus scriptum de iure. Septimo quicquid iure naturali vel iure gentium subtrahitur, vel quod non est ius naturale nec gentium, & sic capiēdo ius canonicum dicitur ius civile. & sic sumitur prima distinctio. ius autem, vt in gloss. j. nota. in fine. Et quia ita diuersimode ius civile inuenitur accipi in iure, de prima acceptione habes Instit. de iure naturali. §. primo. De secunda habes ff. de Iustitia & iure. l. ius civile. §. hoc igitur. De tertia & quinta. ff. de Orig. iuris. lege. ij. §. hæc disputatio. De quarta. l. ius civile. præalleg. in princ. De sexta. ff. de Varns. & extraordinariis cog. l. j. §. proinde. De septima Instit. de vltimo in princ. vt est gloss. in §. sed ius quidem civile. Instit. de iure natu. gentium & ciu. itē ius civile dicitur tripliciter. Primo pro eo quod in vnaquaque ciuitate seruat, & sic dicitur in genere. Secundo in specie dicitur ius proprium certæ ciuitatis, & sic loquitur. §. alle. Instit. Tertio dicitur per excellentiam ius Romanorum quando non exprimitur proprium nomen ciuitatis, & sic in versicu. [sed & quoniam.]

Instit.

Insti. eodem tit. præalleg. & sic concordat. omnes populi. cum dicto versic. [in quo.] §. dicitur. quod omnes populi reguntur legibus emulgatis ab Imperatore. in versic. [dicitur.] quod unaquæque ciuitas iure suo proprio vitur, sed primum intelligitur de generali. secundum de particulari.

I v s civile diuiditur in quatuor libros principales, scilicet Digestum, Codicem, Institutiones, & Authenticas. Quibus additur collatio decima, ieu liber Feudorū. Primus ergo liber iuris ciuilibus est Digestū, qui continet leges & statuta Romanorum, & diuiditur in tres lib. principales. s. Digestū vetus quod habet libros partiales xxiii. Infortiatum, quod habet libros partiales xiiij. Et Digestum Nouum, quod habet libros partiales duodecim. Quibus connumeratis erunt libri partiales quinquaginta Digesti veteris, Infortiati, & Digesti Noui. Et vocatur Digestum seu etiam Pandecta, vel liber Pandectarū. vide. s. in litera D. Secundus liber iuris ciuilibus vocatur Codex. qui continet statuta, sanctiones, & præcepta Imperatoris. Et fuerunt tempore Iustiniani Imperatoris tres Codices, scilicet Codex Gregorianus, Hermogenianus, & Theodosianus de quibus Codicibus extrauagantibus diuus Iustinianus animum suum ad Imperiales constitutiones dirigens unum Codicem fieri fecit, quem suo felici nomine intitulauit Codex Iustiniani, vt in ru. proemij Codicis. Et diuiditur iste liber in duodecim libros partiales, quorum nouem primos Doctores legere solent, sed ultimi tres qui longe post primos no-

Voca b. iur.

uem cōpositi sunt, raro legi consueuerunt. In quorum allegationibus, hoc est speciale quod ad titu. & ad l. cum §. additur numerus, videlicet liber xj. xij. &c. vt C. de Murile. & gynecia, &c. lib. xij. & C. de Digni. l. si vt proponis. lib. xij. Tertius liber principalis dicitur Authenticum, vel Authenticorum, & sunt quædam excerpta quasi prædictorum librorum summula. Et diuiditur iste liber in nouem collationes, quarum quælibet subdividitur in titulos, & tituli non in leges, sed in paragraphos. Et differunt authenticum & authentica, quia authenticum volumen est per se, sed authentica est vna lex, vel paragraphus incorporatus libro Codicis, & antiquo iuri superadditus. & allegatur sic. C. de episc. & Cleric. authen. generaliter. C. de sacrosanct. eccles. authent. multo magis. Sed in Authentico simpliciter allegatur titulus & paragraphus, vt in Auth. vt iudices sine quoquo suffragio. §. tali, vel tali. & sufficit. Item decima collatio intitulatur liber Feudorū, & habet duos libros partiales, quorum quilibet subdividitur in titulos, & isti in capitula & paragraphos. Quartus liber principalis legum dicitur Institutiones, vel Instituta, & iste diuiditur in quatuor libros partiales, & est introductorius in ius civile & canonicum, maxime quo ad declarationem terminorum in vtroque iure vfitatorum, qui tanquam ostium in domum præbet introitum in sapientiam iuris. Quare consulitur omnibus quasi modo genitis iuris alumnis, lacturis concupiscentibus, per institutiones documenta sua primordia alia capere & nutri-

A mensa,

menta, vt tali doctrinæ primitus informati securius mereantur inherere sanctioni Iustiniani Imperatoris Christianissimi. Nullus ergo presumptuose sine institutionum doctrinæ iuris maxime ciuili sublimitates tentet ascendere, ne corruat ex alto qui satagit volare sine penna. Et hæc de nominibus diuisionibusque librorum principalium iuris vtriusque sufficiant. Et not. quod ius ciuile tripliciter se habet ad ius naturale, & tres operationes circa ipsum, & eius materiam exercet, aliter tamen & aliter. Nam ius ciuile primo addit supernaturalem determinationem per congruos modos, vt est videre in delictis: verbi gratia, ius naturale & eius rectitudo dicitur delicta puniri. Instituta de obli. quæ ex deli. nasc. in princ. ff. de fur. l. j. Et cetera omnia præcepta decalogi sunt à iure naturali super illis principiis fundata, quæ ponit Iurisconsultus de Inst. & iur. ff. eo. dem tit. l. iustitia. §. j. & in prom. decre. l. honeste viuere, alterum non lædere, ius suum cuique tribuere. Secundò rectitudo naturalis vult nemini subtrahi quod suum est & ius legale distinguit actus ab illa rectitudine deuiantes, scilicet actum furandi, fœnerandi, rapiendi, &c. Et ultra hoc ostendit quomodo vnus illorum actuum plus vel minus deuiet à rectitudine naturæ, & secundum illud maiores siue minores pœnas statuit. Tertio declarat, nam iure naturali rectum est neminem cum alterius iniuria vel detrimento locupletari: non tamen habetur ex eodem iure si sit possibilis euentus in quo quis locupletari possit cum alterius iactura, sine ta-

men eius iniuria, sicut in præscriptionibus & vsucapione. De ista triplici operatione loquitur lex ius ciuile. ff. de iustitia & iure.

I v s gentium, est sedium hostilium occupatio, munitio, bella, captiuitates, seruitutes, postliminia, fœdera, paces, inducie, legatorum non violandorum religio, connubia inter alienigenas prohibita, & idè ius gentium appellatur, quia eo omnes ferè gentes vtuntur. c. ius gentium. prima distinct.

I v s habere in re, & ius habere ad rem sunt diuersa. de concess. preben. lib. vj. cap. fin. & Clem. vnic. de Sequest. post. versiculo, nihilominus.

I v s i u r a n d u m quamuis competentius posset dici factum iuramentum, vel factum iuratum eo quod super factò iuratur, vel iusurandum, eo quod super iure quod iuranti competit, iuratur, quasi ius iuratum, placuit tamen vt factum dicatur ius, quia super factò iuris iuratur, adicitur iurandum, quia illud debet esse iuratum quod antea fuerat iurandum, relatione facta non ad id quod fit, sed ad id quod fieri conuenit. l. ius pluribus. ff. de iusti. & iure. Vel vt dicit Azo, fortè ius ponitur pro religione, quasi diceret, iusurandum, id est, religio firmanda. Vnde iusurandum idem est quod iuramentum factò, & dicitur quandoque conuentionale, quandoque iudiciale & necessarium. Conuentionale est quando à te peto aliquid & tu negas, tamen desers iuramentum vt iurem, si enim in hoc casu iuro, vocatur iusurandum conuentionale & voluntarium, quia extra iudicium ex conuentione & voluntate partium, absque a-

lia coactione iudicis praestatur. Iurandum iudiciale & necessarium est, cum in casu praemisso iuro quod mihi debetur quod peto, scilicet iudice in iudicio mihi conferente vt iurem. Ex hoc autem iuramento datur actio ei qui dum peteret rem suam, delato sibi ab aduersario iuramento, vel à iudice, suam esse rem illam iurauit: ab ipso enim tunc peteret rem suam a ditione in factum quae oritur ex tali iuramento. Et dicit Gos. quod duplex est iurandum. f. assertorium, & promissorium: & assertorium triplex est. f. voluntarium, vt est conuentionale. ff. eo. ti. l. iurandum. Necessarium, quod necessitate à iudice imposta deferatur vel suscipitur, & non potest recusari nisi ex iusta causa, vt ff. de iurciur. l. manifesta. Et iudiciale, quod in iudicio deferatur vel referatur à parte parto, quod non est necessarium subire, imò delatum recusari potest hodie, licet olim non potuit recusari, sed referri. vnde vide gl. in c. fi. de iurciur.

Ius militare est belli inferendi solennitas, foederis faciendi nexus, signo dato egressio in hostes & pugnae commissio: item signo dato receptio, item flagitij militaris disciplina si locus deseratur. Item stipendiorum modus, dignitatum gradus, praemiorum honor, veluti cum corona vel torques datur. Item praedae diuisio, & pro personarum qualitatibus & laboribus iusta distributio, ac principis portio, vt dist. j. ius militare. & secundum Isid. li. v. c. vij.

Ius naturale, est quod est commune omni nationi, eo quod ubique instinctu naturae habetur, nõ aliqua constitutione facta ab ho-

mine, sed ab ipso naturae conditore, vt maris & foeminae coniunctio, liberorum successio, f. in bonis parentum, vel etiam per carnis propagationem, non per hereditatem, quia illa successio non est naturalis, vt est gl. super versi. successio. dist. j. c. ius naturale. vbi ponitur haec definitio puerorum educatio communis omnium possessio, (quia iure naturali omnia sunt communia, id est, communicanda tempore necessitatis. c. sicut. xlvij. dist.) & omnium vna libertas, acquisitio eorum quae in caelo, terra, marique capitur. (gl. dicit. Haec enim & alia quae in nullius bonis sunt, cedunt occupanti, id est, conceduntur.) Item rei deposita vel pecuniae commodatae restitutio, violentiae per vim repulsio. Nam hoc & si quid huic simile est, nunquam iniustum, sed naturale æquumque habetur secundum Isid. lib. v. c. iij. Et est text. totius cap. ius naturale. dist. j. & ibi vide glos. huius definitionis. Item ius naturale est quod in lege & Euangelio continetur per quod quis iubetur alteri facere quod sibi vult fieri, & prohibetur alteri inferre quod sibi nolit fieri. dist. j. in prin. & 50. dist. ponderet (alias consideret) in prin. & in Auth. vt cum de Appell. cog. §. ceterum. c. dilecti de maior. & obed. vnde.

*Quod tibi vis fieri, mihi fac
quod non tibi, noli.
c. potes in terris viuere
iure poli.*

Vel aliter, Ius naturale dicitur vno modo magis ex instinctu naturae proueniens quo singula animalia ad aliquod faciendum

inducuntur. Est enim debitum quoddam quod naturā cuiuslibet representat, & hoc debitum secundum iud. commune est omni nationi, eò quod instinctu naturæ, vel naturæ conditione ubiq. habetur, & non ex constitutione aliqua facta ab homine. Item ius naturale dicitur instinctu naturæ ex ratione proueniens. Et secundum hoc ius omnia dicuntur communia, id est, communicanda, vt supra dicitur. Item ius commune dicitur industria hominū statutum. Item ius naturale dicitur æquissimum. Item præcepta naturalia sunt quæ in lege & Euangelio continentur, vt, [non furtum facies, non mœchaberis, sed quod tibi vis, &c.] c. præalle. Ius naturale in glos. vbi prima descriptio data est secundum motum sensualitatis. Alia autem secundum motum rationis. Item ius naturale secundum gl. j. insti. de iure nat. gen. & ciu. potest dici quatuor modis. Vno modo ius gentium. Insti. de Rer. diuisio. §. singulorum. Secundo ius pactorum. ff. de Pac. l. j. Tertio ius contrarium, scilicet quod rescindit pacta: vt restitutio minoris. ff. de minor. l. j. Quarto pro instinctu naturæ, vt quod in lege Mosæica vel Euangelio continetur. Item ius naturale in quatuor differt ab aliis iuribus, scilicet in origine, in dignitate, in amplitudine, & sententiæ rigore, vt declarat glos. j. dist. v. nam cæpit ab exordio naturalis creatura, & nullam patitur immutationem, & sibi omnia communia sunt, nec contra ipsum sit dispensatio, sed de aliis iuribus secus, vt ibi.

I v s quasi naturale est quod dominus vel patronus habet in seruum & libertum.

I v s patronatus est auctoritas siue potestas quam patronus habet in libertum, aliter secundum Gof. est auctoritas siue potestas proueniens ex beneficiis ante consecrationem ecclesiæ collatis. Et prouenit ex tribus, scilicet, fundatione, dotatione, & ædificatione, vel sola collatione. vt xvj. q. vij. filiis & c. quicumque. id. q. ij. abbates, vnde:

Patronum faciunt dos, ædificatio fundus.

Cõpetit autem patrono aliquid honoris, vt si ecclesia non fuerit collegiata, præsentet, sed si fuerit collegiata, tunc non electioni prælati faciendæ, sed iam factæ honestius patroni postulatur assensus, nisi ex speciali concessione obrineat vt partes suas interponere debeat electioni tradendæ. c. nobis. de iur. patron. Item habet aliquid honoris, quia primus in processione incedit, vt i. q. 7. p. x. m. etis. Habet aliud oneris, quia tenetur defendere ecclesiam ab omnibus oppressionibus, vt i. q. 7. filiis. Et habet aliud vtilitatis, quia si migret seu alias vergat ad inopiam, alendus est de bonis ecclesiæ: vt ca. filiis. præalle. & c. quicumque, vnde:

Patrono debetur honos, onus, vtilitasque.

Præsentet, præsit, defendat, alatur egenus.

Potest etiam patronus præter egestatem aliquos redditus moderatos habere ab ecclesia cuius patronus existit. Sine præsentatione institui quis non debet in ea ecclesia quæ patronum habet. Et si spretis patronis hoc factum fuerit, secundum rigorem iuris institutio est retractanda. eod. tit.

eod. ti. c. lib. d. vel irrita nuntian-
da, & ad insipientis verecundiã
institutus amovendus est, & al-
ius quem patroas dignum ele-
gerit, ordinandus. vt 16. q. 7. de-
cernimus. Item ius patronatus
quandoque aduocatus, quando-
que vice dominatus, vel custodia
vel guardia, ius est frequentatio-
nis, vel processionis, & quando-
que gratia, vt in gl. j. c. quia cle-
rici. de Iure patron. & secundum
Gof. in sum. co. tit. vbi ponit su-
pradicta. Item plerumque hoc
nomen ecclesia pro iure patro-
natus supponit. 16. q. vlt. si plures
15. q. 3. nemini. & c. j. de Iure patro.
Et ergo si quis vtatur tali
simplicitate verborum, dono tibi
ecclesiam vel concedo, intel-
ligitur dare ius patronatus quod
habet in ea. ca. quod autem. eo-
dem titulo.

I v s poscendi est ex habitatione
domicilij & communitatis.

I v s pratorium est quod pratores
induxerunt, adimendi, supplen-
di, vel corrigendi iuris ciuilibus gra-
tia. vt ff. de Iust. & iure. l. ius au-
tem. Hoc etiam ius honorarium
dicitur, quia qui honores gerunt
scilicet magistratus, auctoritate
huic iuri dederunt: vt Inst. de iu-
nat. gen. & ciui. §. pratorum quo-
que edicta.

I v s priuatum dicitur, quod spe-
cialiter ad singularẽ utilitatem
alicuius pertinet, secundario tamen
etiam ad rempubl. vt in pa-
ctis & conuentionibus mutuis
priuatorũ specialiter intus con-
spicitur. Insti. de iu. & iure. §. ij.

I v s publicum constat in sacris,
sacerdotibus & magistratibus
secundum Isid. lib. v. Etymo. ca.
vñ. ff. eod. tit. l. j. §. publicum. &
j. dist. c. ius publicum. vbi glossa.
Vel sic, ius publicum est quod

generaliter (aliã principaliter)
ad publicam deseruit vel spectat
utilitate, veluti ne in portis vel
in muris ciuitatis, & aliis sacris,
iudicibus, vel sacerdotibus, vel
magistratibus, aliquid commit-
tatur, vel inferatur.

I v s Quiritum dicitur à Quirino id
est, à Romulo, & est proprie Ro-
manorum, quia nulli tenent hoc
ius nisi Quirites, id est Romani,
secundum Isidor. lib. v. Etym. &
j. dist. c. ius Quiritum, in quo agi-
tur de legitimis hereditibus, de
tutelis, de curationibus, de vsu-
capiõibus. Constat autem ius
Quiritum ex legibus, & plebiscit-
is, & senatusconsultis, constitu-
tionibus principũ. et actus tena-
torum & responsus prudentum vt
secundum Isid. ibidem. & distin.
ij. in principio. vbi de speciebus
Romani iuris, de quibus om-
nibus, lex, plebiscitum, senatus-
consultum, pratorum edicta, res-
ponsa prudentum, & quæ sint
require loco suo, & Inst. de iu. na.
gen. & ciui. §. constat. & seq. vbi
hoc ius apud Romanos tantum
reperitur. dist. j. ius Quiritum. Et
dicuntur Romani omnes qui Ro-
mano imperio subsunt, proar di-
citur. Proprium Romanorum est
habere filios in potestate, &
etiam Gentiles sunt sub Roma-
no imperio. Nam Imperator est
princeps totius mundi, vt ibi
glossa.

I v s reipublicæ, scilicet alterius
quam Romanorum, est ius cuius-
libet ciuitatis, indubitanter se-
cundum omnes, quia ciuitates re-
gulariter vtuntur iure priuato-
rum, vt ff. de Verb. signif. l. cum
qui. & C. eo. tit. in rub. & l. j. in gl.
j. de Iure reipub. lib. x.

I v s sibi facere vel dicere, est quod
manifeste spectat ad iudicis offi-

eium, scilicet, quod à iudice faciendum sit, sibi vindicare. veluti si quis rem suam propria rapit autoritate, putans sibi hoc licere, vel si pro debito quo teneris alicuius pignus tuum caput te inuito. ius enim quod sibi iure competeat, amittit.

Ius singulare, est quod contra tenorem rationis propter aliquam utilitatem auctoritate constitutum introductum est. l. ius sing. ff. de le.

Ius succedendi, habet heres, item patronus in bonis liberti.

Ius versutum, dicuntur praestigia siue captiones verborum quibus obumbrantur delicta, & dicuntur versuta secundum Azo. quia quis repellatur ab actione per quasdam versutias, id est, machinationes verborum. Vel secundum Martinum dicitur versutum ad exemplum vestimenti quando est illud intus quod debet esse extra, &c. Sic etiam erat versutum ius quo illud quod erat puniendum absoluebatur, & quod erat absolvendum puniebatur.

Iustitia sunt exequia, id est, sacrificia quae mortuis impenduntur, & funerandi solennitas. Inde iusta facere. in l. ius voc. & in l. pro herede. de Acq. her.

Iustum est quod ex praecepto vel superioris ordinatione alicui concessum est, & sic iustum est illud quod ordinatur iure. Iuste. ff. de Acquir. poss. Sed iustitia est habitus seu virtus superioris ad praecipendum bonum subditorum. Quare, &c.

Iustum etiam aliquando accipitur pro vero, ut Instic. de liber. in prin. aliàs & pleniorum quandam habet significationem, ut cum definitur testamentum esse iustam sententiam, nam intelligimus per quam solennem & plenam. Sic

dicimus iustos filios ex vero & solenni matrimonio procreatos.

Iustitia est constans & perpetua voluntas, ius suum unicuique tribuens, non quantum ad actum, sed quantum ad affectum. Instic. de iustitia & iure. in princ. Iustitia enim est animi dispositio & mentis affectus, qua quis dicitur iustus (ut à Grammatica Grammaticus) dum sine personarum exceptione vel distinctione vult cuilibet (quantum in se est) ius suum tribuere. Et quot modis dicitur iustitia. not. Archid. xxiii. q. j. can. vbi sana fides, nam dicit ibi. Iustitia est aequitas tolerandi inopiam, & temperantiam habere in abundantia. Item est patriam & socios defendere, quia vera iustitia compassionem habet, & non ex odio, sed bono zelo exercenda, &c. ut ibidem. Item iustitia sic describitur: [Est habitus bonus tribuens cuique suam dignitatem] Deo religionem, parentibus obedientiam, maioribus reverentiam, paribus concordiam, minoribus disciplinam, sibi ipsi castimoniam, & pauperibus seu miseris compassionem operosam. Dicit ergo Tullius quod [iustitia est habitus animi, communis utilitate servata, suam unicuique tribuens dignitatem.] Et Plato dixit quod [iustitia est virtus quae plurimum potest in iis quae minimum possunt.] Item sic, [est animi congrua dispositio in singulis rebus recte diu dicans causas. vide gl. Instic. vbi supra.] Vbi etiam dicitur quod [iustitia est mater iuris.]

Iustitiani sunt qui deputantur ad iustitiam faciendam, & est vulgare Apulia, ut in c. ex literis. de Pig.

Iuvenes appellantur qui adolecent.

lescentium ætatem excessere, quoad incipiant inter seniores annumerari. l. non aliter. §. Titius de leg. iij.

I V X T A aliquando exponitur, id est, [prope] vel à latere. extrà de maio. & obed. c. solita. vers. [hæc autem si prudenter.] Aliquando, id est, secundum, vt iuxta verbû apostoli, id est, secundum, extrà de baptis. maiores. circa princ. & dic quodd quandoque ponitur [militudinariæ.] vt tu viuis iuxta Petrum, id est, ad similitudinem Petri. Aliquando significat vicinitatem temporis vt iuxta festû Paschatis, id est, prope. & vide no. extrà, de Ver. sig. Itê adde quot modis iuxta sumatur. Bart. in l. j. ff. de testa. in extraua. ad reprimendam. in ver. iuxta.

De K ante A.

K A L E N D A E sunt certi dies mensium à καλῶ Græcè quod est vocò in l. qui ante Kalendas, & in l. eum qui. ff. de Verbo. oblig. quia promissio talis; promitto ante kalendas, dupliciter accipi potest, scilicet ante finitas, & in dubio interpretatio debet fieri contra stipulationem. l. veteribus. ff. de Pac. l. quicquid adstringendæ. ff. de Verbor. oblig. Ergo perinde est ac si promississet ante kalendas finitas, & tunc bene ieiunatur, quod qui aliquid promissit ante kalendas sit illi similis qui promissit kalendis. Et allegantur isti tex. cum ratione præmissa in argumentum ad testes concordandos: quorum aliqui deponunt ante guerram, alij post, vt qui dixerunt post, intelligantur post inceptam, & qui ante, intelligantur ante guerram finitam. Sunt ergo kalendæ pri-

ma dies in quolibet mense, sic dicta à verbo Græco καλῶ, id est voco, quia Romani habebant præcones quos prima die mensis mittebant per terram, dicentes, Vocat vos senator ad nundinas, preparate vos de hoc est gl. not. in l. cum bissextus. ff. de Ver. sig. quæ etiã declarat novas & idus: de quibus vide in fine primi libri computi chirometralis, & in aliis. Item in fine lib. vj. in gloj. super data libri.

K A L E N D A R I V M liber erat rationû, in quo sceneratores nomina debitorum describebant, sic appellatus à kalêdis, quia eo die sceneratores pecunias mutuabant: & quas præteritis kalendis scenerauerant cum vsuris exigebant.

I ntra quintas K A L E N D A S dare promittens, videtur promittere se intra quinque menses daturum. l. j. de Verbo. oblig. secundû Alciat. lib. ij. parer. c. xxij. Qui vero [intra kalendas] dare spondet, similis est ei qui kalendis dare promittit. l. si ita. de Verbo. obligatione.

De L ante A.

L A B A R V M ait Alciã. esse speciem vexilli aliis nobilius, quod ante Imperatores ferri, & à militibus adorari moris erat.

L A B E S à lapsu dicitur, vnde & pro hiato terra capi solet, vt in l. ex conducto §. j. ff. loca. secundum Bud. ibi.

L A B R V M vas est patulum grandioris aquæ capax, qualibus in Bætica mea vtuntur ex argilla fictis ad lauatinam, & vsus coquinarios. Virgilius octauo Æneidos:

*Sicut aque tremulum labris vbi
lumen ahenis.*

Cicero in epistolis, [labrum si in balneo non est. fac vt sit.] Vlpia. libr. xix. tit. de act. emp. l. lines, alias incip. funes. Labra, inquit, salientes fistulæ. Accur. exponit labra, quia per labrum imaginis aqua saltit, non minus inepte, quã id quod alibi Digitum interpretatus est, id est, quantum fluit per digitum staturæ. Nebr.

LABRA sunt imagines quæ distillant aquas, salientes, scilicet, aquæ, & fistulæ quæ salientibus iunguntur.

DELYRIA sunt quæ hic actor de labris assertit nempe Accur. secutus. ff. de actio. emp. & vend. l. lines. (seu vt nos impressimus, funes) & labra. in glos. & tex. Sunt enim labra apud Iurisconsultum loco iam citato, crateres lapidei, quibus aqua saliens ex siphunculis concipitur. Vide Budæum in legem iam citatam.

LACERTVS, piscis est, qui à Græcis *σαύρα* dicitur, dicitur lacertus quod ad similitudinem lacertorum picturas habet. Commendabantur autem lacerti Sexitani ex Hispaniæ vrbe Sexi, Martial.

Et Sexitani ponatur cauda lacerti.

Ex lacertis autem fieri solita esse falsameta, ostendit Cornelius Celsus dicens: [Piscium qui ex media materia sunt, quibus maxime vtimur, tamẽ grauiissimi sunt, ex quibus falsamenta quoque fieri possunt, qualis est lacertus.] Sexitanorum falsameteorum meminit Strabo. Vlpian. in titu. de penu lega. l. qui penum. [Lacertus inquit, cum muria sua contineri, Labeo ait.] Est autem muria falsugo exundans ex piscibus saliti

qua vtēbatur antiquiores ad ciborum condituras.

LACVNAR, siue laquear, siue lacus est tecti elegantiõ fabrica. Ci. 5. Tusc. quæst. Fulgentem gradium è lacunari seta equina appensum. Hora. in 2. Carm.

Non ebri neque aureum.

Mea renidet in domo lacunar.

Vlpia. tit. de fun. instr. l. quæ situm. Schalæ, inquit, quæ lacunaribus admouentur, instrumenti sunt.

LACVNARIA plerique accipiunt pro elegantioris tecti fabrica. l. quæ situm. §. Schalæ. de fundo instruc.

LAC dicitur fructus industrialis, secundum Bar. in l. & ex diuerso. in repe. ff. de rei vend. & idem dicit de lana ibidem.

LÆTAMEN dicitur sterquilinum qui lætas segetes facit, à lætando dictum.

LATICVS est secularis & de populo, & qui non habet sacros ordines. c. duo sunt. xij. q. ij. glos. in c. j. de procu. in vj. & dicitur à laos Græcè, quod est populus latine. vt in d. cap. duo.

LATIO, onis, est macelarius vel beccarius, à laniendo sic dicitur, quia dilaniat & dilacerat animalia, & per frustra carnes incidit & vendit, vel est ille qui lanam separat à coriis bestiarum, & exiit siue excoriat bestias. Et sic dicitur à lanificio secundum glo. in l. cum de lanionis. ff. de fun. instruc. & instrum. leg.

LANIPENDIUM facere, est pendere & distribuere lanam lanificis. l. sed si vir. de donatio. inter vir. & vxorem.

LANCE & licio, inquit Festus, dicebatur apud antiquos, quia qui furatum ibat querere in do-
mo

no aliena, licio cinctus intrabat, lancemque ante oculos tenebat, propter matrum familiarum, aut virgi num presentiam. Hæc Festus: dominus autem rei furtivæ in ædes alienas ingrediebatur. *ἡ νόμος ὁ κίτωνος ἔκδοσις* *ἴωσις* ædium autem dominus omnia ei patefecerat. *κίτωνος* vero licium interpretemur, licet, quo pudenda conquisitor teget, lancem autē ante oculos suis se adhibitam nec conspiciendam virginum, vel matrum familias cauta (quod multis in locis prope in flagitio numerabatur) ingressus videtur licet opinari. Vnde pleraque ex Platonis legibus ita que & hæc dicendi ratio in 12. tabulas traducta remansit. Vide infra LICIVM.

LAPILLI qualiter differant à gemmis, Require supra in verbo, Gemmae.

LAPIS, pro milliario hoc est mille passibus aliquando accipitur, quoniam antiquiores soliti erant milia quæque passuum lapidibus signare, id quod videmus in via quæ ducit Salmanticam ex Emerita Augusta, Argenteam vulgus appellat. Martia.

Rara nemusque sacrum, dilectaque iugera musis.

Signat vicinâ quartus ab vrbe lapis.

idem alibi.

Ad lapidem Torquatus habet prætoris quartum.

Martianus ti. de Excus. l. propter litē. §. licet. [Ne ultra centesimū, inquit, lapidem tutclam gerat.]

LASERIS, quod à Græcis Silphium appellatur, succus est herbe, quam in Cyrenaica regione inuētā Laserpitium vocāt à medi-

cis & pharmacopolis respectat nostræ appellatur Asa. Plin. li. 19. Laserpitium. quod Græci silphio, vocāt, in Cyrenaica provincia reptum, cuius succum vocant laser. Pau. in ti. de pen. le. l. non omne. Sed quod quidam inquit, negauerunt piper & Ligusticum, caesum, laser. &c. eiusmodi, in pena non esse, improbatum est.

LATVS clauus, quemadmodum diximus in verbo clauus; nodus erat ex purpura siue ex auro vestis intertextus, & qui poterant vti eiusmodi vestibus, tum Latyclauis, tum Augustyclauis dicebatur. Erat autem vestis senatoria vt exponit Aeron, in illud Horatii primo sermo. [Quo tibi Tullii, Sumere depositum clauum, ferrique tribunalum.] Plin. lib. 8. Tunccam latyclauis in modum gausiaci texti. Ouid. 4. de tristib.

Induiturque humeros cum lato purpura clauo.

Luriscoon. in quadam lege cuius initium est. L. super. ff. de do. int. vir. [Vt ecce, inquit, si vxor clauis petenti, pro lato clauo.] Neb.

LARGVS est medius inter prodigum & auarum. gl. & ibi doct. in cap. ex parte. de Consuetud. in verb. prodigalitat.

LARVAE sūt deformationes hominum propter appositionem coloris.

LATA culpa est non intelligere quod omnes intelligunt, non facere quod omnes faciunt, vel maior pars, vel id facere quod nulli vel pauci faciunt. ff. de Verb. signific. l. late.

LATERALIA viatoria, capsulae videntur esse in quibus ad ephippium vtriusque loco suspensis, ea quæ nobis in itinere necessaria sunt, recondimus. Sequola. l. 102. ff. de leg. & fideic. 2. lib. 32.

L A T E R C V L V M codex in quo civilium & militarium dignitatum administrationisque ratio per scripta est: opinor, quod inter ea quae occultoria erant lateret. Duplex autem memoratur: Maius quod apud principem servabatur leg. i. C. de Offic. praef. Afr. Minus quod sub cura & sollicitudine quaestoris erat. l. i. & l. secunda Cod. de Offic. quaestion. laterculi serinium sacrum memoratur in leg. vii. Cod. de Offic. magist. offic.

L A T I C L A V I V M, seu latus clavus, insigne erat ordinis senatorij: unde Tribunus laticlavus, id est senatorius. in l. si Rufinus. C. de testamen. milit.

L A T I N A E feriae, require supra [Feriae Latinae.]

L A T I N I sunt vel dicebantur olim quidam qui ita erant a dominis manumissi, ut essent in vita liberi, & gauderent plenaria libertate in bonis suis, sed in morte serui erant, quare post obitum eorum non poterant succedere parentibus, & bona eorum tanquam servorum ad dominos devolvebantur, & heredes eorum nihil post mortem eorum consequerentur. Sed contrariam habent conditionem deditij, ut supra dictum est in litera D. & in desuetudinem abiierunt, quia pessima conditio erat, ut Instit. de liber. versus.

Vita Latini gaudent edititij morte.

L A T I N I liberti, auctore Gaio libro primo titu. j. Inst. sunt qui aut per epistolam, aut inter amicos aut conuiuij adhibitione manumittuntur.

L A T I T A R E est se malitiose occultare animo fraudendi credi-

tores suos agere volentes. ff. qui bus ex cau. in pos. tit. l. Fulcinius & quid sit latitare. & habetur in gloss. capit. consultationibus. ij. de officio de leg.

L A T I T A R E tamen nihil prohibet non turpi de causa, veluti qui vim aut tyranni crudelitatem timet.

L A T O M I A E apud antiquos locus dicebatur ubi lapides cedebantur. Livi in 8. belli Punici Comprehensa postea priuata aedificia, comprehensa latomiz. & meminit Calistratus in le. succurritur. ff. ex quib. cau. ma. l. in vulgatis codicibus latomiz mēdose est scriptum. Imo verò recte scriptum puto, vide Bu. in annotationibus ad Pādectas, ad legem iam citatam.

L A T R O dicitur qui per vim & de die furatur. in Auth. sed nouo. C. de ser. fug. & differt a fure, quia fur est qui clam, auferit secundum Bart. ibidem. Item latro est qui de die, fur verò qui de nocte. l. congruit. ff. de Offic. praesid. Item latro dicitur qui maximè est perfidiae. l. in omnibus. C. de Emend. ser. & vide Auth. ut nulli iud. §. pen. & l. capitalium. §. famosos, ff. de pœ.

L A T R O publicus est ille qui palam & publice furatur, ut sunt piratae, vel qui publice stat in stratis, vel isti qui habentes arcem & castrum disrobant homines transeuntes. Nocturnus verò depopulator agrorum dicitur qui obsidet stratum publicam disrobando transeuntes, & differt a publico latrone, quia iste claudens furatur & moratur in loco, unde dicitur nocturnus depopulator agrorum, quia in nocte segetes destruit, dum ibi se abscondit, iacet & latet. Panorm. in c. inter
alib.

alia in vlt. not. immu eccle.

LAVDEMV vulgo dicitur quinquagesima pars pretij quæ præstari solet propter renovationem emphiteusis, iuxta l. vlti. C. de Tur. emphyt.

LAVDVM est sententiâ arbitri. Et laudare est sententiam arbitralem ferre: quandoque significat citare aliquem autorem, vt in l. Herennius. de euiç.

LAVTICA dicuntur quæcunque ad lautitiam atque elegantiam cultus & mensa pertinent, tit. de aur. & argen. leg. l. argumento. Mundo, inquit, [muliebri continentur lautica, acus, reticula, & huiusmodi.] Nebr.

LAXAMENTVM siue laxitas, dicitur quies siue cessatio à labore. Valer. Max. de fortitud. [Ad confirmandos, inquit, animos salubre laxamentum daret.] Cic. in l. Offic. [Adhibenda, est, inquit, cura laxitatis.] Nebr. si. 50. tit. de vacatione & excusatio. mu. l. rēpus. [Cum laxamento quodam itineris.] Nebr.

LAXAMENTVM vocat lex inducias duorum mensium qui datur tutoribus ad pecunias collocandas in Auth. vt hi qui oblig. se habere perhib. res mino. § quo nam autem videmus.

De L ante E.

LECTICA, est vehiculum quo quispiam fertur ab hominibus: quod si à quatuor velitur, tetraphorum dicitur: si à sex, exaphorum: si ab octo, octaphorum. Mar.

Laxior hexaphoro tua sit lectica leetii. Er Iuuenalis.

-Densissima centum.

Quadrantes lectica petiti.

cadē & sella dicitur, vnde idem Poët subdit de eadem lectica.

Ostendens vacuam & clausam pro contuge cellam.

Paulus lib. octauo de seruitu. rusticæ. præ. l. qui sella. [Qui sella inquit, aut lectica vehitur, ire, non agere dicitur.] Accu. sella, id est, e quo: lectica, id est, curru interpretatur, quod vtrūque ex eo quod diximus, falsum est. Nebr.

LECTICARIVS, seruus est qui lecticam humero fert. Sueton. in Othone: [Muliebri sella in castra contendit, ac deficientibus lecticariis cum descendisset] Seruius Sulpit. in quadam ad Ciceronem epist. [Coactus, inquit, sum in eadem illa lectica lecticariisque meis in urbem cum referre], vt in tit. de le. j. l. si ex toto. Si ita, inquit, legatum sit lecticariis octo. Item Vlpian. de leg. iij. item. [Legato continentur mancipia, puta lecticarij, qui solam matrem familias portabant.] Nebr.

LECTICARII serui qui lecticas ferebant l. item. de leg. iij. itē artifices qui lecticas fabricant, vt C. de Excus. art. lib. x.

LEGARE est vltimam voluntatē testatoris de singulis rebus disponere, & legatum ab herede præstandum alicui relinquere. Etiā legare alia significatione est mittere, & sic inde dicitur legatus, i. missus, sed cum significat relinquere, venit inde legatum.

LEGATARIVS est cui aliquid legatum est, & qui legatum accipit.

LEGATVM est donatio quædam in testamento à testatore relicta Inst. de leg. §. j. ff. de Leg. ij. l. legatum. Vel est delibatio hereditatis, qua testator ex eo quod vniuersū heredi foret, alicui quid collatum velit esse. in le. legatum. ff. de leg. j. Vigebat autem legatum olim pluribus modis. Quandoque per vendicationem

nem, his verbis. Ille ammodo vendicet à me illam rem sibi vt dicat suam esse, & petat vt suam. Quandoque per damnationem his verbis. [Heres meus damnatus esto,] id est, obligatus esto hoc illi dare. Quandoque secundum quosdam legatur per condemnationem quando à testatore aliquid relinquitur in pœnam & in damnum heredis hoc modo. [Si heres meus Titiam duxerit in vxorem in damnum suum & pœnam centum ei lego.] Quandoque vigeat legatum per verbum sinendi, his verbis. [Sino illi hanc rem,] id est, permitto illum habere. Si verò res apud illum esset, aptus esset hic modus legandi, vt sineret eum habere quod apud eum tunc esset, quandoque per præceptionem. scilicet cum duos vel plures heredes instituit, & alteri eorum prælegauerit aliquid, ad hoc vt id præceperit, id est, præ aliis seu ante alios haberet. Et no. quod legatum regulariter trahitur ab herede. Et fideicommissum ferè idem est quod legatum, sed est dictum fideicommissum: ideo quia olim pendebat ex fide heredum, sed modo quod iuris est in vno idem est & in alio.

LEGATVS est ille cui certa patria vel prouincia committitur gubernanda, vt in c. nouit. de appel. Potest etiam dici legatus quicumque ab aliquo ad aliquos est missus. Aliter legatos dicimus eosdem quos aduocatos vel patronos causarum, qui in forensibus negotiis præminentibus litigantibus suum præbent patrocinium. Et nota quod, sunt tria genera legatorum, quidam de latere domini Papæ mittuntur, vt Cardinales, quos appellant

fratres. Et tales possunt absolueri homines suæ & alterius prouinciæ in prouincia & extra, & æquiparantur proconsulibus. Alij sunt non de latere, sed datini, & illi simpliciter in legationem mittuntur, vt prælati, qui tantum absolunt prouinciales, & in prouincia, non extra constitutos, & æquiparantur præsidibus prouinciarum. Tertij sunt natiui, qui suarum ecclesiarum prætextu legatione funguntur, vt Archiepiscopus Cantuariensis de quo in e. j. de Offi. de leg. li. vj. Et tales sunt quatuor. Archiepiscopus Eboracensis, Cantuariensis, Remensis, & Pisanus, vt not. in alleg. ca. j. eod. tit. li. vj.

LEGATVS proconsulis, est cui proconsul postquam prouinciam est ingressus, mandat iurisdictionem determinatam & assignatam, aut quandoque in itinere moram necessariam passum ue trahens, vt in l. aliquando. ff. de Offi. procon. & leg.

LEGATI VVM, viaticum legatorum.

LEGATIONES libertæ, vt scribit Bu. in l. qui libera. de leg. olim ornamentum tantum causa à Senatu impetrabantur, siquidem impetrabantur ab iis Senatoribus, quibus negotia futura erant in prouincia ad quam mitebantur, vt eo nomine fauorabiliores & cõmendabiliores haberentur.

LEGEBUENIRE, dicimus, & quod lege confirmatum est. l. lege. de Verb. signific.

LEGI posse aliquid. sic accipiendum est non intelligi, sed oculis perspicere quæ scripta sunt. l. j. de his que in testa. delen.

LEGI quo militum numero comprehendatur. not. gl. in l. ij. ff. de iis qui not. infam.

LEGIBVS soluere, id est, quod barbari dicunt dispensare, teste Bud.

LEGIS actio quid esset antiquitas & quæ eius solennia verba, tradit eleganter Alciat. noſter in l. pecuniæ verbum. de Ver. sig. & Bu. in l. 4. ff. de Ado. Illud certè constat cum lex verba facit de magistratu apud quem legis actio est, intelligi de iudice ordinario qui & iudicare & exequi possit.

LEGITIMI heredes qui, require supra in ver. [heres legitimus.]

LEGITIMUM dicitur sex modis. Primo quod non est prohibitum & sic per abnegationem prohibiti, successio legitima. Secundo strictius quicquid est permissum, non per abnegationem prohibiti, sed per positionem liciti. Tertio in positio digniori. s. à iure ciuili concessum, capiendò ius ciuile largissimè pro prætorio, & omnibus partibus iuris ciuili. Quarto concessum à iure ciuili, restringendo vt non comprehendat prætorium, sed omnes alias partes, id est, senatuscòsulta, principum placita, & responsa prudentum. quinto adhuc plus restringendo ius ciuile solù pro l. xij. Tab. Sexto maximè restringendo solum pro l. xij. Tab. exclusis responsis prudentum, & edictis prætorij, ita not. in l. vni. C. quan. non per. par. pe. acere. hæc Cato faccus.

LEGIVS, require suprà homagium ligium.

LEGVLVS, id est, collector. C. de Murilegulis. super rubr. lib. xj.

LENO est qui pretium pro comperito strupo accipit, vel damnatam de adulterio ducit, vel qui tam adulterio subiicit, vel adulterum se facit, vel quantum de

adulterio vxoris accipit, vel mancipia quæstuararia habet. s. qui tabernæ vel alicui negotiationi præponit meretrices, vt plus lucretur, vel qui vxorem deprehensam in adulterio in matrimonio retinet, vt C. ad leg. Iul. de adul. crimen lenocinij. & gl. de multis modis lenocinij, concordantiæ allegantur. C. de spectat. & sceni. & lenoni. l. j. ij. & ij. lib. xj.

LENOCINIUM facere, non minus est quam corpore suo quæstum facere l. palam. s. lenociniũ ff. de Rita nup. & de crimine lenocinij not. in l. Athletas. §. ait prætor. ff. de lis, qui not. infam. & l. j. §. lenocinij. ff. de Adul. & vide Authen. de leno. per totum, vbi prohibèdo lenocinium, tangit multas fraudes lenonum.

LEO est bestia, nec continetur appellatione pecoris. l. ij. ff. ad le. Aquiliam. & l. h. enim. ff. de ædilit. edic.

LEGALE, est idem quod mortiferũ vnde dicitur de aliquo vulnerato ad mortem, quod letale vulnus habet, & venit ad lethum, id est mors. Vnde,
-Bolets leti causa fuere mei.

LEVATO velo cognoscere, in l. pen. C. de nau. fœn. lib. xj. dictum est pro eo quod vulgo dicimus, de plano, hoc est oris diligenti inquisitione.

LE VIR, frater viri. l. non facile. de gradibus.

LEVIS culpa, vt in §. præterea. qui. mod. re. contrah. obl. instit.

LEVISSIMA culpa est non preuidere quod sapientissimus preuidisset, vt posui rem in capsa: & clauē clausi, & credebam eise clausam, clauē amota, non probans ea esset clausa.

LE.

- L E V I T A** Hebraicum, Latine diaconus. c. cleros. xxj. dist.
- L E X** est constitutio populi, qua maiores natu simul cum plebibus aliquid sanxerunt, secundum Iff. lib. v. & dist. j. c. lex est. Vel aliter. [Lex est species iuris,] & ponitur quandoque strictè, scilicet pro eo quod populus Romanus Senatorio magistratu rogante, veluti consule. constituebat. Instit. de iur. nat. gent. & cini. §. lex est. Nam consul est, qui senator erat, & populum consulebat an eis placeret ita statui, & populus respondebat ita. Etiam sic definitur: [Lex est commune præceptum, virorum prudentium consultatio: delictorum, quæ sponte vel ignoranter contrahuntur, coercitio, communis reipublicæ sponsio. ff. de legib. l. j. Quandoque ponitur largè pro omni rationabili statuto. Vnde etiam dicitur, [Lex est sanctio sancta iubens honesta, prohibens contraria,] quæ sumitur ex l. ij. ff. de legib. & senatusconsult. lex etiam quandoque dicitur [consuetudo.]. j. q. j. c. ij. Quandoque ratio. j. distin. consuetudo. Quandoque [ius scriptum siue constitutum quæcunque.] Quandoque constitutio civilis tantum. Et quandoque pro cõditione, & pacto, vt concedo tibi ius eundi per fundum meum, ea tamen lege, id est, ea cõditione & pacto lex alia priuata, alia publica. Lex publica est quæ à sanctis patribus scripturis est confirmata, vt lex canonum. Lex priuata est quæ ex instinctu spiritus sancti in cordibus fidelium est scripta, scilicet charitas, quæ dignior est & prima. xix. q. ij. duæ sunt.
- L E G V M** auctores, seu inuectores ponuntur distin. vij. c. Moyses. & cano. fuerunt. vsque in fin. distin. eiusdem.
- L E G E S** nouæ, & legum codices, à quibus cæperunt, habetur in can. fuerunt. præalleg.
- L E G E S** quibus nos vtimur, vt dicitur dist. ij. can. quædam. quædam dicuntur ab his qui eas condiderunt, vt consulares, Tribunitiæ, Iuliæ, Aquiliæ, Cornelii, lex Pompeia, lex Papia, lex Falcidia, & complures aliæ, de quibus infra. Quædam etiam dicuntur à locis, vt lex Rhodia, & consimiles.
- L E X** Aquilia loquitur in eo casu, cum quis culpa sua alicui damnum dederit, veluti equum, feruum, vel aliud animal occiderit vel vulnerauerit, seu vestem suam sciderit, aut illius rebus damnum dederit. & in hac lege venit culpa leuissima, vt si quis ex alto se præcipitauerit, & super alium ceciderit, tenetur lege Aquilia. Casus verò etiam occidentem excusat. Instit. de lege Aquil. §. iniuria. Et si putator ramum deiecerit, & non proclamauerit, & sic aliquem occiderit, tenetur ea lege, sed non tenetur lege Cornelia de Sica, in qua venit tantum dolus. ff. ad legem Aquilianam. & ad legem Cornelianam de sicar. Require supra [Actio legis Aquiliæ.]
- L E X** Attilia cauebat, vt cui nullus esset omnino tutor testamentarius nec legitimus, ei daretur in vrbe Roma à Prætoribus vrbano, & maiore parte Tribunorum plebis. Habebat & alia capita, de quibus Instit. de Attil. tuto.
- L E X** Attinia inhibuit vsurpationem rerum furtiuarum. §. furtiuæ. Instit. de vsucap.
- L E X** canonica appellatur diuina, c. nimis. de iur. iur. c. j. de iura. calum.

calum. Et lex ciuiliſ dicitur lex humana. c. ij. de præſcr. libr. vj. Potest tamen ius canonicum etiam dici lex humana, quia sunt in eo multa ab hominibus statuta, licet respectu aliorum iurium ciuilium dicatur lex diuina. Similiter lex ciuiliſ potest dici diuina aliquo respectu, imò sacra dicitur, & per ipsam quis religiosus efficitur, vt C. de legib. & const. l. leges. Quare Imperator dicitur religiosissim⁹ in præſcr. Instit. vide cap. quo iure. distinc. viij. & l. fi. Cod. de Præſcrip. lon. temp. & Arch. in ver. humana. c. fi. de Præſcri. libr. vj. vbi dicitur, q̄ leges diuinitus per ora Principum sunt promulgatæ.

L x commissoriam proprie non est lex neque Senatusconsultum, sed potius pactum, & habet locum cum ita venditor conuenit cum emptore, vt si intra certum diem non fuerit solutum pretium, totum vel pars cum de pretio per partes certis diebus soluendo conuenit, vt in tali die vel tempore, si res inempta vel inuendita, si dictum sit vt redeat possessio vel dominium ad venditorem. Tale autem pactum non habet locum in pignoribus, sed in emptionibus, vt ff. de Lege comm. l. vlti. & l. si fundus. Et quod res dicitur inempta, ita accipitur si venditor inemptam esse velit, cuius causa id caueatur: alias fraudaretur venditor si ex ista villa in potestate emptoris esset, non dando pecuniam, inemptum facere fundum. tex. est in l. ij. ff. eo. titul. de leg. com.

L x Cornelia de falsis, pœnam irrogat his qui falsum testimoniũ dixerunt, vel falsum testamentũ, vel aliud quodlibet instrumentum scripserunt aut sigillauerunt,

aut alias falsum comiserunt, puta in moneta vel mensura. Et est dicta lex Cornelia à Cornelio Sylla primo inuentore. Dicitur etiam testamentaria, & eius pœna in seruos est vltimum supplicium, in liberos verò deportatio. Instit. de publi. iud. §. item lex Cornel. de falsis.

L x Cornelia de sicariis loquitur de his qui dolo malo interficiunt, scilicet telo vel tactu furtiue & huiusmodi. Vel etiam dicitur lex Cornelia de veneficiis, à veneno, puta quando quis alium interfecit veneno aut magicis susurris vel incantationibus, vel quia mala medicamenta publice vendidit. Et dicitur de Sicariis, à sica acuta vel cultello, eo quod significat ferrum vel cultrum: vt Instit. de pub. iudic. §. sicarij autem. vnde dicit gloss. ibidem. quod sica acuta vel cultellus vtrinque scindens quem portant peregrini quandoque in baculo quodam, ita quod non patet. Vnde versus.

Est sica mucro labens, sicarius inde vocatur.

L x duodecim Tabularum fuit origo totius iuris ciuiliſ, secundum gloss. Instit. de Iure natu. gen. & ci. §. & non ineleganter in ver. origo. ff. de Origine iuris lege secunda §. primo. Et dicitur lex scripta in duodecim tabulis, quarum decem à ciuitatibus Atheniensium & Lacedæmoniorũ, à decemviris fuerunt allatæ & duæ ad illarum declarationem per eosdem decemviroſ postea additæ, vt dicit gloss. in ver. decemviroſ. §. deinde. c. Moyses. distinc. viij. Dum enim leges propter discordiam plebeiorum ceteris nobilibus ferre per xxx annos in desue-

desuetudinem abiissent, creati sunt decemviri, qui transtulerunt leges Græcorum in Latinum, & eas in decem tabulis eburneis scripserunt. Et hi decemviri postea videntes in illis decem tabulis multas leges deesse, accepta potestate corrigendi, deminuendi, interpretandi, addendi & supplendi, duas alias tabulas addiderunt, & exinde dicta est lex xij. tabularum. quæ omnia plenius persequitur Iurisconsultus in d. l. ij. de Origine iuris.

L E X Alia Sentia, vt scribit Alcius appellata est ab Alio Sentio eius latore. Huiusmodi lex plurima habuit capita, quæ hic referre nimis longum esset. vide in Tit. qui & ex quib. causis manumit. non poss. in Instit. & in l. sciendum. de Verb. sign.

L E X Falcidia dist. ij. c. quædam. in fin. prohibet ne quis in testamento plus extraneis legare possit quam vt quarta pars sit heredibus data. Dicitur autem Falcidia à Falcidio tribuno plebis autore vel secundum Azo. dicta à falce, id est, à deminutione quam imponit singularibus relictis: refecat enim de legatis, vt falce refecantur segetes. Nam olim licuit cuilibet totam hereditatem suam alteri relinquere: sed postea Falcidius statuit quod quarta pars hereditatis deberet relinqui heredibus, vt supra F. Triplex autem est Falcidia, vna debita iure naturæ, alia iure institutionis, & tertia dicitur quarta Trebellianica, quæ competit hereditato qui rogatus est hereditatem alius restituere. distinctio secunda, Responsa. de Testamen. c. Raynut. & cap. Raynal.

L E X Flauia, vel potius [Fabia] de plagiaris eos persequitur qui li-

beros aut seruos vel filios alienos ab vrbe, vel de vna prouincia ad aliam subducunt, & eos vendunt fraudulenter inficis dominis & patribus suis. vt ff. ad l. Fla. de Plagia. l. fin. & l. lege & l. eum. Sunt qui malint legere, lex Fannia de plagiaris. Sunt qui legant lex Flauia. Tu vide Caelianum Cottam in dictione [plagiarij nomine.]

L E X Fusia (alias fusia vel fuffia) Canina, non permittebat in testamento manumissiones fieri nisi vsque ad certum modum vel numerum seruorum, licet inter viuos fit, sed hodie ista sublata est, & multo magis hoc licet et in vltima voluntate. Et dicitur Canina forte à quodam inducta qui canis vocabatur. Nam canis naturam seruat qui stat in palea, quam nec sibi habere potest, nec alij fauet vt sit consonas rei nomen. Inst. de Do. §. est & aliud. Talis ergo moriebatur tanquam canis, quia non poterat tenere seruos, nec libertatem patiebatur eis dari. Inst. de leg. Fus. c. to. in gloss. j.

L E G E N D U M Fusia Caninia, à Fusio Caninio, quo rogante lata est. auctor Alciatus.

L E X Hortensia nomen sortita est ab Hortensio qui eam tulit & fecit, quæ concordauit plebem & populi, quæ constituitur, vt non minus aut plus valeat plebis scita quam lex populi. de quo Insti. de Iure natur. gentium & ciuis. sed & plebiscita.

L E X Iulia de adulteris & stupro, persequitur adulteros, & eos qui sine vi virgines, viduas, aut honestas, aut honeste viuentes corrumpunt aut violant. Et non solum temeratores alienarum nuptiarum gladio punit, sed etiam

eos qui cum masculis nefandam libidinem exercere audent sine non verentur. Instit. de Public. iud. §. item lex Julia. de adulteriis. & ibi per totum de legibus hic positus, quia publica iudicia sunt.

Lex Julia de ambitu, punit eos qui per ambitum seu ambitionem, muneribus datis, ad honores seu ad officia publica accedunt seu succedunt, de quo Instit. de publi. iud. §. sunt præterea. in gloss. & in lege prima ff. ad legem Iuliam. de ambi.

Lex Julia de annonâ, lata contra illum qui facit vel procurat annonam fieri chariores quia in hoc læditur res publica, vt ff. ad l. Iul. de Anno. l. ij.

Lex Julia læsæ maiestatis, eos punit qui in principem aut in rempublicam aliquid committunt & machinantur. Et est contra tales statuta pœna capitalis. Item quæ usque ad quartam progeni non succedunt nati ab eis nisi per principem dispensetur cum eis, & sic pœna eius animæ amissionem sustinet, vt Cod. ad legem Iul. maie. l. quisquis. & Instit. de Public. iud. §. publica autem.

Lex Julia Miscellâ (aliâs viscella) habet locum quando maritus relinquit uxori in testamento aliquid sub certa conditione si alteri non nupserit. Et conditione non seruata, non tenetur heres dare relictum per istam legem. Et qualem faciat cautionem, vide in Auth. cui relictum. Cod. de iudic. vid. tol. & de lege Iul. Miscel. tol. l. j. ibidem.

Lex Julia peculatus, lata fuit contra illos qui pecuniam vel rempublicam vel sacram, vel religionem furantur, puniuntur autem, vt no. Instit. de pub. iud. §. lex Julia.

Vocab. iur.

Lex Julia repetundarum, loquitur de his plecendis, qui tempore administrationis aliquid acceperint vt iudicarent, vel non indicaret, vel aliquem in vincula conicerent, vel non. Ad hoc enim competit vt datum referretur, & quod alter puniatur. Ultra hoc etiam competit contra eosdem illis qui ab ipsis aliquâ violentiam passi sunt, vt si coactus fuerit quis à talibus vendere rem suam minori pretio quam valebat, & in similibus casibus. ff. ad legem Iuliam repetundarum. lege prima, tertia, quarta, & quinta.

Lex Julia de residuis, punit eos qui officium publicum, aut administrationem habuerunt, & tempore administrationis suæ publicam pecuniam quam acceperunt in quodcumque negotium erogandum, retinuerunt, & non erogauerunt, vel qui rempublicam quam acceperunt tradendam in communi ærario, non reposuerunt ibidem, sed penes se furtiuè & dolosè retinuerunt, vt ff. ad Legem Iuliam peculatus, lege secunda, & lege quarta §. leg.

Lex Julia de vi publica, punit eos qui vim cum armis fecerunt vel intulerunt, est pœna deportationis: in Instit. de publi. iud. §. item lex Julia.

Lex Julia de vi priuata, punit eos qui sine armis vim inferunt, in publicatione testis partis bonorum puniuntur. Si autem vi raptus virginis, viduæ, vel sanctimonialis, aut alias fiat, facientes, & opem flagitio dantes pœna capitis puniuntur, Instit. de publi. iud. §. item lex Julia. de Vi.

Lex Julia Norbana, loquitur de Latina libertate, vt Instit. de libert.

B bert.

- libert. §. libertinorum autem.
- L** **x** municipalis, dicitur quam aliqua ciuitas constituit sibi, & est ius ciuile. Instit. de iur. nat. gen. & ciui. §. j. in tex. & glos.
- L** **x** Papia, patrum continet præmia pro suscipiendis liberis, & dicitur à Papio autore, alias re. Papiniana. à Papiniano autore. vide de hoc Instit. per quas perso. no. ius acquir. in §. sancitum etenim.
- L** **x** Papia, continebat etiam alia capita, vt circa caducorum obseruationem, iure patronorum bonis libertorum. Ne inter senatores & libertas nuptiæ contraherentur, vt C. de Cadu. tollen. l. vnic. in prin. Instit. de Success. libert. §. j. ff. de ritu nup. l. lege Papia.
- L** **x** Pompeia de patricidis (alias parricidiis) punit eos qui patri, aut matri, aut auo, aut proauo, aut alteri de consanguineis, aut parentibus suis mortem infligunt. Et statuit illa lex pœnam acerrimam, quod tales in culeo id est, corio bullito infuantur, in quo ponatur vipera cum simia, cane, & gallo gallinæo, & in mari vicino sic proiciantur, vel in flumine propinquo, si mare nimis remotum fuerit. De his omnibus not. Instit. de publ. iud. §. alia deinde.
- L** **x** populi, antonomastice dicitur lex per excellentiam.
- L** **x** Publiciana dicta est, à Publiciano Pratore autore. Require suprâ, Actio Publiciana.
- L** **x** Regia est qua populus Roma. Imperium & potestatem concessit Imperatori. §. sed & quod Inst. de iure nat. gen. & ciuil.
- L** **x** Rhodia de iactu, subuenit his quorum merces causa communis periculi euitandi eiectæ sunt, & propter eiectum nauis salua facta est. Quibus datur actio contra magistrum nauis, vel eos quorum merces sunt saluæ. Et dicitur Rhodia ab insula Rhodo, in qua antiquitus plurium fuit vsus mercatorum.
- L** **x** Satyra, est quæ de pluribus rebus simul loquitur, dicta sic à copia rerum, & quasi à saturitate. Vnde & Satyras scribere est poëmata varia condere, vt Horatij, Iuuenalis, Persij. &c. dist. 2. c. Satyra.
- L** **x** Titia constituit, vt in prouinciis si cui omnino nullus erat tutor, ei daretur à Præfide, vt inst. de Attil. tu. in prin.
- L** **x** Vitellia loquitur de liberto appetente ea quæ ingenuis tantum competunt, puta honores & dignitates. asserendo se ingenuum esse. de quo ff. de Statu hominum. l. ingenuum.
- L** **x** viarum dicitur, solitaria per excellentiam.
- L** **x** Voconia, cuius meminit Iustitia. in titul. de lege Falci. in Insti. sic dicta fuit à Voconij Tribuno plebis, cuius rogatione plebs Romana eam tulit.

De Libella.

- L** **I** **B** **E** **L** **L** **A** esse dimidium chænicis attestatur Alc. lib. j. Pater. chænicem autem apud Athenienses fuisse mensurâ, tritici, quantum, s. quisque vno die comederet, pendentem eorum drachmas 150. nostra verò mensura sesquilibram, & de huiusmodi libella sensisse Imper. in Liudices. C. de epis. & cle.
- L** **I** **B** **E** **L** **L** **V** **S** pluribus modis accipitur vt not Spe. in tract. libel. Quandoque enim dicitur parvus liber codicillus. vel schedula, in qua actor causam & actionem exprimit.

exprimit, & est duplex. Quidam est accusationis, & ille in criminalibus locum habet. Et quidam conventionis, & ille in civilibus, vt est gl. vnica. in princ. c. j. de lib. obla. Et debent plura contineri in libello, vt in his versib. continetur.

Quis, quid, coram, quoquo iure petatur & à quo.

Rectè compositus quisque libellus habet.

Nam libellus conventionis debet continere nomen actoris. s. quis sit qui conueniat. Et quid petatur, s. rem que petitur. Et nomen iudicis s. coram quo agitur, & ius quo res petitur: & sic causam petendi. Et nomen s. à quo res petitur, etiam tempus & diè in quo libellus datur. Sed in libello accusationis, contineri debent nomen accusatoris, nomen rei iudicis, & crimen de quo agitur, & quandoque persona eum qua crimen dicitur commissum, & locus in quo, & dies accusationis coram iudice, & mensis in quo crimen est commissum, sed diem & horam ibi ponere non est necesse, secundum Gof. quandoq; & secundo ponitur pro pane azimo seu subeineritio, vt C. de Episc. audi. l. iudices. Quandoque & tertio capitur pro precib. principi oblatis. C. quando libel. princ. obla. lit. conte. fa. Quarto pro iudice delegato. ff. de Offi. proconsul. nec quicquam s. vbi decretum. Quinto pro scriptura demandatoris. Sexto pro scriptura recusationis. Septimo pro scriptura quam vir dat vxori quam repudiat, & ille dicitur libellus repudij. Octauo pro scriptura appellationis. ff. de ap-

pel. l. j. Nono pro scriptura quam iudex dat appellanti, s. pro apostolis. de Appel. ca. cordi. lib. vj. Decimo pro scriptura infamatoria qua dicitur libellus famosus. Propriè tamen libellus est scriptura agentis quæstionem continens & futuram actionem depromens, & dicit Cyn. quod est breuis scriptura intentionem actoris vel accusatoris contra reu clare depromens. Et sic libellus non debet esse verbosus, vel vtens superfluis, vel obscuris. Vel sic [Libellus est breuis membrana actoris petitionem complectens.] Dicitur autem libellus à libro deminutiue propter sui breuitatem, sicut codicillus à codice, secundum Spe. in titul. de Li. concep. in princ. Vel dicitur à libra id est iustitia, vnde iudex debet stateram æqua lance ministrare. xlv. distin. omnis.

L I B E L L V S repudij. Require repudium.

L I B E R A hæc dictio significat posse fieri liberè quod mandatur, non tamen significat ultra mandatum generale, & sic non viderentur concessa que requirunt mandatum speciale. Et hoc de vsu communi, licet secus ex significato attento de iure scripto. Tunc enim significat posse fieri quod sine mandato speciali non fieret, excepta donatione l. procurator cui generaliter. ff. de Procuratoribus. iuncta l. filius. ff. de Donation. Significat ergo quod possit alienare, quod non posset procurator cui est concessa generalis administratio non expresso verbo libera, cuius significatum addit & operatur, non autem significat donationem, quia donatio ex na-

tora sua est gratuita. Vnde not. secundum Bart. in l. qui Rom. §. Callimachus. ff. de Verb. oblig. Verbum libera, in illo tantum operatur ad quod refertur, verbi gratia, dicēdo [constituo te procuratorem ad agendum & defendendum litem contestandam dans & concedens liberam potestatem, &c.] non videtur concessa administratio causæ, sed solum substantiæ, quia hoc verba important, & de causa non possunt transigere, sed solum de instantia. Item ibi [constituo procuratorem, ad recipiendam solutionem dans ei liberam potestatem, sibi potest prorogare terminum, facit de Procurato. qui ad agendum, libr. 6. Idem de verbo plena. l. si procurator. §. quod si plenam. C. de procurat. Idem si dominus concessit quod procurator possit quod ipse dominus licet non expressit verbū [libera, vel plena potestate]. l. creditor. §. Lucius. ff. mandati. Idem si dominus promisit se ratum habiturum quicquid per suum procuratorem actum fuerit. l. j. ff. de Procurator.

LIBERALIS causa est quando principaliter mota questione status ab aliquo, dicitur aliquis seu alius suus seruus esse, ipse vero contendit esse liberum. Si vero confiteatur se esse seruum non actoris, sed alterius, non est causa liberalis, sed causa dominij, & causa hic ponitur pro iudicio.

LIBERATIO sumitur pro dispositione liberatoria, & significat diuersimodè. Nam ibi, testator legat debitori suo qui solus est, liberationem significat, quod debitor agere possit contra heredem vt eum liberet per acceptilationē. l. ij. nunc de effectu

ff. de Lib. leg. quia quando testator dicit [volo liberari,] vel [lego liberationem,] significatur, quod vult ab herede liberari, ex communi modo intelligendi. Itē ibi duo sunt rei promittendi qui tenentur ad idem debitum quilibet insolidum, testator legat vni liberationem, significat quod ille possit agere contra heredem vt liberetur per pactum. Sed alter non liberatur nisi ille vnus liberaretur ex maiori, videlicet acceptilatione: nam tunc etiam alter liberatur, sicut acceptilatio capitur pro tali solutione, quod vno solvente, alter liberatur, secus in pacto. Sed certe pactum liberationis in simplici ratione valet tantum sicut acceptilatio. Item duo sunt rei promittendi socij, vni legata est liberatio, significat quod etiā ille cuius nomen ascriptum non est, habeat pro legatario, & sic agere potest vt liberetur: sicut ille qui nominatus est, & hoc si testator ei providere voluit, quod probatur ex similibus cōiecturis sufficienter, quia in contrahendo socij sunt. Et intellige socios secundū Bartol. quibus omne lucrum & damnum est commune in illo debito. Itē ibi, duo sunt rei promittendi non socij facti debitores ex pecunia, quæ peruenit ad vtrumque vel conuersa est in communem vtilitatem, testator legat liberationem vni, non liberabitur per acceptilationem, sed per pactum, & istud pactum proficiet etiam alteri in parte seu mediāte debiti. Et sic intellige quod no. gl. in §. nunc de effectu pzal. Conclude ergo, aut sunt socij, & liberatio fit per acceptilationē, & sic facta vni, prodest etiam alteri, sed iste alter non legatarius non

nō potest agere, nisi ubi testator ei providere voluit. Aut nō sunt socij, & tunc liberatio fit per pactum de non petendo, & prodest alteri in medietate, v. in altera medietate tantum conveniatur. Et finaliter concluditur quod liberatio legata vni. personæ in vna re vel in vno debito, ad aliā personam, aliam rem, vel aliud debitum extenditur, si hoc disponentem quovis probabit medium voluisse significatur. Et liberatio generalis non cōprehendit quæ ibi non contineri aliquod medium concludit. Et liberatio cōcessa specialiter, generaliter inter vivos, & in vltima voluntate significat quod significare quodvis medium probabile declarat.

De verbo LIBERATIONIS vide l. liberationis. de Verbor. signific.

L I B E R I, orum, non solum dicuntur filij, sed etiam nepotes, pronepotes, & deinceps: & quanquā non declinetur nisi in numero multitudinis, de vno tamen liberos dicimus. Ex A. Gellio lib. 2. Vlpia. in fit. de pollicitatione. inter liberos. nepotem quoque contineri diuus Pius rescripsit. Item Galistratus tit. de Verbor. signific. l. liberorum appellatione, &c. de Neg. Neg. lib.

L I B E R I sunt qui ex ingenuis nascuntur: sunt autem liberti qui manumittuntur. Et dicuntur à libertate, & sunt filij & filix, & ceteri omnes in recta linea descendentes vsque ad trinepotes, & vltierus dicuntur inferiores seu posteriores. Similiter parentes dicuntur omnes ascendentes per paternam seu maternam cognationem, nobis coniuncti vsque ad tritavum, & vltierus di-

cuntur superiores seu maiores. l. Iurisconsultus. §. parentes. de Verbor. signif. obtinuit tamen loquendi consuetudo, vt liberi appellentur quicumque ex nobis descendunt. l. sed si haec liberos de in ius voc. & l. liberorum. de Verbor. signi.

L I B E R I populi qui dicuntur, declarat Iurisconsultus in §. non dubito. ff. de capti. & postli. euer.

L I B E R T A S est naturalis facultas eius quod cuique facere libet, nisi quod vi aut iure prohibetur. Inst. de iure perso. in prin. & hæc facultas quamuis late pateat, tamen ei quandoque refertur de facto, & quando non possumus quod desideramus, vel de iure, vt quando facere furtum aut rapinam prohibemur.

L I B E R T A S Latina, fuit libertas quæ habebat quod si moreretur ille cui dabatur libertas, tunc tenuit, sed si superuixit, tunc non tenuit. Sed hodie est correctæ per Ivnica. C. de la. li. toll. require si Latini. Et dicebatur Latina per similitudinem. Nam vt Romani nominati sunt, quia Romanis subiiciebatur, & incolumes mittebantur, licet secundum rō Latinum vel Romani nō essent, ita illa libertas Latina dicebatur, cū non esset vera libertas: non enim

L I B E R T A S dediticia, require supra Dediticia.

L I B E R T A S [fideicommissaria] est quam testator directè nō voluit cōpetere, sed per manumissionem alterius cuius fidei hoc commisit, s. vt manumitteret.

L I B E R T A S testamentaria est quæ ex ipso testamento directè competit, vt C. de testa. ma. li. in prin. in gl.

L I B E R T A S vindictæ est quæ fit per vindictam. C. de Vind. lib. er

in principio in glossa.

LIBERTINVS à liberto non eo differt, quod vulgus putat: & cū dixi vulgus, non excludo Accursium, qui & ipse vnus est ex imperita multitudine, nā cū idem sit libertus quod libertinus, sola relatione differunt, quoniam libertus nomen est ad aliquid, semperque refertur ad eum cuius est libertus, hoc est ad patronum: vt libertus Cæsaris, libertus Ciceronis, & de operis libertorum, subaudi quas debent suis patronis liberti. Libertinus verò nomen est absolutum, tantūq. dicit conditionem, hoc est, tertium illud genus hominum, qui nec sunt serui, neque liberi. Hinc est quod Iustinian. in 1. lib. Instit. ritulum, fecit de Ingenuis & libertinis, quia ibi non agitur nisi de conditione nullo habito respectu ad patronos. Hanc differentiam primus omnium animaduertit annotauitque Laurentius Valla vir harum rerum diligens indagator, atque acerrimus inuentor.

LIBERTI siue libertini sunt qui ex iusta causa à seruitute manumissi sunt, nec est inter eos differentia, licet quidam minus prudenter dicant libertinum esse filium liberti. Vnde libertus meus vel libertinus dicitur ille qui seruus meus fuit, sed manumissum, & ego ipse dicor patronus, de quo super ver. seruitute. Insti. de libert.

LIBERTVS abortiuus, est qui in testamento eius qui abortus est id est, mortuus, manumittitur. Imò verò libertus orcinus dicitur ab orco, quod ab eo manumittatur, qui ad orcum tendit. Alij libertum orthinum vocant, à Græca dictione $\epsilon\rho\theta\iota\mu\varsigma$, dire-

ctus, vt directum libertum intelligas, vide Alcia. in dictione, orcinus, lib. præter j.

LIBERTVS assignatitius, est quæ patronus eius cuius ex liberis suis esse velit, ei assignauit.

LIBITINARIVS dicitur funeris curator, quem supra diximus designatoré appellari: nam pollinctor est qui cadauer effert, cõburitque aut sepelit, dicti sunt autem libitinarij à Libitina, id est, funere, dicta, libitina, à Venere Libitina, quæ Romæ habuit templum, iuxta quod vendebatur quibus erat opus ad funus, putà vnguenta, lychni, papyri, cerei, funalia. Sed cur ea iuxta Veneris templum, quæ iocorum voluptatumque dea est, vendebantur. Plutarc. in problematis causam narrat vt videlicet cū homines libidinibus dant operam, meminerint se aliquando morituros. Vlpian. lib. 14. tit. de Institoria actione. l. quicumque. [Si libitinarium, inquit, seruum pollinctorem, isque mortuum sepelierit.] Accurs. desipit nescio quæ somnia referens.

LIBITINARIVS, is dicitur qui quæstui inseruiens libitinariam exercet, quique necessaria funeribus vedit, vel qui curam mortuorum sepeliendorum habet, seu qui conducit fœdera, dictus à Libitina dea, in cuius templo quæ ad sepulturam pertinebant, vendebantur. Refert Seneca vota libitinariorum esse, vt mores plurimorum optent, quod illis quaestuosissimum sit, & de his intellexit Vlpian. in l. quicumque. §. idem ait. ff. de Insti. actio.

LIBRA auri constat quandoque ex centum aureis. Bart. in Auth. sed nouo iure. C. si cert. petatur. hodie verò constat ex xviij. duccatis.

eatis Venetis Bart. in l. quoties. de suscep. & area. lib. xj. C.

LIBRARIUS est qui libros scribit: nam scriptor nō tam dicitur qui libros scribit, quāam librorum compositor. Mart. de libris suis.

Non mensus est error, nocuit librarius illis.

Cicero 3. de Orat. [Neque librorum notis, sed verborum & sententiarum modo. Callistr. tit. de iur. im. l. quibusdam. & sapē aliās. Nebr.]

LIBRARIUS, est qui in libra opponēdo ponderat, causas rerum determinat, vel est libros vendens & custodiens.

adde **LIBRARIUM** dici, qui libros transcribit, quo sensu ferē accipitur apud Latinos. Quādoque significat tabellionem, vt in l. si librarius. de reg. iur.

LIBRIPENS, idem est quod librarius, de quo gl. Inst. de testa. ordi. in princ.

LIBRORVM appellatione quid veniat, latē differit Iuriscons. in l. librorum. de leg. iij.

LICENTIA multiplex est, vt not. Archid. xxij. q. ij. si abstineret.

LICERI vel licitari, est rem appetiari: vnde dicitur non curo centum Græcos vno obolo liceri. Sed licere actiuum significat rem pretio mensurabilem aestimare quanto pretio valeat: vnde versus,

Dives in orbe licet, penper sed nemo licetur.

Licor enim est actiuū in significatione, & passiuum in voce. Sed liceo contra. Vnde,

Non licet esse mihi qui me non esse licetur.

Inde licitari est frequenter aestimare valorem rei vendibilis. Et licitator, id est, suafior vel pro-uocator seu proxeneta.

LICITOR, aris, est in auctione pretium pro re venali offerre. Pli. lib. 7. [Aristidis pictoris vnā tabulam centum talentis rex Attalus licitatus est.] Inde licitator qui eiusmodi precium offerret. Cicero in Epist. ad Mariū. [Quoniam pretium tuum noni, in licitatore potius ponam, quā illud minoris valeat.] Licitatio quoque vt Pau. li. 39. dig. tit. de publicanis & vestig. l. licitatio, [Licitatio, inquit, vestigalium, quæ calore licitantis. &c.] Et paulo pōst: [Licitatores, inquit, vestigalium.] Neb.

LICITVM dicitur quod iure licet. l. semper. in prin. ff. de Ri. nū. aliquando etiam dicitur & quod de facto licet. l. j. §. si cui ventrē. & ibi gloss. ff. de ventre in spic.

LICITARI dicuntur qui emēdo, vēdēdo vel conducēdo re aliquam, vel negotiādo, aliquid aliud plus offerendo, alter alterum contendit superare.

LICITATIO, est venditio proposita, vt cūm aliquis emptor in se ab altero volente emere pretium auget. Vnde quando aliqua res publicē venalis exponitur & vnus offert decem, alter quindecim; quando proclamatum est quod qui plus offert, eam habebit: ille qui plus offert dicitur alium vincere licitatione, vnde cum alterum sic intēdit superare plus offerendo, in eandē negotiātionē licitatio est. Et si in licitatione vincit, tenet. C. de Sacros. eccl. Auth. quæstio. C. de fide inst. & iure habet. C. de lib. l. quicunue. libro 2. Et licitatio, subhastatio, vt habet

zio ad subhastationem, vt l. licitatio aliàs incipit, locatio. ff. de Pub. & vestig.

LICTORES, dicuntur qui ante Prætores, aut consules ferebant insignia magistratum, hoc est, virgarum fasces & seceures. dicti à ligando, vt scribit Gellius lib. ii. quod videlicet iussu Consulium aut prætorum vinciebant fontes: aut quemadmodum Festus ait, quod virgarum fasces ligatos præferabant, quibus imperante magistratu, delinquentibus plagas ingerebant. De manumissis vindicta. l. manumissio. [Manumissio, inquit, per lictores.] Ant. Neb.

LICTOR, dicitur qui magistratus fert insignia. l. ego cum in villa. & l. Manumissio. ff. de Manumif. vindic.

LIGIUS, requiritur supra [Homagium ligium.

LIGNA, orum, in numero multitudinis proprie dicuntur, quæ coburendi causa cõparata sunt, vt apud Martialem:

Ad villã maneo Rustice ligna seras.
Et apud Horatium.

In syluam ne ligna seras.

In singulari quoque in eadem significatione reperitur. Vlpia. in tit. de Leg. iij. l. ligni appellatione. [Materia, inquit, est illa, quæ ad ædificandum sulciendũque edificium est necessaria. Lignum verò quicquid comburendi causa comparatum est. Ant. Neb.

LIGNI appellatione continetur quicquid comburendi causa paratum est. l. ligni. de leg. iij.

LIGVSTICVM herba est in montibus Liguriæ nascens, à iunioribus medicis leuisticum appellatum. Est autem Liguriæ regio Italiæ, inter Varrum & Ma-

eram amnes, ad Apennini dextrã in qua est Genua. De Ligustico Plin. Colamel. Apitius meminerunt. proinde omnes medici leuisticum corrupto vocabulo appellant. Paul. libro xxxiij. in tit. de penu. leg. l. non omne. piper, inquit, ligullicum, caseum, & lafer. Nebris.

LIGVSTICI meminit. l. non omne. de penu. lega. id non multũ abest à viribus piperis, de quibus copiosè Dioscorid. lib. iij.

LIRMA est instrumentum fabrilis & ferreum quo metalla roduntur, poliuntur, minuuntur, & purgantur. gl. in c. pastoralis. de Re iudic. in clemen.

LIMINARCHA *λίμινάρχης* est vocabulum Græcũ, qui *λίμιν* portum dicunt, hinc liminarche qui præsent orã maritimæ, maxime in hostium cõfinio, de quibus meminit Archadius in lege munerum ciuiliũ. §. qui annonam. ff. de mun. & ho. & Paul. in l. limenarchæ. ff. de Seruis fug. & Imp. in l. non idcirco. C. de libe. cau. in quibus tamen locis liminarcha legitur tanquam à limine descendat, secundum gl. nostram. posset etiam forte dici, liminarchas, absque aspiratione, ided sic vocitatos, quia ad hoc constituebantur vt hostes, à limine pellerent. & sic erit vocabulum Latinum & compositum, & communis lectio seruabitur, & secundũ hæc castiga verba Imp. in l. j. C. de Offic. commar. ori. vbi à litarchia mendose legitur pro liminarchia, id est, liminum præfectura.

LIMINARCHIA, potest interpretari liminis, hoc est limitis præfectus, & est ille qui gerit curam tuendorum prouinciarum limitum,

tum, præficiuntque militibus limitandis. Atradius lib. 30. tit. de Muneribus. l. munerum civilium, &c. Ant. Neb.

L I M E N A R C H A E dicitur principis locorum in quibus sunt diuersarum prouinciarum aut regnorum diuersorum limites & termini, unde etiam dicuntur collimenarchæ qui confinia oppida vel ciuitates tenent trans limitem locorum.

L I M I N A, fines Imperij dictos esse, docuit Iustinus §. sed si. in l. titu. quib. mo. ius pat. pot. solu.

L I M I T A N E I milites dicuntur qui sub limitarcha prouinciæ terminos tenentur. Capitolinus: [Reparato, inquit, delimitaneis Daxiæ exitu. Iust. quoque de Officio præfecti prætor. Afric. legibus Deo. Pro limitaneis, inquit, ordinandis, quia necessariū nobis esse videtur, vt extra comitatenses limites limitanei cōstituantur, qui possint & castra, & ciuitates, & limites defendere.] Et paulo post. [Si commorio aliqua fuerit, possint limitanei sine comitatensibus militibus, &c.] Ant. Neb.

L I M I T A N E I dicuntur qui constituti sunt inter castra & ciuitates vel confinia oppida vt limites defendant & colant, vt C. de fun. limi. l. vlti. in fin. libr. xj. Et dicit Aecurs. super rubr. ibidem, quod quidam habent pro limitosis limitrophis, a tróphos, id est descriptio, & limites, id est, descriptio ad usum limitum, alias militum qui imperium custodiunt.

L I M I T A N E I fundi, require [fundus limitrophus.]

L I M I T E S sunt fines vel termini regionum, inde limitare terminare dicitur vel resingere. unde

limes est terminus agris postus, vel pratis seu campis, vel etiam dicitur meta. Sed limes est introitus domus, dictum a limite. Nam limina sunt adium, limites vero regionum vel finiu de quo Inst. qu. mo. ius pat. pot. soluis. dictum est autem.

L I M I T R O P H I fundi, require in verb. Fundus limitrophus.

L I N E A margaritarum, est series margaritarum pertusarum, quæ sicut filo insertæ. Scæuola li. xxxv. ad legem Falciariam. l. lineæ. Lineam, inquit, margaritarum. Itē Vlp. lib. xlvij. tit. de furtis. l. si quis uxori. [Si linea margaritarum subrepta sit.] Neb.

L I N E A est collectio personarum ab eodem supite descendentium diuersos gradus continens, & numeros distinguens. & est linea graduum ascendentium, descendentium, & collateralium. l. j. & l. iurisconsultus. ff. de grad. aff. ita diffinit Ioan. Andr. in appa. suo super arborem consanguinitatis, vbi vide. late per eum.

L I N E S vasa videntur fuisse ad fontes pertinencia. Vl. l. 15. de Act. emp. [Lines & labra salientes, fistula quæ salientibus iunguntur.] Alij non lenibus ducti coniecuris lenes legendum arbitrantur, quibus fauere videtur Nonius, qui **L I N E S** vasis genus esse asseruit. Liquido iurare est de re liquida & perspicua iurare. Hinc liquido iurare apud Vl. in l. 18. ff. de Iureiu. pro verè iurare. [Sive enim Dominus petat, inquit, cogetur docere reus liquido se iurasse posita scilicet exceptione.]

Act. & reliquia, superamenta, vt loquitur Vlp. [Si animal legatū occiderit, puto teneri nō vt carnē præstet, vel vt cetera Act. & reliquia]

id est cornua & corium, &c.] locus est apud Vlp. l. 53. §. 2. De legat. & fideic. lib. 30.

LINTEVM non dubitatur velú vocari.

LINTEARI sunt qui linteanauis vel nauium vel lintearium negotiatione exercent, &c.

LINTEARIA dicitur talis negotiatio.

LINTEARIOSA vel lintearium est negotiatio lintearium.

LINTRARI, lintrium exercitores sunt. linternae auté sunt naues fluuiatiles, quae remis aguntur. lintriariorum meminit. l. j. nau. cau. stabit.

LIS à contentione limitis prius nomen sumpsit, de quo Virgil.

Limes erat positus litem vt discerneret agrus.

c. forus. de ver. sig. ad medium. Et lis dicitur mota cum fuerit contestata. c. ex parte. ij. de Ver. sig. & c. aduersario de excep.

LIS etiam actionem designat. l. litem. de Verb. sign.

LITEM aestimare, vide aestimare.

LITEM contestari dicitur quando actor proponit intentionem suam & actionem coram iudice contra aliquem, & ille statim negat, tunc est lis contestata. Et dicitur pendere, nam in suspensio sunt omnia, donec lis sopiatur, id est, terminetur, vt ad superiorem negotium transmittatur. Et dicitur lis pendere quo ad hoc vt nihil in nouetur quatuor concurrentibus. Primò quòd citatio emanauerit. Secundò, quòd iudice competente. Tertio quòd ad partem peruenerit, vel à parte impediens factum sit quominus peruenerit. Quarto quòd in ea talia sint expressa, per quae pars instruat super quibus cogueniatur, vt in Clem. fi. vt li.

pen. Et potest addi quintum, vt ibi not. quòd emanet & perueniat debito tempore.

LITIS contestatio, est negotij principalis ab actore & reo hinc inde facta narratio, quae narratione procedere debet libellus, nisi forte de consensu partium remittatur. Fit autem litis contestatio coram iudice per narrationem actoris, & contradictoriam responsionem rei, vt quia negat, vel per aliquam exceptionem quam opponit animo contestandi litem, id est, ea mente vt in causa procedat vel desistat. Est ergo litis contestatio secundum Gofr. hinc inde apud iudicem negotij principalis facta narratio per principales personas, non per aduocatos, nisi forte principales ad eum fuerint indiscreti, vt eorum defectus de licentia iudicis per alios suppletur, vt in c. pastoralis. de Iudic. Et litis contestatio est initium actionis & conflictus in causa, de hoc vide gl. bonam in c. dudum. ij. in ver. responsionem. de Electio. quomodo & quando fiat li. con.

LITIS quasi contestatio, est quando aliquis conuentus in iudicio super reb. mobilibus quas possidet nomine alieno, nominat dominum in iudicio, & accipit inducias ad denunciandum domino, vt ad iudicem veniat vel mittat. Si autem ipse dominus non comparet in termino sibi dato, tunc lis quasi contestata est contra dominum, siue habetur pro contestata, ad interrumpendum longi temporis prescriptionem, vt in c. quoniam frequenter. §. in aliis. ver. quòd si super. vt lit. non conte.

LITEM pendere est litem contestatam esse, vel litem in certo esse, cum ambiguus sit eius exitus & euentus: nam litis & iudiciorum euentus

- uentus est incertus. ff. de Pecul. l. quod debetur. Pendere autem dicitur lis per appellationem vel recusationem, consultationem, vel relationem, vel quandiu definitiua sententia non est lata, de quo per doct. vt lite pē. per totū.
- LITEM** suam facere iudex quādo dicatur, apertē ostendit Vlpian. in l. si filiusfamiliās. de Iud. & Imp. Insti. de oblig. quā ex qua. delict. nascun. in princ.
- LITERRAE** de rato dicuntur procuratoria, quia constituens procuratorem semper adiicit in fine quōd quicquid procurator fecerit super causa ad quam datus est, gratum ratum, &c. habebit, vt in c. cum dilectus. de Religio. domib. in gloss.
- LITERRAE** dimissoriae quā, vide in ver. Dimissoriae.
- LITERRIS** dicitur obligatio contrahi, quando quis confitetur in aliquo instrumento se recepisse pecuniam quam nondum recepit, sub spe numerationis futurae sibi faciendae, prout à creditore eidem promissum extitit. Illi cōpetit actio non numeratae pecuniae, si exigitur ab eo debitum, antequam recepit.
- LITIGATORIS** nomine nō solū actor, sed etiā reus intelligitur, vt in c. j. de Litis cōtest. li. vj.
- LITIGIOSA** res est mobilis vel immobilis res vel se mouens, de cuius dominio causa mouetur inter petitem & possessorem cōuentione iudiciaria, vel precibus principi oblati, & iudicib. insinuatis, & per eum futuro reo cognitis. C. de Litig. authen. litigiosa. fit autem res litigiosa incontinenti oblato libello. Alij dicunt rem litigiosam non esse ante litem cōtestationem, de hoc gl. in c. j. vt lite pendente. li. vj.

- LYTOS**, interpretatur solutus, à λύω quod est soluo. Iustinia. in proaemio Dige. [Quia solutum erat, quarti anni studiosos, Græco & consueto quodam vocabulo lytas appellari, hoc est solutos.] Pro quo mēdosē legitur hircos, ex Pandectis Florentinis adnotante Politiano: nā pro eo quod in recentioribus libris habetur hircos, & coloritas, legi oportet [lytas & prolytas.] quid autem sint, lege prolytae. Nebris.
- LITVS**, proprie maris est, ripa fluminum: Et litus eousque extenditur, quousque maximus fluctus à mari prouenit. l. litus. de Verb. signific.
- LITVRGVS**, interprete Alciana. l. ij. C. de cupres. dicitur qui publice operatur circa res sacras praesertim: qui & lituchus dici potest, auctore eodem.
- LIVELLVS** differt à feudo, primò, quia eo iuratur secus quā in liuello. Item feudum datur amore, liuellus verò pro mercede. Item in feudo non succedunt fœminae, in liuello secus, & de multis aliis differentiis, vide Feli. in c. cæterum. col. v. & seq. in vers. nono fallit. de Iudic.

De L ante O.

- LOCARE**, hoc verbū licet plerūque referatur ad accipientē pretiū, sicut cōducere ad illud dantē, tamen quandoq; vicinēsa vt locare dicatur qui pretium dat, cōducere verò qui illud accipit, vt annotat Accu. in l. j. in prin. ad le. Rho. de iae. nā veteres verbo locationis & cōductionis indifferenter vtēbantur l. veteres, & seq. de Actio. Empt.
- LOCATIO**, est personae vel rei ad vsum facta concessio, vel mercede vel pecunia numeranda con-

conuenta, alioquin de alia re erit contractus innominatus, de quo vide not. per doct. de Loca. & conduc. super rubric.

L O C A T O R, est ille, qui rem aliquam pro certo pretio vel certa mercede alicui utendam concedit, vel alium re sua mercede sibi conuenta uti permittit, ut cum loco tibi domum meam ad habitandum in ea, ego dicor locator, tu vero qui sic uteris seu ad vsum recipis, conductor nuncuparis, ut in c. j. de Loca. & condu.

L O C A T I actio, require supra, actio locati.

L O C U S, est non fundus, sed portio aliqua fundi, fundus autem integrum aliquid est quod suos habet fines. l. locus. de Ver. sig.

L O C I adiectio significat diuersimode disponi, verbi gratia, testator dicit [Titio lego centum que sibi volo solui de pecunia quam habeo in tali loco, puta, tali castro, tali arca. Et si in illo loco nihil est tunc nihil debetur, si minus est, nihilominus tota pecunia debetur. l. quidam testamento. ff. de le. j. l. Lucius. ff. de Ali. & cib. leg. Ratio, quia locus hic apponitur ad demonstrationem, unde solutio fieri possit, & non ad taxationem seu restrictionem legati, quare legatum non restringitur, etiam quia legatum fuit factum in genere, & sic remanet in genere, & adiectio loci refertur ad designationem fieri solutionis. Et quod de legato dicitur idem in contractu intelligitur, paritate rationis, ut si dicatur [Promitto tibi centum soluenda de pecunia quam habeo in tali loco.] Et ibi, lego vel promitto decem quae habeo in arca, si nihil est, nihil debetur, si minus est, illud tantum debe-

tur. l. si seruus. §. qui quinque. ff. de Leg. j. quia locus adicitur summae immediata, & per hoc significatur, quod illa summa quae ibi est debebatur, & non alia. Unde testator vel promissor se refert ad illud corpus pecuniae quod ibi est, & ideo si nihil est, nihil debetur, vel quatenus est, eatenus tantum debetur. Et finaliter loci adiectio operatur quod ratio dicat, vel lege disponitur, vel prout voluntas disponentis dicat, quam quodvis medium probabile declarat, vel, cum certus. ff. de vino tri. & oleo leg. l. si debitor. §. j. ff. de Contrah. emp. & vend. l. cum qui calendis. ff. de Ver. oblig. l. legatum §. vini ff. de Annu. leg. l. ex eo ff. de vino tritic. & ole. leg. cum similibus.

L O C U S insignis, secundum Ioan. And. in cap. statutum. de rescrip. lib. vj. est ciuitas, licet ibi non sint periti. Et de hoc dat ibi rationem. Sed secundum Innoc. Hostien. Abb. non sufficit esse ciuitatem, nisi sit ibi copia peritorum. Compo. dicit, sufficit si de vicino loco possunt haberi periti. Pau. de Leaza in Clemen. unica de foro compe. dicit in signo locum in quo potest copia haberi, necessarium pro episcopo, familia, & equitibus suis, licet non sit copia peritorum.

L O C U S religiosus, require infra, Religio.

L O C U S sanctus, dicitur qui firmus est, & virtutibus munitus, de quo lasti. de Rerum diu. §. sanctae quoque res.

L O C A vicina, quae dicantur, vide Panor. in cap. super Specula. in si de priuil.

L O C U L U S, est bursa vel marsupium c. j. de depofi.

- LOCUPLES** est qui satis & idonee habet pro magnitudine rei, quæ petitur. l. quos de Ver. sig.
- LOCUPLETISM** hereditatem esse Accur. ait, quæ opes affert in commodis annexas. l. si quis mihi §. 2. de Acqui here. Azo. verò in ru. C. de bo. lib. §. petitur locupletem hereditatem definit quæ maior sit centum aureis.
- LOGISTA**, dicitur qui reddendis rationibus præest: nam logos inter cæteras significationes interpretatur computatio: & logistica est ipsa ars computatoria, quæ vulgus algorismum vocat. Iustinianus in titulo de Modo multarum. l. [curator, inquit, reipub. qui Græco vocabulo logista nuncupatur, multandi ius non habet.] Ant. Nebr.
- LOGISTAE** qui & rationales nuncupantur, sunt qui reddendis rationibus præsunt.
- LOGOGRAPHVS** potest interpretari rationum scriptor, quo vocabulo vitur Iustinianus libro 10 in tit. de tabulariis, scribis & logographis. Ant. Nebr.
- LOGOGRAPHVS**, id est, scriptor publicæ rationis, & dicitur a logos sermo vel ratio, & graphos scriptura secundum Accur. in rub. C. de Tabul. feri. & logo libro. x.
- LOIIVM** herbæ genus, alio nomine zizania dicitur, vt etiã declarat gl. in Cle dudum de sepul.
- LONGA** consuetudo, est quæ x. vel xx. annis inducta fuit, & multo magis longiori tempore, vt si 30. vel xl. annis perdurat.
- LONGVM** tempus, longissimum & longuum vide. Azo. in Sum. quæ sit longa consuetudo. §. primo & dicitur longum tempus inter præsentem decennium, & inter absentes vicennium. l. si. C.
- de Præscript. long. temp. & §. j. in sit. de vsucap.
- LORICATIO** est testorum parietis, in modum lorice superinductû, idem ferè quod incrustatio. Vitruuius libr. 6. Duplicem, præbeat contignationi loricationem. Plin. libro 8. Ichneumone cum aspide pugnatur: Merigit, inquit, se limo: æpius siccaturque sole, mox vbi pluribus eodem modo se coriis loricauit, in dimicationem pergit. Paul. de Verb. significat. h. impentia. in sin. Incrustationes, inquit, loricationes & pictura, Nebr.
- LORICAE** genera sunt armorum vt in Auth. de armis. §. penult.

De L ante V.

- LVBRICVM** ætatis, id est, lænitatis, mobilitas, inconsiderata ratio, temeritas Vl. l. 3. §. 4. ff. de Minorib. [Neque enim ætatis lubrico captus est, ad eundem locupletem hereditatem.]
- LVCRATIVA** causa. vide causa lucrativa.
- LVCRATIVA** possessio dicitur, in l. 2. ff. Si quis omnia caus. quæ ex lucrativa cau. quis adeptus est.
- LVCRIFACERE** id est, acquirere.
- LVCRM** refertur ad omnia prouenientia ex prosperitate fortunæ qualicunq; sint, quæ stus tamen comprehendit solum lucrû proueniens ex industria personæ, vt est tex. & gl. in l. sed & si. ff. pro socio. not. Abb. in capi sedes. num. 13 de Rescript. Quæ autem sint honesta lucra, vide specul. in tit. de cleric. coniugatis. verfi. sed quam dices.
- LVROSVM**, fructuosum, quæ fructuosum, vtile, Gaius. l. obligari §. §. 2. ff. de act. tut. Hereditatem

adire & pupillus sine tutoris auctoritate non potest, quamuis lucrosa sit. Idem. l. si quis 17. ff. Si quis omiffa. [Liberum cuique esse debet, etiam lucrosam hereditatem omittere.]

L V C T V S tempus alij vsq; ad trigefimum diem, alij vsque ad quadragesimum obseruabant. xij. q. ij. & femina si nubat intra tempus luctus infamis est. secundum leges ciuiles. vt C. de Secund. nup. l. j. & ij.

L V C V B R A R E, id est vigilare, & nocti proprie attribuitur. Instit. de leg. §. nostra.

L V R E, id est, liberare: vnde dicitur pignus luitur, id est, liberatur. Alio modo accipitur pro puniri. vnde dicitur, Luo penas, id est, punior. De primo significato, vide Instit. de leg. §. sed & si re.

L V M I N V M seruitute constituta quod videatur concessum, & quo differat a seruitute, ne luminibus officiat, tradit Iurisc. in l. 3. de Seruitu. vrb. præd. quid vero intersit inter lumen & prospectum pulcherrime explicat l. inter. & seq. eod. tit.

L V P I N V M est genus leguminis non minus terram appetens, quam lupus, pecudes, & inde nomen sumpsit: tellurem mirum in modum amat, vt quamuis fructu solo coniectum inter folia vepresque ad terram tamen radice perueniat, & inter fruges enumeratur a Iuliano in l. frugem. ff. de Verb. signific.

L V S T R V M est spatium quinque annorum.

L V D I C R V S, a, um, nõ ludicer, is, quod Priscianus putauit, dicitur quod ad ludum pertinet. Vir. 11. Æneid.

-Neque enim leuia aut ludicra petuntur.

Horatius secundo epistol. Valeat res ludicra si me Palma negata maerum. de accusationib. l. qui iudicio. Qui artem, inquit, ludicram fecerit, hoc est scenicam sive theatralem aut circensem, vbi ludi fiunt. Nebr.

L V G D V N E N S I S colonia quæ Lugdunum cognominatur, ciuitas est nobilissima Heduarum in Gallia Lugdunenfi ab ipsa cognominata. Meminit illius Iurisc. in tit. de Censibus. Nebr.

L V D V S literarius pro schola accipitur vbi literæ docentur: magister quoque ludi is dicitur qui literas docet. Martia.

Quid tibi nobiscum est ludi scelerate magister?

& per translationem. Teren. in Ecyra: in eodem mihi omnes videntur ludo doctæ ad malitiam, & ei ludo si vllus est ludus, magistrum hanc esse satis certo scio. Vlp. lib. xij. ti. de var. & extra. co. l. j. §. ludi. ludi literarij magistri.

L V M E N vt est vt celum videtur: & interest inter lumen & prospectum. Nam prospectus etiã in inferioribus locis est, lumen ex inferiore loco esse non potest. l. 16. ff. de Seruitu. præd. vrb.

L V M E N vnicum *quod dicitur* pro exiguo cubiculo, quod vnica fenestra tenuiter illustratur, quale tenues & inopes homines habere consueuerunt. Vlpian. l. 6. ff. de Offic. præf. [Ne tenuis vitæ homines, sub præ. textu aduentus officiorum vel militum, lumine vnico vel breui supellestili ad aliorum vsus trãslatis iniuriis vexetur, ples prouinciæ prouidebit.

L V M I N V M seruitute constituta, id acquisitum videtur, vt vicinũ lumina nostra excipiat. Cũ autẽ, seruitus imponitur ne luminibus officiat.

ciatur, hoc maxime adepti videtur, ne ius sit vicino inuitis nobis altius ædificare, atq; ita minueret lumina nostrorum ædificiorū. l. 4. ff. de Seruit. vrb. præd.

L V S E V S is dicitur qui altero oculo caret, qui Græcè monophthalmus appellatur, hoc est vniculus. Hier. de viris illustribus: [Acacius, inquit, quæ quia luscus erat, monophthalmum appellant. Martial.

Thaida Quintus amat, quam Thaida luscam.

Vnum oculum Thais non habet, ille duos.

Modesti. in tit. de Verb. significat. l. inter. stuprum. [Vitiū, inquit, est perpetuum impedimentum, veluti si luscus sit.] inde fit verbum eluscare, de quo in suo loco diximus. Neq; est, vt Accursius, & si qui sunt alij qui id dicant, qui lumine adhibito nihil videt, sed vt diximus qui est orbatus altero oculo. Nebris.

L V S T R A M E N T V M, ti, est purgatio facta per veneficium aut sacrificium, aut incantationem, dictum ab eo quod est lustrum, as, Virgil. 6. Æneid.

Lustravitque viros, dixisque novissima verba. Ouid. 10. Meta.
- Magico lustrabere ritus.

Marcellus lib. 48. ad leg. Cornel. de ficiariis & veneficis. l. eiusdē. [Si quis, inquit, lustramenti causa dederit cantharidas.] Neb.

L V S T R A M E N T V M purgatio facta per veneficium, sacrificium, aut incantationem. l. eiusdē. ad leg. Corn. de ficiar.

L V X V R I A, not. Archidiaconus de consuetud. c. fi. lib. vj. sumitur aliquando pro profusa impensa,

vt docuit Budæus in annotatio.

De Mante A.

M A C E L L A R E est macrare vel trucidare. Inde dicuntur macellarij qui pecora vel quadrupedia macrāt, vt est gl. v. in Cle. j. de vita & honest. cleric.

M A C E R I A, paries sine calce aliaue compactione formatus.

M A C H I N A R I V S, mensor, in l. vlti. ff. si mens. fal. mo. dix. dicitur ad differentiam decēpedatoris, vt admonet ibi Budæus.

M A C H I N A T I O, videt̃. dolus. & est quasi astutum ingenium.

M A G I sunt qui vulgò malefici ob facinorum magnitudinē nūcupantur. Hi sunt qui permissu Dei maleficiis elementa concutiunt, turbant mentes hominum minus confidentium &c. xxvj. q. v. nec mirum. Et ibi qui sunt necromantici, hydromantici, & de auguriis & aruspiciis, quæ omnia ibi reprobantur.

M A G I D E M in l. seruus. de condit. indeb. Bud. accipit pro genere lancis orbiculatæ. idque ex Plin.

M A G I S T E R nomen dignitatis est, & magistratus siue magistrum, ipsa magistri dignitas. Vnde magister equitum, qui à Dictatore præficiebatur equitibus: & magister populi, qui pecuniæ diuidendæ per populum præpositus erat: & magister militum, qui militibus præest: & magister scriinij, id est, qui libros principis adseruat, & magister pecoris, qui pastoribus reliquis præfectus est.

M A G I S T E R dicitur qui præceteris alicuius rei siue negotij curā gerit. Et interpretatur syllabam liter, quasi in maiori statu existens sed literaliter sic quasi manum acera

- acrem gerens inter scholares, tenens eos rigide, secundum gloss. vero cap. j. de Magist. dicitur à monendo siue à monstrando. ff. de Verborum signific. l. quibus.
- MAGISTER** nauis, Require supra. [Actio exercitoria.] & C. eo. tit. l. vnica. lib. xij.
- MAGISTER** scriniorum, dicebantur qui scriniis sacri Imperij prepositi erant, vel sunt pragmaticarij, sic dicti, quia pragmaticas sanctiones, illas, scilicet quas principes faciebant, & statuebant consilio procerum suorum scribebant, & earum exempla in scriniis reposita ad memoriam custodiebant.
- MAGISTRATVS** pratores vel consules dicti sunt, eo quod maiores sunt reliquis officiis, & illi sunt tanquam capitis principis membra. Cod. ad l. lu. maiestatis. quisquis. Et horum alij sunt maiores, alij minores, alij medij. Maiores, vt illustres, qualis est prefectus pratorio orientis, ite Illyrici, item Africa, item vrbs Roma. Minores sunt clarissimi, puta, praesides prouinciarum. Medij sunt spectabiles, vt proconsul, prefectus Aegypti qui dicitur Augustalis, vt ff. de Offic. praef. Augusta. l. vnica. excellentiores praefecti sunt praefectus pratorio Orientis & Illyrici.
- MAGNANIMITAS**, est ornatus omnium virtutum, secundum Philosophum. v. Ethico. & est magnanimitas in Imperatore. l. j. C. de testa.
- MAGNIFICVS**, dicitur quasi magna faciens. & ideo hoc verbum competit regi ex Etymologia vocabuli. Abb. in cap. nouit. de Offic. deleg.
- MAIOR** dicitur ille qui vicesimo quinto annorum impleuit aetatem, de quo not. Instit. de cu. per totum, & per doct. de Restit. in integ. c. j.
- MAIORES** proprie appellantur adscendentes qui sunt ultra tritauum. l. Iurisconf. §. parentes. ff. de Gradib.
- MAIOR** pars attenditur quo ad numerum, & sanior quo ad zelum iudicium. Vel potest dici maior pars qui maiori innititur rationi vt nona distinct. sana. & xvij. distinct. cap. multis.
- MAIORTAS** est multiplex, alia ordinis, alia dignitatis, alia senectutis, alia praerogationis, de quibus vide per Abb. in cap. statimus. in prin. de Ma. & obe. vel dic quod quis dicitur maior altero quatuor modis, nobilitate, diuitiis, potentia, & honore, secundum Abb. in c. super eod. de testi. in vers. nor. [quatuor qualitates.] & Fel. eod. cap. vers. no. ij. ibi, superior.
- MAIUMA** est ludus qui vigeat in mente Maior. & dicitur a maio, vel maiuma, Graece, Latine ingressus, scilicet, aetatis. quando herbae frondesque virentes laetificant. Inde venit Maius. C. de maiuma. in rubri. lib. xj.
- MAIUMA** erat quidam ludus qui fiebat in mense Maij, no. Cod. de maiuma. lib. xj. in rubr.
- MALEDICTVS**, est qui obloquitur de homine, detrahendo ei, & eum obloquitur deprimendo, vt c. j. de Cleri. maledi.
- MALEFICI** speciali vocabulo, incantatores huiusmodique diuinatores appellantur.
- MALAEFIDEI** possessor est qui scit se alienum occupasse. §. quod autem. Instit. de V. l. ca.
- MALLEATVS**, dicitur liber qui iam est legatus, publicatusque. Sed quia libri malleabantur ante-

antequam confuerentur, id quod videmus nostro tempore fieri, malleati dicebatur, pro eo quod sequitur. Vlp. tit. de legatis iij. l. librorum §. sed nec. Libri, inquit, nondum malleati & perornati continebuntur.] Ant. Nebr.

MALLEATOR adulterinz monetæ sunt qui falsam monetam malleant.

MALOBATHRUM, arbor est odorata ex Syria, quæ nomine speciali folium appellatur, unde fiunt unguenta quæ dicuntur foliata. Horat. in 2. Carm.

- Nitentes.

Malobathro Syrio capillos.

De folio malobathri meminerunt sepe Galenus & Apitius. Martianus lib. xxxix. tit. de publicanis. I. interdum. [Malobathrum, aroma Indicum non malabastrum.] Neb.

MANCIPES dicitur qui à populo vel fisco aliquid emit vel cõducit. utitur hoc verbo Iuriscons. in l. qui fideiussor. locati.

MANCIPIVM est seruus vel ancilla, & est neutri generis in voce, sed communis generis in significatione, & dicitur quasi manu captum, & dicitur mancipium omne quod manu capi potest sicut homo, equus, & hoc generaliter, sed specialiter tantum significat homines, quia tales erant serui capientium eos in bello iusto.

MANCVS est defectuosus, ut cui manus abscissa est, vel is qui ex imbecillitate dextera facilius vititur sinistra. ff. de Adilit. ed. l. i. qui clauum §. penul.

MANDATVM secundum Azo. est officium ab eo qui gratuito suscepit exhibendum. Et dicitur mandatum quasi manu datum. Quod enim aliquis per se factu-

Vocab. iur.

rus erat, alij gerendum committit, contrahitur solo consensu. Et differunt mandatum, iussio, & præceptum, quod iussio importat necessitatẽ, nec finitur morte iubentis, quia successor id facere tenetur. Mandatum verò importat liberam obsequendẽ voluntatem, & finitur morte. Vnde, Præceptum non præcipit mors præcipientis. Mandatum mandatore cadente cadit, ut not. de Rescript. eam te, &c. in his. de Verborum significatio. Quidam tamen dicunt, quod tam præceptum quam mandatum finitur morte, si nominibus expressis scribantur, secundum Ioan. And. xij. quæstione prima quod præcipitur.

MANDATOR dicitur ille qui aliquid mandat alicui, ut sibi vel alij aliquid faciat, Require supra Fideiussor.

MANDATARIVS, est qui mandatum suscipit adimplendum. Et inter istos oriuntur actiones hinc inde, quia ille qui sic mandat alteri, contra illum qui mandatum suscipit adimplendũ, cum prius cogi non posset, quod reciperet mandatum, competit actio mandati directa in quantum eius inter fuit factum fuisse quod mandabatur. Rursus ipsi mandatario qui mandatum, suscipit, competit actio mandati contraria, si quas expensas fecit, vel impensas ratione mandati suscepti, in quantum non excessit fines mandati. Si verò mandatum excessit in expensis factis, ipsas non repetet per actionem mandati contrariam. Sed in quantum utiliter expendit, per actionem negotiorum gestorum repetet.

MANDRAGORA herba est nota, cuius duo sunt genera: alterum nigrum,

©

nigrum, quæ femina existimatur, alterum candidum, qui est masculus. Habet vim soporiferam, atque prouocandi somni gratia dari consuevit, quia frigida est, ac prope venenum. Columela in horto, [Quamuis semihominis vesano gramine foeta Mandragoræ pariat flores, mœstamque cicuta.] Marcellus libro xlviii. dig. ad leg. Corn. de sic & veneficiis. l. eiusdem. mandragoram inter venena ponit. Ex quo fit, vt mirandū sit quid per mandragoram interpres sacrarum literarum intellexit in Genesi, capite 30. Et Cant. vij. Ant Nebr.

MANET, id est, tenet vel alstringit. c. cum laicis. de rebus eccles. non alie.

MANGONIS, est non modo seruorum venditor, sed aliarum etiam rerum, quæ vt carius vendantur, solent à venditoribus adornari. Vnde est mangonizare agros & equos, pro eo quod est colere. Et Plini. lib. 37. politores gemmarum, mangones appellat. Marti.

Milia pro puero centum me mango poposcit.

Seneca in Epist. [Mangone quicquid est quod displiceat aliquo, lenocinio abscondunt.] Aphricanus de Ver. sig. l. mercis appellatione, quo distent à venaliciario monstrat. Anton. Nebris.

MANGONES sunt qui in seruis emendis vel vendendis mercationem exercent.

MANICHEI sunt qui Christum dicunt non esse verum hominem, vt dicit gloss. j. in l. Manicheos. C. de Heret. & Mani. Extiterunt à quodam Persa, qui vocatus est Manes, qui duas naturas & duas substâncias introduxit

id est, bonam & malam, & animas ex Deo quasi ex aliquo fonte manare asseruit. Testamentū vetus respuunt, nouum ex parte recipiunt, ita dicit rex. 2. 4. q. 3. c. quidam.

MANIFESTVM est publica vel famosa proclamatio ex certa scientia & certis autoribus proueniens. Et potest manifestum probari per multos testes vel autores, non tamen per tot quod fiat notorium, vide gloss. in c. constitutionem. de Verborum signific. lib. vj. & vj. quaest. ij. placuit. Specu. titul. de noto. crimine. §. sequitur de manifesto. circa princip. vbi dicitur, [manifestum est quod patet pluribus, sed non omnibus, sed notorium omnibus, patet, & not. in l. ciues. C. de appell. per Bal. & Butrigarium.]

MANIFESTVM illud dicitur quod ex coniecturis apparet. ca. j. & ibi Abb. in ij. notab. de cleri. non resi.

MANIFESTE vel palam testari dicitur qui non in publicum heredem nominat, sed coram testibus qui ad solennitatem sufficiunt testatur.

MANIPVLA est quoddam ornamentum quod Imperator Constantinus Cardinalibus concessit. Alij dicunt manipulum esse mitram Episcopalem. vide Spec. in rationali diuinorum. lib. 3. sub rubri. de manipu. & videbis pulcherrima.

MANSER est filius illegitimus, proprie de scorto natus secundum Host. quasi vulgo quæsitus, vnde secundum Ab. [Manseribus scortū sed mocha nothis dedit ortum. Vt seges à spica, sic spurcius est ab amica. Dant naturales quæ nobis sunt speciales.] c. nisi

nisi cum pridem. de renun. in §. personæ. in fi. vbi gloss.

MANSVS secundum vulgare Italorum dicitur quantitas terre, quæ duobus bobus sufficit in anno ad laborandum.

MANVALIS obedientia. not. de maiortate & obedie. his qui. de Restitu. spol. olim causam. ad quam subditi tenentur prælatis suis sine scriptura & iuramento, vt not. in c. legebatur. de Maio. & obedien.

MANVMITTERE, vide Emancipare.

MANVMISSIO est datio libertatis Insti. de liber. in princ. Et manumissus dicitur qui est liberatus à manu & potestate domini. Nam quandiu in seruitute est. sub manu & potestate domini sui est, sed postquam manumissus est ab illo liberatur, ergo dicitur quasi extra manum, id est, potestatem domini sui missus, & talis dicitur libertus domini sui, & dominus patronus eius.

MANVMISSIO testamentaria dici potest quæ ex causa testamenti præstatur, vel propter testamentum contingit.

MANVS, pro potestate. insti. de liber. §. aliquando ponitur pro artificio. l. mulieris. de ver. sig.

M. M. P. Notæ sunt apud Paulum Diaconum, pro manu, mancipio, Potestate. Vlp. cap. 24. Insti. [Ei cuius in potestate manu, mancipiove est heres scriptus, legari non potest]. Idem. cap. 9. & 10. ostenderat in manu esse vxores matresfamil. in potestate liberos filiosfam. in mancipio seruos. Ergo apud Paulum Diaconum, malo mancipio, potestate corruptè legitur. Hotoman.

MANVPRETIVM dicitur, in-

quit Asconius, vbi nō tam materie ratio quam manus atq; artis, dicitur: Alphenus. l. 30. §. 3. ff. Locat. [Qui ædem faciendam, locauerat, in lege dixerat. Quoad in opus lapidis opus erit, pro lapide & manuprecio, dominus redemptori in pedes singulos septem dabit.] Vlp. l. 13. ff. de Verbor. signifi. Quoniam plerumque plus est in manus pretio quam in re.

MAPPA, mensæ stragulum est, quemadmodum & mantile, sive toral. Erantque duo genera, alterum rasum, alterum villosum, hoc est in tapetis similitudinem contextum, quod & gaufrage dicitur. Martial. in disticho cuius index est, Mappa villosa.

*Nobilis villosa tegant tibi
lintea circum.*

De mantili quoque villosi Virgilius in primo Æneid. dixit:

Tonsique serunt mantilia villis.

Quod Seruius pro minutis exponit. Ouidius quoque in quarto Fast.

Duxerat ad dextram villis mantile soluis.

Florentinus lib. xxxij. de supellecili legata, lege supellecili.

[Toralia, inquit, & mappa villosa.] Pro quo mendose legitur. & oralia in panahosa, nihil verba. Anto Nebriß.

MAPPA est ornamentum equi, & sunt linteamina alba quibus cooperiuntur equi Cardinalium cum faciunt processionem. no. in Authent. de cons. paragrapho quantumcunque Aliter capitur in l. iij. de Sup. leg. vbi secundum Neb. significat stragulum mensæ.

MARITI appellatione non veniunt sponsi de presentem in materia odiosa, secus in favorabili, quia

C 2 tunc

- tunc veniunt sponsi de futuro, vt dicemus infra, in verbo [vxo-
ris appellatione.]
- MARMORIS** appellatione quid veniat, docet Iurisconf. in l. qua-
situm. de Leg. iij.
- MARTE** suo, id est, suis viribus,
& non aliunde accersitis admi-
niculis. l. j. C. ne lic. poten.
- MASCULINVM** concipit femi-
ninū, sed non è contrā. Panor.
in c. super inornata. in j. col. ver.
nec statutum. de Præben. de quo
articu. diffusissimè Dec. in l. ij. de
Reg. iur. vbi vide.
- MASSARITIA** est idem quod
supellex, videlicet omne uten-
sile domus, cuius appellatione
vestis non continetur, vt l. si quis
in fundi vocabulo. ff. de Lega. j.
- MASTICONIUM** est domus
vbi Leprosi congregantur.
- MASTIGOPHORI** qui agona-
thetas comitatur in certamini-
bus. l. vit. de Muncibus & hono.
vbi Bud.
- MATERFAMILIAS** dicitur
quæ est notæ auctoritatis & ho-
nestæ vitæ in domo sua: vnde nec
nuptiæ, nec natales faciunt ma-
tremfamilias, sed boni mores.
- MATERIA** propriè dicitur circa
quam versatur faber tignarius
sive lignarius. In communiori
tamè significatu dicitur de sub-
iecta cuiusque artis materia. Pau.
lib. 18. tit. de periculo, & commo.
l. quod si. [Neque materia empta
si furto perisset.] Neb.
- MATERIA**, est vnde quid confic-
itur, vt in sypho metallum, in
contractu consensus, quapropter
sic propriè appellatur ligna, quæ
ædificiorum alteriusve operis
causâ habentur. l. Ligni. de Le. 3.
- MATERTERA** est matris soror
vt instit. de gradi. ogna. in ver.
matertera.
- MATERTERA** magna est auiz
soror, sicut promatertera pro-
auiz sororis.
- MATHEMATICI** sunt qui di-
cunt se scire aliquam artem di-
uinandi
- MATRICVLA**, est chartula in
qua scribitur aliquid, & præci-
puè liber vniuersitatis in quo no-
mina suppositorum conscribun-
tur & immatriculantur, & est di-
minutium à matre. l. matricu-
lam. Cod. de Agen. in rebus. lib.
vndecimo.
- MATRICVLARIVS** dicitur
habens officium pulsandi cam-
panas, vel qui habet matriculare
studentes.
- MATRICVRIA** dicitur habes
curam ecclesiæ, text. & glo. in c.
mulieres. 32. dist.
- MATRIX** ecclesiæ, ponitur pro
maiori baptismali quæ generat
baptismum sicuti mater, vt glof.
in verbo, matricem: in Cle. j. de
de sent. excom.
- MATRIMONIUM** idem sonat
quod nuptiæ, est & legitima ma-
ris & femina coniunctio, indu-
duam vitæ consuetudinem reti-
nens. 27. quæstio. ij. §. j. & subaudi
quo, scilicet ad propositum in
quo debet esse tempore quo au-
bant vel matrimonium contra-
hant. Instit. de patria potesta. in
principio. Et matrimonium est
duplex, scilicet verum, & præ-
sumptum. Verum quod contra-
hitur inter personas legitimas
per verba apta, nullo impedimē-
to subexistente, præsumptum di-
citur quando inter personas le-
gitimas interuenit tractatus de
contrahendo, vel verba apta, in
euentum tamen conditionis vel
arbitrij alieni, & succedit copula
carnalis, vt inquit Goffr. Et non
dicitur patrimonium (licet à di-
gniori

gniori debeat fieri dominata, & tantum votum habeat vir in liberos, sicut mater. l. liberorum. ff. de Verb. signif. ideo quia mater maius exercitium vel officium exerceat circa liberos quam pater cap. fin. de Conuer. coniug. quia ante partum onerosa, in partu dolorosa, & post partum laboriosa. Igitur ad honorem eius dicitur matrimonium, vt etiam de Conuer. in fine. cap. ex literis. Et notatur quod matrimonij tria sunt substantialia quae dicuntur bona eius, vt de Condi. appo. cap. vlt. & xxvij. q. ij. omne itaque, scilicet fides, proles, & sacramentum. Et nota quando contrahatur matrimonium, & quando sponsalia de futuro declaratur ex significato verborum prolatorum, & actum sequentium. Vnde verba formalia matrimonij sunt illa quod ante vir dicit, [Accipio te in meam mulierem,] & mulier: [Accipio te in meum virum.] cap. licet. de Spons. duo. & cap. si inter. de Spons. Similiter est matrimonium si quis iuraret, quod aliquam ab hoc tempore pro coniuge teneret, & ei sicut vxori fidem seruaret, & ipsa eidem iuraret se illum pro marito habituram, ei sibi tanquam viro proprio seruituram, vt in c. ex parte. de Sponsal. Nam licet ibi, non exprimentur verba formalia, tamen idem est si vnum de aequipollentibus fiat vt l. certum. ff. Si certum pet. Dicunt etiam quidam Docto. quod verbu habiturum, hic significat praeteritum non futurum. Similiter dicendo: [Promitto tibi quod nunquam habebam aliam vxorem nisi te, vel volo te, & non aliam in vxorem, vel consentio in te sicut in meam vxorem, vel promitto quod volo te habere in

vxorem, vel placet mihi te habere in vxorem, vel promitto quod tibi seruabo fidem sicut vxori meae, vel volo quod ab hac hora in antea sis mea vxor, vel iuro quod habebam te pro legitima vxore.] de hoc vide xxij. q. 4. §. vltimo. versic. est etiam. Item si dixerit, [iuro vel promitto tibi tanquam vxori,] dummodo verba mulieris sequantur, contrahitur matrimonium per quemlibet praedictorum modorum, vt not. ibi Spec. eodem tit. §. j. Item ibi, si dicat vir, iuro quod tu es vxor mea, & mulier e contra, iuro quod tu es. vir meus: dicunt quidam quod non sit matrimonium de praesenti, sed sponsalia de futuro, capiendo es pro eris. ff. de Verb. significat. l. verbum erit. Nam & si fiat verba praesentis temporis, non tamen ad matrimonium apta, ergo alij dicunt quod nec sponsalia contrahantur. Sed ibi, [promitto, quod te ducam in vxorem, & decetero tenebo te in vxorem,] sunt sponsalia quia sensus est, ego te ducam, & ex quo te duxero, de cetero te tenebo. ar. c. ex Literis. ij. de spso. Secus si non addito verbo [ducam,] dicat [promitto quod tenebo decetero in vxorem,] etiam dimisso hoc verbo decetero, tunc est matrimonium vt cap. ex parte, de Sponsal. De origine autem matrimonij, quod sit a triplici iure, videlicet a naturali, gentium, & ciuili: vide in gl. Insti. de Iure nati. gent. & ciuili. in principio. super ver. [matrimonium,] & quod modis potest impediri: vide Insti. de Nup. in glo. super ver. [enumerari.] vbi ponuntur quatuordecim. MATRONA dicitur quae iam nupsit quasi quae in matrimonio conuenit.

MATRVELES, sunt filij & filia materterę. l. j. ad l. Pom. de parri.

MATVLA genus vasis ad urinã & aquam tenendam. proinde modo muliebri continetur, vt scripsit Vlpianus in l. argumento. §. mundus. ff. de Au. & arg. leg. Alio nomine [matella & matellio] dicitur. Plaut. in Amphitr.

Ne tu postulas matellum vnã tibi aqua infundi capi?

MATVRARE quandoque significat festinare quandoque est per solem digerere, vt fructus maturantur.

MATVRY quis tripliciter ostenditur, vultu, gestu, voce. Spec. in tit. de aduoc. §. ver. [cũ autem.]

MAXIME quandoque dicitur cõparatiuẽ. Aliquando pro [tantum], de fil. presbyt. c. ad abolendam. Aliqui legunt [maximẽ] pro [magis], & sic tenetur proprie, secundum Ber. ibidem. Item [maximẽ] supponit idem in alio sensu, sed maiorem esse rationem in expresso. C. vnde lib. l. fin. Aliquando subauditur, vt l. verum in prin. ff. pro socio. Ad primum facit. ff. de Prob. l. cũ deinde. in prin. & ibi maximẽ. de pœn. & re. c. officij. in fi de spon. c. sponfam. vide de hoc no. c. pizall. ad abolendam in addi. gl. j. & per Ioan. And. super ea etiam not. de hoc in c. cũ contingat. de so. comp. in glo. j. de Elect. cũ inter. & c. quoniam frequenter. §. porro. vt lite non con. & proprie implicat idem in contrario sensu.

De Mante E.

MORCHIA potest dici omnis fornicatio. 22. q. 4. omnis morchia, & ibi plenẽ.

MEDIANVM idem quod medium, verbum est architectoicũ, quo frequenter vtitur Vitru. habetur hoc verbum & in l. fi. verò. ff. de Iis qui deie. vel effud.

MEDIASTINVS, quemadmodum Priscianus in quinto carmine scribit à medio videtur cõponi, quia medios partes balnei, tenet, hoc est, qui in medio ianuantium stat. Horatius in primo epistol.

Tu mediastinus tacita prece vrna petebas.

Acron. in media vrbe viuens interpretatur. Porphyrius in media vrbe siue balneo exponit. Vlpia. lib. 47. titu. de Iniuriis. l. item apud. [Multũ interest qualis seruus sit, bonã frugi, an mediastinus. Neb.]

MEDIASTINVS seruus est ex abiectionibus. ita dicitur, quia domestica quãq; vilissima ministeria obire in domo cogebatur, vt ligna cõgerere, domum purgare, & alia huiusmodi. Hoc autem nomine inde vtitur, quia in media domus parte ad omnium aliorum iussus p̄stare esse debet. de quo meminit Iurisconsultus in litem apud Labeonem. §. p̄tor ait. ff. de Iniu. & in l. j. ff. nau. cap. stabu.

MEDICI qui dicantur docet Iurisconsult. in l. j. de Var. & extraor. cognit.

MEDIVM dicitur hæc vita. 33. q. 4. hæc autem vita. & not. Io. An. in proãm. clem.

MEDOGRAMMATAFI, in l. fi. C. de tab. scrip. & logogra. lib. x. sunt quos scribẽ consulebant. Demogrammatei legendum ex libro Ton. Basil.

MELINVM, de quo in l. quã sit. de Leg. 3. species est coloris.

M E L O

MELOPROXIMVS, vna dictio est, & est nomen dignitatis, vt not. in l. peculiari. C. de proxim. sacro. scri. lib. 12.

MEMBRANA species chartæ, in qua describuntur instrumenta & alia quæ conseruatione indigēt, & ideo dicitur quia de membris eripitur, vt Inst. de Rerum diui. in gl. §. literæ.

MENDACIVM, Require suprâ, [dolus,] vnde Augustinus dicit mendacium est falsâ vocis significatio cum intentione fallendi, quod sic debet intelligi cum intentione fallendi, quæ tunc ibi est, vel postea aduenit. Quandoque enim aliquis aliquid promittit, non tamen voluntatem fallendi actum habet, sed postea acquirit.

MENDICANTES dicuntur quos in publicum quæstum instituta medicitas vocauit, & illi resiciebantur publicis annonis. Validi autem & robusti non debent mendicare, ne miseris & debilibus panem auferant. C. de Mendican. vali. l. vnic. lib. 11. & in Auth. de quæsto.

MOENIA dicuntur propriè ædificia murorum ciuitatis, sic dicta quia manijunt ciuitatem. Et interdum dicuntur mœnjâ abusiue omnia ædificia.

MENIANA, vt ait Festus Pompon. ædificia erant à Menio ciue Romano sic appellata, nō à mœnibus sic dictum, vt putauit somniculosus Accur. Is enim primus vltra columnas extendit tigna, quo ampliarentur superiora. Hic est ille Menius qui post bonâ patris absumpta locum sibi seruaui vnde ludos spectaret, de quo Horatius in l. episto. [Menius vt rebus maternis atque paternis Fortiter absumptis, vrbanus cœ-

pit haberi, &c.] Locus autem ille fuit Menianum, quod vltra ædificia protendebatur, in via publicam propendens. Vitruuius lib. 5. [Meniana, inquit, superioribus coassationibus collocentur.] Suetonius in Caligula: [Cū apparatu circi perspicentem, pauci ex proximis Menianis postulassent.] Valerius de mortibus nō vulgaribus: [C. Licinius, Mæcer vir pratorius, Calui pater, dum sententiæ dicerentur, in Menianum conscendit.] Iabolenus de verb. signif. l. malum nauis. [Qualia, inquit, Meniana & fuggundaria essent.] Vlp. in tit. ne quid in loc. pub. l. prator ait. [Cum quidam, inquit, velum in Meniano. immissum haberet.] Nebriſ.

MENIANA, dicta sunt podiâ & eiusmodi exterius portectâ ædificia, originem huius dictionis pulcherrimè exponit Alciat. in l. malum. de Verb. sig.

MENIVM vel mœnium idem est quod vestibulum à mœnibus septū. Et dicitur ideo quia mœnibus adheret, secundum Hugonem. Alij ponunt [manerium.]

MENSA sæpe in iure accipitur pro tabula, qua vtuntur argentarij. Inde mensarij & mensularij dicti.

MENSOR est qui metitur agros, colūnas, vel signa, vel homines, vel frumentum, vel mœnia iuxta castrum, vel hospitia, vel etiam qui omnia officia assignat, secundum Accur. C. de Mens. in rub. lib. xij.

MERA donatio. Require suprâ, Donatio.

MERCATORES q. verè & propriè appellandi sint, vide Alciat. in l. mercis. de Verborum signif. **MERCIS** nomē ad mobilia tan-

tum pertinet. ff. de Verb. signific. l. mercis.

MEREO, meres, merui, est militare, sine stipendium in militia facere. Lucanus in sexto:

- *Castrorum in plebe merebat. Iuu.*

- *Castrorumque ara merentem.*

Suetonius in Julio: [Meruit & sub Servilio Isaurico.] lib. xlix. Digestorum, tit. de Re milita. pro eo quod in libris antiquis legitur merere, in recentioribus scriptum est militare. Nebr.

MERETRIX dicitur quæ mul-torum libidini patet. xxxiiij. dist. vidua. vel cuius turpitudine publice vernalis est. xxxij. q. iij. meretrices. & in gl. ij. cap. inter opera de Sponsal.

MERITORIVM siue meritoria taberna, est stabulum siue caupona in quam viatores diuertunt: dictum meritorium à mercede quam solunt. Iuuenalis.

- *Nam quæ meritoria somnos Admittunt.*

Valerius de duobus Arcadibus. [Quorum alter, inquit, ad hospitalitatem se contulit, alter in tabernam meritoriam diuertit.] Ulpianus in tit. de Iniuriis. l. lex Cornelia. [Ad meritoria, inquit, vel stabula non pertinebit.] Accurs. nescio quas nugas somniat, neque id mirum, cum vigilans quid esset meritorium nescierit. Nebr.

MERITORIA dicuntur diuersoria.

MERVM imperium, est habere gladij potestatem, ad puniendum facinorosos. Vnde merum imperium dicitur quædam summa potestas per quam ea quæ sunt iurisdictionis maximæ explicatur. Et merum dicitur, quia separatim à cognitione pecuniaria, eo quod inde nullum sequitur commodum

pecuniarium, ut Instit. de Publici. iudi. in princ. Hæc autem sunt meri imperij, facinorosos punire, delinquentes incarceratione, membra mutilare, poenam capitalem imponere, & hæc poena est triplex, ut dicit Host. de Iure in. cap. veniens. scilicet mors, exilium, & reformatio. ff. de Publici. iudic. l. ij. Alia de mero imperio, vide in ver. [mixtum imperium.]

MESONAVTA est infimæ conditionis seruus in naui, sicut mediastinus domi, de quo supra, nam mesonauta ex eo dictus videtur quod in media naui residens omnibus præsto sit.

METALLA, dicuntur venæ unde eruitur argentum, æs, & cætera quæ vulgus in dolum appellat metalla, dicta sunt autem metalla à metallo, quod est serutor siue inquiri: aut dicuntur metalla, quod alia vena post aliam inueniatur, quod videtur Plinius lib. 34. significare, ubi scribit, quod vbiunque vna vena est inuenta, non procul alia inueniatur. Hinc metallarij & metallici dicuntur, qui sunt damnati ad metalla, hoc est effodiendam terram ex metallis. Aliquando simpliciter accipiuntur pro effossoribus metallorum, ut in libro Digestorum, titulo de Pœnis, & libro xj. Codicis, titulo de metallariis. Nebris.

METALLVM & æs, sunt nomina generalia mineras significancia. Et differunt metallum & opus metalli, unde ille damnatur in metallum, qui ligatur cum ferro, & onere & labore gravatur ut non liceat ei facile abire. Sed ille damnatur in opus metallicum, qui ibidem liberam habet habenam, & aliis metallum fodientibus ministrat, & illius leuior est poena,

pœna, alterius autem grauior, de quo glo. no. In lit. Quib. mod. ius patr. pote. solui. s. pœnz seruus.

METALLARIJ sunt qui affluētiam exercitij metallorum habent, vt C. de Metal. & metallar. & procu. meta. secundum Accur. super rubr. lib. xj.

METALLARIJ verius dicuntur, qui metalla è terræ visceribus effodiunt.

METALLICVS, idem qui metallarius.

METASSI, aliàs dicuntur [metharij purpurei.] C. quæ res vendi non possunt. l. prima. Vel est color quidam.

METALA, diuersoria quæ prouinciales præbere solebant, & onera recipendorum hospitum. Rubr. C. de Metal. & Epidemet. l. vlt. in fin. ff. de Muner. l. 6. C. de Profess. & medic.

METATOR, siue metatus, siue mensor, dicitur, qui iussu atque auctoritate principis milites in domibus incolarum collocat, siue in castris, qua parte debeat quisque tentoria figere, ostendit. Vnde dictum est castrametari. Lucanus in primo:

-Hesperios veniã metator in agros.

In Cod. Iustiniano, tit. de metatis. l. j. [Si quis, inquit, metatorum nostrorum manum qua deputatur singulis quibusque domus, & postibus hospitaturi nomen adscribunt, delere non dubitauerint, ad instar falsi criminis constituti teneantur.] Nebris.

METATORES, vt ex Vegetio tradit Bud. sunt qui demetiuntur loca vbi milites figant tentoria, vel qui hospitia in ciuitatibus præstant. Hos Italicè forerios appellamus.

METAXA, est congeries illa penforum ex lino aut lana, quam

Hispani paucis literis immutatis vocant madexa, vt in lib. xj. Cod. Iustiniani. tit. de Murileg. l. lotas in posterum serica & metaxa. Vitruuius libro 6. [De paludibus, inquit, tenues colligantur metaxa.] Neb.

METAXA, sericum, vnde metaxarij, negotiatores qui sericum emunt venduntque.

METOCIA, Latinè incolæ dicuntur. l. pupillus. de Verb. sig.

METRETA, genus menturæ tres vinas continens.

METROCOMIA, interpretatur villa matrix, dicta à *ματρ* quod est mater, non quod Accur. hallucinatur, à *μετρος* quod est mensura, & come villa, accipiendo villam, vt nunc vulgus loquitur. Iustina. lib. xj. Codicis, in ritu. non licere habitatoribus metrocomiæ loca sua ad extraneam conferre. Nebris.

METROCOMIA, est villæ mensura quæ datur translatis iussu principis, vt C. de iur. fil. l. certa. vnde *μετρος* Græcè, mensura Latinè dicitur, & come villa, inde metrocomia quasi mensura villæ, secundum Accur. Cod. non li. habita. metro. loca sua ad extra. confer. super rubr. libro xj. Etiam metrocomiæ sunt parochiæ vel diœceses.

METROPOLIS interpretatur ciuitas matrix: neque dicitur à metros quod est mensura, vt imperiti existimant, sed quod de metromia diximus, à *ματρ* quod est mater: vnde alia complura deriuantur, quæ in suo genere significant præcipuum & excelens, vt ortygometa, tetrigometra, echinometra, accentu in penultima, pro duce cothurnicū, cicadatum, & echinorum. Mode-

stinus lib. xvij. Dig. de excusatio. l. si duas. [Decet autem maximo numero vti metropolis gentiū.]

METROPOLITANI à mensura ciuitatum dicitur, quia decem vel vndecim debent sub se habere ciuitates. vj. q. iij. cau. j.

Vel dicitur à *μητηρ* id est, mater, quia metropolis est mater aliarum ecclesiarum, secundum glo. ibidem. Etiā metropolitani singulis prouincijs præminēt, quatum autoritati & doctrinæ cæteri sacerdotes subiecti sunt, sine quibus reliquis episcopis nihil agere licet de his quæ spectant ad totam prouinciā, secundum gl. xxj. di. clerico. § metropolitani.

METUS est instantis vel futuri periculi causa mentis trepidatio, vt ff. eod. tit. l. j. Et not. quod licet non sit necessarium periculum esse præsens, tamen exigitur metum esse præsentem, saltem pro futuro periculo. ff. eod. tit. l. metum. ij. nam per metum non quemlibet timorem accipimus, sed maioris mali, vt in l. metum. præallega. Et dicitur metus, quia mentem tenet vel terret seu impedit. Qui enim timet, non semper gerit in corde quod habet in ore, de hoc vide gl. ij. cap. ad audientiam. de his quæ vi met. cau. h. Inde meticolosus, metu plenus. scilicet qui meuit timēda & non timēda. Et distingue metus, quia alius est probabilis, qui cadit in constantem virum & animosum, & hic excusat, vt est metus penæ mortis, & cruciatus corporis, metus stupri, & seruitutis. Alius est non probabilis, scilicet, qui non cadit nisi in hominem pusillanimum & formidolosum, & hic non excusat, vt in capit. cum dilecti. eodem titul.

M E V M est quod vendicari potest, l. Quintus. ff. de Auro & argent. leg. quinetiam actiones meorum verbo continetur. l. meorum. de Verb. signific.

De Mante I.

MILES est qui iurat se non euitaturum mortem propter reipublicæ salutem, vel qui iurauit à signis non recedere. ff. Quib. ex cau. maior. l. pen. & scriptus in matricula, vbi alij milites scripti sunt. ff. eod. tit. l. j. per totum. Etiam dicitur à malo quod sustinet pro alijs, vel à mille, quia ex numero mille hominum eligitur vt ff. de Mi. test. l. j. § miles. Vnde secundum Azonem, miles dicitur à militia, id est, duritia, vel à mille, quia de mille fortè solum vnus eligebatur in militē, & sic dicitur quasi millesimus. Et not. ad hoc quod quis dicatur verus miles, sex sunt necessaria. Primò, vt non sit negotiator. Cane mili. nego. l. j. lib. xij. Secundò, vt examinetur. C. qui mili. non pos. l. j. lib. xij. Tertio, quod ei ensis cingatur. ff. de Testam. mil. l. iij. Quartò, stigma, id est, nota publica, debet suo brachio inscribi vel imponi. C. de fabric. l. iij. lib. xj. Quintò, in numero aliorum debet poni & scribi. ff. de Testa. milit. l. ex eo. Sextò, quod talis habeat priuilegiū legis concessæ militibus. vnde,

Stigma, mucro scriptum, genus, & examen, sacramentum:

Hec sex quæ dici possunt in milite quærit.

Vt not. Institut. de test. milita. in princ. circa glof.

MILIARIUM vas erat ad coquendum milium accommodatum, quemadmodum pultarium

ad coquendum pultem. Cato de Re rust. [Inter orbem & miliariū vnum digitum interesse oportet.] Palladius lib. v. de Re rustica: [Vas, inquit, æneum, miliario simile.] Pomponius lib. xxxij. tit. de Aur. & arg. leg. l. & si. [Certè si cacabos argenteos habeat, vel militarium, pro quo t. litera expuncta, lege tu miliarium. Ne.

MILIARIUM simplici l. vas est quo panicū de milio coquitur, vt scribit Accu rs. in l. etsi de auro & arg. leg. miliarium verò duplici l. dicuntur mille passus.

MIMI sunt ioculatores & alienæ personæ imitatores effæoresq; veluti histriones, & alij id genus gesticulatores.

MINICULATOR, is dicitur qui literas maiusculas, hoc est initiales siue capitales ex minio libris ex atramento iam scriptis, adhibet. Vlp. lib. xxxviii. tit. de ope. lib. l. vt iurifurandi. [Si forte, inquit, vel librarius vel miniculator,] sic enim in libris antiquioribus legitur, & magis coheret ei quod suprâ dixerat Iurarius. & ei quod sequitur, vel calculator.

MINICULATORIS nomen vsus est Vlpia. in l. vt iurifurandi. de ope. liber. pro eo qui capitales literas manuscriptis codicibus minio aut rubrica præfigit.

MINIMA causa, est causa duorū aureorum, quia pro ea non datur actio de dolo, vel decem aureorum, aliàs decem solidorum, vel quæ ad sumptus iudiciales non sufficit. ij. qua st. vj. anteriorum. §. illud. de hoc est gl. vnica in cap. de Appellation. tit. de appel.

MINISTERIA R. I. (aliàs ministeriani) dicebatur forrè à ministrando. q. præerāt castris principū C. de Castren. & minister. lib. xij.

MINISTERIVM aliquando significat ministrum. l. in cadē. ff. Ex quib. cau. ma. l. ij. de ser. fugit.

MINOR est qui nondum impleuit vice simum quantum annum, aliàs minor sumitur generaliter pro quolibet inferiori.

MINVS, hæc dicitio quandoque vim non habet comparatiui, vnde minus soluisse intelligitur, & qui nihil soluit. l. minus. de verb. signi. Interdum refertur ad tempus quo fit, vt minus soluere dicamus qui serius quam debebat soluit. l. si cui. de verb. sig.

MIO P ES Latine sonat quasi minus videntes dicas, teste Alciat. in l. inter stuprum. de Verb. sig.

MIRACVLVM dicitur proprie illud quod contingit contra naturam: nam si naturaliter aliquid posset contingere. non esset miraculum: & quot sint necessaria ad esse miraculi, vide gl. Spec. circa finem. in cap. j. de Religi. & vene. sanc. lib. vj. & qualiter probetur, vide Gemia. in cap. j. num. 4. & ibi in apostil. in verbos directæ probatione. de confes. li. vj. Bald. in l. solam. Co. de Testib. & hæc in cap. venerabili. co. ti. Alexander cons. ij. volum. iij.

MYROBRECHARII, qui vnguenta vendunt, hoc nomine tamē proprie appellantur qui delibatos capillos gerunt. Alciat. in tres posteriores libr. Cod. tit. de excus. arti. l. j.

MISERABILES dicuntur omnes illi quib. nos ex natura mouemur ad miserandum propter fortium iniuriam, puta, senes decrepiti, debiles diuturno morbo fatigari, etiam si sic sunt diuites, vidua. Etiam religiosi inter personas miserabiles computantur. not. per Azo. in sum. quando Imperator inter pupill. & vidu. in §.

& vide

- & vide latè Alberi. in suo dictio-
na. in verbo miserabiles persone.
- MISCERE** & confundere dis-
runt. vt not. gl. Instit. de Rer. di-
uifi. §. quod si frumentum.
- MISSA** solennis est illa quæ dicitur
etiã nõ pulsatis cãpanis, nec
alta voce. Abbas in capi. permit-
timus. de sententiã excommunica.
quod est intelligẽdum nisi com-
munis vsus loquendi aliter se
haberet, secundum Felin. in d.
capit. permittimus.
- MISSILIA** (alias missalia) dicun-
tur donaria vel quædam præsta-
tiones, quas nouus prætor crea-
tus mittebat in vulgus, vt quod
quisque apprehenderet, eius fie-
ret. vt in coronatione Papæ vel
Imperatoris fieri solet, vt per
hoc pressura minuatũr. de quo
glõ. in §. hoc amplius Instit. de
Rerum diuifi.
- MISSIONVM**, id est, dimissionũ
in re militari multa sunt genera,
quæ clare explicat Iuriconsf. in
l. 2. de his qui not. infra.
- MITRA** s enumerat Vlpia. inter
vestimenta quibus mulieres te-
gendi capitis causa vtuntur. l.
vestis. de Auro & arg. leg.
- MITTERE** in possessionem, est
possessorẽ facere. aut in posses-
sionem ducere, vt rem custodiat:
verbi gratia contendisti mecum
fundum Castellani esse tuũ, &
probasti: iudex per executorem,
mittit te in possessionem, id est,
facit te possessorẽ. Item volui
agere cum Titio, qui citatus no-
luit venire ad iudiciũ, iudex me
mittere debet in possessionem
fundi quem petebam, non vt
possideam, sed vt custodiam rem,
& maneam in fundo vt ipse Ti-
tius tandem tædio affectus ve-
niat & litem suscipiat, donec
probauero illam rem esse meam,
- vide glo. fin. in cap. contingit. de
do. & contu. quid operatur mis-
sio in possessionẽ in actione reali
& personali ex 1. & 2. decreto.
- MITTERE** in possessionem, no-
mine vëtris, & mittere in posses-
sionem nomine eius qui est in
ventre, vt cum mulier prægnans
mittitur in possessionem nomine
filij vel filie heredis, quem vel
quam habet in vtero ex marito
præmortuo.
- MIXTVM** imperium est potestas
mediã per quam ea quæ sunt in
iurisdictione mediã explicantur.
Et dicitur mixtũ, quasi ex iuri-
dictione & mero imperio, eo quod
habet commodũ pecuniarũ, &
pertinet ad ipsũ bonorũ posses-
sionem dare in possessionẽ mitte-
re, inbere cauere pupillis tutores
dare, & omnes alia pœnæ graues
præter pœnam capitalem & mu-
tilationem, vt est relegatio, fustig-
atio, vel grauis correctio. ff. de
Iurisdic. omni. iudic. j. in glof. &
in textu. Aliter distinguitur pro-
ut recitari solet circa capit. quod
sedem. in glof. j. de Offic. ordin.
Merum imperium est quædam
summa potestas & alta ex publi-
co inducta, vt gladij potestas
ad animaduertendum in faci-
norosos, & est apud principes
principaliter, scilicet, Papam
& imperatorem. Et in spirituali-
bus merum imperium est, vt de-
positio, translatio sedium episco-
palium, & diuisio duarum eccle-
siarum Cathedralium, vel diuisio
vnius in duas vt in c. quod tran-
slationẽ. de Offic. le. vbi vide plu-
ra in glo. Sed in secularibus me-
rum imperium est pœna capitis,
(vt supra) quæ principaliter est
apud principes seculares, sci-
licet reges, duces, marchio-
nes, comites, &c. Et etiam a-
pud

pud Archiepiscopos, patriarchas & episcopos, tanquam apud missos. vt in Epistole folita. §. subditi. de Maior. & obediencia. cum suis concordant. Mistum verò imperium est quædam bassa vel media potestas ex publico inducta partem capiens ex mero imperio, & partem à iurisdictione, vt est in spiritualibus dedicare ecclesias, vel altaria consecrare, & virgines velare. Et talia possunt committi non habenti iurisdictionem, vt in glo. præallegata, & ea quæ sunt meri imperij. expediuntur iudicis officio nobili, & principaliter tendunt ad bonum publicum.

MISTRI imperij quæ sunt, etiam expediunt iudices ex officio nobili, sed principaliter tendunt ad bonum priuatū. Sed ea quæ sunt simplicis iurisdictionis, expediuntur iudicis officio mercenario, & tendunt etiam ad bonum commune. Venit ergo ab imperio inferiorum, id est, paruum imperium, quod habent iudices inferiores. de hoc notatur in capitulo si diligenti. de foro competentis.

De M ante O.

MOBILIA, licet hoc verbū passiuam recipiat significationem, & verbum mouentia actiuam, tamen pro eodem accipiuntur, nisi aliter de mente ea proferentis constet. l. mouentium. de Verbor. signif. vbi Alciatus.

MODERATIO importat diminutionem. Et sic not. pro statutis quæ dicunt de moderatione pœnæ ad arbitrium potestatis, quia moderatio importat diminutionem, ita Felinus in c. ex literis. vers. fallit secundò & versicul. tertia declaratio. de Constitur.

MODVS, & modulus, plerumque pro mensura accipitur, vt Horatius in secundo Sermonum: [Hoc erat in notis modus agri non ita magnus.] Frotinus de aqua ducta. [Aquarum, inquit, moduli aut ad digitorum, aut ad vnciarum mensuram instituenti sunt.] in lib. Digesto. xj. tit. est. [si mensor falsum modū dixerit.] & ibidem sapè. Paul. lib. 39. tit. de dāno infecto. l. damni. [Eum, inquit, qui modulorum aut riuu faciendi causā.]

MODICA summa in iure variè intelligitur, de quo vide Alcia. in l. hæc adiectio. de Verb. sig.

MODIVS est mensura sexdecim sextarium: continet autem sextarius vncias quinas denas, sic dictus quod sexta sit pars congi. Alciat. in leg. vinaria de Verb. sig.

MODIO vs poculi genus. l. Seia. de Au. & arg. leg.

MODVS est moderamen dispositionis per appositionem oneris tanquam causæ finalis, vt patet ex legibus de ipso loquentibus. Et dicitur moderatio ad differentiam conditionis, quæ est non moderatio, sed suspensio. Dicitur tãquam causæ finalis. verbi gratia, promitto vel lego vt illud facias: nam si dico promitto & illud facias, tunc nõ esset illud per modū causæ, sed alterius dispositionis, & hoc capiendo modū specialiter, sed generaliter est omnis dispositio vel qualitas adiecta dispositioni. l. obligationū. §. modus. ff. de Act. & obliga. Fuit autè modus per illas dictiones vt, dūmodo, id est, vt non, &c. Sed quia facit causam, et si conditionem, vt supra de condi. Nam modus significatur per omnem dictionem vel orationem ex suo proprio significato

faciendo

gnificato, vel aliàs moderatio-
nem importantem, verbi gratia
dono vel lego equum, vt des il-
li equum. C. de His quæ sub mo-
lega. relin. l. 2. & l. cum ab eo. ff.
de Contrahen. emp. ibi [veluti si
emptor hoc modo,] vbi dicitur
quod si emendo fundum pignori
oblatum à te hoc modo dicam
vt liberet, tunc liberare tenetis.
Et sic modus fit per dictionē vt.
Etiam in dictione dummodo, ead-
em est significatio, vt d. l. cum
ab eo. Item in aduerbio ne, vt di-
cēdo, [Titium heredem instituo,
ne fideicommissa ex testamento
Sempronij retineat,] qua dictione,
exponitur pro vt non, & sen-
sus est vt non retineat. l. cum pa-
ter. §. Titio. vers. plane. ff. de leg.
2. Idem in præpositione ad, vt
dicendo. [Lego illi mille ad mo-
numentum meum ædificandum,]
quia sensus est, vt ædificet monu-
mentum. l. quibus diebus. §. fin.
ff. de Condi. & demō. Idem in di-
ctione pro, vt [lego decē pro cura
corporis mei sustinenda.] l. Lucius.
§. final. ff. de leg. Idem in
præpositione in, vt dicendo, in
cura corporis mei, in monumen-
to faciendo, &c. Sed si diceretur
lego vxori meæ in tempus libe-
rorum, anc faceret conditionem.
Idem in dictione nomine,
vt dicendo, nomine dotis puell-
arum pauperum, vel redemptionis
captiuorum lego, &c. Vbi nō
significatur conditio sed modus.
l. nulli. C. de Episco. & cleric. Ra-
tio, quia captiui semper sunt cap-
ti, & puellæ semper sunt paupe-
res: Secus si relinqueretur nomi-
ne dotis certæ personæ, vel re-
demptionis certæ personæ, quia
tunc faceret conditionem. Et id-
em dic in omni alia parte ora-
tionis, quæ ad hoc significatum

potest adaptari ex se vel subiecta
materia.

M O D V L I dicuntur quedam for-
mulæ & mensuræ cementariorū,
per quas modi & quantitates la-
pidum comprehenduntur.

M O L A E non supellectilis, sed in-
strumenti appellatione continē-
tur. l. dolia. de fun. instru.

M O L E S videtur accepisse Vlpia.
in l. j. de impen. in reb. dot. fa. pro
structuris ad arcendum, aquas
paratis.

M O L I O R, moliris, est moles ad æ-
dificium aliquod coaptare. Vir-
gilius primo Æneid.

*Molirique arcem & manibus sub-
uolueri saxa.*

Vlpian. lib. 39. l. j. de Noni ope-
ris nun. [Qui forte in publico vel
in priuato quid molitur.] Inde
molitio, onis, pro ipso apparatu
ædificandi. vt ff. eodem tit. l. sti-
pulatio.

M O L I T I O, inquit, nō impeditur.
Demoliri verō & demolitio op-
ponitur ei quod est moliri, &
molitio, pro eo quod est diruere.
& dirutio, vt in eo. tit. sape. Neb.

M O L I O R I est conari. cap. quia
ex eo pac. lib. 6. aliquando poni-
tur pro facere, vnde demoliri pro
destruere. l. j. §. nuntiatio. 2. de o-
per. no. nuncia.

M O L A manuaria, siue manualis,
siue trusatilis, dicitur quæ ad fru-
mēti molituram manu circūagi-
tur, quæ, vt ait Virg. in More.

*Rotat assiduis gyris, & concitat
orbem*

Mola quoque iumentaria, & ex E-
uangelio, mola asinaria, est, quæ
iumenta versant. Iab. Pri. li. 33. Di.
de fū. inst. l. dolia. Molas, inquit,
manuarias supellectilis, iumēta-
rias aut instrumenti esse Ofsilius
ait, M. verō aquarias, hoc est aqua
veriat-

versatiles, ante Iustiniani tēpora fuisse nondum legi. Is enim in tit. de Aquaed. l. j. decernimus, molæ aquariæ meminit, quam sermōnis Latini ignari molendinum appellant. Nam quod legitur asina molendinaria in tit. de fund. inst. l. cum delanionis, non à molendino, sed à molendo deductum est. An. Neb.

MOMENTANEA possessio quæ & cur dicta, vide suprà in ver. [interdictum momentanæ possessionis.]

MONACHI, inde dicti sunt quasi solitarij. Eugenius verò Papa videtur deducere à voce Græca *μονος*, quæ vnum significat, & *αχ* id est tristis, quia monachus debeat stare solus & tristis, vt xvj. q. cap. placuit. ij. & qui proprie appellentur monachi, & quomodo differant à fratribus, docet Abb. in cap. causam quæ. de iudic.

MONAZONIVM, locus in eremo, in quo monachi congregantur, monazones vero dicuntur solitariè viuentes. l. quidam ignavia. C. de Decur.

MONETA adulterina, id est falsa. C. de fal. mon. l. j. sicut & scititia non vera dicitur adulterina, vt in præmio Digestorū. §. hæc autem.

MONETALES triumviri dicti sunt aris, argenti atque auri flatores. l. ij. de Orig. iur.

MONETARII, qui monetam cudent. Alias secundum Alciat. in Rub. C. de gynecia, pro quodam textrini officio accipiuntur.

MONIALIS, est quæ professæ est se velle viuere secundum regulam beati Benedicti, Basilij, vel Augustini. cap. perniciosam. xvij. quæst. ij.

MONOGAMVS est vir vnus

vxoris. sicut bigamus duarum vxorum.

MONOMACHIA. Require suprà [Duellum.]

MONOMERVS agere, dicitur is cuius aduersarius in iudicio non adfuit: ex quo etremodicum cõtingit. Nam (vt ait Hefychius)

ἕρ μὴ μονομερὴς δὲ καὶ Paul. l. vi.

ff. ad Sē. Cõf. Trebellia. [Policrates fideicommissum petierat, & obrinuerat apud Aurelium Proculum proconsulem Achaia. appellatione facta, cū solum Phœbus egisset *μονομερὴς*, videtur est.]

MONITORES serui à colono præfecti, vt operariorum, veluti vincitorum, & aratorum turbam obeuntes, vnumquemque moneant, & segnitores castiget. Vlp. l. 8. ff. de Init. vel Inst. leg. [Querendi veluti homines qui agrum colunt & qui eos exercent, præpositiue sunt hi, quorum in numero sunt villici & monitores.]

MONOPOLIUM est alicui negotiationis, aut officij superioris vnica exercitatio tū prærogatiua, & singulari in toto pacto, verbi gratia, causa negotiationis alicui inter se paciscitur, ne possessio aliqua pretio minori vendatur quàm ipsi inter se constituerunt, vel venditores panis vel cuiuscūque negotiationis inter se pacti sunt, vt rem aliquam venalem vtilem & necessariam reipublicæ non dent pro minori pretio quàm conuenerunt vendere, vel ne aliquos instruant in arte sua, nisi filios vel nepotes, vt ipsi solum commodum artis vel negotiationis faciant & habeant. Isti enim dicuntur monopolium exercere, & grauissimè puniendi sunt, quia directe huiusmodi cõventiones sunt contra principem. Et dicitur secundum Azonem

- nem à *μῶνος*, quod est vnum, & *πολις*, id est, ciuitas, quasi vna negotiatio in ciuitate, vel societas vna ex pacto. Et inde dicitur monopolia pluraliter, & monopolus, & est qui vult esse solus in ciuitate venditor. s. is qui impetrat quòd sibi soli liceat in ciuitate aliqua specialia vendere, emere, vel facere. Vel monopolæ sunt qui impetrant quod ipsis solis liceat huiusmodi facere, & in vendendis rebus certum pretium statuere, contra quod nemini liceat vèdere. Vel dicitur monopolium à *μῶνος* & *πολιῶ* id est, vendo, quasi vno modo faciendâ venditio, & talia commercia sunt prohibita. C. de Monopol. l. vnic. & illi. conue. nego. l. vnica. Eodem modo binopolium dicitur à binopolis, & binopola quasi bino modo faciendâ emp.
- MONS** dicitur à mouendo per contrarium, quia non mouetur, ex figura antiphrasi, sicut bellum, lucus & similia, secundum Bar. in tractatu Tyberiadis. versic. [est autem mons.]
- MONSTRVM** appellatur quod est cōtra naturā, vt Minotaurus.
- MONUMENTVM** est illud repositorium in quo mortui reponuntur. s. sepulchrum sine corpore. & dicitur à *μῶνεο*, quia extat ad memoriam defuncti. l. monumentum. ff. de reli. & sumpt. fune.
- MORA** fieri, quando dicatur, tractat diffusissimè Iuriscons. in l. mora fieri. de Vfur.
- MORATORIA** cautio, dicitur quæ datur ad hoc vt quis differat & expectet.
- MORBVS** est habitus cuiuscunque, corporis contra naturam qui vsum eius ad illud facit deteriore, cuius causa nobis natura sanitatem dedit, siue in toto corpore, vt febris, siue in parte vt cecitas. ff. de Adi. edic. l. j. §. sed sciendum.
- MORBVS** fonticus, est qui cuique rei nocet. ff. de Verbo. signif. l. morbus. & dicit gl. ibi cuique rei agendæ. vt ff. de Adi. edic. l. final. §. finali. ff. de Re iudicata. l. quæsitum.
- MORBVS** dicuntur frequentes actus hominum secundum Io. Theu. in princ. Decre. in gloss. & j. distin. mos.
- MORS** ciuili, æquiparatur naturali in casibus à iure expressis. glo. mag. in cap. susceptum de Rescript. in vj. & gloss. in c. placuit. 16. q. j. Vide tamen an & quando æquiparantur per Bart. in l. ex ea parte. §. in insulam. ff. de Verb. oblig. Inn. & Anton. de Butr. in c. licet de Offic. deleg. & Feli. ibi. & Pan. in c. cum sis. de conuer. coning.
- MORTE** tenus, id est, ad mortem. 33. q. 5. notificasti te morte tenus infirmatum.
- MORTIS** causa capitur, quod propter mortem alicuius nobis obuenerit, dummodo talis acquisitio speciale nomen non habeat. l. qui pretio. & l. mortis causa capitur. de Dona. cau. mor.
- MORTIS** causa donatio. Require supra donatio.
- MORTIS** tempore fuisse videtur qui in vtero relictus est. l. intelligendus. de verb. sign.
- MORTVARIVM** dicitur quod quis reliquit in morte: vt not. in c. conquerente. de offic. ordina.
- MORTVVS** est rebus humanis exemptus. de Offic. de leg. quamuis. & c. si delegatus. eo. tit. li. vj. Dicitur autem quis mortuus sex modis. Primo spiritus ualiter: & sic dupliciter, scilicet, bene & male.

Bene dupliciter. Per baptismum penitentiam de Confec. dist. iij. vt ostenderetur. de pœni. dist. j. multiplex. Male tripliciter. Primo baptizatus, ab ecclesia tamē vnitate diuisus. de Conse. dist. ij. Christus. Secundo baptizatus in ecclesiæ vnitate consistēs, tamen criminofus. ij. q. iij. hi qui c. canonica. ea. cau. quæstione v. Tertio baptizatus & æternaliter damnatus. de consecrat. dist. iij. filius. Secundo ciuilliter, vt ab hostibus captus, seruus effectus, libertus in seruitutem ob ingratitudinem reuocatus. Et dicitur econtrario viuere, qui immaniter occisus est propter fidē Christi, quare mors sanctorū frequenter dicitur ab ecclesia natalis eorum, quasi tunc ad vitam nati sint. Tertio seculariter, vt monachus. xvj. quæstio. j. placuit. j. Quarto æffualiter, vt Paulus mortuus fuit, vt ait, [mihī mundus crucifixus est, & ego mūdo.] xxvij. quæstione j. quæ Christo. Quinto carnaliter, & sexto corporaliter, qui duo modi poni possunt pro eodem. & sic Lazarus mortuus erat. xxiiij. quæst. j. si quem forte. Et differunt mortuus & occisus. l. proinde. ff. ad l. Aquil. nam quilibet mortuus nō est occisus, sed e conuerso. & ita hæc duo se habent vt genus & species, vt creditum & mutuum. l. ij. §. appellata. ff. si cer. pe. Et qui mortui nascuntur, neque nati neque procreati videntur. l. ij. C. de posthu. hered. instit.

M o s est longæua consuetudo. de moribus tantummodo tradat. in c. mos autem dist. j. vel secundum Ihd. mos est cōsuetudo vetustate præscripta. & de hac ditione not. in l. pen. & in Auth. & consequenter. C. de senten. & in Vocab. iur.

terlo. omni. iud. §. de iur. iud. §. de iur. iud.

M o s secundum Festum de Verbi. sig. est institutum passiuū, pertinēs ad religiones ceremoniasque maiorum. Ex quibus verbis apparet morem obseruationem quandam esse nō lege, sed iudicio & opinione confirmatā. vide Budeum in annot. ad Pandectas. ff. de iust. & iur. in l. ius ciuile.

M o t u proprio gratia fieri censetur, quando hoc expressē cautū est in eadem, nec sufficit si probatur, quod Papa motu proprio fecerit, nisi contineatur in literis. c. si motu proprio. de Præben. lib. vj. & ibi concor. in gloss. fin. **M o v e n t i a**, vide [mobilia.]

M o v e r i cōtrouersia dicitur nō solum agendo, sed etiā resistēdo. l. non solum. §. si status. & ibidem gloss. ff. de Procura. & per Dyn. in §. omniū. Instit. de Actio.

M o x qualiter capiatur, est glo. in c. quia propter. de Elect. super verbo mox. & in l. j. ff. si certum petatur.

De M ante V.

M v c o r est vitium panis, vnde dicitur, Panis mucescit, vel mucidus fit.

M v c r o est ensis. de hoc vide Archi. in c. fi. de except. lib. vj. Et sumitur quandoque pro excommunicatione, vt xvj. q. j. cap. visis. xxiiij. q. iij. corripiantur.

M v l c e r e id est, lenire, placare vel blandiri.

M v l t a est animaduersio vel pœna pecuniaria arbitrio iudicis inflictā ad correctionem malorū morum. Pœna autē est certa imposita à lege, quam quisque potest, vt not. in lege quicunque. in gloss. super verbo, vel tertio. Co. de Seruis fugiti. in lege multa. ff. de condi. & demonstra. Dicitur

tur autē multa illa pœna, quæ non est à lege statuta vel expressa. nam iudices in pluribus casibus legibus non scriptis sic multare possunt litigantes. Ex hoc patet differentia inter multam & pœnam. Nam pœna generaliter sumitur tam pro pœna pecuniaria, quàm pro pœna corporali, seu capitali, sed multa pro pœna pecuniaria & per sententiam à iudice irrogata: vnde bene appellatur à multa, non autem à pœna. l. si qua pœna. ff. de Verbo. signifi. Item multa non indicitur nisi à maioribus magistratibus, sed pœna à quolibet iudice.

MVLCTARE est punire in pecunia, & aliquando ponitur pro abbreniare. C. de modo mulc. l. j.

MVLIER dicitur à mollitie mentis, & ideo varium & mutabile testimonium profert. facit gl. in c. forus. extra de Verb. signi.

MVLIERIS appellatio licet propriè referatur ad corruptam. l. alioquin. de contrahen. emptio. & l. quæritur. de Ædil. edic. non impropriè tamen quis appellauerit mulierem etiam virginem viri potentem. l. mulieris. de verborum significatio. & latiore significatione mulieres dicuntur omnes quæ scæminei sexus sunt. l. argumento. §. muliebri. de Aur. & arg. leg.

MVLIO est custos mulorum. Vnde [mulio agit mulos, sed agaso ducit asellos.] lege idem iuris. ff. ad legem Aquil.

MVLIVM potio quædam ex vino & melle. §. si duorum. Instit. de serum diuis.

MVLIVM potio est quæ ex vino & melle concinnatur. Hora. j. Sermonum. [seui præcordia mulso, Pro ueris melius.] Martialis in

disticho, cuius lemma est mulsum: [Attica Nectarum turbatis mella falernum.] Vlp. lib. 33. tit. de Tritic. & vin leg. l. si quis. [Si mulsum, inquit, sit factum, vini appellatione non continebitur.] Vlp. lib. 6. tit. de Rei vend. l. idē. Si ex melle meo, & vino tuo mulsum factum sit. Anto. Nebris.

MVLTI dicuntur duo aut tres. ca. iteratur. de Consec. dist. 2. & l. multis. C. de libe. cau. Aliquando multi dicuntur vigintiquatuor millia. can. disciplina. xv. distin. Quandoque quadraginta. c. latores. extra de Cler. excom. Aliquando decem. vt in aut. de trie. & semis. in prin. Et quot faciant multitudinem, vel dicantur multi: vide latè per Bart. in l. prator. ff. Vi bono. rap. Et an duo dicantur multi, vide Abb. in ca. ad no. stram. de Reb. eccle. non alien. Et qui dicantur pauci, vide c. lato. res. de cler. excom. mini.

MVLTI FARIAM, id est, multis modis ff. de Incen. rui. & nau. l. ne quid. sic plurifariam, id est, pluribus modis. ff. de In integr. resti. l. j. Item trifariam & omnifariam vt ff. de munc. & hono. l. fina. §. hæc omnia. & de constip. l. optimam.

MVLTIPLICATIO est quando dispositio iteratur, seu multiplicatur, verbi gratia, testator pluribus heredibus institutis legat ab vno decem Titio. & ab alio decem, & sic de aliis à quolibet herede decem in solidum debeatur. l. si pluribus. §. j. ff. de leg. ij. quia significatum sumitur ex multiplicatione dispositionis, iudicatum quòd qualitas est multiplicabilis, ideo ex qualibet dispositione debetur quælibet qualitas adiecta. Item ibi. testator ab herede instituto legat decem Titio,

rio, & si heres non erit, substituit Seium, & ab eodem legat decem eidem Titio, institutus non est heres, & substitutus tenebitur tantum ad decem ab ipso relicta vel ab instituto, quod idem est, arg. l. licet. ff. de Leg. j. & l. seruo. §. si quis apud. eod. tit. Ratio, quia substitutio significat substitutum esse appositum loco instituti. Item si testator legat decem Titio in testamento, & eidem Titio legat decem in codicillis, singula debentur, quia multiplicatio significatur. l. quinquaginta. ff. de Probat. Sed ibi testator legat decem Titio in testamento, post in eodem testamento legat Titio decem, semel tantum debetur, vt l. plane. §. sed si non. ff. de Leg. j. quia ex eodē testamento & eadem quantitate concluditur testatorem quantitatem non voluisse multiplicare, nisi euidenter probaretur cōtrarium. Sed ibi testator legat decem Titio, postea in eodē testamento legat Titio xv. vtraque quantitas debetur. l. plane. præalleg. & à contrario sensu, cum dicit, eadē, & est ratio ex diuersitate quantitatis. Secus, si diceret, Titio cui legauī decem, volo præstari quindecim, tunc enim quindecim tantum debentur. Idē dic in contractibus, prout quodlibet probabile medium concludit. Item multiplicatio deberi significatur verbi gratia, numerari tibi decem, & incontinenti stipulor xx. illa debentur. l. si ita. ff. de Noua. & delega. quia significatum sumitur ex stipulatione facta incontinenti post numerationem. Item ibi, promitto tibi decem, tibi promitto x. bis teneretur, quia si intelligeretur de eisdem, promissio secunda esset frustratoria, quod non est dicen-

dum. argum. l. si quando. ff. de legat. j.

MULTOTIES & toties. not. Archi. ix. quæst. 3. non est.

MUNDVS muliebris, vt inquit Varro, dictus est à mundicia. Idē & ornatus, quasi ab ore natus: à Græcis κοσμηθ dicitur. Vnde multi fuerunt autores, quos Galenus citat, qui cosmetica, id est, de ornatu scripserunt. Vlp. ti. de Aur. & arg. leg. l. argumento. Mundus, inquit, muliebris est quo mulier mundior fit, & subdit quæ numerantur in mundo muliebri, de quo etiam est ti. N.

MUNDVS (inquit Accur.) vocatur instrumentum, in quo post factā rogationem omnia comprehenduntur: à munditia, eo quod sine vituperatione esse debet. l. contractus. C. de si. instr.

MUNDVS muliebris est quo mulier mundior fit. l. argumento. §. mundus de Au. & arg. leg. & ibi vide quæ contineantur mundi appellatione,

MNERA patrimonialia & mixta vide Spec. tit. de cens. & exac. in trac. libellorum. §. nunc autem dicendum. ver. [quæ autem sunt munera. [Item munerū alia sunt fordida, vt arenæ fodiendæ, calcis coquendæ, quæ in dignitariis constituti non consueverunt subire. Alia sunt fordida contrario modo se habentia.

MUNICIPIVM est oppidū in Italia vel in provincia aliqua constitutum, in quo pacis obseruandæ causâ milites constituti erāt. Si aut in municipio nati sunt, non minus dicuntur municipales, vt l. municipes. ff. de Ver. signifi.

MUNICIPIVM est ciuitas, & municipes cuiuscunque ciuitatis ciues appellantur. ff. ad l. Iul. de amb. lege j.

MUNICIPES dicuntur qui cuiuscumque municipij, manerici locive tenent custodiam. Et dicitur à munere & capio, non obstante quòd munus non capiat. Et tamen municipes dicuntur qui in eodem municipio nati sunt, vt l. municipes. præall. Vel dicuntur qui in municipio faciunt munera, sed abusuè.

MUNICIPALIS honor est administratio reipub. cum gradu dignitatis, siue cum sumptu, siue sine erogatione contingens. ff. de munic. & hono. l. honor.

MUNICIPALIS magister dicitur ille, qui præest municipib.

MUNICEPS originarius dicitur ab origine patris, non sua causa: vt in l. filios. C. de mun. & oneri. lib. x.

MUNICIPALIA iura sunt quæ statuta vulgò appellamus, hoc est peculiare vniuscuiusque ciuitatis leges.

MUNIFICES milites dicebantur, qui munera militaria subibant, de quibus vide Alciat. in l. munus. de Verb. signif.

MUNIFICVS est ille cui aliquod officium impositum, & res munifica dicitur quasi munus faciens. l. j. C. de prædiis. & omn. reb. nauic. lib. xj.

MUNIMENTA dicuntur probationes & instrumeta, quæ causam muniunt, vide de Electio. c. quamuis, in gl. fi. lib. 6. alias munimenta dicuntur eò quòd moneant & informant iudices quid facere debent.

MONIMENTVM differt à monumento siue munimento, quòd monumentum est sepulchrum quod erigitur in defuncti memoriam, siue illud sit inane, siue cadauer cõplectatur. Manimentum verò est in ædificio illud quod

ab inferendo damno defendit, dictum à muniendo. Marcellus lib. ii. tit. de Religiosis & sumptibus funerum. l. funeris sumptus. [Munimentum sepulchri id esse Diuus Hadrianus scripsit, quod muniendi eius loci causa factum sit.] Nebriff.

MUNIMENTVM est omne quo quis instruitur & munitur. c. cum qui. de Proba. & per Arch. in c. quamuis. circa fin. de Elect. in vj. & c. pia. de exce. in vj. idem dic de documentis.

MVNVS est duplex, aliud publicum, aliud priuatum. Publicum est quod in administranda republica cum sumptu sine dignitatis titulo subministratur, vt ff. de Mu. & hono. l. j. in prin. Et differunt munus & donum, quia munus est cum aliquid datur causa præcedente, donum vero sine causa, vt ff. de Verb. sign. l. inter donum. Et inquit Paul. in l. munus. ff. de Verb. sign. munus tribus modis dicitur. Vno modo donum, Altero modo onus, inde immunitas appellatur. Tertio quod cum, vnde munera militaria. Inde municeps qui munera ciuilia capit. Vnde dicitur:

Dat merium munus, sed confert gratia donum.

MVNVS cum causa datur, donum sine causa. De hoc etiã per Io. And. in gl. in c. accusatus. de here. lib. 6.

MVREX est quoddam genus piscis, inde murilegulus, quasi legens murices. Sunt autem murices pisces ex quorum sanguine fit atramentum imperiale in quo purpura tingebatur, secundum Accu. in l. j. C. quæ res vè. nõ pot. Etiã cõchiliũ est animal simile.

MVRILEGVLI, dicuntur qui murices,

murices, hoc est conchilia colligunt, ex quibus purpureus color inducitur. nam purpurarum, genera complura sunt, buccinū ianthinum, murex, de quibus in tit. de Leg. 3. l. Si cui lana. Igitur murileguli sunt purpurarum coquificiores, de Quib. Iustin. lib. 11. Cod. tit. de moneta. & muril. Ne.

MURILEGULI secundum Accur. dicuntur qui capiunt pisces, qui dicuntur murices, vt supra.

MURGISO dicitur ille qui mers est & desidiosus, & hoc intellexit Vlp. in l. 3. §. idem Pompon. ff. de Edil. edic. licet in incorrectis codicibus legatur morionem.

MURIA salamentum siue falsugo exudans ex piscibus salitis, qua antiquiores utebantur ad ciborum condituras. Aliquando muria ex sale tantum & aqua macerata constabat, qua muria dura cognominabatur: quo modo autem fiat. Plin. & Columella ostendunt. Vlpia. in tit. de Penu leg. 1. qui penum. esculenta. [Laertas: inquit, cum muria sua contineri, Labeo ait.]

MURIAM interpretantur aliqui falsuginem qua exudat ex piscibus salitis. l. qui penu. de pen. l. c.

MURINA, & vasa murrhina dicebantur quae ex murrha lapide pretioso tornabantur. Lucanus:

Non auro murrhâque bibunt?

Martialis:

Si calidum potas ardenti murrha falerno.

Conuenit.

De murrha lapide Plin. libro. 37. plura. Sed huius lapidis vas vñ tantum nostro seculo monstratur Venetiis in arario diui Martii, Agatham ipsi vocant. De vasis murrhinis. Martia.

Surrentina bibis, nec murrhina sieme, nec aurum. Et Iuuenalis: *Grandia tolluntur crysalla, macerantur sses.*

Murrhina.

Florentinus in tit. de supelle&. legat. l. supelle&ili. [De murrhinis, inquit, & crysallinis dubitari potest: atque ibidem: [murrhina & crysallina ex eadem materia esse,] Item Pompo. tit. de Auro & arg. leg. 1. & si non. [murrhina, inquit, vasa in gemmis non esse Cassius scribit.] Neb.

MURRHINA vasa, ex murrha lapide facta.

MUSCLARIUM, aquæ ductus ex musculis delabentes. l. decernimus. C. de Aquæ duct. erant autem musculi tubi instar musculorum, quibus utebantur in bello ad aquandas fossas Alcia.

MUSOID est, fatuus.

MUSIVARIUM, de quibus in l. j. C. de excus. artific. sunt artifices operis mului quod hodie quoque, licet corrupto vocabulo, vulgariter [Mosaicum] appellamus.

MUTATIO capitur pro variatione.

MUTATORIA dicuntur vulgò diuersoria vel fullonica, quasi secreta ædificia, & ponitur etiam pro vestimentis pluribus mutationem habentibus.

MUTIANA cautio. Vide [Cautio Mutiana.]

MUTILARE est aliquid membrum amputare, vel aliquid integrum detruncare, vt homini manum, vel pedem, vel aliquid membrum auferre.

MUTVS est qui propriè loqui nõ potest. §. item furdus. Institutio. Quibus non est permisso, facere testamentum.

M V T V M est quod alicui præstatur, vt tempore suo reddat. Et dicitur, quasi de meo tuum, vnde est nomen compositum ex corrupto & integro, quia quod meum fuerat mutuando tuū facio. Vnde res quæ ponderantur, vt argentum, & similia quæ numerantur vt pecunia, & quæ mēsurantur vt frumentum, mutuari possunt. l. ij. ff. si cert. per. §. mutui datio. Instit. Quib. mod. contrah. obliga. in princi. Et mutuum tripliciter potest reconciliari, vt not. glos. Instit. Quib. alie. licet. §. nunc autem. & ibidem quib. mo. re. contr. obli. §. item is. in gloss. & differt mutuum à commodato, quia commodatum est de eadem re præcisè, mutuum autem est de consimili restitutio, vt not. glos. ibidem, & vide ibi aliam differentiam notatam, & mutuum etiam dicitur esse triplex, naturale tantum, scilicet, quando fit numeratio sine stipulatione de soluendo, ciuile tantum quando stipulatio interuenit de soluendo sine numeratione, ciuile & naturale, quando numeratio & stipulatio interuenit.

De M ante T.

MYOPIS, *μῦω* ἴ, Lucitiosus, vt ait Cels. li. 4. c. 2. Vlp. l. 70. §. 3. de Ad. edi. [De Myope queritur an san⁹ esset: & puto eū redhiberi posse.]

M Y S T E R I V M dicitur illud quod se cretam & reconditam habet dispensationem, hoc est, occultam & inuisibilem virtutem, & gratiā à Deo dispensatam & collatam. j. q. j. multi. §. heu. Vbi datur differentia inter mysterium sacrum & sacramentum.

De N ante A.

N. L. nota erat nō liquere significans, quia iudices in amplian-

da causa utebantur. Et ad eam alludi videtur in l. 36. ff. de Re iud. & l. 13. §. vlt. ff. de Arbit.

N A M pro. Sed apud veteres vsurpari solitum testator Pau. l. inter stipulantem. §. 3. §. facram, de Ver. oblig. Et Papinianus in l. Stichū. 95. §. vsu fructum. ff. de Solut.

N A N C I S C I est aliquid acquirere, consequi, vel adipisci. Vnde nactus sum illam, id est, adeptus sum vel acquisiui eam.

N A R D V M Pomponius in l. 215. j. ff. de Aur. arg. numerat inter ea vnguenta quæ valetudinis causa parata sunt.

N A R D I S T A C H Y S, nardi spica l. vlt. de publica.

N A T A L E S in numero multitudinis sunt ipsa nascēdi cōditio, siue illa sit obscura, siue clara. Plin. lib. 8. [Rufus infima nataliū nobilitate.] Corne. Tacitus: [Luscus ingens ætate, claris natalibus. Iuuenalis:]

Palmas inter dominas virtutes natalibus aequat.

Apud Iurisconsultos libr. 44. ff. titu. est de Natal. restituen. quasi natales de natalibus claris tantum restituantur. Neb.

N A T A L E dicitur scriptura cum annis Domini, & præconizata, quæ dicebat Lucium esse natum ingenuum, & sic in Legendis Sanctorum intitulatur, natalis s. Ioannis quando moritur, quasi tunc nascatur nunquam moriturus, vel dicitur prima natiuitas, quæ est de iure naturali, & omne hominem dicit liberum: vnde constitutum est non officere manumissionem natalibus, id est, ingenuitati. Instit. de Ingen. in fin. Item dicimus, seruus iste restituitur natalibus, id est, libertati quam habet ex iure naturali. §. de Nata. resti. l. ij.

N A T I V I

NATIVITAS est triplex, nature gratiæ, & gloriæ. Naturæ prima est in vtero, iuxta illud. [Quod in ea natum est.] & c. firmissimè. de consec. distin. iij. Natiuitas gratiæ est secunda, quando quis renascitur per baptismum, iuxta illud: [Nisi quis renatus fuerit de nouo, &c.] qui in maternis. eadem distin. Natiuitas gloriæ est quando deposita vetustate pœnæ, homo nascitur ad gloriam. ca. post baptismum. ead. dist. sicut mors sanctorum natalis dicitur. ca. sanè. xxiii. q. ij.

NATORVM appellatio pertinet etiam ad nepotes. l. natorum. de Verbo. signif.

NATURA fumitur multis modis. Primò est ius instum rei, similia de similibus procreans. Secundò est quidam instinctus naturæ ex sensualitate proueniens, ad appetendum, procreandum & educandum. Tertio est instinctus nature ex ratione proueniens. Quarto ius naturale, id est, præcepta naturalia. in princi. decret. §. ius autem. ibi not. Aliquando natura, id est, consuetudo. l. j. ff. ad Maced. & ibi gloss. in verbo natura. Aliquando idem est quod possibilitas naturæ. l. si quis posthumus. ff. de Liber. & posthum. Aliquando pro diuina scientia. l. sed & si. §. si paterfamil. ff. de Iudic. Aliquando pro naturali ratione inrita à natura. l. si non sortem. §. libertus. ff. de conditione indebi.

NATURALIS dicitur filius ex concubina quæ in domo propria tenetur vnica quasi loco vxoris.

NATURALIS obligatio quæ sit, vide infra, ver. [obligatio.]

NATURALIS possessio quæ, vide infra, ver. [possidere.]

NATVS viuis dicitur qui vocem

emittit, vel aliter discernitur esse viuis, & habet formam hominis, secundum Bart. in l. quod dicitur. ff. de lib. & posth.

NAVALIA vasa, in quibus onera recondita in naues imponuntur. Vlpia. l. 19. §. 5. D. de Aur. arg. [Vasorum appellatio generalis est: dicimus vasa vinaria & naualia.]

NAVARCHVS, nauis præfectus: nam Græci vocant nauarchos qui in classe singulis nauibus præfunt.

NAVRAGIVM est nauis fracta submersio rerum siue corporum, & dicitur quasi nauis fragim, id est, fractura. C. de Naufrag. libro vndecimo.

NAVICVLARIY seu [nauiclerii] sunt qui transportant publicas species, secundum Accurs. C. de Nau. pub. spec. transpor. li. vndecimo. in rubric. Et dicuntur etiam illi qui annonarias species à susceptoribus in prouincia accipere, & Romam vel in castra vbi erant milites, deferre debebant.

NAVIGIVM quandoque significat navigationem, interdum & nauem ipsam, imò & rates nauigij appellatione continentur. l. j. §. ait. de flum. & ne quid in flumine publ.

NAVIVM, est vectura siue pretium quod præstatur pro eadem, facta conuentione inter vectores, id est, vehendos pro mercede navigationis cum illis qui nauigium exercent vel ducunt.

NAVREGIS ναυρηγος, nauium architectus apud Tarruntenum, l. vlt. de iur. immuni.

NAVSOCLIVM est domus in qua iuuenes educuntur.

NAVTA est qui ministrat in nauis, vel ducit nauem eam gubernans,

& ea quæ ad vsum eius pertinet, faciens, ff. nau. cau. sta. l. j. §. ij. ff. fur. Aduer. nau. l. vnica.

NAV TAE pibatæ, in l. debet. ff. nau. cau. stab. dicuntur qui nauem ascendunt, & pro nauulo, ipsi nauitarum officio funguntur.

NAV TIC A pecunia, est quæ periculo creditoris in nauigio suscepto datur tranſcienda. Sed quasi nautica est cum periculû mutuata pecuniæ in me recipio, si aliqua conditio non existat, puta, si piscator non capiat pisces & huiusmodi: vide glo. C. de Nau. for. in rubr.

NAV TIC VM fœnus est quod propter nauticam pecuniã vel quasi nauticam exigitur. ff. de Nau. for. per totum. & Cod. cod. tit. l. cum proponas.

NAV TIC VS Tyberinus est qui nauigat in flumine Romæ, vehendo in Romam, vel extra vehendo ad castra, vt Cod. de Nau. Tybe. lib. xj.

De Nante E.

NE pro vt, quandoque capitur. ff. de acq. poss. l. qui absenti. §. j. de hac dictione, vide Cod. de indic. vid. tol. in auth. cui relictum.

NE C implicat sensum cõtrarium expresse, vt not. in l. iuris ignorantia. C. qui Admit. ad bo. poss. possint. aliquando ponitur pro non, vt in l. nec. ff. de fur.

NE CARE videtur (ait l. necare. de lib. agnos.) non tantum is qui partum præfocat, sed & is qui abiicit, & qui alimoniã denegat.

NECESSARIE impensa, vide in ver. [impensa.]

NECESSARIJ, id est, consanguinei.

NECESSARIJ heredes, require in verb. [heres necessarius.]

NECESSITVD O, est parentela

vel cognatio. l. non est singulari. ff. de Reg. iur. vbi gl. sic exponit.

NEGATIUA multiplex est, scilicet facti, dicti, iuris, qualitatis & quædam pura. Vnde negatiua facti duplex est, scilicet pura, quæ habet determinationem temporis, loci, vel alterius rei, puta qui est coarctata ad certas personas, de qua est casus in cap. tertio loco. de probatio. vbi coarctator ad personas capituli. Et illa probari potest indirecte, verbi gratia, si instrumentum exhibeatur cõtinens stipulationem factam tali die vel loco: argu. ca. ex tenore. de testib. Aut nõ habet aliquam talem determinationem, & tunc probari non potest directe vel indirecte: vnde onus probandi transfertur in aduersarium, & hoc ideo quia negationum non sunt causa nec circumstantiæ, quæ sunt necessaria in probatione, vt si quis dicit se nunquam contraxisse cum Berta, vel non cognouisse Bertam, quæ dicitur negatiua explicita, de frig. & malefic. cap. primo. Vel dicitur negatiua implicita, vt pono quod in electione tantum quatuor canonici presentes fuerunt, vt in cap. cum ecclesia. de cau. posse. & propr. Quas positiones negatiuas iuris rigor repellit. sed æquitas admittit, si iudici videbitur, vt cap. primo de confes. libro. vj. Etiam ibi, si aliquis dicat se esse non citatum. Et negatiua facti mixta dicitur, quæ cum affirmatiua implicita miscetur, vt illa, quæ habet affirmatiuum implicitum dicendo, [Ego non renuntiaui sponte,] quali dicat, renuntiaui coactus vel inuitus. Et hæc debet probari ab eo qui negat. super hoc. de Renunt. Sed negatiua

gatiua iuris probari potest, vt si
 dicat quis alicui. Non potest esse
 testis, debet hoc probare. Simili-
 ter si negetur emancipatio rite
 facta, negans iuste factam, debet
 hoc probare quod non sit facta
 de iure, sed contra ius. in l. ab ea
 parte. §. j. ff. de Probat. Negatiua
 verò qualitatis duplex est, scilicet
 aut qualitatis intrinsecæ, aut
 qualitatis extrinsecæ. De quali-
 tate extrinsecæ, vt cum homo
 nascitur, & tunc præsumitur ne-
 gatiua, nisi probetur affirmatiua.
 Vnde si negetur scientia, proban-
 dum est hoc examinatione iudi-
 cis. de Præb. c. cum secundum
 Apostolum. Si ætas per aspectum
 corporis. Si illegitimitas, aut is
 cui illegitimitas opponitur, est
 de hoc infamatus, & tunc cogit-
 ur se purgare. c. bonæ. præalleg.
 Dicendo ergo: [Ille non est ido-
 neus, non est legitimus, non est
 soluendo, &c.] quia quilibet præ-
 sumitur idoneus, bonus, &c. nisi
 contrariū probetur. de præsump-
 tum. de seru. in or. fa. c. unico.
 & nisi ius præsumat in contra-
 rium. ff. de Dona. inter vir. & v-
 xo. J. Quintus. ff. de Prob. l. si pa-
 ctum. & l. si chirographum. Etiã
 iudex qui habet ex officio suo
 cuncta rimari. cap. iudicantem.
 xxx. quæst. v. potest & debet, si
 viderit expedire, interrogare su-
 per negatiua. arg. est. ff. de Inter-
 ro. actio. l. vbiunque: & c. cum
 Ioannes. de fide instr. vbi iu-
 dex facit interrogationem, quã
 etiam pars. facere nõ poterat cū
 esset in causa conclusum, faciunt
 not. per. Hostien. & Inno. in c. su-
 per his. de Accu. maximè super
 negatiua vbi agitur de salute vel
 periculo animæ. argumen. de Re
 iudic. capit. lator. ad finem. Ex

prædictis elicitur quòd quis in
 iudicio excusatur respondendo
 positioni negatiua: deo quia qui
 negat, non ponit, sed remouet,
 sine sit negatiua implicite, siue
 explicitè, quam faciunt hæc di-
 ctiones [tantum, solum, &c. Specul.
 in titu. de positio. §. viii. sic
 probat neutram prædictarum po-
 ni posse. Nam positiones succedunt
 in locum probationum, vt
 in Authen. de his qui ingrediuntur.
 ad ap. §. fina. vnde id solum veni-
 et in positione, quod in proba-
 tione. Sed negatiua, (vt prædicitur)
 nulla est directæ probatio,
 ergo nec positio. Et dat Baldus
 rationem, quia responsio ad po-
 sitionem fit ad reuelandum ab-
 onere probandi. Sed positiones
 negatiuas nõ habet necesse pro-
 bare, ergo non est ei respondend-
 um. & ita dicit sentire gloss. in
 l. i. in §. quod obseruari. C. de In-
 rament. calum. Si verò haberet
 necesse probare, tunc deberet re-
 sponderi, vt in capi. j. de Confes.
 libr. vj. Idem dicit negatiua po-
 sitionem esse in qua ponitur di-
 ctio absque, vt not. Cyn. in l. a-
 ctor. C. de Probationibus. in ter-
 tia quæstio. Hoc verum quando
 ista dictio absque, venit ad ex-
 clusionem alicuius affirmatiua,
 & ita ex se non implicat affirma-
 tionem, secus, si implicaret illã,
 verbi gratia, pono quòd res fuit
 absque eo quòd Titium tali die
 percussit, quia tota die sui ab-
 sens alibi: nam talis positio non
 dicitur merè negatiua, quia ori-
 tur ex affirmatiua, scilicet, fui a-
 libi. Et hoc tenet Speculator in
 titulo de pos. §. videndum. versu.
 octauo. fa. no. Insitut. de Iniu-
 stipula. §. ite. verborum. Item
 quia ponens illud quod ponit, si
 negatur, necesse habet probare.

l. actor. præallegata. quæ est canonizata sexta, quæstione vltim. accusator. Et sicut præpositio negatiua (vt prædictum est) sic etiã positio negatiua est triplex, scilicet facti, iuris, & qualitatis. Et facti duplex, scilicet simplex & pura, quæ non habet determinationem loci temporis, vel rei consimilis, vt illa, [pono me non cognouisse Bertham.] capitulo j. de trigid. & maleficia, &c. De tali etiã in capit. cum ecclesia. de causa possess. & propriet. Et alia impura vel mixta, videlicet, quæ est certo loco coarctata, vt in c. proposuisti. de probatio. vbi per corporis inspectionem probatur non cognita, & habet in se sensum affirmatiuum implicitum, vt non cognita, id est, virgo. Et dicit Bartolus in lege quicumque præalleg. se semper defendisse, quod qui proponit negatiuam, debet eam probare, etiam si non sit coarctata loco vel tempore, quia intelligitur coarctata persona proponentis. per cap. plerumque ij. quæst. vij. Et hoc ipse idem concludit. Cod. de Ser. fugi. lege quicumque præalleg. Ponat actor quicquid velit affirmatiuè vel negatiuè pro intentione sua fundanda, hoc probare debet. Nota quod antiqui doctores negatiuam probari non posse intellexerunt per testes. Sed hodie potest iudex admittere positiones negatiuas, quæ non possunt probari nisi per confessionem aduersarij, si saltem hoc videatur ei æquum & expediens. De hoc de Tempo. ordi. c. dilectus. de Acta. & qualit. capit. vlti. & gl. antepenul. in capitulo. j. de confessis. lib. vj.

N E G L I G E N S dicitur quasi nec legens, secundum Isidor. libro

decimo Etymol. & vide Ioann. Andr. in cap. cupientes. §. quod si per xx. de Elec. lib. vj. vbi ponit differentiam inter negligere, & contemnere.

N E G L I G E N T I A est eius quod fieri debet vel potest omisso.

N E G L I G E N T I A magna, lata culpa est l. magna. de Verb. sign. vbi Alciat.

N E G O T I A T I O est in commercijs, sicut negotium in dispensatione, vnde tam negotiatio, quàm negotium aliquando significant actionem alicuius rei, cuius contrarium est otium. Aliquando actionem causæ, quod est iurgium litis. & dicitur quasi negans otium. cap. forus. §. negotium. de Verb. signific.

N E G O T I V M facere, siue negotium exhibere, quod apud Iuriconsultos frequenter legitur, significat molestiam alicui facere, & sic est illud: In eum qui calumniæ causa negotium faceret. & illud. Qui pecuniam acceperit vt faceret negotium vel non faceret, pro eo quod est molestiam. Anto. Nebr.

N E G O T I V M est triplex, scilicet commune, publicum & priuatum. Commune est quod pertinet ad dispositionem alicuius regionis. Publicum quod pertinet ad regimen alicuius ciuitatis, sed priuatum quod pertinet ad priuatam personam. Et istis tribus negotijs correspondet triplex dispensatio, scilicet politica, quæ consistit in provisione pluris seu totius communitatis, & hæc docetur in octo libris politicorum Arist. Oeconomica quæ consistit in dispositione familiaris, & habetur in duobus libris æconomicorum Arist. Et monastica vel ethica quæ consistit in regimine
superius

fuiipfius tantum, & illa tractatur in x. lib. Ethic. eiusdem.

NEGOTIORVM gestor, dicitur qui negotia sine mandato gerit Instit. de obli. ex quasi con. §. j.

NEGOTIATORVS in tit. negotia. ne mili. C. lib. x. intelligēdi sunt omnes qui officina aut tabernæ præfunt. Marcell. autem in l. legatis. de leg. iij. ait negotiatores seruos dici qui præponunt negotij exercēdi causa, veluti ad emendum, locandum, conducendum. Cubicularios verò vel obsonatores, & his similes nō rectē negotiatores appellari.

NEMASERICVM, in l. vlt. de public. §. species: capitur pro filo quod apud Seras conficitur.

NEOPHYTVS dicitur nouus in fide. xlviij. distin. quoniam à *νῆος* quod est nouum, & *φυτῶς*, quod est fides. Item dicitur nouus in religione. ea. dist.

IMO verò [*neophytus*] dicitur à *νῆος*, quod est nouus, & *πυτῶν* planta seu germen, quasi dicas nouā plantā, seu nouum germen.

NEPOS est filius filij vel filia, sed neptis filia eorundem. Etiam nepos capitur pro filio fratris, c. ij. de arb. & c. fundamenta. de Election. lib. vj.

NEPOS posthumus, est qui post mortem aui natus est superflite suo patre.

NEQVAM & frugi contrariā habent inter se significationem.

NESCIRE & ignorare differunt, vt dictum est in ver. Ignorare.

NEVM, inquit Varro, Manilius scribit, omne quod per *as* & *libram* geritur. In quo sunt mancipi. Festus autem.

NEVM, est inquit, vt Ailius Gallus ait, quodcunque per *as* & *librā* geritur: idque necti dicitur, quod in genere sunt hæc, Testa-

menti factio, nexi datio, nexi liberatio. Nexū *as* apud antiquos dicebatur, pecunia quæ per nexū obligatur. eius tradendi morem vide fufe apud Boetium in comment. in Top. Cicero. Hotom. in comment. Vocab. Iur. Nexa res, & nexa pignori dicitur, quæ pignoris nomine obligata est. l. i. §. si quis. ff. Ne vis fiat ei qui in poss. l. 22. §. 1. ff. de Iur. fife. l. 2. & l. 7. C. de Dist. pig.

NEVS pro vinculum obligationis, Vlp. l. 26. §. 7. de Cōdic. In deb. [Si emptor fundi dānauerit heredem suum, vt venditorem nexu venditi liberaret.]

De N ante I.

NIHIL quandoque est aduerbiū negandi. i. non. ff. ad Leg. Aquil. l. qui foueas. & C. de Contrahē. emp. l. cū ipse. Quandoq; id est, non omne. ff. de Acquir. poss. l. naturalitēr. §. nihil. & C. de Nat. lib. l. fin. Aliquando nihil, id est, nullum. Instit. de suc. li. in princip. Aliquando, id est, parum. Cōd. de Cast. pec. l. cū allegas. libr. xij.

NIHILOMINVS & nihilomāgis differūt, quia primum includit affirmationem, secundum negationem, vt Instit. qui. non est permis. fa. test. §. j. in gloss.

NI SI quot modis capiatur, vide p Dy. in Regula peccati. de Reg. iur. li. vj. & l. actione. C. de trans. Nam qñ dicitio nisi; sequitur negationē, tunc stat inclusiuē, & sic ponitur respectu excipiēdi, vt in c. postulasti. & in c. se des. de refe. c. Romana. ver. ij. de App. li. vj. Si verò precedit affirmatio, & hoc respectu excipiēdi, tūc priuat. c. j. de App. c. si verò. de sen. excō. cū similib. Itē & si adiicitur orationi affirmatiuæ, priuat. de testib. c. de Testib. in f. Quandoq; nec ponit

ponit nec priuat. 2. q. j. Hæc est ratio nam, oratio præcedens nõ complectebatur illum casum. Interdum ponuntur pro sed. xxviii. dist. de Siraclianæ. Quandoque pro si non, vt c. præterea. ij. de appel. & c. quicunque. de Sent. excom. lib. vj. Vnde quando ponitur nisi in sententiis & vltimis voluntatibus videtur inducere conditionem, secus in contractibus. De hoc vide per dominum Dy. vbi supra. Et dictio nisi, componitur ex ni, id est non, & si, quasi si non. Et sumitur tripliciter. Primò conditionaliter. Secundò exceptiue. Tertio his modis simul. Item conditionaliter tripliciter, vel quo ad resolutionem, vel quo ad dispositionem, vel quo ad ademptionem. Quo ad resolutionem ibi, vendo tibi fundum pro decem, nisi alius infra mensem attulerit meliorem conditionem. Nam venditio est pura, solutio conditionalis, quia resoluitur vel rescinditur si alius infra mensem attulerit maius pretium, sed non stabit venditio. l. 2. §. si in diem. ff. pro Emp. Item ibi, lego decem nisi naus ex Asia venerit intra mensem: dispositio est conditionalis, quia sensus est, si non venerit, legatũ valeat & perficiatur. Similiter ibi, lego nisi noluerit, dispositio conditionalis est, & legatum conditionale, & est sensus, lego si heres non contradixerit seu reprobauerit, sicut apposita conditione: si Capitolium non ascenderit leg. si. digest. de Cond. insti. Item ibi, lego decem, & adimo nisi naus ex Asia venerit: ademptio conditionalis est, & sic est sensus, adimo legatum, noli tenere ipsum si naus venerit, & quia ademptio est sub cõ-

ditione, videtur datum sub contraria conditione. l. quibus diebus. §. qui Titio. ff. de Cond. & demonst. Significatur etiam exceptiue quãdo eximit seu tollit aliquid quod est in oratione præcedenti, vt non sit idem ius vel idem effectus. Et hoc dupliciter, vt præmissum est, scilicet, affirmatiue post orationem negatiuam, & negatiue post orationem affirmatiuam, vt nullus homo currit nisi Socrates, omnis homo mouetur nisi Plato. facit l. j. C. de Transactio. & l. si eum. in fine. ff. si quis cautio. cum ibi notatis. Item in prædictis, vbi refertur ad resolutionem & ademptionem facit conditionem. Et significat etiam aliquammodo exceptiue, & sic conditionaliter significat & exceptiue simul.

N E V A R I V M colũ, vide Columniarium.

NYCTALOPES latine Iugosi vocantur, autore Festo, horum duplex species, vt tradit Alc. in l. inter stuprum. de verb. signifi. alij interdum vident, noctu nihil. alij contra, parum interdum videt vespere verò aut noctu acie acutiore sunt.

N Y M P H E V M cuius mentio in l. si quis per diuinam. C. de aquæ duct. Alc. ait fuisse locũ, vbi mulieres lauabantur.

De N ante O.

NOBILITAS secundum Bart. in tractatu de nobilitate quam composuit circa l. si vt proponitis. C. de Dignit. lib. xij. ponit quatuor opinionones de nobilitate, quas reprobat. Nobilitas est qualitas illata per principatum tenentem, qua quis ultra honestos plebeios acceptus ostenditur. Primò dicitur qualitas, quia potest

potest adesse vel abesse præter subiecti corruptionem. Nam mulier plebeia nubens nobili, nobilis efficitur. l. mulieres. C. de Dignitatibus. l. femina. ff. de Senatoribus & hi quibus Imperator de nouo concedit dignitatem, ut in eodem titulo præallegato. Ita mulier nobilis nubens plebeio efficitur ignobilis, sicut ille qui propter delictum perdit dignitatem. l. quoties. & l. iudices. C. eodem titulo. Et sic in aliquo tempore quis est nobilis, in alio ignobilis, imo in vno loco & non alio, ut Saracenus nobilis, captus à Christiano est ignobilis & seruus, & è conuerso. Dicitur illata, quia nullus à seipso potest habere dignitatem vel nobilitatem, sed oportet quod per alterum conferatur, imò qui sua auctoritate assumeret, in crimen falsi incideret, vel in legem Iul. maiestatis ut l. 3. §. fina. ad legem Iuliam maiest. & de fal. l. j. in fine & de Reg. iur. capitul. j. libro vj. Dicitur per principatum tenentem, sed principatum omnium tenet Deus, qui quandoque nobilitates & dignitates temporales immediate instituit, quandoque alius princeps non recognoscens superiorem in temporalibus. Dicitur qua quis ultra honestos plebeios, quia plebeiorum quidam sunt honesti, quidam viles. l. mulier. C. eodem titulo. l. licet ergo honesti plebeii sint magis accepti, non tamen sunt nobiles, quia nobilis est acceptus ultra honestos plebeios. Et dicitur acceptus, quia nobilitas consistit in hoc quod princeps facit quem gratum, & acceptum licet in ciuitatibus quæ reguntur per populum, nobiles sunt interdum minus accepti, &

plus puniantur in pœnarum impositione. Dicitur vltimo in definitione, ostenditur, qua si quis per mille annos viueret, cum omnibus virtutibus & princeps eum summe diligeret & acceptum haberet, tamen plebeius remanet, donec in eum cõferretur dignitas notabilitatis per principem qua ostendatur acceptus ultra plebeios. Et potest ostensio fieri verbis expressis hoc continentibus. l. ille autem §. cum in verbis. ff. de Leg. 2. quandoque etiam non exprimitur verbis, & tunc debet fieri aliquo actu hoc quasi de necessitate importante. l. pro herede. §. Papinianus. ff. de Acquirend. here. ut si conceditur alicui officium quod habet dignitatem vel nobilitatem annexam, ut comitatum, ducatum, &c. Cetera de nobilitate. vide in tract. Bart. de nobil. & A. Tyraquel. de Nobil.

N O C E Æ proprie dicitur qui nocet personæ, non rebus. ff. de liti. qui deie. vel. effu. l. j. §. hæc autē.

N O C E T exponitur. id est, non prodest. in Auth. de Appel. in princ. quandoque, id est, nocere potest. ff. de sta. lib. l. Labeo in principio.

N O L I T & non velle differunt, quia nolo importat præcisè resistentiam, contemptum & omnimodam contradictionem, vel repudiationem, & non solum absentiam voluntatis sed non volo, tantum aliqualem & non omnimodam importat contradictionem, ut not. Ioan. Andr. de Offic. deleg. cap. prudentiam. §. j. super verbo non velit. Et quandoque capitur nolo vt etiam non importet præcisè resistentiam, pro non volo, vt in cap. finem litibus. de dolo & co

& contu. ibi, nolit aut nequeat secundum Ioan. And. & sequitur Vinc. Similiter dormiens non vult legere tunc, & tamen expressè se legere non negat, vt no. extra de spon. c. ij. Et dicitio nolite, componitur de non & velle. Alij, tamen ponunt differentiam dicentes quod non velle significat priuatiuè, id est, non esse voluntatem seu motum voluntatis. Sed nolle significat positiuè, id est, esse motum, non fieri, vel non obrinere illud de quo quæritur. Et per hoc dicunt doct. quod si heres deliberando de adeundo dicit se non velle adire, hæc verba non significant repudiationem, quia non velle adire est nõ habere motum animi adeundi, nõ autem per hoc sequitur quod repudiet. Secus si dicat, nolo adire, quia sensus est quod habet motum animi ad non habendam hereditatem, & ideo significat repudiationem, facit l. filij. §. j. ff. ad Tert. propter hoc dicit lex quod inter velle & nolle est medium. s. non velle, & non nolle. l. j. §. scientiam. ff. de Tribu. act. & hoc de proprio significato verbi, sed ex circumstantiis possunt recipi alia significata.

N O M E N pro debitore, maximè in re feneratoria apud Iurisconsultos sæpissimè inuenitur. Seneca de vita beata: Numquam magis nomina facio quàm cum dono.] Alpius fenerator apud Columellã: Optima, inquit, nomina nõ appellando fieri mala.] Hora.

Cantus nominibus certos expendere nummos. Iuuen.

Qui venit ad dubium grandi cum codice nomen.

Hinc apud Iurisconsultos pecuniarum nominibus dicuntur quæ data sunt feneratori. In hac quo-

que significatione accipitur nomen ab Vlp. lib. xlvij. dig. in ti. de fur. l. si quis vxori. [Si quis, inquit, seruo meo persuaserit, vt nomen suum ex instrumeto tolleret.]

N O M E N quandoque idem est, quod ius debitoris, vt ff. de Re iud. l. à diuo pio. vbi dicitur quod primo debent venire. i. vèdi mobilia, secundò immobilia, tertio nomina. i. iura debitorum cõdèntorum, & specialiter in §. sic quoque & seq. Itè quandoque nomen idè est quod fama, vt dicèdo, Melius est habere nomen bonum, quam vnguenta pretiosa. Eccles. 7. Etiam quandoque capitur pro nomine rei proprio vel appellatiuo, & sic dicitur, Nomen consonans debet esse rei. Instit. de do, §. est & aliud genus.

N O M E N etiam aliquando significat agnationem, vt cum prohibebimus fundum de nomine nostro exire. l. is qui de Leg. 3.

N O M I N A T O R. i. elector officialium, vt C. de peric. no. l. j. & ij. lib. xj.

N O N, significat negatiuè communiter, quia est aduerbium negandi. Quandoque tamen etiam significat affirmatiuè, vt ibi, Promittis mihi x. & respondes, cur nõ: l. j. §. j. ff. de Verb. obli. Nã sensus quod promittis & cõsentis, significato sũpto ex dictione quare, iuncta dictioni non, quasi diceret, non est ratio negandi. a. assentio. Et idem ibi, si interrogatus an velim adire hereditatem mihi delatam, respondeam cur non? videor adire hereditatem. Secus si dicerem, hæc hereditas non displicet. Nam tunc non videor adire: quia non sequitur, non displicet, ergo placet, quia est medium inter displicere & placere, scilicet non placere. sic est medium inter nolle & velle scilicet

scilicet non velle. Etiam quandoque duplicatur dictio non, & tunc significat affirmatiue. leg. duobus. ff. de verbor. sign. Nam duæ negationes faciunt vnam affirmatiuam, quia negatio destruit negationem, nisi probabili medio proferentis inferatur voluntas: vt l. j. C. de Ser. fugit. & C. de off. præfec. vrb. l. quod promulgatis. & de iureiur. ca. & si Christus. in princ.

NON, particula negatiua turbat sensum adiecta, in tit. de Offic. proconf. [Legatus, inquit mandata sibi iurisdictione iudicis dandi ius non habet.] Cæterum in Pandectis [non] particula nõ habetur. Notauit primus hunc errorem Angelus Politianus in quadam obseruatione eius centuriæ, quam tunicam nobis videre cõttingit. Ant. Nebrif.

NON admitti ad partem, capitur pro ipso quod est non admitti facta distributione à parte quando pars cui facta est non admittitur, vel ideo quia in rerum natura non est, vel quia alias admitti non potest, verbi gratia, legatum relictum est mihi & posthumo. Posthumus existens in vtero, licet non admittitur ad partem, significatur tamen tantum admittendum ad partem. l. si duobus. in princ. ff. de lega. j. Ratio, quia mihi pars tantum relicta est. Et si dicatur, deficit coniunctus, quia non admittitur, ergo pars eius mihi accrescit ex dispositione legantis: vt patet in materia cõiunctionum, & sic admittatur ergo ad totum. Respondetur quod non deficit coniunctus in casu præmissio, quia est spes eum nasci, atque ita admitti. Sed vbi legatur mihi & illi qui non est in rerum natura necesse speratur, admittor ego ad

totum. l. si duobus. præleg. §. final. Ratio, quia pars coniuncti omnino deficit. Idem ergo in omni casu in quo pars totaliter deficit, vel quia coniunctus moritur ante testatorem, vel relictum est posthumo qui nascitur abortiuus, vel si coniunctus repudiat, quia tunc pars coniuncti omnino deficit, & ideo propter coniunctionem alteri parti accrescit. Significatur ergo, non admitti ad partem ipsum coniunctum, ad partem tantum, vel ad totum admittendum, prout hoc quod libet medium probabile declarat.

NOSOCOMION, interpretatur infirmorum siue agrotantium locus: nam *νῆος* interpretatur morbus, & *κομιον* cura. Hieron. ad Oceanum de epitaphio Fabiolæ: [Primo omnium nosocomio, id est liguëtum villam instituit.] Iustinianus in Codice. tit. de sacrosan. eccle. Nosocomia, inquit, vel brephotrophia. Item coll. j. de non alienando nosocomion vel brephotrophiõ. Nosocomos vero appellatur qui præsidet nosocomio, vt coll. 2. de Non alienandis, &c.

NOSOCOMION locus est constitutus propter pauperes agrotantes & languentes, in quo infirmis alimenta subministramus. de eo meminit Imperator, in l. illud. §. j. & in l. pen. C. de sacrosan. eccle. & in Anthè. de alien. & emphæ. §. emphiteusis.

NOTA est idem quod infamia. l. j. ff. de Iis, qui notant. infamia.

NOTABILIS, id est notatus vel infamis. c. ex parte. A. de testib.

NOTAE sunt signa scripta quibus aliquid significatur, non tamen sunt litteræ. l. sed cū patrono. §. si. ff. de bo. poss. & ibi Alex. & lxxvij.

vij. dif. c. monachus. & ibi gloss.
Notæ etiam cicatrices dicuntur.
l. ij. de Ser. fug.

NOTARE quandoque est reprehendere. c. h. de sortile. Quandoque infamare. c. accidēs. de purg. cano. Quandoque considerare. c. cum olim. ij. de Offic. deleg.

NOTARIUS, non est qui vulgo putatur, hoc est tabellio, sed qui excipiens verba dictatis per notas & compendia scribit. Talis describitur à Martiale in disticho cuius index est, Notarius:

Currant verba licet, manus est velocior illis:

Nondum lingua suum, dextra peregit opus.

Paulus libro xxix. digesto. titulo de Militari testamen. l. Lucius. [Titius miles notario suo testamentum scribendum notis dictavit, & antequam literis perscriberetur, vita defunctus est.] Ergo per notas intelligendū est, per literarum compendia, hoc est, breuiaturas. Ant. Nebr.

NOTARIUS est publica persona, quia eius officium ad publicā utilitatem inuentum est. & dicitur à notando, quod est negotia hominis publicè & authenticè in publicam & authenticam formam redigere. Et idem dicitur scriba à scribendo, & tabellio seu tabellarius, à tabula. Require supra locis suis.

NOTIVS dicitur illegitimus, & propriè de adulterio natus, sicut dicitur notha febris, quæ affligit, vt quartana: vt not. gl. in §. personæ vero. in fin. c. nisi cum pridem. de Renun. Etiam dicitur à nota, id est infamia, quia talis infamiam incurrit.

NOTIONIS verbum generale est, & non solum ad eos pertinet

qui iurisdictionem habent, sed & qui simplicem cognoscendi facultatem. l. notionem. de Verbo. sign. vbi Alciat.

NOTITIA nostra triplex est, quædam per auditum: quia scire dicimur quod ab aliis audiuius, alia per visum, quando negotio interfuius. can. hoc videtur. xxij. quæst. v. aliam habemus ab hominibus fide dignis per literas authenticas, quos non est verisimile mentiri: argum. ca. j. §. ij. extra de postu. Est & alia iudicialis: vt per testes & similia: vt not. per Garfiam in capit. cupientes. in princ. de electio. in vj.

NOTORIUM est triplex. Quoddam est notorium præsumptionis, scilicet quod est euidentia iuris vehementis præsumptum, vt paternitas, filiatio: vbi non requiritur alia probatio. cap. quoniam. de fil. presbyte. Nam hoc quod quis sit alicuius filius non potest verè probari. l. Lucius. ff. de Condition. & demonstra. Vnde filius est quem nuptiæ demonstrant. ff. de In ius vocan. l. quia semper. in fin. Nam si vir & vxor aliquem infantem nutriunt, & dicunt eum filium eorū esse, tunc præsumitur eorum filius. Est ergo notorium præsumptionis euidentia rei euidentè à iure præsumpta. Aliud est notorium iuris: & est clara iudicialis confessio, inconuincibilis probatio, & irretractabilis definitio, de quo, scilicet notorio quis damnatus est, vel in iure confessus. Et sic illud est duplex, videlicet per confessionem factam in iure, & per sententiam iudicis, vt in cap. vstra. de Cohab. cler. & mul. Tertium est notorium facti, scilicet quod commissum vel factum non dubitatur à populo, vel maiori populi

populi parte, & per euidentiam rei nulla potest tergiuersatione celari, nec oportet quod omnes circumstantiæ facti sint notæ, vt c. vltimo. de Cohab. cleri. & mu. cap. cùm dilectus. de purg. cano. in fi. ij. q. j. de manifesta. & ca. seq. Et illud notorium est triplex, scilicet secundum triplicem distinctionem facti. quoddam est facti permanentis & cõtinui: vt quod Deus solis stat in palatio Papiæsi continuè. cap. dilecto. de Appell. & illud non indiget probatione. Aliud est facti traieuntis: vt quod quidam in publico palatio occiditur coram populo. Tertium est notoriũ facti interpellati: vt quia vsurarius vna die tenet mensuram paratam, alia non. Et illud sic describitur, est quoddam intellectuale & notum, sic quod non potest aliqua tergiuersatione celari: vt quod presbyter cognoscat concubinam, cum qua habet animalia gradientia circa focum panem polcentia. De hoc plenius not. per doct. in capit. vestra præalle. vbi tractatur materia notorij, quæ est adeo intricata: quod dicit Ioan. de Lign. & Antonius de Butrio, quod multi loquuntur de notorio, & quid sit notorium ignorant. Et in concilio Basiliensi, in sessione vicefima, additus est quartus modus vltra tres communes notorietates, scilicet quãdo sacerdos mulierem de incõtinencia suspectam & infamaram tenet, & per suum superiorem admonitus ipsam cum affectu non dimittit, vt in decre. quod incipit. Quicumque clericius. Et nota quod moderni ponunt nouem genera probationũ quæ in iure formaliter differunt: vt sunt argumētum, præsumptio, indicium, fama, rumor, penæ oc-

Vocab. iur.

cultum, occultum omnino, manifestum, & notorium. Vnde argumētum est [ratio rei dubiæ faciens fidem,] de hæret. c. ex iniuncto. de Verb. signific. capitulo forus. [præsumptio est quoddam medium intellectuale veritatis eliciendæ ex circumstantiis insurgens.] de Præsum. ex studiis. De illa quæ est iuris tantum, & quæ est iuris & de iure, notatur in c. is qui fidem. de Spon. vbi glossa. no. de quintuplici præsumptione. [Indiciũ est medium intellectuale ex aliqua singulari circumstantia insurgens.] C. & ff. de Rei vindicatione. lege indicia. [Fama est illæsa dignitatis status, vita & morib. cõprobatu.] Hoc verum de fama hominis, sicut infamia est læsa dignitatis status vita & moribus reprobatus. Sed fama de aliquo negotio est medium veritatis eliciendi, & communis clamorosa insinuatio insurgens apud totam vel maiore partem populi: ex incerto auctore proueniens. [Rumor est particularis insinuatio clamorosa: ab incerto auctore confurgens.] Penè occultum [est quod probari potest, sed difficulter.] Occultum omnino [est quod nullatenus probari potest,] & subiicitur iuri diuino. de Simo. capitulo sicut. vj. quæst. j. si omnia. [Manifestũ dicitur quod de facili probari potest.] Et notorium supra descriptum est: de quo etiã datur exemplum de statua & percussione: vt no. in c. super eo. de Test. cogen. & in l. ciues. C. de Appel.

NOTORIA apud Iuriconsultos veteres sunt nunciationes, quas ad hoc publicè constituti irenarchæ præsidibus faciebant de delictis quæ committebantur. l. ab accus. ad senatuscons. Turpil.

¶

NOVALE

NOVALIS est terra præscisa. l. sylua. §. noualis. de Verborum sig. pro scissa quæ per annum cessat. Alij dicunt quod est sylua quæ arboribus extirpatis ad cultum reditur, & fieri nouale dicitur, & vtraque illarum interpretationum colligitur ex legibus ciuilibus. Sed apud notarios Romani pontificis nouus vsus obtinuit quod nouale etiam dicitur ager de nouo ad agriculturam redactus, de quo non extat memoria. quod aliquando cultus fuisset, vt in c. quid per nouale. de Verb. sign. vbi de hoc.

NOVATIO est prioris debiti ac prioris obligationis partibus hoc volentibus expressè in aliam obligationem transfusio vel transfactio, vt ubi gratia, debui tibi cētum aureos sub conditione si nauis veniret ex Asia, placuit inter nos nouare obligationem, vt illud quod dedi tibi sub conditione, purè & sine conditione debeam. Hoc est nouatio, ita quod prior obligatio conditionalis transit in posteriorem per nouationem. Eodem modo pone exempla in similibus, vt. ff. de Noua. & C. eo. ti. per totum.

NOVELLARVM liber authenticus est, de eo fit mentio extra, de resti. c. ij.

NOVELLARVM, vinea nouelidis vitibus constata. l. veluti. de impen. in reb. dot. fa.

NOVERCA dicitur quasi nocens arcus, vel quia est noua arca sine fructu. Instit. de nup. §. socrum. Et dicitur vxor patris naturalis vel adoptiui, C. ad legem Falcidiam. l. licet.

NOVITIUS dicitur aliquando habito respectu ætatis. l. præcipiunt. ff. de Adil. edic. quandoq; ex qualitate seruiendi. l. final. eo.

tit. quandoque qui minus vno anno seruiuit. l. fin. §. quoties. ff. de publi.

NOVVM dicitur quod nõ est vetus. l. vetus. ff. de Vin. tr. & oleo le. puta quod est ante annum. l. fin. §. quoties. ff. de Publi. quandoque dicitur quod est ante biennium. l. qui agros. C. de omni agro deser. lib. xj. Aliquando dicitur nouum quando extat memoria, & eius contrarium dicitur vetus. l. j. §. finali. ff. de Aqua plu. arcen. Aliquando dicitur nouum, licet sit aliquid de veteri. arg. l. prator. §. finali. ff. de Dam. infe. & §. sed si eadem. Insti. Qui. mo. tol. obli. Nouum aliquando, id est, vltimum. c. cum Martha. de celebra. missa. non quod ab initio est statutum. c. cum venerabilis. extra de cens. Item dicitur noua hereditas quantumcūque lege, statuto, vel Senatusconsulto defertatur, excepta lege xij. tabularū, quæ dicitur vetus. l. ij. §. nouo. ff. de Peti. hered. & l. j. §. capitis. ff. ad Tertyl. & Instit. ad Orfi. §. sciendum.

NOVVS homo dicitur seruus manumissus postea in seruitutem redactus. l. si seruus. in fin. ff. de Adimen. leg. Dicebantur & homines noui, teste Budæo in annotationibus ad Pandectas, in lege secunda. ff. de Origine iuris. qui ius gentilitatis, & maiorum imagines nullas habebant terræ filij, & velut à sese orti.

NOVVM opus facit, qui aut ædificando, aut destruendo, aut foueî faciendo, pristinam faciem operis immutat. Secus si vetus restat, vel incrementum imponat, quia tunc non videtur nouum opus facere, ff. eod. titul. l. j. §. nouum. & §. si quis ædificium.

NOVI operis nuntiatio, secundum Hoff.

Host. est illi qui de nouo ædificat, in præiudicium alterius, legaliter facta prohibitio. l. j. ff. de No. oper. nun. Et pertinet ad ea tantum quæ sunt solo coniuncta: vt in l. j. præallega. Fit autem tripliciter. Primò solo verbo, dicendo, Nuncio nouum opus, & hoc in loco ædificij ipsi domino noui operis. Secundò per iactum lapidis vel lapilli. Tertio per iudicis prohibitionem. Primo modo nuntians perdit possessionem & facit aduersarium possessorem, verbi gratia, voluisti domum ædificare in fundo meo, & nuntiaui tibi quod non faceres, dicendo, Nouum opus nuntio, id est, prohibeo. Nuntians verò secundo & tertio modo retinet possessionem, secundum Bern. in c. ex parte. de Verb. sign.

Novum opus nunciare est prohibere ne ædificium fiat, vt quando nuntio tibi ne ædifices in fundo meo, vel per iactum lapilli, præsentibus testibus. Hæc nuntiatio habet talem effectum, quod si ædifices ibi spreta nuntiatione mea, absque hoc quod caueas de opere demolieudo, seu destruendo, si te apparuerit iniuste ædificare, quicquid postea ædificaueris, siue iuste, siue iniuste, totum debet destrui: vt l. j. præallega. §. opus nouum, & §. nuntiamus. Et si aliquid in publico fiat, omnes ciues opus nouum nuntiare possunt. Nam reipublice interest quamplurimos ad defendendum causam suam admittere. l. iij. in fin. ff. de noui oper. nunt. Et dicitur in §. opus. præallega. quod hoc edictum non complectitur omnia opera: vt supra, de Interd.

Noviti serui proprie dicuntur, recentes. Veteratores, verò,

siue veterani, Inueterati. Vlp. l. 37. ff. de Ædil. edict.

Noxa dicitur quod nocet vel nocuit, vt ceruus aut aliud animal nocens. vt ff. de Noxa. act. in rubr. Item adde quòd noxa aliquando pro peccato, aliquando pro pœna. extra de rescrip. cap. statutum. lib. vj.

Noxales actiones quæ, vide supra, in ver. [Actio noxalis.]

Noxia dicitur ipsum delictum, maleficium vel damnum datum. Vnde, Noxia delictum, delinquens noxa vocatur, vt Insit. de noxa. act. in glos.

De N ante V.

Nuber in familiam, vide supra in familiam nubere.

Nudum potest dici quod non est vestitum. rei traditione. l. traditionibus. C. de Pac. vel quod non est vestitum pignore vel fideiusore, l. sancimus. C. de Verb. significat. Item dicitur nudum quod est sicutum, & simulatum, vt venditio nuda. l. nuda. ff. de Contrahen. empt. & quod est sine fructu, vt nudus vsus. l. prima. ff. de vsu & habit. & qui non regitur aliquo tegmine. ca. felicis. & ibi glo. in ver. nu. de pœ. in 6.

Nudum pactum, vide infra, [ver. pactum.]

Nullatenus, vide in Clē. vnic. de sequestr. posses. & fruct. in glo. in verb. nullatenus.

Nullitatis sententiæ sunt multi modi, vt not. Ioan. Andr. de Re iudic. c. j. vbi remittit ad Spec. de Sent. prolat. §. iuxta. Et sententiæ nulla nõ meretur habere nomen sententiæ. de Re iudic. ca. fin. li. 6. ff. eo. tit. l. 4. §. condem. natum. & est gl. fi. in Clemen. v. nica. de sequestratio. præallega.

Numerata pecunia duobus

- modis dicitur. Vno modo respectu creditoris, qui proprie dicitur numerare pecunias debitori, ut sibi reddantur. Alio modo respectu debitoris, qui proprie dicitur soluere creditori, & improprie dicitur numerare cum soluit quod debet. Datur autem exceptio non numerata pecunia a creditore principali debitori vel fideiussori. Sed numeratio pecuniarum largè ponitur pro omni re quam quis numeravit vel soluit.
- N V M E R V S** pro ordine, & turma unde numeri militum. l. j. de bo. poss. ex testa. mili.
- N V M E R V S** pluralis an & quando verificetur in vno, vel duobus: Dynus. in ca. pluralis. de Regulis iuris in vj. & an & quando resoluitur vel restringitur in singularem, vide per bar. in l. penu. C. de impub. & aliis subst. Item numerus pluralis quando geminat vel inducit plures singularitates. Bart. in l. falsa. §. ff. de Condi. & demonst. cum aliis iuribus.
- N V M I S M A** secundum quosdam est idem quod moneta currens & specialis, vel est idem quod nummus. Sed olim numisma & aureus & solidus auri idem erant, ut C. de Vete. numif. pot. l. j. lib. xj. & C. de spor. l. ij. & in Evangelio Matthæi. Et dicit Philosophus lib. 5. Ethic. quod numisma factum est non ex natura rei, sed ex lege.
- N O M I S M A** passim legas per o, in prima syllaba, non per u, ita enim Græci efferunt. Cæterum qualiter institutum sit, vide Bud. in anno. ad Pandect. in l. ius civile. ff. de iustit. & iure. & ff. de contra. emp. ad l. j.
- N V M M V L A R I V S** est nummorum numerator vel malleator, quoniam & ipse accipit pecuniam & erogat sicut campfor, & inde facit scripturam, ad quam frequenter recurritur in dubio, ut per eam data & accepta probentur. Hic etiam argentarius dicitur, ut supra in littera A, ubi de differentia numularij & argentarij ex Alciato.
- N V M M V S**, id est, denarius, de quo dicit Philosophus. v. Ethic. quod est mensura omnium rerum: quia est fideiussor nobis in omni necessitate, pro qualibet re qua indigemus.
- N V N C**, no. Archi. 63. distinct. ego. & glos. xxij. q. v. si audieris. & similiter de Offi. deleg. c. prudentia. §. sexta.
- N V N C I A T O R E S** dicuntur delatores criminum ex quo eorum iudicia notoria dicuntur. Paul. vj. ff. ad S. C. Turpil. & l. 7. C. de Accusat.
- N V N T I V S** est qui vicem gerit epistolæ, & qui sine mandato literis mittitur, qui est velut pica & organum, & vox domini mittentis ipsum, & largè quilibet nuntius potest dici procurator sed non è conuersò.
- N V N C V P A R E**, est palam nominare vel vocare & confirmare, secundum Isidorum lib. v. Requira infra: [Testamentum nuncupatum.]
- N V N C V P A T I O**, est quam in cæreis tabulis recitat testator, dicens, [quòd hoc vult in his cæreis tabulis quæ scriptæ sunt ita dico, ita lego, ita quod vos ciues mihi testimonium perhibeatis.]
- N V N D I N A E** sunt generale forum ad quod vndique homines confluunt & concurrunt. C. de Nundi. l. vnic. & l. clam. §. qui ad nundinas. ff. de Acq. pos. Aliquando etiam nundinæ dicuntur epulæ. l. cum societas. ff. pro socio.

NVNQVAM quandoque idem est quod raro. j. q. j. nunquam.

NVPTALITIVS, nuptialis, Vlp. l. 194. de Ver. sig. [Nam munus esse donū cum causa, vt putā natalitium, nuptalitium, &c.

NVPTIÆ sunt matrimonium vel viri & mulieris coniunctio indiuiduam vitæ cōsuetudinem retinens, diuini & humani iuris communicatio. 30. q. 5. nullam. Et dicuntur nuptiæ ex eo quod nubentium capita in solenni benedictione velabantur, & quasi nube cooperiebantur, ead. quæstio. nostrates. & c. fæminæ. Et illud, [indiuiduam vitæ cōsuetudinem retinens,] tantum valet sicut consortium omnis vitæ, & hoc quantum ad propositum, quia hanc intentionem habere debent, vt perpetuò simul manere debeant.

NVPTIÆ incestæ, dicuntur inter collaterales & affines: nefarię verò inter ascendentes & descendentes, licet lex quandoque his dictionibus promiscuè vtratur, vt not. gl. in Auth. de Incest. nup. circa prin.

NVPTIÆ secundæ, dicuntur omnes quæ sequuntur primas, licet sint tertiæ, quarta, vel quinta, &c. Vt quando aliquis nubit alicui post primas nuptias. C. eo. tit. l. si quis. §. tale.

NVRVS est vxor filij, & eius appellatione pronurus, & deinceps continetur. ff. de Verb. signific. l. nurus. & etiam sponsa. ff. de gra. cognat. l. Labeo. & l. Seruius. cōtrarium videtur Inst. de nupt. §. affinitatis.

NVTRIRI est paruulorum, alij maiorum. gl. in l. pen. de iis qui sunt sui vel alie. iur.

NVTRICIVM dicitur quod datur nutricibus pro mercede.

NVTVS est volūtas signis declarata, veluti oculis, capite, manibus. l. nutu. de leg. 3.

De O ante B.

O. C. Ope Consilio, quam locutionem exponit Paulus in l. sæpe. 53. ff. de Verbor. sign. Errorem itaque apud Paulum Diaconum esse constat. O. C. Ore concilio, vel ore consilij.

O. D. M. Operæ donum, munus. Nam apud Paul. Diaconum corruptè legitur [Domus.] Hæc tria vt ait Paul. l. C. in d. l. sæpe, sine disunctione ita pronunciabantur: erant autem ea quæ patroni suis libertis, cum eos libertate donabant, imponere consueverant, vt ex tractatu de operis libertorum facile intellectu est, in quo mendum harum notarum ignoratione natum est, apud Paul. in l. qui Libertinus. 37. vbi leg. Papiam edit. [Ne quis eorū operas doni, muneris, aliudve.] pro [operas donum, munus, aliudve.]

O. L. O. C. O. N. Opere Locato, opere conducto, adscribi autem solebat effecto probatoque cum perfectum esset. Et hoc est quod Pau. significat in l. 5. de Verb. sig. [Opere locato conducto.]

O. B. id est, propter. ff. rem ra. hab. l. si sine. §. qui patris. quandoque subauditur. ff. quod metus causa. l. non est verisimile. §. j.

O. B. A. V. D. I. R. E. est quasi de mente deducere, secundum Ioan. And. de election. libro vj. cap. fundamenta.

O. B. E. X. pro oppositione. l. adulterij accusatione. C. de Adul.

O. B. I. T. E. R. I. D. id est, statim, de rescin. venditio. l. i. in si. aliās significat incidenter.

O. B. L. I. G. A. T. I. O. est iuris vinculu,

- quo necessitate adstringimur aliquid rei soluendæ secundum nostræ civitatis iura, Instit. de oblig. in princip. Et est duplex, scilicet civilis & prætoria. Civilis est quæ aut legibus constituta, aut certo iure civili comprobata est. Sed prætoria est quæ prætor ex sua iurisdictione constituit, quæ etiam honoraria vocatur: differt autem ab actione, & contractu: quia contractus est verborum conceptio vel consensus, obligatio autem est quæ inde nascitur: at actio est quod postea inde surgit, & sic nullum est alterum. vt no. gl. Inst. de obl. §. vltimo.
- OBLIGATIO** naturalis est quæ ex iure gentium per consensum oritur. Est autem multiplex, vt docet Bartol. in l. ex hoc. de Iustitia & iure.
- OBLIGATIVUS** dicitur, qui exceptione tueri se non potest. l. vel obligatus. §. j. ff. de Lib. causa.
- OBOLVS**, ponderis genus est, quod sex siliquas continet, de eo meminit tex. in c. iudices. j. q. j.
- OBREPERE**, est quasi latenter subintrare. l. xj. distinct. nullus inuitus. de celebr. missa. cum creatura & c. ne in agro. in princ. de de Statu monac.
- OBREPTIO**, id est mendacium. l. si autem. §. j. de Nego. gest. & est mendacium fraudulosum. l. sed & si. §. patronum. ff. de in ius vocan. & proprie consistit in facti narratione, non iuris. l. cum verò. §. subuentum. ff. de fideicom. libert.
- OBREPTITIVUM** rescriptum, & obreptio. Require infra, [rescriptum.]
- OBRIZIATI** dicuntur solidi de bono auro multipliciter excocto. l. vniuersos. C. de Ve. numif.
- pot. lib. x. & l. j. Cod. de ve. olueris, lib. xij. licet in vtroque loco mendose legatur. Et ideo aurum obrizum refert Sueto. Nerone exegisse.
- OBSCURITAS** est illa quæ fit in dictione, sed ambiguitas quæ fit in oratione: vt not. gloss. 3. in l. veteribus. ff. de pactis.
- OBSCURVS** quandoque ponitur pro vili, vnde obscuro loco natus dicitur ignobilis, vt in Authen. de defen. c. i. in prin. & l. pen. ff. de concub.
- OBSES** vocatur ille qui iurat quod non recedet de certo loco, quousque fuerit satisfactum.
- OBSIDIANVS** lapis ab Obsidio quodam inuentus dicitur. de quo Pli. li. 36. [In genere vitri & obsidiana numeratur ad similitudinem lapidis, quem in Æthiopia inuenit Obsidius nigerrimi coloris, aliquando & translucenti, crassiore visu atque in speculis reddente pro imagine umbras.] Idem lib. 37. [Inueniuntur & gemmæ eodem nomine ac colore, non solum in Æthiopia & India. sed etiã in Samo & in litoribus Hispaniæ Oceani.] Meminit eiusdem Sueto. in Augusto. Pompo. lib. 34. ff. de Au. & arg. leg. l. et si. §. perueniamus. [Gemmæ, inquit, sunt perlucidæ materia, velut smaragdi. Lapilli contrariæ superioribus naturæ, vt obsidiani.] non abasiani, vt in codicibus recentibus legitur.
- OBSIDIANVS** lapillus dicitur ab Obsidio inuentore. l. et si. §. peruenimus. de Aur. & arg. leg. §. vlt.
- OBSONATORE** s, dicuntur qui obsonia emunt, hoc est, cibos recentes ex macello, foro boario, foro olitorio, aut eiusmodi locis. Seneca libr. 6. Epist. [Adiice obsonatores, quibus dominici palati

palati notitia subtilis est. Martialis in disticho, cuius lemma est, Obsonator:

Dicquibus es, quanti cupias cenare, nec unum,

Addideris verbum cana parata bi est.

Marell. tit. de legatis 3. l. legatis seruis. [Cubicularios, inquit, obsonatores. Accursius, ut est in excogitandis ineptis diligentissimus, obsonatores dupliciter exponit, aut qui domino præstant silentium dum dormit, quasi à somno dictos, aut qui cantant dum cenat dominus, quasi à sono vocis.] Neb.

OBSONIUM dicitur quicquid extra panem & vinum in cibo apponitur, unde obsonator qui obsoniis comparandis præpositus est. l. legatis seruis. de leg. 3.

OBSTINATUS, est qui post inspirationem, & reuelationem sibi factam, in eo quod exauerat, perseverat & distin. consuetudo. in fine.

OBSTRERE luminibus, idem quod luminibus officere. Bud. in Pand. l. æquissimum. de Vusufr.

OBTEMPERARE est obsequi vel obedire. ff. si quis ius di. non obtemp. in rubro & nigro.

OBVENTIONES & redditus pro eodem accepisse videtur Vipia. in l. j. de Exercito. Accurs. verò distinguit ut ibi in §. exercitorem, aut redditus certiores esse, obventiones plerunque contingere.

De O ante C & E.

OCCASIO differt à causa, ut in c. solita. de maio. & obe.

OCCIDISSE dicitur, & qui mortis causam præbuit. l. ita. ad leg. Aquil.

OCCIDITUR quis multipliciter, videlicet actu in corpore, quod & ipsum multifarium fit, ut in l. qua actione, ad l. Aquil. & l. j. §. occisorum. ad Senatuscon. Sylla. odio, in mente, & corde, detractione in ore. c. homicidiorum. de Pœn. dist. j. & panis subtractione. c. pasce. 86. dist. & non corrigendo delinquentes: quia cum pastor non corrigit delinquentes tacendo occidit. c. ephesius. 44. distinct.

OCCULTUM omnino (ut præmissum est) dicitur, quia nulla ratione probari potest: & tale vocatur secretum vel latens, vide infra probatio.

OCCULTUM penè est quod per paucos probari potest, & quod pauci sciunt, ut puta quinque. de pœni. dist. j. §. è contra. aliàs incipit, hæc autem secreta. circa fi. vide §. notorium in generibus probationum.

OCCUPARE capitur quandoque in mala, & quandoque in bona significatione. Et proprie mobilia occupantur, & immobilia. inuaduntur, ut in gl. super hoc verbo. in c. generali. de Elect. libr. vj. vbi concord.

OCIUM philosophicum est studium, quia philosophus ociatur quando studet. Sed ociu vulgare est, quado vacatur ab opere seruili. Et nota quod ocium est triplex, scilicet, desitutorium quod est ribaldorum, qui apud Athenas suspendebantur, ex lege Diaconis apud Plutarch. in Solo Et de hoc dicitur quod ociositas & voluptas arma sunt hostis antiqui ad miseris animas capiendas. de Renuntia. nisi cum pridem. §. verum si propter. Ergo dicit Hiero. ad Rusticum monachum. c. nunquam. de conse. dist. 5.

[Semper aliquid operis facito, vt te diabolus inueniat occupatum.] Secundum est restitutoriu, quando quis cessauit à labore, & iterum accedit ad opus. Tertiu retributorium, quod datur emeritis, & senibus.

OCTONARIJ, exactores vcdigalium, quorum nomine octaua pars inuectorum & cuctorum penditur.

OCVLS, est quadruplex, vt notat Archi. xxxij. q. v. nec solo.

ODYSSÆA, opus est Homeri poetæ, in quo Vlyssis errores prosequitur, quoniam Vlysses à Græcis dicitur Odysseus, citatur à Marcello in titu. de Legatis iij. l. legatis [Sic denique in Odyssea Homerus ait,] & subdit carmen Græcum. Nebriss.

OECONOMVS Latinè dicitur administrator rei domesticæ. de quo vide etiam in verb. [iconomus.]

ONOMELI Græcis dicitur, quod sit Latinis mulsu, ab *όνος* quod est vinu, & *μέλι* mel: quoniam ex vino & melle confectū est, quemadmodum in ver. mulsu diximus. Apud Galenū exterorūque medicos crebra fit mētio œnomeli. Vlp. in ti. de Tritic. & vin. legato. l. si quis vinu. [œnomeli planè, id est, vinum dulcissimum continebitur.] pro quo mendosè legitur œnomeli. Ne.

ONOMELI Græcis, mulsu est Latinis. Sed Vlpian. vti diuersa posuit in l. si quis vinum. in prin. de vino leg. qui mulsu non cōtineri vini appellatione ait, cuius contrarium subiicit in œnomeli, interpretaturque pro vino dulcissimo.

De O ante F.

OFFENSAM esse quicquid aliū

ad turbationem iniuste adduct. Bar. definit in l. quidam. de here. inst. quæ autem dicatur offensa in personam. docet idem Bartol. in l. licitatio. §. quod illicitè. de publican.

OFFERRE se liti dicitur, qui sine mandato iudicium subit pro reo. l. si se. de Re iudic.

OFFICIUM dicitur multis modis. Primò ministerium. Secundò obsequium. Tertio actus personę corrigentis. xxvj. q. j. monachus. Quarto plebania. de statu monach. quod Dei. Item aliquando sumitur pro dignitate vel personatu, de Præben. ad hæc de Cleric. nō refi. quia de cōces. præben. c. ij. §. j. Aliquādo pro litigio. xvj. q. j. de præsentium. in fi. vbi litigantes dicuntur officiu exercere. Item is cui commissæ est dispensatio habet officiu. Item qui habet potestatem seculari in rebellionatum. Item dicitur propositura. Sed proprie est aliud à dignitate & à personatu. Et dicitur simplex officium, quādo quis habet administrationem aliquarum rerum sine aliqua prærogatiua in choro vel capitulo vtra alios sui ordinis ratione huius officij. Et sic habet onus annexu sine honore vel prærogatiua honoris: vt syndici, procuratores, gastaldi. j. qu. iij. saluator. versic. [in nomine.] Item vicedominus qui habet episcopatum disponere dicitur habere officiu. xc. dist. officium. j. q. j. si quis episcopus. j. Responso. Hæc & plura vide per Archi. de Consuetu. c. j. in gl. Et hoc erat contra iura, vbi tractat de dignitate personali & officio, vt hic dictum est. Item officium secundum Car. est potestas existens in iudice exercendi omnia ea quæ pertinent ad eius iurisdictionem,

tionem, & capitur hic iurisdic-
tio generaliter, vt includat om-
nia pertinentia ad merū & mix-
tum imperium. Et loquitur de
officio iudicis cuius iurisdic-
tio mater est, sicut obligatio actio-
nis. Nec est vera opinio Pet. de
bella. perti. quòd officium iudi-
cis sit exercitium vel executio
iudicij, quia magis stat in habitu
quàm in actu. Nec secundum o-
pi. Marti. appellari debet actio,
cùm differant surrogatum & cui
surrogetur. Insti. de actio. in prin.
in gl. iiii. Item officium propriè
dicitur quòd homo debet homi-
ni ex natura. vt in cap. cùm in
officiis. de Testamen.

O F F I C I V M & artificium quo-
modo differant, not. in l. legatis.
de leg. iij.

O F F I C I V M iudicis, secundum
Gofr. est potestas iudicis à iure
sumpta, & habet locum tam in
his quæ ante iudicium fiunt, quàm
in his quæ in iudicio occurrunt
faciendâ. Et imploratur loco prin-
cipalis actionis, cùm alia ordina-
ria actio deficit, vt in c. fina. de
Offic. iudic.

O F F I C I V M iudicis est duplex,
scilicet, nobile & mercenarium.
Nobile idè appellatur, quia à
seipso interponitur, nec iure ac-
tionis siue obligationis, vt puta
si minor petit se restitui in inte-
grum, hoc non competit iure ob-
ligationis, quia iudex non fuit
obligatus, nec iure actionis, sed
iudicis officij misericorditer im-
plorat, &c. Mercenarium iudicis
officium est, seu sic appellatur,
quia deseruit actioni intentatæ,
puta peto à te viginti actione
mutui. iudicis officium deseruit
mihi in hac actione, quia condē-
nat te vt restituas mihi viginti.

O F F I C I A L E S indices, require

suprà. Assessor.

O F F I C I A L I S foraneus appel-
latur qui in certa parte diocesis
ad tempus vices gerit Episcopi.
gl. in Cle. ij. de Recrip.

O F F I C I A L E S opera, sunt quæ
respiciunt personam patroni, vt
illum comitari, cātu & saltatio-
ne oblectare, & similes.

O F F I C I O S A dicuntur quæ cō-
tinent pietatem, quæ nulli ob-
sunt, & alicui profunt. sicut à cō-
trario testamentum dicitur inoffi-
ciosum, quod est contra officij
pietatis. distin. ix. si ad scripturas.
in gl. j.

O F F I C I N A, est quasi tugurium
vel tegmen, quando videlicet,
paleæ, id est, stramina ponuntur
super arbores vt pastores subtus
existentes, ab imbribus protegā-
tur. Sed propriè dicitur vbi ope-
ra fiunt, sicut taberna dicitur v-
bi opera ipsa & merces vedūtur.

De O ante L.

O L F A C E R E, est nasum ad cul-
tum ponere, ita exponit gloss. in
ver. olfacit. in l. agaso. ff. Si qua-
drup. pau. fe. di. Alias generaliter
olfacere est odorem odorare, &
olfactus odoratus. Et ab orato-
rib. ponitur pro scire, vt dicèdo,
[Tanta sunt in me tua beneficia,
vt quo pacto respondeā nec
vtique olfacere possim.]

O L I M aduerbiū temporis, & pro-
priè respicit tempus præteritum.
ff. de Contrahen. emp. l. nec em-
pti. aliquando exponitur, id est,
[dudū retro.] in Auth. vt iudi. si-
ne. quo suf. §. j. de execu. tu. l. sed. §.
quæsitum. Item addè quot tem-
pora significet dictio olim. Bart.
in l. j. in princ. vbi Alex. & alij. ff.
de No. ope. nuntia.

O L I T O R, est qui vulgò appella-
tur hortulanus, dictus ab oleri-
bus,

bus, hoc est, herbis hortensibus, Inde[olitanus, a, um,] ad hortum siue horti curatorem pertinens. Plin. libro decimonono. [Vrceola olitoria ex his factitari prodiderunt] Vlpian. de Verb. signific. l. Urbana. [Horti vinearij fortè vel olitorij.] nec dicitur ab oliuis, sed ab oleribus. Ant. Neb.

OLOBERVS est vestis totaliter deaurata, & dicitur ab ὄλον, id est totum, & beris, quod est aurum. & differt à vestibus deauratis, quia hæc de optimo auro, quod in vulgari foliatum, in legibus obrizatum dicitur, sed illa de quolibet auro, vel hæc de optimo auro tota erat vestis, illa deaurata similiter in totum. Est & alia vestis quæ habet aurum tantum in parandis, vt C. de vesti. olobe. & aura. libro vndecimo in rub. secundum Accur. Vide de hoc etiam supra in ver. [holobazæ vestes,] nam ita scribendum esse, Græca eius etymologia postulat.

De O ante M.

OMNIA comprehendit singula. Nam si episcopus, dicat. [Do tibi talem villam & omnia iura quæ habeo ibi,] [singula iura comprehenduntur, sed non intelligit dare decimas & alia iura quæ sunt merè spiritualia, quia dicitur omnia] licet se extendat ad singula, non tamè ad ea quæ sunt penitus naturæ alterius, & iuris quantum ad ea quæ principaliter trāscent. Sed quando datur aliquid, quod habet temporalia & spiritualia iura cum omnibus pertinentiis suis, vt præbenda habens possessiones & decimas, tunc omnia transferuntur simul, secundum Host. in ca. literas. de Iure patro.

OMNIFARIAM, id est, omnimodis. C. de arbi. l. ne in arbitris. §. j. de contrahen. & commit. stip. l. optimam.

OMNINO tangit Archidia. de præbend. cap. si beneficia. lib. vj. & plenius in cap. licet canon. de Elec. & gl. in Cle. j. de vita & hone. cleric. & etiam glos. in c. & si Christus. de Iureiur.

OMNIS hæc dicitio quando stet collectiue & quando distributiue, docet Bartol. in l. hoc articulo. de Hered. inf.

OPERA, & est labor diurnus, quæ admodum à Paulo & Vlpiano definitur, lib. xxxviii. dig. titul. de operis liber. differt autem ab opere, quoniã in vno opere plures operæ consumi possunt, & in vna opera plura opera fieri possunt. Ant. Nebriss.

OPERA est diurnum officium, scilicet quod quis exhibet alicui per diem artificialem, & non naturalem, sicut dicitur Genesis. i. cap. [Vespere & mane dies vnus.] Aliquando ponitur pro breui temporis obsequio, vel est idè quod obsequium. Dicitur ergo opera officium tempore limitatum, vt l. j. ff. de Operis liber. Limitatio autem stat in disponentium voluntate, quia per contrahentes potest limitari maiori vel minori tempore, puta quod dies capiatur ad integram, vel ad mediam noctem, vel ad vesperam tantum, quia disponent contrahentes, & erit lex. Idem in testatore. Et quando aliud non apparet, de artificiali intelligitur, quia ad hunc communiter fit relatio. Sed improprie opera accipitur pro reuerentia vel obsequio, vt not. in §. libertus. l. si non fortem. ff. de Cond. inde. & sic de aliis.

- OPERARVM** aliæ sunt officiales, aliæ artificiales, de quibus require ver. [artificiales, & officiales.]
- OPERIS** appellatione de eo intelligitur, quod formam habet veri & iusti operis, quæ quidem forma non nisi ex consummatione & perfectione contingit. l. rei appellatio. vbi Alciat. de Verb. signific.
- PILIO** dicitur custos ouium. l. cum quærebatur. §. fin. & ibi not. ff. de le. iij.
- PINIO** secundum Spec. est dubia particularis arbitratio, quæ a doctoribus alicuius scientiæ auctoritatem habet. Sed secundum Gof. est probabilis arbitratio docto, non nisi ob instructionem studentium in scriptis redigenda.
- PINIO** cõmunis est aliud quàm fama. Nã opinio cõmunis facit ius. C. de Re iud. l. j. Fama verò non facit ius. Item opinio cõmunis probat, fama verò non. Item opinio cõmunis differt à notorio, quia opinio cõmunis est de longe præteritis, quæ probari non possunt de facili, scilicet per testimonium visus, &c. Sed notorium est de præsentib. vel proximè præteritis quæ de facili probari possunt per testes diuisim.
- PINIO** communis illa dicitur, quam plures grauioresq; amplectuntur, vt dicit Panor. in c. prudentiam. in princ. de Offic. dele.
- PINATORES** sunt militaris annonæ exactores. l. missi. Co. de exacto. trib. Sed Codex Noremburgensis ibi habet [optiones, nõ opinatores.]
- PISTOGRAPHIA**, dicuntur quæ in retro chartæ scripta sunt, ab ὀπίσθιον, quod interpretatur retro, & ἄγρα scribo. Eiusmodi

est scriptura de qua dixit Iuuenr

Scriptus est in tergo nec dũ finitus Orestes. Et Martialis.

Scribit in auersa Picens epigrammata charta.

Plin. in epist. [Reliquit, ait, cõmentarios opistographos & minutissimis literis scriptos.] Iuricons. in titu. de bon. possess. sectab. chartæ appellatione. [Proinde, ait, si in opistographo quis testatus sit, hinc peti bonorũ possessionem.] vbi Aecurf. dupliciter peccat, tũ in opistographo. i. vbi opes scribuntur, exponens tũ in epistographo. i. in epistola. Neb.

PISTOGRAPHVM, id est tabula, linea, in qua scriptæ sunt opes. l. chartæ. & ibi gloss. ff. de bonorum poss. secundũ tab. Alciat. verò accipit pro tumultuariis tabulis, quæ vulgò memoriales, latinè aduersaria dicuntur.

PORTE aliquãdo dicit necessitatẽ. iij. q. ix. non oportet. Aliquando honestatem. Itẽ oportet significat tam præsens quam futurum. de verborum signific. verbum. & not gloss. xxv. quæst. j. & glo. c. j. de Præscript. lib. vj. super ver. oportet.

PPIDVM dicitur terra murata non habens episcopum. in l. pupillus. §. oppidum. ff. de Verbo. significatio.

PPROBRVM, idem est quod probrũ. l. probrũ. de Verb. signif.

PTIMATES sunt quasi meliores & ditiores de populo, ab opibus dicti.

PTIO, est vnũ genus exactio nis. C. de Iure fisci. l. penult. super ver. optionem. li. x. Aliàs capitur pro electione, vt §. optionis. Insti. de leg. Sed in re militari dicitur miles q̄ agros antecedit, tãquam

- quam eorum vicem si vsus venerit gesturus, vt ex Non. & Vegetio tradit Alci. in d. l. pe. de iu. fis.
- O P V L E N T A** hereditas interpretate Accur. in l. si quis mihi de Acquir. hered. est quæ affert opes sine vexatione.
- O P V S** nouum, Require supra, Nouum opus.
- O P V S** struibile dicitur quod ex lapide quadrato aut laterculis calcæque constructum est. l. in rutis. de Verb. sig. vbi Alciat.

De O ante R.

- O R A** sine aspiratione significat finem vel extremitatem rerû, præcipuè regionum vel vestium, secundum Ioan. Andr. in Cle. j. de vita & hone. cleric.
- O R A C V L V M**, id est, responsum, quia precando seu orando impetratur. c. per tuas. de Maio & obedien.
- O R E V S** dicitur qui liberis priuatus est.
- O R C I N I V S** ab orco dicitur. Est autem Orcus inferorum atque mortis deus. Virgi. 2. Æneid.
- Multos Danaum dimittimus orco.*
Idem in 6.
- Vestibulum ante ipsum primisque in faucibus orci.*
Hinc orcinus libertus, qui sit ipsius testatoris defuncti & in orci familiam adscripti. De pheretio in quo mortui efferuntur dixit Martialis:
- Orciniana quæ feruntur in spoda.*
Vlpia. lib. 10. titul. de fidei cõmis. liber. l. ergo. [Qui directâ, inquit libertatem acceperunt, orcinij erunt liberti.] Orcinij quoque liberti meminit Iustinianus libro secundo. Institut. Ant. Neb.
- O R C I N V S**, id est, directè manu-

missus. l. ergo. §. hi qui. ff. de fideicommiss. liber. & §. pen. Institut. de sing. re. per fideicom. reli. Et dicitur ab orco. i. manumissus ab eo qui tendit ad orcum. i. infernum, vel ab ορτ quod est rectum, quasi directè manumissus.

- O R D I N A R I V S**, est qui suo iure vel principis beneficio vniuersaliter iurisdictionem exercere potest vbilibet. Item est is cui vniuersitas causarum cõmissa est, vnde secundum Specul. Officiales episcoporum ordinarij vocantur. Item secundum Gof. ordinarius iudex est qui à collegio eligitur & à superiore cõfirmatur, vt electus in erectore, qui per confirmationem sortitur iurisdictionem, sicut & episcopus, in omnibus præter ea quæ maiorem discussionem exigunt. Item secundum Spec. ordinarius est legatus in provincia super decretum. Et sunt duplices. Quidam habent administrationem, vt episcopi habentes episcopatus, quos actu regunt, & isti habent restituere in integrum. Alij sunt ordinarij non habentes administrationem, sed tantum facultatem iudicandi, vt secundum iura ciuilia qui honorem tantum & dignitatem habet, ratione cuius iudicare possunt, si qui in eos consenserint. l. j. ff. de iud. Secundum iura canonica sunt episcopi renuntiantes loco episcopali, nõ dignitati, retinentes honorem sine administratione. de Renuntia. nisi cùm pridem. de ordin. ab epise. qui re. epise. cap. 1. Item episcopus cuius episcopatus omnino destructus esset, qui esset episcopus, nullius tamen episcopatus, secundum Gof. in Sum. de in integresti.

ORDINARI locorum sunt nō tantum episcopi, sed etiam quicunque inferiores qui habent institutionem, & destitutionem. cum ab ecclesiarum. de Offi. ordin. & cap. 3. §. in conferendis. co. tit. lib. vj.

ORDINARIUS seruus qui, vide in ver. seruus ordinarius.

ORDINARIA onera, sunt illa, quę ex constitutione vel consuetudine præstantur, vt quod quilibet talis fundus vel domus quolibet anno tantum debeat præstare domino suo vel principi. Sed extraordinaria onera sūt, quę extra cursum & morē ex inopinato euentu vel casu seu necessitate emergenti indicuntur, vt si dñs velit maritare filiam suam, vel guerra immineant, & ideo à suis subditis exigat aliquid.

ORDO secundum magistrum sententiarum & Thom. in 4. distinctio. 24. est quoddam signaculum, in quo spiritualis potestas traditur ordinato ad officium, in sum. confes. lib. 4. in tit. 22.

ORIGINARIUS, require suprā Colonus: Nam originarius colonus & ascriptitius idem sunt in re. f. eiusdem conditionis homo, sed ratione differunt. Nam ascriptitius dicitur, quia sic ascriptus est terris colendis, quod non potest à cultura recedere sine voluntate domini sui. Sed colonus, quia tenetur colere terram, & originarius, quia ex origine sua adheret glebæ, vt suprā.

ORISCALCVM, interpretatur æs montanum, nam ὄρεσ is mons & καλκίς: æs: nam quod vulgò auricalchum dicitur nulla ratione defendi potest. Tum ex illo principio omnium consensu recepto, non solere fieri compositionē ex Græco & Latino, tū au-

toritate & ratione. Ratio autem illa nimirum est, quod in carmine semper prima breuis reperitur. Virgil. 12. Aenei.

- *Alboque orichalco.*

Circundat lorica.

Et Horat. in poëtria:

Tibia non vt nunc orichalco iuncta, tubaque

- *Aemula.*

Auricalchum verò non posse dici Festus Pomp. est auctor. [Auricalchum, inquit, quidam putauerunt compositum ab ære & auro.] Sanè verò orichalchum dicitur, quod in montosis locis inuenitur: mōs etenim Græcè ὄρεσ appellatur. [Vlp. titu. de legatis tertio, l. j. si quis electrum, inquit, vel auricalchum contineri. In titulo. quoque de Actio. empt. & vendit. Quemadmodum, inquit, si quis vas auricalchum, sed orichalchum legas.

ORIVNDVS de ciuitate vel loco, &c. dicitur is, qui vel ibi vel in vico ciuitatis illius ortus est. ff. ad muni. l. qui ex vico. Vel sipater eius inde ducit originē. ff. eod. titu. l. assumptio. §. filius. & C. Municip. & orig. l. j. & l. filios. libro x. Et not. in cap. vsurarum. de vsur. in ver. alienigenas. lib. vj.

ORNAMENTORVM nomine nec vestis, nec annulus signatorius continetur. l. ornamentorū. de au. & ar. le. & l. signatorius. de Ver. si.

ORPHANOTROPHIVM, penultima longa, locus est vbi orphani alūtur, quemadmodū brephotrophium vbi infantes, vt suo loco diximus. in Codice Iustiniani titulus est de orphanotrophis, quorum etiam meminit frequenter tit. de sacrosanct. eccle. Orphanotrophus, is dicitur qui orphanotrophij curam gerit.

- ORPHANOTROPHVS**, est orphanorum & pupillarū tutor, & adoleſcētium curator, qui eos facultatibus & parentibus quasi deſtitutos ſuſcepit. alendos.
- ORPHANOTROPHIVM**, eſt locus in quo talibus alimēta adminiſtrantur. 23. q. 8. tributum. §. quamuis. & l. orphanotrophos. C. de epiſco. & cler.
- ORTHODOXVS**, id eſt catholicus, extra de Summa trinit. c. j. lib. 6. & dicitur ab ὀρθός id eſt, reſtūm, & δόξα id eſt, gloria, vt C. de Summa trini. & fide catholica. l. 2. in fine. & ibi gl.
- ORTVS** eſt locus ſine reditu, factus ad amēnitatem, & dicitur prædium vrbani, ita tenet Feli. in cap. Rodulphus. in verſi. ortus autem eſt. de reſcri.
- ORTVS** olearius eſt ortus in quo olus accreſcit. Scribendum Hortus per h.

De O ante S.

- OSANNA**, vox Hebraea, id eſt, ſalu obſecro, Matthe. 21. de coſecr. diſtin. 4. c. multi. per Archid.
- ὀσίων κερπί** dicis cauſa, vide ſupra Dicis cauſa.
- OSPRATVRA** vocabulum fictū ex Græco ὄσπρα quod varios fruges minutos & legumina ſignificat, vt auctor eſt Heſychius. Arcad. l. vlt. §. 2. ff. de Muner. & honor [Eléporia & oſpratura apud Alexandrinos patrimoni] munus exiſtimatur.]
- OSSORIA** locus in quo reponūtur oſſa deſunctorum. l. 2. de Sepulc. viol.
- OSSVARIÆ** ciſtæ, in quib. deſunctorum oſſa recondebantur. Vlp. l. 2. ff. de Sep. viol. [Et Celfus ſcribit ſic eſſe mopumenti, vt oſſuariam. & ideo quod vi aut clā interdīcto locum fore.]

- OSTENDERE**, id eſt, monſtrare vel probare. ff. de Actio tributo. l. ſed & ſi ſeruus. & de Accuſationibus, lege finali.
- OSTENTVM** dicitur omne cōtra naturam cuiuſque rei genitum factūque. Oſtētorum duo ſunt genera, de quibus in l. oſtētum. de Verb. fig.

De O ante V.

- OVES** dicuntur animalia minuta. lege oues. & ibi Bartolus. ff. de abigeis. & appellatione ouium non veniunt agni, niſi eſſet de conſuetudine. Bartol. in lege legatis. §. ouibus. ff. de Legatis tertio. hinc ouillio ouium cultus. lege fundi. de fundo inſtructo. le.

De P ante A.

- PACTVM** vel pactio dicitur à verbo pacifcor, & ſic deſcribitur. [Eſt conſenſus duorum vel plurium in idem placitum, ſcilicet ad dandum vel faciendam aliquid alteri ab altero eorum.] ff. de Pactis. lege prima. §. primo. Et dicitur quali de pace factum, vel pacis actum. Et ponitur ibi, in idem placitum. Nam non fit in eodem vero vel falſo, quia ſi duo vel plures conſentiant in hoc vero, Titius eſt homo, vel in hoc falſo, Titius eſt aſinus, non erit pactum quia non eſſet obligatorium, talis enim cōſenſus neutrum obligat alteri. Item ſecundum quōſdam pactum eſt contractus, quia pacificendo, diuerſas in idem contrahimus voluntates. Et capitur quandoque latè pro eo, quod non tranſiit in contractum nominatum: vt venditio &c. Et ſic omne pactum poteſt dici contractus innominatus, vt tranſactio do vt des &c. Quandoque ſtriçtè pro ſimplici pacto gratis facto: vt promitto tibi

ribi decem. &c. Et transactione & pollicitatione differt, quia pollicitatio est solius offerentis promissio. Et assignatur differentia inter pactum, quia pactum est de re certa & non litigiosa & gratuita. Transactione vero de re incerta & litigiosa, & non gratuita. Et quid sit pactum habes etiam de Verb. fig. c. pactum. ubi dicitur, [pactum est inter partes ex pace conueniens scriptura legibus ac moribus comprobata.] Nam sepe ad probationem pacti scriptura interponitur, secundum gl. ibid.

PACTORVM diuersa sunt genera. Nam pactum conuentum dicitur quod sub certis verbis & forma factum & expresse redactum est, verbi gratia, clarum est pactum in verbis, quia si verba sunt obligatoria, pactum est obligatoriu: si sunt liberatoria, est liberatoriu: si exceptionis inductiu, tunc est exceptionis inductiuum.

PACTVM tacitum dicitur quod in veritate non est expresse factum, sed ex aliqua lege speciali ac si fieret haberi iubet. ver. gratia, conduximus domum ad Seio, & res meas intuli, hoc casu res mea illata pro mercede domus, tacite sunt obligatae Seio, iure hoc statuentem, vel iubente lege pignori ita esse obligatas, ac si specialiter & expresse inter nos concordatum esset & conuentum, dato tamen quod non conuenerimus, nec super hoc quid dixerimus. Vnde sic, Pactum tacitum dicitur, quod non est factum expresse: ut cum conduximus domum non tangendo de pretio dando, tamen secundum leges adhuc venit pretium dandum ac si paciscendo ita fuisset expressum.

PACTVM additionis in diem tale est: ut vendo tibi domum: &

si potero habere maius pretium usque ad mensum, ego repetam ipsam domum.

PACTVM legis commissoriae est: ut vendo tibi domum, & si non solueris intra mensem, volo quod sit inempta: ut C. de Pact. inter empt. & vend.

PACTVM personale, est quod non generaliter fit, sed tantum pro vna persona vel duabus. Et dicitur pro vna tantum persona, quia fit personae soli, sic quod tali & non alteri prodesse possit, ut si paciscor pecuniam a te mihi debitam non petiturum me a te, sed a tuo herede, tunc illud pactum tantum personam tuam tuetur, & non heredem tuum.

PACTVM reale, vel in rem est generale, & non continet specialiter vnam, duas vel plures personas sed generaliter complectitur omnes, ad quas illa res pertinet vel pertinere potest: ut cum debitum meum omnino remitto tibi, quam heredibus tuis, ita ut omnes liberemini, tu & heredes & fideiussores, & nullus mihi reseruetur regressus ad pecuniam vel ad rem petendam. Item pactorum aliud nudum, aliud vestitum. Et qui plene vellet hoc examinare, traheret magnam causam & controuersiam inter doctores. Haec tamen cum paucis sufficiant.

PACTVM nudum dici potest quod ab omnibus iuris solemnitatibus destitutum est, id est, tam solemnitates verborum quae solent concipi & attendi in stipulationibus, quam etiam per conceptionem litterarum, scilicet quando chirographum non interuenit, nec aliud instrumentum super hoc confectum quo nudum pactum confirmaretur. Et dicitur nudum, a causa

causa, quæ sufficere potest ad perfectam obligationem, [vt do vt facias, facio vt des &c.] cuiusmodi conventiones dicuntur contractus innominati. Item dicitur nudum à foro negotij: vt quando negotium non incidit in certum nomen contractus, vt in nomen emptionis, venditionis, locationis, & similibus. Item nudum dicitur à rei interuentu: vt talis non intercedat res quæ possit suo interuentu perfectam reddere causam obligationis, sicut in mutui datione. Item dicitur nudum à coherentia, quoniam si incontinenti post contractum adiciatur pactum ex præcedenti obligatione vires contrahit: vt videatur inesse contractui, & causam vestire, vt si pactum semel factum est, & post traditionem intercedit, res sic vestitur interuentu rei. Item pluribus aliis modis vestitur, secundum diuersas opinio. docto.

PACTVM vestitum, dicitur sex modis, secundum quod sex modis vestitur, scilicet re, verbis, literis, contractus coherentia, & rei interuentu: vt secundum glo. Insti. quib. mod. re. con. obl. in prin. Et dicit Goff. quod pactum in re est quando generaliter paciscor ne petam. & in personam, ne à persona petam. ff. eod. tit. l. idem. §. personale. & non minus ex verbis, quam ex mente contrahentium est æstimandum, an pactum in rem vel in personam sit, plerumque enim in personam pactum inferitur, non vt personale sit pactum. ff. eodem tit. l. iuris gentium. §. pactorum.

PACTORVM aliud vtile, aliud inutile, scilicet ratione personarum, vt furiosorum, qui nec tacite nec expresse consentire possunt,

quare matrimoniū contrahere non possunt, nec ad religionem se obligare, & hoc de continuo, secus si habent lucida interualla, vt vij. q. j. quamuis. Item pupillus, qui nondum est doli capax, vbi vult obligari, secus si vellet alium obligare, quod potest. Idem in prodigo. Item monachi & regulares professi & cōuersi nisi pro contēplatione monasterij pacifcantur, cui per tales acquiritur. Item viri & vxores qui sibi donare non possunt, sed vendere. Item ratione potestatis. Item in legatis dum legatione funguntur. Item inter patrem & filium, nisi in Castris peculio, vel quasi. Item si res in pactum deducta non sit in rerum natura, nisi mora præcesserit. Item si homo res sacras vel religiosas deducat in pactum. Item cessat pactum in collatione rerum spiritualium. j. q. ij. quàm pio. & in rebus prohibitis, etiam si iuramentum fuerit appositum, vt in anima detrimentum vergentibus. Item pactum turpe aut rei turpis aut impossibile, de iure vel de facto, nullam obligationem inducit. c. vlt. eodem tit. secundum Goff. in Sum. Dicitur autem pactum à pactione. ff. eod. tit. l. j. pactio verò à pace & actu: nam qui paciscuntur ex diuersis & contrariis moribus animorum, post multa variaque certamina in vnam consonantemque sententiã conuenire dicuntur. ff. eod. titu. lege j. §. conuentionis. Et hoc pactum generale est ad omnia quæ contrahuntur vel aguntur inter partes causa contrahendæ vel tollendæ obligationis, sed nomen conuentionis generalissimum est: nam scholares in scholis, clerici in sapitulo, populus in foro conuenire

nire dicuntur: vt in §. pzalleg. conuentionis. Vel dicitur pactū à percussione palmarum. Veteres enim cū se obligabant, palmas percutiebant in signum inuolādx fidei: vnde dicitur pactū quasi palmæ ictus.

PACTVM per donationem. Requirit infra, transactio.

PACEM rumpere non dicitur ille qui facit furtū ei cū quo pax est. Bartol. in l. verum est ff. de furtis.

PADVS est flumen publicum trāsiens per Lombardiam, de quo fit mentio. Institut. de Rerum diuif. §. 2. in glos.

PAGMATIS, ludus interpretatur, à πάγω quod est ludo. Erat autem pagma machina in sublimē tendens, in qua puerorum cantantium erant nidi. Seneca libro 13. epist. his verbis pagma describit: [His, inquit, annumeres machinatores, qui pagmata per se surgentia excogitant, & tabulata tacitē in sublimē crescentia, & alias ex inopinato varietates, aut dehiscētibz quæ cohærebant sua sponte cocuntibus, aut iis quæ eminebant paulatim in se residentibus.] Iosephus quoque in triūpho Vespasianorum, non nihil de pagmatis scribit. Iuuenal.

Et pagma & pueros inde ad velaria raptos.

Martialis.

Et crescunt media pagmata celsa via.

Claudian.

Mobile ponderibus descendat pagma reductis.

Vlpi. in ticu. de fundo instruat. l. quæsitum. [In emptionē, inquit, domus speculatiua & pagmata cedere.] Nebr.

PAGANVS à pago dicitur, quæ admodum à vico vicinus: habet

Voc. iur.

tamen aliquādo remotiorē significatum, atque pro eo accipitur qui nō est militiæ sacramēto addictus, vt nemo sit qui non aut paganus aut miles dicatur. Iuue.

- Citius falsum producere testem.

Contra pagnum possis, quam vera loquentem.

Contra fortunam armati

id est, contra militē. M. odesinus in tit. locati & conducti. l. [si ignorans, inquit, militi, quasi pagano locauerit.] Item multis aliis in locis Digestorū, sed nunquā in alia significatione. Siquando tamē à iunioribz paganus pro infideli accipitur, id per translationē fit, quasi non sit initiatus ad sacra religionis Christi, atque illius militiæ adiuratus. Neb.

PAGANI dicuntur in iure quandoque increduli seu heretici. Item quandoque dicuntur priuati homines, vt villani & omnes qui neque milites neq; magistri sūt, à pagos Græcè, quod est villa Latinè, vt Institut. de milit. testam. §. illis autem temporibus. in fin. vbi glos.

PAGANICVM aduentitium est peculium, quod ex prospera fortuna aduenit, veluti ex testā. cognatorum vel etiam agnatorum.

PALAM facere dicitur, quod coram pluribus facit. l. palam. de Verb. signific. Palam nuncupatus heres intelligitur, si testes exaudierint. l. heredes de Testam. Palam quæstum facere mulierem dicimus, quæ passim & sine delectu stuprari se sinit. l. palam de ritu nupt.

PALATIN aliter dicitur vicarij, quodammodo gerunt vicem principis, secundum Accurs. in rub. C. de Pala: sacr. lar. libr. duodecimo. Sed communiter dicuntur omnes habitantes in Palatio

F

PA-

- PALATINVS**, comes dicitur, qui curam gerebat præcipuam, vt missis notariis suis negligentiam iudicum argueret. C. de offic. recto. l. nullum. Require supra, Comes.
- PALLA** dicitur vestis qua altare cooperitur, videlicet lincus pannus consecratus, qui super altare ponitur, super quæ extenditur corporale. Sumitur, etiam quandoque pro cortina vel panno serico, Vnde,
Letitia causa cibus est, non serica palla.
- PALLIVM**, est insigne ornamentum archiepiscopi, vel Episcopi, quod ex privilegio sibi conceditur, sumptum de corpore beati Petri, in signum plenitudinis Pontificalis officij, vt de Election. significasti. & de auctoritate, & vsu pallij, præalleg. cap. ij. Vnde ante pallij receptionem ecclesia dicitur viduata, vt dicto ca. quoniam. in Papa verò designat plenitudinem potestatis.
- PALMARIVM** præmium, quod victoriæ causa datur. l. j. de var. & extraord. cogn.
- PALMATI** equi, in l. j. C. de Gre. do. iidem fere sunt quos vulgo baios vocamus. Possumus etiam intelligere equos palmatos, quibus utebantur aurigæ in circo à palma. Hæc Alciat. in præalleg. l. j.
- PANCRATIVM** est colluctatio cum fustibus, vel locus lignis circumdatus, in quo certo ordine stant pugnantes, vt in pugilibus videmus. gloss. est in l. qua actione. §. si quis in colluctatione. ff. ad leg. Aquil. Require supra, colluctatio.
- PANCRATIVM**, vt scribit Vitruvius, locus erat in quo athletæ exercebantur. Plin. lib. 34. Puerum autoli cum pancratio victorem. Propertius libro tertio. Et patitur duo vulnera pancratio. Vlp. lib. ix. tit. ad legem Aquilianam. l. qua actione [Si quis colluctatione, inquit, vel in pancratio.] Vnde pancratiaestes pro athleta qui se in pancratio exercet. Ant. Ne.
- PANCRATIVM** genus certaminis est, quod aduocatis omnibus corporis viribus, omniumque neruorum contentione transigitur. Budæus in l. qua actione. ff. ad Legem Aquil.
- PANDECTA**, Require supra in ver. Digestum.
- PANDECTA**, potest interpretari comprehensorium, hoc est, omnia continens, à πᾶν, quod est omne, & δέχομαι, comprehendendo. [Gellius lib. xix. Sunt, inquit, qui pandectas, id est omnium receptacula inscripserunt.] Idem lib. xij. [Quas Græco vocabulo Pandectas, id est, promiscua & omnimoda continentes libros.] Hinc Iustin. lib. 50. Digestorum. Pandectas Græco titulo prætitulavit, non quemadmodum quidam existimant, pandectas fuisse libros Iuriscōsultorum, ex quibus conflatum est ius civile, quod Iustinianus Imperator in quinquaginta libros redegit. Neb.
- PANNICVLARIA** sunt ea, quæ in custodiam receptus secum contulit, spolia quibus indutus est qui ad supplicium ducitur. l. diuus de Bon. damnat.
- PANNICVLARIA** bona, quæ admodum Vlp. in tit. de bon. et. l. diuus. definit, sunt ea quæ in custodiam receptus secum attulit, non omnia quidem, sed vestem qua is fuerit indutus, & nummos inueterales, & annulos parui precij.
- PANTHÆRA** numero plurali posuit

posuit Vlp. pro auium captura. l. emptorem. §. vlt. de act. empt. vt ibi interpretatur Bud.

PANTOMIMI dicebantur omnium imitatores effictorésque. Græca est vox, qua vsus est Iuriscōl. in l. si libertus. de Ope. liber.

PANTOMIMVS, dicitur is qui mimos repræsenterat, atque in ea arte tantū pollet, vt omnia possit imitari, à πᾶν, quod est omne, & μίμνῃσιν, quod est imitor. Seneca in 4. Episto. [Si clamor & plausus, & pantomimica instrumenta perstreperint.] Julius Firmicus lib. 3. matheseon, [Si luna, inquit, Mercurio defluens ad Venerē peruenerit, organorios aut pantomimos facit.] Nauole. lib. 38. Dig. tit. de oper. liber. l. si libertus, Si libert' inquit, artē pantomimi exerceat. & ff. eo. titu. l. patronus. Si quis, inquit, pātōmīmū vel archimīmū libertum habeat.

PAPA idem est quod admirabilis. Et dicitur a pape, interiectione admirantis, quia vices Dei gerit in terris. Vel dicitur Papa quasi pater patrum, secundum Io. An. dr. super verbo Papa in G. Clem. Alij. deriuant hinc est papa pappos, quod probabilius ter, quæ er

videat vs frutex est in palustris Aegypti locis, aut quo Nilus non fluit, brachiali crassitudine, decem cubitorum altitudine, ex cortice vero stragulas Aegyptij faciunt, atque ex eodem chartas, & est alioqui materia combustibilis. Vlp. in tit. de leg. iij. l. ligni appellatione. Harundines, inquit, & papyros comburant. N.

PARABOLANI sunt medici, qui ad curandum ægra membra vel corpora debiliū deputantur, dicitur parabolani à parabola,

quia plura promittunt hominibus quàm faciunt, & quia sepius parabolis vtuntur, vt C. de Epif. & cler. l. parabolani.

PARABOLANI secundum Alcia. lib. iij. cap. ix. dispunc. erant plebei quidam & viles homines, famulatio, vel ecclesiarum vel hospitalium deputati, & quasi adscriptitij glebæ.

PARAFIDICVS componitur à para vel parum, & fidus, id est, fidelis, & icos custos, quasi parum fidelis, ad custodiendum vel obseruandum quæ obseruare debet, vt colligitur. C. de cur. pub.

PARAGAVDES, genus vestimenti virilis vt plurimum linei, quod sub alia veste gerebatur. Alci. in l. j. C. de vesti. holouer.

PARAGRAPHVS dicitur quasi diuisio, à fares, id est diuisio paragraphia, id est scripturæ diuigraphus, id est in princip. Desio; per Isid.

cretorum. Paraphrasis. Vide punc. iij. c. xvj. delirat enim hic autor.

PARANOARIA hanc vocem transposuit auctor explicandam in ver. perangaria. vide ibi.

PARANIMPHVS vel paranimpha, dicitur parans vel procuras sponsalia. Require j. Proxeneta.

PARANIMPHI & paranymphæ dicuntur Græcè, qui Latinis sunt pronubi & pronubæ, hoc est, nuptiis præsidetes. Aug. 14. de Ciuitate. [Nōne omnes famulos atq; etiā ipsos paranymphos ante mittit foras, quam blandiri coniux coniugi incipiat?] Hieronimus in sermo. assumpt. [Mariā, inquit, angelus Gabriel, ac si celestis paranymphus intactā custodiuit. dicitur est autem paranymphus παρὰ quod est iuxta &

υμφῶν sponsa: quasi assidens sponsa. Commentator decretorum paranymphas somniat esse ancillas, dictas sic, ut ille putat, à parando lymphas. Neb.

PARAPHERNA bona sunt quæcunque præter dotem dantur sponsæ. Vnde paraphernica instrumeta dixit Sidonius Apollinaris puellæ tradita: & dicitur parapherna à *παρὰ* quod est præter, & *περὶ* dos: non ut vulgus loquitur paraphrena. Vlpia. lib. 23. ff. de iure dotium l. si ego. [Si res dentur, ea quæ Græci parapherna vocant, quæque Galli peculium appellant.] Neb.

PARAPHERNALIA bona, vel res paraphernales dicuntur res, quas mulieres iuxta dotem inferunt in domum viri, à *παρὰ* vel iuxta, & *περὶ*, quod est dos, le dicitur, inde parapherna: quid mulier habet ultra dotem. & quæcunque:

PARASYNAXES *παράστασις* conuentus, coitiones, & c. titula hæreticorum in l. quicquid. que. 8. C. de Heretic. & Manich.

PARATITLA Græca dictio est, qua vitur Iustinianus in l. ij. §. penul. C. de Vere. iur. enucleand. apud quem tamen piratitla mendose legitur. Paratitla autem in eo loco Iustiniani apud nos summa rerum interpretari poterunt, quales scripserunt Azo. & alij qui titulos & admonitoria quædam, siue præludia collegerunt, quod ab imperatore ibi permiffum est.

PARAVERADAR indeclinabile dicitur à para, id est, iuxta & vereda, equo ducente rheda, a veho, his, here. & rheda, secundum Hugonem, & sic bubulei & aurigæ paraueredæ dicuntur secundum

Accur. C. de cursu. pu. l. ij. lib. 11. Tu dic secundum Bud. in Pand. q. parauerdi dicebantur qui veredo vno super numerum diplomate comprehensum utebantur.

PARENTES vulgo dicuntur omnes qui nobis cognatione sunt iuncti, per cuiuscunque etiam lineam sexus hoc fiat, secundum etiam interpretationem iuris dicuntur omnes ascendentes per paternam siue maternam cognationem, sed proprie dicuntur parentes vsque ad tritauium, & ultra dicuntur maiores. l. 4. de in ius voc. vbi gl.

PARES curiæ dicuntur vasalli qui habent consimilia feuda à domino illius feudi de quo agitur, prout not. in c. cæterum. de ludi.

PARIA fecisse dicitur qui pecuniam quam acceperat numerauit, & quod debebat reddidit.

PARITER, id est simul, extra, de temp. ord. c. j. iib. 6. & de hoc aduerbio, vide etiam per Bar. in l. si fundus. §. si duo. ff. de Pignor.

PAREPHIPPVS est qui equo infidet siue equorum fessor, à *ἐπι* Græca præpositione, & *ἵππος* equus. Iustinia. lib. 12. Cod. [Parephippus] l. i. parephippii. deri, qui vsurpauit, eum yibus veredis, quos sors vel ducontinebat.] Est autem *ἐπιππιον* stragulum quod equo imponitur. Horatius:

Optat ephippia bos piger,

Optat arare caballus.

Martialis in disticho cuius lemma est, ephippium:

Stragula succincti venator sunt veredi,

Nam solet à nudo surrere sic equo. Nebr.

PARIPVS

PARIPVS dicitur à parum, & pus puris, quod est custodia, quasi parū custodiens mandata, vt l. paripum. C. eo. tit. & lib. præalle. Nescio autem parephippū exprime-re voluerit, de qua dictione vide Alcia. in li. C. r. ad l. parephippium de cur. publ. Nam paripum vox est mihi incognita.

ΠΑΡΗΙΠΠΙ autem dicuntur in l. 4. C. de Curf. pub. Qui equos publicos plures quàm ei liceat vtendos sumpsit.

PAROCHIA est loc⁹ in quo degit populus alicui ecclesie deputatus, secundum Goffredū in sum. eo. tit. Et parochiarum diuisio incæpit à Dyonyf. xij. q. j. c. ecclesias. Cōsistit autem ius parochiale in hoc secundum Gof. in Sum. eo. ti. quod omnes parochiani in diebus Dominicis & festiuis missam audiant in ecclesiis, in quarū parochiis habitāt. vt in c. eod. tit. de Consec. distin. j. si quis. etiam consistit in decimis personalibus, quæ ecclesie parochiali debentur. 16. quæ. 1. si quis laicus. & in oblationibus quæ dandæ sunt sacerdoti parochiali, qui pro populo orare debet. x. q. j. quia sacerdotes.

ΠΑΡΟΧΗΣ, interpretatur dator siue præbitor, hoc est tributarius. Vnde scribit Aulus Gellius: [Ventidiū velut parochum victum sibi ægrè quæsisse, & erat parochorum magistratibus præbenda cōducere.] Horat. Sermo.

*-Parochi qui præbent ligna Salēm-
que*

- Idem 2.

- Certere pallor

Tum parochi faciem.

Inde est parochia, parochorum communio. Augusti. 14. de ciuitate. Fuit quidam nomine, Resti-

tutus in parochia Calamensi eccle. nō vt illiterati dicunt, parochia per duplex r.

ΠΑΡΟΙΚΟΣ, est incola siue habitator in loco, & parœcia incolatus siue habitatio à παρὰ quod est iuxta, & οἰκίω habito. Pomp. de Verb. sign. l. pupillus. [Incola, inquit, est qui in aliquam regionem domicilium suum contulit, quem Græci paroicon vocant.]

ΠΑΡΟΨΙΣ, dis, genus est lancis grandioris, de qua in Euan. [Qui intigit mecum manum in paropside.] Pro qua alius Euangelista catinum posuit. Seneca. in 5. de de beneficiis. Sic paropsidem atgenteam & aureā dicimus. Iuue.

*-quàm multa magnaque paropside
cœnat Martia.*

Cui portat gaudens ancilla paropside rubra

Halecem.

Pomponius de auro & arg. leg. l. & si veluti paropsidas, tabulas trullas. Neb.

ΠΑΡΡΙΚΙΔΑ propriè est qui patrem occidit, & extenditur ad ascendentes & multas alias personas coniunctas, l. j. j. & iij. ff. ad l. Pomp. de Parri. & eod. tit. C. per tot. tit.

ΠΑΡΣ & totum differunt. ff. de eui. l. j. & vide quod no. Arch. dist. 75. quod à partibus. Item adde quid veniat appellatioe partis. Bart. in l. si plures. ff. de dam. infe.

ΠΑΡΣ etiam interdum sumitur pro specie. l. re. & è. de Verb. signi.

ΠΑΡΤΗΙΑΡΙΙ in negotiatis. C. de Excu. mun. accipiendi sunt parthicarum pellium negotiatores, vt attestatur ibi Alcia.

ΠΑΡΤΙΑΡΙΙ coloni qui, vide Coloni partiarj.

ΠΑΡΤΙCΙΠΑΤΙΟ cum excom-

F 3. munitate

nunicato duplex est, quædam inducit maiorem excommunicationem, scilicet, quæ fit in crimine, de Sent. excom. c. si concubina. & ca. nuper. Alia inducit minorem, scilicet, quæ fit in locutione, osculo, salutatione, mensa, thoro & similibus, ipso iure. xj. q. iij. cum excommunicato. & cap. qui comunicauerit, & à quibus repellantur hæ excommunicationes, habes; q. 4. Engeltrudam, & de excep. c. à nobis. & de cleric. excommuni. c. si celebrat. Sunt autem quædam personæ exceptæ, quæ sine hac pœna excommunicato participant, scilicet vxor, filius, seruus colonus, & c. xj. q. iij. quoniam multos. de sent. excom. quod in dubiis, & c. inter alia secundum Spe. & Garsiam, mittendo nuntium vel litteram excommunicato, incurrit minorem, quia loqui videtur. ff. de Consti. pec. l. & licet. & est gl. in c. statuimus. & c. constitutionem. de Sen. excom. lib. 6.

PARTICIPIVM significat part tempus eius, vel aliud medium significare declarat, de quo per Bart. in l. j. de cond. & demon. & in l. si quis. §. quod ait. ff. quod vi aut clam.

PARTVS ante quàm edatur, est pars viscerum matris. l. j. §. ex hoc rescripto. ff. de Ven. in spi. & continetur appellatione redditus, nõ autem fructus. l. deducta. §. hereditatem. ff. ad Treb. & l. Paulus. ff. ad Leg. Falci.

PASCVA loca sunt, vbi bestia pascuntur. l. diuortio. ff. Sol. mat. & C. de pasc. pub. quasi per totum tit. lib. xj.

PASCVA sylua, vide in ver. [Sylua.]

PASSIVM, indifferenter, de appell. cù sit Romana. & c. pastoralis. de ecc. deleg. in gloss. 3. in cap. in

pertractandis. de iura. calum.

PASSIVVM verbum aliquando resoluitur in infinitiuum sui passivi, & aliud verbum vt reponatur, id est, reponi sinatur. ff. de Aqua plu. arc. l. in summa. §. item Varus. Item passiuum verbum cum ablatiuo quãdoque importat actiuam significationem, vt petitur à me, id est, aliquis à me petit. ff. de Dam. infecto. l. à quo fundus.

PASSVM est vinum illud quod ex uuis passis conficitur. Hispani [bastardo] appellant. Seruius in illud Virgil. 2. Georgi.

Et passu pſythia vilior.

[Passum, inquit, ideo dicitur, quod ab igne patitur decoquendo: sed illud quod decoquitur, non passum, sed defrutum aut sapa dicitur.] Iuuenalis: ¶

*Passum & municipes Iouis adu-
xisse lagenas.*

Vlpia. de Trit. & vino legato. l. si quis. [Passum, inquit, nisi contraria mens sit, intelligitur.] Proculus in cod. tit. l. qui vinum. §. viti. [Cui dulcia legata essent, omnia hæc esse legata, mullum, passum, defrutum, & simil. portiones.]

PASTINARE proprie, est passiuo, quod ferramentum est bifurcum fodere. Alcia. in l. impensa. de Verb. sign.

PATER est ille quem nuptiæ designant. i. presumunt esse, vt dicit Azo. in sum. C. de In ius voc.

PATER præter notam significationem quam habet in propria significat etiam senatorem: nam senatores patres conscripti appellantur illi propter ætatem. h. propter curam, hoc adnotatum quod quis decipiatur Accursij verbis in illud Iustiniani libro j. Institutionum,

tationum, titulo quibus modis
ius pat. potest. fol. §. filiusfamil.
[Quem sibi princeps patrem de-
legit, id est, senatorem.] Nebr.

PATRIS nomine auus quoque
continetur. l. iusta. de Verb. sign.

PATERFAMILIAS dicitur is,
qui est sui iuris & potestatis pro-
priae, cuiuscunque sit ætatis, sed
filiusfamilias è conuersò. Requie-
re suo loco.

PATRES etiam dicti sunt quos
plebs sibi creauit ut ipsi plebem
excederent.

PATRES conscripti, dicebantur
quorum nomina in tabulis au-
reis scribebantur.

PATRES conscripti, dicti sunt se-
natores potestatem primis il-
lis à Romulo creatis, qui centum
fuerant, complures alij eum in
ordinem ascripti sunt.

PATRIA potestas secundum
Azo. in summa. C. eod. tit. est ius
quoddam quod habent hi, qui
sunt de imperio Romano, in li-
beros naturales & legitimos, &
ius alij non habent, ut Instit. de
pat. potest. per totum.

PARRICIDA est qui patrem
occidit, aliàs in iure ciuili ponit-
ur parricida. C. de his qui pa. vel
lib. occi. l. vnica.

PARRICIDIUM aliàs parrici-
dium, est homicidium nefandum,
quod committitur in parentes,
in liberos, in proximos, collate-
rales & affines. Require supra, ad
leg. Pompejam.

PATRICII dicuntur ideo quia
prætoris potestati præsumunt se-
cundum Isid. lib. 9. cap. 3. Ety. mo.
Etiam patritius est is quem Im-
perator sibi elegit in patrem: ut
Instit. quib. mod. ius pat. pot. fol.
§. filiusfamilias. & C. de consor.
eiusdem lit. l. fin. Item in alia si-
gnificatione dicti sunt patritij

quidam nobiles de ciuitate, &
olim dicebantur patres princi-
pum, scilicet, ad consilia præ-
standa.

Dicit Isid. lib. 9. Ety. mo. e. 3. Patritij
inde vocati pro eo quod sicut
patres filijs, ita prouideant rei-
publicæ, unde dignitas patritia-
tus dicta est, erat enim patritius
quasi principis pater.

PATRICII proprie dicti sunt
nobiles Romani, qui à primis se-
natoribus quos, scilicet, Romu-
lus instituerat, originem habuere.

PATRINVS vel patrina dicitur
filius vel filia spiritualis compa-
trum vel commatrù matris vel
patris, quem vel quam quæ de
fonte baptismatis leuauit, vel ad
sacramentum confirmationis ten-
nuit.

PATRONVS secundum Canones
dicitur ille qui habet ius præsen-
tandi aliquem ad beneficium ec-
clesiasticum, sed secundum leges
est qui manumisit seruum suum
spõte, qui seruus dicitur libertus
eius à quo sic manumisus est.
Etiam patronus quandoque di-
citur aduocatus vel è conuersò
aduocatus patronus causarum,
quia patrocinium præstat vel pa-
trocinatur, & in primo significa-
to tria faciunt patronum. Unde:

*Patronum faciunt dos, a lificatio
fundus.*

Require supra ius patronatus.

PATRVELES dicti sunt quorum
patres inter se germani vel fra-
tres fuerunt.

PATRVELES sorores sunt duo-
rum fratrum filie.

PATRVS dicitur frater patris,
quasi pater alius.

PATRVS magnus, est frater aui.

PAVCI quot dicantur, vide glos.
in c. latores. de Cle. excom.

PAVLIANA actio. Require [Actio Fabiana.]

PAUPER dicitur qui non habet quinquaginta aureos in bonis. Bar. in l. nonnulli. ff. de Accus.

PAUPERIES est damnum siue iniuria facientis ipsum damnum, vt ab animali quod sensu caret factum, vt si equus tuus segetem meam paut, vel aliter damnum mihi dedit. Non enim potest dici iniuriam fecisse, cum sensu careat. Instit. si qua. pau. fe. dic. §. pauperies. Differunt autem damnum, maleficium, & pauperies. Nam damnum fit cum animo iniuriandi, vel ab habente animum iniuriandi, licet non vtatur. Alia patent in locis suis. De pauperiei actione Require supra, [Actio de pauperie.]

PAX secundum Goffr. est discordia finis, vt cap. j. de treuga & pace. in gloss. j. Item pax est vinculum charitatis, vt in cap. nouit. §. sed forsitan. de Iudic. Et sunt sex causæ propter quas non est pax inter homines, de quibus per glo. not. de Re iudi. lib. vj. ad apostolicæ.

De Pante E.

PECORIS appellatione non solum boues, sed & alia quadrupedes gregatim pascentes continentur. l. legatus. de leg. iij. ortis pecorij.

PECORIS ad aquam appulsus, est ius adducendi vel appellendi pecus ad aquam fontis alieni, iure seruitutis.

PECVDIS nomē generale est ad animalia quæ gregatim pascuntur, sicuti & nomen pecoris. l. legatis seruis. vbi gloss. de leg. iij. & l. ij. ad l. Aquil.

PECVLATVS, furtum est rerum publicarum, captum dici à pe-

core eo tempore quo Romani nihil praterquam pecudes possidebant. Sallustius in Iugurtha [Peculatus ætarij factus est.] hinc apud Iurifcon. in lib. Dig. tit. est ad leg. Iul. peculatus.

PECVLIVM verbum quoq; freques in iure ciuili, vt ait Seruius in illud Virg.

Nec spes libertatis erat, nec cura peculi.

Est simpliciter patrimoniū: ita enim maiores nostri dicebant à pecoribus in quibus eorum constabat vniuersa substantia, sed postea illud tantum appellari ceptum est peculium, quod seruis in potestate domini, & filius familias in potestate patris constitutus possidet.

PECVLATVS, vide supra in ver. [Lex Iulia peculatus.] & in ver. [Crimen peculatus.]

PECVLIVM, est pusilla substantia vel pecunia separata à rebus & ratiocinijs patris vel domini. data vel permissa filio vel seruo. ff. de Pecul. l. depositi. §. peculium. Et est multiplex, scilicet, castrensē vel quasi castrensē profectū, aduentitium paganicum, nō paganicum. C. de Bo. quæ l. l. cum oportet. l. cum multa. & l. cum non. Item peculium dicitur res par aphanalis. ff. de Iure dot. l. si ego. §. dotis. Item peculium ponitur pro hereditate vel patrimonio. ff. ad Trebel. l. cogi.

PECVLIVM capitur etiam pro pecunia, quam quis repositam ad casus repentinos habet legi si chorus. de leg. iij.

PECVLIVM castrensē, est quod miles acquirit dum militat in castris, & illud est filij pleno iure tam quo ad proprietatem quam quo ad vsum fructum.

PECV-

P E C V L I V M palatinorum, dicitur etiam castrense, scilicet militum palatii qui principē sequuntur, secundum Accur. C. de Castr. pec. lib. xij. in rubr.

P E C V L I V M quasi castrense, dicitur illud quod aduocatus acquirit præstando clientulis suis patrocinium in causis, vel quod magister Grammaticus, logicus, vel Rhetoricus in scholis suo lucratur exercitio. in l. fin. Cod. de Inoffic. test.

P E C V L I V M adventitium, est quod filio aduenit ab auo paterno vel materno, vel ab altero, vt ex prospera fortuna, & ex testamento agnatorum vel cognatorum, & quod filio aduenit, ipſus est quo ad proprietatem, patris vt quo ad vsum fructū. Et dicitur alio nomine paganicum adventitium. Item adventitium si ab Imperatore vel augusto datum fuerit, comparatur castrensi peculio. in l. cum multa. Cod. de Bo. quæ lib.

P E C V L I V M profectitium dicitur illud quod de rebus paternis vel dominicis proficiscitur, & filio vel seruo datur, vt in eo negotietur, & illud est patris quo ad proprietatem, sed filij vel serui quo ad vsum fructum. Et etiam alias dicitur paganicum profectitium.

P E C V L I V M clericorum, est patrimonium clericorum. Nam peculium patrimonium appellatur ff. ad Treb. l. cogi. vnde illud quod à clerico velut proprium possideretur, eius peculium dicitur. Secundo modo tamen & vsualiter peculium dici solet filiorū & seruorum patrimonium, quod eis à domino vel patre datur, vt ff. de Peculio. per totum.

P E C V L I V M clericorum profect-

titium, est quod de bonis ecclesie procedit, vel quod ecclesie contemplatione acquiritur.

P E C V L I V M adventitium, eorundem est quod acquiritur ex opera eorum, vel alias prouenit ex intuitu personæ. Et hoc not. Goffr. in sum. eod. tit.

P E C V L I A R I S mercis appellatio pertinet ad omnes negotiationes quæ in rebus mobilibus peculiaribus etiã hominibus exercentur. l. j. de Trib. actio. vbi gl.

P E C V L I A R I T E R, id est, specialiter. C. de Com. rei mili. l. ij. libro. x. & ff. de Trib. actio. l. ij.

P E C V N I A dicta est à pecude, quoniam, vt inquit Varro, à pastoribus horum vocabulorum fuit origo. Plinius libro 33. pecuniam accepisse nomen scribit à nota pecudis nummo impressa: sed iã pecuniæ appellatio omne illud continetur, quod pecunia mensurari potest. Paulus de Verborum significatione. l. pecuniæ, [Pecuniæ, inquit, appellatione re significari. Proculus, ait, hoc est patrimonium.] & ff. eodem titulo Vlpianus. [Pecuniæ, inquit, nō solum numeratam pecuniam cōplectitur, verum omnem omnino potentiam, hoc est omnia corporea.] Nebris.

P E C V S, pecudis, est omne animal quod caret ratione atque effigie humana, nam & de piscibus Horatius in primo Carminum dixit:

*Omne cū Protess pecus egit, altos
Visere montes.*

Caius tamen lib. 9. Digest. tit. ad l. Aquiliam. l. lege Aquilia. [Seruius, inquit, nostris exæquantur quadrupedes quæ pecudum numero sunt, & gregatim habentur, veluti oues, capræ, boues, equi, muli, asini: sues etiam, sed canis

F 5 inter

inter pecudes non est. Nebris.
P E C V N I A appellatur totum, quod homines habent, & dicitur à pecoribus, quia quicquid antiqui habebant, totum in pecoribus consistebat, vt j. quæst. iij. totum, & sic sumitur communiter. Quandoque tamen capitur propriè & strictè solum pro numerata pecunia, vt xliij. quæstio. iij. putant quidam. & ibi gl. Alias appellatione pecuniæ omnes res continentur. C. de const. pec. l. ij. Etiam Proculus ait pecuniæ appellatione rem significari. ff. de Verb. sign. lege pecuniæ. verbi gratia, heres factus, hereditate adita vendit eam, & emptori per stipulationem promittit, quanta pecunia ex hereditate ad ipsum peruenit, &c. Appellatione pecuniæ omnis res significatur, quia sensus est, omnis res quæ ex hereditate ad me peruenit, & capitur significatū ex dispositione præcedenti scilicet venditione hereditatis, quæ omnes res significat. Item ibi latè significat dicendo, [heres mi, volo te restituere: Titio pecuniam meam.] id est hereditatem meam. Vnde perinde est ac si dicat hereditatem, bona, vel res meas, vt lege nam quod. §. fin. ff. ad Trebel. Sed ibi significat strictissimè, dum filiofamiliæ prohibetur mutuari pecuniam, quia significat pecuniam numeratam. l. j. ff. ad Sena. Mace. iuncta lege sed & mutui. eod. titu. Ratio vtriusque, quia in priori casu subiectus fuit ex favore, ergo ampliandus, sed hic casus subiectus est ex odio, ergo restringendus. vt in regula odia. de Regul. iur. lib. vj.
P E D A G I A, dicuntur quæ dantur à transeuntibus in locum constitutum à principe. Sed guidagia,

require supra.

P E D A G O G V S est ille qui ab initio instruit pueros, & dicitur à *παις* *παιδ* & id est puer, & *αγωγ* & ductor, quasi ductor, siue gubernator puerorum. Instit. Quibus ex cau. manumi. non licet. §. eadem lege Alia Sentia. vbi gloss.
P E D A M E N T V M, dicitur vitis fulcimentum. Varro in primo de re rustica: [Quibus stat rectè vinea dicuntur pedamenta, quæ transuersa iunguntur iuga.] Vlpianus libro xlvij. de Tigno iuncto. l. prima. [Vineis, inquit, necessaria, peticæ, pedamenta.] Ant. Nebr.
P E D A M E N T A dicuntur sustentamenta pedum vinearum, & dicuntur Gallicè paxilli.
P E D A N E I iudices, require supra [Iudices pedanei.]
P E D A R I I Senatores auctore C. Basso dicebantur, qui quia magistratum curulem nondum ceperant, pedibus in curiam itabāt: Nam qui curulem magistratum gesserant, veterum ætate curru solebant honoris gratia in curiam vehi: in quo curru sella esset supra quam considerent, quæ ob eam causam curulis appellaretur Gell. lib. 3. cap. 18.
P E D A R I V M senatorem Festus appellatum scribit: quia tacitus transeundo ad eum cuius sententiā probat, quid sentiat iudicat.
P E D E T E N T I M. vide in gl. prima. in Clement.
P E D I C V L I dicuntur quædam argentea sustentacula, quibus vasa vel res qualibet velut pedibus sustentantur, ita ponitur in l. pediculis argenteis. ff. de Auro & arg. leg.
P E D I C O N E S gladio puniuntur teste

teste Iustiniano iusti. de Public. iudic. §. item lex Julia. quanuis quidam apud Imperatorem in eodem loco in alio capite legis Iulia hanc pœnam constituent, & propterea textum nitidum deprauantes, non [peccatoribus, sed] pedicatoribus] legendum contendunt, tamen quia hæc eorum lectio minueret pœnam, non puto ab antiqua lectione recedendum, cum alioquin tales vitæ priuari debeant, vt sancium est in Auth. vt non luxur. contra nat. circa fi. & in l. cum vir. Cod. ad l. Iul. de Adulte. secundum intellectum Baldi.

PEDULES, calceatui apræ fasciæ erant, quibus antiquiores utebantur. Pli. lib. 8. [Mures, ait, abrosisse Carboni Imperatori fascias, quibus in calceatu utebatur.] Tales fascias Vlp. crurules & pedules vocat, in titu. de auro & arg. leg. l. argumento. [Fasciæ, inquit, criminales pedulæque & pilea vestis loco sunt, quia partem corporis vestiunt.] Nebr.

PAGMA, vide in ver. pagma.

PEIVS not. Pau. in commen. ca. in literis. de Restit. spol.

PELLEX, concubina est illius qui habet vxorem, eoque distat à pallaca, quæ est concubina cœlibis. dicta est autè pellex à pelliciendo, quod videlicet attrahat alliciatque alterius virum. Cui mulierum generi pœna est à Numma Pompilio constituta hac lege: [Pellex aram Iunonis ne tangito: si tanget, Iunoni crinibus demissis agnum fœminam cædito.] Pau. de Verb. sig. l. Masurius. [Caius, inquit, Flaccus scribit pellicem vocari, quæ cum eo cui vxor sit, corpus misceat, aut quæ vxoris loco sine nuptiis in domo sit. Nebris,

PELLEX est quæ miscetur habenti vxorem: alij dicunt quod est vxoris loco sine nuptiis in domo, vt concubina vel amica. lege Masurius. ff. de Verb. sig. vel est illa quam quis habet ad tempus saturandæ libidinis causa. tex. & gl. in c. laici. iuncta gl. xxxij. dist. **PELLIONES** à pellibus conficiendis dicti, sub quibus milites hiemabant apud Paternum in l. vlt. ff. de Iur. immunit. Vbi tamè **POLLIONES** legitur.

PENARIA cella & penarium, vt inquit Varro, locus est vbi penus reponitur atque adseruatur. Cicero quinta in Verrem actione: [Cato sapiens Siciliam cellam penariam reipublicæ dicebat.] Vlp. tit. de penu legata. l. qui penum. [Quæ horrei penarij vel cellæ penariæ instituendæ gratia habentur.]

PENVS penoris, siue penus, us, est (vt ait Cicero in 2. de Natura Deorum) omne illud quo vescuntur homines.

PœNA est delictorû debita coercitio vel satisfactio, quæ à lege vel à ministris libris imponitur. no. per Azon. in Sum. de pœ. & l. si pœna. ff. de pœ. Et sunt octo pœnæ iuris ciuilibus, damnum, vincula, verbera, talio, ignominia, exilium, seruitus, & mors. Pœnæ autem iuris canonici sunt, suspensio, excommunicatio, depositio, intrusio, incarcerationis, & verberatio, secundum Archid. qui hoc no. in c. j. xxij. q. v.

PœNA & supplicij differunt, vt no. Arch. xj. q. ij. nemo. per totum, pœna quoque differt à multa, vt dictum est supra in ver. multa.

PœNAM committi, est pœnam debere.

PENDERE, id est soluere. l. j. si ager vestig. vel emphy. pet.

PENES, id est quasi, vt not. ij. q. vij. cap. qui sine.

- PENES**, no. plenè Ioan. Cal. in com. decre. postulasti. de conce. præb. Et est differentia inter penes & apud. vide per Io. Lincon. in l. si quis in tantam. C. vnde vi. vbi dicit quod, illud est penes aliquem, cuius possessionem habet, sed illud est apud aliquem, cuius solam detentionem habet, vt depositarius, & commodatarius, & dicit quod in d. l. apud, sumitur improprie, vt d. l. penes. de Verborum signific.
- PENICILLVS**, instrumentum quo vtitur pictor ad pingendum. l. pictoris de fundo instru. &
- PHAVORINVS** apud Gel. lib. 4. ostendit, penus est quod longe vsionis gratia contrahitur atque reconditur: ex eo dictum, quod non in promptu sit, sed intus reconditur, & habeatur penus. Apud Iuriscons. tit. de Penus leg. hoc est, iis de rebus que adseruantur in penario ad longum tempus: nam que ad breue, in præptuaria sunt cella, inde appellata, quod in promptu sit, quemadmodum penus in recessu interiori. Nebriss.
- PENES**, præpositio, vt inquit Festus, differt ab eo quod est apud, quod apud personam tantum cum loco significat: vt si dicas, pecunia est apud me, possis id rectè dicere, etiam si tua non sit. Penes verò non tantum personam & locum designat, sed etiam cominium, vt si dicas, pecunia est penes me, significat quod est cui iuris ac potestatis. Vlpian. in tit. de Verb. sign. l. penes. [penes te, inquit, amplius est, quam apud te est, nam apud te est, quod qualitercunque à te teneatur, penes te est, quod quodammodo à te possidetur.]
- PENICILLVS**, pictoris est instru-

mentum, quo inducit in picturam colores. dicitur & penicillus, vtrumque per diminutionem ab eo quod est penis, hoc est cauda inclinatum, nam in modum parue caudæ prominent setæ, ex quibus fit peniculus. Plinius lib. 35. [Arrepto peniculo lineam ex colore duxit.] Martianus in tit. de fundo instructo. l. pictoris. peniculi, inquit, est cauteria & conchæ.

- POENITENTIA**, secundum Ambros. est præterita peccata plangere, & plangenda iterum non committere, vel sic, secundum Aug. est quadam dolens vindicta, puniens in se quod commisisse dolet, de quo plura vide in tract. de pœ. dist. 3. & 4.
- PENITVS**, not. Ioan. Andr. in cap. j. de sup. neglig. prælat.
- PENSIO** idè est quod census, vel tributum. in quo differant pensio & census, vide gl. in Cle. j. de sup. neglig. prælat. in ver. pensiones.
- PENSITATIONES** publicæ secundum Azo. in Sum. C. si ob publ. pen. ven. dicuntur annuæ exactiones tributorum vel vestium, auri vel argenti, que à certis personis debebantur, & præstabantur fisco. Sed & pensitationes publicæ dicuntur, que ad viarum vel pontium refectionem præstandæ sunt à possidentibus, vt sic fiat omnium datorum quadam collatio, & si pensitatio est quasi pensionis solutio.
- PENTAPROTIÀ**, latine quinque primatus, munus erat in municipiis, vnde pentaproti dicti qui eo munere fungebantur, qui latine quinque primi appellari possunt. l. 2. C. de Priuil. eorum qui in sac. pal. mili. lib. xij.
- PENTATEUCHVM** est volumè continens quinque libros Moysis à πεντὴ id est, quinque, &

περὶ ἑνὸς, mandatum, quasi, & ut in cap. j. de decimis.

PENULA est quedam vestis, qua non utebantur nisi ciues Romani, quæ fuit data patri-Sauli, quia societatem contraxerat cum Romanis. c. si adiutorium. distin. x. vbi glos.

PENUS quæ dicitur, diffusus traditur in tit. de Penul leg. quam ut hic paucis declarandum sit, vide ibi Iuriscons. inde penarium pro loco in quo penus asseruatur.

PER, not. Archid. 13. q. 2. c. Ebron. & Pau. de Leaza plenè in Cle. j. de sum. Trin. & fid. catholi. & Ioan. Andr. de Elect. c. dudum. in fi. ff. de Verb. sign. l. vrbana. §. pernoctare. vbi dicitur [per] denotar perfectionem.

PERAGANDA, est vestis de auro vulgari, quod in gaudis vestimentorum vel chlamydam poni solet. vel vestis quæ habet aurum tantum in superficie, require supra Oloberus. & C. de vesti. & olo. & de auro. l. j. li. xj. Legendum est peragenda, quam vocem exposuimus supra in ver. parangaudes.

PERAGIT qui obtinet, vnde peregrisse reum dicitur qui damnauit, vt tradit Alejar. in l. transacta. de Verbo. signif. habetur in l. 2. de Adulter.

PERANGARIA est seruitus personarum & rerum, & dicitur quasi perfecta & magna angaria. Est autè angaria seruitus personarum & non rerum. Item perangaria dicitur exactiones & præstationes patrimoniorum, scilicet quæ quedam quæ prædio incutuntur vel imponuntur, & erant fortè exactiones equorum vel venientibus, ad portandum annonam militibus, colligitur C. de cursu pub. & angariis & perangariis. in Rubr. li. ii. Legendum peran-

garia, non perengaria.

PERDITVM dicitur aliquid si facta diligenti inquisitione non reperitur. Bart. in l. si quis argentariis. §. an. et. ff. de Eden.

PERDVELLES olim appellabantur ij, quos nos hostes appellemus. l. quos nos. de Verb. sign.

PERDVELLIONES, require supra, Crimen læsæ maiestatis.

PEREGRINANTES, large dicuntur illi, qui à loco sui domicilij proficiscuntur. C. de Incol. l. ciues. li. x. proprie autè dicuntur Romipetas apostolorum & aliorum sanctorum limina & oratoria visitantes. 34. q. 3. si quis Romipetas, & c. paternarum. & c. illi qui etiam dicuntur illi qui accedit ad præsentiam domini Papæ, eo. tit. cap. vnico, & 2. q. arguta.

PERDVELLES ab antiquioribus dicebantur, qui postea dicti sunt hostes: nam hostes dicebantur, quos nunc vocamus peregrinos. Cicero in primo officiorum: [Equidè illud animaduerto, quod qui proprio nomine perduellis esset, is hostis vocaretur, lenitate verbitristitiam mitigante]. Caius in titu. De Verb. signific. l. quos nos, inquit, hostes appellamus, veteres perduelles appellabant. hinc perduellio, onis, pro ipsa in republ. aut in principem hostilitate eorum qui hostes patriæ iudicati sunt. Suetonius in Julio: [Subornauit qui Caio Rabirio perduellionis diem diceret: Perduellionis crimine primus omnium damnatus est Horatius ob sororem interfectam, sed absolutus, Vlp. in tit. ad legem Iuliam maiesta. l. is qui. Qui perduellioni inquit, reus est: hostili animo aduersus rempublicam vel principem animatus est. Neb.

PERE-

- PEREGRINI** dicuntur omnes qui non sunt de episcopatu ordinantis, siue sint clerici, siue laici secundum Goffred. in sum. de cleric. peregri. quia tales recipi non debent ab episcopo alio ad ordines vel dignitates, aut ecclesiastica sacramenta, vt lxxij. distin. per totum & in tit. de Cleric. pereg. Vnde clericus peregrinus est qui in alia prouincia ordinatur.
- PEREGRINI** quandoque dicuntur deportati. l. sed & ff. solemus. de Hered. instit.
- PEREGRINITAS** peregrinorum conditio. Vlp. l. 10. §. 4. ff. de In Ius voc.
- PEREMPTIO** id est, in totum extenuatio. l. qui hominem. ff. de Adimen. lega.
- PEREMPTORIUM** dicitur à perimendo, eo quod omnino perimat, vt terminus peremptorius ultra quam non dantur vltiores dilationes. Similiter exceptio peremptoria dicitur quæ perimit citationem. Etiam dicitur citatio peremptoria, quia omnes alia citationes debent fieri antequam aliquis tanquam contumax puniatur. Iudex tamen peremptoriam citationem, edictum peremptorium extantē causa, statim mittere potest, & idem operabitur, quod alia tres citationes possunt operari.
- PERAEQUATOR** est qui homines & territoria peræquat, id est, valde æquat, vel qui prædiū desertū æqua pessione (vt prius) assignat nouo possessori. vt C. de Cē. & censit. & peræquato. in ru. li. xj.
- PERD** secundum peritiores peræquatores dicuntur exactores capitulationis, eo quod æqualiter ab omnibus exigant.
- PERFECTUM** dicitur quod omnibus suis partibus constat. l. j. in prin. & ibi glof. ff. de Orig. iuris. vel dicitur perfectū in quod adsunt vel adesse debent. l. j. & ibi not. C. de Arbitr. Aliquando dicitur perfectum ex sola initiatione, vt l. ædificia. §. perfecisse. de Verb. signific. ff.
- PERFECTISSIMI** secundum Alc. libr. 3. Disputatio. dicti sunt qui cum nec ex senatorio nec ex equestri ordine essent, ad dignitates assumerebatur. De perfectissima tu extat ti. peculiaris lib. 12. Co.
- PERFUNCTORIE** i. obscure vel deceptorie, no. ff. Quod vi aut clam. leg. aut qui aliter. vel id est negligenter. xl. distinc. ante omnia.
- PERFVSORIE**, id est, ambigue. ff. de Euictio. l. qui libertatis. §. sed & si quis.
- PERGULA** est mensa in qua opifices opera sua vendenda exponunt. Hinc Plin. scribit Apellem tabulas quas pingebat, trahenti populo iudicandas in pergula consueuisse proponere. Vlp. libro nono Digestorum. tit. de us qui deiecerunt. l. si verò. Cum pictor, inquit, in pergula clypeum vel tabulam expolitam habuisset, eaque excidisset. Nebr.
- PERGULA** est tugurium vel obumbratio frondosa, ponitur in gl. §. contrahentes. cap. j. de foro competens. lib. vj.
- PERIPSEMA** est neutri generis, scobē, quisquilias, ac, omnium rerum purgationem significans, Ambrosio interprete.
- PERISSICHOEGIA** non magistratus, fortasse curatibana non æ, secundum Alciat. tribana familia. de Verb. sig.
- PERIVRIVM** dicitur quando aliquis arat contra nonica statuta vel temerarie. Et dicitur

dicitur multipliciter. Primò falsa iuratio. Secundò, dicitur transgressio liciti iuramenti Tertio dicitur indiseretum iuramentũ, & est veniale. xxv. distinc. c. vnum. §. criminis. in fin. Quarto dicitur mendacium iuramento firmatum, & semper hoc est mortale. xxi. quæstio. secunda. quod autem ait,

PERMITTI dicitur aliquid tribus modis. Primo quod nullo iure prohibetur. Secundo quod contra humanas constitutiones indulgetur. Tertio illicitum ut magis illicitum vitetur, ut est glo. cum exemplis. in can. omnis. distinc. iij.

PERMUTATIO secundũ Goffr. est vnus rei pro alia vicaria præstatio, vel vicaria præstatione mutatio. Et contrahitur (sicut plerisque placet) quando inter aliquos conuenitur, ut certa species pro certa detur. C. de Res. perm. l. j. §. quoniam. Si enim conueniretur ut certa species daretur pro incerta, vel e converso, nõ esset permutatio, sed cõtractus in nominatõ, scilicet, do ut des, &c.

PERNOCTARE extra urbem dicitur qui nulla parte noctis in vrbe moratur. l. vrbana. de Verbor. significatio. §. pernoctare.

PERPENSVS id est, perfecte pensus & deliberatus. de Pact. c. vlti. circa mediũ. libro vj. & sic dicitur in proœ. Clem. iuris sanctio perpenfa, digesta consilio.

PERPERAM, id est, malitiosè, iniuste, inique. l. cum querebatur ff. de Re iud. & l. qui interrogatur. ff. de Interrogat. actio. aliquando, id est, per errorẽ. l. si ancillã. §. fin. ff. pro Suo. Et quando dicatur perperã iudicatũ, vide. l. si seruus quem. ff. de Liber. taut. Aliquando dicitur perperã quod

calumniosè & sine causa fit. l. ab executione. circa finem. C. quor. appel. non recip.

PERPETVVM dicitur illud quod non habet certum finem. Nicol. de Neapol. in lectura Bartol. in l. iuris peritos. ff. de Excusatio. tuto.

PERPETVVM quandoque idem est quod generale. de Electio. cap. Massana. & capit. vt circa. eod. tit. libro 6. vt dicendo, editio perpetuo (id est generali) prohibemus.

PERPETVARIVS dicitur, qui in perpetuũ aliquid conduxit. k vlti. C. de Loca. præd. ciuil.

PERPLEXITAS est constringens & inuitabilis necessitas peccandi, quæ provenit ex erronea voluntate, vt cap. j. in Summa. distinc. 13. vbi glos. bona. alijs perplexum dicitur quod est valde dubium.

PERSECVTIO est imploratio officij iudicis, quod vulgò nobile appellatur, secundum Alciat. in l. actionis verbo. de Verb. fi.

PERSEQUI propriè dicimus, quod nondum consecuti sumus. Vnde licet quis satis acceperit, tamen adhuc dicitur persequi, quia verè ei satisfactum non est. l. quibus. §. j. vbi Alciat. de Verbor. signific.

PERSONÆ quædam dicuntur priuatæ improprie, vt illæ quæ sunt exemptæ a iure communi, vt distinctio. 3. priuilegia. vbi dicitur, quòd priuilegia sunt leges priuatorum. Quædam verò dicuntur proprie priuatæ: vt illi qui non habent dignitatẽ. 24. q. j. qui contra. Vnde clerici non dicuntur priuatæ personæ, cum habeant dignitatẽ, id est, ordinem ecclesiasticum, vt in can. priuilegia. præalleg. & distinctio. iij. dicitur.

denique secundum Ioann. Item secundum Alanum quedam sunt personæ publicæ, quæ sunt in officio publico, vt tabellio, iudex, balius. Aliæ priuata, quæ nõ sunt in officio publico.

PERSONALITAS significatur per has dictiones, [tu mihi, ego tibi,] cum alio significato quod probabiliter concluditur, & si nullo modo concludatur, tunc est impersonalitas.

PERSVADERE est plusquam compelli & cogi sibi parere, vt l. j. §. persuadere. ff. de Ser. corrup.

PERSVASOR à mandatore in quo differt. Bart. in l. non solùm. §. si mandato meo. ff. de Iniu.

PERTINACIA in malo, perseverantia in virtute dicitur. Nam pertinax dicitur valde tenes, vel imprudenter durus, irreuocabilis, indocilis, & obstinatus, secundum Ioann. Andr. in Clem. j. de summa Trinit.

PERTINERE ad nos dicuntur quæ spectant ad nos aliquo titulo, & quæ nostra non sunt, sed esse possunt. l. verbum illud pertinere. ff. de Verb. sign.

PETITIONIS verbo in rem actiones significantur. l. pecuniæ verbum. de Verb. sign.

PETITIO hereditatis omnibus illis cõpetit, qui iure veteri vel nouo heredes sunt vel fũt, contra possessores, vel qui pro herede possident, nec possunt dicere quare possidēt, veteri iure, veluti xi. Tabularum, vel ex testamento, nouo iure, velut ex Senatusconsulto. Qui verò cum titulo possident hereditatem, non tenentur petitione hereditatis, nisi in tribus casibus, vt si venditor non apparet, vel de pretio non est factus locupletior, quibus casibus vri-

lis petitio hereditatis liberis cõpetit contra testamentum patrum, & parentibus contra testamentum liberorum, & fratri cõtra testamentum fratris qui turpem personam instituit heredem. Hæc autem de inofficioso utilis est, quia competit à tempore aditæ hereditatis, vsque ad quinquennium exheredato, non domino contra scriptum heredem aditione iam factum dominum.

PETITIO hereditatis fideicommissaria competit ei cui fideicommissaria hereditas restituitur ex Senatusconsulto Trebel.

PETITIO hereditatis possessoria (quæ dicitur honorum possessio) intra annum vtilem datur emancipatis vel suis heredibus, intra centum dies, ceteris. Instit. de bono. possess. §. cum igitur. versic. liberis.

De P ante H.

PHILANTROPIVM idem est quod salarium.

PHILACTERIA dicitur charta, in quibus continentur incantationes. xxvj. q. v. in c. si quis.

PHILYRA, arbor tilia est, cuius cortice interiori præci homines ad scribendum utebantur. l. librorum. de leg. iij.

PHITONES sunt incantatores vel diuinatores, dicti à Phitone, qui fuit autor diuinandi.

PHORMIONES quæ pulvres, segetes ex iuncis aut straminibus contextæ, apud Vlp. l. 12. §. 12. ff. de Iust. vel. Instit. vulgari tamen errore legitur **FORMIONES**.

PHYSIS Græcè idem est quod natura Latine.

De P ante I.

PIGER & tardus differunt, piger enim

enim est incipiendo, tardus vero perficiendo. l. si quid venditor. circa principium. ff. de Edilit. edict.

PIGNVS est res mobilis vel femouens apud creditorem à debitore tradita & collata ad præstandum securitatem de soluendo debito, vel adimplendo promisso. vel sic: [Pignus est res obligata pro debito ad securitatem creditoris.] & dicitur à nomine pignus: quia pugno vel manu traditur: & consistit in re mobili propriè, hypotheca vero est, vt propriè obligatio rei immobilis.

PIGNVS committi, est in statum peruenire, vt debitor dominum pignoris amittat, verbi gratia, tradidi vel mutuavi tibi pecuniam sub pignoris conditione: vt nisi statuto die pignus luas vel redimas debitum soluendo, quòd ipsum committatur, id est, amittatur.

PIGNVS luere, id est, redimere.

PIGNVS, est duplex, prætorium & iudiciale. Prætorium est quando mittitur actor in possessionem propter contumaciam rei in non comparendo ante lit. cõtest. vel post. Sed pignus iudiciale constituitur quando post sententiã mittitur actor in possessionem ob vici contumaciam in non soluendo, tunc enim victor statim acquirit naturalem & ciuilem possessionem. de hoc not. per doctores in capitulo, contingit. de dolo & contumacia.

PIGNVS prætorium dicitur illud quod alicui à iudice datur pro maiori securitate rei petite & adiudicate. vide l. si decreto. Co. Qui pot. in pigno. hab. & l. j. Co. de præto. pigno.

PIGNORARE, est rem aliquam pro debito obligare creditori, Vocab. iur.

vt securior sit de solutione debiti. vel est facere contractum sic dictum.

PIGNORATITIA actio. Require supra [Actio pignoratitia.]

PILEVS dicitur à pilis, quia pilos capitis regit & stringit, secundum Ioan. Andr. in Clement. ij. de vita & honest. cleric. potest etiam dici à pilis: quia de pilis factus est.

PISCINA, locus dicitur pro nutriendis & conseruandis piscibus. deputatus: vt quando placuerit domino de ipsis capiat.

PISTORES olim dicebantur facientes panem palatij, qui suberant comiti horreorum: vt Co. de pisto. l. vnica. lib. xj. secundum Accurf.

PISTRINVM dicitur, locus siue machina in qua frumentum molitur, dictum à pinstendo, hoc est molendo. & pistoros qui molunt. & pistrinarij qui pistrini curam gerunt. Paulus de Verbor. signif. l. impense. [Pistrinum & horreum insulae dotali adiectum.] in titulo quoque de impensis. l. j. & sæpè aliàs.

PITYOCAMPE, vermis est siue eruca in nucibus pineis. nam [pytis] est pinus, & [cãpe] eruca. Plin. lib. xxxij. [Pinorum inquit, erucas, quas pityocampas vocant.] Item lib. xxix. [Eadem in pityocampis in pinea nascentibus, eadem buprestis similiter preparatur.] Marcell. lib. xlvij. Digest. ad legem Corn. de sicariis & veneficis. l. eiusdem. vbi pro [buprestis & pityocampis bubostrum & pityocarpas] mendose legitur. Nebrif.

De P ante L.

PLACERE, id est, arbitrari secundum voluntatem ratione regulatam;

gulatam, & est actum ponere in placencia, & in arbitrio, vt in l. Thais ancilla. §. forore, ff. de fideicommiss. liber. vbi relicta libertate si heredi placeret, inspicitur quid bono viro placeret, sed ex vsu communi intelligendi significat meram voluntatem, & forte idem de iure scripto: per l. ex placito. C. de Rer. permu. Ratio, quia certum est quod placitum significat vbi voluntatem faciendi, §. pretium. Infitur de contrahen. empt. vbi recipitur pro mera voluntate. Sed non obstat §. forore præalle. quia ibi significat arbitrium ratione subiectæ materiae. scilicet libertatis, vt facilius valeat. Item paria sunt actum ponere in alterius libito vel voluntate. l. fideicommissaria, prope princ. ff. de fideicom. libe. in vers. sed & si ita scriptum. vbi est idem dicere, lego libertatem si heres fuerit, vel si ei liberit.

P L A C E T licet videatur importare omnimodam voluntatem proferentis, tamen includit arbitrium boni viri. l. Thais. §. forore præalleg. Nam licet dicam, faciam quæcunque tibi placent, intelligitur tamen iuxta arbitrium boni viri. l. si sic. ff. de le. j. vbi per Bart. & not. in c. de quovult Deo. de Iudi.

P L A G A E sunt retia rariores maculas habentia. Virgilius quart. Aeneid.

Retiaraa plagis, lato venabula ferro.

Vlpianus in titulo de fundo instructo. l. questum. §. si nauatam. [Aucupes, inquit, & plage huiusmodi instrumento continebuntur.] Accursius plagas palos esse putauit, quibus res fulciuntur.

P L A G I A R I V S, non tam eum

significat, qui subripit seruos alienos quod putauit Accursius, quæ eum qui liberum hominem in seruitutem trahit, quique hominem emit, quem scit esse liberum, & qui liberum esse sciens vendit aut eo vitur quasi seruo. Plagiū verò est ipsa pœna quæ plagiario infligitur. Martialis: [Impones plagiario pudorem.] Plagiariorum quoque meminit Paulus Apostolus in prima ad Timothei episto Apud iuriconsult. titulus est de plagiaris ad legem Fabiam.

P L A G I A R I I sunt qui liberos homines seducunt, vel seruos alienos subripiunt, & vendunt, à plaga maris, vbi qui seruos vel liberos furtim subreptos vendit piratis & barbaris. C. ad l. Fab. de plagi. l. fin.

P L A G I A R I V S (aliàs plegiarius) etiam est idem quod fideiusor, vt in c. venientes. de Iureiur.

P L A G I V M est plaga, vel dolor quæ parentibus vel dominis infertur de subreptione filiorum, vel seruorum ab ipsis plagiaris. Auferitur enim dominis vel patribus per tales facultates filiorum vel seruorum, & dicitur à plaga, qui est magna plaga patri vel domino, secundum glo. rub. C. ad Fab. de Plagiaris.

P L E B S differt à populo, vt species à genere: quia populus continet minores & maiores, nobiles & ignobiles, plebs verò tantum minores, & inde plebscitum, id est, à plebe statutum, Infit. de Iur. nat. gent. & ciuili. §. plebs autem.

P L E B S C I T V M est quod plebeio magistratu, id est, tribuno rogante an omnibus, placeat, plebs instituit, dictum quasi à plebe statutum, orta enim inter plebem

& m.
scor
tuit,
vt ff.
liq
sen
conf
pop
exce
v. di
pleb
tur &
bisfo
P L E B
ad te
iurif
For.
habe
nem
prius
P L E B
vel p
com
iij. v
si de
vbi
vera
nium
P L E B
Inst
glos
qui
P L V M
ex p
P L V F
ficat
cont
Reg
plur
suas
bet
fica
gen
lari
pfa
lare
liud
tia,

& maiores ciuitatis Romane discordia, plebs sibi leges constituit, quæ dicta sunt plebis scita, vt ff. de Ori. iur. l. ij. §. iisdem. Reliqui verò hoc est populus cum senatoribus & patriciis, ius sibi constituerunt, quod dicitur lex populi antonomasticè, id est, per excellentiam, secundum Ihd. lib. v. dicuntur plebis scita, eo quod plebs ea sciat, vel quod sciscitatur & rogat, vt fiant. disti. ij. plebis scita.

P L E N O iure, exponitur, id est, quo ad temporalem, & spiritualem iurisdictionem. c. conquestas. de For. compe. & hoc si concedens habet potestatem vel iurisdictionem vtranque. in c. quoniam. de priu. & xvj. q. ij. c. j.

P L E N U M dicitur, cui nihil deest, vel plenum. id est, merum. l. fidei commissa. §. quanquam. ff. de leg. iij. vel plenum, id est, validum. l. si de meis. ff. de Arbit. vel dicitur vbi non est aliqua exceptio. c. re vera. de conse. disti. ij. & c. ieiunium. lxxxvj. dist.

P L E R V M Q V E id est, regulariter. Instit. de le. patr. tut. in fi. cum glos. impropriatur. ff. com. l. si is qui. §. fi.

P L U M B A R I, qui opera faciunt ex plumbo. l. j. C. de excu. art.

P L U R A L I S locutio plura significat: duorum tamen numero contenta est. e. pluralis. lib. vj. de Regulis iuris. Quandoque autè plura significat geminativè in suas singulares, sic quod quilibet singularis in vno solo verificatur. Quandoque autem non geminativè, sic quod vna singularis per se non attenditur: sed ipsa pluralitas simul prout singulare concludit vel quodlibet aliud probabile mediū. verbi gratia, testator dicit, Lego Sthicum

& Titium, si mei erunt, cum moriar, tunc altero alienato, & altero non, iste non alienatus potest peti à legatario. Licet enim sermo pluralis sit, oportet tamè accipi ac si separatim dixisset, si Sthichus meus erit cum moriar, & si Titius meus erit. & c. vt l. falsa. §. fi. ff. de cōdit. & demō. Ratio Bar. quia hæc separatio respicit diuersos effectus, & separatos, id est, dominiū legatarij in quolibet, & quia sunt duo serui distincti, ita duo nomina distincta & separata, & sic separati effectus. Etiā ideo quia legauit quèlibet nominatim, & sic refertur ad quèlibet distinctè, & hoc ex favore legati & testamēti. Sed ibi testator duobus impuberibus instituit filius suis dicit, si vterque impubes decesserit, Titium substituo, tunc si vnus moritur impubes, substitutus non admittitur, imò vt admittatur, requiritur vtrūque decedere in impuberi ætate. l. penult. C. de Impuber. & an. substitut. Ratio Bartoli est ex dictione vterque, quæ est collectiua. Alij tamè dicunt quòd favore institutionis dictio collectiua sumitur distributiue. l. hoc articulo. ff. de Here. inst. modo omnis substitutio est cōditionalis institutio, ergo, & sic Bar. in l. heredes. §. cum ita. ff. ad Trebell. dicit quod in d. l. penul. vno filio moriente impubere, remanet alter filius testatoris, qui ex præsumpta voluntate excludit extraneum substitutum arg. l. cum acutissimi. C. de fideicom. ideo vno moriente impubere, non existit conditio substitutionis, & sic de aliis exemplis.

P L V S petitio fit quatuor modis Vnde.

Plus petitur causa, vel tempore reque, locoque.

Ut not. in ca. j. de plus petit. & §. plus. Inst. de Actio.

P L V S, sub se minus continet, verbi gratia, licet patri vel marito occidere adulterum cum filia vel vxore deprehensum, per hoc significatur, quod etiam licet vulnerare, vel iniuriis afficere. l. nec in ea. §. ius occidendi. ff. ad l. Iul. de Adulteriis, quia plus est occidere quam vulnerare vel iniuriis afficere: quia illa continentur & significantur sub verbo occidere, sed de hoc dicto latissime à Dynus in c. plus. de Reg. iur. libro 6.

De P ante O.

P O C U L A appellantur omnia vascula, quæ potui parata sunt. l. Scia. de aur. & arg. leg. Inde poculentum, quicquid potari potest. l. plebiscito de offic. præf.

P O D A G R A est ægrotudo. C. de decur. l. à Muneribus. lib. x.

P O E N A, require in p. ante æ.

P O L I O, onis dicitur qui arma pollet, Iulius Fir. lib. 2. [Mars, inquit, & Mercurius in decimo ab horoscopo loco poliones faciunt.] Calist. a. lib. 50. de iure immu. l. quibusdam. Nebr.

P O L I A apud Vlp. in l. ediles aiunt, ad fin. ff. de Edil. edi. puto idem esse quod equitium, hoc est equorum mædra, seu armentum equinum, descenderetque non à pluralitate (vt voluit Accur.) sed potius à Græco nomine $\pi\omega\lambda\epsilon\alpha$ & $\pi\omega\lambda\epsilon\upsilon\varsigma$, quod est armentum equorum, unde polodam axé, est equos domare.

P O L Y P O S V S, is dicitur qui polypo morbo laborat, est autem polypus, vt inquit Celsus lib. 7. caruncula modo alba, modo subrubra, quæ narium ossi inhaeret,

strangulatque hominem, maxime Euro aut Austro flante. Paulus quoque Ægineta: [polypus, inquit, tumor est præter naturam in naribus consistens, à similitudine marini polypi nominatus, quod eius carni similis sit.] Galenus lib. 3. de cameridon multa de origine & cura illius scribit. Vlpianus lib. 2. ff. tit. de Edil. edi. l. 1. [Qui clauum habet, morbosus est, & polyposus.] Nebr.

P O L I C I T A T I O est solius offerentis promissio. ff. de pollic. l. 3. & differt à stipulatione, & à pacto, quod est duorum consensus atque conuentio.

P O L I N C T O R E S dicuntur fœneris paratores, nam polincere est funus parare. Plautus in penulo: [propterea apud vos dico confidētius, quia mihi polinctor dixit, qui cum pollixerat] idem in asinaria: [Equis currit polinctore accerferet mortuus est Demenerus.] Vlp. de inst. ac. l. quicquid. [Si libitinarium, inquit, seruū polinctorem habuerit, itque mortuum spoliauerit, dandam in eū quasi institoriam actionem.] Itaque non nihil interest, cum Libitinarij videantur qui funus curant, polinctores qui esserunt. N.

P O L I N C T O R E S dicebantur curatores cadauerum, de quibus sensit Vlp. in l. quicunque §. idem ait. ff. de inst. ac. [dum, inquit, seruum polinctorem habuerit, isque mortuum spoliauerit, licet alij aliter, & minus rectè.]

P O L L I S seu pollen, flos est farina. l. maximarum. C. de excusatione.

P O M I appellatio continetur omnium fructus edendi causa paratus, non ita si ad potum pertineat. l. qui fundum. vbi Alcia. de verb. sign.

PONTIFICES olim dicebantur Imperatores. 21. distin. clericos. & dist. x. de capitulis.

PONTIFICALE est ordinariū Episcopale, & secundum Host. est authenticus ille liber, vt de seruis non ordi. c. consuluit, & not. Io. And. in Cle. vnica. de iureiur.

PONTONES dicuntur quædam naues. Vnde dicitur: Si pontonibus traiciatur, id est, mare transfretetur, vel nauibus transeat.

POPVLVS, require supra in ver. plebs, quibus adde. populum plebemque decem viris constituit. secundum Bar. in l. prætor. vi. bo. rap.

POPINA locus est vbi edulia esculentaque parantur hominibus non satis honestis. Vnde Lucilius:

Infamemque inhonestam, turpemque odisse popinam.

Nonius: (Quos nunc dicimus tabernarios à popinis, vel luxuriosos, qui se popinis dedunt,) de leg. 3. cætera. [Ad tabernas, inquit, vel popinas extenditur. Ne.]

POPULARIS actio, vide supra, actio popularis.

PORCARIVS, id est, suarius. Require infra, suarius, & dicebantur olim qui custodiebant porcos cuiusmodi vrbis Romæ in pacuis, & excusabantur à muneribus sordidis, vt in C. de Sicar. & susc. l. j. li. ii. secundum Accurs.

PORRECTVM, id est, extensum. l. via. de Serui. rust. præd. & Authent. hoc ius. C. de sacrosan. eccles.

PORTARI proprie dicitur ea, quæ quis iumento secum ducit. l. ferri. de Verb. sign.

PORRETVM proprie dicitur ostentum, quod aliquid futurum significat. Sæpe tamen monstr

& portenti appellationibus auctores indifferentè vtuntur.

PORTIO in dubio refertur ad dimidiam. l. nomen. de Verb. sig. vbi Alcia.

PORTVS quid sit, ostendit Iuriscons. in l. portus. de Verb. sig.

PORTORVM dicitur quædam præstatio quæ datur pro nauium applicatione, seu statione & meratione quacunque facta in portu. Vnde differunt pedagia, & guidagia & salinaria. Require quodlibet suo loco. Et ista omnia dicuntur portoria. C. de vectig. & commiss. l. j. & c. super quibusdam. de Verb. sig. in gl. in ver. pedagia.

POSITIO secundum Got. est dictum quod loco interrogationis ponebatur olim, hodie de plano ponitur, & positivè fit, sicut olim interrogatiue fiebat, verbi gratia, si volebam te conuenire hereditario iure tu nec sic dicebam, [Domine iudex, interrogetis hunc an ipse sit heres talis, & ex qua parte sit heres.] Hodie vero sic dicitur. [pono te esse heredem talis.] Item [pono ipsum ex asse, heredem,] scilicet extitisse. Sed quia hodie simpliciter sunt interrogationes super positionibus, igitur aliter describitur à Spe. eo. tit. sic. [Positio est breuis verborum formula, mentem ponentis continens ad veritatem elicendam concepta.] Et habuit hoc verbum ortum non solum ex vfu hominum, diu in caris innotuit, licet ex antiqua l. ff. d. de leg. 3. l. 3. l. Offidius, ex diuerso imponere inquit. Positio igitur nihil aliud est, quam dictum de credulitate asserta in vim præstati, iuramenti, faciens ad probationem, aut ipsam adminiculans, habens annexam interrogationem

aut iudicis suppletione.] Arg. in Auth. de his qui ingre. ad appel. §. si. sic dicta ex communi consensu non tamē sine ratione. ff. de suppel. leg. l. Labco. inuenta vt partes exponerētur probationibus, & ne fatigentur laboribus & expensis, vt §. fin. præalleg. vel positio dicitur [dictum facti nondū probati per articulos ritē distinctum, loco probationis propositum, spectans directē vel indirectē, simpliciter vel adimiculatiuē ad intentionem ponentis quā intendit probare ponens per confessionem aduersarij sui vel eius procuratoris.] Arg. de Elect. dudum. ij. de testibus presentium. de confess. statuimus. lib. 6. nec debet poni nisi hoc quod est facti. ff. de Dote præle. l. j. C. de legib. l. leges. vnde quæ vocantur positiones in curia ecclesiastica, dicuntur articuli in curia seculari, & differunt à rationibus, quia rationes sunt iuris, sed positiones vel articuli sunt facti. Item positiones differunt ab interrogationibus, licet tam positiones quam interrogationes fiant vt per confessionem aduersarij releuetur ponens ab onere probandi, quia positiones fiunt assertiuē & à parte, sed interrogationes fiunt interrogatiuē, & à iudice, & ad positiones debet respondere pars non aduocatus, & quodocunque sunt faciendæ probationes, fieri possunt positiones, siue ante litem contestatam siue post, de hoc vide gloss. in cap. primo. de Confes. libro 6. quæ plures ponit concordant. & allegatio. cum exemplis. De positione ante litem contestatam, & etiam post, scilicet, de exceptione quod actor sit excommunicatus, ponit reus hoc modo

[pono quod percussisti talem in tali parte corporis, tali loco, tali die, talibus presentibus.] Item turbatus ex tali causa, animo iniuriandi illum qui tunc erat clericus, & erat in possessione clericatus, & sciebas eum clericum esse. Item vidisti eum coronam habentem & tonsuram clericalem deferentē Quibus per actorem probatis, probanda non est excommunicatio ante litem contestatam. Pone quod petam aliquem ab ecclesia, quam cōtra iura retinet, remoueri dicam pono iuramento quod habet & possidet ecclesiam sancti M. Item quod habet & possidet ecclesiam sancti P. Item qualibet earum habet curam animarum, & eas post Concilium acquisiuit. Hoc confessio succumbit reus, nisi dispensationem vel iustam causam ostendat. Item debent fieri positiones super contentis in libello. Et not. quod multiplices sunt positiones. Vna dicitur positio pertinens, & ad talem cogit iudex respondere, vt in c. presentium. de testib. lib. 6. & si dubium est an pertinens sit vel ne. inclinabit se iudex ad id quod verisimilius est, & in dubio tutius est, quod faciat respondere, vt de cōfes. c. statuimus. lib. 6. de Interrog. act. l. de Etate §. ex causa. & l. vbi. cunquē. cod. tit. alia est positio impertinēs, cui non cogitur quis respondere. Item quædam est negatiua positio, & talis non debet admitti, quia verbis affirmatiuis ponenda est. Nam negatiua non probatur, & id quod ponitur, si negatur, ponens ipsum probare habet ff. de Prob. l. ij. C. eo. ti. l. actor. & de Probat. quoniam contra falsam. Fallit quando aliās quam per talem positionem probari

non potest. c. statumimus. præalle. vel super facto prægnanti: ubi indirectè probatur. c. ex tenore. de Testi. & C. de contrahend. & commit. stip. l. optimam. Itè positio quæ non relevat ponentem vel ei nõ prodest, non debet admitti, quia nõ debet quis ad probandum id admitti, quod probatum ei nõ prodesset. l. ad probationem. C. de Prob. ca. dilecti. de Excep. Item positio quæ non facit ad causam, vel quæ non est super re, de qua agitur in libello vel super eo quod repellat agentem, si proponitur ex parte rei, dicitur impertinens, & non est admittenda. Item positio quæ dependet ex alia, quæ fuit negata vel concessa, non est admittenda, quia super ea non est amplius querendum. arg. ff. nau. cau. stab. l. licet. ne responsioni sit contraria, sicut nauta ventis contrariis nauigans: vt in Auth. de lus qui ingr. ad appella. §. j. & in cap. per tuas. de Probat. l. generaliter. C. de non nume. pecu. Item positio implicita nõ debet admitti propter periculum periurij. Et ideo debet diuidi, vt certum & verum respondeatur. arg. ff. de Interrog. acti. l. de ætate. §. quod autem. & §. nihil. quia etiam iudex cauere debet, ne sit auctor periurij. C. si aduers. vendit. l. j. Item nõ quod effectus positionum est, quod qui eas confitetur, habetur pro conuicto. C. de Confes. l. vnica. §. j. & positionibus non respondens habetur pro confesso. c. fi. de iuram. calum. de confes. c. fi. lib. 6. Item positionibus ubi iuratum est de veritate, non potest responderi per Procuratorem: nisi sit causa vniuersitatis vel conuentus. c. presentiu. de Testi. præal. c. pastoralis. cū sua gl. de Iud. Item posi-

tionum vtilitas est, quia aliquando quod directè negatur, indirectè conceditur in toto vel in parte, vt de iureiurand. c. cum in positionibus. lib. 6.

P o s s e . i . d e b e r e . f f . d e l i . & p o s t h . l . p l a c e t . r e g u l a r i t e r t a m e c o r r a , f f . d e o f f . p r æ l . l . s æ p e . c u m l . s e q . & d e i u d . n o n q u i c q u i d . & C . q u o m o d o & q u a d o i u d e x . l . j . & m u l t i s m o d i s d i c i t u r p o s s e . V n d e :

Posse quidem rebus dant ipsis, natura, p. & stas.

Officium, meritum, sexum, diuina voluntas.

De hoc vide gl. in c. sciscitatus. de rescri. & ibi concor. Nã posse dicimur etiã illud q̄ licitè & sine incommodo nostro possumus. ff. de Ver. sig. l. nepos Proculo. in fi. simile de cond. insti. l. filius. qui in fi. ubi tex. Vt generaliter dixerim, quæ cõtra bonos mores sũt nec facere nõs posse credendum est: vt 2. q. 2. faciat homo, ubi etiã de multiplici potentia. & Inno. de concess. præben. accedens. & ff. de Reg. iur. l. in condemnatione. ubi glo. & 3. q. 6. hoc quippe. C. de Legibus. l. non dubium.

P o s s e s s i o secundũ Azo. C. de acq. & reti. poss. est corporalis rei detentio, corporis & animi & iuris adminiculo concurrente. Vel sic: [Est ius quoddam quo aliquis rem corporalem vere in potestate habet.] Et dicitur corporalis rei, ideo quia sola corporalia possidentur, incorporalia autem dicuntur quasi possideri & quasi tradi per patientiã & vsum. Nam incorporalia non possunt corporaliter apprehendi, sicut iura & seruitutes, & ideo non possidentur. c. conquestus. de fo. com. peten. in gloss. ff. de Vfuca. l. sequitur. §. si viam. ff. de Acquiren.

G 4 poss.

possi. l. iij. in prin. Et ideo bene dicitur detentio, quia res naturaliter tenetur ab eo qui corporaliter insistit ei. Itē dicitur corporis animi & iuris, quia hæc tria, vt quis vere dicatur possidere, concurrere debent, scilicet affectus corporis, affectus animi, administriculum iuris. nam opus est, vt quis corpore adipiscatur, vel saltem oculis. Sufficit enim plerumque visus oculorum, & animi affectus cum voluntate tradentis, quia ipse animi affectus necessarius est, non autem per se corpore aut per se animo possidetur, quia certum est possessionem solo animo amitti, puta si quis se posse repellit suspicetur. Item oportet quod ius approbet, nam licet quis sacræ rei vel religiosæ corpore & animo insistat, non tamen de iure possidet, quia res sacra vel religiosa, nec ab ignorante, nec à sciente possidetur. Et dicitur possessio quasi pedum positio.

POSSESSIONVM alia est iuris tantum, alia facti tantum, alia facti & iuris simul, & hæc interdū habet plus iuris, minus facti, interdum e conuerso, vt not. de Concess. præben. cum nostris. & C. de Acquiren. possi. l. j. Itē Hug. de Porta. Rauennata differentia posuit inter possessionem vacuā, & vacuantem, vt in gloss. ij. Cod. vnde vi. l. fin. & Io. ibi reprobatur, & sic gloss. concludit quod non differunt. Sed vacua siue vacans est quæ à nemine possidetur animo vel corpore propter longum tempus, vel propter obliuionem ex longo tempore. Item possessio civilis quandoque requiescit super naturali: vt si tu possides nomine meo, vel precario à me. Quandoque non requiescit, vt

in usufructuario meo qui naturalem habet possessionem ex iure, sed ego dominus habeo civilem ratione dominij non requiescente in naturali usufructuarij.

FIDUCIARIA possessio dicitur teste Bud. in annota. ad pandec. ad l. ij. de Orig. iur. quæ sub manu regia possidere vocant, quasi fide data acceptam, à fiducia dictam, quasi dicas depositariam, quam si causa ceciderimus, restituere debeamus.

IN POSSESSIONE esse, & possidere, longè differunt, vt declarat eleganter Iurisconsultus in l. si quis vi. de Acquir. possesi.

POSSESSIO interdum significat proprietatem. l. interdū. de Verb. significatione.

POSSESSOR bonorum, require supra [bonorum possessor,] vt filius emancipatus vel agnatus, qui dicuntur bonorum possessores ex bonorum pos. edictali & decretali: nam statim vt habent edictam & decretam possessionem, ex hoc habent interdictum decretum ad hoc vt consequantur hereditatis possessionem. Differunt autem heres & bonorum possessor, vt supra bonorum pos. vnde aditis hereditatibus heres non desiderat autoritatem iudicis, sed bonorum possessor requirit autoritatem & patientiam iudicis, Instit. de bo. pos. §. quos autem.

POSSESSOREM facere causa rei seruanda, aut in possessionem mittere est, verbi gratia. contendisti talem fundum esse tuum, & probasti, iudex per executores suos mittet te in possessionem, & facit verum possessorem. item volueragere contra G. & eum vocari feci ad iudicium, & contemnit venire, iudex mittet me in possessionem

sessionem illius rei, quam petebam, non ut faciat me verum possessorem, sed vt in fundo maneat causa rei seruanda & custodienda, & rem illam tenebo, donec probauero meam esse, & si aduersarius meus tandem tadio affectus moueatur, & de sua cōtuetudine respiciat, mecum litem, si velit aliquid dicere habebit; de hoc require supra, mittere in possessionem.

POSSESSORIVM iudicium est triplex, scilicet possessione adspicienda, retinenda, recuperanda, vt in c. pastoralis. de cau. poss. in gloss. iij. & vide supra, [interdictum.]

POSSIBILE dicitur id quod cōmodè fieri potest. l. nepos Proculo. & ibi Bar. ff. de Verborum significatione.

POSSIDERE naturaliter dicitur quis, cum in re vel eius parte, vel saltem cum res est in conspectu eius, vt ipsam videat vel partem eius, secundum Azo. in Sum. Co. de Acq. & reti. possel.

POSSIDERE ciuilitè dicitur quis, cum nec est in re, nec res in conspectu eius, sed possessionem solo animo habet, & rem de iure retinet, scilicet quòd talis sit persona in qua cadere possit huiusmodi possessio, vt no. Ioan. And. in regula. sine possessione, lib. vj. & alleg. ibi iura, nam laici quandoque de facto possident decimas & spiritualia, vt not. Bartol. Brix. xxij. q. j. in princ. in gl. magna in fine. Nam aliud est possidere, & aliud legitime possidere. de Restit. spol. ad decimas. lib. vj.

POSSIDERE clam, est absente domino & fructuario excluso claculo possessionem ingredi, vt dominum possessione priuet.

POSSIDERE vi, est violenter

possidere.

POSSIDERE precario est rem ad petitiones vel preces meas mihi concessam ad vsum possidere, quādiu patitur is qui concessit.

POSSIDERE pro indiuiso, est aliquam rem ita possidere vt nullam partem in ea habeat ab aliis diuisam, velut nulla sit pars quam possideat separatim siue diuisim.

POSSIDERE pro herede, est ita possidere quòd putas se heredem verum cum non sit.

POSSIDERE pro heredis, quoque dicitur qui verus est heres. Item procurator heredis, si pro ipso domino possideat, possidere pro herede dicitur. Et ita apparet quempiam tribus modis dici posse pro herede possidere. vt not. glo. in l. pro hered. ff. de Peti. hered.

POSSIDERE pro possessore, dicitur ille qui ita possidet, quòd scit se nullam causam iustam possidendi habere, vt si interrogatus fuerit quare possideat vel quomodo, nullam rationem præterdat, quare possideat, sed respondeat possideo, quia possideo.

POSSIDERE proprie dicuntur immobilia, eo quòd eis pedibus quis insistit, vnde à planta venit ista possessio.

POSSIDERE VR autem hoc iure, quòd iuste, hoc iuste, quòd bene aut male possidetur, alienum est. Male aut possidet, qui male suis vitur, vel aliena præsumit. ext. de Verb. sig. eius dictum est.

POST quādoque etiam notat statim post inchoationem, vt l. i. §. item mutuum. ff. si cer. per.

POSTEA, de hac dictione vide per Alex. post Bar. in l. fructus in fi. ff. Solut. matrim. a. significat temporis intervallum. Bar. in l.

quoties. §. si quis ita. ff. de Hered. insti. quantum verò tempus includat, idem in lab. hostibus. §. sed quod simpliciter. ff. Ex quib. caus. ma. De natura istius dictionis est denotare longum intervallum. gloss. est in lege pada conuenta. ff. de Contrahenda emptione.

P O S T H U M V S vel posthuma dicuntur qui vel quæ post humanationem, id est, postquam pater datus est humo nascitur. Impropriè autem quilibet dicitur posthumus, qui nascitur post testamentum, secundum Azo. Co. eod. titu. posthumus etiam dicitur nepos, qui post humanationem avi natus est, proprio patre supersite, & ille propriè dicitur nepos posthumus, quasi nepos posthumus.

P O S T H U M V S dicitur octo modis. quinque ponuntur in gloss. rub. C. de posthu. here. insti. Sexto dicitur posthumus, qui post testamentum conditum arrogatus est, vel qui est legitimatus, secundum Alex. & Ias. in rubr. ff. de liber. & posthum. Septimò, quando testator condico testamento ingreditur monasterium, quia si prætermiserit monasteriù, rumpitur eius testamentum Authen. si qua mulier. vbi Cy. & alij C. de sacrosanc. eccl. Jo. Andr. & Panor. in c. in præsentia. extra de proba. Octavo, dicitur posthumus qui ex edo. ventris natus seu deductus est, vt dicit Soci. in consi. cccxviij. per l. quod dicitur. ff. de libe. & posthu. tamen secundum omnes doct. dicitur quoddam posthumus propriè dicitur qui post mortem patris vel avi nascitur, in rub. de lib. & posthum.

P O S T H U M V S alienus, est qui natus inter suos heredes testa-

tori futurus non est, qualis est nepos, ex emancipato filio conceptus & natus. §. posthumus. Insti. de lega.

P O S T I C V M, est posterior aditus domus. l. si cui. §. sed si adium. ff. de Vsufruct.

[I N quibusdam exemplaribus est sub l. æquissimum.]

P O S T L I M I N I V M, vt inquit, Festus, à post & limen componi videtur: [nā postliminio, inquit, receptus est is, qui cum extra limina, hoc est, terminos provincie captus fuerat, rursus ad propria reuertitur.] Cicero tamen in libro Topicorum ex auctoritate Seruij Sulpitij, in postliminio nihil esse putat nisi postliminiù verò nihil significare, sed tantum nominis esse productionem, vt timus in legitimus, & finitimus, & tullium in meditulliu, & subdit: [Postliminio redeunt hæc, homo, nauis, mulus, clitellarius equus, equa, quæ fræna recipere solet.] Vnde in libris Digestorù titulus est de Captiuis & postliminio reuersis.

P O S T L I M I N I V M, est ius amissæ rei recuperandæ ab extraneo, & in statum pristinum reducendæ, quam quis per captiuitatem vel per seruitutem amisit, moribus & legibus institutum, vt colligitur. ff. de Capti. & postli. reuer. l. postliminium. j. respon. Vnde per hoc ius recuperat quis cū à captiuitate reuertitur, iura quæ amiserat, & ipso reuerso fingit hoc ius ipsum semper in ciuitate fuisse. Vnde breuiter, postliminium est ius quo restituitur res vsucapta vel præscripta ab aliquo, alicui quam per captiuitatē amiserat. xvj. q. iij. prima. Dicitur autem à limen, & post, id est, iuxta, quasi iuxta limen domus suæ
semper

semper fuisset & possedisset, quia captus ab hostibus & ultra limina nostri imperij deductus, postea infra limina reuertitur. Nā sicut limina sunt in domo, quæ finem quendam faciunt, ita & imperij limina veteres voluerūt esse, secundum Azo. Cod. de Capti. & postlim. re. & instit. Quib. mod. ius. pat. pot. solui. §. dictum autem est postliminium.

P O S T Q U A M fari poterit, hæc conditio longè vberior est quàm illa cum fari poterit. l. inter illam. de Verborum signific. quod ibi Alei. ita interpretatur conditio, cum fari poterit, statim eum primū quis potest proloqui adimpleatur, alia verò successuum aliquod tempus desiderat.

P O S T V L A R E vel aduocare est aliquem desiderium suum vel amici sui coram iudice vel apud eū qui iurisdictioni præest in iure exponere, vel alterius desiderio contradicere. ff. eo. tit. l. j. §. postulare. & iij. q. vij. versic. est aut.

P O S T V L A T I O est alicuius personæ ad dignitatem vel societatem fraternā canonica facta vocatio, vel personæ ad eligendum petitio, quæ eligi non potest, vel sic secundum Goffr. est gratiæ petitio, ut cum ex gratiâ petitur aliquem ineligibilem licenter eligi. Et est duplex postulatio. scilicet solennis, quæ est alicuius inhabilis, aliter quàm propter crimen à superiore ad beneficiū vocatio, & admissionis petitio, ut in cap. vnico, de postul. prælat. libro sexto. Et hæc confirmata habet vim electionis. Alia non solennis est petitio facta à superiore, ut tollat obstaculum aliquod eligendi & ad beneficiū accipiendi: illa præsupponit electionem ante vel post fieri, ut

monachus electus non potest consentire sine licentia sui Abbatis, & sic postulatio licentiz ab Abbate, non dicitur solennis. Ergo postulatio solum est inuenta propter incapaces, vel illegitimos, vel non sufficientis ætatis, vel prius beneficiatos. Nam qui capax est dignitatis, non debet postulari sed eligi, quare postulatio non multum differt ab electione. Et nota quod postulari debent & non eligi sextuplices persona. Primò Archiepiscopus ad alium episcopatum, de postu. præl. bonæ. Secundò episcopus ad episcopatum vel aliū Archiepiscopatum. c. vnusquisque. eod. tit. Tertio laicus ad dignitates. l. xj. dist. Osius. Quartò clericus in minoribus ordinibus constitutus. c. præterea. de Atz. & qual. Quintò illegitimè natus. de Elec. innotuit. Sextò qui non est in ætate legitima constitutus. de Elec. cum in cunctis. & c. cum nobis.

P O T E S T, necessitate importat interdum. ff. de Offic. præsid. l. sepe. & l. seq. de hoc ff. de iudic. l. non potest. in reg. beneficium; de Reg. iur. in. vj.

P O T E S T A S quinque modis recipitur. ff. de Verb. sig. l. potestas. Itē potestas quandoque capitur in fœminino genere, ut c. fin. de iud. & sic capitur substantiue in abstracto, & additur ei adiectiuū ut ibi, Florentina potestas. Quandoque in masculino genere, ut c. tua. §. ad vltimum. de Homi. & sic sumitur eodē ratiōe significatōe officialem ciuitatis habentem iurisdictionē vel potestatem primo modo dictā, & sic iterū additur sibi pronomen possessiuū dicēdo nosster vel vester potestas. De patria potestate, vide §. in ver. patria.]

POTIV saliquando ponitur electiue, non comparatiue, ff. de Negest. l. si communes. & vide ff. de Hered. vel act. vend. l. venditor ex hereditate. Aliquando ponitur coparatiue, & extra de sponsalib. requisit. & ibi per Hostiensem. Aliquando ponitur correctiue. extra de testament. cap. primo.

POTORIVM dicitur vas, quo aqua retinetur ad potandum, non vas quo aqua datur ad lauandū. Bartol. in l. in argento. §. fin. ff. de Auro & arg. leg.

De P ante R & T.

P R A G M A Græcè dicitur latine causa, vnde pragmata negotia dicuntur inde pragmaticus, id est causidicus vel actor negotiorum & causarum secundum Isido. lib. 5. & x. q. ij. hoc ius c. casellas. §. porrectum. in fin.

P R A G M A T I C A sanctio dicitur causa in consistorio principis vtilata coram Proceribus sacri palatii, & est constitutio, quam imperator consilio procerum statuit seu sanxit. Quandoque etiam dicitur confirmatio in scriptura facta ab Imperatore cum causa cognitione super contractu permutationis, vt c. j. de Re. Permu. in glo. & pragmaticum sacrum est principis rescriptum, vt in c. fundamenta. de elec. lib. 6.

P R A G M A T I C A R I I sunt qui scribunt pragmatas sanctiones & alio modo dicuntur scriuarij, vel magistri scriniorum, vel scriniorum memoriales, eo quod addeptam scripturæ sanctionem in serinio positam custodiebant ad memoriam.

P R A E exponitur id est, ante. l. si fideiusor. ff. qui satisd. cog. l. quicunque & l. macipia. C. de ser. fu. & c. ij. de offi. leg. lib. 6.

P R A E B E N D A est ius percipiendi prouentus in ecclesia collegiata ex actione proueniens, competens alicui tanquam vni de collegio, quod ius ex canonica descendit: non enim debet esse canonicus sine præbenda, vt in c. relatum. eod. tit. & procedit ex institutione & officio, quia ex hoc quod facit quis officium, debet percipere præbendam & beneficiū. Sed canonica quare supra in littera C. & in c. cum M. Ferrariensis. de Con. in gl. 6. Item præbenda quandoq; capitur largè pro iure quod alicui non tanquam de collegio, sed ratione ministerij, officij, paupertatis, vel utilitatis conceditur, vt edo & truedo in vita sua certis rebus ecclesiæ, vt de redituibus quos canonici recipiunt vel alij. De tali habetur in cap. quia nonnullis. de Magi. xvj. q. j. possessiones. & §. illud. Et laici maxime nobiles habent tales præbendas, secundum Compo. in c. cum M. Ferrarien. præalleg.

P R E C A R I V M secundum Azoc. si in sum. est id quod precibus vtendum conceditur parenti tantū, quandiu patitur, qui concessit secundum Goffr. in sum. eod. tit. est pignus obligatum creditori & a creditore ipsi pretorij concessum vtendum quandiu patitur & permittit qui concessit, vt est text. in leg. j. de preca. ff. Differt autem precarium a donatione, quia qui donat, si dat vt non recipiat illud quod dat, sed qui precarium concedit sic concedit vt recipiat quandocunque placebit. Vel precarium est contractus inter dominum & colonum, & est contractus gratuitus, & similis commodato, intantum vt quidam dicant hos

hos contractus non differre nisi verbis, qui tamen etiam differunt in re. Nam licet in multis conveniat precarium & commodatum differat tamen precarium à commodato: nam commodatum fit ad certum usum, nec potest reuocari nisi usu expleto: precarium verò quandoquēque placuerit potest reuocari. Item precarium quandoque dicitur contractus de quinquennio in quinquennio reuocandus. Et si quinquennio elapso sub taciturnitate prætereatur, tunc reuocari intelligitur talis contractus. Dicitur autem precarium, ideo quia est contractus ad preces factus.

P R E C A R I A verba sunt hæc, rogo, volo mando fido, committo, iubeo autem præceptiuum est. C. communia. de leg. ij. in princ. Mando quandoque est verbum precarium, arg. l. ij. q. v. madastis. vbi episcopus mandat Papæ. Quandoque tamen etiam ponitur præceptiuè, sicut etiam rogo, vt xj. qua. tertio rogo. Quandoque mandatiuè, vt ff. de Neg. gest. l. si. serui mei rogatu, id est, mandato susceperis. Item quandoque deprecatiuè, & sic vt frequentius ponitur.

P R E C A R I A dicitur donatio ad preces facta vsque ad mortem recipientis. xij. q. ij. s. p. xvj. q. ij. clerici. Et est contractus ille affinis emptyteusi. Item precariæ dicuntur quedam præstationes seu concessiones vsusfructus ad preces factæ in recompensationem eius proprietatis quæ datur ecclesiæ, cuius forma habetur. x. q. ij. precariæ.

P R A E C E N T O R E S dicuntur cantores qui in choro incipiunt in ecclesiâ collegiata. in c. cum

olim. de consue. Et dicuntur duo genera cantorum in arte musica, scilicet, præcentor qui vocem in cantando præmittit & succentor qui subsequenter canendo respondet, & additur concentor, qui consonat prædictis, vt xxj. distin. clericos. versus fit.

P R A E C E P T Y M, require supra Mandatum,

P R A E C I P E R E aliquando est ante capere. l. ij. de fund. instru. inde legatum per præceptionem, cum testator vni heredum ait, præcipito rem illam, id est, ante partem hereditatis capito. vt not. gl. Insti. de legat. §. j.

P R A E C I S E secundum Cardi. in rescriptis tantum valet sicut absolute, & sine causæ cognitione, vt de heret. c. contra Christianos. libr. vj. & dicit Card. Si ponitur in statuto operatur vt ipsū non tollatur per sequens statutum, in casu in quo sublatum fuisset, si non apponeretur. Et dat simile de iuramento appposito, in l. si quis, in princ. ff. de leg. iij. Bal. autem dicit, quòd non valeat præcisè, id est, sine causæ cognitione, quia sic text. esset superfluus. in c. ij. de Rescrip. vbi ponitur expresse, præcisè, & etiam sine causæ cognitione. Saluando tamen primum dictum dicitur quòd ille text. ponitur declaratiuè, vel expositiuè, & pro id est, quod dictum magis placet doctoribus.

P R A E C O, est qui apud acta aut in ciuitate publicè proclamat vel pronunciat aliquid faciendum pronuncian dumve, per quem plerumque fiebat edictorum narratio, id est, recitatio, & publica in ius vocatio, & citatio alienius matrimonij vel rei vendendæ nuntiatio & subhastatio.

P R A E-

- P R A E D A**, est quod in bello capitur, l. ante p. ff. de Capt. & postlim. reuer. & vide Rainer. in summa de rapt. rubric. de prædonibus.
- P R A E D I V M** dicitur fundus vel ager. require suprâ Ager.
- P R A E D I A** stipendiaria sunt quæ militibus pro stipendiis dantur, vt ff. de Rei vindic. item si verberatum. §. ij.
- P R A E D I A** tributaria sunt tributa, quæ Romæ reddebantur.
- P R A E D I V M** vrbanum, & prædiū rusticum, require ibidem. & etiā actio finium regundorum. & in ver. urbana.
- P R A E D I V M** dotale, est quando ista duo concurrūt, scilicet quod matrimonium contractum est, & traditio prædij interuenit, secundum Azon. C. de fun. dotali. in sum.
- P R A E D I V M** Tamiacum secundum Io. & Acc. C. de præd. Tamiia in rubric. fuit prædium, in quo fuerunt cellulae, vnde tamiacus, id est, cellularius, alias cellarius: nam tameion Græcè cellarium dicitur Latine. Vel aliter erant prædia empta, vt canonem redderent inter cellulas, secundum Azonem ibidem. libro xj. & eorum coloni dicuntur tamiaci vel dominici coloni, quia dicta prædia erant Imperatoris.
- Secundum Andre. Aleiat. erant fundi qui dispensatori publico præstabant annuos fructus vestigales quibus ille in domo Imperatoris dispensabat alimenta. nā tamiias apud Græcos significat dispensatorem.
- P R A E D O N E S** qui sint, declarat Vlpianus in l. hostes. de Capti. & postlim. reuer. & in l. sed et si. §. quod autem. de peti. hered.
- P R A E F E C T V S** annonæ, dicebatur qui de annonâ, id est, de blado curam habebat. Require suprâ Edilis cerealis.
- P R A E F E C T V S** Augustalis dicitur præfectus Aegypti, vt ff. de Offic. præfec. Augusta. l. vnica. & C. eodem titul. quia Imperator maximus Augustus in Aegypto primo præfecti potestaté introduxit.
- P R A E F E C T V S** prætorio, ab initio magister equitum creatus est cum dictatores sibi antiquitus magistrōs militum eligerent, qui principali sollicitudini associati summam post dictatores gererent potestatem. Hoc exemplo principes ad quos gubernaculum reipubl. peruenit, postea elegerunt præfectos prætorio, quibus publicæ disciplinæ emendatio concessa est, quorum auctoritas ita est ampliata, & ideo approbata, vt nec ad eorum sententiis appellari, nec in integrum restitutio facillè posset postulari. Et erant quatuor, scilicet præfectus prætorio Orietis, præfectus prætorio Africæ, cuius sedes est in Carthagine, præfectus prætorio Illyrici & præfectus vrbis. ff. de Offic. præfec. præto. l. vnica. & ibi not.
- P R A E F E C T V S** vigilum, idem est quod præfectus nocturnus. Horum autem officium erat de nocte facere excubias, præerantque incendiis arcendis, qui etiam cauebant, inquirebant, & puniebant incendiarios, fures, grassatores, effractores, nisi delinquens esset tam famosa persona, vt ad præfectum vrbis deberet mitti puniendi. Poterant etiam iudicare de captariis, qm balneis vestimenta custodienda suscipiunt, si aliquid dolo fecerunt: vt ff. de Offic. præfec. vig. l. 3. §. cognoscit.

P R A E F E C T V S vrbi dicebatur cui ab Imperatore concessa erat vrbis administratio, qui ceteris magistratibus ex quaunque causa ab vrbe proficicentibus & recedentibus, in vrbe relicti ius dicebant, & omnes dignitates in ciuitate antecederat sua dignitate, qui cum ab vrbe progrediebatur, non habuit iurisdictionem, quam praebere tamen potuit in ciuitate. Sed secundum Azon. C. eod. titul. etiam extra urbem intra centesimum miliare habebat iurisdictionem. vide de Offic. praefec. vr. per totum.

P R A E I V D I C I V M est quasi quaedam praelatio vel praepositio siue praelocatio vnius rei respectu alterius, nam aliquid praeddicare alteri est illud illi praeferrere. Tamen hoc verbum praeddicare alterius modi constructionem & amplioem significationem habet quam hoc verbum praeferrere. Dicitur enim personalliter, ex propria confessione in iudicio mihi praeddicauit, id est confitendo mihi ipsi in iudicio praeddicium feci. Hic enim praeddicium non significat commodum meum esse factum sed incommodum: vt sic iudex non sequatur veritatem, sed meam confessionem. Ita dicitur res iudicata veritati facere praeddicium, non vt veritas rei iudicatae praeddicet, id est, praeponat, sed res iudicata veritati praeddicet. igitur praeddicari est alicui aliquid praeponi. & sic dicimus rem iudicatam veritati facere praeddicium, id est, ei quod praeddicandum est, dato quod non sit verum. nam dato quod ita non sit sicut iudicatum est, tamen praeponitur veritati.

P R A E I V D I C I A L E S actiones, pro tanto dici possunt quod in ipsis tractatur de magno praeddicio, vel quia quaestioni motae praeddicant. verbi gratia, agis contra me, & aliquid petis, oppone tibi quaestionem statim, dicendo, quod tu es filius meus, vel seruus meus in potestate mea constitutus, aut libertus. & sic de consimilibus.

P R A E L A T I nomine intelligitur ecclesia & ministerium praelati, & ecclesia est in episcopo, & non e converso, non tamen nomine praelati semper intelligitur ecclesia, vt in cap. edoceri. de Rescrip. in glos.

P R A E M A T V R A dicuntur promissa quae nondum venerunt ad maturitatem. Luca. libro. sexto [Ad praematuras segetem ieiuna rapinas: Agmina compulsumus.] & sic per translationem mors praematura dicitur, quae venit ante tempus. Gell. libro 19. [Cum significamus coactius quid factum & festinantis, tunc rectius praemature id factum esse dicimus.] Papinianus libro 45. Dig. titul. de stipulationibus. leg. liber homo qui bona fide. [Decem, inquit, hodie dari spondes? dixi posse. vel ab eodem die pecuniam peti, nec videri praematurus agi non finito stipulationis die.] praematurus exponendum est, id est festinantis, vt apud Gellium. Ante. Nebr.

P R A E P O S I T V S potest dici qui libet qui alii praestit. Vfus tamen obtinuit vt praepositus dicitur qui quandam prioratus curam super alios gerit. extra de Ver. signific. quamuis.

P R A E P O S I T I labarum, alias laborum, vel secundum aliquos laborum, a labijs dicuntur, quia forte corrigebant

gebant eos qui malè de principe loquebantur. Dicuntur autem [præpositi laborum,] pro labororum, sicut dicitur deum pro deorum, à labaro signo bellico, quod fecit fieri Constantinus ex auro & lapidibus pretiosis, inter alia signa bellica excellentius. & deriuatur à labor. Qui ergo talib. faciendis præponebantur dicebantur præpositi, vt supra.

PRÆPOSITI factorū seriniorum, erant illi qui præerant seriniis imperialibus, qui alias dicebantur proximi, eo quod magis principi approximabant quàm alij. Tria autem erant serinia siue camerae de quibus tractatur. C. de præpos. fac. scri. lib. xij. Primū serinium erat camera epistolarū, quæ principi mittebantur: vel ab eo mittebantur. Secundum fuit libellorum conuentualium vel conuentionalium, & cognitionū vel conuentionum. Tertium erat dispositionum, vt est registrum: secundum Accur. in rub. eo. ti. & lib. præalleg.

PRÆPOSITIO in compositione auget. extrà de præbend. c. si pauper clericus. lib. vj. An præpositiones faciant conditionem, dic quòd si regunt accusatiuum, & si adiciuntur dispositioni de futuro faciunt conditionem. ff. de condit. & demon. l. cum vir. Idem si regunt ablatiuum. ff. de manum. testa. l. si fuerit. Idem si regunt vtriusque casum, quando dies lega. cedit. l. nec semel. §. si in habitatione. & de Condi. & demonstr. l. solemus.

PRÆROGATIVA, id est, aliquod priuilegium, de quo infra dicitur.

PRÆBYTER Græcè interpretatur senior latinè, & est nomen dignitatis, non ætatis. tan-

tùm licet alibi dicatur nomen ætatis. xcij. dist. legimus. Nam propter honorem & dignitatem. quam accepit, presbyter nominatur. xxj. distinctio. clericos. post medium.

PRÆSCRIPTIO secundū Goff. C. eod. titul. est quoddam ius tempore substantiam capiens, id est, firmitatem, & habet locum in rebus immobilibus. Et hæc definitio impugnatur ab aliis, nam ex præscriptione non competit ius, sed exceptio. Vnde sic definitur, [Præscriptio est exceptio rei ex tempore substantiam capiens,] quæ definitio etiam ab aliis impugnatur, quia præscriptio non capit substantiam ex tempore, sed ex auctoritate legū. Ideo præscriptio ab aliis sic definitur. [Est exceptio ex tempore congruens, ab auctoritate legum vim capiens, negligentibus penam infligens, & finem litibus imponens.] quæ omnino magis videtur completa. Inducit autè præscriptionem bona fides, iustus titulus & continua possessio, & sine rei vitio, scilicet quando res est præscriptibilis, secundum Goffred. Et nota bonam gl. vlti. in cap. illud de Præscript. vbi habes quot modis fiat interruptio præscriptionis naturaliter & ciuilitè. vnde habemus dormitionem, perpetuationem, & interruptionem præscriptionis. Et requiruntur sex ad præscriptionem, si valere debet scilicet titulus possessio, bona fides, res præscribenda, persona præscribens, & persona contra quam præscribitur, inter quæ possessio & bona fides sunt maxime substantialia. vt not. in cap. illud præalleg. Et sunt 31. casus in quibus nõ currit præscriptio, quos habes in gloss.

gloss. fin. cap. cum non liceat. de
Præscript. vide etiam gloss. sum-
mæ. xxvj. quæst. iij. de vsucap. &
præscript. Item præscriptio est
longi temporis continuata pos-
sessio inter præsentés x. annorū,
inter absentes xx. annorum. Alia
est præscriptio longissimi tēporis,
scilicet xxx. vel xl. annorum,
& illa dicitur longissimi tempo-
ris. Vnde cum aliquis rem aliquā
tanto tempore possederit ipsam
possessionis diuturnitate, & tempo-
ris continuatione præscribit,
& actorem remouet, siue per vim
siue aliter sine titulo nactus est
possessionem vel alio quocūque
iusto principio. & qui possint
præscribere, & qui non, & etiam
quæ res non possint præscribi,
no. in c. cum non liceat. eod. tit.

P R A E S C R I P T I O interdū ponitur
pro exceptione, vt in l. qui
agnitis. de except.

P R A E S C R I P T I S verbis actio
quæ dicitur, require supra, [actio
præscriptis verbis.]

P R A E S E S, is dicitur qui prouin-
ciam armis tuetur, ne desciscat
atque rebellet à domino illius
cui est subiecta. Sed quæadmodū
VI. in tit. de Offic. præsidis ait,
ad illum pertinet potissimum, vt
pacata & quieta sit prouincia
quam regit. sic euangelista Pila-
tum Iudææ præsidem appellat,
sub quo **C H R I S T V S** passus
est. Nebris.

P R A E S E N T E S, dicuntur qui in
eadem sunt prouincia. l. fin. Cod.
de præscript. xxx. annorum.

P R A E S E N T E S dici possunt exi-
stentes in diuersis locis dummo-
do se exaudiāt. Bar. in l. j. in prin.
ff. de Verb. sig.

P R A E S E N T E S aliis quoq; mo-
dis dicuntur, vt not. in l. præsens.
l. seq. ff. de proc. & per Iaso. in §.
Vocab. iur.

rursus. in princ. instit. de actio.

P R A E S E R T I M ponitur aliquā-
do in iure pro maxime, vt c. ex
litteris. ij. de homi. Aliquādo pro
tantum, vt ibidem in gl.

P R A E S E S est nomen generale ad
omnes Proconsules & legatos
Cæsaris, & omnium prouincia-
rum siue moderatores, vt ff. de
Offic. præsid. l. j.

P R A E S E S prouinciæ, dicitur qui
in prouinciis post principē sum-
mam gerebat potestatem. Nam
regna redacta erant in prouin-
ciis, quarum rectores diceban-
tur præsidés. & sic propriè capi-
tur siue strictè, sed generaliter
sumitur, vt supra.

P R A E S T A T V R I, & præstituri,
vetustè, pro præstitum iri, Pōpo.
l. 66. ff. de Contrat. emp. lauol. l.
10. ff. de hered. vel. act.

P R A E S T I G I V M est quod præ-
stringit aciem oculorum, scilicet
obumbratio quædam, videlicet
cum videtur alicui se aliud vi-
dere, quam videt, vt in incanta-
tionibus. Dicebantur etiam præ-
stigia captiones verborum qui-
bus obumbratur delicta, & ideo
dicebantur præstigia versuti iu-
ris, vt supra Ius versutum. Hæc
Azo. C. ad l. Jul. de Adult. & de
hoc. xxj. q. v. nec mirum. post pri-
mam columnam, vbi dicitur de
Magorum præstigiis, quæ non
sunt vera, sed fantastica esse pro-
bantur, & præstigium dicitur in-
uenisse Mercurius, vt ibidè text.

P R A E S V M P T I O, secundū Spec.
eo. tit. est argumentum ad credē-
dum vnū factum, surgens ex pro-
batione alterius, vt ex coexistē-
tia vel complacencia personarū
suspectarum præsumitur coitus,
cap. literis. eodem tit. vbi solus
cum sola, nudus cum nuda in eo-
dem l. cō, ex præsumptione vio-
lenta

lenta comprobantur copulari carnaliter. Sed secundum Goff. diffinitur sic, [est alicuius facti dubij aliquoties plena, aliquoties semiplena inuestigatio seu probatio. [Item] præsumptio est quoddam medium intellectuale veritatis eliciendæ ex circumstantiis infurgens.] exemplum pone in c. ex studiis. eodem titu. Illa tamen probatio non infert necessario, quia aliter potest se res habere, nisi sit præsumptio iuris & de iure. Vnde sunt tres species præsumptionis. Vna est temeraria, quæ confurgit à malis hominibus, & ex causis pluribus, alijs puerilibus & suspitionibus leuibus & hæc repellitur & reprobabilis est. vt secunda, quæstione prima, c. j. vj. quæ. j. oues. de Senten. excommunic. inquisitioni. Alia est probabilis siue verisimilis, quæ confurgit ex multis causis & suspitionibus, & hæc admittitur ad probationem semiplenam, vt de præsumptio. in multis capitulis, & in cap. sollicitè, de Resti. spol. Vnde coadiuuat ad probationem si sint alia coadminicula. c. à nobis. qui mat. ac. pos. vbi gloss. admittitur etiam ad purgationem indicendam, c. si quis. de Purgat. cano. xij. quæst. iij. presbyter. Tertia est violenta, quæ ad pronuncianum vel condemnandum sufficiens deputatur. xxxij. q. j. dixit dominus. ff. de Iis, qui sui, vel alien. iur. sunt. l. filij. & c. l. iteris de Præsumptio. Definitiones præsumptionum vide plene in c. is. qui. de Sponsa. in gloss. ij. vbi de quintuplici præsumptione. Et vide nota. per Ioã. Theuto. 50. Distinctio. c. ferrum. vbi de diuersis præsumptionibus. Nam præsumptio violenta sub-

diuiditur, quia alia iuris, alia iuris & de iure. Iuris est, cum ius præsumit aliquid, sed non statuit super præsumpto, & illa recipit contrariam probationem. xxxv. quæst. iij. extraordinaria. xxvij. quæstio. j. nec aliqua. Iuris & de iure est, cum ius fingit & statuit de ficto, contra quam fictionem non admittitur contraria probatio. capit. ad id. & capitul. is qui. de Spon. & de condi. appol. capit. per tuas. vbi vide concor. multas. Et qualiter ius fingit, vide Goffred. in Sum. eodem titulo. Nam differunt præsumptio & fictio iuris, de quo supra, fictio. Et vna præsumptio tollit aliam. capitulo. cum inter. R. de Elect. vide glossam optimam in l. non est verisimile. ff. quod met. caus. Et not. Doct. regulam, quod præsumptio communis transfert in alium onus probandi. l. generaliter. §. si petitum. versic. sed cum ex præsumptione. ff. de fideicom. liber. Item præsumptio ex necessitudine sanguinis vincit omnes alias præsumptiones: vt est gloss. in c. fin. de Test. vs si lego Ludouico, & sunt duo eiusdem nominis proprij & cognominis, præsumitur pro illo qui mihi necessitudine coniungitur. Et quia præsumptio surgit ex qualitatibus, sciendum quod quædã sunt qualitates intrinsecæ & naturaliter homini in hærentes. Et hæc quædã adherent animæ, & quædam corpori: exemplum de primis, vt bonitas, malitia, & in dubio præsumitur ad bonam partem, quia naturaliter nascitur sine malitia, c. ad mensam, xj. q. 3. & talis præsumptio transfert onus probandi in aduersarium, & sic intelligitur c. vnicum. de Scruti. nisi semel esset conuictus de malitia

ta, talis enim semper malus præsumitur. ij. q. v. per totum. & c. semel. de Regul. iur. lib. yj. vel si esset infamatus, sic enim ad eum transfertur onus probandi. De secundis, vt sanitas, infirmitas & iterum in dubio præsumitur in melius, & negans probabit, vt l. nec codicillos. C. de Codic. nisi quis fuisset infirmus infirmitate aliqua de sui natura perpetua, vt epilepsia vel apoplexia. c. cum inter. de Elec. vel vbi dubitaretur de perpetuitate infirmitatis, vt in furioso. ideo quia legat cōtrariū, debet probare. 3. q. ix. indicas. Similiter si negetur quis legitimus, probet negans, cap. transmissa. qui fil. sint leg. Secundo aliquæ sunt qualitates extrinsecæ & accidentales, vt esse diuitem, Iurisconsultum, musicum, medicum, choralem, &c. quæ non naturaliter adueniunt, nam natura non facit artem, sed bene præparat, secundum Bal. Et in ius onus probandi incumbit cuiusque; alleganti, ad fundandam intentionem suam, siue affirmatiuè, siue negatiuè alleget, maximè cum pars aduersa fundauit intentionem suam, non tamen semper succumbit non potens probare, sic quod aliter propter illius probationem non admittatur ad intentū suū, nam adhuc iudex ex officio potest illum refutare, si sibi constiterit eum indignum, & hoc in causa in qua vltra allegationes partium iudex potest impartiri officium suum, secus vbi hoc non posset nisi petir. us.

P R A E T E R, quandoque capitur exclusiue, quandoque inclusiue. vide c. literas in fi. de Præsum. et ubi vide Inno. in c. dudum. ij. de Elec. in Clem. j. de Sum. Tri. & fi.

catho. per glo. & Archid. in cano. Ebron. 13. q. ij. Itē Bart. in l. j. in fi. ff. de Pigno. acti o. & per alios in l. actione. C. de Transac. & in regula peccatum. de Reg. iur. lib. vj. Statim enim inclusiue & augmentatiuè, quando cadit inter res penitus separatas, vt dicendo, [Lego tibi omnes vineas meas, præter domum. Sed stat exclusiue, quando cadit inter dictiones significantes res sub se inuicem contentas, [vt lego tibi omnes libros meos præter Salicetos ambos, Richard. & Bartholum.] vide de hoc Albericum in alpha. beto suo. & no. in l. medico. §. vxori. ff. de anu. lega. Item exclusiue non exceptiue ponitur pro sine, vt ibi præter spem, id est, si ne spe, & sic dicitur, dilatio danda est illi qui præter spem trahitur ad alienum iudicem. l. si quando. C. de Dilat. ibi enim non ponitur exceptiue nec inclusiue, quia oratio illa non patitur, & sic tantum ponitur exclusiue, & sic de aliis.

P R A E T E R I R E est cum testator omittit aliquem qui suus heres est eo non instituto, nec exheredato, vt habuistis supra, de heredi bus.

P R A E T E R I T I O dicitur talis omisso secundum azo. in Sum. C. de Præteri. vel exhere. Instit. de Here. quæ ab intesta. defe. §. eadem. vt supra.

P R A E T E R T A est genus vestis, qua nobiliores ciues Romani vti solebant. §. iniuria. Instit. de iniur. & vide l. i. §. fin. & ibi glo. ff. de Libe. exhib.

P R A E T O R, est qui in vrbe Romana iudicio senatus ad disceptandum dubios actus & causas ordinabatur. Et erat eius officium ænum, quia solo anno durabat. Et

antequam à populo Romano ad Principem translata fuisset potestas, vel antequam Romana potestas sub Imperatore veniret, habuit potestate plenam faciendi ius, statuta & edicta, cuius edicta, iuris honorarij nomine censentur, quia qui honores gerunt, id est, magistratus, auctoritatem huic iuri dederunt, *vsq.* de offic. Præt. l. j. & Insti. de iu. na. gen. & ciui. §. pratorum edicta.

P R A E T O R fideicommissarius dicebatur ille qui de fideicommissis relictis cognoscebat, & ius dicebat & reddebat, dicens ius dabo, ff. de Orig. iur. l. necessarium.

P R A E T O R peregrinus dicebatur ille, qui inter peregrinos, qui in civitate affuebant vel confluabant, ius reddebat.

P R A E T O R urbanus, dicebatur, qui cum consules ad bella finitima vocarentur, ius necessarium in civitate reddebat. ff. de Orig. iur. l. ij. præall.

P R A E T O R I U M, non solum est domus ubi Prætor habitat, vel ubi ius reddit, sed etiam Regum, Principum, & summorum magistratum. Vnde navis prætoria, & cohors prætoria, & porta prætoria, id est, ad regem vel Principem pertinens. Significat quoque prætorii villam in agro magnifice extructam, in qua significatione accipitur apud Iuvenal.

Criminibus debent hortos prætoria Mensas. Et Martialis.

A lapidem Torquatus habet prætorii quartum.

Suet. in Caligula: [In extructionibus, inquit, prætoriorum atque villarum omni post habitatione nihil tam efficere concupiscebat, quàm quod effici posse negabatur.

Nerat. lib. 8. tit. de Ser. vr. præd. l. rust. præd. [Vel cloacam, inquit, habere licere per vicini domum vel prætorium, vel protectum habere licet. Vlpia. de Verb. sig. l. urbana. [Sed & si fortè stabula sunt vel alia meritoria in villis & in vicinis, vel si prætoria voluptati tantum deservientia, quia urbanum prædium non locus facit, sed materia.] Et quomodo vtroque prætorium pro edificio in agro ponitur. Neb.

P R A E T O R I U M est locus in quo ius ex more redditur, etiam dicitur locus in quo quis præfecturam exercet cum ius officialibus, & causam tractare solet. Item est domus præfidi provincie assignata, & locus deputatus iudicibus ad cognoscendum & deputandum vel ad sententiandum de causis.

P R A E T O R I U M quoque sumitur pro ornatiore domo, in qua paterfamilias ruri habitat. l. urbana prædia. de Ver. sig. vbi Ale.

P R A E T O R I U M pignus, dicitur illud, quod alicui datur à iudice, vide supra Pignus.

P R A E V A R I C A T O R E S sunt qui vera crimina fraudulenter occultant, dicitur autem prævaricator quasi varicator, à varia certatione, quia aduersam partem adiuvat prodita sua causa propria, dicitur huic instat corpore ex vna parte & illi mente & corde ex altera parte, vt ff. de Præva. per totum.

P R I D I E, cum accusatio & cum genitivo constructur, nam, vt ait Priscia. temporalia & localia aduerbia in præpositiones transferantur, vt pridie Kalendas, & pridie Kalendarum. Vlp. lib. 24. tit. solu. ma. l. fructus. [Si mulier, inquit, pridie vindemias dotem dederit.] Idem tit. de testamentis.

L. qua

In qua etate. [Si testamentum, inquit, pridie kalendarum fecerit.] N.

PRIMATES proprie loquendo sunt patriarchae. dist. 99. c. j. & ij. Etiam ponitur primas pro Archiepiscopo. c. san. de fo. comp. Nam non est differentia inter primatum & Archiepiscopum quantum ad effectum, ut in c. duo. de off. ord. nam ius canonicum non curat de nominibus. ca. petitio. de proc. dist. 21. cler. & c. prece. ubi est diuisio nominum, cum dicitur archiprimates, siue primates, siue Patriarchae.

PRIMATES regulariter dicuntur qui primi sunt in ciuitate.

PRIMATES officiorum sunt qui officiis praesunt.

PRIMISERIVS dicitur ille, qui primo loco scriptus est in matricula notariorum, & primum locum obtinet, secundum leges, ut C. de Prim. lib. 12. in Rub. Sed secundum canones est nomen dignitatis, quae subest Archidiacono, ut c. vii. de off. pri. Dicitur enim primus in cantu vel choro, qui in aliquibus ecclesiis dicitur cantor siue succentor.

PRIMIPILVS in bello dicebatur qui quatuor centuriis, hoc est, qui quadringentis militibus praerant. Martia.

Grata pudens meriti tolerit cum premia pili.

Modest. lib. 27. tit. de excus. l. non solum. [Qui primi pilum, inquit, expleunt,] & ibid. [Qui ad caligatas milicias & reliquas militauerunt,] & in eod. tit. atque eodem auctore. l. [sed primipilarij, inquit, ex constitutionibus imperialibus uocationem habent.] Appellatur & idem primipilaris, ut de Leg. 3. l. pater filium. [Iulius, inquit, Agrippa primipilaris.] Iu-

stinia. lib. 12. C. de primipilio & dignitate, & commodis primipilatus nonnihil differuit.

PRIMIPILARI dicuntur primi administrantes, qui scilicet, primo actionem sui officij administrant. Vel secundum Hug. qui primum pilum, id est, telum vel hastam portant, & utroque modo accipitur secundum Accur. C. de primipil. in rub. lib. 12.

Verius est **PRIMIPILVM** appellatum fuisse centurionem decing legionis, ut tradit T. Luius lib. 7. ab urbe cond. nam decima legio erat aliis nobilior, ut non mirum sit, si primipilo quoque concederetur militaris annona, per capita militum diuidenda, quod ex Graeco iuris interprete Alcia. noster docuit.

PRIMITIAE sunt primae partes fructuum Deo offerenda. Hinc est quod sacerdos primum missam cantando dicitur celebrare primitias.

PRIMOGENITVM uocat scriptura, non quem fratres sequuntur, sed qui primo natus fuit. de Verb. signific. c. Ioseph.

PRINCEPS quis dicitur, habetur Isa. 11. ibi. [Deus fortis, Pater futuri seculi, princeps pacis.] Interdum dicitur Angelus, Iosue 9 Ego sum Princeps exercitus, & c. Interdum Papa princeps appellatur de consecr. dist. j. corpora. Interdum episcopus. de ma. & obe. si quis. vel alius index ecclesiasticus. 17. q. 4. definiuit. in fi. Item dicitur Imperator, de re iudi. ad Apostolica. in prin. lib. 6. Et appellatione Principis intelligitur Rex. Clem. vnica. de Bap. ubi bona glo. & in visib. seud. secundum Bald. Item Princeps dicitur diabolus, ut Luc. 11. c. [in Principe demoniorum eicit demonia.]

H 3 simile.

simile. 24. q. 8. §. ecce. ver. sed notandum ibi venit princeps Io. 14. Item dicitur quilibet secularis dominus: vt xxxiiij. q. v. princeps. Itē dicitur principalis pars in quolibet iudicio, vt ff. de fo. compet. l. prima. §. in hoc iudicio. Etiam princeps dicitur quilibet prælatas ecclesiæ, vt distinct. xxxv. cap. ecclesiæ principes. &c. Corpora præalleg.

PRINCIPIVM rei dicitur à parte superiori, inferior autem pars ad quam descendit cursus aquæ dicitur finis. arg. l. j. in fine. ff. de plu. arcen. Bar. in l. iij. in fine. ff. de fur.

PRINCIPIA, in castris dicebatur, in quibus principes castra metabantur: nam vt inquit Varro de lingua Latina, milites hastati dicti sunt quia primi hastis pugnabant, pilani qui pilis: Principes qui principio gladii. Inde principalis porta castrorum dicitur, vt inquit Festus, quod in eo loco est, in quo Principes ordines tēdunt, id est, tentoria figunt, & principalia in castris inde dicta, vt apud Trogum lib. ii. [Si principalia castrorum cerneret, senatum te alicuius Reipublice priscæ videre diceret.] Sunt itaq; principia in acie, vbi consistunt milites, cognominati Principes. Linius lib. 8. ab vrbe cond. [Principes Latinorum proturbant clamore sublato.] Valer. de discip. mili. [Ad principia, inquit, per omne tempus adesse.] Terent. in Eunu. [Tu hocce instrue, hic ego ero post principia.] Martia. li. 49. de re milit. l. officium. [Officium, inquit, tribunorum est principis frequenter interesse.] Accursus principis exponit, cum milites assumuntur vel cum rixa aliqua nascitur. Sed nihil mirum est, re-

conditos sensus ignorasse, qui consuevit in manifestis cæcutire. Nebriss.

PRINCIPIA appellat lex, & tabernacula principum militia. l. officium. in ff. de Re milit.

PRIVATI dicuntur proprie qui non sunt constituti in aliqua dignitate. 24. q. 1. qui contra. Item dicuntur omnes exempti à iure communi, siue sit collegium, siue aliqua specialis persona, vij. q. 2. §. j. petisti. & distinct. tertia Privilegia.

PRIVATA delicta, dicitur quæ ciuilitate tractantur, vt si mihi furatus sis decem, & ego vt reha-beam ago, non vt corporaliter puniaris. sed publica delicta sunt quorum persecutio est permissa cuilibet de populo quale est crimen læsæ maiestatis, vel accusatio de suspecto tutore & curatore, in quibus omnes acciari possunt.

PRIVATA persona, est persona carens functione publica, vide supra, persona.

PRIVATVM ius est illud, quod principaliter ad singulorum utilitatem pertinet, vt in pactis & conuentionibus singularium personarum, quod require supra, ius publicum.

PRIVI GNVS dicitur qui ex marito mulieris natus est antequam fuisset maritus eius, & è contra-

PRIVIGNA dicitur proprie filia vxoris ab alio viro priori genita, vel è conuerso, filia mariti ex alia vxore prædefuncta.

PRIVILEGIUM est Principis beneficium contra ius cõmune indultum. Non enim est privilegium nisi aliquid indulgeat speciale. ca. Abbate. de Verborum significatione. & c. in his. de Privilegiis. & dicitur quasi priuata legem.

legem
vni
gnit
con
cum
mu
priu
est,
vt in
priu
le, &
sump
perfo
perfo
eo m
perfo
cesso
deter
ris co
sonat
legiu
de au
extin
gium
ximu
Verb
ileg
priu
pter
in c.
plex
rale
com
conce
tare.
q. iij.
conce
sis ci
circa
futu
fores.
conce
cum
gula
PRIV
tur co
conce
legiat

legem, vel est lex priuata, id est, vnus ante alios honor vel dignitas, aut immunitas (quæ sibi conuenit) eorum quæ aliis incumbunt, vel quæ de iure communi allegantur. Dicuntur ergo priuilegia priuatorum leges, id est, à iure communi exceptorū, vt in c. priuilegia. dist. iij. Et priuilegium est duplex, personale, & reale. ca. mandata. de Præsump. Personale extinguitur cū persona, imò quandoque ante personam extinguitur, vt cum eo malè abutitur, & sequitur personam, & hoc verum de concessio indeterminate, quia cum determinatione loci vel temporis concessum non sequitur personam extra locum, vt est priuilegium vsus pallij. ca. ex tuarum. de auctorit. & vsu pallij. Etiam extincta re extinguitur priuilegium reale. xvj. q. vij. & hoc diximus in ca. Abbatem. in fin. de Verb. sign. & gloss. in regula, Priuilegium. de Reg. iur. lib. 6. Item priuilegiū perditur propter propter sex, vt in glossa vnica. in fi. in c. renouantes. dist. 22. & est duplex priuilegium, scilicet generale & speciale. Generale est quod commodi corpori vel collegio conceditur, vt in c. cum & plantare. eod. tit. vel vniuersitati. 17. q. iij. si quis suadente. Et quod concessum est fratribus & ecclesiis circa contractus vel quasi & circa iudicia. Item quod concessum est mulieribus circa fideiussores. Speciale est quod personæ conceditur, & illud extinguitur cum persona. 7. q. j. petisti, & regula priuilegia, &c. Neb.

PRIUILEGIARIUS, is appellatur cui priuilegium aliquod est concessum, qui ab indoctis priuilegiatus dicitur: pari errore illi

quod pro beneficiario vocat beneficiarius: nam beneficiarius & priuilegiarius, ea figura dicitur qua donatarius, legatarius, testamentarius, depositarius. Vnde milites beneficiarij dicti, qui vacabant officio. Festus, Vegetius, & Cæsar belli Gallici vlti. commentario. Vlpian. lib. 42. de Priu. cred. l. si ventri. [Quorum pecunia ad creditores priuilegiarios peruenit.] Et statim bis ponit [creditores priuilegiarios.] Idem lib. 2. de Pañis. l. rescriptū. [An priuilegiariis, inquit, absentibus hæc pañio noceat.] Idem Vlp. lib. 14. tit. quod cum eo qui in aliena potestate. l. sed an hic. [Recat, inquit, dicitur occupantis meliorem esse conditionem, nisi quis priuilegiarius veniat.] Sed neque priuilegium dicitur quod priuet legem, vt isti putant, sed quod sit lex priuata, hoc est, propria alicui in illius fauorem concessa. Nebr.

PRIUILEGIARIUS dicitur, cui priuilegium indultum est. l. si ventri. de Priu. cred.

PRO, & propter, differunt, nā aliud est soluere pro debitorib⁹, aliud propter debitores, not. in l. dominus Stichus. ff. de Pec. leg. item pro, significat causam finalem, propter verò causam impulsiuam, vt d. l. dominus.

PROSTIA appellantur suburbana, quæ pulcherimè consista à domino, non tam vtilitatis, quā voluptatis causa habentur. Meminit huius dictionis Iustina. in Auth. de Alie. & emph. §. j. licet corruptè impressum sit proaustia pro proastia.

PROAVVS dicitur pater aui vel auiz, & proauia, mater aui vel auiz. l. Iuris. conf. §. tertio gradu. de Grad. & affin.

PROBATÆ castitatis, dicitur qui non manifeste apparet incontinentens. c. à multis de Ætate & qualitate.

PROBATIO secundum Azo. est rei dubiæ per argumenta ostensio, sed hæc definitio secundum Gos. locum solum habet in his, quæ probantur pro instantia disputationis, non autem in iudicio, ubi probatio fit per testes & instrumenta, plerumque per indicia & præsumptiones. Vel probatio est rei dubiæ in iudicio legitime facta declaratio. Et nota quod probatio fit multipliciter. Primò per aspectum, ut in notorio quod probatur per facti evidentiam. c. evidentiam de Accu. c. proposuisti. de probat. ff. de vè. in spi. l. j. in princ. xvj. q. iij. inter memoratos. Item in ætate, ut l. minor. ff. de Mino. Secundò fit per testes plures vel etiam per vnum cum aliis præsumptionibus vehementibus. Tertio per instrumenta. Quarto per confessionem. Et hi quatuor modi ponuntur in c. cum ad sedè. de Resti. spo. Quintò fit per scripturam antiquorum librorum. c. cum causam. de Proba. Sextò per violentam præsumptionem. xxxij. q. j. dixit dominus. Septimò per famam cum aliis præsumptionibus. c. iij. loco eo. de prob. ti. Octauò per iuramentum. Et nota soli sacramento creditur, quando de conscientia alicuius queritur siue dubitatur. de Sent. excom. si verò aliquis. Item probatio testibus & fide tabularum constat. c. foras. de Verb. sign. vide Gosfr. eo. ti. species probationum.

PROBATORIA vel probatoriæ officiorum sunt documenta ad probandum aliquem esse priuilegiatum ad officium aliquod au-

toritate Imperiali, ut potest colligi. C. de Diuer. offi. l. probatorias. li. xij.

PROCI TVM dicebatur testamentum, quasi velut procatum, id est prouocatum, id est, irritum ac ruptum. Festus.

PROCI NVM testamentum appellatur à Iustiniano in §. i. Insti. de Testament. quod veteres In. vel Endo procindu nominabant ut Cicer. i. de Nat. deor. i. de Orat. Vlp. cap. xx. Instit. Gell. libr. 13. cap. 25.

PROCONSUL dicitur index ordinarius, & est à populo constitutus, non à principe delegatus nec ab alio, sed ante imperatoriam maiestatem creatus, cuius officium erat in prouinciis dirigi, scilicet in regno tributariis, ut per eum prouinciales sua negotia expedirent. Hic verò plurim. non potest vti fascibus quam sex & in prouincia ad eum pertinebat, ut ad quoscunque magistratus respiceret. ff. de Offic. procos. l. proconsules.

PROCONSULIS legatus, est cui proconsul prouinciam ingressus mandat iurisdictionem.

PROCVRATOR Cæsaris, est qui res Imperatoris procurabat. Refert Cornelius Tacitus, quod Claudius Cæsar procuratoribus suis omne ius tradidit, paremque vim in rebus peragendis esse voluit, ac si ipse statuisset, atque simpliciter loquamur, Vl. lib. ij. Digest. l. j. in princip. ff. de Procurat. auctore, [procurator est, qui aliena negotia mandato domini administrat,] sed de officio procuratoris Cæsaris, titu. est in primo Digesto. lib. vbi Vlp. ait, quæ acta & gesta sunt à procuratore Cæsaris, sic ab eo comprobantur, si à Cæsare gesta essent. An. Ne

PROCURATOR, est qui aliena negotia mandato sibi a domino facto gerenda gratuitè suscipit plura vel vnum. ff. de Neg. gest. l. ij. negotia. & ff. vi. bonor. rap. l. ij. §. quod ait. hæc definitio melius probatur in l. j. in princ. ff. de Procurat. Et dicitur [gratuitè,] quia si interuenit merces, nõ est procurator, sed locator operarũ. Dicitur [mandato domini,] ad excludendum tutorem, curatorem, collegia & prælatos ecclesiarũ, qui procuratores constituere nõ possunt, sed syndicum, vel actorem. Et quæ sit differentia inter procuratorem & syndicum, actorem, & vicedominum, notatur de syndi. c. j. de Offic. ordi. cum vos. Et constituitur de mandato generali vel speciali. ff. eo. tit. l. j. & ff. Man. l. si remunerandi. §. j. Vel sic. [Procurator dicitur is qui in iudicio vel extra mādato domini negotia administrat agendo vel defendendo. l. j. §. ff. de Procur. inter quem & aduocatũ hæc est differentia quia procurator causam absentis tractat, aduocatus verò causam præsentis, vterque tamen postulare dicitur, vel secundum cano. Omnis administrator sitè dicitur seu vocatur procurator. j. q. iij. saluator. Nam [procurator] est nomen generale ad quemlibet administratorem, per sequentia que traduntur in constitutione restringitur ad id de quo agitur. Oportet etiam officium procuratoris esse gratuitum, quia si quid recipit, facit cõtra bonos mores, & hoc intelligitur quādo pacificatur vt habeat certam partem eius de quo est questio, quod non licet, potest tamen licitè recipere salariũ pro labore suo. Et not. quod duplex est procurator, scilicet ad iudi-

cia, & ad negotia, qui differunt in tribus, quia primò procurator ad iudicia non constituit procuratorem alium nisi post. l. i. contest. cum iam & dominus litis, & ante litis contest. alium procuratorẽ dare non potest, nec tutorem, nisi sit procurator in rẽ suam, qui ante & post lit. cont. constituere potest. Sed procurator ad negotia constituere potest liberè aliũ procuratorem quemcũque vult. c. j. §. j. de Procur. lib. vj. Secunda differentia habetur in c. qui generaliter. in fi. de Procu. libr. vj. quia primus non datur nisi maior xxv. annis: secũdus verò post xvij. ann. Tertia differentia habetur de Rescri. c. ex parte decani. Et no. optimam rationem primæ differentie istorum procuratorum, quia negotium extra iudicium sumit originem à ministro, & postea transit in dominũ. l. quæcũque gerimus. ff. de actio. & obli. sed in iudicio negotium originaliter est in domino, & postea transfunditur in procuratorem. l. si procurator meus. ff. de Neg. gest. Et dicit Lud. de Ro. in singu. cxv. quod procurator constitutus ad agendum censetur etiam constitutus ad defendendum. vt l. mutus. §. pen. ff. de Procur. Et hoc verum est in procuratore actoris, secus in procuratore rei, quia licet sit constitutus ad defendendum, non tamen ad agendum. Et dicit idem quod de hoc est casus vnicus in c. constitutus. de Procu. legis penitus incognitus, & eam nonnullis canonistis. & dicit esse mirabile tex. bene menti tenendum.

PROCURATOR CÆSARIS, est qui ex mandato Cæsaris causas, & negotia agit. Et quæcunque acta aut gesta sunt à procuratore Cæsaris.

faris sic à Cæsare comprobatur, atque si ita à Cæsare gesta essent. Et sicut ad procuratorem Cæsaris tantum rerum pertinet administratio, ita ad iuridicum Alexandriæ iuris tantum, & non rerum spectat sollicitudo, vt ff. de Offi. procur. Cæs. l. j.

PROCURATORIVM & mandatum differunt, sicut etiam est differentia inter literas procuratorias & literas de rato, de hoc vide de Reli. do. c. cum dilectus. in gloss. j. de Offi. deleg. c. corã. Et nota procuratorium mandatum debet fieri legaliter, ad quod quatuor exiguntur. Primum vt dirigatur aduersario, cui etiam mandati reuocatio est insinuanda, vel saltem iudici, cui fides est facienda. Secundum vt contineat nomina instituentis & instituti. Tertium nomen iudicis, coram quo procurator debet experiri. Quartum causam in qua dũ coram iudice eodem plures causas habet instituens, quod à notariis bene est notandum.

PRODIGIVM quod est, notatur. ff. de Sta. ho. l. non sunt liberi. C. de Possi. h. hered. insti. l. iij. & l. ostentum. ff. de Verb. sign.

PRODIGVM, neutri generis est cibus qui intra proximos dies prodigatur, id est, consumatur: & ipsis prodigis cum interdicitur eis bonorum administratio, plerumque à fisco præstatur vt ff. de Offi. præsi. l. plebiscito. Et Accursus in glo. iij. l. quæcunque pro reliquis prodigorum. Cod. de fide instru. lib. x.

PRODIGVS, est qui neque tempus, neque finem expensarum aduertit, neque modum. ff. de Cui. l. j. sed bona sua dilapidando, & dissipando profundit, cui interdicitur bonorum administra-

tio à iudice per l. xij. tab. vel alias à lege, vt quia in l. Iul. maieſta. commisit, vt Cod. ad l. Iul. maieſta. l. fina.

PRODIGVS, dicitur ille qui in se tantum prodigaliter exercet, & in se delinquit, gloss. sing. secundum Bald. in l. j. §. exigit. ff. de Bo. poss. cõtra tab. ex quo deprehenditur quod quis sit prodigus. Bar. in l. qui habet in prin. de tut. & in l. is qui. §. j. ff. de Tu. & curato.

PRODIGVS famæ suæ, dicitur quis quando non curat de infamia, turpiter viuendo, & talis negligens, famam suam crudelis est. cap. nolo. xij. quæstio. prima Panor. in c. prælatorum. in ij. no. de accu.

PRODITOR est ille, qui secreta sibi commissa reuelat. de pœni. & remis. omnis vtriusque. Et de multiplici specie proditorum not. in c. clericus. xlvj. distincti.

PROFECTITIA dos, quæ dicitur, explicat diffusissime Vlp. in l. profectitia. de Iur. dot.

PROFECTITIVM peculium, vide [peculium profectitium.]

PROFITERI iudicium, est vltro sese, consortesque criminis deferre, auctor Bud. in l. j. ad l. Cornel. de Sicar.

PROGENER est maritus neptis. **PROGNATVS**, est qui vocatur abnepos, quasi procul à me natus, quia in quarto gradu.

Iustinianus vero in §. ij. Insti. de hered. quæ ab intesta. vsus est **PROGNATVS**, pro suo simplici quod est natus: videturque hoc verbum ad omnes descendentes exceptis filiis pertinere, quasi porto seu procul natos, sicuti & versa vice progenitores pro quibuscunque ascendentibus accipiuntur.

PROGRAMMA secundum quosdam

dam dicitur præcedens scriptura, quæ per plures prouincias sine loca destinatur. Sed Secundū Azo. in Sum. Cod. Commi. epist. procuram. scriptura publicè proposita, ut ibi dicitur in §. mutationes.

PROGRAMMA (inquit Alcias. li. præter. j. in hac ipsa dictione) græca vox est, significatque in iure quod Latine appellat Vlp. proscriptiōem. tit. de Inst. actio. capitul. & pro edito, ut in vita Auidi Cassij Imperatoris legitur.

PROHERES, est qui putat se heredem esse cum non sit. l. pro herede. ff. de Petit. hered.

PROYECTVM, dicitur quoddam genus ædificij, quod nulla columna imposita, ita ædibus appendet, vel mœnibus, ut terram non tangat. Et alio modo dicitur appendix.

PROLES propriè ea dicitur, quæ est ex iustis nuptiis, in Authent. de Nup. in princ.

PROLYTÆ, Iustiniano auctore, in præmio Digestorum, illi dicebantur scholares, qui quintum jam annum iuri civili operam dederunt, quemadmodum appellabantur lytæ, qui quatuor annos eidem studio incubere, nã quod legitur coloritæ, pro eo quod debuit esse prolytæ, mendum est manifestum ex Florentinis illis Pandectis deprehensum. Sed cur illi dicantur lytæ, id est, soluti, hi verò prolytæ, id est, præsoluti, nõdum mihi liquet, nisi fortè hi sunt quos nunc vocant licentiatos: illi quos bacularios. Nebr.

PROLVSORIVM iudicium, ait Bud. appellari causam præiudicialem qua scilicet quasi aditus ad aliud iudicium aperitur, cuiusmodi est actio ad exhibendũ, & quæ reia in officiosi testamen-

ti, illa enim viam ut ita dixerim, sternit ad rei vendicationem, hæc verò ad petitionem hereditatis.

PROLYTÆ appellabantur olim Discipuli, qui quinque annos iuri operam dedissent. in præ. ff.

PROMERICALIA dicuntur quæ ut diuendatur, pluris fuerunt empta. Gellius libro 4. [Ex iis, inquit, quæ promericalia & vsualia.] Columel. libro primo: Aut animalibus, aut rebus aliis promericalibus occupet. Idem libro xij. de officio villici. Pecuniam domini neque in pecore, neque in aliis rebus promericalibus occupet. Paul. lib. 25. Dig. ti. de impetis. l. quod si. Quod si res, inquit, in quibus impensæ factæ sunt, fuerint promericales, tales impensæ non voluptuariæ, sed vtiles sunt. Nebr.

PROMERCALE dicitur quod præter vsus vendentis venale exponitur. l. quod si. de impen. in reb. dot. fac.

PROMERCIVM, mercimonium, quodcunque vendendi causa seponitur. Pau. l. 4. §. 1. ff. de Pẽ. leg. Vlp. l. 41. §. 4. ff. de leg. & fideicõ. [Eos qui reip. ad opus promiserint, posse detrahere, & ad id opus uti: quia hi quoque non promercij causa id haberent.]

PROMISSIO & repromissio sic differunt, quia promittendo negotium inchoamus, sed repromittendo adimpletum consolidamus. Et est repromissio quasi iterata promissio, ut res magis sit in securo. sicut in facto vbi fideiussor interuenit. Nam debitor promittit, & fideiussor repromittit, vel potius & melius fideiussor promittit, sed debitor viceueria quàm pluries repromittit.

PROMIS-

PROMISIONEM committi dicimus, quando peruenit in casum, vt ex ea aliquid pcti possit, verbi gratia, promisi tibi equum si nō dare eū eo die, promisi tibi daturū centū aureos, si modo eo die non darem tibi equum committitur promissio, vel stipulatio centum aut eorum.

PROMPTUARIUM, est cella in qua reponuntur edulia quæ ad vsus quotidianos cōparata sunt: eoque differt à penario, vt in suo loco dictum est, cum sit penus, vt Phauorinus ait, quod longè vsionis gratia conquiritur. Apuleius in primo de asino: [Ex promptuario oleum vntui, & lintea tersui. [Hieronym. in terpres in Psalmo, [Promptuaria eorū plena eructantia. ex hoc in illud.] Paulus titul. de penu leg. l. nam quod. [Si cui quæ in promptuario sunt legata sunt] Dicitur quoque cella promptuaria, vt promus dispensator. omnia à promendo dicta.

PROMVLGARE legem est eam condere, & conditam recitare, proferre, pronuntiare, patefacere proderè vel manifestare.

PROMVLSIDARIVM poculum est mulso bibendo aptum. Mulsum autem (vt diximus) potus est ex mellis & vini commixtione concinnatus. Pom. in tit. de Auro & arg. leg. l. & si. [Scutellas, inquit, & promulsidaria contineri, repositoria quoque continebuntur.] N.

PROMVLSIDARIVM poculum mulso bibendo aptum. l. et si de Au. & ar. le.

PROMEPOS est filius nepotis, sicut proneptis est filia neptis.

PROMVNTIARE proprie dicimus, quod viua voce & memotiter proferimus. Sed cum dicitur

iudicem pronuntiasse latam ab eo sententiam esse ostendimus. l. pronuntiatum. de Verb. sign. vbi Alciat.

PROMVRS dicitur vxor nepotis.

PROEMIVM est sermo generalis prazambulans in principis librorum, ostendens in generali quæ postea continētur in speciali, interdum alia pleraque complectens, vt no Ioa. And. in exordio Cle. super ver. quoniam.

PROPATRVS frater est paui.

PROPERE proprie. i. nimis cito.

PROPINQVORVM verbo qui contineantur, Docet Bar. in l. fin. C. de verb. signif.

PROPRIA causa quæ dicatur tradit Vl. in l. j. §. in propria. quando appell. fit.

PROPRIETARIVS idem est, quod dominus. s. qui cuiusque rei proprietatem habet.

PRORETA, dicitur is qui navis prora præfectus est, & est Græcū nam proreus dicitur. Plautus. in Ruden. [Si tu isti navis proreta es, ego gubernator ero.] Paul. lib. 39. Dig. de pub. & vect. l. cotem. Proreta, inquit, nautave. Neb.

PRORETA qui proxa navis præf.

PROROGARE est prolongare, producere, vel primum tempus extendere ff. de Iud. l. ij. de offi. del. p. & g.

PROROGATIO fit de tempore ad tempus. c. de causis. de offi. deleg. & fit etiam de re ad rem. ff. de Iud. l. de qua re. §. j. & cap. cum olim. de Offi. deleg. verius fin. Item de persona ad personā etiam altera parte invita. ca. j. de Alie. iu. mu. caus. fac. Item fit de iudice ad iudicem. ff. de Iud. le. j. vbi not. quod fundamentum prorogationis est iurisdictio. ergo in iudicem non habentem iurisditionem non potest fieri prorogatio

rogatio, quia non entis non sunt qualitates. l. eius qui in prouincia. ff. Si cer. pet. & c. ad audientiam. l. j. in fine. de Ecce. edific. aliud fundamentum est consensus partium, nam si esset error vel titubatio, non fieret prorogatio. l. fin. C. de con. indeb. metus enim & error excludunt prorogationem. l. j. ff. de iudic. quia error excludit consensum qui est causa prorogationis.

PROSCENIUM inquit Seruius in illud Virgil. secundo Geor. [Veteres inuicant proscenia Iudi.] est pulpitum ante scenam in quo ludicra exercentur. Vlp. lib. 30. Dig. de pollicitationibus. [Probè inquit, facit Statius Rufinus si opus proscenij perficiat. Iustinian. l. xij. Cod. ti. de spectaculis. l. si qua. Vel in theatri, inquit, proscenii. Vtrobique Acc. nihil aliud quam locum esse dicit. N. PROSCENIUM locus ante scenam ludicris exercendis paratus.

PROSCINDERE terram, est illam vertere cum primo aratur. Nam ad vernacum faciendū terra primum proscinditur. deinde offringitur, siue iteratur: postea tertiat. Virg. i. Geor. g.

Et qui proscisso qua suscitatur a quore terga.

Vatso in primo de re rustica: Terram, inquit, cum primum arant, proscindere appellant: quod iterum offringere dicunt. Paulus titulo de verborum significatio. l. sylvia. Noualis, est inquit, terra proscissa, non præcisa: quod delirat Accur. in Pand. Floren. legitur. præcisa.

PROSCRIPTIO, est aduersus absentem iudicialis pronuntiatio, vt in posterum procul agat, id est, maneat ab imperio, & talis

contra quem sit pronuntiatio talis, & cuius bona palam & aperte scribuntur, dicitur proscriptus & debent omnia bona scribi, & de ipsis inuentarium fieri continens tam mobilium & se mouctium diuersas species & qualitates quam immobilia, vt mensuram agrorum, & numerū vinearum, quantū sit in vineis, oliuetis arbutis, aratoris, & pascuis. Hæc proscriptionem Græco vocabulo dicimus pragmaticam questionem, licet aliqua significatione questio tormentum dicatur, quia tormentis communiter veritas inquiritur, quare tortores dicuntur questionarij, vt infra, de questionibus.

PROSCER dicitur mariti atus.

PROSOCRVS est vxoris auia.

PROSPECTVS & lumen quomodo differant, vide l. lumen. ff. de Ser. vrb. præd.

PROSTASTA vel potius protofasia genus est præfectura. l. nec. C. de mun. patrim. vbi secundum Alciat. sumitur pro munere & officio magistratus qui præerat iacris.

PROTECTA, partes sunt domus prominentes, qualia sunt podia pensilia, vnde aspectus est nobis in plateas & vicos.

PROTECTOR est qui stat armatus cum principe, vt Obius, & Bellifores erant domestici & protectores Iustiniani, secundum Accur. in Rubr. C. de domestic. & protec. per totum. lib. xij.

PROTERVIA est crudelitas vel terribilitas, secundum Io. And. in Cl. vnica, de fo. comp. vbi alleg. Græcimum dicentem, [Improbis est aliquis verbis factisque proteruis.]

PROTESTATIO, nihil aliud est quam animi agentis expressio

consulti. extra de Regul. & leg. si duo. §. cum inquilinus. ff. ut possid. Quid sit protestatio, quotuplex sit, quid declaratoria, cui sit facienda, quis possit protestari, qualiter vbi, & quando fieri debeat, quis sit eius effectus, an requiratur consensus protestati, & multa alia not. & dubitabilia in hac materia plenius quam alibi, vide per Bart. in l. non solum. §. morte. ff. de Ope. no. nun. & in l. j. eo. ti. in quibus locis vide plenè Alex. & alios doct.

PROTHYRVM, auctore Vitruvio, est vestibulū ante domorū ianuas, à pro, quod est ante, & θύρα ianua, aliquando etiam pro antepagamento, id est, ianuarum ornatum ponitur. Idem Vitruuius aliubi [Nos inquit, prothyra appellamus, quæ Græcè dicuntur diathyra.] Vlpianus titulo de fundo instru. le. quæsitum. [prothyrum domus, si velamen est, instrumento domus continetur.] Accursius ægroti somnia narrans, prothyron, à thyros, quod est magister, deducit. Sed quomodo magister instrumento domus contineatur, ipse viderit. Multo adhuc somniculosus in illud Pomponij, de Verborum significatio. l. statuta [Prothyrum quod in ædibus interdum fieri solet.] Prothyrum, inquit, quia procul trahitur, quasi Latina dictio esset. illud profecto simplicius, quod ingenuè fatetur se nescire quid prothyrum sit. Nebr.

PROTHYRVM & hipothyrum valuarum hians, cavitatis appellari potest: nam ipsa ostiorum latera ansas dicimus, & in hac significatione accipitur à Pompo. in leg. penul. ff. de Verbo. signifi. & ab Vl. in le. quæsitum. §. Papiianus. ff. de fun. instr. Vitruuius

tamen scribit prothyra. pe. correpta, esse vestibula in domorum ianuis nam græcis θύρα ianua & πρὸ ante interpretatur.

PROTOCOLLON, interpretatur primum membrum, vt sit prima illa conscriptio, quam in cōmentarij modū tabelliones scriptitant: quæ significantius cōmētationes, aut prototypa, aut archetipa dici possent. Codice titulo de tabellionibus. collat. 4. [Vt protocolla, inquit, dimittant in chartas.] An. Nebr.

PROTOCOLLVM appellatur scriptura tabellionis, in qua breuiter annotatur actus gesti substantia, vt deinde extendi atque absolui possit.

PRO tutore se gerere dicitur qui munimine tutoris fūgitur de iure siue putet se tutorem, siue sciat se non esse, fingit tamen se esse.

PROVINCIA diuersimodè cōsideratur, nam in materia prescriptionum diuersæ ciuitates, in quibus habentur. & exercentur diuersæ iurisdictiones separate, dicuntur prouinciæ, quandoque diuersitas archiepiscoporū facit aliam prouinciã, & sic prouinciæ quandoque modicum distant vt Pisana, & Florentina quandoque distinguntur prouinciæ medio freto, vt Gallia, Hispania, Sicilia, & sic sumitur distinctio prouinciarum. iij. q. iij. c. de inducijs §. spatium. vbi dicitur, quod ad producendum testes de eadem prouincia dantur tres menses, de contigua sex, & de transmarinis nouem menses, de hoc in c. vltra tertiam. de testi. secundum Inno. Hinc prouinciæ qui in prouincia orti sunt, vel domicilium habent l. prouinciæ. vbi Alcia. de Ver. sig.

PROVISIO, electio postulatio, dicitur.

differunt, de elec. c. j. libro sexto & prouiso est latum verbum quod comprehendere potest nominationem, postulationem, presentationem, & collationem, vt est gloss. in clem. fin. de Elect. quæ alleg iura concor.

PROXENETA, non vt vulgò legitur, profeneta. Latine interpretatur mediator, id est, qui conciliat inter se ementes & vendentes, maximè hospites, vnde nomen deductum est: nam & hospes interpretatur. Seneca in episto. [Nolo proxeneta nomen tuum iactent.] Et Martialis.

Vatiniorum proxeneta sartorum.

libro. 50. Dig. de proxenetis. leg. si proxeneta. & ibidem sæpe. Ne.

PROXENETA est paranympus, id est media persona, per quem aliquis contractus celebrandus aut ineundus procuratur, & talis procurator in sponalibus dicitur paranympus, qui explorat voluntatem hominum, qui & cum quibus velint contrahere, & quæ sit facultas contrahentiũ vel contrahere volentium, cuius remuneratio vel merces dicitur proxeneticum. Et consistit officium eius circa amicitias complendas. & circa assessores conquirendos ordinariis iudicibus: vide c. j. de hoc in gloss. ij. de Testibus lib. 6.

PROXIMVS est quem nemo precedit. l. proximus. ff. de Verb. sig. etiam si solus sit, vt leg. proximi. eod. tit. Item proximi sunt non illi tantum, quos nobis sanguinis gradus iungit, sed omnes homines naturæ nostræ participes. c. charitas. vers. Item non illi. de Pœni. dist. 2.

PROXIMI sacrorum scriniorum, require supra in versic. præpositi

fac. scrin.

PRVDENTIA est carnalis concupiscentia xxxij. quæst. j. non enim. Alibi appellatur malitia. de Spon. impu. capit. de illis ij. sic etiam in delictis. de deli. pue. ca. pueris. de Spon. impub. ca. tua in gloss. 3.

De P ante V.

PVBERTES à pube. i. à pudendis corporis sunt dicti. Et dicitur esse pubes qui iam compleuit 14. annum, si est masculus, & generare potest & xij. si est femina c. puberes. de despon. imp.

PVBERTAS in masculis, incipit post xiiij. annum completum in feminis post xij. vt Insti. quib. modis tut. fin. in prin. Sed cū sit mentio de pubertate plena variis modis interpretari solet, prout materia de qua agitur suadet, vt notabiliter tradit gl. in §. minorem. Insti. de adop.

PUBLICANORVM mordo quæ admodum Cicero in multis locis scribit, Romæ fuit hominum honestissimorum, hi vestigalia publica conducebant, & inde dicti. In sacris litteris publicanus nomen propemodum est infamiae, propterea quod qui portoria exigunt, odio sunt omnibus. vnde Saluatori nostro vitio dabatur quod cum publicanis & peccatoribus manducabat. Apud Iurificosul. tit. est de Publicanis & vestigalibus.

PUBLICA propriè dicuntur que populi Rom. sunt. nam bona ciuitatum abusiue publica dicta sunt. l. bona. de Verb. sign.

PUBLICA iudicia sūt dicta quasi populica, quia cuiuslibet de populo permisa est eorum persecutio, vt supra priuata delicta.

PUBLICANI dicuntur qui publica vectigalia administrant: unde eorum nomen descendit. siue ad hoc instituti ut publica vectigalia exigant, siue tributa conducant. ff. de Publican. & vecti. l. j. nam etiam dicuntur vectigalium conductores fisci vel rerum publicarum, & qui lucra vel publica negotia seculi sectantur, ibidem. l. iij. Aliter publicani dicuntur qui publice peccant: ut in euangelio. Luc. 18. c. de Pharisæo & Publicano.

PUBLICARIA dicitur ea, quæ ob aliquod delictum sic enorme in publicum ærarium deuoluatur, & inde dicitur publicatio bonorum.

PUBLICARI dicuntur qui ob aliquod delictum sic enorme in publicum ærarium deuoluunt.

PUBLICAE honestatis iustitia, est propinquitas ex sponsalibus proueniens, robur trahens ab ecclesiæ institutione propter honestatem. Non enim est honestum, ut quis eam ducat quæ suis consanguineis desponsauit. cap. ad audientiam. & c. sponsam. de Spõs. unde huiusmodi prohibitio non confurgit ex consanguinitate nec affinitate contracta ex nuptiis consummatis, sed ex quadam publica æquitate inducitur est hoc ius prohibens matrimoniū contrahi, & contractum dirimēs. Et not. quod ideo dicitur publicæ honestatis iustitia, quia in matrimonio non solum quod liceat, sed quod honestum est, consideratur. ff. de Ritu. nup. l. semper. & oritur etiam ex sponsalibus quæ de iure non sortiuntur effectum: ut in cap. ad audientiam. præallega. secus in matrimonio. quia amentitas non contrahitur ex nuptiis interdictis: vide Goffr. in

sum. de Spons. ubi dicitur, quod secundum quosdam in nullo casu locum habet hodie publicæ honestatis iustitia, nisi in sponsa fratris, de qua in veteri & nouo testamento prohibitum esse videtur, quam sponsam frater habere non potest, dicto capitulo, ad audientiam. cum concor. in gloss. & rationem dicunt, quia sublata est in eo casu in quo de maiori æquitate locum habuit, scilicet in sobole suscepta ex secundis nuptiis, cognationi viri non copulanda prioris, ut de consang. & affini. non debet, ideo & in aliis reuocata videtur, quia de similibus idem est iudicium, ut ibi.

PUBLICIANA actio. Require [suprà actio Publiciana.]

PUBLICVM absolute, quandoque capitur pro vectigali, ut tradit Bud. in Anno. in Pa. ubi vide.

PUBLICVM ius, est quod principaliter spectat ad publicam utilitatem. Require supra [ius publicum.]

PUBLICVM munus, quod sit, explicat apertissime Pompon. in l. pupillus. de Verb. sign.

PURI dicuntur filij, non filij. Secundo dicitur omnes serui pueri, etiam sexagenarij. Tertio dicuntur omnes qui sunt in ætate puerili, scilicet mares à septennio vsque ad xiiij. annum. & puella vsque ad xij. annum. ff. de Verborum significatione. pueri. de Acta. & qualita. ex ratione. in gloss. Quando tamen legantur patris alimenta, pueri & puella dicuntur vsque ad trigesimum annum. ff. de Ciba. & alimen. leg. l. Mela.

PERPERA est quæ patit in annis puerilibus: ut inquit text. in c. puberes. de spon. impub.

PUGILES dicuntur qui pugnandi artem norunt.

PUGIL

PUGIL
ces
am
res

PUGIL
pul
ait
del

PUGIL
bas
sic

PUGIL
stri
men

PUGIL
de l
mill

PUGIL
con
stra
scilicet
men

PUGIL
A
PUGIL
quia
verb

PUGIL
pube
te pa
ma

PUGIL
citur
pupi

PUGIL
PUGIL
anno
vel r

PUGIL
in pe
noru
num

PUGIL
tur q
morr

PUGIL
pupil

PUGIL
PUGIL
verfi.

PUGIL
PUGIL
sacer

PUGIL
gros
sump

PUGIL
PUGIL
catur
de Ri

PUGIL
PUGIL

PUGILLARES, id est, tabula cerea l. in commodato. §. sicut autem. versicul. ergo si pugillares, ff. commodati.

PULMENTARIUM, dicitur à pulmento. Pulmentum verò, vt ait Varro, dictum, est, quod id edebant cum pule: est autem cibus solidior vtrumque, siue illud sit ex aquatilibus, siue ex terrestribus. Horatius 2. Sermo. [Pulmentaria quere sudando.] Cato de Re rustica. [Pulmentarium familie olea caduce quam plurimum condito.] Pau. titul. de fundo instr. l. cum de lanjonis. [Sine his, scilicet patinis & cacabis, pulmentarium coqui non potest.] Anton Nebriss.

PULSARE differt à verberare, quia pulsamus sine dolore, sed verberamus cum dolore.

PUPILLVS dicitur qui cum impubes est, desinit esse in potestate patris aut morte patris, aut emancipatione, & sic pupillus dicitur etiam si habet patrem. l. pupillus. ff. de Verb. sign.

PUPILLA similiter dicitur intra annos pubertatis emancipata, vel morte patris desinens esse in potestate eius, scilicet xij. annorum, sicut pupillus in xiii. annum,

PUPILLARIS substitutio. dicitur quæ sit impuberi in euentum mortis eius in ætate pupillatio pupularis.

PURA stipulatio, vide iusfrà, in versu. stipulatio pura.

PURVS locus, dicitur qui neque sacer neque sanctus, neque religiosus est. l. ij. ff. de Religio. & iumpe. fun.

PURGARE, huius verbi significatum. vide in l. §. purgandi. ff. de Riuis.

PURGATIO, est de obiecto Voc. iur.

crimine innocentie offensio. Et est duplex, scilicet canonica, quæ sit per iuramentum, & hæc approbatur, & vulgaris, scilicet quæ sibi vulgus inuenit, & hæc sic per ferrum candens, per duellum, per aquam frigidam siue bulientem, & hæc reprobat, vt eo. tit. ex tuarum. & per totum. eo. tit. ij. q. 4. Mennam. Forma autem purgationis hæc est, quod infamatus iurabit se immunem esse à crimine de quo infamatur, & compurgatores iurabunt illum verum se credere iurasse. c. quoties. & c. vlti. eod. tit. Aliter autem deponere non debent ne subeant aniceps per iurium. ff. de In lit. iuran. l. videamus, & numerus compurgatorum habetur ij. q. 4. omnibus vobis. & cap. presbyter si à plebe. Hodie numerus compurgatorum arbitrarius est, inspecta persona qualitate & infamie quantitate. c. cum inuenture. eo. titu. Et hæc de forma purgationis canonice. Sed de purgatione vulgari patet in eo. titu. per totum. & ij. q. iiii. monomachiam c. Mennam. & c. consulisti. Et est triplex ratio, quare huiusmodi purgatio prohibetur. Prima quia hæc facta sunt inuidia fabricante, vt in c. Mennam. præal. Secunda, quia Deus in eo tentari videtur vt in eod. tit. c. vlt. Tertia, quia vt plurimum innocens condemnatur, vt in c. significantibus. eo. tit. Deus autem tentari non debet. xxj. q. ij. quæritur.

PURPURE appellatione quæ continentur, declarat Iuriconsul. in l. si cui lana. §. vlt. de Leg. iij.

PURPURARI, qui purpuras capiunt vel qui purpuram tingunt aut negociantur.

PVSTVLATVM argentum, dicitur, quod est purum & absque omni spurcicia, dictum pustulatum, quasi purum putumque. Pustula quoque ipsa argenti puri massa dicitur. Martialis.

Et nimium felix pustula vincit ebur. Idem.

Nulla venit à me argenti tibi libra pustulati.

Suetonius in Neron, [Nummum asperum, argentum pustulatum, aurum obrizum exigit.] Alphenus libr. decimonono. Dig. tit. locati & conducti. l. in naue Sauphe. l. Cum argentum, inquit, pustulatum fabro daretur. Accursus hallucinans variis modis, legit quasi is qui nihil certi ac definiti tradit, lege pustulatum ex Felto. &c. nudatis codicibus.

PVSTVLATVM aurum vel argentum, vide supra, in ver. argētum pustulatum.

PVTEAL est illud quo puteus cooperitur.

De P ante Y.

PYCTACIUM est scriptura continens petitionem alicuius. c. pyctacium. xxx. qua. iiij. vel dicitur brevis scriptura, quæ in Ruscia dicitur apodocium. C. de Ero. mili. anno. l. octuarij. lib. xij. & gloss. in c. si quis Papa. lxxix. distinguē.

PYRBHICARIJ siue pyrribharij dicuntur saltatores armati, vt autor est Bud. in l. Athletas. de iis qui no. infra. & in l. aut. de pæn.

PYTIOCAMPÆ sunt eruce in pinu nascentes: annumerantur à Iurifconsulto inter venenata. l. iij. de Sicar.

De Q ante V.

QVA, pro quatenus. l. pr. etia. ad l. Falcid. aliquando significat idem quod per quam partē. l. j. de mor. infer.

QVADRANS est quarta pars asis, qua perficiuntur tres. vncie. Alia nomina require supra. As.

QVADRATARIJ dicuntur marmorarij, qui marmora ad amulsum quadrant. l. C. de excus. artific. vbi Alciat.

QVADRIPIENDIVM, est as quadruplicatus. l. xlviij.

QVALLI, sunt canistra vindemize apta, siue ad comportandas vvas, siue ad colandū mustū, vt vult Seruius, inde dicta. Ait nāque in illud Virg. 2. Geor.

Tuspiissos Gimine quallos.

Collaque pralorum fumosis diripe testis.

Qualli sunt per quos vinum defluit, qui & ipsi à colando sunt dicti. Colomella in orto: [Ipsē ferens olitor deducos pondere quallos.] Et Cato de Re rustica: Ad vindemiam, inquit, parantur qualla & sarcinantur, [Vlpianus de fun. instru. l. instrumenta. [Qualli, inquit, vindemiatorij exceptori que, in quibus vug comportantur.] Ant. Nebris.

QUALI qui sint, exponit Vlpian. l. instrumenta. de fun. instru.

QUALISQUALIS, pro qualiscunque. l. rescriptum de Distra. pign. sic qualiterqualiter pro qualitercunque l. qui fundum. quemad. ser. amit.

QVAMCITIUS, hoc tempus est arbitrium boni viri, cum lege vel canone non terminetur.

QVAMDIV, hæc dictio quando inducat conditionem, lege Bart. in l. j. de cond. & demon.

QVAMVIS, hæc dictio habet am-

pliare

pliare ad maiora expressis. Cle-
men. j. de re iudi.

QUANTIſca res erit, & quanti-
tam rem esse apparet, inter hæc
verba nihil interest, & utraq; ha-
rium clausularum ad veram rei
estimationem refertur. l. inter
hæc verba. de verbo. signi. vbi
Alicia.

QUANTO MINORIS, actio. Re-
quire supra, Actio.

QUANTOMINVS, hæc verba
quomodo intelligenda sint, vide
l. si ita a te. de verbo signi.

QUARTARVM tres sunt species,
Vna est debita iura natura, quæ
dicitur bonorum subsidium quæ
hodie est aucta ad trientem, &
semissem secundum numerum fi-
liorum. Vnde,

*Quatuor aut infra dant natis in-
tra trientem.*

*Semissem vero dant natis quinque
vel ultra.*

Alia est Trebellianica, tertia Falci-
dia, de quibus in c. Raynutius. de
Testa. in glo. super ver. quartam
partem, & in c. si pater. eo. tit. li.
vj. Et differunt Trebellianica &
Falcidia in hoc, quia testator po-
test auferre Falcidiam, & gra-
uare heredem, quod ipsam non
detrahat. Trebellianicam vero
non potest interdicare.

QUASI, quandoque est expressiuum
veritatis, vt Ioan. j. Quali vige-
nti a Patre. c. parochianos. de
dec. vbi gl. & ff. ex qui. cau. maio.
l. in praxi. §. item ei.

QUASI CASTRENSE peculium, vide
supra, peculium quali castrense.

QUASI SENTENTIA est, si quis in
iudicio constitatur se furem, se-
cus si extra, vel est cum quis pre-
missis actionibus, quæ nascuntur
ex delicto, non est damnatus, sed
ipse dedit, vel dare debet pecu-

niam ne conueniatur, illis actio-
nibus, & præsumitur quod illud
facit ex conscientia delicti, excu-
satur tamen, vbi cum iudice præ-
toris cum eo transigitur.

QUASI SERMIANA, vide Actio qua-
si Seruiana.

QUATERNVS facere possit, si quis
iuxta hanc formulam condem-
netur, non totum quod habet
extorquendum est, sed habenda
est ratio, ne egeat. l. in condem-
natione de Reg. iur.

QVERELA est ius quoddam re-
suscipiendi testamentum vel do-
nationem vel dotem in totum
captam, & competit reo ex hts
quæ acta sunt vel in partem. Non
enim est proprie actio, quia non
agitur vt quid detur vel præste-
tur, nec est proprie accusatio,
quia non accusatur quis vt puni-
atur in corpore, sed obtinet
mediam viam, & aperit viam suc-
cedenti, secundum Azo. in Sum-
ma. C. de inoff. testa.

QVERELA inofficiose donatio-
nis inducitur ad instar inofficiosi
testamenti, & competit liberis, vel
parcibus à debito bonorū sub-
sidio exclusis. Est enim causa huius
querelæ iniqua exclusio, a debito
bonorum subsidio, & datur contra
illos quibus datum est in immen-
sum, secundum Azo. C. ea. tit.

QVERELA inofficiose dotis indu-
citur ad instar donationis inof-
ficiose, & competit filius cum
matre, cum omnia vel pene om-
nia in filiorum fraudem dedit
pro se vel filia, vel muliere alia,
secundum Azo. eo. tit.

QVERELA inofficiosi testamenti
datur omnibus qui tempore mor-
tis immoventis ab intestato pos-
sunt succedere exhereditatis vel
præteritis contra scriptos here-
des vel fideicommissarios.

QVAESTIO, est inquisitio veritatis per tormenta, secundum Azon. in Summa eod. titu. vel est oratio interrogatiua. Alia significatione idem est quod tormentum, quia tormentis veritas inquiritur, vt cum feruus torquetur pro crimine fraudati census, aut laesa maiestatis, vt de domino dicitur quae nouit, ita capitur pro tortura. l. item apud §. quaestione. de Iniu. & l. j. §. quaestione. ad Syll. inde quaestionarij, & dicuntur tortores.

QVAESTIO emergens, dicitur ea quae proponitur ex his quae emergunt in lite, vt si quaeritur an iste possit testari, vel an danda sit dilatio, vt de consimilia.

QVAESTIO incidens, dicitur illa, quae ante litem coeptam competit reo ex his quae acta sunt inter reum & actorem, vt pactum de non petendo rem iudicatam.

QVAESTIO mota, dicitur quando quis vocatus est per excep. vel supplicatum est, id est, datus libellus: arg. l. si quis maior. Co. de Transac. vel, & forte verius per litis contestat. l. amplius. ff. Rem ra. ha.

QVAESTIO possessionis, est in qua de sola possessione controversia ventilatur. extra, de ordi. cogit. super spoliatione.

QVAESTIO proprietatis, est in qua de sola proprietate, hoc est de domino vel quasi dominio est quaest. de causa posses. & proprie. cum dilectus & dico quasi dominio, propter res incorporales quae non possidentur, vt in spiritualibus, Insti. de Reb. corp. & incorpo. §. incorporales.

QVAESTIO status, mouetur cum quis vendicatur in seruum. Cod. de Affer. col. l. vnica. in princ. & l. iij. dist. frequens.

QVAESTOR, id est, cancellarius. l. ff. Cod. de Diuer. rescript. & in Auth. de Exhib. reis. §. quia verd. Et no. quod tribus modis dicitur quaestor. Primo ille, qui quaerebat pecanias tributorum per mundum & seruabat. Secundo ille, qui praerat capitalibus causis. Tertio qui stabat vt legeret libros, qui candidatus principis dicebatur. l. j. de Offi. quaest. quomodo in proom. Insti. sumitur, & not. quod secundum primum modum dictu in iure variis nominibus nuncupatur, scilicet susceptor & opinator, vt C. de Sus. & archi. l. missi pinatores. lib. x.

QVAESTORES illustres, sic dicti sunt, eo quod pecunia publica quaerenda per mundum & conseruanda sine congreganda curam & sollicitudinem haberent, & ad hoc creati erant. Et dicebantur quaestores araujab zre, id est pecunia dicti. ff. de Orig. iur. l. ij. §. exactis. deinde regibus. post princip.

QVAESTORES parricidij, dicuntur qui causis capitalib. praefecti erant. ff. de orig. iur. l. ij. §. praallega. Inde ex quaestor, id est, extra quaesturam positus.

QVAESTORES sacri Palatii, dicuntur in Palatio principis qui libris principalibus legendis vacabant, non dico sententis, quia illustres tantum illas legebant. Vel dicebantur qui idem officii gerebant in domo Imperatoris. Talis etiam candidatus principis dicebatur, & sic capitur in proem. Insti. & ff. de Offi. quaest. & l. j. in fine. & ff. de Orig. iur. l. ij. §. deinde. vide Accur. in gl. iij. in §. cunque. Insti. vbi supra.

QVAESTVS, est qui ex opera solertia vel diligentia alicuius prouenit, & ideo hereditas, lega-

LXXX

rum, donatio nō continetur appellatione quaestus. l. coram. & l. quaestus. ff. pro so. & l. aditio. §. j. ff. de acqui. hered.

QVYA, vide in ver. Si.

QVILIBET est distributivum, vt no. ff. de duo. reis. l. duos reos. Et aliquando ponitur pro aliquo, vt in c. de homine. de celeb. missa.

QVINCVNXX, est pars assis constans ex quinque vnois. Insti. de hered. insti. §. hereditas.

QVINI, quina, quina, quēadmodum de binis & denis est dictū, nomen est diuiduum siue distributivum ad singulos tātum. Africanus libro. xxj. ritu. de Eufitionibus. l. si duos. [Si duos, inquit, seruos quini s a te emam, & eorum alter euincatur, &c.] Accursius quinos pro bis quinq; exponit, talis nimirum interpretamento, aliud nanque est emere duos seruos quinis aureis, aliud bis quinque, id est, decem aureis: nam illud significat quod quēque illorum emi quinque aureis diuisim, hoc verō quod ambos emi decē aureis coniunctim. Cui verō sensu magis accommodari debeant verba legis, Iuriscōsulti viderint, nos sermōnis Latini puritatem inquirimus. Nebril.

QVIRI, sunt Romani, sic dicti à Quirino, id est, Romulo, eorum Rege sic dicto, vel à Quiris, id est, hasta, quia magna hasta in bello utebantur.

QVIS vel qui restringit præcedētia, etiam quandoque declarat, vt not. in l. j. Cod. de sum. Tri. & fide Cath. Et refert aliquando antecedens in genere. Co. de Injur. l. dominum. sicut & alius, iuxta illud: Et alij duo nequam. Et qui est relatiuum substantiæ. C. de Sum. Trinit. & fide cathol.

l. prima. in gloff.

QVIS QVILIAE dicuntur fortēdes domus mundatæ, quæ scopis circiuntur, scilicet, lapides, folia, stramenta, pulueres, ossa.

QVO, est idem quod vt, vt Cod. de pœn. l. si quis in metallum.

QVOD iussu actio. Require supra, [Actio quod iussu.]

QVOD metus causa. Require supra, Actio.

QVOD vi aut clam. Quorum bonorum. Quorum legatorum. Require, supra, [De Interdictis.]

QVOMINVS, aliquando est vna pars, & exponitur, id est, in præsentia. l. si. Co. de legi. aliquando id est, incontinenti. l. si quasi. ff. de Pignor. act. Aliquando sunt duæ partes, & exponitur, vt not. in l. quominus. ff. de sumin. Aliquando id est non, l. si. ego. ff. si cert. pet. l. cum ipse. de exc. tutor. & l. si dolo. ff. de dol. Aliquando exponitur, quo pro, vt, & minus pro non. C. ne vxor. pro mari. l. j. Aliquando quominus id est, quā l. liber. homo. ff. de Verb. oblig. & de hac dictione vide Docto. in l. continuus. in princ. ff. de Verbo. oblig.

QVONDAM, potest significare tria tempora, præsens, præteritū & futurum, vt not per gloff. l. nec emptio. §. fin. ff. de Contra. emp. cap. cum olim. in principio. de Offic. deleg. cap. ex parte. de fo. compe. Bar. in l. j. §. hoc autem. ff. de no. oper. nunt.

QVOTIES, intelligitur quandiu fieri potest id de quo agitur, nisi tempus fuerit appositum. l. sicut ff. que in ad. vsus. l. amit. & l. veluti. ff. de Eden. & differunt quoties & rursus in reiteratione, vt not. in l. fideicommissa. §. si quis decem. ff. de le. iij. & per Cyp. in l. legem. C. de indi. vid. toll.

De Littera R.

RLITTERA MAB App. Claudio inuentam. Pomponius scribit in l. de Orig. Jur. eoque factum ut qui antea Valerij, Fuffij, & Antichantur, post Valerij, Fuffij, vocarentur.

De Rante A.

RANIES est furor sine discussus cum impetu. c. de viro. & ibi not. Archid. xi. quest. ij.

RANCOA est iniuria differit, quia licet iniuria non teneatur quis remittere, rancorem tamen teneatur remittere. Specu. in tit. de Trengu. & pace. ver. & not.

RANCOR est vitium carnis, sicut mitor panis, & acor vini. Vnde dicitur, caro rancescit, vel rancida est.

RAPERE & amouere ita differre Vlpian. ait. ut amoueri aliquid etiam sine vi possit, rapi autem non nisi cum vi. l. iij. de Incen. rur. noffr. Sed & qui vi adhibita aliquid seidit aut fregit alicui rapisse dici potest. l. Marcellus. de Verb. sig. vbi Alciat.

RAPINA est violenta receptio rerum, vt in l. j. C. vi. bon. rap. fcti raptus proprie est violenta receptio mulieru. secundum Goff.

Pierellio de Iustinianus appellat colaphis, quibus cedi liberi cum manu mitterentur solebant l. vi. C. de Emancip. & Novel. LXXXI.

RAPTOR est raptor dicitur ille, qui bona aliena vi rapit & aperte ff. de otus cum qui in Ins. l. ied. ex. m. l. iij. & sic etiam est raptor hominum & maxime mulierum.

RAPTOR & fur ex animo dicitur raptor, si bonorum rapti in gloff. in l. i. comprehendatur & quomodo distinguuntur, vide ibidem.

RAPTUS, eius, cui, dicitur rerum, vt ff. de Incen. rur. naufrag. per totum. Et hominum, vt Cod. de rapt. virg. vel vidua. l. vnica. licet quidam teneant contra primu. Et loquitur solum de mulieribus raptis a viris, non de mulieribus rapienibus viros.

RATIS dicitur nauigium inconditum & temere factu, vt trabes connexa & sine fabrica compaeta, quae nauigij vicem praebent. A rate ratiarius dicitur, vt nauicularius, non opifex, sed qui rationibus negotiatur, secundum Rud. in l. j. de exer. act.

RATIO secundum Azon Sum. est autem de edendo, est scriptura causa negotiationis mutua edita de datis & acceptis, secus si sibi continetur de pignore tantum, vel de mandato tantum, vel de constituta pecunia tantum. Aliter accipitur ratio dum dicitur [rationem esse reddendam de omnibus,] & aliter cum dicimus, [habenda est ratio etatis,] & similia, vt in lege in condemnatione. de Regul. iuris. & lege prima, in principio. de Possu. nam habere rationem etatis, est habere respectum, etatis, id est, in consideratione. Et multum inter est inter reddere rationem & edere, nam edere est rationes exhibere, & copiam describendi facere, reddere autem, est computare & quod reliquum est scribere. l. bones. de Verb. sig. arg. extra. de reser. Si quando in ver. rationabilem causam, quia testis non valet nisi causam sui dicit reddat, si quaeratur ab eo, quod in primis, tunc enim ratio imitur pro causa, similiter Quod ratione caret, extirpare necesse est. vt l. xvij. dist. de episcopi. Etiam pialatus deus

esse paratus rationem reddere o-
ni poscenti. §. ecce. in si. xxxvj. di-
stinct. & in l. si quis. §. sed inter-
dum. ff. de relig. & sumpt. fun. &
intelligitur illud dictum si po-
test, quia per impotetiam quan-
doque non est omnium reddenda
ratio. ff. de legib. non omniū.
& præcipue in arbitrariis, vt
quod Spec. intitulat de teste, in
singulari, hoc Gregor. ix. de tes-
tibus, secundum Ioan. Andr. er-
go dicitur, Sic volo, si iudeo, sic
pro ratione voluntas.

RATIOCINIA sunt rationum
redditiones ad quas aliquis ob-
ligatur ex administratione rei-
publicæ, vel privatae, quam gel-
survnde publica sunt illa, quibus
obligatur officialis curiæ ex ad-
ministratiōe aliqua ad repub.
pertinente, vt in l. officialis. Co.
de Episcop. & cleric. Privata au-
tem sunt illa, quibus obligantur
aliqui ex administratiōe rerum
pertinentium ad priuatos, vt tu-
tores, curatores, vel procurato-
res, gastaldones, & balni aliquo-
rum. Vnde obligatus ad ratiocin-
ia, & ad rationem reddendam
alicui adstrictus.

RATIONALIS, idem qui logi-
sta, de quo supra suo loco.

RATIONALIS Cæsaris idem
est quod procurator Cæsaris, à
rationibus gerendis sic dictus: vi-
de constitutionem Græcam Co.
de Rat. ope. publi.

RAVCAR vocantur vermes qui
in radice quercus nascuntur &
transeunt, de quibus habetur in
Lex conducto. §. j. ff. Loca. licet
gl. intellexerit de spinis.

De R ante E.

RATVS dicitur status arg; ha-
bitus ipse reorum, antequam ab-
soluantur vel damnentur cum

squalidi, promissa barba, de fa-
lute litigant, & rerum suarū an-
xij satagunt. Iustinian. tamen v-
sus est pro pœna, in Authent. de
Incest. nupt. vulgò autem acci-
pitur pro crimine, eo modo quo
abigeatum dicimus, abigeorum
delictum.

REBELLS dicitur inobediens
principi circa concernentia pro-
speritatem imperij, in extraoag-
qui sint rebelles. & ibi per Bart.

REBELLS & contumax differe-
runt, vt no. doct. in c. san. de of-
fi. dele. Et no. quòd rebellis offi-
ciali domini papæ, vel ecclesiæ,
vel imperij, dicitur rebellis Pa-
pæ, & Imperatori. l. hostes. & ibi
Bar. ff. de Capt. & postlim. reuerf.
& vide etiam Bar. in l. j. de deser.
lib. xij. Co. de pœna rebellantis,
vide Bartol. in d. extrauaganti
rebel. qui sint.

RECEPTORES dicuntur
qui aliquos receptant, & vt fre-
quentius sonat in malum, sunt e-
nim illi qui fures, raptores, & cæ-
teros malefactores recipiunt, vt
C. de His qui latron. l. j. & ff. de
recepta. l. j. sine quibus latere nō
possunt, vt in c. sicut ait. de hære-
tic. vbi hæreticorum receptato-
res anathematizantur, sed rece-
ptores, secundum Inno. dicuntur
aduocati, in c. ex parte. de postu-
latio.

RECIPIERE quandoque signifi-
cat excipere, vt in l. qui fundum.
de Ver. sig. aliquando est præsta-
turum se promittere, interdū ap-
probare, vnde illa locutio, More
majorū receptū est, & cōsimiles.

RECIPIERE, id est, breuius. c. cum
sit Romana. de appellat.

RECOMMENDARIUS, à do-
cto. dicitur, quando quis est car-
ceratus propter vnum crimen,
& alij implorant officium iudi-
cis,

cis, vt detineatur etiam propter eorum interesse.

RE contrahitur obligatio traditione rei ab altera parte certo pacto. Inst. Quib. mo. re. contrah. oblig. per rotum.

RECONVENTIO est mutua petitio quæ fit à reo conuento contra auctorem, vt si petas à me decem ex causa murui, & ego reconueniam te ad alia decem mihi debita ex operis tibi prestitis.

RECTA linea ascendens sunt patris, auus, proauus, abauus, atauus, tritauus, sicut in foeminis lineam dicimus matrem, auiam, proauiam, abauiam, &c.

RECTA linea descendens, sunt filius, filia, nepos, neptis, pronepos, proneptis, abnepos, abneptis, &c.

RECTE denotat iustitiam, sicut rite solemnitate. ff. de inof. test. l. ij. in glo. & sic stat aliquid actum esse rite, videlicet secundum ordinem & solemnitate iuris, quod tamen non est actum recte, scilicet secundum iustitiam & aequitatem, vt no. lo. And. in cle. si. de appel. & not. c. quoniam contra. de prob. est. gl. in l. iuste possidet. ff. de acq. poss.

RECVSARE dicitur qui debite requisitus sine causa rationabili differt executionem. no. in auth. de exact. instan. dot. §. illud.

RECVSATIO secundum Spe. eo. tit. est iurisdictionis vel audientie causa suspensionis proposita declinatio, vt C. de ind. l. apertissimi. & dic vt not. ibi, & fit vsque ad 20. dies, secundum leges, vt C. de lit. con. auth. offeratur.

REDDA est quoddam vehiculum, ad eundem vel redeundum habile, vt est quatuor rotarum. l. eum in plures. §. si ff. loc.

REDACTIVM dicitur etiam quod

est exactum, sed exigi potest. l. si possessor. §. redacta. ff. de Petit. heredit.

REDDERE proprie est retrodare, recipit tamen per se dandi significationem. l. verbum reddendi de Verb. sig.

REDDERERATIONES, vide Ratio.

REDDITVS annuus inter immobilia computantur, in auth. vt hi qui obli. se hab. per hi. res minor. §. licebit autem. & l. iubemus nulli. §. j. C. de sacrosanct. eccl. & ibi Bar. Et redditus appellatione omnes prouentus continentur, secundum Pau. de Ele. & Zaba. in cle. vnica. de excess. præl. & vide no. in c. pastoralis. de decim. & dicitur redditus quasi retrodatus. Bar. in l. filio. in ij. no. ff. de li. & posth. & in rub. ff. Sol. mar. ver. idem die de verb. reddendi. Vel melius redditus dicitur a redeundo quasi singulis annis redeuntibus, & ideo scribendum simpliciter quod & ratio syllabæ necessario exposcit, & idem sunt redditus, & fructus. l. fundi Trebatiani. & ibi Bar. ff. de Vsu & vusu. leg. Sed Spe. facit differentiationem in titu. de Loca. & condu. §. j. versic. illud. Quid sint redditus & fructus, est bona gloss. in cap. generali. in ver. redditus. de Elect. in vi.

REDDITVRI, vetuste redditum iri. Proculus. l. 48. in fin. & Iulia. l. 27. ff. ad S. C. Trebell. [Pecanid quod amplius per legem Falcidiam liceret, cepisset, reddidit.]

REDemptor pro condu. l. Casar. de publica

REDhibere est aliquid factum rehabe iterum quod prius habuit. vt ff. de Adil. edicto. & de redhibita actione. l. redhibere in principio.

REDDE

REDHIBITORIA actio, requirere supra, [actio redhibitoria.]

REDIMERE interdum ponitur pro conducere, & tunc plerumque refertur ad eum qui pacta me recede aliquid faciendum suscepit. l. plenum. §. operas. de usu & habit.

REFERENDARI sunt advocati qui referunt hominum negotia coram principe in Auth. de Referendariis & ibi gl. in curia Romana sunt speciales officiales qui referunt Papæ supplicationes. c. ex literis. de integ. rest. vbi Inno. & Host.

REFERRE quandoque idem est quod acculare aliquem.

REFICERE est quod corruptum est in pristinum statum restaurare. l. j. §. ff. de Riuis. & vide ibidem not. de hoc verbo, & in l. 3. §. pen. ff. de Itinere actusque priua. & in l. j. §. ff. de Via pub. Quæ requiratur in refectioe, vide Bart. in l. j. ff. de Ritu nup.

REFIGERE est id quod fixum est labefactare atque conuellere: nam sunt verba quædam quæ composita cum reuertunt significationem in contrarium. Virg. 6. Æneidos:

Fixis leges, prætio, atque refixit.

Horat. l. Epist.

Quis templis Parthorum signa refixit.

Venuleius li. 4. quod vi aut clā. l. si vitem. [Si fixeris, inquit, & ego refixerō.] Paulus tit. de Verborum obligat. l. inter. [Tabulae, ait, refixæ sunt. Venuleius tit. ad legem Iuliam peculatus. l. qui tabulam. [Qui tabulam, inquit, æream refixerit.] Tabulam æream Venuleius intelligit, in qua ali-

qua lex erat scripta, vt sic promulgaretur. Quod verò huiusmodi tabulae essent æres, ostendit Ouid. in 1. Metamorph. cum dicit:

*- nec verba minantia fixo
Ære ligabantur.* Neb.

REFRAGARI est nocere vel impedire siue contradicere.

REGALIA sunt quædam iura imperij, vt portus & flumina, & alia, vt not. in vñb. feud. quæ sint regalia. & per Innoc. in ea generali. de election. lib. vi. & ibidem per Card.

REGULA secundum Azonē. est plurimum rerum compendiosa narratione facta traditio, vel est compendiosa definitio rerum vniuersitatem cõplectens. Item regula quandoque dicitur specialis norma vel modus viuendi monachorum vel canonicorum, quia talis normam viuendi præbet. de Statu monach. per totum & inde dicitur regularis. Item quandoque regula dicitur constitutio canonica. xj. distinct. hoc vestra indicimus charitati. Item regula secundum Goffr. & legistas. est quæ rem quæ est breuiter enarrat, non vt ex ea ius sumatur, sed ex iure quod est regula fiat. vt ff. de Reg. iur. l. regula. nã ex regula non fit ius, sed ex iure quod est regulare, fit regula. Alias enim dici deberetur ius regulatum, & non regula iuris. Et dicitur tur regula, ideo quia recte dicitur nec aliorum trahit, quasi a rego, eo quod recte regat, & debet regula fieri signo vniuersali vel indefinito. Aliter in grammatica. Regula est multorum similium collectio vel conuinctio. Quid sit regula vel potestas eius, quis effectus, quod officium eius, &

I 5 quali-

equaliter perdat officium suum, dic vt ff. de reg. iur. l. j. eod. tit. in rub. lib. 6.

Erat & REGULA instrumentum, quo in factura olei veteres utebantur. l. sed addes. vbi Budæus. ff. locat.

REGULA Catoniana dicitur, quod legatum quod fuerat inutile, si testator moritur, licet ex intervallo moriatur, non conualefcit, vt ff. eodem titulo. l. j. in princ. & ff. de leg. j. l. cætera. §. j. Et non proprie dicitur regula, nec inter eas ponitur.

REGULAM dicuntur proprie habere illi, qui profitentur tria substantialia cuiuslibet religionis approbatæ, videlicet, paupertatem, castitatem, & obedientiam, vt in c. cum ad monasterium. de statu regula. Pa. in rubr. de regula.

REGULARES secundum Goff. sunt qui ad viuendum regulariter se adstringunt, siue sint monachi, qui debent vacare diuinis vt C. de Episc. & cler. l. generaliter. §. j. siue sint canonici regulares, nam idem est iudicium de ambob. vt in ca. ex parte. de postulati. & ca. non magnopere. ne cler. vel monac. & hoc est verum quo ad rem, nõ quo ad regulam latiore, vt in tit. de Stat. mona. Vnde monach⁹ dicitur à *monachos* id est vnus & *custos*, vel *tristis*, id est, tristis, quia solus debet stare tristis, vt nõ. C. de episc. & cler. in rub. l. 6. q. j. ca. placuit. 2. vbi dicitur: Quia mundo mortuus est, Deo autem viuuit. Et interpretatur vnus tristis, vt ea. q. si cupis. Sed canonicus dicitur à *canon*, id est, regula, & *custos*, quia semper debet esse sub regula, quare dicitur regula-

ris. Nam regularis est qui per professionem imperio prelati se subiicit.

REI vindicatio secundum Azon. C. de rei vend. est actio quadam quæ datur sola ratione domini & possessionis vel quasi vt in rem. ff. de rei vendi. l. j. & ij. Cod. vbi in tem actio. Et dicitur vel quasi propter iurisdictionem quæ ratione quasi domini datur, vt not. instit. de Actio. §. ij.

RELATIO secundum Spe. C. de Relat. iudicis dubitantis de iure, ad principem missa consultatio. Et quomodo debeat fieri relatio not. C. de rela. l. j.

RELEGARE est aliquem in insulam vel in alium locum mittere, vt ibi propter delictum aliquod quod commisit, moram ad tempus faciat, & est quasi banire, vt ff. de Pœ. rele. in prin. & tacite nõ admittitur bona, nisi exprimat sententia. ff. de Interd. & releg. l. relegatorum. §. ad tempus.

RELEGATIO est deportatio, quanuis proprie capiendõ differant, quia relegatio fit ad tempus, deportatio in perpetuum, vide de hoc. ff. de Interd. & releg. l. relegatorum.

RELEVATA iugera, vide supra Fundus releuatus.

RELIGIO principaliter ordinata est ad opera vitæ contemplatiuæ, quæ in oratione & studio consistunt, & secundariõ est annexu opus manu secundum Io. And. in c. sanè. de regula, in Nouella. Et quæ religio sit maior, subdit idẽ Io. And. dicens. Oportet principaliter maioritate ordinum attendi ex parte finis, secundario autẽ propter exercitiu: nam finẽ quærimus propter se, & exercitiu nõ propter se, sed propter finẽ. Ex quo sequitur illam religion-

religionem maiorem esse, quæ est ordinata ad finem absolute potiore, vel quia illud est magis bonum ad quod ordinatur, vel quia ordinatur ad plura bona. Si vero utriusque religionis sit idem finis, attenditur præ eminentia secundario non secundum quantitatem exercitij, sed secundum proportionem eius ad finem intentum.

RELIGIOSI sunt qui vitam regularem professi sunt. Et large dicuntur religiosi qui in propriis domibus religiose viuunt, quantum non sint professi, unde tria substantialia vite regularis profiteri debet religiosus, scilicet obedientiam, castitatem, & proprietatis abdicacionem. xij. q. i. non non deatis. xix. q. iij. qui ingredientibus, nec in his dispensandum est. in c. cum ad monasterium de statu monachorum, in fine. nam professio est solennis promissio religionis, in qua prædicta tria concurrunt.

RELIGIOSAE domus sunt domus & monasteria Christiane fidei, & alia similia pia loca ad pios vultus religionis deputata, quocumque nomine censeantur. Et secundum Gofrelois domus dicitur monasteria, templa, hospitalia, & alia loca, vt s. & in c. de Xenodochiis. eod. tit. & C. de Epi. & cle. in L orphanotrophos, & omnia oratoria. Etiam illa, quæ aliqui ex deuotione in propriis domibus episcopi auctoritate constituunt, loca religiosa sunt, vt 42. dist. oratorium.

RELIGIOSVS locus est in quo mortuus sepultus est, vel etiam caput eius, vt s. ff. de Rel. & sumpt. sunt per locum, unde mortuo illo in loco, ipse religiosum dicitur, & quæ res pignora

obliga. poss. l. tertiam.

RELINQUERE verbum proprie est in vltima voluntate, ff. de Tab. ex lib. l. j. & C. de Sacrosan. eccle. l. j. & Liubemus, §. in. in vit. glo. Item adde de hoc verbo relinquo. Bart. in Lilla institutio. ff. de her. insti.

RELINQUARI apud Iuriscos dicitur qui res alienam integre non soluit: unde reliquatores vengalium, qui reliqua publice debent. Alc. lib. 4. de Verb. sign.

RELINQUVM seu residuum aliquando totum admittit, vt l. ij. C. de Hered. insti. Aliquando nihil addit, si nil reperitur ff. de Her. inst. l. item, quod Sabinus §. sed. h. item adde quid veniat reliquorum appellatione. Bar. in l. Offidius. ff. de Leg. 2. §. diu. ad

REMISSIO est cautio commissa ad competentem facta, missio. Itē quandoque significat idem quod indulgentia secundum Spec. & sic sumitur in ti. de pen. & re.

RENUNTIARE est remittere vel negare, unde dicitur: Liberrum est vnicuique iuri suo renuntiare, id est, remittere ius suum, & negare se se velle vt.

RENUNTIATIO proprie est rei vel iuris spontanea refutatio, & potest fieri per illum ad quem pertinet illud cui renuntiat, alia generaliter renuntiatio potest fieri per quemlibet de re sua vel iure proprio, vt C. de pact. l. si quis in conscribendo.

RENVVS, flumen est per Bononiam seu Alemaniam currens ff. de Euic. l. Lucius. & Instit. de Re. diu. §. flumina. in gl.

REPEDARE pro reuertit, l. si quis ex greg. C. de Cohorta lib. 12.

REPETERE proprie est restituendum petere. Aliquando tamen idem significat quod iterare

vt in l. repeti. de Quæst. quando-que significat recordari l. quidd. de Iure codicil.

R E P E T I T A die promittere, est cum id agitur vt promissio retrorsum trahatur, & prius facta intelligatur, quod vulgo dicunt [exnunc, prout extunc,] & econtrario.

R E P E T Y N D A R V M, vel de repetundis, accusatur quis vel datur, qui in administratione magistratus pecunias accepit. vnde accipere non debuit: Neque habet alios casus quam ægentium & ablatius numeri pluralis. Sallustius in Catilina substantiuum subintellectu præfist, dicens: [Catilina pecuniarum repetundarum reus.] Titulus est in libro Digestorum xlvij. ad legem Iuliam repetundarum, de qua Martianus his verbis scribit: [Lex Iulia repetunda, pertinet ad eas pecunias quas quis in magistratu potestatisve curatione, legatione ve accepit.] Nebr.

R E P E T Y N D A R Y M, vide supra in ver. [Lex Iulia repetundarum.]

R E P I G N O R A R E est luere pignus. l. si vt certo. §. nunc videndum. ff. commod.

R E P L I C A T I O secundum Spe. cõ. tit. de except. §. multum. est exceptionis facta exclusio. & sic est quedam exceptio comperens actori contra exceptionem rei, & istam semper opponit actor: & contra replicationem actoris datur duplicatio reo, & iterum contra duplicationem rei datur actori triplicatio, & sic in infinitum extendere licet. Instit. eod. titu. in princ. de Replicatio. vide Joann. And. per modum summa, in c. à nobis. de excep.

R E P L U M B A R I dicitur argen-

tum, quoniam elaborati argenti partes non possunt consolidari, nisi interueniente plumbo: nam quemadmodum supra diximus ferruminatione fieri per eandem materiam, ita nunc dicimus plumbationem fieri per aliam materiam, hoc est per plumbum. Seneca in quarto naturalium questionum: [Argentum, inquit, replumbatur, signorum argumenta soluntur.] v. p. i. de Auro & argento leg. l. cum aurum. [An replumbari debeant, cum sic appendantur.] Replumbari igitur est plumbum adferre. Ant. Nebr.

R E P L U M B A R E significat plumbum eximere. l. cum aurum. §. vnde de Au. & arg. leg.

R E P R A E S A L I A est potestas pignorandi contra quemlibet de terra debitoris data creditori pro iniuriis & damnis. De his repræsalis dicitur de Injur. & d. d. c. & si pignorationes. lib. xj.

R E P R A E S E N T A R E pecunia, est illam statim & in præsens numerare. l. cum ij. §. eã de Transa.

R E P R O M I S S I O, est promissionis iam facta confirmatio, vide supra promissio.

R E P R O M I T T I T qui nuda stipulatione se obligat, Alciat. in l. satisfactionis. de Verb. sign.

R E P U D I A R E est spernere, repuere vel dedignari.

R E P U D I V M est renuntiatio ab vxore missa marito, vel e contra quia mittens conditioni alterius petit renuntiare. Item dici potest repudium quod sub testimonio trium testium vel à præsentibus remittitur. Etiam repudium est resistentium discordantia. Inde dicitur libellus repudij scriptura in qua alter alterius conditioni renuntiat: in libello autem repudij scribebantur hæc verba, scilicet,

cer
tua
test
nisi
ma
be
sic,
fali
[cor
diu
aut
tium
nt.
R E P
cõm
solu
puta
cunc
R E S
cert.
R E S
cunt
nima
aqua
licor
sti. d
& n.
prim
R E S
teut
licet
quis
prie
tent
sione
rem
trans
dere
ferre
habui
non p
plus
iple h
plus d
s inte
vendit
in toto
prieiur

cet,

cet, [res tuas tibi habeto, vel res tuas tibi agito,] nec tamen potest mulier mittere repudium nisi causa approbata; vt si forte maritus propter naturalem imbecillitatem minime coire possit, in libello discutendorum ipsorum hęc verba erant in usu, [condicione tua non vtar.] ff. de diuor. & repu. lege secunda. Quę autem sit differentia inter diuortium & repudium. not. ff. eodem tit. in rubr.

R **E** **P** **V** **T** **A** **T** **I** **O** secundum Pla. est compensatio, vt lege prima, ff. de solu. vel secundum Azonem repudatio, id est, restitutio. vel secundum Accu. est computatio.

R **E** **S** est verbum generale, vt ff. Si cert. pet. l. j.

R **E** **S** communes, naturali iure dicuntur, quarum vsus omnibus animalibus est communis, vt aer, aqua profluens, & mare, & eius litora, secundum Azonem. & in ff. de re. diui. §. flumina autem. & ff. de acquir. re. domi. lege prima.

R **E** **S** emphyteutica est res emphyteuticę conditioni subiecta, scilicet illa quam ecclesia, vel aliquis dominus dominio & proprietate retenta cõcessit emphyteuta quantum ad solam possessionem. vnde si hic emphyteuta rem illam in aliam personam transponere vult, non potest tradere eam, id est, dominium transferre, eo quod ipse nec habet nec habuit illud, & ideo alteri dare non potest, quia nemo in aliam plus iuris transferre potest quam ipse habet, vt in regula nemo plus de Reg. iur. lib. vj.

R **E** **S** integra, dicitur in contractu venditionis quando res non est in toto vel in parte tradita, & pretium in toto vel in parte non

solutum, licet contractus sit factus, aliter etiam dicitur res integra respectu iudicij, quando lis nõdum super tali re accepta est, videlicet ante lit. contestata. vt in e. ex infinnatione. de proc.

R **E** **S** iudicata secundum Azon. de

Re iud. dicitur sententia quę finem controuersiarum pronuntiatione iudicis accipit, vt ff. e. tit. l. j. vel est quod cõdemnatione vel absolutione contingit. Et addunt quidam, si nullo iuris remedio sententia possit retractari, aut lapsis decem diebus possit reformari. Sed hoc non placet Azo. Item res iudicata est a iudice eius, quod in iudicio deductum est, ratione per eum ad iudicatio, vt d. l. j. cum ibi not. Nā ibi notatur quod res iudicata nõ est sententia, sed id, quod est decisum pronuntiatione iudicis. Sententia vero est dispositio vel pronuntiatione iudicis legaliter declarata, licet ibi gloss. videatur hoc ignorasse. Ex quo sequitur quod interlocutoria non potest appellari res iudicata, quia non capit finem controuersiarum, licet quandoque & interlocutoria causa diffiniatur. Nec sententia arbitratorum dicitur res iudicata, quia non imponit finem. Nam per solutionem pene potest resili.

R **E** **S** publica dicuntur quę sunt omnium populorum, & hominum tantum, vt sunt flumina & portus, & quę sunt dedicata vibus populi, vt forum, stadium.

R **E** **S** religiosa, sepulchra sunt: in quibus homines sepeliuntur. vt in ff. de Re. diui. §. religiosa.

R **E** **S** sacra dicuntur quę ritę Deę per pontifices consecratae sunt, vt aed. sacra, & alia dona pia,

quæ ad diuina mysteria conseruanda dedicata sunt, vt cruces, & thuribula, quæ etiam alienari prohibentur, excepta causa redemptionis captiuorum. Institut. de Re. diui. §. sacra res. & in gloss.

RES sancta dicuntur quæ ab omni læsione munita sunt, vt muri, & porta ciuitatis, quæ ideo sancta dicuntur, quia pœna sanguinis constituta est contra eos seu aduersus eos qui aliquid in his delinquant violando vel aliud committendo, vel tales res transcendendo scalis admotis, vel etiam aliquid in eorum læsionem auferendo, vel qualibet alia ratione occupando, vt institut. de re. diui. §. sancta. Nam ciues Romanos alio quam per portas egressi non decet, cum istud hostile & abhominandum est, nam & Rheims frater Romuli occisus trahitur ob id, quod murum transcendere voluit. vnde Lucanus.

Fraterno primi maduerunt sanguine muri.

RES soli, est res immobilis, vt Institut. Vi. bon. rap. §. j. versic. quod non solum.

RESARCIRE est restaurare: vnde dicitur cõpelli debes mihi dānum resarcire, i. restituere.

RES CRIPTVM secundum Goffr. est mandatum principis, quod ad instantiam alicuius vel aliorum, siue proprio motu, vel ex relationibus absentium, vel ex suggestionibus presentium, vel ad alicuius consultationem, facit, vel cum alicui vel alicuius corpori collegio vniuersitati vel ciuitati aliquid mandatur vel indulgetur: talia enim ius faciunt non generale, sed speciale. in ne-

goriis inter personas in quibus & inter quas promulgata sunt. vt C. de Leg. & consil. l. ij. Et nota quod rescriptum capitur & tripliciter. Primo generaliter, & sic qualibet scriptura continens aliquam dispositionem superioris, dicitur rescriptum, & sic idem est quod scriptum. & secundum hoc si Papa respondeat etiā de iure, dicitur rescriptum. Secundo minus generaliter, vt concernit iur. de Rescript. & sic est scriptum super negotio vel negotiis particularibus alicuius vel aliorum, siue singulorum, siue vniuersitatis, siue motu proprio, siue ad instantiam, siue causa cognita siue non cognita, à superiore emanans, siue aliquid iuris tribuat, siue tribuat solum exercitium iuris alicui cõpetentis, & ita comprehendit rescriptum ad lites. de quo de rescri. in ele. j. & secunda. Fit autem super litteris plerumque similibus, & dicitur rescriptum ad beneficia, de quo eodem titulo ca. super litteris & comprehendit etiam annotationem & pragmaticam sanctionem. Tertio capitur specialiter & stricte pro scriptura continente dispositionem per quam datur iudex, nec aliquid aliud conceditur, nisi vt coram illo iudice ius tibi cõpetens cõsequaris & hoc dicitur rescriptum ad lites, quod datur alicui ad cõfirmationem sui iuris, de quo in cap. super litteris. eo. tit. & sic est species distincta a privilegio (qui concedit aliquod ius particulare contra ius commune) & à rescripto ad beneficia, quod magis proprie comparatur a privilegio.

RESIDUVM in ecclesia secundum Goffr. est in ecclesia deservit beneficio, & ecclesia curam habet.

bere cap. conquerente. de Cleric. non res. parum enim est residere nisi residens curam habeat ecclesie, in qua beneficium habet vel personatum, vt in c. quia nonnulli. de Cleric. non resid. Debet autem residere per seipsu, non per vicarium. cap. quia nonnulli preallegat. nisi in casibus, vt cum ex indulgentia speciali competit alicui non residere, vel cum consuetudo excusat non residentem, vel cum ecclesia dependet ex prebenda, vel cum persona sine culpa sua incidit in debilitatem, deformitatem, vel morbum vt per se deseruire non possit, vel cum necessaria profectio imminet, vel etiam voluntaria, utilis tamen & honesta, vt studiorum vel peregrinationis causa, cum licentia tamen prelati vel consensu capituli: vt nor. Goffr. in sum. de Offic. vica. §. nunc videndum. Sunt ergo clerici non residentes, qui in ecclesiis in quibus intitulati sunt, non faciunt residentiam, & si personam liter resident, non tamen deseruiunt beneficio, nec ecclesie curam habent.

R E S I P I S C E R E, est ex temporario furore in pristinum sensum redire. Linius libro 24. [Si quis resipiscat & antiquam sanitatem recipiat.] De vulgari & pupilla. le. ex facto. Desinere, inquit, valere testamentum cum resipuisset. Anton. Nebriss.

R E S P O N S A prudentum, sunt que iuriconsulti respondere dicuntur consulentibus. §. constat. & c. resposā distinct. secunda vnde etiam responsa Pauli dicta sunt. Fuerunt enim quidam prudentes & arbitri equitatis, qui institutiones iuris civilis ediderunt, quibus dissidentium lites &

contentiones sopirentur secundum Iulio, libro vj. etymo log. cap. xliij.

R E S T I T U E R E est retro statuere, hoc est rem in eum statum reducere, in quem fuisset, si nihil aduersus quod facienda esset restitutio, euenisset. l. ij. §. restituas. ne quis in loco publi. & leg. restituere de Verb. signific. Proprie tamen restituere dicimus quod accepimus, secundum Alcia. in d. l. restituere.

R E S T I T U E R E in integrum. Requiritur supra de l.

R E S T I T V I O, hoc verbum plenam habet significationem. l. cū Prator. & l. plus de Verb. signific. vbi Alcia.

R E S T I T V T I O in integrum. Requiritur supra in integrum restitutio: & datur tam ecclesie quam minoribus ratione ætatis, quare est prioris status vel iuris reintegratio, quia succurritur per restitutionis auxilium minoribus viginti quinque annis, & etiā ecclesiis quæ minorum iure censentur: semper enim ecclesia debet iure minoris illæsa seruari, vt in capitulo j. eodem titu. & restituitur minor vel ecclesia, siue legatur, siue decipiatur ipse minor, siue tutor siue procurator eius, vel si prelati, syndici, & conoanus ecclesie decipiatur, nam delictum personæ non debet in detrimentum ecclesie redundare, in regula delictum de Re. in. hb. vj. & si restitutio sit in iure minoris, differt ab ea restitutione quæ fit iure maioris, quia prima datur officio iudicis deficiente actione, secunda verò habet actionem suo iure, scilicet utilem officio iudicis accedente, vt in c. cum venissent. de in integ. resti. in glos. verbi restituimus. Etiam restituitur

restitutio quandoque petitur ubi nulla possessio potest esse, ut cum petitur restitutio confanguinei, ut c. cum venissent. eodem titu. in gloss. in c. in literis de resti. spol.

RETIARIUS potest dici ille qui iacet rete ad pisces capiendos, ut patet in l. si iactum. ff. de Action. empt. Sic etiam retiarius dicitur est alter ex gladiatoribus qui fugientem vel fugam simulantem fequeretur, ut rete immitteret, quod genus pugnae primo à Pithaco Mitilenco vno ex septem sapientibus institutum est, de quo Valerius Maximus in primo, & Festus Retiario (inquiens) [pugnati aduersus Mirmilonem cātetur. Non te peto, pisces peto, quid me fugis, Galle? Interpretatio tamen illa est melior, ut à rate ratiarium deducamus quē admodum à navi nauicularius formatur leg. prima ff. Quod cuiusque vniuersi. nomi. piscatores enim communiter ratem habent quod etiam innuit Scæuo. in l. periculi pretium Dig. de Nau. fæno.

REVERENTIA est honor qui exhibetur cū pauore. c. ij. de Officio delega. libro sexto per Archid. in c. decet. de immunit. eccles. & est exhibenda patri & patrōno tam viuo, quam mortuo. l. apud Celsum. §. aduersus. ff. de Doli exceptio.

REVOCARE domum est allegare & dicere se non posse compelli eo loco quo conuenitur ad litem suscipiendam, sed remitti ad locum in quo domicilium habet. Inde dicitur, legatos qui Romam mittuntur, non debere conueniri ipsis inuitis, sed habere ius reuocandi domum. De hoc vide capit. finali de foro

compet.

REUS est qui defendit & propulsat actionem vel accusationem, non à reatu dicitur, sed à re, quæ ab eo petitur præstanda, vel super quia ipse impetitur, quia quamuis conscius sceleris non sit, reus tamen dicitur quando in iudicium pro re aliqua petitur, ut c. forus. de Verb. significat. ad fin. xv. q. ij. cap. ultimo. tertia questione xj. capitulo non est. Etiam quandoque reus à reatu dicitur ille, videlicet, qui conuincitur criminosis. capite primo. de Re iud. libro sexto, vel sic, Reus est ille, qui necessario se habet defendere cap. dilecti filij de exceptio. & sic dicitur à re, quam ipse defendit. Capitulo forus. præalleg.

REUS agitur vel fit, quicumque accusatur leg. vltima Cod. de hede instrum. Reus autem peragi dicitur, cum condemnatur. l. ij. ff. de adule.

REUS credendi, est idem qui creditor.

REUS debendi appellatur ipse debitor.

REUS promittendi dicitur ille à quo quis stipulatur, & dicitur à re vel firmitate, quia firmiter & omnino verum est cum obligatum: nam reus significat firmitatem, ut dicit Virgi. Votireus. & Azo. C. de Duobus reis stipulan. in sum.

REUS stipulandi dicitur ille, qui stipulatur, gloss. in sit. de duobus reis.

REUS satisfidandi apud Vlpianum est qui fideiussore dato obligatus est. Reus verò satis accipiendi, creditor qui ob eius creditum fideiussores à debitore accepit. l. qui hominem. §. Quidam. de solutionib.

REUS

REUS
bet
duo
ver
REUS
til
Gau
qui
pet
ro.
bol
cati
Pro
datu

RIGOR
pro
com
refer
de re
auste
ni, a
cond
indu
ne iu
in ca
peter
conf

RIPALITUS
Ripalid quilem r
lj. de

RIPALITUS
Re m
in im
aduer
Danu
aduer

RIPALITUS
Ripalid quilem r
lj. de
Aur. ar
arenla
eam si
linter
nunt.

R E X vel imperator potest quilibet dici in domo sua, vt in cap. duo sunt. Ioan. Andr. in capitu. venerabilis.

R H E D A, vehiculi genus est. quintilianus libro primo., vocabulū Gallicum esse putat, Plurima, inquit, Gallicè valuerunt, vt rheda portorium: quorum altero Cicero, altero Horatius vtitur. Iabolenus lib. decimonono, tit. Locati & conducti. l. cum in plures, Pro sola, inquit, rheda portoriū daturus fuerit. Nebr.

De R ante I.

R I G O R iuris quandoque ponitur pro solemnitate & ordine iuris communis, habito respectu ad rescriptum Papæ. ca. super literis. de rescrip. Secundo ponitur pro austeritate contraria dispositioni, alias depensationi & misericordix, & ad aliorum terrorem inducitur. Tertio pro stricto ordine iuris communis, & sic sumitur in capi. si clericus. de foro compet. & not. glos. in capit. vt constitueretur. 50. dist.

R I P A, propriè est fluminis, sicuti litus maris. §. j. Insti. de Re. diui. Ripa autem ita rectè diffinitur, id quod flumen continet, naturalem rigorem cursus sui tenens. l. j. de flumi.

R I P A R E N S E S in l. contra. C. de Re mil. intelliguntur milites, qui in imperij limitibus excubabant aduersus Barbaros, puta in ripis Danubij ad tuendas Pannonias aduersus Sarmatas.

R I S C U S in mundo muliebri ponitur ab Vlp. in l. 25. §. 4. ff. de Aur. arg. leg. Pollux p. σκός inter areulas memora. Vnde suspicor eam significari capsulam in qua linteola munda mulieres reponunt. quibus lotam corporis Voc. iur.

partem abstergunt. Riscus enim cum lauacione coniungitur.

R I V A L E S, dicuntur qui eundem riuum communem habent. Gellius libro decimo tertio: Negotium quoque alicuius quod ei fortè de aqua ductu cum riuualibus est. Pom. libr. xliij. titulo, de Aquam quoti. l. hoc iure. Dum ne fundum, inquit, domino, aut aquarium riuualibus deterius faciat. Per translationem etiam & riuales dicuntur, qui communem habent amicam. Iuuc. [Non vnus tibi riuualis ditabitur heres.] Anton. Nebr.

R I V A L E S sunt qui per eundem riuum aquam deducunt. l. j. §. si inter riuales. ff. de Aqua quot. & astiua. & can. horrendus. xxxij. quæst. v. vbi not. quod etiam riuales dicuntur illi, qui exquisita libidine cum eadem muliere consuetudinem habent.

R I X A ex litibus & contentione nascitur. l. seruus. ff. de Act. & obli. & est inter duos. l. prætor ait cuius. §. j. ff. j. Vi bonor. rap. & l. si non conuitij. C. de iuu.

De R ante O.

R O B V R, est debita proportio omnium suorum membrorum, secundum Agid. de regimine prin. c. xij. & habetur insti. de donatio. §. perficiuntur, & de transfact. c. j.

R H O D O S, insula est in qua antiquitus vsus mercatorum fuit, & inde dicuntur leges Rhodix, vt vt no. ff. ad l. Rhod. de iac.

R O N I V S est genus piscis, cuius sanguis valet ad tingendum vestes, vt in C. de Velti. olob. & de au. lib. xj.

R O G A T I O, rogationis, pro eo quod

quod est lex, propterea sic appellata, quod cum promulgatur, populus rogatur, velitne, & iubeat eam legem sanciri. Festus: Rogatio, inquit, est cum populus consulitur de vno pluribusve hominibus, quod non ad omnes pertineat, & de vna pluribusve rebus de quibus omnibus sancitur. Nam quod in omnes homines resque populus sciuit, lex appellatur. Anton. Nebris.

R O G O capitur quandoque pro præcipio. xj. q. iij. rogo. quamuis qui exhortatur mandatōris operam non fungatur. ff. de his qui nota infamia. l. ob hæc verba.

R O G A R E interdum est interrogare. l. iij. de Adopt.

R O G V S, vide xxij. q. viij. conuenior. super ver. busto. vbi glo. quod bustum dicitur, cum res est exusta, rogo cum comburitur, pira est congeries lignorum ad comburendum. vide ibi Archi.

R O M A est communis patria. l. Roma. ff. ad munici. & in c. exposuit. de dila. secundum Inn. & c. vlti. de fo. competen. vbi dicitur Roma mater & magistra omnium ecclesiarum. c. basilicas. de conse. dist. j. Et quod dicitur, ibi Papa, ibi roma. secundum Innoc. in c. ego enim. de Iureiur. dicit Lud. de Roma, pro hoc non esse in mundo aliquem, text. licet multi multos allegent. Et de præeminētis Papæ, vide per Bal. in l. rescripta. C. de preci. imp. off.

R O M A in iure interdum accipitur pro Constantinopoli, vt in l. j. §. Romam. C. de vet. iur. enu.

R O S T R V M dicitur forus causarum vbi causæ tenentur vel tractantur.

De R ante V.

R V B R I C A, genus est terræ rubræ,

quæ ad picturam solet accomodari, habetque accentum in penultima. Horatius Sermonum libro secundo.

-Prælia rubrica picta.

Aut carbone.

Per fuis.

Non secus ac si oculo rubricam dirigat Sono.

Quæ verò in iure ciuili & pontificio dicuntur rubricæ, tituli siue indices rubri, vel ex rubro, possunt rectius appellari. Neb.

R V B R I C A est quæ legum tituli & capita notantur, à terra rubei coloris, & minie proxima, quæ aliquando generalior est nigro, Infit de iustitia & iure. in glo. m. bricæ.

R V D E R, rudaris, siue rudus, rudaris, est purgamentum domus, siue putei, siue cuiuscunq; rei quæ ex sordibus purgari debeat. Columella in hortō:

Rudere tum pingui solido vel stercore aselli.

Sueton in Vespasiano, Ipse restitutionem Capitolij aggressus rudaribus purgandis manus primus admouit. Vlp. tit. de dam. infe. l. prætor ait. Neque dominus velit rudere egere re, & in eo. tit. sape.

R V D E R A sunt ea, quæ eiiciuntur domibus discussis vel à domo mūdāta cū scopis, vel fragmenta lapidū, vel demolimenta cæmentorū, vel folia, fauillæ, pulueres.

R V M O R secundum Specu. de notorio crimine, est particularis assertio vel insinuatio ex sola suspitione & incerto auctore proueniens. cap. super eo. de eo qui cog. confang. vxo. suæ. & hic minus probat quàm fama, quia fama est communis assertio, rumor verò cum pauci aliquid, non tamē

tamen publicè dicunt, & ideo nõ probat, sed solam suspicionem & præsumptionem inducit.

RVPTRVM, intelligitur quod quoquo modo corruptum est. Vnde non solum fracta, sed etiã vsta scissa, collisa, effusa, & quouis modo perempta aut deteriora facta, hoc verbo continentur. §. Capite. Instit. de Lege Aquilia.

RVRTICA prædia. require suprã, prædia Rustica.

RVRTICANI sunt iidem quod rustici. C. de Rusti. lib. xj. Et rusticitas sæpe in iure nostro sumitur pro simplicitate & imperitia, vt l. secunda ff. Si quis in ius voca. non ie.

RVRTICI qui dicantur, docet pulcherrimè Bart. in l. conficiuntur. de Iu. codi.

RVRTVS, id est, iterum vel quotiescunque, & significat prout significatum proprium vel aliud medium significare declarat. verbi gratia, testator reliquit alicui decem, & si perdidit, rursus ei reliquit. dicitur tex. quod non amplius quàm semel postquam perdidit, est iuuandus. Et sic dictio rursus, aliquando verificatur in vna vice. l. fidei commissa. §. si quis ff. de Leg. iij. Ratio. quia nisi sic significaret, heres granaretur sapius nouam quantitatem præstando, quod non est verisimile testatorem voluisse, &c.

RVRTA cæsa sunt quæ cæduntur vel eruntur. ff. de Actio. emp. lege, fundi. §. si ruta.

De S ante A.

S. P. S. Sine fraude sua vt in leg. Iul. de Adult. Retinere adulterum horas vigniti, sine fraude sua iure liceat, vt ait Vlp. in l. ca-

pite 25. ff. de Adultèr. Valerius Probus inter notas refert.

SACCARIVS auctor Budeo dicitur qui faccis gestandis victitatur.

SACCARIVS, dicitur baiulus qui faccos defert transfertque merces, aut aliquid aliud à loco in locum. Et faccaria negotiatio est dicta quæ circa faccos versatur. Apuleius primo de asino. [Operculas quas adhuc vegetus faccariam faciens merebam. Vlpianus in quadam lege. [Si quid, ait, ex sacco faccarij excidisset.] Et est faccus idem ferè atque ex eadem materia, qua sagum fagi.

SACCVLARI dicuntur, qui vitas artes exercentes ex sacculo partem subducunt vel distrahunt, vt ff. de extra. cri. l. faccularij.

SACRA quæ sint. Require, suprã, res sacra.

SACRA annotatio, dicitur rescriptum quod Imperator proprio mentis motu alicui iudulget, constituens secundum preces illius aliquid fieri vel non fieri. Vnde de suprã, rescriptum.

SACRA scriptura, continet solum libros veteris & noui Testamenti, & non alios, & ratio redditur in c. quis nesciat. ix. distin.

SACER locus, dicitur qui ritè per Pontifices consecratus est. l. in tantum. & l. sacra loca. ff. de Re. diui. & Insti. eodem titulo. §. sacra. & differt locus sacer à sancto, vt colligitur in glossa. lege secunda interdicta. ff. de Interdictis.

SACRVM oraculum dicitur rescriptum Imperatoris, quod orando quis impetrauit, vel est idem quod rescriptum, vt suprã, de litera R. in verbum rescriptum m.

SACERDOS, hoc nomine intelliguntur quandoque inferiores, & nomine clericorum superiores, & componitur ex dictionib. Græca, dos id est, datio, & Latina sacer, vt vicesima prima distinctione clericos. §. sacerdos. sicut enim Rex à regendo sic sacerdos à sacrificando dictus est. Et sacerdotes gentilium dicebantur flamines, quasi filamines, à filo quod gerebant in capite in signum sacerdotij. & aliqui fuerunt protoflamines, vt in cap. clericos. præalleg.

SACERDOTES in diuinis eloquiis aliquando dij, aliquando angeli vocantur, & pro regibus sunt honorandi, non iudicandi, dicente Constantino Imperatore, dignum non est vt nos iudicemus deos. xj. q. j. sacerdotibus. Etiam sumitur sacerdos quâdoque in malo. C. de Male. & mathe. l. nullus aruspex, vbi ponitur pro incantator.

SACRAMENTVM est sacræ rei signum. Et qualiter differant sacramentum, signum, sacrificium, & mysterium: probatur j. quæst. j. multi. de consecra. dist. ij. can. sacrificium. & c. signum.

SACRAMENTA ecclesiæ sunt septem, duo voluntaria, & quinque necessaria, no. gl. in c. veniēs. de transact.

SACRARIVM, est locus in quo sacra reponuntur. l. sacra loca. §. j. ff. de Re. diuis. dic quod est illa pars quæ est prope altare, in qua sunt clerici ad celebrandum propter sacramenta quæ ibi conficiuntur & quia in altari maiori (cum soleat esse sacrarium) includuntur reliquæ de conse. eccl. vel alta. per totum. Doct. in c. j. in gl. ij. de vi. & honest. cle.

SACRIFICIUM dicitur quasi

sacrum sanctum, quia prece mystica consecratur pro nobis in memoriam Dominicæ passionis. j. quæ. j. c. multi.

SACRILEGIUM de iure ciuili est cum sacrum de sacro tollitur. l. iij. ff. ad l. Iul. pecu. & l. aut facta §. locus. ff. de Pæn. & Cod. de crimi. sacrileg. per totum. De iure canonico quid sit, vide c. si quis contumax. §. sacrilegium. iuncto. c. sequen. xvij. qu. iij. vide Albe. in suo dictionario, in dictione [sacrilegium.] & supra in ver. [crimen sacrilegij.]

SACRILEGIUM dicitur quasi sacrum lædens, vel sacrum legēs, id est, furans, de quo xvij. q. iij. per totum. & maximè in c. quisquis. ad fi. Et est crimen mixtum: vt supra dictum est de crimine. vide bonam gl. in c. sunt qui opes. xvij. q. iij. vbi dantur descriptiones sacrilegij, & pœna committentis ipsum, & melius in c. sacrilegium. ead. q. in gloss. j.

SACCVS sacci, & [sacculus sacculi] pro nummorum loculis accipiuntur plerunque. Plinius libro secundo: [Aurum & æs & argentum liquatur in sacculis.] Marti.

Excursi loculosque & sacculum.

Vlpia. libr. xlvij. in tit. de furtis. l. vulgaris. [Si quis, inquit, qui viginti nummorum saccum depoluisset, alium saccum in quo scit triginta numos esse acceperit.] Et paulò post: [Si quis aut, surripuerit furto duos sacculos, vnum decem, alterum viginti nummorum.] Idem in titulo de statuliberis. lege statuliberos. [Decem, inquit, iussus erat dare, viginti dedit, siue numerauit. siue sacculis dedit.]

SACCVLARIVS dicitur, qui saccis, id est, loculis quibusdam præstigijs

præstigias quasdam exercet, vt aliud fiat, aliud videatur fieri. Vlp. in titulo de extraordinariis criminibus. l. sacularij. [Sacularij, inquit, qui v etitas in sacculis artes exercentes, partem subducunt, patrem subtrahunt.] Idem in titulo de effractoribus & expilatoribus. l. j. sacularium profure qui in saccum res furto ablatas iniicit, accipere videtur. [Simili, inquit, modo sacularij & directarij, erunt puniendi.]

SACRVM, vt Macrobius lib. Saturnaliũ primo, auctoritate Trebatij definit, [est omne illud quod deorũ habetur,] idque probat multis, Virgilij carminibus. Iustinianus libro ij. Institutionũ: [Sacra, inquit, res sunt, quæ ritè per p̄tiffices Deo dedicate sunt.] Martianus quoque libro primo Digestorum, tit. de Rerum diuisione. l. in tantum. [Sacra, inquit, res sunt hæ, quæ publicè consecratae sunt, non priuati.]

SAGARIVS, est venditor sagorũ, de quo Iuuenal. dixit.

An saga vendendi nubat capone relicto.

Est autem sagum textum ex lana caprina, aut hirca ex ouibus, idè ferè quod saccus. Vnde sagarius, a. um, ad saga pertinens. Vlpian. libr. xiiij. tit. de tributoria actio. l. procuratoris. [Duas, inquit, negociationes, puta sagaria & lintheariam.]

SAGMEN, inis, herba notissima est, non tamen sub hoc nomine, sed sub alio quo appellatur graminis sue verbenæ. Græcè *αγόμενος*, quæ verò Hispanè dicitur vulgo verbenæ: ea Latinè est verbenæ perica, & Græcè *μισροπ* Liuius a. ab vrbe condita. [Sagmina, inquit, te rex posco: rex

ait, puram tollito, facialis ex arce graminis herbam puram attulit.] & sequitur: [Verbenæ caput pilosque tangens.] Idè quoque scribit Plinius libro 22. [Nò aliunde, inquit, sagmina in remedijs publicis fuere, & in saccratis legationibus, quàm verbenæ, certè vtroque nomine idè significatur,] hoc est gramin ex arce cum sua terra reuulsum. Martia. libro primo Digest. de Rerum diuif. l. sanctum est. [Sunt, inquit, sagmina quadam herba, quas legati populo Romano ferre solebant, ne quis eos violaret: sicut legati Græcorum ferunt ea quæ vocantur ceraria, id est, caducea.]

SAGMINA sunt quædam herba, quas legati populi Romani portabant interlocutores pacis, quia nemo illas herbas portantes laedebat, sicut legati Græcorũ solebant ea quæ vocantur cerycia ferre. ff. de rerum diuif. l. sanctũ.

SAGVM, militare ac bellicum gestamentum fuisse constat, est alioqui sagum genus stragula vestis, haud dissimilis cilicio, in qua significatione frequenter vtuntur Tranq. Plin. & D. Hieronym. Vlpianus verò noster enumerat sagum inter vestimenta familiaria. l. vestis. de Au. & arg. leg. A. sago sagarius deriuatur, vnde sagaria negotiatio. in l. cũ duobus. pro socio.

SALARIVM, est vestigal domiciliorum dictum quasi solarium à nomine solum, eo quod redduntur, & impenditur pro solo nomine pensionis. Alias ponitur pro premio vel pro mercede laboris, & pro remuneratione, vt salarium aduocatorum. l. salarium. ff. Mandat. quandoque pro solatio. l. iubemus per hanc. Cod. de

erog. mili. anno. aliquando pro expensis. l. si cum dotem. ff. Sol. ma. aliquando pro honore ex parte eius cui debetur. l. si remunerandi. ff. Manda.

SALGAMA, inquit Merula, appellantur quaecunque cōditanea ad victum nostrum ex sale in vas adseruantur. Columella libr. 13. de Re rustica. [Locum & vasa idonea salgamis preparari iubent.] Idem in horto:

Tempore non alio vili quoque salgama merce.

Condebantur autē ex sale præter oleas asparagi, caparis, & tristes inulæ, ferulæque minaces. in libro duodecimo Codicis, titulus est de salgamo hospitibus nõ præstando. l. vnic. [Ne quis, inquit, comitum, vel tribunorum salgami nomine culcitram, lignum, oleum, à suis extorqueat hospitibus.] Accursius à sale & gamos compositum esse dicit, quod culcitram interpretatur, quoniam, vt ait, propter nuptias culcitra fit. Pulchra expositio, atque tali digna interprete, qui putet culcitram ob eam tantum causam paratam, & qui nulla cogente necessitate compositionē ex Latino & Græco faciat. Est igitur sensus legis, quod cum parochi soliti sint præstare hospitibus salgama, appellatione salgami non debent ab illis exigi culcitra, ligna, oleum. Atqui ligna & sal solita esse præberi, testatur Horatius primo Sermone, cum dicit:

Parochi qui præbent ligna salēmq.

Sed à sale appellatum esse salgaminum, nõ est dubium. Sed appellatione salgami sine salis quid intelligi debeat, Imperator ex-

pressit. Ant. Nebriſ.

SALGAMVM secundum Hug. est idem quod culcitras, dictum à saluo vel salica, & gamos nuptiæ, vel gama mulier, quia maxime propter talia sunt culcitras, scilicet maxime propter mulieres, vt in rub. C. eod. ti. lib. vij.

SALGAMI appellatione secundum Alcia. venit oleum butyrū, & eiusmodi esculentia ad condendum, & alia ad quotidianos vsus necessaria, cuiusmodi sunt ligna.

SALICTVM, locus est vbi salices cōstitæ sunt, pro eo quod esse debuit, salicetum, ea forma qua à quercu fit quercetum, à lauro lauretum. Aliquando etiam pro ipsiſ salicibus accipitur. Vergil. in Bucolic.

Hybleis apibus florem depasta salisti.

Et in secundum Georgicor. Iurisconsultus arborum furum Cæsarium. l. vitem. [Arborum, inquit, appellatione vitæ contineri plerique existimauerūt, hiedera quoque, arundines & salictum.] Pro loco verò salicum Columella libro primo: [In prata & arua salictæque & arundineta.] Vlp. tit. de fund. instr. l. quæsitum. [Arundineta, inquit, & salicta antequam cæsa sint.] Nebr.

SALIENSIS, dicitur fistulæ pars illa vnde aqua salit, quæ Græcè appellatur κρηνοσ. Vitruuius lib. 8. [Athenis, inquit, vsque ad portum pyreum ducti sunt salientes, è quibus bibit nemo.] Frontinus de aquæ ductibus. [Binos, inquit, salientes diuersarum aquarū accepere.] Vlp. lib. xix. Dige. l. lines. [Labra, inquit, salientes, fistulæ quoque salictib. iunguntur.] Nebr.

SALIENTES, autore Budeo, capita sunt fistularum, atque etiam ipsæ

ipse tubulorum fistularumque
scaturigines.

SALIGNEVS, a, um, quod est ex
materia salicis arboris nota. Ca-
to de re rustic. [Si lapis non erit,
particis saligneis.] Ouid. 8. Meta.
- *Letto non indignanda saligno.*

Vlp. Arborum furcim caesarum. l.
vitem. [Sed & si quis saligneas
virgas instituendi salicti causa de-
fixerit.] Nebris.

SALINARIA dicuntur ea, quæ
dantur pro sale. Etiam dicuntur
portoria. Require s. Portorium.

SALINAE, locus vbi fit sal. l. j.
quod cuiusque vniuersi. nomi.

SALTVARIVS, inquit Valla, est
custos saltus. Saltus verò dicitur
vbi pascuntur armenta, feræque
versantur. Iurisconsultus tamen
de Legatis tertio. l. cum quare-
retur. pro agri custode accepit.
[Neque topiarium, inquit, ornã-
di, saltuarium autem tuendi fun-
di magis, quàm colendi causa pa-
ratum videri.] Item de fun. instr.
instrumenta. [Si etiam virida-
ria, inquit, sint, topiarj, si fundus
saltus pastionesque habeat, gre-
ges pecorũ, pastores, saltuarj. N.

SALTVS, tus, tui, est densitas al-
tarum arborũ, & dicitur, nemus
raras habens arbores, vbi feræ,
canes, & venatores saliũt. Vnde.

*Est nemus saltos, salientis dicitur
actus.*

Et dicitur à salio salis, eo quòd
exiliat in altum, & in sublimè
conspicit, secundum Isido. libro
xiii. Etymol. c. vj. & inde venit
fundus saltuensis. Cod. de fundo
pã. & saltu. en. libro xj. Etiam di-
cuntur talia loca viuaria & so-
rest. vt in Clemen. ne in agro. de
stata monacho. Et est duplex sal-
tus, scilicet, hibernus & æstiuus.

S A L -

SALTVARIVS vide in verbo,
Topiarius.

SALTVENSES dicuntur con-
ductores pratorum, coloni verò
prædiorum. l. iij. C. qui Milita. nõ
possunt. & l. iij. §. saltus. ff. de ac-
quirenda possess. & l. creditor. ff.
de Actio. emptio.

SALVBRIS dicitur quasi salutis
vber, secundum glos. in Clemen.
dudum, de sepul.

SALVIANVM interdictum, re-
quire supra in verb. [Interdictum
Saluanum.]

SALVO est dictio modificatiua &
reseruatua præcedentium glos.
singu. in l. item Labeo. ff. fami.
herciscun.

SALVSTIANI horti, fuerunt
Romæ, quorum Plinius libro se-
ptimo meminit, [In conditorio,
inquit, Salustianorum hortorum
adseruabant.] Africa. de lega. j.
l. idem Iulianus. [si Salustianos,
inquit, hortos, qui sunt Augusti.]
Ant. Nebris.

SAMARITANVS & Sarracenus
differunt, vnde Sarraceni secun-
dum Goffred. dicuntur illi, qui
nec vetus nec nouum recipiunt
Testamentum, qui non ab Agar,
ancilla Abrahæ, de qua fuit eo-
rum origo, vocati voluerunt A-
gareni, sed potius à Sara vxore
eius libera se Sarracenos vocãt.
Tamen sunt quidam inter Sar-
racenos Samaritani, vocati à Sa-
maria ciuitate, qui receperunt
quinque libros Mosi, sed prophe-
tas respuerunt, quia illos respue-
runt, ideo dicitur, quòd coniun-
guntur Iudæi Samaritanis.

SANCTÆ res, Require supra,
[Res sanctæ.]

SANCTVM dicitur quod defen-
sum & munitum est ab iniuria ho-
minum, vt ff. de rer. diuis. l. san-
ctum. vnde Iustinianus dicitur

K 4 est

est vir sanctus, id est, firmus, & virtutibus munitus. Martianus autem vnus ex auctoribus legū ait, quod sancti dicuntur à sanguine, quasi immolando se ad effusionem sanguinis Deo. Aliàs à sagminibus sanctus dicitur, quod nomen herbas significat, quas solebant portare legati populi Romani, ne quis eos violaret. ff. de Res. diui. l. sanctum. sic sancta dicuntur, quæ neque sacra neque profana sunt, sic leges dicuntur sanctæ.

SANCTIO dicitur propriè illa constitutio vel lex contra quam si factum fuerit, pœna irrogatur & imponitur. vt no. 3. distinct. in sum. & capitur quandoque latè, vt in proœ. clem. Io. And. in vers. sanctio.

SANCTIO quandoque dicitur quælibet. Imperialis constitutio, vel institutio, quandoque dicitur totius iuris collectio. Et sumitur etiam strictè pro constitutione pœnali, vt not. iij. dist. in summa.

SANCTIO Imperatoris est cui pœna sanguinis additur.

SANCTIO pragmatica. Require supra P.

SAPA, quod Græcè τὴν ἡψήμα, tum Syreum dicitur, est eū mustum ad tertiam partem decoquitur. Pli. lib. 14. [Syreum quod alij hepsēma, nostri sapa mappellant.] Idem li. 23. [Vino cognata res sapa est musto decocto, donec tertia pars supersit.] Marcel. [Sapa, inquit, quod nunc mellacium dicimus, mustum ad mediā partem decoctū est. Vlp. de fun. instruc. l. quæ situm. [Vas inquit, æneū in quo sapa decoqueretur, & defrutum fieret & ea quæ ad bibendum lauandūque familiam parantur, instrumenti esse

Sapa, inquit Accursius, quidam quod sit ad potandū dicta, quasi parum saporis habens. Nebriss.

SAPA mustum dicitur vsque ad tertiam partem, vel (vt quidam volunt) vsque ad dimidiam decoctum. l. quæ situm est. §. cellariū ff. de fun. instruc. [vas inquit, æneum in quo sapa coqueretur.]

SAPIENTIA est de diuinis, sed scientia de mundanis.

SARCINATOR vel sartor est ille qui nouit artem sarcinendi & suendi vestimenta, & dicitur à sarcio. Et differunt sarcinator & fullo, vt no. Inst. mandati. in fin. in glossa.

SARCINATORE S, & Sarcinatrices, dicitur autem Nonio, qui pannos, siue ex pannis vestes confuit. Plautus in aulul. [Petūt fullones sarcinatores perūt.] Lucilius: Sarcinatore[m] esse summum, suere centonem optimè. [Vlpia. lib. 47. ff. ti. de furtis. l. itaque fullo. [Itaque vel sarcinator qui polienda vel sarcinenda vestimenta accipit.] In alia quoque lege. [Et ancillarum, inquit, maxime si qua sarcinatrix erit.]

SARCOPHAGVS, lapis est qui peculiariter hoc habet, vt carnè ex cadaueribus exedat, dictus à σάρξ, quod est caro, & φαγεω comedo. Plin. lib. 36. [Sarcophagus lapis est, qui fiscili vena scinditur, corpora defunctorū condita in eo absumentur.] Celsus lib. 4. [Lapis qui carnem exedit, quem sarcophagon Græci vocant.] Vnde & pro sepulchro ex eo lapide fieri consuevit, plerunque ponitur, sed & pro sepulchro ex alia quauis materia. Iuuenali s:

Sarcophago contentus eris.

Modestinus de alimētis & cibariis

rius legatis. l. liberti. §. fi. [Ad sarcophagum, inquit, meum, memoriam meam quotannis celebrent.] Marcel. tit. de religiosis. l. funeris. [Si qua, inquit, vestiaria sunt, vel sarcophagi. Nebr.]

SARCOPHAGVS est locus vel tumba in quo sepelitu defunctus, & dicitur à $\sigma\alpha\rho\varsigma$, quod est caro, & $\varphi\alpha\gamma\eta\nu$ Græcè, id est, comedere Latine, quia ibi caro hominis comeditur à vermibus.

SARCVLVS, si, vel sarculum, si, instrumentum est quo fata faciuntur; id est, herbis internascentibus purgantur. Iuuenalis:

Ne marra ac sarcula desint.

Aliquando simpliciter pro instrumento fossorio accipitur, vt apud Horatium in 1. Carminum.

Gaudentem patrios findere sarculo Agros.

Vlpianus de fundo instru. l. 1. instrumenta. [Ligones, inquit, sarculi, falces putatoria, bidentes, Accur. multipliciter exponit.]

SARCVLVS est instrumentum, cum quo ramus abscinditur, vel aliquid aliud & cardones & herbarum inutiles exciduntur & euelluntur quæ nascuntur inter bonas. Esa. cap. 7. [Omnes montes in sarculo sarcientur.] & 1. Reg. 13. in fin. secundum Ioan. Andr. in pro. cle. in vers. sarculum.

SARDONYX, ichis, lapillus est vnus ex iis qui in pretio habentur, referens colorem Sardij & Onichis, ex quibus videtur compositum esse nomen. Onyx autem lapis est quem vulgus cornoclam appellat. De Sardonyche. Plin. li. 37. multa scribit Vlp. lib. 47. ff. titu. de bonis damn. l. si diuus. [Si damnatus, inquit, in digito habuerit aut sardonycha,

aut aliam gemmam magni precij, Nebriss.]

SARMATAE, siue Sauromatae, nam vtroque modo appellantur populi sunt Septentrionales, alteri in Asia, alteri in Europa: nam duplex est Sarmaria. Lucan. in 3. [Et iuncto Sarmata velox Pannonio.] Et ibidem: [Affinis Sarmatha Moscho.] De auro & arg. leg. l. argumenta. [Sunt, inquit, nationes quædam quæ pellibus vtuntur, veluti Sarmatarum. Ne.]

SARTATECTA dicuntur ædificia quæ reparatione indigent.

SARTATECTA dicuntur opera publica quæ locantur vt integra præsentur, vide Budæum in l. hæcenus. ff. de Vfus. in anno, ad Pandectas.

SATIUS pro eligibilis atq; melius, aduerbium est comparandi ab eo quod est satis. Iuuenalis:

Hoc satis quam si dicas sub iudice Sidi,

Quod non vidisti.

Vlpianus de fideicommissa libertate. l. si debitor. [Satis est cum qui agnouit legatum onerari.] Nebriss.]

SATIS accipere correlatiuum habet satisfacere, vnde satis acceptio dicitur stipulatio, quæ ita obligat promittentem, vt exprõmissores quoque ab eo accipiantur, id est, qui idem promittant. l. 5. de Verb. oblig.

SATISDARE est securitatem per fideiussores dare. si qui satisfacere cogant. l. prima. Vel secundum Azon. est alicuius implere voluntatem.

SATISDATIO est cautio fideiussoria, vel etiam iuratoria si fideiussorem, quis dare non possit, require supra Cautio.

- SATISFACERE** quid sit, patet in l. j. præall. & ff. de Pig. act. l. si rem alienam. s. omnis. & satisfactum intelligitur qualitercunque satisfiat. ff. Quib. mod. pign. vel hypot. fol. l. item liberatur. in princ. & ff. de Pign. l. si rem præalleg. s. satisfactum.
- SATRICVM**, vrbs fuit antiquissima Italiae, de qua Livius libro 28. [Satrici matris matris de cælo, tactam ædem.] Florus de bello Latino. [Satricum atque Corniculum quis credat? tunc prouinciae fuerunt.] Scauola tit. de legatis 3. l. patronus. s. libertis. [Fundum, inquit, Saricanum in regione Niphana. Neb.]
- SATYRA**, require supra in verb. lex Satyra.

De S ante C.

- SCAENA**, vt inquit Seruius, in illud Virg. 1. Aeneid.

tum syluis scaena coruscis

Desuper

Potest inumbratio interpretari: apud antiquos enim theatrialis scaena parietem nõ habebat, sed de frondibus arborum umbacula quærebat, postea tabulata cæperunt componere in modum parietis. Vlpianus de iis qui no. infra. l. quod prætor. [Qui in scaenam, inquit, prodierit, infamis est.] Et subdit: [Scaena autem est, vt Labeo definit, quæ ludorum faciendorum causa quolibet loco vbi quis consistat moueatur, spectaculum sui præbiturus.] Inde ludi scaenici dicti, qui in scaena representabantur. Sed definitio Labeonis de scaena versatili intelligenda est, de qua Virg. in 3. Georg.

Vel scaena vt versis distedat fron-
zibus.

De scaena versatili Plinius & Valerius. Inde dicti ludi scaenici, qui in scaena representabantur, quorum sit mentio à Iurisconsultis frequenter.

- SCAENA**, dicitur qui in manu sinistra perinde ac dextra vitur: nã *σκηνος* Græcè, sinister interpretatur. hinc Romanorum cognomina. Hinc Scæua miles ille Cæsarianus, qui bello ciuili fortiter dimicans, pro munitione cæsus est, & Scæuolarum nobilissima familia. Vlpia. de A. d. e. di. l. qui clauum. [Scæuam, inquit, nõ esse morbosum.]

- SCANDVLARIVS**, est faber lignarius qui scandulas facit. Sunt autem scandulae ex ligno assulatum defectio. Pli. lib. 16. [Scandulae è robore aptissima] Vitruuius lib. 2. [Scandulis robustis aut stramentis.] Vegetius lib. 2. de re militari: [Tempore hyemis de regulis vel scandulis porticus tegitur.] Inde scandulare, quod scandulis cõstat. Apuleius 3. Meta. [Iam vecors animi tectum scandulare conscendit.] Scandulariorum meminit Iuriscons. de iure immuni. l. quibusdam.

- SCAPHA**, nauis genus est minusculum, veluti monoxylon, hoc est ex vno solido lignoque excavatum, ad quod alluse Virg. in 1. Geor. cum dixit.

Cauat arbore lintres.

Et est ferè quæ deputata est maioris nauis ministerio, & quæ pro tempore nunc ex nauis deducitur, nunc in nauem subducitur.

Dicta est autè scapha à *σκαφος* quod est cauo siue fodio. Labeo tit. de fundo instr. l. si nauem. Scapha, inquit, nauis non est instrumentum nauis. Neb.

- SCAPHIVM** vas est in quod ventris fordes excipiuntur. Martialis:

- qui mentora frangis.

In scaphium macha Sardana-
pale tue. Iuuenalis.

Et ride scaphium positis cum sumi-
tur armis.

Vlpia. in tit. de Auro & arg. leg.
l. [Quintus Mutius. Argento au-
tē legato non puto ventris cau-
sa habita scaphia contineri, quia
argenti numero non habentur.]
Accursius scaphium genus cinguli
esse dicit & ventris causa
exponit, quia corrigia est pro
ventre sustentando, quasi non ex
auro etiam scapha fieri consue-
runt, dicente Martiale:

Ventris ohnes misero, nec te pudet
excipis auro. Nebris.

SCAPHIA est parua nauis. l. sca-
pham. ff. de Euiet.

SCAPHINA genus est cinguli.
l. Quintus. §. fi. ff. de Au. & ar. leg.
Imo verò illic legitur scaphia
numero plurali, à singulari sca-
phium, quod significat vas mu-
lierum ad alui excrementa susci-
piendum.

SCAPVLA & cuculla vestes
sunt monachales. in Authen. de
nup. §. sancimus.

SCENA secundum veram signifi-
cationem est obūbratio vel ve-
latio in theatro vel alio loco in
quo histriones, mimi, vel iocula-
tores siue comædi ludos suos ex-
tercent, & sic videtur accipi. C.
de spectacu. sceni. & leno. lib. 11.
Idem. verbū habes. ff. de his qui
no. infal. l. 2. §. ait prætor. & 23. dist.
maritum. & ibi exponit Archid.

SCENICÆ mulieres. i. prostibu-
laria vel meretrices. Et dicuntur
scenica mulieres, quæ in scena,
id est, loco turpi, vt prostibulo
stant, à scena, id est theatri in-
surrectione vel spectaculo circi, vbi

consueuerunt tales prostare. ff.
de iis qui not. infal. l. ij.

SCÆVAR dicuntur qui promo-
torem & expeditorem habent
sinistram manum quàm dextrā.
l. qui clauum. §. item sciendum.
de Adil. edicto.

SCHEDIA Græcè, Latinè dicitur
ratis, de qua dictione dictum
est superius loco suo.

SCHEMA, id est, ordo iudiciorū,
in Auth. de iud. in prin. vel sche-
ma, id est, sententia, cod. tit. §. j.
aliquando schema, id est, ere-
modicium not. in Auth. qua in
prouincia. C. vbi de cri. agi oportet.
Aliquando accipitur pro ti-
tulo pro soluto. in Auth. de eccl.
rerum alie. §. pen.

SCHISMA secundum Gof. est il-
licita dissensio, diuisio vel dis-
cessio eorum inter quos vnitas
esse deberet. Vel sic. [Est illicitus
ab vnitate ecclesie vel ab vni-
uersitate discessus.] Et dicitur à
scisura quia per schisma fit ab
vnitate scisura. 24. q. j. schisma.
& differt ab hæresi, quia hæresis
in prin. sui habet peruersum do-
gma, sed schisma in fine fingit a-
liquam hæresim, vt rectè ab ec-
clesia videatur recessisse, vt dicit
Hiero. 24. q. 3. hæresis. Et sic schi-
sma & hæresis differunt, sicut ge-
nus & species, quia omnis hære-
ticus est schismaticus, sed non
è conuersò nisi durauerit.

SCHOLA dicitur societas scho-
larium, vel locus in quo discunt
aliquid, vt scholares, vt sciant
scientiam & prudētiam, alij mi-
litiam, vt tyrones, vt C. de priuile.
schola. l. ij. lib. 12. nam schola
Græcè, est vocatio Latinè.

SCHOLARIS est persona vacans
ab humanis negotiis scho-
lasticis dedita disciplinis. Et di-
citur à σχολῆ Græcè, id est, vacatio La-
tio La-

Tio Latinè, & ares virtus, quasi virtutibus vacans.

SCHOLARES etiam appellatur militantes in sacro palatio Imperatoris, & in hoc sensu accipiuntur scholares in tit. de priuile. scho. li. xij. Co. nam & schola militum dicitur, auctore Vegetio.

SCIENTIA triplex est, eminens mediocris, & sufficiens. Eminens dicitur illa, per quam quis scit difficillimas quaestiones explicare, & definire in promptu sine reuolutione librorum. Mediocris verò per quam quaestiones difficiles decidit cū reuolutione librorum. Sufficiens autem est legitima requisita secundum qualitatem officij seu beneficij secundum Inn. & Abb. in c. cum in cunctis. numer. 4. de electio.

SCIENTIAE triuales dicuntur, quibus maxima vtuntur ciuitates, vt grammatica, rhetorica dialectica, physica, seu medicinales. Insti. de excu. tut. §. item Romæ. in gloss.

SCIENTIAE quadriuales sunt vt Musica, Astronomia, Geometria, &c. Insti. vt supra.

SCISSERE, idem est quod statuere seu decernere, propriè autem plebs scissere dicebatur, populus verò iubere. Hinc plebs scita, id est plebs decreta.

SCISSARIJ, truncarij, & oratorijs, idem sunt.

SCITA sunt ea quæ plebs tantū constituit, & vocantur scita, eo quod plebs ea sciscit & sciscitatur seu rogat vt fiant, secundum Insti. lib. vj. Scoparij serui, qui domum scopis vertunt ac purgant. l. instrumenta. de fun. instru.

SCORTVM, est meretrix à viris plurimum atrectata, & etius nimio coitu genitalia ad corij du-

ritiè obcalluerunt indurueruntque. Festus Pöp. [Scorta, inquit, meretrices, quia vt pellienle subigantur: omnia namque ex pelibus facta, scortea appellantur.] Iulianus libr. xij. Dig. tit. pro emptore. l. [si quis scorto, inquit, datur pecuniam seruis emeret.] Nebris.

SCRIBAE censuales sunt qui scribunt censum. C. de Tabul. in rubric. lib. xij.

SCRIBAE, logographi secundum Accur. dicuntur qui publicis rationibus scribendis deputati sunt: nam logos Græcè rationes publicas dicimus latinè, & graphos scriptura. Hi etiā numerarij appellantur, vt C. de Suscep. prapofit. & arca. l. duos. lib. x.

SCRIBAE tabularij secundum quosdam olim creabantur ad tempus triennij ad scribendum publica ratio cinia provinciarum seu ciuitatum, secundum Accur. C. eo. tit. in rub. libro x. Et propriè sunt illi, qui scribunt nominatos ad munera & honores, & tributa soluta, & dicuntur tabularij, quia publicis instrumentis praesunt in singulis ciuitatibus, & hi appellantur librarij, vt ff. de regulis iuris l. si librarius, & tabelliones, vt in auth. de tabellio. collatio. ij. & sic potest accipi. C. de Bo. lib. l. si quis §. primo. licet & aliter ibi exponatur. Alias scribae dicuntur qui circa principes vel alios magnos indices sunt deputati pro actis & gestis conscribendis. Hi quoque vocantur scriptores, notarij libellenses, pragmaticales, epistolares, ex quaestores, vt C. de Appel. l. praecipimus, & l. in offerendis.

SCRINIARIJ, & seriniorū memoriales idem sunt, & magistri seriniorum etiam serinarij appellantur

pellantur tabelliones, vt in ca. ad audientiam. de Præscriptio. in gloss.

SCRVPVLVS, siue scrupulum, lapillus est in forma diminutionis à scrupo, quod est lapis asper. Aliquando tamen accipitur pro xxiiij. parte vnciæ, à Græcis id pondus gramma dicitur. Priscia. de ponderib. Semioboli duplum est obolus, quem pondere duplo Gramma vocant. Scrupulum nostri dixere priores. Iustinian. lib. xj. Cod. titu. de metallariis. l. j. Octonos, inquit, scrupulo in baluca, hoc est tertiam vnciæ partem: quoniam, vt diximus, vncia quatuor & viginti scrupulos cōtinet. Nebris.

SCRVPVLOSVS, a, um, accipitur pro scrupulis, hoc est alperis lapillis plenus. Vnde res difficiles scrupulosæ dicuntur, & scrupulositas, illa difficultas, atque examinis scrupulosa subtilitas. Vlp. lib. xxij. tit. de iniusto testamento. l. posthumus. Licet iuris scrupulositate nimiâque subtilitate testamentum ruptum videatur. [Nebris.]

SCRVPLOSITAS, id est, nimia subtilitas. l. posthumus. in princ. ff. de iniusto testa. Aliquândo, id est damnum, not. in gl. §. quia verò leonis. in auth. de non aliè. & in l. fin. C. de Necess. fer. here. insti.

SCRVPVLVS est xxiiij. pars vnciæ, tres scrupuli faciūt drachmam: octo drachmæ faciunt vnciam. l. j. C. de metal. & metall. lib. xj. & vide ibi Bart.

SCRVPVLVS etiam quâdoque accipitur pro sollicitudine & dubitatione. l. iij. C. de Interd. matrimo. ducta metaphorice significatione à scrupulis, id est, minutis lapillis, qui insilientes in

calceos pedes magnâ cum mole sua premere solent.

De S ante E.

SEBASTANI, siue Sebastiani, populi sunt Sebastæ vrbs incolæ, quo nomine duas vrbes, legimus, alteram Capadociæ, & alterâ Samariæ in Palestina Iudæa, quæ in honorem Augusti Cæsaris, qui Græcè Σεβαστος, Sebastæ est cognominata. De vtra tamen illarum in titu. de ann. leg. l. liberto. §. Lucius. Iuriscōf. intellexerit, non liquet, neque multum refert, cum dicit patriæ suæ ciuitati Sebastianorum.

SESSVS, locus à turba & tumultu separatus. l. si cum dies. de recep. arbi.

SECRETARIVM in l. ij. C. de prox. fac. scri. pro aula, in quam iudices conueniunt ad ius reddendum.

SECVDVM præpositio, multas habet significationes, inter quas & illam, quod aliquando accipitur pro eo quod est pro. Gell. [Sin verò secundum te iudicatus erit,] id est pro te, id est (vt vulgò loquuntur) in fauorem tuum. Idē lib. 13. illi [vnde petitur crederet, & secundum eum iudicaretur.] Aliquando ponitur pro [iuxta.] Luca. in 8. [secundum Amathiam] lis tanta datur. & Vir. 3. Georg. - *Et plena secundum.*

Flumina.

Vlp. titu. de præscrip. ver. l. duo. [Duo, inquit, secundum Tiberim cum ambularent.] Papinianus li. xliij. Dig. tit. de via publica. l. x. diles. [Eas, inquit, quæ secundum ciuitatem sunt vias.] Ant. Nebr.

SECVDAR nuptiæ dicuntur, cum aliquis cum aliqua secundò nubit: & sunt omnes nuptiæ, quæ sequuntur primas nuptias, siue

sint tertiæ, siue quartæ, & sic de aliis. de hoc C. de secundis nupt. in rubr.

SECUNDICERIVS olim dicebatur qui secundum locum obtinens, scriptus erat secundo loco in matricula notariorum, vt C. de primice. & secundice. l. j. & 2. lib. 12.

SECUNDVS heres appellatur heres substitutus. l. precibus. C. de impub. & aliis substituto.

SECVRVS dicitur qui sine vlla cura est, quem alioqui Iurisconsulti vocare solent supinum, id est socordem & desidem. l. plurimum. de iur. & fac. igno. Securum etiam dicimus, cui vel pignore vel fideiussione cautum est. l. habere. §. cautum. vbi Alcia. de Verb. sign.

SED quandoque capitur aduersatiuè & aduersatur in iure. Quandoque autem adiuncta copula aduersatur etiam in facto. ff. de pet. hered. l. sed & si. in prin. cum gl. impropiatur tamen, vt in l. 2. in fi. ff. si quis cau. vbi quando cum copula ponitur, vt dicendo, sed & si, & aduersatur ad factum, non ad ius, imò significat identitatè iuris, & sumitur illud significatū ex copula quæ copulat nomina, & non factum sequens cum præcedenti, quia non potest, cum sit factū diuersum, copulat ergo quo ad ius. Quando autem sine copula ponitur cum conditione si, vel sine ea, tunc simpliciter significat aduersatiuè quo ad factum & quo ad ius, vt in l. sed & si præalleg. similiter in l. 2. in gloss. super verbo fortius. ff. Ne quis eum qui in ius vo. vi. exi. Significat ergo dictio sed, aduersatiuè simpliciter vel tantum ad factum, suum vel aliud declarat vel concludit.

SEDITIONO dicitur quasi seorsum itio, quia in diuersum vadit aliòs que trahunt, vel à sedo sedas, per contrarium, vt dicit gl. in rubr. C. de seditionis. Et dicitur seditio, quietis publicæ turbatio. C. eod. titu. l. j. & ij. de hoc not. 46. distin. seditionarios. & sibi per Archi. & Ioand. And. de immunit. eccles. cap. decet. lib. 6. Et tales concitantes seditionem, puniuntur pœna capitis, vt not. in l. denunciamus. C. de His qui ad eccles. confug.

SEDLARIUM pro lectica siue sella videtur accipere Iuriscons. in titu. de supellect. leg. l. instrumenti. cum dicit, Rheda & sedularia nam sellam à sede dici, d. mutata in l. omnes grammatici testantur, sellam autem accipi manifestum est, lege vtroque. N.

SEDLARIUM quæ vox habetur in l. ij. de supellectili legata. quidam interpretatur sellam seu lecticam.

SELENIS nomen est duarum ciuitatum, altera namque est Ciliæ, de qua Lucan. libro 8.

Quo portu mittitque rates recipitq;
Selenis. Altera Siciliæ, de qua Virgil. 3. Georg. [Palmosa Selinis de hac Iuriscons. in titu. de censib. [in Sicilia, inquit, Selinis & Traianopolis.] Nebr.

SELLA pro lectica siue pro parte lectica, in qua sedet qui lectica vehitur: nam Iuena. de eadem re sellam & lecticam dixit. Centum inquit, quadrantes lectica petit. & paulo post. [Ostendens vacuam, & nudam pro coniuge sellam.] Paulus de Seruitutibus rusticorum prædiorum. l. qui sella. vtrumque coniunxit. [Qui sella, inquit, aut lectica vehitur, ire, non agere dicitur.] quod quam inceptè

ineptè ab Accursio exponatur, in verbo lēctica diximus. Nebr.

S E L L A idem quod sedes. Paul. in l. qui sella. de seru. rufi præd. accepisse videtur pro sede, in qua sedet qui vehitur lēctica.

S E M I S semisis, pro solidi, hoc est assis dimidio: vt si quis ex semisse institutus sit heres, intelligendum est dimidium hereditatis illi debere cedere. Labeo titu. de vulgari substitutione. l. si pater. Vt vni⁹ nquit, semis apud te maneat. & ibidem. leg. si per bonorum possessionem [semis ei sit ablatu.]

S E M I S S E S vsuræ quæ dicantur, & quæ trientariæ, primus omnium ostendit Hermolaus Barbarus, vir omnium meo iudicio nostri seculi eruditissimus: is enim in secunda editione castigati onum Plinianarum lib. decimoquarto in illud, [vsura multiplicata semissibus:] ex auctoritate Columellæ, atque ipsa ratione & æquitate quæ omni auctoritate præstantior est, manifestè demonstrat, vsuras semisses eas esse quæ ex centenis nummis redduntur quotannis habita ratione non centum, sed ad duodecim vncias quæ assen constituunt. Trientarias verò vsuras quæ ex centenis reddunt quaternos nummos quadrantarias quæ ternos. De semissibus vsuris dixit Plinius. [Vsura multiplicata semissibus, quæ civilis ac modica est.] Quod si ex tantum quotannis quinquaginta redderentur, esset profecto iniuicilis & iniqua, tanto mitiores, quæ trientes & quadrantæ appellantur. De trientaria vsura Capitolinus in Alexandro scripsit, exercuisse illū trientarium tænus vt æquissimum & leuissimum ad vsum reipublicæ,

de hac quoque scribit Pau. in tit. ad legem Falcidiam. l. si heres. [Si reipublicæ, inquit, in annos singulos legatum sit cum de lege Falcidia quæretur. Marcellus putat tantum videri legatum quantum sufficiat forti ad vsuras trientes eius summæ quæ legata est colligendas.] Est sensus legis si reipub. legati essent in annos singulos quater mille nummi & centum milibus nummorum, quibus æstimatur hereditas quaterni milleni colligerentur quotannis vsuræ trientis nomine. Quod si (vt isti legum interpretes putant) vsura triens esset non quatuor centum, sed triginta tria, sequeretur hoc incommodum, quod si hereditas centum milium nummorum foret, & ex ea in annos singulos viginti quinque legarentur, quis ta stupidus, tamque nullo sensu talem hereditatem adire vellet, quæ quarto demum anno absumeretur, & obligatio nihilominus legati tota maneat. Hoc legum interpretes non considerantes omnia miscent atque perturbant, neque tamen enarrant, aut aliquid certi enuntiant. Accursus in primis, qui exemplo quod ponit exponendo legem omnino fateatur se ignorare quid sit vsura triens. Sic etiam intelligendum est, quod Sexuo. libro vigesimo secundo. Dig. ti. de vsuris. l. qui semisses. scribit: [Qui semisses, inquit vsuras promittit per singulos annos & minores præstitit, heres creditoris semisses petit,] &c. Sed vt liquido ante oculos ponamus, quid per vsuras semisses intelligendū sit, licuit ad verbum trāsferre quod scribit Columella li. 4. de Re rustica. [Vinitur, inquit, licet sit emptus sex vel

potius octo milibus sestertiis, tum ipsum solum octo iugerum totidem milibus nummorum parum, vineasque cum sua dote, id est cum pedamentis & viminibus binis milibus in singula iugera positas duco. Fit tum in diem consummatum pretium sestertiorum, vigesimo nono milium. Huc accedunt semisses viurarum sestertia tria milia & quadringenti octoginta nummi biennij temporis, quo velut infantia vinearum cessat à fructu, fit in assem summa sortis & vsurarum triginta duorum milium quadringentorum octoginta nummum. Quod quasi nomen si vt senerator cum debitore, ita rusticus cum vineis fecerit, eius summa vt in perpetuum prædictam vsuram semissium dominus constituat, percipere debet in annos singulos mille nongentos quinquaginta sestertios nummos. Jex his Columelle verbis euidentissime colligitur ex vsuris semissibus non quinquagenos de ceteris, sed senos duntaxat in annum redire creditoribus, sicuti quaternos ex trientibus, & ternos ex quadrantibus. An. Nebr.

SEMESTRIS est tempus sex mensium, & duo semestria faciunt annum. vide Instit. de excu. tuto. §. item diuus in gloss.

SEMINARIUM locus est subactus in quo semina id est sarculi vel vitium vel aliarum arborum panguntur, vt cum ad certam quantitatem excreuerint, vt vineum, pomarium, arbutumve transplantentur.

SEMIS colligitur ex sex vnciis, & est dimidia pars assis, & dicitur quasi semitas. C. de metat. l. hac lege lib. 12.

SEMINECIS, id est semimortui,

vt in l. qui indignum. C. de testa. vbi dicitur. [Non sunt necessaria obseruari monumenta verborum quæ seminecis & balbutientis lingua profundit.]

SEMITA id est via. l. si ex plagis ff. ad l. Aquil. c. ad audientiam. de homicid.

SEMPER id est omni tempore & omni casu. l. semper ff. de iur. immu. & not. l. prima ff. Solu. ma. & denotat continuationem, vt insti. in proæ. i. b. i, semper Augustus. & l. secunda in fin. C. de Episco. & cle. aliquando hæc dictio semper, subauditur à iure. l. iuris gentium in princip. ff. de pac. Aliquando semper fieri dicitur quod fit horis debitis & ordinatis, & ita exponitur in ca. si laicus. trigesimalaprima distinct. Aliquando semper, id est in perpetuum. l. si ff. ad l. Pompe. de parricid. Aliquando semper id est sine temporis præfinitione. §. appellatur. insti. de except. & l. in cognitione. ff. ad Sylla. Aliquando denotat animi motum. Iuuenali.

Semper ego auditor tantum.

Et de sua expositione vide Spec. in ti. de restit. in integ. §. iij. circa medium & per Bartol & alios doct. in dicta lege prima Digell. solut. matri.

SENATORES, dicitur magistratus populi, quasi seniores: nam secundum Azon. leges prius fiebant à populo eiusque interuentu, sed quia aucto populo cepit difficile conuenire in legibus condendis, id eò elegit populus centum senatores, vt C. de Peti. hered. l. vltim. vt ipsi vice populi consulerentur, & quicquid statuerent lex esset. Senatores autem sunt qui à patritiis & consilibus vsque ad viros illustres descenderunt, & hi solebant dicere sententiam.

etiam in senatu, quare etiam consulem Romanum vocamus senatorium magistratum, ut ff. de Sena. l. vltim. & Insti. de iure na. ge. & ciui. §. lex est. Senatores etiam dici debent senatorum filij & nepotes ex filiis nati, non autem nati ex filiabus, ut l. liberos. ff. de senato.

SENATVS est cœtus ille honestissimus senatorum, qui centum erant numero, ut dicit Azo. ff. de Legi. & senatusconsult. & parificatur senatus principi, ut puta cum habeatur vice populi, & ante imperatorem per populum, & post imperatorem per principem constitutus fuit senatus, ut ff. de orig. iur. l. 3.

SENATVSCONSULTVM, est quod tantummodo senatores habito consilio populi consulendo decreuerunt, secundum Isidor. libr. v. Et nota quod multiplex est senatusconsultum, ut infra patet.

SENATVSCONSULTVM Apronianum alias Sempronianum omnibus ciuitatibus fideicommissariam hereditatem iubet restitui, & in eam & ad eam omnes actiones transferri.

SENATVSCONSULTVM artificianum alias artificianum, est, quo cauetur, ut præfides prouinciarum cognoscant in prouinciis de libertate, licet heres non sit illius prouinciæ.

SENATVSCONSULTVM Claudianum statuerat, quod mulier libera seruili amore capta, si ei denuntiatum esset à domino, ne committeretur seruo suo, & iudex super ea causa admonisset, nec ipsa acquiesceret, substantiam suam & libertatem amittebat & fiebat serua vel ancilla domini denuntiantis, quod, quia

Vocatur.

visum est miserabile & indignum, sublatum est.

SENATVSCONSULTVM Li-mastianum dicitur, quo cautum est si abest ille iusta causa qui libertatem debet, & hoc pronuntiarunt, sit quod per idem libertas ei competat, ac si ab ipso directè data esset.

SENATVSCONSULTVM Domitiani temporibus factum est: quo cautum est, qui per collusionem ingenuus iudicatus esset, cum esset re vera seruus, fietet seruus eius qui collusionem detexisset.

SENATVSCONSULTVM Fauiianum in disuetudinem abiit, introducens adoptionem fieri per tres mares adoptantes, & tres intercedentes emancipationes.

SENATVSCONSULTVM Iulianum dicitur, quo directam sibi serui accipiunt libertatem, cum illi à quibus libertates erant relicte, à prætore vocati nolunt adesse.

SENATVSCONSULTVM Iunianum, alias Vintianum, post ad libertatem producit proprium heredis seruum vel emptum, siue dominus iusta causa abest, vel latitet, siue non vult manumittere.

SENATVSCONSULTVM Larginum merito est abrogatum, quoniam inducens libertatem quia quis morte sua recipiebatur extra libertatem.

SENATVSCONSULTVM Libonianum eum coercet, qui ob instruendam actionem vel testimonium dicendum pecuniã acceperit pactusue fuerit. Item qui perfecto instrumento legatum sibi adscribit. Item qui heredem in exheredationem, aut inalicuius condemnationem legatum ascribit.

SENATVSCONSULTVM Macedonianum habet locum quando

L alio

aliquis filio familias in potestate patris existenti mutuo pecuniâ tradidit, quia hoc senatusconsultum prohibuit mutuum pecuniâ dari filiis familias, ne onere debitorum prægrauati essent occasio machinandi mortem patri. Si autem contra senatusconsultum istud quis filio familias nummos tradiderit traditos amittat, nisi ipse filius familias habeat castrensē peculium vel quasi castrense, eo enim vitur ut paterfamilias. Est autem dictum Macedonianum secundum Azo. C. eo. tit. à Macedone pessimo feneratori, qui tradendo pecuniam, etsi non expressè, tamen tacitè & velatis verbis suadebat de occasione patris. Et no. quod Macedoniano renuntiari non potest, vnde post sententiam datur exceptio ex eo. ff. ad Macedoni. l. j. & ratio est quia est inductum in fauorem filiorum familias, & in odium creditorum. ff. de cond. indeb. l. qui exceptionem. Hæc. Goffre. de Nuntia. §. renuntiatur.

SENATVSCONSVLTVM Nummignum censuit, non licere libertinis statû suû priuatis pactis immutare, pœna contra collusionem statuta, & iure patronatus in detectorè collusionis translata.

SENATVSCONSVLTVM Officium ad successionem matris intestatæ filias vel filios legitimos siue vulgo quæritos vocat, nisi mater sit illustris cuius filium nominare spurium satis est acerbum.

SENATVSCONSVLTVM Pegasianum statuit ut quando scriptus heres rogatus est totam hereditatem vel plusquam dodrantem restituere alicui, liceat scripto heredi totius hereditatis quartam partem retinere, quo

casu onera hereditaria sustineat inter se & illum, cui hereditas restituitur, inter quem & ipsum cui hereditatem restituit, stipulationes solebant interponi vt communicetur pro rata partelucrum & damnum.

SENATVSCONSVLTVM Pisonianum vult, vt si pœnæ obnoxius siue seruus venisset, quando animaduersum sit in eum pretiû venditor præstet emptori.

SENATVSCONSVLTVM Plurrianum de liberis agnoscendis loquitur, qui post drudritium eduntur, per hoc permittitur mulieri si putet se prægnatam denuntiare marito suo intra xxv. vel xxx. post diuortium, ita quod nisi maritus custodes miserit, aut contrarium nuntianerit ex se eam non esse prægnantem, cogatur partum agnoscere tanquàm suum. Si verò ipsa oppressa fuerit, nullum huic partui generat præiudicium.

SENATVSCONSVLTVM Syllanianum & Claudianum, punit seruos capite qui dominis suis cum vocarentur omnimodâ opè vel auxiliû (in quantum potuerint) non tulerunt vel impenderunt, cum ipsi hoc videret & audirent. Et ponit edictum in quo prohibetur testamenta aperiri, recitari vel describi, vel hereditates adiri, sub certa pœna ante quæstionem adhibitam de morte defuncti, & contra facientibus pœnam imponit: vt lege si quis in graui. §. quod autem. ff. eod.

SENATVSCONSVLTVM Tertillianum, quo cauetur matri nõ auix de ab intesta. successionē deferenda, vt mater ingenua trium liberorum ius habens, si libertina quatuor, filio succedat defuncto non existentibus legi-

tim. s

simis liberis vel emācipatis, nec à patre nec à matre defunctis, sed nouo iure & si solum vnum peperisset, siue sit ingenua, siue libertina, idem ius versatur. Vel Senatusconsultum Tertullianum dicitur cum matres vocantur ad hereditates filiorum, vt instituit. de senatusc. Ter tyll. per tot. & not. in l. j. ff. eod. tit.

SENATVS CONSULTVM Traianum, alias Caruiantum statuit si inter plures heredes infans sit qui dari non possit, & ipsi rogentur seruum manumittere, non ideo libertas interdicat, quia dari non potest infans, nec seruum potest vendere, sed estimatis partibus seruum manumittant salua portione infantis.

SENATVS CONSULTVM Trebellianum à nouo iure incrementum & formam hanc accepit, vt excluso senatusconsulto Pegasiano, liceat hereditatem restituenti, quartam partem retinere inter ipsum & fideicommissarium pro rata portione diuisis actionibus contra communem stipulationem, & si totam hereditatem volens restituerit, ad eum & in eum omnes transfert stipulationes.

SENATVS CONSULTVM Turpilianum quo statuitur, ne quis publici iudicij crimen intentans, ab accusatione publici criminis causa ordinata, id est, post inscriptionem & fideiussionem datam, resistat abolitione, non impetrata.

SENATVS CONSULTVM Velleianum inductum est in fauorem mulierum, sci licet illarum quæ sanitate sua & sexus fragilitate se & sua obligant pro aliis fideiubendo: vel obligationem

in se recipiendo. Per hoc senatusconsultum eis subuenitur & conceditur vt & ipsæ indemnes seruentur, & si conueniantur pro tali obligatione, possunt opponere exceptionem senatusconsulti Velleiani. Cessat autem hoc senatusconsultum, cum mulier renuntiavit Velleiano, & omni auxilio. ff. ad Velleia. l. vltima. Et dictum est à Velleio consule qui fuit actor illius statuti. Et nota quod mulier potest renuntiare Velleiano absque alia certioratione, vt not. in Liuris ignorantiam. C. qui Admitt. ad bonorum possessionem. & Baldus ibi distinguit tria membra, aut mulieris intercessio vel fideiussoris est secundum leges, aut præter leges, aut contra. Primo casu non est querenda certificatio, cum non sit opus renuntiatione ex quo lege permitte fideiussit. Et sunt quinque casus. Primus si intercedendo aliquam pecuniariam recipit, & sic se obligat. lege aliquando. in principio. digest. ad Velleianum. Secundus si secundo intercessit. l. si mulier per fectæ ætatis. C. eo. tit. Tertius si pro dote fideiubeat. l. finali. eod. tit. Quartus si pro libertate alicuius & in causa pia Quintus si apud minorem intercedat. ff. de minoribus. l. si apud: secundo casu aut certificata, aut non. Si primū, valet renuntiatio, seruata solennitate, videlicet, cum instrumentum publico, & testium subscriptione. Si secundum, non valet. Fallit tamen in duobus casibus. Primo quando fit renuntiatio in iudicio, valet colore & fauore iudicij. Secundo si interuenit iramentū, valet secundū Bar. in l. sciendum. ff. de verborum obligat. & secundum Baldum, in auth. sacramenta

puberum. Cod. si aduersus vendit. Tertio casu contingit contra legem fideiubere duobus modis. Primo pro marito, non in sui utilitatem, sed mariti. Secundo omissa solennitate instrumenti & testium. Hæc addit Bald. super additionibus Io. And. in Spec. ti. de dispu. & alleg.

SENATVSCONSULTVM
Vintianum, vide supra, in versic. Senatusconsultum Iunianum.

SENATVSCONSULTVM
Volfianum statuit quoddam qui improbe in litem coeunt, vt quicquid ex condemnatione in rem ipsius redditum siue relatum sit, inter eos excommunicetur. lege Julia. de vi priuata tenentur.

SENEXX multipliciter dicitur. no. ff. de Adopt. l. si pater. §. ij. de test. l. inuici. & vide. Co. de his qui non imple. stipen. l. ij. Aliquando dicitur senex maior lxx. annis. C. Qui æta. l. vnica. Item adde quis dicatur senex, per Felin. in cap. quoniam. in princ. versic. ad tertiam. vt lit. non contest.

SENESS & valetudinarij qui dicantur: vide Panor. in cap. quoniam frequenter. in viij. colla. versic. tertio principaliter quarto. & versic. seq. vt lit. non contest.

SENIVM, est quadruplex, scilicet naturæ, gratiæ, culpæ, & æternæ gloriæ, vide Alb. in suo dictio. in versic. senium.

SENSVS sapientis non arbitratur contra iura. vnde quando alter contrahentium pacifecit ut aliquid facere ad sensum sapientis alter contrahentium tenetur ea facere, quæ de iure fieri debent super illo contractu, quia sapiens arbitrari contra iura non potest, aliàs sapiens non esset.

SENTENTIA secundum Azo. in sum. Cod. Quo. & qua. iud. sen.

profer. debet. quandoque potest dici cuiuscumque orationis significatio. Quandoque ponitur pro opinione magistrorum. Quandoque dicitur quicquid alicui de re aliqua placet. Quandoque est deportatio. Quandoque excommunicatio, vel interdictum, sed improprie, quia excommunicatio vel interdictum potius punit quam finem causæ imponat. Ideo potius potest dici pœna quam sententia vel definitio. Quandoque sententia dicitur, quodcumque iudicantis præceptum, non naturæ, non iuri, non bonis moribus contrarium. Et secundum hanc significationem distinguitur, quia sententiarum alia est definitiua, alia interlocutoria, alia conuentionalis, alia quæ dicitur præceptum, alia multa, alia dispensationis. Et potest sic describi sententia definitiua. Est definitio iudicialis controuersia, finem imponens. ff. de Re iudic. lege prima. Et addit quidam ad definitionem indubitata, & quæ nullo remedio retractari possit: per legem eleganter. §. si post rem iudicatam. ff. de Con. ind. Vel sic describitur sententia definitiua. [Est definitio iudicialis, controuersia finem imponens, ex pronuntiatione iudicis damnationem vel absolutionem, continentens.] Et hæc principalem definit quæstionem, vt quando auditis vtriusque partis allegationibus causa terminatur, & finis principali negotio imponitur, quam semel latam iudex reuocare non potest, & iudex esse definit, quia officio suo functus est, licet retineat iurisdictionem ad exequendum, de offic. deleg. c. in literis. & cap. quærenti. Sed an corrigere possit si dicat absoluo pro

pro condemnō: vide Goffredum in Summa, de Sentent. & Re iudic.

SENTENTIA interlocutoria, est sententia semiplena, quæ profertur inter principium, & finem causæ, non super principali, sed super emergentibus, & incidentibus quæstionibus; puta super libello offerendo vel concipiendo, vel danda dilatione aut deneganda, & similibus; principali causa durante, unde quando iudex non residens pro tribunali interloquendo inter partes sine solennitate scripturæ aliquid pronuntiat de plano, & super aliquo incidenti vel emergenti extra primum intentum principale, hanc reuocare potest iudex siue sit ordinarius, siue delegatus; siue arbiter, debet tamē cum causa cognitione ferri, & iudice concedente non procedente iij. quæstione iij. Co. de Inducis, §. ipsatum. secundum Goff. & sententiam interlocutoriam fert iudex contra reum contumacem, quādo citato reo & non veniente, pronuntiat actorem fore mittendum pro mensura debiti declarati vel rei petiti. De emergenti quæstione, ut quando est quæstio inter partes vel aduocatos, vtrum aliquis sit recipiendus in testimonium, &c. vt supra. Et illa sententia transit in rem iudicatam quo ad duo, scilicet vt remedio appellationis attentari non possit, & vt excipiat ex ea. c. cum dilectus. de Elect. in fi. non autem vt ex ea agatur actio in factum, sicut ex definitiua. A qualibet enim tali potest appellari secundum canones, nō autem secundum leges, generaliter fallit in casibus, lege secunda, Cod. vt lit. penden. vel dici-

tur si interlocutoria sit talis quæ absorbeat totum ius alicuius, & insitar habeat definitiuæ, ita vt post interlocutoriam non sit opus ad appellandum à definitiua, si ab ea appellatur, secus si post interlocutoriam saluum sit beneficium appellationis à definitiua. Goff. tenet primum in sum. cod. tit. de Sent. & re iud. Item interlocutoria secundum eundem est declaratio iudicialis super aliquo articulo summarie ius tribuens inter partes. Et finaliter omne verbum à iudice in iudicio prolatum iudicialiter faciens ad causam, est sententia interlocutoria, vt in Auth. de litig. §. omne. collat. viij. &c. Et notandum, quod aliud est sententia, & aliud est statutum. Nam statutum fertur pro futuris delictis, dicendo: Statuimus vt nullus hoc faciat, & faciens sit excommunicatus ipso facto. vt not. in c. fin. de consil. libro sexto. Sententia verò prolatata sic, [Excommunico te si furtum feceris.] prohibetur furtum quia tractus futuri temporis non ipeccat ad iudicē, de hoc gloss. opti. de sentent. excom. c. Romana li. vj. & c. à nobis de sen. exc. Item differt sententia à canone in hoc, quia canon archiepiscopi in prouinciali Concilio ligat subditos totius prouincie, vicesima octaua distinctione. capit. vltimo. Sententia autem archiepiscopi dicendo, [Quicumque furtum fecerit, sit excommunicatus.] non comprehendit subditos totius prouincie, sed solius diocesis suæ, vt est gl. in c. Romana præal. Item sententia excommunicationis siue iusta sit, siue iniusta, tenet. xj. q. iij. c. j. nisi in duobus casibus, scilicet post appellationem legiti-

mam, & intolerabilem errorem in forma. c. per tuas. de Sent. excom. solet. & c. venerabilis. cod. tit. lib. vj. Et quomodo sententia tribus modis dicitur iniusta, scilicet ex causa, ex animo, & ordine, est glo. iij. in c. sacro. de sen. exc. & illud iterum verum est in sententia excommunicationis, in qua est speciale quòd teneat nõ seruato iuris ordine, aliàs autem sententia lata iuris ordine non seruato, non tenet. Cod. de Sen. & interlo. om. iudi. l. prolatam. Item de definitiua & intellocutoria est glos. in clemen. vnica. super verbo definitiua. de sequestr. possess. & fructuum. Et not. quòd sententia lata super verbo possessorio dicitur definitiua, secundũ gloss. in c. fi. de Iudi. & intelligitur quando causa possessionis est deducta principaliter in iudiciũ, vel habet annexum petitorium, secus si per accidens veniret in iudiciũ. Etiã definitiua prout imponit finem causæ, nunquam datur super possessione, nisi sit proprietatis annexa, vt ibi not.

S E N T E N T I A conuentionalis, est amicabile cõpositio, vt quãdo iudex conuenit aliquem & commonet eum ne faciat contra conuentionem. Alias sententias, scilicet [præceptum, mulctam, dispensationem] Require in locis suis.

S A E P E notat regulam in contrarium, vt in §. in fraudem. Institui. Quibus ex cau. manum. nõ licet.

S A E P I V S, id est, aliquãdo, regulariter tamen contrarium significat, & verificatur in duabus vel tribus vicibus. Item facit cõtrarios casus speciales. l. si in diem. §. seruo. ff. de cond. & demonst. secundum Dynum.

S E P T A oppidum est Aphrice

Mauritaniz, ex aduerso Mellarie positum, quæ nunc Tarifa, illud Cepta vulgò dicitur. In Codice tit. de Officio prætor. Africe. l. in nomine Domini. Iubemus, inquit, in traiectu qui est circa Hispaniam, qui Septa dicitur. Nebriss.

S E P T A sunt clausura, & dicitur à sepio, vt est gloss. in Clementina in agro. de statu. mona.

S E P T V M, quod est à sepiẽdo dictum, complura significat: nam septa dicuntur quæ sunt munera siue lapidibus siue fornacis parietibus, hoc est terra pavita, siue ex lignis, siue etiam ex veprib. & spinis. Hinc dicta Roma septa in campo Martio. Hinc septa à Iurisconsulto appellatur quæ sunt opposita ad fossas inciles, ne a qua fluminis euagetur. Vlp. libro. 40. Dig. tit. de riuis. lege j. [Septa sunt, inquit, quæ ad incile opponuntur aquæ derivandæ cõpellendæve ex flumine causa, siue lignea siue lapidea sint.] Neb.

S E P T V N X septem habet vncias. Require supra, As.

S E P V L C H R V M est locus, in quo mortuus continetur vel sepultus est. Sed monumentum dicitur idem locus sine corpore. Require supra, M.

S E P V L T V R A secundum Gloss. quandoque dicitur officij quod impenditur sepeliendis. Quãdoque ipsa terra ad vsum sepulturæ deputata. Quandoque tumba marmorea, vel lapidea vel locus concavus in ecclesiastico cimiterio factus, in quo corpus Catholici quiescit. Item sepultura [est ius funerandi in ecclesiæ cimiterio.] Est autem ius funerandi potestas sepeliendi in cimiterio proveniens Ecclesiis ex cõcessione Pontificis.

SEQUELA dicitur, omne, quod naturaliter sequitur ad aliud: vt iumentum, equā, vitulus, vaccā.

SEQUESTER, est is apud quem res litigiosa deponitur à plurib. & sequestratur. vt ei qui in causa vicerit reddatur, dictus ab eo, quòd occurrenti aut quasi sequenti eos qui contendunt, cōmittitur res. de Ver. sig. l. sequester. vide extrā, de Iudic. c. examinata. Est enim secundum Goff. depositarius rei in iudicium deductā, vt ff. Depositi. l. propriē.

SEQUESTRUM, est illud scriptum, quod de sequestratione conficitur, & si sit ex causa voluntaria, transfert possessionem in sequestrum: secus si ex causa necessaria. l. Interesse puto. ff. de Acqui. poss. & no. in c. examinata. de Iudic. in gloss. & in gl. Clementi. vnic. de sequestra. poss.

SEQUESTRATIO est rei, de qua agitur vel controersia est, separatio vel depositio, vel possessionis interdictio. Interim enim quòd res apud sequestrum est, nec actor nec reus possidet, vt ff. Statu. ho. l. libertus. Non potest autem illa depositio, quæ sequestratio dicitur, fieri, nisi à plurib. quamuis aliās & vnus & plures deponere possint, vt l. licet. ff. Depo. Nam plures rem litigiosam deponunt, quando de voluntate partium fit. Etiam vnus deponere potest de mandato iudicis, vt in gloss. c. examinata. de iud. & ibi per Doct. Et not. quòd secundum Goffr. sequestratio fit aliquando causa omitteudæ possessionis, & tunc neuter litigantium possidet, sed sequester. Aliquando causa custodiae, & tunc possessio remanet penes possidentem. Et generaliter prohibita est sequestratio. C.

de prohi. sequestra lege vnica Permissa vero casualiter. Primò voluntate partium, vt lite finita res victori detur. Secundò ex necessitate ne persona suspecta cum re mobili aufugiat. Tertiò ne persona suspecta circa re immobilē fructus depopuletur vel dissipet. Quartò propter contumaciam non cauentis in collatione bonorum faciendā. Quintò si seruus de possessione seruitutis proclamat in libertatem. Sextò cum appellatur ab executore. Septimò cum timetur de fraudi viri, nec potest sufficienter vxori caueri, sequestratur vxor. Octauò ne perdatur vendendi commoditas. Nonò cum aliquis de comitibus præsidis furtum patitur, nam res sequestratur vsque ad tempus successoris præsidis. Meritò enim sequestratio fieri non debet, nisi tunc demum cum timetur ne possessor vel appellans fructus depopuletur, secundum Goffr. in sum. Alios casus vide in cle. vnica. eod. titu. & l. j. ff. de col. bo. & secundū Archid. in c. quia res. xj. q. j. vbi latè de hac materia. & per Io. Mona. & Ioann. And. in regula locupletari. de reg. iur. lib. vj. vide etiam glo. ff. in c. dilectus. de sequestra. pos. cum ibi not.

SEQUIORIS, vitæ eū vocat VI. in l. cum ij. de transact. qui sibi ex se alienata suppeditare nequeat, sed de alienis laboribus pēdeat.

SERRIA, vas est fictile vino alisve rebus adseruandis aptū. Persius:

O si sub vestris crepet argenti mibi seria dextro.

Hercula.

Inde per diminutionem idem autor deduxit seriolam. Vlpian.

L 4 17

in tit. de Verbo. significatio. l. v. naria [dolia, inquit, & serias tantum in ea causa esse, quando vinum contingerent.]

SERIAE, vasa sunt fictilia oblonga de quibus Linius in 4. secundi belli Punici, sic inquit. [Et in vico histrico fontem sub terra tanta vi aquam fluxisse, ut serias doliisque quae in eo loco erant, prouoluta velut impetus torrentis tulerit,] & de his intellexit Vlpia. in l. v. naria vasa. ff. de ver. sign. licet alij aliter. & in l. sed & si quid. §. proprietatis, vide ibi gl. ff. de usufruct.

SERICOBLATAE dicuntur vestimenta quae inferuntur & texuntur serico, ut l. lotas. C. de Murile. lib. II. secundum Accurs.

Legendum **SERICOBLATAE** duplici tit. ut ibi attestatur Alc. Nam blatta dicitur purpura: unde Sericoblatae vestes purpureae serico intextae.

SERICVM quemadmodum diximus in verbo bombicynus, lanae genus est, quod apud Seras Indos ex arboribus depefitur, non illud quod vulgo creditur. Horat. in Epodo:

Inter sericos iacere puluillos amat.
Vlp. tit. de Aur. & arg. l. l. vestis. [Vestimentorum, inquit, sunt omnia lanæ, lineæ, vel serica, vel bombycina.] Neb.

SERVIANA & quasi Seruiana actio. Requiritur supra, Actio.

SERVITVS est constitutio iurifigentium, qua quis contra ius naturale alieno subiicitur dominio. Et quando seruitus inducta sit, vide gl. super verbo seruus, de Iudæ. & Sarra. c. ita quorundam. optimam glo. super ver. seruitutes. distinct. j. ius gentium. Sunt autem duplices seruitutes, scilicet, prædiales, & personales.

SERVITVS prædialis est quaedam constitutio qua prædium prædio subiungatur, & seruitutes prædiales lex reales appellat quae sequuntur prædia, & earum constitutio eatenus tenet, quantum expedit præditi, id est, ad fructus eorum percipiendos.

SERVITVTVM autem prædialium alia sunt urbanae, & aliae rusticae, sed has quidem seruitutes lex dicit esse iura cõmunia, quae libertatis sunt, unde not. secundum Azon. in summ. C. de ser. & Aquædu. quod hoc verbum ius in eadem lege & in eadem voce supponit pro seruitute. Dicitur enim semel posita, duas quandoque importat significationes, scilicet, propriam & impropiam vel vtranque. Proprie autem secundum diuersa dicuntur seruitutes. Nam si non possem ex cõdibus meis exire in agros meos vel peruenire ad viam publicam nisi per agros tuos, vel hortos, & etiam a telicentiam eundi, hæc licentia dicitur seruitus itineris, quia prædium tuum in hoc mihi seruit. Et hæc seruitutum quaedam habent causam continuam, quaedam quasi continuam, & quaedam discontinuam, secundum gl. in l. seruitutes. magna. in prin. in gl. magna. ff. de serui. tit. gen. Et quæ seruitus dicatur habere causam continuam, & quæ discontinuam, declarat Bart. in l. ij. C. de serui. & aqua.

SERVITUTES rusticae, sunt quæ prædiis rusticis debentur, velut iter, actus, via, aquæductus, & quæ haustus, pecoris appulsus ad aquam, ius pascendi, calcis coquenda, arena fodienda, quæ tria vltima possunt dici nominatae seruitutes rusticae, sed superiora propriis nominibus ca-

ret, que omnia require locis suis. Nam iter est ius quo ex æde mea per agros tuos possum in vicis publicos exire vel intrare, sed aqua haustus est, vt aquam haurire possim de puteo tuo.

S E R V I T V T E s vrbana sunt qua prædiis vrbanis debentur, scilicet intuitu alicuius ædificij, nam ædificijs inherant, velut altius tollendi, aut non tollendi, ne officiat luminibus vel prospectui domus vicini. Itē stillicidium auertendi vel non auertendi in tectum vel in aream vicini, vt stillicidium tecti mei cadat in aream vel fudum eius. Itē vt liceat immittere vel proicere tignum in parietem vicini. Et not. quod an seruitus sit vrbana vel rustica, colligitur ex qualitate prædij, cui debetur ipsa seruitus, quod patet. Nam talis est seruitus, quale est prædium cui debet. Hinc est, quod licet via sit seruitus rustica, tamen si seruiat domui, que est vrbana prædium. l. vrbana prædia. de Verb. signifi. censetur seruitus vrbana, inspecto fundo cui debetur. gloss. in gloss. fin. de serui. vrb. præd.

S E R V V S est qui de iure gentium vel civili dominio alieno subiicitur, in hac parte & ius gentium & ius civile detraxerunt iuri naturali. Et dicuntur serui non à seruiendo, sed à seruando. Imperator enim vel princeps captos ab hostibus qui serui sunt captiuium, vendere iubet, & per hoc seruare & non occidere, hostibus enim captis & sic in seruitutem redactis hæc seruandū est, quod vile & benignum visum est, scilicet, eos omnes seruari, & non occidi, hoc enim benignitatis est, sed occidi, crudelitatis. Ideo

etiam dicta sunt mancipia, quia ab hostibus manu capiuntur, vt instir. de iu. persona. & ff. de Sta. homi. l. libertus. Sūt etiam serui verna qui sunt ex ancillis manentibus in domo nati. l. Titia textores. ff. de Lega. j.

S E R V I stricto modo dicuntur carētes libertate. Sed largo modo etiam seruiētes pro pecuniis & mercede, dicuntur serui, à seruiendo. Pan. in rub. de iudicis.

S E R V I arcarij. Require suprā, Arcarij.

S E R V I adscriptitij, vide Adscriptitius.

S E R V I atriarij, vel atrienses sunt illi qui atrij custodiam faciunt.

S E R V V S corruptus, dicitur seruus qui per alicuius inductionē factus est de bono malus, vel de malo deterior. scilicet, in anima & corpore.

S E R V I corrupti actio. Require 3. Actio.

S E R V I cubicularij dicuntur qui lectum & cubiculum domini sui procurant, qui vulgo camerarij vocantur à camera.

S E R V I dedititij dicuntur qui in morte liberi, & in vita sua serui sunt, quorum libertas sublata est, vt Instir. de libert. §. libertinorum.

S E R V I Latini sunt qui à dominis erant manumissi: vt in vita essent liberi, & in morte serui, & eorum bona tanquam seruorum ad dominos deuoluebantur, vt in §. præal. Inst. de Liber.

S E R V V S librarius à libra dictus est qui scilicet ponderibus præest & libræ nummorum, & permutatorum custodiam habet domi domini sui.

S E R V I insulari, alias insularij sunt qui retinentur in insula, id

k 5 est,

- est, in domo, nec mittuntur in agros, nec in villam. Domus autē insula dicitur eo, quod insula ei habitatores, licet insula quādoque dicatur in salo. i. mari sita.
- SERVVS** mediastinus vel medianus est qui medium gerit actum, scilicet qui nec est ordinarius nec vicarius, sed medius inter hos & illos connumerandus.
- SERVVS** ordinarius dicitur qui aliis seruis est prepositus, scilicet qui habet alios seruos sub se, quibus præest, & præcipit eis quod vult.
- SERVVS** vicarius est qui seruo ordinario subministrat.
- SERVVS** originarius, vide originarius.
- SERVVS** publicus dicitur tabellio, non quia seruus, sed quia publicum exercet officium. ff. de Adop. l. non aliter.
- SERVI** vernæ. V. in ver. Verna.
- SERVI** victores sunt quos quis victus habet preparandi causa.
- SERVI** villici sunt qui ad villam mittuntur.
- SESCUNCIA**, est vncia cum dimidia. Plin. in calce l. 36. [Fastigiū inquit, seruari in pedes denos fescunciamque.] Inde defescunciale quod fescunciam continet. Plin. lib. 13. [Crassitudine, inquit, fescunciali. Vlp. in tit. de legatis præstādis. l. filium. [Ut partis, inquit, dimidiæ quartam, id est, dimidiū totius assis fescunciam retineat: quarta namque pars tres vncias continet, igitur dimidium quartæ fescuncia est, id est, vncia & semis. Nebriss.]
- SESCUNCIA** constat ex vncia & dimidia, & est octava pars assis, & debet eius litera tertia scribi s, & non x, vt instit. de here. instit. §. hereditas. secundum Accur.
- SESTERTIUS** nummus duos asses cum semisse valebat: vnde dicitur sestertius quasi semisse dempto de tribus. Assis autem nō semper in eodem valore persistit: nam as Servio Tullo Rege Romanorum pondere duodecim vnciarum percussus est, primum sub nota pecudis, quod vnus as pecude permutabatur, vnde pecunia dicta. Postea verō primo bello Punico sextantario pondere percussus est as: deinde secundo bello Punico vnciales asses facti, atque deinceps paulatim principes Imperatorum assisium pondus valoremque imminuere, in tantum vt Saluatoris nostri ætate asses vix semunciales essent. Vnde Matthæi cap. 10. [Nōne, inquit, duo passeret assis valeant?] quod & Marcus aliis verbis idem significatibus dicit? Nōne quinque passeret valeant dupondio? quod videlicet [dupondius] duos valebat asses. Si igitur desertertij valore quispiā quæretet, non possemus simpliciter respondere, cum assis valor variis temporibus sit variatus: semper tamen valuit duos asses cum semisse. Accursius in codice Iustiniano, tit. de donationib. l. verba superflua. ingenue fatetur se nescire quid sit sestertium. N.
- SEV**, dicitio est disiunctiva. C. de Sacrosanctis eccle. lege generali. & aliquando ampliatur. ff. de auro & argento legato. l. si quis ita & secundum Bartol. in d. l. generali. & no. lxxij. distin. ego Lud. & lxxv. dist. capit. vlt. in fine. & per Archidia. de foro compe. in cap. 1. libro 6.
- SEVERITAS** dicitur rigor & integritas iustitiæ. Arch. in cap. vt officium. §. verum. in verbo [seueritas.] de Here. in 6. vel dicitur quod seueritas est per quam iuridicalis

ridicialis sententia vel vindicta
districte exercentur, vel est vir-
tus debito supplicio coercens in-
iuriam secundum Alb. in suo di-
ctio. in ver. Seueritas.

SEXTANS est sexta pars assis ex
duabus vnciis constans.

SEXTARIVS, Vide Modius.

De S ante I.

SI, de proprio significato impor-
tat conditionem, non tamen sem-
per significat. Vnde quandoque
facit dispositionem conditiona-
lem. Quandoque executionem
tantum. Quandoque significat
causam incertam. Quandoque
certam. Quandoque euentum
incertum non conditionalem,
quia non suspendentem. Quan-
doque accelerationem, & quan-
doque nihil significat. Exemplum
primum ibi, [promitto vel lego si
navis ex Asia venerit:] vt in lita-
que. ff. si cer. pet. Secundum ibi,
iudex dicit, [do tutorem si satis-
dederit,] quia sensus est, quod
pure datur & immediate fit tu-
tor, sed administrare non debet
nisi prius satisfecerit, vt l. muto.
§. hanc autem. ff. de tutel. vbi di-
citur, hanc autem adiectionem,
quam p[re]sides provinciarum fa-
ciunt, & Tutore si satisfecerit,
conditionem non facere ratio est
voluntas proferentis. Nam tutor
a iudice non potest dari sub con-
ditione. ca. actus legitimi. de re-
gulis iuris. libro 6. Etiam quia
inuitus datur tutor: ergo non
stabit in voluntate sua per con-
ditionem. Nec iudices in decer-
nendo solent facere iudicia sua
conditionalia Exemplum tertium.
[Lego Titio si negotia mea ges-
serit. Et est aliud exprimere cau-
sam per [quia] & aliud per [si]

nam per[quia] exprimendo falsa
causa non vitiat, sed per si, vitiat
l. Demonstratio. ff. de cond. & de.
nisi aliud appareret ex volunta-
te disponentis. Etiam quando-
que si capitur pro quia, vt ibi. [Si
Deus est,] quia hic subiecta mate-
ria & fides Catholica habet, &
Deus creator est omnium certitudinaliter. Quarti, quando ille
euentus est de presenti vel de
praterito. Vt ibi. [promitto vel
lego si rex est Parisius vel fuit ta-
li die,] Vbi euentus est dispen-
tentibus, vel disponenti incertus, non
tamen conditionalis, quia non
suspendit. Nam actus purus statim
valet vel non valet, §. fin. Insti. de
Verb. obligat. & hic accelerationem
significat. Etiam quando-
que nihil significat. Vt ibi [pro-
mitto si talis morietur.] Argum.
l. si pupillus. §. qui sub conditio-
ne. ff. de Nouat. & delegat. quia
non potest significare conditio-
nem, quae est de euentu futuro
certo. Sed quia nihil certius,
morte, ergo materia subiecta
non patitur. Dicit tamen Bar-
tolus quod in vltimis volunta-
tibus operatur conditionem, di-
cendo [lego, si heres morietur,
] vel [si Sempronius morietur,
] non ex eo quod mors sit
incerta, sed quia incertum an le-
gatus morietur antequam he-
res vel Sempronius. allega. lege.
quibus diebus. §. quidam Titio.
ff. de condition. & demonstra-
tion. vbi dicitur quod legatum
tale, [si mater tua morietur,]
est conditionale. Petrus dicit
contra, quod est purum. Et sic in
textu allegato debet sumi pro
[cum,] quod significat principa-
liter tempus, & per consequens
conditionem. Item nihil signi-
ficat, vt ibi, promitto si volueris,
lego si

[Ilego si heres voluerit.] Ilego sub hac. ff. de Act. & oblig. quia actus in voluntate obligandi est, & sic nulla est dispositio vel restrictio fit, nisi disponens videatur decidere. l. si ita expressum. ff. de Cō. & demon. Finaliter autem semper ad mentem disponentis recurrendum est, quia sæpè contingit, quòd vna dictio vel oratio per vnum capitur in vno significato, & per alium in alio. Sūt ergo circumstantiæ attendendæ, per quas mens proferentis declaratur.

[Si non valet hoc iure, valeat illo. si non valet iure testamenti, valeat iure codicillorum, &c.] Hæ clausulæ significant, si non potest valere ex defectu solennitatis, vt testamentum, scilicet, quòd non sunt septem testes, vel non sigillauerunt eodem cōtextu, valeat iure codicillorum, si sint quinque testes, quia disponens hoc voluit, & lex admittit. Significat ergo dictio si, apposta his verbis vel aliis, q̄ voluntas disponentis declarata ex verborum significato, vel alio quouis modo dicat.

SIC, qualiter intelligatur, vide extra. de Priuileg. cap. ex ore. de Confir. vt. ca. examinata. & de Verb. sig. cap. abbate. cum simil.

SICA est ferrū vel cultellus breuis, in vtraque parte scindens & acutus, quo maximè vtuntur qui apud Italos latrocinia exercent, sed eius interpretatio est larga, vt contineat telum, lapidem, lignum, & quodlibet ferrum, vt Institut. de pub. iudi. §. item lex. & §. sicarij.

SYCOMORVS ficus est Ægypti peculiaris: Latine interpretatur ficus satua: habet enim ficos non nisi non absmiles, insulas ta-

mē. Eius arboris meminit Iurifconsultus. tit. de Extraor. crim. l. sacularij. [Si quis, inquit, arborem sycomorum exederit: nam & hæc res vindicatur extra ordinē non leui pœna, idcirco quod hæc arbores colligant aggeres Niloticos.] Nebrif.

SICARIJ dicuntur homicidæ & interfectores, dicti à sica, id est, ferro vel cultro. Inst. de pu. iud. §. sicarij. etiam dici possunt sicarij, qui alicuius vitæ armis insidiantur. de pœn. distinc. j. is, qui cum telo. de homicid. cap. sicut dignum. in glof.

SIGILLVM, est parua statua, quoniam signum pro statua plerunque accipitur. Quid. in primo de arte:

Sine erit ornatus, non vt fuit ante sigillis.

Aphricanus de leg. j. l. cetera. Vel singula sigilla adæquata legari posse. Item Vlpia. tit. de fun. instr. l. quæsitū. [Sigilla, inquit, & statua affixæ non continentur.] Accurs. annulos nescio quos ferreos, interpretatur. Nebr.

SIGILLATIM, id est, singularitè: ita exponit Hostiens. in c. venerabiliis. de Testi. & Archi. in c. presentium. §. testes. eod. ti. lib. sexto, & habetur de hac dictione in l. sed & si per prætorem. §. fin. ff. ex quib. cau. maio. & in l. cum quidam. C. de Verb. signific.

SIGILLVM præter vulgatam significationem interdum significat parua statua. l. quæsitū. §. Papinianus. de fund. instr.

SIGNVM quid sit, & quomodo signum differat à sacrificio. de Consec. distinc. ij. sacrificium. & c. signum. & quomodo multiplex est signum, vide extra de cōfuet. c. ij.

c.ij. in gl. frequentius autem accipitur pro sigillo. l. iij. de tabul. exhib.

SIGNARE, est aliquam formam vel signum alicui imprimere vel notam imponere, unde testamentum signare, id est, notare debet quis, vt notum sit illud quod in testamēto scriptum est. Isid. lib. v. Etym. sed subsignare est subscribere, vt si testes vocati & rogati à testatore subscribant.

SIGNATA tabulas (inquit Vl. in l. ad testium. de testam.) accipi oportet, & si linteo quo tabulæ inuolutæ sunt, signa impressa fuerint.

SIGNATVM aurum vel argentum quod dicatur, docuit Iurisc. clarissimè in l. Quintus. de Aur. & argen. leg.

SIGNATOR, vt auctor est Peditanus, erat qui testamento aut aliis instrumentis aut contractib. nomē suum subscribebat. Salustius in Catilina: [Ex illis testes signatoreſque falsos cōmodare.] Iuue.

Signator falso qui se lautum atque beatum.

Vlp. tit. quemad. testam. aper. l. cum ab initio. [Cogat, inquit, signatores conuenire, & signa sua recognoscere.] Nebril.

SIGNATORIVS annulus, est qui characterem, id est, sculpturā habet, quo vtimur ad imprimendum signa.

SIGNIFICATIO secundū Azon. de Verb. sig. propriè est demonstratio facta, proprio nomine rei de qua queritur attributo, sed largè ponitur si propriū nomen non interueniat, si tamen res per aliud verbum, quod aliquo modo accedere possit ad rei ostensionem notificetur.

SIGNIVS, a, um, à Signia vrbe

Cāpaniæ. Vnde pira signina Iuuenali, & vina signina Martiali, & structura siue opus signinum, quod vt scribit Pl. li. 55. conficitur fractis testis cōtulis calce addita. Columella li. i. [velut signinum opus pilis condensatur.] operis quoq; signini intrita quomodo fiat, Vitruuius lib. 8. exponit. Vlp. in ti. de riuis. l. j. §. sed si. [si quis, inquit, terrenum riū signinum facere velit.] vbi pro signino signatum mendose legitur in codicibus antiquioribus. Qui verò non intelligebant quid signum aut signatum esset: in cileicum commutarunt. In archetypis tamen Pandectis Florentinorum signinum habetur. Nebr.

SILENTIARIIS, sunt idè quod consiliarij vel secretarij principis, qui silere debent, & occultare principis consilia, vt ff. de Mino. l. verum. & gloss. iij. l. illud. C. de Collat.

SILIGINARIVS, est custos siliginis, id est, horrei in quo siligo adseruatur. Est autem siligo fragmenti quoddam genus candidissimè: aliquando siligio pro farina purgatissima, atque ipsis tritici deliciis accipitur. Pl. li. 18. [Siliginè dixerim propriè tritici delicias.] Celsus li. 2. [Ex tritico, inquit, firmissima siligo.] Vlp. in ti. de furtis. l. si quis vxori. apud Labeonem. & [siliginario, inquit, quis dixerit, vt qui nomine eius siliginem petisset.] Item Iulian. tit. de neg. gest. l. ex facto. Neb.

SILIGINARIVS, custos siliginis. l. si quis vxori. de furt.

SILIQVA secundum Isid. est 24. pars solidi, alij dicunt octaua, alij quarta pars vncie, super quo vide l. liberti. §. filium. ff. de Annuis leg. & in Auth. sed hodie. C. de Episc. & Cler. & in Auth.

- de sanctis. epif. §. sportularum. Aliquando est cortex fea pellis fabæ & ciceris. l. frugem. §. fin. ff. de verbor. signific. & ibidem gloss.
- S Y L V A** cædua est quæ ad hoc vt cædatur deputata est, & dicitur apta cædi, quia facillè succrescit.
- S Y L V A** palaris ex qua pali & pedamenta sumuntur.
- S Y L V A** pascua dicitur quæ pascuis pecudum est assignata.
- S I M I L E** dici nõ potest, vbi dissimilitudo subest 28. q. j. sicut enim & l. 3. ff. de iniu. rup. & irrit. testã. & qualiter interpretetur hoc verbum simile, vide cap. olim de ver. signi.
- S I M I L I T U D O** est rerũ differentium comparatio secundum Bøe. & quæ similitudo ad speciem vel genus referatur, est gloss. nõt. in verb. curam animarum. in capite non potest. de præbend. libro sexto.
- S I M O N I A** secundum Goffr. est studiosa cupiditas vel voluntas emendi vel vendendi spirituale, vel spirituali annexum, quod spirituale censetur. ius enim percipiendi proventus præbendales. s. ratione præbendæ vel prælaturæ, spirituale non est, sed annexũ spirituali. s. canonia, propter res temporales, quæ ex illo iure proveniunt. vt l. fructus. j. q. 3. si quis obiecerit. sic & ius patronatus dicitur annexum spirituali propter quandam confederationẽ, quia cadit in laicum à quo possidetur. vt c. de iure eo. tit. Et dicitur à Simone mago, qui fuit primus auctor huius sceleris in nouo testamento. Ipse enim voluit enere gratiam Spiritus sancti à beato Petro: sic Giezi in veteri testamento voluit gratiam sanitatis Naaman Syro vendere, vt quarto. Reg. quinto Vnde simo-
- niacus dicitur propriè emptor spiritualium, sed Giezius venditor eorũdẽ. j. q. j. qui studet. Et est simonia peccatum enorme, respectu eius qui per simoniam beneficium acquisiuit, qui penitentiam agere non potest beneficio retento, vel dicitur enorme, id est indispensabile, quia dispensari non potest cum simoniaco, nisi in beneficio resignato, sicut in simoniaco in ordine cõtingit. vt xiiij. distinctio. nerui. Et simoniacus etiam occultus in ordine suscepto, qui viti osum habet characterem, vt j. q. j. iquibusdam. suspensus est quo ad se & quo ad alios. j. q. j. Reperitur etiam simonia sola intentione absque pacto vel facto committi. vt in c. qui studet. præ alleg.
- S I M P L E X** præceptum, est enim præter lit. contest. iudex confessione partium accedente, aliquid præcipit, verbi gratia, si quis à reo in iudicio absque libello cũ instrumento debiti petat x. & cõfiteatur de plano, tunc iudex sine alia causæ cognitione vel commissione sibi præcipiat, vt certo termino soluat, & hoc dicitur præceptum, & non sententia, quia sententia non dicitur nisi quando ordo iudiciarius est seruatus.
- S I M P L I C I T E R**, quid hoc verbum importet, nõt. per Innocen. & Hostien. in cap. olim. de accus. & in Specul. de inquisit. §. iij. versicu. sed quid ergo. Item de hac dictione vide per Bartol. Ioannem de Imola, Alexandr. & Francisc. de Aret. in le. prima. §. si quis simpliciter. §. de verborum obligatio.
- S I N E** hæc dicitio tria importat. Est enim priuatiua, negatiua, & exclusiua particula. nõt. ff. de pig. actio.

actio. l. j. §. præter. Item importat argumentum à contrario sensu, extra de iis, quæ sunt à prælat. sine consensu capituli. cum apostolica. §. fin. Aliquando includit v. distinct. ad eius. & de Temp. ord. cap. nec episcopi. & ibi in gl. Aliquando ponitur pro non. ff. Mand. l. si mandauero, §. fugitiuus. Aliquando pro contra. ff. de Acquiren. possess. l. si ex stipulatione. & plenè de hac dictione vide per Alberic. de Rosa. in Authent. quod ius. C. de Procurat. & Bar. in l. si eum. §. qui iniuriarum. ff. Si quis cautio.

SINGVLARE sæpe ponitur plurali. l. in vsu. de Verb. sign.

SYNTHESES inter alias significationes designat etiam genus quoddam v. estis duplicis, quæ sit alio nomine Abolla. Martia.

Synthesibus dum gaudet eques dominusque senatus. Idem salibi.

Sic micat innumeris arcula synthesibus.

Scæuola titu. de auro & argen. l. Titio. [Ex synthesi, inquit, tunicas duas & pal liola.] Nebr.

SIPHONES svt scribit Alc. in l. fern. de Verb. sig. erant instrumenta quibus olim fabri vt ebantur ad extinguenta incendia. siphonũ meminit Vlpianus in l. quæ situm de fun. instru. tametsi in vulgatis codicibus [scopæ non siphones,] impressum sit.

SI quis generis tantum est masculini, quia femininum propriam habet terminationem, & ea est si qua. Iuriscon. tamen de Verborũ signif. l. verbum si quis. [si quis, inquit, tam masculos quam feminas complectitur.] Anto. Nebrissen.

SISTO sistis verbum est aliquando absolutum, pro eo quod est

sto stas, apud Virgilium primo Georgicorum.

Sistunt vinnes terraque debisunt. aliquando actiuum, significatque statuo status. Idem quarto Menæ.

Et sistere flumina vides.

& illud ex Euangelio: [vt susteret cum Domino.] in hac significatione accipitur apud Iuriscon. iudicio sisti, & iudicatum solui. sisti pro statui & representari ponitur. Nebr.

SISTERE dicitur in iudicio, qui præstat eas, de quo agitur, præsentiam. l. item apud Labeonem de Verb. sig. vide supra in verbo [iudicio sisti cautio.]

SITOCOMIA. i. fames vel guerræ. C. vt nemi. lic. in spe. in gloss. rub. vel dic sitocomia frumentaria dicitur: vnde sitocoma præfectus frumentariæ. Nam siton frumentum, & como, curio dicitur vt habetur in l. fin. ff. de administra. rer. ad ei. pertin. vbi corripè legitur sitonias, pro sitocomas.

SITONAE Latine frumentatores dicuntur, quo nomine appellabantur magistratus quidam qui frumentum & annonam curabant, vnde sitonia tale eorum munus.

SITOSTASIVS erat q. vedèdo frumento præerat secundum Alciat. in l. in æstimatione. C. de frumè Alex. lege tamen Zygostasij.

SITVLAVINA est aquæ ex puteo hauriendæ accommodata. Plautus in Amphitrione: si situlam iam cepero, illi puteo animam omnem traxero. Hiero. quoque Bsaie. 40. [Ecce gentes quasi situla situlæ reputatæ sunt] in tit. locati. in l. qui fundum. Rota quoque per quam aqua traheretur, nihilominus ædificij est quam situla.] Nebr.

S I X V S, us, pro squallore siue incultura cuiusque rei dictus a designando, quia in ea que deseruntur ex negligentia, redduntur inculta. Virg. i. Georg.

Et segnem patiēre situ durēscere campum. Idem in 6. Aenei.

Per loca senta situ.

quod Seruius pro lanugine & squallore exponit, quæ sit in locis sole carentibus. *Vlpia. lib. 37. Dig. de bonorum possessio. secundum Tab. l. j.* [Vetustate, inquit, vel situ putrefactum.] *Neb.*

S I V E euenerit, siue non euenerit. hæ orationes de se sunt contrariorum casuum & tamen cōiunctæ significant puritatem, scilicet quod actus qui deponitur his verbis sit purus, & sumitur significatum ex hoc quod certum est alterum casuum euenturum, & sic dispositio redditur pura, facit l. necessario §. quod si pendente. de Peric. & commod. rei vend. vbi habetur quod venditio facta hoc modo siue nauis ex Asia venerit siue non, est pura, vt l. si pupillus. §. qui sub conditione. ff. de Noua. vbi habetur, quod qui stipulatur sub cōditione omnino exitura, purè stipulatur. vt l. itaque. ff. Si cert. per. vbi cōditio dicitur cum in incertum cōfertur. Et sic patet quod hæ cōditio non reddit actum cōditionalem de per se, sed hæ oratio applicata dispositioni vltimæ voluntatis eam reddit cōditionalem, vt l. huiusmodi. ff. quando di. leg. ce vbi dicitur quod legatum hoc modo factum siue illud factum fuerit, siue non, est cōditionale, & intellige siue nõ fuerit infra certum diem, ne in infinitum expectetur. Et licet certum sit alterum casuum euenturum,

tamen incertum est, an viuente legatario vel non, & sic incertitudo facit conditionem in vltimis voluntatibus facit l. j. ff. de Cond. & demonstr. Se cus in contractu qui purè trāsmittitur, siue factum existat siue non, ergo contractus factus cum ille morietur non est cōditionalis, sed in diem. l. e. nam si cum moriar. de cond. inde bit. Et sumitur in his significatū ex communi modo intelligendi nisi aliud certè apparet ex voluntate testatoris vel contrahētium. Ant. Nebr.

S M Y R N A è Græcis appellatur, quam nos [myrrham odoratam] dicimus. *Lucretius lib. 2.* [Contentus odor Smyrnæ melisque saporis.] apud Galenū quoque in terpres semper smyrnam verbū Græcum pro myrrhā reliquit. Apud Martianum tit. de publica. l. interdum sinura pro smyrna mēdosè legitur. *Neb.*

De Sante O.

S O B R I N I & sobrina dicuntur qui vel quæ ex patruelibus, fratribus vel fororibus, consobrinis vel amicis progeniti vel progenitæ sunt.

S O B R I N V S propior & sobrina propior sunt patris magni vel amicitæ magnæ, auunculi magni vel materteræ magnæ, filij filiaue.

S O C E R est pater mariti. l. sicut autem. ff. de Re iū. etiam est pater vxoris vt ea. l.

S O C R V S est mater mariti vel vxoris.

Adde quod foceri appellatione cōtinetur etiam auus mariti vel vxoris & appellatione socrus, auia foceri. de Verb. sig.

S O C E R magnus, & socrus magna appellantur auus & auia ma. fit

riti vel uxoris. l. non facile. ff. de gradibus.

SOCIETAS est duorum pluriūve conuentio honeste contracta ad vberiorē quæstum & commodiorem vsum. requirere supra, Actio pro socio.

SODALES dicuntur qui sunt cōiuniorum participes: fuit & Romæ collegium sodalium, de quo Cicero in Catone maiore: [Primum, inquit, semper habui sodales sodalitates autem me Quæstore cōstitutæ sunt sacris Idæis Magnæ matris acceptis, epulabar igitur cum sodalibus omnino modicè,] huiusmodi autem sodalitates à Græcis phratia dicuntur, de quibus Aristoteles in politicis. Erantque plerumque inhoneste. Gellius lib. 19. Adolescentem, inquit, Taurus à sodalibus conuictuque hominum sœnicorum abducere volēs. Caius lib. xlvij. Dig. de collegiis illicitis. l. si Sodales, inquit, sunt, qui eiusdem collegij sunt, quam & Græci Etaian vocant, & hæc videtur ex Solonis lege translata esse, nam illicita est eadem.

SODALES, qui sunt eiusdem collegij. l. ult. de colleg. illiciti.

SOLARIVM, vectigal quod reipub. soluitur ob publici soli occupationem. l. ij. ff. ne quid in loco publico.

SOLATIVM idem quod stipendium, secundum Alcia. in l. inter donum. de verb. sign.

SOLENNITAS, iuritur pro actū reali, vt solennitas stipulationis, dum quis fideiubondo se obligat interrogacione præcedente & responsione sequente. insti. de fideiuf. §. si. Et hoc est notandum pro intellectu huius si scriptum reperiretur aliquē fideiussorē, quia sub hoc verbo significat.

Voc. iur.

catur solennitas stipulationis, nisi fieret in patria tali in qua efficax est simplex promissio. Similiter in authentico instrumēto si reperitur ibi scriptum aliquem promississe, sub hoc verbo includitur solennitas stipulationis. l. j. C. de Vfur. & §. si ita scriptum. insti. de iuri. stipul. Et sumitur significatum ex solennitate instrumēti quod significat ibi contentum solenniter factum etiam ex parte notariatus, quia notarij non redigunt instrumēta in scriptis publicis, nisi de actibus coram eis solenniter celebratis. Alias promissio non facit de e solennitate stipulationis, secus de fideiussione, dum saltem apparet, in quantum pro quo & penses quem alias etiam nulla esset fideiussio. l. cum de indebito. ff. de prob. §. si iuncta. l. j. de fideiuf. & sic de aliis, in quibus includitur solennitas vel non.

SOLERTIA, id est cautela, de iure patro. c. vnic. lib. vi. per Archi. vel ingenij scientia vel astutia. no. in l. j. §. non fuit. ff. de Dolo. & in l. j. C. si maior fac.

SOLERT, quid importet, vide Bart. in l. j. l. C. quomodo & quando iu.

SOLICITVS dicitur inquietus, quo solers & citus, secundum I. fid. in tit. sollicitudine.

SOLIDVS si uin dicitur quod integrum est, neque habet inane quicquam aut partē aliqua fractatum non est. Horatius primo Carmi.

Aut partem solido demere de die.

Vlpianus de fidei commiss. liber si. l. ergo. §. illi de solido, inquit, si accipere debemus de sorte & de vris. Nèbrissenfis.

M.

30.

SOLIDVM, id est, firmum. Et Componitur cum in, vt in solidum, id est, quilibet eorum per se solum, vnde locum habet in promissionibus stipulatione vallatis, quæ stipulatio concipitur per verba futura, & inserit in solidum se daturus vel seruaturus.

SOLIDVS, idem est quod aureus & lxxij. solidi faciunt libram auri. Instit. de pœna teme. lit. §. fin. ff. de in ius voc. l. libertus. Item solidus & aureus qualiter accipiuntur in iure, & quod solidi faciant libram. Panorm. in capit. conquerente. de offic. ordin. vbi Felin.

SOLVM Latini, Græci tronum vocant, & est locus in quo Reges sedeni. cap. quorundam. & ibi Archid. de elec. in vj.

SOLVENDO esse est habere vnde soluat, vel soluere possit in solidum per se, vel per alium. ff. de Verb. sign. l. soluendo. & sic dicitur quis esse soluendo. E contra non soluendo dicitur ille qui soluere non potest.

SOLVM idem est quod terra, vnde *Sit tibi terra solum, quo possunt vincere solum.*

Vbi primus est substantiuum neutri generis, secundum adiectiuum masculini generis, vnde dicitur.

Quicquid plantatur, seritur, vel edificatur.

Omne solo cedit radices si tamen egi.

Insti. de Res. diui. cum in suo.

SOLVS est cui nullus est contrarius. dist. viij. si solus.

SOLVTA oratio, dicitur que neque coniunctim neque disiunctim connexa est, vt cum dicitur in instrumentis, vendidit, dedit,

tradidit, & alia id genus. l. sape. de Verb. sign.

SOLVTIO secundum Goffr. est rei quæ debetur redditio. Instit. Qui. mo. to. oblig. in prin. vel largè est ab obligatione liberatio. Et alia est naturali siue vera, quæ fit per redditionem eius quod debetur, alia civilis siue imaginaria, & fit multipliciter per nouationem, delegationem, acceptilationem, vel compensationem, de quibus in locis suis.

SOLVTVM matrimonium dicitur siue morte siue diuortio. l. cum querebatur. ff. de ver. sign. & l. si quis. ff. Solu. matri.

SOLVTVS dicitur cui libera facultas recedendi est. l. qui neque. de verb. signifi.

SONTICVS morbus, est ille qui perpetuo nocet, nisi sit curatus, vide supra morbus.

SORDES apud Iuriscons. significat auaritiam.

SORS est ars diuinandi. Diuinationem autem proprie in malo sumitur. Item etiam fors idem est quod sortilegium, vt extrâ de forti. Item fors est portio hereditatis, eo quod per sortes solent diuidi hereditatum portiones. de præben. cum secundum apostolum xxj. distin. clero s. Sumitur etiam pro fortuna vel euentu. xxvj. quæst. ij. fors. Item pro capitali capitur, vt de vsur. c. j. & ij. de hoc vide gl. in præ in. cle. in verb. sortis.

SORTILEGIUM, est quando aliquid per creaturam diuinatur. Et species diuinationis numerantur xxvj. quæ. iis. c. igitur. & eadem cau. quæst. v. episcopi. & c. nec mirum.

SORTILEGI vel sortilegister sunt diuinatores, vel isti qui sub nomine fictæ religionis per quædam

dant, quas sanctorum vel apostolorum vocant sortes vel diuinationes, sententiam vel scientiam profitentur siue diuinationis, aut quarumcunque scripturarum inspectione futura promittunt. vt xxvj. q. j. c. j.

SOTVLARES dicuntur quasi subalarea, à sub & talo. Et aliàs subboti, genus calciamenti: vt in cap. ne in agro. de statu mo.

De S ante P.

SPADO quis sit: vide ff. de Excusa tuto. l. spadonem. & Instit. de adoptio. §. illud. & vide suprà in verbo, castratus.

SPECIES significat terminum significatiuum plurium differentiũ numero, vt homo, ille terminus significat omnes homines inter se differentes numero, qui terminus homo significatur per hoc nomen species, prout est vnum de quinq; predicabilibus. Sed secundum legistas sumitur species quãdoq; pro indiuiduo: vt Seius, Stichus, fundus Cornelianus.

SPECIOS apud veteres Iuriscòsultos frequenter accipitur pro eo quod recentiores dicunt casum, aliquando tamen significat id quod sit ex aliqua materia, vt in §. cum ex aliena. Inst. de rer. diuis. quandoq; ponitur pro parte. §. nunc autem. Inst. de iure nat. & l. ij. de liber. agnosc.

SPECIALE delictum, quod, vide in verb. delictum.

SPECIOSAS personas, accipere debemus clarissimas personas vtriusque sexus: item eas que ornamentis senatoriis vtuntur. l. speciosas. de Verb. signific.

SPECTABILES qui, require suprà in ver. magistratus, & est optima gl. in Auth. vt ab illustri.

SPECTACULA sunt: quæ fiant

in loco, vbi ludebant tragædi & comædi, vt dicunt Græci. & habetur in Auth. de consulibus. & spectaculũ prohibitum est, prout importat effusionem sanguinis. C. de gladi. l. vnic. libro xj. & leg. legatum. ff. de vsu. & vsufr. sed ludi mittebantur ad latificationem populi, vt comædiæ & similia. l. ij. & iij. C. de spectac. lib. vj.

SPECVLARIA, quorum sit mētio in l. quæsitum. §. itaq; de fun. instru. consiciebantur ex speculari lapide in tenuissimas crustas secto, & pellucido vt tradit Alciatus in l. malum. de verb. sign.

SPECVLARII, inter artifices nominantur. l. j. C. de excu. artif. lib. x.

SPECVLATORES proprie dicuntur præsides prouinciarum. l. j. de priui. ar. & l. ordinariorum. C. de cohort. lib. xij. & eorum auctoritas est magna. Panor. in cap. suspensionis. de Officio deleg.

SPECVLVM quasi exemplum est. c. enimvero. xix. dist. vnde ecclesia Romana est speculum aliarum, vt d. c. enimvero. & est triplex speculum, secundum Archi. in §. ecce. xxxvj. distinctio.

SPECVS, est altus locus supra terram per quem ducitur aqua. ff. de Riuis. l. j. §. specus. Item ponitur pro fossa qua colligitur aqua, & est ampla & rotunda. ff. de aqua plu. arcen. l. supra iter. vbi gloss. ponit differentiam inter specus, & in cuniculum. vide suprà in litera C.

SPERANT, id est, putant. Insti. qui. ex. cau. manumit, non lice. §. in fraudem. verficu. sepe.

SPHÆRISTERIVM, locus est vbi pila ludatur, nam sphaera pila interpretatur, & sphaeristes qui pila ludit, Sueton. in Ve-

spasiano: [Fauces, inquit, cætera-
que membra sibi met ad numerū
in sphaeristerio defricaret.] Plin.
in episto. [Apodyterio superposi-
tum est sphaeristeriū. Lampridius
in Seuero scribit eum dedisse o-
peram sphaeristerio. Vlpianus. li.
xvij. in titu. mandati. l. si quis mi-
hi.] Hypochausta, sphaeristerion,
& quædam ipsius valetudini a-
ta sua impensa faceret.] Accurf.
velut æstro quodam percussus
dininat sphaeristerion esse locum
amœnum herbis. Ant. Nebr.

S P H A E R I S T E R I V M, de quo
in lege si quis mihi. ff. mand. lo-
cum fuisse in balneis, Bud. puta-
uit. Lamprid. in Alex. accepisse
videtur pro loco ad ludum pilæ
accommodato.

S P I C A nardi, quæ spica quoque
ciliffa vocatur, Græcè dicitur
stachys nardi, de qua inter cæte-
ra Iurifconsultus meminit in ti-
tulo de Publicanis, lege interdum.
[Nardi stachys, inquit, id
est, spica nardi.] Nebriffen.

S P I C U L A T O R E S pro apparitoribus
l. diuus. ff. de Bon. dam. Legendū
ibi speculatores & sunt carnifices.
Firm. lib. ij. c. xxvj.

S P O L I A T I O est à possessione
rei immobilis violenta, & iniu-
riosa defectio, vel rei immobilis
ablatio. dicitur violenta, quia si
quis sponte possessionem suam
enūtauerit vel abiurauerit, lo-
cum non habebit spoliatio, &
per consequens nec restitutio:
nam restitutio spoliatorum est
ablatorū in iudicio redintegratio.
Et quia credendum est cano-
nes loqui sano intellectu, spoliatus
intelligitur in casu quo crimi-
naliter accusatur qui tota sua
substantia, vel maiori parte ipsius
se per violentiam desitutum as-
seruat, quia nec nudi contende-

re, nec inermes inimicis nos op-
ponere debemus. Habet enim
spoliatus priuilegium vt nō pos-
sit exui iam nudatus: vt est text.
in capitulo frequens. de Restit.
spol. lib. vj. Vnde.

*Cantabit Saccus coram latrone
viator.*

Vide Goffre. in Sum. de restitut.
spol. vbi prædictam definitionē
spoliationis subtiliter declarat.

S P O N S V S & sponsa sunt qui in-
ter se de futuris nuptiis promit-
tunt per verba de futuro, à spon-
deo sic dicti, id est, promitto, vt
l. iij. ff. de Sponsa.

S P O N S A dicitur etiam quam pa-
tēr spondet alicui futuram spon-
sam seu vxorem: vt l. ij. ff. eodem
titulo.

S P O N S A L I A sunt futurarū nup-
tiarum conuentio & repromis-
sio. ff. de Sponsa. leg. j. & xxx. q.
v. nostrates, & ita iste consensus
est de futuro matrimonio. Con-
sensus vero nuptiarū est de præ-
senti matrimonio. Sed dicit Pla-
cen. eundem esse consensum spō-
saliū & nuptiarum. Sponsalia
autem dicta sunt à spondeo, nam
moris fuit veteribus stipulari &
spondere sibi vxores futuras: vt
l. ij. ff. eod. titulo. & inde sponsi &
spōsæ appellatio nata est, & cer-
tè stipulatio potest interuenire,
sed non necessaria. Et nota quod
sponsalia dissolui possunt pluri-
bus modis, secundum Ioan. And.
in tractatulo super quarto de-
cretali, & not. super rub. de spōsa
aqu.

S P O N S A L I T I A largitas dicitur,
quod dat sponfus sponsæ si-
ne animo tamen recompensandi,
sed omnino gratis vel econuer-
sio. Et ista donatio dicitur con-
tractus de iure ciuili, vt in §. ius.
autem gentium. Insi. de iure na-
t.

gen. & ciui. in gloss. super verbo penē.

S P O N S I O appellatur omnis stipulatio promissioque, etiam quæ non fit per sponsi interrogationem. l. sponso. de Verborum sig. hinc & sponfor dictus, licet gloss. in Auth. de fideiuf. eum tantum sponforem esse crediderit qui sponte & a nemine rogatus pro alio se obligat.

S P O R T V L A E sunt salaria apparitorum, vel secundum Azo. C. eod. tit. fortè apparitores ista nõ sibi, sed pro fisco recipiebant, & illa reponebantur in sporta vel in aliquo simili vase: vt corbe, in quo consueuerunt aliqua portari, & ita sub tuta custodia fisco conferuabatur: & sic continentia ponuntur pro contentis, vt Cod. de Spor. & sump. in rubro & nigro. Appellantur sportulæ & iudicantium mercedes.

S P U R C O, spurcas, præter eam significationem quam habet in promptu, significat etiam vinum aqua diluere: quoniam vt ait Festus, Pompeius, spureum vinum dicebatur, quod erat aqua mixtum. Vlpianus ad legem Acquiliam. l. si seruus. [Qui vinum, inquit, spurcauit, vel acetum fecit.] Sed & aquæ dicuntur spurcari, cum corrumpuntur aliqua re quæ illas vitiet iniecta. Paulus de extraordinariis criminibus. l. j. [Si aquas, inquit, spurcauerit.] Nebr.

S P U R C A est aliquod turpe per quod aqua turbatur. lege apud Trebatium. ff. de Aqua pluuiæ arcen. l. si seruus seruum. §. inquit. ff. ad legem Aquil. & lege prima. §. primo. ff. de extraordin. crimi.

S P U R C A R E vinum, est aqua infusa vitiare, & ita sumitur in d. l. si seruus. ad Legem Aquil. vt ibi

annotauit Bud. ex Festo.

S P V R I V S dictus est, qui Græcè dicitur nothus, sic appellatus, vel quasi sine patre, vel ab eo quod est Græcè *σπόρος* quod significat pudenda. nam sporus est semen. In primo Institutionum lib. in tit. de nuptiis, mendum est manifestum, spadon, pro eo quod esse debuit spora. [Solēt, inquit, filij spurij appellari a Græca voce spadon,] tu lege *σπίρος*. Neb.

S P V R I V S est filius ex incestuosis nuptiis natus, & dicitur à Græca voce *σπάρτην σπάρων*, quod est vulgo conceptus, vel sine patre, vt ff. de sta. ho. l. vulgo concepti. Vel est natus de cocubina: vt de Renun. c. nisi cum prædemus. personæ verò. in glo. quæ distinguit nothum, spurium, mæserem, & naturalem.

S P V R I I qui dicantur: vide Pator. in c. tanta. ver. quidam sunt filij spurij, qui filij sint legi.

De S ante Q.

S Q V A L O R est infectio propter multitudinem carceratorum. l. si quis. C. de custo. reorum.

De S ante T.

S T A B V L A R I V S, is dicitur qui mercede in tabernam meritoriam viatores excipit, qui caui pones quoque dicitur. Apuleius in primo de asino. [Pretio mansionis stabulario persoluto viam capessimus.] Idem in eodem, stabulum pro ipso loco diuersorij: [Tanitor, inquit, pone stabuli ostium humi cubitans. Vlpian. tit. de iniuriis.] [Ad meritoria, inquit, vel stabula non pertinebit.] Vlpianus libro tertio Dig. tit. de iis qui notantur infamia. l. Ath-

letas, [puta, inquit, si caupo fuit vel stabularius.] Nebris.

S T A B U L A antiquitus pro diuersoriis & tabernis accipiebantur: vnde stabularij dicti. Est tamen, quando stabulum positum inueniatur pro septis, quibus iumenta gregesque stabulantur, & ita ferè hodie hæc vox vsurpatur. l. eo iure. in quibus cau. pig. vel hyporeca. con.

S T A B U L A R I I dicuntur qui aduocatis hospitibus & stabularijs præponuntur, à stabulis sic dicti. Qui verò sic receperunt, hospites, & qui sine equis, vocantur caupones.

S T A D I V M est octaua pars miliaris Italici, quod (vt historicè refertur) Hercules vno anhelitu eutrebat, & postea stabat, & est spatium centum & triginta passuum, secundum Azo. Instit. de Rerum diui. §. vniuersitatis. in gloss. ver. stadia.

S T A L L V S in choro & locus in capitulo censentur de partibus beneficij canonicalis. Panormita. in capitulo, cum inter. de renuntia.

S T A T I M, vide supra, in ver. facere. Et ibi dictis adde, quòd hoc aduerbium statim, aliquando denotat idem quod ipso iure, secundum Ias. in §. rursus. Institut. de Actio.

S T A T I O, onis, aliquando accipitur pro vigilia, vt apud Ouid. primo Metamorph.

Atque omnes in statione manebat.
Modestinus tit. de re milit. l. desertorem. [Qui stationis, inquit, munus reliquit.] Hinc milites stationarij dicti qui sunt, vigiliis deputati. Vlpianus titulo, de officio præfecti vrbi. l. omnia omnino. Milites, inquit, stationarios habere ad tuendam popularium

quietem. Aliquando statio accipitur pro portu in quem se recipiunt naues, aut ex tempestate, aut negociandi gratia. Virgilius tertio Æneidos:

Nunc tantum sinus & statio male fida carinis.

Idem in quarto Geor.

Deprensus olim statio tutissima nautis.

Vlpian. tit. de fluminibus. l. ait prætor. [Stationem, inquit, dicimus à stando, is igitur locus demonstratur vbi naues stare possunt. Nebris.]

S T A T I O modo significat vigiliam, vt in l. desertorem. de Re mili. hinc stationarij milites, modo sumitur pro omni loco, vbi naues tutè stare possunt. l. j. §. stationem. de flum. & ne quid in flumi. publi.

S T A T I O N A R I I dicuntur milites qui vt alicubi teneant stationem, sunt constituti. Possunt etiam dici librorum venditores, quia stationem faciunt pro libris vendendis. Item dicuntur elemosynarum quaestores. in cap. cum ex eod. de pœni. & remis.

S T A T I V A dicuntur loca. in quibus aliquis moratur, à stando.

S T A T O R E S sunt nuntij, vel apparitores magistratuû, qui reos in ius vel in carcerem ducunt. l. obseruare. ff. de Offic. proconsu. & lega. licet alibi mendose legatur stratores, vt in l. in eadem. ff. ex quibus causis maio.

S T A T V A secundum Papi. est simulachrum, idolum, imago. Et est differentia inter statuam & imaginem, quia in statuam nihil est quod non designet effigiem hominis, in imagine est pictura sola & multè partes que non designant mēbra hominis, vt dicit
glo.

glo. super rub. C. de Statu. & i-
ma. & Azo. in Sum. C. eo. ti.

S T A T V M v s bene significat
sententiam definitiuam, vt c. in
his. de Verb. sig. & importat cō-
muniter nouum ius, secus decer-
nimus & innouamus, vt in c. decer-
nimus. de iudic. & in cap. in-
nouamus. de Treu. & pa. Nā de-
cernimus discussionem dubij, in-
nouamus antiqui iuris renoua-
tionem, & statuimus noui iuris
promulgationem importat.

S T A T V L I B E R, est qui statutā
& destinatum in tempus vel in
conditionem habet libertatem.
l. j. de statulib.

S T A T V S est conditio hominis,
in qua vt plurimum potest, vt
ait Pla.

S T A T V T A libertas, est libertas
concessa sub conditione, vt dicē-
do, lego seruo meo libertatem, si
nauis ex Asia venerit.

S T A T V T V M est ius ab homine
positum, vel dispositio ex qua
ius producitur, nam est idē quod
lex municipalis, seu ius ciuile
quod vnaquaqueque ciuitas sibi cō-
stituit. Insti. de Iu. nat. gen. & ci-
ui. & significatur ius statuti ex
verbis in statuto positis, quæ si-
gnificant quod sonant, aut stric-
tius, aut extensius, vel aliter:
prout obscuritas eorum declara-
tur, seu quouis medio probabili
concluditur, de quo latissimē
Doct. maximē Bart. in l. omnes
populi. de iust. & iure.

S T E L L A T V R A, nomē erat mi-
litaris annonæ, vt auctor est Bud.
in l. moris. ff. de Pœn.

S T E L L I O N A T V S crimen, la-
tissimē patet, de quo apud Iuri-
sconsultos titulus est, atque vt
semel dicam circa quod genus
criminis lex stellionatus verse-
tur. Vlp. l. iij. ff. de Crim. stell. bre-

ui ostendit dicens, quōd vbiun-
que crimen nomine caret, illic
stellionatum obiiicimus: dictus
est stellionatus à stellione ani-
mali venefico, atque hominum
generi inuidente, quippe qui cū
intelligat exuuias multis mor-
bis esse remedio, cū primū il-
las deponit, illico deuorat. Plin-
ius lib. 30. de stellione: [Nullū,
inquit, animal fraudulētius inui-
dere homini tradunt:] Inde stel-
lionum nomen in maledictum
translatum à Græcis dicitur Af-
calabores: Aristoteli Colotes,
vulgō persuasum esse Tarantulā
bestiolā in Apulia notam. Anto.
Nebriſ.

S T E L L I O dicitur qui animo in-
constans, & varius est verbo vel
facto, vel qui rem aliquam obli-
gavit alicui, & deinde impigno-
rat alij, non facta mentione de
primo, & generaliter quod in
his criminalibus causis dicitur
dolus, in ciuilibus dicitur stel-
lionatus. Stellio enim propriē
est animal variis maculis plenu
& venenatum, simile lacerta, &
est corpore pictum lucentibus
guttis, vide hoc supra, crimen
stellionatus.

S T I C H V S est nomen proprium.

S T I G M A est signum vel instru-
mentum quo brachia fabricen-
sium figurabantur, cui erat im-
pressum nomen Imperatoris, fa-
cies verō eorum non figuraban-
tur, vt l. si quis. C. de Pœn. secundū
Ioann. Andr. in c. si iudex laicus,
de senten. excom. lib. vj. in gloss.
verbi agnoscitur.

S T Y L V S aliquando ponitur, id
est, dispositio. C. de Sacrosan. ec-
cl. l. j. Itē quomodo differt ab vsu
vel consuetudine: vide. ff. de leg.
l. de quibus & Ioannes Andr. in
no. in cap. fin. de consuetud.

- S T I L L I C I D Y M** quid sit. vid e Insti. de seruis. stem prædiorum.
- S T I N A R I I** dicuntur amatores, idem dicuntur carnearij.
- S T I P A T V S**, id est, vallatus, fulcitur secundum Jo. Andr. in cle. pastoralis. ver. stipatum. de Re iu.
- S T I P E N D I V M** merces militum, à stipe, hoc est pecunia. l. a. ger. de Verb. sign.
- S T I P E S** est persona à qua alij originem ducunt.
- S T I P T E R I A** Græcè, Latine interpretatur alumen, quo verbo utitur sæpe Galenus, vel potius Galeni interpres: distaque est stypteria à *στυπν*, q̄ est astringo quoniam alumen vim habet astringendi. Vlp. rit. de rebus eorum quæ sub tutela. l. sed si. [Si lapidicinas, inquit, vel quæ alia metalla pupillus habuerit stypteria vel cuiuslibet alterius materia.] Nebriss.
- S T I P T E R I A**, cuius metio fit in l. 3. de Reb. eo. qui sub tute. significat alumen, vt ostendit in Pater. Doctissimus Alcia.
- S T I P V L A** illecta dicitur culmus cum spica non collectus, sed in metendo derelictus, quem postea rustici, cum superest decium, colligere solent. l. Sylua. de Verbor. signific.
- S T I P V L A T I O** est sima verborum cõceptio, qua quis aliquid se facturum daturumve promittit alteri super hoc ipsum interrogati, & dicitur à stipite. Cõstat autem stipulatio ex interrogatione præmissa, & responsione subsequenti quæ admodum cõtradictio ex affirmatione & negatione, hoc modo, promittis vel dabis mihi decem: promitto vel dabo tibi. Quandoque dicitur stipularus ille qui promittit per stipulatorem. Veliomeinel

stipulatio est solennis promissio facta interrogatione præcedente & responsione sequente.

S T I P V L A T I O N V M alia est pura, alia conditionalis, & alia in diem.

S T I P V L A T I O pura est que nec fit sub conditione, nec in diem, sed purè, vt dicendo, dabis hoc? dabo.

S T I P V L A T I O conditionalis habet fieri sub conditione hoc modo, promittis mihi dare centum si nauis ex Asia venerit? & respondes promitto.

S T I P V L A T I O in diem fit hoc modo, dabis mihi decem in kalendis Iulij? & respondes, dabo.

S T I P V L A T I O Aquiliana est quæ nouat omnem contractum, vt si quicquid mihi debes ex quacũque causa idem mihi promittis? si enim ex mutui datione mihi debitor sis, velimque acceptum ferre, id est, per acceptilationem remittere, non poterit res expediri nisi per obligationem quæ in rem contrahitur. Require supra. Aquiliana Actio.

S T I P V L A T I O prætoriana ideo dicitur quia à iero prætoris officio proficiscitur. Insti. de diu. stip. §. prætoriana. & harum stipulationum prætoriarum videntur esse tres species, scilicet iudiciales cautionales & communes. Iudiciales eas dicimus quæ propter iudicium interponitur, vt ratum fiat iudicatum solui, & ex operis no. nuntia. Cautionales sunt quæ instar actionis habent, & vt fiat nouatio, intercedunt, vt de legato stipulatio, & de tutela, & ratam re haberi, & damni infecti. Communes sunt stipulationes quæ fiunt iudicio sistendi causa. Et omnes stipulationes natura sui sunt æquon-

les.
tion
cir
S T I
fret
fi
tu
mit
pul
cen
stip
nã
spo
in l
cita
Att
du
da
trin
rus
run
fa
du
tr.
bi.
Van
est
nã
hin
folu
[Ne
min
S T I
pell
den
Ver
S T I
ta,
S T O
mit
2. d
Quas
pta
Vip
e
v d

les, hoc enim additur in stipulationibus, ut quis cautior sit & securior interposita stipulatione.

STIPULOR, stipularis, verbum frequens est apud Iurisperitos, significatque promittenti assentire: & ferè ad aliquid sunt promitto, & spondeo, ej quod est stipulor, ut si dixerò, promitto tibi centum aureos, tu respondebis, stipulor à te centum aureos. Hinc nascitur contractus stipulationis sponsonumque. Seruius Sulp. in lib. quem scripsit de dotibus, citaturque à Gellio li. 4. Noctium Atticarum: [Qui uxorem, inquit, ducturus erat ab eo unde ducenda erat, stipulabatur eam in matrimonium ductum iri, qui daturus erat, item spondebat ducturum: qui quæ promissa erat, sponsa appellabatur: qui spondederat ducturum, sponsus.] Columel. li. 11. [Favoris, inquit, tui Silvine quod stipulanti spondederam tibi.] Diciturque est stipulari, ut ait Varro de lingua Lat. à stipe, hoc est pecunia, quoniam qui pecuniam obligat, stipulari dicitur, hinc stipulatus, us. Papini in tit. soluto matrimon. l. post dotem. [Non erit impediedus pater, quominus ex stipulatu agat. Neb.]

STIPULVM veteres firmum appellabant fortè à stipite descendens secundum Iustinia. in §. 1. de Verb. oblig. Instit.

STIPES sunt ferule seu virgultæ, quæ de radicibus nascuntur.

STOLA vestis erat ad talos demissa, matronarum insignis. Ovi. 2. de tristibus.

Quæ stola contingit. Et stola sumpta decet.

Vlpianus de Auro & argen. leg. vestis. Muliebria, inquit, sunt, vestis stola, pallia tunice. Nebr.

STRAGULA, species erat antiquitus vestis muliebris. l. vestis. de auro & argento leg.

STRAGVLVS, a, um, est quæ sterne solet aut lecto, aut strato, aut equo, aut iumento, ut melius iaceas sine sedes. Hinc vestis stragula, ephippium stragulum, & stragulum substantiue. Varro de lingua Latina: [Quicquid lecto sternebat, à sternendo stragulum appellabant.] Apuleius libro 4. de asino: [Vestem stragulam subiectam iacere consuevit.] Plinius libro septimo. [Franos & strigula equorum peletonium inuenisse ferunt.] Vlpia. titulo de Verborum significatione. l. e. in stratum. [Instratum, inquit, omne vestimentum contineri quod iniiciatur, Labeo ait, neque enim dubium est, quin stragula vestis sit omne pallium.] In victu ergo vestem accipiemus non stragulam stratum, omnem stragulam vestem. Neb.

STRAGVLA vestis est. l. vestis. §. j. & fina. ff. de auro & argento lega. l. j. iuncta l. seq. & l. quæ sita. §. sed si fundus. ff. de fundo instr.

STRAMENTA dicuntur calami frumentacei spicis demissis, dicta à stando: siue à sternendo. Varro primo de re rustica: [Cum comprehendit, inquit, fascem spicatum desecat, & strumenta stantia in segete relinquit. & paulò post. [Alij stramentum à stando dictum putant, quasi stamen. Alij à stratu quod substernatur pecori. Calami igitur qui lecto insternuntur stramenta appellantur.] Vlpianus libro xix. titulo de actionibus. Digesti. empti. lege. fundi. [Fundo, inquit, vendito, vel legato sterquilinum & stramenta emptoris & legatarij sunt.]

- STRAMENTA** dicuntur quicquid solo quiescendi gratia infertur, veluti storeæ, paleæ, & mattæ, quæ vulgò dicuntur martaracia. l. quos. §. ultimo. ybi Aiciatus de Verborum significatio ne.
- STRATORES** etiã à sternendo dicuntur, quia custodientes in carcere reos condemnatos puniebant, vel stratores dicuntur esse isti, qui stabulis vel equis stantibus in eis præfunt. Et dicuntur à stratoris, id est, stabulo, secundum Accurs. C. de strato. lib. xij. in rub.
- STRATVM** dicitur generaliter omne genus vestis vel omne indumentum. vt ff. de Verb. signif. l. stratum. aliàs instratum: sed magis propriè vestes cubiculares dicimus stratum, à sternendo. Etiam via publica strata dicitur.
- STRATVRA** est locus vilis ad iacendum dispositus in Auth. de monachis §. cogitandum.*
- STRENA** est donum factum kalendis Ianuariis. C. de Aduo. diuer. iudi. l. laudabile. & 37. distin. legant episcopi.
- STREPITVS**, id est, clamor vel tumultus, extra de electione. ca. quorundam. in princ. libr. vj. per Archidia. & dicitur quandoque vocatio. l. ij. C. de epi. & cle. & de causis commissis sine strepitu & figura iudicij. clemen. sape. & ibi plenè per Ioan. Andr. de Verbor. significat.
- STREPITVS** iudicialis, extra, de fer. ca. ultimo. & vide C. de fals. l. vbi.
- STRICTI** iuris quot modis dicatur, vide Cod. de Iudi. l. placuit. & per Archidia. de appel. c. fin. lib. 6.
- STROBYLVVS**, dicitur tum arbor recens nuces pineas, tum ipsæ nuces pineæ. Plin. libr. 16. de pini generibus: [Eadem, inquit, arbores esse per oram Italiae, quas strobylos vocant.] Galenus libro 2. alimentorum. cap. de pineis nucleis. [Vocant, inquit, ipsos qui nunc Græci, non connoa, sed strobylos.] Idem in 7. decameridon: [Quos omnes, inquit, Græci nominant strobylos, antiquitus ab Atticis dicebantur coni.] Vlpia. tit. de leg. iij. l. ligni appellatione. [De pino, inquit, integri strobyli.] Idem tit. de Ver. sig. l. carbonum. superiora verba repetit. Nebrif.
- STRVCTILE** opus. Require, Opus structile.
- STVDIVM** (vt dicit Azo) est vehemens & assidua ad aliquam rem agendam cum summa voluntate occupatio, ex qua voluntate labor in opus desertur, & perdit laboris tædium versus in oblectamentum.
- STVDIVM** liberale & Latinum olim tantum erat Romæ & Constantinopoli, in aliis autem locis non nisi ex priuilegiis, vt C. de stu. li. in rubro & nigro. lib. ii. & in præmio Digestorum. §. hac autem tria, hodie Imperio scisso studium in multis locis fit, & maxime Bononiæ, quæ legalis studij obtinet monarchiam.
- STVPRVM** est illicita virginis defloratio, quamuis in vidua committi dicatur, nisi sit meretrix vel licita concubina secundum leges. ff. de Concubi. l. in concubinato. in fin. Item committitur in pueris. ff. ad leg. Iul. de adulte. l. stuprum.

De S ante V.

SVARI. Require §. Porcarij.

Sv. 310

SVA
ter
Fu
SVB
pu
qu
iur
qu
the
& v
SVB
dat
fit
c. f.
c. f.
SVB
sub
Len
eor
ten
tis
stin
in
cass
seq
Sul
facc
cus
qua
SVB
dic
qua
ade
dis
(na
der
mir
spu
ecr
tiu
cum
siffi
risc
hæc
SVB
diu
post

S V A S I O accipitur in bonam partem, vel etiam in malā. ff. de Ser. corrup. l. j. §. persuadere. & C. de Fur. & ser. corrup. l. si quis.

S V B, aliquando exponitur, id est, post, de Interd. & releg. l. j. Aliquando id est coram. C. de iur. iur. l. generaliter. §. fin. Item sub, qualiter ponatur, not. in l. Mathematicos. C. de Episc. audien. & vide ibi glos.

S V B A R R H A T I O fit per anulū datum sponsæ sine aliis verbis, fit etiam aliis modis, vt nor. in c. si quis uxorem. xxvij. q. ij. & in c. si. de despon. impub.

S V E D I A C O N I dicuntur, qui subiacent officiis & præceptis Leuitarum. c. clericos. xxj. distin. & eorum officium est calicē & patenam ad altare deferre & Leuitis tradere. cap. per lectis. xxv. distin. nec debet aliquis ordinari in subdiaconum nisi promissa castitate. xxvij. di. §. ecce. & ca. ij. sequen. & tempore Apostolorum Subdiaconatus non erat ordo facer. c. nullus. lx. distin. hodie fecus. cap. ad multis. extra, de æta. & qualita.

S V B D I S I V N C T I V A coniunctio à Grammaticis sic definitur quæ voce disunctiua vtrunque adesse significat, vel simul vel discretè, vt [Alexāder siue Paris] (nam qui prius vocabatur Alexāder Priami filius, postea cognominatus est Paris,) dormit vel di sputat, nam potest neutrum facere. Sed de particula subdisunctiua, quanquam ad grammaticum pertineat discere, copiosissimè disputauit Proculus Iurisconsultus in tit. de verb. sig. l. hæc verba, &c. Nebr.

S V B D I S I V N C T I V A est quæ diuersa diuidit, siue ea simul esse possint, siue non, diuersa autem

hic intelligenda sunt, quæ habent medium, veluti cum dicimus, [aut sedet, aut ambulat,] quorum medium est accumbere siue stare. Idem si inuicem non repugnent, vt cum dicimus, omne animal aut agit, aut patitur: potest enim simul & pati & agere. l. hæc ille aut ille. ff. de Ver. significat. Sed & quoties sensus coniungitur, licet verba disjungantur, subdisunctiua est, vt Alexander siue Paris.] Bar. in rub. C. de Nauicular. libro 11. Idemque si aurum vel argentum à te petam, non enim alterum peto, vt alterum excludam, cum vtrūque sim paratus accipere.

S V B D I T V S proprie dicitur ratione domicilij, glo. est in clem. vnica. in verbo subditos. de foro competent. & vide Panorm. in c. iij. de Appellatio. & in glo. in capitulo nuper. de sent. excommuni. & glossa est in c. statutum. §. cum verò. de rescriptionibus. libro vj.

S V B G R V N D A E, sunt tegulæ propendentes extra testum domus ad parietum defensionem, ne imbribus corrumpantur. Varro lib. 3. de re Rust. [Aues subtus subgrundas, inquit, ab initio villatico vsas testeo.] Vitruuius libro 10. [Pinnae, inquit, ex tabulis & supernè subgrūdis proclinatas.] Iabolenus de Verbor. significatio. l. malum. [Nauis inter proiectum, inquit, & immisum hoc interesse Labeo ait, quod proiectum esset id quod ita prouheretur, vt nusquam requiesceret, qualia meniana & subgrundaria essent,] id est, testæ partes impendentes ad parietum munitionem. Plinius tamen [subgrundas] accipit pro tegulis inferioribus: nam in te
etorum

eorum structura duo sunt ordines regularum, alter supernarum, alter infernarum. Scribens namque libro vicefimo quinto de duobus Sedi generibus, hoc est, maiori & minori: dicit minorem appellari hypostegon, & subdit causam cur sic appelletur, quoniam in subgrundis ferè nascitur, hoc est in tegulis inferioribus, id quod vulgò videmus in tectis nasci. Ant. Neb.

SUBGRUNDA est vna pars tecti vniuersiusque domus, que incumbit extremis capitibus tignorum tectualium, vt ff. de his quideie. vel effude. l. si verò. §. p̄tor ait. Et aliàs dicitur subgranda vel subgrandia.

SUBHASTARI, est rem vanalè proponi hasta supposita, quod frequè est circa pradia qua nuntiantur vel censentur fisco vacare, & sic per subhastationem plus offerenti debetur.

SUBHASTATA, i. praconizata. l. ordo. Cod. de execut. rei iudic. & de subhastatione habetur in authent. hoc ius porrectum. Co. de sacrosanctis. eccle. & qualiter fiat, Vide Speeu. in tit. de emp. & vendi. §. iij. versic. hoc quoque. & per Bar. in l. licitatio. ff. de Public. & in l. si tempora. Cod. de fide instrum. & iur. ha. fide.

SUBIECTIVVM est de natura subiunctivi. Feinus pulchrè in capitulo ad hæc. de Rescriptis, & cap. primo post principium. de testibus cogendis.

SUBNOTARE dicimur, cū quasi inuentarium conscribimus, adscribimusque quot corpora instrumentorum sine, & de qua re. lege fin. de bo. auto. iud. poi.

SUBORNATIO est informatio facta per aliquem de veritate tacentis, & latitate dicenda, secū-

dum. Gulielm. de Mon. Lau. in clemen. testibus. de testib.

SUBPUNCTARE literam, est eam damnare punctis suppositis, vt quando litera superflua inferius punctatur, vt habetur suprâ, in litera C, de Verb. Cancellare.

SUBROGARE, est aliquem in locum alterius substituere, vel constituere, vt officiales vel iudices alios subrogant. Et potest scribi, pro b, commutando, vt surrogare.

SUBSELLIVM, est sella inferior. Varro de lingua Latina: [A sedendo, inquit, sella & selliquastrum, deinde ab his subsellium, vt suscipere quod non planè sapit, sic subsellium dictum quod non planè erat sella. Iuuenalis: -sed cum fregit subsella versu. Florentinus de supel. leg. l. supellestili. [Trapezophora, delphica subsellia.] Item de Acquir. rerum dominio. l. adeo. Nebr.

SUBSIDIARIA actio. Require suprâ, [Actio subsidiaria.]

SUBSIGNARE, est subscribere, vt testes in chirographo solent signare: & quasdam notulas subscribere. Et quando subscribens se consentire dicatur, & quando non: est bona gloss. in c. si quis presbyterorum. in verbo subscripterit. de Reb. eccl. non alienand.

SUBSISTO, pro eo quod est adhæreo siue dubito: nam qui incedens subsistit, videtur de aliqua re deliberare quid agat, vt de Anea Virgil. i. Aneid. dixit:

Substitit hic, arcumque manu celesque sagittas.

Corripuit.

Callistratus li. 50. tit. de iure immunit. l. semper. [Subsisti, inquit, potest an prohibendi sint a p̄sude.] Item Vlp. lib. iij. tit. de pro-

cur.

eur. l. seruum. [Quantum, inquit, ad filium familiam verum est, in seruo vero subsistimus.] Hic serie verborum coactus Accurs. non potuit nisi verè interpretari, exponens pro eo quod est dubito. Nebris.

SUBSISTERE est dubitare. l. semper. de iure immunita. & l. seruum. de procurator.

SUBSTANTIA est per quã materia in certam speciem deducitur, vt in vasis vel vestibus artificium: in emptionis contractu, pretium, & ita differt à materia, forma & solennitate, de quibus dictum suo loco. Doctores tamen quandoque hæc nomina indifferenter viurpant, diffiniuntque substantiam generaliter esse quã necessariò ad rei essentiam requiritur. Nonnunquam etiam substantia significat patrimoniũ, vt in l. vi. C. de verbo signific.

SUBSTANTIVVM reuertitur ad adiectiuũ, vt ratio & vindicta, id est, rationabilis vindicta. ff. de Offic. procur. l. obseruare. §. proficisci. & Aqua plu. ar. l. prima in princ. Item substantia duo copulata quandoque resoluuntur in adiectiuum, & alterum ex ipsis duobus substantiis, vt vis ac potestas, id est, violenta potestas. ff. de tute. l. j.

SUBSTITVTIO, est secunda conditionalis institutio, quia institutio dicitur primus gradus, & substitutio secundus. Et licet substitutiones in infinitum de vno in alium possint procedere, tamen omnis institutio post primam dicitur substitutio, & secundus gradus, sicut secundæ nuptiæ dicuntur omnes quæ sequuntur primas. Et diuiditur, quia substitutionum alia est directa, alia obliqua. Et no. differetiam inter

verbum, directum obliquum, & commune. Vnde directum est quod significat, vt ille, cui relinquitur, vt vel in quem disponitur, sua manu recipiat, vt est verbum institutio, vt patet ff. de Hered. insti. Item illud, heres esto: vt ibidem. Item accrescat, similiter verbum capiat, vel accipiat. Sed verbum obliquum est quod significat, vt ille in quem disponitur, vel cui relinquitur, de manu alterius accipiat, vt est verbum restituo. facit l. restituta. ff. ad Trebel. & per tot. tit. l. ite volo & quando per fideicommissum pars hereditatis est restituenda. l. pater filium. §. fin. ff. de Legat. ij. Item verbũ rogo, &c. Sed verbum commune est, quod vtranque significationem habet, siue de manu sua, siue de alterius vt recipiat, vt est verbum substitui, sicut in l. Cetero. ff. de Vulg. substit. Habet enim quandoque directam significationem, quandoque obliquam.

SUBSTITVTIO directa dicitur cum nullo mediante quis capiat hereditatem defuncti, & directe efficitur heres ipsi testatori qui instituit eum. Institut. de Pupilla. substit. §. quo casu. Et hæc subdiuiditur: quia alia est vulgaris, alia pupillaris, alia exemplaris, alia breuiloqua, siue reciproca, alia compendiosa.

SUBSTITVTIO vulgaris dicitur quia vulgò ei à quolibet fieri potest: dum tamen hic testamentum facere, & ille ex testamento capere possit. Et hæc diuiditur, quia quædam est vulgaris expressa & quædam tacita. Substitutio vulgaris expressa est, quæ fit verbis negatiuis expressis, hoc modo, Titius hæres esto, & si ipse heres non sit vel erit, eius heres esto,

esto,] id est fit: sic enim instituo mihi Titium heredem, ut si ipse noluerit, vel non potuerit esse heres, sit heres Seius. [Substitutio vulgaris tacita, fit per verba affirmatiua, veluti cum non miles puberem & impuberem heredes instituit, hoc modo, [Sei impubes, & Meui pubes, heredes esto] vel sunt, quos vnanimiter inuicem substituo,] vel sic & in idem redibit, [puberem Seium & impuberem Meium heredes facio, & eos sibi inuicem substituo:] ex qua substitutione colligo, quod si vnus non fuit heres, vel si vnus moriatur, alius infolidum sit. Et dicitur vulgaris, quia fit à quolibet de vulgo, siue in potestate siue non. Et dicitur tacita, quia puberem tacite vulgariter impuberi substituit, quæ substitutio magis esset pupillaris, nisi propter adiunctam personam. Sed in milite talis substitutio pupillaris est propter priuilegium militis. Quæ substitutio, quantum ad puberem attinet vulgaris est, quantum ad impuberem pupillaris, quoniam si pubes hereditatem adeat pro parte sua, non euanescit substitutio prius facta, sed si impubes hereditatem adeat, priusquam expleuerit pubertatem, euanescit, vnde sub expressa pupillari continetur tacita vulgaris. l. nam hoc iure. ff. de vulgari & pupill.

S V B S T I T V T I O pupillaris, est quæ soli pupillo & impuberi fit. Et est etiam duplex, alia expressa, alia tacita. Substitutio pupillaris expressa fit hoc modo, [iste filius meus impubes heres esto, & si heres non erit, aut si heres erit, & intra pupillarem ætatem decesserit, ille heres esto]: vel sic instituto mihi in heredem T. fi-

lium meum pupillum, & si non erit heres, aut si erit heres, & infra annos pubertatis vel in pupillari ætate decesserit, substituo ei Seium, hæc dicitur expressa substitutio, quia in ea omnia verba exprimentur, quæ exprimi oportet: substitutio pupillaris tacita est hæc [Filius meus impubes heres esto: & si ille non erit iste heres esto:] vel sic [quisquis mihi heres erit, sit heres filio meo.] Hæc dicitur tacita, quia verba quædam non expressa hic tacite subintelliguntur, quæ exprimentur in expressa substitutione pupillari. Nam per hoc tacite intelligitur quod si filius decesserit in pupillari ætate, ille qui erit heres patri erit heres filio. Et debentur illæ pupillares substitutiones solis pupillis in potestate parentum existentibus & ab ipsis parentibus sunt: per quod euidenter patet quod non à matre, sed à solo patre fiunt, cum mater filios non habeat in potestate. Sed nunquam substitutus ex pupillari expressa repellitur à matre pupilli, & substitutus ex tacita repellitur à matre pupilli, & succedit ipsi pupillo mater. Item qui est substitutus ex pupillari substitutione, sit heres ipsi pupillo. Ille verò qui est substitutus ex vulgari, sit heres ipsius testatoris. Item pupillaris tacita intelligitur esse vulgaris expressa, quia mater substituitur pupillo, & hoc propter priuilegiū matris. Item eodem modo quando quis pupillo vel alij substituitur propter adiunctam personam.

S V B S T I T V T I O exemplaris vel exemplaria, est quæ fit à parentibus vtriusque sexus filio furioso vel mente capto. Et dicitur exemplaris, quia fit ad exemplum pupillaris

pilla
pate
testa
pro
furi
ri or
here
furi
quã
subst
fratr
defic
S V B S
ue r
duas
res s
bere:
bet e
stitu
lios r
tuo l
stieu
press
dicto
atate
tis or
dit s
tione
cam &
sunt.
S V B S
est qu
pendi
expre
dicit
fieri h
filium
& qu
filiis f
[Iste f
quoc
ille h
tantu
de ho
& alii
S V B S
non d
est ill

pillaris substitutionis, quia sicut pater prouidet filio pupillo, qui testari non potest, de hereditate ita prouidet filio mente capto vel furioso, & hoc modo [T. filium furiosum vel mente captum mihi heredem instituo, & si decesserit furiosus vel mente captus antequam sanam mentem peruenerit, substituo ei talem filium suum vel fratrem, vel aliquem alienum, si deficiat filius vel frater.

SUBSTITVTIO breuiloqua siue reciproca est quæ continet duas vulgares & duas pupillares substitutiones, vt duo impuberes instituti à parente, qui habet eos in potestate inuicem substituantur hoc modo, [S. & T. filios meos impuberes mihi instituo heredes, & eos inuicem substituo.] Vnde quia continet expressam pupillarem si aliquis prædictorum decesserit in impuberitate mater impuberis discedentis omnino repellitur, & succedit substitutus, & hanc substitutionem lex appellat reciprocam & omnes quatuor expressæ sunt.

SUBSTITVTIO compendiosa, est quæ fit sub verborum compendio, quæ verba in pupillari expressa sunt prolixiora & ex hoc dicitur compendiosa, & habet fieri hoc modo [Instituo Titium filium meum mihi in heredem, & quocumque decesserit sine filio substituo ei Scium], vel sic: [Iste filius impubes heres esto, & quocumque tempore decesserit, ille heres esto], quæ substitutio tantum locum habet in milite, de hoc in l. precibus. C. de Impu. & aliis substi.

SUBSTITVTIO obliqua siue non directa & fideicommissaria, est illa quæ fit per fideicommissum,

vt hic quicumque vestrum sine liberis decesserit, rogo vt eius portio ad superstitem perueniat, & quando quis instituit heredem, & eius fideicommissum vt quam cito possit eius hereditatem adeat, & eam alteri certæ personæ cui & quando testator voluerit restituat, videlicet tali die, vel sub tali conditione, si decesserit sine filiis, vt si forte in ea conditione fuerit, quod testator magis diligat eum, vt ex testamento eius directo nihil capere possit, puta quia directè & immediatè capax non est (qualis est spurius,) saltem hoc modo aliquid capiat & consequatur ex hereditate, vel totam ipsam hereditatem, vt C. ad Trebell. per totum quasi. & ff. eod. tit. in multis legibus, & in c. Raynucius. & c. Raynaldus. de testam. Et no. quod in substitutionibus fideicommissariis locum habet quartarum deductio, in directis autem non. c. si pater. de Testa. lib. vj. est casus. & ibi vide gl. De his substitutionibus est glo. in c. Raynucius. præalleg. & Institut. de vulga. & pupil. substitit. per totum.

SUBSTITVTVS heres reqre supra substitutus. Et not. quod in omnibus substitutionibus primo præcedere debet institutio sicut primus gradus, & postea poni debet substitutio. vt secundus: hinc est quod dicitur institutus primus heres, & substitutus secundus l. cum proponas. C. de Here. infli.

SUCCESSIO naturalis, est ex parte matris, legitima est ex parte patris ita no. glos. sing. in l. j. C. vnde vir & vxor.

SUBSTRERE est ædificium à fundamētis deficiens fulcra. hinc substructio dicta patieris ful-

tura. Vitruvius libro. x. [Non solum in muro, sed etiam in substructionibus. Columella libr. 1. Pro sultura, inquit, & substructio ne fungeret. V. l. lib. 43. ti de rivis l. j. Verbo, inquit reficiendi, tege re substruere sarcire continetur.]

S V C C E S S I O quandoque fit de capite in caput, & quandoque de gradu in gradum secundum Az. in summa. de successio. edict. C. & ff. eodem titulo. l. j.

S V C C E S S I O de capite in caput est cum deficiente primo capite liberorum, oritur secundum caput agnatorum, & isto deficiente succedit tertium caput cognatorum, & cognatis deficientibus succeditur quarto per ordinem, unde vir & mulier vel vxor, vt C. unde vir & vxor. in Autentic. præ terea.

S V C C E S S I O de gradu in gradum est quando plures persone sunt in eodem capite in diuersis gradibus, vna prior altera posterior: nam proprie repulsa spe vel repudiatione, sequens succedit, vt ff. Success. edict. l. j. & C. eo. tit. per Az. in Sum. Et ad pleniorē, scilicet doctrinam successio nū ab intestato, sic est distinguendum, aut dubitatur qualiter descendentes succedant ascendentibus, aut qualiter ascendentes descendentes, aut qualiter collaterales collateralibus. Primo casu aut supersunt legitimi & naturales, aut legitimi tantum, aut adoptiui, aut naturales tantum aut nati ex illicito coitu, vt spurij. &c. Si legitimi & naturales, aut supersunt tantum filij primi gradus aut vltiores. Primo casu, aut omnes emancipati, aut omnes in potestate sunt, & tunc iure veteri & nouo succedunt æqualiter sublata differentia sexus l. l. 12. ta. C. de

leg. Here. & Insti. de hered. quæ ab intestato. de se. §. emancipati. Cod. de suis & legi. here. leg. vltim. & authen in successione. ibid. Aut supersunt quidam emancipati, & quidam in potestate & tunc iure veteri Digestorum vocabantur, emancipati de iure pratorio, existentes in potestate de iure civili, omnes æqualiter, licet diuersis iuribus vocarentur. Cod. de Leg. here l. meminimus, ibi: cum igitur prætorem filium emancipatum, & c. dig. de bo. poss. leg. sed cum patrono. §. honorum. in iure vero authenticorum vocabantur etiam emancipati, cum suis æqualiter, vt in authent. de hered. ab intestato veni. reliquum. ibi nullam, &c. Si vero supersunt vltiores, aut erant concepti viuentē eo de cuius hereditate agitur, aut eo mortuo. Si eo viuentē, aut nascuntur eo supersite, per quem coniunguntur, & constitat eos excludi si veit ille adire hereditatem, quia præcedit eos in gradu. Sed si nolit vel nō possit, quia moritur antequam adeat, vocantur vltiores per eum cōiuncti, & si soli & eodem gradu, vocatur æqualiter, sed cum patris vocantur in stirpes iure veteri & nouo. Idem si nascuntur mortuo patre, quia paria sunt eum non esse mortuum & repudiare. & eum mori antequam repudiet. Si vero erant concepti mortuo eo, de cuius hereditate agitur, nec pratorio nec civili iure vocantur, nec excludunt sequentes, vt hæc omnia euidenter probantur. Cod. de suis & legi. here. lege nepotes & in authent. in successione ibidem præalle. & Insti. de hered. quæ ab intestato. §. cum filius. & in auth. de hered. quæ ab intestato. §. reliquum. præall. & ff.

& ff.
si qu
telli
litat
per
l. vi
quan
filio,
si. l. v
seun
per q
fit en
pona
potes
nē tra
uili a
tes, s
gend
vocat
quitu
potes
Coni
ter ip
qui ha
tus. §.
thent
quia p
ta sic
tis. Et
de cor
eo. tit.
& legi
ne. ibi
dicitur
hodie
Rauen
nes ex
mortu
scende
adopti
ptione
neam
succed
ab int
bent q
neis in
pater a
statu.

& ff. de iniust. rup. & irri. testa. l. si quis filio. Sanè tamen hæc intelligantur esse vera non æqualitate tituli. C. de his qui ante aper. tab. l. vnica. & de caduc. tol. l. vnic. §. in nouissimo. eod. casu, quando ius competeat adulto filio, vt C. ad senatusconsult. Orfi. l. vlt. prædicta procedunt si nascuntur eo existente in potestate per quem coniunguntur. Si verò sit emancipatus, & nepotes reponantur, id est, remaneant in potestate eius de cuius successione tractatur, considerato iure ciuili antiquo, præferuntur nepotes, sed per edictum de coniungendis cum emancipato liberis vocatur simul, & tantum consequitur filius, quantum omnes nepotes ex eo nati, vt apparet, ff. de Coniungen. cum emanci. l. j. §. inter ipsum. ff. de contra tab. l. j. §. qui habebat, & l. cum emancipatus. §. si pater. Sed iure nouo Authenticoꝝ præferuntur filij, quia priores in gradu, cum sublata sit differentia patris potestatis. Et sic est correctus ille titulus de coniu. cum emancip., vt not. eo. tit. l. j. in princip. & C. de suis & legi. l. fin. & auth. in successione. ibidem. quod intellige vt ibi dicitur, nam titulus ille adhuc hodie manet, secundum Ias. de Rauē. scilicet. quo ad successiones ex testamento. Si autem mortuo ascendente supersunt descendentes legitimi tantum, vt adoptiui, tunc si dantur in adoptionem ascendentibus per lineam masculinam vel femininā, succedunt eis ex testamento & ab intestato, & exheredari habent querelam. Si dantur extraneis in adoptionem, aut moritur pater adoptiui testatus aut intestatus. Si testatus regulariter natus.

Voc. iur.

bil relinquere cogitur. Fallit in casu si arrogatus sit impubes, cui cogitur quartam relinquere ex constitutione diui Pij. l. Papinianus. §. si quis. ff. de inoffic. testa. ita simpliciter dicit Cy. Sed quid si inerat factus pubes, an debeatur sibi quarta, dic vt not. C. de adop. l. ij. Si autem moritur pater adoptiui intestatus, aut sine legitimis & naturalibus, & tunc secundum omnes succedunt adoptiui. Aut extantibus legitimis & naturalibus, & tunc, (reprobata quorundā opinione qui dixerunt contrarium) vocantur etiam cum legitimis & naturalibus æqualiter si tempore mortis reperiantur in potestate. Hæc probantur C. de suis & legi. l. si. Tertio casu quando mortuo ascendente, naturales tantum supersunt aut extantibus legitimis, aut non extantibus. Primo casu aut decedit pater testatus, aut intestatus. Si decedit testatus, tunc potest eos instituere in vnciā, vt l. ij. & in authent. ibi posita. C. de Natural. lib. Si intestatus, in nihilum succedunt, sed aluntur, in authent. de natural. lib. §. si vero. & C. de natural. lib. authentic. licet. Secundo casu quando non extantibus legitimis filij naturales supersunt, aut extantibus parentibus, aut non extantibus. Si extant, aut decedit testatus, & tunc potest naturales instituere in solidum, parentibus relinquendo legitimam. Aut intestatus, & non supersit coniunx legitima, & tunc succedunt in duas vncias, vt in authent. licet. præalleg. Quarto casu quando supersunt spurij aut tractatur de successione lineæ paternæ aut maternæ. paternæ, spurij ex illicito coitu nati, nulli succedunt, in authent.

N

quib.

quib. mo nat. eff. sui. §. vltim. Si maternę, aut tractatur de successione matris, aut successione coniunctorum per matrem. Si matris aut non est illustris, aut illustris. Si primum videlicet non illustris, aut supersunt spurij vulgo quęsti, aut supersunt spurij incestuosi vel nefarij. Si sunt vulgo quęsti succedunt matri indistinctę. vt ff. ad Tertyllia. l. j. §. j. & insti. eod. tit. §. nouissimę. Si sunt suscepti ex damnato coitu non succedunt, vt in authen. qui mo. natura. eff. sui. §. fin. Si vero mater est illustris, tunc aut extantibus iustis filiis, aut non. Et dic vt C. ad senatuscons. Orfic. l. si qua. Si vero de successione coniunctorum per matrem indistinctę succedunt, & eis succeditur vt digest. vnde cog. l. si spurius. & l. hac parte. Secundo casu principali, scilicet, quando agitur qualiter ascendentes succedant, aut superest pater & mater, vel mater tantum, aut vterque simul cum fratribus vtrinq; coniunctis, aut cum coniunctis ex altera parte tantum, aut supersunt auus vel auia vna cum fratribus. Primo casu iure veteri pręferebatur pater matri, si filius fuit in potestate, quia olim occupabat iure peculij, & quia erat agnatus, mater vero cognata, vt ff. ad Tertyl. l. vlt. Item hæc erant tunc vera in naturali & legitimo patre, secus in naturali tantum quem non habet in potestate, & sic non habet beneficium manumissorum. Item secus in legitimo, vt ff. ad Tert. l. partem, hodie verò filius habet heredem, & non occupat iure peculij, vt in auth. de here. qua ab intest. dese. §. j. Item sublata est differentia agnationis & cognationis, vt eod. tit.

§. nulla & ideo pater & mater pariter vocantur, vt C. ad Tertilia in auth. defuncto. Secundo casu habet locum insti. de senatusconsul. Tertyl. §. j. quia hodie simul vocantur in portiones viriles, vt in authen. de here. ven. ab intest. paragrapho, consequens, & in auth. defuncto præalleg. Tertio casu præferuntur pater & mater fratribus coniunctis ex altera parte tantum: vt in authentic. præalleg. defuncto, &c. Quarto casu est opinio inter Bulgarum ex vna parte, & Martinum & Ioannem ex altera, vt in iam alleg. authen. defuncto. Tertio casu principali cum tractatur de successione collateralium, aut sunt fratres vtrinq; coniuncti tantum & succedunt: vt ff. de suis & legi. here. l. j. §. vlti. aut supersunt coniuncti ex altera parte tantum, vt vterini tantum, vel consanguinei tantum, & tunc aut supersunt ex legitimo nati matrimonio, aut non. Si primum, tunc succedunt: vt C. de legit. hered. authentic. post fratres. Si secundo aut sunt coniuncti per patrę tantum, & non succedunt: vt in auth. qui. mo. natura. eff. sui. §. filium. Si per matrem succedunt etiam spurij vel vulgo quęsti, vt ff. vnde cogna. l. ij. Aut supersunt vterini tantum, & consanguinei tantum, & tunc pariter succedunt in bonis à se quęstis, quia cognatio hodie ab agnatione non differt, vt in auth. post fratres. præal. Sed in bonis quęstis à patre præferuntur consanguinei, & in quęstis à matre præferuntur vterini, vt C. de legi. here. l. de emancipatis. Et in hoc nõ remanet illa lex incorrecta. Aut supersunt vtrinq; coniuncti cum consanguineis tantum vel vterinis an-

tum
que
C. de
dupl
re v
fra
cedu
ra, vt
auth
dic v
nepo
& tur
cior
præa
fuit
Cyn
ad lit
ces. in
super
pręb
S v c e
mi ar
quam
elect
In casu
cina
Cerni
Inclusit
vam.
Plin.
ment
S v c v
gener
cula n
§. illu
re rust
laris t
quino
que, te
S v f f
trocin
tus, a
xij. q.
doque
debet
C. de
scelus

ram, & præferuntur in vndecun- que quæsitis, vt in auth. itaque. C. communia de success. Nam duplici iure vtuntur, vt in corpo- re vnde sumitur. Aut supersunt fratres & filij fratrum, & tunc suc- cedunt, eadem distinctione serua- ta, vt inque coniuñtorum, vt in auth. cessante. C. de legi. heredi. dic vt ibi. vel supersunt etiam nepotes fratrum vel vteriores, & tunc qui prior est in gradu, po- tior erit in iure. auth. post fratres præalleg. secundum Dyn. cuius fuit hæc distinctio, paucis per Cynum additis, qui hanc ponit ad literam. C. communia. de suc- cess. in authen. itaque. Et dantur super cap. autoritate, de concess. præbend. lib. vj.

SUCCINUM, gemma est ex gem- mi arboris glesariæ congelata, quam diximus à Græcis appellari electrum. Iuena.

In cuius manibus ceu pinguis suc- cina tritas.

Cernis ephemeridas. Martia.
Luclisit tenuen succina gemma fe- ram.

Plin. de succino deque medica- mentis. ex eo multa lib. xxxvij.

SUCULA, machina est tractorij generis artemoni similis. de suc- cula meminit Vlp. in l. sed a ddes §. illud nobis. ff. loca. & Cato de re rustica. [in instrumento torcu- laris tradit esse debere siculas quinque, funes ductarios quin- que, trochleas decem.]

SUFFRAGIVM, est propriè pa- trocinium quod præstat aduoca- tus, aut consilium vel seruitium. xij. q. ij. quicunq; suffragio. Quã- doque ponitur pro salario quod debetur aduocato. secundum Azo. C. de suffra. Quandoque est con- sensus in scriptis redactus, scilicet

cum dicitur, ego B. nomino P. præ- latum, & sic iuratur de elect. cap. perpetuo. lib. vj. Est etiam auxi- lium deprecationis pro anima- bus factum. De hoc vide gl. in c. cum creatura. de celebra. Missa.

SUFFRAGARI, id est auxiliari. Inde dicuntur suffraganei, id est, auxiliarij diocesanorum episco- porum. de Elec. c. suffraganeis. v- bi episcopi diocesani dicuntur, ar- chiepiscopi metropolitani.

SVGILLO, as pro eo quod est contundo, is, vnde suggillata di- cuntur membra quæ sunt contu- sa, vnde liuores suboriuntur. Plin- ius libro. 30. Liuentia, inquit, & suggillata pulmones arietum fan- nant. Idem libr. 20. Suggillata & alios liuores legat. Suggilla- tum, vt inquit Fetus, dicitur ex Græco, quod ea pars quæ est sub collo hipopio. ab eis dicitur: Sed aliquando reperitur suggillo pro eo quod est derideo, propterea quod qui ex contusione liuores contraxerunt, derideri solent. Vlp. li. xlvij. Dig. titul. de iniuriis. l. item apud Laboné Si quis, in- quit, non ad suggillationem do- mini iniuriam seruo fecit. Neb.

SVGILLARE, id est, deminuere. l. sed & si hac. §. prætor. ff. de in ius voc. not. per Archi. in c. funda- menta. de elect. in vj. & l. verbum C. quib. ex caus. infra. irrog. & l. apud Celsum. §. aduersus. ff. de dol. except.

SVMMA secundum Pap. id est, su- prema vel prima, quo ad tracta- tum. s. vel summa. i. breuis, vt in- stitu. de actio. §. omnium in glol.

SUPELLECTILIS appellatio- ne, quæ res contineatur, ex titulo qui est libro. 32. Digest. de supel- lectili legata facie possumus intelligere. Quamquam enim supellex videatur dici de fra-
N 2 gulo

gulo tantum, siue lodice, ab eo quod super lectum imponatur, etiam ad alia domus utensilia eius significatio se extendit, imò & ad alias res quæ sunt aut possunt alicui ornamento esse. Perfl.

Tecum habita, & moris quam sic tibi curia supellex.

SYPELLEX, est domesticum patrisfamilias instrumentum, in quo continentur mensæ, scyphi, trapezophora, subsellia, culcitre, toralia, vasa aquaria, peluces, aquiminaria, candelabra, vasa ænea vulgaria, id est, non ad certum officium attributa, & cætera instrumenta domus, vt scribit Paulus l.ij. ff. de sup. leg. Dicitur autem supellex, (vt Labeo ait) quia hi, qui in legationem mittebantur, secum supellectiles deportabant, vt in l. Labeo. ff. de supel. legat. Quæ autem comprehendatur sub vocabulo supellectilis determinat Bal. in l. in legatis. C. de leg.

SUPER, hæc præpositio de suo significato significat in iure hypothecationem, & per hoc si testator legat annua decem super tali fundo, sensus est quod ipsum fundum hypothecat pro illo legato. & idem in promissione: nã hypotheca dicitur ab ὑπὸς id est, sub, & ὑπὸς positio, quasi suppositio. Item dictio super, quandoque non significat hypothecationem, sed quandoque aliquid impedit: verbi gratia, cõcedo tibi decem annua super tali re, transferens in te dominium ex hac causa, per translationem dominij impeditur hypotheca. vt in l. pignus. ff. de Re iud. Itẽ dictio super, quandoque ponitur pro de, vt in c. super spoliatione, de Ord. cog. c. super literis, de Referip. c.

super eod. de eiect. Et sic dicit Alexander. Cum superest pro de, &c. Quandoque super, ponitur pro propter: vt not. in dictis iur.

SUPEREXACTORES dicuntur qui ultra quã debetur, nomine tributi exigunt, & tales tenentur in duplum, & propter consuetudinem capitaliter puniuntur. l. vnic. C. de superexac. & debet restituere protinus ei a quo exactum est. de quo in l. si bene. ff. de Vfur. & in l. si. ff. quod metus cau.

SUPERFICIES, in ædificijs dicitur domus quæ in alieno solo siue area ædificata est. Itaque fieri potest, vt eiusdem domus duo sint domini. Alter domus superficiaria: alter soli. Vnde pulchre Seneca lib. 13. Epistol. translatione sumpta ex modo loquedi Iuriconsultorum: [Philosophia, inquit, nihil aliunde petit, totum opus a solo excitat. Mathematica, (vt ita dicã) superficialia prima quorũ beneficio ad vteriora peruenit.] Paulus titulo de Damno infe. l. damni. [Et qui in conducto solo, inquit, superficie posuit.] Item Iauolenus titu. de vfucaptionibus. l. eum qui. [Cum gades, inquit, duabus rebus cõstet, solo & superficie.] Iulianus quoque de legatis primo. l. si fundũ. [Appellatione, inquit, ædificij, aut superficiem significat, aut solum.] Caius item titu. de superficie. [Superficiares, inquit, ædes appellamus, quæ in conducto solo constructæ sunt.] Dominus verò domus, superficialis dicitur: vt in titu. de Dam. infe. & sæpe aliàs. Nebris.

SUPERFICIES dicitur quicquid supra faciem terræ est: quapropter in prædijs vrbans superficies dicuntur parietes & tectum rusticis, arboreæ, herbæ frutices.

SUPER

SUPER
pote
perfi
in
acti
SUPER
quæ
sunt
ciuil
cuius
l. ij.
facta
locat
suum
SUPER
tur c
ciẽ it
nem
rei ve
SUPER
nator
ætor
eius c
SUPER
Pla. c
indici
extra
Indic
per lu
l. si. C
SUPER
extra
necess
decla
Super
SUPER
ponit
vt. A
fitiu
Leg. i
his. l.
nac. §
SUPER
volun
posi. §
micip
SUPER

SUPERFICIES & emi & locari potest. l. prima §. tertio, ff. de Superficie.

SUPERFICIES, de superficie. in rem actio. Require supra de actionibus.

SUPERFICIARIAR cedes sunt quæ in solo conducto vel empto sunt posite, quarum proprietas civilis & naturali iure eius est, cuius est solus: vt ff. de Superficie. l. ij. vel ædificia super soli facie facta, puta quia dominus soli ex locatione concessit super solum suum ædificia fieri.

SUPERFICIARIUS appellatur qui in alieno loco superficie ita habet, vt certam pensionem præstet. l. superficiario. de rei vend.

SUPERILLUSTRES sunt Senatores, Consules, Patricij. Dignitates, vt not. in l. j. ff. de offic. eius cui man. est iuris.

SUPERINDICTVM secundum Pla. est quod propter fertilitatem indicitur, vel necessitatem publica ordinem, non per lustra. Indictio autem vel indictum quod per lustra indicitur, vt no. Bal. in l. si. C. sine cen. vel reli.

SUPERINDICTVM est munus extraordinarium, quod propter necessitatem belli indicitur: vt declarat gl. & Bart. in rubr. C. de Superindicto. lib. x.

SUPERLATIVVS, aliquando ponitur pro positivo. In sit. loc. §. ult. Aliquando resoluitur in positivum. l. cum pater §. rogo. ff. de Leg. ij. & de tut. & curat. dat. ab his. l. diuus. & in Authen. de monac. §. si. & no. vij. q. j. licet.

SUPERSEDERE, dicitur qui voluntate differt. not. l. si. Co. de pos. & l. Lucius. in princ. ad municip.

SVPIN A ignorantia, pro stulta,

hebeti, & crassa. l. nec supina. de iur. & fac. ignor.

SVPINVM habet duos casus tantum accusatum & ablativum, in ablativo significat terminum, à quo, vt minor natu, vt in l. iij. §. minorem. ff. de Mino. nam tempus legis computatur tempore natiuitatis, vt à termino à quo, sed in accusativo significat terminum ad quem. Ratio, quia voluntas defuncti, scilicet ei obtemperari, est terminus ad quem. Et nec isto casu nec præcedenti significat conditionem, quia nihil quod suspendi possit subest. Supinum ergo in utroque casu scilicet accusativo & ablativo sumptum, de se solo non importat conditionem, nisi addatur ei verbum vel participium futuri temporis: vt venturus vel iturus, tunc enim ex adiuncto quod continet euentum, conditionem significabit; sed non ex suo proprio significato, quo tantum significat terminum à quo vel ad quem.

SVPLICARIJ dicuntur qui ob aliquod delictum enorme in publicum deoluuntur ærarium, quæ deuolutio dicitur bonorum publicatio.

SVPLICATIO est petitio veniæ prioris erroris, vel est quædam benignitatis ipsius superioris imploratio. Et ponitur tres differentie inter supplicationem & appellationem, vt in glos. in ver. supplicavit. cap. ex litteris, de in integr. restit. Et sumitur supplicatio strictè pro ea quæ porrigitur aduersus sententiam quæ petitur reuocari, quamuis alias capiatur largè pro qualibet præcisi porrectione. Et ponit Buttrig. quartam differentiam, quia non licet tertio appellare, sed bene licet tertio supplicare, quam diff-

ferentiam Ioan. Andr. (quem sequitur Bar.) reprobant, dicens But. errasse, quia si intelligitur, quod post duas supplicationes tertia admittitur, tunc est contra casum l. si quis aduersus. Co. de Preci. Imp. of. Si secundo intelligitur, quod post duas sententias latas in causa appellationis liceat postea loco tertiæ sententiæ facere supplicationem, item falsum est, quia quando non licet tertia vice appellare, nec licebit supplicare. Alia differentia, Licet in appellatione à sententia definitiva (secus tamen in interlocutoria) nõ sit necesse exprimi causam aliquam, tamen in supplicatione necessariò apponitur causa saltem colorata, alias superior non debet admittere supplicationem. Item differunt, quia solus princeps superior concedere habet supplicationem, sed appellatio etiam fit ab inferiori.

S V P R A, id est, præter. ff. loc. l. ex Conducto. §. sed si labes. Aliquãdo, id est, ultra, in auth. de nup. §. illud quoque. Aliquando refertur ad modicum tēpus. ff. ex quic. ma. l. ab hostibus. §. sed quod simpliciter. Aliquãdo stat in propria significatione: vt cùm dicitur, [porticus mea est supra tuã. ff. ad l. Aquil. l. j. §. quemadmodũ. Item an hæc dictio includat vel excludat, nõ. per Iac. de Arc. & Bar. ff. de do. præle. l. qui ita.

S V P R E M V S est quem nemo sequitur. l. proximus. ff. de Ver. sig. aliquando ad eum qui solus est, refertur in l. in vulgari. ff. de Ver. sig. de bon. poss. secundum tabu. l. j. ij. responso.

S V R R E P T I O est repentina & festina alicuius falsitatis suggestio. Et dicitur à sub, & repo, de hoc nõ. in c. super literis. de resc.

S V S P E C T V S dicitur qui non ex fide administrat: vt Instit. de suspe. tuto. §. suspectus.

S V S P E N S I O, excommunicatio & exilium differunt, quia potest suspensus sine peccato communicare aliis hominibus, & alij sibi: secus in excom. & exilio, quæ tamen differunt inter se, quia excommunicatus potest manere in ciuitate, licet priuetur hominum communione. Sed in exiliis missus repellitur, tam à ciuitate quàm à communione hominum: & suspensus celebrans perpetuo deponi debet. c. vt clericorum: de vita & ho. cleri. & c. clerici. & c. clericos. de cle. excom. minist.

S V S P E N S V M dicitur id quod excedit domos, vel ultra eas extenditur. Quod si ceciderit & alicui nocuerit vel damnus intulerit in via publica eunti, tenebitur dominus domus illius de qua damnũ illatum est, vt ff. de His qui deiec. vel effu. per totum.

S V S quis dicitur cùm dicitur quis prosequi iniuriam suorum: vide in c. de cætero. de testi. & in l. si femina. Co. ad Turp. nõ dicitur ille, qui etiam admittitur ad successione ab intestato siue iure agnationis, siue cognationis, de quo in l. neganda. Cod. qui accu. non pos. canonizata. iij. q. xj. cap. neganda. Bal. & mod. dicunt illũ esse suum, pro quo potest quis agere sine mandato, vt sunt omnes agnati, cognati, filij, liberti, patroni, &c. contra quos non potest quis compelli testificari in causa criminali, vt not. in c. de cætero. præal. Item aliter capitur cum quis dicitur esse suus, id est, suæ mētis vel apud se, vt in l. Fulcinius §. adeo aut latitatio. ff. qui ex cau. in pos. ea. Itẽ suũ est verbum ambiguum. Ideo dicens suũ

non esse, adiicere debet neque sibi commune. ff. de verb. sign. pupillus. in fi. & c. & quod commune est, meum dici potest, vt l. serui electio. §. ad eod. ff. de leg. j. **S**vs heres, vide in ver. heres tuus.

De S ante Y.

SYLV A, vide supra, in S, ante I.

SYMBOLVM est quadruplex, quoddam apostolorum, quod secundum quosdam Theologos continet xij. articulos fidei propter xij. apostolos Christi, qui in vna & eadem hora instinctu spiritus sancti ipsum composuerunt, vnde dicitur symbolum à syn, quod est simul, & bolus, morsellus, quia quisque apostolorum suum bolu id est, partem apposuit. Secundum alios Theologos verius est quod principales articuli fidei nostrae sunt tantum vij. secundum quod tantum septem sunt dona spiritus sancti, quos quilibet Christianus scire tenetur, clerici explicare, laici implicite, vt patet de sum. Tri. c. firmiter. in text. & glos. Aliud est symbolum maius, quod canitur in Missa, factum in Synodo Nicena propter Graecos qui non credebant, quod spiritus sanctus procederet ab utroque, sed à patre tantum, de cōse. dist. v. c. vi. & pe. Tertium symbolum est Athanasij, scilicet, [Quicumque vult saluus esse,] quod canitur in primis. Quartum symbolum est iuris, scilicet, primus, tit. de sum. Tri. & fi. Cath. vt ait Isid. vij. li. Ety. c. vij. in quo id quod de fide cath. & sum. Tri. in praedictis symbolis continetur, confirmatur & repetitur.

SYMPHONIACTI serui, erant hi, quibus antiqui utebantur, vt in classe classicum pugnantibus canerent, vt docuit Aescenius referens celeuma cani consuetum per

symphonicos seruos remigibus & de his meminit Vlp. in l. sed & si quid. ff. de Vsfuff. & Cice. in lib. de diuinatione. [Ab hac (inquit) muliere praefectus Antonij quidam symphonicos seruos adducebat per iniuriam, quibus se in classe uti velle dicebat.

SYNDICVS est procurator vniuersitatis vel collegij pro certo salario ad iudicia constitutus, si qui causam vniuersitatis agit vel defendit, & dicitur quasi singulorum causas dicens, Est enim [syndicus] Graece, [defensor] Latine. Nam officium eius est agere vel defendere nomine vniuersitatis causas praesentes vel emergentes, vt ff. Quod quisque iu. in rub. & in gl. j. in c. vnico. eo. ti. & quando dicitur causa vniuersitatis agi per procu. debet exponi. id est, syndicum vel actore, vt de procu. c. quia in causis. & de iur. cal. c. cum causam.

SYNGRAPH A, Latine sonat conscriptio, inde dicta quod vtriusque manu scripta, vtrique parti tradi solet.

SYNODVS ex Graeco interpretatur comitatus vel caetus, & inter caetera concilia quatuor venerabiles fuerunt Synodi, quae tota fide complectuntur quasi quatuor Euangelia, & quatuor symbola, & totidem Paradisi flumina. Prima Nicena. cccxxvij. episcoporum, à Constantino Imperatore peracta, qua damnata est blasphemiam Arianae perfidiae de inaequalitate Trinitatis Nam secundum gl. dicebat patrem maiorem filio, & filium maiorem Spiritu sancto. Secunda C. L. patrum Theodosio seniore Constantinopoli condennans Macedonium negantem Spiritum sanctum esse Deum, & consubstantiali patri, sed (secundum gl.) seruum patris

& filij. q. eos qui. Tertia Ephes. 100. episcoporum sub Theodosio iuniore, quæ dānavit Nestoriū asserentem duas personas in Christo. & beatam virginem non Dei sed hominis tantum genitricem. Et hæc ostendit in duabus naturis, vnam Christi personam, & dicitur prima ad differentiam synodi Ephesinæ secundæ, quæ fuit reprobata, dist. xvj. quoniam sanctæ. Quarta Calchedonensis, quingenorum centum & triginta sacerdotū sub Martriano principe, damnans Eutichen Constantinopolitanū abbatem verbi Dei & carnis vnam naturam pronuntiantem, scilicet diuinam per resurrectionem. dist. xvj. c. vj. Dioscorum eius defensorē quōdam Alexandrinum episcopum, & Nestorium episcopum cum reliquis hæreticis. De his est text. ad literam. di. 15. c. canones. & §. harum prior. & secundum Greg. in cap. seq. & de eisdem Gelasius Papa, in c. sequen. de his etiam vide tex. §. suscipimus. in epistola inter claras. C. de sum. Trini. & fide Catho.

SYNTHE SYN Græcè Latine omnem possessionem importat. l. alumna. §. Titio. & ibi gl. ff. de Adimen. leg.

Sed Sczuola in leg. Titia. de aur. & arg. le. in alium sensum acceptisse videtur, nempe pro ordine quodam, cōformi vestium compositione, quam lingua vernacula Italica libream vocamus, cum tunica, sagum, chlamis, caligæ, eiusdem sunt coloris, & ita interpretatur Alciatus libro ij. Parergon.

De T ante A.

TAPALDVM est genus vestimenti. Cle. sin. ver. sed & tales.

de vita & honestate clericorum. **TABER**, id est, putredine. C. de custo. reo. l. j.

TABELLARIVS siue tabellio est publica persona sacramento astricta ciuitate vt rationes & acta in formam publicam redigat à principe ad hoc officium deputatus & confirmatus, vel sic: [Est persona publica habens officium scribendi instrumenta super contractibus vel aliis reb. ad faciendam fidem super eisdem.]

TABERNA generaliter dicitur omne ædificium vtile ad habitandum l. tabernæ. ff. de verb. signifi. non sumpta abusione vocabuli per etymologiam. l. ij. §. appellata. ff. de rebus credi. sicut etiam sumitur in l. heres absens. ff. de Iudi. & l. tabernam. ff. de fundo instru. Striæ tamen dicitur domus, in qua vinum venditur. l. palam. in princip. ff. de ritu nup. Aliquando taberna, id est, statio, & tunc improprie. l. ij. C. de Episcopis & clericis. Differentia est inter tabernam & cauponam, quia taberna est locus in quo paratum est vinum vendi, licet non vendatur, caupona verò vbi venditur.

TABERNACVLVM dicitur à taberna. l. tabernæ. ff. de Verbor. significatione. iuncta l. inde not. in l. palam. ff. de ritu nuptia. aliquando est domus Deo dicata. cap. j. & ibi Archid. extr. de senent. & te iudicata. Aliquando dicitur habitaculū militare. no. per eundem Archidiaconum in can. ad hoc. 16. q. j.

TABERNARIVS dicitur qui tabernam exercet vinum vendens, qui & tabernæ Institor dicitur. ff. de Exercitoria actione. l. prima.

TACITVM proprie & vere dicitur

icitur quod nullatenus est expressum, & hoc in iure nihil significat, eo quod non est significatum eius nec apparet. Dicitur autem in iure expressum quod non aliter quam verbis expressum est: nam inter modos significandi verbi obtinet principatum, idem verbis expressum dicitur verè expressum. Et quod dico verbis, idem dico scriptis, quia illa continent verba. Aliter autem expressum quam verbis: dicitur tacitum ad differentiã expressi verbi.

Et hoc est **TACITVM** iuris quod non est expressum verbis, verbi gratia, mutuati dolum vini, non exprimitur quod reddatur vinum eiusdem bonitatis, hoc tamen tacite intelligitur. l. cum quid. ff. si cer. pet. & sumitur ratio ex natura motus, que est quod res reddatur que eidem in valore cum mutuata esse censetur, hoc est, si est eiusdem nature & bonitatis, hoc tacitum intellectum idem significat & operatur, ac si esset verbis expressum. l. cum quid. præal.

TACITVRNITAS est quandoque habenda pro confessione, Etiam quandoque tacitum habetur pro expresso. ff. si cer. pet. l. cum quid. & ca. gratum. de offic. delegat.

TACITVRNITAS non respondens habetur pro confessione. l. de atate. §. qui tacuit. & §. nihil. ff. de interro. act. & glo. & Panor. in c. quoniam. de probat.

TABULÆ testamenti inde vocata sunt, quia ante chartarum usum in tabulis tam testamenta quam epistolæ scribebantur, quarum portitores tabularij vocabantur. secundum l. fid. lib. 5. Et tabulæ testamenti proprie sunt testamentum editum in scriptis si-

gnatum & perfectum. Sed abusive etiam illa testamenta tabulas appellamus quæ falsa sunt & illicita, secundum Azon. in sum. C. de tabu. exhi.

TABULAS testamenti hodie intelligimus omnem materiam figuram, in qua testamentum scriptum fuerit, siue sit charta, siue membrana, siue corium alicuius alicuius animalis, siue lignum, siue quæcunque alia material. j. de Bo. post. secum. tabu.

TABULARII etiam, secundum Accurs. sunt qui faciendis publicis instrumentis publice prestant in singulis ciuitatibus. Requite supra. scribz. & C. de tabul. lib. x.

TACERE hoc verbum de se nec significat consentium, nec dissentium, sed tenet medium. Unde nota, est dare consentium, dissentium, & medium, quod non est consensus, nec dissentius, vel aliter. Nam habemus velle & nolle & medium quod non est velle nec nolle, nam velle est consentire, nolle est dissentire, siue resistere per motum animi, unde in vtrisque, scilicet velle & nolle est motus animi ad hoc quod vult vel non vult, id est, resistit. Sed non velle siue non nolle est cum nullus est motus animi ad vnum vel ad aliud pro vel contra, facit l. j. in §. scientiam. ff. de tribu. act. vbi dicit Vlpia. Scientiam hic eam accipimus, que habet & voluntatem, sed (vt ego puto) non voluntatem sed patientiam. Non enim velle debet dominus, sed non nolle, si igitur scierit & non protestatur, id est, non contradicit, tenetur tributoria actione, si verò dissentit non tenetur illa actione, tenetur autem si consentit, aut si non consentit, si tamen non dissentit, ve-

ibi dicitur. Sequitur ergo quod tacere de se, nec consentum, nec dissentum significat. Quandoque autem sic, quando aliunde sumpto quouis probabili medio concluditur tacetrem consentire vel dissentire, de quo latissime tractat Dyn. in reg. qui tacet. & seq. de reg. iur. lib. 6. & nouissime Iason. in l. quæ dotis. post Bar. solu. matrimonio.

TACENS verum ita incurrit crimen falsi sicut si falsum diceret. l. j. de cri. falsi. in l. qui testamentum. ff. de falsis.

TACITE intellectum diuersimodè capitur in iure, scilicet per modum dispositionis, conditionis vel aliter, prout ex diuersificatione significati, vel clausula concluditur, verbi gratia, in contractu societatis facta conuentione quod vnus sociorum habeat duas partes lucri, intelligitur etiam tacitè quod habeat duas partes damni. Et hoc tacitè intellectum capitur per modum dispositionis seu conuentionis, vt in §. illud. Inst. de socie. Et sumitur significatù ex equali mente paciscētium in tacito expresso. Item ibi concedendo aquæ haustum intelligitur cōcedi iter ad illum. Et hoc tacitè intellectum sumitur etiam per modum dispositionis, sed non principaliter sed accessoriè, seu consecutiuè, vt in l. iij. ff. de Ser. rust. præd. Ratio, quia in itinere nulla est utilitas, nisi in quantum deseruit ad aquæ haustum. Item ibi, promitto partum filix, vel fructum fundi, intelligitur si nascantur. l. interdum. ff. de Verb. oblig. quia nisi nascantur, nihil est in legato vel conuentione, sic utilitas esse non potest. Item ibi, debitum sub conditione acceptum sim-

pliciter, intelligitur tacitè, si edictis debiti extiterit quo ad effectum acceptationis non quæ ad dispositionem vt l. si sub conditione ff. de acceptil. Item ibi, promitto tibi x. intelligitur si petieris, non per modum conditionis, sed per modum admonitionis & interpellationis, vt ante non sim in mora, postea sic. l. si cum petieris. ff. de Verb. oblig. iuncta l. mora. ff. de vsuris. Ratio, quia debitor non est in mora retinendo debitum volente creditore, sed eo inuito quando fit interpellatio. Item & ibi, patronus operas stipulatur à liberto simpliciter, intelligitur cum fuerint indictæ. quæ adiectio requiritur in operis, sicut in alia stipulatione intelligitur cum petieris & est ratio, quia patronus stipulatur operas ad utilitatem suâ.

TACITE inesse multiplex contingit, verbi gratia: conuenio cum depositario propter amissionem rei depositæ, ne agam contra ipsum. In ista conuentione tacitè inest vel continetur remissio, quia si per dolum perdidit, agere non possum depositi, sed pone, facio conuentionem quod non agam de dolo, dicit text. quod non valet conuentio. Et sic valet tacita remissio, & expressa non l. si vnus. §. illud. ff. de Pactis. Et sic expressio eorû quæ tacitè insunt nihil ibi operatur. Ratio, quia expressum aliter significat quia in primo casu significatur remissio doli, non simpliciter, sed prout continetur in obligatione siue actione depositi. Idèd pro dolo non potest agi actione depositi, sed alia actione, scilicet, rei vindicatione, quia dolo desit possidere vel actione de dolo. Sed in secundo

casu

casu dolo simpliciter remittitur & sic si conuentio teneret non posset pro dolo agi aliqua adione, & sic remaneret impunitus, & ideo non tenet conuentio, quia daretur occasio delinquendi, vt in conuenire. ff. de pac. do. Item ibi, concedo rem precario simpliciter, tacite intelligitur quod durat, donec uoluerit siue reuocauerit. l. j. ff. de precario. Etiam morte mea non finitur. l. quart. a. ff. locati. quia in precario simpliciter concesso intelligitur voluntas, scilicet quod per voluntatem contrariam siue reuocationem non perseueret, & quod perseueret donec reuocetur, sed morte non reuocatur, igitur perseuerat. Sed quando conceditur quandiu concedens uoluerit, tunc significat quod durat quandiu voluntas adest. Sed morte quis desinit uelle, ideo tunc finitur precarium. Item ibi, iudex condemnat quem pena capitis, siue deportationis, ad quam tacite sequitur pena ademptionis bonorum. Pone, condemnatus appellat, pendente appellatione moritur, ipsa pena principalis tollitur, & etiam accessoria, scilicet, ademptionis bonorum. Tunc morte illius pena principalis, scilicet deportationis, tollitur etiam accessoria, scilicet ademptio bonorum, vt in lege tertia. Codic. si pen. app. mors interuenit. Ratio, quia tacitum intelligitur accessorie, & consecutiue, modo sublato principali expresso, aufertur & accessorium. Sed dum duo exprimuntur, quae ambo principalia sunt, ad sublationem unius non aufertur aliud, sicut dum pena imponitur in duobus factis utriusque est aequae principale. Alij di-

cunt, quod etiam in isto casu pena ademptionis tollatur, quia expressio (vt dicitur) non fit nisi ad maiorem declarationem. Etiam pena in dubio sunt tollenda, de poenitent. distinctione prima. §. poenae. licet forte secus in usufructu. Est tamen in arbitrio iudicis, cuius mens attendi debet, quia secundum eius mentem vel arbitrium, morte finitur vel non. Item ibi, lego alicui simpliciter, intelligitur praesenti die, & sic exprimo in praesenti die, tunc significat quod uerba sonant, scilicet, quod praesens dies isti legato apponitur, & haec expressio, si illud non esset, nihil operaretur aliud quam tacitum, nec aliud tacitum quam expressum. Sed ex clausula postea apposita, scilicet, legata quibus dies non est appositus uolo solui annua, bima, trima die, aliud significatur in tacito, aliud in expresso, quia ex tacito, cui clausula apposita non est, vel dies ex clausula secuta, debentur annua bima, trima, &c. In expresso ubi dies est appositus, dicendo praesenti die ad ipsum legato praedicta clausula non refertur, quia isti legato dies est appositus. Vbi autem tacite intelligitur, non est appositus, licet idem operaretur si aliud non sequeretur. Item ibi, lego tibi pure, intelligitur si uolueris, hoc tamen non facit legato conditionale, nec impedit transmissionem legati, si legatarius ante moritur, & tamen exprimendo hoc in legato dicendo, lego tibi pure si uolueris, legato est conditionale. lege si ita expressum, Digest. de condition. & demonstrationibus. Item ibi
filium

filium meū exheredo, intelligitur tacite conditio si heres adierit. Sed pone quòd hæc conditio exprimitur, dicit text. quòd exheredatio vitiat. l. si quis. ff. de here. inst. Ratio secundum doct. quia aliter intelligitur, & aliter exprimitur. Nā intelligitur quo ad effectum, scilicet vt exheredatio habeat effectum si heres adierit, non autē intelligitur quòd exheredatio sit conditionalis, sed quando exprimitur, tunc refertur ad dispositionem, & sic exheredatio est conditionalis, & idèd vitiat, quia est actus qui non recipit conditionem, per c. actus legitimi. de reg. iur. libr. vj. Et est ratio diuersitatis in legato, & in exheredatione, quia verisimiliter non videtur testatorem legatum velle facere conditionale per expressionem illius conditionis, si heres adierit, si apponatur illa, secus in exheredatione quam testator videtur velle facere conditionalem, dum apponit conditionem talem vt magis restringatur. Sed per appositionem conditionis vitiat, lege positua, idèd non valet conditio, ergo expressa ad dispositionem vitiat, sed tacite intellecta ad effectum non vitiat, etiam quando apparet de mente exprimentis, quòd per expressionem vult aliud significare, scilicet facere actum conditionalem, qui non est conditionalis ex tacito intellectu, tunc actus est conditionalis, quia exprimes hoc vult, qui ad hoc conditionem exprimit, & sic tunc legatum relictum si heres adierit, est conditionale, & verisimile est, quòd conditio exprimat, sicut intelligitur ad maiorem declarationem, & sic licet actus, non recipiat conditio-

nem, per illam tamen expressionem, non debet vitari, quia solū quòd tacite, inest, exprimitur, & lex positua non admittens conditionem, videtur intelligi de conditione extranea, & non de illa que inest qua exprimitur ex abundantia. Sic etiam exheredatio potest esse conditionalis quādo testator sic voluit, sed quia non recipit conditionem, vitatur. Etiam acceptatio erit conditionalis propter voluntatem acceptum ferentis, sed quia etiā non recipit conditionem, vitatur. Et ita in his debet attendi mens disponētis, & seruari quòd vult, & prout vult, nisi vbi lex positua non impedit. Item vbi iudex dat tutorem pupillo simpliciter intelligitur tacite quòd ministret si satis dederit. Sed pone quòd iudex in dando tutore hoc exprimat, dicit text. quòd valet datio & eo modo intelligitur quo exprimitur. l. mutuos. hanc autem. ff. de tutel. & hæc lex facit pro prædictis. Et est ratio huius legis, quia verisimiliter exprimitur sicut intelligitur in dubio hoc, iuncto quòd si faceret conditionem, actus vitaretur, quòd non est dicendum in dubio, maximè in hoc casu propter periculū quòd pupillo immineret, si tutoris datio non teneret. Item ibi, promitto x. simpliciter, intelligitur tacite quòd soluam cum petieris, dicit text. quòd idem significat, nec aliud operatur, l. si cum petieris. ff. de Verb. obl. quia etiam intelligitur sicut exprimitur, nec habet aliud significatum quā expressum ex communi modo intelligēdi. Sed ibi, lego illi si capitolium ascenderit, hæc conditio tacite continetur si voluerit, quia volens ascendit

cēdit, & tamē exprimendo hanc conditionem aliquid operatur, quia legatum vitatur, quod non vitaretur tacite intellecta. l. nōnunquam. ff. de cond. & demon. Et est ratio, quia aliud significat conditio si ascenderit, & si voluerit: nam legando sub conditione expressa si voluerit, legatū ponitur in sua libera & mera voluntate, ideo vitatur per legem positivam statuentem quod legatum non possit poni in libera voluntate, secus in illa conditione, si ascenderit, quia si ascenderit, siue liberè volens siue nō, tamen conditio impletur, & sic de aliis exemplis.

TALIS, id est, ille. C. de sum. Trin. & fide cathol. l. j.

TALIO, genus erat pœna ex lege xij. tab. quo damnum illatum simili damno pensabatur. §. pœna. Instit. de iniur.

TAMIACA prœdia, vide [prœdia Tamiaca.]

TANQVAM est nota similitudinis c. solita. de maio. & obed. Aliquādo nota veritatis. c. ex parte. de sponsa. De ista dictione [tanquam,] vide in l. si pater. §. qui duos. ff. de Adopt.

TANTISPER quod significat per tantum spatium, siue per tantum tempus, vt inquit L. Valla, semper ferè desiderat iungi huic particulæ dum, pro donec. Terentius in Heautontu. [Ego te meū esse dici tantisper volo, dū quod te dignum est facias.] Et paulò post: [Decreui tantisper me minus iniuriæ meo gnato facere, dū siam miser.] Liuius lib. i. [Tantisper dum prisca illa tota mente repeto.] Gellius lib. 6. loco dum, æquivalens posuit: quoad: [tantisper,] inquit, quoad fieret permutatio. Vlpianus titu. de tutelis. l.

qui habet tutorem. [Dum magis atati quam dementi tantisper sit consulendum.] Ant. Nebr.

TAXARE, est idem quod æstimare.

TAXATIVA dictiones sunt, [tantum, solum, dumtaxat, tantummodo,] & consimiles.

De T ante E.

TECTORIUM, opus est quod calce aut gypso incrustatum est, & tectorium substantiæ pro ipsa calce siue gypso quod superinducitur. Varro libro 3. de re rustica: [Cum villam, inquit, haberes opere tectorio spectandam.] Gellius lib. 12. [Villas inexcultas & rudes nec tectorio quidē prælitas esse dicit.] Per translationē quoque de famina cerusata dixit Iuuenalis:

*Tandem aperit valium & tectoria
prima reponit.*

Vlpianus titulo de damno infecto. l. ex damni. [Obtectoria, inquit, & picturas.] Item Proculus titu. de Seruitut. pradiorum vrbano. l. quidam. [Si parietem demolitus sit vicinus, non pluris quam vulgaria tectoria existimari debent.] In alia tamen significatione videtur accipere Paulus in titulo, vti possidetis. l. si duo. [Si vicinus, inquit, meus in pariete meo tectoria habeat & in pariete suo.] Ant. Nebris.

TERRAZÆ sunt lateres, differunt tamen, quia tegula dicuntur à tegeo, quasi tegetes, non sunt coctæ, sed ligna sub lateribus posita pro eorum sustentatione. Sed lateres fundantur ex lapidibus & argilla, & coquantur.

TERTIOS Græce, tributum dicitur Latine. Inde telonarij publicani dicuntur & tributorum colle-

ctores seu exactores. Et etiam telonium dicitur locus in quo tributum exigitur.

T E L U M largo quodam modo quicquid nocere potest appellatur. Nam apud Virg. atque alios auctores aliquando pro ense etiam accipitur. Iustinia. tamé libro quarto. Institutionum, titulo de publicis iudiciis. [Telum, inquit, vt Caius noster ex interpretatione legum Duodecim tabularum scriptum reliquit, vulgò quidem id appellatur, quod arcu mittitur:] sed & omne significat quod manu cuiusque iacitur: & paulo post dictum ab eo quod in longum figuratum, quæ verba Cuij iterum ponuntur in tit. de Verborum significatione. l. si calumniatur. §. telum. Nebr.

T E L U M non dicitur tantum quod ab arcu mittitur, sed etiam quod à manu eo quod in longum mittitur, ergo lapis, lignum, ferrum, nomine teli continetur. textus est de public. iudic. §. telum autem.

T E M E R I T A S est cum quid facimus propria voluntate, & sine superioris auctoritate. ita definit Gemi. in c. eum qui. §. in super. de præben. lib. 6. vbi etiã dicit, quod temeritas est quando quis facit actum à iure prohibitum, & de temeritate vide Bar. in l. j. ff. ad Tertyl.

T E M P L A R I I sunt præceptores vel commendatarij & personæ religiosa, vt clemen. de reli. do. & Cle. cum ex eo. de sen. excom. per Ioan. Andr. in rubri. de reg. & cap. ecclesia sanctæ Mariæ. de Cõstit. tales deputantur ad administrationem ecclesiasticam, & sic possunt agere & defendere iura ecclesiæ, vt cle. prima de re-

script. & possunt etiam esse personæ incognitæ & de longinquis partibus. capite cum deputati. de iudic. & quandoque eliguntur, & habent ecclesias parrochiales, & sic auctoritas diocæsani debet interuenire, facit cap. vnicum. de capel. mona. libro sexto & no. in d. Clé. prima de Rescri. quãdoque non habent ecclesias parrochiales, & sui maiores habet eos deputare & instituere præter cõsensum diocæsani. Et secũdũ Inno. in dignitate comparantur institutoribus. c. quod quibusdam. de fideiuss. quia instant negotiis sibi commissis, vel etiam comparantur visitatoribus siue vicariis missis à superioribus ad aliqua officia exercenda.

T E M P O R A R I A S dicitur que ita extruitur vt ad certũ quoddam tempus duret, & non in perpetuum. Plinius libro octauo: [Temporario inquit curio ostendit] Idẽ li. trig. esim. sexto: Theatri, inquit, temporarij, & vix vno mensæ futuri. Seneca libro nono epistolarum: Hæ sunt, inquit amici & quas temporarias populus appellat. Paulus titulo quibus ex causis, lege. ad cognitionem. Exilio, inquit, temporario. Papinianus titulo de pœnis, lege seruus. [Cum seruus per errorem in opus temporarium fuisset datus, expleto tempore domino seruum esse reddendum respondi.] Ant. Nebr.

T E M P V S continuum est quod continuè currit diebus feriatis, & non feriatis, siue in præsentia siue in absentia sit copia iudicis, vel non. C. de Præscr. long. temp. l. fin.

T E M P V S verò vtile non currit diebus feriatis & absentia, & diebus quibus non est agendi copia.

pia. Et istud est multiplex, scilicet continuè vtile & inutile quo ad sui principium tantum, non quo ad progressum, &c. vt in glo. cle. vnica de in integr. restit. vbi gloss. remittit, de concess. præben. ca secundo & cap. quia diuersitatem in fin.

TENOR literarum, est idem quod sententia literarum, require supra, Sententia literarum, sed tamen tenorem literarum dicimus rectè tenorem tex. quamuis titelis scribatur, vnde tenor dicitur ipsa sententia literalis, licet rhetoricè plurima scribantur.

TEPIDARIUM locus erat in balneo tepidior quemadmodum calidarium, calidior. Celsus libro primo. [Tunc, inquit, in calidarium transire, vbi tepidario paululum insudauit.] Idem in eodè: Si est balneum ante omnia in tepidario residere. Vitruuius libro quinto Sudationes, inquit, quæ sunt coniugendæ tepidario. Paulus in titulo de seruitutibus prædiorum vrbanoꝝ. leg. fistulam [Si talis inquit, sit vsus tepidarij. vt assiduam humorem habeat, & id noceat vicina nosse prohiberi eum.]

TEPIDARIUM est idem quod balneum à tempore aquæ nomen trahens.

TERGIVERSATOR dicitur qui in vniuersum ab actione recedit quasi tergum vertens, vt in. c. vlt. de collu. deteg. in gl. 4. & ibi no. Et differunt tergiversator & præuicator & calumniator, vnde nota versus.

Tergiversator desistit præuicator

Verùm i se occultat, profert calumniã falsum

TERGIVERSARI est in totum

ab actione desistere, & dorsum vertere Digest ad sen. Turp. in gl. præalleg. in c. vltim. de collu. deteg.

TERGIVERSATIO quandoque est versutia vel calliditas qua quis inducit alium vt desistat ab eius inquisitione, & sic capitur in c. vlt. in gloss. præalleg. Quandoque etiam est frustratio, delusio vel colludium.

TERMINVS dicitur finis vel limites distinguens confinia agrorum. hinc Virgilius duodecimo Æneid.

Limes agro positus, litem & differeret aruis.

& in c. forus. de Verb. sign.

TERMINVS peremptorius obtinere debet tatum temporis quantum tria edicta nisi aliud exigeret iustitia, vt in cap. dilecti. de dila. in gloss.

TERRAM integram Caius vocat in quam dominus adhuc non immissit pecus pascendi gratia. l. sylua de Verb. sign.

TERRA proficissa. in d. l. sylua. est quæ primum aratru experta est grandioribus glebis relicta.

TERRITORIUM est vniuersitas agroru intra fines cuiuscunque ciuitatis, ab eo dictum quod magistratus eiusdem loci intra eos fines terrendi, id est amouendi vel submouendi ius habet. ff. de verb. sign. l. Pupillus §. territorium Alibi ponitur pro diœcesi. gl. in cle. ne Romani. de elec.

TERRA tum pro simbolo, hoc est belli signo accipitur. Virg. 7. Æneid.

It bello cesserat signum.

tum pro talis, vt vulgo accipiuntur: nam talus aliud est. Martialis.

Hec mihi bisfeno numeratur tessera puncto.

tum pro frumenti quadam mensura, de qua Servius in illud. Vir. j. Georg.

- Numeros impressit avernis. tesseras interpretatur, quib⁹ frumento numerus designatur. Iuvenalis.

Suum: la ne pereat, qua vilis tessera venit.

- *Frumentis.*

Sueton. in August. [Ne plebis frumentationum cauta frequentius à negotiis auocaretur, ter in annum quaternorum mensium tesseras dare destinavit.] Hinc Persius per diminutionem fecit tessera. Scabiosum, inquit, tessera far possidet. Instinja. libr. xj. Cod. tit. de frumento Alexandrino. l. diurnos. Tessera, inquit, designatur. Paulus de legatis secundo. l. mortuo. [Si Titio tessera frumentaria legata, sit.] Vlpia. lib. 5. Dig. de iudicis. l. sed & si. Si libertus, inquit, suis tesseras frumentarias emi voluerit. Neb.

T E S S E R A E frumentariae, signa erant frumentaria, quibus exhibitis frumentum à principe dabatur populo Romano, ut hodie quibusdam in locis nummi plūbei vel ærei. vel quid simile, quod pro symbolo sit. Ex quo factum est ut tessera pro iure percipiendi frumentum ponatur. Vnde ff. de iudic. l. sed & si susceperit, ita legitur, [Si libertis suis tesseras frumentarias emi voluerit.]

T E S T A M E N T U M est voluntatis nostræ iusta sententia, de eo quod quis post mortem suam fieri velit. digel. eodem titul. leg. prima. Et additur cum institutione heredis. Insti. de legat. §. ante heredis. & hoc de uniuerso patrimonio, ut excludatur singulare relictum & codicillus. Et dicitur

testamentum quasi testatio mentis vel vitimum elogium, seu vltima voluntas, qua quis de rebus suis disponit legatario legata assignando. Et diuiditur quia aliud est testamentum nuncupatum, quod consistit in sola nuncupatione testatoris, non in solennitate scripturæ, tamen septem testes necessarii sunt, & heredum nominatio. Insti. eodem titulo, §. final. Aliud est in scriptis conditum quod similiter exigit numerum testium subscriptiones, & signacula septem testium. Antiquitus autem tria genera testamentorum in vñ fuisse, de quibus infra in verb. [testamentum surreptitiū,] Itē testamenti aliam divisionem ponit Iudor. libro quinto scilicet, testamentorum alium iuris ciuilib, aliud iuris pratorij.

T E S T A M E N T U M iuris ciuilib est testamentum septem testium sigillis signatum, & subscriptione firmatum, quod apud ciues sit, & inde dicitur ciuile.

T E S T A M E N T U M iuris pratorij, est septem testium signis signatum. Et dicitur sic, quia sit apud prætores, secundum Iudorū ibidem.

T E S T A M E N T U M holographum est manu auctoris totum conscriptum & subscriptum, unde & nomen accepit ab holon. id est totum, & graphos scriptura vel litera quasi tota litera secundum Iud.

T E S T A M E N T U M inofficium est quod frustra libris exhereditatis sine officio naturalis pietatis in extraneas personas testamentum est secundum Iud. lib. v.

T E S T A M E N T U M iuratum, est si ille qui testatus est, capite diminutus est vel captiuitate detentus.

rentis, aut si non ritè vel contra legem factum est, secundum Iud.

TESTAMENTVM ruptum, i-
deo vocatum est, quia nascente
posthumo neque exheredato, ne-
que herede nominato, disrum-
pitur, secundum Iud.

TESTAMENTVM surreptitiu-
m, est quod in fraudem heredum
seu legatariorum & libertorum,
non palam prolatum: est quod si
non latet dictis personis non
proinde suppressum videtur: Erant
autem olim tres aliq. species.
quæ hodie in usu esse desierunt.
Quoddam erat pacificum testa-
mentum, & appellabatur calati-
scomicus, à calos, quod est bonu-
& comicus pax, quia in bona pa-
ce fiebat, vel à calatis comitiis,
hoc est bonis conuentibus, à ca-
los bonum, & comitia conuentus
vel conventiones sapientum. Bonæ
enim conventiones erant que
in pace fiebant, nam fiebant tes-
tamenta diebus feriatis propter
penuriam hominum, quia aliis
diebus non feriatis erant homi-
nes diuersis negotiis occupati,
quare testes, non poterant inue-
niri, vel dicitur à calo, id est, vo-
co, quia personarum vocatio fie-
bat. Aliud erat bellicum, quod
prociuctum dicebatur eo quod
tempore præliorum cum in præ-
lium exituri essent homines in
prociuctu faciebant. Postea acces-
sit tertia species. s. testamentum
per æs & libram, quod per eman-
cipationem, id est, imaginariam
quandam venditionem sub quin-
que testibus agebatur, & libripè-
de, id est, estimatore, qui libri-
pendebat, id est, estimabat fami-
liam id est hereditatem, & em-
ptore qui erat loco heredis, ci-
uibus Romanis, id est, libripè-
de. Vocatur.

minibus & pueribus presenti-
bus. Prima duo illorum testamen-
torum penitus aboluerunt. Ter-
tium vero partim remansit in v-
su. s. quo ad numerum testium,
videlicet septenariu. Erant enim
quinque testes libripès, & emptor.
Et prædicta nomina testamento-
rum ad ius civile referabantur,
quia ius civile inuenit illa.

TESTES, sunt quos ante iudiciu-
m quisque sibi placitat & allegat
nè possit librum aut dissimulare,
aut subtrahere se. Vnde etiam
legati appellantur. Item testis
est rei geita probator. Sed testis
cogendus est qui ad testimoniu-
m faciendum cogitur. Dicuntur ergo
testes quia testimonium ad-
hibere solent, sicut signatores
qui testamentum significant se-
cundum Iud. li. vj. Item antiqui-
tatis superstites dicebantur eo
quod super statu causa profere-
bantur, nunc parte nominis a-
blata per apheresin testes dicun-
ter & considerantur conditione,
natura, & vita, sic in c. forus. de
verb. sig. ad fi. Testes etiam con-
tinentur sub nomine instrumento-
rum. cap. peruenit. de tes-
sti. cog. Et qualiter testis exa-
minetur, vide c. constitutus de
fideiussor.

TETRASTERICVM, dicitur
quod quarto quoque anno instaurat.
Bud. in l. Sepulcia. ff. de poli-
lici.

TEXTRINVM locus ubi textur.
l. qui textrini. C. de murileg.
libro vndecimo.

De T ante H.

THEATRVM est locus in ciui-
tate communis & publicus ad
spectacula, & dicitur à theoran-
do, id est inspiciendo, vt in fo-
ro

ro vel palatio communi, sicut in harena Veronenſi, Inſti. in gloſ. de re. diui. ver. theatra. §. vniuerſitatis.

T H E A T R A L I S liberalitas eſt q̄ dari conſuevit ad ludum theatri. C. de præd. curia. l. vlt. in gl.

T H E R I A C A, non tyriaca, vt non medicorum corrupte habent, antidotum eſt notiſſimum contra venena. de cuius compoſitione duo extant Galeni opera: alterum ad Caſarem, alterum ad Pamphilum, dicta theriaca, a ther, quod eſt fera, hoc eſt vipera. Plinius libro viceſimono. [Fiant, inquit, ex vipera paſſilli qui theriaci vocantur Græcis]. Hieronymus in Iouinianum. li. ij. [Viperæ, inquit, carnes, vnde theriaca conſicitur, quantis rebus aptæ ſunt, norunt medici.] de ſundo Inſtructo. l. quaſitum. Theriacam, inquit, & cætera medicamenta non tyriacam. Nebriff.

T H E S A U R V S propriè dicitur pecunia abſcondita ſub terra, cuius non eſt memoria. l. nunquam, §. theſaurus. ff. de Acq. rer. do. Quandoque impropriè dicitur, vt ff. de acq. poſſ. l. peregrè. in prin. & ff. ad exhi. l. theſaurus.

T H L A S I A E dicuntur ſpadones, quibus teſtes fracti ſunt. Thlibia vero qui atritos eos habent.

T H Y M E L I C V S, interpretatur hiſtorio. quoniam tymele, es, eſt pulpitum ſue ſcæna. Apuleius pro magia, [Si choragium, inquit, thymelicum, num argumètarere, vt etiam me Gragidij ſymate hiſtrionis,] Auguſtinus. lib. vj. de ciuitate Dei. Quæ ſunt, inquit, illa ſacra, quibus agenditales elegit ſanctitas, quales nec thymelica in ſe admittit obſcœnitas. Vitru. lib. v. ex eo, inquit, ſcœnici

& thymelici ſeparatim nominantur Vipianus. lib. iij. ti. de his qui not. infamia. l. athletas. Neque thymelici, inquit, qui certaminibus ſacris deſeruiunt. ignominioſi habeantur. Item de conſecra dict. v. can. non oportet. Sed vtrobique thymelici corruptè legitur, Anto. Nebriff.

T H Y M E L I C I, ſunt ſidicines, ci. thariſtæ, lyriſtæ, tibicines, qui in orchestra actiones ſuas peragebant, ſicut hiſtriones in ſcena, vt M. Vitruuius eſt auctor.

T H L A S I A E ſiue thlibia, quod idem eſt, Latine dicti qui habent teſticulos atritos, appellati ſic à tehla, quod eſt frango, ſiue thlibo quod idem ſignificat. Vipianus titulo de Verborum ſignificatione. l. ſpadonum. Thlibia, inquit, & thlaſia, ſed & ſi quod & aliud genus ſpadonum eſt. Item Paulus ad legem Corneliam de ſicariis. l. ſi quoque. ij, inquit, qui thlibias faciunt ex, conſtitutione diui Hadriani. in ea ſunt cauſa, qua ij qui caſtrant. Vtrobique mendoſi ſunt codices recentiores. Accuſius tota erat via, nunc dicens eſſe ferramentum caſtratorium, nunc id quod veriſſimum eſt, nescire ſe, quid thlaſia aut thlibia ſit, cum ſit non caſtratus ſiue exectus, ſed qui vt diximus atritos habet teſticulos, de quo dominus per Moſen ſcribit in Deuteronomio, cap. vigelimo tertio. Non intrabit eunuchus atritis vel amputatis teſticulis, & abſciſſo veretro eccleſiam Domini.

T Y B E R I V S Cæſar, Liuij Druſi ex Lina Druſilla filius, Auguſti deinde priuignus, ab illo ea lege eſt adoptatus, vt ipſe Germani-

cut
-lium
vita
ſaru
ptu
quit
pta
dop
ne f
Aug
Imp
ptar
nicu
bae
calid
beric
ptar
itoria
Accu
tores
de pe
xit cu
ſerit.
ſi hiſ
legit
ex Eu
no de
ns, &
T Y B I
tum
vel al
ff. ad l
Imo t
T I B I A
re. m
crura
T I G N
ſcom
vt in
eo. tit
de tig
ædiſic
T I G N
pra ad
T I G V
bus ex
T Y M P
genus

cum Drusi Neronis fratris sui filium adoptaret. Ex Suetonio in vita Augusti, Tyberij. & Caij Cæsaris. Iustia. lib. j. titulo de adoptionibus. §. pe. Augustus, inquit, non ante Tyberium adoptavit, quam is Germanicum adoptasset, ut protinus adoptione facta, inciperet Germanicus Augustini nepos esse. Accurs. Imperator, inquit, volebat adoptare quendam nomine Germanicum, & hic Germanicus volebat consentire. Vnde Augustus calidè suasisit cuidam nomine Tyberio, ut illum Germanicum adoptaret, quod fecit. Quis talia historiarum portenta fingeret, nisi Accursus, aut Accursij admiratores. De Tyberio verò tantum de persona ignota & obscura dixit cuidam Tiberio: cum successerit Augusto in Imperio. Quod si historias seculares numquam legit, numquam eum audiuit illud ex Evangelio Lucæ tertio. Anno decimoquinto Tyberij. Cæsaris, &c.

TYBIAS, alias tlibias, instrumentum est abscindendum virilia, vel aliter, ut not. in l. hi quoque. ff. ad legem Conel. de sicar. Imo tlibix legendum est.

TIBIALIA apud Paul. l. pe. de re. mil. dicuntur arma quibus crura muniuntur.

TIGNVS vel tignum dicitur esse omne genus materiæ lignæ, ut in l. xij. Tab. & Azo in Sum. eo. tit. & institu. de rer. diuis. Vnde tignarij dicuntur omnes qui ædificant.

TIGNVS iniunctus. Require supra actio.

TIGVLI dicuntur foramina: quibus exigit fumus.

TYMPANIVM, margaritarum genus est, ex altera parte spheri-

cum, atque ex altera planum: quasi in tympani effigiem formatum. Plin. lib. 9. vbi de margaritis & vnionibus. Quibus inquit, vna tantum facies est, & ab ea rotunditas, auersis planities, De auro & arg. leg. l. pediculis. Cum quædam, inquit ornamenta mammillarum ex cylindris triginta quatuor, & tympaniis & margaritis detraxisset.

TYRVS, colonia Syriæ Phœnices insula quondam, sed ab Alexandro in continentem translata, vnde Lucanus in 3.

Et Tyro instabilis, precio aque murice Sidon.

Tyriorum colonix meminit. Iuri scons. in titulo de censib. l. vltim.

TITUBATIO est cum ego inde duo contraria scio, nec tamen alicui eorum (quia dubito) credulitatem meam applico. Vnde titubare dicitur quis, quando suspicionem habet super eo de quo contenditur, ut c. in nostra in præsentia. de Procur. in glos. in verb. titubasset. etiam titubare est defectuosè loqui vel ignoranter, vnde titubans pro ignorante habendus est. C. de cond. indeb. l. vlt. & ff. de lib. ho. exhi. l. iij. §. is qui arg. cap. dominus. de secund. nupt. vbi glos. pro & contra. & cap. proposuit. de coniug. fer. in glos.

TITVLVS quandoque, signum dicitur quandoque causa acquirè di dominij, quandoque ipsa ecclesia ut titulus sancti Petri quandoque, clericatus, quandoque, canonicatus in aliqua ecclesia: vnde dicitur quis intitulari, id est, clericari vel canonicari. Item quandoque capitar pro causa mobili ad dominij translationem, ut pro locatio

catione, vt c. ecclesia sancta. ij. vt lite pendens. Item titulus est iusta causa possidendi quod nostrum est, & sic exigitur iustus titulus in v. iucapione & p. r. scriptione. c. si diligenti. de p. r. scriptione. & glo. Sum. xv. q. ij. Etiam titulus possessori causam tribuit p. r. scribingendi: vt c. j. de p. r. scriptione. li. vj. & est vnum de principalibus requisitis ad p. r. scriptionem. Dicitur etiam titulus quilibet ordo ecclesiasticus quilibet dignitas vel p. r. latio, & sic dicitur quis intitulari in aliqua ecclesia, id est, ordinari, secundum Ber. in cap. dudum. de elect. super verbo intitulatam. & ff. si cert. pet. in rubr.

TITVLVS nonnunquam accipitur pro rubrica, vt l. j. ff. si cert. pet.

TITVLVS possessionis vel possidendi, est initium possessionis, & causa quare quis possideat: vt emptio, venditio, donatio, permutatio: quia per emptionem & similia incipimus possidere.

De Tante O.

TOSNI secundum Azo. dicuntur sustentatores pauperum.

PROCH scribendum est.

TOGA p. r. t. x. t. r. a, dicebatur apud Romanos, qua utebantur pueri vsque in annum octauum decimum. tunc enim sumebant togam virilem, que libera dicebatur. Seneca in epi. [Tenes memoria cum p. r. t. x. t. r. a posita sumpsisti virilem togam.] Pueri quoque in ea etate p. r. t. x. t. r. a t. a t. i appellabatur. Iuue.

-Et p. r. t. x. t. r. a t. u. s adulter.

Hinc Festus Pomp. ait: [P. r. t. x. t. r. a t. u. s nefas erat obsceno verbo vti, ideoque p. r. t. x. t. r. a t. u. m appellabant sermonem, qui nihil obscenitatis habebat.] Vlpian. de Auro & argen. leg. l. vestis. [Pae-

riha autem sunt veluti toga, p. r. t. x. t. r. a, alicula, chlamides, & pallia quae filiis nostris comparamus.] Præterea verò appellata est, quoniam purpura v. t. i. i. n. t. e. r. e. x. e. b. a. t. u. r. Nebris.

TOGATOS dicimus aduocatos, à toga veste nominatos, quoniam habebant olim aduocati, diuersam à cæteris. vt per hoc cognoscerentur.

TOLERARE, pro sustentare dixit Alphe. in l. in lege. de Verb. sign.

TOMENTVM est quicquid puluillo aut culcitra inferitur, siue illud sit lana, siue pluma, siue stramentum, siue carices, & iunci concisi, quod tomentum circense appellatur, id est, vulgare, triuiale, & pauperibus commune, dictum à Circo Romano, vbi eiusmodi tomenta vendebantur. Martial.

Tomentum concisa palus circense vocatur.

concisam appellat paludem, carices, & iuncos, qui ad tomentum concidebantur, quod à temo, quod est incido, dicitur, non vt in docti putant, ab eo quod tum erat. Seneca de vita beata: [Si super circense tomentum per salicis veteris linthei effluens incubabo.] Suet. in Tyberio: [Drofo, inquit, adeo alimenta subducta, vt cogeretur e culcitra tomentum mandere.] Varro quoque de lingua Latina: [Quod in culcitra tomentum aliudve quid calcabant, ab inculcando culcitra dicta.] Vlpian. de leg. iij. l. si cui lana. [Lana, inquit, appellatone, tomentum ab continetur.] Exponere tu, id est, lana quae culcitra inculcata est, nam ea poterat in dubitationem venire. Quod verò Accursius pu-

tat genus esse vestis, vel cooper-
torium de lana factum, quis non
iure possit ridere? Nam vt in ea-
dem lege habetur, si lanæ appel-
latio eatenus extenditur quo ad
telam peruenerit, hoc est vt idē
Accursius interpretatur, vt solū
restet texere, nondum tamen est
in tutela posita. quomodo vestis
sive cooperitorium ex lana factū,
debet lanæ appellatione conti-
neri? Quid quod Paulus in eodē
titulo expressē dicit: Lana legata
vestem quæ ex ea facta sit deberi
non placet. Ant. Nebr.

T O P I A R I V S, est operis topiarij
artifex. Opus verò topiarium di-
citur quod in viridariis topiarij
faciunt, exprimentes varias figu-
ras animalium aliarumque rerū
ex myrto, citro, buxo, hædera, a-
liisq; arbusculis, fruticibus, &
herbis, quarum natura flexibilis
est. Plinius libr. decimo quinto.
[Satiuarium, inquit, myrtoꝝ ge-
nera topiarij faciunt.] Idem libr.
duodecimo. [Ficum Indicam ad
opus topiarium dicit pertinere.]
Et libro vicesimo primo, de cha-
mædaphne. [Topiaria, inquit, her-
ba inopiam florū aliquādo sup-
plet.] Idem lib. vicesimo secūdo,
[acathon herbam appellat topi-
ariam, quia topiario operi ac-
commodari potest, Cicero ad
quintum fratrem: [Topiarium
laudari, ita omnia cōcessiuit hæ-
dera.] atque ibidem: [Vt denique
illis paleati topiariam facere vi-
deantur. Vlp. tit. de fun. instru. l.
instrumēta. Si viridaria, inquit,
sunt topiaria accedunt instru-
mento fundi. Et in eodem tit. l.
quæsitum. [Hosiarij, inquit, vel
topiarij, & diatarij.] Aphricanus
tit. de legatis tercio. l. cum quæ-
rentur. [prædijs legatis, & quæ-
corum prædiorum causa empta

essent, neque topiarium, neque
saluarium legatum videri ait:
topiarium enim ordinandi, sal-
tuarium autem tuendi & custo-
diendi fundi, magis quàm co-
lendi causa paratum videri.] Ac-
cursius cuiusmodi ornatus esset
topiarij, nesciuit, cum dicit illius
officium esse, purgare agrum spi-
nis & vepribus, & facere fossas.
Imò verò eiusmodi serui lega-
to cederentur, cum necessariò a-
ger purgari debeat spinis, & fos-
sæ atque elices deducendæ sint,
atque ad culturam pertineant.
Nebril.

T O P I A R I V S est qui prædium
ornat, saluarium qui custodit. l.
cum quærebatur. §. h. ff. de leg. iij.

T O N S V R A in clerico: vide gl. in
Clem. quoniam. de vita & ho-
nest. cleri & xxij. dist. cap. prohibe-
bēte. cap. clericis. cap. si quis ex
clericis. cap. non liceat cuiilibet,
& xij. q. j. duo sunt.

T O R A L, mappa est quæ toro, id
est mensæ imponitur. Varro de
lingua Latina, [Toral, inquit,
quod ante torum.] Horatius primo
Episto.

Ne turpe toral, ne sordida mappa:

Florentinus de supellectili le-
gata. l. de tapetis. [Sicut thora-
lia, inquit, quæ stragulorum non
sunt.] In eodem tit. l. supellecti-
li, vt diximus in verbo mappa,
[oralia] pro [toralia] legitur. Ne.

T O R M E N T V M dicitur quasi
torquens mētem, à torqueo tor-
ques. Quæstio verò est veritatis
indagatio per tormentum seu
torturā, & potest appellari quæ-
stio à quærendo, quia iudex per
tormentum inquirat veritatem.
Panor. in c. cum in contempla-
tione. de reg. iur.

T O R N E A M E N T A dicuntur
quædam nundinæ vel ferie, in
quibus

quibus milites ex edicto conuenire solent, & ad offensionem virium suarum & audaciae, temerè congregari vel congregari. vt ca. primo de torneâ.

TORRENS est aqua in imbre cum impetu quæ in astate torrescit, id est, arefcit. secundum glo. in Clem. dudum. de Sepult.

Vide ff. de flumin. l. j. §. ij. & de aqua plu. arcend. l. in summa. §. penult.

TOTA id est, omnis. ff. de pac. l. si vnus §. pactus. vers. idem dicimus.

De T ante R.

TRABES est vestis consularis, vt Cod. de consul. l. j. libr. xij. qua veste etiam utebatur Imperator, etiam se consulem vocabat: vt in authent. de consulib.

TRACTATORII, erant viri qui tractabant & contractabant, id est, manibus contingebant & palpabant animalia publica, & equos sacro vsui deputatos. Vel dicuntur tractoria literæ impetratæ pro licentia vehendi animalia, vel literæ datæ licentiæ ad tractandum & puniendum criminosos, secundum Accur. Cod. eo. tit. in Rubr.

TRACTATORES Alciatus scribit appellari eos, qui habent tractatorias, id est licentiam adducendi equos in cursu publico: quam Plin. in epist. & Iuriconsulti vocant diploma.

TRADERE, duplicem habet significationem, vno modo est re suam in alterum transferre. Corporalis enim res tradi potest, & à domino tradita alienatur: hoc patet per etymologiam dictionis. Dicitur enim trado quasi transfero dominium, & sic bene dicitur in instrumentis venditionis, iure proprio tradidit, id est, transferens tradidit seu dedit.

Alio modo tradere capitur pro inducere in possessionem, siue propria corporali praestatione rei, vt cum dicitur: possessionem tradidit, vel ipsum equum per frænum vel librum in manibus.

TRADUCERE vsus est Paulus. in l. si duo. vt possid. pro facere traduces. Traduces autem in vitibus dicuntur, qui aliunde tracti ac propagati sunt.

TRAHÀ, est instrumentum rusticum, quod æquandis cespitibus vel feno colligendo aptatur.

TRAIANOPOLIS, ciuitas Siciliae, à Traiano Cæsare cognominata, vt ex verbis Iuriconsulti colligimus, in titu. de cens. l. vlt. [In Sicilia, inquit, Selinis & Traianopolis. Sed cum Traianopolis oppidum sit Misæ maioris, atque alterum eiusdem nominis in Piceno Italiae, interpungenda sunt legis verba, aut Selinis sit in Sicilia, & Traianopolis altera ex illis duabus. Ant. Nebris.]

TRAIECTITIA pecunia, dicitur, vt Modestinus lib. 22. Digesti. de nautico fenore, scribit, quæ trans mare vehitur. & ibidem sepe. Africanus quoque in titulo de actionibus & obliga. l. traiecitia pecuniae. Item Cod. de Veteri iur. enuc. l. tanta. Dicitur autem traiecitia, à traiciendo, hoc est, transmittendo. vnde est frequenter apud historicos, [traicere montem, & traicere mare, & traicere flumen, & traicere exercitum, traicere metes, traicere pecunias.] Atque vtrunque simul traicere exercitum, mare, flumen. Quare traiecitia pecuniae nomine venit ea, quæ permutatur, & transuehitur ultra montes & maria. Ne-

TRAIICERE est mare transire.

Vnde

Vnde dicitur : [Si pontonibus mare traiciatur, id est, transeat : Inde traiectum est per mare transitus.] Etiam alio modo est nomen ciuitatis.

TRAIECTITIA dicitur pecunia quæ locatur vel permittitur alicui per mare ad quemcunque locum transuehenda vel deportanda. ff. de Actio. & obligatio. l. traiecitia.

TRANSACTIO, est de re dubia, & lite incerta nõdum finita, dato aliquo promisso, vel retento, non gratuita paxio, vt in cap. super eo. de transact. Et est idem quod compositio inter aduersarios. & litem intelligo præsentem vel futuram, quia ante litem cõtesta. potest fieri transactio. vt ff. de Condi. indeb. l. eleganter. §. si quis post. Item litem subaudio iustam vel iniustam: vt C. eod. tit. l. ij. & si quis quando agit. credit se habere iustam causam, aliàs contrarium, vt ff. de Condi. indeb. in Sum. vt tamen inter insistentem & resistentem: vt si actor per calumniam insistat, nulla sit transactio: sed si reus per calumniam resistat, valeat transactio quantum ad eum. Cod. eod. tit. l. sub prætextu. licet per aliam viã, hoc est per actionem de dolo, vel replicationem doli consulari actori, vt ibidem dicitur, quando dolo reus induxit actorem ad transigendum. Et dicitur in descriptione, non gratuita paxio: idem quia fieri non potest gratis, imò expedit quod is, cui sit transactio, aliquid det vel dare promittat transigenti. vnde fieri debet aliquo dato retento vel promisso, alioquin transactio non procedit. Et in eo quod dicitur, aliquo intelligitur etiam de modo: quia si quæstio erat de re

valente centũ, potest fieri transactio pro decem vel pro minori, nec potest dicitur transigens se deceptũ, qui transigit super incerto. Item in eo quod dicitur re dubia & lite incerta, intransituè ponitur, vt sit sensus, de re quæ dubia & incerta est lite, id est, propter litem, quia lis quando pendet, facit rem dubiam & incertam. Nam euentus litis & iudiciorum incertus est l. quod debetur. ff. de Pec. vnde super eo quod in quæstione vertitur, lite pendente potest fieri transactio: & idem dicitur, lite nondum finita. Nam si iudicatum esset, nec appellari posset, nec aliquo remedio sententia retractari, ita quòd de sententia non dubitaretur, certè transactio non valeret, vt si quis condemnatus ad decem dicat, Verum est me tibi condemnatum esse ad decem, & verum est quòd debeo, sed si vis esse contentus, quinque dabo incontinenti, tunc transactio nulla esset, & si iudicatum negaret, ad eò tamen liquida foret probatio, vt non sufficeret negare, adhuc est idem: vt Cod. de Pœn. l. qui sententiam. Dicitur enim transactio quasi actionis in amicitiam seu amicabilem compositionem transitio transeunt enim à lite & ab actione, qui componunt inter se pacifices, cum tamen gratis non remittitur actio. secus si gratis remittitur, quo casu non fit transactio, sed simplex per donationem paxio, qui enim transigit, quasi de re dubia & lite incerta neque finita transigit, id est, componit, vt in cap. super eodem tit. in gloss. iij. & sic is transit ab actione qui transigit, & is qui agit, pro-

præ dicitur transigere, vt C. eo. tit. l. ij. præalleg. reus autem improprie. Item in spiritualibus nõ valet transactio proprio nomine dicta. c. si quando clerici. de Offi. deleg. & c. super eo. præalle. & est tex. in c. constitutus. & c. præterea. eo. ti. Ratio, quia transactio in spiritualibus continet speciem simoniz: verbi gratia, duo litigant super aliquo beneficio ecclesiastico, puta ecclesia vel præbenda, & etiam super iure præsentandi: talis transactio cum sit super re sacra, non valet quando alter illorum dat alteri x. vel xx. annuatim vt cesset à lite, & alter obtineat ecclesiam seu præbendam seu ius præsentandi, cum sit annexum spirituali: ergo species simoniz est, vbi aliquid datur vel promittitur siue retinetur in talib. vt possideatur, aliàs procederet in spiritualibus nullo dato retento vel promisso, sed tunc proprie non est transactio, sed in temporalibus valet transactio tali modo sumpta. Sumitur autem aliter & largo modo transactio, prout est amicabile compositio, & si potest fieri in spiritualibus, vt in cap. statuimus. de transactionibus. arg. cap. nisi essent. de præben. & cap. vlt. de re. permu. Et hoc dum ex vtraque parte datur spirituale, auctoritate tamen superioris, vt aliqui litigent super ecclesiis, & episcopus vel archiepiscopus componat eos iure. Item non valet transactio in subiectione spirituali. cap. præterea. ij. eodem tit. Subiectio enim est spirituale quid, & ideo aliquo dato vel promisso siue retento remitti non potest, verbi gratia, iste subiectus est tali abbatiæ, scilicet ecclesiæ sancti Petri, modo transigere, id est, da-

re triginta solidos, vel aliud in certo sensu vt sit exemptus ab abbatiæ subiectione, qui census est, licet esset recognitio debite subiectionis. c. omnis anima. de censu. tamen non valet talis transactio propter subiectionem. Secus si gratis vellet quis aliquam ecclesiam eximere subiectam. bene posset ex ea annuatim aliquid accipere, nec esset simonia. cap. constitutus. de religio. domi. vel sibi constituere soluendum censum in recognitionem domini, vt in cap. omnis. præallegato. vel ad iudicium perceptæ libertatis, vt in cap. recepimus. de privileg. Item in matrimonio compositio vel transactio non valet. cap. fin. de transac. Et nota duas regulas. Prima est affirmatiua, quod in omni causa criminali vel in omni crimine pro quo venit imponenda pœna sanguinis, licitum est transigere excepto crimine adulterij. Ratio huius regulæ, quia vnicuique licet redimere sanguinem suum. Sed ratio exceptionis est frequentia criminis adulterij. xxxij. q. vij. quid in omnibus. & de iudi. cap. at si clerici. §. de adulteriis. Secunda regula negatiua est, quod in aliis criminibus, in quibus non venit pœna sanguinis, non est licitum transigere, excepto crimine falsi, in quo potest transigi: ratio regulæ est, ne delicta maneat impunita. Ratio verò exceptionis, quia non potest maius crimen imponi quam falsitatis, quod adimit omnem honorem. Et hæc dicta procedunt de iure civili. Iure namque canonico hic non licet transigere ibi sic, quia ibi non venit pœna sanguinis imponenda. Item transigi non potest super alimentis, nisi auctore

prætoro

prætor. ff. de transact. l. cum hi. in sum. Ergo no. quod quædam sunt in quibus nec compositio, nec dispensatio, nec transactio locum habet. Quomodo enim posset fieri per amicabilem compositionem, dispositionem vel per transactionem, vt vir dimissa vxore aliam superinduceret? vel vt monachus talis existens proprium haberet? de Statu monachorum. cum ad monasterium, vel vt subiectus in subiectione perdurans, domino non obediret, scilicet in licitis & honestis. in his ergo cum similibus transactionibus locum non habet, vt in ca. fin. eodem titulo. Effectus autem transactionis est vt omnia instrumenta ad causam spectantia, super qua transactum est, & quicquid aliud est quod opem partibus ferre poterat hoc sit, vacuū, & omni virtute cassatum, & sola transactio validum perpetuumque robur obtineat, vt in cap. primo eodem titulo secundum Goffredum. in summa. de transactione.

TRANSCRIBERE præter illam significationem, quæ omnibus est notissima, modo significat iure cesso tradere, vt in l. si vir vxori. de præscrip. ver. modo transferre, vt in rationibus sit, cum id quod mihi expensum latum est, in aliud nomen transfertur, & nomen meum è rationibus eximitur. l. Aliquando, ad Senatusconsultum Velleianum. Budæus.

TRANSVGA dicitur qui transit ad hostes.

TRANSLATA legata dicuntur, quæ testator vni legatario ademit, & alij legauit. nam sic transfert testator auferendo ab eo cui primum legauerat, & alij dando.

TRANSLATIO est de sede ad sedem facta commutatio, vt cū episcopus de vna sede ad aliam transfertur, vnde quod hic appellatur translatio, alibi dicitur mutatio, vt vij. q. j. mutationes. vel sic: Est ab vna ecclesia ad aliam regulariter facta transitio. Potest enim aliquis de minori ecclesia ad maiorem transferri: nam qui prouehitur, de minore ad maius prouehitur. xcij. dist. legimus. in fine. & hoc maxime de translatione episcoporum. Vnde translationum duæ sunt causæ. Prima vtilitas, cum in sua ecclesia infructuosus est. Secunda necessitas, vt cum persecutionem patitur, & hostilitatem. Et sunt tres causæ transitus. Prima leuitas, Secunda cupiditas, Tertia humilitas. de hoc Goffred. in sum. eo. tit.

TRANSLATIVE significat segniter & non accurate. l. j. §. præuaricatorum. ad senatuscon. Tur. & l. j. de iure pa.

TRANSLATIVUM edictum. vide in ver. Edictum.

TRANSMIGRARE est de loco ad locum transire.

TRANSVECTIONEM vt inquit Bud. in l. ij. de In ius vocan. hodie; licet barbare, monstram, vocamus, cum scilicet equites sollemniter recensentur.

TRANSVERSALES dicuntur qui ex transuerso sine à latere coniuncti sunt, vt fratres, sorores & eorum eorumque liberi.

TRAPETVM siue trapetus, vt inquit Seruius in illud Virg. 2. Georg.

Venit hyems teritur sicgonia bacca trapetis.

Olearia mola est. Martialis.

Nec tartisiaci cedat tua sylua trapetis.

Dicitur à Tero, teris, vt Varro de lingua Latina tradit, vel (vt alij) à Trepo quod est verto, quia mola olearia vertuntur, vel à Trepo, quod est premo, ad priorem etymologiam alludit Virgili cum dixit:

seritur syonia bacca trapetis.

Ad alteram, vel potius ad vtranque. Plinius libro 15. [Mox, inquit, trapetis fracta olina premeretur.] [V]lpianus titulo locati & conducti. l. sed addes. §. illud. [Trapeta, inquit, instructa funibus.] Accursius instrumentum tantum esse dicit, sed non cuiusmodi, aut ad quos vsus. Quod verò in tit. de Supellectili leg. l. de trapetis. bis scriptum est trapetum, expuncta r. litera, tapetum est legendum, quod nemo dubitat in genere stragularum esse. N.

T R A P E T V M est molea olearia. l. sed addes. §. illud. ff. locati.

T R A P E Z I T A id est, campfor vel mercator. 23. distin. in nomine Domini.

T R A P E Z O P H O R V M, theca erat in qua preciosiores mensæ deserebatur: nam trapeza interpretatur mensa, & phoreo vel phoresco. quod est fero. Florentinus de supellect. leg. l. supellectili. [Trapezophora, inquit, Delphica & subsella.] Cicero tamè ad Fabium Gellium pro statua sine signo quod serebat mensam poluit. [Trapezophoron. inquit, si te delectat habebit.] Ne.

T R A P E Z O P H O R A E erant mensæ ornatu maximo elaboratae. quæ effigis imaginibus sustinebatur. Trapezophorarum mentio fit in l. iij. de supellect. legat.

T R E M I S, species erat pecuniæ signata, sic dicta à tertia parte autri quam pendebat, vt docet

Bud. in l. qua vulgò. de Adil. edi.

T R E V G A est securitas praeserta personis & rebus ad tempus, discordia nondum finita, vt de treu. & pa. c. j. sed pax regre. in lit. P.

T R E V G A ad tempus facta potest appellari pax. ca. nouit. ver. postremo. & ibi ad hoc not. Pan. in pe. no. de iudi.

T R I B V N A L secundum Goffr. est locus maiorum iudicum, qui habent merum imperium, secundum Azo. in Sum. C. e. iur. om. iudi. vel est locus vbi iudex pro tribunali sedet, qui aliam forum vocatur. extrà, de Ver. sig. forum. & est gl. in c. i. de re iud. libro 6.

T R I B V N V S plebis est plebeius magistratus, sic dictus, quia populus Romanus olim erat diuisus in tres partes, & ex singulis singuli tribuni creabantur, vel quia tribuum suffragio constituebantur.

T R I B V N V S Quiritum, id est, militum erat Rege exacto ante dictatores, qui praesert equitibus, postquam partim ex plebe, & partim ex patribus militum creati sunt Tribuni consulari potestate.

T R I B V N I, id est, primicerij. l. ij. & ibi glo. C. de offi. primi. & qui dicantur tribuni, vide l. officium. ff. de re mili.

T R I B V T V M est census qui praesertur ratione soli proprii à possidentibus. Dicitur autem tributum idè, quia militibus tribuebatur, qui expeditioni publicæ vacabant, vnde & stipendium appellatur, vt ff. de Ver. sig. l. aget. & ff. de Publ. & ve. l. j. §. hic titulus. super ver. pendant. in glof.

T R I B V T A R I I dicuntur à tributo quod à tributione deriuatur.

T R I B V T A R I A actio. Require supra de actionibus.

TRICENNIVM est tempus 30. ann. inde tricennalis præscriptio vt in ca. vigilanti. de Præscript. in antiq.

TRICLINIVM erat locus tribus constatus lectis, ad discumbendum.

TRICLINARIA vestimenta sunt illa quibus vtimur in cubiculo. l. apud Ausidium. ff. de opti. lega.

TRIENNIVM est tempus trium annorum, vt in c. j. de Præscrip. Et inde dicitur triennialis præscriptio, quæ communiter currit in vsucapione.

TRIENS est tertia pars assis quatuor continens vncias.

TRIERARCHVS, interpretatur nauis princeps: nam trieris est nauis habens triplicem ordinem remorum, quæ triemis dicitur. Hieronym. Ezechielis capite 30. [Egredientur nuncij à facie mea in trieribus.] Ad senatusconsultum Trebellianum. l. eius. [Fiduciarium, inquit, reliquit herede trierarchum.] Item de bonorum possessione. l. j. [Nanarchos, inquit, & trierarchos classium.] N.

TRIERARCHVS interpretatur princeps nauis: trieris enim nauis dicitur triplici remorum ordine instructa. l. Seius. ad senatusconsultum Treb.

TRIETERICVS, a, um, est illud quod tertio quoque anno contingit, à tria, quod est tres, & etos annus. Virgil. 4. Aeneid.

Referunt trieterica Bacchi.

Ouid. 2. de remed.

Ibat vt Adonio referens trieterica Baccho.

Apuleius pro magia: [Crotalum, inquit, ad trieterica Orgia.] Modestinus lib. 30. ff. tit. de pollicitationibus. l. Septicia. [Agonem,

inquit, constituo trietericum.

TRIETERICVM, quod tertio quoque anno contingit. l. septicia. de pollici.

TRINI, a, a, nomen est distributionum, quale illud bini, & quini, & deni, significatq; cuilibet competere tria. Iungiturq; vt alia eiusmodi nomina nominibus pluraliter declinatis. Martialis:

Transferint bina forsam trinave calenda. Silius lib. 15. Punic. *Qui sua nunc trinjs deducunt agmina castris.*

Martianus lib. 50. de legation. l. sciendum. [Præcipitur, inquit, edicto Vespasiani omnibus ciuitatibus, ne plures quam ternos legatos mittant.] Accursius in erroribus pertinax est, nam qui binos exposuit pro quatuor, quos pro decem, denos pro viginti, hoc in loco trinos pro sex exponit: cum exponendum fuerit trinos, id est, quælibet ciuitas tres. Sed quæro iam non ab illo, sed ab illius amatoribus, an rectè dictum sit, quod omnes ciuitates non amplius mittere debeant, quam sex legatos? significaretur namque quod omnes ciuitates simul sumptæ non amplius essent missuræ quam sex legatos, quod est per quam ridiculum. Nebriss.

TRIPLICATIO est quæ duplicationem infirmat & adiuvat actionem. Et sic deinceps quadruplicatio. Require s. duplicatio.

TRIPONDIVS est as triplicatus, scilicet 36. vnciae.

TRIPVS potest interpretari delicatus, nam triphe, es, est delicium, & tryphao delicior. Vlpia. tit. de Aedi. edi. l. ite Offilius 5. vt Balb⁹, inquit, & blesus & tryphus, isque qui tardius loquitur. Vbi tryphum

phum pro traulo hoc est blefo posuit. & qui quodammodo ex deliciis sic loquitur. Quintilianus libro primo: [Illorum delicias reprehendi, qui, s, literã male proferunt.] Legẽdum athopis.

TRIVMVIRI capitales dicuntur qui carceris habebant custodiã, quorum interuentu animaduertẽdum erat in quosque homines facinorosos, quos etiam dicimus stratores à stringendo, quia in carcere custodiendos & reos dãnatos puniebant.

TRIVMVIRI monetales, dicuntur videlicet æris & argenti, vel auri conflatores.

TROCHLEA, instrumentum est cum orbiculis ad eleuanda & deprimenda onera. Cato de re rustica. [Trochleas Græcicas binis funibus sparteis.] Vitruuius lib. 10. c. 2. & 3. de trochleis multa, dicta à trecho, quod est curro. Vlp. ti. locati. l. sed addes. [Tympanum, inquit, & trochleas quibus eleuatur prælum. Neb.

TROCHLEAM, instrumentum fuisse antiquitus, quo prælũ releuaretur, ostẽdit Iuriscõsul. in l. sed addes. ff. loca.

TROPHIMA, merces nutricum.

TROZIMVS Græcè, maturus siue comestibilis interpretatur. Vnde vna quæ esui adseruatur, & quæ non est apta vino, trozimos à Iuriscõsulto appellatur in ti. de ver. sig. l. qui fundũ. [Qui fundum, inquit, vendidit, pomũ excepit, nuces, sicõs & uvas duntaxat duracinas, & purpureas, & quæ eiusdem generis essent, quas non vini causa haberemus, quas Græci trozimos appellant, excepta videri. Ant. Nebriss.

TRULLA, vas est quo è eulina in lauatinam aquam fundunt atque ad alia eiusmodi ministeria

comparatum. Horatius secundo Serm. pro vase potorio viliori posuit, dicens:

Qui Vesentanum festis petare diebus.

Campana solitus trulla. In uenial. Si trulla inuerso crepitum dedit aurea suno.

Pomponius de Auro & arg. leg. l. & si. [Veluti paropidas, inquit, tabulas, trullas.] Paulus de fundo instructo. l. tabernæ. [Trullæ, inquit, quæ circa cœnam solent traici.] Nebris.

TRULLA instrumentũ est quod vernaculæ linguæ allusione satis intelligitur. Eo enim liniendis muris, & arenato gypsatõque inducendis vtuntur, & inde trullizatio ex gypso inductio & linitio. Sed apud Iuriscõ. ff. de Au. & ar. leg. l. & si non sunt, argento factõ. accipitur vel pro vase potorio, vel pro vase in quo ventris onus excipitur, & aliter apud Papin. ff. de fun. instru. l. tabernæ. cum inquit, Trullæ quæ circa cœnam solent traici.

De T ante V.

TVBVS, si siue sit fistilis, siue ex alia materia, est fistula per quam aqua deducitur, imò verò aquæ ductus ipse tubulis pyxidatis cõstat. Hispani [araronas appellat. Columella lib. 1. [Aqua, inquit, sic habetur eximia, si fistilibus tubis in contectam cisternã deducitur.] Plinius lib. 31. [Aquam è fonte duci fistilibus tubis utilissimum est.] Seneca lib. 14. epist. [Suspensuras balnearum & impressos parietibus tubos. Vlpia. ti. de cloacis. l. j. Cloaca appellatione, & tubus & fistulæ continentur. Et per diminutionem tubulus in eadem significatione. Plin. lib.

lib. 33. pro cuniculo subterraneo posuit. [Hi colores, inquit, in eisdem tabulis inveniuntur.] Proculus in titulo de Seruitutibus vrbanoꝝ prædiorum. l. quidã. [Non licet, inquit, tubulos habere ad motos ad parietem communem.] Hic Accursius tubulos pro tubulis legit, interpretaturque esse vasa lapidea, in superiori lege tubum putat esse foramẽ cloacæ. Nebr.

T V B I per diminutionem tubuli sunt canales fictiles per quos fumus vltra parietem conducitur, de quibus meminit Iurifconsul. in l. quidam hyberus. ff. de ser. vrb. præd. dum dicit non licere tubulos habere, ad motos ad parietem communem, iisdem dicuntur fenestræ, quibus calor balnei euaporat.

T V G V R I V M dicitur esse testum quod rebus vrbanis vel rusticis custodiendis est deputatum, vel dicitur omne ædificiũ quod magis competit rusticis, quã vrbanis ædibus, & dicitur quasi teguriũ, eo quod tegat. ff. de Verb. sign. l. tugurij.

T V N C significat extremitatem temporis. l. si ius legatum. §. si ita scriptum. ff. de condi. & demonst. hoc facit ad quæstionem notandam. Si quis ita testatur: Si Imperator non venerit in Italiam intra quinqueniũ, heres meus tunc decem det Titio. Imperator moritur primo anno, an Titius potest petere decem? Solutio, certe non, nisi post quinqueniũ, ad hoc semper allegatur text. præalleg. & hoc quando tẽpus opponitur in conditione potestatiua. Si verò in conditione casuali apponitur, si deficiat, non expectatur. l. hoc iure. ff. de Verborum oblig. Fallit nisi addatur

dictio, tunc, & hinc exceptum est. de elec. commissa. libr. vj. vbi de hoc.

T V R B A constat decem hominibus. l. prætor. secundo ff. vi bon. rap. & sic differt à rixa, quam etiam duo constituunt, vt ibi dicitur.

T V R P I A verba, id est, diffamatoria.

T V R P I V M personarum appellatione continentur meretrices. l. iij. ff. quis à par. sue. manum.

T V T E L A secundum Azo. in sum. est vis & potestas in capite libero, ad tuendum eum qui propter ætatem se tueri nequit, iure civili data ac permessa, vt inst. de tute. §. est autem. Vis autem dico de facto, & potestas de iure, vt talis sit tutor, qui propria imbecillitate non impediatur, nec à iurisdictione repellatur, quales sunt pupillus, furiosus, & qui perpetuo morbo laborant, illi enim propter imbecillitatem corporis vel animi tutores esse non possunt. Sed femine quamuis sciãt res administrare pupillares, & ad id expediendũ vires habeant, tamen à iure institutionum non admittuntur.

T V T E L A testamentaria, est quãdo Pater dat filio tutorem in testamento.

T V T E L A datiuã est quando nullus datus est tutor filio in testamento, & non extantibus consanguineis idoneis ad tutelam, iudex ex officio suo dat tutorem.

T V T E L A legitima, est quã defectur à lege, secundum quã quãdo nullus datus est tutor filio in testamento, qui primo loco debet ei succedere ab intestato, tenetur suscipere tutelam huius.

T V T E L A E actio directa & contraria, Requiritur suprã, Actio.

T V T O R

TUTOR est qui pupillum vel pupillam morte patris vel emancipatione sui iuris factum vel factam tuetur. Differt autem à curatore, quia tutor datur impuberi, curator vero puberi vel adulto. Stultioso prodigo, surdo, muto, & similibus, qui rebus suis præesse non possunt. Item tutor quandoque datur à iudice, quandoque à testatore. Datur enim à testatore & confirmatur decreto iudicis vel præsidii. Etiam datur inuito. Sed curator non nisi volenti præterquam ad litem. Item tutor nõ datur certæ rei vel causæ, secus in curatore, imò tutor principaliter datur personæ. & secundariò rebus. Sed curator primò & principaliter datur rebus & secundariò personæ. Et nõ. quod quidam est tutor legitimus, quidam fiduciarius, quidam testamētarius, quidam honorarius. Tutor fiduciarius est qui pupilli emancipati, cuius pater qui eum emancipauit, tutor erat legitimus, pro patre mortuo tutelam accipit, cum mortis tempore erat in patris potestate, verbi gratia, Titius duos filios habuit. s. Seium, & Meuium, Seius fuit maior annis, Mæuius fuit pupillus, Seium habuit in potestate, & Meuium emancipauit, & ipse tutor eius erat & mortu⁹ est eo patre mortuo, Seius frater Mæuij pupilli fiduciarius tutor est: emancipatione enim petit ius agnationis, ne fratris sui frater legitimus tutor esse possit tanquam proximus agnatus, sed fiduciarius bene: & sic tutor fiduciarius est frater fratris sui emancipati, vt patuit. Sed si pater emancipet vnum de filiis suis impuberẽ, eius est legitim⁹ tutor, & mortuo patre filius alter maior fiduciarius tutor appellatur, &

dicuntur tutores quasi tutores atque defensores. inft. de tute. §. tutores. & iste tutor non potest dari nisi libero, licet sit casus vbi seruo datur tutor, vt Dige. de tute & cur. da ab iis. leg. si impuberi. j. respons. tutores à quibus iudicibus dantur, vide glo. inftit. de curato. in prin. in verb. magistratibus.

TUTOR legitimus est qui lege præcipiente pupilli nanciscitur tutelam, quales sunt proximi, agnati & cognati. Regulariter enim traditum est secundum leges vt ad quem spectat emolumentum hereditatis alicuius pupilli, ad eundem pertineat & onus tutelæ, eius, nisi fortè sit mulier, quæ bene vocatur ad hereditatem morientis, non tamen ad tutelam superstitis, quia tutrix esse non potest.

TUTOR honorarius est qui datur pupillo vt ipsum defendat à vexationibus aliorum, vel datur notitiæ gratia, vt alios tutores instruat. c. venerabilem. de elec. in gl. super verb. curabit. Vel honorarius dicitur datus causa honoris non administrationis. Et tales non habent onus, vt reges, principes, comites, barones, quibus committuntur filij causa honoris, ideo illorum tutela vacationem non præstat. Inftit. de Excus. tu. vel cura. §. item tria onera.

TUTOR testamentarius dicitur qui testamento tutor filio à patre pupilli datur, scilicet qui actus in testamento nominatur & assignatur.

TUTOR suspectus secundum Azonem in Sum. C. eodem tit. dicitur ille qui moribus talis est, vt suspectus sit, non enim facultas & paupertas, sed fraudulenta vel callida

calida conuersatio in rebus pupillaribus suspectâ tutorem commendat.

De T ante Y.

TYMPANVM est instrumentum ad faciendum oleum. l. sed addes §. illud nobis. ff. Loca.

TYMPANIVM (inquit Nebriss. in Lexico iuris) margaritæ genus ex altera parte sphericam, ex altera planum. l. pediculis. ad fi. de Aur. & arg. leg.

TYRO est nouus miles, vt C. de tyro. libro 7.

TYROCINIUM animi, in lege vltim. de Ædili. edi&. Venuleius eleganter pro simplicitate & rudimento posuit, vt ibi attestatur Budeus.

TYRVS est serpens venenosissimus, de quo fit tyriaca magna.

TYRIACA scribunt alij.

TYRANNICA potestas est cuiusdam fauoris gratia sublimat quosdam odio vel inuidia humiliat, & leuis suspitionis aura condemnat. 15. q. 7. c. j.

De V ante A.

VACANS possessio, require supra possessio.

VACANTIA bona dicuntur ea, quæ dominum non habent, vel quæ fisco vel dominio alicuius applicantur. Quod cõtingit multis modis: Quandoque si quis intestatus decedit, vel qui testari nõ potest, vel faciat propter quod heres suus succedere non potest, vel etiã vbi alias de cõsuetudine bona alicuius dominio applicantur, tunc dicuntur vacare bona.

VACILLARE quid sit, vide extra de Procur. in nostra. & de cau. po. cum ecclesia. & de testi. c. præterea. per Innoc. & alios.

VACILLARE dicitur qui dubitando & tremêdo loquitur, & qui variè loquitur. Cardin. Zabarel in cap. præterea. circa fin. de Testi. cog.

VACVAM pecuniam dixit Iuris. in l. Quintus. depoli. pro ociosa, & reposita, & ex qua quis lucrû non facit.

VADIMONIUM accipitur pro ea sponfione quæ datur in causâ grauiori puta criminali: dictum vadimonium à vadibus, hoc est sponforibus, quos qui dederit in iudicio vadere, id est, decedere potest quocunq; libuerit. Auctores sunt Acron & Porphyriõ in illud Horatij in primo Sermone.

Ille datis vadibus qui iure extraneus in orbem est.

Iuuenal.

Differt vadimonia prætor.

Et Plinius in præmio naturalis historiae [Propter quod, inquit, vadimonium differri possit.] Ne.

VAGABUNDVS est qui nõ habet domicilium, sed hodie hic est cras alibi. l. 4. §. prætor. ff. de dam. infec. Sed quasi vagabundus est qui habet domicilium, se i raro moratur in eo, & vagatur huc illuc. Quomodo conueniatur isti, habetur in cap. fin. de foro compe. in glo. j. & ibi nota.

VALESTI apud antiquiores dicebantur qui postea, s, litera (vt in plerisque alijs) in r, litera mutata Valerij sunt appellati. Fuit autè Valeriorum familia Romæ dicta à Valesio viro præclaro, nec minus locuplete, in gente Sabina, qui postea Manius Valerius Terentinus cognominatus est, à Terento loco cuidam Diti patri sacro, Romæ in campo Martio in quo aram illi dicatam ab anti-

antiquis primus omnium mon-
strauit Quintilianus libro primo
Vt Valeij, inquit, & Fulij, in Vale-
rios & Furius venerunt, ita arbor
ætatis fuit. idem quoque Festus
Pompeius scribit in dictione Au-
relia familia. Pomponius in titu-
de origine iuris. l. necessarium.
auctori est, Appium Claudium
cæcum fuisse auctorem, vt in il-
lis nominibus s, litera in r, trahit.
Appius, inquit, Claudius inuenit,
vt pro Valisii Valerij, & pro
Furiis Fufij essent. Hinc est li-
bro institutionum titulus de lege
Fusia canina, pro eo quod est
Furia canina.

V A L E T V D O & valetudinarius,
& nunquam valetudo & valitu-
dinarius legendum est in libris
Dige. quoniam sic scriptum esse
animaduertit Ludouicus Bonon-
ginus in Pandectis Florentinis,
atque apud antiquos hæc nomi-
na sic proferebantur.

V A L E T V D O dicitur infirmitas
in vno significato. c. quoniam fre-
quenter. vt lit. non cont. per In-
nocen. & Hostien. cap. fin. de testi.
l. ij. §. si quis in iudicio. ff. si quis
cautio. & leg. vnica. C. qui Morb.
excus.

V A L E T V D I N A R I I dicuntur
infirmi qui frequenter ægrotant,
vel qui laborant per lucida inter-
ualla, vt qui modo sani sunt, post
horam infirmi.
Valetudinarij qui dicantur, vide
Panorm. in capit. quoniam frequē-
ter versic. quarto quarto. Vt lite
non contestata.

V A R I secundum Bud. in lege pri-
ma de Edil. edic. sunt qui pedes
incuruos & in se contractos ha-
bent.

V A R I A R E dicitur qui primò di-
cit vnum, deinde contrariū, nul-
la assignata causa variationis.

Contradicere verò dicitur, qui
simul dicit duo incompatibilia
& interfuisse contractui, & se ead-
em die fuisse alibi in loco in-
compatibili. Card. Zabarel. in
capitulo. præterea. circa finem de
Testi.

V A R I C O S V S dicitur curuus, à
varice neruo contracto, quia ner-
uus in senectute reddit hominē
varicosum & curuum, vel est qui
modò huc, modò illuc vadit vt
stultus. lege varicosus. ff. de Edil.
edic.

Melius est interpretari varicosos
pro iis qui laborant varicibus,
quæ sunt noxiæ venulæ in cruri-
bus, quæ propter acram bilē tur-
gescunt, & ferro adustioneque
curantur.

V A R I E aliquando exponitur, id
est, variis in locis. §. hæc conside-
rantes. in Authen. vt omnes obe-
judi.

V A R V S varicus, & varicosus, quid
significent, non est in promptu.
Est autem varus qui habet crura
obtorta, pedesque introversos si-
gens: quemadmodum ediuerso
dicuntur vaciæ qui extorsum
crura habent, idemque Vatonij,
& vacieni. [Plinius: Hinc, inquit,
cognomina inuenta, Planci, Pan-
fa, Scauri, sicut a cruribus Vari
Vaciaz, & Vacieni, & Vatinij.] Ho-
ratius primo Sermonum. [Hunc,
inquit, Varū distortis cruribus.]
Et Persius per translationem. Vel
cum fallit pede regula Varo. In-
de varicus pro eo qui ex distor-
tione pedum inæqualiter ambu-
lat. Ouidius in tertio de arte.

Log. me varica fiet que grales.
Ulpianus titulo de Edictio edi-
cto. l. item Officius. Varus, inquit,
& Varicus an sanus sit, & opinor
sanus esse. Accursius nominata
esse dicit illorum qui non pos-
sunt

sunt & de pronūciare. Varicosus qui à tumentibus & intortis varicibus dicitur, vitium est longè diuersum. Iuuenalis.

Varicosus fiat aruspex.
& Perlius.

Dixeris hac inter varicosos centuriones.

Vlpianus in eodem titulo. I. varicosus. [Varicosus, inquit, sanus non est.] Neque est qui vt insipiens modo huc, modò illuc vadit; quòd Accursius somniat, sed vt diximus, qui ex nimio labore venas habet crurum in tortas & conglobatas, quas Hippocrates appellat cirfas, Aristoteles ixtias. Ant. Neb.

VASALLAGIVM secundum Speculatorem in tit. de feud. idem est quod homagium. Quod enim in Francia dicitur homagium, in Italia dicitur vasallagium.

VASALLVS est feudatarius, secundum vulgare prouincialium, nobiles feudatarij vasalli dicuntur, plebeius vero homo medius nuncupatur, secundum Spec.

VASA si cui legata sint, quæ vasa veniant in legatum, diffusè tractat Iurisconsultus. in l. et si §. sed si cui. de Auro & argento legato. nam vasorum appellatio generalis est, vt ibi dicitur.

VASA IRÆ sunt omnes peccatores, vt 33. quæstione 4. Nabuchodonosor. vbi dicitur vasis iræ numquam Deus redderet interitum, si non spontaneum inueniretur homo habere peccatum.

VASA VINARIA, require in verbo. Vinaria.

VASCVLARIVS, est qui vasa facit aurea & argentea, Budæus. in l. apud Labeonem. de Præscriptis verbis.

Voc. in r.

VATIS modo sacerdotem, modo prophetam, modo poetam significat. xxj. distin. clericos.

De V ante B.

VBALDINI sunt homines certi & signanter clerici, vel canonici terræ vel ecclesiæ alterius. de quibus in l. j. C. de col. illicit. vbi dicitur quod collegium Vbaldinorum non potest constituere syndicum.

De V ante E.

VE pro, & ponitur interdum, vt in l. si fundum sub conditione §. his verbis. ff. de Leg. j.

VE in compositione significat priuationem, vt vecors & vesanus, qui sine corde, aut sine sanitate est. l. malum. ff. de ver. sign.

VECTIGAL est tributum quod præstatur de rebus quæ vehuntur, vel omnibus negotiis manū à vehendis mercibus dictum, Idem est quod nulum, vt ff. de Public. & vectic. l. j. §. hic titulus. & secundum Azo. in summa. C. eodem titu. vide suprâ.

VECTIGALES agri appellantur qui ciuitatum sunt, & mancipibus ita locantur, vt certum vectigal reipub. pendant.

VECTITOR, est portitor qui vehit. Et vectores sunt non solum qui vehunt, sed etiam qui vehuntur in nauis, secundum Az. in sum. C. eodem tit. & ff. ad l. Rhod. de iac.

VECTORES possunt dici siue habeant merces, siue non, dum tamen operas suas magistro nauis exhibeant ad nauigandum. Et sunt quinq. nomina quæ præstant actum & passionem vt hospes, zelotypus, &c. Require suprâ A.

P VECTV.

VECTURA, id est vestigal siue nautum.

VEGETARI pro recreari. l. j. C. de custreo.

VERICVLVM secundum legem xij. tab. est via in octo pedes in portectum, ex transuerso in anfractu in decimo sexto quid non est necessarium in actu. lus trahendi ligna lapidesue permittitur habenti actum, sed non habenti viam, nisi specialiter conuenisset de hoc supra, in actus, & infra in ver. via.

VEL etiam ponitur pro &, interdum, vt in l. saepe. ff. de Verb. signifi. & l. cum quidam. C. de ver. signi. etiam ponitur alternatiue, vt in cap. inter ceteras. de referi.

VELVM est quadruplex, scilicet, cōsecrationis, ordinationis, praelationis, & professionis, Professionis suscipitur à virgine vel corrupta cum proficitur de altari vel de manu, in xx. anno ad minus. xx. q. j. e. j. & ea ca. q. ij. puella. consecrationis imponitur in xxv. anno, vt ea. cau. quæ. l. placuit. & lxxvij. distinc. placuit. Potest autem consecratio virginum fieri in die epiphaniarum, in albis paschalibus: id est tota septimana paschali, in apostolorum natalibus, nisi sint graui languore delecta, tunc enim aliis temporibus possunt, imo etiam aliis principis festiuitatibus & diebus dominicis, vt in c. i. de tempo. & quad. ord. Viduas autem nullus pontificum velare praesumat. 20. que. j. de uotis. in fine. sed ipsæ met velum suscipiant de altari xxvij. quæ. j. viduas, quæ capitibus suis imponant c. perlatum. de his que vi metusue cau. si. velum autem religionis, vel vestem religiosam de manu presbyteri sumere possunt. xx. quæ. j. viduas, Secus de

velo consecrationis quod eniter à solo episcopo soli virgini solennibus diebus imponitur. Tertium est velum ordinationis quod olim dabatur diaconissis in 40. anno. 20. q. 1. sanctimoniales. 27. q. 1. diaconissam. Quartum est velum praelationis quod olim dabatur abbatissis in 40. anno. 16. q. 1. iuuenulas.

VENALICIARIVS, est seruorum mango. Quintilianus: [Adolescentem, inquit, apud venaliciarium repertum.] Et iterum. [Dedit libertus pecuniam venaliciario. Idem & venalicij dicuntur.] Cicero in oratore ad Brutum: Aphricanos, & Lelios multi venaliciarij mercatoresq; superarunt. Caius titulo de adilitio edicto. Iustissimè Venaliciarij, inquit, ita societatem eocunt, vt quicquid agunt, &c. Vlpianus quoque. Quia venaliciarij, inquit, sciunt decurri ad nouitiorum emptionem. Item Aphricanus de verborum significatio. l. mercis appellatione. Mella mangones non mercatores, sed venaliciarios appellari ait.

VENALITIARIJ, sunt, qui quaestus causa venalitarum rerum negotiationem exercent, quos vulgo appellamus reuenditores. In iure autem venaliciarij intelliguntur fere semper mangones, quia venalitia. j. seruos venales expositos, ipsi emere praecipiant, vt charius vendant. l. mercis. de verb. signifi. vbi Alciat.

VENALITIAE res sunt quæ in usum indigentium venales proponuntur.

VENATIO quid sit, habes secundum Goffred. in Sum. tit. de ele. vena. Et est triplex, scilicet op. praesiuua, arenaria, & saltuosa. Op. praesiuua

pressiva est hominum, de qua dicitur, [Cæpit Nembroth esse robustus venator coram Domino, id est, extinctor, & oppressor. Et sic venator est hominum exactor & oppressor qui aliquem venatu opprimit. Arenaria est quæ fit in arena, ut cum quis locat operas suas ut pugnet in arena cum aliqua bestia dentata, hanc qui exercet, peccat graviter, nisi exerceat gratia virium experientiarum, ut ff. de postu. l. j. §. item senatus, & iij. quæ. vij. tria. versic. infames, circa princ. & de hac loquitur lxxxvj. dist. qui venatoribus. cum duobus. c. seq. Saltuosa est quæ fit in sylvis & saltibus ad capiendas feras, & hæc est licita, sed illicita ex tempore & persona: Ex tempore, ut in quadragesima & sabbatinis noctibus. xxxvj. dist. quorundam. Ex persona, ut in Cleri. in quo tamen distinguendum est, quoniam episcopo semper est illicita. xxxij. dist. quorundam. Aliis verò clericis licita est causa necessitatis, utilitatis & recreationis, cum retibus, laqueis & canibus, dum fit cum silentio & modestia: nam etiam monacho licet texere ligna pro piscibus capiendis, ut de conse. distinctione quinta. nunquam. vide Gof. in sum. de eler. vena.

VENDERE est rem pro certo pretio dare.

VENDITIONIS verbum; sæpe invenire est positum pro emptione, sicut & ex contrario emptio pro venditione. l. veteres. de contra. empt. Imo in lege xij. tab. appellatione emptionis & venditionis continebatur omnis alienatio. l. Statuliberi. de Statulibe.

VENDITIO in assem apud Mo-

desti. in l. filius. quib. mod. pig. vel hypo. solui. accipitur pro insolutum datione, cum quis tanti rem pignora verit quanti vendi poterat, & ideo eam dat creditori insolutum imaginaria venditione, quæ per æs seu assem & libram fiebat, autor Alciat. in Parer. lib. ij. c. xxxij.

VENDITI actio, require supra actio venditi.

VENDICARE est coram iudice dicere vel intenderè rem esse suam, vel allegare, ut quando quis dicit hæc res est mea, & est idem quod intentare, scilicet ad hoc solum intendere ut res sua declaratur, & sibi dominium applicetur.

VENEFICVS, non simpliciter est qui venenum necandi alterius gratia porrigit, sed quia adhibitis incantationibus quibusdam vitur, qui & maleficus dicitur. Ovidius septimo Metamorphos. de Medea.

Validosque venefica succos

Mergit in aere cano.

Lucanus in septimo.

Pollutas cætu diroq. venefica succo.

Hinc apud Iuriconsultos titulus est de sicariis & veneficis. Idem & venenarius dicitur. Iulius Firmicus libro secundo: [Si Mars Mercurium de diametro aut de quadrato respexerit, faciet venenarios & maleficos.] Callistratus titulo de Pœnis. l. capitalium. venenarij, inquit, capite puniendi sunt. Nebris.

VENENARIJ secundum Alcia. lib. iij. de verb. sign. sunt qui aliquem veneno neci dederunt, eiusque criminis sunt rei.

VENENI appellatione continentur quæ non solum nocent, sed etiã medicamenta salubria, & ideo

mentionem faciens veneni, ad-
dicere debet, verum bonum sit an
malum. l. qui venenum. de Verb.
sign.

VENIA ætatis dicuntur benefi-
cium seu permissio, vt qui minor
est habeatur pro maiore, & talis
indulgentia datur mulieri in de-
cimo octauo anno, viro autem in
xx. l. omnes. C. de iis qui ve. æta.
impe.

VENIRE id est vendi, vt in l. Ful-
cinius. §. ff. in idē. ff. Qui. ex cau. in
pos. ea. cum simi. est enim verbū
neutropassiuū, sub voce neutra-
li significans passionem, vnde E-
xulo, &c. Et differt venire à ven-
tio & venire à venio, vnde.

*Si quis venire, debes cras manē ve-
nire,*

VENIRE diē debiti, est posse pec-
uniam petere.

VENISSE ad aliquem id solum
intelligitur quod remanet dedu-
ctis oneribus. l. venisse. de Verb.
sign.

VENTER, require suprā Mittere
in possessionem nomine ventris.

VERRES dicuntur spinæ quæ vi
præhendunt & lacerant carnes &
vestes, secundum Ioann. Andr. in
cle. dudum de sepul.

VERBUM in larga significatione
ponitur in iure pro qualibet par-
te orationis, à verberando dictū,
eo quod aërem verberat, vt di-
cendo in glos. super ver. insitatio,
super ver. velociter. & super
ver. infra, &c. Non ergo capitur
hic verbum, sicut in Ioan. c. j. [In
principio erat verbum.] & sicut
in Donato. [Verbum est pars o-
rationis,] prout est distincta ab a-
liis partibus orationis, sed signi-
ficat dictionem cuiuscūque par-
tis orationis.

VERBIS dicitur obligatio cōtra-
hi per stipulationem, vt Instit. de

Verb. oblig. in princ.

VERBIS coniuncti qui dicantur
require supra in verbo [comple-
xus.]

VERNA est seruus ex ancilla in
domo natus, inde dicitur verna-
culus, & est paruus seruus, dimi-
nutiuum. ff. de Leg. tertio leg. ser-
uis. §. ff. C. de Rei vendic. leg. cum
super.

VERO quandoque stat inceptiue
quando non præcedit materia
cui iungatur sequens, vt de Elec.
super eo verbo. Quandoque ad-
uersatiue, de hoc in Authen. de
hered. & fal. in princ. colla. j.

VERSCOLOR vestis, inquit Val-
la, non tam dicitur illa quæ co-
lorem natium mutat, puta in
rubrum, pallidum, aut nigrum,
quam illa quæ variū habet colo-
rem. Gellius libro sexto. [Tunica
inquit, longa muliebri indutus
& versicolori pallio.] Cicero ter-
tio de finibus. [Plumæ, inquit,
versicolores columbis.] Plinius
libro trigesimo quinto: Capita
earum mitris versicoloribus ope-
ruit. [Ulpianus de legatis tertio
lege, si cui lana. De versicolori-
bus inquit, videndum est. Pau-
lus de Auro & argento legato. j.
pediculis. §. Titia. Vestem, inquit
tam coloriam, quam versicolori-
ariam. Nebris.]

VERSCOLORES appellat Ul-
pian. in lege si cui. §. j. de Lega.
ij. lanas quæ natium colorem
mutant, siue cocco, siue pur-
pura, siue quo alio colore inf-
dæ sint.

VERSUM in rem alicuius quid di-
catur, perspicue apparet ex l. iij.
ff. de In rem verso. & ex §. p. a. ta.
ea. Instit. quod cum eo.

VERVEX dicitur ab inuervis testi-
culis: est enim mas inter oues cui
inueni, si seu adempti sunt testicoli.
Iuue.

Iuuenalis Satyra tertia
Sutor & elix vernucis labra comedit.

de quo meminit Vlpia. in l. j. §. j. ff. de Abige. licet quidam verbi-
 cem legant & malè.

V E R V M vsurpari pro iusto, not.
 gl. in §. semel. Instit. ex quib. cau.
 manu. non lic.

V E S A N V S dicitur qui sine sani-
 tate est, sicut vecors sine corde,
 vt ff. de Verb. sig. l. malum.

V E S P E R T I L I O N E S appella-
 ri in iure Alcia. ait, qui ne credi-
 toribus satisfaciunt, latitant, &
 vesperè tantùm exeunt, vel qui
 rationes conturbauerunt.

V E S P I L O N E S & vespræ, vt in-
 quit Festus, dicuntur qui funeradis
 corporibus officium gerunt, non
 à minutis illis volucris, sed
 quia repentino tempore eos effe-
 runt, qui funebri pompa propter
 inopiam nequeunt. Suetonius in
 Domitiano: [Cadauer, inquit, eius
 populari sandapila per vespilones
 exportatum.] Apuleius li. Flo-
 ridorum quarto: Vespilonum ma-
 nibus extortum velut ab inferis
 postliminio domū retulit.] Mar-
 tialis.

*Chirurgus fuerat nunc est Vespilo
 Diolus.*

Martianus in titulo de solutioni-
 bus lege qui decem. [Num ergo
 & si vespilonem aut alias tur-
 pem dederit hominem,] pro quo
 mendosè legitur vespertilionem.
 Item Vlpianus titulo ad Sena-
 tusconsultum Trebellianum, le-
 ge sed sciendum. [Vel nomè qui-
 dem vespilonis testatoris ferre.]
 Hic Accurs. non minus insauit,
 quam in superiori lege fecerat.
 Nam utrobique vespilonem in-
 telligendum ait esse nomen infamè,
 vt si cognominaretur carni-

fix, vt apud Martial. Postquã tri-
 ste caput fastidia vespilonum, Et
 miseri meruit tædia carnificis. An
 toni. Nebriss.

V E S T I A R I V M pro loco vbi re-
 ponuntur vestes, vt apud Pliniũ
 libro decimoquinto. [Vestiarium
 inquit, contra teredines ac noxia
 animalia amurca aspergi.] Alias
 vestiarium pro ipsis vestibus, sicut
 ministerium pro ministris, ciba-
 ria pro cibis. Seneca libro de vi-
 tæ tranquillitate: [Familia vestia-
 rium petit victumque.] Scauola
 titul. de annuis legatis. l. annua.
 [Ac per hoc inquit, neque vestia-
 ria, neque cibaria his debeantur.]
 Iabolenus titulo soluto matrimo-
 nio. l. in his. Seruis, inquit, vxo-
 ris vir nummos vt vestiarium de-
 derat.] Nebr.

V E S T I A R I I sunt qui vestium e-
 xercent negotiationem.

V E S T I A R I V M quod pro vesti-
 tu impenditur vel datur.

V E S T I B V L V M secundum Azò.
 est locus ante ostium vtriusque
 domus, vel primus aditus seu in-
 troitus vel porticus, &c. & rectum
 erat, quo vt vestimento tegitur
 homo vel dicitur ab aue, id est sa-
 lutatione quæ fiebat ibidem stā-
 tibus.

V E S T I G A T O R E S venatores,
 sic dicti à vestigiis ferarum sequē-
 dis. l. quæsitum. de fun. instru.

V E S T I M E N T V M dicitur om-
 ne illud quod dinduimus.

V E S T I M E N T A interpolata, dicitur
 veteres vestes iterum politæ.

V E S T I S, idem quod vestimentū.
 l. vestis. de Auro & arg. leg.

V E S T I S virgata vel partita & de
 caligis schalatis habetur in Cle.
 2. de vita & honest. cleric.

V E T E R A N A mancipia sūt quæ
 anno seruiuerunt. l. vlti. de publi.

V E T E R A N I sunt, milites eme-
 titi.

riti, id est extra militiã propter sua merita positi. Cod. de vet. in rub. Et in legenda sancti Martini vbi dicitur quod Imperator precepit quoddam veteranorũ filios veteris militariis implicarentur.

VETERATOR, seruus is dicitur qui diu seruiuit, & qui ex vetustate callidus est, quemadmodũ est diuerso nouitius, qui nouus est in seruitio. Festus: [Veteratores, inquit, callidi dicti à multa rerũ gerendarum vetustate. Donatus in illud Terentij in Andria:

[Quidnã hic vult veterator sibi.] Veterator, inquit, [est vetus in astutia.] Vlpianus titulo de Adilitio edicto. l. pricipiunt. [Principiunt, inquit, ædiles, ne veterator pro nouitio vaneat.] Atque ibidem: [Quia venaliciarij sciunt facillè decurri ad nouitiorũ emptionem, idcirco interpolant veteratores.] Nebris.

VETERINARIUS, est veterinarum medicus. Est autem veterina iumentum vel à vehẽdo dictum, vt putauit Cato, referente Festo Pompeio, vel vt Opius, veterinam dici voluit, quasi veterinam, quod ad vêtrem onus religatum gerat. inde veterinaria, medicaturã iumentorum ars. Columella libro octauo: [Veterinariã medicinã prudens esse debet pecoris magister.] Callistratus titulo de iure immunitatis. l. quibusdam. Accursius: [Qui fodiunt, inquit, aurum & argentum, aut qui faciunt vitra, sed hoc diuinare est. Nebris.]

VETVS & veteranum quid intelligantur, vide extrã, de Elec. c. generali. libr. vj. & Albe. super ver. nunc videamus, quanto. C. Quã sit longa consuet.

VETERATORES serui, qui diu seruiunt, & iam in ea cõditio-

ne quasi callum fecerunt, & ita crebrius sumitur in iure. nonnũquam tamen & aliter accipiuntur, vt annotauit doctissimus Alciat. lib. iiii. de Verb. sign.

VETVS ius, require suprã, Ius.

VETVS vinum, dicitur quod non est nouum, & anni prioris vinum appellatione vini veteris continetur. l. vetus. de Triti. vino & oleo legato.

De V ante I.

VIA est ius eundi, ambulandi, vehendi, vehiculum & iumentum ducendi, ita ille cui competit ius via, potest illa facere, & differt ab actu, quia plus continet viã quã actus. Nam via, iter & actus in se continet. Item eo contentus est actus vt iumentum agat quis, & si non vehiculum, plus enim vehiculum occupat quã iumentum. In via necessarium est vtrunque posse agere. Item via habet ius trahendi lapides, ligna vel trabes, & ferẽdi cretam hastam, quod non habet actus nisi de hoc specialiter conuenissent, licet à tergo ducere vellent, nõ in collo, quod potius videtur rigorosum quã æquum. Item viã latitudo ad vehendum vehiculum, si latior vel angustior non designetur per contrahentes lex xij. tab. definitur, scilicet octo pedum per rectũ vbi via est recta, non tortuosa, sed in anfractu xij. pedum, id est vbi reflexa est, quod in actu non oportet, vide suprã, vehiculum. Viarum autem quãdam sunt publicæ, quãdam priuatæ, quãdam vicinales, vt elegantè persequitur Iuriscons. in lege secunda, Ne quid in loc. pub. & in lege vltima de lo. & itin. pub.

VIA M aperire, est ad veterem altitudinem latitudinemque restituere. l. j. de Via. pub.

VIA TICVM, ci, est pecunia illa quæ viæ sumptus alicui datur. Cicero de senectû. [Quominus viæ restat, eo plus viatici quære.] Plinius Cæcilius de Martiale. [Prosequutus, inquit, erâ viatico sedentem.] Inde Viaticulû, paruum viaticum. Apuleius lib. septimo de asino: [Viaticulum, inquit, mihi corrafi.] Vlpianus libro quinto, titulo de iudicis. l. si longius. [Egestate, inquit, Romæ laboraret viaticulo suo non recepto quod ad sumptus pater ei destinauerit.] Accursius ignorans quid viaticû sit: quod propter impensas, inquit, in scholis datur, quia suprâ dixerat, studiorum causa. Nebris.

VIA TICVM est merces itineris. l. Titio. ff. ad Municipi. Item expense studiorum. l. si longius. §. si filius. ff. de Iudi. Aliquando sumitur pro corpore Christi. c. quod inte. extra. de pæn. & remis. & c. qui recedunt. xxvj. q. vj.

VIA TORES, inquit Festus, appellabatur qui magistratibus patebant, eo quod plerunque ex agris homines euocabatur à magistratibus, & frequens erat eorum ab agris in urbem via. Plinius libro decimo octauo: [Cincinato viator attulit dictaturâ.] Tales tunc viatores erant, quibus id ipsum nomen inditum est subinde ex agris senatum ducensque accersentibus. Vlpianus titulo de Rebus eorum qui sub tutela. l. magis. [Dari, inquit, viatorem qui ei renuntiet.] Nebr.

VIA TORES erant qui magistratibus præsto erant. §. tripli. Instit. actio. & l. magis. §. ne tamen. de Reb. eor. qui sub tut.

VI bonorum raptorum, vide supra, actio vi bonorum raptorum.

VICARIVS seruus, dicitur ille quem Atrienfis seruus substituit, Itaque vicarius dicitur serui seruus. Martialis:

Esse sat est seruum, iam nolo vicarius esse.

Plautus in asinar. [Sticho, inquit, vicario ipsi tuo cui Leonidas Atrienfis respondet.] Mihi scio vicarium esse. Vlpianus titulo de legatis tertio. l. seruos. [Vicarios seruatorum suorum numero non contineri.] Idem in titulo de peculio legato, lege si peculium legetur. Rectè igitur atque latinè Pontifices appellant se vicarios, hoc est, seruos serui Petri, qui se appellat seruum Iesu Christi in suis canonicis, sed Petrus non vicarius Christi, quia non est seruus serui.

VICARIVS secundum Goffr. est qui vices alienius gerit, siue in officio cõtentioso, siue non contentioso vt Codic. de Offic. eius qui vi. al. gerit, per tot. & de of. vic. per to. & de offi. Arch. j. & de Offi. archiepi. c. j. in fi. Et quid quiddam illi vicarij, de quibus in legibus sub illa ru. positis tractatur, sunt non delegati, sed sub delegati vel ordinarij iudices. Nam eligebantur in certum tempus quod ordinariis erat præfixum: vt ipsi vices ordinariorum præsentium & viuētium supplerent. Erant alij qui gerebant vices mortuorû & absentium, qui & suffraganei appellabantur. hi omnia poterant agere quæ pertinebat ad iurisdictionem præter vltimum supplicium, & membri abscissionem. vt Cod. de Offi. vica. l. secunda, & vicarius Ecclesiæ est presbyter qui vice principalis

reſtoris deſeruit eccleſie. Et ſunt quatuor ſpecies vicariorū. Quidā ſunt perpetui ad parrochiales eccleſias cōſtituti. vt in c. G. perpetuus. de ſid. inſtru. & c. extirpandæ. de præbend. Quidam non perpetui ſed ad aliquos actus conſtituti: vt temporales de quib. in ca. petuenit. de appella. Et iſti dicuntur mercenarij. vij. q. j. nihil. Quidam ſunt ſpeciales, non ad curā, ſed ad certum locū articulum vel actum conſtituti: de quibus. c. tua. de offi. vic. Quidam nec perpetui, nec ad curam, nec ad certum actum, ſed generaliter dantur ad omnia, vt vicarius in curiis epiſcoporum, de hoc gloſſ. optima in cle. quæ de eccleſiis. de offi. vica. & vide in lectura Inno. Item vicarij dicuntur illi qui vt cuiuſcunqve vicem compleant vel gerant, ſunt conſtituti, vnde vicarius dicitur quaſi vicem gerens.

VICARIVS ſeruus, vide Seruus vicarius.

VICOMES ſecundum Spec. eod. tit. dicitur ille, cui dominus temporalis committit executionem iuriſdictionis ſuæ in aliquibus caſtris, & ſic talem vocant vulgariter Lombardi, & aliqui in patrimonio beati Petri.

VICEDOMINVS ſecundū Spe. eod. titu. propriè ſecundum iura eſt qui præeſt rebus epiſcopalibus. lxx. diſtinctione colonus.

VICINI ſecundum Bar. in l. ſi tertius. ff. de aqua plu. arcend. dicuntur quouſque vox hominis exclamantis audiri poteſt. l. j. §. eodem autem teſto. ff. ad Sill. Et intelligitur de voce communi, non nimis grauiſi, nec nimis tubali, ſicut vox tauri. Etiam dum clamans medio modo ſit, nec in teſto, nec in apice turris, nec in

cellario.

VICTIMARI (inquit Bud. in l. vlti. de iur. immu.) in comitatu caſtrenſi erant ob hoſtias quæ in ſacrificiis cædebantur.

VICTORES ſerui ſunt quos quis habet victus parandi gratia.

VICTVS nomine intelligitur omne illud quod neceſſe eſt homini ad viuendum.

VESTIS vicem habet victus. ff. de verborum ſignifica. l. victus. & l. quos.

VIDETVR eſt verbum fictionis vt ff. de vi. & vi arm. l. j. §. deieciſſe. & per Barto. in l. ſi is qui. ff. de vſuca. & gloſſ. in verbo habere videtur cap. non minus. de immunit. clel.

VIDETVR interdum eſt ſignū veritatis, non fictionis. l. ſeruum filij. §. ſi quis rem. ff. de Leg. j. Et quandoque videtur ſignificare ſententiam definitiuam vt capi. præterea requiſiti. de Appell. & reſpondetur de iure per ipſum: vt c. j. de iudi. lib. 6.

VIDVA eſt non ſolum illa quæ deſiit eſſe nupta vt in c. vidua. 34. diſt. verum & propriè eſt illa, quæ nunquā fuit nupta: vel quæ non habuit virum. l. malum. de Verb. ſign. Et dicitur vidua quaſi viro priuata, vel ſine dualitate. Dicitur etiam vidua quæ maritum habet inutilem, id eſt, dānatum ad perpetuos carceres. gl. ſolennis & ſingu. in l. ſi in verbo orbitates. C. ad l. Fla. de pla. per quam not. ibidem Bal. quod priuilegia data viduis dantur inutiliter nuptis, quod verbum dicit dom. Iaſon. in l. ſi is qui pro emptore. verſ. adde Io. de ligna. ff. de vſuca. & confirmari poteſt ex tex. in ca. ij. ſed neque illud. extra de tranſla. epiſc. vbi pontifex dicit, quod ſecundum communem

munem vsum loquendi ecclesia dicitur esse viduata sponso quæ habet episcopum inutilem. & gl. in capit. admonere in j. gloss. vbi dicitur:

Si re priueris, nec nomen habere mereris.

VIENNA, ciuitas est Allobrogum in Gallia Narbonensi, cuius meminit Iurisc. titu. de censibus. l. vi. Nebr.

VILLA est locus ruralis, inde in villa natus dicitur villanus. l. is qui. ff. de Verb. signif. & differt villa à vico. l. urbana prædia. ff. eod. tit.

VILLAE dicuntur ædificia rustica: & villa ponitur pro ciuitate. de cens. venerabili.

VILLICI dicuntur vel sunt qui ad villam mittuntur: vel sunt qui in villis morantur. Item villicus est gubernator villæ: vel qui præest toti rei rusticæ: vt inquit Pau. in l. si cum villico. ff. de Inst. act.

VINACIUM vel vinacius proprie acini semen est. A cinus autem granum vuc. Cato tamen in lib. de re rustica, pro acinis musto exhaustis vinacium posuit. [Dolia, inquit, quibus vinacios condat decem habeat.] Vlpian. quoque tit. de fur. l. si quis vxori [Viarum, inquit, & musti & vinaciorum nomine furti agere potest.] Neb.

VINACEA in l. si quis vxori. de fur. pro granis vinarum, cum ex eis vinum expressum est.

VINARIA proprie sunt torcularia seu dolia, vel certa vasa vini, quæ etiam ad aliud vsum transferri possunt, & tandiu vinaria dicuntur quando vinum habent: vt ff. de Ver. sig. l. vinaria.

VINARI dicuntur ebriosi. Etiam vinarius est hortus vbi crescit

vinum. l. ædiles. prædus. ff. de Ædil. edicto.

VINEA locus vitibus confitus. l. certo, vbi gl. de ser. rust. præ.

VINEARI horti, qui vineas habent. l. urbana prædia. de Ver. sig.

VINCTVS proprie non dicitur qui detinetur in carcere, nisi & vincula eius corpore adhibita sint. l. verum. de Ver. sig.

VINCULORVM appellatione tam publica, quam priuata vincula significantur. l. vinculorum. de Ver. sig. & proprie loquendo nemo in vinculis esse dicitur, nisi cuius corpori vincula sunt adhibita. d. l. verum. de Ver. sig. licet latè & per interpretationem etiã simpliciter inclusi in aliquo loco pro eo habeantur, ac si in vinculis coererentur. l. succurritur. ff. Ex quibus cau. maio.

VINDICIAE dicebatur ius possessionis, quæ disceptabatur, prædète iudicio penes quem ex litigantibus res quæ vèdicabatur deberet remanere, interprete Alci.

VINDICTA, virga pretoris erat quæ seruo imposita illum faciebat liberum. Persius:

Vindicta postquam meus à pratore recessi.

Vnde per metonymiam, vindicta pro libertate aliquando. Ouid. de remedio:

-Vindicta quisque saucto sua.

Et ibidem:

Optima vindicta proxima queque dies.

Dicta est autem vindicta à vendicando, hoc est in libertatem asserendo, vel à Vindicio seruo Vitelliorum, qui coniurationem de reddenda vrbe Tarquinis patefecit. de quo Liu. lib. 2. & Póp. de ori. iur. l. necessarium. Titulus est præterea in libris Digestorum,

de manumissis vindicta. Nebris.
VINDICTA dicitur modus
 manumittendi, & dicitur à vin-
 dicta prætoris virga, qua ipse ca-
 put serui tangebatur hæc verba
 solennia dicens.

Aio te liberum more Quir. sum.

Vnde Persius:

*Vindicta postquam meus à prætoris
 recessi.*

VINDICTA secundum alios est
 ipsa libertas quæ apud iudicem
 datur seruis à vendicio seruo Vi-
 telliorum, qui vindicauit ciui-
 tatem Romanam, coniuratione
 dominorum suorum contra rem
 publicam factâ detegendo, pro-
 pter quod apud consilium liber-
 tatem consecutus est, siue liber-
 tate à populo donatus, & in post-
 modum obtentum est, vt omnis
 illa libertas quæ à populo datur
 vel à magistratu qui vicem po-
 puli gerit dicatur vindicta. Hæc
 Azo. in Sum. C. de vin. li. & apud
 consilium manumissione.

VINI appellatione quid conti-
 neatur, satis superque liquet ex
 tit. de Tri. vi. & oleo leg.

VINITOR rusticus vinearum
 cultor appellatur, & de eo loqui-
 tur Vlp. in l. instrumenta fundi.
 ff. de fundo instru. licet aliqui
 mendose legant monitor.

VINVM absynthiacum, est cum
 melle & absynthio confectum.

VINVM picenum & tyriacum
 dicitur à locis. 14. q. 3. plerique.

VIOLATOR ecclesiæ dicitur
 quicumque ipsam ecclesiam frân-
 gendo ostia, capiendos res sacras
 & inuadendo, priuilegia sua non
 custodiendo vel corrupendo,
 offendit.

VIR & vxor illi dicuntur qui ma-
 trimoniū contraxerunt per ver-
 ba de presenti, de futuro spon-

salia. require s. sponsalia. quan-
 doque tamen dictio vir, referatur
 ad omnes masculos, licet nō du-
 xerint vxorem cuiuscunque ata-
 tis sint, vt no. Bar. in l. seruus. de
 leg. ij. vbi vide.

VIR bonus dicitur iudex. gl. no. in
 c. potuit. in ver. celeri. ad fi. de lo.
 l. continuus. §. cū ita. ff. de ver. obl.

VIRGINITAS est in carne cor-
 ruptibilis perpetua corruptionis
 euitatio.

VIRILIS portio intelligitur æ-
 qualis, quandoque tamen com-
 plectitur totum, & idem si Titij
 & Seij heredes instituti in viriles
 partes, alter autē eorum nō pos-
 sit succedere, alter capax habe-
 bit totum. l. virilis. de verb. sign.

VIRIOLAE inter mulierū orna-
 mēta enumerantur. in l. argumē-
 to. §. muliebri. ff. de Aur. & ar. leg.
 iuncta l. fi. §. fi. eo. tit. & est dimi-
 nutiuum à viris, quæ minores
 annulos quos vulgus corrupto
 vocabulo vergetas nuncupat, si-
 gnificant.

VIRTUS secundum Philosophum
 2. Ethi. est quæ habentem perficit,
 & opus eius bonum reddit, &
 dicitur quasi virum tuus, à virtus
 præseruans, de pec. dist. ij. illa ani-
 ma. & c. seq. & no. lo. And. in cle-
 j. de Sum. Tri. & fi. carho.

VIRTUTES theologice sunt
 tres, fides, spes, & charitas. c. quia
 passus. de consecr. dist. ij.

VISITATIO quomodo & quā-
 do fiat per archiepiscopum, &
 quæ crimina puniendâ sint, & in
 quibus procuratio fiat, vide c. j.
 de cens. lib. 6.

VIS est rei maioris impetus qui
 repelli non potest, vel cui resisti
 non potest, supple commode. ff.
 quod vi metū sive cau. fi. l. j. & ij. &
 quot mod. sum. & quot actiones
 vel interdita in troducat. not. in

in e. ad audientiam. eo. tit. in glo. ij. Cuius glo. effectus infra patebit. Et generalis quandoque, vnde secundum Gof. & Azō. eo. tit.

Vis est quintuplex, scilicet, impulsiva, ablativa, expulsiva, & turbativa. & inquietativa, vide 7.

Vis ablativa est rerum mobilium & hæc inducit actionem vi. Bon. rap. in rebus mobilibus, est enim circa mobilia tantum. vt ff. de vi & vi. ar. l. j. si fundus §. ij. & Inst. vi. bono. rapt. §. sed nedum talia. per illam enim alicui bona sua vel res sue violenter rapiuntur.

Vis compulsiva est per quam compellitur quis ad faciendum illud quod non faceret si esset liberi arbitrij, nec compelleretur, quæ imponit necessitatem contrariam voluntati spontanæ, & ex hac vi oritur actio quod met. cau. ff. eo. in tit. l. j. in fi.

Vis expulsiva est quando quis eiicitur de possessione sua, & secundum istam inducitur interdictum, vnde vi, & est tantum rerum immobilium, vel de his quæ immobiliis cohærent.

Vis turbativa est quæ turbatur in possessione sua, quæ inducit interdictum vtj possidetis in rebus soli, sed in rebus immobilibus inducit interdictum vtrobi, cum duo se possidere contendunt eandem rem.

Vis inquietativa est quæ introducit interdictum quod vi aut clā. Et dicitur inquietativa, quia nõ finit vtj alium re sua quiete, vt arare vel aliquid facere, vel quædo alter vult alio inuito aliquid edificare in suo solo, vel fortè iam edificauit. Nam distinguitur in hoc interdicto an iuste, vel iniuste fecerit, vt si quis à me prohibitus vel putans se prohibendum quid in meo faciat, siue ius

faciendi habuerit, siue non. vt ff. quod vi aut clam. l. j. Et dico secundum Azō. in rubrica. quod metus causa. quod accipitur hic vis prout nullo modo potest ei resisti, sed in rubri. de his quæ vi metusve cau. si. accipitur prout potest resisti, licet cum periculo, & est compulsiva, hæc ibi. Item est quædam vis publica quæ fit cum armis, quædam priuata sine armis de ordine cognitionum, cum dilectus. in gloss. vij. Item vis maior dicitur impetus rei cui resisti non potest, vt supra dictum est de his quæ vi metusve causa fiunt, ad audientiam. in gloss. ij.

Vis maior quæ dicenda sit, cuius meminit Caius in l. si merces. §. vis maior, pulchrè Bud. in l. ex conducto. §. sed & si labes. ff. locati & condu.

Vis negatiua est quando res alicuius inquietatur.

Vis publica est quæ fit cū armis, sed priuata quæ fit sine armis, Insti. de publi. iud. circa si. in §. ite lex Julia. de vi priua. Vnde:

Vis priuata reū deponit ab ordine reum, id est, multabit in tertia parte bonorum. Sed deportatur cum vis armata probatur, vt in gl. j. c. ij. de ordi. cogni.

Vis siue metus cadens in constantem virum est metus potestatis, vel cruciatus siue amissionis omnium bonorum, & ista excusat, nisi post ea consenserit, vt in ca. de illis. ij. de spon. Alia est vis vel metus non excusans, quæ non cadit in constantem virum, vt in ca. veniens & cap. consultationi. eod. tit. Et not. quod potest quis vim vi repellere, vt ca. significasti. ij. de homi. & cap. si verò. de sent. excomm. & dist. j. ius naturale. l. j. §. vim vi. ff. de vi & vi ar. l.

ar. l. scientiam. §. qui cum aliter. ff. ad l. Aquil. Et hoc verum si repulsiō fiat in continenti non ex intervallo, vt l. idem est. §. cum igitur. ff. de vi & vi ar. Dicitur autem sic fieri in continenti, quando fit in flagranti crimine, hoc est donec animus continuus durat, & non diuertit ad alios actus. vt §. vim vi. præal. Secundo debet fieri causa defensionis, non offensionis vel vlciscendi. vt §. pe. in l. scientiam. præal. Tertio debet fieri cum moderamine inculpatae tutelæ. C. vnde vi. l. j. & c. vt famæ. §. vltim. de sent. excō. Et datur ibi talis cōclusio, quod ista defensio est vera & iusta quæ sit tantum & tunc, quantum, & quando est opportunum, vt in gloss. prima Cod. vnde vi præal. tamen si defendens modum excedat non ex proposito, non tenetur. xxij. q. iij. non inferenda. Alanus & Ioan. distinguunt, aut vis fit personæ, aut rebus. de hoc vide gloss. in c. significasti. præal. & c. dilecto filio. de sent. excom. libro sexto, & in c. significauit. de pe. & re. vbi consideratis circumstantiis imponitur penitentia arbitraria illi qui defendendo modum excessit. Quarto potest fieri quando habet iustū timorem offensæ, puta per minas alicuius qui minas exequi solebat, aut per occursum, non enim oportet expectare quousque detur primus ictus, quia talis posset esse lætalis.

VITAE hominis tempus longissimum est spatium centum annorum. l. fin. & ibi Ias. in vij. not. C. de sacrosanct. eccles. Adde qd homo potest viuere centum & xx. annis, vt est text. in §. j. & ibi not. Ang. in auth. de monac. ponit do. Ias. in d. l. fin. in fine.

VIRIS centurionis gestamen erat ad sustigandos milites pigre munera sua obeuntes, de qua in verbo Centurio, multa diximus. Nebrissenf.

VITIVM est perpetuum corporis impedimentum. l. inter stuprum. de Verb. sig. vbi ponitur differentia inter morbum & vitium: sed Sabinus in l. j. de ædil. edic. vitium etiam ad animum retulit.

VIVARIVM dicitur indagō vbi ferae sunt inclusae, vel dicitur locus in quo pisces seruantur, vt ibi viuant, secundum Ioan. And. in Clem. ne in agro. de sta. monac. Et differunt viuarium, saltus, foresta, garena, insula, &c.

VIX quandoque denotat affirmationem: nam quod vix fit, fieri tamen dubium non existit, vt c. ij. de cogna. spirit. lib. vj. ff. de iudic. l. & certis ex causis & xv. q. j. merito queritur. Quandoque etiam significat negationem, id est, nullo modo, vt ff. de Lega. j. si feruus legatus. §. qui quinque. Sic etiā dicitur, [Vix bono peraguntur exitu, quæ malo sunt inchoata principio.] lxj. distin. miramur.

De V ante L.

VLTTRA aliquando ponitur temporaliter. xxxij. q. v. si Paulus. ff. pro socio. l. cum duobus. §. idem respondit. Aliquando notat modicum tempus, extra, de dila. c. literæ. Aliquando includit Cod. de Non nume. pec. l. cum vltra. de vsur. l. eos. & l. cū allegas. de col. filiam. & de in offic. testa. l. ij. Aliquando taxat. C. de iudic. propterandum. circa prin. Item adde quid vltra importet, in testamento. Bar. in l. Celsus. ff. de vsur.

VLTROCITROQUE perinde valet quasi dicas, vtrique, siue hinc

hinc atque illinc. l. Labco. de verb. fig.

De Vante N,

V N A N I M I T E R, vide extrà, de causa poss. cum ecclesia. de Elec. cum dilectus. & c. in causis. & de concess. præben. post electionem. & de postu. præl. c. vlt. Idem adde quod vnanimiter factum dici potest quod factum est à maiori parte capituli seu collegij aliquibus contradicentibus, ita colligit dom. Ant. in c. ad aures. extra, quod cau. adde etiam Barb. post alios in c. cum ecclesia Sutrina. de cau. pos. & propri.

V N C I A est duodecima pars assis, vt nati ex concubinis in domo, succedunt in duabus vnciis, id est, in duabus partibus duodecim partium assis, si alij legitimi non supersunt. Cætera nomina assis, require suprâ, As.

V N C I A ex oïo drachmis constituitur, vt no. per gloss. in l. j. C. de metallis & metal. lib. xj.

V N D E agnati, & vnde vir & vxor. Require suprâ, bonorû possessio.

V N G E N T A appellatur non solû quibus vngimur causa voluptatis, sed etiam valerudinis. l. in argento. de Au. & arg. leg.

V N I O N E S, id est, margaritæ. l. si quid. §. j. ff. de fur. & ibi not. l. apud Celsum. §. item quæritur. ff. de Do. except.

V N I V E R S I T A S secundû Azo. in summa, quod cuiusque vniuers. nomi. est plurium corporum inter se distantium vno nomine specialiter eis deputato collectio. Adde, quod triplex est vniuersitas: quædam est vniuersitas folius facti seu corporû, vt grex, chorus, familia: quædam iuris & facti simul, vt peculium, dos,

patrimoniu: quædam folius iuris, vt hereditas, ea enim seruat nomen etiam si nulla adsint corpora hereditaria. l. hereditas. de peti. here. & de nomine vniuersitatis, vide Bar. in l. aut facta. §. vlt. de pæn.

V N I O N E S dicuntur margaritæ grandiores dicti ab eo, vt Plinius libro nono scribit, quod nulli duo reperiantur indiscreti: [vnde nomen vnionem, inquit, Romanæ imposuere delicæ,] de Auro & argento legato. l. Scia. Legauit, inquit, vnionem cum hyacinthi, & postea vnionem soluit.

V R I N A T O R E S, dicuntur qui subter aqua natantes tempore multo continent spiritum, ab eo quod ex vrina, vrinæ, vel vrinor, vrinaris. Varro de lingua Latina. li. 4. [Vrñe inquit, dicitur quod vrinant in aqua haurienda.] vt vrinatur. Vrinari enim est in aqua mergi. Plinius libro secundo [Vrinantibus in quâlibet profundam aquarum altitudinem] Idem libro nono. [Has, inquit, vrinantium cura capi.] Idem libro vndecimo [Eadem est causa quare sub aqua diu ranæ & diu Phocæ vrinentur.] Callistratus ad legem Rhodiam de iactu lege nauis [Merces per vrinatores extracta.] Audi somnium Accursij: Qui ita, inquit, subtiliter perpendunt & vident sub aqua, sicut medicus per vrinam perpendit agritudinem. Neb.

V N O contextu fieri aliquid est fieri nullo alieno adu interposito, nisi fiat ex necessitate & adu naturæ, vt superflui ponderis depositio, vel medicina acceptio, vel breuis langor, vt Cod. de test. l. cum antiquitas. Hæc Azo. & Gof. eo. tit.

V N V S Q V I S Q V E est verbum vniuersale. ff. de Here. insti. l. hoc articulo. & habetur hæc dictio. C. de sacrosan. eccle. l. j. Aliquando indistinctè sumitur. C. de pa. pot. l. vnusquisque.

De V ante O.

V O C A R E in ius est vocare ad eū, qui ius dicitur est. §. vlt. Insti. de Pona teme. litig.

V O L O, hoc verbum significat pro ut eius significatum, vel quodlibet adiunctum, vel qualibet circumstantia significare dicitur. Nā quando simpliciter profertur, significat motum animi ad aliquid prosequendum. Et cum nihil adiungitur, seu nō apparet id, ad quod refertur, in iure nullius est effectus. Etiam non disponit, per Bar. in l. si quis. in principio. de leg. 3. & etiam. C. de sum. Tri. & fi. cat. l. prima. Et not. in l. qui se patris. C. vnde liberi. quod volo & nolo non sunt opposita, quia volo ad omne tempus refertur, vt dicendo, Volo adire hæreditatem, sed nolo ad præsens tempus tantum refertur dicendo, nolo adire intelligitur nūc, licet postea velim. Et ideo facit orationē ambigūā de qua ambiguitate de verbo nolo not. Ant. de Bu. in c. ex literis. primo de spon. Sed ibi, si ille, cui relicta est electio, dicit, volo eligere hanc rem, significatum illorum Verborum est ambiguum, quia potest intelligi dupliciter. Vno modo. i. primus motus meus fertur in hanc rem, nō tamen deliberate. Secundo modo pro ipso actu acceptionis, id est accepto hac rē. Si ergo quæris in quorum sit retinendum, responderetur si est traditus terminus ad eligendum seu deliberandum, &

in fine termini respondens, volo eligere hanc rem, tunc significatur electio. facit l. sed si alio secundo respon. ff. ad Treb. cum dicit, post deliberationis tempus, & sic deliberationis dat significatum. facit, leg. omnes qui. ff. eo. titul. Item si ad interrogationem eius cuius interest, eodem modo respondes, scilicet volo eligere hanc rem significato sumpto ex verbis pro certo, maxime cum dicitis, pro certo volo eligere hanc rem. Si autem non est aliud vnde recipiatur significatum, nisi ex ipsis verbis, tunc non significatur electio, imò recipitur primo, id est primus motus finitur in hanc rem. Item ibi legatarius cui relicta est electio, dicit volo hanc rem, significatur electio, lege, secunda. ff. de Opt. leg. quia motus cum significatur per verbum volo, refertur immediatè ad rem, per quod significatur acceptatio rei. Et idem si hæres institutus diceret Volo hanc hereditatem quia per hoc significatur aditio: secus si diceret, volo eligere, volo adire, quia tunc non significaretur acceptatio. & aditio quia motus animi non fit immediatè ad rem, sed ad actum eligendi vel ad eundem. Item ibi institutus dicit, Volo esse heres, significatur aditio, lege, iam dubitari. dig. de heredibus instituendis. Et sic aliud est dicere, volo adire, & aliud volo esse heres, quia per secunda verba significatur simpliciter aditio, sed per prima non. Et idem est dicere volo esse heres, & volo hanc hereditatem. Item ibi volo relinquere, significat, id est relinquere, vt in l. Pamphilo. §. propositum dig. de legat. tertio. Et sumitur significatum ex natura vltimæ voluntatis, cuius

ius est prouidere in futurum. etiã fauore eius vt valeat dispositio. Item dicendo, volo per talem geri negocia mea, significatur mandatum. ff. mandati leg. prima. Item si vendere volens dicat, volo vendere decem, & emēs dicit volo emere decem, significatur emptio, & venditio, quia per verbum presentis temporis significatur consensus de presenti. Secus dicendo, vellem vendere, & vellem emere.

VOLUNTAS coacta etiam est voluntas. 15. q. j. merito. ff. quod metus cau. l. si mulier. §. si dos. & §. si metu. Sed hoc intelligitur sic, quod non est libera voluntas.

VOLUNTARIUM exilium, vide Exilium.

VOLUNTARIA iurisdictio, vide Iurisdictio.

VOLVPTARIAE impense, vide Impensa.

VOTUM est alicuius boni cum deliberatione facta promissio vel Deo facta pollicitatio. 27. q. prima. de viduis secundo. Et dicitur boni, quia de malo nec etiam de re bona sine deliberatione non procedit obligatio. nam de malo quis non obligatur, quia in male promisso rescinde fidē, & in turpi voto muta decretum. vigesima secunda quæ. quarta in malis. Dicitur cum deliberatione, quia votum quod facilitate animi potius, quam arbitrio discretionis emittitur, non est vsquequaque obligatorium, vt c. veniens. eo. tit. Et est triplex votum. Primum necessitatis, quod quis necessario in baptisate promittit, vt abrenunciare diabolo & pompis eius, tenere fidem. seruare decalogum. de Consec. distine. tertia ca. primo Secundum est voluntatis, quod quis voluntarie emittit su-

per his ad quæ ante votum non tenetur, vt continentia, abstinētia, &c. Tertium est votum mixtum ex his duobus, scilicet partim necessitatis, & partim voluntatis. Sed votum voluntarium subdividitur in votum solenne & simplex, vnde simplex est, cui nulla solennitas adhibetur. Solum autem votum continentia solēniatur. Quæ autem vota sedimi & commutari possunt, vide Goffr. in sum. eod. ti. Item votum obligat aliquem Deo, cum dicitur, [vouete & reddite,] vt c. & si Christus. & c. debitores. de Iureiur. & c. magna. de Vo. post princ. vel describitur sic. [Votum est animi cōceptum deliberatione firmatum.]

De V ante R.

VRBS simpliciter prolata, populi Romani ciuitatem significat antonomasticē, Insti. de iur. nat. §. sed quoties. Vrbs autem appellatio maris aut, cōtinētibz adificiis limitur, vt c. significauit. de Pœn. & remis. ff. de verbo. signifi. l. j. & appellatur ab vrbō, id est aratro, quia aratrum in vrbe condenda adhiberi solebat l. pupilus. §. vrbs. ff. eodem.

VRBANA mancipia non loco, sed genere vsus cognoscuntur, & a mancipiis rusticis distinguuntur. l. quemadmodum. de supell. leg. l. vrbana familia. de verbo. signifi. leg. seruis vrbans. de leg. tertio.

VRBANA prædia omnia ædificia accipimus, nō solum ea, quæ sunt in ciuitatibus vel oppidis coacta, sed etiam in rure, nisi forte stabula sint, quia locus non facit prædia vrbana, sed materia. ff. de

ff. de ver. sig. l. vrbana prædia. vi. de suprâ prædium.

V R B A N O R V M prædiorum seruitutes, require supra seruitutes.

V R E D O est morbus herbarum, frugum & arborum in vitibus, & alio nomine carbunculus appellari potest. l. ex conducto. §. j. ff. loca. & de frigore procedit, nã & frigus vrit. Virg.

Aut borea penetrabile frigus adurit.

Aliquando ponitur pro pruritu, vt apud Plinium de vrtica pisce, Tacta, (inquit,) vredinem immittit.

V R E P O T R O P H I V M dictio Græca est, locum significans ad infantes nutriendos paratum, vrephon enim Græci infantem dicunt. l. illud §. j. C. de sacrosan. eccl. licet in aliquibus codicib. mendose legatur.

V R I N A T O R E S appellantur nartatores subaquatiles. l. nauis. ad l. Rhod. de iac.

De V ante S.

V S I A M pro substantia dixit Vlp. l. in venditionibus. de contrahen. emp.

V S I O, idem quod vsus. l. Quintus. §. si factum. de Aur. & arg. leg.

V S Q V E stat quandoque inclusiue vt ff. de sena. l. si. & in c. j. de Or. ab epif. qui re. quandoque etiam exclusiue, vt cum dilectis. de fi. instrum. est ergo dictio vsque, significata vltimi termini ad quæ, sicut à vel ab, primi termini à quo.

V S V S est ius vtendi rebus alienis salua rerum substantia proprietate & dominio, & quomodo accipiat, vide Arch. de offic. de leg. c. quatuor. lib. vj.

V S V A R I V S, est qui alicuius rei vsus habet, vt si tu qui es dominus huius serui, consenseris siue concesseris mihi vt ministerio eius salua proprietate & dominio, vnde vsuarij dici possunt clerici qui non possunt vendere vel testari siue donare de bonis ecclesie, sed vsu tantu & vsutu debent esse contenti. x. q. ij. episcopus habeat, & c. cum constet. de pignor. secundum Ber. Competit ergo vsuario ius & vsus, sed non potest vendere, locare vel alienare, sed solum ad vsus sujs & familie sue potest vt seruitute tali, vt in hortis, fundis, & similibus, si quis habeat in seruitutem vsus.

V S V C A P I O est acquisitio dominij vtilis directa rei alienæ per continuationem possessionis temporis lege definiti, id est, per spatium temporis à lege definitum. ff. eodem titulo. l. tertia. verbi gratia: Emi rem mobilem à non domino bona fide, putans rem esse vendentis, & per continuum triennium possideo sine interruptione, ipso iure efficitur dominus illius rei. Directum autem dominium habet verus & principalis dominus rei. Sed velle dominium dicitur, quando quis in veritate non est dominus, sed habet vtilitatem rei, ac si esset dominus, vt feudatarius vasallus & similes. Et dicitur vsucapio, quia vsu quodam & consuetudine possidendi cepi & acquisiui dominium. Secundo in rebus mobilibus vel se mouentibus: nam immobilia non dicuntur vsucapi proprie, sed potius prescribit in immobilibus enim prescriptio lo cum habet. Tempus enim à lege definitum est triennium in vsucapione, sed in præscriptione sta-

statuitur decennium inter presentes & vicennium inter absentes vt instit. de vsuca. Et datur vsucapio ne dominia rerum sint in incerto, pro publico bono introducta. l. j. ff. de vsuca. contra equitatem naturalem. ff. de Neg. gest. l. j. in fi. & de Cond. indeb. l. nam hoc natura. Nam locupletari non debet quis cum alterius damno secundum regulam locupletari. de Reg. iur. lib. vj. & sic aliud est æquum & aliud bonum. vt C. de Pac. conuen. l. hac lege. Et quando opponitur, æquitas scripta præfertur rigori scripto. Solu. verum est dum vtrumque scriptum est in specie, sed in præal. l. nam hoc natura. æquitas est scripta in genere, & hic rigor in specie ergo præfertur rigori. Etiam in vsucapione vel præscriptione verfatat quædam æquitas naturalis quæ suadet, quod postquam quis iusto titulo bona fide certo temporis spatio rem tenuerit dominium acquirere debeat, & impu- tetur domino qui negligens est tanto tempore rem suam quære- re & custodire. Et sic nemo debet locupletari &c. nisi sub sit causa, vt hic propter communem omnium utilitatem, & vt aliquando sit litium finis. l. fin. ff. pro suo vbi datur hæc ratio, ideo exceptio præscriptionis est exceptio litis finitæ, & opponitur sicut al- iæ litis finitæ exceptiones.

V S V P R V C T V A R I V S, est qui fruitor & vitur rebus alienis, vel qui res suas nemini furatur.

V S V P R V C T V S est ius vtendi fruendi alienis rebus salua sub- stantia rerum. vt ff. de vsufu. l. j. & inst. de vsufu. in princ. Et est ius in corpore, quo sublato & ip- sum tolli necesse est, destructa e- nim domo, destruitur & vsuf-
Voc. iur.

fruct. qui habetur in ea, vt ff. eod. titu. l. j. & not. secundum Azo. in- sum. C. eod. tit. quod vsufu. for- malis dicitur ius, id est, seruitus tus sed vsufu. fructus & salis secun- dum quem aliquis habet causam dominij, non dicitur seruitutus, & ponitur hic fruendi, & non in diffinitione vsus, quia differunt ius vtendi & fruendi, vt infra pa- tebit, & vtendi dicitur ad diffe- rentiam creditoris, qui habet ius in pignore, non tamen potest eo vti, imo furtum committit si eo vtitur, sed secundum ponitur ad differentiam vtilis dominij, quod habetur in rebus alienis, sicut emphyteuta & feudatarius ha- bent. Sed fruendi secundum Ac- cur. & Ber. dicitur ad differentiã nudi vsus, quia minus est in vsu, quam in fructu. Dicitur in rebus alienis, quia sua res nemini seruit. Salua rerum substantia dicitur ad differentiam superficiarij & emphyteutæ, qui non tenentur reficere ædes, sed vsufu. & varius tenetur, & etiam tenetur ad tri- butum, quia ad eum pertinet fructus. Vnde Ber. exponit sal- ua rerum substantia. i. ne pereat in toto substantia. Accurs. expo- nit salua substantia, quia tandiu durat vsufu. fructus, quândiu durat substantia. Et no. differentiam in- ter eum qui habet seruitutem vsus, & eum qui habet seruitutem vsufu. quia is qui habet solum seruitutem nudi vsus, ita vitur quod fructus non percipit, sicut possim vti equa tua, ita quod fructus inde non percipiam, sic quod partus non sit meus, sic sis militer qui habet vsu. tantum alicuius fundi non potest vti pom- mis, cleribus. & ceteris fructi- bus ad vsu. suum quotidianum, ille autem competit seruitus
R vsuf-

vsum. potest hæc omnia facere.
V S U R A sicut communiter dicitur
 est quicquid præter vsum forti
 accidit vel accedit, secundum
 Gof. xiiij. quæst. iij. plerique. Et
 addit ipse, intentione vel pacto
 præcedente. Sola enim spe vel
 expectatione, vitium vsurarij cõ-
 trahitur, vt c. j. & c. consuluit. de
 vsur. & xiiij. q. iij. si fœneraueris.
 Et hoc cum principaliter habe-
 tur spes & expectatio lucri, alias
 si ob charitatem moueatur quis
 ad mutuandũ. & secundariõ spe-
 ret de aliqua retributione, non
 putatur vitiosum. ar. ad hoc lxxx
 vij. dist. in singulis. lxxj. dist. quod
 prodierit. secundum Gof. Item
 vsura est vbi plus recipitur quam
 datum est, & definitur secundum
 Azon. C. eo. tit. sic, Vsura est in
 summa quæ propter vsum rei cõ-
 cessã datur. Concessã, id est, datã
 vel mutuata, vnde vsura dicitur
 ab vsu, & æs æris, quasi vsu æra, i.
 vsu æris data. f. specunia, cum no-
 mine pecuniæ quicquid homines
 habeant contineantur. j. q. iij. to-
 tum. & no. quod omnis vsura præ-
 statur super facta dilatione ad
 annum, vnde quædam vsura vo-
 catur centesima, illa. f. quæ infra
 annum æquiparatur forti, quæ-
 dam vocatur sextupla (aliàs ses-
 cupla) à sex, quod est totum, &
 plica, id est pars vel medietas,
 quæ etiam alio nomine dicitur
 hemiolon, ab hemi, quod est me-
 dium, & holon, quod est totum,
 & est illa vsura quæ totum con-
 tinet & medietatem totius: quæ-
 dam vero est triens, s. quæ præsta-
 tur vsque ad tertiam partem cen-
 tesimæ vel fortis, quædam semis,
 quæ præstatur ad medietatem
 fortis, quædam bes quæ præsta-
 tur ad duas partes fortis. Item
 quædam vsura est fœnus fortis &

quædam fœnus fœnoris. Nam v-
 sura dicitur quæ ultra sortem re-
 cipitur, vt c. h. 14. q. 3. sed fœnus
 dicitur lucrũ de vsura sumptum,
 vel vsura vbi ad mutuum resti-
 tuendum non fuit certum tem-
 pus determinatum, & fœnus vbi
 determinatum. Est tamen distin-
 guendum inter vsuram & rem il-
 lam in qua vsura committitur,
 nam quæ ab vsurario exigitur,
 propriè est lucrum quod ultra
 sortem exigitur. s. lucrum resti-
 tuendum. Sed res in qua vsura
 committitur, est mutuum de quo
 lucrum prædictum gignitur.

V S U R A R I V S manifestus quis
 dicatur, vide c. j. & ij. de vsur. lib.
 vj. Et ultra hoc dicitur Matth.
 quod sit ille qui vsurarius ex li-
 bris suis conuincitur. alleg. Cle.
 j. de vsur. & c. qui syncera. xlv. di-
 sti. c. sanè. xxiiij. q. ij. & l. j. §. edi-
 tiones. ff. de Edendo. Secundo il-
 le qui confitetur coram sacerdo-
 te se esse vsurarium, quia vsura-
 rij iudex est sacerdos, & sic con-
 fessus coram suo iudice erit ma-
 nifestus, vt cap. quem penitet. de
 pœni. dist. j. Io. And. dicit hoc ve-
 rum si adsint testes, vt c. quan-
 quam. de vsur. libro vj. Idem se-
 quitur Ioan. de Lign. quia iudi-
 cium fori penitentiales non in-
 ducit illos effectus, quos iudi-
 cium fori contentiosum, quod i-
 deo sit manifestus, qui confiteatur
 coram iudice animæ, nisi adsint
 testes. Tertio dicitur ille vsura-
 rius manifestus, qui habet alta-
 re paratum. Sunt ergo vsurarij
 triplices. Primi notorij, qui ha-
 bent altare continuè paratum
 semper mutuantes. Secundi non
 notorij, sed manifesti, qui non
 habent altare continuè paratum,
 sed interdum mutuantes. Tercij
 per famam tantũ manifesti sunt.

VSRPARE est aliquem contra rationem, ius, vsum, vel consuetudinem capere, inuadere, vel præsumere, vide Albericum de Rosa. in dictio. suo. in ver. vsurpatione vbi plenè.

VSRPATIO est interruptio vsucapionis, vt in l. ij. & in rubric. ff. de vsucapio, & dicit ibi sextus. quod oratores vsurpationem frequentem vsum vocant.

De V ante T.

VT hęc dictio modum facit, sicut si, conditionem, & cum causam facit C. de Cond. que sub mo. l. j. & ibi not. & vide ff. de Manum. l. causam. §. fin. & de legatis ij. l. si ita relictum, & de contrahen. emptio. l. cum ab eo. & de manum. testa l. Mænia. Aliquando facit conditionem, vt l. cum tale. circa finem. ff. de condit. & demonstr. Aliquando vt, exponitur, id est sicut. C. de Sepulc. viol. l. si quis. & ff. de acquiren. rer. domi. l. in laqueum. in fin. Aliquando vt, id est secundum. C. de his qui parent. vel. liber. occid. l. j. Aliquando ponitur causatiuè & consecutiue. ff. de donat. cau. mor. l. senatus. Causatiuè ponitur, xlvij. distinct. sicut ff. de leg. j. l. si quis. in princip. Consecutiue ponitur. C. de obs. patr. præst. l. si manumissori. de episcopis & clericis. l. in ecclesiis. ff. de seruit. & aqua. l. r. & l. q. r. cum liqueat, & capit. veditio. Aliquando ponitur aduersatiue, pro sed. C. de appel. l. cum post. Aliquando est aduerbium temporis, vt, id est postquam. ff. de pignor. l. j. §. idem que sit. Aliquando ponitur vt, pro &, in authenti. de testi. §. si vero deducens, ibi non ta-

men per longum interuallum, vt, & C. Aliquando, vt id est tanquam, C. de legi. l. leges. Aliquando est aduerbium qualitatis, vel quantitatis, vt, id est, quantum, vel optandi, vt pro vtinam. Aliquando est exemplificatiuum, vt cum dicitur nomen appellatiuum vt homo, & not. ff. de inter. l. j. §. interdita. de pactis. leg. iurisdictionum, paragra. pho. quinimo. Aliquando vt, id est quamuis. de nego. g. est. l. sed an vltro. §. fin. C. de Serui. & aqua. l. r. Aliquando vt, exponitur, id est quando. ff. de arb. leg. si cum dies. paragra. pho. si arbiter. Aliquando abundat. ff. ad l. Pompeiam, de parricidis. l. r. & ibi in glos. Aliquando est aduerbium ordinis, vt, id est postea. Aliquando est coniunctio adiunctiua, vt volo vt tu legas. Aliquando causalis, vt id est quia: vnde versus:

Qualiter & quantum notat, discernit & optat.

Ordinat, exemplat simulat, vtunque requirit.

Dat comitem, dat quoque sequens, sic dat duodena.

Et de significato huius dictionis, vt, vide extra, de priuileg. ex ore. de Confir. vti. vel inuti. cap. examinata. de verborum significatio. cap. abbate. Item de effectu huius dictionis, vt, vide extra de Condi. apo. verum. in Clem. de gra. & qualit. c. r.

VTERR, dictio est distributiua, & verificatur in altero tantum. Bar. in leg. p. C. de impu. & aliis substat.

VTERRINVS, vide in dictione Fratres.

VTERRIET, alter, ex duobus, què

capere libet. l. arbor. §. de vestibulo com. diui.

VTRIQVE, aliquando ponitur coniunctiue. ff. de leg. ij. l. si quis duobus. & de lega. ij. l. Titius. & ff. de cond. indeb. l. si non sortem. §. fin. de cuius. l. si duos. Aliquando ponitur diuisiue, vt ff. de rei ven. Pomponius communia pred. l. binas. & de act. emp. l. si ea res. §. si. Aliquando dicitur de tribus, secundum vnam expositionem. glo. inf. per quas perso. no. acquir. §. non solum. Item adde quomodo vterque attribuit actum & in quo verificetur. Bartol. in l. hoc articulo. ff. de her. insti. Item quia sit eius natura, vide eundem Bartol. in l. cum quidam. C. de impub. & aliis subit.

VTRI & frui, differunt, sic, quia vti dicitur ille, qui ita vtitur re quod fructus non percipit, sicut possum vti ad vsum quotidianum & ministerium equa tua, ita quod fructum non percipiam, quod scilicet partus non sit meus, sed is qui alicuius fundi vsum habet, pomis & oleribus vti potest ad vsum quotidianum, non tamen donare vel vendere potest. Frui vero dicitur ille, qui fructus percipit, & sic vsuarius habet vsum rei, vt cui dominus, nemoris constituit vsum nemoris ad necessitatem suam & familie suae, vt accipiat ligna, olera, roma, flores, &c. quae nascuntur in nemore pro se & suis conuiuuiis, non tamen vendere permittit ipsum, alias frueretur, quare clerici dici possunt vsuarij, vt supra dictum est.

VTRILIS actio, vide supra, Actio directa.

VTRILES impensa, vide impensa.

VTRILITAS publica quot modis consideretur, tradit Bartol.

in l. j. soluto matrimonio.

VTRI possidetis est quoddam interdictum cum possessor inquietatur a non possidente, vt iudex pro ipso det sententiam. Si vnus fuerit, tunc pronuntiare habet in singulari numero, vt ita possideas vt possides. Si autem plures, tunc debet pronuntiare in plurali numero, vt vti possidetis ita possideatis. haec Azo in sum. eod. tit. & vide gl. antepe. in c. licet. de proba.

VTROTE pro quia, auth. ingressi. de sacrosan. eccl.

VTRIQUE, id est, certum. ff. de Rei ven. l. vti que. Aliquando ponitur continuatiue. ff. de Dam. infect. l. vti que. Aliquando, id est, ita demum. ff. de Nego. gestis. l. diuortio. §. sed nec. Aliquando id est, sicut. ff. de Act. emp. l. sicut. Aliquando, id est, tantum. ff. ad Municip. l. non vti que. Aliquando, id est, vsque adeo. de Capit. demin. l. amissione. §. j. Aliquando vti que sunt duae partes, scilicet, vti, id est, sicut, & que pro &, vt not. ff. de Edil. edic. l. edilis.

VTRO, id est, altero. C. de agric. & censu. l. definimus. lib. ii.

VTROBI componitur ex vtrum & vbi, pro ad, quasi dicat, apud quem est possessio, apud illum sit no. per Host. extra, de prob. c. licet, in fin. & vide C. & ff. in tit. vtrobi. & Inst. de Interdictis. §. vtrobi.

VTROQUE iure, id est, in spiritualibus & temporalibus. extra, de priuileg. quoniam. Aliquando ponitur simulatiue. ff. de pact. l. rescripti. §. si pacto. & de reb. du. l. si is qui ducenta. §. vtrum.

De V ante V.

VVLGARIS haec dictio quot modis capiatur, docet Bar. in l. j. ff. de

ff. ds vulg. & pupil. substitut.

VULGARIS persona dicitur minus honesta. l. legitimos. ff. de legitimit. tut.

VULGARIS substitutio dicitur cum quis loco instituti vel eius cui alius puta ab intestato est ius adeundi, in casu hereditatis non aditæ apponitur seu subrogatur. Unde conditio est semper, si hereditas non adeatur. Et dicitur vulgaris, quia in hunc casum seu euentum fieri potest à quolibet qui testari potest, & quilibet qui ius adeundi habet ex testamento vel ab intestato, quia voluntas talis disponentis simpliciter admittitur iure civili, secus in pupillari & aliis substitutionibus, vbi non simpliciter admittitur, imò restringitur & limitatur. Et quandoque penitus non admittitur iure civili scripto. Et nota quod conditio ibi apposta [si hereditas non adeatur,] potest dupliciter intelligi, secundum quod non adire dupliciter contingit, scilicet, vel propter nolle adire, vel propter non posse. Et istud non posse multis modis potest contingere, vel quia euenit furor, vel deportatio, vel quia bonorum acquisitio interdicitur. Vulgaris enim substitutio semper continet conditionem de euentu non aditæ hereditatis, licet iam vnum casum vel plures vel omnes continere possit. Cetera vide suprâ, de substitutionibus.

VULO concepti, dicuntur qui patrem demonstrare non possunt, nati ex meretrice quæ plures admisit. l. vulgo concepti. de Stat. homin.

VIVA secundum Archid. xiiij. q. iij. plerique. quandoque illud est quod extra nascitur, vel est

venter porci, vel vber, sarcimen, vel ilia scilicet falcitia.

VULPIANVS an Vlpianus dici debeat Iuriscōsultissimus Alexandri Cæsarius ille assessor, multi dubitant: quæ ambiguitas ex Pandectarum Florentinarum lectione tollitur, in quibus semper Vulpianus per duplex u, alteram consonantem, alteram vocalem scribit. Nebr.

De V ante X.

VXOR iusta, vt scribit Alcia. libr. 4. Parad. dicitur quæ verè vxor & per quam solenniter ducta est, non quæ simpliciter sponsonè vxor est, tamen si legitima sit. l. si vxor. de adut.

De X ante E.

XENIVM interpretatur munus quod hospitibus datur. Nā xenos interpretatur hospes. Vitruuius lib. 6. [Primo, inquit, die Græci hospites inuitabant ad cœnam, postero, mittebant pullos, oua, olera, poma, reliquasque res agrestes. Ideo pictores qui ea quæ mittebantur hospitibus, picturis imitabantur, xenia appellarunt.] Martialis:

*Omnis in hoc gracili xeniorum
turba libello, & sequitur:*

*Hæc licet hospitibus pro munere
disticha mittas.*

Inde per deminutionem xeniolū. Apuleius li. 2. de asino. [Mittit Byrrhena mihi xeniola, parcum oprimum & quinque gallinulas.] Vlpianus libro 1. Dig. tit. de officio proconsul. solent. [Non, inquit, in totum xenii abstinere debet proconsul.] & paulo post:

Q 3 [Quantum

[Quantum ad xenia, inquit. pertinēt vetus prouerbiū est, &c.] Nebriss.

XENIA dicūtur munuscula quādam quæ dantur esculenta & potulenta, quæ vulgo dicuntur appensationes, cæterarum verò rerum quæ vsum edulium excedūt magis propriè dicuntur munera. dicitur enim fieri xenium de pomis cum quis habet hospites, secundum Archi. xiiij. q. 3. plerique in fin.

XENODOCHIUM, interpretatur hospitium, quod hospitibus & peregrinis publicitus siue priuatim patet, Hierony. in quadam epistola ad Pammachium: [Audio te Xenodochium, in portu fecisse Romano in Codice Iustiniano, tit. de de sacrosan. ecclesii s. le. il. lud. l. sancimus. i. si quis. Item de episcop. & cler. cum xenodochium tum xenon appellatur. Nebriss.]

XENODOCHVS est qui xenomen alicuius ciuitatis procurat.

XENON est domus in qua ægrotautes recipiuntur, curantur & alimentis sustentantur: vt C. de epi. & cler. per totum.

XENODOCHIUM est domus ad hospitium peregrinantium deputata, vt quidam dicunt. Sed tamē xenon & xenodochium eadem domus dici potest, scilicet in qua valetudinarij & senes id est, infirmi recipiuntur & aluntur. Prædictam autem differentiam facientes, xenon perz, literam, & xenodochium dicunt esse scribendum per, s, vide c. 3. de Religi. do. & varia nomina talium locorum habes 14. quæst. vlt. sancimus. vbi de hoc. & j. quæst. 7. si quis hominem ad fin. in Authent. de non alien. aut permutan. §. hæc ergo, & de Eccles. tit. l. §. finali. & est gl. in Cle. per litteras. de præben.

XENOPAROCIVS is est qui publice munera hospitibus contribuit, quia xenos hospes interpretatur, & parochus tributor. Archadius libr. 50. tit. de muner. & hon. l. munerum. [Tabularij, inquit, vel xenoparochus, & vt in quibusdam ciuitatibus.] Anton. Nebriss.

XEROPHONUM, locus erat celebris Bizantij, quæ Constantinopolis postea cognominata est. Priscianus lib. j. de octo partibus orationis: [Epigrammata, inquit, quæ egomet legi in tripode vetustissimo Apollinis, qui stat in xelorpho Bizantij scriptus.] Idem libr. vj. [Ostendunt, inquit, epigrammata vetustissima quæ & literis vetustissimis scripta in multis tripodibus legi, & maxime in tripode Apollinis, qui est Constantino poli in loco quem Xelorphon vocant,] Iustinianus libro quarto Institutionum, titulo de publicis iudiciis. Quod nos inquit, telum appellamus, illi telos appellant. admonent, inquit, nos epigrammata in Xeropho scripta, apud Iustinianum lege Theophil. Xenophori.

XENOPAROCI, quorum meminit. l. vlt. ff. de Mune. & hon. appellantur qui præbendis hospitibus præsent, Auctore Alcia. in l. pupillus. de verb. sig.

XEROPHONUM, locus erat Constantinopli celebris. §. item lex Cornelia. Institut. de public. iudi.

Christus est rex regum, dominus dominantium: vt in Cle. pastoralis de re iudic.

CHRISTE eleison, vide de consecra distinct. j. hoc quoque. & distinct. ij. can. re vera.

CHRISTIANORVM, nomen primo ortum est apud Antiochiā

vbi

vbi Ignatius fuit episcopus. vij. q. j. mutationes. Nā prius omnes fideles dicti fuerunt discipuli vel fratres. Sed postquā apostoli fecerunt Concilium Antiochenū, tunc dicti sunt Christiani: vt est gloss. xxij. distinct. sacrosancta. & ibi tex.

X I S T I C I, Athletæ sunt de quibus meminit Iurisc. in Lathletas. ff. de his qui not. infra. licet ibidē corruptè legatur sexustici. Sunt autem illi qui pugnabant in porticu amplissima. Suetio. [Nec tamen eo minus xyfticorum cōcertationes aut gladiatorum pugnas feuerissime semper egit.] Græci enim xyftum porticum vocant ampla latitudine in qua athletæ per hyberna tempora exercentur. Has & paradromidas Græci appellat, & nostris ambulaciones dicuntur. Vel secundum aliquos xyftus habet originem à xyftos, quod hastam seu telum spiculum denotat.

X I S T I C I, dicuntur athletæ, dicti à xisto, qui, vt ait Vitruuius libro sexto, est porticus ampla latitudine, in qua athletæ per hyberna tempora exercebantur. Suetonius in Augusto: [Xyfticorum certationes, aut gladiatorum pugnas feuerissime semper egit.] Idem in Galba: [Si quid scēni aut xyftici donatum olim vendidissent.] Vlpianus tit. de iis qui notantur infamia. lege athletas. pro eo quod esse debuit, [xystici,] reustici corruptè legitur, Anton. Nebriss.

De Z ante A.

Z A B A R E L L A nomē est vni⁹ Iuriconsulti qui fecit vtilē le-
suram super Clementinas, & tra

ctatum de horis canonicis, pro funere suo fertur orasse. Pogius Florentinus, Sepultus est Constantiæ apud minores.

Z E L O T Y P I A est suspitio vel furor. 2. quæst. 5. §. hoc autem sub c. consulisti.

Z E L O T E S idem est quod zelans & vlciscens, vt in cap. nisi cum pridem de renun. §. personæ verò vbi dicitur, Ego sum (inquit Deus) zelotes, id est requisitor & exactor castitatis prima quæstio. tertia. §. hæc vltra. vige sima tertia quæstio. prima. §. primo id est, visitans peccata patrum, in filios vsque ad tertiam & quartam generationem in his, qui oderunt me, id est contra me paternum odium imitantur. Et sunt verba Domini ad Moysen, Exodi 20. cap.

Z E L V S quandoque exponitur, id est inuidia, vt xxij. quæstio. tertia cap. qui peccat. & ibi dicitur tex. Dominus flagellatos expulit de templo improbos mercatores, vbi est connexum testimonium scripturæ dicentis, [Zelus domus tuæ comedit me.] ibi gloss. exponit zelus, id est amor quem habui ad templum comedit me, id est fuit mihi causa inuidiæ propter quam occiderunt me. Aliquando zelus exponitur, id est, feruor dilectionis, extrā, de reg. cap. secundo libro sexto per Ioā. Andre. in hoc significato magistri nostri dicuntur viri zelosi non zolotypi. Aliquando sumitur in bona partē, Aliquando in malam pro odio, vt not. per Ber. extrā, de offic. custo. cap. secundo. Aliquando ponitur pro ira. xxij. quæstio. viij. legi. Aliquando pro feueritate. xxvij. quæstio. viij. hi ergo.

Z E N O T A P I V M, quid sit, vide.

ff. de rerum diui. in tantum. §. fin. Cenotaphium scribendum est quod imaginarium sepulchrum significat à Græca voce $\chi\tau\upsilon\varsigma$ id est, inanis, & $\tau\alpha\phi\omicron\varsigma$ sepulchrum.

Z E U G M A est figura Grammaticalis. ff. de Petitione hereditatis l. si quis libertatem. in gloss. per zeugmam.

Z E L E V S est proprium nomē cuiusdam iudicis, qui (vt est apud Valerium, Max. li. 6. hist. 12.) lata lege de adulteris exoculandis, filium in adulterio repertum exoculare parabat, sed precibus populi victus, filium vno, se altero priuauit.

Z Y G O S T A T E M Alcicius interpretatur pro eo qui ponderum & stateratum rationem per optimē calleat.

Z Y T H V M potus est, quem è fugibus excogitauit Ægyptus.

Z I Z A N I A, est seges vel herba peruersa, scilicet lolium. l. vj. dist. e. nasci. 23. q. j. c. quod militare. & quādoque ponitur pro sorde omnium segetum glo. bona in Cle. dudum de sepul. & c. licet. de Ele. & ita Saluator dicit ad volentes eradicare zizaniā. 11. q. 3. c. nolite. j. post prin. & 23. quæst. j. §. j. Matthæi, 12.

Z O C O M E N V S, est proprium nomen viri Græci genere, qui composuit 9. libros historię ecclesiasticę, exordis à consulatu Crispi & Constantini Cæsarum vsque ad tempora Theodosij iunioris.

Z O N A, zonę vocabulum interpretatur tibi Calderinus in hoc Martialis Aphophoreto.

Longa satis nunc sum, dulci si pondere senter.

Intumeat sicut tibi zona breuis.

Et clericus coniugatus deserens zonam bicolorem perdit priuilegiū clericale. Aufre. in add. ad quæst. Ca. Tol. cccxxij. cum appellatione vestis contineatur zona, allegat. l. vestis de Auro & arg. leg. Bar. in l. diuus. ff. de bo. dam.

Z O N A, non tantum pro cingulo accipienda est, sed aliquando etiam pro marsupio & loculis numerorum refertis accipitur. Apuleius li. 7. de asino: [Plotina, inquit, pretiosissimis moniliū & auro monetalis zonis refertis incincta.] Sueton. quoque scribit Vitellium zonam se aureorum plena circumdedit. Spartianus etiam Pescennium nigrum Imperatorem iussisse, ne milites in zonis nummos aureos vel argenteos portarent ad bellum. Lampridius quoque Alexandrum Cæsarem dicere solitum ait, [Miles non timet nisi vestitus, calceatus, & satur, & aliquid in zonula habens.] Et ferre hæc est consuetudo Hispani, vt in cingulo bursam escarię applicent, in qua portent nummos. Itaque Saluator noster discipulis interminatur, ne portent zonam. In hoc significatu accepit Vlpia. in tit. de Bonis damnatorum. l. diuus [Neque si zonam, inquit, circa se habuerit: protinus aliquis sibi vindicare debet.] Accursi. putauit zonam esse cingulum magni prætij. Nebr.

Z Y T H V M, potus est quem è frugibus excogitauit Ægyptus. unde à Columella Pelusiacum cognominatur in horto cum dicit, [Et Pelusiaci priorites pocula zythi. Vlpia. ait. de Tritico & vino legato l. si quis. Zythum, inquit, & c. pro hominum affectione. Ant. Nebr.]

E X

OBSERVATIONIBVS
 ELII ANTONII NE-
 BRICENSIS IN LIBROS
 IVRIS CIVILIS.

De Glauco & Diomede Accurf. somnium.

ST in præfatione Digestorum peroratio Iustinia. Impe. in hæc verba. Incipite igitur leg. Doctri. et de gubernatione tradere, & Siam aperite. quam nos inuenimus, quatenus fiant optimi iustitia & reipublicæ ministri, & vos maximum decus in omni æuum sequatur. Quia vestris temporibus talis legum inuenta est permutatio, qualem apud Homer. patrem omnis virtutis, Glau. & Diomed. inter se faciunt, dissimilia permutantes, & subdit carmina Homeri sumpra ex 7. Iliad. libro, vbi narrat quo pacto in obsidione Troian. Diome. cū Glau. Hippolochi filio congressus, cœpit ab illo querere quis esset, quibusque maioribus ortus: Cui Glau. se Bellerephontis nepotem, Hipolochique filium esse respondit. Cūque Diomedes vetus hospitium Oenei Bellerephontisque vtriusque auorum fuisse intelligeret, pugna abstinuit, atque ita commutatis armis digressi sunt, quasi pignus amoris alter alterius reportantes. Fuerunt autem Glau. arma aurea centum bobus æstimata, Diome. ærea nouem bouum. Quod Accurf. nescio quibus furis agitarus exponēs ait, Diomedes

Q 5

medes cum rediret per mare à Troia victoria, indige-
 bat vino, & inuenit Glau. iuxta mare abundantem vi-
 no & carentem equis, at ipse multos equos, quos in
 prælio habuerat, & ita dedit illi de equis inutilibus pro
 vino necessario & villi sibi, & Glau. dedit vinum su-
 perfluum, & accepit equos necessarios, & sic nos feci-
 mus permutationem de inutili modo legendi ad vti-
 lem. Hucusque Accursus. Omitto corruptissimum, &
 mille acyrologiis deprauatum dicendi genus. Vbi le-
 git ille bonus vir hæc historiarum portenta: aut quis
 illum docuit in rebus, quarum ignoratione tenebatur
 diuinare? Aliud est enim: vt diuus Hierony. scribit, esse
 vatem, aliud interpretem: illic spiritus neutra prædi-
 cit, hic eruditio & verborum copia quæ intelligit in-
 terpretatur. Quod si fuisset Accursio mixtum eum
 pudore iudicium, aut omnino tacuisset iis de rebus
 quas ignorabat: aut ea scriberet quæ de Glaucō &
 Diomede ab auctoribus memoriæ prodita sunt? Ho-
 mero præsertim: quem Iustinianus citat testem. Quod
 si Accurs. Græcas literas ignorabat, didicisset saltem
 latinas, in quibus libro primo Serm. Horatij legeret,

Aur se disparibus bellum incidit aut Diomede.

Cum Licio Glaucō discedat pigrior vltro.

Muneribus missis.

Atque apud Martialem libro nono epigrammaton,

Tam stupidus nunquam nec tu puto Glauce fuissti.

Chalcea donanti, chrysea qui dederas.

iuris libros interpretabatur: illud saltem quod Aristote-
 les lib. 5. Ethicor. cum de iustitia & iure disserteret,
 scripsit. Volenti inquit, non fit iniuria, sed qui sua do-
 nat vt Homerus de Glaucō scribit, dedisse eum Dio-
 medi arma aurea pro ferreis centeni pretij pro noue-
 ni, huic iniuria non fit. Aut imitaretur saltem pudorem
 sancti Thomæ qui locum illum exponens, nih il tale
 somniat quare Accurs. sed tantum ab ignorantia inter-
 pretis deceptus: dixit accepisse Diomedem centum
 boues pro nouem. cum Homerus dicat arma æstimata
 pretio centum bouum pro armis nouem bouum. quod &
 Plin. lib. 33. affert. Quamquam Homerus inquit ad-
 miræus aurum, æstimaciones rerum ita fecit. vt centū
 bouum

boum arma permutasse Glaucum diceret. cum Diomedis armis nouem boum. & hoc est quod Iustinianus dicebat talem permutationem legum antiquarum pro nouis esse factam, qualis fuit Glauci & Diomedis, hoc est centeni pretij pro noueni.

DE LEGATIS ATHENAS

misis. Somn. Acc.

POMPONIVS lib. primo Dig. sub titulo qui est de origine iuris: *Placuit, inquit, publica auctoritate decem constitui viros: per quos peterentur leges à Græcis ciuitatibus, ut ciuitas fundaretur legibus quas in tabulis eburneis perscriptas pro rostris composuerunt.* Audite nunc obsecro vos ægrotantis Accur. somnia vana: Antè, inquit quam hoc fieret, miserunt Græci Romam quendam sapientem ut exploraret, an digni essent Romani legibus: qui cum Romam venisset, Romani cogitantes quid poterat fieri, quendam stultum ad disputandum cum Græco posuerunt, ut si perderet tantum derisio esset. Græcus nutu disputare cœpit, & eleuauit vnum digitum, vnum Deum significans. Stultus credens quod vellet eum vno oculo decæcare eleuauit duos, & cum eis eleuauit etiam pollicem, sicut naturaliter euenit, quasi cæcare eum vellet de vtroque. Græcus autem credidit quòd Trinitatem ostenderet. Item Græcus apertâ manum ostendit, ut ostèderet omnia nuda & aperta Deo. Stultus autem timens maxillatam sibi dari, pugnum clausum quasi repercussurus leuauit. Græcus intellexit quòd Deus omnia clauderet palma: & sic credens Romanos dignos legibus, recessit. O miserriam seculi conditionem, qui hæc audiuius & patimur? Ecquis vnuquam talia deliramenta nisi à mulierculis lanificio intentis audiuit? & non videt homo perditus non habita ratione tēporum & personarū sibiūpīs repugnāda dicere? Quòd si tanta erat illi historiam mentiēdi libido, at debuit saltē aliquid dicere quod nos falleret. Nunc verò ea per crapulam ructat, quæ nec credent pueri, qui nondū ære lauantur. Nam si quod hoc in loco Pōp. scribit constat esse factum 300. altero anno ab vrbe condita

condita, hoc est ante natalem Christianum annos circiter quadringentos quinquaginta, quo pacto Græcus & Romanus de Trinitate personarū atque vnitare substantiæ in diuinis disputare poterant: hoc ne erras quidem fecisset, doctissimus illa tempestate legis interpres, ne dum homines in falsa deorum gentilium religione occupari. Aut si tam diligens in historia esse volebat, illud potius annotare debuit, Romanarum rerū scriptores, nō quod Pomponius scribit creatos esse decem viros quos leges paterentur, sed cum prius defendendis legibus inter Romanos conueniret, de latore tantum disceptarent missos esse tres legatos Athenas, iussōsque inclytas Solonis leges describere, & aliarum Græciæ ciuitatum instituta morēsque pernoscere. Postea verò quàm illi redierunt, creatos decem viros cōdendarum legum, & iuris dicundi causa. Quod verò Pomponius scribit tabulas fuisse eburneas, Dionysius Halicarnasseus diligentissimus antiquitatum Romanarū scriptor libro nono æreas fuisse memoriæ prodidit. Quòdque idem auctor scribit tabulas in foro positas, non est diuersum ab eo, quod Pomponius tradit positas esse pro rostris: nam Rostra templum erat in foro Romano quod placuit exornari Rostris nauū, quas ab Anciatibus acceperant, non vt Accursius delirat, pyratarum. Illud verò perquam ridiculum, quod in re manifesta dubitans, pro rostris exponit ante oculos & ora hominum Ab Hispano, opinor, aliquo id didicerat, quoniam Hispanè facies rostro appellatur.

MVTIVS PRO FABIVS.

IDEM Pomponius in eod tit. de orig. iur. Q. inquit Mutius qui ad Carthaginienses missus legatus cum essent duæ resera posita, una pacis, & altera belli, arbitrio sibi dato vtram vellet referre Romam, vtranque sustulit, & ait, Carthaginienses petere debere vtram mallet accipere. Atqui non Q. Mutius, sed Q. Fabius fuit, qui cum Valerio Flacco missus est Carthaginem legatus, vt nisi Hannibal violator saceris dederetur bellum Carthaginiensibus indiceret. Hic Fabius,

blius, Pamphilus cognominatus est, ad differentiam illius Fabij qui in eodem secundo bello Punico singulari operam Reip. nauavit, atque tum maximus, tum verricosus, tum ouicula dictus est. Atque ea propemodum Fabium Pamphilum fecisse coram Carthaginensibus quæ Pomponius refert, auctores sunt Polybius, Liuius, Plutarchus Silius præterea lib. secundo Punicorum.

*Non ultra patiens Fabius texisse dolorem,
Concilium exposcit properè, patribusque vocatis.
Bellum se gestare sinu pacemque profatus.
Quid sedeat legere, ambigunt non fallere dictis
Imperat, at sano neutrum renuente senatu
Ceu clausas acies gremioque effunderet arma,
Accipite infaustum Libya, euentuque priori
Par inquit bellum, & laxos effudit amictus.*

TAM insignem mendam non debuit Accursius dissimulare, atque intactum relinquere, vbi non in parte, sed in toto error committitur: nam quid habent simile Murius & Fabius: nempe quod Thais & Hermione.

C O L U M N A R I V M P R O Colum Niuarium.

P O M P O N I V S Iuriscòsultus in lib. Dige. xxxiiiij. tit. de Auro & argento leg. In argento, inquit, pororio, vtrum id duntaxat fit, quod ibi possit, an etiam id quod ad præparationem bibendi comparatum est, veluti columnarum & viceoli. Quod vasis genus columnarium fit, nullus vnquam scripsit, sed neque legit, præter vnũ Philippum Beroaldum, virum alioqui singulari eruditione, qui ex huius legis deceptus lectione, putauit esse poculi genus, & Accursium, qui anglisteriam interpretatur, sic Itali vulgò appellant ampullam vitreã longioris colli. Ego verò cum columnarium esse nihili verbum pro comperto haberem, cœpi mecum recogitare quid columnarij loco substituerem, cum subigit fuit mihi præsto Martialis Poëtæ distichò, cuius lemma est, Colum niuarium. *Cumque adhuc subdubitarẽ, an*
pro

pro columbario colum niuarium reponerem, legi sequens distichon, cuius index est, Vrceoli ministrato-
rij. Exilui præ nimia lætitia, atque cœpi mihi ipsi gra-
tulari, quod locû aliis incognitum atque intactû mea
diligentia restitui. Quid verò colum niuarium fuerit,
reliquum est vt ostendamus. Fuit cõsuetudo apud ma-
iores nostros, non modo colare vina, vt essent mollio-
ra defœcatoriâque, verum etiam aquâ per niues trans-
mittere, quo fieret gustui suauior. Instrumenta verò
ad percolandum erât cola minutissimis viminibus cõ-
texta, aut ex sacco lineo siue cilicino. Virgil. 2. Geor.
-Tu spisso vimine qualos.

Colâque prælorum fumosis diripe testu.

De colatorio sacco Martialis in disticho cuius lemna
est, saccus niuarius:

Attenuare niues norunt, & linthea nostra:

Frigidior colo non salit vnda tuo. Plin. 14.

Vtilissimum omnibus sacro viribus fractis. Idem 19.
Inueteraui vina saccisque castrari, & vicefimotertio
lib: Vt plus, inquit, capiamus, sacco frangimus vires
Atque iterum Martialis.

Turbida sollicito transmittere cecuba sacco,
& Horatius secundo Sermonum.

Integrum perdunt lino vitata saporem.

Quod Porphyron exponit sacco percolata. Cum ita-
que Martialis duo disticha continuata scripserit, alter-
rum de colo niuario, alterum de sacco vinario, subdi-
deritque statim vrceolos ministratores, quis non vi-
det apud Pomponium legendum esse colum niuarium,
non præsertim euestigio sequatur & vrceoli? Quid,
quod sensus pulchrè coit, atque satisfacit ei quod ve-
nire potuit in dubitationem, an videlicet vasorum po-
teriorum appellatione veniant vasa, quibus non bibi-
mus, sed præparantur ordinanturque ad id quod bi-
bendum est, vt colum & saccus per quæ colantur vina
niuelque, atque præter ea vrceoli, quibus vinum & a-
qua discumbentibus ministratur. Non quod Accursius
& Philippus putabant esse vasa potoria. Estet nanque
sensus legis ridiculus, si dixeris appellatione vasorum
poteriorum vasa potoria contineri.

COMPI LAT IO

I V R I S C I V I L I S .

V E R V M quia supra in tertio cōsilio da-
to dictum fuit quòd discipuli debent a-
mare præceptores, vt habetur etiam a-
pud Quintil. lib. secundo Institutionis
oratoriae, vbi dicit. Discipulos moneo vt
præceptores suos non minus quàm ipsa studia ament,
eosque parentes existiment nō quidem corporum, sed
mentium, plurimum hæc pietas discipulis proderit,
nam ita & libenter audient & dictis credent & similes
fieri concupiscent: sicut læ:i & alacres in conuentu a-
liorum emendati, non irascantur. laudati gaudenti, nā
vt illorum officium est docere: sic horum præbere se
dociles. Doctrina enim coalescere nequit, nisi sociata
tradentis atque accipientis concordia. Cùm sim vtili-
tatis vestræ avidus, & optem quòd per vos facta sint
bona fundamenta, & ab origine causisque primis in-
telligatis vt dicitur in lege prima, ff. de iusti. & iur. vi-
sum est in signum mei in vos animi aliqua præmittere
acuentia ingenium quæ non reperietis alibi tradita, &
paucis sunt nota, & quæ ignorare est lata culpa, scire
plurimum affert decoris, ne illotis manibus templum
sacratissimum iustitiæ opus. Cod. & ff. ingrediamini. vt
in l. j. ff. de orig. iur. iuncta l. prima §. has itaque. Cod.
de ver. iur. enuc. Videamus ergo quæ sit causa efficiens,
materialis, & finalis libri. C. & ff. in hac scientia legali.
Quidam (vt Azo.) dixerè quòd causa efficiens lib. C. cū
Iusti. est Imp. Alij dixerūt quòd fuit ipse Deus, cuius
minister fuit Iusti. & hoc nō. in aut. de her. & Falcid.
in rub. hoc probari videtur ex eo, quia lex est inuētio
& donum

*Discipuli
præcepto-
res.*

*Causa ef-
ficiens iu-
ris.*

& donum Dei. l. ij. ff. de legib. Item leges fuere perora principum diuinitus promulgatæ, vt l. ij. C. de vet. iur. enuc. & l. final. C. de præscrip. longi. rem. & hoc tenet antiquus doct. lac. de Ranigni Lotharingus glossator vester Accurs. breuiter se expedit, dicens, vna cum Azone quod causa efficiens fuit Imperator Iusti vt no. in rub. ff. de iure iur. Tertij quidam nituntur conciliare, dicens quod causa efficiens potest considerari tripliciter, scilicet prima, remota, magis remota. Causa efficiens proxima primi voluminis, C. Iustin. fuerunt illi decem illustres compilatores qui numerantur in j. & ij. consti. Cod. scilicet Ioannes Leontius, Phocas, Basilides, Dioscorus & Præsentinus. Isti commissione domini Iustiniani compilauerunt primum Cod. Iustin. Commissio eis data patet in prima constitutione Cod. Confirmatio verò d. Cod. ab illis compilari patet in secunda Constitur. illius voluminis. Causa verò efficiens proxima Cod. emendati, id est, Codicis reperitæ prælectionis, quæ hodie habemus, fuerunt quinque illustres viri ab eodem Iustiniano electi, scilicet Tribuntanus, Dorotheus, Mema, Constantinus, & Ioannes, vt patet in constitutione quæ incipit cordi. Cod. de emend. Iustin. Cod. causa efficiens remota fuit Iustinianus Imperator, cuius auctoritate compilatio facta fuit, & qui post compilationem confirmauit, vt patet in d. prima constitut. & secunda & tertia, & in lege ij. const. omnia enim. C. de vet. iur. enuc. Ille Iustinianus Imperator fuit xiiij. in Oriente. Cucurrerunt ab vrbe condita vsque ad tempora sui Imperij, secundum computationem quam puto veriorem mille & quadringenti penè anni, vt exprimitur in lege prima §. cumque hæc materia. & secunda in prin. versicu. erat enim mirabile. Cod. de vet. iur. enuc. Ab vrbe verò condita vsque ad aduentum Christi cucurrerunt anni septingenti quinquaginta, vt patet in chronicis quas veriores puto. Ab aduentu verò Christi vsque ad tempora imperij Iustinian. prædicti cucurrerunt anni sexcenti quadraginta septem vel circa, assumpsit Imperium præfatus Iust. die Aprilis.

*Triplex
causa efficiens.*

*Decem
compilatores.
Codicis.*

Iustinian.

*Iustinianus
imperium
assumpsit.*

anno

anno Domini nostri Iesu Christi, M. D. VII. indictio
 v. vt probatur in authen. vt præpo. nomen Imper. §. si
 qua verò. & ibi not. iuncta data de qua in secunda, &
 tertia constit. Cod. & lege secunda, de ver. iur. enu. si
 rectè inspiciantur. Imperavit autem annis triginta no-
 uem, fuit iste Iustin. positus in catalogo sanctorum, vt
 refert Bartol. in prima rub. Cod. & in proæ. ff. vet. su-
 per prima rub. Ceterum insignis doct. dominus Ioan.
 Fabri Aquitanicus, super rub. proæ. institut. dicit se
 vidisse nomen Iusti. scriptum in catalogo sanctorum
 Calendis Aug. Gennadius etiam qui profecurum fuit
 libellum Hierony. de viris illustribus ecclesiasticis
 ponit Iustia. inter illos. Quod ad sacras leges attinet,
 notandum quod Iustinianus Imperator in primordio
 sui imperij commisit præfatis decem illustribus viris,
 vt visis antiquis Codicibus Gregoriano, Hermoge-
 niano & Theodosiano, multis constitutionibus extra-
 uagantibus à Theodosio Imperatore & successoribus
 factis nouum Cod. Iustin. ederet: & hoc patet in pri-
 ma const. Cod. sub rubric. de nouo codi. faciend. & col-
 ligitur ex constitutione tertia, quæ incipit cordi ibi,
 primordio nostro. Supradicti decem illustres compila-
 tores Codicem Iustin. ediderunt illum anno tertio Im-
 perij domini Iustin. tempore consulatus Decij, anno
 Domini nostri Iesu Christi DCLXIX. indictio. septi-
 ma. Et eo anno quinto idus April. id est, nono die A-
 pril. dominus Iustinian. illum Codicem confirmavit, vt
 probatur in tit. Cod. de iust. Cod. confir. in fin. constitu-
 tionis ibi posito, iunctis his quæ præmissa sunt. Post
 hæc Iustin. Imperator vertens animum ad enucleā-
 da infinita & immensa prudentiæ veteris volumina,
 commisit sex illustribus viris, videlicet Tribuniano,
 Constantino, Theophilo, Dorotheo, Anatolio & Cra-
 tino, vt vna cum aliis vndecim doctissimis viris excel-
 lentissimis causarum patronis apud partes Orientales,
 videlicet Stephano, Menna, Prodocio, Entalino, Ti-
 mortheo, Leonide, Leontio, Platone, Iacobo, Constanti-
 no & Ioanne legerent immensa prudentiæ veteris vo-
 lumina, & sub compendio redigerent in vnum Codi-
 cem distinguendum in quinquaginta libros, commu-

*Iustinian.**Decem cō
pilatores.
Codicis.**Quo tem-
pore Cod.
cōpilatus
est. Libri
ff. compi-
lati nomi-
na compi-
latorū. ff.*

R ncm

nem Romanam sanctionem continentes, quæ ab urbe condita & ab Romuleis descendit; temporibus, iam confutam per tanti temporis lapsum, & tot ventorum dispersa volumina, vno Codice indita ostenderunt, fuitque his data à Iustiniano amplissima auctoritas corrigendi ac diminuendi, vt probatur in lege prima, Codice de iur. au. hent. Tandem iste Tribunianus magister huius operis legitimi vna cum aliis sexdecim prænominatis compilarunt, enuclearunt ex immensis patrum voluminibus Pandectas, seu digesta, videlicet quinquaginta libros digest. quos habemus quod opus velut sacratissimum templum consecratum domini Iustinian. approbavit & confirmavit anno octauo sui imperij, & tertio consulatus sui anno domini sexcento, quinquagesimo quarto, indict. duodecima Calend. Ianua. id est, penultimo die Decembris, vt ipse Iustinianus attestatur in lege per. Cod. de vet. iur. enuc. §. leges autē. Hic notandum quod idem semper Tribunianus præfuit, vt magister legitimo operi prædicto, tum quia ultra legum peritiam, & experientia rerum decoratus erat, tum quia antiquæ sapientiæ librorum copiam ipse maximè præbuit, in quibus multi fuerunt etiam ipsi crudissimis hominibus incogniti, vt dicit text. in dicto §. tertio præsentis autem. Estque hic singulariter aduertendum ad vnum quod dicta antiquitas commentatorum iuris nostri ignorauit quod continebant dicta veterum immensa volumina pene tricies centena millia versuum, & duo millia librorum, vt dicta lege secunda, & in proem. institut. & ff. veter. Digesta noua quæ hodie habemus iuris enucleati, continent pene centum quinquaginta millia versuum. & quinquaginta libros, vt d. j. secunda, & in aliis locis præalleg. Vellet scire quidam hoc dictum. Accursius glossator qui omne verbum dige. glossauit, illud exponit versuum, id est legum seu paragraphorum aut responsoꝝ, quasi senserit quod hodie digest. quæ habemus contineant centum quinquaginta millia legum vel paragraphorum vel responsoꝝ. Aduerte quia Accurs. noster qui affirmavit se succurrisse tenebris iuris ciuilibis, vt dicit in lege facta. §. si in danda. ff. ad Trebell.

in hoc passu adduxit tenebras, hoc tibi demonstrabo ad oculum, volui alias numerare omnes leges dig. quæ habemus, videlicet ff. veteris, infortiati, & ff. noui. Comperi que in Digesto veteri sunt duo milia noningentæ decem & octo. In Infortiato sunt duo milia ducentæ triginta quatuor. In ff. nouo duo millia noningentæ octoginta tres. Et in summa leges digesti. videlicet omnium in quinquaginta librorum sunt octo millia centum triginta quinque. Vnde patet manifestissime quod Accursius noster in hoc dormitauit, puto non aduertens, & incautè glossam super hoc faciens. Cogitabam alias quod exponi debuisset versusum, id est linearum, feci periculum & numerum literarum. Digesti veteris, infortiati, & Digesti noui: reperi hoc esse verissimum: nam secundum computum meorum textuum reperi Digestum vetus constare ex quinquaginta millibus versusum, id est linearum: infortiatum constare ex triginta nouem millibus & quingentis viginti lineis. Digestum verò nouum ex quadraginta quatuor millibus linearum. Vnde ipsum omnes quinquaginta digestorum lib. constant. secundum volumina mea ex centum triginta nouem millibus versusum, id est linearum & quingentis viginti. Opinor quod si quis computaret numerum linearum pandectarum quæ sunt Florentiæ quod facile fieret per numerationem quinternorum & numerum chartarum, & per lineas vnius lateris inueniret illas constare ex centum quinquaginta penè millibus versusum, id est linearum: ad hoc neminem reperi ante hæc aduertisse. Sed accuratius inuestigando quæro à te quid vult dicere tex. dum dicit quod olim erant tricies centena millia versusum, hodie verò centum quinquaginta: Diceres fortasse quod olim erant tercentena, id est, tercenta millia versusum, hodie verò centum quinquaginta. Cogita quod dicas, nam cum olim essent duo millia librorum, hodie vero quinquaginta libri, & sic fit quadragesima pars respectiue ad computum libr. ergo respectiue ad numerum versusum erit dimidia pars & ideo exponit tricies, id est, trigicies, sicut vicies, id est, viginties: nam sciendum quod omnia quæ sunt

Nume.
rus legu.

Tricies
centena
millia
vers.

suprà cum centum syncopantur, vt tercenti, id est, tercentum, ducenti, id est, ducenti, quadrigeni, id est, quadrigenti, intra centum verò non syncopantur, vt quinquies, decies, septies, decies, centies, ducenties, trecenties, millies, vicies millies, & ita deinceps. Cæterum ita reperiri exposita illa verba tricies & vicies à Prisciano in opusculo de numeris. Similiter exponit eloquentissimus vir Lauren. Valentin. Romanus in libro tertio de elegantis linguæ Latinæ, sub rub. de numeris. Olim ergo erant tricies centena millia versuum, hodie centum quinquaginta millia, & consequenter ex viginti partibus vna est compendium Digestorum, quæ habemus quo ad linearum numerum quod singulariter notabis, quia non reperi hoc expositum, ab aliquo iurista, de quo plurimum miror.

*Institutio
nes.*

Hi s incidenter intermixtis quæ non sunt extra ré, sed ex re, vt not. in lege prima super verbo bene ff. si cer. per. Respondeo ad rem & dico quod Iustinianus cum edidisset codicem sui nominis & deinde Digesta, vt prædixi, componi fecit Institutiones quas habemus à Tribuniano, Theophilo, & Dorotheo; ex institutionibus veterum, & commisit inseri in illo libro Institutionum ea quæ per constitutiones Iustiniani emendata esset, & ita factum est. Fuit autem consummata dicta ordinatio Romani Iuris tribus annis, vt dicta lege secunda §. omnia igitur. Post hæc ad vnum aduertens Iustinian. quod anno tertio sui Imperij ediderat codicem, & demum Digesta & institutiones anno octauo sui Imperij, vt prædictum est, eundem codicem quem fecerat primo componi à decem illustribus viris prænominatis, fecit relegi, & iterum edidit propter aliquas constitutiones de nouo factas super quinquaginta decisiones quas iussit inseri. Et hanc secundam editionem Cod. quæ dicitur repetita prælectio, comisit quinque illustribus viris: videlicet Tribuniano, Dorotheo, Menne, Constantino, & Ioanni, & facta fuit dicta secunda editio, id est, codex emendatus domini Iusti. repetita prælectionis quem habemus. item confirmatus à Iust. prædicto imperij sui,

*Codex e-
mendatus*

fui, anno decimo, & tempore sui quarti consulatus, & etiam Paulini, anno Domini sexcento quinquagesimo sexto, indictione decima quarta, iij. Calend. Ianuarij, id est, vicefimo octavo die Decēb. vt probatur C. de emendando iust. Cod. in constitutione cordi. iunctis præmissis. Et hunc Cod. iussit appellari. Cod. domini Iustiniani, repetitæ prælectionis, vt in dicta constitutione, cordi. Et ita dicta est prima rubri. Cod. Ideo autem dicitur codex repetitæ prælectionis, nam apud veteres quando post primam editionem fiebat secunda editio, appellabatur à veteribus repetita prælectio, vt colligitur ex libris Vlpianum. ad Sabinum, & exprimitur in dicta constitutione cordi ver. in antiquis etenim. Et idē dicitur repetitæ prælectionis, id est secundæ editionis, quia præcedens lectio, id est prima editio fuit repetita. Protestatus etiam fuit Iustinianus quod si postea nouas constitutiones ipsum facere cōtingeret, illas congregabit in libros qui appellabitur liber nouellarum constitutionum, vt patet in eadem constitutione ver. hoc etenim. Suadente postea varia rerum natura Iustinianus multas constitutiones. nouas fecit, numero centum vel circa, quas hodie insertas habemus in libro authent. quæ factæ fuerunt ab eo (vt opinor) anno vndecimo sui imperij, anno Domini, sexcētesimo quinquagesimo septimo, ind. xv. vt colligitur ex tex. in authent. vt præpo. nomen Imp. §. si que verō iunctis aliis præmissis. Hoc notandum quod ex eo quod Imperator (vt paulo ante dicebatur) dixerat quod appellaret librum nouellarum constitu. scilicet quem postea ederet quod Imperius dicebat librum authent. quem habemus non fuisse Iusti. quia non appellatur nouellarum, sed authent. adducebat Imperius rationes quas ponit glo. in dicta constitutione cordi. super verbo congregationes, & idem dicebat Placentinus, vt refert Bal. in l. humanum. C. de leg. Io. verō antiquus glossator dicebat contrarium per tex. in dicta constitutione cordi, scilicet quod liber authenticorum fuit Iustiniani, & cum hoc transire videtur gloss. ibi, & in d. l. humanum. Cod. de legi. & Bal. in d. l. Cor. & Cynus & Bald. in d. l. humanum Et ita tenendo proculdubio pa-

*Codex
repetitæ
præle.*

*Liber au-
thent.*

*Novella
constitutio-
nes.*

tet ex supra scriptiōibus cuiusque tit. & ex data in
 multis titulis & nomina ipsum in tit. vt præponatur
 nomen Imper. & in ti. vt iudices sine quoquo suffragio
 & in titu. iusurandum quod præstatur ab his, & mi-
 tor quod de hoc aliquis vnquam dubitauerit. Ratio
 tamen dubitandi potuit oriri ex eo, quia fertur repe-
 riri quendam librum qui dicitur liber nouellarū, quē
 dicunt continere easdem constitutiones quas conti-
 net lib. authen. licet in aliquibus sit varians de quolib.
 nouellarum mentionem facit gloss. in authent. hoc
 amplius. Cod. de fidei. doct. in auth. res quæ. Cod. com-
 mu. de leg. vnde egregius commenta. Albe. de Rosa
 Bergomensis quem refert Do. Rapha. Fulg. in auth.
 hoc amplius. C. de fideicom. dicit quod liber authent.
 quem habemus, excerptus sit ex libro nouellarum, vt
 compendiosior fieret. Vnde dicit, quod liber nouella-
 rum erat multum prolixus, dicit do. Raph. se nunquā
 vidisse dictum librum nouellarum. do. Paul. de Cast.
 in d. auth. hoc amplius. dicit, quod liber nouellarum
 fuit extractus de lib. auth. per breuiora verba & ma-
 gis apta. Item do. Pap. in d. auth. res quæ, dicit non esse
 standum illi tit. nouellarum quando textui auth. con-
 tradicit, quia de fide illius operis dubitatur Bal. etiam
 in d. auth. hoc amplius, dicit quod præualet tit. auth.
 eo quod ille liber nouellarum non legitur in scholis.
 sed ibi reliquit nos incertos, quis liber corrigat alium
 vel liber nouel. vel liber auth. Ego semper credidi &
 semper credam (donec constet de contrario) quod li-
 ber nouel. tanquam de cuius fide dubitatur, & qui per
 studia vniuersalia non versatur, sit respuendus, & q̄
 lib. auth. sit liber constitutionum à Iustiniano editus,
 & ideo illum glossauit Accur. & etiam super illo fecit
 summam Io. Basianus Cremonen. & Azo. & illum stu-
 dia receperunt, & plerique illustres commentatores
 cōmētauerūt, vt Ia. de Beluisio. Bar. & Ang. nec obsi.
 l. humanum. C. de leg. nam ille l. fuit Imperatoris Va-
 lentini, non Iustiniani, vt patet ex superscriptione, i-
 deo gloss. ibi. somniauit. Nec curādum de varietate sty-
 li, quod non ipse, sed illi quibus committebat compo-
 nebant, qui erant alij ab ipsis præmissis compositoribus

Auth. ad
 aptata ad
 C.

bus
 fr. in
 quod
 bet
 mino
 licet
 bus s
 tro, &
 post
 omni
 ges t
 licet
 suis.
 diis f
 deret
 di O
 ante
 ptū c
 quo
 ctus.
 man
 pore
 dece
 gnau
 die j
 ti. ne
 de. ec
 priua
 spofu
 Est e
 periu
 VI. &
 cit pa
 pacis
 in li
 dicta
 gari.
 de pa
 deinc
 uo B

bus Codicis Adde prædictis quod egregius doct. Odo-
fr. in auth. causa. C. de sacros. eccl. sic ait: Vnū sciatis
quod authenticum quod fuit compositum à Iustin. ha-
bet nouem collationes. Postea quando venit Federi-
minor, misit has constitutiones ad ciuitatem istā, sci-
licet Bon. vt doc. legum adaptarent eas singulis legi-
bus sub congruentibus tit. Doct. conuenerunt in S. Pe-
tro, & adaptauerunt. Postea quid fecerunt? do. Vgo.
post nonam collationem posuit librum feudorum, &
omnes consti. Fede. antiqui & minoris, & aliquas leges
Corradi Imperatoris. & vocatur decima collatio,
licet pauci sunt qui habeant ita ordinatum in libris
suis. Odo. hæc refert, & eum sequitur Bald. in prælu-
diis feu. in versic. porro aduertant ignorantes, & mo-
derent sibi labia reprehensores veritatis, quia ego vi-
di Odo. ita dicentem. Aduertat etiam nouitius, quod
ante authenticas quæ sunt insertæ. Cod. solet esse scri-
ptū cōstitu. no. i. cōstitu. noua. Patet ergo ex prædictis
quo tēpore fuerit factus li. auth. & qualiter fuerit fa-
ctus à Iustin. Itē auth. quæ sunt in C. fuerūt insertæ de
mandato Fede. II. qui regnabat anno Do. Mccxv. tem-
pore Honorij III. itē & tēpore Grego. ix. qui Grego. ix.
decessit an. Do. M. ccxj. de mense Iulij, & deinde re-
gnauit ipse Inn. iij. qui fuit assumptus an. D. M. ccxliij.
die j. mēsis Iulij, vt attestatur Rofre. in lib. iur. can. in
ti. ne sede vac. & Io. An. eo ti. in add. Iste Inno. iij. Fe-
de. eccles. persequentē depofuit & imperiali dignitate
priuauit an. Do. M. ccxliij. in consi. Lugdun. de qua di-
spofitione habetur in c. ad apostolicæ. de re iud. lib. ij.
Est etiā notandū, q̄ cū multa bella fuissent inter im-
periū & quasdam ciuitates Lōbardix tēpore Henrici
VI. & deinde Federici II. minoris. Iste Federicus II. fe-
cit pacē cū dictis Lōbardis in ciuitate Constātix, quæ
pacis capitula habētur pro lege, & allegātur à docto.
in l. imperiū. ff. de iurisd. omn. iud. & alibi Bald. super
dicta pace, in ver. volumus, dicit ipsam per legē alle-
gari, & cōsueuit allegari hoc modo, vt in extrauaganti
de pace Constātix, quā glossauit & cōmentauit Odo.
deinde Bal. etiā solemniter eā nētauit, reperto in archi-
uo Bononiēsi apparere dictam pacē registratā, & dici-

*Decima
collatio
Consti. no-
ua. Fede.
secundus.*

*Greg. IX.
Inno. iij.*

*De pace
Constan-
tix facta.*

*De pace
Constātie
facta.*

tur cōclusam anno Domini M. cclxxiii. indicti prima anno xxiij. d. sui Imperij, regni vero anno tricesimo secundo. vij. Calend. Iulij. Hæc ideò feci te scribere, quia Bald. in fine dicti commenti dicit istam pacem fuisse factam post depositionem Federici, & tamen concludit pro lege debere seruari, vt ibi videndum. Ista pax deberet esse situata in fine libr. seu post alias constitutiones eiusdem Federici secundi, in illo libro insertas. Vidisti quòd liber authent. est diuisus magistralter in nouem collationes, & postea superuenit liber feud. quem decimam collationem vocamus, vt supra dicebat Odofred. & Bartol. ponit Bartol. super rubr. extrauagantis ad reprimendum. Deinde factæ fuerunt constitutiones ad reprimendum, & constitutiones, quoniam nuper ab Imperatore Henrico septimo, anno Domini M. ccc. viij. quas Bartol. super rubr. appellat vndecimam collat. & glossauit illas tempore Caroli quarti, seu Ludouici, cum fuisset donatus pluribus insignibus & priuilegiis à prefato Henrico: & dicta Bartol. super dictis extrauagantibus, puto maioris auctoritatis aliquibus aliis dictis eiusdem alibi: quia magis digestæ edidit tanquam glo. Sed dicit aliquis quomodo tibi constat de tempore approbationis Cod. Digestorum, Institutionum, & compilationis authenticorum, & aliorum prædictorum, quo anno Domini, quo anno Imperij domini Iustiniani hæc acta sunt, quo Consulatu, & qua indictione? Respondeo quòd hæc collegi ex numeratione annorum ab vrbe condita, ad tempora Imperij Iustiniani. Item ab urb. Cond. ad aduentum Christi. Item ab aduentu Christi ad tempora Iustiniani. Item ex data quæ ponitur in secunda consti. & in tertia constitut. voluminis Co. & in liij. de veter. iu. enucl. & ex tempore apperte posito in auth. vt præponatur. & ex computatione chronicarum. Item dicit aliquis. Tu notas tempora consularis Iustiniani Imper. Si Imperator quomodo consul, Si consul quomodo Imperator? Respondeo quòd Imperator aliquando assumebat, sibi consularum vt quidam extraneus, & hoc erat quando sibi placebat, vt est rex. in auth. de consulib. § si sibi, aduenit autem cum ipse auerit.

Constitutio ad reprimendum.

nuerit, & no. gl. in proœ. fforum, in fi. gl. Iterum dicit aliquis, tu dicis quòd Romana sanctio fuit triennio consummata vt d. §. omni. imò videtur q̄ v. anni sunt lapsi, nam codex primus fuit iij. anno imperij Iustin. liber. verò fforū. ann. viij. vt suprà est dictum. Glo. aduertens ad hæc in secunda consti. C. §. fi. super verbo optimè dicit quòd aliqui opinantur quòd duo anni fuerunt interpositi post compositionè primì codicis ante inchoationem fforum. Alij verò opinantur quod immediata post compositionem C. fuerit inchoata compositio fforū. & cum triennio consummata esset, biennio fuit superfluum antequam publicaretur. Huius rei habetur certitudo. Credo ergo quòd voluminis causa magis remota fuit ipse Deus à quo lex & omnis scientia, vt suprà dicebatur. Sequeretur videre quæ fuerit causa materialis legalis sapientiæ: Azo super hoc in Sum. C. in prin. multa verba dicit satis obscure loquens, ad cuius dicta in hoc omnes refugiūt, verum quia aliqui mordent dicta Azo. si volueritis ista videre, videte per Bar. in proœ. ff. præsertim in lect. antiq. quæ dicuntur lect. Padua. Videte etiam Bald. ibid. & in l. j. ff. de iusti. & iu. & per Io. Fab. in proœ. Insti. Tercio videndum est quæ sit causa formalis librorum iuris ciui. Doct. consueuerunt dicere q̄ duplex est causa formalis: nam ex parte tractatus est diuisio operis in libros librorū in titulos titulorum, leges legū, in §§. §orum, in versi. opus enim constitit imperialium, de quibus suprà dictum est in xij. lib. digestum est & conclusum vt dicit tex in l. ij. versi. omnia C. de veteri. iu. enucleando. Horum xij. librorum nouem sunt inserti in volumine codicis quem habemus: tres verò reliqui sunt inserti in libro qui appellatur volumen. Constat autem totum ius constitutionum & decisionum imperialium esse distinctum in dictos duodecim libros in rubricas ccc. lviij. leges quatuor millia quingentas sexaginta duas. Codex verò quem habemus, habet rubricas. ccc. xxj. leges verò tria millia & sexcentas octo. Illi verò tres libri codicis de quibus in volumine habent ccc. xij. rubricas, leges verò nongentas liij. ff. vetus habet rubricas. clij. leges verò duo millia nongentas

Causa materialis legalis legum.

Causa formalis.

Leges codicis & rubri. ff. vero. rub. & l. Infor. ru. & l. ff. noui. ru. Infor. ru. & l. ff. nouum & l. Inst. a. vident. feud.

gentas xxviii Infortiarum habet rubr. c. j. leges verò duo millia ducentas triginta quatuor. Digestum novum habet rub. clxxij. leges verò duo millia nongentas octogintatres. Summa rub. ff. ccccxix leges. ff. octo millia centum triginta quinque rub. Inst. xcix. nō computato proœmio rub. auth. xcix. rub. feud. lxxxiij. §. c. feudorum, quæ habentur cxxxiij. Summa legum. ff. octo millia centum quinquaginta quinque, legum verò. C. xij. librorum quatuor millia quingentas sexaginta duas.

Summa omnium rub. & legum. Causa finalis. Cui parti Philosophia subnascitur iuris scientia.

SUMMA omnium legum. ff. C. & voluminis pondere quemlibet titulum Institutionum & authent. pro vna lege xij. millia xxvij. & istud est mare per quod nauigas. Causa formalis ex parte tractandi idem est quod modus agendi, qui multiplex est, diuisionis, ordinis, & exemplorum positionis, & regularum traditionis, vt per Azonem loco præalleg. Quarto loco esset videndum quæ sit causa finalis, & super hoc dicas vt per Azonem loco præalleg. & Doct. in dicto proœmio. ff. veter. Quinto loco esset videndum cui parti philosophiæ supponatur iuris scientia, & dicendum est quàm eticæ idem morali Philosophiæ. Tractat enim de moribus, vt dicit text. in l. j. ff. de iusti. & iur.

Reliqua considerate per vos, & studio inuigileris, vt tandem consequamini quod communiter opramus, quod vobis concedat Altissimus Deus.
Amen.

LEGVM

R

Leges

ab
l. i.
s e
vt
fieri
qu
po
to
pã
dã
lib
A c
d
C.
M
co
lo

L E G V M
R O M A N A R V M A D
L I T T E R A R V M S E R I E M
A C C O M M O D A T A R V M
E N V M E R A T I O .

Leges autem duntaxat, quae de iure publico sunt, non etiam quae de priuato, hoc est, singulis hominibus fuerunt, quae privilegia dicebantur, in hunc ordinem relatae sunt.

A

ACILIA MINVTIA de pace Carthaginensium. Tulere M. Accilius & Q. Minutius Trib. Ple. Cornelio, Aelio, Coss. An.

ab vrbe condita IO L I I V E L L E N T N E I V B E R E N T N E S E N A T V M D E C E R N E R E vt cum Carthaginensibus pax fieret? & quem eam pacem dare, quemq; ex Africa exercitus deportare iuberent? De pace, vti rogas, omnes Tribus iusserunt pacem dare P. Scipionem, eundem exercitus deportare. Liius libro XXX.

ACILLIA DE COLONIIS D E D V C E N D I S. Tulit C. Acilius Trib. plebis. Cornelio Minutio Coss. Anno ab vrbe condita D I . V I . vt quinque Colonie in oram maritimam dedu-

cerentur. Duæ ad ostia fluminum Vulturni, liternique: Vna Puteolos, Vna ad castrum Salerni. His Buxentum est adiectum, tricenas familiae in singulas Colonias mitti iubebatur. Liius li. xxxij.

ACILIA repetundarum Tulit M. Acilius Glabrio. vt repetundarum causa, vna actione absolueretur, hoc est, vt neque ream comperendinari, neque causam ampliare liceret. Item vt qui accusatores constituti essent potestatem haberent literas & publicas & priuatas conquirendis, ob signandi, deportandi. de qua Cicero 2. in Ver. §. Ij. & Asconius Pedianus in 2. Verrinam.

ABVTIA de legibus. Tulit Aebutius Tribunus Plebis. Vt 12. Tabularum capita, quae Reipubl. propter antiquitatem obsoletaque res essent inutilia, abrogarentur.

- rentur. Solæ legis Ações centumuiralium causarum manerēt.
- A. Gellius lib. 16. c. x. Noct. Attic.
- A. B. V. T. I. A.** Licinia vide Licinia Aebutia.
- A. L. I. A.** de coloniis deducendis. Tulit **Q. Aelius Tubero** Trib. ple. Cornelio, Sempronio, Consulib. ann. ab vrbe condita **D. L. V. I. I.** Vt Latine Colonie dux, vna in Brutios, altera in Thurinum agrū deduceretur. Titus Liuius libro xxxiiij.
- A. L. I. A.** de coloniis deducendis. Tulit idem **Q. Aelius Tubero**. Vt in agrum Latinum Thurinum Colonie deducerentur Liuius libro xxxv.
- A. L. I. A.** de comitiis. Tulit **Q. Aelius** Conf. cum **M. Iunio** Anno cōditæ Romanæ vrbis **DXCVI.** vt quoties cum populo agerent, & augures de cælo seruarent, & magistratus & obnunciandi, id est, denunciandi agi per Iouē non licere, & legislationi intercedendi potestatem haberent. Cū enim lex ferretur, Augures de cælo seruabant, Magistratus si quid obseruatum erat, quo impediri comitia possent, nuntiabant. Cicero in Pisonem centum ante Pisonis & Gabinij cōsulatum annis latam hanc fuisse legem scribit. Vide quæ de hac lege in Apparatu Ciceroniano secundis à nobis curis emendato diximus.
- A. L. I. A.** Sanctia quæ nominatur in Topicis Ciceronis inducēda est auctoribus antiquis libris, sententiaque ipsa & historie veritate postulante, idque iam pridem interpretum nonnulli docuerunt.
- A. L. I. A.** Sentia de manumissionibus Sextus Aelius. C. Sentius Coss. Anno Romanæ vrbis ex-

tructa **D. C. C. L. V. I.** vt qui serui pœnæ causa vindictæ domino, quibusque iniuste notæ fuerant, quive propter noxam totæ nocentēse inuenti, quive traditi ferro aut cum bestiis depugnant, quive in custodia fuissent, ij si manmitterentur non ciues Romani, sed dedititiorum numero essent, id est, vt ne conubium, neque commercium, neque testamenti factionem haberent. Vt minorem triginta annorum seruum vindicta aut testamento, nisi causa apud consilium probata, manumittere non liceret. Ne dominus annis viginti minor, seruum nisi causa apud consilium probata manmitteret, vt seruum ab eo domino qui soluendo non est, testamento liber esse iussus, & hæres institutus, etsi minor sit triginta annis, velim ea causa vt dedititius fieri debeat, ciuis Ro. & hæres sit, si tamen alius ex eo testamento liber esse iussus sit. Quod si duo vel plures liberi, heredesve esse missi sunt, primo loco scrip⁹ liber & heres sit. Vt si patronus libertum inopem nō aluerit primū libertatis causa imposita tā ipse, quā is ad quem ea res pertinebit, mulsetur; dein ipsius hereditate, tum ipse, tum ipsius liberi priuetur, nisi heres institutus sit, postremō à bonorū possessione remouetur, præterquā secundum tabulas. Ne dominus in manumittendo seruo, seruāve lege de contrahendo matrimonio quæ ciuis Rom. libertatem imminuat, imponat, si secus faxit ad eius legitimam hereditatem ne admittatur. **Vlpianus,** & **Iustinianus** in institutionibus. Item **Iulianus**. lege, qui soluendo. 42. **Paulus**, l. si is qui. 55. l. Si is qui.

is qu
non h
iustit
de V
prin
non h
Dige
tronu
A. L. I. A.
Trib
est St
quod
nibus
A. M. I.
Aem
Q. Lu
D. C.
cena
mod
secur
Mact
cimo
A. L. I. I.

libro
valde
quam
mus,
lonia
muni
qui li
que f
ager
erit, n
nos e
immo
habe
fossat
pito,
ire st
ea q
quoc
color
quor
re da
let p
A. M. P. I.
Tule

is qui. 57.l. qui soluendo. 60.l. si non lex. lxxxij. Digest. de hered. institutione. l. sciendum. lxx. ff. de Verborum significatione. l. prima. Codic. qui manumittere non possunt. l. tertia. §. secundo. Digest. de suis & legitim. l. si patronus. xxxij. Digest. de bo. lib.

ÆLIA de Statilio. Tulit C. Aelius Tribunus plebis qua damnatus est Stennius Statilius Lucanus, quod Thurinos infestasset, Plinius libro trigesimoquarto, ca. 6.

ÆMILIA cibaria. Tulit M. Aemilius Lepidus Coss. cum Q. Lucratio Catulo Anno vrbis. DCLXXV. Hac non sumptus cœnarum, sed ciborum genus & modis præfinitus. A. Gellius lib. secundo, capit. vigesimoquarto. Macrobius libro tertio, cap. decimo septimo.

ALLIENA de terminis. Tulit --- Eius hoc capit legitur in libro de agrorum conditionibus valdè corruptum, sed ex Roscia quam infra suo loco describemus, sic castigauimus. Quæ Colonia hac lege deducta, quodve municipium constitutum erit, qui limites decumani, quæcunque fossæ in eo agro erunt: qui ager hac lege datus assignatus erit, ne quis eos limites decumanos obsepito, nève quod in eis immolitâ, nève quid ibi postu habeto, nève eos arato, nève eas fossas obturato, nève quis sepito, quominus suo itinere aqua ire fluere possit. Si quis aduersus ea quid fecerit in res singulas quotiescûque fecerit ¶ IIII. colonis, municipibusve iis in quorum agro id factum erit dare damnas esto: pecuniaz qui volet petitio hac lege esto.

AMPIA Labiena de Cn. Pœpio. Tulere T. Ampius, T. Labienus,

Tribuni plebis Metello & Afranio Coss. Anno DCCCLXX. vt Cn. Pompeius victor ex Asia ludis Circensibus corona aurea & omni cultu triumphantium vteretur. Scenicis autem prætexata coronaque aurea. Vel-leius lib. 2.

ANNARIA LEX dicebatur ab antiquis ea, qua finiuntur anni magistratus, capiendi. Festus. vide Villia.

ANTIA sumptuaria. Tulit Aulus Restio. De sumptu in conuiuia, & vt qui magistratus esset, magistratumve capturus esset, ne quo ad cœnam, nisi ad certas personas itaret. A. Gellius libro secundo capit. vigesimoquarto. Macrobius libro tertio, cap. decimo septimo.

ANTISTIA de Satricanis. Tulit M. Antistius Tribunus plebis, Fossio (vt opinor) & Plantio Coss. Anno vrbis Romana DCCXXV. Vti Senatui de Satricanis ciuibus Rom. sententiæ ferendæ ius esset. Liuius lib. vigesimo sexto.

ANTONIA iudiciaria. Tulit M. Antonius Coss. cum C. Iulio Anno D. CCIX. Vt tertia iudicum decuria è centurionibus, antesignanis, alaudis, manipularibus fieret. Cicero in Antonium & Suet.

ANTONIA de suffragiis populari. Tulit Lucius Antonius. Cicero septimo in Antonium, sic de ea lege scribit. Poteritis igitur in ciuitate exploratam habere pacem cum in ciuitate Antonium videatis. Vel potius Antonius? nisi forte contemnitur Lucium. Ego ne Catum quidem. Sed vt video dominabitur Lucius. Est enim patronus trigintaquoque tribuum quarum sua lege

lege qua cum C. Casare magistratum partitus est, suffragium sustulit, patronus centuriarum equitum, quas idem sine suffragio esse voluit.

ANTONIA de dictatura. Tulit idem Triumvir R. P. C. vt author est Appianus. Ne quis vllam ob causam de Dictatore creando refestet, neve dictaturam oblatam acciperet. Necare eum qui secus fecerit ius fasque esset.

ANTONIA de nomine mensis Iulij. Tulit idem. Vt qui mensis antea Quintilis vocabatur, quod à Martio qui prius temporibus primus fuerat, quintus esset, is à C. Iulij Casaris nomine Iulius deinceps diceretur: quod hoc mense ad quartum Idus Quinti. Iulius natus esset. Macrobl. libro Sat. 2. cap. 12.

ANTONIA de sacerdotiis. Tulit idem. Vt ius cooptandorum sacerdotum à populo ad illorum collegium iterum transferretur Dio lib. 37.

APVLEIA de coloniis. Tulit L. Apuleius Tribunus plebis. C. Mario v. l. Valerio Coss. Anno DCLIII. Vt in singulas colonias ternos ciues Rom. C. Marius facere possiet. Cicero pro Balbo.

APPVLEIA Agraria. Tulit idem, eodem anno. Vt quem agrum C. Marius Coss. in Galia pulsus Cimbris, in ditionem populi Rom. redegisset, is populo Rom. diuideretur, & si ita lex sciuisset, intra diem quintum à singulis senatoribus in eam iuraretur: qui non iurasset, ei multa poena esset. Appianus libro De bellis ciuili.

APPVLEIA maiestatis. Tulit idem. Meminit Cicero libro. De oratore secundo, vbi de causa

Norbani loquitur, quem maiestatis Appuleia lege postulatum defendit Antonius.

APPVLEIA de Metello. Tulit idem. Vt Q. Metello Numidico Consuli quod legi ipsius Agrariae, qui intra quintum die iurari in eam iubebat, non paruisset, aqua & igni interdiceretur. Appianus libro de bello ciuili primo. Cicero pro Sextio, & pro domo.

AQVILIA de damno iniuria dato. Tulit C. Aquilius Gallus, Tribunus pleb. vt scribit Vlp. l. j. ad legem Aquiliam ex quo plebiscitum verius appellatur. Eius tria capita fuere, quorum primū & tertium his extat verbis. Qui seruum seruamve, alienamve, quadrupedemve pecudem iniuria occiderit: quanti id in eo anno plurimi fuit, tantum es dare domino damnas esto. Ceterarum rerum praeter hominem & pecudem occisos, si quis alteri damnum faxit, quod vsserit, fregerit, ruperit iniuria: quanti ea res erit in diebus triginta proximis, tantum es domino dare damnas esto. Aduersus infanciam in duplum actio esto.

Non dubitavi autem **QVADRVPEDEMVE PECVDEM** pro **VEL RESTITVERE**: quod mendum mirum est, tam multorum eruditorum oculos aspectumque fugisse. Hanc autem puto esse legē de qua Cic. in Bruto sic loquitur, Atque eodem tempore accusator de plebe L. Cassidzeus fuit, quem ego audiui iam senem, quum ab L. Sabellio multam lege Aquilia de iusticia petiuisset. Opinor enim legendum Damni Iniuria: qua de formula diximus in Orat. pro Comcedo. &

& au
mi z
rende
iuse
nus lo
causa
rei ca
xal. a
A T E R
re Sp.
Anno
gistra
set, qu
id lice
boues
rent. V
nietiq
tur, bo
zstima
cimo
capite
decim
tus.

A T I A
us Lab
Iulio,
e x c
(quem
mitia)
cerdot
ficum
libro. 3

A T I L I
lius Tr
Valeri
Omnes
latini,
in arbi
Roman
que v
vrbem
v censu
dideru
ri veli
Plebs f
maxim
tus id v
Iulius

& multam intelligi, quanti pluri-
mi æstimationem. Animadu-
erendum etiam aliud præterea hu-
ius legis caput fuisse, vt si ser-
uus sciente domino noxam no-
caisset, dominus suo nomine eius
rei causa teneretur. l. 2. D. de no-
xal. act.

A T E R I A tarpeia de multa. Tule-
re Sp. Tarpeius, A. Aterius coss.
Anno cxcviii. Vt omnibus ma-
gistratibus multæ dicendæ ius ef-
flet, quum antea solis Consulibus
id liceret: ita tamen ne vel duos
boues, vel triginta oues excede-
rent. Vt quum multa pecoris ar-
mētique à magistratibus diceretur,
bos centulis, ouis decussis,
æstimaretur. Dionysius libro de-
cimo, Gellius libro secundo,
capite primo, & Festus libro
decimoquarto in voce Pecula-
tus.

A T I A de Sacerdotis. Tulit T. Ati-
us Labienus Tribunus plebis, L.
Tulio, C. Marcio coss Anno d-
cxcix. Vt populus sacerdotia
(quemadmodum olim lege Do-
mitia) mandaret, quum antea sa-
cerdotes lege Cornelia à Ponti-
ficum collegio crearentur. Dio
libro. 37.

A T I L I A de deditiis. Tulit L. Ati-
lius Tribunus plebis, Claudio,
Valerio coss. An. d. xlii. Omnes Campani, Attellani, Ca-
latini, Sabatini, qui se dederunt
in arbitriū ditionemque populi
Romani, Fuluius Proconsuli, que-
que vnā secum dederunt, agrum
vrbemque, diuina humanaque,
v censuramque, siue quid aliud de-
diderunt: de his rebus quid fieri
velitis, vos rogo Quirites.
Plebs sic iussit, Quod Senatus
maxima pars censuit, qui asside-
tus id volumus iubemusque. Hæc
Liuius lib. 26

A T I L L I A Marcia de Trib. militum,
Tulere L. Ælius, C. Martius
Tribuni plebis, Iuno Æmilio cos.
Anno c. xl. i. Vt Tribuni mi-
litum scilicet deni in quatuor legio-
nes à populo crearentur. Quæ an-
tea, perquam paucis suffragio
populi relictiis locis, Dictatorum
& Consulium ferme fuerant be-
neficia. Liuius lib. 9.

A T I L I A de tutelis. Tulit. Vt mu-
lieribus pupillive tutores non
habentibus, à Prætoribus & maiore
Tribunorum plebis parte darentur.
Vlpianus capite Instit. 12.
Imperator, De Atiliano tutore.
Liuius lib. xxxix.

A T I N I A de vfurcationibus. Tu-
lit. Vt quod surreptum esset eius
rei æterna auctoritas esset, nisi
in eius cui surreptum esset po-
testatem reuertisset. Gellius lib.
17. cap. 7. Paulus l. 4. §. 4. D. De v-
furpat. Iulianus l. 33. eiusdem tit.
Cicero Verrin. 3.

A T I N I A de trib. pleb. Tulit. Vt
qui Trib. pleb. esset, idem Senator
esset: dicendæque in Senatu sen-
tentia ius haberet. Gel. lib. 14.
cap. vlt.

A V R E L I A de trib. pleb. Tulit
C. Aurelius Cottæ coss. cum L.
Octauius, Anno d. c. lxxviii.
Vt Trib. pleb. liceret postea
alios magistratus capere: quod
lege Sullæ iis erat ademptum.
Pedianus Cornelia L. Verr. Li-
uius libro xviij. Velleius libro
secundo.

A V R E L I A iudiciaria. Tulit C.
Aurelius Cotta Prætor. M. Cra-
sus, Cn. Pompeio primus coss.
Anno d. c. lxxxiii. Vt iudicia que
penes solos Senatores erant inter
Senatores & questræ ordinem, &
Tribunos ærarios cõmunicarentur.
C. in Verrin. sæpe, Asconij
in eadem. in Orat. pro Corne-
lio,

lio, & in Pisonem. Florus verò Epitome 97. Velleius libro 2. vbi tamen Tribunos ærarios non nominat.

B

BÆBIA de prætoribus. Tulit. Vt alternis annis quaterni Prætores crearentur. L. Iulius libr. 40. Festus nominat libro decimo. sexto, in voce Rogat.

C

CÆCILIA de fullonibus. Tulit Cæcilius Metellus. C. Flaminius. L. Æmilius CENS. dedere ad populum ferendam. Pli. lib. 35. cap. 17.

CÆCILIA Didia de legibus, Tulit Q. Cæcilius Metellus. T. Didius COSS. Anno DCXLV. Ne multis de rebus continctim vna rogatione ad populū ferretur, ne populo necesse esset in cōiunctis rebus cōpluribus, aut id quod nollet accipere, aut id quod vellet repudiare. Item, vt in legibus promulgandis trinudinum seruaretur. Cicero Philip. 5. pro domo sua, & ad Attic. epist. 1.

CÆCILIA de censoribus. Tulit Qu. Cæcilius, Qu. F. Metellus Pius, Scipi COSS. cum Pompeio Anno DCC1. Vt censoria potestas, quam P. Clodius Trib. pleb. imminuerat, restitueretur. Dio libro.

CÆCILIA repetundarum. Tulit. Nominatur à Valerio Max. lib. 6. cap. 11.

CÆCILIA de iure Italix. Tulit Q. Cæcilius Metellus Nepos, Prætor L. Afranio. Q. Metello Celere COSS. anno DCCXCIII. Vt Italia à vectigalibus immunis esset. Dio lib. 37.

CÆLIA de suffragiis. Tulit Cælius Tribunus plebis, Q. Cæcilio, T. Flaminio COSS. Anno DXXXC. Vt etiam in perduellionis iudicio quod Cassia lege Tabellaria exceptum erat, populus non voce sed tabellentiam ferret, Cic. lib. De leg. 3.

CADUCARIA. Vide Iulia Caducaria.

CALLIDIA de Metello reuocando. Tulit Q. Callidius Tribunus plebis, vt Q. Metellus qui quòd in Saturnini legem iurare noluerat, exilio damnatus erat, in ciuitatem reuocaretur. Valerius Maxi. libro quinto, capit. 1. Cicero pro Plancio.

CALPURNIA repetundarum. Tulit L. Calpurnius Piso Trib. plebis. L. Marcio, M. Manilio COSS. Anno DCIII. nulla antea quum fuisset. Vt quibus in prouinciis magistratus populi Rō. eorumve comites pecunias contra leges cepissent, earum prouinciarum homines iudicio Romæ constituto suas pecunias repeterent. Cic. De offi. 2. in Bruto, & Verrina v.

CALPURNIA, de ambitu. Tulit C. Calpurnius Piso COSS. cum M. Glabrione, Anno DCLXXVI. Vt ambitus damnati omni honoris petitione, prohiberentur, certa que pecunia multarentur. Dio libro 26. Cic. pro Murena, pro Cornel. & in eam Ascon.

CALPURNIA de ciuitate. Sicenna historia. libro 4. Milites vt lex Calpurnia concesserat, ergo ciuitate donati. Hæc Nonius in voce Ergo.

CANULEIA, de patrum connubiis. Tulit C. Canuleius Trib. plebis. M. Genutio & C. Curio COSS. Anno CCCIX. Vt plebi cum patribus connubiorum ius esset.

esset, vt Tribuni militum consulari potestate promiscuè ex partibus ac plebe crearentur. Augustinus libro de ciuitate Dei 3. cap. 17. Liuius lib. 4.

CASSIA Agraria. Tulit Sp. Cassius Consul cum Virginio, Anno c l x v i i. Vt ex agro Hernicis, quibus cum scdus istum erat, adempto, dimidium Latinis, dimidium plebi diuideretur. Lex tamen non tenuit. Liuius libr. 2. Valerius libr. 5. cap. 8.

CASSIA de senatu. Hanc tulit. L. Cassius, L. F. Longinus, Tribunus ple. C. Mario, L. Flacco c o s s. Anno d c l i i i i. Vt quem populus damnasset, cuius imperium abrogasset, in senatūve esset. Afconius in Cornel.

CASSIA de suffragiis. Tulit L. Cassius Tribunus plebis, Lepido & Mancino c o s s. Anno d c x v i. Vt Iudices sententias, quas voce dicebant, tabellis ferrent: in his etiam populus ipse, duntaxat quum de multis iudicaret, non de capite: nimirum in perduellionis iudicio. Cicero in Lælio, vbi hanc legem biennio post Gabiniam latam scribit. item in Bruto, & libro de legibus 3. Item Afconius in Cornelianam, & Veterinam i i.

CASSIA de Pauli triumpho. Tulit Qu. Cassius Prætor, Helio, Iunio c o s s. Anno d l x x v i. Vt Paulo, Antio, & Octano ex bello Macedonico cum victoria redeuntibus, quo die urbem triumphantes inuherentur, impetium esset. Liuius lib. 45.

CASSIA de senatu supplendo. Tulit C. Cassius Prætor, Dictatore Iulio Cæsare. Vt in numerum Patriciorum qui Senatui deessent alij sublegerent. Tacitus li. 11. Suetonius autem in Iulio Cæsare scribit eam Senatū suppluisse, patri-

cios allegisse. Prætorium, Aedilium, Quæstorum, minorū etiā magistratū numerū ampliassè. Vtrū autē illa Cassia lege, an alia incertū est.

CINCTIA de donis & muneribus. Tulit M. Cincius Tribunus plebis, Cornelio, Sempronio c o s s. Anno d x l x. Vt ne plus ducētis aureis donare liceret: extra quam si coniunctis personis donaretur q̄ eo amplius donatū esset ratū non esset arg. l. fancimus, c. de donat. Vl. ca. Inst. i. l. 4. & l. 5. C. Th. de donationib. Vt in donatione quibuscūq, personis facta mācipatio traditione adhiberetur. d. l. 4. & l. 5. Ne quis ob causam orandam donum munūve caperet. Liuius lib 34. Tacitus lib. 13. Cic. in Catone, ad Atticum i. & de Orat. secundo. Festus hanc munerale à Plauto vocari scribit. *Neq, munerale legē, neq, lenoniam. Rogata fuerit necne, floci astimo.*

CLODIA de liberali causa. Tulit Ap. Claudius Decemuir, cum collegis Anno c o c i i. Vt quum quis in seruitutē assereretur, Vindictia secundū libertatem darentur Liuius lib. 13. Dionys. lib. 10.

CLAVDIA de senatorū questu. Tulit Qu. Claudius Trib. pleb. P. Cornelio, T. Sæpronio coss. Anno d x x x v. Ne quis Senator, quive Seuatoris pater fuisset maritimā nauē, quæ plus quā trecentarum amphorarū esset haberet. Id satis habitū ad fructus ex agris vectandos: questus omnis patribus indecorus visus est. Liuius li. 21. & Cic. Ver. vii. Cogitandū etiā equid ad hanc Claudiā pertineat q̄ Pedianus scribit in Cornelianam, his verbis: Antonius redēptas habebat ab ærario vectigales quadrigas, quā redēptionē Senatori habere licet per legē

CLAVDIA de scribarum ne-
gocia-

gociatione. Videtur proximæ Claudix pars fuisse. Suetonius in Domitiano, Scribas quæstōrios, negociantes ex consuetudine, sed contra Claudiam legem venia in præteritum donauit. Aliud ea de lege nihil reperio.

C L O D I A de annona. Tulit P. Claudius Trib. pleb. Pifone, Gabiniō coss. Anno D C X C V. Vt frumentum populo, quod antea senis æris ac trientibus in singulos modios dabatur, gratis daretur, & Sex. Claudio frumentaria procuratio mandaretur. Afcon. in Pisonianam, Cicer. pro Sestio in Pisonem, & pro Domo.

C L O D I A de comitiis. Tulit idē. Ne quis per eos dies quibus cum populo agi liceret, de cælo feruaret. Vt omnibus fastis legem ferri liceret: qua de causa legem Aliam & Fusiam à Clodio sublata toties Cicero quæritur: in Sextiana, Pisoniana: & in hanc Afconius, & Dio lib. lib. 38.

C L O D I A de iniuriis publicis: Tulit idem. sed de ea nihil me legisse puto, præter hæc Ciceronis in ea pro domo: At tu etiam legem de iniuriis publicis tulisti. Anagnino nescio cui Menule per gratiam, qui ob eam legem statuum in meis ædibus posuit, vt locus ipse in tua tanta iniuria legem & inscriptionem statux refelleret.

C L O D I A de vi. Tulit idem: Vt de iis qui ciues Rom. sine iudicio populi indiçtæque causa necassent, quæstio haberetur. Tulit autem ob Ciceronem & alios, à quibus necati erant Catilinarij, quamuis no minatim de Ciceroe nullam faceret mentionem. Velleius lib. 2. Dio. XXXV I I I. Cicero ad Attic. III.

C L O D I A de M. Tullio. Tulit i-

dem. Vt M. Tullio Cicero quod falsum s. c. retulisset, quod ciues Rom. indemnatos necasset, aqua & igni interdicitum esset, neue ei intra quingenta passuum millia liceret esse, ne quis de ipsius reditu ad senatum referret, ne quis sententiã diceret, ne disputaret, ne loqueretur, ne pedibus iret in sententiã, ne scribendo adesset. Pro domo sua, Post reditū in sen. & lib. ad Att. III. & Dio lib. 38.

C L O D I A de prouinciis. Tulit idem. Vt Gabinio Siria, Babylon. Persæ: Pisoni Macedonia, Achaia Thesalia, Græcia, omniq; Bœotia præcōsulari imperio mādaretur: iisque cum exercitu in eas prouincias iuris pecunia ex ærario attribueretur. Cicero Pro domo. & in Sextiana.

C L O D I A de intercessione. Tulit idem Clodius. Vt libera & soluta in ferendis legibus Tribunorum plebis potestas esset, neque intercessione impediretur. Cicero in Sextiana, Nouē enim Tribunis vnus obfistere poterat. Dio li. 38.

C L O D I A de collegiis. Tulit idē Vt collegia, id est, conuentus artificum à Numa instituti, & magna ex parte partim legibus, partim Senatusconsultis sublatis restituerentur, multique alij constituerentur. Cic. in Sextiana, Pisoniana, Pro domo sua, Peditanus in Cornel. & Dio lib. 38.

C L O D I A de regno Cypri. Tulit idem. Vt Cyprus in insula in prouinciaz formam redigeretur, vt Prolemæus rex Cypri sedens cū purpura & sceptro, & illis insignibus regis præconi publico subiceretur, & cum bonis omnibus publicaretur. Vt M. Cato Quæstor cū iure prætorio, adicō etia Quæstor e mitteretur in inulam Cyprium, & regiaz gazz vendendæ, & pē-

- & pecuniæ deportandæ præficeretur. Vt qui Byzantij rerum capitalium damnati exularent, populi Rom. nomine in eam ciuitatem reducerentur. Cicero pro Domo sua, pro Sex. De prou. cõf. Velleius lib. 2. Plutarch. in Vitis.
- CLODIA** de Pessinuntio sacerdotio Tulit idẽ, Vt Pessinuntius Martis magni sacerdos, suo sacerdotio spoliaretur, fanumquæ illud Brogitario Gallogræco attribueretur. Pro Sextio, De arusp. ref.
- CLODIA** de censoribus. Tulit idẽm Ne quem Censores in legẽdo præterirent, nève qua ignominia afficeret, nisi qui apud eos accusatus, & vtriusque censoris sententia damnatus esset. Aſcon. in Pisonianam, Cicero in eadem, in Miloniana, & Sextiana.
- CLODIA** de sociis ac nominis Latini. Tulit C. Claudius cos. cū T. Sempronio, Anno D LXXVI. Qui socij ac nominis Latini ceasi essent, vt omnes in suã quisq; ciuitatẽ ante Kalen. Nouẽbres redirent. Vt dictator, Cõsul. Interrex, Cõsor, Prætor, qui nũc esset apud forũ, darent operã, vt qui manumitteretur, in libertatẽ vindicaretur: iusiurandũ daret, qui eum manumitteret, ciuitatis mutandæ causa manu non mitteret: qui id non iuraret, eũ manumittendum non censuerunt. Lij. li. 41. qui tamen locus corruptus est: legendũ fortasse, Ab eo manumittendũ.
- CLAVDIA** de comitiis. Tulit M. Clodius Marcellus cos. cū Ser. Sulpitio, Anno DCCII. Ne in magistratũ comitiis absentiu ratio haberetur. Suetonius in Cæsare.
- CLAVDIA** de Colonia Nouicomitum Tulit idẽm M. Marcellus. Vt colonis quos rogatione Vatinia Nouum comum Cæsar deduxisset, ciuitas adimeretur: quod per ambitionem, & vltra præscriptũ data esset. Suetonius in Cæsare.
- CLAVDIA** de fœnore. Tulit Claudius Cæsar ne creditores in mortẽ parentũ pecunias filiis familiarũ fœnori darent Tacitus li. II. vbi apertẽ legẽ latã affirmat.
- CLAVDIA** de re numaria, Tulit. Vt victoriatu numus, qui ex Illyrico aduectus mercis loco habebatur, Romæ percuteretur: & eadem victoriæ nota obſignaretur Plinius lib. 33. cap. 3.
- CLAVDIA** de tutelis. Tulit. Vt agnati mulierum tutelam legitimam recipere cogerentur. Vlp. tit. XI. & Imp. leg. III. C. De legit. tut.
- CORNELIA** de patriciis. Tulit. cum collegis Sext. Cornelius tribu. milit. Anno CCC LXX. Ne quis patricius in arce aut Capitolio habitaret. Liuius lib. 6. Dionisius lib. 4.
- CORNELIA** de bello Anthiochi. Tulit P. Cornelius cos. cum M. Acilio, Anno DLXII. Vellent iuberentne cum Antiocho Rege, quique sectam eius secuti essent, bellum iniiri. Liuius lib. 36.
- CORNELIA** Bæbia de ambitu. Tulere P. Cornelius, M. Bæbius cos. Anno DLXXXII. Liuius li. 40. Florus præterea epit. XLVII. legem de ambitu latam testatur.
- CORNELIA** de C. Mario. Tulit L. Cornelius Cinna COS. cum Cn. Octauius, Anno DCLXVI. Vt C. Marius qui à L. Sylla oppressus profugerat, in urbem reciperetur. Velleius lib. 2. App.
- CORNELIA** iudiciaria. Tulit L. Cornelius Sulla Dictator & Cos. cum Qu. Metello: Anno DCLXXIII. Vt iudicia equestri ordini adempta, in solũ ordinem Senatoriũ transferrentur. Ita quadrat annorum ratio ab Aſconio tradita, quã ait,

- Equites à lege Sépronia ad hanc legem annos quadraginta iudicasse quò Cice. oratorio more dicat quinquaginta. Flor. epit. LXXIX. Afco. in Diuin. & Cic. in eadè. Huius eiusdè fuisse pars videtur, caput illud quod Cice. Verr. III. cõmemorat, ne cui extra ordinè Senatorium reiciundi amplius quàm trium iudicij potestas esset.
- CORNELIA** repetundarũ. Tulit idè. Vt in repetundarũ iudicio re^o omnino cõperèdaretur, nec vna actione ea caussa absolueretur. Vt certi dies prouincialibus magistratibus quib. successum esset descendendi caussa præstituti essent. Vt Legatis sumptus præscriberetur. Vt accusatori liceret omnib. testimoniũ denũciare, præterquàm defensori: itè omnia clausa rei obſignare, & literas omnes tũ publicas tum priuatas quib. intrui posset accusatio, præter literas publicanorum Romam deportare liceret. Cic. Verr. III. & III. pro Posthu. li. epi. I. IX. & lib. 3. epist. VI. & X. Item Verrin. III. & in eam Afconius.
- CORNELIA** Agraria. Tulit idè. Vt proſcriptorũ agri publici essent. Cicer. contra Rullum. Sallustius in Catilin.
- CORNELIA** sũptuaria. Tulit idem. Vt Calèdis, Idibus, Nonis, diebus ludorũ & feriis quibusdã solèmb. h. s. tricenos in cœnam infumere i^o potestatiq; esset. ceteris aut aliis dieb. omnib. nõ amplius ternos. sunt & minora pretia rebus imposta. Gel. li. 2. ca. 24. Macrob. li. Satur. III. cap. 17. & Plut. in Sylla.
- CORNELIA** de municipiis. Tulit idè. Vt municipiis omnib. ius ciuitatis agrique adimeretur. Ci. Pro domo sua, pro Cæcin. Appianus belli ciuilib. lib. 2.
- CORNELIA** de magistratib. Tulit opinor, idè. Vt quicũ imperio in prouinciã profectus esset, tamdiu illud imperiũ retineret, quo ad in vrbè reuersus esset: quò antea certo ac præfinito tẽpore imperiũ illud terminaretur: & si successior nõ mitteretur, noua rogatione ad imperiũ prorogadũ op^o esset. Item vt triginta tatum dies postquam successior missus esset magistratui ad decedendum concederentur. Cic. epist. 9. ad Lentulum. & lib. 3. ad App. epist. 6.
- CORNELIA** de sumptibus funerũ. Tulit idem. Plut. in eius vita.
- CORNELIA** de Trib. pleb. Tulit idè. Ne Tribun. ple. ferèdarũ legũ concionandi v. eius esset, nève ad eos prouocatio esset, vt ne iis intercedere liceret: nève iis qui Tribuni pleb. fuisset, alios postea magistratus capere liceret. Cicer. De legib. 3. Casar cõment. Gal. libro 1. Plutarchus in vita. Plotus in Epit. Appia. De bello ciuili 1. Afcon. in III. Verrin.
- CORNELIA** de prouinciis. Tulit idè. Ne quis plus anno prouinciã præſset. Cic. ad Appiũ lib. Fã. v. Item vt Senatus quasdam prouincias decerneret.
- CORNELIA** de magistratibus. Tulit idem. Vt iis qui iuas partes in ciuili bello secuti essent, honores ante tẽpus capere ius esset. Vt si quis magistratũ peteret, quem antè iussisset, nisi decendiũ interiectum esset eius oratio non haberetur. Appian. de bell. ciuil. Vt proſcriptorũ liberi horũ petèdorum potestate priuarentur. Plin. li. 7. Quintil. lib. XI. cap. 1. Cicero in Pisonian. Dio. lib. 41.
- CORNELIA** de sacerdotiis. Tulit idem. Vt ius creãdorum sacerdotũ à populo (cuius hæc lege Domitia potestas erat) ad collegia sacerdotũ trãſſerretur. si que ex veteri

teri more tributis comitiis comparéretur. Dio lib. 37. Et Asconius in Diuinat.

CORNELIA de Quæstoribus. Tulit idé. Vt viginti Quætores sup-
plendo senatui crearentur cui iudicia tradiderat. Tacitus libr. 11.

CORNELIA de proscriptis. vide Valeria.

CORNELIA maiestatis. Tulit idé. Ne qui cum imperio puincias obtinerent, populi senatusve iniussa exercitum de puincia deportarét, bellumve sua spēte gererent. Cicer. in Pison. Alia capita fuerunt, quæ Pedianus in Corneliانا significat. Fuit & illud, vt à quæstionibus vel cruetis nullius dignitas exciperetur. Amm. Marcel. lib. 19.

CORNELIA de ficiariis & veneficiis. Tulit idé. Vti qui hominē occideret, cuiusq; dolo incēditum factū erit quive homini occidendi, furtive faciendi causa cū telo ambulauerit, iudicio publico dānetur. Marcia. li. 1. D. ad l. Cōr. de ficiar. quo sub titulo multa huius legis capita enumerātur. Ea lege excepti erāt, q; proscriptio Syl-lana ob relata ciuū Ro. capita pe-cunias ex arario acceperāt. Suet. in .Cæsare. Eiusdē etiā hoc caput fuit, vt cū in cōsiliū iri oporteret, Quæstor à reo quæreret, clam an palā de se sententiā ferri vellet. Ci. in Cluētiana. Itē, Vt si quis domi suæ necatus erit, ei qui seruos qui ante quæstionem fugerint, perue-stigarit, & indicarit, in singulos seruos quos eius cadis conuice-rit, quinos aureos ex bonis occi-si aut si inde redigi ea quantitas nō possit, ex publico accipiat. Vt de his qui ante quæstionē habitā fugerint, si aperto testamēto libe-ri scripti inueniātur, iudiciū inter ficiarios hābita, vt ex vinculis cau-

sā dicant, & conuicti perinde ac serui puniantur: & qui conuicerit, deni aurei præmij nomine dentur ex bonis damnati. Caius l. 25. D. ad s. c. Syllanian.

CORNELIA de iniuriis. Tulit idem. Vt Venuleius testatur in l. hos accusare, 12. in fi. De accusat. Vt in eos qui quēpiā pulsāssent, verberāssent, domūve alienam vi introissent, iudiciū daretur. Vt in eo iudicio nō esset, qui ei qui age-ret, gener, socer, vitricus, prini-gnus, sobrinūve esset propriūve eorū quēquā ea cognatione affini-tatēve attingeret, quive eorū cui⁹, parentēve cuius eorū patro-nus esset. Vt fili⁹ fa. ex omni cau-sa iniuriatū agat, vt aitori iustu-rādū defetre liceat reo, an iniuriā fecerit. Si quis librū ad infamiam alieius scripserit, cōpofuerit, ediderit, dolōve malo fecerit, quo qd eorū fieret etiā si alterius nomine ediderit, vcl sine nomine vt de ea re agere liceret, vt si cōdenatus sit, qui id fecit, inestabilis ex le. esse iubetur. VII. 5. D. de iniur.

CORNELIA de falsō. Tulit idé. De omni falsitatum genere, quæ in numis, testamentis, partibus, iudiciis, tabulis publicis, aliisque rebus commissa, publici iudicij pœnā mererētur: de quib. Iuriscō-sulti copiosē sub tit. Ad leg. Cōr. De fals. crimina enim ferē sūt in-numera quibus quōd pœna esset constituta nulla huius legis pœ-nā, partim senatusconsultis, par-tim principū rescriptis, partim etiā Iuriscōsultorū respōsis attri-buta est. Meminit Ci. Ver. 3. De a. dco. 2. & Suet. in Aug. Pom. 12. De or-
tur. Pau. Sent. 4. c. 7. §. 11. §. 14. Neque verisimile esse, quod quidam putant, i. solū falsum hac le. coercerē in testamentis com-missū esse: patet ex l. 9. D. de falsis

CORNELIA de testamētis. Tulit idem. Vt eorū testamenta qui in hostium potestate essent, perinde rata eisēt, ac si hi qui ea fecissent in hostium potestate non peruenissent: & hereditas ex his eodē modo ad vnūquēq; pertineret. Iulianus l. 12. D. Qui test. fac. pof. VI. ca. Instit. 23. Iuolenus in l. 15. De iniust. rup. Atq; ex hac l. inducta fictio est. Vt qui captus apud hostes decederet, mortuus eodē momento quo captus esset putaretur. Eiusdē legis ca. opinor illud fuisse qd in edicto Verris significatur, apud Cicer. lib. Accusat. primo: Non minus multis signis quā ē lege oporteat cautūq; de numero testium quos in testamētis adhiberi oporteret fuisse.

CORNELIA de lusu Tulit. Ne quis in pecuniā luderet, sponsionemve in ludo, nisi qui corporis exercendi causa susceptus esset, faceret, veluti hasta pilōve iacido, currēdo, saliēdo luctādo pugnādo Marcia. l. 3. D. De aleator. **CORNELIA** de iis qui legibus soluūtur. Tulit. G. Cornelius, scrib. pl. C. Pisone, M. Glabrione cōss. Anno DCLXXXVI. Ne quis in senatu legibus solueretur, nisi c. c. affuissent, nēve quis intercederet quū de ea re ad populū ferretur. Afcōnius in Cornelianā. quod eō pertinebat, vt esset, quidē in senatus potestate dare extra ordinem impēria, legibusq; soluere, sed ita vt post ad populū veteri more de ea referetur. Dio li. 36.

CORNELIA de iurisdiccione pratorū. hanc idē, etsi nemo repugnare auius a, multis tamē inuitis tulit. vt eodē loco scribit Afcōnius: Vt Prætores x edictis suis perpetuis ius dicere quæ res tū gratiam ambitioſis Prætoribus, qui variē ius dicere aſueverant, su-

stulit. Dio lib. 26.

CORNELIA de natali Urbis. Tulit P. Corneliolus Dolabella Coss. statim post Cæsaris necem, Vt deinceps is dies natalis Urbis haberetur. Appianus lib. De bello ciuil. secundo.

CORNELIA de M. Tul. Cicero. Tulit Cēturiatis comitiis. P. Cornelius Lentu. Consul cū Qu. Metello Anno DCCXCVII. & cū omnibus magistratibus prærer vnum prætorē App. Claudiū, P. Clodij fratrem, & duos Trib. pleb. Sex. Attiliū Serranū, & Numeriū Quintiū, pride Nō. Sextiles. Vt M. Tulio Ciceroni redire in ciuitatem, venireque in Senatū liceret. Pro domo, pro Sextio, in Pisonem, in Epist. fam. & alibi.

CORNELIA de limitib. Tulit. Vt per actuarios limites populo sicut per viam publicam itineris faciendi ius esset. Hyginus in libello De limitibus constitit.

CVRIA de patrum auctoritate. Tulic. M. Cur. Trib. ple. M. Fuluius, T. Manlio Coss. An. CDLV. Vt ante comitia magistratuum patres auctores fierent. L. ius lib. 10. Cic. De claris orat. Probus De viris illust. idem lege Publilia cautum de comitiis legum fuit.

CVRIATA lex dicebatur olim, quæ in curiatis comitiis de eorū imperio ferebatur, qui in prouinciis mittebantur: videlicet quid cuiq; imperij, atque ornamentis attribui placeret. Postea verò nō ab vniuerso populo, sed à xxx. lib. & orib. ad speciem atq; usurpationem vetustatis, hoc est, ad triginta veteres curias representandas constitutis, itubebatur. L. ius lib. 9. Cic. 2. Agraria in Rullum.

D

DECEMVIRALES de 12. tab. Tulit App. Claudius decemur cum

- cum collegis, Anno cccii. Ut leges x. tabularum ratæ essent, eisque populus pareret. His etiam duas eodem anno tabulas addiderunt. Dion. li. 10. & Lilius li. 3.
- D E C I A** de duumiris naualibus Tulit M. Decius Trib. pleb. Junio Emilio Coss. Anno cdxliii. Ut duumiros nauales classis orandæ reficiendæque causâ populus inberet. Lilius lib. 9.
- D I D I A** sumptuaria. Tulit. App. Claudio, Qu. Metello cos. Anno dxc. Ut vniuersa Italia, non sola vrbs. Fannia sumptuaria teneretur. Ut non soli qui prandia cœnâve maiore sumptu fecissent, sed etiam qui ad eas vocati essent, atque omnino interfuissent, pœnis legis tenerentur. Macrob. lib. 3. cap. 17.
- D O M I T I A** de sacerdotiis. Tulit Cn. Domitius Ahenobarbus Tr. ple. C. Mario III. L. Aurelio cos. Ann. dcl. Ut non sacerdotum cœlegia, ut antea, quem vellet cooptarent, sed populi id beneficium esset. cum autem populus per religionem sacerdotia mandare non poterat, rogauit ut minor pars populi, id est, tribus septemdecim vocarentur, ab ea parte qui esset factus, is à collegio cooptaretur. Sue. Nerone, Velleius lib. 2. Gic. in Agraria 2. epist. 5. ad Brutum, & pro Cornelio. & Ascon. in eandem. Dio lib. 37.
- D V I L I A** de magistratibus. Tulit M. Duilius tribunus plebis. Valerio, Horatio coss. Anno ccliii. Ut qui plebem sine tribunis pleb. reliquisset, quique magistratû sine pronocatione creasset, tergo & capite puniretur. Lilius lib. 3. Dionys. lib. 10.
- D V I L I A** Mænia de coitionibus. Tulere de collegij sentent. M. Duilius, L. Mænius tribu. pleb. Martio, Manlio cos. An. cccxvi. Ne quis postea populû sequecetur: qui hoc faxit, capitale esset. Lilius li. 7.
- D V I L I A** Mænia de sœnore. Tulere iidem. Ut sœnus ne maius vnciario exerceretur, Lilius lib. 7.
- F
- F A B I A** de ambitu. Tulit. Ut certus numerus sedatorum esset id est eorum qui candidatos in campum deducerent, Cic. in Muræiana.
- F A B I A** de plagiariis. Tulit. Ut qui hominem ingenuû vel libertinû inuitum celauerit, vincitû habuerit, emerit sciens dolo malo, quive in eam qua re socius erit, quique seruo alieno, seruaue persuaerit, ut à dño dominâve fugiat, vel eû eamve inuito vel insciente dño dominâve celauerit, vincitû habuerit, emerit sciens dolo malo, quive in ea re socius erit, iudicio pœnâque pecuniaria dânetur. L. pen. & vlt. D. ad leg. Fab. Item ne seruus qui plagium admisit pro quo dñs pœnâ intulit, intra decem annos manumittatur. l. 12. D. de manumiss. Cic. pro e. Rabirio, An de seruis alienis contra legem Fabiam retentis, plura dicenda sunt? Et Iurifconsulti in pande&. item Paulus Sen. 5. ca. 7.
- F A B I A** lex, pro formula dicitur apud Paulum li. Sen. 3. ca. 3. improprie, quum ea lex non fuerit: sed actionis formula. Similiter autem Cicero Manilianas venalium vendendorum leges dixit, in li. De orat. j. pro Cautiones.
- F A B I A** de terminis. Ea legitur in libro De agrorum conditionibus his ferè verbis, quæ paucis quibusdam locis correximus. Qui hac lege coloniam deduxerit, municipium, præfecturam, forum, conciliabulum constituerit, in eo agro, qui ager intra fines

eius coloniæ, municipij fori, conciliabuli, præfentur erit, limites decumani vt fiant, terminique statuatur, curato: quiq; fines ita statuerit, hi fines eorum sunt, dū ne extra agrum colonicū, territorium fines ducat: quiq; termini hæc lege statuti erunt, ne quis quem eorum, iucito, néve commoueto, sciens dolo malo: si quis aduersus ea fecerit, in terminis singulos quos eiecit, locove mouerit letens dolo malo, **II** xxv. in publicum eorum, quorū intra fines is ager erit, dare damnas esto, deque ea re curatoris, qui hac lege erit iurisdicatio, recuperatorumque datio addicatio esto. Si curator hac lege non erit tunc quicumque magistratus in ea colonia, municipio, præfectura fori, conciliabulo iuri diei præerit, magistratus de ea re iurisdicatio iudicique datio addicatio esto: inque eam rem is qui hac lege iudicium dederit, testibus publice dicitur in res singulas x. denunciandi potestate facito, ita vt de Rep. fideque sua videbitur. Et si is vnde ea pecunia petita erit, condemnatus erit, eam pecuniam ab eo deue bonis eius, primo quoque die exigit, eiusq; quod receptū erit partem dimidiam eius cuius vnus opera maxime is condemnatus erit, partē dimidiam in publicum redigito. Quo ex loco terminus aberit, si quis in eum locum terminum restitueret volet, sine sua fraude licet facere: néve quid cui is ob eam re hac lege damnas esto.

FALCIDIA de testamētis. Tull. P. Falcidia Trib. pleb. Domitio, A. finio c. o. s. An. DCCXIII. Bius hæc quatuor capita memoratur. Qui ciues R. sunt, qui eorū post hanc legem rogatā testamentum

facere volet, ei quem pecuniam quasque res, quibusque dare legare volet, ius potestasque esto, vt hac lege licet. Quicūque ciuis R. post hanc legem rogatam testamentum faciet, is quantam cuique ciui R. pecuniam iure publico dare legare volet, ius potestasque esto, dum ita detur legetur, vt ne minus quam quartā partem hereditatis ex eo testamento heredes capiant. Eis quibus ita datum legatum erit, eam pecuniam sine fraude sua capere licet: sique heres, qui eam pecuniam dare iussus damnatus erit, eam pecuniam debet dare, quā dānatus est. Si quis aliter quā hac lege liceat, pecuniam dederit, legauerit, heredi quartam partē eius pecuniam que data legata erit, ex eo testamento retinere licet. Pau. l. j. D. ad leg. Falc. Euseb. in Chron. Dio vero lib. 48. hoc modo. Vt heres quartam partē bonorū sibi relictorū, si grauitet onerat⁹ sit legatis, accipiat: cetera legatariis reliquat.

FANNIA sumptuaria. Tull. C. Fannius c. o. s. cū M. Messala, Anno DCCII. vt ludis Roman. plebeis Saturnalibus, & aliis quibusdam diebus cēnos aris in singulos dies impedere liceret, decemque aliis diebus in singulis mēsis, tricenos, ceteris autem omnibus diebus, denos. Ne quid voluctū poneretur, præter vnā gallinā q̄ non esset altis. Plin. lib. 10. c. 50. Gellus lib. 2. c. 24. Macro. li. 3. ca. 17. Athenæus autem lib. 6. exte: τὸ εἰσὶν αὐτῶν, legem sic exponit: ἐκέλευε δ' ὁ νόμος τῶν μὲν πλεονάστων τῶν ἐξωτῶν οἰκίας μὴ ὑποδείχσασθαι, καὶ ἀγοράων δὲ τῶν πίντε. Ἐὐτο δὲ τῶν μὲν τῶν γίνεσθαι, ὁ δὲ ἄλλων δὲ πλεονάστων ὁ νόμος.

Ἰσοῖν ἀρχαίων ἐμίσης, ὅσα
ἰστρεπε. κρείως δὲ παπυρῆ
δεκαπέντε ταλαντα δαπαναν οἷς
ἔτινεντ' ἐπιχόρη. Ἐὖσα γ' ἠθέ-
ρη λάχανα καὶ ὀσπρίοι μὲν ἰήματ' α.

FAVIA de terminis. Vide Favia.

FLAMINIA agraria. Tulit C. Flami-
nius Trib. ple. Aemilio, Publicio
c o s. An. DXXXI. Vt ea regio Gal-
lie, que Picenū vocatur, vnde Se-
nones expulsi fuerant, militibus
Romanis diuideretur. Poly. li. 2.

FLAVIA de Tusculanis. Tulit M.
Flavius Trib. pleb. Sulpitio, Aemilio
c o s. An. CDXXX. Vt in
Tusculanos animaduertetur,
quorum ope ac consilio Veliter-
ni, Priuernatesque populo R.
bellum fecissent. Linius libro. 8.
Antiquata ibidem.

FVRIA de Aedilibus ex patrib.
creandis. Tulit M. Furius Camil-
lus Dic. Ann. c c c x x v. Vt duo
Aediles ex patribus crearentur.
Linius lib. 6. in fin.

FVRIA de iure Campanorum.
Dedit Campanis L. Furius Præ-
tor, Follio & Plautio c o s. An.
CDXXXV. quum primum Capua
in deditionem recepta Præfecti
eo missi sunt. Linius lib. 9.

FVRIA Atilia de Mancino. Tulere
L. Furius & Sex. Attilius Tri. ple.
Ann. Vt C. Mancinus quod sine
senatus auctoritate pacem cum
Numantinis facisset, iis dedere-
tur. Cic. lib. 3. Off. Epitome lvj.

FVRIA de testamentis. Tulit C. Fu-
rius. Trib. ple. Ne cui, nisi manu-
missoris cognato, certisque aliis
personis supra mille asses lega-
re, mortuæ causa donare lice-
ret: quod si quis maiorem summa
sibi legatam accepisset, quadru-
plum eius quo plus quam lice-
bat accepisset, redderet. Lata est
aūt (vt ait Iust. legis re. ta. coër-

cedenzcaussa: qua vti quisque le-
gasset suæ rei, ita ius erat. Cicer.
pro Balbo, & Ver. 3. Iustinia. De
leg. Falcii Vlp. cap. Infit. 1. & 28.

FVRIA Caninia de manumissio-
ne. Tulere opinor, P. Furius Cam-
illus, C. Caninius Gallus c o s.
An. DCC L I. vt in testamento ex
tribus seruis non plures quam
duos manumittere liceat, vsque
ad decem, trimidiā partem: à de-
cimo ad trigintā tertiam partē,
vt tamen adhuc quinque manu-
mittere liceat, æque vt ex prio-
ri numero: à trigintā vsque ad
centum, quartā partem, æque vt
decē ex priore numero liberari
possint: à centū vsq. ad quingen-
tos, partem quintam similiter, vt
ex antecedenti numero 25. pos-
sint fieri liberi, eademque præci-
pit ne plures numero quam 100.
ex cuiusquā testamēto liberi siat.
Eadē lex cauet, vt libertates ser-
uis testamento nominatē den-
tur. Hæc ex Infit. Vlpianus. tit. 1.
Paulo Sententia. 4. Caij Infit.

FVRIA de comitiis. Tulit P. Fu-
rius, siue Fustus Consul cū Sexto
Atilio, An. D C X V I I. Vt certis die-
bus, qui tamen fasti essent, agi
cum populo non liceret. Cice. in
Sextiana, In orat. post reditum.
De prouin. consu. & alibi frequē-
tissimē. Latā illo tempore Cic. in
Pisoniana testatur: qui centum
annis dixit, pro circiter c. annos.

FVRIA de comitiis. Tulit Q. Fustus
Calen. Prætor, C. Casare, M. Bi-
bulo c o s. An. D C X C I I I. Quū
in tributis comitiis omnium si-
mul suffragia confunderēt, ita-
que fieret, vt singula genera de
suffragiorū euentu sic inter se cō-
tenderent, vt quod rectē statutū
esset, id suo suffragio factū dice-
rent, q̄ secus in alios reuicerent.
Tulit vt singula genera suffragiū

seorsim ferrent, quo sententiæ internosci possent. Hoc modo singulorum generū suffragia seorsim renunciabantur. Dio lib. 38.

G

GABINIA de nocturnis cætibus. Tulit, vt qui conciones vllas clādesinas in vrbe cōflauisset, more maiorum capitali supplicio multaretur. Ex orat. Porc. Latronis in Catil.

GABINIA de suffragiis. Tulit A. Gabinius Trib. pleb. Pisone, Popilio coss. An. d. cxxiii. Vt comitiis quibus magistratus crearentur, populus non voce, sed tabella suffragium ferret. Et quod id liberius esset, cautum est. Ne quis inspiceret tabellam, ne rogaret, ne appellaret, ita ab omni parte liberum iudiciū suū in magistratibus creandis populus haberet. Cic. De leg. li. 3. Et in lib. de ami.

GABINIA de piratis persequendis. Tulit A. Gabinius Trib. ple. Metello, Marcio coss. An. d. clxxxv. Vt bellum aduersus piratas. Cn. Pompeio in triennium ita mandaretur, vt toto mari q̄ est intra columnas Herculis, & in maritimis prouinciis vsq; ad quadringentesimū à mari stadiū potestatem haberet imperandi, regibus præsidibus, ciuitatibus, vt le rebus omnibus ad eius belli administrationē necessariis iuarent. Pædian. in Corne. Velleius lib. 2. Dio lib. 38. Plutar. in Pompeio, & Cic. de L. Manilia. & in ora. post redi. in Senat. Appia. in Mithrid.

GABINIA de senatu habendo. Tulit. Vt ex Cal. Febr. ad Cal. Mart. quotidie Senatus cogeretur, & legatis exterarum nationum daretur. Cicero in Epist. ad Q. Frat. li. ii. epist. ii.

GABINIA de vsuris. Tulit, Ne ius diceretur de iis pecuniis, quæ

versura facta essent sumptæ, ne. s. prouinciales homines à Roma exhaurirentur, ne grauior vsura quā centesima exigeretur, sed & præter amissam sortē certā penā sanciebat. Cic. li. Ep. ad Att. 6.

GELLIA & Cornelia de ciuitate. Tulere L. Gellius Publicola, Cn. Cornelius Lentulus c o s s. An. d. clxxxi. Vti ciues Ro. sint ij, quos Cn. Pompeius de consilij sententiā singulatim ciuitate donauerit. Cicero pro Balbo.

GENVTIA Amilia, de clauo pāgendo. Tulere ex s. c. Cn. Genucius, L. Amilius coss. An. c c cxc. Vt, qui Prætor maximus sit, Idib. Septemb. clauum pangat. Liuius lib. 7. vbi addit, Legem ætate sua fuisse prisca literis verbisq; scriptam, clauūque quia rara per ea tempora lireræ erant, notam numeri annorum fuisse, eoque Mineruæ templo dicatam legē, quia numerus à Minerua inuētus sit.

GENVTIA de fœnore. Tulit L. Genucius Tri. ple. C. Martio iiii. Q. Seruilio c o s. Ann. c dxi. Ne fœnerare liceret. Liuius lib. 7.

GENVTIA de magistratibus. Tulit idē Martio, Seruilio c o s. An. c dxi. Ne quis eundem magistratum intra decē annos caperet, neu dños magistratus vno anno gereret, vtique liceret, Cōsules ambos Plebeios creari. Liuius libro septimo.

GLITIA de testamentis. Citatur Caius ad legem Glitiam in l. 4. D. de inoff. testa. Mendosē meo iudicio quum Glitia non nomē, sed cognomē sit, vt ex Fastis intelligitur. Videndum igitur an Titia rectius legeretur, quæ de pupillorum rationibus lata est, quo Caij sententia pertinet.

H

HIRCIA de Pompeianis. Tulit A. Hir-

A. Hircius, Ut Pompeiani ad dignitates non admitterentur. Et epist. Anto. Philip. 13.

HORATIA Valeria de plebiscitis. Tulere L. Valerius, M. Horatius c. o. s. An. cccc. lxxv. Ut q̄ tributim plebs iussisset, populus teneret. Liu. li. 3. Dio. ii. q̄ postea lege Horatiana, & Publilia confirmatum est.

HORATIA de magistratibus sacrosanctis. Tulit idem. Ut qui Trib. pleb. Adilibus, iudicibus nocuisset, eius caput Ioui sacrū esset: familia ad eadē Cereris, Liberi, liberæq̄. venū iret. Liu. li. 3. Dio. li. 5.

HORATIA de Caia Tarratia, virgine Vestali. Tulit. Ut certi honores ei tribuantur, in his ut testabilis esset, ut si quadraginta ann. nata sacerdotio abire, ac nubere voluisset, ius ei potestatisq̄; exaugurandi atque nubedi esset, munificentia & beneficij gratia, q̄ campum Tiberinum siue Martium populo Rom. condonasset. Gell. li. 6. c. 7. Plutar. in Publicola, ubi eam Tarquiniam appellat.

HORTENSIA de nudinis. Tulit. Ut nudina quæ prius erāt feræ faste essent: uti rustici, qui nudinandi causa in urbem veniebāt lites componerent. Macrob. lib. Satur. i. cap. 16.

HORTENSIA de plebiscitis. Tulit Q. Hortensius, Dictator seditionis sedandæ causa creatus, An. cdlxxvii. Ut eo iure q̄ plebs statuisset omnes Quirites tenerentur: quum antea Patricij non tenerentur. Gell. lib. 15. c. 27. Florus Epit. xj. Pli. lib. 16. c. 10. Augu. li. 3. de ciuita. Dei. ca. 17. q̄ postea lege Publilia confirmatum est.

HOSTILIA de furtis. Tulit A. Hostilius Cōsul cū A. Atilio, An. d lxxxviii. Ut furti agere liceret eorum nomine, qui apud hostes essent, aut Reip. causa abessent,

quive in eorū cuius tutela esset. Iusti. de iis per quos ag. pos. Hinc illa Hostilianæ actiones. i. formu la apud Cic. lib. de orat. j. vbi de milicis testamento agitur.

I

CILIA de Auentino. Tulit L. Cilius Trib. ple. Valerio, Sp. Virgilio cos. An. cccxvii. Ut Auentinus mōs plebi ad ædificia cōcederetur. ὅσα μὲ ἰστωταὶ τιμεις εἰχορ ἐν δικαίς κτισσάμενοι, τάντων τὸς κυρίως κατέχοντες δὲ βεβιασμένοι ἴνεος ἢ κλοπῆ λαβόντες ἀκοδομισαντες, κομισάμενοι τὰς δαπάνους ἀς ἄν οἱ ἀξίωται γινώσκει, τῶ δὲ ἡμῶν παρὰ διδόναι. τὴ δὲ ἀλλὰ οὐκ ἂν ἢ δημοσία, χωρὶς ἀνῆς τὸ δὲ ἡμῶν παρελαβόντα διελέσθ. i. q̄ priuati q̄ dā iure quesita possidebāt, ea p̄ dño possideret: quæ verò vel vi, vel clā accepta ædificiis occuparāt, ea recuperatis impēlis quas arbitri statuissent, populo redderēt, cætera verò quæ publica essent, ea populum sine precio recipere, & inter se diuidere. Dionys. libro 10. & Liius libro 3.

CILIA de trib. ple. tulit Sp. Cilius trib. ple. t. P. Geganio, P. Minutio Coss. An. ceclxi. Δημάρχου γράμην ἀγορεύον. ὅσα ἐν δημοί, μηδὲς λεγίτω μηδὲν εἰαντίον, μηδὲ μεσολαβείτω τὸ λόγον. ἔαμ δὲ τὸ πρὸς τάντων ποιῆση, διδόντω τοῖς δημάρχους ἐχθροῦς, ἀπὸ θεῶς εἰς ἐκείνων ἢς ἄν ἀντιῆπιθῶσι (μηδὲς. ὁ δὲ μὴ διδόντες ἐγγυλήρη, ἀνατάτω (μηδὲ οὐκ. καὶ τὰ ἄλλα καὶ αὐτῶν ἐσῶ, τῶν ἄμφοισθ) ἔν τῶ μὲν σπῆς τάντων τὰς (μηδὲς, αἰ κρείπτες ἐσῶται ἐπιδὲ δὲ μ. i. tribuno ad populū cōsenti

nanti, ne quis contradicito, néve eum interpellato. Qui contra faxit, prædes tribunis dato se multam quam ipsi irrogabunt soluturum, qui prædes non dederit, capital esto: familiâque eius sacra esto. Si quid ei in multis cõtrouerfiâ, populi iudiciû est. Dion. li. 7.

I V L I A de ciuitate. tulit Sext. Iulius Cæsar coss. cum L. Martio, Ann. D. C. L. X. I. Vt ciuitas sociis & Latinis omnibus qui arma deponerent, daretur. nam Italici belli restinguendi causa lata est. Additur in Orat. pro Balbo. Qui fundi facti essent. Gell. lib. 4. cap. 4. Appianus lib. de bell. ciuil. j. Eutropius.

I V L I A de prouinciis. Tulit C. Iulius Cæsar consul cum Bibulo, DEXCVIII. Vt Achaia, Thessalia, cuncta Græcia libera essent, neq; in iis magistratibus pop. Ro. ius dicere liceret. Cic. Pro domo sua, in Pison. & de prou. cõsul. Itẽ vt Magistratibus trãseütibus, eorũque comitibus sœnũ aliaq; ab oppidis & vicis subministrãretur. Ad Att. lib. 5. & in Pison. Itẽ duabus in ciuitatibus prouinciã suã Magistratus decedentes rationes suas relinquerent: easdẽq; totidẽ verbis ad ararium referrent. Cic. Epist. fam. li. 5. epi. 20. in Pison. Item, Ne coronariũ aurum iis qui prouincias obtinerent, vel decerni, vel ab iis accipi liceret nisi decreto triumpho. Cic. in Pison. Ne quis aut de prouincia exercitus deduceret, aut bellum sua sponte iniussu populi, aut Senatus gereret. in Pisonem.

I V L I A Agraria. tulit idẽ eodem tempore. Vt ager Stellas, maioribus consecratus, item Campanus ad subsidia Reip. vefigialis relictus plebi diuiderẽtur. Diuisit extra sortẽ xx. millibus ciuũ, quib⁹

terni pluresque liberi essent. Vel leius lib. 2. Plutarch. in Pomp. & in Cæsar & in Cat. Vtic. Dio. 38. Aliã præterea Callistratus cõmemorat in l. 3. D. term. mot. Vt qui terminos statutos extra suũ gradũ finẽve dolo malo mouerint, in singulos terminos quos ciecerint, locõve mouerint, quinquaginta aureos dare in publicum damnentur: eiusque rei actio petitio ei qui volet detur.

I V L I A de vi. Tulit idẽ. Vt ei qui de vi damnatus esset, aqua & igni interdiceretur. Cic. Philip. j.

I V L I A maiestatis. Tulit idẽ. Vt ei qui maiestatis damnatus esset, aqua & igni interdiceretur. Cic. Philip. j.

I V L I A iudiciaria. Tulit idẽ. Vt iudicia ad duo genera iudicium redigerentur, equestris ordinis & senatorij. tribuni verò ararij, quod erat tertium, tollerentur. Suetonius in Cæsar. Meminit Gellius lib. 14. cap. 2. Dio. lib. 43.

I V L I A de sacerdotiis. tulit idẽ. Vt in cooptandis sacerdotibus etiã absentium ratio haberetur. Patet ex lib. j. epist. ad Brutum.

I V L I A repetundarum. tulit idẽ vt ex Vatiniana & Sextiana intelligitur. Ne cui qui in prouincia cum potestate, imperio ve esset, pecuniã capere, conciliate liceret extra quam si ad replũ momentumque capiat. Cic. epist. j. ad Q. fra. & epi. j. libri vj. ad Atti. Vt ab iis exigeretur pecunia, ad quos ea quã is cepit qui dãnatus sit peruenerit, vt transeuntibus magistratibus eorũq; comitibus sœnũ aliaque ab oppidis & vicis subministrarentur. Vt iidẽ quĩ de prouincia decederẽt, rationes in prouincia duabus ciuitatibus quã ipsis maxime viderentur, relinquerent, & totidẽ verbis

verbis ad ararium referrent. Ne qui cum imperio essent, iniussu populi aut senatus de provincia exiret, exercitū educerent, bellū sua sponte gererent, in regnum alienū accederēt. Cic. pro Postumo. In epist. li. 5. epist. 20. & in Pisoniana. Itē, Ne quis in magistratu, potestate, curatione, legatione, vel quo alio officio, munere, ministeriove publico, qve ex cohorte cuius eorū est, pecuniā ob iudicādū, decernēdūve accipiat, vel quo magis aut minus quid ex officio suo faciat: ne quis ob militē legendū, mittēdūve, as accipiat: néve quis ob sententiā in senatu consiliove publico dicendā, pecuniā accipiat, vel ob accusandū, vel non accusandū, vtque vrbani magistratus ab omni sordē se abstineant: néve plus doni muneris in anno accipiant, quā q fit aureorū 100. ne quis ob iudicē, arbitrumve dandum, mutandū, iubēdūve vt iudicet: néve ob non dandū, non mutandū, non iubendū vt iudicet: néve ob hominem in vincula publica coniciendū, vinciendū, vinciriue iubendū, exve vinculis dimittendū: néve quis ob hominem condemnandū, absolvendūve: néve ob litē æstimandā, iudiciūve capitis pecuniave faciendū, vel non faciendū aliquid accipiat, néve in acceptū feratur opus publicū, frumentū publicē dandū, prębendū, approbandū, facta tēta tēda, antequā perfecta probata, præstata lege erūt, vt venditiones locationes eius rei causa pluris minorisve factę irritę sint, néve vsucapi ea res possit, priusquā in potestatem eius a quo profecta sit, hereditive eius veniat. Hac ex Pandectis.

I V L I A de sacerdotiis: Tulit idē.

Vt absentis haberi rationem liceret. Cicer. Epist. 5. ad Brutum.

I V L I A de provinciis. Tulit idē in Dicitator. Ne provincie prætorie plus quā annū, neu plus quā bienniū. Consulares obtinerentur. Cic. Philipp. 1. & 3. & 8. item Dio. libro 43.

I V L I A de iegibus Cæsaris. Tulit idē. Vt ei qui in suas leges non iurasset, capitale esset. Appianus De bell. ciuil. ij.

I V L I A de sōnore. Tulit idē. Vt dissecta nouarū tabularū expectatione, quæ crebrō mouebatur debitores creditoribus satisfacerent per æstimationē possessio num, quanti quasque ante ciuile bellū cōparassent, deducta summa æris alieni, si quid vsuræ nomine numeratum aut perscriptū fuisset, qua cōditione quarta ferē crediti deperibat. Sueton. in C. Cæsare, Cæsar lib. 3. de bel. ciuil. Eadem de modo credendi possidendique intra Italiam cauebatur. Tacitus libro quinto.

I V L I A de coloniis. Tulit idē. Vt ager campanus viginti millibus ciuium extra sortem diuideretur, eoque coloniæ deduceretur. Sueton. Iulio, & Augusto.

I V L I A de vi publica & priuata. Tulit C. Iu. Octāuius August. In eos qui vim armis aut sine armis fecissent. Hoc enim est vim publicam, aut priuatā admittere. Florus Epit. cxx. Sueton. in eius vita. Hanc legem Iuliā publicorū & Iuliā priuatorū appellat Vlp. in l. si præses, 32. D. De pœn. & l. j. D. vnde vi. Eadem præterea l. cauebatur, ne rē vi possessam vsu capere liceret. l. 33. §. 2. D. de vsurpa.

I V L I A maiestatis. Tulit idē. Qua tenetur is cuius opera dolo malo consilium initum erit, qua obfides iniussu principis intercederent,

rēt qua armati homines cum tel-
lis lapidibusve in vrbe sint, con-
ueniantve aduersus rempublicā.
locāve occupēt vel tēpla. quā-
ve cœtus conuentusve fiat, homi-
nēsvē ad seditionem conuocentur.
cuiusve opera, consilio, dolo
malo consilium initum erit, quo
quis magistratus populi Romani
quive imperiū potestatemve ha-
bet occidatur. quāve quis contra
Rēpublicā arma ferat. quive hos-
tib. populi Romani nuncium, li-
terāsvē miserit, signūmve dederit
feceritve dolo malo, quo hostes
populi Romani consilio iuuentur
aduersus rempublicā, quive mili-
tes sollicitauerit cōsideraueritve,
quo seditio, tumultusve, aduersus
rempublicam fiat. Quive de pro-
uincia cū ei successum esset non
discessit. aut qui exercitū deser-
uit, vel priuatus ad hostes per-
fugit. quive sciens falsum conscrip-
sit, vel recitauerit in tabulis pu-
blicis. nā & hoc cap. i. leg. maie-
statis enumeratur. Quive in bel-
lis cesserit, aut arcē tenuerit, aut
castra concesserit. quive iniussu
principis bellū gesserit, delectūm
ve habuerit, exercitū cōparauerit
quive cū ei in provincia successū
esset, exercitum successori nō tra-
didit. quive imperiū exercitūmve
populi Romani deseruerit. quive
priuatus pro potestate magistra-
tūve quid sciens dolo malo ge-
serit. quive quid eorum, quæ su-
pra scripta sunt, facere curauerit.
Cuiusque dolo malo iureiuran-
do quis adactus est, quo aduersus
rempublicam faciat, cuiusve do-
lo malo exercitus populi Ro-
mani in insidiis deductus, hosti-
busve proditus erit: factūmve do-
lo malo cuius dicitur, quo minus
hostes in potestate pop. Romani
veniāt. cuiusve opera dolo malo

hostes popul. Rō. cōmeat u, armis
telis, equis pecunia, aliāve qua re
adiuti erūt. vt ve ex amicis hostes
pop. Rō. fiant. cuiusve dolo malo
factū erit, quo rex extere nationis
pop. Rō. minus obtēperet. cuius-
ve opera dolo malo factum erit
quo magis obsides, pecunia iumē-
ta hostibus pop. Rom. dentur ad-
uersus rempublicam. Itē qui con-
fessum in iudicio reum & propter
hoc in vincula coniectū emiserit.

IVLIA de ambitu. Tulit idē Vt q
petitur⁹ magistratū, vel puincia,
vel sacerdotum turbā suffragiorū
causā conduxerit, seruos aduoca-
uerit, aliāve q̄ multitudinē con-
xerit, cōiunctus vt vis publica re⁹
in insulā deportetetur. Sue. in Au.
Pau. Sen. 5. c. 32. & Iur. in Pan. Di-
uersum tamē Dio tradit li. 56. Vt
qui magistratū ambiissent, quin-
quēniū à magistratibus arcerē-
tur. quod ipsam Zonaras libr. ii.
secutus est.

IVLIA de maritandis ordinib. Tulit
idē. Ne cœlibes. nisi, qui genere ef-
fent, pximi, quicquā ex testamen-
to cuius R. caperēt: nēve orbi plus
quam dimidium eorū que reliquā
essent. Hoc ex Euseb. Nicepho. &
Sozomene. & l. i. C. de inf. pœ. ca-
li. Ne cōiux coniugis testamento
nisi decimā relictōrū partem ca-
peret, fiscus reliquas nouen Vl. c.
Inst. 15. l. i. C. de his qui se def. li. x.
l. 2. C. de infirm. pœ. cœli. Fœminis
inquit Vl. lex Iulia à morte viri an-
ni tribuit vacationem: à diuortio
6. mensū lex autem Papia, à mor-
te viri, triennij. à repudio. anni &
sex mensū. Vl. c. 14. Sue. in Augu.
Vt priori ex consilibus fasces su-
mendi potestas sit, qui plures li-
beros quā collega, aut in sua po-
testate habet, aut bello amittit: sed
si par vtrique numerus liberorū
esset, maritus, aut qui in numero
marito-

corū est. p̄feratur: si verò ambo & mariti & patres totidem liberorū sunt, tū ille pristin⁹ honos instauratur, & qui maior natus est, prior fasces sumat. Gel. li. 2. ca. 15. Vt si liberta ab inuito patrono diuertere, alij nubere inuito patrono nō possit. Vt iusturādū liberto impostū est ne vxorē ducat, ei remittatur. l. 6. §. 3. De iure pat. l. 1. D. vnd. vir & vxor. Ne senatores eorūve liberi, libertinas & q̄ ipsæ, quarūve pater matēve artē ludicrā fecerit, itē ex numero corpore quāstū facientium vxorē ducāt. Ceteri autem ingenui phibētur ducere lenā, à lenone lenave manumissā, & in adulterio deprehensam, & iudicio publico dānatā, & q̄ artē ludicrā fecerit. Pau. l. 44. D. de ritu nu. Marcia. aut in l. 19. eo scribit. ca. 15. sui sse, Vt qui liberos quos habēt in potestate, iniuria phibuerint vxores ducere, v el nubere, à magistratib. cogātur in matrimoniū collocare, & dotare. Vt patritiis liceret libertinas vxores ducere: praterquā si senatores, senatorūve liberi essent. ne qua sponsalia rata essent, nisi statim exacto biennio nuptiæ fierent hoc est ne puellæ 10. an. minores, quarū annus ætatis 12. maturus coniugio habebatur. Zonaras. li. 11. Hęc aut lex in libris nostris interdum Iulia tātū, Interdū Pappia. interdū Iulia Pappia. Interdum Pappia Poppea dicitur.

IULIA de vicefima. tulit idem. Vt q̄ hereditates, legata & donationes mortis causā ad alienos, aut locupletes peruenirent, earū pars vicefima ad fscum pertineret. Vt testamēta in municipiis, colonis, oppidis p̄fectura, vico castello, cōciliabulo facta, in foro vel basilica, presentib. testib. vel honestis viris, inter horam 2. & 10. diei recitentur, exemploque sublato ab

iisdem rursus magistratibus obfignato, quorum presentia constat apertum. Vt testamentum statim post mortem testatoris aperiat, hoc est, à presentibus intra triduum vel quinque dies ab absentibus quoq̄ intra eos dies, cum superuenerint. Vt testes vel maxima pars eorum adhibeantur, qui signauerint testamentum, ita vt agnitis signis, rupto lino aperiat & recitetur. atque ita describendi exempli fiat potestas, ac deinde signo publico obfignatum in archiuum redigatur, vt si quando exemplum eius intercederit, sit vnde peti possit. Dio lib. 38. & Pau. Sentent. 4. titulo sexto.

IVZIA de iudiciis. Tulit idem, quā formā iudiciorum tum publicorum tum priuatorum p̄scripsit. Gel. li. 1. 4. c. 2. Vt qui nomen alicuius deferrent, locum annum, & mensem, quo crimen admissum erit, designēt. l. 3. De accus. Ne eodem tēpore, de duobus reis quis quæreretur, nisi suarum iniuriarum causa. l. 12. eo. Ne inuito denuncietur, vt testimonium dicat aduersus focerum, generum, vitricum, priuignū, sobrinum, sobrinā, sobrino natum, eorūve qui priore gradu sint. Item ne liberto ipsius liberorum eius, parentum, viri vxoris. itē patroni, patronæ, & vt ne patroni patronæ aduersus liberos neq; liberti aduersus patronū cogātur testimoniū dicere. l. 4. D. De testib. Vt inter priuatos qui in iudicē concessissent, iuris dicendi ei iudici potestas esset. l. 3. §. 1. D. De iud. Ne qui iudex sit, arbitriū recipere eius rei, de qua iudex est in ve se promitti iubeat. l. 9. De arbit. Ne minor annis viginti iudicare cogat. l. cū les. 4. D. de arbit. Vt saturnalib. triduo ferig feruarentur. Macrobi. li. 1. c. x. Eam dem

dem etiam latū opinor, vt certus patronorum numerus esset. Meminit Aescenius in argumēto pro Scauro. Et si quis reus vel accusator, domū iudicis ingrediatur, per legē Iulīā iudiciaria in legē ambitus cōmittit. l. j. D. de ambit. Itē ne iudices suo anno in alienas aedes ingrediatur. Dio li. l. iiii.

I V L I A Caducaria. Tulit, opinor, idem: & eiusdem legis hęc duo fuere capita, Vt si nemo sit ad quem bonorū possessio pertinere possit: aut sit quidem, sed ius suū omiserit, bona publicentur, Vlp. cap. Instit. 28. idem l. 4. §. eodē, D. De fideic. lib. Quare & n. caducariis legibus bona delata sint, idē erit probandum. Sic enim locum hunc nobis restituit Iacob. Cuiacius, vir acri ingenio, eximiaque doctrina p̄ditus. Eandem legem Iuliam significat Iulianus leg. xvi. §. 1. De legat. & fid. li. j.

I V L I A de adulteris. Tulit idē. Si quis stuprū adulteriumque faceret, sciens, dolo malo. Suet. in Augusto. & Iurisconsulti tit. Ad leg. Iul. de adult. Cornelius Tacitus lib. 2. Huius caput etiā hoc fuit, Ne maritus dotale p̄diū inuita vxore alienet: neue id etiam eius voluntate oppigneret. Paulus lib. Sent. 2. cap. 22. & Iustin. sub tit. Quibus alien. licet.

I V L I A Theatralis. Tulit idem, Vt equitibus Ro. quibus ipsis parentibusve equester census vnquam fuisset, in quatuordecim ordinibus lege Roscia Theatrali cōstitutus consistere liceret. Sueton. Augusto, Plin. lib. 33. cap. 2.

I V L I A sumptuaria. Tulit idem, Vt pro festis diebus ducentos numos in conuiujs consumere liceret: Calendis, Idibus, Nonis, & alijs quibusdam festiuis trecentos, nuptus autem & repotijs n. s.

millies. Gellius lib. 2. cap. 24.

I V L I A de manumissionibus. Tulit idem. Vt Imperator, cū seruū manumittit, non vindictam imponat: sed simpliciter liberum esse iubeat. Paulus l. apud eum, 14. D. manumiss. Qua lege tam manumissoris quam manumissi aetatem definiuit, iuraque quibus patroni aduersus libertos vterentur, constituit. Dio lib. 55.

I V L I A de veneno. Nominatur à Sueton. in Nerone.

I V L I A peculatus. Tulit idem, Ne qui ex pecunia sacra, religiosa, publicave auferat, neue interceptat, neue in rē suam vertat: neue faciat quo quis auferat, interceptat, vel in rem suam vertat: nisi cui vtique lege licebit. neue quis in aurum, argentum, as publicum quid indet, neue immisceat: neue quo quid indatur, immisceatur, faciat sciens dolo malo, quo id peius fiat. Vlp. l. j. D. eo.

I V L I A de residuis. Tulit idem. Ne quis eam pecuniam quæ in viam publicam erogari, vel in erarium inferri debuit, priuatim retineat. l. 2. D. ad leg. Iul. pecul.

I V L I A Titia de tutoribus. Tulere. Vt prouinciarum p̄sides mulieribus pupillive tutores nō habentibus, tutores darent. Iustin. De Attil. tut. & Vl. ca. Instit. 11.

I V L I A de cessione bonorum. Tulit. Vt qui sine dolo suo malo xri alieno satisfacere non posset, bonis suis cedendo liberaretur. l. 4. C. Qui bon. ced. poss. & in Cod. Theodosiano lib. 4. tit. Qui bonis ex lege Iulia ceder. possunt.

I V L I A Miscella de testamentis. Tulere. vt coniugi superstiti legatam sibi à demortuo ea lege ne iterum nuberet, ita capere nō esset si intra annū iuraret se liberorum querendorum causa velle

velle nubere: Iustin. traçt. de indi-
cãta viduitate, & l. Julia. Miscel-
la tollenda, li. 6. C. tit. 40. & No-
uell. cõst. 22. Vbi Iulium Miscel-
lam eius legis auctore nominat:
reclamante (vt mihi quidem vi-
detur) tota antiquitate quin etiã
quod eodem loco. l. Mutiũ Scã-
uolam scribit legi cautionẽ ap-
posuisse, vt anno præterito con-
iunx aliter legatum capere non
posset, quã h cautionem dedid-
isset, se ad secundas nuptias non
peruenturam: falsum opinor: sed
ita cautionem interpretor vt ad
hoc quoque negotium, Mutianæ
cautionis vsus adhiberetur.

I V L I A Plautia de Vscapionib.
vide **I V L I A** de vi, & Plautia de
vi. Ne res vi possessas vscapere
vltio tempore liceret Iustinia. De
vscap. lib. 1. Inst.

I V L I A S E M P R O N I A, de li-
mitibus. Tulere. vt per actuarios
limites populo eãdi ius esset, si-
cut per viam publicam. Hyginus
in libello de limitib. cõstit. apud
Frontinum autem Tiberij Cæ-
saris constitutio legitur ex qua
hæc sumpsimus. **E S T** & aliud
monumentum quod non longe
ab ædibus vel itinere publico cõ-
stitutum, id est, iuxta legem Sã-
proniam & Iuliam, quod cardini-
bus & Decumanis constitutum
esse monstratur. quod rationem
finium recipere videtur, id est,
concurrentium linearum atque
secantium se inuicem, & ordinẽ
in vtroque custodit, limitum ra-
tionem discernens.

I V N I A P E T R O N I A. de liber-
tate. Tulere. C. Iunius Cæsonius,
Petronius Turpillianus Cõsules.
Ann. 1300 C. XLIII. vt si disso-
nãtes pares iudicium existãt sen-
sentia, pro libertate pronuncie-
tur. Hermogẽ. l. 24. ff. de Manum.

Ab eodem quoque Petronio lex
Petronia de seruis suo loco infra
numeratur.

I V N I A de Trib. ple. vide Sacra.
I V N I A Licinia, de legib. Tule. D.
Iunius, & l. Licinius C o s s. An-
no vrbis 1060. vt leges Trinũ-
dino ante promulgarentur, quã
ad populũ ferrentur: C i c E R O,
S. In Anton. 1. & 4. Epi. ad Attic.
In Vatinius, & pro Dom. sua.

I V N I A de Regio & consulari im-
perio. Tulit. L. Iunius Brutus so-
lus Consul. Anno 600. Vt
imperium Tarquinio abrogare-
tur, vt ipse idem cũ cõiuge ac li-
beris. Itẽque omnes Tarquinie
gentis exularent: Vt capitale ef-
ficeret si quis de iis reuocandis men-
tionẽ faceret: Vt regio Imperio
abrogato, Cõsules duo regia po-
testate quotannis comitis cen-
turiãlis à populo crearetur. Djo-
nyf. lib. 4. Lilius lib. 2.

I V N I A Vellea de heredum Instã.
Tul. vt qui testa. faceret, is omnẽ
virilis sexus, qui ei suus heres fu-
turus erit, cùm nasceretur, insti-
tuendi, ex heredandive potesta-
tem haberet, etiam si viuõ testa-
tore nasceretur. Item vt si quis
ex suis heredibus suus heres esse
desineret, liberi eius & ceteri in
locum suorum sui heredes succe-
derent. Scãuola. l. Gallus 39. de
Liber. & Posthum.

I V N I A Norbana de Libertinis.
Tuler. M. Iunius Silanus L. Nor-
banus Balb. C o s s. Anno D. CC.
LXXI. vt ij serui qui neque censu,
neque vindicta, neque testamẽto,
sed aut per epistolam, aut inter
amicos, aut conuiuij adhibitione
liberi fierent, non ciues Rom. sed
eorũ iure quo Latini coloni ef-
ficerent. Vt si Latinus ciuem Roma-
nam vel Latinam vxorem duxerit,
testatione interposita, quod
T libero

liberorum quærendorum causa vxorem duxerit, postea filio filiave nato, natave & anniculo facto possit apud prætorem vel præsidem prouinciæ causam probare, & fieri ciuis Romanus, tam ipse quam filius filiave eius & vxor si & ipsa Latina sit. Vt Latinorum legitimæ successiones nulla prius essent, sed eorum bona manumissores tanquam seruatorum peculia sibi haberent. Vt liberti ius ciuitatis Romanæ non ante haberent, quam ius aureorum annullorum, aut natalium restitutionem à principe impetrassent, Vipia. in Instit. tit. 3. Iustin. §. 5. de Success. libe. & Nouell. 78.

L

LABIENAE Sacerdotiis, Tulit T. Labienus Trib. pleb. Cicero. & Antonio Coss. Anno vrb. 1000 cxxvii. Vt ius creandorum sacerdotum penes collegia esset ex vetere lege Domitia, quam lex Cornelia abrogarat. Dio libro. 37.

LAETORIA de minoribus. Tulit. Vt iis qui furiosi vel prodigi essent curatores darentur: qui eos circumscripissent, iudicio publico tenerentur. Cicero. 3. offic. & 3. de Nat. Deor. quibus tamen locis, alij Laetoria, alij Lectoria alij denique Plectoria legere malunt. & Capitol. In Antoni. philosoph. Ne à minoribus viginti quinque annis stipulari liceret, hoc est ne stipulatione obligari possent. Suetonio in quarto prætorum apud Priscianum li. 8. Et hoc illius caput meo iudicio Plautus significat in Pseudolo, vbi Callidorum adolecentulum sic introducit differrentem. Act. 1.

Nimis miser sum, nummus nuf-

quam reperire argenti queo. Ita miser & amore perco & inopia argentaria.

Et infra statim.

Perij annon tum lex me perdis quinanicenaria?

Metuant credere omnes.

Profertur in eandem sententiam à Constantino in l. 2. Cod. Theo. de Donationibus.

LICINIA & Mutia de peregrinis. Tulere L. Licinius Crassus & Qu. Mutius Scauola Coss. Anno vrb. 655. Vt socij Latini Romanæ ciuitatis iure priuati suas in ciuitates redigerentur. Cicero de Clar. orator. 3. Offic. 2. de Orat. pro Cornel. Balb. pro Sextio Africanus in orat pro Cornel. Appian. lib. 1.

LICINIA de Sodalitiis. Vt in Sodalitiis iudices ab accusatore ex tribubus ederentur. Cicero pro Plancio & 8. Famil.

LICINIA Abutia, de legum latoribus. Tulere. Vt ne ex quilegem de curatione potestate aliqua tulerit, eiusque collegis, cognatis affinitibus, ea potestas curatione mandaretur. Cicero. j contra Rull. & pro Domo sua ad Pontifices.

LICINIA Rogatio de Sacerdotiis, promulgauit Qu. Licinius Crassus, vt sacerdotum cooptatio ab ipsorum collegio ad populum transferretur. Cicero de amicitia.

LICINIA de Fœnore Tulit C. Licinius Stolo Tribun. Pleb. Furio, Clælio & c. Trib. milit. Anno vrb. 600 cclxxvi. Vt deducto eodem capite, quod vsuris per numeratum esset triennio aquis portionibus persolueretur. Livius libro sexto.

LICI-

LICINIA de magistratibus è plebe creandis. Tulit idem, Ne Tribunorum militum comitia fierent, sed consulum, & utique alter ex plebe crearetur. Lilius lib. 6.

LICINIA Agraria. Tulit idem, Emilio. Valerio & c. Trib. milit. Anno cccclxxvi. Ne quis plus quingenta iugera agri, centum pecoris maioris capita, quingenta minoris possideret, Varro libro j. de re Rust. Colum. lib. j. cap. 3. Lilius lib. 6. Appia. libro j. Bell. ciuil. A. Gell. lib. 20 cap. j. Valer. lib. 8. c. 6. Plin. libro 18. c. 3. Velleius lib. 2. Plutarc. in Camillo & in Gracchis. Videtur de septem iuguris viritim diuidendis cauiffe. Nam Columella lib. j. post exactos, inquit, reges liciniana illa septem iugera quæ plebis Trib. viritim diuiserant, maiores quæstus antiquis retulere, quàm nunc nobis amplissima veruacta.

LICINIA Sumptuaria. Tulit P. Licinius Crassus Diues Cos. cum Cn. Létulo Anno dclvi. Vt Cal. Nonis, Nundinis Romanis, cuiq; in dies singulos triginta duntaxat asses edundi causa consumere liceret. Nuptiis ducenos, ceteris vero diebus qui excepti nõ essent tricenos: cum & carnis aridæ pondo tria, & salsamentorum pondo librâ concederet. Macrobius lib. 3. cap. 17. A. Gellius lib. 2. cap. 24. Cicer. 7. famil. Et Festus, Centenariæ Pœnæ dicebantur in quas lege Licinia non plus centusibus præter tersæ nata impendebatur, id est, centum assibus, qui breues nummi erant ex ære.

LICINIA Cassia, de Bello Persei. Tulere Licinius, cassius Coss.

Anno conditæ Romanæ vrbis 582. Vt quod Perseus Philippi filius Macedonum Rex aduersus fœdus cum patre Philippo icum, & secum post mortem eius renouatum sociis populi Rom. arma intulisset, agros vastasset, vrbesque occupasset. quodque belli parandi aduersus popul. Rom. consilia misisset, arma, milites, classis eius rei causa comparasset: vt nisi de iis rebus satisfecisset, bellum cum eo iniretur. Lilius lib. 42.

LICINIA de ludis Apollinaribus Tulit P. Licinius Varus prætor Urban. Claudio, Quintio Coss. Anno dxxlv. Vt ludi Apollinares, qui die incerta fiebant, in perpetuum in statam diem vouerentur. Itaque ipse primus ita vouit, fecitque ante diem tertium Nonas Quintiles: is dies deinde Solennis seruatus. Lilius lib. 27.

LICINIA Cassia, de tribunis militum. Tulere Licinius Cassius Coss. Anno 582. ne tribuni militum eo anno suffragiis crearentur: sed consulum prætorumque in iis faciendis iudicium arbitriumque esset Lilius lib. 24.

LICINIA Iunia de legibus, vide Iunia Licinia Lib. 42

LIVIA de sociis Latini nominis. Tulit idem. Ne quem Latini nominis virgis in exercitu cædi liceret. Plut. ibidem.

LIVIA de vectigalibus. Tulit idem. Vt pauperibus quibus agri diuiderentur, vectigal quod ex lege Sempronia pendebant, remitteretur. Plut. ibidem.

LIVIA de re numaria. Tulit idem. Vt octaua æris pars argento misceretur. Plinius libro 33. cap. 3.

- LIVIA** iudiciaria. Tulit M. Livius Drusus Trib. ple. L. Martio, Sex. Iulio Coss. Anno DCXXII. Ut æqua ex parte iudicia penes Senatam & equestrem ordinem essent. Afcon. in Cornelianam. Cice. de ora. 3. Florus in Epi. LXXI. Appianus autè rem sic explicat: τῶν βελούτων ἀπὸ τῶν εὐνοῖς τότε ὄντων μάλιστα ἀμφὶ τῶν περιακοσίω, ὅσους δεῖτε ἴσως ἀντοῖς ἀπὸ τῶν ἰππιῶν εἰσὼν κίτο δὲ τῶν ἀδικῶν ἀποκαταλεγεῖναι, ἔσται τῶν δὲ πάντων εἰς τὸ μέλλον εἶναι τὰ δικαστήρια, ἐνθάδε τρεῖς ἀπὸ τῶν γένεσθαι ἀποδοκίμας ἀποστειλάσθαι. ἐκκλησιαστικὰ δὲ ἀπὸ τῶν ἀγνοουμένων, ἐπὶ τὸ εἶδος, τὴν δὲ ἀποδοκίμας ἀπὸ τῶν ἐπιπολασθῆναι. Quum per id tempus propter superiores seditiones vix trecenti senatores essent, totidem ex equestri ordine arbitrato bonorum virorum deiectos ipsis adiunxit, uti deinceps ex hisce omnibus iudices legerentur: tique de pecunia ob rem iudicandam accepta causã dicere cogerentur: quod crimen consuetudine iam pro nullo numerabatur, quum largitiones sine villo pudore increbuisset. Hæc ille lib. De bell. civilibus I.
- LIVIA** agraria. Tulit idè, Ut Sempronie leges de agris populo dividendis valeret.
- LIVIA** frumentaria. Tulit idem, ut Sempronie lex de frumeto plebi ex publico vitum dando valeret.
- LIVIA** de coloniis deducendis. Tulit idem. Anno DCXXXI. Ut lex Sempronie ea de re valeret.
- LIVIA** de sociis. tulit idem. Ut sociis omnibus ius ciuitatis Romanae daretur: quod ante ipsum

M. Fulvius Coss. tentarat. Livius tamen in perferenda lege officus est. APPIAN. De bell. civil. I. FLORVS, & CICERO de legibus 3.

- LYTATIA** de vi publica. Tulit, Q. Lutatius Catulus Coss. cum C. Mario, Anno DC LI. Ut de seditionis conceleratisque ciuibus qui armati Senatam obsederint, magistratib. vim attulerint. Repub. oppugnarint, quotidie etiã dieb. festis ludisq; publicis quæreretur. Cicero pro Cælio.

M.

- MAMILIA** de limitibus. Eius aliquot locis mentio fit in lib. de agrorum conditionibus, constatque ex Aggeno Urbico, & li. Cice. Ce legib. 2. eam in finibus agrorum quinque aut sex pedũ latitudinem præscripsisse, quos vñcupari vetaret. In libello verò Variorum autorum eidem volumini subiecto, Mamilia, Roscia, Peducea, Ailiena, Fauja nominatur. sed capita trium dũtaxat postremarum legũ referuntur, quia neque de quinque pedum præscriptione mentio vlla fit: & hæ notæ, K. L. 3. item 4. & 5. caput legis tertie, quartæ, & quintæ subseribi tantum significant: quas suum in locum reteremus. Ex Cicerone autem apparet, hanc legem finibus regundis singulis arbitros cõstituisse. Tulit C. Mamilius Trib. pl. qui propterea Limitanus dictus est. Sallust. in Jugurth. hunc C. Mamilium Trib. pl. nominat.
- MAMILIA** de senatoribus à Jugurtha corruptis. Tulit C. Mamilius Limitanus Trib. ple. Sp. Postumio, Q. Minutio Coss. Anno DCXLIII. Ut quæreretur in eos, quorum cõsilio Jugurtha Senatus

- cus decreta neglexisset, quique ab eo in Legationibus aut imperiis pecuniis accepissent, qui elephantos, quique perfugas tradidissent, item qui de pace aut bello cum hostibus pactiones fecissent. Sall. Jugurth.
- MANIA**, Vide Menia.
- MANILIA** de bello Mithridatico. tulit. C. Manilius tribun. pl. M. Lepido, L. Volcatio Coss. Anno DCCCXVII. vt belli Mithridatici administratio Cn. Pompeio mandaretur. Vt Prouincia vniuersa cui Lucullus præfuerat, omnèque ipsius imperium, exercitus, & copiæ Pompeio darentur: & hoc amplius Bithynia adingeretur, cui G. Iabrio præerat: classis item & copiæ omnes maritima quas ipse initio belli Piratici habuerat: omnes præterea prouincie, quibus solis Lege Gabinia non præfuerat, Phrygia, Lycaonia, Galatia, Cappadocia, Cilicia, Colchis superior, & Armenia. Cicer. Pro lege Manilia, Plutarchus in Pompeio, Appianus in Mithridat. Florus Epit. c. Dio lib. 26.
- MANILIAE** leges venaliū vendendorum. Ab Antonio dicuntur in lib. De orat. 1. pro Cautiones. vt apud Catonem, Lex vini vendendi, oleæ faciendæ.
- MANLIA** de vicefima. tulit Cn. Manlius Coss. cum C. Martio, Anno CCXCVI. Vt ij qui manmitterentur, fortunarum suarum vicefimam æratio darent. Liuius libro 7.
- MANLIA** de sacerdotiis. tulit P. Manlius Trib. ple. L. Furio, M. Marcello Coss. Anno DLVII. Vt propter sacrificiorum multitudinem tresuiri Epulones crearentur: quomodo essent ipsi à Numa, vt etiam ludorum illud epulare sacrificium faceret, instituti. Ius præterea togæ prætextæ habendæ, item vt Pontifici eisdem esset. Cicero de orat. 3. Liuius 33. Vbi tamè r. Romuleus legitur: quod Car. Sigonius, vir eruditissimus, & de literis optimè meritus ex coniectura emendauit.
- MANLIA** de C. Mario. tulit L. Mælius Trib. ple. C. Mario, L. Cassio Coss. Anno DCLXVI. Vt eisdem C. Mario prouincia Numidia mandaretur.
- MARIA** Porcia de Triūpho. tulere L. Marius, M. Cato Trib. Ple. Vt ij qui aut hostium in prælio occisorum aut amissorum ciuiū litteris senatui numerum retulissent, cum primum urbem ingressi essent, apud Quæstorem verè de utroque numero ab iis Senatui scriptum esse Iureiurando assererent Valerius lib. 2. cap. De Iure triumph.
- MARIA**. De suffragiis, tulit C. Marius Trib. pleb. L. Cæcilio, L. Cotta Coss. Anno Romanæ vrbis DCCXXI. vt pontes per quos suffragia ferebantur angustiores fieret. de hac Cice. 3. de Legi. §. 38.
- MARIA** de re Nummaria. tulit M. Marius Prætor L. Sylla Dictaturam gerente, vt nummi certa cū excogitata ratione probarentur. Cicer. 3. Offic. & Plin. 33. cap. 9. Hic tamen legem, ille Prætoris edictum pro Rosstris appellat.
- MARTIA** Atinia de pace Macedonica. tulere Q. Martius, C. Atinius Tribuni pl. Furio, Claudio Coss. Anno DLVII. Vellent inberentne cum Rege Philippo pacem esse? oēs quinque & triginta tribus, vt rogatus, iusserunt. Liuius lib. 33.
- MARTIA** de magistratibus. tulit Martius Censorinus, Nec cuius censuram gerere liceret. Plutacho. in Coriolano.

MARTIA de Statellis. Tulere M. Martius Sermo, & Q. Martius, Sylla Tribuni plebis Popillio, Alio c. o. s. s. Anno cxxxi. Vt quæ ex Statellis Liguria populis deditis in libertatem restitutus ante kalendas Sextiles primas non esset, cuius dolo malo is in senatutem venisset, vt iuratus Senatus decerneret, qui eam rem quaereret, animaduerteretque. Lilius libro 42.

MEMMIA de Iugurtha Romam euocando. Tulit C. Memmius Trib. ple. P. Scipione Nasica, L. Bestia Calpurnio C. o. s. s. Anno d. cxlii. Vti L. Cassius Prætor ad Iugurtham mitteretur, cumque interposita fide publica Romam duceret, quo facilius iudicio regis, Scauri & reliquorum, quos pecunia captæ arcesebant, delicta patefierent. Sallust. De bello Iugurth.

MEMMIA de reis postulandis. Tulit. Vt eorum qui Republicæ causa abesset nomina ne in reos reciperentur. Vt calūniatoribus, pœna constituto iudicio imponeretur. Val. Max. lib. 3. cap. 7. Cicero pro Sex. Roscio. Papinian. l. 13. De testib. l. j. §. j. Ad s. c. Turp. Legitur tamen Remmia.

MEMNIA Sextia de multa. Tulere T. Menenius, P. Sextius, C. o. s. s. Anno c. c. c. i. Autor Festus lib. 34. cuius verba sic opinor, legenda sunt. Peculatus furtum publicum dici ceptum est à Pecore: quia ab eo initium eius fraudis esse cepit, siquidem ante æs aut argentum signatum ob delicta pœna grauissima erat duarum ouium, & triginta bouum: quæ pecudes postquam ære signato uti cepit populus Ro. Tarpeia lege cautum est, vt bos centussis, ouis decussis aestimarentur. Eam legem

sanxere T. Menenius Lanatus, & P. Sextius Capitolinus C. o. s. s.

MENTIA de auctoritate Patrum. Nominatur à Cicerone in lib. de claris orat. Eaque videtur esse quæ apud Festum lib. 14. Minia nominatur, in dictione Prorsus, & apud Nonium fortasse, in voce Sugillare: vbi ait, Sugillare, occludere. Varro Geminis, contra lex Menia est in pietate, ne filij patribus luci clara sugillat oculis. Alludere videtur ad patrum nomen, quo lex Menia Patritios intelligebat.

MENSIA de ciuitate. Tulit. Vt exalterutro peregrino natus, deterioris parentis conditionem sequatur. Vlp. cap. Instit. 5. Et hæc idem in l. lex naturæ. 24. De statu hom. speciale legem intelligit.

MINVTIA. Meminit Festus lib. 13. in voce, Offi sunt.

MINVTIA de Triumuiris mensariis. Tulit Minutius tri. ple. Emilio, Teretio Cos. An. cxxvii. Vt propter penuriam argenti Triumviri mensarij crearentur. Lilius lib. 23.

MVNERALIS lex vocata est, quæ Cineius cauit, ne cui liceret munus accipere. Festus, q. Plauti ver s. citat, quos in Cincia retulim.

OGVGNIA de sacerdotiis. Tulere Q. & Cn. Ogulnij tri. ple. M. Valerio, Q. Appuleio Coss. Ann. c. dlxiii. Vt cum quatuor Augures, quatuor Pontifices ea tempestate essent, placeretque augeri sacerdotum numerum, quatuor Pontifices, quinque Augures, de plebe omnes allegerentur. Ita deinceps octo Pontifices nouem Augures fuerunt. Lilius lib. 30.

OPPIA de matronarum cultu. Tulit C. Oppius tri. ple. Q. Fabio, r. Sæpronio Coss. Ann. d. xl. Ne qua mulier

- mulier plus semúcia auri haberet: neu vestiméto versicolori vtretur neu iuncto vehiculo in vrbe oppidóve, aut propius inde mille passus, nisi facerorum publicorum causa vheretur. Liuius li. 34. Tacitus lib. 3.
- O P T I M A L E X**, quum nominabatur in magistro populi faciendo, qui vulgo dicitur appellabatur, quam plenissimum posset ius esse significabatur. Vt fuit M. Valerij Marci filij Volusij nepoti, qui primus magister populi creatus est: postquam verò prouocatio ab eo magistratu ad populum data est, quæ antea non erat, desitum est dici, vt optima lege, vt pote imminuto iure priorum magistrorum. Hæc Festus. Idem alibi, in magistro populi faciendo, qui vulgo Dicitur appellatur; quam plenissimum posset ius esse significabatur. Postquam vero prouocatio ab eo magistratu ad populum data est, quæ antea non erat: desitum est dici, vt optima lege: vt pote imminuto iure priorum magistrorum. Hæc Festus.
- O R C H I A** de numero conuinarum. Tulit C. orchius Tribun. pleb. Q. Fabio, M. Claudio, c. ss. Anno dccc. Macrobius li. 3. c. 17. Festus lib. 13. Obsonitauer.
- O V I N I A** lex nominatur à Festo: vbi de Præteritis agit senatoribus: Vt Censores ex omni ordine optimum quemque curiatim in senatu legerent, quo factum est, vt qui præteriti essent, & loco moti, haberentur ignominiosi.
- P
- P A C V V I A** de mensis Augusti nomine. Tulit Sex. Pacuuius Tribu. pleb. Augusto Imperatore, vt qui mensis antea Sextilis vocabatur, quod à Martio qui primus olim fuerat, sextus esset: is deinceps Augustus ab Augusto Imperatore diceretur. Macrobius lib. 2. cap. 12.
- P A G A N A** lege in plerisque Italia prædiis cauetur, ne mulieres per icinera ambulantes, torqueant fufos, aut omnino detectos ferant: quoniam aduerferit id omnium Ipei, præcipueque frugum. Plin. lib. 26. c. 2.
- P A P I A**, vide Pappia.
- P A P I R I A** Iulia de multarum æstimatione. Tulit L. Papirius L. Iulius C o s s. Anno cccxxiii. Liuius lib. 4. vide Ateria.
- P A P I R I A** de ciuitate. Tulit L. Papirius Pr. Vt Acceranis ciuitas sine suffragio daretur. Cornelio, Domitio C o s s. Anno cccxi. Liuius lib. ix.
- P A P I R I A** de suffragiis. Tulit C. Papirius Carbo tribu. ple. Popilio, Rupilio C o s s. Anno dcccxi. Vt in iubendis legibus aut vetandis populus tabella suffragiū ferret. Cicer de legib. 3.
- P A P I R I A** de triumuiris capitalibus, aut potius Monetilibus. tulit L. Papirius tribu. pl. Vt qui prætor fieret, qui inter ciues ius diceret, tresuiros capitales (monetales legendum videtur) populum rogaret: qui sacramenta litigatorum exigerent, iudicarentq; eodémque iure essent, vt quos ex legibus, plebisve scitis exigere iudicare oportet. Hæc ex loco Festi corruptissimum in lib. xvii. hoc Sesterius.
- P A P I R I A** de consecratione. Tulit idem. Ne iniussu plebis ædes, terram, aram, aliãve rem vllã consecrare liceret. Ci. Pro domo sua.
- P A P I R I A** de re numaria. tulit, opinor, idem L. Papirius tribu. pleb. Vt asses essent semunciales. Plinius lib. 33. ca. 3.

- PAPPIA** de ciuitate. Tulit C. Papi⁹ tri. ple. Cotta, Manlio Cos. Anno DCXXCIIX. Vt peregrini vrbe Roma expelleretur. Cic. 3. de Off. pro Balbo, pro Archia, Dio li. 37.
- PAPPIA** de vestalis capiendi ritu. Tulit Vt Pont. Max. arbitrato Virgines è populo 20. legantur, sortitioque in concione ex eo numero fiat. Gellius lib. 1. c. 12.
- PAPPIA** de focis. Tulit. Vt focij Latini in suas ciuitates redigerentur. Vt iudicium focis & ciuitatibus exteris constitueretur, repetendi eius causa qui in ciuitatis Ro. censum irrepisset. Vale. h. 3. c. 4. Cic. in Cornelian.
- PAPPIA** Poppæa de maritandis ordinibus. Tulere M. Pappius Mutilus, Q. Poppæus Secundus, C o s s. suff. Augusto imperatore: vt constat ex Dione, apud quem Popilius legitur, pro Poppæus. Vt qui Senator esset, quive filius nepos, pronepôsve ex filio vel ex filia natus, cuius eorum esset. ne quis eorum sponsam vxorêve sciens dolo malo haberet libertinum, aut eam quæ ipsa, cuiusve pater, matêve artem ludicram facit, fecitve: néve Senatoris filia: neptisve ex filio, proneptisve ex nepote, filio, nato, nata, libertino, eive qui ipse, cuiusve pater matêve, artem ludicram facit, fecitve, spôsa nuptâve sciens dolo malo esset. Vt ne quinquaginta annis minor sexagenario nuberet: aut vir hac ætate iunior quinquagenariam fœminam duceret in vxorem. Vt patronis qui ius trium liberorum habeant, contra tabulas testamenti liberti, aut ab intestato contra suos heredes non naturales, bonorum possessio detur. Vt patronæ ingenuæ duobus liberis honoratæ, libertinæ tribus idem iuris

detur, quod patronis ex edicto. Vt liberis ingenuæ trium libero rum iure honoratæ idem iuris, q̄ ipsi patronæ tribuatur. Vt omnibus ingenuis, præter Senatores eorumque liberos vxores libertinas habere liceret. Tacitus lib. 3. Jurisconsulti sub titulo, de ritu nup. De vulg. subst. De iur. patr. & aliis locis innumeris. Vlpian. cap. Institutionum 14. & 29. Dio libro 56. Vide l. Iuliam de mari. ordinibus, vbi plura diximus.

- PAPPIA** de iure patronatus. Tulit idê. Vt ex bonis eius qui n. s. centum milium patrimonij reliquerat, & pauciores quàm tres liberos habebat, siue is testamento factô, siue intestatus mortuus erat: virilis pars patrono deberetur. Itaq. cum vnû quidê filium heredem reliquerat libertus, perinde pars dimidia debebatur patrono, ac si is sine vilo filio filiâve intestatus decellisset: quum verò duos quâsve heredes reliquerat, tertia pars debebatur patrono: si tres reliquerat, repellabatur patronus. Item, vt libertus qui duos liberos in potestate haberet, operarum obligatione liberaretur. Iustinia. §. 1. de success. libe. & in Pan. sub tit. de bon. lib. aliisque locis compluribus.

- PEDIA** de vi. Tulit Q. Peditius c o s. cum Augusto Cæsare, Anno CCCXI. Vt qui C. Cæsaris cædis auctores essent, iudicio constituto rei fierent, & damnatis aqua & igni interdiceretur. Appia. lib. de bello ciuili 3. Sue. in Nerone, & Galba, Velleius lib. 2.

- PEDVCTA** de incestu. Nominatur à Cicerone de Nat. deor. 3.

- PEDVCTA** de terminis. Tulit. — In libello variorum autorum, De agrorum conditionibus, his edita est verbis, quæ tamen aliqua

- qua ex parte correximus. Quae colonia hac lege deducta, quod dicitur municipium, praefectura, forum, conciliabulum constitutum erit, qui ager intra fines eorum erit, si termini in eo agro statuti non erunt, quo in loco terminus non extabit, in eo loco is cuius is ager erit, terminum destitutum curato: utque recte factum esse velit, magistratus qui in ea colonia, municipio, praefectura, foro, conciliabulo iure dicendo praerit, facito ut fiat.
- PESVLIANA** de damno à canibus illato. Tulit. Ut si canis pauperiem fecerit, damnūve dederit, in domini actio datur ut aut damni aestimationem subeat, aut canem noxae dedat. Pau. Sent. lib. 1. cap. 15.
- PETILLIA** de peculatu. Tulit. Q. Petillius Tri. ple. Amilio Flaminio C. o. s. An. DLXVI. Vellent, iuberent, quærat, quæ pecunia capta, ablata, coacta ab rege Antiocho est, quique sub eius imperio fuerunt: quod eius in publicum relatum non est, ut de ea re Ser. Sulpitius Praetor urb. ad senatum referat. Omnes tribus uti rogatus inierunt. Lilius libro xxxviij.
- PETRONIA** de seruis. Tulit, opinor, Petronius Turpilianus C. o. s. cum Caesonio Peto, Anno DCCLXIII. Ne dominis potestas esset ad bestias depugandas suo arbitrato seruos tradere. Ut ei qui iure viri delatum adulterium non pergerit, nunquam postea referre hoc crimen liceret. Modestinus l. ii. ff. ad leg. Cornelianam de fidei. Imp. l. 15. C. ad leg. Jul. de adulter. Ab eodem Petronio & collega Iunio supra Iunia Petronia numerata est.
- PETRONIA** de peregrinis. Tulit. Ut peregrini urbe Roma expellerentur. Cicero libro De officiis. 3. Hanc, opinor, Festus libro 16. in voce Respublicas eo loco significat, ubi nunc P. Ennii de peregrinis corrupte, meo iudicio legitur.
- PINARIA** de ambitu. Tulit L. Pinarius Tribunus milit. cum collegis. Anno CCCXXXI. Ne cui album vestimentum addere petitionis causa liceret. Lilius li. 4. Lex tamen non tenuit, ut ex omnium temporum consuetudine intelligitur.
- PINATIA** Furia. Tulere L. Pinatius, L. Furius C. o. s. Eam antiquissimam, cui mentio intercalaris adscribitur, in columna aerea incisam fuisse, Varro scribit, teste Macrobi. lib. 1. c. 13.
- PLAVIA** Iudiciaria. Tulit M. Plautius Siluanus Trib. ple. Cn. Pompeio Strabone, L. Porcio Catone Coss. Anno DCLXIII. secundo anno belli Italici, quum equester ordo in iudiciis dominaretur. Ut tribus singulae ex eo numero quinos denos suffragio crearent, qui eo anno iudicarent ex eo factum est, ut senatores quoque in eo numero essent, & quidam etiam ex ipsa plebe. Cicero in orat. pro Cornelio, epist. ad Atti. lib. 4. & Ascon. Ex quo intelligitur, quum equites soli iudicarent xxx. tribus dedisse singulas iudices xv. itaque iudices cccc. fuerunt: & iudicia inter tres ordines, senatorium, equestrem, & plebeium communicata sunt.
- PLAVIA** de vi publica. Tulit idem. Ut de iis qui vim publicam armatis hominibus fecissent, quaestio constitueretur. Meminit Cicero De responsariis. pro Milone, lib. Epist. ad Q. Fratrem 11.

- & ad Art. 4. Sallust. in Catil. Afcon. in Milon. & Cælius ad Ciceronem lib. Epist. 8. Item, Ne rē vi possessam vsucapere liceret. Iulianus l. 33. §. 2. D. de vsuc. Lex Plautia & Julia ea dēcum vetuit longa possessione capi, quæ vi possessa fuissent: non etiam ex quibus vi quis deiectus fuisset.
- PLAVTIA** Papiria de ciuitate. Tulere M. Plautius Siluanus, C. Papirius Carbo Tribuni ple. Cn. Pompeio, L. Catone Coss. **AN. DCLXIII.** Ut ciuitas iis daretur, qui fœderatis ciuitatibus adscripti fuissent, si & cum lex ferebatur, in Italia domicilium habuissent, & sexaginta diebus apud Prætorem essent professi. Cicero pro Archia poëta.
- PLÆTORIA.** vide **PLÆTORIA.**
- PLÆTORA** de iure dicundo. Tulit M. Plætorius Tribunus pl. Prætor vrbanus qui nunc est, qui que posthac fuerit, duos lictores apud se habeto: isque supremum ad solis occasum ius inter ciues dicito. Censorin. libro De die nat. cap. 19. Varro lib. de ling. 5. Sed postea lex Plætoria id quoque tempus iubet esse supremum, quo Prætor in comitio supremam pronunciauit populo.
- PLOTIA** de exulibus. Tulit Plotius Tribunus pleb. Ut qui Lepidum ciuili bello secuti, post necem Cos. ad Sertorium confugerant, impune in ciuitatem redirent. Sueton. in Cæsare, Gell. li. 13. cap. 3.
- PLOTIA** Flauia. Tulere. Ut vel agri quos à Senatu locupletes emissent, reddita possessoribus pecunia plebi diuiderentur: vel, si neminem vetere possessione moueri Senatus vellet, alij agri ea pecunia quæ ex nouis vectigalibus per quinquennium reci-
- peretur, emerentur, & plebi quæ agros non haberet, partirentur. Cicero lib. ad Atti. 1.
- PLOTIA** Agraria. Nominatur à Cicero. lib. Epist. ad Atti. epist. Nihil mihi.
- POETELIA** de ambitu prima. Tulit C. Poetelius tribun. plebis, C. Fabio, & C. Plautio Coss. **Ann. cccxcv.** Ut ne ambiendi magistratus causa nundinas & conciliabula obire liceret. Lilius libro 7.
- POETELIA**, Papiria de nexu. Tulere C. Poetelius, L. Papirius Coss. **Anno CDXXVII.** Ne quis nisi qui noxam meruisset, donec pœnam lueret, in compediibus, aut in neruo teneretur: pecunia creditæ bona debitoris, non corpus obnoxium esset, & ne quis in posterum neceretur. Lilius lib. 8. Vbi tamen videndum ne pro Meruisset, Nocuisset sit legendum. Et de eadem lege, C. Manlius in epist. ad Q. Marcium consulem, apud Salsut. Catil.
- POMPEIA** de Tribun. ple. Tulit Cn. Pompeius Consul. cum M. Crasso, **Anno DLXXIII.** Ut ad Tribunos pleb. prouocandi ius esset. (quod lege Cornelia prohibitum fuerat) omniæque omnino quæ Tribunis pleb. ademerat Sylla, illis restituerentur. Plutar. in Pompeio, Aseonius in Verrin. 1. & 2. & Cæsar. libro De bello ciuili 1.
- POMPEIA** de prouinciis. Tulit Cn. Pompeius Cos. cum Q. Cæcilio, **Anno DCCI.** Ut sibi Hispania prouincia in alterum quinquennium prorogaretur. Dio li. 38. & Plutar. in Vit. qui tamen, Quadriennium scribit.
- POMPEIA** iudiciaria. Tulit idem Cos. cum M. Crasso iterum, **Anno DCXCIII.** Ut amplissimo ex censu

ex censu, ex centuriis, aliter quã antea, lecti iudices, ex tribus tamen ordinibus quibus Aurelia lege communicata erant iudicia Senatorio scilicet, Equestri, & Tribunis. ararij, res iudicaret. Item vt quinque & septuaginta iudices causas cognoscerent. Cice. in Pisonem, & Asco. in candé.

POMPEIA de parricidis. Tulit idem, Vt qui cognatos vel affines, qui parentum liberorumve nomine continentur, fratremve aut sororem necasset, is sanguineis virgis verberatus, in culeum infueretur cum cane, gallo gallinaceo, vipera, & simia, deinde in mare vel profluentem proiceretur. Modestinus l. 9. ad legem Pomp. de parrici. Vbi tamen ait mort maiorum eam fuisse constitutam pœnam: quod mihi sanè obscurum est, si maiores ab eo tempore repetamus, quo Cice. Sex. Roscium defendit. neque enim id opinor Ciceronem prætermisurum fuisse, quum de solo culeo loquatur, ac vereor ne quid à Triboniano in eo loco sit commissum. Seneca tamen libr. de clementia 1. de Cæsare Augusto loquens. Non culeum, inquit, non serpentes, non carcerem decreuit. Iuuenalis autem de serpente & simia etiam loquitur. Constantinus verò in l. i. C. de parrici. canem & gallum gallinaceum adiecisse videtur: quæ tamen omnia Iustinianus legi Pompeiæ in institutionibus attribuit. Vt sit, hoc opinor Pompeium instituisse, vt quum antea Prætor certus ac proprius non esset, qui de parricidis ius diceret, sed lege Cornelia qui interficarios quæreret, de iis quoque quæreret, (quem admodum ex Rosciana intelligitur) deinceps

certus huius criminis quæstor esset, nam quod ait Vlp. in l. j. D. de parricid. lege Pompeia eandem pœnam parricidis esse constitutam, quæ lege Cornelia de sicariis, sic accipiendum est, qua lex Cornelia ad parricidas pertinebat. Alioqui perobscurus videri locus posset. Sanguineas autem virgas rectè in Florentinis libris legi, qui genus illud virgarum notum habent, quas Plinius ita nominat, facile perspicitur: sunt autem saligneæ non admodum dissimiles, nisi quod & grauiores sunt, & ad sanguinis colorem propius accedunt. Videndum præterea, cum ætas Senecæ Ciceroni tam propinqua fuerit, an Pompeius lege sua de simia & vipera, vel etiam de reliquis omnibus legem tulerit.

POMPEIA de vi & ambitu. Tulit idem Consul solus creatus, Ann. DCCi. Vt priusquam causa de vi ageretur, testes per triduum audirentur dicta eorû iudices consignarent, quarta die adesse omnes in diem posterum iuberentur, & coram accusatore ac reo pilæ, in quibus nomina iudicum inscripta essent, equarentur: dein rursus postera die sortitio fieret vnus & lxxx. qui numerus cum sorte obtigisset, ipsi protinus seorsum irent: tum ad dicendum accusator duas horas, reus tres haberet, reusque illo eodè die iudicaretur: prius autè quã sententiæ ferrentur, quinos ex singulis ordinibus accusator, totidem reus reiceret: ita vt numerus iudicû relinqueretur qui sententiæ ferret, quinquaginta & vnus. Asco. in Miloniana argumento, Dio lib. 40. Cic. li. 4. De finibus, & ad Att. lib. 10. Cæsar de bell. ci. lib. 3.

POMPEIA de pecuniis ob rem iudicandam

- judicandam captis. Tulit, idem, eodem anno. Vt de iis qui à secundo suo Cōsulatu ad hūc vsque diem ob rem iudicandam pecunias cepissent, quæstio constitue retur. Appian. De bello ciuili, libro secundo.
- POMPEIA** iudiciaria. Tulit idem eodem anno. Ne reum in iudicio laudare liceret. Plutarchus in Porap. & Caton. Vtic. Valerius libro sexto, capite secundo.
- POMPEIA** de Magistratibus. Tulit Cn. Pompeius tertium Cof. cum Q. Cæcilio, Anno DCC1. Ne cuius absentis in magistratum comitiis ratio haberetur. vno Cesare excepto. Dio libr. 40. & Plutar. in Vitis.
- POMPEIA** de Magistratib. Bithyniorum. Tulit idem. Ne quis annis xxx. minor magistratum caperet, in senatū e esset. Vt qui magistratum cepissent, eis in senatu esse liceret. Ne Decuriones in curiam à Censoribus lecti, pecuniam pro introitu darent. Vt Senatores certis de causis à censoribus ordine mouerētur. Vt Bithynicis ciuitatibus adscribere sibi quos vellent, ciues liceret, dum ne ciuitatis esset aliena, sed earum quisque ciuitatum quæ essent in Bithynia. Plinius Cæcil. libro Epistolar. decimo. Epist. 84 & 117.
- POPILIA** de Vestalis capiendæ ritu. Tulit. Vt si quis honesto loco natus adeat Pōtificem Max. atque offerat ad sacerdotium filiam suam, cuius duntaxat, saluis religionum obseruationib. ratio haberi possit id per se ratum sit. Gellius libri primi, cap. 12.
- PORCIA** de iure Ciuitatis. Tulit M. Porcius Cato Tribunus pleb. Valerio, Apuleio Coss. Anno CDLIII. Ne quis magistratus ciuem
- R. virgis caderet, necaretur, sed damnato exilium permitteret quum ante nudorum ceruix infereretur furcæ, corpus virgis ad necem caderet. Liuius libr. 10. Cic. pro Rabirio perduel. Salust. in Catil. Sueton. in Nerone.
- PUBLICIA** de cereis. Tulit Publicius Tribunus pleb. Vt Saturnalibus cerei non nisi ditioribus mitterentur. Macrobi. libro. primo cap 7.
- PUBLICIA** de lusu. Tulit. Ne qui in pecuniam luderet, spōsionem ve in ludo, nisi qui virtutis causa susceptus esset, face ret. Marcianus lege 3. D. De aleator.
- PUBLILIA** de plebeiis magistratibus, Tulit Volero Publilius Philo Trib. pleb. Claudio, & Quintio Coss. Anno CCLXXI. Vt plebei magistratus qui antea curiatis comitiis fiebant, deinceps, re motis patrib. tributis comitiis crearetur. Liuius li. 2. Dion. li. 9. apud quem tamen. *πρωτοβουλια* legitur, pro *ποπλεια* nam Volero præno men, Publilius nomē fuit: vt nō Volerona, sed Publilia lex dicenda sit. in quo plerique decepti sunt.
- PUBLILIA** de legibus & censoribus. Tulit Q. Publilius Philo dictator, Anno CCC CXI III. Vt plebiscita omnes Quirites tenerent. Vt legum quæ comitiis centuriatis ferrentur, ante initum suffragium patres auctores fierent: vt alter vtique ex plebe, quū eō ventum sit vt vtrunque plebium Consulē fieri liceret, Censor crearetur. Liuius lib. 8.
- PVPPIA** de Senatu habendo. Tulit. Ne Senatus à XVIII. Calendas Februarias ad vsque Calendas Februarias haberetur. Ne nisi perfectis, aut reiectis legationibus

aliis de rebus Senatus haberetur. Cicero Episto. ad Lentulum 4. ad Q. Fratrem, libro secundo, Episto. 11. & Cælius 8. Episto. ad Ciceronem. Vbi hac lege solutos, magistratus scribit.

Q

VINA VINENARIA. Vide Lætoria.

R

REGIA DE VNIVS imperio. Lata est incunte regnum Romulo, qua populus omnem ei potestatem in se concessit. Liuius libro 34. Ex vtro tandem genere ea lex esse videtur, quam abrogamus? an vetus Regia lex, simul cum ipsa vrbe nata? Quum autem annis amplius D. florente populi Ro. libertate. sopita fuisset, postea D. Augusti & Tiberij dominatu, qui legibus soluti sunt excitata, subtilius & copiosius quam antea præscripta est. & quo quisque die successores demortuorum imperium excipiebant, recitari solēbat. quemadmodum ex his eius, vt opinor reliquiis intel ligitur quæ à me in lib. Epigrāmatum Romanorum inuentæ dignissimæ visæ sunt. Iquæ hunc in locum referrentur. Ea verò ad Vespasiani imperiū pertinet, quæ vt arbitror, à Corn. Tacito li. 20. his significatur verbis, Tum Senatus omnia Principibus solita Vespasiano decreuit, &c. Vide etiam qui testantur, Romæ hanc scripturam extare in basilica Lateranensi, in ære incisam. Est autem huiusmodi, Fœdusve cum quibus volet facere liceat, ita vti licuit Diuo Au. Tib. Iulio Cæsari Augusto, Tiberioque, Claudio Cæsari Augusto, Germanico, &c.

V T I Q V E ei Senatum habere, relationem facere, remittere: Sena-

tus consulta per relationem discessionemque facere liceat, ita vti licuit Diuo Aug. Ti. Iulio Cæsari Augusto, ri. Claudio Cæsari Augusto Germanico.

V T I Q V E cum ex voluntate auctoritate, iussu mandatuve eius, presentēve eo Senatus habebitur, omnium rerum ius perinde habeatur, seruetur, perinde ac si è lege Senatus edictus esset, habereturne.

V T I Q V E quos magistratum, potestatem, imperium curationemve cuius rei petentes Senatui populoque Romano commendauerit, quibusve suffragationem suam dederit promiserit, eorum comitiis quibusque extra ordinem ratio habeatur.

V T I Q V E ei fines potærij proferre, promouere cum ex Republica censetur esse, liceat ita vti licuit ri. Claudio Cæsari Augusto Germanico.

V T I Q V E quæcunque ex vsu Republicæ maiestate diuinarum, humanarum, publicarum, priuatarumque rerum esse censetur, ei agere facere, ius potestatisque sit, ita vti Diuo Aug. Tiberioque Iulio. Cæs. Aug. Germanico fuit. Vtique quibus legibus plebisve scitis scriptum fuit, ne Diuus Au. Tiberiusve Iulius Cæsar Augu. Tiberiusve Claud. Cæsar Augu. Germanicus teneretur: iis legibus plebisque scitis, Imp. Cæsar Vespasianus solutus sit: quæque & quaq. lege, rogatione Diuum Au. Tiberiumve Iulium Cæsarem Au. Tyberiumve Claudium Cæsarem August. Germanicum facere oportuit, ea omnia Impe. Cæsari Vespasiano Augu. facere liceat.

V T I Q V E quæ ante hanc legem rogata acta, gesta decreta, im-

pera-

perata, ab imperatore Cæsare Vespasiano Augusto iussu mandatuve eius à quoq. sunt ea perinde iustarataque sint, ac si populi plebisve iussu acta essent.

S ANCTIO.

Si quis huiusce legis ergo aduersus leges, rogationes, plebisve scita, senatusve consulta fecerit, fecerit, siue quod eum ex lege, rogatione, plebisve scito, s. v. c. facere oportebit, non fecerit huius legis ergo, id ei ne fraudi esto: néve quid ob eam rem populo dare debeto, néve cui de ea re actio, néve iudicatio esto, néve quis de ea re apud se agi sinio. Hæc ex Epigrammatum antiquorum lib. Vlpian. autem in l. i. D. de constit. princ. hæc legē significat, quā ita scribit, Quod principi placuit legis habet vigore: vt pote quā lege Regia, quæ de imperio eius lata est, populus ei & in eum omne suum imperium & potestatem cōferat. Quod Iustin. totidem verbis in tit. De iure natur. & gent. transcripsit. Hanc autem Alexander Imperator legem Imperij appellare videtur in l. 3. C. de testamentis. & à Strabone in fine postremi libri significatur his verbis, vbi de Cæsare August. loquens ἐπὶ τῷ γδ, inquit, ἡ πιατὶς ἐπέστειλεν ἀπὸ τῆς αἰσχροσύνης ἡγεμονίας, ἢ πόλεως, ἢ ἐπισημειωτέων ἢ ἐλατῶν ἰαβίς, & c.

R A G I A de mortuo inferendo. Tulit Ne mulier quæ prægnās mortua sit, humetur antequam partus excidatur. qui contra fecerit, spem animantis cum gravida per remisse videatur. Marcianus l. 2. D. de mort. infer. Hanc autem legem superioris partem fuisse, ridiculum est dicere. tamen eius

auctorem nominare difficile est, quā satis cōstet Regis verbū cognomen fuisse, non nomen: leges autem ex nominibus appellationem sumpsisse. Existimarem igitur Romuli aut Numæ Pompilij legis alicuius, de qua Marcianus antea disputarat, partem hanc fuisse: quum præsertim ad sacra hæc lex pertineat, de quibus quæ leges à Numa cōstitutæ fuerāt, semper observatæ sunt: vt Iulius quoque Capitol. in Antonio Pio testatur. Similem Diodorus apud Ægyptios Græcōsque proprie omnes legem de mulieribus gravidis rei capitalis damnatis, lib. 2. cōmemorat. itēque Clemēs Alex. li. ii. Strō. & Plutarchus de Ægyptiis, li. De sera nū. vin. Elian⁹ de Atheniensibus lib. Varr. histor. v.

R E M M I A Vide Memmia.

R H O D I A de iactu. Latam opinor, à Rhodiis, & à Cæsariibus receptam, vt si leuandæ navis gratia iactus mercium factus est, omnium cōtributione sarciat, quod pro omnibus datum est Paulus l. i. D. de lege Rhodia. Nisi forte de Rhodiis lata est: & Rhodia sic dicat, vt Cypria lex (quæ de Cypri rege lata est à Claudio) nominatur in Sextiana & Tribunitiæ Tribunorum potestate, in secūda Ver.

R O M V L I A de sacerdotiis. Vide M A N L I A.

R O S C I A Theatralis. Tulit L. Roscius Otho. Trib. pleb. L. Metello Qu. Martio Cosl. Ann. DCLXXXII. Vt in Theatro Equitibus Romanis, qui h. s. quadringenta possiderent, decimoquarto gradus spectandi gratia assignaretur exceptis iis, qui suo fortunæve vitio decoxissent. Philipp. 2. Asconij in Cornelianam. Flor. epit. 99. Dio lib. 26. Plin. lib. 7. cap. 20. Iuvenal. Sat. 14. Et Tacitus lib. 15. qui

qui leg
buisse
hem,
tantur
habere
Rose
in libr
agroru
puto: v
R v p i r
dit P.
pilio, A
Siculi
legato
donum
fecto.
dem. S
apud
peram
R v t i r
C. Rut
appell
Consi
quoru
sus leg
Rutius

S A C R A
M. Va
DCXI
fecessi
pti no
leretu
litum
etor e
S A C R
pœna
defo
S A C
ple. 7
bun. p
Com
fui m
quibu
sules
pere

qui legem interpretatur hanc habuisse vim, ut equites non ante plebem, ac separatim, sed confusè tantum quatuordecim ordines haberent.

R O S C I A de terminis. Eius caput in libro Variorum autorum, De agrorum conditionib. amissum, puto: ut in Mamilia leg. exposui.

R U P I L I A de iure Siculorum. Dedit P. Rupilius Còsul. cum P. Popilio, Anno DCCXI. Dedit autem, Siculis de decem ut moris erat legatorum sententia: bello prædonum ac fugitiuorum à se confecto. Cic. Verrius 4. Asco. in eadem. & Valer. Max. lib. 6. cap. 10. apud quem tamen Rutilius pereram legitur.

R U T I L I A de trib. milicum. Tulit C. Rutilius Rufus. Festus. Rufuli appellabatur Tribuni militum à Consule facti, non à populo, de quorum iure, quod Rutilius Rufus legem tulerit, Rufuli, ac post Rutili sunt appellati.

S

S A C R A T A militaris. Tulit, opinor M. Valerius Coru⁹ Dictator, An. DCCXI. ob militum Capuanorum secessionem. Ne cuius militis scripti nomen nisi ipso volente, deleteretur: ne quis ubi Tribuni militum fuisset, postea ordinum ductor esset. Linius lib. 7.

S A C R A T I s legibus Vestalibus pœna incesti cõstitutata est, ut viuæ defoderentur. Dionys. lib. 1.

S A C R A T A Iunia de tribunis ple. tulit L. Iunius Brutus, Tribun. pleb. primus creatus, Cassio, Cominio Coss. An. CCLX. Ut plebi sui magistratus essent sacrosacti, quibus auxilij latio aduersus cõsules esset: ne cui patrum capere cum magistratum liceret. Ut

neque priuilegium irrogari, neque de capite cuius, nisi comitiis centuriatis rogari liceret. Linius libro secundo & Cicero pro Sextio, & pro Domo. Dionys. lib. sexto legis verba hæc refert.

Δήμοδορχον ἀκροντα, ὡς περ ἐν ἑνα πολλῶν, μηδ' ἰς μηδ' ἑμ ἀναγκαστὸν ὄρεμ, μηδ' ἐμαστυγῶ, μηδ' ἐπιτατὸν ἐπὶ κροστυγῶν ἐτίρη μηδ' ἀποκρινυτῶ, μηδ' ἀπικηγεῖν κελυτῶ. ἕαμ δ' ἐ τ τῶν ἀπικροστυγῶν ἢ ποιῶσθ, ἐξάγισθ' ἕσω, ἔ τὰ χρηματὰ αὐτῶν δὴ κητεθ' ἱερῶ. Ἐ ο κτάνας πλὴν τῶν ταύτων. εἰρηαστῶν ὄντων κροστυγῶν ἕσω. i. Nequis tribunū vi quasi priuatū quicquā facere cogito, neve virgis occidito, neve occidito, neve cedi occidive iubeto. qui aduersus ea fecerit, sacer esto: bonaque eius Cereri sacra sunt; eūque occidere ius fasque esto. Linius autem lib. 3. hoc è rogatione carmen edit. Si Tribunos plebis decem rogabo si quos minus hodie decem tribunos plebis fecerit: hi tum quos sibi collegas cooptassint, ita illi legitimi eadē lege tribuni plebij sunt, ut illi quos hodie tribuni plebeij feceritis. Sacratæ autem leges dicebantur, inquit Festus, quib. sancitum, erat, Ut si quis aduersus eas fecisset, sacer alicui deorum esset. Sunt qui esse dicant Sacratas, quas plebes iurata in monte sacro sciuerit. Hæc ille. Cic. pro Cornelio maiestatis reo, tantā igitur in illis virtus fuit, ut anno. XVI. post reges exactos, post nimiam dominationem potentium leges sacratas sibi ipsi constituerent, duos Tribunos crearent, montem illum trans

Anienem, qui hodie mons sacer appellatur, in quo armatae confederant, aeternae memoriae causa consecrarent. Haec Cic. Mirari autem satis non possum, vehementerque dubitare me fateor verumne, illud sit quod scribit Diodorus lib. 12. in Auctino foedere comprehensum hoc fuisse, vti trib. plebis exacto sui magistratus anno, mox totidem alios in annum sequentem designaret: quod si praetermississent, illico viui comburentur. Sin aliquanto diutius eos in designando diffensio tardaret, interea potestas eis prorogaretur, dum alios crearent. Liius lib. 7. Lex quoque sacra militaris lata est, ne cuius militis scripti nomen, nisi ipso volente deleteretur, &c.

SATYRA lex. Festus, Satura est cibi genus coditi, & est lex multis aliis conferta legibus. Itaque in sanctione legum adscribitur, Neve per saturam abrogato, aut derogato. Annus Luscus in ea quam dixit aduersus Tiberium Gracchum, Imperium quod plebs per saturam dederat, id abrogatum est. & C. Latius in ea, quam pro se dixit, Dein postera die quasi per saturam sententis exquisitis in deditioem accipitur. Quidam dicunt esse genus carminis, vbi de multis reb. disputatur. Haec Festus, Sallustius in Jugurth. iisdem verbis, Dein postero die quasi per Satyrā legem sententis exquisitis in deditioem accipitur. Ego legem Satyrā fuisse puto, in qua coniunctim multis de rebus vna rogatione populus consulebatur. Quod lege Caecilia & Didia veterum fuisse, Cic. in Orat. Pro domo sua, testatur. Et sententias ferri per satyrā, quum ex multis

capitibus & si quaedam comprobantur, quaedam improbat, inicitur tamen tabella v r i r p g a s. Iustinianus in praefat. ad Antecessores. §. 2. Et primi anni hoc opus legentibus tradebatur non secundum edicti perpetui ordinationem, sed passim, & quasi per satyrā collectum, & vtile cum inutilibus mixtum, maxima parte inutilibus deputata, id est: Nullo ordine, sed confuse ac perturbate, dummodo hinc, modo illinc aliquid decerpitur. quam studiorum suorum rationem nostri hoc tempore adolescententes in iuris civilis libris sequuntur.

SCANTINIA de pueris impudicis. Iuuenal. Sat. 2. Sueton. Domitiano. Aufonius, Cic. Philipp. 3. Stupratores autem decem milium poena coerebantur. Fabius lib. 4. cap. 2. & lib. 7. ca. 4. Caelius lib. Epist. fam. 8. Epi. 12. Damnatū autem quendam C. Scantinium tribus. ple. Valerius lib. 6. cap. 1. testatur. tertullianus li. De Monogam. Prudentius in Romam.

SCRIBONIA viaria. Iulit C. Curio. trib. pl. Caelius Epist. fa. lib. 8.

SCRIBONIA de seruitutib. vrbano- rum praediorum. Iulit fortasse idem ille. Ne vrbano- rum praediorum seruitutes vsucapi liceret, vti que earum seruitutum libertatem vsucapere ius esset. l. 4. in fi. D. de vsurpatio. Ad ciuitatum dignitatem ea lex pertinuit: vsque eo vt etiam sine bona fide & titulo eius libertatis vsucapionem ferret. l. si 2 des. 32. D. de seruit. vrb.

SEMPRONIA de aere alieno. Tulit M. Sempronius trib. pleb. l. Cornelio, Qu. Minutio Cos. s. Anno DLX. Vt cum locus ac nomine Latino pecunia crediti ius idem quod cum ciuibus Rom. esset.

esset. Liius libro 35. Ci. de Off. 2.

S E M P R O N I A agraria. Tulit Tit. Sempronius Gracchus Trib. ple. P. Mutio Scauola, 1. Calpurnio coss. Anno DCXX. Nequis ex publico agro plus quingenta iugera possideret: quorum tamē dimidiū filiis habere liceret. Vt si q̄s latius agrū patefaceret, Triumuii quotannis data opera creati indicarēt, qua publicus ager, quā priuatus esset. Appian. li. Emphy. 1. Plur. in Gracchus, Velleius libr. 2. Auctor libri De vir. illust. Cic. in Sextian. & De arusp. respon. Florus epitome. 58. & Siculus Flaccus in libr. De condit. agror. apud quem tamen Ducenta legitimus: quum alij omnes aperte Quingenta prodant.

S E M P R O N I A de Regis Attali hereditate. Tulit idem *ἡ βασιλικὰ χρηματα κερμαθέντα, τῆς τῶν χρησῶν διαλασθέντα, τῶν παλίστων, ὑπάρχοντες κτ. σκενὴν & ζωογίας ἀφωρμην*. Vt pecunia Regis Attali q̄ populū Ro. heredem fecerat, ius ciuibus qui sua lege Sempronia agrum sortiti erant, daretur ad comparationem instrumentorū & agriculturæ apparatus. Vt agri Regij à Centoribus locarentur: vnde vectigal populo penderetur. Plutar. in Gracchis. Cicer. Verr. v. & Florus epit. 58.

S E M P R O N I A iudiciaria. Tulit C. Sempronius Gracchus Tribun. ple. 1. Q. Cecilio, τ. Quintio coss. Anno DCXXX. Vt iudicia quæ semper antea penes ordinem senatorium fuissent, ad solos Equites transferrentur. App. libr. De bello ciuili 1. Ascenius in diuinat. Velleius libr. 2. Tacitus lib. 12. Varro De vita P. Romani, apud Marcellum in voce Biceps, Plutarch.

autē in Græcorum vita Equites trecentos cum Senatoribus trecentis mixtos tradit, atque inter utrosque communicata iudicia: quod falsum est. Hæc enim Liius lex fuit: vt suo loco docebitur.

S E M P R O N I A de magistratibus Tulit idem. Vt ex confusis quinque classibus sorte centuriæ vocarentur. Sallust. in Orat. Cæ. de Rep. Vt cui magistratus abrogatus fuisset, ei magistratum iterum capere ius nō esset. qua lege M. Gelanius, cui Ti. Gracchi lege Tribunatus abrogatus fuerat, notabatur. Eam tamen Caius Corneliiæ matris precibus, post abrogauit. Plutarchus ibidem alij.

S E M P R O N I A de iure ciuit. Tulit idē. Ne capite eius ciuis R. iniussu populi iudicaretur. qui indicta causa in ciuem Ro. animaduertisset, de eo populi questio cōstitueretur: quod propter P. Popillium latam est. Cicero pro C. Rabirio, pro Domo, pro Cluentio, & De legibus 3. itē Plutarch. in Gracchis. Idē postea lege Porcia repetitum est. Cic. Verrin. 7. O pomen dulce libertatis: ò ius eximium nostræ ciuitatis: ò lex Porcia, legesque Semproniæ. Videtur autem exceptum parricidium his legibus fuisse: cum in Orat. pro Sext. Roscio vetus supplicium commemoretur.

S E M P R O N I A de suffragiis. Tulit idē Vt socii Latinis ius suffragij ferendi perinde vt ciuibus Romanis esset. Idem.

S E M P R O N I A de viis Italiæ. Tulit idē. Vt viæ in Italia munirentur, sternerentur, lapidibus miliaria discernentibus notarentur, pontibus instruerentur. Idem.

S E M P R O N I A de coloniis deducendis. Tulit idem. Vt coloniæ extra

V Italiam:

- Italiam deducerentur. Paterculus li. 2. Plutar. in Gracchis, Appia. in Lybi. Florus epit. 60.
- S E M P R O N I A** de re militari Tulit idem. Ne minores annis 17. ad militiam cogerentur. Ut vestes militibus gratuito & præter stipendium darentur. Plut. in Gracchis.
- S E M P R O N I A** de prouinciis decernendis. Tulit idem. ut Senatus quorundam ante comitia consularia designandis Consulibus prouinciis arbitrato suo decerneret, quas deinde ipsi designati inter se sortirentur: quod ante vel post designatos, vel post initum Consulatum facere solebat: præterea quum antea Senatus decreto per Tribunos intercedi posset, ne deinceps liceret. Cice. pro domo sua, in Varinium. de prouin. conf. Sallust. in Iugurtino. Sueton.
- S E M P R O N I A** frumentaria. Tulit idem iterum Tribun. pleb. M. Fuluius M. Plautius coss. An. DCXXVIII. Ut semisse & triente fructum menstruum plebi ex publico virum daretur. Appian. li. de bello ciuili 1. Florus epit. 1x. Cic. pro Sextio, Tuscul. 2. in Bruto: Vellei⁹ li. 2. Plutar. in vitis
- S E M P R O N I A** & Iulia de limitibus. Tulit. ut per auctuarios limites populo ius eundi esset, sicut per viam publicam. Higinus in libello De limitibus constitit. Vide, Iulia de limitibus.
- S E N T I A** de senatu supplendo. Tulit, opinor. C. Sentius cos. cum Q. Lucretio Augusto imperante An. DCCXXXIII. Ut in numerum patritiorum qui senatui deessent alij sublegerentur. Tacitus libro 11. ubi tamen corrupte, meo iudicio, Senia legitur, pro Sentia,
- S E R V I L I A** agraria. Tulit. P. Seruilius Rullus Tri. pleb. Cicero-
- ne, Antonio coss. Anno DCCXCV. Ut quæ post C. Marium, C. Carbonem coss. publice data assignata uendita, concessa essent, ea omnia eo iure forent, uti quæ optimo iure priuata sunt. Ut decerni cum summo imperio crearentur, qui totius Italix, Syrix, Afix, Libyx, & prouinciaru quas nuper Pompeius subegerat, venderent, ex eaque pecunia agros colonis, quos arbitrato suo quod uellent deducerent, mercarentur. Lex Cicerone dissuadente peracta non est. Hoc tamen uisum est ex illius contra legem orationibus describendum esse.
- S E R V I L I A** de ciuitate. Tulit C. Seruilius Glaucia Tri. ple. coss. Ut Latinis ius esset ciuitatis assequenda in locum eius, quem accusando repetundarum damnassent. Ascon. pro Scauro, & Cicer. pro Balbo.
- S E R V I L I A** repetundarum. Tulit idem. Ut reus comperendinaretur: quum antea vel iudicati primo posset: vel amplius pronunciari. Cice. Verr. 3. pro Postumo, pro Scauro: & in hanc Asco. Valer. lib. 8. cap. 1.
- S E R V I L I A** iudiciaria. Tulit Q. Seruilius Cæpio cos. cum C. Attilio anno. DCXLVII. Ut iudicia quæ lege Semproniam ad solos equites transfata erant, ordini Senatorio communicarentur. Tacitus lib. 12. Ci. 1. De arte rhet. 2. De orat. in Bruto, in Or. pro Scauro, & ibidem Asco. Imparem autem & minorem fuisse senatorum numerum ex eo constat, quod lege Liuia, quæ proximè insecuta est ex æqua parte comunicata sunt, & opinor hoc esse quod Florus in Epit. de trecentis Senatoribus cum sexcentis equitibus commixtis ad legem Semproniam referebat. lib. 60.

S E X T I A Licinia de sacerdotiis. Tulere L. Sextius, C. Licinius Trib. pleb. P. Manlio Dictatore, Anno cccLxxv. Vt pro Dufimiris sacris faciundis, Decemviri ite crearentur, vt pars ex plebe, pars ex patribus fiat. Liuius lib. 6.

S E X T I A de magistratibus. tulit idem L. Sextius, M. Furio Dictatore V. Anno cccLxxxvi. Vt consul vnus e plebe crearetur, qua de causa vicissim concessum a plebe nobilitati, vt prator vnus qui ius in vrbe diceret ex patribus crearetur. Liuius lib. 6.

S V L P I T I A de iure ciuitatis. Tulit P. Sulpitius trib. ple. Qu. P. P. Peio, L. Sylla coss, Anno dclxv. Vt exules renocarentur. Noui ciues libertini que distribuarentur in tribus. Florus epitom. 77. Plutar. in Sylla.

S V L P I T I A de C. Pontinio. Tulit Ser. Sulpitius Galba Pr. Ann. dxcix. Vt C. Pontinio proconsuli quo die urbem triumphans ingrederetur imperium esset. Ci. lib. 4. ad Att. Dio lib. 40.

S V L P I T I A de are alieno. tulit idem. *μὴ δὲ ἀπογυλιζέσθαι ὡς ἐρ δισχιλίας δραχμὰς ὀφείλει.* Ne quis Senator supra duo millia drachmarum deberet. Plutarch. in Sylla.

S V L P I T I A de bello Mithridatico. Tulit idem. Vt Sylla, cui Asia provincia obuenerat, vt bellum Mithridaticum administraret, imperium abrogaretur, & C. Mario mandaretur. Velleius lib. 2. Florus epitome 77. Plutarchus in Sylla & Mario, & Appianus De bello ciuili j.

S V L P I T I A de bello Macedonico. Tulit P. Sulpitius Consul cū C. Aurelio. Anno dlii. Vellent

iubent Philippo regi Macedonibusque qui sub regno eius essent ob iniurias, armaque illata sociis populi R. bellum iudici, Liuius lib. 31.

S V L P I T I A Sempronia de templis & aris. Tulere ex S. C. P. Sulpit. P. Sempron. Coss. Anno cdxlix. Ne quis templum aramve iniussu Senatus aut tribunorum ple. maioris partis dedicaret. Liuius lib. 9.

T

A L A R I A de talorum lusu, Nominatur a Plauto in Milite glor.

Atque adeo vt ne legi fraudem faciam talaria.

Accuratote, vt sine talis domi agent conuuium.

Facetè ad legem aliquam de alea veterem alludit, qua talorum lusus conuiuiis interdicebatur: Publiciam fortè aut ritiam. Nam sumptuarie leges, quibus hanc nonnulli attribuunt de sumptibus, vt opinor, tantum modo cauebat.

T A R P E I A de multa. Vide Ateria Tarpeia.

T E R E N T I A Cassia frumentaria. Tulere M. Terentius Lucullus. C. Cassius Coss. Anno dccc. vti frumenti altera decumæ a prouinciis coemerentur pretio in modios n. s. trium constituto: item vt ciuitatibus æqualiter imperaretur pretio in modios singulos n. s. quatuor constituto. Cic. Verrina. 5. & 7.

T E R E N T I A de legibus consularis imperij. Tulit C. Terent. Arsa Trib. pleb. Lucretio, Veturio Coss. An. cccc. Vt quinq; viri crearentur legibus de imperio Consulati scribendis, ne ipsi libi-

dinem ac licentiam suam pro lege haberent. Dionysius libr. 10. Liius lib. 3. tamen perlatam non fuisse affirmat. Corruptè autem antea terentilla vocabatur.

THORIA agraria. tulit Sp. Thorius trib. pleb. Ne agri amplius diuiderentur, sed possessoribus in iis relictiis, vectigalia, pro iis penderentur, eaque pecunia populo diuideretur. τὴν μὲν γὰρ μνηστέον διακρίσειν, ἀλλ' εἶναι τῶν ἰσότητων, & φέρειν ὅσας εὐχέται τὸ δῆμον ἐκ τῆς ἀξίας, & τὰς τῆς χροματῶν χρεῖται ἐς ἀλαγνείας.

Hæc Appian. lib. De bello ciuil. j. qui subiungit non multo post latam fuisse legem qua vectigal. illud abrogatum est. At Ci. in Bruto lege Thoria id factum tradit. Sp. Thorius, ait, satis valuit in populari genere dicendi, is qui agrum publicum vitiosus & inutili lege, vectigali leuauit, Idem præterea in lib. De orat. 2. scribit Lucilium lege Thoria postulatū fuisse, quod ab eius pecore agri publici depasti essent. Corruptè autem apud Appianum Bortius legitur, pro Thorius: vt alia in hoc genere quam multa.

TITIA de lusu. tulit. Ne quis in pecuniam luderet, sponsonemve in ludo, nisi qui virtutis causa susceptus esset, faceret. Marcianus l. 3. D. de aleator.

TITIA de triumuiratu quinquenniali. tulit P. Titius trib. ple. Vt resuiri Consulari potestate constituentæ Reipubl. in quinquennium crearentur, Cæsar, Lepidus, & Antonius. Appian. de bell. ciuil. 4. & Florus Epit. cxx.

TITIA de donis & muneribus. Tulit L. Titius, Ne ob orandam causam pecuniam donumve patroni acciperent. Tacit. lib. ij, &

Aufonius:

Iuriconsulto cui nubit adultera, coniunx,

Papia lex placuit, Iulia displicuit.

Queritis unde sit hæc distantia, seniuir ipse.

Scantiam metuens, non metuit Titiam.

Eum notat, qui à clientelis inops nec donum nec munus ab vilo capiebat.

TITIA agraria. tulit, opinor, Sext. titius tribu. pleb. M. Antonio, A. Postumo Coss. Anno dclxiii. Vt vectigal agris publicè assignatis impositum Quæstor colligeret. Cic. li. 2. de orat. pro Muræna. Valer. lib. cap. j.

TREBONIA de Tribunis pleb. tulit L. Trebonius trib. pleb. Herminio, Virginio Coss. Anno cccv. vt qui plebem Romanam Tribunos pleb. rogaret, is vique eo rogaret, dum x. Tribunos ple. faceret. Qua lege Tribunorum cooptatio collegio adempta in populum R. translata est. Liius lib. 3. & 5.

TREBONIA de Cæsare. Tulit A. Trebonius Tr. ple. Pompeio & Crasso it rum Coss. Anno dxcviii. Vt Cæsari imperium in Gallia in aliud quinquennium quàm quod ei Vatinia lege concessum erat, prorogaretur. Ita Trebonius Senatui successoris mittendi potestatem admebat. Cicero li. ad Att. 7. 8. 9. 10. Item Flor. Epit. 105. Plutarch. in Pomp. & Cat. Vticenf. Dio li. 3. 9.

TREBONIA de Pompeio. Tulit idem. vt iis Consulib. Siria, & Hispania prouinciæ in quinquennium darètur. Plutarch. in pompō.

TRIBVNITIA lex dicitur quæ de tribunorū potestate lata est. Fest.

li. 17. Homo faceris est, quem populus iudicauit ob maleficiū, neque fas est eū immolari: sed qui occidit, parricidij nō damnatur. Nam lege Tribunitia prima caueatur, si quis cum qui eo plebiscito facer sit, occiderit, parricida ne sit. Quibus verbis Festus Sacratam Iuniam quam suo loco exposuimus, significat. Alia sententia dixit Cicero in Verriana II. Vident adhuc post legem Tribunitiam vnum Senatorem vel tenuissimum esse damnatum. Quibus verbis Pompeiam legē intelligit, de Tribunitia potestate restituenda, nondum tamen latā, sed in concionibus ostentatā.

TRIBVNITIA lex nominatur, à Pomponio dicam, an Triboniano? in l. 2. de orig. iuris, ferè initio. Exactis deinde Regibus lege Tribunitia omnes leges hæc exoleuerunt. At lata ea lex est à Iunio Bruto Consule, non Tribuno, vti Liuius testatur. Rursus quod nonnullis placet, à C. Terentio Arsa tribuno pleb. latam esse, Lucretio, Veturio Cos. An. cccxc. quo anno scribit Liuius latam fuisse legem ab illo, Vt Quinqueviri crearentur legibus de Imperio Consulari scribendis: non satisfacit. diserrè namque Liuius perlatam eam legem non fuisse affirmat. Cessit, inquit, Liuius, ad vltimum maiestati Tribun. pleb. & desistit. Videndum ergo vtrum apud Pompo. mendum sit, & legendum **LEGE BRVTI IVNIA**: an potius Pomponia à Lioio dissentiat, & à Bruto Celerum Tribuno legē latam existimet, necdum Consulatum adeptum, nam eum Celerum Tribunum fuisse, in eadem l. 8. confirmat.

TULLIA de legationibus liberis.

Tulit M. Tullius Cic. Consul eū M. Antonio, Ann. d cxc. Ne sicut antea infinitū, sed annuū tēpus earū esset. Idem lib. de legib. 2. **TULLIA** de ambitu. Tulit idem. Ne quis munus gladiatorum biennio quo magistratum petierat, petiturūve erat, ederet, nisi ex testamento præstituta die. Vt senatoribus ambitus damnatis aqua & igni ad annos decem interdiceretur. Vt in plebem pœna grauior esset, quàm lege Calpurnia fuisset. Vt reis morbum excusantibus pœna certa esset. Cicero pro Muræna, pro Sextio, in Vatia. Dio lib. 37.

V

VALERIA de prouocatione & libertate populi. Tulit P. Valerius Publicola Cos. solus, Bruto collega mortuo, Anno ccxlii. Vt aduersus omnes magistratus, ad populum prouocatio esset. Ne quis magistratus ciuem Rom. aduersus prouocationem verberare, aut necare, aut pecunia multare vellet. Ne quis Romæ imperium haberet, nisi cui à populo datum esset, sacrūmq; esset cum bonis caput eius qui regni occupandi consilia inisset Vt capitale esset, si quis iniussu populi magistratum adisset. Vt quinque boum & duarum ouium multa esset. Vt pecuniæ publicæ in æde Saturni recondentur, duoque ararj Quæstores crearentur. Vt plebs à portoriis, & Tributis prestandis liberaretur. Liuius lib. 2. Dionys. lib. 5. Plutar. in eius vita. Val. Max. lib. 4. cap. 1. Pomp. de orig. iuris.

VALERIA de prouocatione. Tulit L. Valerius Consul cum M. Horatio Ann. c c c i i i. Ne quis vllum magistratum sine prouocatione crearet qui creat

V 3 set,

set, eum iusque fasque esse occidi, neve ea cædes capitalis noxa haberetur. Livijs lib. 3. Dionysius 10. Eodem anno lata fuerat Duilia, qua de Consulibus tantum cauebatur. Vide Horatia.

V A L E R I A de prouocatione. Tulit M. Valerius Cos. cum Q. Appuleio, Anno CDLIII. Ne quis qui prouocasset, virgis cæderetur, securive necaretur, si quis aduersus ea fecisset, improbe facturum. Livijs lib. 10. Diligentius, inquit, quam alia sancta est: tertio tum post Reges exactos lata, semper a familia cadem.

V A L E R I A de are alieno. Tulit L. Valerius Flaccus Cos. cum C. Cinna in Marij demortui locum suffectus, An. DCXLVII. vt creditoribus quadrans solueretur. Patereculus lib. 2.

V A L E R I A de Syllæ dictatura. Tulit L. Valerius Flaccus interrex a Senatu proditus, destituta Consulibus ciuitate, Carbone & Mario interfectis. Vt L. Sylla perpetuus dictator Reip: constituenda causa crearetur, & quæcunque is aut tanquam Consul, aut tanquam proconsul gessisset, rata essent. Cicero Verrin. 4. in Rullum, Appia. de bello ciuili.

V A L E R I A de proscriptione. Tulit idem. Vt eorum bona veniant qui proscripti sunt, aut eorum qui in aduersariorum præsidij occisi sunt. Vt proscriptiones venditionisque ad diem Calen. Iuniarem fiant. Cicero pro Sex. Roscio, vbi contumeliose in Syllam, vtrum Valeria an Cornelia dicenda sit, nescire se scribit. In Verrina 3. caput Corneliæ memoratur. Ne quis testamento proscriptionem inuaret. Sed ego neque a Valeria, qua nomine sic dicebatur, cum te ac veritate es-

set Cornelia, id abiudico: neque ad verba, sed sententiam legis id refero, nam si aqua & igni eis interdictum erat, nihilo magis testamento, quam inter viuos eis largiri licebat.

V A L E R I A de iure ciuitatis: Tulit Q. Valerius trib. pleb. Martio, Sex. Iulio Coss. Anno DCXLII. vt de iis qui socios ius ciuitatis appetentes clam palamve iuuissent, quaestio haberetur. Appian. lib. de Bello ciuili.

V A L E R I A de defectione militum. Tulit M. Valerius Coruus dictator, An. CDXII. Ne cui militum secessio quam metu supplicij fecerant, qui de Capua qua ipsorum præsidio commissa erat, occupando conspirassent, eorumque consilium detectum esse, fraudi esset. Livijs lib. 7.

V A L E R I A de iure suffragij. Tulit C. Valerius Tappo trib. ple. Valerio Livijs Coss. Anno DLXV. Vt Formianis, Fundanis, Appianibus suffragij latio (nam ante sine suffragio habuerunt ciuitatem) esset. Livijs lib. 38.

V A R I A maiestatis. Tulit Q. Varius propter obscurum ius ciuitatis Hybrida cognominatus, Tri. plebis aduersus intercessionem collegatum, vt quæreretur de iis quorum opera consiliove socij contra populum Ro. arma sumpsissent. Asconius in Oratio. pro Scauro, & pro Cornelio: & in iisdem Tullius Val. Max. lib. 8. cap. 6. Cic. Tuscu. 2. & in Bruto.

V A T I N I A de Cæsarj prouincijs. Tulit P. Varinius Tri. ple. C. Cæfare, M. Bibulo Coss. Anno DCXCIII. Vt C. Cæsarj Gallia Cisalpina cum Illyrico in quinque annis sine senatus decreto, & extra sortem mandaretur. Vt ij quos in lege nominabat, Lega

ti, sine Senatus decreto cū Cæsare proficiscerentur. Vt eidem pecunia ex ærario ad exercitum attribueretur, vt idem coloniam Nouumcomum deduceret. Trāquillus in Cæsare, Cic. pro Balbo, & epist. ad Lentulū. Sallust. in Iugurth. Plutar. in Vitis, & præfatum Cicero in Vatiniana hoc loco. Eripueratne Senatui prouinciam, &c. quo ex loco coniecturam capio locum illū in media Oratioe corruptū esse, vbi sic legitur: Eripueratne Senatui illo tempore charissimas, partim à Cæsare, partim à publicanis: legendaque partim à senatu: vt partes intelligantur subministrada pecunia, cūm Senatus ærarij dispensationem haberet, publicani sæpe Rempub. pecunia iuuarent. Mendum ex nota Se. ortum videtur, pro qua imperitus scriptor Cæsare reposuit.

VATINIA de repetundis. Tulit idem. Vt qui repetundarum reus esset, ei alterna consilia reuicere liceret. Cicero in Vatin. ibi commodiorem conditionem reuicensionis, pro Contentionem legendum arbitror.

VELLEIA de heredum institutione. vide Iunia Velleia.

VILLIA annalis. Tulit L. Villius Trib. pleb. L. Manlio, Q. Fulvio **COSS.** Anno DLXXXIII. Quot annos nati, quemque magistratū peterent, caperentque: L. iuius li. 40. Villius autem Sigonius do-

cti. reposuit pro Iulius. hanc legem significat Ouidius in Fat. cum ait:

Læra dabit populo senior, sinitaque certis.

Legibus est atq; vnde petatur honos.

Annus verò questuræ erat xxvij. Tribunatus xxx. Ædilitatis xxxvij. Præturæ xl. Consulatus xliij. Ad militandum verò annus legitimus erat xvij.

VESSELLIA de libertinis. A. L. Vifellio Varrone **COS.** cum C. Fonteio lata anno 1361. Ne libertinis hominibus qui ius annulorum aureorum adepti non essent, honores qui ingenuorum proprij sunt capere liceret. Inst. l. vnic. C. ad L. Vifell. l. j. c. quando prim. a. & cri. præiudi. Vlp. c. 3 Instit.

VNCIARIA quædã lex à Pompeio Festo citatur -- quæ tamen illa fuerit mihi nondum cõstat.

VOCONIA. Tulit Q. Voconius Saxa Trib. pleb. Cæpione & Philippo **COSS.** Anno 1331. Ne qui census esset virginem, nève mulierem, suprã quadrantē suorum honorum heredem institueret, nisi qui legaretur, quam ad heredem heredes perueniret, ne femina ultra confanguineos ab intestato succederent. Cicero in Verr. Dio lib. 56. A. Gell. lib. 12. c. 1. & lib. 17. c. 5. Paul. Inst. 4. Sententiarum.

Leges quasdam, quarum incerta sunt nomina, fusè in Apparatu Latina locutionis secundis curis à nobis emendato, explicatas, hic inserere opera esse inanis arbitratus sum.

F I N I S.

Series Chartarum.

a b c d e f g h i k l m n o p q r s t
v x y z.

A B C D E F G H I K L M N O P Q R
S T V.

E X C V D E B A T
P E T R V S M I C H A E L.

Handwritten notes:
1711
et in ...
...
...

r s t

Q R

